

විනයපිටකෙ
විමතිවිනෝදනී-ටිකා
(පටිමො භාගො)

ධම්මවිචය

පටුන

ගන්ථාරම්භකථා	1
ගන්ථාරම්භකථාවණ්ණනා.....	1
බාහිරනිදානකථා	9
පයමමහාසඩ්ඨිතිකථාවණ්ණනා	10
දළ්භිකම්මසිටිලකරණප්පයොජන	18
දුතියසඩ්ඨිතිකථාවණ්ණනා	23
තතියසඩ්ඨිතිකථාවණ්ණනා	25
ආවරියපරම්පරකථාවණ්ණනා.....	31
වෙරඤ්ජකණ්ඩවණ්ණනා.....	37
පයමජ්ඣානකථාවණ්ණනා	67
දුතියජ්ඣානකථාවණ්ණනා.....	69
තතියජ්ඣානකථාවණ්ණනා.....	69
චතුත්ථජ්ඣානකථාවණ්ණනා	72
පුබ්බෙනිවාසකථාවණ්ණනා.....	73
දිබ්බවක්ඛුඤ්ඤාණකථාවණ්ණනා.....	76
ආසවක්ඛයඤ්ඤාණකථාවණ්ණනා	80
උපාසකත්තපටිවෙදනාකථාවණ්ණනා	81
විනයපඤ්ඤත්තියාවනකථාවණ්ණනා.....	86
1. පාරාජිකකණ්ඩො	93
1. පයමපාරාජිකං	93
සුදින්නහාණවාරවණ්ණනා	93
මක්කට්ඨත්ථුකථාවණ්ණනා.....	101
සන්ථනහාණවාරො	112
වජ්ජිපුත්තකථත්ථුකථාවණ්ණනා	112

චතුර්ඛිධිවිනයාදිකථාවණ්ණනා.....	113
පදහාජනියවණ්ණනා.....	119
සාජීවපදහාජනියවණ්ණනා	122
පච්චක්ඛානවිහඪගවණ්ණනා	124
මූලපඤ්ඤත්තිවණ්ණනා.....	129
අනුපඤ්ඤත්තිවණ්ණනා.....	131
පයමවතුක්කවණ්ණනා.....	133
එකුනසත්තතිද්විසතවතුක්කකථාවණ්ණනා.....	134
සන්ථතවතුක්කහෙදකථාවණ්ණනා	137
රාජපච්චත්ථිකාදිවතුක්කහෙදකථාවණ්ණනා	138
ආපත්තානාපත්තිවාරවණ්ණනා.....	138
පකිණ්ණකකථාවණ්ණනා (ඡසමුට්ඨාන).....	139
විනීතවත්ථුවණ්ණනා.....	144
2. දුතියපාරාජිකං	154
ධනියවත්ථුවණ්ණනා.....	154
පාළිමුත්තකවිනිච්ඡයවණ්ණනා	157
පදහාජනියවණ්ණනා.....	160
පඤ්චවිසතිඅවහාරකථාවණ්ණනා	163
භූමට්ඨකථාවණ්ණනා.....	165
ආකාසට්ඨකථාවණ්ණනා	169
වෙහාසට්ඨකථාවණ්ණනා.....	169
උදකට්ඨකථාවණ්ණනා	169
නාවට්ඨකථාවණ්ණනා	170
යානට්ඨකථාවණ්ණනා.....	170
භාරට්ඨකථාවණ්ණනා	171

ආරාමට්ඨකථාවණ්ණනා	172
විහාරට්ඨකථාවණ්ණනා.....	172
බෙත්තට්ඨකථාවණ්ණනා	172
වත්ථුට්ඨකථාවණ්ණනා	173
අරඤ්ඤට්ඨකථාවණ්ණනා.....	174
උදකකථාවණ්ණනා	175
දන්තපොතකථාවණ්ණනා.....	176
වනජ්ජනිකථාවණ්ණනා	176
හරණකකථාවණ්ණනා	177
උපනිධිකථාවණ්ණනා	177
සුඛිකසාතකථාවණ්ණනා	181
පාණකථාවණ්ණනා	182
චතුප්පදකථාවණ්ණනා	183
ඔවරකකථාවණ්ණනා.....	183
ඔණරක්ඛකථාවණ්ණනා	183
සංවිදාවහාරකථාවණ්ණනා	183
සඬකෙතකම්මකථාවණ්ණනා	184
නිමිත්තකම්මකථාවණ්ණනා	184
ආණත්තිකථාවණ්ණනා.....	184
ආපත්තිහෙදවණ්ණනා.....	185
අනාපත්තිහෙදවණ්ණනා	186
පකිණ්ණකකථාවණ්ණනා	186
විනීතවත්ථුවණ්ණනා.....	187
කුසසඬිකාමනවත්ථුකථාවණ්ණනා	187
3. තතියපාරාජිකං	195

පයමපඤ්ඤත්තිනිදානවණ්ණනා	195
ආනාපානස්සතිසමාධිකථාවණ්ණනා.....	197
පදහාජනියවණ්ණනා	210
විනීතවත්ථුවණ්ණනා.....	220
4. චතුත්ථපාරාජිකං.....	227
වග්ගමුදාතීරියභික්ඛුවත්ථුවණ්ණනා.....	227
අධිමානවත්ථුවණ්ණනා	228
සවිභඩ්ගසික්ඛාපදවණ්ණනා.....	228
පදහාජනියවණ්ණනා	229
චත්තුකාමවාරකථාවණ්ණනා	232
අනාපත්තිහෙදකථාවණ්ණනා	233
විනීතවත්ථුවණ්ණනා.....	233
නිගමනවණ්ණනා	235
2. සඨසාදිසෙසකණ්ඩො	237
1. සුක්කවිස්සට්ඨිසික්ඛාපදවණ්ණනා.....	237
2. කායසංසග්ගසික්ඛාපදවණ්ණනා	242
3. දුට්ඨුල්ලවාචාසික්ඛාපදවණ්ණනා	248
4. අත්තකාමපාරිවරියසික්ඛාපදවණ්ණනා	249
5. සඤ්චරිත්තසික්ඛාපදවණ්ණනා	251
6. කුටිකාරසික්ඛාපදවණ්ණනා.....	255
7. විහාරකාරසික්ඛාපදවණ්ණනා.....	262
8. පයමදුට්ඨදොසසික්ඛාපදවණ්ණනා	263
9. දුතියදුට්ඨදොසසික්ඛාපදවණ්ණනා	275
10. පයමසඨසහෙදසික්ඛාපදවණ්ණනා	276
11. දුතියසඨසහෙදසික්ඛාපදවණ්ණනා.....	279

12. දුබ්බවසික්ඛාපදවණ්ණනා	279
13. කුලදුසකසික්ඛාපදවණ්ණනා.....	279
නිගමනවණ්ණනා	285
3. අනියතකණ්ඩො	287
1. පයමඅනියතසික්ඛාපදවණ්ණනා.....	287
2. දුතියඅනියතසික්ඛාපදවණ්ණනා	289
4. නිස්සග්ගියකණ්ඩො	291
1. වීචරවග්ගො	291
1. පයමකථිතසික්ඛාපදවණ්ණනා	291
2. උදොසිතසික්ඛාපදවණ්ණනා	298
3. තතියකථිතසික්ඛාපදවණ්ණනා	301
4. පුරාණවීචරසික්ඛාපදවණ්ණනා.....	303
5. වීචරපටිග්ගහණසික්ඛාපදවණ්ණනා.....	304
6. අඤ්ඤාතකවිඤ්ඤත්තිසික්ඛාපදවණ්ණනා.....	305
7. තතුත්තරිසික්ඛාපදවණ්ණනා	306
8. පයමඋපක්ඛට්ඨසික්ඛාපදවණ්ණනා.....	306
9. දුතියඋපක්ඛට්ඨසික්ඛාපදවණ්ණනා	307
10. රාජසික්ඛාපදවණ්ණනා.....	307
2. කොසියවග්ගො	312
1. කොසියසික්ඛාපදවණ්ණනා	312
4. ඡබ්බස්සසික්ඛාපදවණ්ණනා.....	313
5. නිසීදනසන්ථතසික්ඛාපදවණ්ණනා	313
6. එළකලොමසික්ඛාපදවණ්ණනා	314
7. එළකලොමධොවාපනසික්ඛාපදවණ්ණනා.....	314
8. රුපියසික්ඛාපදවණ්ණනා	315

9. රුපියසංචොභාරසික්ඛාපදවණ්ණනා	322
10. කයවික්කයසික්ඛාපදවණ්ණනා	325
3. පත්තවග්ගො	326
1. පත්තසික්ඛාපදවණ්ණනා	326
2. උනපඤ්චබන්ධනසික්ඛාපදවණ්ණනා	327
3. හෙසජ්ජසික්ඛාපදවණ්ණනා	327
4. වස්සිකසාටිකසික්ඛාපදවණ්ණනා	333
5. වීචරඅච්ඡින්නසික්ඛාපදවණ්ණනා	335
6. සුත්තවිඤ්ඤාත්තිසික්ඛාපදවණ්ණනා	336
7. මහාපෙසකාරසික්ඛාපදවණ්ණනා	336
8. අච්චෙකවීචරසික්ඛාපදවණ්ණනා	337
9. සාසඬකසික්ඛාපදවණ්ණනා	338
10. පරිණතසික්ඛාපදවණ්ණනා	338
විමතිවිනෝදනී-ටිකා (දුතියො භාගො)	340
5. පාවිත්තියකණ්ඩං	340
1. මුසාවාදවග්ගො	340
1. මුසාවාදසික්ඛාපදවණ්ණනා	340
2. ඔමසවාදසික්ඛාපදවණ්ණනා	341
3. පෙසුඤ්ඤසික්ඛාපදවණ්ණනා	342
4. පදසොධම්මසික්ඛාපදවණ්ණනා	342
5. සහසෙය්‍යසික්ඛාපදවණ්ණනා	343
6. දුතියසහසෙය්‍යසික්ඛාපදවණ්ණනා	345
7. ධම්මදෙසනාසික්ඛාපදවණ්ණනා	346
8. භූතාරොචනසික්ඛාපදවණ්ණනා	346
9. දුට්ඨුල්ලාරොචනසික්ඛාපදවණ්ණනා	347

10. පථවිබ්බන්ධනසික්ඛාපදවණ්ණනා	347
2. භූතගාමවග්ගො	348
1. භූතගාමසික්ඛාපදවණ්ණනා.....	348
2. අඤ්ඤවාදකසික්ඛාපදවණ්ණනා	350
3. උප්පාදානකසික්ඛාපදවණ්ණනා	351
4. පඨමසෙනාසනසික්ඛාපදවණ්ණනා.....	351
5. දුතියසෙනාසනසික්ඛාපදවණ්ණනා.....	353
6. අනුපබ්ඡිතසික්ඛාපදවණ්ණනා	354
7. නික්කච්ඡිතසික්ඛාපදවණ්ණනා	354
8. වෙහාසකුට්ඨසික්ඛාපදවණ්ණනා.....	354
9. මහල්ලකවිහාරසික්ඛාපදවණ්ණනා	355
10. සප්පාණකසික්ඛාපදවණ්ණනා.....	356
3. ඔවාදවග්ගො	356
1. ඔවාදසික්ඛාපදවණ්ණනා.....	356
2. අත්ථචග්ගසික්ඛාපදවණ්ණනා.....	359
3. භික්ඛුනුපස්සයසික්ඛාපදවණ්ණනා.....	359
4. ආමිසසික්ඛාපදවණ්ණනා.....	359
6. වීචරසිබ්බනසික්ඛාපදවණ්ණනා.....	360
7. සංවිධානසික්ඛාපදවණ්ණනා	360
8. නාචාභිරුහනසික්ඛාපදවණ්ණනා	361
9. පරිපාවිතසික්ඛාපදවණ්ණනා	361
10. රහොනිසප්පසික්ඛාපදවණ්ණනා.....	362
4. භොජනවග්ගො	362
1. ආචසංඝිණ්ඩසික්ඛාපදවණ්ණනා	362
2. ගණභොජනසික්ඛාපදවණ්ණනා	362

3. පරම්පරභෝජනසික්ඛාපදවණ්ණනා	364
4. කාණුමාතාසික්ඛාපදවණ්ණනා	365
5. පඨමපචාරණාසික්ඛාපදවණ්ණනා.....	365
6. දුතියපචාරණාසික්ඛාපදවණ්ණනා	367
7. විකාලභෝජනසික්ඛාපදවණ්ණනා	367
8. සන්තිධිකාරකසික්ඛාපදවණ්ණනා	368
9. පඤ්ඤාභෝජනසික්ඛාපදවණ්ණනා.....	370
10. දන්තපොතසික්ඛාපදවණ්ණනා	370
5. අවෙලකවග්ගො	374
1. අවෙලකසික්ඛාපදවණ්ණනා	374
2. උය්‍යාජනසික්ඛාපදවණ්ණනා.....	374
3. සභෝජනසික්ඛාපදවණ්ණනා	374
6. චාරිත්තසික්ඛාපදවණ්ණනා.....	375
7. මහානාමසික්ඛාපදවණ්ණනා	375
8. උය්‍යුත්තසෙනාසික්ඛාපදවණ්ණනා.....	376
9. සෙනාවාසසික්ඛාපදවණ්ණනා	376
10. උය්‍යාධිකසික්ඛාපදවණ්ණනා.....	376
6. සුරාපානවග්ගො	376
1. සුරාපානසික්ඛාපදවණ්ණනා.....	376
2. අභිගුලිපතොදකසික්ඛාපදවණ්ණනා.....	377
3. හසධම්මසික්ඛාපදවණ්ණනා	377
4. අනාදරියසික්ඛාපදවණ්ණනා	378
5. භිංසාපනසික්ඛාපදවණ්ණනා	378
6. ජොතිසික්ඛාපදවණ්ණනා.....	378
7. නහානසික්ඛාපදවණ්ණනා	378

8. දුබ්බණ්ණකරණසික්ඛාපදවණ්ණනා	378
9. විකප්පනසික්ඛාපදවණ්ණනා	379
10. විවරආපනිධානසික්ඛාපදවණ්ණනා	379
7. සප්පාණකවග්ගො	379
1. සඤ්චිච්චපාණසික්ඛාපදවණ්ණනා	379
2. සප්පාණකසික්ඛාපදවණ්ණනා	380
3. උක්කොට්ඨසික්ඛාපදවණ්ණනා	380
4. දුට්ඨුල්ලසික්ඛාපදවණ්ණනා	380
5. ඌනවිසතිවස්සසික්ඛාපදවණ්ණනා	381
6. ථෙය්‍යසත්ථසික්ඛාපදවණ්ණනා	381
8. අරිට්ඨසික්ඛාපදවණ්ණනා	382
9. උක්ඛිත්තසම්භොගසික්ඛාපදවණ්ණනා	383
10. කණ්ටකසික්ඛාපදවණ්ණනා	383
8. සහධම්මිකවග්ගො	383
1. සහධම්මිකසික්ඛාපදවණ්ණනා	383
2. විලෙඛනසික්ඛාපදවණ්ණනා	383
3. මොහනසික්ඛාපදවණ්ණනා	384
4. පහාරසික්ඛාපදවණ්ණනා	385
5. තලසත්තිකසික්ඛාපදවණ්ණනා	385
6. අමුලකසික්ඛාපදවණ්ණනා	385
7. කුක්කුච්චුප්පාදනසික්ඛාපදවණ්ණනා	386
8. උපස්සුතිසික්ඛාපදවණ්ණනා	386
9. බිය්‍යනසික්ඛාපදවණ්ණනා	386
10. පක්කමනසික්ඛාපදවණ්ණනා	386
11. දුබ්බලසික්ඛාපදවණ්ණනා	386

9. රාජවග්ගො	387
1. අන්තෙපුරසික්ඛාපදවණ්ණනා	387
2. රතනසික්ඛාපදවණ්ණනා	387
3. විකාලගාමජ්ජවිසනසික්ඛාපදවණ්ණනා.....	387
4. සුවිසරසික්ඛාපදවණ්ණනා.....	388
5. මඤ්චපීඨසික්ඛාපදවණ්ණනා.....	389
6. තුලොනද්ධසික්ඛාපදවණ්ණනා	389
7. නිසිදනසික්ඛාපදවණ්ණනා.....	389
6. පාරිදෙසනීයකණ්ඩං.....	390
1. පයමපාරිදෙසනීයසික්ඛාපදවණ්ණනා	390
7. සෙට්ඨියාකණ්ඩං.....	391
1. පරිමණ්ඩලවග්ගවණ්ණනා.....	391
2. උජ්ජග්ගසිකවග්ගවණ්ණනා	394
3. බම්භකතවග්ගවණ්ණනා.....	394
4. සක්කච්චවග්ගවණ්ණනා.....	395
5. කබලවග්ගවණ්ණනා.....	395
6. සුරුසුරුවග්ගවණ්ණනා.....	396
7. පාදුකවග්ගවණ්ණනා.....	396
හික්ඛුනීවිහඨවග්ගවණ්ණනා.....	398
1. පාරාජිකකණ්ඩං	398
1. උබ්භජාණුමණ්ඩලිකසික්ඛාපදවණ්ණනා.....	398
2. වජ්ජපට්ඨජාදිකසික්ඛාපදවණ්ණනා	400
4. අට්ඨවත්ථුකසික්ඛාපදවණ්ණනා	400
2. සඨසාදිසෙසකණ්ඩං.....	402
1. පයමසඨසාදිසෙසසික්ඛාපදවණ්ණනා.....	402

2. දුතියසඬිසාදිසෙසසික්ඛාපදවණ්ණනා	403
3. තතියසඬිසාදිසෙසසික්ඛාපදවණ්ණනා	403
4. චතුත්ථසඬිසාදිසෙසසික්ඛාපදවණ්ණනා	404
5. පඤ්චමසඬිසාදිසෙසසික්ඛාපදවණ්ණනා	404
6. ඡට්ඨසඬිසාදිසෙසසික්ඛාපදවණ්ණනා.....	405
3. නිස්සග්ගියකණ්ඩං.....	406
2. දුතියනිස්සග්ගියාදිපාවිත්තියසික්ඛාපදවණ්ණනා.....	406
4. පාවිත්තියකණ්ඩං.....	407
1. ලසුණුවග්ගො.....	407
1. පයමලසුණාදිසික්ඛාපදවණ්ණනා.....	407
2. අන්ධකාරවග්ගො	408
1. පයමාදිසික්ඛාපදවණ්ණනා.....	408
3. නග්ගවග්ගො	408
1. පයමාදිසික්ඛාපදවණ්ණනා.....	408
4. තුවට්ටවග්ගො	409
10. දසමසික්ඛාපදවණ්ණනා.....	409
5. විත්තාගාරවග්ගො.....	409
1. පයමාදිසික්ඛාපදවණ්ණනා.....	409
8. කුමාරිභූතවග්ගො.....	410
1. පයමාදිසික්ඛාපදවණ්ණනා.....	410
5. පාට්ඨෙසනීයකණ්ඩං	412
පාට්ඨෙසනීයසික්ඛාපදවණ්ණනා	412
මහාවග්ගවණ්ණනා	413
1. මහාබන්ධකො	413
බොධිකථාවණ්ණනා	413

අප්පාලකථාවණ්ණනා	415
මුවලින්දකථාවණ්ණනා	416
රාජායතනකථාවණ්ණනා	416
බ්‍රහ්මයාවනකථාවණ්ණනා	416
පඤ්චවග්ගියකථාවණ්ණනා	418
පබ්බජ්ජාකථාවණ්ණනා	422
දුතියමාරකථාවණ්ණනා	425
හද්දවග්ගියකථාවණ්ණනා	425
උරුවෙලපාටිභාරියකථාවණ්ණනා	425
බිම්බිසාරසමාගමකථාවණ්ණනා	427
සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානපබ්බජ්ජාකථාවණ්ණනා	429
උපජ්ඣායවත්තකථාවණ්ණනා	430
සද්ධිවිහාරිකවත්තකථාවණ්ණනා	432
නසම්මාවත්තනාදිකථාවණ්ණනා	432
රාධබ්‍රාහ්මණවත්ථුකථාවණ්ණනා	433
ආවරියවත්තකථාවණ්ණනා	433
පණාමනාබමාපනාකථාවණ්ණනා	434
නිස්සයපටිප්පස්සද්ධිකථාවණ්ණනා	434
උපසම්පාදෙතබ්බපඤ්චකකථාවණ්ණනා	435
අඤ්ඤානිත්ථියපුබ්බවත්ථුකථාවණ්ණනා	436
පඤ්චාබාධවත්ථුකථාවණ්ණනා	437
රාජහටවත්ථුකථාවණ්ණනා	437
දාසවත්ථුකථාවණ්ණනා	438
කම්මාරහණ්ඩුවත්ථාදිකථාවණ්ණනා	439
රාහුලවත්ථුකථාවණ්ණනා	440

සික්ඛාපදදණ්ඩකම්මවත්ථුකථාවණ්ණනා.....	442
අනාපුච්ඡාවරණවත්ථුආදිකථාවණ්ණනා	444
පණ්ඩකවත්ථුකථාවණ්ණනා.....	446
ථෙය්‍යසංවාසකවත්ථුකථාවණ්ණනා	447
තිත්ථියපක්කන්තකථාවණ්ණනා	449
තිරච්ඡානවත්ථුකථාවණ්ණනා.....	450
මාතුසාතකාදිකථාවණ්ණනා.....	450
උභතොඛාඤ්ජනකවත්ථුකථාවණ්ණනා	451
අනුපජ්ඣායකාදිවත්ථුකථාවණ්ණනා	452
අපත්තකාදිවත්ථුකථාවණ්ණනා	453
හත්ථවිජින්නාදිවත්ථුකථාවණ්ණනා	453
අලජ්ජිනිස්සයවත්ථුකථාවණ්ණනා	455
ගම්කාදිනිස්සයවත්ථුකථාවණ්ණනා.....	456
ද්වෙඋපසම්පදාපෙක්ඛාදිවත්ථුකථාවණ්ණනා.....	458
උපසම්පදාවිධිකථාවණ්ණනා	459
උපසම්පදාවිධිකථාවණ්ණනා නිව්ඨිතා.	464
2. උපොසථක්ඛන්ධකො.....	467
සන්තිපාතානුජානනාදිකථාවණ්ණනා	467
සීමානුජානනකථාවණ්ණනා	468
උපොසථාගාරාදිකථාවණ්ණනා	481
අවිජ්ජවාසසීමානුජානනකථාවණ්ණනා	481
ගාමසීමාදිකථාවණ්ණනා	482
උපොසථහෙදාදිකථාවණ්ණනා	495
පාතිමොක්ඛද්දෙසකථාවණ්ණනා.....	495
අධම්මකම්මපටික්කොසනාදිකථාවණ්ණනා	496

පක්ඛගණනාදිඋග්ගභණ්ඩානුජානනකථාදිවණ්ණනා	496
ජන්දදානකථාදිවණ්ණනා	497
අනාපත්තිපන්තරසකාදිකථාවණ්ණනා	498
ලිඛිතාදිදස්සනකථාදිවණ්ණනා	499
3. වස්සුපනායිකක්ඛන්ධකො.....	500
වස්සුපනායිකඅනුජානනකථාදිවණ්ණනා.....	500
පහිතෙයෙවඅනුජානනකථාවණ්ණනා	500
අන්තරායෙඅනාපත්තිවස්සවිජෙදකථාවණ්ණනා	501
වජාදීසු වස්සුපගමනකථාවණ්ණනා	502
අධම්මිකකතිකාදිකථාවණ්ණනා.....	503
4. පචාරණාක්ඛන්ධකො	504
භණ්ඩනකාරකවත්ථුකථාවණ්ණනා.....	505
පචාරණාසඬිගභකථාවණ්ණනා	505
5. වම්මක්ඛන්ධකො	506
සොණකොළිවිසකථාදිවණ්ණනා	506
දිගුණාදිඋපාහනපටික්ඛෙපකථාවණ්ණනා	507
අජ්ඣාරාමෙඋපාහනපටික්ඛෙපකථාදිවණ්ණනා	507
අජ්ඣාරාමෙඋපාහනපටික්ඛෙපකථාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.....	508
6. හෙසජ්ජක්ඛන්ධකො	510
පඤ්චහෙසජ්ජාදිකථාවණ්ණනා	510
ගුලාදිඅනුජානනකථාවණ්ණනා	510
යාගුමධුගොළකාදිකථාවණ්ණනා	511
පාටලිගාමවත්ථුකථාවණ්ණනා.....	511
කොටිගාමෙසවිචකථාවණ්ණනා.....	511
සීහසෙනාපතිවත්ථුආදිකථාවණ්ණනා	512

කප්පියභූමිඅනුජානනකථාවණ්ණනා	512
කෙණ්ඩියපටිලවත්ථුකථාවණ්ණනා	514
රොජමල්ලාදිවත්ථුකථාවණ්ණනා	514
චතුමහාපදෙසකථාවණ්ණනා	515
7. කථිනක්ඛන්ධකො.....	516
කථිනානුජානනකථාවණ්ණනා.....	516
ආදායසත්තකකථාවණ්ණනා	517
8. විවරක්ඛන්ධකො.....	520
ජීවකවත්ථුකථාදිවණ්ණනා	520
භණ්ඩාගාරසම්මුතිආදිකථාවණ්ණනා	520
විවරරජනකථාදිවණ්ණනා	521
සඬිසිකවිවරුප්පාදකථාවණ්ණනා	522
උපනන්දසත්තපුත්තවත්ථුකථාවණ්ණනා	523
ගිලානවත්ථුකථාවණ්ණනා	523
මතසත්තකකථාදිවණ්ණනා.....	523
අට්ඨවිවරමාතිකාකථාවණ්ණනා.....	524
9. වම්පෙය්‍යක්ඛන්ධකො	527
කස්සපගොත්තභික්ඛුචත්ථුකථාදිවණ්ණනා	527
ද්වේනිස්සරණාදිකථාවණ්ණනා	527
10. කොසම්බකක්ඛන්ධකො	529
කොසම්බකවිවාදකථාවණ්ණනා.....	529
පාලිලෙය්‍යකගමනකථාවණ්ණනා	531
අට්ඨාරසවත්ථුකථාවණ්ණනා.....	531
වූළුවග්ගවණ්ණනා	533
1. කම්මක්ඛන්ධකො	533

තජ්ජනීයකම්මකථාවණ්ණනා	533
අධම්මකම්මද්වාදසකකථාදිවණ්ණනා	534
නියස්සකම්මකථාදිවණ්ණනා.....	535
2. පාරිවාසිකක්ඛන්ධකො.....	538
පාරිවාසිකවත්තකථාවණ්ණනා.....	538
3. සමුච්චයක්ඛන්ධකො	540
සුක්කච්ඡස්සට්ඨිකථාවණ්ණනා	540
පටිච්ඡන්තපරිවාසකථාවණ්ණනා	540
සමොධානපරිවාසකථාවණ්ණනා.....	542
අග්ගසමොධානපරිවාසකථාවණ්ණනා	542
4. සමථක්ඛන්ධකො.....	543
සතිවිනයකථාදිවණ්ණනා	543
අධිකරණකථාවණ්ණනා.....	544
අධිකරණවූපසමනසමථකථාදිවණ්ණනා	547
5. බුද්දකචත්ථුක්ඛන්ධකො	549
බුද්දකචත්ථුකථාවණ්ණනා	549
6. සෙනාසනක්ඛන්ධකො	558
විහාරානුජානනකථාවණ්ණනා	558
සෙනාසනග්ගාහකථාවණ්ණනා.....	561
උපනන්දවත්ථුකථාවණ්ණනා.....	565
අවිස්සජ්ජියවත්ථුකථාවණ්ණනා	565
නවකම්මදානකථාවණ්ණනා	567
අඤ්ඤත්‍රපරිභොගපටික්ඛෙපාදිකථාවණ්ණනා.....	568
සඬ්ඝහත්තාදිඅනුජානනකථාවණ්ණනා	569
උද්දෙසහත්තකථාවණ්ණනා	569

නිමන්තනභත්තකථාවණ්ණනා	570
සලාකභත්තකථාවණ්ණනා	570
පක්ඛිකභත්තාදිකථාවණ්ණනා	571
7. සඬ්ඝහෙදකක්ඛන්ධකො	573
ජසකාපබ්බජ්ජාකථාදිවණ්ණනා	573
සඬ්ඝහෙදකකථාවණ්ණනා	574
උපාලිපඤ්භාකථාවණ්ණනා	575
8. වත්තක්ඛන්ධකො	578
ආගන්තුකවත්තකථාවණ්ණනා	578
ආවාසිකවත්තකථාවණ්ණනා	578
අනුමොදනවත්තකථාවණ්ණනා	578
භත්තග්ගවත්තකථාවණ්ණනා	578
පිණ්ඩවාරිකවත්තකථාදිවණ්ණනා	579
9. පාතිමොක්ඛට්ඨපනක්ඛන්ධකො	580
පාතිමොක්ඛවුද්දෙසයාවනකථාවණ්ණනා	580
පාතිමොක්ඛසවනාරභකථාදිවණ්ණනා	581
අත්තාදානඅඬ්ඟකථාදිවණ්ණනා	581
10. භික්ඛුනික්ඛන්ධකො	583
මහාපජාපතිගොතමීවත්ථුකථාවණ්ණනා	583
භික්ඛුනීඋපසම්පදානුජානනකථාවණ්ණනා	583
11. පඤ්චසතිකක්ඛන්ධකො	585
වුද්දානුවුද්දකසික්ඛාපදකථාවණ්ණනා	585
12. සත්තසතිකක්ඛන්ධකො	586
දසවත්ථුකථාවණ්ණනා	586
පරිවාරවණ්ණනා	589

මහාවග්ගො.....	589
පඤ්ඤත්තිවාරවණ්ණනා	589
සමුට්ඨානසීසවණ්ණනා	590
අන්තරපෙය්‍යාලං	592
කතිපුච්ඡාවාරවණ්ණනා	592
ජආපත්තිසමුට්ඨානවාරවණ්ණනා.....	593
කතාපත්තිවාරවණ්ණනා.....	593
ආපත්තිසමුට්ඨානගාථාවණ්ණනා	594
විපත්තිපච්චයවාරවණ්ණනා.....	594
අධිකරණපච්චයවාරවණ්ණනා	595
සමථගෙදං	595
අධිකරණපරියායවාරවණ්ණනා	595
සාධාරණවාරාදිවණ්ණනා	596
සමථාසමථස්සසාධාරණවාරවණ්ණනා.....	596
සමථසම්මුඛවිනයවාරාදිවණ්ණනා.....	597
සංසට්ඨවාරාදිවණ්ණනා.....	597
හජ්ජිවාරවණ්ණනා	599
බන්ධකපුච්ඡාවාරො	599
එකුත්තරිකනයං.....	600
දුකවාරවණ්ණනා	601
තිකවාරවණ්ණනා	602
වතුක්කවාරවණ්ණනා.....	603
පඤ්චකවාරවණ්ණනා	604
ජක්කවාරාදිවණ්ණනා	605
උපොසථාදිපුච්ඡාවිස්සජ්ජනාවණ්ණනා	606

පඤ්ඤත්තිවග්ගො.....	607
පඨමගාථාසඬගණිකං.....	607
සත්තනගරෙසු පඤ්ඤත්තසික්ඛාපදවණ්ණනා.....	607
පාරාජිකාදිආපත්තිවණ්ණනා.....	609
අධිකරණහෙදං.....	609
උක්කොටනහෙදාදිකථාවණ්ණනා.....	609
අධිකරණනිදානාදිවණ්ණනා.....	610
සත්තසමථනානාත්ථාදිවණ්ණනා.....	610
දුතියගාථාසඬගණිකං.....	611
වොදනාදිපුච්ඡාචිස්සජ්ජනාවණ්ණනා.....	611
වොදනාකණ්ඩං.....	612
අනුච්ඡිජ්ජකකිවචවණ්ණනා.....	612
වුළුසඬගාමං.....	612
අනුච්ඡිජ්ජකස්ස පටිපත්තිවණ්ණනා.....	612
මහාසඬගාමං.....	615
වොහරන්තෙන ජාතිතබ්බාදිවණ්ණනා.....	615
කථිනහෙදං.....	615
කථිනඅත්ථානාදිවණ්ණනා.....	615
පුබ්බකරණනිදානාදිවිභාගවණ්ණනා.....	616
කථිනාදිජාතිතබ්බවිභාගවණ්ණනා.....	616
සඬගහවග්ගො.....	617
උපාලිපඤ්චකං.....	617
නස්සට්ඨස්සමිහනවග්ගවණ්ණනා.....	617
වොහාරවග්ගාදිවණ්ණනා.....	618
අපරදුතියගාථාසඬගණිකං.....	620

කායිකාදිආපත්තිවණ්ණනා	620
පාවිත්තියවණ්ණනා.....	621
අවන්දනියපුග්ගලාදිවණ්ණනා.....	622
සෙදමොවනගාථා.....	623
අවිජ්ජවාසපඤ්භාවණ්ණනා	623
පාරාජීකාදිපඤ්භාවණ්ණනා	623
පඤ්චවග්ගො	624
කම්මවග්ගවණ්ණනා.....	624
අපලොකනකම්මකථාවණ්ණනා	626
අත්ථවසවග්ගාදිවණ්ණනා	630
නිගමනකථාවණ්ණනා	631

නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස

විනයපිටකෙ

විමතිවිනෝදනී-ටිකා (පඨමො භාගො)

ගුන්ථාරම්භකථා

කරුණාපුණ්ණහදයං, සුගතං භික්ඛායකං;
නත්වා ධම්මඤ්ච විමලං, සඛ්ඤ්ච ගුණසම්පදං.

වණ්ණනා නිපුණාහෙසුං, විනයට්ඨකථාය යා;
පුබ්බකෙහි කතා නෙකා, නානානයසමාකුලා.

තත්ථ කාවි සුවිත්ථිණ්ණා, දුක්ඛොගාහා ච ගන්ථතො;
විරද්ධා අත්ථතො වාපි, සද්දතො වාපි කත්ථවි.

කාවි කත්ථවි අපුණ්ණා, කාවි සම්මොහකාරිනී;
තස්මා තාහි සමාදාය, සාරං සඛ්ඤ්චපරුපතො.

ලීනත්ථඤ්ච පකාසෙන්තො, විරද්ධඤ්ච විසොධයං;
උපට්ඨිතනයඤ්චාපි, තත්ථ තත්ථ පකාසයං.

විනයෙ විමතිං ඡෙතුං, භික්ඛුනං ලභුචුත්තිනං;
සඛ්ඤ්චපෙන ලිඛිස්සාමි, තස්සා ලීනත්ථවණ්ණනං.

ගුන්ථාරම්භකථාවණ්ණනා

විනයසංවණ්ණනාරම්භෙ රතනත්තයං නමස්සිතුකාමො තස්ස විසිට්ඨගුණයොගසන්දස්සනත්ථං යො කප්පකොට්ඨිපිතිආදිමාහ. විසිට්ඨගුණයොගෙන හි වන්දනාරහභාවො, වන්දනාරහෙ ච කතා වන්දනා යථාධිප්පෙතමත්ථං සාධෙති. එත්ථ ච සංවණ්ණනාරම්භෙ රතනත්තයපණාමකරණප්පයොජනං තත්ථ තත්ථ බහුධා පපඤ්චෙන්ති ආචරියා, මයං පන ඉධාධිප්පෙතමෙව පයොජනං දස්සයිස්සාම. තස්මා සංවණ්ණනාරම්භෙ රතනත්තයපණාමකරණං යථාපට්ඨඤ්ඤාතසංවණ්ණනාය අනන්තරායෙන පරිසමාපනත්ථන්ති වෙදිතබ්බං. තථා හි චුත්තං “තස්සානුභාවෙන භතන්තරායො”ති. රතනත්තයපණාමකරණෙන හි රාගාදිදොසවිගමතො

පඤ්ඤාදිගුණපාටවතො ආයුආදිවඩ්ඪනතො පුඤ්ඤාතිස්සභාවාදිතො ව
භොතෙව යථාපටිඤ්ඤාතසංවණ්ණනාය අනන්තරායෙන පරිසමාපනං.

තත්ථ පඨමං තාව භගවතො වන්දනං කත්තුකාමො “යො
කප්පකොට්ඨිපි..පෙ.... තස්සා”ති ආභ. ඉමිස්සා පන විනයදෙසනාය
කරුණාප්පධානඤ්ඤාණසමුට්ඨිතතාය කරුණාප්පධානමෙව ථොමනං ආරද්ධං.
එසා හි ආවරියස්ස පකති, යදිදං ආරම්භානුරූපථොමනා. කරුණාග්ගහණෙන
චෙත්ථ අපරිමෙයාප්පභාවා සබ්බෙපි බුද්ධගුණා නයතො සඨගහිතාති
දට්ඨබ්බා තංමුලකත්තා සෙසබුද්ධගුණානං. තත්ථ යොති ඉමස්ස
අනියමවචනස්ස නාථොති ඉමිනා සම්බන්ධො. කප්පකොට්ඨිපි අප්පමෙයාං
කාලන්ති කප්පකොට්ඨිගණනාවසෙනපි “එත්තකා කප්පකොට්ඨියො”ති
පමෙතුං අසක්කුණෙයාං කාලං. අපි-සද්දෙන පගෙව වස්සගණනායාති
දස්සෙති. අප්පමෙයාං කාලන්ති ච අච්චන්තසංයොගෙ උපයොගවචනං,
තෙන කප්පකොට්ඨිගණනාවසෙන පරිච්ඡින්නදිතුමසක්කුණෙයාමපි,
අසඨබ්බෙයායාවසෙන පන පරිච්ඡින්නබ්බතො සලක්ඛං
චතුරසඨබ්බෙයායාකප්පකාලං අච්චන්තමෙව නිරන්තරං
පඤ්චමභාපඅච්චාගාදිඅතිදුක්කරාති කරොන්තො බෙදං කායිකං පරිස්සමං
පත්තොති දස්සෙති.

ලොකහිතායාති සත්තලොකස්ස හිතාය. නාථතීති නාථො, චෙනෙයානං
හිතසුඛං ආසීසතීති අත්ථො. අථ චා නාථති චෙනෙයාගතෙ කිලෙසෙ
උපතාපෙති, නාථති චා යාවති චෙනෙයො අත්තනො හිතකරණෙ යාවිත්වාපි
නියොපෙතීති නාථො, ලොකපටිසරණො ලොකසාමී ලොකනායකොති
චුත්තං භොති. මහාකාරුණිකස්සාති යො කරුණාය කම්පිතහදයත්තා
ලොකහිතත්ථං අතිදුක්කරකිරියාය අනෙකප්පකාරං තාදිසං දුක්ඛං
අනුභවිත්වා ආගතො, තස්ස මහාකාරුණිකස්සාති අත්ථො. තත්ථ කිරතීති
කරුණා, පරදුක්ඛං වික්ඛිපති අපනෙතීති අත්ථො. දුක්ඛිතෙසු චා කිරියති
පසාරියතීති කරුණා. අථ චා කිණාතීති කරුණා, පරදුක්ඛෙ සති කාරුණිකං
හිංසති විබාධෙති, විනාසෙති චා පරස්ස දුක්ඛන්ති අත්ථො. පරදුක්ඛෙ සති
සාධුනං කම්පනං හදයබෙදං කරොතීති චා කරුණා. අථ චා කමිති සුඛං, තං
රුන්ධතීති කරුණා. එසා හි පරදුක්ඛාපනායනකාමනාලක්ඛණා
අත්තසුඛනිරූපකත්තාය කාරුණිකානං සුඛං රුන්ධති විබාධෙති. කරුණාය
නියුත්තො කාරුණිකො, මහන්තො කාරුණිකො මහාකාරුණිකො, තස්ස
නමො අත්ථුති පාඨසෙසො.

එවං කරුණාමුඛෙන සඨබ්බෙපතො සකලසබ්බඤ්ඤාගුණෙහි භගවත්තං
 ථොමෙත්වා ඉදානි සද්ධම්මං ථොමෙතුං අසම්බුධන්තිආදිමාහ. තත්ථ
 බුද්ධනිසෙවිතං යං අසම්බුධං ජීවලොකො භවා භවං ගච්ඡති, තස්ස
 ධම්මවරස්ස නමොති සම්බන්ධො. තත්ථ අසම්බුධන්ති අසම්බුජ්ඣන්තො,
 යථාසභාවං අප්පට්ඨිජ්ඣන්තොති වුත්තං භොති. භෙතුඅත්ථො භෙත්ථ
 අත්තපච්චයො. යන්ති අනියමතො සපරියත්තිකො නවලොකුත්තරධම්මො
 කම්මභාවෙන නිද්දිට්ඨො. බුද්ධනිසෙවිතන්ති තස්සෙව විසෙසනං,
 සම්මාසම්බුද්ධෙන, පච්චෙකබුද්ධසාවකබුද්ධෙහිපි වා
 ගොවරාසෙවනභාවනාසෙවනාහි යථාරහං නිසෙවිතං, අජහිතන්ති අත්ථො.
 තත්ථ පරියත්තිඵලනිබ්බානානි ගොවරාසෙවනවසෙනෙව නිසෙවිතානි,
 මග්ගො පන භාවනාසෙවනවසෙනාපි පච්චෙකක්ඛණඤාණාදිවසෙන
 ගොවරාසෙවනවසෙනාපි නිසෙවිතො. භවාභවන්ති භවතො භවං. අථ වා
 භීතපණ්ණිකාදිවසෙන බුද්දකං මහත්තඤ්ච භවන්ති අත්ථො. වුඩ්ඪත්ථොපි හි
 අ-කාරො දිස්සති අසෙක්ඛා ධම්මානිආදීසු (ධ. ස. තිකමාතිකා 11) විය. අථ වා
 භවොති වුඩ්ඪී, අභවොති භානි. භවොති වා සස්සතදිට්ඨී, අභවොති
 උච්ඡෙදදිට්ඨී. වුත්තජ්ජකාරො භවො ව අභවො ව භවාභවො, තං භවාභවං.
 ගච්ඡති උපගච්ඡති. ජීවලොකොති සත්තලොකො.
 අවිජ්ජාදිකිලෙසජාලවිද්ධංසිනොති ධම්මවිසෙසනං. තත්ථ න විදති ධම්මානං
 යථාසභාවං න විජානාතීති අවිජ්ජා, අඤ්ඤාණං. සා ආදි යෙසං තණ්හාදීනං,
 තෙයෙව කිලිස්සන්ති එතෙහි සත්තාති කිලෙසා, තෙයෙව ව සත්තානං
 විබාධනට්ඨෙන ජාලසදිසාති ජාලං, තං විද්ධංසෙති සබ්බසො විනාසෙති
 සීලෙනාති අවිජ්ජාදිකිලෙසජාලවිද්ධංසි, තස්ස.

නනු චෙත්ථ සපරියත්තිකො නවලොකුත්තරධම්මො අධිජ්ජෙතො, තත්ථ
 ව මග්ගොයෙව කිලෙසෙ විද්ධංසෙති, නෙතරෙති චෙ? වුච්චතෙ – මග්ගස්සාපි
 නිබ්බානමාගම්ම කිලෙසවිද්ධංසනතො නිබ්බානම්පි කිලෙසෙ විද්ධංසෙති
 නාම, මග්ගස්ස කිලෙසවිද්ධංසනකිච්චං. එලෙන නිට්ඨිතන්ති ඵලම්පි
 “කිලෙසවිද්ධංසි”ති වුච්චති, පරියත්තිධම්මොපි කිලෙසවිද්ධංසනස්ස
 උපනිස්සයපච්චයත්තා “කිලෙසවිද්ධංසි”ති වත්තුං අරහතීති න කොචි
 දොසො. ධම්මවරස්ස තස්සාති පුබ්බෙ අනියමිතස්ස නියාමකච්චනං. තත්ථ
 යථානුසිට්ඨං පටිපජ්ජමානෙ චතුසු අපායෙසු සංසාරදුක්ඛෙ ව අපතමානෙ
 ධාරෙතීති ධම්මො. වුත්තජ්ජකාරො ධම්මො එව අත්තනො
 උත්තරිතරාභාවෙන වරො පවරො අනුත්තරොති ධම්මවරො, තස්ස
 ධම්මවරස්ස නමො අත්ථුති අත්ථො.

එවං සඤ්ඤාපනායෙනෙව සබ්බධම්මගුණෙනි සද්ධම්මං ථොමෙත්වා ඉදානි අරියසඤ්ඤා ථොමෙත්වා ගුණෙනි ආදිමාහ. තත්ථ ගුණෙනි යො යුත්තො, තමරියසඤ්ඤා නමාමිති සම්බන්ධො. සීලාදයො ගුණා චෙත්ථ ලොකියලොකුත්තරා අධිජ්ජෙතා. “විමුත්තිවිමුත්තිඤ්ඤාණ”න්ති චත්තබ්බෙ එකදෙසසරුපෙකසෙසනායෙන “විමුත්තිඤ්ඤාණ”න්ති වුත්තං, ආදිසද්දපරියායෙන පභුතිසද්දෙන වා විමුත්තිග්ගහණං වෙදිතබ්බං. තත්ථ විමුත්තිති එලං. විමුත්තිඤ්ඤාණන්ති පච්චවෙක්ඛණඤ්ඤාණං. පභුති-සද්දෙන ඡළහිඤ්ඤාවතූපටිසම්භිදාදයො ගුණා සඤ්ඤානාති දට්ඨබ්බා. කුසලත්ථිකානං ජනානං පුඤ්ඤාතිසයවුඤ්ඤා ඛෙත්තසදිසත්තා ඛෙත්තන්ති ආහ “ඛෙත්තං ජනානං කුසලත්ථිකාන”න්ති. බිත්තං බීජං මහජ්ඣලභාවකරණෙන තායතීති හි ඛෙත්තං. අරියසඤ්ඤානි එත්ථ ආරකත්තා කිලෙසෙහි, අනායෙ න ඉරියනතො, අයෙ ච ඉරියනතො, සදෙවකෙන ලොකෙන “සරණ”න්ති අරණියතො උපගන්තබ්බතො, උපගතානඤ්ඤා තදත්ථසිද්ධිතො අරියා, අට්ඨ අරියපුග්ගලා, අරියානං සඤ්ඤා සමුහොති අරියසඤ්ඤා, තං අරියසඤ්ඤා.

ඉදානි රතනත්තයපණාමජනිතං කුසලාහිසන්දං යථාධිජ්ජෙතෙ පයොජනෙ නියොජෙත්වා අත්තනා සංවණ්ණියමානස්ස විනයස්ස සකලසාසනමූලභාවදස්සනමුඛෙන සංවණ්ණනාකරණස්සාපි සාසනමූලතං දස්සෙත්වා ඉච්චෙවම්චවාදිගාථාද්වයමාහ. පුඤ්ඤාහිසන්දන්ති පුඤ්ඤාසං, පුඤ්ඤජ්ජවාහං පුඤ්ඤරාසිත්ති අත්ථො. තස්සානුභාවෙනාති තස්ස යථාවුත්තස්ස පුඤ්ඤජ්ජවාහස්ස ආනුභාවෙන බලෙන හතත්තරායො විනයං වණ්ණයිස්සන්ති සම්බන්ධො.

අට්ඨිතස්ස සුසණ්ඨිතස්ස හගවතො සාසනං යස්මිං ධීතෙ පතිට්ඨිතං හොතීති යොජෙතබ්බං. තත්ථ යස්මිත්ති යස්මිං විනයපිටකෙ. ධීතෙති පාළිතො ච අත්ථතො ච අනුතං හුත්වා ලජ්ජීපුග්ගලෙසු පවත්තනට්ඨෙන ධීතෙ. සාසනන්ති සික්ඛත්තයසඤ්ඤානං සාසනං. අට්ඨිතස්සාති කාමසුඛල්ලිකත්තකිලමථානුයොගසඤ්ඤාතෙ අත්තද්වයෙ අට්ඨිතස්ස, “පරිනිබ්බුතස්සපි හගවතො”තිපි වදන්ති. සුසණ්ඨිතස්සාති අත්තද්වයවිරහිතාය මජ්ඣිමාය පටිපදාය සුට්ඨු ධීතස්ස. අමිස්සන්ති භාවනාපුංසකනිද්දෙසො, නිකායන්තරලද්ධිහි අසම්මිස්සං කත්වා අනාකුලං කත්වා වණ්ණයිස්සන්ති වුත්තං හොති. නිස්සාය පුබ්බාවරියානුභාවන්ති පුබ්බාවරියෙහි සංවණ්ණිතං අට්ඨකථං නිස්සාය, න අත්තතො බලෙනාති අධිජ්ජායො.

අථ පොරාණට්ඨකථාසු විජ්ජමානාසු පුන විනයසංවණ්ණනා කිංපයොජනාති? ආහ කාමඤ්චාතිආදි. තත්ථ කාමන්ති එකන්තෙන, යථිච්ඡකං වා, සබ්බසොති වුත්තං හොති, තස්ස සංවණ්ණිතොයං විනයොති ඉමිනා සම්බන්ධො. පුබ්බාවරියාසහෙහිති මහාකස්සපත්ථෙරාදයො පුබ්බාවරියා එව අකම්පියට්ඨෙන උත්තමට්ඨෙන ච ආසභා, තෙහි පුබ්බාවරියවරෙහිති වුත්තං හොති. කිදිසා පන තෙ පුබ්බාවරියාති? ආහ ඤාණම්බුතිආදි. අග්ගමග්ගඤාණසඬ්ඛාතෙන අම්බුනා සලිලෙන නිද්ධොතාති නිස්සෙසතො ආයතිං අනුප්පත්තිධම්මතාපාදතෙන ධොතාති විසොධිතාති රාගාදීනි තිණි මලානි කාමාසවාදයො ච චත්තාරො ආසවා යෙහි තෙ ඤාණම්බුතිද්ධොතමලාසවා, තෙහි බිණාසවෙහිති අත්ථො. බිණාසවහාවෙපි න එතෙ සුක්ඛවිපස්සකාති ආහ “විසුද්ධවිජ්ජාපටිසම්භිදෙහි” ති. තත්ථ විජ්ජාති තිස්සො විජ්ජා, අට්ඨ විජ්ජා වා. පටිසම්භිදාප්පත්තෙසුපි මහාකස්සපත්ථෙරාදීනං උච්චිනිත්වා ගහිතතාය තෙසං සද්ධම්මසංවණ්ණනෙ සාමන්ථියං සාතිසයන්ති දස්සෙන්නො ආහ “සද්ධම්මසංවණ්ණනකොට්ඨෙහි” ති.

කිලෙසජාතං, පරික්ඛාරබාහුල්ලං වා සල්ලිබ්බති තනුං කරොතීති සල්ලෙබ්බො, අප්පිච්ඡතාදිගුණසමුහො, ඉධ පන බිණාසවාධිකාරත්තා පරික්ඛාරබාහුල්ලස්ස සල්ලිබ්බතවසෙනෙව අත්ථො ගහෙනබ්බො. සල්ලෙබ්බෙන නිබ්බත්තං සල්ලෙබ්බියං, තස්මිං සල්ලෙබ්බියෙ, ධුතඬ්ගපරිහරණාදිසල්ලෙබ්බපඅපත්තියන්ති වුත්තං හොති. නොසුලභූපමෙහිති සල්ලෙබ්බපටිපත්තියා “අසුකසදිසා” ති තත්ථි සුලභා උපමා එතෙසන්ති නොසුලභූපමා, තෙහි. මහාවිහාරස්සාති ඉමිනා නිකායන්තරං පටික්ඛිපති. විහාරසීසෙන හෙත්ථ තත්ථ නිවාසීනඤ්චෙව තෙහි සමලද්ධිකානඤ්ච සබ්බෙසං භික්ඛූනං ගහණං දට්ඨබ්බං. තස්මා තෙසං මහාවිහාරවාසීනං දිට්ඨිසීලවිසුද්ධියා පභවත්තෙන සඤ්ඤාණභූතත්තා ධම්මසඬ්ඛාතො මහාකස්සපත්ථෙරාදයො “මහාවිහාරස්ස ධජුපමා” ති වුත්තා, තෙහි අයං විනයො සංවණ්ණිතො සම්මා අනුනං කත්වා වණ්ණිතො. කථන්ති ආහ “චිත්තෙහි නයෙහි” ති. චිත්තෙහි නයෙහි සම්බුද්ධවරන්වයෙහි සබ්බඤ්ඤබුද්ධවරං අනුගතෙහි, භගවතො අධිප්පායානුගතෙහි නයෙහිති වුත්තං හොති.

එවං පොරාණට්ඨකථාය අනුනභාවං දස්සෙත්වා ඉදානි අත්තනො සංවණ්ණනාය පයොජනවිසෙසං අප්පකෙසකඤ්ච දස්සෙතුං සංවණ්ණනාතිආදිමාහ. තත්ථ සඬ්ඛතත්තාති රචිතත්තා. න කඤ්චි අත්ථං අභිසම්භූණාතීති න කඤ්චි අත්ථං සාධෙති.

සංවණ්ණනං තඤ්ඤාතිආදිනා අත්තනෝ සංවණ්ණනාය කරණප්පකාරං දස්සෙති. තත්ථ තඤ්ඤ ඉදානි වුච්චමානං සංවණ්ණනං සමාරහන්තො සකලායපි මහාඅට්ඨකථාය ඉධ ගහෙතඛිබ්බතො මහාඅට්ඨකථං තස්සා ඉදානි වුච්චමානාය සංවණ්ණනාය සරීරං කත්වා මහාපච්චරියං යො විනිච්ඡයො චුත්තො, තථෙව කුරුන්දිනාමාදීසු විස්සුතාසු අට්ඨකථාසු යො විනිච්ඡයො චුත්තො, තතොපි විනිච්ඡයතො යුත්තමත්ථං අපරිච්චජන්තො අන්තොගධත්ථෙරවාදං කත්වා සංවණ්ණනං සම්මා සමාරහිස්සන්ති පදත්ථසම්බන්ධො වෙදිතඛිබ්බො. එත්ථ ච අත්ථො කථියති එතායාති අට්ඨකථා ත්ථ-කාරස්ස ට්ඨ-කාරං කත්වා. මහාපච්චරියන්ති මහාපච්චරීනාමිකං. එත්ථ ච පච්චරීති උභම්පං වුච්චති, තස්මිං නිසිදිත්වා කතත්තා තමෙව නාම ජාතං. “කුරුන්දිවල්ලිවිහාරො නාම අත්ථී, තත්ථ කතත්තා ‘කුරුන්දි’ති නාම ජාත”න්ති වදන්ති. ආදිසද්දෙන අත්ඨකථායකථං සඬ්ඛෙපට්ඨකථාඤ්ඤ සඬ්ගණ්ණාති.

යුත්තමත්ථන්ති මහාඅට්ඨකථානායෙන, චතුඛිබ්බවිනයයුත්තියා චා යුත්තමත්ථං. “අට්ඨකථංයෙව ගහෙත්වා සංවණ්ණනං කරිස්සාමි”ති චුත්තෙ අට්ඨකථාසු චුත්තත්ථෙරවාදානං බාහිරභාවො සියාති තෙපි අන්තොකත්තුකාමො “අන්තොගධත්ථෙරවාද”න්ති ආහ, ථෙරවාදෙපි අන්තොකත්වාති චුත්තං හොති.

තං මෙති ගාථාය සොතුහි පටිපජ්ජිතඛිබ්බවිධිං දස්සෙති. තත්ථ ධම්මප්පදීපස්සාති ධම්මො එව මොහන්ධකාරවිද්ධංසනතො පදීපසදිසත්තා පදීපො අස්සාති ධම්මප්පදීපො, භගවා, තස්ස. පතිමානායන්තාති පුජෙන්නා මනසා ගරුං කරොන්නා නිසාමෙත්තු සුණන්තු.

බුද්ධෙනාතිආදිනා අත්තනෝ සංවණ්ණනාය ආගමනසුද්ධිදස්සනමුඛෙන පමාණභාවං දස්සෙත්වා අනුසික්ඛිතඛිබ්බතං දස්සෙති. තත්ථ යථෙව බුද්ධෙන යො ධම්මො විනයො ච චුත්තො, සො තස්ස බුද්ධස්ස යෙහි පුත්තෙහි මහාකස්සපත්ථෙරාදීහි තථෙව ඤාතො, තෙසං බුද්ධපුත්තානං මතිමච්චජන්තා සීහලට්ඨකථාවරියා යස්මා පුරෙ අට්ඨකථා අකංසුති සම්බන්ධො වෙදිතඛිබ්බො. තත්ථ ධම්මොති සුත්තාහිධම්මෙ සඬ්ගණ්ණාති. විනයොති සකලං විනයපිටකං. චුත්තොති පාළිතො ච අත්ථතො ච බුද්ධෙන භගවතා චුත්තො. න හි භගවතා අබ්‍යාකතං නාම තන්තිපදං අත්ථී, තත්ථ තත්ථ භගවතා පචත්තිතපකිණ්ණකදෙසනායෙව හි අට්ඨකථා. තථෙව ඤාතොති යථෙව බුද්ධෙන චුත්තො, තථෙව එකපදම්පි එකක්ඛරම්පි අවිනාසෙත්වා අධිප්පායඤ්ඤ අවිකොපෙත්වා ඤාතො විදිතොති අත්ථො.

තෙසං මතිමච්චජන්තාති තෙසං බුද්ධපුත්තානං මතිසඬ්ඛාතං ථෙරපරම්පරාය උග්ගහෙත්වා ආහතං අබ්බොවිජින්නං පාළිවණ්ණනාවසෙන වෙච පාළිමුත්තකවසෙන ච පවත්තං සබ්බං අට්ඨකථාවිනිවිජයං අපරිච්චජන්තා. අට්ඨකථා අකංසුති මහාඅට්ඨකථාමහාපච්චරිආදිකා සීහළට්ඨකථායො අකංසු. “අට්ඨකථාමකංසු” තිපි පාඨො, තත්ථාපි සොයෙවත්ථො.

තස්මාති යස්මා තෙසං බුද්ධපුත්තානං අධිප්පායං අවිකොපෙත්වා පුරෙ අට්ඨකථා අකංසු, තස්මා. යං අට්ඨකථාසු චුත්තං, තං සබ්බමිපි පමාණන්ති යොජනා. භීති නිපාතමත්තං හෙතුඅත්ථස්ස තස්මාති ඉමිනායෙව පකාසිතත්තා, අවධාරණත්ථො වා, පමාණමෙවාති. යදි අට්ඨකථාසු චුත්තං සබ්බමිපි පමාණං, එවං සති තත්ථ පමාදලොඛාපි පමාණං සියාති ආහ “වජ්ජයිත්වාන පමාදලොඛ”න්ති, අපරාපරං ලිඛන්තෙහි පමාදෙන සතිං අපච්චුපට්ඨපෙත්වා අඤ්ඤත්ථ ලිඛිතබ්බං අඤ්ඤත්ථ ලිඛනාදිවසෙන පවත්තිතා පමාදලොඛා නාම, සා ච සමන්තපාසාදිකායං තත්ථ තත්ථ සයමෙව ආවිභවිස්සති. පුන යස්මාති පදස්ස සම්බන්ධදස්සනවසෙන අයං අත්ථයොජනා – යස්මා අට්ඨකථාසු චුත්තං ඉධ ඉමස්මිං සාසනෙ සික්ඛාසු සගාරවානං පණ්ඩිතානං පමාණමෙව, යස්මා ච අයං වණ්ණනාපි භාසන්තරපරිච්චාගාදිමත්තවිසිට්ඨතාය අත්ථතො අභින්නා, තතො එව පමාණභූතාව හෙස්සති, තස්මා අනුසික්ඛිතබ්බාති.

තතොති තාහි අට්ඨකථාහි. භාසන්තරමෙව භිත්වාති සීහළභාසංයෙව අපනෙත්වා. විත්ථාරමග්ගඤ්ච සමාසයිත්වාති පොරාණට්ඨකථාසු යථාධානෙ වත්තබ්බමිපි පදත්ථවිනිවිජයාදිකං අතිවිත්ථිණ්ණෙන වචනක්කමෙන වෙච චුත්තමෙව අත්ථනායං අප්පමත්තකවිසෙසෙන පුනප්පුනං කථනෙන ච තත්ථ තත්ථ පපඤ්චිතං තාදිසං විත්ථාරමග්ගං පභාය සල්ලභුකෙන අත්ථවිඤ්ඤාපකෙන පදක්කමෙන වෙච චුත්තනායසදිසං වත්තබ්බං අතිදිසිත්වා ච සඬ්ඛෙපනායෙනෙව වණ්ණයිස්සාමාති අධිප්පායො. සාරත්ථදීපනියං පන විනයටිකායං “පොරාණට්ඨකථාසු උපරි චුච්චමානමිපි ආනෙත්වා තත්ථ තත්ථ පපඤ්චිතං ඤත්තිවතුත්ථොන කම්මෙන...පෙ.... උපසම්පන්නොති භික්ඛුති එත්ථ අපලොකනාදීනං චතුන්නමිපි කම්මානං විත්ථාරකථා විය තාදිසං විත්ථාරමග්ගං සඬ්ඛිපිත්වා”ති චුත්තං, තං තත්තික්කමං කඤ්චි අවොක්කමිත්වාති එත්ථොව වත්තුං යුත්තං. අඤ්ඤත්ථ පාළියා වත්තබ්බං අඤ්ඤත්ථ කථනඤ්චි තත්තික්කමං වොක්කමිත්වා කථනං නාම. තථා හි චුත්තං “තථොව වණ්ණිතුං යුත්තරූපං හුත්වා අනුක්කමෙන ආගතං පාළිං පරිච්චජිත්වා සංවණ්ණනතො සීහළට්ඨකථාසු අයුත්තට්ඨානෙ වණ්ණිතං යථාධානෙයෙව වණ්ණනතො ච චුත්තං

‘තන්තික්කමං කඤ්චි අවොක්කමිත්වා’ ති. තස්මා යථාච්ඡත්තනයෙනෙව අත්ථො ගහෙතඛ්ඛො. කථං පන විත්ථාරමග්ගස්ස සඬබ්භෙන විනිච්ඡයො න භීයතීති? ආහ “විනිච්ඡයං සබ්බමසෙසයිත්වා” ති. සඬබ්භන්තොපි පුනස්පුනං වචනාදිමෙව සඬබ්භන්තො, විනිච්ඡයං පන අට්ඨකථාසු සබ්බාසුපි චුත්තං සබ්බමපි අසෙසයිත්වා, කිඤ්චිමත්තමපි අපරිභාපෙත්වාති චුත්තං හොති. තන්තික්කමං කඤ්චි අවොක්කමිත්වාති කඤ්චි පාළික්කමං අනතික්කමිත්වා, අනුක්කමෙනෙව පාළිං චණ්ණයිස්සාමාති අත්ථො.

සුත්තන්තිකානං වචනානමත්ථන්ති වෙරඤ්ජකණ්ඩාදීසු ආගතානං ඤානකථාදීනං සුත්තන්තවචනානං සිහලුට්ඨකථාසු “සුත්තන්තිකානං භාරො” ති වත්වා අවණ්ණිතඛ්ඛට්ඨානං අත්ථං තංතංසුත්තානුරූපං සබ්බසො පරිදීපයිස්සාමාති අධිප්පායො. හෙස්සතීති භවිස්සති, කරියිස්සතීති වා අත්ථො. එත්ථ ච පට්ඨමස්මිං අත්ථවිකප්පෙ “භාසන්තරපරිච්චාගාදිකං චතුඛ්ඛිධං කිච්චං නිජ්ජාදෙත්වා සුත්තන්තිකානං වචනානමත්ථං පරිදීපයන්තී අයං චණ්ණනා භවිස්සති” ති චණ්ණනාවසෙන සමානකත්තුකතා වෙදිතඛ්ඛා. පච්ඡිමස්මිං අත්ථවිකප්පෙ පන “හෙට්ඨා චුත්තභාසන්තරපරිච්චාගාදිකං කත්වා සුත්තන්තිකානං වචනානමත්ථං පරිදීපයන්තී අයං චණ්ණනා අම්භෙහි කරියිස්සති” ති එවං ආවරියවසෙන සමානකත්තුකතා වෙදිතඛ්ඛා.

ග්‍රන්ථාරම්භකථාවණ්ණනානායො නිට්ඨිතො.

බාහිරනිදානකථා

ඉදානි සංවරවිනයපභානවිනයාදීසු බහුසු විනයෙසු අත්තනා “තං වණ්ණයිස්සං විනය”න්ති එවං සංවණ්ණෙතඛිබ්බාවෙන පටිඤ්ඤාතං විනයං දස්සෙන්නො ආහ තත්ථාතිආදි. තත්ථ තත්ථාති යථාචුත්තාසු ගාථාසු. තාව-සද්දො පයමන්ති ඉමස්මිං අත්ථෙ දට්ඨබ්බො, තෙන පයමං විනයං වචන්ථපෙත්වා පච්ඡා තස්ස වණ්ණනං කරිස්සාමාති දීපෙති. වචන්ථපෙතඛිබ්බොති නියමෙතඛිබ්බො. තෙනෙතං වුව්චතීති යස්මා වචන්ථපෙතඛිබ්බො, තෙන හෙතුනා එතං විනයො නාමාතිආදිකං නියාමකවචනං වුව්චතීති අත්ථො. අස්සාති විනයස්ස. මාතිකාති උද්දෙසො. සො හි නිද්දෙසපදානං ජනනීයානෙ ධීතත්තා මාතා වියාති “මාතිකා”ති වුව්චති.

ඉදානි සංවණ්ණෙතඛිබ්බමත්ථං මාතිකං පට්ඨපෙත්වා දස්සෙන්නො ආහ චුත්තං යෙනාතිආදි. ඉදං චුත්තං හොති – එතං තෙන සමයෙන බුද්ධො භගවා වෙරඤ්ජායං විහරතීතිආදිනිදානවචනපටිමණ්ඩිතං විනයපිටකං යෙන පුග්ගලෙන චුත්තං, යස්මිං කාලෙ චුත්තං, යස්මා කාරණා චුත්තං, යෙන ධාරිතං, යෙන ච ආහතං, යෙසු පතිට්ඨිතං, එතං යථාචුත්තවිධානං වත්වා තතො තෙන සමයෙනාතිආදිපායස්ස අත්ථං අනෙකජ්ජකාරතො දස්සෙන්නො විනයස්ස අත්ථවණ්ණනං කරිස්සාමිති.

එත්ථ ච චුත්තං යෙන යදා යස්මාති ඉදං වචනං තෙන සමයෙන බුද්ධො භගවාතිආදිනිදානවචනමත්තං අපෙක්ඛිත්වා වත්තුකාමොපි විසුං අවත්වා “නිදානෙන ආදිකලාණං, ඉදමචොවාති නිගමනෙන පරියොසානකලාණං”න්ති වචනතො නිදානනිගමනානිපි සත්ථුදෙසනාය අනුවිධානත්තා තදන්තොගධානෙවාති නිදානස්සාපි විනයපාළියංයෙව අන්තොගධත්තා චුත්තං යෙන යදා යස්මාති ඉදමිපි විනයපිටකසම්බන්ධංයෙව කත්වා මාතිකං යපෙති. මාතිකාය හි එතන්ති චුත්තං විනයපිටකංයෙව සාමඤ්ඤතො සබ්බත්ථ සම්බන්ධමුපගච්ඡති.

ඉදානි පන තං විසුං නිහරිත්වා දස්සෙන්නො තත්ථ චුත්තං යෙනාතිආදිමාහ. තත්ථාති තෙසු මාතිකාපදෙසු. ඉදන්ති තෙන සමයෙනාතිආදිනිදානවචනං. හි-සද්දො යස්මාති අත්ථො දට්ඨබ්බො, යස්මා බුද්ධස්ස භගවතො අත්තපච්චක්ඛවචනං න හොති, තස්මාති චුත්තං හොති. අත්තපච්චක්ඛවචනං න හොතීති අත්තනා පච්චක්ඛං කත්වා චුත්තවචනං න හොති. අථ වා අත්තතො පච්චක්ඛකාලෙ ධරමානකාලෙ චුත්තවචනං න හොති. තද්වහයෙනාපි භගවතො චුත්තවචනං න හොතීති අත්ථො.

පයමමභාසඬිගීතිකථාවණ්ණනා

පයමමභාසඬිගීති නාම වෙසාති එත්ථ ව-සද්දො වත්තබ්බසම්මිණ්ඩනත්ථො, උපඤ්ඤාසත්ථො වා, උපඤ්ඤාසොති ව වාක්‍යාරම්භො වුවිච්ඡි. එසා හි ගන්ථකාරානං පකති, යදිදං කිඤ්චි වත්වා පුන අපරං වත්තුමාරහන්තානං ව-සද්දප්පයොගො. යථාපච්චයං තත්ථ තත්ථ දෙසිතත්තා විජ්ජකිණ්ණානං ධම්මවිනයානං සභාගන්ථවසෙන සඬිගහෙත්වා ගායනං කථනං සඬිගීති, මහාවිසයත්තා පූජනීයත්තා ව මහතී සඬිගීති මභාසඬිගීති. දුතියාදිං උපාදාය වෙසා “පයමමභාසඬිගීති” ති වුත්තා. නිදදාති දෙසනං දෙසකාලාදිවසෙන අවිදිතං විදිතං කත්වා නිදස්සෙතීති නිදානං, තත්ථ කොසල්ලත්ථං.

වෙනෙය්‍යානං මග්ගඵලප්පත්තිහෙතුභූතාව කිරියා නිජ්ජරියායෙන බුද්ධකිච්චත්ති ආහ “ධම්මවක්කප්පවත්තනඤ්ඤි ආදිං කත්වා” ති. තත්ථ සතිපට්ඨානාදිධම්මො එව පවත්තනට්ඨෙන වක්කන්ති ධම්මවක්කං, වක්කන්ති වා ආණා, තං ධම්මතො අනපෙතත්තා ධම්මවක්කං, ධම්මෙන ඤායෙන වක්කන්තිපි ධම්මවක්කං. කතබුද්ධකිච්චෙති නිට්ඨිතබුද්ධකිච්චෙ හගවති ලොකනාටෙති සම්බන්ධො. කුසිනාරායන්ති සම්පත්ථෙ එතං භූමිමව්වනං. උපවත්තනෙ මල්ලානං සාලවනෙති තස්ස නගරස්ස උපවත්තනභූතං මල්ලරාජුතං සාලවනුය්‍යානං දස්සෙති. තත්ථ නගරං පවිසන්තා උය්‍යානතො උපෙච්ච වත්තන්ති ගච්ඡන්ති එතෙනාති “උපවත්තන”න්ති උය්‍යානස්ස ව නගරස්ස ව මජ්ඣෙ සාලවනං වුවිච්ඡි. කුසිනාරාය හි දක්ඛිණපච්ඡිමදිසාය තං උය්‍යානං හොති, තතො උය්‍යානතො සාලවනරාජිවිරාජිතො මග්ගො පාචිනාහිමුඛො ගන්ත්වා නගරස්ස දක්ඛිණද්වාරාහිමුඛො උත්තරෙන නිවත්තො, තෙන මග්ගෙන මනුස්සා නගරං පවිසන්ති, තස්මා තං “උපවත්තන”න්ති වුවිච්ඡි. තත්ථ කිර උපවත්තනෙ අඤ්ඤමඤ්ඤසංසට්ඨවිටපානං සම්පන්නජායානං සාලපන්තිනමන්තරෙ හගවතො පරිනිබ්බානමඤ්ඤො පඤ්ඤත්තො, තං සන්ධාය වුත්තං “යමකසාලානමන්තරෙ” ති. උපාදියති කම්මකිලෙසෙහීති උපාදි, විපාකක්ඛන්ධා කථන්තා ව රූපං. තදෙව කම්මකිලෙසෙහි සම්මා අප්පභීනතාය සෙසො, නත්ථි එත්ථ උපාදිසෙසොති අනුපාදිසෙසා, නිබ්බානධාතු, තාය. ඉත්ථම්භූතලක්ඛණෙ වායං කරණනිද්දෙසො. පරිනිබ්බානෙති නිමිත්තත්ථෙ භූමිමං, පරිනිබ්බානහෙතු තස්මිං යානෙ සන්තිපතිතානන්ති අත්ථො. සඬිසස්ස ථෙරො ජෙට්ඨො සඬිසත්ථෙරො. එත්ථ ව සඬිසසද්දස්ස හික්ඛුසතසහස්සසද්දසාපෙක්ඛත්තෙපි ගමකත්තා

ථෙරසද්දෙන සමාසො යථා දෙවදත්තස්ස ගරුකුලන්ති. ආයස්මා මහාකස්සපො ධම්මවිනයසංඛ්‍යායනත්ථං භික්ඛූනං උස්සාහං ජනෙසීති සම්බන්ධො.

තථා උස්සාහං ජනනස්ස කාරණමාහ සත්තාහපරිනිබ්බතෙතිආදි. සත්ත අනාති සමාහටාති සත්තාහං, සත්තාහං පරිනිබ්බතස්ස අස්සාති සත්තාහපරිනිබ්බතො, සත්තාහපරිනිබ්බතෙ සුභද්දෙන වුඨ්ඨපබ්බජිතෙන වුත්තවචනමනුස්සරන්තොති සම්බන්ධො. අලං, ආවුසොතිආදිනා තෙන වුත්තවචනං දස්සෙති. තත්ථ අලන්ති පටික්ඛෙපවචනං. තෙන මහාසමණෙනාති නිස්සක්කෙ කරණවචනං, තතො මහාසමණතො සුට්ඨ මුත්තා මයන්ති අත්ථො, උපද්දුතා ච හොම තදාති අධිප්පායො, හොමාති වා අතීතත්ථෙ වත්තමානවචනං, අහුම්හාති අත්ථො. යානං බො පනෙතං විජ්ජතීති තිට්ඨති එත්ථ එලං තදායත්තවුත්තිතායාති යානං, හෙතු. බොති අවධාරණෙ, එතං කාරණං විජ්ජතෙව, නො න විජ්ජතීති අත්ථො. කිං තං කාරණන්ති? ආහ යං පාපභික්ඛූතිආදි. එත්ථ යන්ති නිපාතමත්තං, කාරණනිද්දෙසො වා, යෙන කාරණෙන අන්තරධාපෙය්‍යං, තදෙනං කාරණං විජ්ජතීති අත්ථො. අතීතො අතික්කන්තො සත්ථා එත්ථ, එතස්සාති වා අතීතසත්ථුකං, පාවචනං. පධානං වචනං පාවචනං, ධම්මවිනයන්ති වුත්තං හොති. පක්ඛං ලභිත්වාති අලජ්ජීපක්ඛං ලභිත්වා. න චිරස්සෙවාති න චිරෙනෙව. යාව ච ධම්මවිනයො තිට්ඨතීති යත්තකං කාලං ධම්මො ච විනයො ච ලජ්ජීපුග්ගලෙසු තිට්ඨති.

වුත්තඤ්ඤෙනං භගවතාති පරිනිබ්බානමඤ්ඤෙව නිපන්තෙන භගවතා වුත්තන්ති අත්ථො. දෙසිතො පඤ්ඤත්තොති සුත්තාහිධම්මපිටකසංඛ්‍යායනස්ස ධම්මස්ස වෙව විනයපිටකසංඛ්‍යායනස්ස විනයස්ස ච අතිසජ්ජනං පබොධනං දෙසනා. තස්සෙව පකාරතො ඤාපනං අසඬ්ඤාතො යපනං පඤ්ඤාපනං. සො වො මමච්චයෙන සත්ථාති සො ධම්මවිනයො තුම්භාකං මමච්චයෙන සත්ථා මයි පරිනිබ්බතෙ සත්ථුකිච්චං සාධෙස්සති. සාසනන්ති පරියත්තිපටිපත්තිපටිවෙධවසෙන තිවිධං සාසනං, නිජ්ජරියායතො පන සත්තත්තිංස බොධිපක්ඛියධම්මා. අද්ධනියන්ති අද්ධානක්ඛමං, තදෙව චිරට්ඨිතිකං අස්ස භවෙය්‍යාති සම්බන්ධො.

ඉදාති සමමාසමුද්ධෙන අත්තතො කතං අනුග්ගහවිසෙසං විහාවෙන්තො ආහ යඤ්චාහං භගවතාතිආදි. තත්ථ යඤ්චාහන්ති එතස්ස අනුග්ගහිතොති එතෙන සම්බන්ධො. තත්ථ යන්ති යස්මා, යෙන කාරණෙනාති වුත්තං හොති. කිරියාපරාමසනං වා එතං, තෙන

අනුග්ගහිතොති එත්ථ අනුග්ගහණං පරාමසති. ධාරෙස්සසීතිආදිකං භගවතා මහාකස්සපත්ථෙරෙන සද්ධිං විවරපරිවත්තනං කාතුකාමෙන චුත්තවචනං. ධාරෙස්සසී පන මෙ ත්වං කස්සපාති “කස්සප, ත්වං ඉමානි පරිභොගජිණ්ණානි පංසුකුලානි පාරුපිතුං සක්ඛිස්සසී” ති වදති, තඤ්ච ඛො න කායබලං සන්ධාය, පටිපත්තිපූරණං පන සන්ධාය ඵලමාහ. සාණානි පංසුකුලානීති මතකලෙවරං පලිවෙදෙත්වා ඡඩ්ඛිතානි තුම්බමත්තෙ කිමයො පජ්චොටෙත්වා ගහිතානි සාණවාකමයානි පංසුකුලවීචරානි. රටීකාදීනං යත්ථ කත්ථවි පංසුනං උපරි ධීතත්තා අබ්භුග්ගතට්ඨෙන තෙසු කුලමීවානි පංසුකුලං. අථ වා පංසු විය කුච්ඡිතභාවං උලති ගච්ඡතිති පංසුකුලන්ති පංසුකුලසද්දස්ස අත්ථො දට්ඨබ්බො. නිබ්බසනානීති නිට්ඨිතවසනකිච්චානි, පරිභොගජිණ්ණානීති අත්ථො. එකමෙව තං විවරං අනෙකාවයවත්තා බහුවචනං කතං. සාධාරණපරිභොගෙනාති අත්තනා සමානපරිභොගෙන, සාධාරණපරිභොගෙන ච සමසමට්ඨපනෙන ච අනුග්ගහිතොති සම්බන්ධො.

ඉදානි නවානුපුබ්බවිහාරජලභිඤ්ඤාප්පහෙදෙ උත්තරිමනුස්සධම්මෙ අත්තනා සමසමට්ඨපනත්ථාය භගවතා චුත්තං කස්සපසංයුත්තෙ (සං. නි. 2.152) ආගතං පාළිං පෙය්‍යාලමුඛෙන ආදිග්ගහණෙන ච සඬ්ඛිපිත්වා දස්සෙන්නො ආහ අහං, භික්ඛවෙතිආදි. තත්ථ යාවදෙ ආකඬ්ඛමීති යාවදෙව ආකඬ්ඛමී, යත්තකං කාලං ඉච්ඡාමීති අත්ථො, “යාවදෙවා” තිපි පාඨො. නවානුපුබ්බවිහාරජලභිඤ්ඤාප්පහෙදෙති එත්ථ නවානුපුබ්බවිහාරො නාම අනුපටිපාටියා සමාපජ්ජිතබ්බභාවතො ඵලංසඤ්ඤිතා නිරොධසමාපත්තියා සහ අට්ඨ රූපාරූපසමාපත්තියො. ජලභිඤ්ඤා නාම ආසවක්ඛයඤ්ඤාණෙන සද්ධිං පඤ්චාභිඤ්ඤායො. අත්තනා සමසමට්ඨපනෙනාති “අහං යත්තකං කාලං යත්තකෙ සමාපත්තිවිහාරෙ අභිඤ්ඤායො ච චළඤ්ජෙමී, තථා කස්සපොපි” ති ඵලං යථාචුත්තඋත්තරිමනුස්සධම්මෙ අත්තනා සමසමං කත්වා යපනෙන, ඉදඤ්ච උත්තරිමනුස්සධම්මසාමඤ්ඤෙන ථෙරස්ස පසංසාමත්තෙන චුත්තං, න භගවතා සද්ධිං සබ්බථා සමතාය. භගවතො හි ගුණවිසෙසං උපාදාය සාවකා පච්චෙකඛුද්ධා ච කලමිපි කලභාගමිපි න උපෙන්නි, තස්ස කිමඤ්ඤං ආණණං භවිස්සති අඤ්ඤත්‍ර ධම්මවිනයසඬ්ඛායනාති අධිප්පායො. තත්ථ තස්සාති තස්ස අනුග්ගහස්ස, තස්ස මෙති වා අත්ථො ගහෙතබ්බො. පොත්ථකෙසු හි කෙසුපි “තස්ස මෙ” ති පාඨො දිස්සති. ආණණං අණණභාවො. සකකච්චඉස්සරියානුප්පදානෙනාති එත්ථ විවරස්ස නිදස්සනවසෙන කච්චස්සෙව ගහණං කතං, සමාපත්තියා නිදස්සනවසෙන ඉස්සරියං ගහිතං.

ඉදානි යථාච්ඡත්තමත්ථං පාළියා විභාවෙන්තො ආභ යථාභානිආදි. තත්ථ එකමිදාහන්ති එත්ථ ඉදන්ති නිපාතමත්තං. එකං සමයන්ති එකස්මිං සමයෙති අත්ථො. පාචායාති පාචානගරතො. අද්ධානමග්ගප්පටිපන්නොති දීඝමග්ගප්පටිපන්නො. දීඝපරියායො හෙත්ථ අද්ධානසද්දො. සබ්බං සුභද්දකණ්ඩං විත්ථාරතො වෙදිතබ්බන්ති පඤ්චසතිකක්ඛන්ධකො ආගතං සුභද්දකණ්ඩං ඉධ ආනෙත්වා විත්ථාරෙතබ්බං.

තතො පරන්ති සුභද්දකණ්ඩතො පරං. සබ්බං සුභද්දකණ්ඩං විත්ථාරතො වෙදිතබ්බන්ති ඉමිනා “යං න ඉච්ඡස්සාම, න තං කරිස්සාමා”ති එතං පරියන්තං සුභද්දකණ්ඩපාළිං දස්සෙත්වා ඉදානි අවසෙසං උස්සාහජනනප්පකාරප්පවත්තං පාළිමෙව දස්සෙන්නො හන්ද මයං ආචුසොතිආදිමාහ. තත්ථ පුරෙ අධම්මො දිප්පතීති එත්ථ “අධම්මො නාම දසකුසලකම්මපථපටිපක්ඛණ්ණො අධම්මො”ති සාරත්ථදීපනියං (සාරත්ථ. ටී. 1. පයමමභාසඬ්ඨිතිකථාවණ්ණනා) චුත්තං. ධම්මසඬ්ඨගණත්ථං උස්සාහජනනප්පසඬ්ඨගත්තා පන ධම්මවිනයානං අසඬ්ඨගායනහෙතුදොසගණො සම්භවති, සො එව එත්ථ අධම්මො දිප්පති තප්පටිපක්ඛො ධම්මො ච පටිබාහියතීති වත්තබ්බං. අපි ච “අධම්මවාදිනො බලවත්තො හොන්ති ධම්මවාදිනො දුබ්බලා හොන්ති”ති වුව්චමානත්තා යෙන අධම්මෙන තෙ සුභද්දවජ්ජිපුත්තකාදයො අධම්මවාදිනො, යෙන ච ධම්මෙන ඉතරෙ ධම්මවාදිනොව හොන්ති. තෙයෙව ඉධ “අධම්මො” “ධම්මො”ති ච වත්තබ්බා. තස්මා සීලවිපත්තිආදිහෙතුකො පාපිච්ඡතාදිදොසගණො අධම්මො, තප්පටිපක්ඛො සීලසම්පදාදිහෙතුකො අප්පිච්ඡතාදිගුණසමුහො ධම්මොති ච ගහෙතබ්බං. පුරෙ දිප්පතීති අපි නාම දිප්පති. අථ වා යාව අධම්මො ධම්මං පටිබාහිතුං සමත්ථො හොති, තතො පුරෙතරමෙවාති අත්ථො. දිප්පතීති දිප්පිස්සති. පුරෙසද්දයොගෙන හි අනාගතත්ථෙ අයං වත්තමානප්පයොගො, යථා පුරා වස්සති දෙවොති. අවිනයොති පහානවිනයාදීනං පටිපක්ඛණ්ණො අවිනයො.

තෙන භීති උයොජනත්ථෙ නිපාතො. සකලනවඬ්ඨගසත්ථුසාසනපරියත්තිධරෙති සකලං සුත්තගෙයොදිනවඬ්ඨං එත්ථ, එතස්ස වා අත්ථීති සකලනවඬ්ඨං, සත්ථුසාසනං. අත්ථකාමෙන පරියාපුණ්ණිතබ්බතො දිට්ඨධම්මිකාදිපුරිසත්ථපරියත්තිභාවතො ච “පරියත්ති”ති තිණි පිටකානි වුව්චන්ති, තං සකලනවඬ්ඨගසත්ථුසාසනසඬ්ඨාතං පරියත්තිං ධාරෙන්නීති සකලනවඬ්ඨගසත්ථුසාසනපඅයත්තිධරා, තාදිසෙති අත්ථො.

සමථභාවනාසිනෙභාභාවෙන සුක්ඛා ලුඛා අසිනිද්ධා විපස්සනා එතෙසන්ති සුක්ඛවිපස්සකා. තිපිටකසබ්බපරියත්තිජපහෙදධරෙති තිණ්ණං පිටකානං සමාභාරො තිපිටකං, තදෙව නවධිගාදිවසෙන අනෙකහෙදහින්නං සබ්බං පරියත්තිජපහෙදං ධාරෙන්තිති තිපිටකසබ්බපරියත්තිජපහෙදධරා.

කිස්ස පනාති කස්මා පන. සික්ඛතීති සෙක්ඛො. තමෙවාහ “සකරණියො”ති. උපරිමග්ගත්තයකිච්චස්ස අපරියොසිතත්තා සකිච්චොති අත්ථො. අස්සාති අනෙත. බහුකාරත්තාති බහුපකාරත්තා. අස්සාති භවෙය්‍ය. අතිවිය විස්සත්ථොති අතිවිය විස්සාසිකො. නන්ති ආනන්දත්ථෙරං ඔවදතීති සම්බන්ධො. ආනන්දත්ථෙරස්ස කදාචි අසඤ්ඤාය නවකාය සද්ධිවිහාරිකපරිසාය ජනපදවාරිකාවරණං, තෙසඤ්ච සද්ධිවිහාරිකානං එකක්ඛණෙ උජ්ජබ්බජ්ජනඤ්ච පටිච්ච මහාකස්සපත්ථෙරො තං නිග්ගණ්හන්තො එවමාහ “න වායං කුමාරකො මත්තමඤ්ඤාසී”ති. එත්ථ ච වා-සද්දො පදපුරුණො, අයං කුමාරො අත්තනො පමාණං න පටිජානාතීති ථෙරං තජ්ජෙත්තො ආහ. තත්‍රාති එවං සති.

කිඤ්චාපි සෙක්ඛොති ඉදං න සෙක්ඛානං අගතිගමනසබ්භාවෙන චුත්තං, අසෙක්ඛානඤ්ඤෙව පන උච්චිනිත්වා ගහිතත්තාති දට්ඨබ්බං. තස්මා “කිඤ්චාපි සෙක්ඛො, තථාපි ථෙරො ආයස්මන්තමිපි ආනන්දං උච්චිනතු”ති එවමෙත්ථ සම්බන්ධො වෙදිතබ්බො, න පන කිඤ්චාපි සෙක්ඛො, තථාපි අභබ්බො අගතිං ගන්තුන්ති යොජෙතබ්බං. අභබ්බොතිආදි පනස්ස සභාවකථනං. තත්ථ ඡන්දාති ඡන්දෙන සිනෙහෙන. අගතිං ගන්තුන්ති අකත්තබ්බං කාතුං. පරියත්තොති අධිතො උග්ගහිතො.

රාජගහං බො මහාගොවරන්ති එත්ථ ගාවො වරන්ති එත්ථාති ගොවරො, ගුන්තං ගොවරට්ඨානං. ගොවරො වියාති ගොවරො, හික්ඛාවරණට්ඨානං. සො මහන්තො අස්සාති මහාගොවරං, රාජගහං. උක්කොටෙය්‍යාති නිවාරෙය්‍ය.

සත්තසු සාධුකීළනදිවසෙසුති එත්ථ සංවෙගවත්ථුං කිත්තෙත්වා කිත්තෙත්වා සාධුකං එව පුජාවසෙන කීළනතො සාධුකීළනං. උපකට්ඨාති ආසන්නා. වස්සං උපනෙති උපගච්ඡති එත්ථාති වස්සුපනාසිකා.

තත්‍ර සුදන්ති තස්සං සාවත්ථියං, සුදන්ති නිපාතමත්තං. උස්සන්තධාතුකන්ති උපවිතපිත්තසෙම්භාදිධාතුකං. සමස්සාසෙතුන්ති සන්තජ්ජෙතුං. දුතියදිවසෙති ජෙතවනවිහාරං පටිට්ඨදිවසතො දුතියදිවසෙති

වදන්ති. විරිච්චති එතෙනාති විරෙචනං. ඔසධපරිභාවිතං බීරමෙව විරෙචනන්ති බීරවිරෙචනං. යං සන්ධායාති යං හෙසජ්ජපානං සන්ධාය වුත්තං. හෙසජ්ජමත්තාති අප්පමත්තකං හෙසජ්ජං. අප්පත්ථො හි අයං මත්තා-සද්දො මත්තා සුඛපරිච්චාගාතිආදීසු (ධ. ප. 290) විය.

බණ්ඩපුල්ලජපටිසඬිරණන්ති එත්ථ බණ්ඩන්ති ඡින්නං, පුල්ලන්ති හින්නං, තෙසං පටිසඬිරණං අහිනවකරණං.

පරිච්ඡේදවසෙන වෙදියති දිස්සතීති පරිවෙණං. තත්ථාති තෙසු විහාරෙසු බණ්ඩපුල්ලජපටිසඬිරණන්ති සම්බන්ධො. පයමං මාසන්ති වස්සානස්ස පයමං මාසං, අච්චන්තසංයොගෙ වෙතං උපයොගවචනං. සෙනාසනවත්තානං බහුනං පඤ්ඤත්තත්තා, සෙනාසනක්ඛන්ධකෙ (වුළව. 294 ආදයො) සෙනාසනපටිබද්ධානං බහුනං කම්මානං විහිතත්තා “භගවතා...පෙ....වණ්ණික”න්ති වුත්තං.

දුතියදිවසෙති “බණ්ඩපුල්ලජපටිසඬිරණං කරොමා”ති වින්තිතදිවසතො දුතියදිවසෙ. වස්සුපනායිකදිවසෙයෙව තෙ එවං වින්තෙසු. සිරියා නිකෙතනමිවාති සිරියා නිවාසනට්ඨානං විය. එකස්මිං පානියතිත්ථෙ සන්තිපතන්තා පක්ඛිනො විය සබ්බෙසං ජනානං චක්ඛුති මණ්ඩපෙයෙව නිපතන්තීති වුත්තං. ‘එකනිපාතතිත්ථමිව ච දෙවමනුස්සනයනවිහඬිගාන’න්ති. ලොකරාමණෙයාකන්ති ලොකෙ රමණීයභාවං, රමණං අරහතීති වා ලොකරාමණෙයාකං. දට්ඨබ්බසාරමණ්ඩන්ති දට්ඨබ්බෙසු සාරං දට්ඨබ්බසාරං, තතො විජ්ජසන්නන්ති දට්ඨබ්බසාරමණ්ඩං. අථ වා දට්ඨබ්බො සාරභූතො විසිට්ඨතරො මණ්ඩො මණ්ඩනං අලඬිකාරො එතස්සාති දට්ඨබ්බසාරමණ්ඩො, මණ්ඩපො. මණ්ඩං සූරියරස්මිං පාති නිවාරෙතීති මණ්ඩපො. විවිධාති කුසුමදාමාති වෙව මුත්තොලම්බකාති ච විනිග්ගලන්තං වමෙන්නං. නික්ඛාමෙන්නමිව වාරු සොහනං විතානං එත්ථාති විවිධකුසුමදාමොලම්බකවිනිග්ගලන්තවාරුවිතානො.

නානාපුප්ප්පහාරවිචිත්තසුපරිනිට්ඨිතභූමිකම්මන්තා එව “රතනවිචිත්තමණිකොට්ටිමතලම්වා”ති වුත්තං. එත්ථ ච මණිසො කොට්ටෙත්වා කතතලං මණිකොට්ටිමතලං නාම, තමිවාති වුත්තං හොති. ආසනාරහන්ති නිසිදනාරහං. දන්තබ්චිතන්ති දන්තෙහි බව්තං.

ආවජ්ජෙසීති උපනාමෙසි. අනුපාදායාති තණ්හාදිට්ඨිවසෙන කඤ්චි ධම්මං අග්ගහෙත්වා. කථාදොසොති කථාය අසව්චං නාම නත්ථී.

යථාච්ඡිද්ධන්ති චුද්ධිපටිපාටිං අනතික්කමිත්වා. එකෙති මජ්ඣිමනිකායානංයෙව එකෙ. පුබ්බෙ චුත්තමිපි හි සබ්බං මජ්ඣිමනිකා වදන්තියෙවාති වෙදිතබ්බං. දීඝභාණකා පන “පදසාව ථෙරො සන්නිපාතමාගතො” ති වදන්ති. තෙසු කෙචි “ආකාසෙනා” ති, “තෙ සබ්බෙපි තථා තථා ආගතදිවසානමිපි අත්ථිතාය එකමෙකං ගහෙත්වා තථා තථා වදිංසු” ති වදන්ති.

කං ධුරං කත්වාති කං ජෙට්ඨකං කත්වා. බීජනිං ගහෙත්වාති එත්ථ බීජනීගහණං පරිසාය ධම්මකථිකානං හත්ථකුක්කුච්චවිනෝදනමුඛවිකාරපටිච්ඡාදනත්ථං ධම්මතාවසෙන ආචිණ්ණන්ති වෙදිතබ්බං. තෙනෙව හි අච්චන්තසඤ්ඤතජ්ජත්තා බුද්ධාපි සාවකාපි ධම්මකථිකානං ධම්මතාදස්සනත්ථමෙව විත්තබීජනිං ගණහන්ති. පයමං, ආචුසො උපාලි, පාරාජිකං කත්ථ පඤ්ඤත්තන්ති එත්ථ කථං සඬ්භිතියා පුබ්බෙ පයමභාවො සිද්ධොති? පාතිමොක්ඛබුද්ධෙසානුක්කමාදිනා පුබ්බෙ පයමභාවස්ස සිද්ධත්තා. යෙහුයොන හි තිණි පිටකානි භගවතො ධරමානකාලෙයෙව ඉමිනා අනුක්කමෙන සජ්ඣායිනානි, තෙනෙව කමෙන පච්ඡාපි සඬ්භිතානි විසෙසතො විනයාහිධම්මපිටකානීති දට්ඨබ්බං. කිස්මිං චත්ථස්මිත්ති නිමිත්තත්ථෙව භූමිමං. අන්තරා ව, හත්තෙ, රාජගහං අන්තරා ව නාළන්දන්ති රාජගහස්ස ව නාළන්දාය ව අන්තරා, විවරෙ මජ්ඣෙති අත්ථො. අන්තරා-සද්දෙන පන යුත්තත්තා උපයොගවචනං කතං. රාජාගාරකෙති රඤ්ඤො කිළනත්ථාය කතෙ අගාරකෙ. අම්බලට්ඨිකායන්ති රඤ්ඤො එවංනාමකං උය්‍යානං. කෙන සද්ධිත්ති ඉධ කස්මා චුත්තන්ති? යස්මා පනෙතං න භගවතා එව චුත්තං, රඤ්ඤාපි කිඤ්චි කිඤ්චි චුත්තමත්ථි, තස්මා “කමාරබ්භා” ති අචත්වා එවං චුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. වෙදෙහිපුත්තෙනානි අයං කොසලරඤ්ඤො ධිතාය පුත්තො, න විදෙහරඤ්ඤො ධිතාය. යස්මා මාතා පනස්ස පණ්ඩිතා, තස්මා සා වෙදෙන ඤාණෙන ඊහති සටති වායමතීති “වෙදෙහි” ති පාකටනාමා ජාතාති වෙදිතබ්බො.

එවං නිමිත්තපයොජනකාලදෙසදෙසකකාරකකරණජ්ජකාරෙහි පයමමභාසඬ්භිතීං දස්සෙත්වා ඉදානි තත්ථ චචත්ථාපිතෙසු ධම්මවිනයෙසු නානජ්ජකාරකොසල්ලත්ථං එකවිධාදිහෙදෙ දස්සෙතුං තදෙනං සබ්බමිපිතිආදිමාහ. තත්ථ අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිත්ති එත්ථ අනාවරණඤාණපදට්ඨානං මග්ගඤාණං, මග්ගඤාණපදට්ඨානඤ්ච අනාවරණඤාණං “සම්මාසම්බොධි” ති චුච්චති. පච්චවෙක්ඛන්තෙන වාති උදානාදිවසෙන පවත්තධම්මං සන්ධායාහ. විමුක්තිරසන්නි

අරහත්තඵලස්සාදං, විමුක්තිසම්පත්තිකං වා අග්ගඵලනිජ්ඣාදනතො, විමුක්තිකිවචං වා කිලෙසානං අවචන්තවිමුක්තිසම්පාදනතො. අවසෙසං බුද්ධවචනං ධම්මොති එත්ථ යදිපි ධම්මො එව විනයොපි පරියත්තියාදිභාවතො, තථාපි විනයසද්දසන්නිධානෙන හින්තාධිකරණභාවෙන පයුත්තො ධම්ම-සද්දො විනයතත්තිවිරහිතං තත්තිං දිපෙති, යථා පුඤ්ඤඤාණසම්භාරො ගොබලිබද්දන්තිආදි.

අනෙකජාතිසංසාරන්ති ඉමස්සා ගාථාය අයං සඬ්ඛෙපත්ථො - අහං ඉමස්ස අත්තභාවගෙහස්ස කාරකං තණ්හාවඬ්ඪකිං ගවෙසන්තො යෙන ඤාණෙන තං දට්ඨුං සක්කා, තං බොධිඤාණං අනිබ්බිසං අලහන්තො එව අහිනීභාරතො පභුති එත්තකං කාලං අනෙකජාතිසතසහස්සසඬ්ඛං ඉමං සංසාරවට්ටං සන්ධාවිස්සං සංසරිං, යස්මා ජරාඛ්‍යාධිමරණමිස්සතාය ජාති නාමෙසා පුනස්පුනං උපගන්තුං දුක්ඛා, න ච සා තස්මිං අදිට්ඨෙ නිවත්තති, තස්මා තං ගවෙසන්තො සන්ධාවිස්සන්ති අත්ථො. දිට්ඨොසීති ඉදානි මයා සබ්බඤ්ඤාඤාණං පටිවිජ්ඣන්තෙන දිට්ඨො අසි. පුන ගෙහන්ති පුන ඉමං අත්තභාවසඬ්ඛාතං මම ගෙහං. න කාහසීති න කරිස්සසි. කාරණමාහ සබ්බා තෙතිආදි. තච සබ්බා අවසෙසකිලෙසථාසුකා මයා භග්ගා. ඉමස්ස තයා කතස්ස අත්තභාවගෙහස්ස අවිජ්ජාසඬ්ඛාතං කුටං කණ්ණිකමණ්ඩලං විසඬ්ඛතං විද්ධංසිතං. විසඬ්ඛාරං නිබ්බානං ආරම්මණකරණවසෙන ගතං මම චිත්තං. අහඤ්ච තණ්හානං බයසඬ්ඛාතං අරහත්තමග්ගඵලං අජ්ඣගා පත්තොස්මිති අත්ථො. කෙචි පන “විසඬ්ඛාරගතං චිත්තමෙව තණ්හානං බයං අජ්ඣගා” ති එවමිපි අත්ථං වදන්ති.

කෙචීති බන්ධකභාණකා. පාටිපදදිවසෙති ඉදං පච්චවෙක්ඛන්තස්ස උජ්ජන්තානි එතෙන සම්බන්ධිතබ්බං, න සබ්බඤ්ඤාභාවජ්ජන්තස්සානි එතෙන. සොමනස්සමයඤාණෙනාති සොමනස්සසම්පයුත්තඤාණෙන. ආමන්තයාමිති නිවෙදයාමි, බොධෙමිති අත්ථො. අත්තරෙති අත්තරාලෙ, වෙමජ්ඣෙති අත්ථො.

සුත්තන්තපිටකන්ති යථා කම්මමෙව කම්මන්තං, එවං සුත්තමෙව සුත්තන්තන්ති වෙදිතබ්බං. අසඬ්ඛිතන්ති සඬ්ඛිතික්ඛන්ධක (වුළුව. 437 ආදයො) කථාවත්ථුජ්ජකරණාදිකං. සොළසහි වාරෙහි උපලක්ඛිතත්තා “සොළස පරිවාරා” ති වුත්තං. තථා හි පරිවාරපාළියං (පරි. 1 ආදයො) පඨමං පාරාජිකං කත්ථ පඤ්ඤත්තන්තිආදිනා වුත්තං. පඤ්ඤත්තිවාරො කථාපත්තිවාරො විපත්තිවාරො සඬ්ඛගවාරො සමුට්ඨානවාරො

අධිකරණවාරො සමථවාරො සමුච්චයවාරොති ඉමෙ අට්ඨ වාරා, තදනන්තරං “මෙටුනං ධම්මං පටිසෙවනපච්චයා පාරාජිකං කත්ථ පඤ්ඤත්ත”න්ති (පරි. 188) එවං පච්චයමත්තවිසෙසෙන පුන වුත්තා තෙයෙව අට්ඨ වාරා වාති ඉමෙසං සොළසන්තං වාරානං වසෙන භික්ඛුවිහඬගස්ස ච භික්ඛුනිවිහඬගස්ස ච පකාසිතත්තා සොළසහි වාරෙහි උපලක්ඛිතො පරිවාරො “සොළසපරිවාරො”ති වුත්තොති වෙදිතඛිබ්බො.

දළ්භිකම්මසිටීලකරණප්පයොජන

දළ්භිකම්මසිටීලකරණප්පයොජනාති ඉදං ලොකවජ්ජ-පණ්ණත්තිවජ්ජපෙසු යථාක්කමං යොජෙතඛිබ්බං. සඤ්ඤමචෙලං අභිභවිත්වා පවත්තො ආවාරො අජ්ඣාචාරො, චිතික්කමො. තෙනාති විවිධනයත්තාදිහෙතුනා. එතන්ති විවිධවිසෙසනයත්තාතිආදිගාථාවචනං. එතස්සාති විනයස්ස.

ඉතරං පනාති සුත්තං. අත්තත්ථපරත්ථාදිහෙදෙති එත්ථ ආදි-සද්දෙන දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකත්ථෙ ලොකියලොකුත්තරාදිඅත්ථෙ ච සඬගණ්භාති. වෙනෙයජ්ඣාසයානුලොමෙන වුත්තත්තාති විනයං විය ඉස්සරභාවතො ආණාපතිට්ඨාපනවසෙන අදෙසෙත්වා වෙනෙයානං අජ්ඣාසයානුලොමෙන චරිතානුරූපං වුත්තත්තා. අනුපුඛිබ්බික්ඛාදිවසෙන අදෙසෙත්වා වෙනෙයානං කාලන්තරෙ අභිනිබ්බත්තිං දස්සෙත්තො ආහ “සස්සම්ච ඵල”න්ති. උපායසමඬ්භිතංයෙව නිජ්ජප්පනභාවං දස්සෙත්තො “ධෙත්ව විය ඛිර”න්ති ආහ. න භි ධෙත්වං විසාණාදිසු, අකාලෙ වා අවිජානං වා දොහන්තො ඛිරං පටිලහති.

යන්ති යස්මා. එත්ථාති අභිධම්මෙ. අභිධම්මෙති සුපිනන්තෙන සුක්කවිස්සට්ඨියා අනාපත්තිභාවෙපි අකුසලවේතනා උපලඛිතීතිආදිනා විනයපඤ්ඤත්තියා සඬකරවිරහිතෙ ධම්මෙ, “පුඛිබ්බපරවිරොධාභාවතො සඬකරවිරහිතෙ ධම්මෙ”තිපි වදන්ති. ආරම්මණාදිභිති ආරම්මණසම්පයුත්තකම්මද්වාරපටිපදාදිහි. ලක්ඛණීයත්තාති සඤ්ජානිතඛිබ්බත්තා. යං පනෙත්ථ අවිසිට්ඨන්ති එත්ථ විනයපිටකන්තිආදිසු තීසු සද්දෙසු යං අවිසිට්ඨං සමානං, තං පිටකසද්දන්ති අත්ථො. මා පිටකසම්පදානෙනාති පාළිසම්පදානවසෙන මා ගණ්භිත්ථාති වුත්තං භොති. යථාවුත්තෙනාති එවං දුට්ඨත්ථෙතාතිආදිනා වුත්තප්පකාරෙන.

දෙසනාසාසනකථාහෙදන්ති එත්ථ දෙසනාහෙදං සාසනාහෙදං කථාහෙදන්ති හෙදසද්දො පච්චෙකං යොජෙතඛිබ්බො. හෙදන්ති ච

නානත්තන්ති අත්ථො. තෙසුති පිටකෙසු. සික්ඛා ච පභානානි ච ගම්භීරභාවො ච සික්ඛාපභානගම්භීරභාවො, තඤ්ච යථාරහං පරිදීපයෙති අත්ථො. පරියත්තිහෙදන්ති පරියාපුණනහෙදං විභාවයෙති සම්බන්ධො. යහිං යස්මිං විනයාදිකෙ යං සම්පත්තිඤ්ච විපත්තිඤ්ච යථා පාපුණාති, තම්පි සබ්බං විභාවයෙති සම්බන්ධො. අථ චා යං පරියත්තිහෙදං සම්පත්තිං විපත්තිඤ්ච යහිං යථා පාපුණාති, තම්පි සබ්බං විභාවයෙති යොජෙතබ්බං. පරිදීපනා විභාවනා චාති හෙට්ඨා ගාථාසු චුත්තස්ස අනුරූපතො චුත්තං, අත්ථතො පන එකමෙව.

ආණාරහෙනාති ආණං පණෙතුං අරහතීති ආණාරහො, භගවා සම්මාසම්බුද්ධත්තා. සො හි මහාකාරුණිකතාය ච අවිපරිතතො දෙසකභාවෙන පමාණවචනත්තා ච ආණං පණෙතුං අරහති. වොහාරපරමත්ථානම්පි සම්භවතො ආහ “ආණාබාහුල්ලතො”ති. ඉතො පරෙසුපි එසෙව නයො. පයම්මන්ති විනයපිටකං. පචුරාපරාධා සෙය්‍යාසකත්ථෙරාදයො. තෙ හි දොසබාහුල්ලතො “පචුරාපරාධා”ති චුත්තා. පචුරො බහුකො බහුලො අපරාධො දොසො චිතික්කමො යෙසන්තෙ පචුරාපරාධා. අනෙකඡ්ඤාසයාතිආදීසු ආසයොව අඡ්ඤාසයො, සො ච අත්ථතො දිට්ඨි ඤාණඤ්ච. චරියාති රාගචරියාදිකා ඡ මූලචරියා. අථ චා චරියාති චරිතං, තං සුවරිතදූච්චරිතවසෙන දූච්ඨං. අධිමුත්ති නාම සත්තානං පුබ්බපරිවයවසෙන අහිරුචි, සා දූච්ඨා හීනපණිතහෙදෙන. යථානුලොමන්ති අඡ්ඤාසයාදීනං අනුරූපං. යථාධම්මන්ති ධම්මසභාවානුරූපං.

සංචරාසංචරොති එත්ථ බුද්දකො මහන්තො ච සංචරොති අත්ථො. වුඩ්ඨිඅත්ථො හෙත්ථ අ-කාරො. දිට්ඨිචිතිවෙයනාති දිට්ඨියා විමොචනං. සුත්තන්තපාළියං විචිචිවෙව කාමෙහිතිආදිනා (දී. නි. 1.226; සං. නි. 2.152) සමාධිදෙසනාබාහුල්ලතො සුත්තන්තපිටකෙ “අධිචිත්තසික්ඛා”ති චුත්තං. චිතික්කමඡ්පභානං කිලෙසානන්ති සංකිලෙසධම්මානං, කම්මකිලෙසානං චා යො කායවච්ඡිද්ධාරෙහි චිතික්කමො, තස්ස පභානං. අනුසයවසෙන සත්තානමනුචත්තන්තා කිලෙසා පරියුට්ඨිතාපි සීලහෙදවසෙන චිතික්කමිතුං න ලහන්තීති ආහ “චිතික්කමපටිපක්ඛත්තා සීලස්සා”ති. පරියුට්ඨානඡ්පභානන්ති ඔකාසදානවසෙන චිත්තෙ කුසලඡ්පවත්තිං පරියාදිශිත්වා සමුප්පත්තිවසෙන යානං පරියුට්ඨානං, තස්ස පභානං. අනුසයඡ්පභානන්ති අරියමග්ගෙන අඡ්පහීනභාවෙන සත්තානෙ කාරණලාභෙ උප්පජ්ජනාරහා ථාමගතා කාමරාගාදයො සත්ත කිලෙසා සත්තානෙ අනු අනු සයනතො අනුසයා නාම, තෙසං පභානං.

තදඬුගජපහානන්ති තෙන තෙන දානසීලාදිකුසලඬුගෙන තස්ස තස්ස අකුසලඬුගස්ස පහානං තදඬුගජපහානං. දුච්චරිතසංකිලෙසස්ස පහානන්ති කායච්චිදුච්චරිතමෙව යත්ථ උප්පජ්ජති, තං සන්තානං සම්මා කිලෙසෙති උපතාපෙතීති සංකිලෙසො, තස්ස තදඬුගචසෙන පහානං. සමාධිස්ස කාමච්ඡන්දපටිපක්ඛන්තා සුත්තන්තපිටකෙ තණ්හාසංකිලෙසස්ස පහානං වුත්තං. අත්තාදිසුඤ්ඤසභාවධම්මජ්ජකාසනතො අභිධම්මපිටකෙ දිට්ඨිසංකිලෙසස්ස පහානං වුත්තං.

එකමෙකස්මිඤ්ඤෙත්ථාති එත්ථ එතෙසු තිසු පිටකෙසු එකෙකස්මිං පිටකෙති අත්ථො. ධම්මොති පාළිති එත්ථ ධම්මස්ස සීලාදිවිසිට්ඨත්ථයොගතො, බුද්ධානං සභාවනිරුත්තිභාවතො ච පකට්ඨානං උක්කට්ඨානං වචනජ්ජනන්ධානං ආළි පන්තීති පාළි, පරියත්තිධම්මො. සම්මුතිපරමත්ථහෙදස්ස අත්ථස්ස අනුරූපවාචකභාවෙන පරමත්ථසද්දෙසු එකන්තෙන භගවතා මනසා වචන්ථාපිතො නාමපඤ්ඤත්තිජ්ජනන්ධො පාළිධම්මො නාම. දෙසනාය ධම්මස්ස ච කො විසෙසොති වෙ? යථාවුත්තනයෙන මනසා වචන්ථාපිතධම්මස්ස පරෙසං බොධනභාවෙන අතිසජ්ජනා වාචාය පකාසනා “දෙසනා”ති වෙදිතබ්බො. තෙනාහ – “දෙසනාති තස්සා මනසා වචන්ථාපිතාය පාළියා දෙසනා”ති. තදුහයම්පි පන පරමත්ථතො සද්දො එව පරමත්ථවිනිමුත්තාය සම්මුතියා අභාවා. ඉමමෙව නයං ගහෙත්වා කෙච්ඡි ආචරියා “ධම්මො ච දෙසනා ච පරමත්ථතො සද්දො එවා”ති වොහරන්ති, තෙපි අනුපවජ්ජායෙව. යථා “කාමාවචරපටිසන්ධිවිපාකා පරිත්තාරම්මණා”ති වුච්චන්ති, එවංසම්පදම්දං දට්ඨබ්බං. න හි “කාමාවචරපටිසන්ධිවිපාකා නිබ්බන්තිතපරමත්ථවිසයායෙවා”ති සක්කා චත්තුං ඉත්ථිපුරිසාදිආකාරපරිවිතක්කපුබ්බකානං රාගාදිඅකුසලානං මෙත්තාදිකුසලානඤ්ච ආරම්මණං ගහෙත්වාපි සමුජ්ජජනතො. පරමත්ථධම්මමූලකත්තා පනස්ස පරිකජ්ජස්ස පරමත්ථවිසයතා සක්කා පඤ්ඤපෙතුං, එවම්ධාපිති දට්ඨබ්බං. තිසුපි වෙනෙසු එතෙ ධම්මත්ථදෙසනාපටිවෙධා ගම්භීරාති සම්බන්ධො. එත්ථ ච පිටකාවයවානං ධම්මාදීනං වුච්චමානො ගම්භීරභාවො තංසමුදායස්ස පිටකස්සාපි වුත්තො යෙවාති දට්ඨබ්බො. දුක්ඛෙන ඔගස්හන්ති, දුක්ඛො ච ඔගාගො ඔගාහනං අන්තොපවිසනමෙනෙසුති දුක්ඛොගාහා. එත්ථාති එතෙසු පිටකෙසු, නිද්ධාරණෙ වෙතං භූමිමච්චනං.

හෙතුතො ඵලං හෙතුඵලං. ධම්මාභිලාපොති අත්ථබ්බාඤ්ජනකො අවිපරිතාභිලාපො. විසයතො අසම්මොහතො වාති ලොකියලොකුත්තරානං

යථාක්කමං අවබෝධජපකාරදස්සනං, එතස්ස අවබෝධොති ඉමිනා සම්බන්ධො. ලොකියො හි ධම්මත්ථාදිං ආලම්බිත්ථාව පවත්තනතො විසයතො අවබෝධොති වුවිච්ඡි. ලොකුත්තරො පන නිබ්බානාරම්මණාය තං අනාලම්බමානොපි තබ්බිසයමොහවිද්ධංසනෙන ධම්මාදීසු පවත්තනතො අසම්මොහතො අවබෝධොති වුවිච්ඡි. අත්ථානුරූපං ධම්මෙසුති කාරියානුරූපං කාරණෙසුති අත්ථො. පඤ්ඤත්තිපථානුරූපං පඤ්ඤත්තිසුති ඡබ්බිධනාමපඤ්ඤත්තියා පථො පඤ්ඤත්තිපථො, තස්ස අනුරූපං පඤ්ඤත්තිසුති අත්ථො.

ධම්මජාතන්ති කාරණජපහෙදො කාරණමෙව වා. අත්ථජාතන්ති කාරියජපහෙදො, කාරියමෙව වා. යා වායං දෙසනාති සම්බන්ධො. යො චෙත්ථාති එතාසු ධම්මත්ථදෙසනාසු යො පටිච්චෙධොති අත්ථො. එත්ථාති එතෙසු තීසු පිටකෙසු.

අලගද්දුපමාති එත්ථ අලගද්දසද්දෙන අලගද්දග්ගහණං වුවිච්ඡි විණාවාදනං විණාතිආදීසු විය, ගහණඤ්චෙත්ථ යථා ඩංසති, තථා දුග්ගහණං දට්ඨබ්බං, ඉතරග්ගහණෙ විරොධාභාවා. තස්මා අලගද්දස්ස ගහණං උපමා එතිස්සාති අලගද්දුපමා. අලගද්දොති චෙත්ථ ආසිවිසො වුවිච්ඡි. යො හි අලං පරියත්තො, ජීවිතහරණසමත්ථො වා විසසඬ්ඛාතො ගදො අස්සාති “අලංගදො” ති වත්තබ්බෙ “අලගද්දො” ති වුවිච්ඡි.

වට්ටතො නිස්සරණං අත්ථො පයොජනං එතිස්සාති නිස්සරණත්ථා. භණ්ඩාගාරිකො වියාති භණ්ඩාගාරිකො, ධම්මරතනානුපාලකො, තස්ස අත්ථනිරපෙක්ඛස්ස පරියත්ති භණ්ඩාගාරිකපරියත්ති. දුග්ගහිතානීති දුට්ඨ ගහිතානි. තෙනාහ “උපාරම්භාදිහෙතු පරියාපුටා” ති. එත්ථ ව උපාරම්භො නාම පරියත්තිං නිස්සාය පරවම්භනං. ආදි-සද්දෙන ඉතිවාදජපමොක්ඛලාභසක්කාරාදිං සඬ්ගණ්භාති. යං සන්ධායාති යං පරියත්තිදුග්ගහණං සන්ධාය. චුත්තන්ති අලගද්දුපමසුත්තෙ (ම. නි. 1.238) චුත්තං. තඤ්චස්ස අත්ථං නානුභොන්තීති තඤ්ච අස්ස ධම්මස්ස සීලපරිපූරණාදිසඬ්ඛාතං අත්ථං එතෙ දුග්ගහිතගාහිතො නානුභොන්ති න වින්දන්ති. පටිවිද්ධාකුප්පොති පටිවිද්ධඅරහත්තථලො.

ඉදාති තීසු පිටකෙසු යථාරහං සම්පත්තිවිපත්තියො නිද්ධාරෙත්ථා දස්සෙන්නො ආහ විනයෙ පනාතිආදි. තත්ථ තාසංයෙවාති අවධාරණං ඡළහිඤ්ඤාවතුපටිසම්භිදානං විනයෙ පහෙදවචනාභාවං සන්ධාය චුත්තං. වෙරඤ්ජකණ්ඨෙ (පාරා. 12) හි තිස්සො විජ්ජාව විහත්තා. දුතියෙ

තාසංයෙව්වාති අවධාරණං චතස්සො පටිසම්භිදා අපෙක්ඛිත්වා කතං තිස්සන්තම්පි විජ්ජානං ඡසු අභිඤ්ඤාසු අන්තොපවිට්ඨත්තා. තාසඤ්චාති එත්ථ ච-සද්දෙන සෙසානම්පි තත්ථ අත්ථිභාවං දීපෙති. අභිධම්මපිටකෙ හි තිස්සො විජ්ජා ඡ අභිඤ්ඤා චතස්සො පටිසම්භිදා ච චුත්තා එව. පටිසම්භිදානං තත්ථෙව සම්මා විහත්තභාවං දීපෙතුං තත්ථෙව්වාති අවධාරණං කතං. උපාදින්නඵස්සොති මග්ගෙන මග්ගපටිපාදනඵස්සො. තෙසන්ති තෙසං පිටකානං. එතන්ති එතං බුද්ධවචනං.

චතුත්තිංසෙව සුත්තන්තාති ගාථාය අයමත්ථයොජනා – යස්ස නිකායස්ස සුත්තගණනාතො චතුත්තිංසෙව සුත්තන්තා වග්ගසඬ්ගභවසෙන තයො වග්ගා යස්ස සඬ්ගභස්සාති තිවග්ගො සඬ්ගගො, එස පඨමො නිකායො ඉධ දීඝනිකායොති. අනුලොමිකොති අපච්චනීකො, අත්ථානුලොමනතො අත්චත්ථනාමොති චුත්තං හොති. එකනිකායම්පිති එකසමූහම්පි. එවං විත්තන්ති එවං විචිත්තං. යථාසිද්ධන්ති යථා ඉමෙ. පොණ්කචික්ඛල්ලිකා ඛත්තියා, තෙසං නිවාසො “පොණ්කනිකායො චික්ඛල්ලිකනිකායො”ති චුච්චති. පඤ්චදසවග්ගපරිග්ගහොති පඤ්චදසහි වග්ගෙහි පරිග්ගහිතො. සුත්තන්තානං සහස්සාති සත්ත සුත්තසතාති වාති පාඨෙ සුත්තන්තානං සත්තසහස්සාති සත්ත සුත්තසතාති වාති යොජෙතඛිඛං. කත්ථවි පන “සත්ත සුත්තසහස්සාති, සත්ත සුත්තසතාති වා”ති පාඨො. පුබ්බෙ නිදස්සිතාති සුත්තන්තපිටකනිද්දෙසෙ නිදස්සිතා.

වෙදන්ති ඤාණං. තුට්ඨිත්ති පීතිං. ධම්මක්ඛන්ධවසෙනාති ධම්මරාසිවසෙන. ද්වාසිතිසහස්සාති බුද්ධතො ගණ්හිත්ති සම්ඛන්ධො. ද්වෙ සහස්සාති භික්ඛුතොති ධම්මසෙනාපතිආදීනං භික්ඛුනං සන්තිකා තෙහියෙව දෙසිතාති ද්වෙ සහස්සාති ගණ්හිං. මෙති මම හදයෙ, ඉති ආනන්දත්ථෙරො අත්තානං නිද්දිසති. යෙ ධම්මා මම හදයෙ පවත්තිනො, තෙ චතුරාසිතිසහස්සාතීති යොජනා. ඉදඤ්ච භගවතො ධර්මානකාලෙ උග්ගහිතධම්මක්ඛන්ධවසෙන චුත්තං, පරිනිබ්බුතෙ පන භගවති ආනන්දත්ථෙරෙන දෙසිතානං සුභසුත්ත(දර්. නි. 1.444 ආදයො) ගොපකමොග්ගල්ලානසුත්තානං (ම. නි. 3.79 ආදයො), තතියසඬ්ගිතියං මොග්ගලිපුත්තතිස්සත්ථෙරෙන කථිතකථාවත්ථුප්පකරණස්ස ච වසෙන ධම්මක්ඛන්ධානං චතුරාසිතිසහස්සතොපි අධිකතා වෙදිතඛිඛා.

එකානුසන්ධිකං සුත්තන්ති සතිපට්ඨානාදි (දී. නි. 2.372 ආදයො; ම. නි. 1.105 ආදයො). අනෙකානුසන්ධිකන්ති පරිනිබ්බානසුත්තාදි (දී. නි. 2.134 ආදයො). තඤ්ඤි නානායානෙසු නානාධම්මදෙසනානං වසෙන පවත්තං.

තිකදුකභාජනං ධම්මසඤ්ඤායං නික්ඛේපකණ්ඩ(ධ. ස. 985 ආදයො) අට්ඨකථාකණ්ඩවසෙන (ධ. ස. 1384 ආදයො) ගහෙනබ්බං. විත්තවාරභාජනන්ති ඉදං විත්තුප්පාදකණ්ඩවසෙන (ධ. ස. 1 ආදයො) චුත්තං. අත්ථි වත්ථුතිආදිසු වත්ථු නාම සුදින්නකණ්ඩාදි (පාරා. 24 ආදයො). මාතිකාති සික්ඛාපදං. අන්තරාපත්තීති සික්ඛාපදන්තරෙසු අඤ්ඤාස්මිං වත්ථුස්මිං පඤ්ඤත්තා ආපත්ති. තිකච්ඡේදොති තිකපාවිත්තියාදිතිකපරිච්ඡේදො. බුද්ධවචනං සඤ්ඤානන්ති සම්බන්ධො. අස්සාති බුද්ධවචනස්ස. සඤ්ඤානිපරියොසානෙ සාධුකාරං දදමානා වියාති සම්බන්ධො. අච්ඡරං පහරිතුං යුත්තාති අච්ඡරියානි, පුප්ඵවස්සවෙලුක්ඛේපාදිති. යා “පඤ්චසතා” ති ව “ථෙරිකා” ති ව පවුච්චති, අයං පයමමභාසඤ්ඤානි නාමාති සම්බන්ධො.

ඉති සමන්තපාසාදිකාය විනයට්ඨකථාය විමතිවිනෝදනියං

පයමමභාසඤ්ඤානිකථාවණ්ණනානායො නිට්ඨිතො.

දුතියසඤ්ඤානිකථාවණ්ණනා

එවං පයමමභාසඤ්ඤානිං දස්සෙත්වා යදන්ථං සා ඉධ දස්සිතා, තං නිගමනවසෙන දස්සෙත්තො ඉමිස්සාතිආදිමාහ. තත්ත්වං ආවරියපරම්පරාති තස්මිං ජම්බුදීපෙ අයං ආවරියානං පවෙණි පටිපාටි. විජිතාවිනෝති විජිතසබ්බකිලෙසපටිපක්ඛත්තා විජිතවත්තො. ජම්බුසිරිවිහයෙති ජම්බුසදියො සිරිමත්තො අවිහයො නාමං යස්ස දීපස්ස, තස්මිං ජම්බුදීපෙති චුත්තං හොති. මහත්තෙන හි ජම්බුරුක්ඛෙන අභිලක්ඛිතත්තා දීපොපි “ජම්බු” ති වුච්චති. අවිජ්ජ්ජමානං අවිනස්සමානං කත්වා. විනයවංසන්තිආදිහි තිහි විනයපාළියෙව කථිතා පරියායවචනත්තා තෙසං. පකතඤ්ඤානන්ති වෙය්‍යත්තියං, පට්ඨානවත්ති චුත්තං හොති. ධුරග්ගාහොති පධානග්ගාහී, සබ්බෙසං පාමොක්ඛො හුත්වා ගණ්හීති චුත්තං හොති. භික්ඛුනං සමුදායො සමුහො භික්ඛුසමුදායො.

යදාති නිබ්බායිංසුති සම්බන්ධො. ජොතයිත්වා ව සබ්බධිති තමෙව සද්ධම්මං සබ්බත්ථ පකාසයිත්වා. ජුතිමත්තොති පඤ්ඤාප්‍රතියා යුත්තා, තෙජවත්තො වා, මහානුභාවාති අත්ථො. නිබ්බායිංසුති අනුපාදියෙසාය නිබ්බානධාතුයා නිබ්බායිංසු. අනාලයාති අසඤ්ඤා.

අථාති පච්ඡා, යදා පරිනිබ්බායිංසු, තතො පරන්ති අත්ථො. කප්පති සිඤ්ඤාලොභකප්පොති එත්ථ කප්ප-සද්දො විකප්පත්ථො, තෙන

සිඬගිලොණවිකප්පොපි කප්පති. ඉදම්පි පක්ඛන්තරං කප්පතීති අත්ථො, එවං සබ්බත්ථං. තත්ථ සිඬගෙන ලොණං පරිහරිත්වා අලොණකපිණ්ඩපාතෙන සද්ධිං භුඤ්ජිතුං කප්පති, සන්තිධිං න කරොතීති අධිප්පායො. කප්පති ද්වඩගුලකප්පොති ද්වඩගුලං අතික්කන්තාය ඡායාය විකාලෙ භොජනං භුඤ්ජිතුං කප්පතීති අත්ථො. කප්පති ගාමන්තරකප්පොති “ගාමන්තරං ගම්ස්සාමි”ති පචාරිතෙන අනතිරිත්තභොජනං භුඤ්ජිතුං කප්පතීති අත්ථො. කප්පති ආවාසකප්පොති එකසීමාය නානාසෙනාසනෙසු විසුං විසුං උපොසථාදීති සඬ්ඝකම්මානි කාතුං වට්ටතීති අත්ථො. කප්පති අනුමතිකප්පොති “අනාගතානං ආගතකාලෙ අනුමතිං ගහෙස්සාමා”ති තෙසු අනාගතෙසුයෙව වග්ගෙන සඬ්ඝෙන කම්මං කත්වා පච්ඡා අනුමතිං ගහෙතුං කප්පති, වග්ගකම්මං න භොතීති අධිප්පායො. කප්පති ආවිණ්ණකප්පොති ආවරියුපජ්ඣායෙහි ආවිණ්ණො කප්පතීති අත්ථො. සො පන එකච්චො කප්පති ධම්මිකො, එකච්චො න කප්පති අධම්මිකොති වෙදිතබ්බො. කප්පති අමථීතකප්පොති යං බීරං බීරභාවං විජහිතං දධිභාවං අසම්පත්තං, තං භුත්තාවිනා පචාරිතෙන අනතිරිත්තං භුඤ්ජිතුං කප්පතීති අත්ථො. කප්පති ජළොගිං පාතුන්ති එත්ථ ජළොගීති තරුණසුරා, යං මජ්ජසම්භාරං එකතො කතං මජ්ජභාවමසම්පත්තං, තං පාතුං වට්ටතීති අධිප්පායො. ඡාතරුපරජතන්ති එත්ථ සරසතො විකාරං අනාපජ්ජිත්වා සබ්බදා ඡාතරුපමෙව භොතීති ඡාතං රූපං එතස්සාති ඡාතරූපං, සුවණ්ණං. ධවලසභාවතාය රාජතීති රජතං, රූපියං. සුසුනාගපුත්තොති සුසුනාගස්ස පුත්තො. කාකණ්ඩකපුත්තොති කාකණ්ඩකස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස පුත්තො. වජ්ජීසුති ජනපදනාමත්තා බහුවචනං කතං.

තදහුපොසට්ඨති එත්ථ තදහුති තස්මිං අහති. උපවසන්ති එත්ථාති උපොසට්ඨො, උපවසන්තීති ච සීලසමාදානෙන වා අනසනාදිනා වා උපෙනා හුත්වා වසන්තීති අත්ථො. කංසපාතින්ති සුවණ්ණපාතිං. මාසකරූපන්ති මාසකො එව. සබ්බං තාව වත්තබ්බන්ති ඉමිනා සත්තසතිකක්ඛන්ධකෙ (වුළුව. 446 ආදයො) ආගතා සබ්බාපි පාළි ඉධ ආනෙත්වා වත්තබ්බාති දස්සෙති. සඬ්ඝායිතසදිසමෙව සඬ්ඝායිංසුති සම්බන්ධො.

සා පනායං සඬ්ඝීතීති සම්බන්ධො. තෙසුති තෙසු සඬ්ඝීතිකාරකෙසු ථෙරෙසු. විස්සුතා එතෙ සද්ධිවිහාරිකා ඤෙය්‍යාති සම්බන්ධො. සාණසම්භූතොති සාණදෙසවාසී සම්භූතත්ථෙරො. දුතියො සඬ්ඝභොති සම්බන්ධිතබ්බං. පන්තභාරාති පතිතක්ඛන්ධභාරා.

අබ්බුදන්ති උපද්දවං වදන්ති. “භගවතො වචනං ථෙතෙත්වා අත්තනො වචනස්ස දීපනතො අබ්බුදන්ති වොරකම්ම”න්ති එකෙ. ඉදන්ති වක්ඛමානනිදස්සනං. සන්දිස්සමානා මුඛා සම්මුඛා. භාවිතමග්ගන්ති උප්පාදිතජ්ඣානං. සාධු සප්පුරිසාති එත්ථ සාධුති ආයාචනත්ථෙ නිපාතො, තං යාවාමීති අත්ථො. භට්ඨපභට්ඨොති පුනප්පුනං සන්තුට්ඨො. උදග්ගුදග්ගොති සරිරවිකාරුප්පාදනපීතිවසෙන උදග්ගුදග්ගො, පීතිමා හි පුග්ගලො කායචිත්තානං උග්ගතත්තා “උදග්ගුදග්ගො”ති වුච්චති.

තෙන බො පන සමයෙනාති යස්මිං සමයෙ දුතියං සඬගීතිං අකරිංසු, තස්මිං සමයෙති අත්ථො. තං අධිකරණං න සම්පාපුණිංසුති තං වජ්ජිපුත්තකෙහි උප්පාදිතං අධිකරණං විනිවිජ්නිතුං න සම්පාපුණිංසු නාගමිංසු. නො අහුවත්ථාති සම්බන්ධො. යාවතායුකං යත්වා පරිනිබ්බුතාති සම්බන්ධො. කිං පන කත්වා ථෙරා පරිනිබ්බුතාති? ආහ දුතියං සඬගහං කත්වාතිආදි. අනිච්චතාවසන්ති අනිච්චතාධීනතං. ජම්මීන්ති ලාමකං. දුරභිසම්භවං අනභිභවනීයං අනික්කමිතුං අසක්කුණෙය්‍යං අනිච්චතං එවං ඤත්වාති සම්බන්ධො.

දුතියසඬගීතිකථාවණ්ණනානායො නිට්ඨිතො.

තනියසඬගීතිකථාවණ්ණනා

සත්ත වස්සානීති අව්චන්තසංයොගෙ උපයොගවචනං. අනිච්ඡථාති අනික්කමිත්වා ඉච්ඡථ, ඉතො අඤ්ඤත්ථ ගන්ත්වා හික්ඛං පරියෙසථාති අත්ථො. භත්තවිස්සග්ගකරණත්ථායාති භත්තස්ස අජ්ඣෙකාහරණකිච්චත්ථාය, භුඤ්ජනත්ථායාති අත්ථො. “සොළසවස්සො”ති උද්දෙසො කථනං අස්ස අත්ථිති සොළසවස්සුද්දෙසිකො, “සොළසවස්සිකො”ති අත්ථො.

තීසු වෙදෙසුතිආදීසු ඉරුවෙදයජුච්චෙදසාමච්චෙදසඬබාතෙසු තීසු වෙදෙසු. තයො එව කිර වෙදා අට්ඨකාදීහි ධම්මිකෙහි ඉසීහි ලොකස්ස සග්ගමග්ගවිභාවනත්ථාය කතා. තෙනෙව හි තෙ තෙහි වුච්චන්ති. ආට්ඨිකවෙදො පන පච්ඡා අධම්මිකෙහි බ්‍රාහ්මණෙහි පාණවධාදිඅත්ථාය කතො. පුරිමෙසු ච තීසු වෙදෙසු තෙහෙව ධම්මිකසාබායො අපනෙත්වා යාගවධාදිදීපිකා අධම්මිකසාබා පක්ඛිත්තාති වෙදිතබ්බා. නිසණ්ඩුති රුක්ඛාදීනං වෙච්චනප්පකාසකං පරියායනාමානුරූපං සත්ථං. තඤ්භි ලොකෙ “නිසණ්ඩු”ති වුච්චති. කෙටුහන්ති කිට්ඨි ගමෙති කිරියාදිවිභාගන්ති කෙටුහං, කිරියාකප්පවිකප්පො කවීනං උපකාරසත්ථං. එත්ථ ච

කිරියාකප්පවිකප්පොති වව්භෙදාදිලක්ඛණා කිරියා කප්පියති විකප්පියති එතෙනාති කිරියාකප්පො, සො පන වණ්ණපදබන්ධපදත්ථාදිවිභාගතො බහුවිකප්පොති “කිරියාකප්පවිකප්පො”ති වුවිවති. ඉදඤ්ච මූලකිරියාකප්පගන්ථං සන්ධාය වුත්තං. සහ නිසණ්ඩුනා කෙටුහෙන ව සනිසණ්ඩුකෙටුහා, තයො වෙදා, තෙසු සනිසණ්ඩුකෙටුහෙසු. යානකරණාදිවිභාගතො ව නිබ්බවනවිභාගතො ව අක්ඛරා පහෙදීයන්ති එතෙනාති අක්ඛරප්පහෙදො, සික්ඛා ව නිරුත්ති ව. සහ අක්ඛරප්පහෙදෙනාති සාක්ඛරප්පහෙදො, තෙසු සාක්ඛරප්පහෙදෙසු. ආථබ්බණුවෙදං චතුත්ථං කත්වා “ඉතිහ ආස ඉතිහ ආසා”ති ඊදිසවචනපටිසංයුත්තො පොරාණකථාසඬ්ඛාතො ඉතිහාසො පඤ්චමො එතෙසන්ති ඉතිහාසපඤ්චමා, තයො වෙදා, තෙසු ඉතිහාසපඤ්චමෙසු.

යස්ස චිත්තන්තිආදි පඤ්ඤාද්වයං බිණාසවානං වුත්තිචිත්තස්ස උප්පාදක්ඛණං සන්ධාය වුත්තං. තත්ථ පඨමපඤ්ඤෙ උප්පජ්ජති උප්පාදක්ඛණසමඬ්ඛිතාය උප්පජ්ජති. න නිරුජ්ඣති නිරොධක්ඛණං අප්පත්තතාය න නිරුජ්ඣති. තස්ස චිත්තන්ති තස්ස පුග්ගලස්ස තං චිත්තං කිං නිරුජ්ඣස්සති ආයතිඤ්ච නුප්පජ්ජස්සති පුච්ඡා, තස්සා ව විහජ්ජන්තාකරණීයතාය එවමෙත්ථ විස්සජ්ජනං වෙදිතබ්බං. අරහතො පච්ඡිමචිත්තස්ස උප්පාදක්ඛණෙ තස්ස චිත්තං උප්පජ්ජති, න නිරුජ්ඣති, ආයතිඤ්ච නුප්පජ්ජස්සති, අවස්සමෙව නිරොධක්ඛණං පත්වා නිරුජ්ඣස්සති, තතො අප්පටිසන්ධිකත්තා අඤ්ඤං නුප්පජ්ජස්සති. යපෙත්වා පන පච්ඡිමචිත්තසමඬ්ඛිං බිණාසවං ඉතරෙසං උප්පාදක්ඛණසමඬ්ඛිචිත්තං උප්පාදක්ඛණසමඬ්ඛිතාය උප්පජ්ජති හඬගං අප්පත්තතාය න නිරුජ්ඣති, හඬගං පන පත්වා නිරුජ්ඣස්සතෙව, අඤ්ඤං පන තස්මිං වා අඤ්ඤස්මිං වා අත්තභාවෙ උප්පජ්ජස්සති වෙව නිරුජ්ඣස්සති වාති. යස්ස වා පනාතිආදි දුතියපඤ්ඤෙ පන නිරුජ්ඣස්සති නුප්පජ්ජස්සති යස්ස චිත්තං උප්පාදක්ඛණසමඬ්ඛිතාය හඬගක්ඛණං පත්වා නිරුජ්ඣස්සති අප්පටිසන්ධිකතාය නුප්පජ්ජස්සති, තස්ස බිණාසවස්ස තං චිත්තං කිං උප්පජ්ජති න නිරුජ්ඣති පුච්ඡා, තස්සා එකංසන්ධාකරණීයතාය “ආමන්තා”ති විස්සජ්ජනං වෙදිතබ්බං. උද්ධං වා අධො වා හරිතුං අසක්කොන්තොති උපරිමපදෙ වා හෙට්ඨිමපදං හෙට්ඨිමපදෙ වා උපරිමපදං අත්ථතො සමන්තාහරිතුං සට්ඨතුං පුබ්බෙනාපරං යොජෙත්වා අත්ථං පරිච්ඡන්දිතුං අසක්කොන්තොති අත්ථො.

සොනාපන්තානං සීලෙසු පරිපුරකාරිත්වය සමාදින්නසීලතො නත්ථි පරිහානීති ආහ “අහබ්බො දානි සාසනතො නිවත්තිතු”න්ති. වඩ්ඪෙත්වාති උපරිමග්ගත්ථාය කම්මට්ඨානං වඩ්ඪෙත්වා. දන්තෙ පුනන්ති විසොධෙන්ති එතෙනාති දන්තපොනං වුව්වති දන්තකට්ඨං. අහිනවානං ආගන්තුකානං ලජ්ජීසභාවං ඛන්තිමෙත්තාදිගුණසමඛිගිතඤ්ච කතිපාහං සුට්ඨු විමංසිත්වා වහත්ථකම්මාදිසම්පට්ඨිජනං සඛිගහකරණඤ්ච යුත්තන්ති සාමණෙරස්ස වෙව අඤ්ඤෙසඤ්ච හික්ඛුනං දිට්ඨානුගතිං ආපජ්ජන්තානං ඤාපනත්ථං ටෙරො තස්ස හබ්බරුපතං අහිඤ්ඤාය ඤත්වාපි පුන සම්මජ්ජනාදිං අකාසි. “තස්ස චිත්තදමනත්ථ”න්තිපි වදන්ති. බුද්ධවචනං පට්ඨපෙසීති බුද්ධවචනං උග්ගණ්භාපෙනුං ආරහි. සකලවිනයාවාරපට්ඨපත්ති උපසම්පන්නානාමෙව විහිතාති තප්පරියාපුණනමපි තෙසඤ්ඤෙව අනුරුපන්ති ආහ “යපෙත්වා විනයපිටක”න්ති. තස්ස චිත්තෙ යපිතමපි බුද්ධවචනං සඛිගොපනත්ථාය නියායාතිතභාවං දස්සෙනුං “හත්ථෙ පතිට්ඨාපෙත්වා”ති වුත්තං.

එකරජ්ජාහිසෙකන්ති සකලජම්බුදීපෙ එකාධිපච්චවසෙන කරියමානං අහිසෙකං. රාජ්ද්ධියොති රාජානුභාවානුගතජ්ජභාවා. යතොති යතො සොළසසට්ඨො. දෙවතා එව දිවසෙ දිවසෙ ආහරන්තීති සම්බන්ධො. දෙවසිකන්ති දිවසෙ දිවසෙ. අගදාමලකන්ති අජ්ජකෙතෙව සරිරසොධනාදිසමත්ථං සබ්බදොසහරං ඔසධාමලකං. ඡද්දන්තදහතොති ඡද්දන්තදහසම්පෙ යීතදෙවවිමානතො, කප්පරුක්ඛතො වා, තත්ථ තාදිසා කප්පරුක්ඛවිසෙසා සන්ති, තතො වා ආහරන්තීති අත්ථො. අසුත්තමයිකන්ති සුත්තෙහි අබද්ධං දිබ්බසුමනපුජ්ජෙභෙව කතං සුමනපුජ්ජපටං. උට්ඨිතස්ස සාලිතොති සයංජාතසාලිතො, සමුදායාපෙක්ඛඤ්චෙත්ථ එකවචනං, සාලිතන්ති අත්ථො. නව වාහසහස්සානීති එත්ථ වතස්සො මුට්ඨියො එකො කුඩුවො, වත්තාරො කුඩුවා එකො පත්ථො, වත්තාරො පත්ථා එකො ආල්භකො, වත්තාරො ආල්භකා එකං දොණං, වත්තාරි දොණානි එකා මානිකා, වතස්සො මානිකා එකා බාරි, වීසති බාරිකා එකො වාහො, තදෙව “එකං සකට්ඨ”න්ති සුත්තනිපාතට්ඨකථාදීසු (සු. නි. අට්ඨ. 2.කොකාලිකසුත්තවණ්ණනා) වුත්තං. නිත්ථුසකණෙ කරොන්තීති ථුසකුණ්ඩකරහිතෙ කරොන්ති. තෙන නිමිමිතං බුද්ධරුපං පස්සන්තොති සම්බන්ධො. පුඤ්ඤජ්ජභාවනිබ්බත්තග්ගහණං නාගරාජනිමිත්තානං පුඤ්ඤජ්ජභාවනිබ්බත්තෙහි සදිසත්තාය කතං. විමලකෙතුමාලාති එත්ථ කෙතුමාලා නාම සීසතො නික්ඛමිත්වා උපරිමුද්ධනි පුඤ්ඤො හුත්වා දිස්සමානරස්මිරාසීති වදන්ති.

බාහිරකපාසණ්ඩන්ති බාහිරකප්පවෙදිතං සමයවාදං. පරිග්ගණ්ඨිති විමංසමානො පරිග්ගහෙසි. හද්දපීයකෙසුති වෙන්තමයපීයෙසු. සාරොති ගුණසාරො. සීහපඤ්ජරෙති මහාවාතපානසමීපෙ. කිලෙසවිජ්ඣන්දරහිතවිත්තතාය දන්තං. නිව්චං පච්චුපට්ඨිතසතාරක්ඛතාය ගුත්තං. බුරග්ගෙයෙවාති කෙසොරොපනාවසානෙ. අතිවිය සොහතීති සම්බන්ධො. වාණිජකො අහොසීති මධුවාණිජකො අහොසි.

පුබ්බෙ ව සන්තිවාසෙනාති පුබ්බෙ වා පුබ්බජාතියං වා සහවාසෙනාති අත්ථො. පච්චුජ්ජන්තහිතෙන වාති වත්තමානහවෙ හිතවරණෙන වා. එවං ඉමෙහි ද්විති කාරණෙහි තං සිනෙහසඬ්ඛාතං පෙමං ජායතෙ. කිං වියාති? ආහ “උජ්ජලං ව යථොදකෙ”ති. උජ්ජලං වාති රස්සකතො වා-සද්දො අවුත්තසම්පිණ්ඩන්තත්ථො. යථා-සද්දො උපමායං. ඉදං වුත්තං හොති – යථා උජ්ජලඤ්ච සෙසඤ්ච පදුමාදි උදකෙ ජායමානං ද්වෙ කාරණානි නිස්සාය ජායති උදකඤ්චෙව කලලඤ්ච, එවං පෙමමිති (ජා. අට්ඨ. 2.2.174).

ධුවහත්තානීති නිව්චහත්තානි. වජ්ජාවජ්ජන්ති බුද්දකං මහන්තඤ්ච වජ්ජං. මොග්ගලිපුත්තතිස්සත්ථෙරස්ස භාරමකාසීති ථෙරස්ස මහානුභාවතං, තදා සාසනකිව්චස්ස නායකභාවෙන සඬ්ඝපරිණායකතඤ්ච රඤ්ඤො ඤාපෙතුං සඬ්ඝො තස්ස භාරමකාසීති වෙදිතබ්බං, න අඤ්ඤෙසං අජානනතාය. සාසනස්ස දායාදොති සාසනස්ස අබ්භන්තරො ඤාතකො හොමී න හොමීති අත්ථො. යෙ සාසනෙ පබ්බජිතුං පුත්තධීතරො පරිච්චජන්ති, තෙ බුද්ධසාසනෙ සාලොහිතඤාතකා නාම හොන්ති, සකලසාසනධාරණෙ සමත්ථානං අත්තනො ඔරසපුත්තානං පරිච්චත්තත්තා න පච්චයමත්තදායකාති ඉමමත්ථං සන්ධාය ථෙරො “න බො, මහාරාජ, එත්තාවතා සාසනස්ස දායාදො හොති”ති ආහ. කථඤ්චරහීති එත්ථ වරහීති නිපාතො අක්ඛන්ති. දිපෙති. තිස්සකුමාරස්සාති රඤ්ඤො එකමාතුකස්ස කනිට්ඨස්ස. සක්ඛසීති සක්ඛිස්සසි. සික්ඛාය පතිට්ඨාපෙසුන්ති පාණාතිපාතා වෙරමණිආදීසු විකාලහොජනා වෙරමණිපරියොසානාසු ඡසු සික්ඛාසු පාණාතිපාතා වෙරමණි. ද්වෙ වස්සානි අවිතික්කම්ම සමාදානං සමාදියාමීතිආදිනා (පාටි. 1079) සමාදානවසෙන සික්ඛාසම්මුතිදානානන්තරං සික්ඛාය පතිට්ඨාපෙසු. ඡ වස්සානි අභිසෙකස්ස අස්සානි ඡවස්සාහිසෙකො.

සබ්බං ථෙරවාදන්ති ද්වෙ සඬ්ඨිතියො ආරුල්හා පාළි. සා හි මහාසඬ්ඝිකාදිහින්තලද්ධිකාහි විවෙචෙතුං “ථෙරවාදො”ති වුත්තා. අයඤ්ඨි විහජ්ජවාදො මහාකස්සපත්ථෙරාදීහි අසඬ්ඝරතො රක්ඛිතො ආනීතො වාති “ථෙරවාදො”ති වුච්චති, “සථෙරවාද”න්තිපි ලිඛන්ති. තත්ථ “අට්ඨකථාසු

ආගතථෙරවාදසහිතං සාට්ඨකථං තිපිටකසඬගහිතං බුද්ධවචන” න්ති ආනෙත්වා යොජෙතබ්බං. තෙජොධාතුං සමාපජ්ජිත්වා ති තෙජොකසිණාරම්මණං ඤානං සමාපජ්ජිත්වා.

සභායන්ති නගරමජ්ඣෙකෙ විනිච්ඡයසාලායං. දිට්ඨිගතානීති දිට්ඨියොව. න බො පනෙතං සක්කා ඉමෙසං මජ්ඣෙකෙ වසන්තෙන වූපසමෙතුන්ති තෙසඤ්ඤි මජ්ඣෙකෙ වසන්තො තෙසුයෙව අන්තොගධත්තා ආදෙය්‍යවචනො න හොති, තස්මා එවං වින්තෙසි. අභොගඬගපබ්බතන්ති එවංනාමකං පබ්බතං. “අධොගඬගපබ්බත”න්තිපි ලිඛන්ති, තං න සුන්දරං. පඤ්චාතපෙන තජ්ජෙත්තිති වතුසු යානෙසු අග්ගිං ජාලෙත්වා මජ්ඣෙකෙ යත්වා සුරියමණ්ඩලං උල්ලොකෙන්තා සුරියාතපෙන තජ්ජෙත්ති. ආදිච්චං අනුපරිවත්තන්ති උදයකාලතො පභුති සුරියං ඔලොකයමානා යාව අත්ථඬගමනා සුරියාහිමුඛාව පරිවත්තන්ති. වොහින්දිස්සාමාති පග්ගණ්හිංසුති විනාසෙස්සාමාති උස්සාහමකංසු.

විස්සට්ඨොති මරණසඬකාරහිතො, නිබ්භයොති අත්ථො. මිගවං නික්ඛමිත්වාති අරඤ්ඤෙ විවරිත්වා මිගමාරණකීළා මිගවං, තං උද්දිස්ස නික්ඛමිත්වා මිගවධත්ථං නික්ඛමිත්වාති අත්ථො. අහිනාගාදිතො විසෙසනත්ථං “හත්ථිනාගෙනා”ති වුත්තං. තස්ස පස්සන්තස්සෙවොති අනාදරෙ සාම්ච්චනං, තස්මිං පස්සන්තෙයෙවොති අත්ථො. ආකාසෙ උජ්ජතිත්වාති එත්ථ අයං විකුබ්බනිද්ධි න හොතීති ගිහිස්සාපි ඉමං ඉද්ධිං දස්සෙසි අධිට්ඨානිද්ධියා අජ්ජට්ඨිත්තත්තා. පකතිවණ්ණඤ්ඤි විජහිත්වා නාගවණ්ණාදිදස්සනං විකුබ්බනිද්ධි. ජණුවෙසන්ති උස්සවචෙසං. පධානසරන්ති භාවනානුයොගවසෙන වීරියාරම්භස්ස අනුරූපං විචිත්තසෙනාසනං. සොපීති රඤ්ඤො භාගිනෙය්‍යං සන්ධාය වුත්තං.

කුසලාධිප්පායොති මනාපජ්ඣාසයො. ද්වෙළ්භකජාතොති සංසයමාපන්තො. එකෙකං හික්ඛුසහස්සපරිවාරන්ති එත්ථ “ගණ්හිත්වා ආගච්ඡට්ඨා”ති ආණාකාරෙන වුත්තෙපි ථෙරා හික්ඛු සාසනහිතත්තා ගතා. කජ්ජියසාසනඤ්ඤෙන, න ගිහීනං ගිහිකම්මපටිසංයුත්තං. ථෙරො නාගච්ඡිති කිඤ්චොපි “රාජා පක්කොසති”ති වුත්තෙපි ධම්මකම්මත්ථාය ආගන්තුං වට්ටති, ද්වික්ඛත්තුං පන පෙසිතෙපි “අනනුරූපා යාවනා”ති නාගතො, “මහානුභාවො ථෙරො යථානුසිට්ඨං පටිපත්තිකො පමාණභූතො”ති රඤ්ඤො වෙව උභයපක්ඛිකානඤ්ඤව අත්තති බහුමානුප්පාදනවසෙන උද්ධං කත්තබ්බකම්මසිද්ධිං ආකඬ්ඛන්තො අසාරුජ්ජවචනලෙසෙන නාගච්ඡි. එකතො සඬසට්ඨා නාවා නාවාසඬසාට්ඨං. සාසනපච්චත්ථිකානං බහුභාවතො

ආහ “ආරක්ඛං සංවිධායා”ති. යන්ති යස්මා. අබ්බාහිංසුති ආකඨසීංසු. බාහිරතොති උය්‍යානස්ස බාහිරතො. පස්සන්තානං අතිදුක්කරභාවෙන උපට්ඨානං සන්ධාය “පදෙසපථවිකම්පනං දුක්කර”න්ති ආහ. අධිට්ඨානෙ පනෙත්ථ විසුං දුක්කරතා නාම නත්ථි.

දීපකතිත්තිරොති සාකුණිකෙහි සමජාතිකානං ගහණත්ථාය පොසෙත්වා සික්ඛෙත්වා පාසට්ඨානෙ යපනකතිත්තිරො. න පටිච්ච කම්මං චූසතීති ගාථාය යදි තව පාපකිරියාය මනො නප්පදුස්සති, ලුද්දෙන තං නිස්සාය කතම්පි පාපකම්මං තං න චූසති. පාපකිරියාය හි අප්පොස්සුක්කස්ස නිරාලයස්ස හදුස්ස සතො තව තං පාපං න උපලිම්පති, තව විත්තං න අල්ලියතීති අත්ථො.

කිං වදති සිලෙනාති කිංවාදී. අථ වා කො කතමො වාදො කිංවාදො, සො එතස්ස අත්ථිති කිංවාදී. අත්තානඤ්ච ලොකඤ්ච සස්සතොති වාදො එතෙසන්ති සස්සතවාදිනො. සත්තෙසු සඬබ්බරෙසු වා එකච්චං සස්සතන්ති පවත්තො වාදො එකච්චසස්සතො, තස්මිං නියුත්තා එකච්චසස්සතිකා. “අත්තො, අනත්තො, අත්තානත්තො, නෙවත්තො නානත්තො”ති එවං අත්තානත්තං ආරබ්භ පවත්තා චත්තාරො වාදා අත්තානත්තා, තෙසු නියුත්තා අත්තානත්තිකා. න මරති න උපච්ඡිජ්ජතීති අමරා, එවන්තිපි මෙ නො, තථාතිපි මෙ නොතිආදිනා (දී. නි. 1.62) පවත්තා දිට්ඨි වෙව වාචා ව, තස්සා වික්ඛෙපො එතෙසන්ති අමරාවික්ඛෙපිකා. අථ වා අමරා නාම මච්ඡජාති දුග්ගහා හොති, තස්සා අමරාය විය වික්ඛෙපො එතෙසන්ති අමරාවික්ඛෙපිකා. අධිච්ච යදිච්ඡකං යං කිඤ්චි කාරණං අනපෙක්ඛිත්වා සමුප්පන්නො අත්තා ව ලොකො වාති වාදෙ නියුත්තා අධිච්චසමුප්පන්නිකා. සඤ්ඤී අත්තාති වාදො යෙසන්තෙ සඤ්ඤීවාදා. එවං අසඤ්ඤීවාදා නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤීවාදාති එත්ථාපි. “කායස්ස හෙදා සත්තො උච්ඡිජ්ජති”ති (දී. නි. 1.85-86) එවං උච්ඡෙදං වදන්තීති උච්ඡෙදවාදා. දිට්ඨධම්මොති පච්චක්ඛො යථාසකං අත්තභාවො, තස්මිංයෙව යථාකාමං පඤ්චකාමගුණපරිභොගෙන නිබ්බානං දුක්ඛුපසමං වදන්තීති දිට්ඨධම්මනිබ්බානවාදා. විහජිත්වා වාදො එතස්සාති විහජ්ජවාදී, හගවා. සබ්බං එකරූපෙන අවත්වා යථාධම්මං විහජිත්වා නිජ්ජටං නිගුම්ඛං කත්වා යථා දිට්ඨිසන්දෙභාදයො විගච්ඡන්ති, සම්මුතිපරමත්ථා ව ධම්මා අසඬකරා පටිහන්ති, එවං එකන්තවිහජනසිලොති චුත්තං හොති. පරජ්ජවාදං මද්දමානොති තස්මිං කාලෙ උප්පන්නං, ආයතිං උප්පජ්ජනකඤ්ච සබ්බං පරවාදං කථාවත්ථුමාතිකාවිවරණමුඛෙන නිමමද්දනං කරොන්නොති අත්ථො.

තනියසඬිගිතිකථාවණ්ණනානායො නිට්ඨිතො.

ආවරියපරම්පරකථාවණ්ණනා

කෙනාහතන්ති ඉමං පඤ්භං විස්සජ්ජෙත්තෙන ජම්බුදීපෙ තාව යාව තනියසඬිගිති, තාව දස්සෙත්වා ඉදානි සීහළදීපෙ ආවරියපරම්පරං දස්සෙතුං තනියසඬිගහතො පන උද්ධන්තිආදි ආරද්ධං. ඉමං දීපන්ති තම්බපණ්ණිදීපං. තස්මිං දීපෙ නිසිදිත්වා ආවරියෙන අට්ඨකථාය කතත්තා “ඉමං දීප”න්ති චුත්තං. කඤ්චි කාලන්ති අව්චන්තසංයොගෙ උපයොගවචනං, කිස්මිඤ්චි කාලෙති අත්ථො. පොරාණානි සීහළදීපෙ සීහළට්ඨකථාකාරකා. හද්දනාමොති හද්දසාලත්ථෙරො. ආගුං පාපං න කරොන්තීති නාගා. විනයපිටකං වාචයිංසුති සම්බන්ධො. තම්බපණ්ණියානි භූමිමවචනං. නිකායෙ පඤ්චානි විනයාහිධම්මානං විසුං ගහිතත්තා තබ්බිතිමුත්තා පඤ්ච නිකායා ගහෙතබ්බා. පකරණෙති අහිධම්මපකරණෙ වාචෙසුන්ති යොජනා. තීණි පිටකානි ස්වාගතානි අස්සානි “තෙපිටකො”ති වත්තබ්බෙ “තිපෙටකො”ති ඡන්දානුරක්ඛණත්ථං චුත්තං. තාරකරාජානි වන්දිමා. පුජ්චනාමොති ඵත්ථ මහාපදුමත්ථෙරො සුමනත්ථෙරො ව ඤාතබ්බොති ද්වික්ඛත්තුං “පුජ්චනාමො”ති චුත්තං.

වනවාසින්ති වනවාසිරට්ඨං. කරකවස්සන්ති හිමපාතනකවස්සං, කරකධාරාසදිසං වා වස්සං. හරාපෙත්වානි උදකොසෙන හරාපෙත්වා. ඡින්නභින්නපට්ඨරොති සත්ථකෙන ඡින්නං රඬිගෙන භින්නං පටං ධාරණකො. හණ්ඩුති මුණ්ඩකො. මක්ඛං අසහමානොති ථෙරස්ස ආනුභාවං පටිච්ච අත්තනො උප්පන්නං පරෙසං ගුණමක්ඛනලක්ඛණං මක්ඛං තථා පවත්තං කොධං අසහමානො. අසනියො ඵලන්තීති ගජ්ජන්තා පතන්ති. මෙ මම භයහෙරවං ජනෙතුං පටිබලො න අස්ස න භවෙය්‍යානි යොජනා. අඤ්ඤදත්ථුති ඵකංසෙන. කස්ථීරගන්ධාරානි කස්ථීරගන්ධාරරට්ඨවාසිනො. ඉසිවාතපට්ඨානානි භික්ඛුනං විවරවලනකායවලනෙහි සඤ්ජනිතවාතෙහි පරිතො සමන්තතො ඛිජයමානා අහෙසුං. ධම්මවක්ඛුන්ති හෙට්ඨාමග්ගත්තයෙ ඤාණං. අනමතග්ගියන්ති අනමතග්ගසංයුත්තං (සං. නි. 2.124 ආදයො). සමධිකානීති සාධිකානි. පඤ්ච රට්ඨානීති පඤ්ච විනරට්ඨානි. වෙගසානි වෙගෙන. සමන්තතො රක්ඛං යථෙසීති තෙසං අප්පවෙසනත්ථාය අධිට්ඨානවසෙන රක්ඛං යථෙසි. අඩ්ඨුඩ්ඨානි සහස්සානීති අඩ්ඨෙත වතුත්ථානි අඩ්ඨුඩ්ඨානි, අතිරෙකපඤ්චසතානි තීණි සහස්සානීති අත්ථො. දියඩ්ඨසහස්සන්ති අඩ්ඨෙත දුතියං දියඩ්ඨං, අතිරෙකපඤ්චසතිකං සහස්සන්ති අත්ථො. නිද්ධමෙත්වානානි පලාපෙත්වා.

රාජගහනගරපරිවත්තකෙනාති රාජගහනගරං පරිවත්තෙන්වා තතො බහි තං පදක්ඛිණං කත්වා ගතමග්ගෙන, ගමනෙන වා. ආරොපෙසීති පටිපාදෙසි. පළිනාති ආකාසං පක්ඛන්දිංසු. නගුත්තමෙති චෙතියගිරිමාහ. පුරතොති පාවිනදිසාභාගෙ. පුරසෙට්ඨස්සාති සෙට්ඨස්ස අනුරාධපුරස්ස. සිලකුටම්භීති එවංනාමකෙ පබ්බතකුටෙ. සීහකුමාරස්ස පුත්තොති එත්ථ “කලිඨගරාජධිතු කුච්ඡස්මිං සීහස්ස ජාතො සීහකුමාරො”ති වදන්ති. ජෙට්ඨමාසස්ස පුණ්ණමියං ජෙට්ඨනක්ඛත්තං වා මූලනක්ඛත්තං වා හොතීති ආහ “ජෙට්ඨමූලනක්ඛත්තං නාම හොතී”ති. මිගානං වානතො හිංසනතො බාධනතො මීගවං, මීගවිජ්ඣනකීළා. රොහිතමීගරූපන්ති ගොකණ්ණමීගවෙසං. රථයට්ඨිප්පමාණාති රථපතොදප්පමාණා. එකා ලතායට්ඨි නාමාති එකා රජතමයා කඤ්චනලතාය පටිමණ්ඩිතත්තා එවං ලද්ධනාමා. පුප්ඵයට්ඨියං නීලාදීති පුප්ඵාති, සකුණයට්ඨියං නානප්පකාරා මීගපක්ඛිනො විවිත්තකම්මකතා විය බායන්තීති දට්ඨබ්බං. රාජකකුඨභණ්ඩානීති රාජාරහඋත්තමභණ්ඩානී. සඬබන්ති දක්ඛිණාවට්ඨං අභිසෙකසඬ්බං. වඩ්ඪමානන්ති අලඬිකාරවුණ්ණං, “නභානවුණ්ණ”න්ති කෙවි. වටංසකන්ති කණ්ණපිළන්ධනං වටංසකන්ති වුත්තං හොති. නන්දියාවට්ඨන්ති නන්දියාවට්ඨපුප්ඵාකාරෙන මඬගලත්ථං සුවණ්ණෙන කතං. කඤ්ඤන්ති බත්තියකුමාරිං. හත්ථපුඤ්ජනන්ති පිතවණ්ණං මහග්ගහත්ථපුඤ්ජනවත්ථං. අරුණවණ්ණමත්තිකන්ති නාගභවනසම්භවං. වත්ථකොට්ඨකන්ති වත්ථපුගමෙව. නාගමාහටන්ති නාගෙහි ආහටං. අමතොසධන්ති එවංනාමිකා ගුළිකජාති. අමතසදිසකිච්චත්තා එවං වුච්චති. භූමත්ථරණසඬ්බෙපෙනාති භූමත්ථරණාකාරෙන. උප්පාතපායකාති නිමිත්තපායකා. අලං ගච්ඡාමාති “පුරස්ස අව්වාසන්තත්තා සාරුප්පං න හොතී”ති පටික්ඛිපන්තො ආහ. අඬ්ඪනවමානං පාණසහස්සානන්ති (අ. නි. 6.53) පඤ්චසතාධිකානං අට්ඨන්තං පාණසහස්සානං. අප්පමාදසුත්තන්ති අඬ්ගුත්තරනිකායෙ මහාඅප්පමාදසුත්තං, රාජොවාදසුත්තන්ති වුත්තං හොති.

මහවිවාති මහතා. උපසඬ්ඨකමන්තොති අතිවිය කිලන්තරූපො හුත්වා උපසඬ්ඨකමීති අත්ථො. තුම්භෙ ජානනත්ථන්ති සම්බන්ධො. පඤ්චපණ්ණාසායාති එත්ථ “චතුපඤ්ඤාසායාති වත්තබ්බං. එවඤ්ඤි සති උපරි වුච්චමානං ද්වාසට්ඨි අරහන්තොති වචනං සමෙතී”ති සාරත්ථදීපනියං (සාරත්ථ. ටී. 1.ආචරියපරම්පරකථාවණ්ණනා) වුත්තං. දසභාතිකසමාකුලන්ති මුට්ඨිවස්ස පුත්තෙහි දෙවානංපියතිස්සාදීහි දසහි භාතිකෙහි සමාකිණ්ණං. චිරදිට්ඨො සම්මාසම්බුද්ධොති ධාතුයො සන්ධායාහ. සබ්බතාළාවචරෙති සබ්බාති තුරියභණ්ඩානී, තංසහවරිතෙ වා වාදකෙ.

උපට්ඨාපෙත්වාති උපහාරකාරාපනවසෙන සන්නිපාතෙත්වා. වඩ්ඪමානකච්ඡායායාති පච්ඡාහත්තං. පොක්ඛරවස්සන්ති පොක්ඛරපත්තෙ විය අතෙමිතුකාමානං උපරි අතෙමෙත්වා පවත්තනකවස්සං. මහාවීරොති සත්ථුචොභාරොන ධාතු එව චුත්තා. පච්ඡිමදිසාහිමුඛොව හුත්වා අපසක්කන්තොති එත්ථ පුරත්ථාහිමුඛො ධීතොව පිට්ඨිතො අපසක්කනෙන පච්ඡිමදිසාය ගච්ඡන්තො තාදිසොපසඬකමනං සන්ධාය “පච්ඡිමදිසාහිමුඛො”ති චුත්තො. “මහෙජවත්ථු නාම එවංනාමකං දෙවට්ඨාන”න්ති වදන්ති.

පඡ්ජරකෙනාති අමනුස්සසමුට්ඨාපිතෙන පඡ්ජරකරොගෙන. දෙවොති මෙසො. අනුජ්ජවෙච්ඡිති විමුච්චි. විවාදො හොතීති එත්ථ කිරියාකාලමපෙක්ඛිත්වා වත්තමානජ්ජයොගො දට්ඨබ්බො. එවං ඊදිසෙසු සබ්බත්ථ. තදෙතන්ති යානං තිට්ඨතීති සම්බන්ධො. “ජන්නං වණ්ණානං සම්බන්ධභූතානං රංසියො වා”ති අජ්ඣාභරිතබ්බං, “ජන්නං වණ්ණානං උදකධාරා වා”ති එවම්පෙත්ථ සම්බන්ධං වදන්ති. පරිනිබ්බුතෙපි හගවති තස්සානුභාවෙන එවරූපං පාටිභාරියං අහොසි එවාති දස්සෙතුං එවං අවිත්තියාතිආදිගාථමාහ. රක්ඛං කරොන්තොති අත්තනා උපායෙන පලාපිතානං යක්ඛානං පුන අජ්ජවිසන්තථාය පරිත්තානං කරොන්තො. ආච්ඡිජ්ජිති පරියායි.

රඤ්ඤො භාතාති රඤ්ඤො කනිට්ඨභාතා. අනුළාදෙවී නාම රඤ්ඤො ඡෙට්ඨභාතු ඡායා. සරසරංසිජාලවිස්සජ්ජනකෙනාති සිනිද්ධතාය රසවත්තං ඔජවත්තං රංසිජාලං විස්සජ්ජෙත්තෙන. එකදිවසෙන අගමාසීති සම්බන්ධො. අජ්ජෙසීති ලෙඛසාසනං පතිට්ඨාපෙසි. උදික්ඛතීති අපෙක්ඛති පත්ථෙති. භාරියන්ති ගරුකං, අනතික්කමනීයන්ති අත්ථො. මං පටිමානෙතීති මං උදික්ඛති. කම්මාරවණ්ණන්ති රඤ්ඤො පකතිසුචණ්ණකාරවණ්ණං. තිහත්ථවික්ඛම්හන්ති තිහත්ථවිත්ථාරං. සකලපම්බුද්දීපරජ්ජෙනාති එත්ථ රඤ්ඤො ඉදන්ති රජ්ජං, සකලපම්බුද්දීපතො උජ්ජජ්ජනකආයො වෙච ආණාදයො ව, තෙන පුෂෙමීති අත්ථො, න සකලපථවිපාසාදාදිවත්ථුනා තස්ස සත්තාහං දෙමීතිආදිනා කාලපරිච්ඡෙදං කත්වා දාතුං අයුත්තත්තා. එවඤ්චි දෙන්තො තාවකාලිකං දෙති නාම වත්ථුපරිච්චාගලක්ඛණත්තා දානස්ස, පථවාදිවත්ථුපරිච්චාගෙන ව පුන ගහණස්ස අයුත්තත්තා. නියමිතකාලෙ පන ආයාදයො පරිච්චත්තා එවාති තතො පරං අපරිච්චත්තත්තා ගහෙතුං වට්ටති. තස්මා චුත්තනයෙනෙත්ථ ඉතො පරම්පි ආයාදිදානවසෙනෙව රජ්ජදානං වෙදිතබ්බං. පුජ්ජුළකා හුත්වාති කෙතකීපාරොහඬකුරා විය උදකපුජ්ජුළකාකාරා හුත්වා. ගවක්ඛජාලසදිසන්ති භාවනපුංසකං,

වාතපානෙසු ජාලාකාරෙන යපිතදාරුපටසදිසන්ති අත්ථො, ගවක්ඛෙන ච සුත්තාදිමයජාලෙන ච සදිසන්ති වා අත්ථො.

දෙවදුන්දුහියොති එත්ථ දෙවොති මෙසො, තස්ස අවිජ්ජුක්ඛතාය ආකාසමිච බායමානස්ස අනිමිත්තගජ්ජිතං දෙවදුන්දුහි නාම, යං “ආකාසදුන්දුහි” තිපි වදන්ති. එලිංසුති උනිංසු. පබ්බතානං නච්චෙහීති පට්ඨිකම්පෙන ඉතො විතො ච භමන්තානං පබ්බතානං නච්චෙහි. විමිහයජාතා යක්ඛා “හි”න්තිසද්දං නිව්ජාරොන්තිති ආහ “යක්ඛානං හිඬිකාරෙහි”ති. සකසකපටිභානෙහීති අත්තනො අත්තනො සිජ්ජකොසල්ලෙහි. අහිසෙකං දත්වාති අනොතත්තදහොදකෙන අහිසෙකං දත්වා.

දෙවතාකුලානීති මහාබොධිං පරිවාරෙත්වා ධීතනාගයක්ඛාදිදෙවතාකුලානි දත්වාති සම්බන්ධො. ගොපකරාජකම්මිතො තථා “තරච්ඡා”ති වදන්ති. ඉමිනා පරිවාරෙනාති සහත්ථෙ කරණවචනං, ඉමිනා පරිවාරෙන සහාති අත්ථො. තාමලිත්තින්ති එවංනාමකං සමුද්දතිරෙ පට්ටනං. ඉදමස්ස තතියන්ති සුවණ්ණකටාහෙ පතිට්ඨිතසාබාබොධියා රජ්ජසම්පදානං සන්ධාය වුත්තං. තතො පන පුබ්බෙ එකචාරං රජ්ජසම්පදානං අවිජ්ජන්තාය සාබාය මහාබොධියා එව කතං, තෙන සද්ධිං චතුක්ඛත්තුං රාජා රජ්ජෙන පුජෙසි. රජ්ජෙන පුජිතදිවසෙසු කිර සකලදීපතො උජ්ජන්තං ආයං ගහෙත්වා මහාබොධිමෙව පුජෙසි.

පයමපාටිපදදිවසෙති සුක්කපක්ඛපාටිපදදිවසෙ. තඤ්ඤි කණ්භපක්ඛපාටිපදදිවසං අපෙක්ඛිත්වා “පයමපාටිපදදිවස”න්ති වුත්තං, ඉදඤ්ච තස්මිං තම්බපණ්ණිදීපෙ වොහාරං ගහෙත්වා වුත්තං, ඉධ පන පුණ්ණම්මිතො පට්ඨාය යාව අපරා පුණ්ණම්, තාව එකො මාසොති වොහාරො. තස්මා ඉමිනා වොහාරෙන “දුතියපාටිපදදිවසෙ”ති වත්තබ්බං සියා කණ්භපක්ඛපාටිපදස්ස ඉධ පයමපාටිපදත්තා. ගච්ඡති වතරෙති එත්ථ අරෙති බෙදෙ. සමන්තායොජනන්ති අවිචන්තසංයොගෙ උපයොගවචනං, යොජනජ්ජමාණෙ පදෙසෙ සබ්බත්ථාති අත්ථො. සුපණ්ණරූපෙනාති මහාබොධිං බලක්කාරෙන ගහෙත්වා නාගභවනං නෙතුකාමාති නාගරාජකුලානි ඉද්ධියා ගහිතෙන ගරුළුරූපෙන සන්තාසෙති. තං විභූතිං පස්සිත්වාති දෙවතාදිහි කරියමානං පූජාමහත්තං, මහාබොධියා ච ආනුභාවමහත්තං දිස්වා සයම්පි තථා පුජෙතුකාමා ථෙරිං යාවිත්වාති යොජනා. සමුද්දසාලවත්ථුස්මිත්ති යස්මිං පදෙසෙ යත්වා රාජා සමුද්දෙ ආගච්ඡන්තං බොධිං ථෙරානුභාවෙන අද්දස, යත්ථ ච පච්ඡා සමුද්දස්ස දිට්ඨිට්ඨානන්ති පකාසෙතුං සමුද්දසාලං නාම සාලං අකංසු, තස්මිං සමුද්දසාලාය වත්ථුහුතෙ

පදෙසෙ. ටෙරස්සාති මහාමහින්දත්ථෙරස්ස. පුජ්චඅග්ගිසානීති කුටාගාරසදිසාති පුජ්චචෙතිසානි. ආගතො වතරෙති එත්ථ අරෙති පමොදෙ. අට්ඨහි අමච්චකුලෙහි අට්ඨහි බ්‍රාහ්මණකුලෙහි වාති සොළසහි ඡාතිසම්පන්නකුලෙහි. රජ්ජං විවාරෙසීති රජ්ජං විවාරෙතුං විස්සජ්ජෙසි. රාජවත්ථුද්වාරකොට්ඨකට්ඨානෙනි රාජ්‍යානස්ස ද්වාරකොට්ඨකට්ඨානෙන. අනුපුබ්බවිපස්සනන්ති උදයබ්බයාදිඅනුපුබ්බවිපස්සනං. “සහ බොධිපතිට්ඨානෙනා”ති කරණවචනෙන වත්තබ්බෙ විහත්තිපරිණාමෙන “සහ බොධිපතිට්ඨානා”ති නිස්සක්කවචනං කතං. සති හි සහසද්දජ්ජයොගෙ කරණවචනෙනෙව හවිතබ්බං. දස්සිංසුති පඤ්ඤායිංසු. මහාආසනට්ඨානෙනි පුබ්බපස්සෙ මහාසිලාසනෙන පතිට්ඨිතට්ඨානෙන. පුජෙත්වා වන්දිති ආගාමිනං මහාචෙතියං වන්දි. පුරිමෙ පන මහාවිහාරට්ඨානෙන පුජාමත්තස්සෙව කතත්තා අනාගතෙ සඬ්ඝස්සපි නවකතා අවන්දිතබ්බතා ව පකාසිතාති වෙදිතබ්බා. අනාගතෙ පන මෙත්තෙයාදිබුද්ධා පච්චෙකබුද්ධා ව බුද්ධභාවක්ඛණං උද්දිස්ස වන්දිතබ්බාව සභාවෙන විසිට්ඨපුග්ගලත්තාති ගහෙතබ්බං.

මහාඅරිට්ඨොති පඤ්චපඤ්ඤාසාය භාතුකෙහි සද්ධිං චෙතියගිරිමිහි පබ්බජිතං සන්ධාය වුත්තං. මෙසවණ්ණාභයඅමච්චස්ස පරිචෙණට්ඨානෙනි මෙසවණ්ණඅභයස්ස රඤ්ඤො අමච්චෙන කත්තබ්බස්ස පරිචෙණස්ස වත්ථුභූතෙ යානෙ. මඬිගලනිමිත්තභාවෙන ආකාසෙ සමුප්පන්නො මනොහරසද්දො ආකාසස්ස රවො විය භොතීති වුත්තං. “ආකාසං මහාවිරවං රවී”ති. න හි ආකාසො නාම කොච්චි ධම්මො අත්ථි, යො සද්දං සමුට්ඨාපෙයා, ආකාසගතඋතුච්චෙසසමුට්ඨිතොව සො සද්දොති ගහෙතබ්බො. පයමකත්තිකපචාරණදිවසෙ...පෙ.... විනයපිටකං පකාසෙසීති ඉදං විනයං වාචෙතුං ආරද්ධදිවසං සන්ධාය වුත්තං. අනුසිට්ඨිකරානන්ති අනුසාසනීකරානං. රාජිනොති උපයොගත්ථෙ සාමිච්චනං, දෙවානංපියතිස්සරාජානන්ති අත්ථො. අඤ්ඤෙසීති මහින්දාදිහි අට්ඨසට්ඨිමහාථෙරෙහි අඤ්ඤෙසි, තෙසං සරූපං දස්සෙන්තො ආහ තෙසං ථෙරානන්තිආදි. තත්ථ තෙසං ථෙරානං අත්තෙවාසිකාති මහින්දත්ථෙරාදීනං අට්ඨසට්ඨිමහාථෙරානං අරිට්ඨාදයො අත්තෙවාසිකා ව මහාඅරිට්ඨත්ථෙරස්ස අත්තෙවාසිකා තිස්සදත්තකාළසුමනාදයො වාති යොජෙතබ්බං. අත්තෙවාසිකානං අත්තෙවාසිකාති උභයත්ථ වුත්තඅත්තෙවාසිකානං අත්තෙවාසිකපරමිපරා වාති අත්ථො. පුබ්බෙ වුත්තජ්ජකාරාති මහින්දො ඉට්ටියො උත්තියොතිආදිගාථාහි (පාරා. අට්ඨ. 1.තතියසඬ්ඨිතිකථා) පකාසිතා ආචරියපරමිපරා.

න පග්ගරතීති න ගලති, න පමුස්සතීති අත්ථො. සතිගතිධිතිමත්තෙසුති එත්ථ සතීති උග්ගහධාරණෙ සති. ගතීති සද්දත්ථවිභාගග්ගහණෙ ඤාණං. ධිතීති උග්ගහපරිහරණාදිසු වීරියං. කුක්කුච්චකෙසුති “කප්පති න කප්පති” ති විමංසකුක්කුච්චකාරිසු. මාතෘපිතුට්ඨානියොති වත්වා තමෙවත්ථං සමත්ථෙතුං ආහ තදායත්තාහීතිආදි. විනයපරියත්තිං නිස්සායාති විනයපිටකපරියාපුණනං නිස්සාය. අත්තනො සීලක්ඛන්ධො සුගුත්තොති ලජ්ජිනො විනයධාරණස්ස අලජ්ජිඅඤ්ඤාණතාදිහි ඡහි ආකාරෙහි ආපත්තියා අනාපජ්ජනනො අත්තනො සීලක්ඛන්ධො ඛණ්ඩාදිදොසවරහිනො සුගුත්තො සුරක්ඛිනො හොති. කුක්කුච්චපකතානන්ති කප්පියාකප්පියං නිස්සාය උප්පන්නෙන කුක්කුච්චෙන පකතානං උපද්දුතානං අහිභූතානං යථාචිනයං කුක්කුච්චං විනොදෙත්වා සුද්ධන්තෙ පතිට්ඨාපනෙන පටිසරණං හොති. විගතො සාරදො භයමෙතස්සාති විසාරදො. “එවං කථෙත්තස්ස දොසො එවං න දොසො” ති ඤත්වාච කථනනො නිබ්භයොච සඬ්ඝමජ්ජෙකං වොහරති . පච්චත්ථීකෙති අත්තපච්චත්ථීකෙ චෙව වජ්ජිපුත්තකාදිසාසනපච්චත්ථීකෙ ච. සහධම්මෙනාති සකාරණෙන වචනෙන සික්ඛාපදං දස්සෙත්වා යථා තෙ අසද්ධම්මං පතිට්ඨාපෙතුං න සක්කොන්ති, එවං සුනිග්ගහිතං කත්වා නිග්ගණ්හාති. සද්ධම්මට්ඨිතියාති පරියත්තිපටිපත්තිපටිචෙධසඬ්ඛාතස්ස තිවිධස්සාපි සද්ධම්මස්ස යිතියා, පවත්තියාති අත්ථො.

විනයො සංවරත්ථායාතිආදිසු විනයපරියාපුණනං විනයො, විනයපඤ්ඤත්ති වා කායවච්ඡ්චාරසංවරත්ථාය. අවිජ්ජපටිසාරොති කතාකතං නිස්සාය විජ්ජපටිසාරාභාවො සන්තාපාභාවො. පාමොජ්ජං තරුණපීති. පීති නාම බලවපීති. පස්සද්ධිති කායචිත්තපස්සද්ධි. යථාභූතඤ්ඤාණදස්සනන්ති සජ්ජවිචයනාමරූපපරිග්ගහො. නිබ්බිදාති විපස්සනා. වීරාගොති අරියමග්ගො. විමුත්තීති අග්ගඵලං. විමුත්තිඤ්ඤාණදස්සනන්ති පච්චචෙක්ඛණඤ්ඤාණං. අනුපාදාති කඤ්චි ධම්මං අනුපාදිසිත්වා පරිච්චජිත්වා. පරිනිබ්බානත්ථායාති පච්චචෙක්ඛණඤ්ඤාණෙ අනුප්පන්නෙ අන්තරා පරිනිබ්බානාභාවෙන තංපරිනිබ්බානත්ථායාති පච්චයත්තෙන චුත්තං අනන්තරාදිපච්චයත්තා. එතදත්ථා කථාති අයං විනයකථා නාම එතස්ස අනුපාදාපරිනිබ්බානස්ස අත්ථායාති අත්ථො. මත්තනාති විනයමත්තනායෙව, හික්ඛුනං “එවං කරස්සාම, එවං න කරස්සාමා” ති විනයපටිබද්ධමත්තනා. උපනිසාති උපනිසිදති එත්ථ ඵලන්ති උපනිසා, කාරණං. විනයො සංවරත්ථායාතිආදිකාරණපරම්පරාපි එතදත්ථාති අත්ථො. සොතාවධානන්ති ඉමිස්සා පරම්පරපච්චයකථාය අත්තානං සමනත්ථාය සොතාවධානං, තම්පි එතමත්ථං. යදිදන්ති නිපාතො. යො අයං චතුහි උපාදානෙහි අනුපාදිසිත්වා

විත්තස්ස අරහත්තමග්ගසඬ්ඛානො, තප්ඵලසඬ්ඛානො වා විමොක්ඛො, සොපි එතදත්ථාය අනුපාදාපරිනිබ්බානත්ථාය. අථ වා යො අයං කඤ්චි ධම්මං අනුපාදාවිත්තස්ස විමොක්ඛො විමුච්චනං විගමො පරිනිබ්බානං එතදත්ථා කථාති එවං උපසංහරණුවසෙන යොජෙතුම්පි වට්ටති මග්ගඵලවිමොක්ඛස්ස පුබ්බෙ චුත්තත්තා. ආයොගොති උග්ගහණාදිවසෙන පුනථපුනං අභියොගො.

ආචරියපරම්පරකථාවණ්ණනානායො නිට්ඨිතො.

ඉති සමන්තපාසාදිකාය විනයට්ඨකථාය විමතිවිනෝදනියං.

බාහිරනිදානකථාවණ්ණනානායො නිට්ඨිතො.

වෙරඤ්ජකණ්ඩවණ්ණනා

සෙය්‍යාපීදන්ති තං කතමං, තං කථන්ති වා අත්ථො. අනියමනිද්දෙසවචනන්ති අත්තනො අත්ථං සරූපෙන නියමෙත්වා නිද්දිසතිති නියමනිද්දෙසො, න නියමනිද්දෙසො අනියමනිද්දෙසො. සොච චුච්චතෙ අනෙනාති වචනන්ති අනියමනිද්දෙසවචනං. තස්සාති තෙනාතිපදස්ස. පරිචිතක්කොති “කතමෙසානං ඛො බුද්ධානං භගවත්තානං බ්‍රහ්මචරියං න චිරට්ඨිතිකං අභොසී” තිආදිනා (පාරා. 18) පවත්තො. පුබ්බෙ වා පච්ඡා වාති තෙනාතිපදතො හෙට්ඨා චුත්තපාඨෙ වා උපරි වක්ඛමානපාඨෙ වාති අත්ථො. අත්ථතො සිද්ධෙතාති සාමත්ථියතො සිද්ධෙන. තත්ත්වං මුඛමත්තනිදස්සනන්ති තස්සා යථාචුත්තයුත්තියා පරිදීපනෙ ඉදං උපායමත්තනිදස්සනං. මුඛං ද්වාරං උපායොති හි අත්ථතො එකං.

සමයසද්දො දිස්සතිති සම්බන්ධො. අස්සාති සමයසද්දස්ස සමවායො අත්ථොති සම්බන්ධො. කාලඤ්ච සමයඤ්ච උපාදායාති එත්ථ කාලො නාම උපසඬ්ඛකමනස්ස යුත්තකාලො, සමයො නාම සරීරබලාදිකාරණසමවායො, තෙ උපාදාය පටිච්චාති අත්ථො. බණ්ණාති ඔකාසො. බුද්ධුප්පාදාදයො හි මග්ගබ්‍රහ්මචරියස්ස ඔකාසො. සො එව සමයො. තෙනෙව “එකොවා”ති චුත්තං. මහාසමයොති මහාසමුහො. පවනස්මීන්ති වනසණ්ඨෙ. සමයොපි ඛො තෙ හද්දාලීති එත්ථ සමයොති සික්ඛාපදාවිලඬ්ඝනස්ස හෙතු, කො සො? අත්තනො විජ්ජපිපත්තියා භගවතො ජානනං, සො සමයසඬ්ඛානො හෙතු තස්සා අප්පට්ඨිද්ධොති අත්ථො. භගවාතිආදි තස්ස පටිච්ඡිකුතාකාරදස්සනං. උග්ගහමානොති කිඤ්චි කිඤ්චි උග්ගහෙතුං සමත්ථතාය උග්ගහමානො, සුමනපරිබ්බාජකස්සෙවෙනං නාමං. සමයං දිට්ඨිං පවදන්ති එත්ථාති සමයප්පවාදකො, මල්ලිකාය ආරාමො. ස්වෙව තින්ද්‍රකාචීරසඬ්ඛානාය

තිම්බරුරුක්ඛපන්තියා පරික්ඛිත්තත්තා “තින්දුකාවීර” න්ති ව, එකාව නිවාසා සාලා එත්ථාති “එකසාලකො” ති ව වුවිවති. අත්ථාහිසමයාති යථාචුත්තස්ස දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකස්ස අත්ථස්ස හිතස්ස පටිලාභතො. මානාහිසමයාති මානස්පභානා. පිළනට්ඨොති පිළනං තංසමඬ්භිගිනො හිංසනං, අවිජ්ජාරිකතාකරණං, පිළනමෙව අත්ථො පිළනට්ඨො. සන්තාපොති දුක්ඛදුක්ඛතාදිවසෙන සන්තාපනං. විපරිණාමොති ජරාය මරණෙන වාති ද්විධා විපරිණාමෙතඬ්ඛතා අහිසමෙතඬ්ඛො පටිවිජ්ඣිතඬ්ඛොති අහිසමයො, සොව අහිසමයට්ඨො, පිළනාදිති.

එත්ථ ව උපසග්ගානං ජොතකමත්තත්තා සමයසද්දස්ස අත්ථුද්ධාරෙපි සඋපසග්ගො අහිසමයසද්දො උද්ධට්ඨො. තත්ථ සඬ්භගවසෙන පච්චයානං ඵලුප්පාදනං පටි අයනං එකතො පවත්ති එත්ථාති සමයො, සමවායො. විචට්ඨපනිස්සයසඬ්භගමෙ සති එන්ති එත්ථ සත්තා පවත්තන්ති සමයො, ඛණො. සමෙති එත්ථ සඬ්ඛතධම්මො, සයං වා එති ආගච්ඡති විගච්ඡති වාති සමයො, කාලො. සමෙත්ති අවයවා එතස්මිං, සයං වා තෙසුති සමයො, සමුහො. පච්චයන්තරසඬ්භගමෙ එති ආගච්ඡති එතස්මා ඵලන්ති සමයො, හෙතු. සඤ්ඤාවසෙන විපල්ලාසතො ධම්මෙසු එති අහිනිවිසති සමයො, දිට්ඨි. සමීපං අයනං උපගමනං සමයො, පටිලාභො. සම්මදෙව සහිතානං වාචානං අයනං විගමොති සමයො, පභානං. සම්මදෙව, සහිතානං වා සච්චානං අයනං ජානනන්ති සමයො, පටිච්චෙධො. එවං තස්මිං තස්මිං අත්ථො සමයසද්දස්ස පවත්ති චෙදිතඬ්ඛො.

එත්ථ ව සමයසද්දස්ස සාමඤ්ඤෙන අනෙකත්ථතා වුත්තා. න හි එකස්මිං අත්ථවිසෙසෙ වත්තමානො සද්දො තදඤ්ඤෙපි වත්තති. තස්මා අත්ථා විය තංතංවාචකා සමයසද්දාපි හින්තා එවාති ගහෙතඬ්ඛො. එවං සඬ්ඛත්ථ අත්ථුද්ධාරෙසු.

තත්ථ තථාති තෙසු සුත්තාහිධම්මෙසු උපයොගභුම්මවචනෙහි. ඉධාති විනයෙ, අඤ්ඤාපාති කරණවචනෙන. අච්චන්තමෙවාති නිරන්තරමෙව. භාවො නාම කිරියා, කිරියාය කිරියන්තරුපලක්ඛණං භාවෙනභාවලක්ඛණං, යථා උදයෙ සති වන්දෙ ජාතො රාජපුත්තොති. අධිකරණඤ්ඤිතිආදි අහිධම්මෙ සමයසද්දො කාලසමුහඛණසමවායහෙතුසඬ්ඛාතෙසු පඤ්චසු අත්ථෙසු වත්තති, න විනයෙ විය කාලෙ එව, තෙසු ව කාලසමුහත්ථා ද්වෙ තත්ථ වුත්තානං එස්සාදිධම්මානං අධිකරණභාවෙන නිද්දිසිතුං යුත්තා. ඛණසමවායහෙතුඅත්ථා පන තයොපි අත්තතො භාවෙන එස්සාදිනං භාවස්ස උපලක්ඛණභාවෙන නිද්දිසිතුං යුත්තාති විභාවනමුඛෙන යථාචුත්තමත්ථං.

සමත්ථෙතො චුත්තං. තත්ථ යස්මිඤ්භි කාලෙ, ධම්මසමුභෙ වා සමයෙ අධිකරණභූතෙ කුසලං උප්පන්නං, තස්මිඤ්ඤෙව කාලෙ, ධම්මසමුභෙ වා සමයෙ එස්සාදයො භොන්තිති එවං අධිකරණත්ථයොජනා, යස්මිං පන ඛණෙ, සමවායෙ හෙතුමිහි වා සමයෙ සති විජ්ජමානෙ කුසලං උප්පන්නං, තස්මිඤ්ඤෙව ඛණාදිමිහි සමයෙපි විජ්ජමානෙ එස්සාදයො භොන්තිති භාවෙනභාවලක්ඛණත්ථයොජනා ච වෙදිතබ්බා.

හොති වෙන්ථාති එත්ථ යථාචුත්තඅත්ථවිසයෙ සඬගහගාථා හොති. අඤ්ඤත්වාති සුත්තාහිධම්මෙසු. අභිලාපමත්තහෙදොති දෙසනාවිලාසතො සද්දමත්තෙනෙව හෙදො, න අත්ථතො.

අවිසෙසෙනාති සාමඤ්ඤෙන. ඉරියාපථොතිආදීසු ඉරියාය සබ්බද්වාරිකකිරියාය පථො පවත්තනට්ඨානං තබ්බිනිමුත්තකම්මස්ස අභාවාති යානාදයො ඉරියාපථො, සොච විහාරො. බ්‍රහ්මභූතා සෙට්ඨභූතා පරහිතචිත්තාදිවසජ්ජවත්තිතො මෙත්තාදයො බ්‍රහ්මවිහාරො නාම. තදවසෙසා පන මහග්ගතා සබ්බනිවරණවිගමනාදිසිද්ධෙන ජොතනාදිඅත්ථෙත දිබ්බවිහාරො නාම. බ්‍රහ්මවිහාරභාවෙන විසුං ගහිතත්තා මෙත්තාදයො ඉධ අසඬගහිතා. අරියානමෙව විහාරොති ඵලසමාපත්තියො අරියවිහාරො නාම.

රුක්ඛාදිමූලෙයෙව මූලසද්දස්ස නිරුල්භභාවං දස්සෙතො අපරෙන මූලසද්දෙන විසෙසෙත්වා “මූලමූලෙ”ති චුත්තං, යථා දුක්ඛදුක්ඛන්ති (විභ. අට්ඨ. 190). ලොභාදීනං දොසමූලාදිචිත්තාසාධාරණත්තා “අසාධාරණහෙතුමිහි”ති චුත්තං.

තත්ථ සියාති තත්ථ වෙරඤ්ජායන්තිආදීසු පදෙසු කස්සචි වොදනා සියාති අත්ථො. උභයථා නිදානකිත්තනස්ස පන කිං පයොජනන්ති? ආහ ගොචරගාමනිදස්සනත්ථන්තිආදි. තත්ථ අස්සාති භගවතො.

කිලමොච කිලමථො, අත්තනො අත්තභාවස්ස කිලමථො අත්තකිලමථො, තස්ස අනු අනු යොගො පුනස්පුනං පවත්තනං අත්තකිලමථානුයොගො. වත්ථුකාමාරම්මණෙ සුඛෙ සම්පයොගවසෙන ලීනා යුත්තා, කාමතණ්හා, තංසභවරිතෙ කාමෙ සුඛෙ වා ආරම්මණභූතෙ අල්ලීනා පවත්තතිති කාමසුඛල්ලිකා තණ්හා, තස්සා කාමසුඛල්ලිකාය අනු අනු යොගො කාමසුඛල්ලිකානුයොගො. ලොකෙ සංවඩ්ඪභාවන්ති

ආමිසොපහොගෙන

සංවඩ්ඪිතභාවං.

උප්පජ්ජමානො

බහුජනහිතාදිඅත්ථායෙව උප්පජ්ජතිති යොජනා.

දිට්ඨිසිලසාමඤ්ඤෙන සංහතත්තා සඬ්ඝොති ඉමමත්ථං විභාවෙන්තො ආහ දිට්ඨිතිආදි. එත්ථ ච “යායං දිට්ඨි අරියා නියයානිකා නියයාති තක්කරස්ස සම්මා දුක්ඛක්ඛයාය, තථාරූපාය දිට්ඨියා දිට්ඨිසාමඤ්ඤගතො විහරති” ති (දී. නි. 3.324, 356; ම. නි. 1.492; 3.54; අ. නි. 6.12; පරි. 274) එවං චුත්තාය දිට්ඨියා. “යානි තානි සිලානි අඛණ්ඩානි...පෙ.... සමාධිසංවත්තනිකානි, තථාරූපෙසු සිලෙසු සිලසාමඤ්ඤගතො විහරති” ති (දී. නි. 3.324, 356; ම. නි. 1.492; 3.54; අ. නි. 6.12; පරි. 274) එවං චුත්තානඤ්ච සිලානං සාමඤ්ඤසඬ්ඛානෙන සඬ්ඝානො සඬ්ඝට්ඨිතො සමණගණො, තෙනාති අත්ථො. “දිට්ඨිසිලසාමඤ්ඤසඬ්ඝානසඬ්ඝානෙනා” ති චා පාඨෙනෙත්ථ භවිතබ්බං, තස්ස දිට්ඨිසිලසාමඤ්ඤභූතෙන සංහතනෙන සඬ්ඝානො සමණගණො, තෙනාති අත්ථො. එවඤ්චි පාඨෙ සද්දතො අත්ථො යුත්තතරො හොති. අස්සාති මහතො හික්ඛුසඬ්ඝස්ස.

බ්‍රහ්මං අණතිති එත්ථ බ්‍රහ්ම-සද්දෙන වෙදො වුව්චති, සො මන්තබ්‍රහ්මකප්පවසෙන තිවිධො. තත්ථ ඉරුවෙදාදයො තයො වෙදා මන්තා, තෙ ච පධානා, ඉතරෙ පන සන්තිස්සිතා, තෙන පධානස්සෙව ගහණං. මන්තෙ සජ්ඣායතිති ඉරුවෙදාදිකෙ මන්තසත්ථෙ සජ්ඣායතිති අත්ථො. ඉරුවෙදාදයො හි ගුත්තභාසිතබ්බතාය “මන්තා” ති වුව්චන්ති. “බාහිතපාපත්තා බ්‍රාහ්මණො, සමිතපාපත්තා සමණො” ති යථාචුත්තමත්ථද්වයං උදාහරණද්වයෙන විභාවෙනුං චුත්තඤ්ඤෙතන්තිආදි චුත්තං. “සමිතත්තා හි පාපානං ‘සමණො’ ති පවුච්චති” ති හි ඉදං වචනං ගහෙත්වා “සමිතපාපත්තා ‘සමණො’ ති වුව්චති” ති චුත්තං, බාහිතපාපොති ඉදං පන අඤ්ඤස්මිං ගාථාබන්ධෙ චුත්තවචනං. යථාභූච්චගුණාධිගතන්ති යථාභූතගුණාධිගතං. සකිඤ්චනොති සදොසො.

ගොත්තවසෙනාති එත්ථ ගං තායතිති ගොත්තං, ගො-සද්දෙන චෙත්ථ අභිධානං බුද්ධි ච වුව්චති. කෙනචි පාරිජුඤ්ඤානාති ඤාතිපාරිජුඤ්ඤාදිනා කෙනචි පාරිජුඤ්ඤෙන, පරිහානියාති අත්ථො. තතො පරන්ති වෙරඤ්ජායන්තිආදිවචනං. ඉත්ථම්භූතාබ්‍යානත්ථෙ උපයොගවචනන්ති ඉත්ථං ඉමං පකාරං භූතො ආපන්නොති ඉත්ථම්භූතො, තස්ස ආබ්‍යානං ඉත්ථම්භූතාබ්‍යානං, සොයෙවත්ථො ඉත්ථම්භූතාබ්‍යානත්ථො. අථ චා “ඉත්ථං එවංපකාරො භූතො ජාතො” ති එවං කථනත්ථො

ඉත්ථම්භුතාඛ්‍යානත්ථො, තස්මිං උපයොගවචනන්ති අත්ථො. එත්ථ ච අබ්භුග්ගතොති එත්ථ අභි-සද්දො ඉත්ථම්භුතාඛ්‍යානත්ථජොතකො අභිභවිත්වා උග්ගමනප්පකාරස්ස දීපනතො, තෙන යොගතො තං බො පන භවත්තං ගොතමන්ති ඉදං උපයොගවචනං සාමිඅත්ථෙපි සමානෙ ඉත්ථම්භුතාඛ්‍යානදීපනතො “ඉත්ථම්භුතාඛ්‍යානත්ථෙ”ති වුත්තං, තෙනෙවාහ “තස්ස බො පන භොතො ගොතමස්සාති අත්ථො”ති.

ඉදං වුත්තං භොති - යථා සාධු දෙවදත්තො මාතරමභිති එත්ථ අභිසද්දයොගතො ඉත්ථම්භුතාඛ්‍යානෙ උපයොගවචනං කතං, එවමිධාපි තං බො පන භවත්තං ගොතමං අභි එවං කල්‍යාණො කිත්තිසද්දො උග්ගතොති අභිසද්දයොගතො ඉත්ථම්භුතාඛ්‍යානෙ උපයොගවචනන්ති. සාධු දෙවදත්තො මාතරමභිති එත්ථ හි “දෙවදත්තො මාතරමභි මාතරි විසයෙ මාතුයා වා සාධු”ති එවං අධිකරණත්ථෙ වා සාමිඅත්ථෙ වා භූමිමච්චනස්ස සාමිච්චනස්ස වා පසඬගෙ ඉත්ථම්භුතාඛ්‍යානත්ථජොතකෙන අභිසද්දෙන යොගෙ උපයොගවචනං කතං, යථා චෙත්ථ දෙවදත්තො මාතු විසයෙ මාතුසම්බන්ධී වා සො වුත්තප්පකාරප්පත්තොති අයමත්ථො විඤ්ඤායති, එවමිධාපි භොතො ගොතමස්ස සම්බන්ධී කිත්තිසද්දො අබ්භුග්ගතො අභිභවිත්වා උග්ගමනප්පකාරප්පත්තොති අයමත්ථො විඤ්ඤායති. තත්ථ හි දෙවදත්තග්ගහණං විය ඉධ කිත්තිසද්දග්ගහණං, තත්ථ මාතරන්ති වචනං විය ඉධ තං බො පන භවත්තං ගොතමන්ති වචනං, තත්ථ සාධුසද්දග්ගහණං විය ඉධ උග්ගතසද්දග්ගහණං වෙදිතබ්බං. කිත්තිසද්දොති කිත්තිභූතො සද්දො, න කෙවලොති දස්සනත්ථං විසෙසිතන්ති ආහ “කිත්ති එවා”ති. තතො කිත්තීති ථුති, තස්සා පකාසකො සද්දො කිත්තිසද්දොති දස්සෙතුං “ථුතිසොසො වා”ති වුත්තං.

සො භගවාති එත්ථ සොති පසිද්ධියං, යො සො සමත්තිංස පාරමියො සුරෙත්වා සබ්බකිලෙසෙ හඤ්ජිත්වා දසසහස්සිලොකධාතුං කම්පෙත්තො අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුද්ධො, සො ලොකෙ අනිපාකටොති “සො භගවා”ති වුත්තං. භගවාති ච ඉදං සත්ථු නාමකිත්තනං, න ගුණකිත්තනං. පරතො පන භගවාති ගුණකිත්තනමෙව. ඉමිනා ච ඉමිනා වාති එතෙන අරහන්තිආදිපදානං පච්චෙකං අනෙකගුණගණං පටිච්ච පවත්තභාවං දස්සෙති.

සුවිදුරවිදුරෙති ද්විති සද්දෙහි අනිවිය දුරෙති දස්සෙති, සුවිදුරතා එව හි විදුරතා. සවාසනානං කිලෙසානං විද්ධංසිතත්තාති ඉමිනා පච්චෙකබුද්ධාදිහි

අසාධාරණං භගවතො අරහත්තන්ති දස්සෙති තෙසං වාසනාය අප්පභීනත්තා,
 වාසනා ව නාම නික්කිලෙසස්සාපි
 සකලඤ්ඤායානවබ්බොධාදිද්වාරත්තයප්පයොගවිගුණතාහෙතුභූතො
 කිලෙසනිභිතො ආකාරො විරනිගළිතපාදානං නිගළමොක්ඛෙපි
 සඬකුචිතතාගමනහෙතුකො නිගළනිභිතො ආකාරො විය. යාය
 පිලින්දවච්ඡාදීනං වසලවොහාරාදිවිගුණතා හොති, අයං වාසනාති
 ගහෙනබ්බො. ආරකාති එත්ථ ආකාරස්ස රස්සත්තං ක-කාරස්ස ව භ-කාරං
 සානුස්සරං කත්වා නිරුත්තිතයෙන “අරහ”න්ති පදසිද්ධි වෙදිතබ්බො. එවං
 උපරිපි යථාරහං නිරුත්තිතයෙන පදසිද්ධි වෙදිතබ්බො. යඤ්චෙන
 සංසාරවක්කන්ති සම්බන්ධො. පුඤ්ඤාදීති ආදි-සද්දෙන
 අපුඤ්ඤාහිසඬබාරආනෙඤ්ජාහිසඬබාරෙ සඬගණ්හාති. ආසවා එව
 අවිජ්ජාදීනං කාරණත්තා සමුදයොති ආහ “ආසවසමුදයමයෙනා”ති.
 “ආසවසමුදයා අවිජ්ජාසමුදයො”ති (ම. නි. 1.103) හි චූත්තං.
 විපාකකටත්තාරූපප්පහෙදො තිහවො එව රථො, තස්මි. තිහවරථො.
 සංසාරවක්කන්ති යථාචූත්තකිලෙසකම්මවිපාකසමුදයො.

“බන්ධානඤ්ච පටිපාටි, ධාතුආයතනාන ව;
 අබ්බොවජ්ජන්තං චත්තමානා, ‘සංසාරො’ති පච්චිචති”ති. (විසුද්ධි.
 2.618; දී. නි. අට්ඨ. 2.95 අපසාදනාවණ්ණනා; සං. නි. අට්ඨ. 2.2.60;
 අ. නි. අට්ඨ. 2.4.199; ධ. ස. අට්ඨ. නිදානකථා; විහ. අට්ඨ. 226
 සඬබාරපදනිද්දෙස; සු. නි. අට්ඨ. 2.523; උදා. අට්ඨ. 39; ඉතිචු. අට්ඨ.
 14, 58; ථෙරගා. අට්ඨ. 1.67, 99; බු. වං. අට්ඨ. 58; පටි. ම. අට්ඨ.
 2.1.117; චූළනි. අට්ඨ. 6) –

එවං චූත්තො සංසාරොච චක්කං විය පරිබ්භමනතො චක්කං, තස්ස චක්කස්ස
 සබ්බෙ අරා භතාති සම්බන්ධො. අනෙතාති භගවතා. බොධිති ඤාණං, තං
 එත්ථ මණ්ඩං පසන්තං ජාතන්ති බොධිමණ්ඩො. කම්මක්ඛයකරං
 ඤාණඵරසුත්ති අරහත්තමග්ගඤාණං චූත්තං, තං ඡින්දිතබ්බං
 අහිසඬබාරසඬබාතං කම්මං පරිච්ඡින්දතීති දස්සෙතුං
 කම්මක්ඛයකරවිසෙසනවිසිට්ඨං චූත්තන්ති වෙදිතබ්බං.

එවං කතිපයඬගෙහි සංසාරවක්කං තදවසෙසඬගෙහි
 ඵලභූතනාමරූපධම්මෙහි තිහවරථඤ්ච තස්මි. රථෙ
 යොජිතසංසාරවක්කාරානං භනනප්පකාරඤ්ච දස්සෙත්වා ඉදානි සබ්බෙහිපි
 ද්වාදසහි පටිච්චසමුප්පාදඬගෙහි රථවිරහිතමෙව කෙවලං සංසාරවක්කං,
 තස්ස අරසාතනප්පකාරහෙදඤ්ච දස්සෙතුං අථවාතිආදි චූත්තං. තත්ථ

අනමතග්ගන්ති අනු අනු අමතග්ගං, සබ්බථා අනුගච්ඡන්තෙහිපි අවිඤ්ඤාතකොට්ඨකන්ති අත්ථො. අවිජ්ජාමූලකත්තා ජරාමරණපරියොසානත්තාති ඉදං සඬබ්බාරාදීතං දසන්තං අරහාවෙන එකත්තං සමාරොපෙත්වාති වුත්තං. න හි තෙසං පච්චෙකං අවිජ්ජාමූලකතා ජරාමරණපරියොසානතා ච අත්ථී තථා පටිච්චසමුප්පාදපාළියං අවුත්තත්තා. අථ වා තෙසමිපි යථාරහං අත්ථතො අවිජ්ජාමූලකත්තං, අත්තතො අත්තතො ලක්ඛණභූතඛණිකජරාමරණවසෙන තප්පරියොසානතඤ්ච සන්ධායෙන වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. එවඤ්ච තෙසං පච්චෙකං අරහාවො සිද්ධො හොති.

එවං සබ්බාකාරං සංසාරචක්කමෙව දස්සෙත්වා ඉදානි යෙන ඤාණෙන ඉමස්ස සංසාරචක්කස්ස අරාතං ඡෙදො භගවතො සිද්ධො, තස්ස ධම්මට්ඨිතිඤ්ඤාණස්ස “පච්චයපරිග්ගහෙ පඤ්ඤා ධම්මට්ඨිතිඤ්ඤාණ”න්ති (පටි. ම. 4; 1.45) මාතිකා වුත්තත්තා භවචක්කාවයවෙසු අවිජ්ජාදීසු පච්චයපච්චයුප්පන්නත්තා පරිග්ගභවසෙන පවත්තිආකාරං දස්සෙත්වා පරතො තස්ස අත්ථස්ස නිගමනවසෙන වුත්තෙන එවමයං අවිජ්ජාහෙතුතිආදිකෙන පටිසම්භිදාපාළිසහිතෙන (පටි. ම. 1.45) පාඨෙන සරූපතො ධම්මට්ඨිතිඤ්ඤාණං, තස්ස ච තෙසුයෙව අවිජ්ජාදීසු චතුසඬබ්බෙපාදිවසෙන පවත්තිවිභාගඤ්ච දස්සෙත්වා තතො පරං ඉති භගවාතිආදිපාඨෙන භගවතො තෙන ධම්මට්ඨිතිඤ්ඤාණෙන පටිච්චසමුප්පාදස්ස සබ්බාකාරතො පටිච්චිද්ධභාවං දස්සෙත්වා පුන ඉමිනා ධම්මට්ඨිතිඤ්ඤාණෙනාතිආදිනා භගවතො තෙන ඤාණෙන සංසාරචක්කාරාතං විද්ධංසිතභාවං දස්සෙතුං තත්ථ දුක්ඛාදීසු අඤ්ඤාණං අවිජ්ජාතිආදි වුත්තං. තත්ථ තිණ්ණං ආයතනානන්ති චක්ඛුසොතමනායතනානං තිණ්ණං. එස නයො තිණ්ණං එස්සානන්තිආදීසුපි. රූපතණ්හාදිවසෙන ඡ තණ්හාකායා එව වෙදිතබ්බා.

සග්ගසම්පත්තින්ති කාමසුගතිසු සම්පත්තිං. තථෙවාති කාමුපාදානපච්චයා එව. බ්‍රහ්මලොකසම්පත්තින්ති රූපිබ්‍රහ්මලොකසම්පත්තිං. තෙභූමකධම්මවිසයස්ස සබ්බස්සාපි රාගස්ස කිලෙසකාමභාවතො භවරාගොපි කාමුපාදානමෙවාති ආහ “කාමුපාදානපච්චයායෙව මෙත්තං භාවෙති”ති. සෙසුපාදානමූලිකාසුපිති

දිට්ඨුපාදානසීලබ්බතුපාදානඅත්තවාදුපාදානමූලිකාසුපි යොජනාසු. තත්‍රායං යොජනානයො – ඉධෙකච්චො “නත්ථී පරලොකො උච්ඡිජ්ජති අත්තා”ති (දී. නි. 1.85-86 අත්ථතො සමානං) දිට්ඨිං ගණ්හාති, සො දිට්ඨුපාදානපච්චයා කායෙන දුච්චරිතං චරතිතිආදිනා, අපරො “අසුකස්මිං භවෙ අත්තා උච්ඡිජ්ජති”ති දිට්ඨිං ගහෙත්වා කාමරූපාරූපභවුපපත්තියා තං තං කුසලං

කරොතිතිආදිනා ච දිට්ඨපාදානමුලිකා යොජනා, ඉමිනාව නයෙන අත්තවාදපාදානමුලිකා යොජනා වෙදිතබ්බා. අපරො “සිලෙන සුද්ධි වතෙන සුද්ධි” ති අසුද්ධිමග්ගං. “සුද්ධිමග්ගො” ති පරාමසන්තො සිලබ්බතුපාදානපච්චයා කායෙන දුච්චරිතං චරතිතිආදිනා සබ්බභවෙසු සිලබ්බතුපාදානමුලිකා යොජනා වෙදිතබ්බා.

ඉදානි යස්ස සංසාරචක්කාරානං ඝාතනසමත්ථස්ස ධම්මට්ඨිතිඤ්ඤාණස්ස අවිජ්ජාදිපච්චයපඅග්ගහාකාරං දස්සෙතුං කාමභවෙ ච අවිජ්ජා කාමභවෙ සඬබ්බාරානං පච්චයො හොතිතිආදිනා අවිජ්ජාදිනං පච්චයපච්චයුප්පන්නභාවො දස්සිතො, තමෙව ඤාණං අවිජ්ජාදිසු පවත්තිආකාරෙන සද්ධිං පටිසම්භිදාමග්ගපාළිං ආනෙත්වා නිගමනවසෙන දස්සෙන්නො ඵ්චමයන්තිආදිමාහ. විසුද්ධිමග්ගටිකායං පන “ඉදානි ය්වායං සංසාරචක්කං දස්සෙන්නෙන කාමභවෙ අවිජ්ජා කාමභවෙ සඬබ්බාරානං පච්චයො හොතිතිආදිනා අවිජ්ජාදිනං පච්චයභාවො සඬබ්බාරාදිනං පච්චයුප්පන්නභාවො දස්සිතො, තමෙව පටිසම්භිදාමග්ගපාළිං ආනෙත්වා නිගමනවසෙන දස්සෙන්නො ඵ්චමයන්තිආදිමාහ” ති චුත්තං. සාරත්ථදීපනියා විනයටිකායපි අයමෙව පාඨො ලිඛිතො. තත්ථ ච කාමභවෙ ච අවිජ්ජාතිආදිනා අවිජ්ජාදිනං පච්චයපච්චයුප්පන්නභාවො සංසාරචක්කං දස්සෙන්නෙන චුත්තො න හොති තස්ස ච අවිජ්ජා නාහි, මූලත්තාතිආදිනා පුබ්බෙව දස්සිතත්තා උපරි චක්කරූපතො පයොගත්තෙන උපසංභාරාභාවා ච. “අපි ච තමෙව පච්චයපච්චයුප්පන්නභාවං නිගමනවසෙන දස්සෙන්නො” ති ච චුත්තං, න චෙත්ථ පච්චයපච්චයුප්පන්නභාවො නිගමනවසෙන පධානත්තෙන දස්සිතො, අථ බො පච්චයපරිග්ගභවසප්පචත්තං ධම්මට්ඨිතිඤ්ඤාණමෙව යථාචුත්තපච්චයපරිග්ගහාකාරස්ස නිගමනවසෙන දස්සිතං. තථා හි “ඵ්චමයං අවිජ්ජා හෙතු, සඬබ්බාරා හෙතුසමුප්පන්නා, උභොපෙතෙ ධම්මා හෙතුසමුප්පන්නාති පච්චයපරිග්ගහෙ පඤ්ඤා ධම්මට්ඨිතිඤ්ඤාණං. අතීතමපි අද්ධානං. අනාගතමපි අද්ධානං අවිජ්ජා හෙතු...පෙ.... ධම්මට්ඨිතිඤ්ඤාණ” ත්ති (පටි. ම. 1.46) ධම්මට්ඨිතිඤ්ඤාණමෙව පධානත්තෙන දස්සිතං. “අවිජ්ජා හෙතු, සඬබ්බාරා හෙතුසමුප්පන්නා” තිආදි පන පච්චයපරිග්ගහෙ පඤ්ඤා ධම්මට්ඨිතිඤ්ඤාණත්ති (පටි. ම. මාතිකා 4; 1.45) චුච්චමානත්තා තස්ස පච්චයපරිග්ගහාකාරපරිදීපනත්ථං විසයත්තෙන චුත්තං, න පධානත්තෙන.

අයඤ්ඤෙත්ථ අත්ථො – ඵ්චන්ති අනන්තරෙ චුත්තනායෙන අයං අවිජ්ජා සඬබ්බාරානං හෙතු, සඬබ්බාරා ච තෙන හෙතුනා සමුප්පන්නා. උභොපෙතෙති

යස්මා අයං අවිජ්ජා පරපරිකප්පිතපකතිඉස්සරාදි විය අහෙනුකා නිව්වා ධුවා න හොති, අපං බො “ආසවසමුදයා අවිජ්ජාසමුදයො” ති (ම. නි. 1.103) වචනතො සයම්පි සහෙනුකා සඬබ්බතා අනිව්වායෙව හොති, තස්මා උභොපෙතෙ අවිජ්ජාසඬබ්බාරා හෙනුසමුප්පන්නායෙව. ඉතීති එවං යථාචුත්තනයෙන පච්චයපරිග්ගණ්හනෙ යා පඤ්ඤා, තං ධම්මානං ධීතිසඬබ්බාතෙ කාරණෙ යාථාවතො පවත්තත්තා ධම්මට්ඨිතිඤ්ඤාණං නාමාති.

එත්ථ හි ඤාණස්ස විසයවිභාවනවසෙනෙව අවිජ්ජාදීනං පච්චයාදිභාවො චුත්තො, න පධානත්තෙන, ඤාණමෙව පනෙත්ථ පධානතො චුත්තං, තස්මා එතස්ස ඤාණස්ස පච්චයපරිග්ගහකාරදස්සනත්ථමෙව හෙට්ඨාපි කාමහවෙ ව අවිජ්ජානිආදිනා අවිජ්ජාදීනං පච්චයාදිභාවො චුත්තො, ඉධාපි නිගමනවසෙන උපසංහටො, න භවචක්කදස්සනත්ථන්ති අයමෙත්ථ අත්තතො මති.

තත්ථ ව පච්චයුප්පන්නධම්මෙසු අදිට්ඨෙසු හෙනුනං පච්චයභාවොපි න සක්කා දට්ඨුන්ති “සඬබ්බාරා හෙනුසමුප්පන්නා” ති පච්චයපරිග්ගහඤ්ඤාණනිද්දෙසෙ (පටි. ම. 1.45) පච්චයුප්පන්නධම්මානම්පි ගහණං කතන්ති වෙදිතබ්බං. එතෙන නයෙනාති අවිජ්ජායං චුත්තනයෙන සඬබ්බාරා හෙනු, විඤ්ඤාණං හෙනුසමුප්පන්නන්තිආදිනා සබ්බාති ජාතිපරියොසානාති පදාති විත්ථාරෙතබ්බාති.

එවං පටිසම්භිදාමග්ගපාළියා ධම්මට්ඨිතිඤ්ඤාණස්ස අවිජ්ජාදීසු පවත්තිආකාරං දස්සෙත්වා ඉදාති තස්ස තෙසු පච්චයෙසු අඤ්ඤෙහිපි ආකාරෙහි පවත්තිආකාරං දස්සෙතුං තත්ථාතිආදි චුත්තං. තත්ථ තත්ථාති තෙසු පටිච්චසමුප්පාදඬ්ගෙසු. සඬබ්බිප්පන්ති එත්ථ අවිජ්ජාදයො හෙනුසාමඤ්ඤන ඵලසාමඤ්ඤන වාති සඬබ්බෙපො, සඬගහො, කොට්ඨාසො රාසීති අත්ථො. සො පන ජාතිතො දුට්ඨොපි කාලහෙදවසෙන චතුබ්බිධො ජාතො. පච්චුප්පන්නො අද්ධාති අනුවත්තති. තණ්හුපාදානභවා ගහිතා කිලෙසකම්මසාමඤ්ඤතො තදවිනාභාවතො ව. අවිජ්ජාදිකිලෙසවට්ටම්පි විපාකධම්මධම්මතාසරික්ඛතාය ඉධ කම්මවට්ටමෙවාති ආහ ඉමෙ පඤ්ච ධම්මාතිආදි. විපාකා ධම්මාතිආදීසු කම්මපඅරුපක්ඛන්ධානමෙව විපාකසද්දවචනීයත්තෙපි නාමරුපාදිපදෙසු රුපමිස්සම්පි ඵලපඤ්චකං අරුපප්පධානතාය ව තබ්බහුලතාය ව “විපාකවට්ට”න්ති චුත්තං. විපාකප්පධානං වට්ටං, විපාකබහුලං වා වට්ටන්ති අත්ථො. කම්මපපරියායො වා එත්ථ විපාක-සද්දො දට්ඨබ්බො. ජාතිජරාමරණාපදෙසෙනාති පරමත්ථධම්මවිනිමුත්තජාතිජරාමරණං නාම

නත්ථිති තදපදෙසෙන තෙසං කථනෙන තංමුඛෙනාති අත්ථො. ආකිරියන්ති පකාසියන්ති ආකාරා, අවිජ්ජාදිසරූපා, තතො පච්චයාකාරතොති අත්ථො. එකො සන්ධිති අවිච්ඡෙදප්පවත්තිහෙතුභූතො හෙතුඵලසන්ධි, දුතියො ඵලහෙතුසන්ධි, තතියො හෙතුඵලසන්ධිති දට්ඨබ්බං.

එවං ධම්මට්ඨිතිඤ්ඤාණස්ස අවිජ්ජාදිසු අනෙකෙහි පකාරෙහි පවත්තිආකාරං දස්සෙත්වා ඉදානි තෙහි, අවුත්තෙහි ච සබ්බෙහි ආකාරෙහි භගවතො පටිච්චසමුප්පාදස්ස පටිවිද්ධභාවං, තස්ස ච ඤ්ඤාණස්ස ධම්මට්ඨිතිඤ්ඤාණසද්දප්පවත්තිනිමිත්තතං පටිසම්භිදාපාළිනයෙන දස්සෙතුං උපසංභාරවසෙන ඉති භගවාතිආදී වුත්තං. තත්ථ ඉතීති වුත්තප්පකාරපරාමසනං, තෙනාහ වතුසඬ්ඛෙපන්තිආදී. සබ්බාකාරතොති ඉධ කාමභවෙ ච අවිජ්ජා කාමභවෙ සඬ්ඛාරානං පච්චයොතිආදිනා ඉධ වුත්තෙහි ච අවුත්තෙහි ච පටිච්චසමුප්පාදවිභවිගාදිසු (විභ. 225 ආදයො) ආගතෙහි සබ්බෙහි පකාරෙහි පටිවිජ්ඣති. තත්ති යෙන ඤ්ඤාණෙන භගවා එවං ජානාති, තං ඤ්ඤාණං. ඤ්ඤාතට්ඨෙතාති ජානනට්ඨෙත. පජානනට්ඨෙතාති පටිවිජ්ඣනට්ඨෙත.

ඉදානි යමිදං ධම්මට්ඨිතිඤ්ඤාණං පච්චයපරිග්ගහාකාරහෙතෙහි සද්ධිං පපඤ්චතො දස්සිතං, තස්මිං අරසාතෙ එතස්ස උපයොගිතං දස්සෙතුං ඉමිනා ධම්මට්ඨිතිඤ්ඤාණෙනාතිආදී වුත්තං. තත්ථ ධම්මට්ඨිතිඤ්ඤාණෙන අරෙ හතීති සම්බන්ධො. කථන්ති? ආහ “තෙ ධම්මෙ” තිආදී. තෙ අවිජ්ජාදිකෙ ධම්මෙ මහාවජිරඤ්ඤාණාවුධෙන තෙන ධම්මට්ඨිතිඤ්ඤාණෙන යථාභූතං ඤ්ඤත්වා තෙන බලවච්ඡස්සනාවුධෙන නිබ්බන්දන්තො අරියමග්ගාවුධෙන වීරජ්ජන්තො විමුච්චන්තො අරෙ හතීති යොජනා. අරියමග්ගඤ්ඤාණමිපි හි කිච්චතො සමුදයසච්චාදිබ්බොධතො “ධම්මට්ඨිතිඤ්ඤාණ”න්ති වුච්චති.

එකෙකං ධම්මක්ඛන්ධං එකෙකවිහාරෙන පුප්පෙමිති ධම්මක්ඛන්ධං ආරබ්භ පවත්තාපි විහාරකරණපූජා භගවති පෙමෙනෙව පවත්තත්තා සධාතුකාදිවෙතියපටිමණ්ඩිතත්තා ච භගවතොව පූජාති ආහ භගවන්තං උද්දිස්සාතිආදී. කිලෙසාරීන සො මුනීති එත්ථ නිග්ගහිතලොපො, කිලෙසාරීනං හතත්තාති අත්ථො. පච්චයාදීන වාරහොති එත්ථාපි නිග්ගහිතලොපො දට්ඨබ්බො.

සම්මාසම්බුද්ධොති එත්ථ සං-සද්දො සයන්ති අත්ථො පවත්තත්ති ආහ “සාම”න්ති, අපරනෙයොහා හුත්වාති අත්ථො. සබ්බධම්මානන්ති ඉදං කස්සචි විසයවිසෙසස්ස අග්ගහිතත්තා සිද්ධං. පදෙසග්ගහණෙ හි අසති ගහෙනබ්බස්ස

නිජපදෙසතාව විඤ්ඤායනි, යථා දික්ඛිතො න දදාතීති. එවඤ්ඤා කත්වා අත්ථවිසෙසානපෙක්ඛා කත්තරියෙව බුද්ධ-සද්දසිද්ධි වෙදිතඛිබ්බා කම්මවචනිවිජාය අභාවතො. “සම්මා සාමං බුද්ධත්තා සම්මාසම්බුද්ධො”ති එත්තකමෙව හි ඉධ සද්දතො ලඛිහති. සබ්බධම්මානන්ති ඉදං පන අත්ථතො ලඛිහමානං ගහෙත්වා වුත්තං, න හි බුද්ධකිරියා අවිසයා යුජ්ජති. අභිඤ්ඤායොගි ලක්ඛණාදිතො අනිච්චාදිතො ච අභිවිසිට්ඨොන ලොකියලොකුත්තරඤ්ඤාණෙන ජානිතඛිබ්බෙ චතුසව්වධම්මෙ. පරිඤ්ඤායොගි අනිච්චාදිවසෙන පරිච්ඡින්නදිත්වා ජානිතඛිබ්බං දුක්ඛං අරියසව්වමාහ. පහාතඛිබ්බෙති සමුදයසව්වං. සච්ඡිකාතඛිබ්බෙති නිරොධසව්වං. බහුවචනනිද්දෙසො පනෙත්ථ සොපාදිසෙසාදිකං පරියායසිද්ධං හෙදං අපෙක්ඛිත්වා කතො.

අභිඤ්ඤායොගි ගාථාය පහාතඛිබ්බාවෙතඛිබ්බානං සමුදයමග්ගසව්වානං හෙතුධම්මානං ගහණෙනෙව තජ්ජලානං දුක්ඛසව්වනිරොධසව්වානම්පි සිද්ධිතො පරිඤ්ඤාතඛිබ්බඤ්ඤා පරිඤ්ඤාතං සච්ඡිකාතඛිබ්බඤ්ඤා සච්ඡිකතන්ති ඉදම්පෙත්ථ සඛිගහිතමෙවාති දට්ඨඛිබ්බං, තෙනාහ “තස්මා බුද්ධොස්මි”ති. යස්මා චත්තාරිපි සව්වානි මයා බුද්ධානි, තස්මා සබ්බම්පි ඤෙය්‍යං බුද්ධොස්මි, අබ්හඤ්ඤාසිත්ති අත්ථො.

විචිත්තවිසයපත්ථනාකාරජපවත්තියා තණ්හා දුක්ඛවිචිත්තතාය පධානකාරණන්ති ආහ “මූලකාරණභාවෙනා”ති. උභින්නන්ති චක්ඛුස්ස තංසමුදයස්ස ච. අජ්ජවත්තීති අජ්ජවත්තීනිමිත්තං, න අභාවමත්තං. තස්ස අවත්ථුත්තා සජ්ජව්වයත්තාදිඅනෙකහෙදා සබ්බසඛිගහිතා. නිරොධජ්ජජානානි සච්ඡිකිරියාහිසමයවසෙන නිරොධස්ස පටිවිජ්ඣනා. එකෙකපද්ද්ධාරෙනාපිති චක්ඛු චක්ඛුසමුදයොතිආදිතා එකෙකකොට්ඨාසනිද්ධාරණෙනාපි, න දුක්ඛසව්වාදිසාමඤ්ඤතො එවාති අධිජ්ජායො. තණ්හායපි සඛිබාරදුක්ඛපරියාපන්නතාය පරිඤ්ඤායොගිතා දුක්ඛසව්වභාවං දස්සෙතුං “ජ තණ්හාකායා”ති වුත්තං. යස්මිං පන අත්තභාවෙ සා උජ්ජජ්ජති, තස්ස මූලකාරණභාවෙන සමුට්ඨාපිකා පුරිමභවසිද්ධා තණ්හා සමුදයසව්වන්ති ගහෙතඛිබ්බා. කසිණානීති කසිණාරම්මණානි ඥානානි. ද්වන්තිංසාකාරානි කෙසාදයො තදාරම්මණජ්ඣානානි ච. නව භවානි කාමභවාදයො තයො සඤ්ඤිභවාදයො තයො එකවොකාරභවාදයො තයො වානි නව භවා. චත්තාරි ඥානානීති ආරම්මණවිසෙසං අනපෙක්ඛිත්වා සාමඤ්ඤතො චත්තාරි ඥානානි වුත්තානි. විපාකකිරියානම්පි යථාරහං සබ්බත්ථ සඛිගහො දට්ඨඛිබ්බො. එත්ථ ච කුසලධම්මානං උපනිස්සයභූතා තණ්හාසමුට්ඨාපිකානි වෙදිතඛිබ්බා,

කිරියධම්මානං පන තස්ස අත්තභාවස්ස කාරණභූතා තණ්හා. අනුලොමතොති එත්ථ අවිජ්ජා දුක්ඛසච්චං, තංසමුට්ඨාපිකා පුරිමතණ්හා ආසවා සමුදයසච්චන්ති යොජෙතබ්බං. සඬබාරාදීසු පන අවිජ්ජාදයොව සමුදයසච්චභාවෙන යොජෙතබ්බා. තෙනාති තස්මා.

විජ්ජාති අත්තතො විසයං විදිතං කරොතිති විජ්ජා. සම්පන්නත්තාති සමන්නාගතත්තා, සම්පුණ්ණත්තා වා. තත්ත්වාති අම්බට්ඨසුත්තෙ. මනොමයිද්ධියාති එත්ථ “ඉධ හික්ඛු ඉමම්භා කායා අඤ්ඤං කායං අහිනිමිතාති” ති (දී. නි. 1.236) චුත්තත්තා සරීරබ්හන්තරක්ඛානමනෙන අඤ්ඤස්ස සරීරස්ස නිබ්බන්තිවසෙන පවත්තා මනොමයිද්ධි නාම, සා අත්ථතො ක්ඛානසම්පයුත්තා පඤ්ඤායෙව. සත්ත සද්ධම්මා නාම සද්ධා හිරි ඔත්තප්පං බාහුසච්චං වීරියං සති පඤ්ඤා ව. ගච්ඡති අමතං දිසන්ති දුක්ඛනිත්ථරණත්ථිකෙහි දට්ඨබ්බතො අමතං නිබ්බානමෙව දිසං ගච්ඡති, ඉමිනා ව වරණානං සික්ඛත්තයසඬගහිතඅරියමග්ගභාවතො නිබ්බානත්ථිකෙහි එකංසෙන ඉච්ඡිතබ්බතං දස්සෙති. ඉදානිස්සා විජ්ජාවරණසම්පදාය සාවකාදිඅසාධාරණතං දස්සෙතුං තත්ථ විජ්ජාසම්පදාතිආදි චුත්තං. තත්ථ ආසවක්ඛයවිජ්ජාවසෙන සබ්බඤ්ඤතා සිජ්ඣති, වරණධම්මභූතෙසු ක්ඛානෙසු අත්තොගධාය මහාකරුණාසමාපත්තියා වසෙන මහාකරුණිකතා සිජ්ඣතිති ආහ “විජ්ජා...පෙ.... මහාකරුණිකත” ත්ති. යථා තන්ති එත්ථ තන්ති නිපාතමත්තං, යථා අඤ්ඤොපි විජ්ජාවරණසම්පන්නො බුද්ධො නියොජෙති, තථා අයම්පිති අත්ථො. තෙනාති අනත්ථපරිවජ්ජනඅත්ථනියොජනෙන. අත්තත්තපාදයොති ආදි-සද්දෙන පරන්තපඋභයන්තපා ගහිතා. අසජ්ජමානො භවෙසු අපච්චාගච්ඡන්තොති පහිනානං පුනානුප්පත්තිතො න පුන උපගච්ඡන්තො.

තත්ත්වාති යුත්තවාචාභාසනෙ සාධෙතබ්බෙ වෙනං භූමිමං. අභූතන්ති අභූතත්ථං. අතච්ඡන්ති තස්සෙව වෙච්චනං. අනත්ථසංහිතන්ති පිසුණාදිදොසයුත්තං. සම්මාගදත්තාති සුන්දරවචනත්තා, ගදනං ගදො, කථනන්ති අත්ථො. සුන්දරො ගදො වචනමස්සාති “සුගදො” ති වත්තබ්බෙ නිරුත්තිතයෙන ද-කාරස්ස ත-කාරං කත්වා “සුගතො” ති චුත්තං.

සභාවතොති දුක්ඛසභාවතො. ලොකන්ති බන්ධාදිලොකං. යථාචුත්තමත්ථං සුත්තතො ආහ යත්ථාතිආදි. තත්ථ යත්ථාති යස්මිං ලොකන්තසඬබාතෙ නිබ්බානෙන. තන්ති ලොකස්සන්තං, ඔකාසලොකෙ කායගමනෙන ඤාතබ්බං පත්තබ්බන්ති නාහං වදාමිති යොජනා. ඉදඤ්ච

රොහිතදෙවපුත්තෙන ලොකස්ස කායගතිවසෙන අන්තගමනස්ස ප්‍රච්ඡිත්තතා වුත්තං. අප්පත්වා ලොකස්සන්තන්ති ඛන්ධාදිලොකං සන්ධාය වුත්තං.

කිත්තෙ පදසා ඔකාසලොකපරිබ්භමනෙන, පරිමිතට්ඨානෙ එව තං ඤාණගමනෙන ගච්ඡන්තානං දස්සෙමිති දස්සෙන්තො අපි වානිආදිමාහ. තත්ථ ඛ්‍යාමමත්තෙ කළෙවරෙති සරීරෙ. තෙන රූපක්ඛන්ධං දස්සෙති. සසඤ්ඤිමිහිති සඤ්ඤාසීසෙන වෙදනාදයො තයො ඛන්ධෙ. සමනකෙති විඤ්ඤාණක්ඛන්ධං. ලොකන්ති ඛන්ධාදිලොකං, දුක්ඛන්ති අත්ථො. ලොකනිරොධන්ති නිබ්බානෙන ලොකස්ස නිරුජ්ඣානං, නිබ්බානමෙව වා. අදෙසමපි හි නිබ්බානං යෙසං නිරොධාය හොති, උපචාරතො තන්තිස්සිතං විය හොතිති “ඛ්‍යාමමත්තෙ කළෙවරෙ ලොකනිරොධමපි පඤ්ඤපෙමි” ති වුත්තං, වක්ඛු ලොකෙ පියරූපං, සාතරූපං, එත්ථෙසා තණ්හා නිරුජ්ඣමානා නිරුජ්ඣතිතිආදීසු (දී. නි. 2.401; විහ. 204) විය. කුදාවනන්ති කදාවිපි. අප්පත්වාති අග්ගමග්ගෙන අනධිගන්ත්වා. තස්මාති යස්මා තං ගමනෙන පත්තුං න සක්කා, තස්මා. භවෙති නිපාතමත්තං, එකංසත්ථෙ වා. ලොකවිදුති සභාවාදිතො ඛන්ධාදිජානනකො. චතුසච්චධම්මානං අභිසම්මත්තා සමිතාවි, සමිතකිලෙසොති වා අත්ථො. නාසිසති න පත්ථෙති අප්පට්ඨසන්ධිකත්තා.

එවං සඬ්ඛෙපතො ලොකං දස්සෙන්වා ඉදානි විත්ථාරතො තං දස්සෙතුං අපි ච තයො ලොකානිආදි වුත්තං. තත්ථ ඉන්ද්‍රියබද්ධානං ඛන්ධානං සමුහසන්තානභූතො සත්තලොකො. සො හි රූපාදීසු සත්තවිසත්තතාය “සත්තො” ති ව, ලොකියන්ති එත්ථ කම්මකිලෙසා තබ්බිපාකා වානි “ලොකො” ති ව වුච්චති. අනින්ද්‍රියබද්ධානං උතුජරූපානං සමුහසන්තානභූතො ඔකාසලොකො. සො හි සත්තසඬ්ඛාරානං ආධාරතො “ඔකාසො” ති ව, ලොකියන්ති එත්ථ තස්සාධාරා ව ආධෙය්‍යභූතාති “ලොකො” ති ව පවුච්චති. ඉන්ද්‍රියානින්ද්‍රියබද්ධා පන සඬ්ඛෙව උපාදානක්ඛන්ධා පච්චයෙහි සඬ්ඛතට්ඨෙත ලුප්පනපලුප්පනට්ඨෙත ව “සඬ්ඛාරලොකො” ති ව වුච්චති. ආහරති අත්තතො එලන්ති ආහාරො, පච්චයො. තෙන තිට්ඨනසීලා උප්පජ්ජිත්වා යාව භඩ්ගා පවත්තනසීලාති ආහාරට්ඨිතිකා, සඬ්ඛෙ සඬ්ඛතධම්මා. සඬ්ඛෙ සත්තාති ව ඉමිනාපි වෙනෙය්‍යානුරූපතො පුග්ගලාධිට්ඨානත්තා දෙසනාය සඬ්ඛාරාව ගහිතා.

යාවතා වන්දිමසුරියා පරිහරන්තීති යත්තකෙ යානෙ වන්දිමසුරියා පරිවත්තන්ති පවත්තන්ති. විරොචනාති තෙසං විරොචනහෙතු ඔභාසනහෙතුති හෙතුමිහි නිස්සක්කවචනං. දිසා භන්තීති සබ්බා දිසා යාවතා

විගතන්ධකාරා පඤ්ඤායන්ති. අථ චා දිසාති උපයොගබ්භුවචනං. තස්මා විරොචමානා චන්දිමසූරියා යත්තකා දිසා හන්ති ඔභාසෙන්තීති අත්ථො. තාච සහස්සධා ලොකොති තත්තකෙන පමාණෙන සහස්සජ්ජකාරො ඔකාසලොකො, සහස්සචක්කවාළානීති අත්ථො. එත්ථාති සහස්සචක්කවාළෙ. වසොති ඉද්ධිසඬ්ඛාතො වසො චත්තතීති අත්ථො.

තම්පිති තිවිධම්පි ලොකං. අස්සාති අනෙත හගවතා සඬ්ඛාරලොකොපි සබ්බථා විදිතොති සම්බන්ධො. එකො ලොකොති ය්වායං හෙට්ඨා චුත්තනයෙන සබ්බසඬ්ඛාතං පච්චයායත්තචුත්තීතො තෙන සාමඤ්ඤෙන සඬ්ඛාරලොකො එකො එකවිධො, එස නයො සෙසෙසුපි. සබ්බත්ථාපි ලොකියධම්මාව ලොකොති අධිජ්ජෙනා ලොකුත්තරානං පරිඤ්ඤායාත්තාභාවා. උපාදානානං ආරම්මණභූතා ඛන්ධා උපාදානක්ඛන්ධා. සත්ත විඤ්ඤාණට්ඨිතියොති තථා තථා සමුප්පන්නා පජායෙව චුච්චන්ති. නානත්තකායා නානත්තසඤ්ඤිතො, නානත්තකායා එකත්තසඤ්ඤිතො, එකත්තකායා නානත්තසඤ්ඤිතො, එකත්තකායා එකත්තසඤ්ඤිතො, හෙට්ඨිමා ච තයො ආරුප්පාති ඉමා සත්තවිධා පජායෙව විඤ්ඤාණං තිට්ඨති එත්ථාති විඤ්ඤාණට්ඨිතියො නාම. තත්ථ නානත්තං කායො එතෙසමත්ථිති නානත්තකායා. නානත්තං සඤ්ඤා එතෙසන්ති නානත්තසඤ්ඤිතො. සඤ්ඤාසීසෙනෙත්ථ පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණං ගහිතං, එස නයො සෙසෙසුපි.

තත්ථ සබ්බමනුස්සා ච ඡ කාමාවචරදෙවා ච නානත්තකායා නානත්තසඤ්ඤිතො නාම. තෙසඤ්ඤි අඤ්ඤමඤ්ඤං විසදිසතාය නානා කායො, පටිසන්ධිසඤ්ඤා ච නවවිධතාය නානා. තීසු පට්ඨමජ්ඣානභූමීසු බ්‍රහ්මකායිකා චෙව චතුසු අපායෙසු සත්තා ච නානත්තකායා එකත්තසඤ්ඤිතො නාම. තෙසු හි බ්‍රහ්මපාරිසජ්ජාදීනං තිණ්ණම්පි සරීරං අඤ්ඤමඤ්ඤං විසදිසං, පටිසන්ධිසඤ්ඤා පන පට්ඨමජ්ඣානවිපාකවසෙන එකාව, තථා ආපායිකානම්පි, තෙසං පන සබ්බෙසං අකුසලවිපාකාහෙතුකාව පටිසන්ධිසඤ්ඤා. දුතියජ්ඣානභූමිකා ච පරිත්තාහ අප්පමාණාහ ආහස්සරා එකත්තකායා නානත්තසඤ්ඤිතො නාම. තෙසඤ්ඤි සබ්බෙසං එකප්පමාණොව කායො, පටිසන්ධිසඤ්ඤා පන දුතියතතියජ්ඣානවිපාකවසෙන නානා හොති. තතියජ්ඣානභූමියං පරිත්තසුභාදයො තයො, චතුත්ථජ්ඣානභූමියං අසඤ්ඤසත්තවජ්ජිතා චෙහජ්ජලා, පඤ්ච ච සුද්ධාවාසාති නවසු භූමීසු සත්තා එකත්තකායා එකත්තසඤ්ඤිතො නාම. ආභානානත්තෙන පන සබ්බත්ථ කායනානත්තං න ගය්හති, සණ්ඨානනානත්තෙනෙව ගය්හති. අසඤ්ඤසත්තා

විඤ්ඤාණාභාවෙන විඤ්ඤාණට්ඨිතිසඬ්ඛං න ගච්ඡන්ති. නෙවසඤ්ඤා නාසඤ්ඤායතනං පන යථා සඤ්ඤාය, එවං විඤ්ඤාණස්සාපි සුමුමත්තා නෙවවිඤ්ඤාණං නාවිඤ්ඤාණං, තස්මා පරිබ්‍යත්තවිඤ්ඤාණකිච්චවන්තෙසු විඤ්ඤාණට්ඨිතීසු න ගස්හති. තස්මා සෙසානි ආකාසානඤ්චායතනාදීනි තිණියෙව ගහිතානි, තෙහි සද්ධිං ඉමා සත්ත විඤ්ඤාණට්ඨිතියොති වෙදිතබ්බං.

අට්ඨ ලොකධම්මාති ලාභො අලාභො යසො අයසො නින්දා පසංසා සුඛං දුක්ඛන්ති ඉමෙ අට්ඨ ලොකස්ස සභාවත්තා ලොකධම්මා. ලාභාලාභාදිපච්චයා උප්පජ්ජනකා පනෙත්ථ අනුරොධවිරොධා වා ලාභාදිසද්දෙහි චුත්තාති වෙදිතබ්බං. නව සත්තාචාසාති හෙට්ඨා චුත්තා සත්ත විඤ්ඤාණට්ඨිතියො එව අසඤ්ඤසත්තචතුත්ථාරුප්පෙහි සද්ධිං “නව සත්තාචාසා”ති චුච්චන්ති. සත්තා ආවසන්ති එත්ථාති සත්තාචාසා, සත්තනිකායො, අත්ථතො තථා පචත්තා පජා එව ඉධ සඬ්ඛාරලොකභාවෙන ගස්හන්තිති වෙදිතබ්බං. දසායතනානීති ධම්මායතනමනායතනවජ්ජිතානි දස.

එත්ථ ව තීසු භවෙසු අස්සාදදස්සනවසෙන තිස්සො වෙදනාව ලොකභාවෙන චුත්තා, තථා පච්චයදස්සනවසෙන චත්තාරොව ආහාරා. අත්තග්ගාහනිමිත්තදස්සනවසෙන ඡ අජ්ඣුත්තිකානෙව ආයතනානි. ථුලසඤ්ඤිභවදස්සනවසෙන සත්ත විඤ්ඤාණට්ඨිතියොව, අනුරොධවිරොධදස්සනවසෙන අට්ඨ ලොකධම්මා වා, ථුලායතනදස්සනවසෙන දසායතනානෙව ලොකභාවෙන චුත්තානි. තෙසං ගහණෙනෙව තත්තිස්සයතප්පට්ඨිතා තදාරම්මණා සබ්බෙ තෙභුමකා නාමරූපධම්මා අත්ථතො ගහිතා එව භොන්ති. සෙසෙහි පන එකවිධාදිකොට්ඨාසෙහි සරූපෙනෙව තෙ ගහිතාති වෙදිතබ්බං.

ආසයං ජානාතීතිආදීසු ආභව්ව විත්තං එත්ථ සෙතීති ආසයො, අඤ්ඤස්මිං විසයෙ පවත්තිත්වාපි විත්තං යත්ථ සරසෙන පවිසිත්වා තිට්ඨති, සො වට්ඨාසයො විවට්ඨාසයොති දුට්ඨො. තත්ථ වට්ඨාසයොපි සස්සතුව්ඡෙදදිට්ඨිවසෙන දුට්ඨො. විවට්ඨාසයො පන විපස්සනාසඬ්ඛාතා අනුලොමිකා ඛන්ති, මග්ගසඬ්ඛාතං යථාභූතඤ්ඤාණඤ්චාති දුට්ඨො. යථාහ -

“සස්සතුව්ඡෙදදිට්ඨි ව, ඛන්ති වෙවානුලොමිකං;

යථාභූතඤ්ච යං ඤාණං, එතං ආසයසද්දිත”න්ති. (සාරත්ථ. ටී.

1.වෙරඤ්ජකණ්ඩවණ්ණනා);

එතං දුට්ඨමපි ආසයං සත්තානං අප්පචන්තික්ඛණ්ණෙයෙව භගවා සබ්බථා ජානාති. අනුසයන්ති කාමරාගානුසයාදිවසෙන සත්තවිධං අනුසයං. වරිතන්ති “සුවරිතදුට්ඨවරිත”න්ති නිද්දෙසෙ වුත්තං. අථ වා වරිතන්ති වරියා, තෙ රාගාදයො ඡ මූලවරියා, සංසග්ගසන්නිපාතවසෙන අනෙකවිධා භොන්ති. අධිමුත්තින්ති අප්ඤ්ඤාසයධාතුං, තත්ථ තත්ථ විත්තස්ස අභිරුචිවසෙන නින්තතා, සා දුට්ඨා භීතාධිමුත්ති පණීතාධිමුත්තිති. යාය දුස්සීලාදිකෙ භීතාධිමුත්තිකෙ සෙවන්ති, සා භීතාධිමුත්ති. යාය පණීතාධිමුත්තිකෙ සෙවන්ති, සා පණීතාධිමුත්ති. තං දුට්ඨමපි අධිමුත්තිං භගවා සබ්බාකාරතො ජානාති. අප්පං රාගාදිරජං එතෙසන්ති අප්පරජක්ඛා, අනුස්සදරාගාදිදොසා. උස්සදරාගාදිදොසා මහාරජක්ඛා. උපනිස්සයභූතෙහි තික්ඛෙහි සද්ධාදිඉන්ද්‍රියෙහි මුදුකෙහි ව සමන්තාගතා තික්ඛිත්තදියා මුදිත්තදියා ව. භෙට්ඨා වුත්තෙහි ආසයාදීහි සුන්දරෙහි අසුන්දරෙහි ව සමන්තාගතා ස්වාකාරා ද්වාකාරා ව වෙදිතබ්බා. සම්මත්තනියාමං විඤ්ඤාපෙතුං සුකරා සුවිඤ්ඤාපයා, විපරීතා දුට්ඤ්ඤාපයා. මග්ගඵලපටිච්චෙධාය උපනිස්සයසම්පන්නා භබ්බා, විපරීතා අභබ්බා. එවං සත්තසන්නානගතධම්මවිසෙසජානනෙනෙව සත්තලොකොපි විදිතො ධම්මවිනිමුත්තස්ස සත්තස්ස අභාවාති වෙදිතබ්බං.

එකං චක්කවාළං...පෙ.... පඤ්ඤාසඤ්ච යොජනානීති එත්ථ භොතීති සෙසො. පරික්ඛෙපතො පමාණං වුච්චතීති සෙසො. චක්කවාළස්ස සබ්බං පරිමණ්ඩලං ඡත්තිංස සතසහස්සානි...පෙ.... සතානි ව භොන්තීති යොජෙතබ්බං. තත්ථාති චක්කවාළෙ, ද්වෙ සතසහස්සානි චත්තාරි නහුතානි ව යොජනානි යාති එත්තකං එත්තකප්පමාණං බහලත්තෙන අයං වසුන්ධරා සඬබාතාති යොජනා. තත්ථ එත්තකන්ති කිරියාවිසෙසනං දට්ඨබ්බං. සන්ධාරකං ජලං එත්තකං එත්තකප්පමාණං හුත්වා පතිට්ඨිතන්ති යොජනා. එත්ථාති චක්කවාළෙ. අප්පඤ්ඤාගාල්ලුග්ගතාති අප්පඤ්ඤාගාල්ලා ව උග්ගතා ව. බ්‍රහ්මාති මහන්නා. යොජනානං සතානුවචො, භිමවා පඤ්චාති යොජනානං පඤ්චසතානි උච්චො උබ්බෙධො. තිපඤ්චයොජනක්ඛන්ධපරික්ඛෙපාති පන්නරසයොජනප්පමාණක්ඛන්ධපරිණාහා. නගවිහයාති රුක්ඛාභිධානා ඡම්බුති යොජනා. සමන්තතොති සබ්බසොභාගෙන, ආයාමතො ව විත්ථාරතො ව සතයොජනවිත්ථාරාති අත්ථො. යස්සානුභාවෙනාති යස්සා මහන්නතාකප්පට්ඨායිකාදිප්පකාරෙන පභාවෙන. පරික්ඛිපිත්වා තං සබ්බං, ලොකධාතුමයං යීතොති භෙට්ඨා වුත්තං සබ්බමපි තං පරික්ඛිපිත්වා චක්කවාළසිලුච්චයො යීතො, අයං එකා ලොකධාතු නාමාති අත්ථො, ම-

කාරො පදසන්ධිවසෙන වුත්තො. අථ වා තං සබ්බං ලොකධාතුං පරික්ඛිපිත්වා අයං චක්කවාලාසිලුවචයො ධීතොති යොජෙතබ්බං.

තත්ථාති තස්සං ලොකධාතුයං. තාවතිංසභවනන්ති තිදසපුරං. අසුරභවනන්ති අසුරපුරං. අවිචිමහානිරයො ච තථා දසසහස්සයොජනො, සො පන චතුත්තං ලොහභිත්තිනමන්තරා යොජනසත්තායාමචිත්ථාරොපි සමන්තා සොළසහි උස්සදනිරයෙහි සද්ධිං දසසහස්සයොජනො වුත්තොති වෙදිතබ්බො. තදනන්තරෙසුති තෙසං චක්කවාලානං අන්තරෙසු. ලොකානං චක්කවාලානං අන්තරෙ විවරෙ භවත්තා ලොකන්තරිකා. තිණ්ණඤ්ඤි සකටචක්කානං පත්තානං වා ආසන්නට්ඨපිතානං අන්තරසදිසෙ තිණ්ණං තිණ්ණං චක්කවාලානං අන්තරෙසු එකෙකො ලොකන්තරිකනිරයො අට්ඨයොජනසහස්සප්පමාණො සීතනරකො සත්තානං අකුසලවිපාකෙන නිබ්බත්තති. අනන්තානීති තිරියං අට්ඨසු දිසාසු චක්කවාලානි ආකාසො විය අනන්තානි. උද්ධං පන අධො ච අන්තානෙව. අනන්තෙන බුද්ධඤ්ඤාණෙනාති එත්ථ අනන්තඤ්ඤායපට්ඨෙධසාමත්ථියයොගතොව ඤාණං “අනන්ත” න්ති වෙදිතබ්බං.

අත්තනොති නිස්සක්කෙ සාම්චචනමෙතං, අත්තනොති අත්ථො. ගුණෙහි අත්තනො විසිට්ඨතරස්සාති සම්බන්ධො, තරග්ගහණඤ්ඤෙත්ථ අනුත්තරොති පදස්ස අත්ථනිද්දෙසවසෙන කතං, න විසිට්ඨස්ස කස්සපි අත්ථිතාය. සදෙවකෙ හි ලොකෙ සදිසකප්පොපි නාම කොචි තථාගතස්ස නත්ථි, කුතො සදිසො, තෙනාහ සීලගුණෙනාපි අසමොතිආදි. තත්ථ අසමෙහි සම්මාසම්බුද්ධෙහි සමො අසමසමො. නත්ථි පටිමා එතස්සාති අප්පටිමො. එස නයො සෙසෙසුපි. තත්ථ උපමාමත්තං පටිමා, සදිසුපමා පටිභාගො. යුගග්ගභවසෙන ධීතො පටිමො පුග්ගලොති වෙදිතබ්බො. අත්තනාති අත්තනො. පුරිසදම්මෙතිආදිසු දම්තබ්බා දම්මා, “දම්මපුරිසා” ති වත්තබ්බෙ විසෙසනස්ස පරනිපාතං කත්වා “පුරිසදම්මා” ති වුත්තං, පුරිසග්ගහණඤ්ඤෙත්ථ උක්කට්ඨවසෙන ඉත්ථිනම්පි දමෙතබ්බතො. නිබ්බිසා කතා දොසවිසස්ස විනෝදනෙන. අත්ථපදන්ති අත්ථාහිබ්බාඤ්ජනකං පදං, වාක්‍යන්ති අත්ථො. එකපදභාවෙන ච අනඤ්ඤසාධාරණො සත්ථු පුරිසදම්මසාරථිභාවො දස්සිතො හොති, තෙනාහ භගවා භීතිආදි. අට්ඨ දිසාති අට්ඨ සමාපත්තියො. අසප්පමානාති වසිභාවප්පත්තියා නිස්සඬගවාරා.

දිට්ඨධම්මො වුවචති පච්චක්ඛො අත්තභාවො, තත්ථ නියුත්තොති දිට්ඨධම්මිකො, ඉධලොකත්ථො. කම්මකිලෙසවසෙන සම්පරෙතබ්බතො සමාගන්තබ්බතො සම්පරායො, පරලොකො, තත්ථ නියුත්තොති

සම්පරාසිකො, පරලොකත්ථො. පරමො උත්තමො අත්ථො පරමත්ථො, නිබ්බානං. සහ අත්ථෙත වත්තනීති සත්ථො, භණ්ඩමුලෙන වාණිජ්ජාය දෙසන්තරං ගච්ඡන්තො ජනසමුහො. සො අස්ස අත්ථීති සත්ථා, සත්ථවාහොති නිරුත්තිනයෙන. සො විය භගවාති ආහ “සත්ථා, භගවා සත්ථවාහො”ති. ඉදානි තමත්ථං නිද්දෙසපාළිනයෙන දස්සෙතුං යථා සත්ථවාහොතිආදි චුත්තං. තත්ථ සත්ථෙති සත්ථීකෙ ජනෙ. කං උදකං තාරෙන්නි එත්ථාති කන්තාරො, නිරුදකො අරඤ්ඤප්පදෙසො. වොරාදීහි අධිට්ඨිතඅරඤ්ඤප්පදෙසාපි දුග්ගමනට්ඨෙත තංසදිසතාය කන්තාරාත්ථෙව නිරුළ්භාති සාමඤ්ඤතො “කන්තාරං තාරෙති”ති වත්ථා තං විවරන්තො වොරකන්තාරන්තිආදිමාහ.

භගවතොති නිස්සක්කෙ සාම්ච්චනං, භගවත්තතො ධම්මස්සවනෙනාති අත්ථො. යථා “උපජ්ඣායතො අජ්ඣෙති”ති, භගවතො සන්තිකෙති වා අත්ථො. සරෙ නිමිත්තං අග්ගහෙසිති පුබ්බබුද්ධප්පාදෙසු සද්ධම්මස්සවනපරිවයෙන “ධම්මො එසො චුච්චති”ති සරෙ ආකාරං ගණ්හි. පුබ්බාභියොගවසෙනෙව හි ඊදිසානං තීරච්ඡානානං ධම්මස්සවනාදීසු පසාදො උප්පජ්ජති වග්ගුලිආදීනං විය. ඉතරථා සබ්බතීරච්ඡානානම්පි තථා පසාදුප්පත්තිප්පසඬගතො. යදි හි උප්පජ්ජෙය්‍ය, භගවා අනන්තචක්කවාලෙසු සබ්බසත්තානම්පි එකක්ඛණෙ සප්පාටිභාරියධම්මං සාවෙනුං සක්කොතීති සබ්බසත්තානම්පි ඉතො පුබ්බෙව විමුත්තිප්පසඬගො සියා. යෙ පන දෙවමනුස්සනාගසුපණ්ණාදයො පකතියාව කම්මස්සකතඤ්ඤාණාදියුත්තා හොන්ති, තෙයෙව පුබ්බෙ අනුපනිස්සයාපි භගවතො සද්ධම්මස්සවනාදිනා පයමං විවට්ඨපනිස්සයං පසාදං උප්පාදෙතුං සක්කොන්ති, න ඉතරෙති ගහෙතබ්බං. අරෙ අහම්පි නාමාති එත්ථ “කුතොහං ඉධ නිබ්බත්තොති ඔලොකෙත්වා මණ්ඩුකභාවතොති ඤත්වා”ති ඉදං එත්තකම්පි අරෙ අහම්පි නාමාති විම්භයවවනෙනෙව සිජ්ඣතීති අචුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. ජලන්ති ජලන්තො විජ්ජොතමානො. මණ්ඩුකොහන්ති ගාථාය උදකෙති සඤ්ජාතට්ඨානදස්සනං, තෙන ථලමණ්ඩුකතා නිවත්තනං කතං හොති. උදකෙ ජාතානම්පි කච්ඡපාදීනං ථලගොවරතාපි අත්ථීති තං නිවත්තනත්ථං “වාරිගොවරො”ති චුත්තං, උදකසඤ්චාරීති අත්ථො.

විමොක්ඛන්තිකඤ්ඤාණවසෙනාති එත්ථ සබ්බෙසො කිලෙසෙහි විමුච්චතීති විමොක්ඛො, අග්ගමග්ගො, තස්ස අත්තො, අග්ගඵලං, තත්ථ භවං විමොක්ඛන්තිකං, සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාණෙන සද්ධිං සබ්බම්පි බුද්ධඤ්ඤාණං. ඉදානි සම්මාසම්බුද්ධපදතො බුද්ධපදස්ස විසෙසං දස්සෙතුං යස්මා වාතිආදි

වුත්තං. සම්මාසම්බුද්ධපදෙන හි සත්ථු පටිවේධඤාණානුභාවො වුත්තො, ඉමිනා පන බුද්ධපදෙන දෙසනාඤාණානුභාවොපි, තෙනාහ අඤ්ඤෙපි සත්තෙ බොධෙසීතිආදි.

ගුණවිසිටියසත්තුත්තමගරුගාරවාධිවචනන්ති සබ්බෙහි සීලාදිගුණෙහි විසිටියස්ස තතො එව සබ්බසත්තෙහි උත්තමස්ස ගරුතො ගාරවවසෙන වුවිවමානවචනමිදං හගවාති. සෙට්ඨන්ති සෙට්ඨවාචකං වචනං සෙට්ඨගුණසහවරණතො. අථ වා වුවිවතීති වචනං, අත්ථො, සො සෙට්ඨොති අත්ථො. උත්තමන්ති එත්ථාපි එසෙව නයො. ගරුගාරවයුත්තොති එත්ථ ගරුභාවො ගාරවං, ගරුගුණයොගතො ගරුකරණං වා ගාරවං, තෙන සාවකාදීනං අසාධාරණතාය ගරුභූතෙන මහත්තෙන ගාරවෙන යුත්තොති ගරුගාරවයුත්තො. අථ වා ගරු ව සබ්බලොකස්ස සික්ඛකත්තා තෙනෙව ගාරවයුත්තො වාතිපි යොජෙතබ්බං.

අවත්ථාය විදිතං ආවත්ථිකං. එවං ලිඛිතිකං. නිමිත්තතො ආගතං නෙමිත්තිකං. අධිච්ච යංකිඤ්චි නිමිත්තං අධිවචනවසෙන අනපෙක්ඛිත්වා පවත්තං අධිච්චසමුප්පන්නං, තෙනාහ “වචනත්ථමනපෙක්ඛිත්වා”ති. යදිච්ඡාය ආගතං යාදිච්ඡකං. එත්ථ ව බාහිරං දණ්ඩාදි ලිඛිතං, අබ්භන්තරං තෙවිජ්ජාදි නිමිත්තං. පවුරජනවිසයං වා දිස්සමානං ලිඛිතං, තබ්බිපරිතං නිමිත්තන්ති වෙදිතබ්බං. සච්ඡිකාපඤ්ඤත්තීති සබ්බධම්මානං සච්ඡිකිරියානිමිත්තා පඤ්ඤත්ති. අථ වා සච්ඡිකාපඤ්ඤත්තීති පච්චක්ඛසිද්ධා පඤ්ඤත්ති. යංගුණනිමිත්තා හි සා, තෙ ගුණා සත්ථු පච්චක්ඛභූතාති ගුණා විය සාපි සච්ඡිකතා එව නාම හොති, න පරෙසං, වොහාරමත්තෙනාති අධිජ්ජායො. යංගුණනෙමිත්තිකන්ති යෙහි ගුණෙහි නිමිත්තභූතෙහි එතං නාමං නෙමිත්තිකඤ්ච ජාතං. වදන්තීති ධම්මසෙනාපතිස්ස ගරුභාවතො බහුවචනෙනාහ, සඬිගීතිකාරෙහි වා කතමනුවාදං සන්ධාය.

ඉස්සරියාදිහෙදො හගො අස්ස අත්ථිති හගී. මග්ගඵලාදිඅරියගුණං අරඤ්ඤාදිවිවෙකට්ඨානඤ්ච හජී සෙවි සීලෙනාති හජී. විවරාදිපච්චයානං අත්ථරසාදීනඤ්ච සීලාදිගුණානඤ්ච හාගී, දායාදොති අත්ථො. විහජී උද්දෙසනිද්දෙසාදිජ්ජකාරෙහි ධම්මරතනං පවිහජීති විහත්තවා. රාගාදිපාපධම්මං හග්ගං අකාසීති හගවාති වුවිවතීති සබ්බත්ථ සම්බන්ධො. ගරුපි ලොකෙ හගවාති වුවිවතීති ආහ “ගරු”ති, යස්මා ගරු, තස්මාපි හගවාති අත්ථො. පාරමිතාසඬ්ඛාතං හග්ගමස්ස අත්ථිති හග්ගවා. බහුහි ඤායෙහීති කායභාවනාදිකෙහි අනෙකෙහි භාවනාක්කමෙහි. සුභාවිතත්තතොති

පච්චත්තෙ එතං සාමිච්චනං, තෙන සුභාවිතසභාවොති අත්ථො. භවානං අන්තං නිබ්බානං ගතොති භවන්තගො. තත්ථ තත්ථ භගවාති සද්දසිද්ධි නිරුත්තිතයෙනෙව වෙදිතබ්බා.

ඉදානි භගී භජීති නිද්දෙසගාථාය නවහි පදෙහි දස්සිතමත්ථං භග්‍යවාති ගාථාය ඡහි පදෙහි සඬගහෙත්වා පදසිද්ධිං අත්ථයොජනානායභෙදෙහි සද්ධිං දස්සෙතුං අයං පන අපරො නයොතිආදි චුත්තං. තත්ථ වණ්ණවිපරියයොති එත්ථ ඉති-සද්දො ආදිඅත්ථො, තෙනෙව වණ්ණවිකාරො වණ්ණලොපො ධාතුඅත්ථො නියොජනඤ්චාති ඉමං තිවිධං ලක්ඛණං සඬගණ්හාති. සද්දනායෙනාති සද්දලක්ඛණනායෙන. පිසොදරාදීනං සද්දානං ආකතිගණ්හාවතො චුත්තං “පිසොදරාදිපක්ඛෙපලක්ඛණං ගහෙත්වා”ති. පක්ඛිපනමෙව ලක්ඛණං. තප්පරියාපන්නතාකරණඤ්චි පක්ඛිපනං. භග්‍යන්ති කුසලං.

ලොභාදයො චත්තාරො දොසා එකකවසෙන ගහිතා. අහිරිකාදයො දුක්ඛසෙන. අක්කොච්ඡිමන්තිආදිනා (ධ. ප. 3-4) පුනස්පුනං කුජ්ඣනවසෙන විත්තපරියොනන්ධනො කොධොව උපනාහො. පරෙසං පුබ්බකාරිතාලක්ඛණස්ස ගුණස්ස නිපුඤ්ජනො මක්ඛො නාම. බහුස්සුතාදීහි සද්ධිං යුගග්ගාහො අත්තනො සමකරණං පලාසො. අත්තනො විජ්ජමානදොසපටිච්ඡාදනා මායා. අවිජ්ජමානගුණස්පකාසනං සාධේය්‍යං. ගරුසුපි ථද්ධතා අනොනතතා ථම්මො. තදුත්තරිකරණලක්ඛණො සාරම්මො. ජාතිආදිං නිස්සාය උන්නතිලක්ඛණො මානො. අබ්භුන්නතිලක්ඛණො අතිමානො. ජාතිආදිං නිස්සාය මජ්ජනාකාරස්පත්තො මානොව මදො නාම. සො සත්තවිසතිවිධො. කාමගුණෙසු විත්තස්ස වොස්සග්ගො පමාදො. කායදුච්චරිතාදීනි තිවිධදුච්චරිතානි. තණ්හාදිට්ඨිදුච්චරිතවසෙන තිවිධසංක්කිලෙසා. රාගදොසමොභාව මලානි. තෙයෙව කායදුච්චරිතාදයො ච තිවිධවිසමානි. කාමඛ්‍යාපාදවිහිංසාසඤ්ඤා තිවිධසඤ්ඤා නාම. තෙයෙව විතක්කා. තණ්හාදිට්ඨිමානා පපඤ්චා. සුභසුඛනිච්චඅත්තවිපරියෙසා චතුබ්බිධවිපරියෙසා. ඡන්දාදයො අගති. වීචරාදීසු පච්චයෙසු ලොභා චත්තාරො තණ්හුපාදා. බුද්ධධම්මසඬසසික්ඛාසු කඬ්ඛා, සබ්බමචාරීසු කොපො ච පඤ්ච වෙනොබ්බිලා. කාමෙ කායෙ රූපෙ ච අවිතරාගතා, යාවදත්ථං භුඤ්ජිත්වා සෙය්‍යසුඛාදිඅනුයොගො, අඤ්ඤතරං දෙවනිකායං පණ්ඩාය බ්‍රහ්මවරියවරණඤ්ච පඤ්ච වෙනොවිනිබන්ධා. රූපාහිනන්දනාදයො පඤ්ච අහිනන්දනා. කොධමක්ඛණස්සාසාධේය්‍යපාපිච්ඡතාසන්දිට්ඨිපරාමාසා ඡ විවාදමූලානි.

රූපතණ්හාදයො ඡ තණ්හාකායා. මිච්ඡාදිට්ඨිආදයො අට්ඨමග්ගඛිගපටිපක්ඛා මිච්ඡත්තා. තණ්හං පටිච්ච පරියෙසනා, පරියෙසනං පටිච්ච ලාභො, ලාභං පටිච්ච විනිච්ඡයො, තං පටිච්ච ඡන්දරාගො, තං පටිච්ච අජ්ඣෙයාසානං, තං පටිච්ච පරිග්ගහො, තං පටිච්ච මච්ඡරියං, තං පටිච්ච ආරක්ඛා, ආරක්ඛාධිකරණං දණ්ඩාදානාදිඅනෙකාකුසලරාසිනි නව තණ්හාමූලකා ධම්මා. පාණානිපාතාදයො දස අකුසලකම්මපථා. චත්තාරො සස්සතවාදා තථා එකච්චසස්සතවාදා අන්තානන්තිකා අමරාවික්ඛෙපිකා ද්වෙ අධිච්චසමුප්පන්නිකා සොළස සඤ්ඤීවාදා අට්ඨ අසඤ්ඤීවාදා අට්ඨ නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤීවාදා සත්ත උච්ඡෙදවාදා පඤ්ච දිට්ඨධම්මනිබ්බානවාදානි එතානි ද්වාසට්ඨි දිට්ඨිගතානි. රූපතණ්හාදිඡතණ්හා එව පච්චෙකං කාමතණ්හාභවතණ්හාවිභවතණ්හාවසෙන අට්ඨාරස හොන්ති, තා අජ්ඣත්තබ්බිද්ධරූපාදීසු පවත්තිවසෙන ඡත්තිංස, පුන කාලත්තයවසෙන අට්ඨසතතණ්හාවිචරිතානි හොන්ති. පහෙද-සද්දං පච්චෙකං සම්බන්ධිත්වා ලොභජ්ජහෙදොතිආදිනා යොජෙතබ්බං. සබ්බදරථපරිලාභකිලෙසසතසහස්සානීති සබ්බානි සත්තානං දරථසඛිබාතපරිලාභකරානි කිලෙසානං අනෙකානි සතසහස්සානි, ආරම්මණාදිවිභාගතො පවත්තිආකාරවිභාගතො ච නෙසං එවං පහෙදො වෙදිතබ්බො. පඤ්ච මාරෙ අහඤ්ජීති සම්බන්ධො. පරිස්සයානන්ති උපද්දවානං.

එවං භග්ගවා භග්ගවාති ද්විත්තං පදානං අත්ථං විභජිත්වා ඉදානි තෙහි ද්විති ගතිතමත්ථං දස්සෙතුං භග්ගවත්තතාය වස්සානිආදි චුත්තං. තත්ථ සතපුඤ්ඤජලක්ඛණධරස්සානි අනෙකසතපුඤ්ඤනිබ්බත්තමහාපුරිසලක්ඛණධරස්ස භගවතො. සකච්ඡත්තෙ ඉස්සරියං නාම පටික්කුලාදීසු අප්පටික්කුලසඤ්ඤිතාදිවසජ්ජවත්තියා වෙච වෙතොසමාධිවසෙන ච අත්තනො චිත්තස්ස වසිභාවාපාදනාමෙව. අණිමා ලසිමාදිකන්ති ආදි-සද්දෙන මහිමා පත්ති පාකම්මං ඊසිතා වසිතා යත්ථකාමාවසායිතානි ඉමෙ ඡපි සඛිගහිතා. තත්ථ කායස්ස අණුභාවකරණං අණිමා. ආකාසෙ පදසා ගමනාදිඅරහභාවෙන ලහුභාවො ලසිමා. කායස්ස මහන්තතාපාදනං මහිමා. ඉට්ඨදෙසස්ස පාපුණනං පත්ති. අධිට්ඨානාදිවසෙන ඉච්ඡිතත්ථනිජ්ජාදනං පාකම්මං. සයංවසිතා ඉස්සරහාවො ඊසිතා. ඉද්ධිවිධෙ වසිභාවො වසිතා. ආකාසෙන වා ගච්ඡතො, අඤ්ඤං වා කිඤ්චි කරොතො යත්ථ කත්ථවි වොසානජ්ජත්ති යත්ථකාමාවසායිතා, “කුමාරකරූපාදිදස්සන”න්තිපි වදන්ති. සබ්බඛිගපච්චඛිගසිරිති සබ්බෙසං

අභිගපච්චඩ්භානං සොභා. අත්ථිති අනුචත්තති. ලහුසාධනං තං තං කාලිකං ඉච්ඡිතං, ගරුසාධනං විරකාලිකං බුද්ධත්තාදිපත්ථිතං. භගා අස්ස සන්තීති භගවාති ඉදං සද්දසත්ථනගෙන සිද්ධං, සෙසං සබ්බං නිරුත්තිතගෙන සිද්ධත්ති වෙදිතබ්බං.

පිළනසඬ්ඛතසන්තාපවිපරිණාමට්ඨොනාතිආදීසු පිළනට්ඨො සඬ්ඛතට්ඨොතිආදිනා අත්ථ-සද්දො පච්චෙකං යොජෙතබ්බො. තත්ථ අත්තනො සභාවෙන පිළනලක්ඛණං දුක්ඛං. තස්ස යො පිළනමෙව අත්ථො “පිළනට්ඨො”ති වුච්චති, සො සභාවො. යස්මා පන තංසමුදයෙන සඬ්ඛතං, තස්මා සඬ්ඛතට්ඨො සමුදයදස්සනෙන ආවිභූතො. යස්මා ච මග්ගො කිලෙසසන්තාපහරත්තා සුසිතලො, තස්මාස්ස මග්ගදස්සනෙන සන්තාපට්ඨො ආවිභූතො තප්පට්ඨොගත්තා. අවිපරිණාමධම්මස්ස පන නිරොධස්ස දස්සනෙන විපරිණාමට්ඨො ආවිභූතොති. එකස්සෙව සභාවධම්මස්ස සකභාවතො ඉතරසච්චත්තයනිවත්තිතො ච පරිකප්පෙතබ්බත්තා චත්තාරො අත්ථා වුත්තා. සමුදයස්ස පන රාසිකරණතො ආයුහනට්ඨො සභාවො, තස්සෙව දුක්ඛදස්සනෙන නිදානට්ඨො ආවිභූතො. විසංයොගභූතස්ස නිරොධස්ස දස්සනෙන සංයොගට්ඨො. නියානභූතස්ස මග්ගස්ස දස්සනෙන පලිබොධට්ඨො ආවිභූතො.

නිරොධස්ස පන නිස්සරණට්ඨො සභාවො, තස්සෙව සමුදයදස්සනෙන විචෙකට්ඨො ආවිභූතො. සඬ්ඛතස්ස මග්ගස්ස දස්සනෙන අසඬ්ඛතට්ඨො, විසයභූතස්ස මරණධම්මස්ස වා දුක්ඛස්ස දස්සනෙන අමතට්ඨො. මග්ගස්ස පන නියානට්ඨො සභාවො, තස්සෙව සමුදයදස්සනෙන දුක්ඛස්සෙවායං හෙතු, නිබ්බානප්පත්තියා පන අයමෙව හෙතූති හෙත්ථට්ඨො, අනිසුබ්බනිරොධදස්සනෙන ඉධමෙව දස්සනන්ති දස්සනට්ඨො, අධිකපණස්ස දුක්ඛස්ස දස්සනෙන අධිපතෙය්‍යට්ඨො ආවිභූතො. එතෙ එව ච පිළනාදයො සොළස ආකාරාති වුච්චන්ති.

කාමෙහි විචෙකට්ඨකායතා කායවිචෙකො. නිවරණාදීහි විචිත්තා අට්ඨ සමාපත්තියො චිත්තවිචෙකො. උපධීයන්ති එත්ථ යථාසකං එලානීති උපධයො, පඤ්චකාමගුණසඬ්ඛාතකාමබන්ධකිලෙසඅභිසඬ්ඛාරා, තෙහි චතුහි විචිත්තං නිබ්බානං උපධිවිචෙකො නාම.

අනත්තානුපස්සනාය පටිලද්ධො දුක්ඛානිච්චානුපස්සනාහි ච පටිලද්ධො අරියමග්ගො ආගමනවසෙන යථාක්කමං

සුඤ්ඤතඅප්පණිහිතඅනිමිත්තවිමොක්ඛසඤ්ඤං පටිලහති, කිලෙසෙහි විමුත්තත්තා හි එස විමොක්ඛොති.

යථා ලොකෙ එකෙකපදතො එකෙකමක්ඛරං ගහෙත්වා “මෙබ්ලා” ති වුත්තං, එවමිධාපිති අත්ථො. මෙහනස්සාති ගුය්හප්පදෙසස්ස. බස්සාති ඔකාසස්ස.

සහ දෙවෙහිතිආදීසු සහ දෙවෙහි වත්තනීති සදෙවකො ලොකො. තං සදෙවකන්තිආදිනා යොජනා වෙදිතබ්බා. සදෙවකවචනෙනාති සදෙවක-සද්දෙ විසෙසනභාවෙන ධීතදෙවචවනෙන. තස්සාපි සදෙවකපදෙ අන්තොභූතත්තා අවයවෙ සමුදායොපචාරවසෙන වොහාරො කතො. ඉතරථා තෙන දෙවවිසිටියලොකස්සෙව ගහණතො පඤ්චකාමාවචරදෙවග්ගහණං න සියා, එවං උපරිපි. සමාරකවචනෙන මාරසද්දෙන තෙන සහවරිතා සබ්බෙ වසවත්තිදෙවා ච ගහිතාති ආහ “ජට්ඨකාමාවචරදෙවග්ගහණ” න්ති. බ්‍රහ්මකායිකා නාම පයමජ්ඣානභූමිකා. තෙ ආදි යෙසං ආරුප්පපරියන්තානං බ්‍රහ්මානං තෙසං බ්‍රහ්මානං ගහණං බ්‍රහ්මකායිකාදිබ්‍රහ්මග්ගහණං. ලොක-සද්දස්ස ඔකාසලොකාදීනම්පි සාධාරණත්තා සත්තලොකාවේණිකමෙව පජාගහණං කතන්ති ආහ “පජාවචනෙන සත්තලොකග්ගහණ” න්ති. සදෙවකාදිවචනෙන උපපත්තිදෙවානං, සස්සමණුවචනෙන විසුද්ධිදෙවානඤ්ච ගහිතත්තා ආහ “සදෙවමනුස්සවචනෙන සම්මුතිදෙවඅවසෙසමනුස්සග්ගහණ” න්ති. තත්ථ සම්මුතිදෙවා රාජානො, අවසෙසමනුස්සා සම්මුතිදෙවසමණුවාහ්මණෙහි අවසිටියා. සත්තලොකාවේණිකස්ස පජාසද්දස්ස විසුං ගහිතත්තා සදෙවකං ලොකන්ති එත්ථ ලොකසද්දග්ගහණං ඔකාසලොකමෙව නියමෙතීති ආහ “තීහි පදෙහි ඔකාසලොකො” ති. ඉදඤ්ච සදෙවකාදිපදත්තයවචනීයස්ස පධානත්ථස්ස වසෙන වුත්තං. ඔකාසලොකවිසෙසනස්ස පනෙත්ථ දෙවමාරාදිසත්තලොකස්සාපි ගහණං වෙදිතබ්බං සාමත්ථියතො ගම්‍යමානත්තා සපුත්තො ආගතොතිආදීසු පුත්තාදීනං විය. ඉමස්මිඤ්ච නයෙ සදෙවකං සමාරකං සබ්‍රහ්මකං ඔකාසලොකං සස්සමණුවාහ්මණං සදෙවමනුස්සං පජඤ්චාති ව-කාරං ආනෙත්වා යොජෙතබ්බං, ඔකාසසත්තලොකානං ගහණෙන වෙත්ථ තද්‍රහයසම්මුතීනිමිත්තභූතො සඬ්ඛාරලොකොපි තද්විනාභාවතො ගහිතො එවාති දට්ඨබ්බො. අපරෙ පන “සදෙවකන්තිආදීහි පඤ්චහි පදෙහි සත්තලොකොව අත්තනො අවයවභූතදෙවාදිවිසෙසනෙහි විසෙසෙත්වා ගහිතො, තග්ගහණෙන තදාධාරො ඔකාසලොකො, තද්‍රහයපඤ්ඤත්තිවිසයො සඬ්ඛාරලොකො ච ගහිතා එව භොන්ති” ති වදන්ති. තෙසඤ්ච පජන්ති ඉදං ලොකසද්දස්ස

විසෙසනං කත්වා සදෙවකං පජං ලොකං...පෙ.... සදෙවමනුස්සං පජං ලොකන්ති යොජෙතබ්බං.

අරුපාවචරලොකො ගහිතො පාරිසෙසඤ්ඤායෙන ඉතරෙසං පදන්තරෙහි ගහිතත්තා. මාරග්ගහණෙන තප්පධානා තංසදිසා ච උපපත්තිදෙවා සඬගස්හන්තිති ආහ “ජකාමාවචරදෙවලොකො”ති. ඛත්තියපරිසා බ්‍රාහ්මණගහපතිසමණවාතුමහාරාජිකතාවතිංසමාරබ්‍රහ්මපරිසාති ඉමාසු අට්ඨසු පරිසාසු වාතුමහාරාජිකාදීනං චතුත්තං පරිසානං සදෙවකාදිපදෙහි සඬගහිතත්තා ඉධ සස්සමණබ්‍රාහ්මණින්ති ඉමිනා සමණපරිසා බ්‍රාහ්මණපරිසා ච, සදෙවමනුස්සන්ති ඉමිනා ඛත්තියපරිසා ගහපතිපරිසා ච වුත්තාති ආහ “චතුපරිසවසෙනා”ති. තස්ස මනුස්සලොකො ගහිතොති ඉමිනා සම්බන්ධො. තත්ථ මනුස්සලොකොති මනුස්සසමුහො, තෙනාහ “අවසෙසසබ්බසත්තලොකො වා”ති.

විකප්පන්තරං දස්සෙන්නො ආහ “සම්මුතිදෙවෙහි වා සහ මනුස්සලොකො”ති. දෙවපදෙන සම්මුතිදෙවා, සමණබ්‍රාහ්මණමනුස්සපදෙහි සෙසමනුස්සා ච ගහිතාති එවං විකප්පද්වයෙපි මනුස්සං පජං මනුස්සිං පජන්ති පජා-සද්දං මනුස්ස-සද්දෙන විසෙසෙත්වා තං පුන සහ දෙවෙහි වත්තතිති සදෙවා, පජා. සදෙවා ච සා මනුස්සා වාති සදෙවමනුස්සා, තං සදෙවමනුස්සං පජං. පුන කිං භූතං සස්සමණබ්‍රාහ්මණින්ති එවං යථා පජාසද්දෙන මනුස්සානඤ්ඤෙව ගහණං සියා, තථා නිබ්බවනං කාතබ්බං, ඉතරථා මනුස්සානඤ්ඤෙව ගහණං න සම්පජ්ජති සබ්බමනුස්සානං විසෙසනභාවෙන ගහිතත්තා අඤ්ඤපදත්ථභූතස්ස කස්සපි මනුස්සස්ස අභාවා. ඉදානි පජන්ති ඉමිනා අවසෙසනාගාදිසත්තෙපි සඬගහෙත්වා දස්සෙතුකාමො ආහ “අවසෙසසබ්බසත්තලොකො වා”ති. එත්ථාපි චතුපරිසවසෙන අවසෙසසබ්බසත්තලොකො සම්මුතිදෙවමනුස්සෙහි වා සහ අවසෙසසබ්බසත්තලොකොති යොජෙතබ්බං.

එත්තාවතා භාගසො ලොකං ගහෙත්වා යොජනං දස්සෙත්වා ඉදානි එකෙකපදෙන අභාගසො සබ්බලොකානං ගහණපක්ඛෙපි තස්ස තස්ස විසෙසනස්ස සප්ඵලතං දස්සෙතුං අපි වෙන්ථාතිආදි වුත්තං. උක්කට්ඨපරිච්ඡෙදතොති උක්කට්ඨානං දෙවගතිපරියාපන්නානං පරිච්ඡින්නවසෙන ජානනවසෙන කිත්තිසද්දො සයං අත්තතො අවයවභූතෙන සදෙවකවචනෙන තං සුණන්තානං සාවෙන්තො අබ්භුග්ගතොති යොජනා. අනුසන්ධික්කමොති අත්ථානඤ්ඤෙව පදානඤ්ඤෙව අනුසන්ධානක්කමො, ජානනක්කමොති අත්ථො.

අභිඤ්ඤාති ය-කාරලොපෙන නිද්දෙසොති ආහ “අභිඤ්ඤායා”ති. සමන්තභද්‍රකත්තාති සබ්බභාගෙහි සුන්දරත්තා. සාසනධම්මොති පටිපත්තිපටිවෙධසාසනස්ස පකාසකො පරියත්තිධම්මො. බුද්ධසුඛොධිතතායාති ඉදං තිකං ධම්මස්ස හෙතුසරූපඵලවසෙන චුත්තං, තථා නාථපභවත්තිකම්පි. මජ්ඣිමනිකාද්වයං ඵලවසෙනෙව චුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. කිච්චසුද්ධියාති ධම්මං සුත්වා යථාසුතවසෙන පටිපජ්ජන්තානං සුප්පටිපත්තිසඬ්ඛාතකිච්චසුද්ධියා.

ඉදානි ආදිකල්‍යාණාදිප්පකාරමෙව ධම්මං දෙසෙන්තො භගවා සොතුනං යං සාසනබ්‍රහ්මවරියං මග්ගබ්‍රහ්මවරියඤ්ච පකාසෙති, තප්පකාසකස්ස බ්‍රහ්මවරියපදස්ස සාත්ථන්තිආදීනි පදානි විසෙසනභාවෙන චුත්තානි, න ධම්මපදස්සාති දස්සනමුඛෙන නානප්පකාරතො අත්ථං විවරිතුකාමො සාත්ථං සබ්බඤ්ජනන්ති ඵවමාදීසු පනාතිආදිමාහ. තත්ථ තිස්සො සික්ඛා සකලො ච තත්තිධම්මො සාසනබ්‍රහ්මවරියං නාම. භගවා හි ධම්මං දෙසෙන්තො සීලාදිකෙ විය තප්පකාසකං තත්තිධම්මම්පි පකාසෙති ඵව සද්දත්ථසමුදායත්තා පරියත්තිධම්මස්ස. යථානුරූපන්ති යථාරහං. සික්ඛත්තයසඬ්ඛිතඤ්ච සාසනබ්‍රහ්මවරියං මග්ගබ්‍රහ්මවරියඤ්ච අත්ථසම්පත්තියා සම්පන්නත්ථතාය, උපරූපරි අධිගන්තබ්බවිසෙසසඬ්ඛාතඅත්ථසම්පත්තියා ච සහ අත්ථෙත පයොජනෙන චත්තතීති සාත්ථමෙව, න තු සබ්බඤ්ජනං, තත්තිධම්මසඬ්ඛාතං සාසනබ්‍රහ්මවරියං යථාචුත්තෙන අත්ථෙත සාත්ථං සබ්බඤ්ජනඤ්ච. කිරාතාදිමිලක්ඛවචනානම්පි සාත්ථසබ්බඤ්ජනත්තෙ සමානෙපි විසිට්ඨත්ථබ්බඤ්ජනයොගං සන්ධාය සහත්ථො දෙවදත්තො සවිත්තොතිආදි විය “සාත්ථං සබ්බඤ්ජන”න්ති චුත්තන්ති ආහ “අත්ථසම්පත්තියා සාත්ථං, බ්බඤ්ජනසම්පත්තියා සබ්බඤ්ජන”න්ති. තත්ථ යං අත්ථං සුත්වා තථා පටිපජ්ජන්තා සබ්බදුක්ඛක්ඛයං පාපුණන්ති, තස්ස තාදිසසම්පත්ති අත්ථසම්පත්ති නාම, සම්පන්නත්ථතාති අත්ථො. බ්බඤ්ජනසම්පත්ති නාම සිථිලධනිතාදිබ්බඤ්ජනපරිපුණ්ණාය මාගධිකාය සභාවනිරුත්තියා ගම්භිරම්පි අත්ථං උත්තානං කත්වා දස්සනසමත්ථතා සම්පන්නබ්බඤ්ජනතාති අත්ථො.

ඉදානි නෙත්තිප්පකරණනායෙනාපි (නෙත්ති 4 ද්වාදසපද) අත්ථං දස්සෙතුං සඬ්ඛාසනාතිආදි චුත්තං. තත්ථ සඬ්ඛෙපතො කාසියති දීපියතීති සඬ්ඛාසනන්ති කම්මසාධනවසෙන අත්ථො දට්ඨබ්බො, ඵවං සෙසෙසුපි. පඨමං කාසනං පකාසනං. උභයම්පෙනං උද්දෙසත්ථවචනසඬ්ඛාතස්ස විත්ථාරවචනං. සකිං චුත්තස්ස පුන චචනඤ්ච විවරණවිභජනානි. උභයම්පෙනං නිද්දෙසත්ථවචනං. විවටස්ස විත්ථාරතරාහිධානං විහත්තස්ස ච

පකාරෙහි ඤාපනං උත්තානීකරණපඤ්ඤත්තියො. උභයමිපෙතං පටිනිද්දෙසත්ථවචනසඬ්ඛාතස්ස විත්ථාරවචනං. අත්ථපදසමායොගතොති යථාචුත්තානි ඵල ඡ පදානි පරියත්තියා අත්ථවිභාගත්තා අත්ථපදානි, තෙහි සහිතතාය අත්ථකොට්ඨාසයුත්තත්තානි අත්ථො. අපරියොසිතෙ පදෙ ආදිමජ්ඣගතවණ්ණො අක්ඛරං, ඵකක්ඛරං, පදං වා අක්ඛරං. විහත්තියන්තං පදං. පදාහිනිතං අත්ථං බ්‍යඤ්ජෙතීති බ්‍යඤ්ජනං, වාක්‍යං. කථිතස්සෙවත්ථස්ස අනෙකවිධෙන විභාගකරණං ආකාරො නාම. ආකාරාහිනිතස්ස නිබ්බවනං නිරුත්ති. නිබ්බවනත්ථවිත්ථාරො නිද්දෙසො. අථ වා “අක්ඛරෙහි සඬ්ඛාසෙති, පදෙහි පකාසෙති, බ්‍යඤ්ජනෙහි විවරති, ආකාරෙහි විභජති, නිරුත්තීහි උත්තානිං කරොති, නිද්දෙසෙහි පඤ්ඤපෙති”ති වචනතො සඬ්ඛාසනපකාසනසඬ්ඛාතඋද්දෙසත්ථවාචකානි වචනානි අක්ඛරපදානි නාම. විවරණවිභජනසඬ්ඛාතනිද්දෙසත්ථවාචකානි වචනානි බ්‍යඤ්ජනාකාරා නාම. උත්තානීකරණපඤ්ඤත්තියසඬ්ඛාතපටිනිද්දෙසත්ථවාචකානි වචනානි නිරුත්තීනිද්දෙසා නාම, තෙසං සම්පත්තියා සබ්‍යඤ්ජනන්ති අත්ථො.

අත්ථගම්භීරතානිදාදිසු අත්ථො නාම තත්තිඅත්ථො, හෙතුඵලං වා. ධම්මො නාම තත්ති, හෙතු වා. දෙසනා නාම යථාධම්මං ධම්මාහිලාපො. පටිච්චෙධො නාම යථාචුත්තඅත්ථාදීනං අවිපරීතාවබ්බොධො. තෙ පනෙතෙ අත්ථාදයො යස්මා සසාදීහි විය මහාසමුද්දො මන්දබුද්ධීහි දුක්ඛොගාහා අලඛිතෙය්‍යපතිට්ඨා ව, තස්මා ගම්භීරා. තෙසු පටිච්චෙධස්සාපි අත්ථසන්තිස්සිතත්තා අත්ථසභාගත්තා ව චුත්තං “අත්ථගම්භීරතාපටිච්චෙධගම්භීරතාහි සාත්ථ”න්ති. ධම්මදෙසනානං අත්ථසන්තිස්සිතත්තෙපි සයං බ්‍යඤ්ජනරූපත්තා චුත්තං “ධම්මගම්භීරතාදෙසනාගම්භීරතාහි සබ්‍යඤ්ජන”න්ති. යථාචුත්තඅත්ථාදිසු පහෙදගතානි ඤාණානි අත්ථපටිසම්භිදාදයො. තත්ථ නිරුත්තීති තත්තිපදානං නිද්ධාරෙත්වා වචනං, නිබ්බවනන්ති අත්ථො. තීසු පටිසම්භිදාසු ඤාණං පටිභානපටිසම්භිදා. ලොකියා සද්ධෙය්‍යවචනමුබ්බෙනෙව අත්ථෙසු පසිදන්ති, න අත්ථමුබ්බෙනානි ආහ සද්ධෙය්‍යතොතිආදි. කෙවලසද්දො සකලාධිවචනන්ති ආහ “සකලපරිපුණ්ණභාවෙනා”ති. බ්‍රහ්මවරිය-සද්දො ඉධ සික්ඛත්තයසඬ්ඛනං සකලං සාසනං දීපෙතීති ආහ සික්ඛත්තයපරිග්ගහිතත්තානිආදි.

යථාචුත්තමෙවත්ථං අපරෙනාපි පරියායෙන දස්සෙතුං අපි වානිආදි චුත්තං. තත්ථ සනිදානන්ති දෙසකාලාදිදීපකෙන නිදානවචනෙන සනිදානං. සඋප්පත්තිකන්ති අට්ඨුප්පත්තිආදියුත්තියුත්තං. තත්‍රායං

පාළියොජනාක්කමො – “වෙරඤ්ජො බ්‍රාහ්මණො සමණො ඛලු හො...පෙ.... විහරති” ති ව, “තං බො පන භවත්තං ගොතමං ‘ඉතිපි සො...පෙ.... පවෙදෙති’ ති එවං කල්‍යාණො කිත්තිසද්දො අබ්‍හුග්ගතො” ති ව, “සො ධම්මං දෙසෙති...පෙ.... පරියොසානකල්‍යාණං, දෙසෙන්නො ච සාත්ථසබ්‍යඤ්ජනාදිගුණසංයුත්තං බ්‍රහ්මචරියං පකාසෙති” ති ව, “සාධු බො පන තථාරූපානං අරහතං දස්සනං හොති” ති ව අස්සොසි, සුත්වා ච අථ බො වෙරඤ්ජො බ්‍රාහ්මණො යෙන භගවා තෙනුපසඬිකමීති.

අට්ඨකථායං පන කිඤ්චාපි “දස්සනමත්තමපි සාධු හොතිති එවං අප්ඤ්ඤාසයං කත්වා අථ බො වෙරඤ්ජො...පෙ.... උපසඬිකමී” ති එවං සාධු බො පනාතිආදිපාඨස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස පරිවිතක්කනභාවෙන චුත්තත්තා බ්‍රහ්මචරියං පකාසෙතිති පදානන්තරමෙව අස්සොසිති පදං සම්බන්ධිතබ්බං විය පඤ්ඤායති, තථාපි “සාධු බො පන තථාරූපානං අරහතං දස්සනං හොති” ති එවං යථාචුත්තනිදස්සනත්ථෙන ඉති-සද්දෙන පරිච්ඡින්නදිත්වා චුත්තත්තා පන අඤ්ඤත්ථ ඉති-සද්දස්ස අදස්සනතො ච අථ බො වෙරඤ්ජොතිආදිනා කත්තබ්බන්තරදස්සනමුඛෙන පාළියා පකාරන්තරෙ පවත්තිතො ච යථාචුත්තවසෙනෙව “සාධු බො පන තථාරූපානං අරහතං දස්සනං හොති” ති වචනානන්තරමෙව අස්සොසිති පදං ආනෙත්වා සම්බන්ධනං යුත්තං. අට්ඨකථාවරියෙන හි බ්‍රාහ්මණස්ස අත්තනා සුතවසෙනෙව අප්ඤ්ඤාසයො උප්පජ්ජතිති උපසඬිකමනහෙතුදස්සනමුඛෙන දස්සනමත්තමපි සාධු හොතිති එවං අප්ඤ්ඤාසයං කත්වාතිආදි චුත්තත්ති ගහෙතබ්බං.

2. සීතොදකං විය උණ්හොදකෙනාති ඉදං උක්කමෙන මුඛාරුළ්භවසෙන චුත්තං, අනුපසන්නසභාවතාය බ්‍රාහ්මණස්සෙව උණ්හොදකං විය සීතොදකෙනාති අත්ථො ගහෙතබ්බො, ඤාණතෙජ්ජුත්තතාය වා භගවා උණ්හොදකොපමොති කත්වා තබ්බිරහිතං බ්‍රාහ්මණං සීතොදකං විය කත්වා තථා චුත්තත්ති ගහෙතබ්බං. එකීභාවන්ති සම්මොදනකිරියාය එකරූපතං. යායාතිආදීසු යාය කථාය සම්මොදි බ්‍රාහ්මණො, තං සම්මොදනීයං කථන්ති යොජනා. තත්ථ බමනීයන්ති දුක්ඛබ්‍රහ්මං ඉදං සරීරං, කච්චි බමිතුං සක්කුණෙය්‍යං. යාපනීයන්ති විරජ්ජබන්ධසඬිබාතාය යාපනාය යාපෙතුං සක්කුණෙය්‍යං. රොගාභාවෙන අප්පාබාධං. දුක්ඛජීවිතාභාවෙන අප්පාතඬිකං. තංතංකිච්චකරණත්ථාය ලහුං අකිච්ඡෙන උට්ඨාතුං යොග්ගතාය ලහුට්ඨානං. බලන්ති සරීරස්ස සබ්බකිච්චක්ඛමං බලං කච්චි අත්ථිති පුච්ඡති. එාසුචිභාරොති සුඛචිභාරො. සරණීයමෙව දීඝං කත්වා “සාරණීය”න්ති

චුත්තන්ති ආහ “සරිතබ්බභාවතො ච සාරණීය” න්ති. පරියායෙහීති කාරණෙහි.

භාවොති කිරියා, තස්මිං චත්තමානො නපුංසක-සද්දො භාවනපුංසකනිද්දෙසො නාම, කිරියාවිසෙසනසද්දොති අත්ථො. එකමන්තෙ එකස්මිං අන්තෙ යුත්තප්පදෙසෙති අත්ථො. ඛණ්ඩිච්චාදිභාවන්ති ඛණ්ඩිතදන්තපලිතකෙසාදිභාවං. රාජපරිච්චට්ටෙති රාජුතං පරිචත්තනං, පටිපාටියොති අත්ථො. පුරාතනුවචකුලප්පසුතතාය ජිණ්ණතා, න වයසාති ආහ “විරකාලප්පචත්තකුලන්වයෙ” ති. විභවානං මහත්තත්තං ලාති ගණ්හාතීති මහල්ලකොති ආහ “විභවමහත්තතාය සමන්තාගතෙ” ති. විභාවතෙ නාම අත්ථෙති පකතිවිභාවනසඩ්ධාතෙ අත්ථෙ. න අභිවාදෙති වාති අභිවාදෙතබ්බන්ති න සල්ලක්ඛෙති, එවං අසල්ලක්ඛණපකතිකොති චුත්තං හොති. රූපං නිච්චං වා අනිච්චං වාති එත්ථාපි නිච්චපකතිකං අනිච්චපකතිකං වාති අත්ථො. අනිච්චං වාති එත්ථ වා-සද්දො අවධාරණත්ථො.

සම්පතිජාතොති මුහුත්තජාතො, ජාතසමනන්තරමෙවාති අත්ථො. සත්තපදවිතිභාරෙන ගන්ත්වා...පෙ.... ඔලොකෙසීති එත්ථ ද්වාරං පිධාය නික්ඛන්තොතිආදීසු විය ගමනතො පුරෙ කතම්පි ඔලොකනං පච්ඡා කතං විය චුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. ඔලොකෙසීන්ති ච ලොකවිචරණපාටිභාරියෙ ජාතෙ මංසවක්ඛුනා වොලොකෙසීති අත්ථො. සෙට්ඨොති පසත්ථතරො. පතිමානෙසීති පුපෙසි. ආසහින්ති උත්තමං.

3. තං වචනන්ති නාහං තං බ්‍රාහ්මණාතිආදිවචනං. අඤ්ඤාය සණ්ඨගෙය්‍යාති අරහත්තෙ පතිට්ඨගෙය්‍ය. ජාතිවසෙනාති බත්තියාදිජාතිවසෙන. උපපත්තිවසෙනාති දෙවෙසු උපපත්තිවසෙන. ආවිඤ්ජන්තීති ආකඨ්ඨන්ති. යස්ස අභිවාදාදිකරණසඩ්ධාතස්ස සාමග්ගිරසස්ස භගවති අභාවං මඤ්ඤමානො බ්‍රාහ්මණො “අරසරූපො” ති ආහ, තබ්බිධුරස්ස රූපතණ්හාදිකස්සෙව සාමග්ගිරසස්ස අභාවෙන භගවා “අරසරූපො” ති දස්සෙතුං සාමග්ගිරසසද්දස්ස රූපරසාදීසු චත්තනප්පකාරං දස්සෙන්නො ආහ චත්ථාරම්මණාදීතිආදි.

තාලාවත්ථුකතාති උච්ඡින්නමූලානං තාලානං වත්ථු විය නෙසං රූපරසාදීනං වත්ථු විත්තසන්නානං කතන්ති ඉමස්මිං අත්ථෙ මජ්ඣිමනිකායං දීඝඤ්ඤ වත්ථා නිද්දෙසොති ආහ තාලාවත්ථු වියාතිආදි. තාලාවත්ථු විය යෙසං වත්ථු කතං තෙ තාලාවත්ථුකතාති විසෙසනස්ස පරනිපාතො දට්ඨබ්බො, කතතාලාවත්ථුකාති අත්ථො.

මත්ථකච්ඡින්නතාලොයෙව පත්තඵලාදීනං අකාරණකාය අවත්ථුති තාලාවත්ථු, තං විය යෙසං වත්ථු කතං තෙ රූපරසාදයො තාලාවත්ථුකතා, අයං අඤ්ඤපදත්ථවසෙන අත්ථග්ගාහො හෙට්ඨා චුත්තනයෙන සුගමොති විසෙසමත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “මත්ථකච්ඡින්නතාලො විය කතා”ති. එවඤ්ච මත්ථකසදිසෙසු රූපරසාදීසු රාගෙසු ඡින්නෙසුපි තබ්බත්ථුභූතස්ස තාලාවත්ථුසදිසස්ස විත්තසන්නානස්ස යාව පරිනිබ්බානට්ඨානං උපපන්නමෙව හොති. යථාරූතතො පන විසෙසනසමාසවසෙන අත්ථෙ ගස්භමානෙ රූපරසාදීනං තාලාවත්ථුසදිසකාය ධානං ආපජ්ජති. යං පන සාරත්ථදීපනියං (සාරත්ථ. ටී. 1.3) එතං දොසං පරිහරිතුං රූපරසාදීනං කුසලාකුසලත්තං චුත්තං, තං තෙ තථාගතස්ස පභිනාතිආදිපාළියා, කාමසුඛස්සාදසඬ්ඛාතා රූපරසාතිආදිඅට්ඨකථාය ච න සමෙති, බ්‍රිණාසවානම්පි යාව පරිනිබ්බානා කුසලාකුසලානං ඵලුප්පත්තිතො තෙසං මත්ථකච්ඡින්නතාලසදිසතාපි න යුත්තාති ගහෙතබ්බං. අථ චා මත්ථකච්ඡින්නතාලස්ස ධීතං අට්ඨිතඤ්ච අමනසිකත්ථා පුන අනුප්පත්තිධම්මතාසදිසමත්තං උපමෙත්වා තාලාවත්ථු විය කතාති විසෙසනසමාසවසෙන අත්ථග්ගහණෙපි න කොචි දොසො. අනු-සද්දො පච්ඡාති අත්ථෙ වත්තතිති ආහ පච්ඡාභාවො න හොතිතිආදි. අනු අභාවං ගතාති පච්ඡා අනුප්පත්තිධම්මතාවසෙන අභාවං ගතා. අනච්ඡරියාති අනු අනු උපරූපරි විමිහයකතාති අත්ථො. යඤ්ච බො ත්වං වදෙසීති යං වන්දනාදිසාමග්ගීරසාභාවසඬ්ඛාතං කාරණං අරසරූපකාය වදෙසී, තං කාරණං න විජ්ජතිති අත්ථො.

4. සන්ධාය භාසිතමත්ථන්ති යං අත්ථං සන්ධාය බ්‍රාහ්මණො නිබ්භොගො භවං ගොතමොතිආදිමාහ, භගවා ච යං සන්ධාය නිබ්භොගතාදිං අත්තති අනුජානාති, තං සන්ධාය භාසිතමත්ථං.

5. කුලසමුදාචාරකම්මන්ති කුලාචාරකම්මං. කායතො කායද්චාරතො පවත්තං දුච්චරිතං කායදුච්චරිතං. අනෙකච්ඡිතාති අනෙකප්පකාරා.

6. පඤ්චකාමගුණිකරාගස්සාති රූපාදීසු පඤ්චසු කාමකොට්ඨාසෙසු අතිවිය සඬ්ගවසෙන නියුත්තස්ස කාමරාගස්ස, එතෙන අනාගාමීනං වත්ථාහරණාදීසු සඬ්ගනිකන්තිවසෙන උප්පජ්ජනකාමරාගස්ස කාමරාගතාභාවං දස්සෙති තස්ස රූපරාගාදීසු සඬ්ගහතො. අවසෙසානන්ති එත්ථ සක්කායදිට්ඨිවිච්ඡිච්ඡානං පඨමෙන මග්ගෙන, සෙසානං චතුහිපි උච්ඡෙදං වදති, තෙනාහ “යථානුරූප”න්ති.

7. ජිගුච්ඡති මඤ්ඤෙති ජිගුච්ඡති විය, “ජිගුච්ඡති” ති වා සල්ලක්ඛෙමි. අකොසල්ලසම්භූතට්ඨෙතාති අඤ්ඤාණසම්භූතට්ඨෙත.

8-10. තත්තාති යථාචුත්තෙසු ද්විසු අත්ථවිකප්පෙසු. පටිසන්ධිපරියායොපි ඉධ ගබ්භසද්දොති ආහ “දෙවලොකපටිසන්ධිපට්ට්ලාභායා” ති. අපුනබ්භවභූතාති බණෙ බණෙ උප්පජ්ජමානානං ධම්මානං අහිනිබ්බත්ති.

11. ධම්මධාතුන්ති සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාණං. තඤ්ඤි ධම්මෙ යාථාවතො ධාරෙති උපධාරෙතිති “ධම්මධාතු” ති වුවිච්ඡති. දෙසනාවිලාසප්පත්තොති අහිරුච්චසෙන පරිවත්තෙත්වා දෙසෙතුං සමත්ථතා දෙසනාවිලාසො, තං පත්තො. කරුණාවිජ්ජාරන්ති සබ්බසත්තෙසු මහාකරුණාය ඵරණං. තාදිගුණලක්ඛණමෙව උපමාය විභාවෙන්තො ආහ “පට්ඨිසමචිත්තත” ති. තතොයෙව අකුප්ඤ්ඤාසභාවතො අකුප්පධම්මතා. ඡාතියා අනුගතන්ති ඡාතියා අනුබද්ධං. ජරාය අනුසටන්ති ජරාය පලිවෙය්ගං. වට්ටබාණුභූතන්ති වට්ටතො උද්ධරිතුං අසක්කුණෙය්ගානාය වට්ටෙ නිච්චලභාවෙන යිතං බාණු විය භූතං. ඡාතානං මච්චානං නිච්චං මරණතො භයන්ති ආහ අජ්ජ මරිත්වාතිආදි. අප්පට්ඨමං පුරෙජාතභාවන්ති අසදිසං අරියාය ඡාතියා පට්ඨජාතභාවං, සබ්බපෙට්ඨභාවන්ති අත්ථො.

“අපි” ති අවත්වා “පි” ති වදන්තො පි-සද්දො වසුං අත්ථි නිපාතොති දස්සෙති. සම්මා අධිසයිතානීති පාදාදිහි උපසානං අකරොන්තිසා සම්මදෙව උපරි සයිතානි, අකම්මකස්සාපි සයතිධාතුතො අධිපුබ්බතාය සකම්මකතා දට්ඨබ්බා. නබ්බිතාති නබ්බිගාති. සකුණානං පක්ඛා භත්ථපාදට්ඨානියාති ආහ “සඬ්ඤාට්ඨභත්ථපාදා” ති. එත්ථාති ආලොකට්ඨානෙ. නික්ඛමන්තානන්ති නික්ඛමන්තෙසු, නිද්ධාරණෙ හෙතං සාම්ච්චනං. අණ්ඩකොසන්ති අණ්ඩකපාලං.

ලොකොයෙව ලොකසන්තිවාසො. අබුජ්ඣ ඵත්ථාති රුක්ඛො බොධි, සයං බුජ්ඣති, බුජ්ඣන්ති වා තෙනාති මග්ගොපි සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාණමපි බොධි. බුජ්ඣයීති නිබ්බානං බොධි. අන්තරා ව බොධින්ති දුතියමුදාහරණං විනාපි රුක්ඛ-සද්දෙන බොධි-සද්දස්ස රුක්ඛප්පවත්තිදස්සනත්ථං. වරභූරිමෙධසොති මහාපට්ඨි විය පත්ථට්ඨඤ්ඤාති අත්ථො. තිස්සො විජ්ජාති අරහත්තමග්ගො අත්තනා සහ වත්තමානං සම්මාදිට්ඨිසඬ්ඤාතං ආසවක්ඛයඤ්ඤාණඤ්ඤෙව ඉතරා ද්වෙ මහග්ගවිජ්ජා ව තබ්බිනිබන්ධකකිලෙසවිද්ධංසනවසෙන උප්පාදනතො “තිස්සො විජ්ජා” ති වුවිච්ඡති. ඡ අහිඤ්ඤාති ඵත්ථාපි එසෙව නයො. සාවකපාරමීඤ්ඤාණන්ති

අග්ගසාවකෙහි පටිලභිතබ්බං සබ්බමෙව ලොකියලොකුත්තරඤ්ඤං. පච්චෙකබොධිඤ්ඤාණන්ති එත්ථාපි එසෙව නයො.

ඔපම්මසම්පටිපාදනන්ති ඔපම්මත්ථස්ස උපමෙය්‍යන සමං පටිපාදනං. අත්ථෙතාති උපමෙය්‍යත්ථෙන. තික්ඛබරවිජ්ජසන්තසුරභාවොති ඉමිනා සඬබාරුපෙක්ඛාපත්තතං විපස්සනාය දස්සෙති. පරිණාමකාලොති ඉමිනා වුට්ඨානගාමිනිභාවාපත්තිං. තදා ච සා මග්ගඤ්ඤාණගබ්භං ධාරෙන්ති විය හොතිති ආහ “ගබ්භග්ගභණ්ඩකාලො”ති. අනුපුබ්බාධිගතෙනාති පයමමග්ගාදිපටිපාටියා අධිගතෙන. චතුරඬ්භසමන්තාගතන්ති “කාමං තවො ච න්භාරු ච අට්ඨි ච අවසිස්සතු (ම. නි. 2.184; සං. නි. 2.22; අ. නි. 2.5; මහානි. 196), සරිරෙ උපසුස්සතු මංසලොහිත”න්ති එවං වුත්තචතුරඬ්භසමන්තාගතං වීරියං.

ජන්දො කාමොතිආදීසු පත්ථනාකාරෙන පවත්තො දුබ්බලො ලොහො ඉච්ඡනට්ඨෙන ජන්දො. තතො බලවා රඤ්ජනට්ඨෙන රාගො. තතොපි බලවතරො ජන්දරාගො. නිමිත්තානුබ්‍යඤ්ජනසඬකප්පවසෙන පවත්තො සඬකප්පො. තතොපි බලවසඬකප්පවසෙනෙව පවත්තො රාගො. තතොපි බලවතරො සඬකප්පරාගො. ස්වායං පහෙදො එකස්සෙව ලොභස්ස පවත්තිආකාරහෙදෙන අවත්ථාහෙදෙන ච වුත්තො.

පයමජ්ඣානකථාවණ්ණනා

සෙය්‍යවීදන්ති තං කථන්ති අත්ථො. එතන්ති පුබ්බපදෙයෙව අවධාරණකරණං, එතං අත්ථජාතං වා. තන්නිස්සරණතොති තෙසං කාමානං නිස්සරණත්තා. එසාති එව-කාරො. කාමධාතු නාම කාමභවො, නෙක්ඛම්මන්ති පයමජ්ඣානං. එසාති නියමො. තදඬ්භවික්ඛම්භනසමුච්ඡෙදපටිප්පස්සද්ධිනිස්සරණවිවෙකා තදඬ්භවිවෙකාදයො. කායචිත්තඋපධිවිවෙකා කායවිවෙකාදයො, තයො එව ඉධ ඥානකථාය, සමුච්ඡෙදවිවෙකාදීනං අසම්භවා. නිද්දෙසෙති මහානිද්දෙසෙ. තත්ථෙවොති මහානිද්දෙසෙ එව. විභඩ්ගෙති ඥානවිභඩ්ගෙ. එවඤ්ඤි සතීති උභයෙසම්පි කාමානං සඬ්ගහෙ සති.

පුරිමෙනාති කායවිවෙකෙන. එත්ථාති එතස්මිං කායචිත්තවිවෙකද්වයෙ. දුතියෙනාති චිත්තවිවෙකෙන. එතෙසන්ති යථාචුත්තනයෙන චත්ථුකාමකිලෙසකාමවිවෙකද්වයස්ස වාචකභූතානං විවිච්චෙව කාමෙහි විවිච්ච අකුසලෙහිති ඉමෙසං පදානං, නිද්ධාරණෙ වෙතං සාම්ච්චනං. බාලභාවස්ස හෙතුපරිච්චාගොති අනුවත්තති. අකුසලධම්මො හි බාලභාවස්ස

හෙතු. ආසයපොසනන්ති ආසයස්ස විසොධනං වඩ්ඪනඤ්ච. විහඬිගෙ නීවරණානෙව චූත්තානීති සම්බන්ධො. තත්ථ කාරණමාහ “උපරික්ඛානඬිගපච්චනීකපටිපක්ඛභාවදස්සනතො”ති. තත්ථ උපරි සවිතක්කන්තිආදිනා චූච්චමානානි ක්ඛානඬිගානි, තෙසං අත්තනො පච්චනීකානං පටිපක්ඛභාවදස්සනතොති අත්ථො. උපරික්ඛානඬිගානං පච්චනීකපටිපක්ඛභාවස්ස දස්සනතොතිපි පාඨො. තත්ථ “උපරි චූච්චමානක්ඛානඬිගානං උජුච්චපච්චනීකවසෙන පටිපක්ඛභාවදස්සනතො”ති “නීවරණානං තානෙව විහඬිගෙ චූත්තානී”තිපි අත්ථං වදන්ති. පෙටකෙති මහාකච්චායනත්ථෙරෙන කතං නෙත්තිප්පකරණනායානුසාරිපකරණං, තං පන පිටකානං චණ්ණනාභූතත්තා “පෙටක”න්ති චූත්තං, තස්මින්ති අත්ථො.

විතක්කනං නාම ආරම්මණපරිකප්පනන්ති ආහ “උභන”න්ති. රූපං රූපන්තිආදිනා විසයෙ ආකොටෙන්තස්ස විසයප්පවත්තිආහනනං උපරි ආහනනන්ති වෙදිතබ්බං. ආරම්මණෙ විත්තස්ස ආනයනං නාම ආරම්මණාභිමුඛකරණං. අනුසඤ්චරණන්ති අනුපරිබ්භමනං, තඤ්ච ඛණන්තරස්ස තථාකාරෙන උප්පාදනමෙව, න හි පරමත්ථතො එකස්ස සඤ්චරණමත්ථි, එවමඤ්ඤත්ථාපි ඊදිසෙසු. අනුමප්පනන්ති පරිමප්පනං. තත්ථාති ආරම්මණෙ. සහජාතානුයොජනං සකිච්චානුචත්තිතාකරණෙන. කත්ථචීති දුතියජ්ඣානවිරහිතෙසු සච්චාරවිත්තෙසු සබ්බත්ථාති අත්ථො. විචාරෙන සහ උප්පජ්ජමානොපි විතක්කො ආරම්මණෙ අභිනිරොපනාකාරෙන පවත්ති. සන්ධාය “පයමාහිනිපාතො”ති චූත්තො. විජ්චාරවාති අවුපසන්තසභාවතාය වෙගවා, තෙනෙවෙස දුතියජ්ඣානෙ පහානඬිගං ජාතං. පයමදුතියජ්ඣානෙසුති පඤ්චකනයං සන්ධාය චූත්තං. අඬිගවිනිමුත්තස්ස ක්ඛානස්ස අභාවං දස්සෙන්නො රුක්ඛො වියාතිආදිමාහ.

විවෙක-සද්දස්ස භාවසාධනපක්ඛෙ “තස්මා විවෙකා”ති චූත්තං, ඉතරපක්ඛෙ “තස්මිං විවෙකෙ”ති. පිනයතීති තප්පෙති, වඩ්ඪෙති වා. ඵරණරසාති පණිතරූපෙහි කායෙ ඛ්‍යාපනරසා. සාතලක්ඛණන්ති ඉට්ඨසභාවං, මධුරන්ති අත්ථො. සම්පයුත්තානං පිළනජ්ඣුපෙක්ඛනං අකත්වා අනු අනු ගණ්හනං උපකාරිතා වා අනුග්ගහො. වනමෙව වනන්තං. උදකමෙව උදකන්තං. තස්මිං තස්මිං සමයෙ පාකටභාවතොති ඉමිනා ඉට්ඨාරම්මණාදිපටිලාභසමයෙපි සුඛං විජ්ජමානමපි අපාකටං, පිතියෙව තත්ථ පාකටා, පටිලද්ධරසානුභවනසමයෙ ව විජ්ජමානපිතියොපි සුඛමෙව පාකටතරන්ති දස්සෙති. එත්ථ ව වෙතසිකසුඛවසෙනෙව පටිලද්ධරසානුභවනං වෙදිතබ්බං, න කායිකසුඛවසෙන තස්ස

පිතිසම්පයොගස්සෙව අභාවෙන ඉධානධිප්පෙතත්තා. අයඤ්ච පිතීතිආදි අඤ්ඤපදත්ථසමආසදස්සනං, අස්සත්ථිපක්ඛෙ තද්ධිතපච්චයදස්සනං වා. දුතියවිකප්පෙන අඤ්ඤපදත්ථසමාසවසෙනෙව “විවෙකජං පිතිසුඛං” න්ති ඉදං ඵකං පදන්ති දස්සෙති, විහත්තියා ච අලොපං.

ගණනානුපුබ්බතාති දෙසනාක්කමං සන්ධාය චුත්තං. පයමං සමාපජ්ජතීති ඉදං ආදිකම්මිකවසෙන චුත්තං, විණ්ණවසීනං පන යොගීනං උප්පට්ඨාටියාපි ඤානං උප්පජ්ජතෙව. ඤාපෙතීති දහති. අනිච්චාදිලක්ඛණවිසයාය විපස්සනාය උපනිජ්ඣායනං කථං නිබ්බානාලම්බනස්ස මග්ගස්ස හොතීති ආහ විපස්සනායාතිආදි. තත්ථ මග්ගෙන සිජ්ඣතීති නිච්චාදිවිපල්ලාසජ්ජනායකෙන සහ මග්ගෙනෙව තං ලක්ඛණුපනිජ්ඣානං අසම්මොහතො අත්තතො සිජ්ඣති. අථ වා මග්ගෙනාති මග්ගකිච්චෙන, විපල්ලාසජ්ජනානෙතාති අත්ථො.

අඤ්ඤාති සත්තො. අචුත්තත්තාති “සචිත්තෙකග්ගත” න්ති ඤානපාළියං (විහ. 508 ආදයො) අචුත්තත්තා. චුත්තත්තාති තස්සා ඤානපාළියා විහඬිගෙ චුත්තත්තා.

දුතියජ්ඣානකථාවණ්ණනා

අජ්ඣත්තන්ති ඤානවිසෙසනත්තා චුත්තං “ඉධ නියකජ්ඣත්තමධිප්පෙත” න්ති. ඤානඤ්ඤි අජ්ඣත්තජ්ඣත්තං න හොති ඡළිත්ථියානමෙව තබ්භාවතො. බුද්දකා උභිසො වීථියො. මහතියො තරඬිගා. සත්තා හොත්ති සම්මාතිආදීති අඤ්ඤමඤ්ඤවෙච්චනාති, ඤානබලෙන සමතික්කන්තාති අධිප්පායො. අජ්ජිතාති ගමිතා විනාසං පාපිතා. පරියායොති ඤානපරික්ඛාරෙ ඤානවොහාරත්තා අපරමත්ථතො.

තතියජ්ඣානකථාවණ්ණනා

තද්ධිගමායාති තතියමග්ගාධිගමාය. උපපත්තිතො ඉක්ඛතීති පඤ්ඤාය සහවරණපරිවයෙන යථා සමවාහිභාවො හොති, ඵං යුත්තිතො පස්සති. විපුලායාති මහග්ගතභාවජ්ජත්තාය. ථාමගතායාති විතක්කවිචාරපිතිවිගමෙන ථීරභාවජ්ජත්තියා, තෙනෙව වක්ඛති “විතක්කවිචාරපිතීහි අනභිභූතත්තා” තිආදි. (පාරා. අට්ඨ. 1.11 තතියජ්ඣානකථා). උපෙක්ඛාහෙදං දස්සෙත්වා ඉධාධිප්පෙතං උපෙක්ඛං පකාසෙතුං උපෙක්ඛා පනාතිආදි චුත්තං. තත්ථ තත්ත්වජ්ඣත්තතාව ඛිණ්ණසවානං ඉට්ඨානිට්ඨඡළාරම්මණාපාථෙ පරිසුද්ධපකතිභාවාච්ඡහනාකාරෙන අජ්ඣුපෙක්ඛනතො “ඡළඬිගුපෙක්ඛා” ති ව, සත්තෙසු මජ්ඣත්තාකාරජ්ජවත්තත්තා

“බ්‍රහ්මවිහාරූපෙක්ඛා” ති ව, සහජාතධම්මානං මජ්ඣන්තාකාරභූතා “බොජ්ඣංචිගුපෙක්ඛා” ති ව, කෙවලා “තත්‍රමජ්ඣන්තූපෙක්ඛා” ති ව, තනියජ්ඣානසහගතා අග්ගසුඛෙපි තස්මිං අපක්ඛපාතභූතා “ක්කානුපෙක්ඛා” ති ව, චතුත්ථජ්ඣානසහගතා සබ්බපච්චනීකපරිසුද්ධිතාය “පාරිසුද්ධපෙක්ඛා” ති ව තෙන තෙන අවත්ථාහෙදෙන ඡධා වුත්තා.

වීරියමෙව පන අනච්චාරද්ධඅනනිසිථිලෙසු සහජාතෙසු සඬ්ඛාරෙසු උපෙක්ඛනාකාරෙන පවත්තං “වීරියුපෙක්ඛා” ති වුත්තං. අට්ඨන්තං රූපාරූපජ්ඣානානං පටිලාභතො පුබ්බභාගෙ එව නීවරණවිතක්කවිචාරාදීනං පහානාහිමුඛිභූතත්තා තෙසං පහානෙපි අබ්‍යාපාරභාවූපගමනෙන මජ්ඣන්තාකාරජපවත්තා සමාධිවසෙන උජ්ජන්තා අට්ඨ පඤ්ඤා වෙව උපාදානක්ඛන්ධභූතෙසු සඬ්ඛාරෙසු අජ්ඣුපෙක්ඛනාකාරජපවත්තා විපස්සනාවසෙන උජ්ජන්තා චතුත්තං මග්ගානං පුබ්බභාගෙ තස්ස තස්ස අධිගමාය චතස්සො චතුත්තං ඵලසමාපත්තීනං පුබ්බභාගෙ තස්ස තස්ස අධිගමාය අජ්ජණිනිවිමොක්ඛවසෙන පවත්තා චතස්සො සුඤ්ඤතඅනිමිත්තවිමොක්ඛවසෙන ද්වෙති දස පඤ්ඤා වානි ඉමෙ අට්ඨාරස පඤ්ඤා සඬ්ඛාරූපෙක්ඛා නාම. යථාවුත්තවිපස්සනාපඤ්ඤාව ලක්ඛණවිචිතනෙපි මජ්ඣන්තභූතා විපස්සනුපෙක්ඛා නාම. අදුක්ඛමසුඛවෙදනා වෙදනුපෙක්ඛා නාම. ඉමාසං පන දසන්තම්පි උපෙක්ඛානං “තත්ථ තත්ථ ආගතනයතො විභාගො ධම්මසඬ්ඛනට්ඨකථායං වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බො” ති දස්සෙන්නො ආහ එවමයං දසවිධාපීතිආදී. තත්ථ තත්ථ ආගතනයතොති ඉදම්පි හි තාසං විභාගදස්සනස්ස භූමිපුග්ගලාදිපදං විය වියුං මානිකාපදවසෙන වුත්තං, න පන භූමිපුග්ගලාදිවසෙන විභාගදස්සනස්ස ආගතට්ඨානපරාමසනං ආගතට්ඨානස්ස අට්ඨසාලිනියාතිආදීනා වුත්තත්තා, තස්මා සාරත්ථදීපනියං (සාරත්ථ. ටී. 1.11 තනියජ්ඣානකථා) යං වුත්තං “ඉමාසං පන දසන්තම්පි උපෙක්ඛානං භූමිපුග්ගලාදිවසෙන විභාගො තත්ථ තත්ථ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බොති දස්සෙන්නො ආහ එවමයං දසවිධාතිආදී” ති, තං අමනසිකත්වා වුත්තන්ති ගහෙතබ්බං. තත්ථ තත්ථ ආගතනයතොති “ඉධ (බ්‍රිණාසවො) හික්ඛු චක්ඛුනා රූපං දිස්වා නෙව සුමනො හොති, න දුම්මනො, උපෙක්ඛකො විහරති සතො සම්පජානො” තිආදීනා (දී. නි. 3.348; අ. නි. 6.1) ඡළඬ්ඛුපෙක්ඛා ආගතා, “උපෙක්ඛාසහගතෙන චෙතසා එකං දිසං ඵරිත්වා විහරති” ති (දී. නි. 3.308; ම. නි. 1.77; 2.309; 3.230) එවං බ්‍රහ්මවිහාරූපෙක්ඛා ආගතාති ඉමිනා නයෙන දසන්තම්පි උපෙක්ඛානං තත්ථ

තත්ථ චුත්තපදෙසෙසු ආගතනයදස්සනතො ච අයං දසවිධාපි උපෙක්ඛා ධම්මසඛගහට්ඨකථායං චුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බාති සම්බන්ධො.

භූමිතිආදියු පන ඡළඬගුපෙක්ඛා කාමාවචරා, බ්‍රහ්මවිහාරුපෙක්ඛා රූපාවචරාතිආදිනා භූමිතො ච, ඡළඬගුපෙක්ඛා අසෙක්ඛානමෙව, බ්‍රහ්මවිහාරුපෙක්ඛා පුපුජ්ජනාදිනං තිණ්ණමපි පුග්ගලානන්තිආදිනා පුග්ගලතො ච, ඡළඬගුපෙක්ඛා සොමනස්සුපෙක්ඛාසහගතවිත්තසම්පයුත්තාතිආදිනා විත්තතො ච, ඡළඬගුපෙක්ඛා ඡළාරම්මණාතිආදිනා ආරම්මණතො ච, “වෙදනුපෙක්ඛා වෙදනාක්ඛන්ධෙන සඛගහිතා, ඉතරා නව සඬබාරක්ඛන්ධෙනා”ති බන්ධසඛගහවසෙන ච, “ඡළඬගුපෙක්ඛා බ්‍රහ්මවිහාරබොජ්ඣක්ඛකාන පාරිසුද්ධිතත්ත්වපෙක්ඛා ච අත්ථතො එකා. තස්මා එකක්ඛණෙ ච තාසු එකාය සති ඉතරා න උජ්ජජ්ජන්ති, තථා සඬබාරුපෙක්ඛා විපස්සනුපෙක්ඛාපි වෙදිතබ්බා. වෙදනාවිරියුපෙක්ඛානමෙකක්ඛණෙ සියා උජ්ජන්ති”ති එකක්ඛණවසෙන ච, “ඡළඬගුපෙක්ඛා අබ්‍යාකතා බ්‍රහ්මවිහාරුපෙක්ඛා කුසලාබ්‍යාකතා, තථා සෙසා. වෙදනුපෙක්ඛා පන සියා අකුසලාපි”ති එවං කුසලත්තිකවසෙන ච, “සඬබෙපතො චත්තාරො ච ධම්මා විරියවෙදනාතත්ත්වපෙක්ඛාඤාණවසෙනා”ති එවං සඬබෙපවසෙන ච අයං දසවිධාපි උපෙක්ඛා ධම්මසඛගහට්ඨකථායං චුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බාති යොජනා.

එත්ථ වෙනා කිඤ්චාපි අට්ඨසාලිනියං භූමිපුග්ගලාදිවසෙන සරූපතො උද්ධරිත්වා න චුත්තා, තථාපි තත්ථ චුත්තජ්ජකාරෙහෙව තාසං භූමිපුග්ගලාදිවිභාගො නයතො උද්ධරිත්වා සක්කා ඤාතුන්ති තත්ථ සරූපතො චුත්තඤ්ච අචුත්තඤ්ච එකතො සඛගහෙත්වා තත්ථ තත්ථ ආගතනයතොතිආදීහි නවහි පකාරෙහි අතිදෙසො කතො, තෙනෙව “ධම්මසඛගහට්ඨකථායං චුත්තවසෙනා”ති අවත්වා “චුත්තනයෙනෙවා”ති චුත්තං. තථාහි බිණ්ණසවො හික්ඛු චක්ඛුනා රූපං දිස්වාති ආදිමිහි චුත්තෙ ඡළඬගුපෙක්ඛා රූපාදිආරම්මණතාය භූමිතො කාමාවචරා ච පුග්ගලතො අසෙක්ඛානමෙව ච උජ්ජජ්ජන්ති, විත්තතො සොමනස්සුපෙක්ඛාවිත්තසම්පයුත්තා, ආරම්මණතො ඡළාරම්මණා, කුසලත්තිකතො අබ්‍යාකතා වාති පණ්ඩිතෙහි සක්කා ඤාතුං, තථා ඡළඬගුපෙක්ඛා ච බ්‍රහ්මවිහාරුපෙක්ඛා ච තත්ත්වපෙක්ඛා ච කුසලානුපෙක්ඛා ච පාරිසුද්ධිපෙක්ඛා ච අත්ථතො එකාතිආදිමිහි චුත්තෙ පනස්ස සඬබාරක්ඛන්ධසඛගහිතත්තා බ්‍රහ්මවිහාරුපෙක්ඛාදීහි සහ එකක්ඛණෙ

අනුප්පත්තිආදයො ව සක්කා ඤාතුං, යථා ව ඡළඬිගුපෙක්ඛා, එවං සෙසානම්පි යථාරහං අට්ඨසාලිනියං වුත්තනයතො භූමිආදිවිභාගද්ධාරනයො ඤාතබ්බො. අනාභොගරසානි පණ්ණසුබ්බෙපි තස්මිං අවනතිපටිපක්ඛකිච්චාති අත්ථො.

පුග්ගලෙනාති පුග්ගලාධිට්ඨානෙන. කිලෙසෙහි සම්පයුත්තානං ආරක්ඛා. තීරණං කිච්චස්ස පාරගමනං. පච්චයො විමංසා. ඉදන්ති සතිසම්පජ්ඣ්ඤං. යස්මා තස්ස නාමකායෙන සම්පයුත්තං සුඛන්ති ඉමස්ස තස්මා එතමත්ථන්තිආදිනා සම්බන්ධො. තස්සාති ක්කානසමඬිගිනො. තංසමුට්ඨානෙනාති තං යථාවුත්තනාමකායසම්පයුත්තං සුඛං සමුට්ඨානං කාරණං යස්ස රූපස්ස තෙන තංසමුට්ඨානෙන රූපෙන. අස්සාති යොගිනො. යස්සාති රූපකායස්ස. පුට්ඨත්තාති අතිපණ්ණෙන රූපෙන පුට්ඨත්තා. එතමත්ථං දස්සෙන්තොති කායිකසුඛහෙතුභූතරූපසමුට්ඨාපකනාමකායසුඛං පටිසංවෙදියමානො එව ක්කානසමඬිගිතාකරණෙ කාරියොපචාරතො “සුඛඤ්ච කායෙන පටිසංවෙදෙති”ති වුච්චතිති ඉමමත්ථං දස්සෙන්තොති අත්ථො. යන්ති හෙතුඅත්ථෙ නිපානොති ආහ “යංක්කානහෙතු”ති. සුඛපාරම්ප්පත්තෙති සුඛස්ස උක්කංසපරියන්තං පත්තෙ. එවමෙනෙසං පහානං වෙදිතබ්බන්ති සම්බන්ධො. අථ කස්මා ක්කානෙස්වෙච නිරොධො වුත්තොති සම්බන්ධො.

චතුත්ථජ්ඣානකථාවණ්ණනා

කත්ථ වුප්පන්නන්ති එත්ථ කත්ථාති හෙතුමිහි භූමිමං, කස්මිං හෙතුමිහි සතීති අත්ථො. නානාවජ්ජනෙති අප්පනාවිථිආවජ්ජනතො නානා හින්තං පුරිමවිථිසු ආවජ්ජනං යස්ස උපචාරස්ස, තස්මිං නානාවජ්ජනෙ. විසමනිසජ්ජාය උප්පන්නකිලමථො විසමාසනුපතාපො. උපචාරෙ වාතිආදි පක්ඛන්තරදස්සනං එකාවජ්ජනුපචාරෙපි වාති අත්ථො. පිතිඵරණෙනාති ඉමිනා අප්පනාවිථියා විය එකවිථියම්පි කාමාවචරපිනියා ඵරණමත්තස්ස අභාවං දස්සෙති. දොමනස්සින්ද්‍රියස්ස අස්ස සියා උප්පත්තීති සම්බන්ධො. එතන්ති දොමනස්සින්ද්‍රියං උප්පජ්ජතිති සම්බන්ධො. විතක්කවිචාරප්පච්චයෙපිති පි-සද්දො අට්ඨානප්පයුත්තො. සො “පහිනස්සා”ති හෙට්ඨා වුත්තපදානන්තරං යොජෙතබ්බො “පහිනස්සාපි දොමනස්සින්ද්‍රියස්සා”ති. විතක්කවිචාරභාවෙති එත්ථ “උප්පජ්ජති දොමනස්සින්ද්‍රිය”න්ති ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බං. නිමිත්තත්ථෙ වෙතං භූමිමං, විතක්කවිචාරභාවහෙතුති අත්ථො. විතක්කවිචාරාති එත්ථ ඉති-සද්දො තස්මාති එතස්මිං අත්ථෙ දට්ඨබ්බො, තෙන යස්මා එතං දොමනස්සින්ද්‍රියං විතක්කවිචාරපච්චයෙ...පෙ....නෙව උප්පජ්ජති, යත්ථ පන උප්පජ්ජති, තත්ථ විතක්කවිචාරභාවෙයෙව උප්පජ්ජති. යස්මා ව අප්පහිනායෙව

දුතියජ්ඣානුපචාරෙ විතක්කවිචාරා, තස්මා තත්ථස්ස සියා උප්පත්තීති එවමෙත්ථ යොජනා වෙදිතබ්බා.

තත්ථාති දුතියජ්ඣානුපචාරෙ. අස්සාති දොමනස්සින්ද්‍රියස්ස. සියා උප්පත්තීති ඉද්දෙව පච්චයමත්තදස්සනෙන සම්භාවනමත්තතො වුත්තං. දොමනස්සුප්පත්තිසම්භාවනාපි හි උපචාරක්ඛණෙයෙව කාතුං යුත්තා, විතක්කවිචාරරහිතෙ පන දුතියජ්ඣානක්ඛණෙ තදුප්පත්තිසම්භාවනාපි න යුත්තා කාතුන්ති. ඉතරථා කුසලවිත්තක්ඛණෙ අකුසලදොමනස්සුප්පත්තියා අසම්භවතො “තත්ථස්ස සියා උප්පත්තී”ති න වත්තබ්බං සියා. සම්පත්ථෙ වා එතං භූමිමං, උපචාරජ්ඣානානන්තරවිචික්ඛති අත්ථො. දුතියජ්ඣානෙති එත්ථාපි අනන්තරවිචික්ඛිති න ත්වෙව උප්පජ්ජතිති අත්ථො, එවං උපරි සුඛින්ද්‍රියෙපි. සොමනස්සින්ද්‍රියස්ස උප්පත්තීති සම්බන්ධො. පභීනාති වුත්තාති ඉදං “පඤ්චන්තං ඔරම්භාගියානං සංයොජනානං පරික්ඛයා”ති වුත්තත්තා වුත්තං. දුක්ඛාභාවෙනාති දුක්ඛතාභාවෙන. එවං සුඛාභාවෙනාති එත්ථාපි. එතෙනාති දුක්ඛසුඛපටික්ඛෙපවචනෙන. ඉට්ඨානිට්ඨවිපරිතානුභවනලක්ඛණාති අතිඉට්ඨඅතිඅනිට්ඨානං විපරිතස්ස මජ්ඣිමනිකායෙසං අනුභවනලක්ඛණා, මජ්ඣිමනිකායෙසං මිති ඉට්ඨානිට්ඨෙසු එව පටිට්ඨං තබ්බිතිමුත්තස්ස අභාවා.

ඤානවතුක්කකථාවණ්ණනානායො නිට්ඨිතො.

පුබ්බෙතිවාසකථාවණ්ණනා

12. අරුපජ්ඣානානම්පි අභිගසමතාය චතුත්ථජ්ඣානෙ සභිගහොති ආහ කෙසඤ්චි අභිඤ්ඤාපාදකානීතිආදි, තෙනෙව චක්ඛති “අට්ඨ සමාපත්තියො නිබ්බත්තෙන්වා”තිආදි (පාරා. අට්ඨ. 1.12). තෙසු ච චතුත්ථජ්ඣානමෙව අභිඤ්ඤාපාදකං නිරොධපාදකං හොති, න ඉතරානි. දුරකාරණතං පන සන්ධාය “චත්තාරි ඤානානී”ති නෙසම්පි එකතො ගහණං කතන්ති දට්ඨබ්බං. චිත්තෙකඟ්ගතත්ථානීති ඉදං දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරං සන්ධාය වුත්තන්ති ආහ බිණ්ණසවානන්තිආදි. සබ්බකිච්චසාධකන්ති දිබ්බවිහාරාදිසබ්බබුද්ධකිච්චසාධකං.

සබ්බලොකියලොකුත්තරගුණදායකන්ති ඉමිනා යථාවුත්තං විපස්සනාපාදකත්තාදිසබ්බං සම්පිණ්ඩෙති. ඉද්දෙහි ඤානං භගවතො සබ්බබුද්ධගුණදායකස්ස මග්ගඤ්ඤාණස්ස පදට්ඨානත්තා එවං වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. යථාසිද්ධන්ති යථා ඉදං. අභිනිහාරක්ඛමන්ති ඉද්ධිවිධාදිඅත්ථං තදභිමුඛං නිහරණයොග්ගං.

ඤානප්පටිලාභපච්චයානන්ති ඤානප්පටිලාභහෙතුකානං
 ඤානප්පටිලාභං නිස්සාය උප්පජ්ජනකානං. පාපකානන්ති ලාමකානං.
 ඉච්ඡාවචරානන්ති ඉච්ඡාය වසෙන ඔතිණ්ණානං නීවරණභාවං
 තදෙකට්ඨකඤ්ච අප්පත්තානං අත්තුක්කංසනාදිවසප්පවත්තානං අහො වත
 මමෙව සත්ථා පටිපුච්ඡිත්වා හික්ඛුනං එවරූපං ධම්මං
 දෙසෙය්‍යාතිආදිනයප්පවත්තානං මානාදීනං. පොත්ථකෙසු පන
 “ඤානප්පටිලාභපච්චනීකාන”න්තිපි පාඨං ලිඛන්ති, සො පමාදපාඨොති
 ගහෙතඛ්ඛො “ඤානප්පටිලාභපච්චනීකානං නීවරණානං අභාවස්ස
 නීවරණදුර්භාවෙන පරිසුද්ධො”ති එවං පුබ්බෙ පරිසුද්ධපදෙයෙව වුත්තත්තා.
 සාරත්ථදීපනියං (සාරත්ථ. ටී. 1.12) පන “ඉච්ඡාවචරානන්ති ඉච්ඡාය
 අවචරානං ඉච්ඡාවසෙන ඔතිණ්ණානං පවත්තානං නානප්පකාරානං
 කොපඅප්පච්චයානන්ති අත්ථොති අයම්පි පාඨො අයුත්තො එවාති
 ගහෙතඛ්ඛං. තතො එව ව විසුද්ධිමග්ගෙ අයං පාඨො සබ්බෙන සබ්බං න
 දස්සිතො”ති වුත්තං. තත්ථ ව නානප්පකාරානං කොපඅප්පච්චයානන්ති එවං
 නීවරණභාවප්පත්තදොසානං පරාමට්ඨත්තා අයං පාඨො පටික්ඛිත්තොති
 වෙදිතඛ්ඛො.

අභිජ්ඣාදීනන්ති එත්ථ අභිජ්ඣා-සද්දෙන ව අනීවරණසභාවස්සෙව
 ලොභස්ස මානාදීනඤ්ච ගහණං ඤානප්පටිලාභපච්චයානන්ති
 අනුවත්තමානත්තා. උභයම්පිති අනඛිගණත්තං විගතූපක්කිලෙසත්තඤ්චාති
 එතං උභයම්පි යථාක්කමං අනඛිගණසුත්තවත්ථසුත්තානුසාරෙනව
 වෙදිතඛ්ඛං. තෙසු ව සුත්තෙසු කිඤ්චාපි නීවරණසභාවප්පත්තා පුලදොසාපි
 වුත්තා, තථාපි අධිගතවතඋත්ථජ්ඣානස්ස වසෙන වුත්තත්තා ඉධ සුමුමා එව
 තෙ ගහිතා. අඛිගණපක්කිලෙසසාමඤ්ඤෙන පනෙත්ථ සුත්තානං අපදිසනං.
 තථා හි “සුත්තානුසාරෙනා”ති වුත්තං, න පන සුත්තවසෙනාති.

පුබ්බෙනිවාසානුස්සතියං ඤාණං පුබ්බෙනිවාසානුස්සතිඤාණන්ති
 නිබ්බවනං දස්සෙන්නො ආහ පුබ්බෙනිවාසානුස්සතිමිහිතිආදි. ඉදානි
 පුබ්බෙනිවාසං පුබ්බෙනිවාසානුස්සතිං තත්ථ ඤාණඤ්ච විභාගතො දස්සෙතුං
 තත්ථාතිආදි වුත්තං. පුබ්බ-සද්දො අතීතභවවිසයො, නිවාස-සද්දො ව
 කම්මසාධනොති ආහ “පුබ්බෙ අතීතජාතීසු නිවුත්ථක්ඛන්ධා”ති. නිවුත්ථතා
 වෙත්ථ සකසන්තානෙ පවත්තතා, තෙනාහ අනුභූතාතිආදි. ඉදානි
 සපරසන්තානසාධනවසෙන නිවාස-සද්දස්ස අත්ථං දස්සෙතුං “නිවුත්ථධම්මා
 වා නිවුත්ථා”ති වත්වා තං විවරිතුං ගොචරනිවාසෙනාතිආදි වුත්තං.
 ගොචරභූතාපි හි ධම්මා ඤාණෙන නිවුත්ථා නාම භොන්ති, තෙ පන
 සපරවිඤ්ඤාණගොචරතාය දුට්ඨාති දස්සෙතුං අත්තනොතිආදි වුත්තං.

පරවිඤ්ඤාණවිඤ්ඤාතාපි වා නිවුත්ථාති සම්බන්ධො. ඉධාපි පරිච්ඡින්නාති පදං ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බං. අනමතග්ගෙපි හි සංසාරෙ අත්තනා අවිඤ්ඤාතප්ඵබ්බානං සත්තානං බන්ධා පරෙහෙව කෙහිවි විඤ්ඤාතත්තා පරවිඤ්ඤාණවිඤ්ඤාතා නාම වුත්තා, තෙසං අනුස්සරණං පුරිමතො දුක්ඛරං යෙහි පරෙහි විඤ්ඤාතතාය තෙ පරවිඤ්ඤාණවිඤ්ඤාතා නාම ජාතා, තෙසං චත්තමානසත්තානානුසාරෙන විඤ්ඤාතබ්බතො. තෙ ච පරවිඤ්ඤාණවිඤ්ඤාතා දුට්ඨා පරිනිබ්බතා අපරිනිබ්බතාති. තෙසු ච පරිනිබ්බතානුස්සරණං දුක්ඛරං සබ්බසො සුසම්ප්පින්නසත්තානත්තා. තං පන සිබාප්පත්තපරවිඤ්ඤාතං පුබ්බෙතිවාසං දස්සෙතුං “ඡින්නවට්ඨමකානුස්සරණාදීසු”ති වුත්තං. තත්ථ ඡින්නවට්ඨමකා අතීතෙ පරිනිබ්බතා ඛිණාසවා ඡින්නසංසාරමග්ගත්තා. ආදි-සද්දෙන අපරිනිබ්බතානං පරවිඤ්ඤාණවිඤ්ඤාතානම්පි සිභොක්කන්තිකවසථන අනුස්සරණං ගහිතං. යාය සතියා පුබ්බෙතිවාසං අනුස්සරති, සා පුබ්බෙතිවාසානුස්සතීති ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බං.

විහිත-සද්දො විධ-සද්දපරියායොති ආහ “අනෙකවිධ”න්ති, භවයොනිආදිවසෙන බහුවිධන්ති අත්ථො. විහිතන්ති වා පයුත්තං චණ්ණිතන්ති අත්ථං ගහෙත්වා “අනෙකෙහි පකාරෙහි විහිත”න්ති චත්තබ්බෙ මජ්ඣිමනිකායෙකං කත්වා නිද්දිට්ඨන්ති ආහ “අනෙකෙහි...පෙ.... සංචණ්ණිත”න්ති. පකාරෙහිති නාමගොත්තාදිපකාරෙහි. සංචණ්ණිතන්ති බුද්ධාදීහි කථිතං. අනු-සද්දො අනන්තරත්ථදීපකොති ආහ “අහිනින්නාමිතමත්තෙ ඵවා”ති, එතෙන ච පරිකම්මස්ස ආරද්ධතං දස්සෙති. සූරිතපාරමිතඤ්ඤිතිආදිනා පරිකම්මං විනාපි සිද්ධිං දස්සෙති.

ආරද්ධප්පකාරදස්සනත්ථෙති අනුස්සරිතුං ආරද්ධානං පුබ්බෙ නිවුත්ථක්ඛන්ධානං දස්සනත්ථෙ. ජායතීති ජාති, භවො. සො එකකම්මමූලකො ආදානනික්ඛෙපපරිච්ඡින්නො බන්ධප්පබන්ධො ඉධ “ජාති”ති අධිප්පෙතොති ආහ එකමිථිතිආදි. කප්පොති අසඬ්ඛොයායකප්පො, සො පන අත්ථතො කාලො තථාපචත්තධම්මමුපාදාය පඤ්ඤත්තො, තෙසං වසෙනස්ස පරිහානි ච වඩ්ඪී ච වෙදිතබ්බා. සංචට්ටො සංචට්ටනං විනාසො අස්ස අත්ථිති සංචට්ටො, අසඬ්ඛොයායකප්පො. සංචට්ටෙන විනාසෙන සහ තිට්ඨති සිලෙනාති සංචට්ටට්ඨාසී. ඵං විචට්ටොතිආදීසුපි. තත්ථ විචට්ටනං විචට්ටො, උප්පත්ති, වඩ්ඪී වා. තෙජෙන විනාසො තෙජොසංචට්ටො. විත්ථාරතො පනාති පුටුලතො පන සංචට්ටසීමාහෙදො නත්ථී, තෙනාහ “සදාපි”ති. එකනගරියා විය අස්ස ජාතක්ඛණෙ විකාරාපජ්ජනතො

ජාතික්ඛේත්තවොහාරොති දස්සෙතුං “පටිසන්ධිආදීසු කම්පති”ති වුත්තං. ආනුභාවො පවත්තතීති තදන්තොගධානං සබ්බෙසං සත්තානං රොගාදිඋපද්දවො වූපසම්මතීති අධිප්පායො. යං යාවතා වා පන ආකඨබ්බෙය්‍යාති වුත්තන්ති යං විසයක්ඛේත්තං සන්ධාය ඵකස්මිං ඵව බණ්ණෙ සබ්බත්ථ සරොන අභිවිඤ්ඤාපනං, අත්තනො රූපකායදස්සනඤ්ච පටිජානන්තෙන භගවතා “යාවතා වා පන ආකඨබ්බෙය්‍යා”ති වුත්තං.

එතෙසුති නිද්ධාරණෙ භූමිමං. පවත්තඵලභොජනොති සයංපතිතඵලාහාරො, ඉදඤ්ච තාපසකාලං සන්ධාය වුත්තං. ඉධූපපත්තියාති ඉධ වරිමභවෙ උපපත්තියා. ඵකගොත්තොති තුසිතගොත්තෙන ඵකගොත්තො. ඉතරෙති වණ්ණාදයො. තිත්ථියාති කම්මඵලවාදිනො. අභිනීහාරොති අභිනීහාරොපලක්ඛිතො පුඤ්ඤඤාණසම්භරණකාලො වුත්තො. වුත්තපටිසන්ධිවසෙනාති අත්තනො පරස්ස වා තස්මිං තස්මිං අත්තභාවෙ වුතිං දිස්වා අත්තරා කිඤ්ච අනාමසිත්වා පටිසන්ධියා ඵව ගහණවසෙන ඵවං ජානනං ඉච්ඡිතප්පදෙසොක්කමනන්ති ආභ තෙසඤ්ඡීතිආදි. උභයථාපීති බන්ධපටිපාටියාපි වුත්තපටිසන්ධිවසෙනපි. සිභොක්කන්තවසෙනපි සිහනිපාතවසෙනපි. කිලෙසානං ආතාපනපරිතාපනට්ඨෙන වීරියං ආතාපොති ආභ “වීරියාතාපෙනා”ති.

දිබ්බවක්ඛුඤ්ඤාණකථාවණ්ණනා

13. දිවි භවත්තා දිබ්බන්ති දෙවානං පසාදවක්ඛු වුවවතීති ආභ “දිබ්බසදිසත්තා”ති. දුරෙපීති පි-සද්දෙන සුබ්බමස්සාපි ආරම්මණස්ස ගහණං. වීරියාරම්භවසෙන ඉජ්ඣනතො සබ්බාපි භාවනා, පධානසඨ්ඨාරසමන්තාගතො වා ඉද්ධිපාදභාවනාවිසෙසතො වීරියභාවනාති ආභ “වීරියභාවනාබලනිබ්බත්ත”න්ති. දිබ්බවිහාරවසෙනාති කසිණාදිජ්ඣානවතඋක්කවසෙන. ඉමිනා දුරකාරණත්ථෙ අස්ස දිබ්බභාවමාහ. දිබ්බවිහාරසන්තිස්සිතත්තාති ඉමිනා ආසන්නකාරණභූතපාදකජ්ඣානතො නිබ්බන්තන්ති දිබ්බවිහාරසන්තිස්සිතත්තාති ඉමස්ස දිබ්බවිහාරපඤ්ඤාපන්නං අත්තනා සම්පයුත්තං රූපාවචරවතුත්ථජ්ඣානං නිස්සයපච්චයභූතං නිස්සය දිබ්බවක්ඛුඤ්ඤාණස්ස පවත්තත්තාතිපි අත්ථො. දිවුධාතුස්ස ජුතිගතියොගං සන්ධාය ආලොකපඅග්ගහෙනාතිආදි වුත්තං. තත්ථ ආලොකපරිග්ගහෙනාති කසිණාලොකපරිග්ගහවසෙන. දස්සනට්ඨෙනාති රූපදස්සනභාවෙන, ඉමිනා “චක්ඛති රූපං විභාවෙති”ති නිබ්බවනතො චක්ඛුත්තං දස්සෙති. චක්ඛුකිච්චකරණෙනාති ඉදං චක්ඛුමිච චක්ඛුති උපමාය සදිසනිමිත්තදස්සනං, සමවිසමාදිදස්සනසඨ්ඨාතස්ස චක්ඛුකිච්චස්ස කරණතොති අත්ථො.

යථාභාති උපක්කිලෙසසුත්තප්පදෙසං (ම. නි. 3.242) නිදස්සෙති. තත්ථ විචිකිච්ඡාතිආදියු භගවතො බොධිමුලෙ අනභිසම්බුද්ධස්සෙව දිබ්බවක්ඛුනා නානාවිධාති රූපාති පස්සන්තස්ස “ඉදං නු බො කිං, ඉදං නු බො කි”න්ති විචිකිච්ඡා උප්පන්නා, තතො පන විචිකිච්ඡාතිවත්තනත්ථං තාති රූපාති අමනසිකරොතො අමනසිකරොත්තස්ස ථිනමිද්ධං උප්පන්නං, තතො නිවත්තනත්ථං පුන සබ්බරූපාති මනසිකරොතො රක්ඛසාදියු ඡම්භිතත්තං උප්පන්නං, “කිමෙත්ථ භාගිනබ්බ”න්ති භයවිනෝදනවසෙන මනසිකරොතො අත්තතො මනසිකාරකොසල්ලං පටිච්ච උප්පිලසඬ්ඛාතා සමාධිදුසිකා ගෙහසිතපීති උප්පන්නා, තන්තිසෙධාය මනසිකාරවීරියං සිලීලං කරොත්තස්ස කායාලසියසඬ්ඛාතං දුට්ඨුල්ලං, තන්තිසෙධාය පුන වීරියං පග්ගණ්හතො අව්චාරද්ධවීරියං, පුන තන්තිසෙධාය වීරියං සිලීලයතො අතිලීනවීරියං උප්පන්නං, තන්තිසෙධෙත්වා දිබ්බරූපාති පස්සතො අභිප්ප්පාසඬ්ඛාතා තණ්හා උප්පන්නා, තන්තිසෙධාය භීනාදිනානාරූපාති මනසිකරොතො නානාරම්මණවික්ඛෙපසඬ්ඛාතා නානත්තසඤ්ඤා උප්පන්නා. පුන තං විභාය එකමෙව මනසිකරොතො අතිනිජ්ඣායිතත්තං රූපානං අතිවිය චිත්තනං උප්පන්නං. ඔභාසන්ති පරිකම්මසමුට්ඨිතං ඔභාසං. න ච රූපාති පස්සාමීති “පරිකම්මොභාසමනසිකාරපසුතතාය දිබ්බවක්ඛුනා රූපාති න පස්සාමී”ති එවං උප්පත්තික්කමසහිතො අත්ථො වෙදිතබ්බො, මනුස්සානං ඉදන්ති මානුසකං මානුසකවක්ඛුගොවරං පුලරූපං වුව්චති. තදෙව මනුස්සානං දස්සනුපචාරත්තා මනුස්සුපචාරොති ආහ “මනුස්සුපචාරං අතික්කමිත්වා”ති. රූපදස්සනෙනාති දුරසුබ්බමාදිරූපදස්සනෙන.

යස්මා නියමෙන පුරෙජාතට්ඨිතරූපාරම්මණං දිබ්බවක්ඛුඤාණං ආවජ්ජනපරිකම්මෙහි විනා න උප්පජ්ජති, න ච උප්පජ්ජමානං භිජ්ජමානං රූපමස්ස ආරම්මණං හොති දුබ්බලත්තා, වුත්තිත්තඤ්ච කම්මජරූපස්ස භඩ්ගක්ඛණෙ එව උප්පජ්ජති, පටිසන්ධිචිත්තඤ්ච උපපත්තික්ඛණෙ, තස්මා ආහ වුත්තික්ඛණෙතිආදි. රූපදස්සනමෙවෙත්ථ සත්තදස්සනන්ති වචමානෙතිආදිනා පුග්ගලාධිට්ඨානෙන වුත්තං. අභිරූපෙ විරූපෙතිපීති ඉදං චණ්ණ-සද්දස්ස සණ්ඨානවාචකතං සන්ධාය වුත්තං මහන්තං හත්ථීරාජචණ්ණං අභිනිමිතිත්වාතිආදියු (සං. නි. 1.138) විය. සුන්දරං ගතිං ගතා සුගතාති ආහ “සුගතිගතෙ”ති. ඉමිනා පන පදෙනාති යථාකම්මුපගෙති ඉමිනා පදෙන.

නෙරයිකානං අග්ගිජාලසත්ථනිපාතාදිහි විහින්නසර්චණ්ණං දිස්වා තදනන්තරෙහි කාමාවචරජවනෙනෙව ඤාතං තෙසං දුක්ඛානුභවනමපි

දස්සනඵලායත්තතාය “දිබ්බවක්ඛුකිච්චමෙවා” ති වුත්තං. එවං මනසිකරොති තෙසං කම්මස්ස ඤාතුකාමතාවසෙන පාදකජ්ඣානං සමාපජ්ජිත්වා වුට්ඨාය පරිකම්මවසෙන කින්නු බොතිආදිනා මනසිකරොති. අථස්ස තං කම්මං ආරම්මණං කත්වා ආවජ්ජනපරිකම්මාදීනං උපරි උප්පන්නෙන රූපාවචරවතුත්ථජ්ඣානෙන සම්පයුත්තං යං ඤාණං උප්පජ්ජති, ඉදං යථාකම්මුපගඤාණං නාමාති යොජනා. දෙවානං දස්සනෙපි එසෙව නයො. විසුං පරිකම්මන්ති පුබ්බෙනිවාසාදීනං විය දිබ්බවක්ඛුඤාණපරිකම්මං විනා විසුං පරිකම්මං නත්ථි. කෙවි පනෙත්ථ “පාදකජ්ඣානසමාපජ්ජනපරිකම්මෙහි කිච්චං නත්ථි, කින්නු බො කම්මන්තිආදිමනසිකාරානන්තරමෙව කම්මං. කම්මසීසෙන තංසම්පයුත්තෙව ධම්මෙ ආරම්මණං කත්වා අප්පනාවිථි උප්පජ්ජති. එවමනාගතංසඤාණෙපි, තෙනෙව විසුං පරිකම්මං නාම නත්ථි...පෙ.... දිබ්බවක්ඛුනා සහෙව ඉජ්ඣන්තිති වුත්ත”න්ති වදන්ති. තං න ගහෙතබ්බං වසිභුතානම්පි අභිඤ්ඤානං පාදකජ්ඣානාදිපරිකම්මං විනා අනුප්පත්තිතො. පාදකජ්ඣානාදිමත්තෙන ව විසුං පරිකම්මං නාම න හොතිති දිබ්බවක්ඛුනාව එතානි ඤාණානි සිද්ධානීති ගහෙතබ්බං. එවං අනාගතංසඤාණස්සාපීති දිබ්බවක්ඛුනා දිට්ඨස්ස සත්තස්ස අනාගතෙ පවත්ති. ඤාතුකාමතාය පාදකජ්ඣානාදිනමනන්තරං ඤාණබලානුරූපං අනාගතෙසු අනෙකකප්පෙසු උප්පජ්ජනාරහෙ පුබ්බෙ අත්තභාවපරියාපන්නෙ පඤ්චක්ඛන්ධෙ තප්පට්ඨද්ධෙ තදාරම්මණෙ ව සබ්බෙ ලොකියලොකුත්තරධම්මෙ සම්මුතිඤ්ච එකක්ඛණෙ ආලම්බිත්වා උප්පජ්ජනකස්ස වතුත්ථජ්ඣානසම්පයුත්තස්ස අනාගතංසඤාණස්සාපි විසුං පරිකම්මං නාම නත්ථිති යොජනා.

කෙවි පනෙත්ථ “පුබ්බෙනිවාසානුස්සතියං විය නාමගොත්තාදිගහණම්පි අත්ථෙව, තඤ්ච න අභිඤ්ඤාක්ඛණෙ, අථ බො තදනන්තරෙසු කාමාවචරජවනක්ඛණෙසු එව හොති නාමපරිකප්පකාලෙ ඉතරපරිකප්පාසම්භවා කම්මෙත්තූප්පත්තියඤ්ච පරියන්තාභවා. සබ්බපරිකම්මනිමිත්තෙසු පන ධම්මෙසු අත්ථෙසුපි එකක්ඛණෙ අභිඤ්ඤාය දිට්ඨෙසු යථාරූචිවසෙන පච්ඡා එවංනාමොතිආදිනා කාමාවචරවිත්තෙන විකප්පො උප්පජ්ජති වක්ඛුනා දිට්ඨෙසු බහුසු රූපෙසු ථම්මකුම්භාදිවිකප්පො විය. යඤ්ච කත්ථ අවිකප්පිතං, තම්පි විකප්පනාරහන්ති සබ්බං නාමගොත්තාදිතො විකප්පිතමෙව හොති. යථා චෙත්ථ, එවං පුබ්බෙනිවාසානුස්සතියම්පි පරිකප්පාරහතම්පි සන්ධාය පාළියං එවංනාමොතිආදිනා අපදෙසසහිතමෙව වුත්ත”න්ති වදන්ති. අඤ්ඤෙ පන “නාමගොත්තාදිකං සබ්බම්පි එකක්ඛණෙ පඤ්ඤායති, අභිරූචිතං පන වචසා

වොහරන්ති” ති වදන්ති, තෙපි අත්ථතො පුරිමෙහි සදිසා එව, පුබ්බෙ දිට්ඨස්ස පුන වොහාරකාලෙපි පරිකප්පෙනබ්බතො පරිකප්පාරහධම්මදස්සනමෙව තෙහිපි අත්ථතො උපගතං. එකෙ පන “සො තතො වුතො අමුත්ත උදපාදිත්තිආදිවචනතො කමෙනෙව අතීතානාගතධම්මජානනෙන නාමගොත්තාදීහි සද්ධිං ගහණං සුකර්”න්ති වදන්ති, තං අයුත්තමෙව බුද්ධානම්පි සබ්බං ඤාතුං අසක්කුණෙය්‍යායාස සබ්බඤ්ඤාභානානිජ්ජසඬගතො. පාළියං ඉමෙ වත භොන්තොතිආදි යථාකම්මුපගඤාණස්ස පවත්තිආකාරදස්සනං. කායවාචාදි චෙත්ථ කායවච්චිඤ්ඤත්තියො.

භාරියන්ති ආනන්තරියසදිසත්තා වුත්තං. බ්‍රමාපනෙ හි අසති ආනන්තරියමෙව. තස්සාති භාරියසභාවස්ස උපවාදස්ස. මහල්ලකොති කෙවලං වයසාව මහල්ලකො, න ඤාණෙන, “නායං කිඤ්චි ලොකවොහාරමත්තම්පි ජානාති, පරිසද්ධසකො එව අම්භාකං ලජ්ජිතබ්බස්ස කරුණතො” ති අධිජ්ජායෙන හිලෙත්වා වුත්තත්තා ගුණපරිධංසනෙන උපවදන්ති වෙදිතබ්බං. ආවුසොතිආදිනා ථෙරො උපරිමග්ගුප්පත්තිමස්ස ආකඬ්ඛන්තො කරුණාය අත්තානමාවිකාසි. පාකතිකං අභොසීති මග්ගාවරණං නාභොසීති අධිජ්ජායො. අත්තනා වුඬ්ඪතරොති සයම්පි වුඬ්ඪො. එත්ථාපි “උක්කුටිකං නිසීදිත්වා” ති විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තං. අනාගාමී අරහා ව ආයතිං සංවරත්ථාය න බ්‍රමෙය්‍යුං, සෙසා දොසෙනපීති ආහ “සචෙ සො න බ්‍රමති” ති.

යෙ ව...පෙ.... සමාදපෙන්නි, තෙපි මිච්ඡාදිට්ඨිකම්මසමාදානාති යොජෙතබ්බං. සීලසම්පන්නොතිආදීසු නිජ්ජපරියායතො අග්ගමග්ගට්ඨො අධිජ්ජෙතො තස්සෙව අඤ්ඤාරාධනා නියමතො, සෙසාපි වා පච්ඡිමභවිකා සීලාදීසු ධීතා තෙසම්පි අඤ්ඤාප්පත්තිනියමතො. අඤ්ඤන්ති අරහත්තඵලං. එවං සම්පදන්ති එවං නිබ්බත්තිකං. යථා තං අවිරජ්ඣනකනිබ්බත්තිකං, එවමිදම්පි එතස්ස නිරයෙ නිබ්බත්තනන්ති අත්ථො. යං සන්ධාය “එවංසම්පදමිද්”න්ති නිද්දිට්ඨං, තං දස්සෙතුං තං වාචන්තිආදි වුත්තං. තං වාචන්ති අරියුපවාදං. චිත්තන්ති අරියුපවාදකචිත්තං. දිට්ඨිත්ති අරියුපවාදෙ දොසාභාවදස්සනදිට්ඨිං. “සබ්බමෙතං පජහිස්සාමි” ති චිත්තෙන අවිචයං දෙසෙත්වා බ්‍රමාපනවසෙන අජ්ජහාය අජ්ජට්ඨිස්සජ්ජිත්වා. යථාහතං නික්ඛිත්තො එවං නිරයෙති යථා නිරයපාලෙහි ආහරිත්වා නිරයෙ යපිතො, එවං නිරයෙ යපිතො එව, අරියුපවාදෙනෙවස්ස ඉදං නියමෙන නිරයෙ

නිබ්බත්තනං යථා මග්ගෙන ඵලං සම්පජ්ජති, එවං සම්පජ්ජනකන්ති අධිප්පායො.

මිච්ඡාදිට්ඨි සබ්බපාපමුලත්තා පරමා පධානා යෙසං වජ්ජානං තානි මිච්ඡාදිට්ඨිපරමානි වජ්ජානි, සබ්බවජ්ජෙහි මිච්ඡාදිට්ඨියෙව පරමං වජ්ජන්ති අත්ථො. අවිතරාගස්ස මරණතො පරං නාම භවන්තරුපාදානමෙවාති ආහ “පරං මරණානි තදනන්තරං අභිනිබ්බත්තක්ඛන්ධග්ගහණෙ” ති. යෙන තිට්ඨති, තස්ස උපච්ඡෙදෙනෙව කායො භිජ්ජතිති ආහ “කායස්ස හෙදාති ජීවිතින්ද්‍රියස්සුපච්ඡෙදා” ති. එති එතස්මා සුඛන්ති අයො, පුඤ්ඤං. ආයස්සාති ආගමනස්ස, හෙතුස්ස වා. අයති ඉට්ඨාරම්මණාදීහි පවත්තිති ආයො, අස්සාදො. අසුරසදිසන්ති පෙනාසුරසදිසං.

ආසවක්ඛයඤාණකථාවණ්ණනා

14. සරසලක්ඛණපට්ඨෙට්ඨෙනාති සභාවසඨ්ඨාතස්ස ලක්ඛණස්ස අසම්මොහතො පට්ඨිජ්ඣනෙන. නිබ්බත්තිකන්ති නිජ්ඣාදනං. යං යානං පත්ථාති යං නිබ්බානං මග්ගස්ස ආරම්මණපච්චයට්ඨෙන යානං කාරණභූතං ආගම්ම. අප්පවත්තින්ති අප්පවත්තිහෙතුං. කිලෙසවසෙනාති යෙසං ආසවානං බෙපනෙන ඉදං ඤාණං ආසවක්ඛයඤාණං ජාතං, තෙසං කිලෙසානං වසෙන, තෙසං ආසවානං වසෙන සබ්බකිලෙසානං සඨ්ඨගහණතො පරියායතො පකාරන්තරතොති අත්ථො. පාළියං අතීතකාලවසෙන “අබ්භඤ්ඤාසි” න්ති වත්ථාපි අභිසමයකාලෙ තස්ස තස්ස ජානනස්ස පච්චුප්පන්නතං උපාදාය “එවං ජානතො එවං පස්සතො” ති වත්තමානකාලෙන නිද්දෙසො කතො. කාමාසවාදීනං විමුච්චිතෙනෙව තදවිනාභාවතො දිට්ඨාසවස්සාපි විමුත්ති වෙදිතබ්බා.

“බිණා ජාතී” ති ජානනං කිලෙසක්ඛයපච්චවෙක්ඛණවසෙන, වුසිතං බ්‍රහ්මවරියන්තිආදිජානනං මග්ගඵලනිබ්බානපච්චවෙක්ඛණවසෙන හොතීති ආහ “බිණා ජාතීතිආදීහි තස්ස භූමි” න්ති. තත්ථ භූමීන්ති විසයං, තිස්ස කාලෙසුපි ජාතික්ඛයං පති උජ්ජකමෙව වායාමාසම්භවෙපි තං පති වායාමකරණස්ස සාත්ථකතං, තස්ස අනාගතක්ඛන්ධානුප්පත්තිඵලතඤ්ච දස්සෙතුං යා පනාතිආදි වුත්තං. යා පන මග්ගස්ස අභාවිතත්තාතිආදිනා හි මග්ගෙනාවිහතකිලෙසෙහෙව ආයතිං ඛන්ධානං ජාති හෙස්සති, තෙසඤ්ච කිලෙසානං මග්ගෙන විනාසෙ සති ඛන්ධා න ජායිස්සන්ති, කිලෙසානඤ්ච තෙකාලිකතාය ජාතියං වුත්තනයෙන කෙනවි පච්චයෙන විනාසයොගෙපි විත්තසන්තානෙ කිලෙසවිරුද්ධඅරියමග්ගක්ඛණුප්පාදනමෙව තබ්බිනාසො විරුද්ධපච්චයොපනිපාතෙන ආයතිං අනුප්පජ්ජනතො බීජසන්තානෙ

අග්ගික්ඛන්ධොපනිපාතෙන ආයතිං ඛිජන්තානුප්පත්ති විය, ඉති මග්ගක්ඛණුප්පත්තිසංඛිධානකිලෙසාභාවෙන කිලෙසඵලානං ඛන්ධානං ආයතිං අනුප්පත්තියෙව ජාතික්ඛයොති අයමත්ථො විභාවියති, තෙනාහ “මග්ගස්ස භාවිතත්තා අනුප්පාදධම්මතං ආපජ්ජනෙන ඛිණා”ති. එත්ථ වායමත්ථො කිලෙසාභාවසංඛිධානස්ස මග්ගස්ස භාවිතත්තා උප්පාදිතත්තා පච්චයාභාවෙන අනුප්පජ්ජන්ති ඛන්ධානං ජාති තෙන ආයතිං අනුප්පජ්ජනසංඛිධානෙන අනුප්පාදධම්මතං ආපජ්ජනෙන වොහාරතො ඛිණා මෙ ජාතීති. න හි සංඛිධනධම්මානං පච්චයන්තරෙන විනාසො සම්භවති, සම්භවෙ ව තස්ස පච්චයන්තරතාදිප්පසංඛිගතො. තඛ්ඛිරුද්ධක්ඛණුප්පාදනමෙව තඛ්ඛිනාසුප්පාදනං. තන්ති ඛිණජාතිං අඛිහඤ්ඤාසින්ති සම්ඛන්ධො. ඉත්ථත්තායාති ඉමෙ පකාරා ඉත්ථං, තඛ්ඛාවො ඉත්ථත්තං, තදත්ථාය. දස්සෙන්නොති නිගමනවසෙන දස්සෙන්නොති.

විජ්ජාත්තයකථාවණ්ණනානායො නිට්ඨිතො.

උපාසකත්තපටිවෙදනාකථාවණ්ණනා

15. අඤ්ඤාණන්ති ධි-සද්දයොගෙන සාමිඅත්ථෙ උපයොගවචනං. පාදානීති පාදෙ. යසසාති පරිවාරෙන. කොතුහලච්ඡරෙති කොතුහලෙ අච්ඡරෙ ව. අයන්ති අමික්කන්ත-සද්දො. නයිදං ආමෙඨිතවසෙන ද්වික්ඛත්තුං, අථ ඛො අත්ථද්වයවසෙනාති දස්සෙන්නො අථ වාතිආදිමාහ. අවිසෙසෙන අත්ථසාමඤ්ඤෙන නිජ්ඣන්තො අහික්කන්තන්ති භාවනපුංසකනිද්දෙසො, දෙසනාපසාදාදිවිසෙසාපෙක්ඛායපි තථෙව තිට්ඨති පුබ්බෙ නිජ්ඣන්තත්තාති ආහ “අහික්කන්තං...පෙ.... පසාදො”ති. අධොමුඛයපිතං කෙනවි. හෙට්ඨාමුඛජාතං සයමෙව. පරියායෙහීති පකාරෙහි, අරසරුපත්තාදිපටිපාදකකාරණෙහි වා.

ගමුධාතුස්ස ද්විකම්මකත්තාභාවා ගොතමං සරණන්ති ඉදං පදද්වයමිපි න උපයොගවචනං. අපි ව ඛො පුරිමමෙව, පච්ඡිමං පන පච්චත්තවචනන්ති දස්සෙතුං “ගොතමං සරණන්ති ගච්ඡාමි”ති වුත්තං. තෙන ව ඉති-සද්දො ලුත්තනිද්දිට්ඨොති දස්සෙති. අසස්සාති අසතො පාපතො. තාතාති හි පදං අපෙක්ඛිත්වා නිස්සක්කස්සෙව යුත්තත්තා. අධිගතමග්ගෙ සච්ඡිකතනිරොධෙති පදද්වයෙනාපි ඵලට්ඨා එව දස්සිතා, න මග්ගට්ඨාති දස්සෙන්නො “යථානුසිට්ඨං පටිපජ්ජමානෙ වා”ති ආහ. විත්ථාරොති ඉමිනා “යාවතා, හික්ඛවෙ, ධම්මා සංඛිධතා වා අසංඛිධතා වා, විරාගො තෙසං

අග්ගමක්ඛායනී’ති (ඉතිවු. 90; අ. නි. 4.34) වුත්තපදං සඬගණ්භාති. අනෙජන්ති නිත්තණ්භං. අප්පටිකුලන්ති අවිරොධන්ථදීපනතො අවරුද්ධසුචිං පණිතං වා. වාචාය පගුණිකත්තබ්බතො, පකට්ඨෙහි සද්දත්ථගුණෙහි යොගතො වා පගුණං. සංභතොති සටිතො සමෙතො. යත්ථාති යෙසු පුරිසයුගෙසුති සම්බන්ධො. අට්ඨ ව පුග්ගලධම්මදසා තෙති තෙ අට්ඨ පුග්ගලා අරියධම්මස්ස දිට්ඨත්තා ධම්මදසා.

සරණන්තිආදීසු අයං සඬබ්බෙපත්ථො - භයහිංසනාදිඅත්ථෙත රතනත්තයං සරණං නාම, තදෙව මෙ රතනත්තයං තාණං ලෙණං පරායණන්ති බුද්ධසුබුද්ධතාදිගුණවසෙන තප්පරායණතාකාරප්පවත්තො විත්තුප්පාදො සරණගමනං නාම. යථාචුත්තෙන ඉමිනා විත්තුප්පාදෙන සමන්තාගතො සරණං ගච්ඡති නාම. එතස්ස ව සරණගමනස්ස ලොකියලොකුත්තරවසෙන දුට්ඨො පහෙදො. තත්ථ ලොකුත්තරං සරණගමනුපක්කිලෙසසමුච්ඡෙදෙන මග්ගක්ඛණෙයෙව සිජ්ඣති. ලොකියසරණගමනං චතුර්ධා පවත්තති අභං අත්තානං බුද්ධස්ස පරිච්චජාමිතිආදිනා අත්තනියානතෙන, යථාචුත්තතප්පරායණතාය, සිස්සභාවුපගමනෙන, පණිපාතෙන වාති. සබ්බත්ථාපි චෙත්ථ සෙට්ඨදක්ඛණෙයාභාවවසෙනෙව සරණගමනං හොති, න ඤාතිභයාවරියාදිවසෙනාති වෙදිතබ්බං. එවං ඤාතිආදිවසෙන තිත්ථියං චන්දතො සරණං න භිජ්ජති, දක්ඛණෙයාභාවෙන අඤ්ඤං චන්දතො සරණං භිජ්ජති. ලොකියස්ස සරණගමනස්ස නිබ්බානප්පත්තිනියමං සදිසඵලං සරණගතස්ස අනාගතෙ නිබ්බානප්පත්තිනියමතො. සබ්බලොකියසම්පත්තිසමධිගමො පන අපායදුක්ඛාදිසමතික්කමො ව ආනිසංසඵලං. තීසු වත්ථුසු වස්ස සංසයම්චිජාඤාණාදි සංකිලෙසො. හෙදොපිස්ස සාවජ්ජානවජ්ජවසෙන දුට්ඨො. තත්ථ පඨමො මිච්ඡාදිට්ඨිපුබ්බකෙහි තිත්ථියපණිපාතාදීහි හොති, සො ව අනිට්ඨඵලත්තා සාවජ්ජො. අනවජ්ජො පන කාලකිරියාය හොති. ලොකුත්තරසරණගමනස්ස සබ්බථා සංකිලෙසො වා හෙදො වා නත්ථීති වෙදිතබ්බං.

කො උපාසකොතිආදි උපාසකත්තසරූපකාරණාදිපුච්ඡා. තත්ථ යො ගහට්ඨො මනුස්සො වා අමනුස්සො වා වුත්තනායෙන තිසරණං ගතො, අයං උපාසකො. යො ව සරණගමනාදිකිරියාය රතනත්තයං උපාසනතො “උපාසකො”ති වුච්චති. පඤ්ච වෙරමණියො වස්ස සීලං. පඤ්චමිච්ඡාවාණිජ්ජාදිපාපාජීවං පහාය ධම්මෙන සමෙන ජීවිතකප්පනමස්ස ආජීවො. අස්සද්ධියදුස්සීලතාදයො උපාසකත්තස්ස විපත්ති, තදභාවො සම්පත්තීති වෙදිතබ්බො.

විහාරග්‍රහණාති ඔවරකාදිවසනටියානකොටියාසෙන. අජ්ජභාවන්ති අස්මිං අහනි පවත්තං පසාදාදිං. කායවිඤ්ඤත්තිහෙතුකො සරීරාවයවො කායඛිගං. වච්චිඤ්ඤත්තිහෙතුකං ඔට්ඨජිවහාදි වාවඛිගං. අවොපෙත්වාති අවාලෙත්වා. එතෙන ව වච්චිපවත්තියා පුබ්බහාගෙ යානකරණානං චලනපච්චයො වායොධාතුයා විකාරාකාරො විසුං කායවිඤ්ඤත්ති න හොති, තෙන විසුං විඤ්ඤාපෙනබ්බස්ස අධිජ්ජායස්ස අභාවා වච්චිඤ්ඤත්තියමෙව සඛිගය්හති තදුපකාරත්තා. යථා කායෙන කායකණ්ඩුයනාදීසු සද්දුජ්ජපත්තිහෙතුභූතො පට්ඨිධාතුයා ආකාරවිකාරො විසුං අධිජ්ජායස්ස අවිඤ්ඤාපනතො වච්චිඤ්ඤත්ති න හොති, එවමයම්පිති දස්සෙති. අධිජ්ජායවිඤ්ඤාපනතො හෙතා විඤ්ඤත්තියො නාම ජාතා, න කෙවලං වායුපට්ඨිතං චලනසද්දුජ්ජපත්තිපච්චයභූතවිකාරාකාරමත්තතාය. එවඤ්ච බහිද්ධා රුක්ඛාදීසු චලනසද්දුජ්ජපත්තිපච්චයානං යථාචුත්තජ්ජකාරානං විකාරාකාරානං අවිඤ්ඤත්තිතා සමත්ථිතා හොතීති වෙදිතබ්බා. කෙච්ච වාවඛිගන්ති “හොතු සාධු”ති එවමාදිවාචාය අවයවන්තිආදිං වදන්ති, තං අවොපෙත්වාති ඉමිනා න සමෙති. ඛන්තිං වාරෙත්වාති අනුමතිං පවත්තෙත්වා. “ඛන්තිං ධාරෙත්වා”තිපි පාඨො, බහි අනික්ඛමනවසෙන ගණ්හිත්වාති අත්ථො. පටිමුඛොති හගවති පටිනිවත්තමුඛො, තෙනාහ “අපක්කමිත්වා”ති.

16. යාවධාතුස්ස ද්විකම්මකත්තා “හගවා වස්සාවාසං යාවිතො”ති චුත්තං. සුසස්සකාලෙපිති චුත්තමෙවත්ථං පාකටං කාතුං “අතිසමග්ගෙපි”ති චුත්තං. අතිවිය අජ්ජග්ගෙපි යදා කිඤ්චිදෙව දත්වා බහුං පුබ්බණ්ණාපරණ්ණං ගණ්හන්ති, තාදිසෙ කාලෙපිති අත්ථො. භික්ඛමානාති යාවමානා. චුත්තසස්සන්ති වපිතසස්සං. තත්ථාති වෙරඤ්ජායං, එතෙන “චුත්තං සලාකා එව හොති එත්ථාති සලාකාචුත්තා”ති විසෙසනස්ස පරනිපාතෙන නිබ්බවනං දස්සෙති. අථ වා “සබ්බං සස්සං සලාකාමත්තමෙව චුත්තං නිබ්බත්තං සම්පන්නං එත්ථාති සලාකාචුත්තා”තිපි නිබ්බවනං දට්ඨබ්බං, තෙනාහ “සලාකා එව සම්පජ්ජති”ති. “සලාකාය චුත්තං ජීවිකා එතිස්සන්ති සලාකාචුත්තා”තිපි නිබ්බවනං දස්සෙතුං සලාකාය වාතිආදි චුත්තං. ධඤ්ඤකරණටියානෙති ධඤ්ඤමිත්තටියානෙ. වණ්ණජ්ඣක්ඛන්ති කහාපණ්ණපරික්ඛකං.

උඤ්ජෙන පග්ගහෙනාති එත්ථ පග්ගහෙනාති පත්තෙන, තං ගහෙත්වාති අත්ථො. පග්ගය්හති එතෙන භික්ඛාති හි පග්ගහො, පත්තො. තෙනාහ

පඤ්ඤානාම යො උඤ්ජේනිඤාදි. අථ චා පඤ්ඤානාති ගහණෙන,
උඤ්ජේනිඤාය ගහණබ්බො පත්තොති සිජ්ඣතිඤා ආහ “පත්තං ගහණවා” ති.

ගඤ්ඤාය උත්තරදිසාපදෙසො උත්තරාපථො, සො නිවාසො ඵතෙසං,
තතො චා ආගතාති උත්තරාපථකා, තෙනාහ උත්තරාපථවාසිකාතිඤාදි.
“උත්තරාහකා” තිපි පාඨො, සො ඵච අත්ථො නිරුත්තිනියෙන. මන්දිරන්ති
අස්සසාලං. “මන්දිර” න්තිපි ලිඛන්ති, තං න සුන්දරං. සා ච මන්දිරා යස්මා
පරිමණ්ඩලාකාරෙන බහුවිධා ච කතා, තස්මා “අස්සමණ්ඩලිකායො” ති
වුත්තා.

ගඤ්ඤාය දක්ඛිණාය දිසාය දෙසො දක්ඛිණාපථො, තත්ථ ජාතා මනුස්සා
දක්ඛිණාපථමනුස්සා. බුද්ධං මමායන්ති මමෙවායන්ති ගණ්හනසීලා
බුද්ධමාමකා, ඵචං සෙසෙසුපි. ඵචන්ති පච්ඡා වුත්තනියෙන අත්ථො
ගස්මානෙන. පටිච්ඡන්ති කොට්ඨාසං. තද්වපිසන්ති තදනුරූපං තප්පභොනකං.
ලද්ධාති ලහිත්වා නො භොතිති සම්බන්ධො. “ලද්ධො” ති චා පාඨො,
උපට්ඨාකට්ඨානං නෙව ලහිත්ති අත්ථො. ඤාති ච පසත්ථතමගුණයොගතො
සෙට්ඨො චාති ඤාතිසෙට්ඨො. ඵචරූපෙසු යානෙසු අයමෙව පතිරූපොති
ආමිසස්ස දුල්ලහකාලෙසු පරිකථොභාසාදිං අකත්වා පරමසල්ලෙඛවුත්තියා
ආජීවසුද්ධියං යත්වා භගවතො අධිප්පායානුගුණං ආමිසං විචාරෙන්නෙන
නාම ඤාතිසිනෙහයුත්තෙන අරියසාවකෙනෙව කාතුං යුත්තන්ති අධිප්පායො.

මාරාවට්ටනායාති මාරෙන කතවිත්තපරිවට්ටනෙන,
විත්තසම්මොහනෙනාති අත්ථො. තම්පිති උත්තරකුරුං චා තිදසපුරං චා
ආවට්ටෙය්‍ය.

“චුස්සස්සාහං පාවචනෙ, සාවකෙ පරිභාසයිං;
යචං බාදථ භුඤ්ජථ, මා ච භුඤ්ජථ සාලයො” ති. (අප. මෙර 1.39.88)

—

අපදානෙ වුත්තස්ස අකුසලස්ස තදා ඔකාසකතත්තා. නිබද්ධදානස්සාති
“දස්සාමා” ති චාචාය නියමිතදානස්ස. අප්පිතවත්තස්සාති කායෙන
අතිහරිත්වා දින්නවත්ථුනොපි. විසහතිති සක්කොති. සඬබ්බෙපෙනාති
නීභාරෙන. බ්‍යාමප්පභායාති සමන්තතො හෙට්ඨා ච උපරි ච
අසිතිහත්ථමත්තෙ යානෙ සනිභූතාය ඡබ්බණ්ණාය පභාය, යතො
ඡබ්බණ්ණරංසියො තළාකතො මාතිකායො විය නික්ඛමිත්වා දසසු දිසාසු
ධාවන්ති, සා යස්මා බ්‍යාමමත්තා විය බායති, තස්මා “බ්‍යාමප්පභා” ති වුච්චති.

යස්මා අනුබ්‍යාඤ්ඡනානි ව පච්චෙකං භගවතො සරීරෙ පභාසම්පත්තියුත්තා ආකාසෙ චන්දසුරියාදයො විය විභාතා විරොචන්ති, තස්මා තානි බ්‍යාමජ්ජභාය සහ කෙනචි අනභිභවනීයානි වුත්තානි.

අනත්ථසඤ්ඡිතෙති සාතාපෙක්ඛං සාමිඅත්ථෙ භූමිමචචනං, තෙනාහ “තාදිසස්ස චචනස්ස සාතො”ති. අත්ථො ධම්මදෙසනාය හෙතු උප්පජ්ජති එත්ථ, ධම්මදෙසනාදිකො වා අත්ථො උප්පජ්ජති එතායාති අට්ඨුප්පත්ති, පච්චුප්පත්තචත්ථු.

එකං ගහෙත්වාති ධම්මදෙසනාසික්ඛාපදපඤ්ඤත්තිසඬ්ඛාතෙසු ද්විසු ධම්මදෙසනාකාරණං ගහෙත්වා. රත්තිවිජේදො වාති සත්තාහකරණියවසෙන ගන්ත්වා ඛෙති අරුණුට්ඨාපනවසෙන වුත්තො, න වස්සවිජේදවසෙන තස්ස විසුං වුච්චමානත්තා. එතෙන ව වස්සවිජේදපච්චයෙ සත්තාහකරණියෙන ගමනං අනුඤ්ඤාතන්ති වෙදිතබ්බං. න කිස්මිඤ්චිති කිස්මිඤ්චි ගුණෙ සම්භාවනාවසෙන න මඤ්ඤන්ති. පච්ඡා සීලං අධිට්ඨානෙය්‍යාමාති ආජීවහෙතු සන්තගුණස්පකාසනෙන ආජීවිච්ඡන්තිං සන්ධාය වුත්තං. අතිමඤ්ඤිස්සතිති අවමඤ්ඤිස්සති.

17. “ආයස්මාති පියවචනමෙත”න්ති උච්චනීවජනසාමඤ්ඤවසෙන වත්වා පුන උච්චජනාවෙණිකවසෙනෙව දස්සෙත්තො “ගරුගාරවසජ්ජතිස්සාධිවචන”න්ති ආහ. තත්ථ සහ පතිස්සයෙන නිස්සයෙනාති සජ්ජතිස්සො, සනිස්සයො, තස්ස ගරුගුණයුත්තෙසු ගාරවචනන්ති අත්ථො. ඉධ පන චචනමෙව අධිවචනං. පජ්ජට්ඨොජන්ති ආදිකජ්ජෙ උදකුපරි පඨමං පථවිභාවෙන සඤ්ජාතං නවනීතපිණ්ඩසදිසං උදකෙපි උප්පිලනසභාවං අවිලීයනකං අතිසිනිද්ධමධුරං අනෙකයොජනසහස්සබහලං රසාතලසඬ්ඛාතං පථවොජං. යං ආදිකජ්ජිකෙහි මනුස්සෙහි රසතණ්භාය ගහෙත්වා භුඤ්ජමානං තෙසං කම්මබලෙන උපරිභාගෙ කක්ඛලභාවං ආපජ්ජිත්වා හෙට්ඨා පුරිමාකාරෙතෙව යීතං, යස්ස ච බලෙන අයං මහාපථවී සපබ්බතසමුද්දකානනා හෙට්ඨාඋදකෙ අනිමුජ්ජමානා අවිකිරියමානා කුල්ලුපරි විය නිච්චලා තිට්ඨති, තං පථවිසාරමණ්ඩන්ති අත්ථො, තෙනාහ පථවීමණ්ඩොතිආදි. සම්පන්නන්ති මධුරරසෙන උපෙතං, තෙනාහ “සාදුරස”න්ති. උපපන්නඵලොති බහුඵලො. “නිම්මක්ඛික”න්ති වත්වා පුන “නිම්මක්ඛිකණ්ඩ”න්ති මක්ඛිකණ්ඩානම්පි අභාවං දස්සෙති. යෙ පථවීනිස්සිකා පාණා, තෙ තත්ථ සඬ්ඛාමෙස්සාමීති එත්ථ මනුස්සාමනුස්සතිරච්ඡානගතිත්ථිනම්පි හත්ථසඬ්ඛාමනෙ කිං අනාමාසදොසො න භොතීති? න භොති, කස්මා? “අනාපත්ති, හික්ඛවෙ,

ඉද්ධිමස්ස ඉද්ධිවිසයෙ”ති (පාරා. 159) වචනතො, තෙනෙව භගවාපි අනාමාසදොසං අදස්සෙත්වා “විපල්ලාසම්පි සත්තා පටිලභෙය්‍යු”න්ති ආහ, බුද්දකො ගාමො. මහන්තො සාපණො නිගමො. පදවිතිහාරෙතාති පදනික්ඛෙපෙන.

විනයපඤ්ඤත්තියාවනකථාවණ්ණනා

18. විනයපඤ්ඤත්තියා මූලතො පභූතීති පාරාජිකාදිගරුකානං, තදඤ්ඤෙසඤ්ච සික්ඛාපදානං පාතිමොක්ඛුද්දෙසක්කමෙන යෙභුයොන අපඤ්ඤත්තතං සන්ධාය වුත්තං, න සබ්බෙන සබ්බං අපඤ්ඤත්තතාය. තෙනෙව ථෙරො භගවත්තං “සාවකානං සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙය්‍ය උද්දිසෙය්‍ය පාතිමොක්ඛ”න්ති පාතිමොක්ඛුද්දෙසෙන සහ සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තියං යාචි. ඛන්ධකෙ හි ආනන්දත්ථෙරාදීනං පබ්බජ්ජතො පුරෙතරමෙව රාහුලභද්දස්ස පබ්බජ්ජාය “න, භික්ඛවෙ, අනනුඤ්ඤාතො මාතාපිතුහි පුත්තො පබ්බාපෙතබ්බො, යො පබ්බාපෙය්‍ය ආපත්ති දුක්කටස්සා”ති (මහාව. 105) පඤ්ඤත්තසික්ඛාපදං දිස්සති. ඉධෙව අට්ඨකථායම්පි “සාමම්පි පවනං...පෙ.... න වට්ටති”ති ව, “රත්තිච්ඡෙදො වස්සච්ඡෙදො වා න කතො”ති ව වුත්තත්තා පුබ්බෙව සාමපාකාදිපටික්ඛෙපො අත්ථිති පඤ්ඤායති. එවං කතිපයසික්ඛාපදානං පඤ්ඤත්තසබ්බභාවෙපි අපඤ්ඤත්තපාරාජිකාදිකෙ සන්ධාය “න තාව, සාරිපුත්ත, සත්ථා සාවකානං සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙති”ති වුත්තන්ති ගහෙතබ්බං. පුපුත්තාරම්මණතො පටිනිවත්තිත්වා සම්මදෙව එකාරම්මණ චිත්තෙන ලීනො පටිසල්ලීනො නාමාති ආහ “එකීභාවං ගතස්සා”ති, චිත්තවිවෙකං ගතස්සාති අත්ථො. වීරන්ති අවිචන්තසංයොගෙ උපයොගවචනං.

සොළසවිධාය පඤ්ඤායාති මජ්ඣිමනිකායෙ අනුපදසුත්තන්තදෙසනායං “මහාපඤ්ඤො, භික්ඛවෙ, සාරිපුත්තො පුපුපඤ්ඤො භාසපඤ්ඤො ජවනපඤ්ඤො තික්ඛපඤ්ඤො නිබ්බේධිකපඤ්ඤො”ති ආගතා ඡ පඤ්ඤා ව නවානුපුබ්බවිහාරසමාපත්තිපඤ්ඤා ව අරහත්තමග්ගපඤ්ඤා වාති එවං සොළසවිධෙන ආගතාය පඤ්ඤාය. යෙසං බුද්ධානං සාවකා සුද්ධාවාසෙසු සන්දිස්සන්ති, තෙයෙව ලොකෙ පාකටාති විපස්සිආදයොව ඉධ උද්ධටා, න ඉතරෙ පුබ්බබුද්ධා. තෙනෙව ආටානාටියසුත්තෙ (දී. නි. 3.275 ආදයො) දෙවාපි අත්තතො පාකටානං තෙසඤ්ඤෙව ගහණං අකංසු, නාඤ්ඤෙසන්ති වෙදිතබ්බං.

19. කිලාසුනොති අප්පොස්සුක්කා පයොජනාභාවෙන නිරුස්සාභා අහෙසුං, න ආලසියෙන, තෙනාහ න ආලසියකිලාසුනොතිආදි. නිද්දොසතායාති කායචචිචිතික්කමසමුට්ඨාපකදොසාභාවා. පාණං න හනෙ න චාදිත්තමාදියෙතිආදිනා (සු. නි. 402) ඔවාදසික්ඛාපදානං විජ්ජමානත්තා චුත්තං සත්තාපත්තික්ඛන්ධවසෙනාතිආදි. ඡන්තං ඡන්තං චස්සානං ඔසානදිවසං අපෙක්ඛිත්වා “සකිං සකි”න්ති චුත්තත්තා තදපෙක්ඛමෙත්ථ සාමිචචනං. සකලජම්බුදීපෙ සබ්බොපි හික්ඛුසඬ්ඨො උපොසථං අකාසිති සම්බන්ධො.

බන්ති පරමන්තිආදීසු තිතික්ඛාසඬ්ඨාතා බන්ති සත්තසඬ්ඨාරෙහි නිබ්බත්තානිට්ඨාබ්බතකිලෙසතපනතො පරමං තපො නාම. වානසඬ්ඨාතාය තණ්හාය නික්ඛන්තත්තා නිබ්බානං සබ්බධම්මෙහි පරමං උත්තමන්ති බුද්ධා චදන්ති. යථාචුත්තබන්තියා අභාවෙන පාණචධං වා ඡෙදනතාලනාදිං වා කරොන්තො පරුපසාති පරස්සහරණපරදාරාතික්කමනාදීහි මුසාපෙසුඤ්ඤඵරුසාදීහි ච පරං විහෙයයන්තො ච බාහිතපාපතාය අභාවෙන පබ්බජිතො වා සමිතපාපතාය අභාවෙන සමණො වා න භොතීති අත්ථො. සීලසංචරෙන සබ්බපාපස්ස අනුප්පාදනං ලොකියසමාධිවිපස්සනාහි කුසලස්ස උපසම්පාදනං නිප්පාදනං සබ්බෙහි මග්ගඵලෙහි අත්තතො චිත්තස්ස පරිසොධනං පහස්සරභාවකරණං යං, තමෙතං බුද්ධානං සාසනං අනුසිට්ඨී. අනුපවාදොති වාචාය කස්සචි අනුපචදනං. අනුපසාතොති කායෙන කස්සචි උපසාතාකරණං චුත්තාවසෙසෙ ච පාතිමොක්ඛසඬ්ඨාතො සීලෙ අත්තානං සංචරණං. හත්තස්මි. මත්තඤ්ඤතාසඬ්ඨාතආජීවපාරිසුද්ධිපච්චයසන්තිස්සිතසීලසමායොගො තම්මුබ්බෙන ඉන්ද්‍රියසංචරො පන්තසෙනාසනසඬ්ඨාතං අරඤ්ඤවාසං තම්මුබ්බෙන පකාසිතෙ චතුපච්චයසන්තොසභාවනාරාමතාසඬ්ඨාතමහාඅරියවංසෙ පතිට්ඨානඤ්ච අධිචිත්තසඬ්ඨාතො ලොකියලොකුත්තරසමාධිමිති තදුප්පාදනවසෙන ආයොගො අනුයොගො ච යං, තමෙතං බුද්ධානං අනුසිට්ඨීති යොජනා.

“යාච සාසනපරියන්තා”ති ආණාපාතිමොක්ඛස්ස අභාවතො චුත්තං. පරිනිබ්බානතො පන උද්ධං ඔවාදපාතිමොක්ඛබුද්දෙසොපි නත්ථෙච, බුද්ධා ඵච හි තං උද්දිසන්ති, න සාවකා. පයමබ්බොධියන්ති බ්බොධිතො විසතිවස්සපරිච්ඡින්නො කාලෙ, ආචරියධම්මපාලත්ථෙරෙන පන “පඤ්චවත්තාලියාය චස්සෙසු ආදිතො පන්තරස චස්සානි පයමබ්බොධි”ති චුත්තං, සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තිකආලතො පන පභුති ආණාපාතිමොක්ඛමෙච උද්දිසන්තිති ඉදං පාතිමොක්ඛබුද්දෙසක්කමෙනෙච පරිපුණ්ණං කත්වා

සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තිකාලං සන්ධාය වුත්තං. අට්ඨානං අනවකාසොති යථාක්කමං හෙතුපච්චයපටික්ඛෙපවසෙන කාරණපටික්ඛෙපො. යන්ති යෙන කාරණෙන. අපරිසුද්ධාය පරිසායාති අලජ්ජීපුග්ගලෙහි වොමිස්සතාය අසුද්ධාය පරිසාය, න කෙවලං බුද්ධානඤ්ඤෙව අපරිසුද්ධාය පරිසාය පාතිමොක්ඛුද්දෙසො අයුත්තො, අථ ඛො සාවකානම්පි. වොදනාසාරණාදිවසෙන පන සොධෙත්වා සංවාසකරණං සාවකානඤ්ඤෙව භාරො, බුද්ධා පන සික්ඛාපදාති පඤ්ඤපෙත්වා උපොසථාදිකරණවිධානං සික්ඛාපෙත්වා විස්සජ්ජෙත්ති, වොදනාසාරණාදිති න කරොන්ති, තෙනෙව භගවා අසුද්ධාය පරිසාය පාතිමොක්ඛං අනුද්දිසිත්වා සකලරත්ති. තුණ්හිභූතො නිසිදි. හික්ඛු ව භගවතො අධිජ්ජායං ඤත්වා අසුද්ධපුග්ගලං බහි නිහරිංසු. තස්මා සාවකානම්පි අසුද්ධාය පරිසාය ඤත්වා උපොසථාදිසඤ්ඤාමමකරණං බ්‍රහ්මවරියන්තරායකරණං විනා න වට්ටතීති වෙදිතබ්බං.

සම්මුඛසාවකානන්ති බුද්ධානං සම්මුඛෙ ධර්මානකාලෙ පබ්බජිතානං සබ්බන්තිමානං සාවකානං. උළාරාතිසයජොතන්තථං “උළාරුළාරභොගාදිකුලවසෙන වා”ති පුන උළාරසද්දග්ගහණං කතං. ආදි-සද්දෙන උළාරමජ්ඣක්තඅනුළාරාදිනං ගහණං වෙදිතබ්බං. තෙ පච්ඡිමා සාවකා අන්තරධාපෙසුන්ති සම්බන්ධො.

අපඤ්ඤත්තෙපි සික්ඛාපදෙ යදි සාවකා සමානජාතිආදිකා සිද්ධං, අත්තතො කුලානුගතගන්තං විය භගවතො වචනං න නාසෙය්‍යං. යස්මා පන සික්ඛාපදඤ්ඤෙව න පඤ්ඤත්තං, ඉමෙ ව හික්ඛු න සමානජාතිආදිකා, තස්මා විනාසෙසුන්ති ඉමමත්ථං දස්සෙතුං යස්මා එකනාමා...පෙ.... තස්මා අඤ්ඤමඤ්ඤං විහෙයෙන්නාතිආදි වුත්තං. විරට්ඨිතිකවාරෙ පන සාවකානං නානාජව්වාදිභාවෙ සමානෙපි සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තියා පරිපුණ්ණතාය සාසනස්ස විරජ්ජවත්ති වෙදිතබ්බා. යදි එවං කස්මා සබ්බෙපි බුද්ධා සික්ඛාපදාති න පඤ්ඤපෙත්තීති? යස්මා ව සාසනස්ස විරජ්ජවත්තියා න කෙවලං සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තියෙව හෙතු, අථ ඛො ආයතිං ධම්මවිනයං ගහෙත්වා සාවකෙහි විනෙතබ්බපුග්ගලානං සම්භවොපි, තස්මා තෙසං සම්භවෙ සති බුද්ධා සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙත්ති, නාසතීති පරිපුණ්ණාපඤ්ඤත්තියෙව වෙනෙය්‍යසම්භවස්සාපි සුවනතො සාසනස්ස විරජ්ජවත්තියා හෙතු වුත්තාති වෙදිතබ්බා. පාළියං සහස්සං හික්ඛුසඤ්ඤං...පෙ.... ඔවදතීති එත්ථ සහස්සසඤ්ඤාපරිච්ඡින්නො සඤ්ඤා සහස්සො සහස්සිලොකධාතුතිආදිසු (දී. නි. 2.18) විය. තං සහස්සං හික්ඛුසඤ්ඤන්ති යොජනා. සහස්සසද්දස්ස එකවචනන්තතාය

“භික්ඛුසහස්සස්සා”ති වත්වා අවයවාපෙක්ඛාය “ඔවදියමානාන”න්ති බහුවචනනිද්දෙසො කතොති දට්ඨබ්බො.

අනුපාදාය ආසවෙහි විත්තානි විමුච්චිංසුති එත්ථ ආසවෙහිති කත්තුඅත්ථෙ කරණවචනං. විත්තානීති පච්චත්තබහුවචනං. විමුච්චිංසුති කම්මසාධනං. තස්මා ආසවෙහි කත්තුභූතෙහි අනුපාදාය ආරම්මණකරණවසෙන අග්ගහෙත්වා විත්තානි විමොචිතානීති එවමෙත්ථ අත්ථො ගහෙතබ්බොති ආහ තෙසඤ්ඤි විත්තානීතිආදි. යෙහි ආසවෙහිති එත්ථාපි කත්තුඅත්ථෙ එව කරණවචනං. විමුච්චිංසුති කම්මසාධනං. තෙති ආසවා. තානීති විත්තානි, උපයොගබහුවචනඤ්ඤෙතං. විමුච්චිංසුති කත්තුසාධනං, විමොචෙසුන්ති අත්ථො. අග්ගහෙත්වා විමුච්චිංසුති ආරම්මණවසෙන තානි විත්තානි අග්ගහෙත්වා ආසවා තෙහි විත්තෙහි මුත්තවත්තො අහෙසුන්ති අත්ථො. අථ වා ආසවෙහිති නිස්සක්කවචනං, විමුච්චිංසුති කත්තුසාධනං. තස්මා කඤ්චි සඬබ්බධම්මං තණ්හාදිවසෙන අනුපාදිග්ගිත්වා විත්තානි විමුත්තවත්තානි අහෙසුන්ති අත්ථො ගහෙතබ්බො. පුරිමවචනාපෙක්ඛන්ති අඤ්ඤතරස්මිං භිංසනකෙ ව්‍යාසණ්ඨෙති වුත්තවචනස්ස අපෙක්ඛනං තස්මිං පුරිමවචනෙති එවං අපෙක්ඛනන්ති අත්ථො, තෙනාහ යං වුත්තන්තිආදි. භිංසනස්ස භයස්ස කතං කරණං කිරියා භිංසනකතං, තස්මිං භිංසනකිරියායාති අත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “භිංසනකිරියායා”ති. භිංසයතීති භිංසනො, සොච භිංසනකො, තස්ස භාවො “භිංසනකත්ත”න්ති වත්තබ්බෙ ත-කාරස්ස ලොපං කත්වා වුත්තන්ති පකාරන්තරෙන අත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “අථ වා”තිආදි. බහුතරානං සත්තානං වාති යෙභුයොයානාති පදස්ස අත්ථදස්සනං. තෙන ව යො කොචීති පදස්සාපි යො යො පටිසතීති විච්ඡාවසෙන නානත්ථෙත අත්ථො ගහෙතබ්බොති දස්සෙති, යො යො පටිසති, තෙසු බහුතරානන්ති අත්ථසම්භවතො.

නිගමනන්ති පකතෙ අත්ථෙ යථාවුත්තස්ස අත්ථස්ස උපසංභාරො. අයඤ්ඤෙත්ථ නිගමනක්කමො – යා හි, සාරිපුත්ත, විපස්සිආදීනං තිණ්ණං බුද්ධානං අත්තතො පරිනිබ්බානතො උපරි පරියත්තිවසෙන විනෙතබ්බානං පුග්ගලානං අභාවෙන තෙසං අත්ථාය විත්ථාරතො සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තියං කිලාසුතා අප්පොස්සුක්කතා, යා ව උපනිස්සයසම්පන්නානං වෙනෙය්‍යානං වෙනසා වෙනො පරිච්ච භිංසනකව්‍යාසණ්ඨෙපි ගන්ත්වා ඔවදන්තානං තෙසං මග්ගඵලප්පාදනත්ථාය ධම්මදෙසනාය එව අකිලාසුතා සඋස්සාහතා, න විත්ථාරතො ධම්මවිනයදෙසනාය, අයං බො, සාරිපුත්ත, හෙතු, අයං පච්චයො, යෙන විපස්සිආදීනං තිණ්ණං බුද්ධානං බ්‍රහ්මවරියං න විරට්ඨිතිකං අභොසීති. පුරිසයුගවසෙනාති පුරිසානං යුගං පවත්තිකාලො, තස්ස වසෙන,

පුරිසවසෙනානි අත්ථො. සබ්බපච්ඡිමකොති පරිනිබ්බානදිවසෙ පබ්බජිතො සුභද්දසදිසො. සතසහස්සං සට්ඨිමත්තානි ච වස්සසහස්සානීති ඉදං භගවතො ජාතිතො පටියාය චුත්තං, බොධිතො පටියාය පන ගණියමානං උභයං භොතීති දට්ඨබ්බං. ද්වෙයෙවාති ධරමානෙ භගවති එකං, පරිනිබ්බුතෙ එකන්ති ද්වෙ එව පුරිසයුගානි.

20-1. අසම්භූණන්තෙනාති අපාපුණන්තෙන. කො අනුසන්ධිති පුරිමකථාය ඉමස්ස කො සම්බන්ධොති අත්ථො. යං චුත්තන්ති යං යාවිතන්ති අත්ථො. යෙසුනි විතික්කමධම්මෙසු. නෙසන්ති දිට්ඨධම්මිකාදිආසවානං. තෙති විතික්කමධම්මා. ඤාතියෙව පිතාමහපිතුපුත්තාදිවසෙන පරිවට්ටනතො පරිවට්ටොති ඤාතිපරිවට්ටො. ලොකාමිසභූතන්ති ලොකපරියාපන්නං හුත්වා කිලෙසෙහි ආමසිතබ්බතො ලොකාමිසභූතං. පබ්බජ්ජාසඬ්ඛෙපෙනෙවාති දසසික්ඛාපදදානාදිපබ්බජ්ජාමුඛෙන. එතන්ති මෙටුනාදීනං අකරණං. ථාමන්ති සික්ඛාපදපඤ්ඤාපනසාමත්ථියං. සඤ්ජවිත්ති සුක්කච්ඡවිං පකතිච්ඡවිං, සුන්දරච්ඡවිං වා. සෙසන්ති සෙසපදයොජනදස්සනං. ඉදානි අත්ථයොජනං දස්සෙන්නො ආහ අයං වා හෙත්ථාතිආදි. තත්ථ වා-සද්දො අවධාරණ. හි-සද්දො පසිද්ධියං, අයමෙව හෙත්ථාති අත්ථො. අථ සත්ථාති පදස්ස අත්ථං දස්සෙති “තදා සත්ථා”ති. රොපෙත්ථාති ඵාලිතට්ඨානෙන නින්තං මංසං සමං වඩ්ඪෙත්ථා. සකෙ ආචරියකෙති අත්තතො ආචරියභාවෙ, ආචරියකම්මෙ වා.

විපුලභාවෙනාති බහුභාවෙන. අයොනියො උම්මුජ්ජමානානි අනුපායෙන අහිනිවිසමානා, විපරිතතො ජානමානානි අත්ථො. රසෙන රසං සංසන්දිත්ථාති අනවජ්ජසභාවෙන සාවජ්ජසභාවං සම්මිස්සෙත්ථා. උද්ධම්මං උබ්බිතයන්ති උග්ගතධම්මං උග්ගතවිනයඤ්ච, යථා ධම්මො ච විනයො ච විනස්සිස්සති, එවං කත්ථාති අත්ථො. ඉමස්මිං අත්ථෙති ඉමස්මිං සඬ්ඝාධිකාරෙ. පහස්සරොති පහාසනසිලො. එවංනාමො එවංගොත්තොති සොයමායස්මා සොතාපන්නොතිනාමගොත්තෙන සමන්තාගතො, අයං චූච්චති සොතාපන්නොති පකතෙන සම්බන්ධො. අවිනිපාතධම්මොති එත්ථ ධම්ම-සද්දො සභාවවාචී, සො ච අත්ථතො අපායෙසු බීජනකො දිට්ඨිආදිඅකුසලධම්මො එවාති ආහ “යෙ ධම්මා”තිආදි. ඉදානි සභාවවසෙනෙව අත්ථං දස්සෙතුං විනිපතනං වාතිආදි චුත්තං. නියතොති සත්තභවබ්බන්තරෙ නියතක්ඛන්ධපරිනිබ්බානො. තස්ස කාරණමාහ “සම්බොධිපරායණො”ති.

22. අනුධම්මතාති ලොකුත්තරධම්මානුගතො සභාවො. පචාරණාසඬ්භං දත්වාති “ආගාමිනියා පුණ්ණමියා පචාරෙස්සාමා”ති අනුමතිදානවසෙන දත්වා, පචාරණං උක්කඬ්ඪිත්වාති අත්ථො, එතෙන නයෙන කෙනවි පච්චයෙන පචාරණුක්කඬ්ඪනං කාතුං වට්ටතීති දීපිතං හොති. මාගසිරස්ස පයමදිවසෙති චන්දමාසවසෙන චුත්තං, අපරකත්තිකපුණ්ණමාය අනන්තරෙ පාටිපදදිවසෙති අත්ථො. චුස්සමාසස්ස පයමදිවසෙති එත්ථාපි එසෙව නයො. ඉදඤ්ච නිදස්සනමත්තං වෙනෙය්‍යානං අපරිපාකං පටිච්ච චුස්සමාසතො පරඤ්ච එකද්විතිවතුමාසමිපි තත්ථෙව වසිත්වා සෙසමාසෙහි වාරිකාය පරියොසාපනතො. දසසහස්සවක්කවාළෙති ඉදං දෙවබ්‍රහ්මානං වසෙන චුත්තං. මනුස්සා පන ඉමස්මිංයෙව වක්කවාළෙ බොධනෙය්‍යා හොන්ති. ඉතරවක්කවාළෙසු පන මනුස්සානං ඉමස්මිං වක්කවාළෙ උප්පත්තියා ඡන්ද්‍රජපාදනත්ථං අනන්තමිපි වක්කවාළං ඔලොකෙන්වා තදනුගුණානුසාසනී පාටිභාරියං කරොන්තියෙව.

ආයාමාති එත්ථ ආ-සද්දො ආගච්ඡාති ඉමිනා සමානත්ථොති ආහ “ආගච්ඡ යාමා”ති, එහි ගච්ඡාමාති අත්ථො. සුවණ්ණරසපිඤ්ජරාහීති විලීනසුවණ්ණජලං විය පිඤ්ජරාහි සුවණ්ණවණ්ණාහීති අත්ථො. පාළියං නිමන්තිතමිහාතිආදීසු “නිමන්තිතා වස්සංචුත්ථා අමිහා”ති ව, “නිමන්තිතා වස්සංචුත්ථා අත්ථා”ති ව සම්බන්ධො.

යන්ති දෙය්‍යධම්මජාතං, යං කිඤ්චිති අත්ථො. නො නත්ථීති අමිහාකං නත්ථී, නොති වා එතස්ස විවරණං නත්ථීති. එත්ථාති සරාවාසෙ. තන්ති තං කාරණං, කිච්චං වා. කුතොති කතරහෙතුතො. යන්ති යෙන කාරණෙන, කිච්චෙන වා. දුතියෙ අත්ථවිකජ්ජෙ එත්ථාති ඉමස්ස විවරණං ඉමස්මිං තෙමාසබ්භන්තරෙති. තන්ති තං දෙය්‍යධම්මං.

තත්ථ වාති කුසලෙ. තික්ඛවිසදභාවාපාදනෙන සමුත්තෙජෙත්වා. වස්සෙත්වාති ආයතිං වාසනාභාගියං ධම්මරතනවස්සං ඔතාරෙත්වා. යං දිවසන්ති යස්මිං දිවසෙ.

23. පත්තුණ්ණපත්තපටෙ වාති පත්තුණ්ණපටෙ චීනපටෙ ව. තුම්බානීති වම්මමයතෙලභාජනානි. අනුබන්ධිත්වාති අනුපගමනං කත්වා. අභිරන්ත-සද්දො ඉධ අභිරුචිපරියායොති ආහ “යථාජ්ඣාසය”න්තිආදි. සොරෙය්‍යාදීනි මහාමණ්ඩලවාරිකාය මග්ගභූතානි සොරෙය්‍යානගරාදීනි. පයාගපතිට්ඨානන්ති ගඬ්ඨාය එකස්ස තිත්ථවිසෙසස්සාපි, තංසමිපෙ

ගාමස්සාපි නාමං. සමන්තපාසාදිකායාති සමන්තතො සබ්බසො පසාදං ජනෙතීති සමන්තපාසාදිකා, තස්සා.

යෙ පන පකාලෙ සන්ධාය “සමන්තතො”ති වුච්චති, තෙ පකාලෙ විත්ථාලෙත්වා දස්සෙතුං තත්ත්වදන්තිආදි වුත්තං. තත්ථ “සමන්තපාසාදිකා”ති යා සංවණ්ණනා වුත්තා, තත්ත්ව තස්සං සමන්තපාසාදිකායං සමන්තපසාදිකභාවෙ ඉදං වක්ඛමානගාථාවචනං භොතීති යොජනා. බාහිරනිදානඅබ්භන්තරනිදානසික්ඛාපදනිදානානං වසෙන නිදානප්පහෙදදීපනං වෙදිතබ්බං. “ථෙරවාදප්පකාසනං වත්ථුප්පහෙදදීපන”න්තිපි වදන්ති. “සික්ඛාපදානං පච්චුප්පන්තවත්ථුප්පහෙදදීපන”න්තිපි වත්තුං වට්ටති. සික්ඛාපදනිදානන්ති පන වෙසාලීආදි සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තියා කාරණභූතදෙසවිසෙසො වෙදිතබ්බො. එත්ථාති සමන්තපාසාදිකාය. සම්පස්සතං විඤ්ඤානන්ති සම්බන්ධො, තස්මා අයං සමන්තපාසාදිකාත්ථෙව පවත්තාති යොජෙතබ්බො. ඉති සමන්තපාසාදිකාය විනයට්ඨකථාය විමතිවිනෝදනියං.

වෙරඤ්ජකණ්ඩවණ්ණනානායො නිට්ඨිතො.

1. පාරාජිකකණ්ඩො

1. පටිමපාරාජිකං

සුදින්නහාණුවාරවණ්ණනා

24. වික්කායිකහණ්ඩස්ස වික්කිණනං ඉණදානඤ්ච හණ්ඩප්පයොජනං නාම. එවං පයොජිතස්ස මූලස්ස සහ වඩ්ඪියා ගහණවායාමො උද්ධාරො නාම. අසුකදිවසෙ දින්නන්තිආදිනා පමුට්ඨස්ස සතුප්පාදනාදි සාරණං නාම. චතුබ්බිධායාති බත්තියබ්බාහ්මණගහපතිසමණානං වසෙන, හික්ඛුආදීනං වා වසෙන චතුබ්බිධාය. දිස්වානස්ස එතදභොසීති හෙතුඅත්ථෙ අයං දිස්වාන-සද්දො අසමානකත්තුකත්තා, යථා සතං පිටිත්වා බලං භොතීති, එවමඤ්ඤත්ථාපි එවරූපෙසු. හබ්බකුලපුත්තොති උපනිස්සයමත්තසභාවෙන වුත්තං, න පච්ඡිමභවිකතාය. තෙනෙවස්ස මාතාදිඅකලයාණමිත්තසමායොගෙන කතවිතික්කමනං නිස්සාය උප්පන්නවිප්පට්ඨාරෙන අධිගමත්තරායො ජාතො. පච්ඡිමභවිකානං පුබ්බබුද්ධුප්පාදෙසු ලද්ධබ්බාකරණානං න සක්කා කෙනවි අන්තරායං කාතුං. තෙනෙව අභිගුලිමාලත්ථෙරාදයො අකුසලං කත්වාපි අධිගමසම්පන්නා එව අහෙසුන්ති. වරිමකච්ඡත්තන්ති වුතිට්ඨන්තං. සඬං විය ලිඛිතං සංසිත්වා ධොවිතං සඬලිඛිතන්ති ආහ ධොතඉච්චාදි. අප්ඣාචසතාති අධි-සද්දයොගෙන අගාරන්ති භූමිමත්ථෙ උපයොගවචනන්ති ආහ “අගාරමප්ඣකෙ”ති. කසායරසරත්තාති කාසායානීති ආහ “කසායරසපිතතායා”ති. කසායතො නිබ්බත්තතාය ව හි රසොපි “කසායරසො”ති වුච්චති.

26. යදා ජානාති-සද්දො බොධනත්ථො න භොති, තදා තස්ස පයොගෙ සප්පිනො ජානාති මධුනො ජානාතීතිආදීසු විය කරණත්ථෙ සාමිච්චනං සද්දසත්ථවිදු ඉච්ඡන්තීති ආහ “කිඤ්චි දුක්ඛෙන නානුභොසී”ති. කෙනවි දුක්ඛෙන නානුභොසීති අත්ථො, කිඤ්චිති එත්ථාපි හි කරණත්ථෙ සාමිච්චනස්ස ලොපො කතො, තෙනෙව චක්ඛති “විකප්පද්වයෙපි පුරිමපදස්ස උත්තරපදෙන සමානවිහත්තිලොපො දට්ඨබ්බො”ති. යදා පන ජානාති-සද්දො සරණත්ථො භොති, තදා මාතු සරතීතිආදීසු විය උපයොගත්ථෙ සාමිච්චනං සද්දසත්ථවිදු වදන්තීති ආහ “අථ වා කිඤ්චි දුක්ඛං නස්සරතීති අත්ථො”ති, කස්සචි දුක්ඛස්ස අනනුභූතතාය නස්සරතීති අත්ථො. විකප්පද්වයෙපි අනුභවනසරණත්ථවසෙන වුත්තෙ දුතියතතියවිකප්පද්වයෙ. පුරිමපදස්සාති කිඤ්චිති පදස්ස. උත්තරපදෙනාති දුක්ඛස්සාතිපදෙන. සමානාය සාමිච්චනභූතාය විහත්තියා “කස්සචි

දුක්ඛස්සා”ති වත්තබ්බෙ “කිඤ්චි දුක්ඛස්සා”ති ලොපොති දට්ඨබ්බො. මරණෙනපි මයං තෙති එත්ථ තෙති පදස්ස සහත්ථෙ කරණවසෙනපි අත්ථං දස්සෙතුං තයා වියොගං වා පාපුණ්ණස්සාමාති අත්ථන්තරං වුත්තං.

28. ගන්ධබ්බා නාම ගායනකා. නටා නාම රඬගනටා. නාටකා ලඬ්ඝනකාදයො. සුබුපකරණෙහි අත්තනො පරිවරණං කරොන්තො යස්මා ලලන්තො කීලන්තො නාම හොති, තස්මා දුතියෙ අත්ථවිකජ්ජෙ ලලාතිආදි වුත්තං. දානජ්ජදානාදීනීති එත්ථ නිව්වදානං දානං නාම, විසෙසදානං පදානං නාම, ආදි-සද්දෙන සීලාදීනි සඬගණ්හාති.

30. වුද්දස භත්තානීති සඬ්ඝහත්තං උද්දෙසහත්තං නිමන්තනං සලාකං පක්ඛිකං උපොසථිකං පාටිපදිකං ආගන්තුකං ගමිකං ගිලානං ගිලානුපට්ඨාකං විහාර-ධුර-වාරහත්තන්ති ඉමානි වුද්දස භත්තානි. එත්ථ ව සෙනාසනාදිපච්චයත්තයනිස්සිතෙසු ආරඤ්ඤකඬ්ඛාදිපධානඬ්ඛානං ගහණවසෙන සෙසධුතඬ්ඛානිපි ගහිතානෙව හොන්තීති වෙදිතබ්බං. වජ්ජීනන්ති වජ්ජීරාජුනං. වජ්ජීසුති ජනපදාපෙක්ඛං බහුවචනං, වජ්ජීනාමකෙ ජනපදෙති අත්ථො. පඤ්චකාමගුණායෙව උපභුඤ්ජිතබ්බතො පරිභුඤ්ජිතබ්බතො ව උපහොගපරිහොගා, ඉත්ථිවත්ථාදීනි ව තදුපකරණානීති ආහ “යෙහි තෙස්”න්තිආදි. උක්කට්ඨපිණ්ඩපාතිකත්තාති සෙසධුතඬ්ඛපරිවාරිතෙන උක්කට්ඨපිණ්ඩපාතිකධුතඬ්ඛගෙන සමන්තාගතත්තා, තෙනාහ “සපදානවාරං වරිතුකාමො”ති.

31. දොසාති රත්ති. තත්ථ අභිවුත්ථං පරිවුසිතං ආභිදොසිකං, අභිදොසං වා පච්චුසකාලං ගතො පත්තො අතික්කන්තො ආභිදොසිකො, තෙනාහ එකරත්තාතික්කන්තස්ස වාතිආදි.

32. උදකකඤ්ජියන්ති පානියපරිහොජනියඋදකඤ්ච යාගු ව. තථාති සමුච්චයත්ථෙ.අනොකජ්ජනං අසද්දහනං, අමරිසනං අසහනං.

34. තද්ධිතලොපන්ති පිතාමහතො ආගතං “පෙතාමහ”න්ති වත්තබ්බෙ තද්ධිතපච්චයනිමිත්තස්ස එ-කාරස්ස ලොපං කත්වාති අත්ථො. යෙසං සන්තකං ධනං ගහිතං, තෙ ඉණාසිකා. පලිබුද්ධොති ‘මා ගච්ඡ මා භුඤ්ජා’තිආදිනා කතාවරණො, පිළිතොති අත්ථො.

35. අත්තනාති සයං. සපතීනො ධනසාමීනො ඉදං සාපතෙය්‍යං, ධනං. තදෙව විභවො.

36. භිජ්ජන්තිති අගභිතපුබ්බො එව භිජ්ජන්ති. දින්නාපි පටිසන්ධිති පිතරා දින්නං සුක්කං නිස්සාය උප්පන්නස්ස සත්තස්ස පටිසන්ධිපි තෙන දින්නා නාම භොතිති වුත්තං. සුක්කමෙව වා ඉධ පටිසන්ධිනිස්සයත්තා “පටිසන්ධි”ති වුත්තං, තෙනාහ “බිජ්ජං පතිට්ඨාති”ති. න භි පිතු සංයොගක්ඛණ්ණෙයෙව සත්තස්ස උප්පත්තිනියමො අත්ථි සුක්කමෙව තථා පතිට්ඨානනියමතො. සුක්කෙ පන පතිට්ඨිතෙ යාව සත්ත දිවසානි, අඛිට්ඨාසමත්තං වා, තං ගබ්භසංඝායානස්ස ඛේතතමෙව භොති මාතු මංසස්ස ලොභිතලෙසස්ස සබ්බදාපි විජ්ජමානත්තා. පුබ්බෙපි පඤ්ඤත්තසික්ඛාපදානං සබ්භාවතො අපඤ්ඤත්තෙ සික්ඛාපදෙති ඉමස්ස පට්ඨපාරාජිකසික්ඛාපදෙ අට්ඨපිතෙති අත්ථො වුත්තො. එවරූපන්ති එවං ගරුකසභාවං, පාරාජිකසඛිසාදියෙසවත්ථුහුතන්ති අත්ථො, තෙනාහ “අවසෙසෙ පඤ්චවුද්දකාපත්තික්ඛන්තො ඵෙව පඤ්ඤපෙසි”ති. යං ආදීනවන්ති සම්බන්තො. කායවිඤ්ඤත්තිවොපනතොති කායවිඤ්ඤත්තියා නිබ්බත්තවලනතො.

තෙනෙවාති අවධාරණෙන යානි ගබ්භග්ගභණ්ණකාරණානි නිවත්තිතානි, තානිපි දස්සෙතුං කිං පනාතිආදි වුත්තං. තත්ථ උභයෙසං ඡන්දරාගවසෙන කායසංසග්ගො වුත්තො. ඉත්ථියා එව ඡන්දරාගවසෙන නාභිපරාමසනං විසුං වුත්තං. සාමපණ්ඩිතස්ස භි මාතා පුත්තුප්පත්තියා සඤ්ජාතාදරා නාභිපරාමසනකාලෙ කාමරාගසමාකුලවිත්තා අහොසි, ඉතරථා පුත්තුප්පත්තියා එව අසම්භවතො. “සක්කො වස්සා කාමරාගසමුප්පත්තිනිමිත්තානි අකාසි”තිපි වදන්ති, වත්ථුවසෙන වා එතං නාභිපරාමසනං කායසංසග්ගතො විසුං වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. මාතඛිගපණ්ඩිතස්ස දිට්ඨමඛිගලිකාය නාභිපරාමසනෙන මණ්ඩබ්බාස්ස නිබ්බත්ති අහොසි. වණ්ඩපජ්ජොතමාතු නාභියං විච්ඡිකා ඵරිත්වා ගතා, තෙන වණ්ඩපජ්ජොතස්ස නිබ්බත්ති අහොසිති ආහ එතෙනෙව නයෙනාතිආදි.

අයන්ති සුදින්නස්ස පුරාණදුතියිකා. යං සන්ධායානි යං අජ්ඣාචාරං සන්ධාය. මාතාපිතරො ව සන්නිපතිතා භොන්තිති ඉමිනා සුක්කස්ස සම්භවං දීපෙති, මාතා ව උතුනී භොතිති ඉමිනා සොණිතස්ස. ගන්ධබ්බොති තත්ථුපගො සත්තො අධිජ්ජෙතො, ගන්ධබ්බොති වුත්තං භොති, ත-කාරස්ස චෙත්ථ ධ-කාරො කතො. අථ වා ගන්ධබ්බො නාම රචිගනටා, තෙ විය තත්ථු හවෙසු නානාවෙසග්ගභණ්ණතො අයම්පි “ගන්ධබ්බො”ති වුත්තො, සො මාතාපිතුනං සන්නිපාතක්ඛණ්ණො පච්ඡාපි සත්තාහබ්භන්තරෙ තත්ථු උප්පන්නො “පච්චුප්පට්ඨිතො”ති වුත්තො. ගබ්භස්සානි කලලරූපසහිතස්ස

පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණස්ස. තඤ්ඤි ඉධ “ගබ්භො” ති අධිජ්ජෙතං සා තෙන ගබ්භං ගණ්ඨිතිආදීසු (පාරා. 36) විය. අස්ස තං අජ්ඣාචාරන්ති සම්බන්ධො. පාළියං නිරබ්බදො චත භො භික්ඛුසඤ්ඤා නිරාදීනවොති ඉමස්ස අනන්තරං තස්මිං භික්ඛුසඤ්ඤාති අජ්ඣාභරිත්වා සුදින්නෙන...පෙ.... ආදීනවො උජ්ජාදිතොති යොජනා වෙදිතබ්බා. ඉතිහානි නිපාතසමුදායස්ස එවන්ති ඉදං අත්ථවනං. මුහුත්තෙනාති ඉදං බණ්ණනාති පදස්ස වෙවචනං. යාව භුමිමලොකා අබ්භුග්ගතොපි දෙවානං තාවමහන්නො සද්දො තෙසං රූපං විය මනුස්සානං ගොචරො න භොති. තස්මා පච්ඡා සුදින්නෙන චුත්තෙ එව ජානිංසුති දට්ඨබ්බං.

37. මග්ගබ්බුත්තවරියන්ති මග්ගපදට්ඨානං සික්ඛත්තයමෙව උපචාරතො චුත්තං තස්සෙව යාවජීවං චරිතබ්බත්තා. අවිජ්ජාරිකොති උද්දෙසාදීසු අඛ්‍යාවටො. චහවිජින්නොති ඡින්නපාදො, ඡින්නබන්ධො වා. වින්තයීති ඉමිනා පජ්ඣායීති පදස්ස කිරියාපදත්තං දස්සෙති. තෙන “කියො අහොසි...පෙ....පජ්ඣායී වා” ති ච-කාරං ආනෙත්වා පාළියොජනා කාතබ්බා.

38. ගණ ජනසමාගමෙ සන්නිපාතනං ගණසඤ්ඤාකා, සාව පපඤ්ඤා, තෙන ගණසඤ්ඤාකාපපඤ්ඤා. යස්සාති යෙ අස්ස. කථාචාසුකාති විස්සාසිකභාවෙන චාසුකකථා, සුබසම්භාසාති අත්ථො. උපාදාරූපං භූතරූපමුඛෙනෙව මන්දනං ජිනනඤ්ඤා භොතීති ආහ පසාදඉච්චාදි. දානීති නිපාතො ඉධ පන-සද්දත්ථෙව චත්තති තක්කාලවාචිනො එතරහි-පදස්ස විසුං චුච්චමානත්තාති ආහ “යො පන ත්ව”න්ති. නො-සද්දොපි නු-සද්දො විය පුච්ඡනත්ථොති ආහ “කච්චි නු ත්ව”න්ති. තමෙවාති ගිහිභාවපත්ථනාලක්ඛණමෙව. අනභිරතිමෙවාති එව-කාරෙන නිවත්තිතාය පන තදඤ්ඤාය අනභිරතියා විජ්ජමානත්තං දස්සෙතුං අධිකුසලානන්තිආදි චුත්තං, සමථවිපස්සනා අධිකුසලා නාම. ඉදං පනාතිආදි උපරි චත්තබ්බවිසෙසදස්සනං. පරියායවචනමත්තන්ති සද්දත්ථකථනමත්තං.

තස්මින්නි ධම්මෙ, එවං විරාගාය දෙසිතෙ සතීති අත්ථො. නාමාති ගරභායං. ලොකුත්තරනිබ්බානන්ති විරාගායාතිආදිනා චුත්තකිලෙසක්ඛයනිබ්බානනො විසෙසෙති. ජානිං නිස්සාය උජ්ජජනකමානො එව මදජනනට්ඨෙන මදොති මානමදො. “අහං පුරිසො”ති පවත්තො මානො පුරිසමදො. “අසද්ධම්මසෙවනාසමත්ථනං නිස්සාය මානො, රාගො එව වා පුරිසමදො” ති කෙචි. ආදි-සද්දෙන බලමදාදිං සඤ්ඤාහාති. තෙභූමකවට්ටන්ති තීසු භූමීසු කම්මකිලෙසවිපාකා පවත්තනට්ඨෙන වට්ටං. විරජ්ජතීති විගච්ඡති. යොනියොති අණ්ඩජාදයො, තා

පන යවන්නී තාහි සත්තා අමිස්සිතාපි සමානජාතිතාය මිස්සිතා භොන්තීති “යොනියො” ති චුත්තා.

ඤාතනීරණපහානවසෙනාති එත්ථ ලක්ඛණාදිවසෙන සජ්ජවිචයනාමරූපපරිග්ගහො ඤාතපරිඤ්ඤා නාම. කලාපසම්මසනාදිවසෙන පවත්තා ලොකියවිපස්සනා තීරණපරිඤ්ඤා නාම. අරියමග්ගො පහානපරිඤ්ඤා නාම. ඉධ පන ඤාතනීරණකිව්චානම්පි අසම්මොහතො මග්ගක්ඛණෙ සිජ්ඣනතො අරියමග්ගමෙව සන්ධාය තිවිධාපි පරිඤ්ඤා චුත්තා, තෙනෙව “ලොකුත්තරමග්ගොව කටීතො” ති චුත්තං. කාමෙසු පාතබ්බතානන්ති වත්ථුකාමෙසු පාතබ්බතාසඬ්ඛාතානං සුභාදිආකාරානං තදාකාරගාහිකානං තණ්හානන්ති අත්ථො. විසයමුඛෙන හෙත්ථ විසයිතො ගහිතා. තීසු යානෙසුති “විරාගාය ධම්මො දෙසිතො...පෙ....තො සඋපාදානායා” ති එවං චුත්තෙසු.

39. කලිසාසනාරොපනත්ථායාති දොසාරොපනත්ථාය. කලීති කොධස්ස නාමං, තස්ස සාසනං කලිසාසනං, කොධවසෙන චූචිවමානා ගරහා. අජ්ඣාචාරොව චිතික්කමො. සමණකරණානං ධම්මානන්ති සමණභාවකරානං භිරොත්තජ්ජාදිධම්මානං. පාළියං කථං-සද්දයොගෙන න සක්ඛිස්සසීති අනාගතවචනං කතං, “නාම-සද්දයොගෙනා” තිපි වදන්ති. අතිවිය දුක්ඛවිපාකන්ති ගහට්ඨානං නාතිසාවජ්ජමපි කම්මං පබ්බජිතානං භගවතො ආණාචිතික්කමතො වෙව සමාදින්නසික්ඛත්තයවිනාසනතො ව මහාසාවජ්ජං භොතීති චුත්තං. උදකෙ හවං ඔදකං, ධොවනකිව්චන්ති ආහ උදකකිව්චන්තිආදි. සමාපජ්ජස්සසීති අනාගතවචනං නාම-සද්දයොගෙන කතන්ති ආහ “නාම-සද්දෙන යොජෙතබ්බ” තීති. දුබ්භරතාදීනං හෙතුභූතො අසංවරො ඉධ දුබ්භරතාදි-සද්දෙන චුත්තො කාරණෙ කාරියොපචාරෙනාති ආහ “දුබ්භරතාදීනං වත්ථුභූතස්ස අසංවරස්සා” ති. අත්තාති අත්තභාවො. දුබ්භරතන්ති අත්තනා උපට්ඨාකෙහි ව දුක්ඛෙන හරිතබ්බතං. සත්තෙහි කිලෙසෙහි ව සඬ්ගණනං සමොධානං සඬ්ගණිකාති ආහ ගණසඬ්ගණිකායාතිආදි. අට්ඨකුසීතවත්ථුපාරිපූරියාති එත්ථ කම්මං කාතබ්බන්ති එකං, තථා අකාසින්ති, මග්ගො ගන්තබ්බොති අගමාසින්ති, නාලත්ථං භොජනස්ස පාරිපූරින්ති, අලත්ථන්ති, උජ්ජන්තො මෙ ආබාධොති, අවිරවුට්ඨිතො ගෙලඤ්ඤාති එකන්ති ඉමානි අට්ඨ කුසීතවත්ථුනි නාම. එත්ථ ව කොසජ්ජං කුසීත-සද්දෙන චුත්තං. විනාපි හි භාවජොතනපච්චයං භාවත්ථො විඤ්ඤායති යථා පටස්ස සුක්කන්ති. සබ්බකිලෙසාපවයභූතාය විවට්ඨායාති රාගාදිසබ්බකිලෙසානං අපවයහෙතුභූතාය නිබ්බානාය, නිබ්බානත්ථන්ති අත්ථො. සංවරජ්ජහානපටිසංයුත්තන්ති සීලසංවරාදීහි

පඤ්චනි සංවරෙහි වෙව තදඛගජ්ජභානාදීහි පඤ්චනි පභානෙනි ව උපෙනං. අසුත්තන්ත විනිබද්ධන්ති තිසු පිටකෙසු පාළිසඬ්ඛාතසුත්තන්තවසෙන අරචිතං, සඬ්ඛිතිකාරෙහි ව අනාරොපිතං, තෙනාහ “පාළිවිනිමුත්ත”න්ති. තෙන ව අට්ඨකථාසු යථානුරූපං සඬ්ඛනිතන්ති දස්සෙති. එවරූපා හි පකිණ්ණකදෙසනා අට්ඨකථාය මූලං. ඔක්කන්තිකධම්මදෙසනා නාම තස්මිං තස්මිං පසඬ්ගෙ ඔතාරෙත්වා ඔතාරෙත්වා නානානයෙහි කථියමානා ධම්මදෙසනා, තෙනාහ හගවා කිරාතිආදි. පටික්ඛිපනාධිප්පායාති පඤ්ඤත්තමපි සික්ඛාපදං “කිමෙනනා”ති මද්දනවිත්තා.

චුත්තත්ථවසෙනාති පතිට්ඨාඅධිගමුපායවසෙන. සික්ඛාපදවිහඬ්ගෙ යා තස්මිං සමයෙ කාමෙසුමිච්ඡාචාරා ආරති විරතීතිආදිනා (විහ. 706) නිද්දිට්ඨවිරතියො වෙව, යා තස්මිං සමයෙ චෙතනා සඤ්චෙතනාතිආදිනා (විහ. 704) නිද්දිට්ඨචෙතනා ව, කාමෙසුමිච්ඡාචාරා විරමන්තස්ස එස්සො...පෙ.... අවික්ඛෙපොතිආදිනා (විහ. 705) නිද්දිට්ඨඑස්සාදිධම්මා ව සික්ඛාපදන්ති දස්සෙතුං. “අයඤ්ච අත්ථො සික්ඛාපදවිහඬ්ගෙ චුත්තනායෙනෙව වෙදිතබ්බො”ති චුත්තං. “යො තත්ථ නාමකායො පදකායොති ඉදං මහාඅට්ඨකථායං චුත්ත”න්ති වදන්ති. නාමකායොති නාමසමූහො නාමපඤ්ඤත්තියෙව, සෙසානිපි තස්සෙව වෙවචනාති. සික්ඛාකොට්ඨාසොති විරතිආදයො චුත්තා තප්පකාසකඤ්ච වචනං.

අත්ථවසෙති හිතවිසෙසෙ ආනිසංසවිසෙසෙ, තෙ ව සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තියා හෙතුති ආහ “කාරණවසෙ”ති. සුඛවිහාරාභාවෙ සහජීවනස්ස අභාවතො සහජීවිතාති සුඛවිහාරොව චුත්තො. දුස්සීලපුග්ගලාති නිස්සීලා දුස්සිතසීලා ව. පාරාජිකසික්ඛාපදජ්ජසඬ්ගෙ හි නිස්සීලා අධිප්පෙනා, සෙසසික්ඛාපදජ්ජසඬ්ගෙ තෙහි තෙහි විතික්කමෙහි ඛණ්ඩජ්ද්දාදිභාවජ්ජත්තියා දුස්සිතසීලා අධිප්පෙනා. උභයෙනපි අලජ්ජිනොව ඉධ “දුස්සීලා”ති චුත්තාති වෙදිතබ්බො. සබ්බසික්ඛාපදානම්පි දස අත්ථවසෙ පටිච්චෙව පඤ්ඤත්තත්තා උපරි දුස්සීලපුග්ගලෙ නිස්සායාති එත්ථාපි එසෙව නයො, තෙනෙව “යෙ මඬ්කුතං...පෙ....නිග්ගහෙස්සති”ති සබ්බසික්ඛාපදසාධාරණවසෙන අත්ථො චුත්තො. තත්ථ මඬ්කුතන්ති නිත්තෙජතං අධොමුඛතං. ධම්මෙනාතිආදීසු ධම්මොති භූතං වත්ථු. විනයොති වොදනා වෙව සාරණා ව. සත්ථුසාසනන්ති ඤත්තිසම්පදා වෙව අනුසාවනසම්පදා ව. සන්දිට්ඨමානාති සංසයං ආපජ්ජමානා. උබ්බාළ්භාති පිළිකා. දුස්සීලපුග්ගලෙ නිස්සාය හි උපොසථො න තිට්ඨති, පචාරණා න තිට්ඨති, සඬ්ඝකම්මාති නප්පවත්තන්ති, සාමග්ගී න භොතීති ඉමිනා අලජ්ජිහි සද්ධිං උපොසථාදිසකලසඬ්ඝකම්මං කාතුං න

වට්ටනි ධම්මපරිභොගත්තානි දස්සෙති. උපොසථපචාරණානං නියතකාලිකතාය ච අවස්සං කත්තබ්බත්තා සඤ්ඤාමිමතො විසුං ගහණං චෙදිතබ්බං. අකිත්ති ගරහා. අයසො පරිචාරහානි.

වුද්දස ඛන්ධකචත්තානි නාම චත්තක්ඛන්ධකෙ (වුළුව. 356 ආදයො) වුත්තානි ආගන්තුකචත්තං ආවාසිකගමිකඅනුමොදනභත්තග්ගපිණ්ඩවාරිකආරඤ්ඤකසෙනාසනජන්තා සරවච්චකුටිඋපජ්ඣායසද්ධිවිහාරිකආවරියඅන්තෙවාසිකචත්තන්ති ඉමානි වුද්දස චත්තානි, එතානි ච සබ්බෙසං භික්ඛුනං සබ්බදා ච යථාරහං වරිතබ්බානි. ද්වෙ අසීති මහාචත්තානි පන තජ්ජනීයකම්මකතාදිකාලෙයෙව වරිතබ්බානි, න සබ්බදා. තස්මා විසුං ගණිතානි. තානි පන “පාරිවාසිකානං භික්ඛුනං චත්තං පඤ්ඤපෙස්සාමි”ති (වුළුව. 75) ආරභිත්වා “න උපසම්පාදෙතබ්බං...පෙ.... න ඡමාය වඩ්ඤමන්තෙ වඩ්ඤමෙ වඩ්ඤමිතබ්බ”න්ති වුත්තාවසානානි ඡසට්ඨී, තතො පරං “න, භික්ඛවෙ, පාරිවාසිකෙන භික්ඛුනා පාරිවාසිකෙන වුඩ්ඤතරෙන භික්ඛුනා සද්ධිං, මූලායපටිකස්සනාරහෙන, මානත්තවාරිකෙන, මානත්තාරහෙන, අබ්භානාරහෙන භික්ඛුනා සද්ධිං එකච්ඡන්තෙ ආවාසෙ චත්ථබ්බ”න්තිආදිනා (වුළුව. 82) වුත්තචත්තානි පකතත්තෙන වරිතබ්බෙහි අනඤ්ඤත්තා විසුං අගණෙත්වා පාරිවාසිකවුඩ්ඤතරාදීසු පුග්ගලන්තරෙසු වරිතබ්බත්තා තෙසං වසෙන සම්පිණ්ඩෙත්වා එකෙකං කත්වා ගණිතානි පඤ්චාති එකසත්තතිචත්තානි ච උක්ඛෙපනීයකම්මකතචත්තෙසු ච වුත්තං “න පකතත්තස්ස භික්ඛුනො අභිවාදනං පච්චුට්ඨානං...පෙ.... නහානෙ පිට්ඨිපරිකම්මං සාදිතබ්බ”න්ති (වුළුව. 86) ඉදං අභිවාදනාදීනං අසාදියනං එකං, “න පකතත්තො භික්ඛු සීලවිපත්තියා අනුද්ධංසෙතබ්බො”තිආදීනි (වුළුව. 51) ව දසාති එවං ද්වාසීති චත්තානි හොන්ති, එතෙස්වෙව පන කානිචි තජ්ජනීයකම්මාදිචත්තානි කානිචි පාරිවාසිකාදිචත්තානීති අග්ගහිතග්ගහණෙන ද්වාසීතියෙව. අඤ්ඤත්ථ පන අට්ඨකථාපදෙසෙ අප්පකං උනමධිකං වා ගණනුපගං න හොතීති අසීතිඛන්ධකචත්තානීති ආගතං. අථ වා පුරිමෙහි වුද්දසචත්තෙහි අසඬගහිතානි විනයාගතානි සබ්බානි චත්තානි යථා ද්වාසීති චත්තානි, අසීති චත්තානි එව වා හොන්ති, තථා සඬගහෙත්වා ඤාතබ්බානි.

සංවරචිනයොති සීලසංවරො සතිසංවරො ඤාණසංවරො ඛන්තිසංවරො වීරියසංවරොති පඤ්චවිධොපි සංවරො යථාසකං සංවරිතබ්බානං විනෙතබ්බානඤ්ච කායදූච්චරිතාදීනං සංවරණතො සංවරො, විනයනතො විනයොති වුච්චති. පහානචිනයොති තද්ධගජ්ජහානං වික්ඛම්භනජ්ජහානං

සමුච්ඡේදප්පභානං පටිප්පස්සද්ධිප්පභානං නිස්සරණප්පභානන්ති පඤ්චවිධමිපි පභානං, යස්මා වාගට්ඨෙන පභානං, විනයනට්ඨෙන විනයො, තස්මා “පභානවිනයො”ති වුච්චති. සමට්ථිනයොති සත්ත අධිකරණසමථා. පඤ්ඤත්තිවිනයොති සික්ඛාපදමෙව. තමපි හි භගවතො සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තියාව අනුග්ගහිතං හොති තබ්භාවෙ එව භාවතො. සඬ්ඛලිකනයං කත්වා දසක්ඛත්තුං යොජනඤ්ච කත්වා යං චුත්තන්ති සම්බන්ධො. තත්ථ පුරිමපුරිමපදස්ස අනන්තරපදෙනෙව යොජිතත්තා අයොසඬ්ඛලිකසදිසන්ති “සඬ්ඛලිකනය”න්ති චුත්තං. දසසු පදෙසු එකමෙකං පදං තදවසෙසෙහි නවනවපදෙහි යොජිතත්තා “එකෙකපදමුලික”න්ති චුත්තං.

අත්ථසතං ධම්මසතන්ති එත්ථ යො හි සො පරිවාරෙ (පරි. 334) යං සඬ්ඝසුට්ඨු, තං සඬ්ඝඵාසුති ආදිංකත්වා යං සද්ධම්මට්ඨිතියා, තං විනයානුග්ගහායාති පරියොසානං ඛණ්ඩවක්කවසෙනෙව සඬ්ඛලිකනයො චුත්තො, තස්මිං එකමුලකනයෙ ආගතඛද්ධවක්කනයෙන යං විනයානුග්ගහාය, තං සඬ්ඝසුට්ඨුති ඉදමිපි යොජෙත්වා ඛද්ධවක්කෙ කතෙ පුරිමපුරිමාති දස ධම්මපදාති, පච්ඡිමපච්ඡිමාති දස අත්ථපදාති වාති වීසති පදාති හොත්ති. එකමුලකනයෙ පන එකස්මිං වාරෙ නවෙව අත්ථපදාති ලබ්භන්ති. එවං දසහි වාරෙහි නවුති අත්ථපදාති නවුති ධම්මපදාති ව හොත්ති, තාති සඬ්ඛලිකනයෙ චුත්තෙහි දසහි අත්ථපදෙහි දසහි ධම්මපදෙහි ව සද්ධිං යොජිතාති යථාචුත්තං අත්ථසතං ධම්මසතඤ්ච හොත්තීති වෙදිතබ්බං. යං පනෙත්ථ සාරත්ථදීපනියං (සාරත්ථ ටී. පාරාජිකකණ්ඩ 2.39) සඬ්ඛලිකනයෙපි එකමුලකනයෙපි පච්චෙකං අත්ථසතස්ස ධම්මසතස්ස යොජනාමුඛං චුත්තං, තං තථා සිද්ධෙපි අත්ථසතං ධම්මසතන්ති (පරි. 334) ගාථාය න සමෙති ද්වෙ අත්ථසතාති ද්වෙ ධම්මසතාති චත්තාරි නිරුත්තිසතාති අට්ඨ ඤාණසතාතීති චත්තබ්බතො. තස්මා ඉධ චුත්තනයෙනෙව අත්ථසතං ධම්මසතන්ති චුත්තන්ති ගහෙතබ්බං. ද්වෙ ව නිරුත්තිසතාතීති අත්ථජොතිකානං නිරුත්තිනං වසෙන නිරුත්තිසතං, ධම්මභූතානං නිරුත්තිනඤ්ච වසෙන නිරුත්තිසතන්ති ද්වෙ නිරුත්තිසතාති. චත්තාරි ව ඤාණසතාතීති අත්ථසතෙ ඤාණසතං, ධම්මසතෙ ඤාණසතං, ද්විසු නිරුත්තිසතෙසු ද්වෙ ඤාණසතාතීති චත්තාරි ඤාණසතාති. අතිරෙකානයනත්ථොති අචුත්තසමුච්චයත්ථො.

පට්ඨපඤ්ඤත්තිකථාවණ්ණනානයො නිට්ඨිතො.

සුදින්නභාණවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

මක්කට්ඨවත්ථුකථාවණ්ණනා

40. පචුරත්ථෙ හි වත්තමානවචනන්ති එකදා පටිසෙවිත්වා පච්ඡා අනොරමිත්වා දිවසෙ දිවසෙ සෙවනිච්ඡාය වත්තමානත්තා සෙවනාය අභාවක්ඛණෙපි ඉහ මල්ලා යුජ්ඣන්තිතිආදීසු විය අබ්බොවිජ්ජන්තං බාහුල්ලවුත්තිතඤ්ච උපාදාය පටිසෙවතීති වත්තමානවචනං කතන්ති අත්ථො. ආභිණ්ඩන්තාති විවරන්තා.

41. සහොඨස්ග්ගහිතොති සහණ්ඩග්ගහිතො, අයමෙව වා පායො. තං සික්ඛාපදං තථෙව හොතීති මනුස්සාමනුස්සාදිපුග්ගලවිසෙසං කිඤ්චි අනුපාදිගිත්වා සාමඤ්ඤතො “යො පන භික්ඛු මෙටුනං ධම්මං පටිසෙවෙය්‍යා”ති (පාරා. 39) වුත්තන්තා මනුස්සාමනුස්සතිරච්ඡානගතානං ඉත්ථිපුරිසපණ්ඩකඋභතොඛාඤ්ජනානං තිංසවිධෙපි මග්ගෙ මෙටුනං සෙවන්තස්ස තං සික්ඛාපදං මූලච්ඡෙජ්ජකරං හොති එවාති අධිජ්ජායො. එතෙන යං අනුපඤ්ඤත්තිමූලපඤ්ඤත්තියා එව අධිජ්ජායජ්ජකාසනවසෙන සුඛොධත්ථාය වත්ථුවසෙන පවත්තානං විසෙසත්ථජොතකවසෙනාති දස්සිතං හොති. ආමසනං ආමට්ඨමන්තං. තතො දළ්භතරං චූසනං. සට්ඨනං පන තතො දළ්භතරං කත්වා සරීරෙන සරීරස්ස සඬ්ඝට්ඨනං. තං සබ්බමිථිති අනුරාගෙන පවත්තිතං දස්සනාදිසබ්බමිථි.

42. පාණාතිපාතාදිසචිත්තකසික්ඛාපදානං සුරාපානාදිඅචිත්තකසික්ඛාපදානඤ්ච (පාවි. 326 ආදයො) එකෙනෙව ලක්ඛණවචනෙන ලොකවජ්ජනං දස්සෙතුං “යස්ස සචිත්තකපක්ඛෙ චිත්තං අකුසලමෙව හොති, තං ලොකවජ්ජං නාමා”ති වුත්තං. තත්ථ සචිත්තකපක්ඛෙති ඉදං කිඤ්චාපි අචිත්තකසික්ඛාපදං සන්ධායෙව වත්තුං යුත්තං තස්සෙව සචිත්තකපක්ඛසම්භවතො, තථාපි සචිත්තකසික්ඛාපදානමිථි අසඤ්චිච්ච වඩ්ඤාමනාදීසු ලොකෙ පාණසාතවොහාරසම්භවෙන අචිත්තකපක්ඛං පරිකප්පෙත්වා උභින්නමිථි සචිත්තකාචිත්තකසික්ඛාපදානං සාධාරණවසෙන “සචිත්තකපක්ඛෙ”ති වුත්තං. ඉතරථා සචිත්තකසික්ඛාපදානං ඉමස්මිං වාකෝ ලොකවජ්ජනාලක්ඛණං න වුත්තං සියා. “සචිත්තකපක්ඛෙ චිත්තං අකුසලමෙව”ති වුත්තෙන පන සචිත්තකසික්ඛාපදානං චිත්තං අකුසලමෙව, ඉතරෙසං සචිත්තකපක්ඛෙයෙව අකුසලනියමො, න අචිත්තකපක්ඛෙ. තත්ථ පන යථාසම්භවං කුසලං වා සියා, අකුසලං වා, අබ්‍යාකතං වාති අයමත්ථො සාමත්ථියතො සිජ්ඣන්ති වෙදිතබ්බං. සචිත්තකපක්ඛෙති වත්ථුවිතික්කමච්ඡානනචිත්තෙන සචිත්තකපක්ඛෙති ගහෙතබ්බං, න පණ්ණත්තිච්ඡානනචිත්තෙන තථා සති

සබ්බසික්ඛාපදානම්පි ලොකවජ්ජතාපසභිගතො. “පටික්ඛිත්තමිදං කාතුං න වට්ටති”ති ජානන්තස්ස හි පණ්ණත්තිවජ්ජෙපි අනාදරියවසෙන පටිසවිත්තමෙව උජ්ජජිති, තස්මා ඉදං වාක්‍යං නිරත්ථකමෙව සියා සබ්බසික්ඛාපදානම්පි ලොකවජ්ජානීති එත්තකමත්තස්සෙව වත්තබ්බතාපසභිගතො.

එත්ථ ව සවිත්තකපක්ඛෙයෙව චිත්තං අකුසලන්ති නියමස්ස අකතත්තා සුරාපානාදීසු අවිත්තකපක්ඛෙ චිත්තං අකුසලං න භොතෙවාති න සක්කා නියමෙතුං, කෙවලං පන සවිත්තකපක්ඛෙ චිත්තං අකුසලමෙව, න කුසලාදීති එවමෙත්ථ නියමො සිජ්ඣති, එවඤ්ච සුරාති අජානිත්වා පිචන්තානම්පි අකුසලචිත්තෙනෙව පානං ගන්ධවණ්ණකාදිභාවං අජානිත්වා ලිම්පන්තීනං හික්ඛුනීනං විනාපි අකුසලචිත්තෙන ලිම්පනඤ්ච, උභයත්ථාපි ආපත්තිසම්භවො ව සමත්ථිතො භොති. යං පන සාරත්ථදීපනියං (සාරත්ථ. ටී. පාරාජිකකණ්ඩ 2.42) “සවිත්තකපක්ඛෙ චිත්තං අකුසලමෙවාති වචනතො අවිත්තකස්ස වත්ථුඅජානනවසෙන අවිත්තකපක්ඛෙ චිත්තං අකුසලමෙවාති අයං නියමො නත්ථිති විඤ්ඤායතී”ති වුත්තං, තං න යුත්තං. අවිත්තකෙසු හි තෙරසසු ලොකවජ්ජෙසු සුරාපානස්සෙව අවිත්තකපක්ඛෙපි අකුසලචිත්තනියමො, න ඉතරෙසං ද්වාදසන්තං අකුසලාදිචිත්තෙනාපි ආපජ්ජිතබ්බතො. යං පන එවං කෙනචි අනිච්ඡමානං සද්දතොපි අපතියමානම්මං නියමං පරාධිජ්ජායං කත්වා දස්සෙතුං “යදි හි අවිත්තකස්ස අවිත්තකපක්ඛෙපි චිත්තං අකුසලමෙව සියා, සවිත්තකපක්ඛෙති ඉදං විසෙසනං නිරත්ථකං සියා”තිආදි වුත්තං, තං නිරත්ථකමෙව එවං නියමස්ස කෙනචි අනාධිජ්ජෙතත්තා. න හි කොචි සද්දසත්ථවිදු නියමං ඉච්ඡති, යෙන සවිත්තකපක්ඛෙති ඉදං විසෙසනං නිරත්ථකං සියාතිආදි වුත්තං භවෙය්‍ය, කිත්තු සවිත්තකපක්ඛෙ චිත්තං අකුසලමෙව, අවිත්තකපක්ඛෙ පන චිත්තං අනියතං අකුසලමෙව වා සියා, කුසලාදීසු වා අඤ්ඤතරන්ති එවමෙව ඉච්ඡති. තෙන සවිත්තකපක්ඛෙති විසෙසනම්පි සාරත්ථකං සියා. අවිත්තකසික්ඛාපදානං සවිත්තකපක්ඛෙසු අකුසලනියමෙන ලොකවජ්ජතා ව සිජ්ඣති. තෙසු ව සුරාපානස්සෙව අවිත්තකපක්ඛෙපි ලොකවජ්ජතා අකුසලචිත්තතා ව, ඉතරෙසං පන සවිත්තකපක්ඛෙ එවාති වාදොපි න විරුජ්ඣතීති න කිඤ්ඤෙත්ථ අනුපපන්නං නාම.

යං පනෙත්ථ “සුරාති අජානිත්වා පිචන්තස්ස...පෙ.... විනාපි අකුසලචිත්තෙන ආපත්තිසම්භවතො...පෙ.... සුරාපානාදිඅවිත්තකසික්ඛාපදානං ලොකවජ්ජතා න සියා”තිආදි වුත්තං.

යඤ්ච තමත්ථං සාධෙතුං ගණ්ඨිපදෙසු ආගතවචනං දස්සෙත්වා බහුං පපඤ්චිතං, තං න සාරතො පච්චෙතබ්බං අට්ඨකථාහි විරුද්ධත්තා. තථා හි “චත්ථුඅභානනාය චෙත්ථ අවිත්තකතා වෙදිතබ්බා අකුසලෙනෙව පාතබ්බතාය ලොකවජ්ජතා”ති වුත්තං. යඤ්චෙතස්ස “සවිත්තකපක්ඛෙ අකුසලෙනෙව පාතබ්බතො ලොකවජ්ජතා”ති වුත්තං අට්ඨකථාවචනං, තං න සුන්දරං. “සවිත්තකපක්ඛෙ චිත්තං අකුසලමෙවා”ති සබ්බෙසං ලොකවජ්ජානං ඉධෙව පාරාජිකට්ඨකථාය සාමඤ්ඤතො චත්වා සුරාපානසික්ඛාපදට්ඨකථායං “අකුසලෙනෙව පාතබ්බතාය”ති එවං අවිත්තකපක්ඛෙහි අකුසලචිත්තතාය විසෙසෙත්වා වුත්තත්තා. න හි “සාමඤ්ඤතො ඉධ වුත්තොව අත්ථො පුන සුරාපානට්ඨකථායමිති වුත්තො”ති සක්කා චත්තුං වුත්තස්සෙව පුන වචනෙ පයොජනාභාවා, තදඤ්ඤෙසුපි අවිත්තකලොකවජ්ජෙසු චත්තබ්බතාපසඨගතො ව, නාපි එකත්ථ වුත්තො නයො තදඤ්ඤෙසුපි එකලක්ඛණතාය වුත්තො එව භොතීති “සුරාපානසික්ඛාපදෙයෙව (පාචි. 326 ආදයො) වුත්තො”ති සක්කා චත්තුං අවිත්තකලොකවජ්ජානං සබ්බපයමෙ උයුත්තසික්ඛාපදෙයෙව (පාචි. 311 ආදයො) චත්තබ්බතො, සුරාපානසික්ඛාපදෙයෙව වා චත්වා එසෙව නයො සෙසෙසු අවිත්තකලොකවජ්ජෙසුපිති අනිදිසිතබ්බතො ව.

අපිව වුත්තමෙවත්ථං වදන්තෙන “සවිත්තකපක්ඛෙ අකුසලෙනෙව පාතබ්බතාය”ති පුබ්බෙ වුත්තක්කමෙනෙව චත්තබ්බං සන්දෙහාදිවිගමත්ථත්තා පුන වචනස්ස. සික්ඛාපදවිසයෙ ව විසෙසිතබ්බං විසෙසෙත්වා වුච්චති, ඉතරථා ආපත්තානාපත්තාදිභෙදස්ස දුට්ඨඤ්ඤායත්තා. තථා හි භික්ඛුනීවිහඨගට්ඨකථායං “විනාපි චිත්තෙන ආපජ්ජිතබ්බත්තා අවිත්තකානි, චිත්තෙ පන සති අකුසලෙනෙව ආපජ්ජිතබ්බත්තා ලොකවජ්ජානි චෙව අකුසලචිත්තානි වා”ති ගිරග්ගසමජ්ජාදීනං සවිත්තකපක්ඛෙ එව ලොකවජ්ජතා අකුසලචිත්තතා ව විසෙසෙත්වා වුත්තා, න එවං සුරාපානස්ස. තස්ස පන පක්ඛද්වයස්සාපි සාධාරණවසෙන “අකුසලෙනෙව පාතබ්බතාය”ති වුත්තං, න පන “සවිත්තකපක්ඛෙ”ති විසෙසෙත්වා. තස්මා ඉදං සුරාපානං සවිත්තකාචිත්තකපක්ඛද්වයෙහි ලොකවජ්ජං අකුසලචිත්තඤ්ඤාති දස්සෙතුමෙව “අකුසලෙනෙව පාතබ්බතාය ලොකවජ්ජතා”ති විසුං වුත්තන්ති සුට්ඨු සිජ්ඣති. එතෙනෙව යං සාරත්ථදීපනියං “සවිත්තකපක්ඛෙ අකුසලෙනෙව පාතබ්බතාය ලොකවජ්ජතා”ති වුත්තස්ස ඉමස්සෙව අධිජ්ජායස්ස පටිපාදකමෙතන්ති සඤ්ඤාය ඉමිනා එව හි අධිජ්ජායෙන

අඤ්ඤාසුභි ලොකවජ්ජෙසු අවිත්තකසික්ඛාපදෙසු අකුසලවිත්තතා එව
 වුත්තා, න පන තිවිත්තතා. තෙනෙව භික්ඛුනීවිභඩගට්ඨකථායං වුත්තං.
 “ගිරග්ගසමජ්ජං විත්තාගාරසික්ඛාපදං සඛිසාණි ඉත්ථාලඬිකාරො
 ගන්ධවණ්ණකො වාසිතකපිඤ්ඤාකො භික්ඛුනීආදීහි
 උම්මද්දනපරිමද්දනානීති ඉමානි දස සික්ඛාපදානි අවිත්තකානි
 අකුසලවිත්තානි, අයං පනෙත්ථ අධිජ්ජායො විනාපි විත්තෙන
 ආපජ්ජිතබ්බත්තා අවිත්තකානි, විත්තෙ පන සති අකුසලෙනෙව
 ආපජ්ජිතබ්බත්තා ලොකවජ්ජානි වෙව අකුසලවිත්තානි වා”ති වුත්තං, තම්පි
 පටිසිද්ධං හොති තබ්බිපරිතස්සෙව අත්ථස්ස යථාවුත්තනයෙන සාධනතො.
 තස්මා සුරාපානස්ස අවිත්තකපක්ඛෙපි විත්තං අකුසලමෙවාති ඉමං විසෙසං
 දස්සෙතුමෙව ඉදං වචනං වුත්තන්ති ගහෙනබ්බං. අයඤ්ඤෙත්ථ අත්ථො
 වත්ථුඅජානනතාය චෙත්ථාති එත්ථ ව-කාරො විසෙසත්ථජොතකො අපිචාති
 ඉමිනා සමානත්ථො. තස්මා යදිදං අඤ්ඤාසු අවිත්තකලොකවජ්ජෙසු විනාපි
 විත්තෙන ආපජ්ජිතබ්බත්තා අවිත්තකානි, විත්තෙ පන සති අකුසලෙනෙව
 ආපජ්ජිතබ්බත්තා ලොකවජ්ජානි වෙව අකුසලවිත්තානි වාති ලොකවජ්ජතාය
 අකුසලවිත්තතාය ච ලක්ඛණං වුච්චති, තං එත්ථ සුරාපානසික්ඛාපදෙ
 නාගච්ඡති, ඉධ පන විසෙසො අත්ථීති වුත්තං හොති. සො කතරොති වෙ?
 වත්ථුඅජානනතාය එව වත්ථුජානනවිත්තෙන විනාපි ආපජ්ජිතබ්බතාය එව
 අවිත්තකතා වෙදිතබ්බා, නත්ථෙත්ථ අවිත්තකතාය විසෙසො. කිත්තු
 වත්ථුඅජානනසඬ්ඛාතඅවිත්තකපක්ඛෙපි අකුසලවිත්තෙනෙව සුරාමෙරයස්ස
 අජ්ඣොහරිතබ්බතායාති ඉමස්ස සික්ඛාපදස්ස සවිත්තකපක්ඛෙපි
 අවිත්තකපක්ඛෙපි ලොකවජ්ජතා අකුසලවිත්තතා ව වෙදිතබ්බාති අයමෙත්ථ
 විසෙසො. ඉධ හි “විත්තෙ පන සති”ති අවිසෙසෙත්ථා “අකුසලෙනෙවා”ති
 සාමඤ්ඤතො වුත්තත්තා උභයපක්ඛෙපි ලොකවජ්ජතා අකුසලවිත්තතා ව
 සිද්ධාති වෙදිතබ්බා. තෙනෙව පරමත්ථජොතිකාය (බු. පා. අට්ඨ.
 2.පච්ඡිමපඤ්චසික්ඛාපදවණ්ණනා) බුද්දකට්ඨකථාය සික්ඛාපදවණ්ණනාය
 “සුරාමෙරයමජ්ජපමාදට්ඨානං කායතො ව කායවිත්තතො වාති
 ද්විසමුට්ඨාන”න්ති වුත්තං. සුරාති ජානනවිත්තාභාවෙනෙව හෙත්ථ
 විත්තඩගවිරහිතො කෙවලොපි කායො එකසමුට්ඨානං වුත්තො, තස්මිඤ්ච
 එකසමුට්ඨානක්ඛණෙපි යාය වෙනතාය පිචති, සා එකන්තඅකුසලා එව
 හොති. තෙනෙව තත්ථෙව අට්ඨකථායං “පයමා චෙත්ථ පඤ්ච
 එකන්තඅකුසලවිත්තසමුට්ඨානත්තා පාණාතිපාතාදීනං පකතිවජ්ජතො
 වෙරමණියො, සෙසා පණ්ණත්තිවජ්ජතො”ති එවං පඤ්චන්තම්පි
 සාමඤ්ඤතො අකුසලවිත්තතා ලොකවජ්ජතාසඬ්ඛාතා පකතිවජ්ජතා ව
 වුත්තා. අඩ්ගෙසු ව ජානනඩගං න වුත්තං. තථා හි

“සුරාමෙරයමජ්ජපමාදට්ඨානස්ස පන සුරාදීනං අඤ්ඤතරං හොති මදනීයං, පාතුකාමතාවිත්තඤ්ච පච්චුපට්ඨිතං හොති, තජ්ජඤ්ච වායාමං ආපජ්ජති, පීතෙ ච පවිසතීති ඉමානි චත්තාරි අභිගානී”ති වුත්තං, න පන සුරාති ජානනඤ්චගෙන සද්ධිං පඤ්චාති. යදි හි සුරාති ජානනමපි අභිගං සියා, අවස්සමෙව තං චත්තබ්බං සියා, න ච වුත්තං. යථා චෙත්ථ, එවං අඤ්ඤාසුපි සුත්තපිටකාදිඅට්ඨකථාසු කත්ථවි ජානනඤ්චගං න වුත්තං. තස්මා “අකුසලෙනෙව පාතබ්බතාය ලොකචජ්ජතා”ති ඉමස්ස අට්ඨකථාපාඨස්ස අවිත්තකපක්ඛෙපි “අකුසලෙනෙව පාතබ්බතාය ලොකචජ්ජතා”ති එවමෙව අත්ථොති නිට්ඨමෙත්ථ ගන්තබ්බං.

අපිව යං ගණ්ඨිපදෙසු “එතං සත්තං මාරෙස්සාමීති තස්මිංයෙව පදෙසෙ නිපන්තං අඤ්ඤං මාරෙන්තස්ස පාණ්ඩුසාමඤ්ඤස්ස අත්ථිතාය යථා පාණ්ඩුපාතො හොති, එවං එතං මජ්ජං පිච්ඡසාමීති අඤ්ඤං මජ්ජං පිච්ඡන්තස්ස මජ්ජසාමඤ්ඤස්ස අත්ථිතාය අකුසලමෙව හොති, යථා පන කට්ඨසඤ්ඤාය සජ්ජං ඝාතෙන්තස්ස පාණ්ඩුපාතො න හොති, එවං නාළිකෙරපානසඤ්ඤාය මජ්ජං පිච්ඡන්තස්ස අකුසලං න හොති”ති පාණ්ඩුපාතෙන සද්ධිං සබ්බථා සමානත්තෙන උපමෙත්වා වුත්තං, තං අනිවිය අයුත්තං සබ්බෙසං සික්ඛාපදානං පාණ්ඩුපාතාදිඅකුසලානඤ්ච අඤ්ඤමඤ්ඤං සමානතාය නියමාභාවා. පාණ්ඩුපාතො හි පරියායෙනාපි සිජ්ඣති, න තථා අදින්තාදානං. තං පන ආණන්තියාපි සිජ්ඣති, න ච මෙටුනාදීසු. තස්මා පයොගඤ්ඤාදීහිපි හින්තානමෙව සංසට්ඨං සබ්බථා සමීකරණං අයුත්තමෙව. “පාණ්ඩුපාතො විය අදින්තාදානමෙටුනාදීනිපි පරියායකථාදීහි සිජ්ඣන්ති”ති කෙනවි වුත්තෙ තං කින්නි න ගය්හති තථා වචනාභාවාති චෙ? ඉධාපි “තථා පාණ්ඩුපාතසද්ධිං සුරාපාන”න්ති වචනාභාවා ඉදම්පි න ගහෙතබ්බමෙව. කිඤ්චි අට්ඨකථාවචනෙනෙව සිද්ධමෙවත්ථං පටිබාහන්තෙන විනයඤ්ඤානා සුත්තසුත්තානුලොමාදීහි තස්ස විරොධං දස්සෙත්වා පටිබාහෙතබ්බං, න පන පයොගඤ්ඤාදීහි අවිචන්තවිහින්තෙන සික්ඛාපදන්තරෙන සහ සමීකරණමත්තෙන. න හි “සුරාති අජානිත්වා පිච්ඡන්තස්සාපි අකුසලමෙවා”ති එත්ථ සුත්තාදිවිරොධො අත්ථි, විනයපිටකෙ තාව එතස්ස අත්ථස්ස විරුද්ධං සුත්තාදිකං න දිස්සති, නාපි සුත්තපිටකාදීසු.

යං පනෙත්ථ කෙවි වදන්ති “මනොපුබ්බඤ්ඤා ධම්මානි (ධ. ප. 1, 2) වුත්තත්තා සබ්බානි අකුසලානි පුබ්බෙ වීතික්කමවත්ථුං ජානන්තස්සෙව හොන්ති”ති. තං තෙසං සුත්තාධිජ්ජායානහිඤ්ඤාතමෙව පකාසෙති. න හි

“මනොපුබ්බභිගමා ධම්මා”ති ඉදං වචනං පුබ්බෙ විතික්කමවත්ථුං ජානන්තස්සෙව අකුසලා ධම්මා උප්පජ්ජන්තිති ඉමමත්ථං දීපෙනි, අථ බො කුසලාකුසලා ධම්මා උප්පජ්ජමානා උප්පාදපච්චයටියෙන පුබ්බභිගමභූතං සහජාතවිත්තං නිස්සායෙව උප්පජ්ජන්ති, න විනා විත්තෙනාති ඉමමත්ථං දීපෙනි. න හෙත්ථ “සුරාති අජානිත්වා පිවන්තස්ස අකුසලමෙවා”ති වුත්තෙ සහජාතවිත්තං විනාපි ලොභාදිඅකුසලචෙතසිකා ධම්මා උප්පජ්ජන්තිති අයමත්ථො ආපජ්ජති. යෙන තං නිසෙධාය ඉදං සුත්තං ආහරණියං සියා, අභිධම්මවිරොධොපෙත්ථ නත්ථි පුබ්බෙ නාමජාතිආදිවසෙන අජානන්තස්සෙව පඤ්චවිඤ්ඤාණවිජියං කුසලාකුසලජවනුප්පත්තිවචනතො.

අපිව බාලපුපුජ්ජනානං ඡස්ස ද්වාරෙස්ස උප්පජ්ජමානාති ජවනාති යෙභුයොන අකුසලානෙව උප්පජ්ජන්ති. කුසලාති පන තෙසං කල්‍යාණමිත්තාදිඋපනිස්සයබලෙන අප්පකානෙව උප්පජ්ජන්ති, තුණ්හිභූතානම්පි නිද්දායිත්වා සුපිනං පස්සන්තානම්පි උද්ධච්චාදිඅකුසලජවනස්සෙව යෙභුයාප්පවත්තිතො කුසලාකුසලවිරහිතස්ස ජවනස්ස තෙසං අභාවා. අකුසලා හි විසයානුගුණං වාසනානුගුණඤ්ච යථාපච්චයං සමුප්පජ්ජන්ති, තත්ථ කිං පුබ්බෙ ජානනාජානනනිබ්ද්ධෙන. යෙ පන ජානනාදිඅභිගමපිපන්නා පාණාතිපාතාදයො, යෙ ච ජානනාදිං විනාපි සිජ්ඣමානා සුරාපානම්චිජාදිට්ඨිආදයො, තෙ තෙ තථා තථා යාථාවතො ඤ්ඤත්වා සම්මාසම්බුද්ධෙන නිද්දිට්ඨා, තෙසඤ්ච යථානිද්දිට්ඨවසෙන ගහණෙ කො නාම අභිධම්මවිරොධො. එවං සුත්තාදිවිරොධාභාවතො, අට්ඨකථාය ච වුත්තත්තා යථාවුත්තවසෙනෙවෙත්ථ අත්ථො ගහෙතබ්බො. යදි එවං කස්මා “සාමණෙරො ජානිත්වා පිවන්තො සීලහෙදං ආපජ්ජති, න අජානිත්වා”ති අට්ඨකථායං වුත්තන්ති? නායං දොසො සීලහෙදස්ස භගවතො ආණායත්තත්තා උක්ඛිත්තානුවත්තිකාදීනං සීලහෙදො විය. න හි තාසං අකුසලුප්පත්තියා එව සීලහෙදො හොති සඤ්ඤායත්තසමනුභාසනානන්තරෙයෙව විහිතත්තා. එවම්ධාපි ජානිත්වා පිවනෙ එව විහිතො, න අජානිත්වා පිවනෙ. අඤ්ඤො හි සික්ඛාපදවිසයො, අඤ්ඤො අකුසලවිසයො. තෙනෙව සාමණෙරානං පුරිමෙස්ස පඤ්චස්ස සික්ඛාපදෙස්ස එකස්මිං භින්නෙ සබ්බානිපි සික්ඛාපදානි හිජ්ජන්ති. අකුසලං පන යං භින්නං, තෙන එකෙනෙව හොති, නාඤ්ඤෙහි. තස්මා සාමණෙරස්ස අජානිත්වා පිවන්තස්ස සීලහෙදාභාවෙපි කම්මපථජ්ජන්තං අකුසලමෙවාති ගහෙතබ්බං.

යං පන සාරත්ථදීපනියං (සාරත්ථ. ටී. පාරාජිකකණ්ඩ 2.42) “සාමණෙරස්ස සුරාති අජානිත්වා පිචන්තස්ස පාරාජිකං නත්ථි, අකුසලං පන භොතී” ති කෙහිවි චුත්තවචනං. “තං තෙසං මතිමත්ත” න්ති පටික්ඛිපිත්වා “හික්ඛුනො අජානිත්වාපි බීජතො පට්ඨාය මජ්ජං පිචන්තස්ස පාවිත්තියං. සාමණෙරො ජානිත්වා පිචන්තො සීලභෙදං ආපජ්ජති, න අජානිත්වාති එත්තකමෙව හි අට්ඨකථායං චුත්තං, අකුසලං පන භොතීති න චුත්ත” න්ති තත්ථ කාරණං චුත්තං, තං අකාරණං. න හි අට්ඨකථායං සාමණෙරානං ජානිත්වා පිචනෙ එව සීලභෙදො, න අජානිත්වාති සීලභෙදකථනට්ඨානෙන අකුසලං පන භොතීති අවචනං. අජානනපක්ඛෙ අකුසලාභාවස්ස කාරණං භොතී, තත්ථ පසඬිගාභාවා, චත්තබ්බට්ඨානෙන එව “අකුසලෙනෙව පාතබ්බතාය ලොකවජ්ජතා” ති චුත්තත්තා ව. න ව තෙ “අකුසලං පන භොතී” ති වදන්තා ආවරියා ඉමං සාමණෙරානං සීලභෙදජ්ජකාසකං ඛන්ධකට්ඨකථාපාඨමෙව ගහෙත්වා අවොචුං, යෙන “එත්තකමෙව අට්ඨකථායං චුත්ත” න්ති චත්තබ්බං සියා, අථ බො සුරාපානට්ඨකථාගතං සුත්තපිටකට්ඨකථාගතඤ්ච අනෙකවිධං වචනං, මහාවිහාරවාසීනං පරම්පරොපදෙසඤ්ච ගහෙත්වා අවොචුං. හින්තලද්ධිකානං අභයගිරිකාදීනං මතඤ්ඤෙනං, යදිදං ජානිත්වා පිචන්තස්සෙව අකුසලන්ති ගහණං. තස්මා යං චුත්තං කෙහිවි “සාමණෙරස්ස සුරාති අජානිත්වා පිචන්තස්ස පාරාජිකං නත්ථි, අකුසලං පන භොතී” ති, තං සුචුත්තන්ති ගහෙතබ්බං.

යඤ්ච සාරත්ථදීපනියං (සාරත්ථ. ටී. පාරාජිකකණ්ඩ 2.42) “අජානිත්වා පිචන්තස්සාපි සොනාපන්නස්ස මුඛං සුරා න පවිසති කම්මපථජ්ජත්තඅකුසලචිත්තෙනෙව පාතබ්බතො” ති කෙහිවි චුත්තවචනං. “න සුන්දර” න්ති පටික්ඛිපිත්වා “බොධිසත්තෙ කුච්ඡිගතෙ බොධිසත්තමාතු සීලං විය හි ඉදම්පි අරියසාවකානං ධම්මතාසිද්ධන්ති වෙදිතබ්බ” න්ති චත්වා ධම්මතාසිද්ධන්තංයෙව සමත්ථෙතුං. “භවන්තරෙපි හි අරියසාවකො ජීවිතහෙතුපි නෙව පාණං හනති, න සුරං පිචති. සචෙ පිස්ස සුරඤ්ච බීරඤ්ච මිස්සෙත්වා මුඛෙ පක්ඛිපන්ති, බීරමෙව පවිසති, න සුරා. යථා කිං? යථා කොඤ්චසකුණානං බීරමිස්සකෙ උදකෙ බීරමෙව පවිසති, න උදකං. ඉදං යොනිසිද්ධන්ති වෙ, ඉදම්පි ධම්මතාසිද්ධන්ති වෙදිතබ්බ” න්ති ඉදං අට්ඨකථාවචනං දස්සිතං, තම්පි න යුත්තමෙව. යථා හි බොධිසත්තමාතු සීලං විය අරියසාවකානං ධම්මතාසිද්ධන්ති එත්ථ බොධිසත්තමාතු ධම්මතා නාම බොධිසත්තස්ස ව අත්තනො ව පාරමිතානුභාවෙන අකුසලානුජ්ජත්තියමො එව. තථා අරියසාවකානම්පි භවන්තරෙ පාණානිපාතාදීනං දසන්තං

කම්මපථානං අඤ්ඤෙසඤ්ච අපායහෙතුකානං අකුසලානං අවිචන්තජ්ජභායකස්ස මග්ගස්ස ආනුභාවෙන තංතංසීලවීතික්කමහෙතුකස්ස අකුසලස්ස අනුජ්ජත්තිනියමො එව ධම්මතා. න හි සභාවවාදීනං ධම්මතා විය අහෙතුකතා ඉධ ධම්මතා නාම. යථා වා එවංධම්මතානායෙ කාරණස්ස භාවෙ අභාවෙ ච කාරියස්ස භාවො අභාවො ච ධම්මතා, න අහෙතුඅජ්ජවිචයාභාවාභාවො, එවම්ධාපි පාණාතිපාතාදිකම්මපථානං හෙතුභූතස්ස කිලෙසස්ස අවිචන්තාභාවෙන තෙසං අභාවො, තදවසෙසානං අකුසලානං හෙතුනො භාවෙන භාවො ච ධම්මතා, න අහෙතුකතා. තස්මා අපායහෙතුනො රාගස්ස අභාවෙනෙව අරියානං අජානිත්වාපි සුරාය අනජ්ඣොභරණන්ති සුචුත්තමෙවිදං කෙහිවි “අජානිත්වා පිචන්තස්සාපි සොතාපන්නස්ස මුඛං සුරා න පවිසති කම්මපථජ්ජත්තඅකුසලවිත්තෙනෙව පාතබ්බතො”ති, තං කෙන හෙතුනා න සුන්දරං ජාතන්ති න ඤායති, ධම්මතාසිද්ධන්ති වා කථනෙන කථං තං පටික්ඛිත්තන්ති.

යම්පි දීඝනිකායට්ඨකථායං (දී. නි. අට්ඨ. 1.352) “සුරඤ්ච බීරඤ්ච මිස්සෙත්වා...පෙ.... ඉදං ධම්මතාසිද්ධ”න්ති වචනං, තම්පි සුරාපානස්ස අවිත්තකපක්ඛෙපි අකුසලවිත්තඤ්ඤෙව සාධෙති. තථා හි “භවන්තරෙපි හි අරියසාවකො ජීවිතහෙතුපි පාණං න භනති, නාදින්නං ආදියති...පෙ.... න සුරං පිචති”ති චුත්තෙ “සුරිමානං තාව චතුන්නං කම්මපථානං සවිත්තකත්තා විරමණං සුකරං, පවිජ්මස්ස පන සුරාපානස්ස අවිත්තකත්තා කථං විරමණං භවෙය්සා”ති වොදනාසම්භවං මනසිකත්වා වත්ථුඅජානනවසෙන අවිත්තකත්තෙපි යස්මා කම්මපථජ්ජත්තඅකුසලෙනෙව සුරා අජ්ඣොභරිතබ්බා, තාදිසි ච අකුසලජ්ජවත්ති අරියසාවකස්ස මග්ගෙනෙව භතා, තස්මාස්ස පරගලං සුරාය පවිසනං නත්ථිති අත්ථනො ගම්යමානත්ථං පරිහාරවචනං වදනා “සචෙ පිස්ස සුරඤ්ච බීරඤ්චා”තිආදි චුත්තං. තත්ථ බීරමෙව පවිසති, න සුරාති ඉදං සුරාය සබ්බථාපි පරගලජ්ජවෙසාභාවදස්සනපරං, න පන සුරාමිස්සබීරස්ස සුරාය වියොජනසාමත්ථියදස්සනපරං. අයඤ්ඤෙත්ථ අධිජ්ජායො – යදි හි සුරාමිස්සෙ බීරෙ කිඤ්චි පවිසෙය්සා, බීරමෙව පවිසෙය්සා, න සුරා. බීරෙ පන සුරාය අවිසුත්තෙ න කිඤ්චි පවිසති. ඉදං යොනිසිද්ධන්ති උදකස්ස මුඛෙ අජ්ජවිසනං යොනිසිද්ධං. යොනීති චෙත්ථ ජාති අධිජ්ජෙතා. තස්මා කොඤ්චජාතිකානං මුඛතුණ්ඩසඬ්ඛාතානං රූපධම්මානං බීරමිස්සඋදකජ්ඣොභරණහෙතුත්තාභාවෙන තං අජ්ජවිසනං සිද්ධන්ති අත්ථො. ඉදම්පි හි බීරමිස්සාය සුරාය බීරෙ පවිසන්තෙපි පරගලාපවිසනන්ති. ධම්මතාසිද්ධන්ති අරියසාවකස්ස අරූපධම්මානං

සුරාපිවනහෙතුභූතකිලෙසසහිතත්තාභාවසඬ්ඛාතාය ධම්මතාය සිද්ධං. එවමෙත්ථ අවිත්තකපක්ඛෙපි සුරාය අකුසලචිත්තෙනෙව පාතබ්බතො අරියසාවකානං අපිවනං සමත්ථිතන්ති වෙදිතබ්බං. අථාපි සියා අජානනපක්ඛෙ අකුසලචිත්තෙන විනාව පාතබ්බත්තෙපි සුරාය අපිවනං අරියානං ධම්මතාති සමත්ථනපරමෙතන්ති, තං න, අට්ඨකථාවචනන්තරෙහි විරුජ්ඣනතො. යථා හි වචනන්තරෙහි න විරුජ්ඣති, තථායෙව අත්ථො ගහෙතබ්බො.

අපිව පාණාතිපාතාදීනං පඤ්චන්තං කම්මපථානං භවන්තරෙපි අකරණං අරියානං ධම්මතාසීලමෙව, තෙසඤ්ච යදි සවිත්තකතං සමානං. සුරාපානං විය ඉතරානිපි චත්තාරි අජානන්තෙනාපි අරියසාවකෙන න කත්තබ්බාති සියු, තථා ච අජානන්තානං අරියානං කුසලාඛ්‍යාකතචිත්තෙහිපි විරමණපරමාරණපරසන්තකගහණාදීසු කායවචිපවත්ති න සම්පජ්ජෙය්‍ය, නො වෙ සම්පජ්ජති, චක්ඛුපාලත්ථෙරස්ස චඩ්ඛමනෙන පාණවියොගස්ස, උජ්ජලවණ්ණත්ථෙරියා බලක්කාරෙන මග්ගෙනමග්ගචුසනස්ස ච පවත්තත්තා. තස්මා සුරාපානස්ස අවිත්තකපක්ඛෙපි අකුසලෙනෙව පාතබ්බතාය සුරා අරියානං පරගලං න පවිසතීති විසෙසෙත්වා චුත්තන්ති වෙදිතබ්බං.

නනු චත්ථුං ජානන්තස්සෙව සබ්බෙ කම්මපථා චුත්තාති? න, මිච්ඡාදිට්ඨියා විපරිතග්ගහණෙනෙව පවත්තත්තා. කථංඤ්හි නාම අසබ්බඤ්ඤාං සබ්බඤ්ඤාතො, අනිච්චාදිං නිච්චාදිතො ච ගහණන්ති දිට්ඨි චත්ථුං විජානාති. යදි හි ජානෙය්‍ය, මිච්ඡාදිට්ඨියෙව න සියා. සා ච කම්මපථෙසු ගණිතාති කුතො ජානන්තස්සෙව කම්මපථප්පවත්තීතියමො. අථ සබ්බඤ්ඤාං සබ්බඤ්ඤාති ගණිතන්තිපි “අයං සත්තො” ති තස්ස සරූපග්ගහණතො දිට්ඨිපි චත්ථුං විජානාතීති වෙ? න, සුරාපානස්සපි “අයං න සුරා” ති සරූපග්ගහණස්ස සමානත්තා. “අය” ත්ති ච චත්ථුපරාමසනෙපි “සුරා” ති විසෙසවිජානනාභාවා න ජානාතීති වෙ? “අය” ත්ති පුග්ගලත්තං ජානන්තිපි “අසබ්බඤ්ඤා” තිපි විසෙසජානනාභාවා දිට්ඨිපි චත්ථුං න ජානාතීති සමානමෙව. එවඤ්හි තෙසං බුද්ධාති අහිතොති අහිතං වා පුරණකස්සපාදිං හිතො පටිසස්ස වා අනුනයස්ස වා උජ්ජාදනෙපි එසෙව නයො. විපල්ලාසපුබ්බකඤ්හි සබ්බං අකුසලං.

අපිව සුරාය පියමානාය නියමෙන අකුසලුප්පාදනං සභාවො පිතාය විය. බීරාදිසඤ්ඤාය පිතසුරස්ස පුග්ගලස්ස මාතුහගිනිආදීසුපි රාගදොසාදිඅකුසලප්පබන්ධො චත්ථුසභාවෙනෙව උජ්ජජ්ජති, එවං පියමානක්ඛණෙපි තිබ්බණො රාගො උජ්ජජ්ජතෙව, තෙනෙව සාගතත්ථෙරස්ස

අජානිත්වා පිවනකාලෙ පඤ්චාහිඤ්ඤාදිඤ්ඤානපරිහානි, පච්ඡා ච බුද්ධාදීසු අගාරවාදිඅකුසලප්පබන්ධො යාව සුරාවිගමා පවත්තිත්ථ. තෙනෙව භගවාපි තස්ස අගාරවාදිඅකුසලප්පවත්තිදස්සනමුඛෙන සුරාදොසං පකාසෙත්වා සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙසි. න හි පඤ්චනීවරණුප්පත්තිං විනා ඤානපරිහානි හොති. තස්මා අජානන්තස්සාපි සුරා පියමානා පීතා ච අත්තනො සභාවෙනෙව අකුසලප්පාදිකාති අයමත්ථො සාගතත්ථෙරස්ස ඤානපරිහානියා අන්වයතොපි, අරියානං කිලෙසාභාවෙන මුඛෙන සුරාය අප්පවෙසසඬ්ඛාතඛාතිරෙකතොපි සිජ්ඣකිති නිට්ඨමෙත්ථ ගන්තබ්බං, එවං ගහණමෙව හි විහජ්ජවාදිමනානුසාරං.

යං පන “ජානිත්වා පිවන්තස්සෙව අකුසල”න්ති ගහණං, තං හින්තලද්ධිකානං අභයගිරිකාදීනමෙව මතං, තං පන ගණ්ඨිපදකාරකාදීහි “පරවාදො”ති අජානන්තෙහි අත්තනො මතියා සංසන්දිත්වා ලිඛිතං විහජ්ජවාදිමණ්ඩලමපි පවිසිත්වා යාවජ්ජතනා සාසනං දූසෙති, පුරාපි කිර ඉමස්මිම්පි දම්මුරට්ඨෙ කොචි හින්තලද්ධිකො නාගසෙනො නාම ථෙරො කුණ්ඩලකෙසිවත්ථුං පරවාදමථනනයදස්සනත්ථං දම්මකබ්බරුපෙන කාරෙත්තො “ඉමං සුරාපානස්ස ජානිත්වාච පිවනෙ අකුසලනයං, අඤ්ඤඤ්ච දෙසකාලාදිහෙදෙන අනන්තමපි ඤෙය්‍යං සබ්බඤ්ඤානඤ්ඤාණං සලක්ඛණවසෙනෙව ඤාතුං න සක්කොති ඤාණෙන පරිච්ඡින්නත්තෙන ඤෙය්‍යස්ස අනන්තත්තහානිප්පසඬිගතො. අනිච්චාදිසාමඤ්ඤලක්ඛණවසෙනෙව පන ඤාතුං සක්කොති”ති ච, “පරමත්ථධම්මෙසු නාමරූපන්තිආදිහෙදො විය පුග්ගලාදිසම්මුතිපි විසුං වත්ථුහෙදො එවා”ති ච එවමාදිකං බහුං විපරීතත්ථනයං කබ්බාකාරස්ස කවිතො උපදිසිත්වා තස්මිං පබන්ධෙ කාරණාභාසෙහි සතිං සම්මොහෙත්වා පබන්ධාපෙසි, තඤ්ච කබ්බං නිස්සාය ඉමං හින්තලද්ධිකමතං ඉධ විහජ්ජවාදිමනෙ සම්මිස්සං චිරං පවත්තිත්ථ. තං පන පච්ඡා ආචරියබුද්ධප්පියමභාථෙරෙන බාහිරබ්හරිකං දිට්ඨිජාලං විසාටෙත්වා ඉධ පරිසුද්ධං සාසනං පතිට්ඨාපෙන්නෙන සොධිතමපි සාරත්ථදීපනියා (සාරත්ථ. ටී. පාරාජිකකණ්ඩ 2.42) විනයටිකාය සුරාපානස්ස සවිත්තකපක්ඛෙයෙව විත්තං අකුසලන්ති සමත්ථනවචනං නිස්සාය කෙහිවි විපල්ලත්තවිත්තෙහි පුන උක්ඛිත්තසිරං ජාතං, තඤ්ච මභාථෙරෙහි විනිච්ඡිනිත්වා ගාරය්භවාදං කත්වා මද්දිත්වා ලද්ධිගාහකෙ ච හික්ඛු වියොජෙත්වා ධම්මෙන විනයෙන සත්ථුසාසනෙන විරෙතෙව වූපසමිතං. තෙනෙවත්ථ මයං එවං විත්ථාරතො ඉදං පටික්ඛිපිමිහ “මා අඤ්ඤෙපි විහජ්ජවාදිතො අයං ලද්ධි දූසෙසි”ති. තස්මා

ඉධ චුත්තානි අචුත්තානි ච කාරණානි සුට්ඨ සල්ලක්ඛෙත්වා යථා ආගමවිරොධො න භොති, තථා අත්ථො ගහෙතඛිබ්බො.

සෙසන්ති යස්ස චත්ථුවිජානනවිත්තෙන සචිත්තකපක්ඛෙපි චිත්තං අකුසලමෙවාති නියමො නත්ථි, තං සබ්බන්ති අත්ථො. රුන්ධන්තීති “තිරච්ඡානගතිත්ථියා දොසො නත්ථි” තිආදිනා අනාපත්තියා ලෙසග්ගහණං නිවාරෙන්නී. ද්වාරං පිදහන්තීති “තඤ්ච ඛො මනුස්සිත්ථියා” තිආදිනා (පාරා. 41) ලෙසග්ගහණස්ස කාරණසඬ්ඛාතං ද්වාරං පිදහන්තී. සොතං පච්ඡන්දමානාති තදුභයලෙසග්ගහණද්වාරානං වසෙන අවිච්ඡින්නං චිතික්කමසොතං පච්ඡන්දමානා. ගාල්හතරං කරොන්තීති යථාචුත්තෙනි කාරණෙනි පට්ඨපඤ්ඤත්තිසිද්ධං ආපත්තිඤ්ඤෙව දල්හං කරොන්තී, අනාපත්තියා ඔකාසං අදදමානාති අත්ථො. සා ච යස්මා චිතික්කමාභාවෙ, අවිසයතාය අබ්බොහාරිකෙ චිතික්කමෙ ච ලොකචජ්ජෙපි සිථිලං කරොන්තී උප්පජ්ජති, තස්මා තථා උප්පත්තිං උප්පත්තිකාරණඤ්ච දස්සෙන්නො ආහ අඤ්ඤත්තු අධිමානාතිආදි. අඤ්ඤත්තු අධිමානාති ඉමිස්සා අනුපඤ්ඤත්තියා “චිතික්කමාභාවා”ති කාරණං චුත්තං. අඤ්ඤත්තු සුපිනන්තාති ඉමිස්සා “අබ්බොහාරිකත්තා”ති කාරණං චුත්තං. තත්ථ චිතික්කමාභාවාති පාපිච්ඡාය අවිජ්ජමානස්ස උත්තරිමනුස්සධම්මස්ස විජ්ජමානතො පකාසනවසජ්ජවත්තවිසංවාදනාධිජ්ජායසඬ්ඛාතස්ස චිතික්කමස්ස අභාවතො. අධිමානිකස්ස හි අනධිගතෙ අධිගතසඤ්ඤිතාය යථාචුත්තචිතික්කමො නත්ථි. අබ්බොහාරිකත්තාති “අත්ථෙසා, හික්ඛෙව, චෙතනා, සා ච ඛො අබ්බොහාරිකා”ති (පාරා. 235) වචනතො මොචනස්සාදචෙතනාය උපක්කමනස්ස ච විජ්ජමානත්තෙපි ථිනම්ඳ්ධෙන අභිභූතතාය අවසත්තෙන අබ්බොහාරිකත්තා, ආපත්තිකාරණවොහාරාභාවාති අත්ථො. වා-සද්දො චෙත්ථ සමුච්චයත්ථො දට්ඨඛිබ්බො, “අබ්බොහාරිකත්තා වා”ති වා පාඨො. චුත්තාති දුට්ඨාපි චෙසා අනුපඤ්ඤත්ති අනාපත්තිකරා චුත්තාති අධිජ්ජායො.

අකතෙ චිතික්කමෙති ආපදාසුපි හික්ඛුහි සික්ඛාපදචිතික්කමෙ අකතෙ, කුක්කුච්චා න භුඤ්ජිංසුතිආදීසු විය චිතික්කමං අකත්වා හික්ඛුහි අත්තනො දුක්ඛජ්ජත්තියා ආරොචිතායාති අත්ථො. සිථිලං කරොන්තීති පට්ඨං සාමඤ්ඤතො ඛද්ධසික්ඛාපදං මොචෙත්වා අත්තනො විසයෙ අනාපත්තිකරණවසෙන සිථිලං කරොන්තී. ද්වාරං දදමානාති අනාපත්තියා ද්වාරං දදමානා. අපරාපරම්පි අනාපත්තිං කුරුමානාති දින්නෙන තෙන ද්වාරෙන උපරුපරි අනාපත්තිභාවං දීපෙන්නී. පඤ්ඤත්තෙපි සික්ඛාපදෙ උදායිනා “මුහුත්තිකාය චෙසියා න දොසො”ති ලෙසෙන චිතික්කමිත්වා

සඤ්චරිත්තාපජ්ජනවත්ථුස්මිං (පාරා. 296 ආදයො) පඤ්ඤත්තත්තා “කතෙ විතික්කමෙ” ති වුත්තං. පඤ්ඤත්තිගතිකාති අත්ථතො මූලපඤ්ඤත්තියෙවාති අධිප්පායො.

මක්කට්ඨවත්ථුකථාවණ්ණනානායො නිට්ඨිතො.

සන්ථතභාණවාරො

වජ්ජිපුත්තකවත්ථුකථාවණ්ණනා

43-44. වජ්ජිපුත්තකවත්ථුකථාය පාළියං “වෙසාලිකා...පෙ.... මෙටුනං ධම්මං පටිසෙවිංසු” ති එත්ථ තෙ ඤාතිකුලං ගන්ත්වා ගිහිලිඛිගං ගහෙත්වා “ගිහිභූතා මය” න්ති සඤ්ඤාය මෙටුනං පටිසෙවිංසුති ගහෙතඛිබ්බං, තෙනාහ ඤාතිබ්බසනෙනපි චුට්ඨාතිආදි. ඤාතිනං විනාසො රාජදණ්ඩාදිකාරණෙන භොතිති ආහ රාජදණ්ඩඉච්චාදි. ධඤ්ඤභිරඤ්ඤදාසිදාසගොමහිංසාදිධනාති භොගා නාම, තෙසම්පි රාජදණ්ඩාදිනාව විනාසොති ආහ “එස නයො දුතියපදෙපි” ති. න සබ්බඤ්ඤබුද්ධොතිආදිනා තීසු වත්ථුසු අප්පසන්නාව සාසනෙ අහබ්බාති සඤ්ඤාය අත්තතො හබ්බතං පකාසෙන්නා න මයන්තිආදිමාහංසුති වෙදිතඛිබ්බං. “අට්ඨතිංසාරම්මණෙසු” ති පාළියං අනාගතෙ ආලොකාකාසකසිණෙ වජ්ජෙත්වා වුත්තං, තෙහි පන සද්ධිං වත්තාලිස භොන්ති. විහත්තා කුසලා ධම්මාති “ඉමස්මිං ආරම්මණෙ ඉදං භොති” ති විභාගසො දස්සිතා සඋපවාරජ්ඣානා මහග්ගකුසලා ධම්මා. ගිහිපලිබ්බොධන්ති සහසොකිතාදිවසෙන ගිහීසු බ්‍යාවටතං. ආවාසපලිබ්බොධන්ති සෙනාසනෙසු නවකම්මාදිවසෙන නිව්වබ්‍යාවටතං. දුජ්ජරිච්චාගානං ඉමෙසං ද්විත්තං පලිබ්බොධානං වසෙන සබ්බෙපි පලිබ්බොධා සඬගහිතා එවාති වෙදිතඛිබ්බං.

යෙනාති කාරණෙන. අසංවාසොති ඉදං තස්මිං අත්තභාවෙ කෙනවිපි පරියායෙන භික්ඛු හුත්වා භික්ඛුහි සද්ධිං සංවාසං නාරහතීති ඉමමත්ථං සන්ධාය වුත්තන්ති ආහ “අසංවාසො” ති. පඤ්ඤත්තං සමුහනෙය්‍යාති “සො ආගතො න පබ්බාපෙතඛිබ්බො” ති අවත්වා “න උපසම්පාදෙතඛිබ්බො” ති එත්තකස්සෙව වුත්තත්තා පාරාජිකස්ස සාමණෙරභූමි අනුඤ්ඤාතාති විඤ්ඤායති, තෙනාහ සාමණෙරභූමියං පන ඨිතොතිආදි. “යො පන භික්ඛු” ති වුත්තත්තා (පාරා. 39) පච්චක්ඛාතසික්ඛො යස්මා භික්ඛු න භොති, මෙටුනසෙවනෙ ව පාරාජිකං නාපජ්ජති, තස්මාස්ස “ආගතො උපසම්පාදෙතඛිබ්බො” ති උපසම්පදං අනුජානන්තො පාරාජිකං න සමුහනති

නාම, තෙනාහ “භික්ඛුභාවෙ යත්වා අවිපත්තසිලකායා”ති. උත්තමත්ථං අරහත්තං, නිබ්බානමෙව වා.

චතුර්ඛිධ්විනයාදිකථාවණ්ණනා

45. නීහරිත්වාති පාළිතො උද්ධරිත්වා, තථා හි “පඤ්චභුපාලි, අඬගෙහි සමන්තාගතෙන භික්ඛුනා නානුයුඤ්ජිතබ්බං. කතමෙහි පඤ්චහි? සුත්තං න ජානාති, සුත්තානුලොමං න ජානාති”තිආදිපාළිතො සුත්තං සුත්තානුලොමඤ්ච නීහරිංසු. “අනාපත්ති එවං අම්භාකං ආවරියානං උග්ගහො පරිපුච්ඡාති හණති”ති එවමාදිතො ආවරියවාදං. “ආයස්මා උපාලි එවමාහ – ‘අනාපත්ති, ආවුසො, සුපිනන්තෙනා’ති” එවමාදිතො අත්තනො මතිං නීහරිංසු, සා ව ථෙරස්ස අත්තනොමති සුත්තෙන සඬගහිතත්තා සුත්තං ජානං, එවමඤ්ඤාපි සුත්තාදිහි සඬගහිතාව ගහෙතබ්බා, නෙතරාති වෙදිතබ්බං. අථ වා නීහරිත්වාති විහජිත්වා සාට්ඨකථං සකලං විනයපිටකං සුත්තාදිසු චතුසු පදෙසෙසු පක්ඛිපිත්වා චතුර්ධා විහජිත්වා විනයං පකාසෙසු තබ්බිනිමුත්තස්ස අභාවාති අධිප්පායො. චුත්තන්ති නාගසෙනත්ථෙරෙන මිලින්දපඤ්ඤෙ චුත්තං. කණ්ඨාදිවණ්ණප්පත්තිට්ඨානකරණාදිහි ආහරිත්වා අත්තනො වට්ඨිඤ්ඤත්තියාව භාසිතවචනං ආභවිවපදං. රසොති සාරො “පත්තරසො”තිආදිසු (ධ. ස. 628-630) විය, පටික්ඛිත්තඅනුඤ්ඤාතසුත්තසාරොති අත්ථො, රසොති වා ලක්ඛණං පටිවත්ථුකං අනුද්ධරිත්වා ලක්ඛණානුලොමෙන චුත්තත්තා. ධම්මසඬගාහකාදිආවරියවංසෙන ආභතා අට්ඨකථා ආවරියවංසොති ආහ “ආවරියවංසොති ආවරියවාදො”ති.

විනයපිටකෙ පාළිති ඉධ අධිකාරවසෙන චුත්තං. සෙසපිටකෙසුපි සුත්තාදිචතුර්ධා යථානුරූපං ලබ්භන්තෙව. මහාපදෙසාති මහාඔකාසා මහාවිසයා, තෙ අත්ථතො “යං, භික්ඛවෙ”තිආදිපාළිවසෙන අකප්පියානුලොමතො කප්පියානුලොමතො ව පුග්ගලෙහි නයතො තථා තථා ගය්භමානා අත්ථනයා එව. තෙ හි හගවතා සරූපතො අචුත්තෙසුපි පටික්ඛිත්තානුලොමෙසු, අනුඤ්ඤාතානුලොමෙසු ව සෙසෙසු කිච්චෙසු නිවත්තිපවත්තිහෙතුතාය මහාගොචරාති “මහාපදෙසා”ති චුත්තා, න පන “යං, භික්ඛවෙ, මයා ඉදං න කප්පති”තිආදිනා චුත්තා සාධිප්පායා පාළියෙව තස්සා සුත්තෙ පටිට්ඨත්තා. “සුත්තානුලොමමිපි සුත්තෙ ඔතාරෙතබ්බං...පෙ.... සුත්තමෙව බලවතර”න්ති (පාරා. අට්ඨ. 1.45) හි චුත්තං, න හෙසා සාධිප්පායා පාළි සුත්තෙ ඔතාරෙතබ්බා, න ගහෙතබ්බා වා හොති, යෙනායං සුත්තානුලොමං සියා. තස්මා ඉමං පාළිඅධිප්පායං නිස්සාය

පුග්ගලෙහි ගහිතා යථාචුත්තආත්ථාව සුත්තානුලෝමං. තප්පකාසකත්තා පන අයං පාළිපි සුත්තානුලෝමත්ති ගහෙතබ්බං, තෙනාහ යෙ භගවතා එවං චුත්තාතිආදි. යං හික්ඛවෙතිආදිපාළිනයෙන හි පුග්ගලෙහි ගහෙතබ්බා යෙ අකප්පියානුලෝමාදයො අත්ථා චුත්තා, තෙ මහාපදෙසාති අත්ථො.

භගවතො පකිණ්ණකදෙසනාභූතා ව සුත්තානුලෝමභූතා ව අට්ඨකථා. යස්මා ධම්මසඬගාහකත්ථෙරෙහි පාළිවණ්ණනාක්කමෙන සඬගහෙත්වා චුත්තා, තස්මා “ආචරියවාදො”ති චුත්තා, එතෙන ව අට්ඨකථා සුත්තසුත්තානුලෝමෙසු අත්ථතො සඬගස්හතීති වෙදිතබ්බා. යථා ව එසා, එවං අත්තනොමතිපි පමාණභූතා. න හි භගවතො වචනං වචනානුලෝමඤ්ච අනිස්සාය අග්ගසාවකාදයොපි අත්තනො ඤාණබලෙන සුත්තාහිධම්මවිනයෙසු කඤ්චි සම්මුතිපරමත්ථහෙදං අත්ථං වත්තුං සක්කොත්ති, තස්මා සබ්බමිපි වචනං සුත්තෙ සුත්තානුලෝමෙ ව සඬගස්හතී. විසුං පන අට්ඨකථාදීනං සඬගහිතත්තා තදවසෙසං සුත්තසුත්තානුලෝමතො ගහෙත්වා චතුර්ධා විනයො නිද්දිට්ඨො. සුත්තාදයො නිස්සායෙව පචත්තාපි අත්තනොමති තෙසු සරූපෙන අනාගතත්තා චුත්තං “සුත්තසුත්තානුලෝමආචරියවාදෙ මුඤ්චිත්වා”ති, තෙනාහ “අනුබුද්ධියා නයග්ගාහෙනා”ති. තත්ථ සුත්තාදීනි අනුගතාය එව බුද්ධියා තෙහි ලද්ධනායග්ගාහෙන වාති අත්ථො.

ථෙරවාදොති මහාසුමත්ථෙරාදීනං ගාහො. සුත්තාදිං නිස්සායෙව විපරිතතොපි අත්තනොමති උප්පජ්ජතීති ආහ තං පනාතිආදි. අත්ථෙන්නාති අත්තනා නයග්ගහිතෙන අත්ථෙන්න. පාළින්ති අත්තනො ගාහස්ස නිස්සයභූතං සාට්ඨකථං පාළිං. පාළියාති තප්පටික්ඛෙපත්ථං පරෙතාහටාය සාට්ඨකථාය පාළියා, අත්තනා ගහිතං අත්ථං නිස්සාය පාළිඤ්ච සංසන්දිත්වාති අත්ථො. ආචරියවාදෙති අත්තනා පරෙන ව සමුද්ධටඅට්ඨකථාය. ඔතරති වෙව සමෙති වාති අත්තනා උද්ධටෙහි සංසන්දනවසෙන ඔතරති, පරෙන උද්ධටෙන සමෙති. සබ්බදුබ්බලාති අසබ්බඤ්ඤපුග්ගලස්ස දොසවාසනාය යාථාවතො අත්ථසම්පටිපත්තිආභාවතො චුත්තං. පමාදපාඨවසෙන ආචරියවාදස්ස සුත්තානුලෝමෙන අසංසන්දනාපි සියාති ආහ “ඉතරො න ගහෙතබ්බො”ති.

සමෙත්තමෙව ගහෙතබ්බත්ති යෙ සුත්තෙන සංසන්දන්ති, එවරූපාව අත්ථා මහාපදෙසතො උද්ධරිතබ්බාති දස්සෙති තථා තථා උද්ධටඅත්ථානමෙව සුත්තානුලෝමත්තා, තෙනාහ “සුත්තානුලෝමතො හි සුත්තමෙව බලවතර”න්ති. අප්පටිවත්තියන්ති අප්පටිබාහියං. කාරකසඬසසදිසන්ති පමාණත්තා සඬගීතිකාරකසඬසසදිසං. බුද්ධානං

ධීතකාලසදිසන්ති ධරමානකචුද්ධසදිසන්ති අත්ථො. සකවාදී සුත්තං ගහෙත්වා කට්ඨකීතිආදීසු යො යථාභූතමත්ථං ගහෙත්වා කථනසිලො, සො සකවාදී. සුත්තන්ති සඬගීතිත්තයාරුල්හං පාළිවචනං. පරවාදීති මහාවිහාරවාසී වා හොතු අඤ්ඤානිකායවාසී වා, යො විපරීතතො අත්ථං ගහෙත්වා කථනසිලො, සොව ඉධ “පරවාදී”ති චුත්තො. සුත්තානුලොමන්ති සඬගීතිත්තයාරුල්හං වා අනාරුල්හං වා යංකිඤ්චි විපල්ලාසතො වා වඤ්චනාය වා “සඬගීතිත්තයාගතමිද”න්ති දස්සියමානං සුත්තානුලොමං. කෙචි “අඤ්ඤානිකායෙ සුත්තානුලොම”න්ති වදන්ති, තං න යුත්තං සකවාදීපරවාදීනං. උභින්නම්පි සඬගීතිත්තයාරුල්හසුත්තාදීනං එව ගහෙතබ්බතො. තථා හි වක්ඛති “තිස්සො සඬගීතියො ආරුල්හං පාළිආගතං පඤ්ඤායති, ගහෙතබ්බ”න්තිආදි. න හි සකවාදී අඤ්ඤානිකායසුත්තාදිං පමාණතො ගණ්හාති, යෙන තෙසු සුත්තාදීසු දස්සිතෙසු තත්ථ ධාතබ්බං භවෙය්‍ය, වක්ඛති ච “පරො තස්ස අකප්පියභාවසාධකං සුත්තතො බහුං කාරණඤ්ච විනිච්ඡයඤ්ච දස්සෙති..පෙ.... ‘සාධු’ති සම්පට්ඨිත්වා අකප්පියෙයෙව ධාතබ්බ”න්ති (පාරා. අට්ඨ. 1.45). තස්මා පරවාදිනාපි සඬගීතිත්තයෙ අනාරුල්හම්පි අනාරුල්හම්චිවෙව දස්සියති, කෙවලං තස්ස තස්ස සුත්තාදීනො සඬගීතිත්තයෙ අනාගතස්ස කුටතා, ආගතස්ස ච ඛාඤ්ජනච්ඡායාය අඤ්ඤාථා අධිප්පායයොජනා ච විසෙසො. තත්ථ ච යං කුටං, තං අපනීයති. යං අඤ්ඤාථා යොජිතං, තස්ස විපරීතතාසන්දස්සනත්ථං තදඤ්ඤෙන සුත්තාදිනා සංසන්දනා කරියති. යො පන පරවාදිනා ගහිතො අධිප්පායො සුත්තන්තාදිනා සංසන්දති, සො සකවාදිනාපි අත්තතො ගාහං විස්සජ්ජෙත්වා ගහෙතබ්බොති උභින්නම්පි සඬගීතිත්තයාගතමෙව සුත්තාදිපමාණන්ති වෙදිතබ්බං. තෙනෙව කථාවත්ථුප්පකරණෙ සකවාදෙ පඤ්ච සුත්තසතාති පරවාදෙ පඤ්චාති (ධ. ස. අට්ඨ. නිදානකථා; කථා. අට්ඨ. නිදානකථා) සුත්තසහස්සම්පි අධිප්පායග්ගහණනානත්තෙන සඬගීතිත්තයාගතමෙව ගහිතං, න නිකායන්තරෙ කිඤ්චිති.

බෙපන්ති “කිං ඉමිනා”ති පටික්ඛෙපං ඡඩ්ඛනං. ගරහන්ති “කිමෙස බාලො ජානාති”ති නින්දනං. සුත්තෙ ඔතාරෙතබ්බන්ති යස්ස සුත්තස්ස අනුලොමනතො ඉදං සුත්තානුලොමං අකාසි, තස්මිං, තදනුරූපෙ වා අඤ්ඤතරස්මිං සුත්තෙ අත්තනා ගහිතං සුත්තානුලොමං අත්ථතො සංසන්දනවසෙන ඔතාරෙතබ්බං, “ඉමිනා ච ඉමිනා ච කාරණෙන ඉමස්මිං සුත්තෙ සංසන්දති”ති සංසන්දිත්වා දස්සෙතබ්බන්ති අත්ථො. අයන්ති සකවාදී. පරොති පරවාදී. ආචරියවාදො සුත්තෙ ඔතාරෙතබ්බොති යස්ස

සුත්තස්ස වණ්ණනාවසෙන අයං ආචරියවාදො පවත්තො, තස්මිං, තාදිසෙ ව අඤ්ඤතරස්මිං. සුත්තෙ පුබ්බාපරඅත්ථසංසන්දනවසෙන ඔතාරෙතබ්බං. ගාරය්භාවරියවාදොති පමාදලිබ්බතො, හින්තලද්ධිකෙහි වා යපිතො, එස නයො සබ්බත්ථ.

යං කිඤ්චි කුටසුත්තං බාහිරකසුත්තාදිවචනං න ගහෙතබ්බන්ති දස්සෙතුං සුත්තං සුත්තානුලොමෙ ඔතාරෙතබ්බන්තිආදි වුත්තං. ගුල්භවෙස්සන්තරාදීනි මහාසඬ්ඨිකාදිහින්තලද්ධිකානං පකරණානි. ආදි-සද්දෙන ගුල්භඋම්මග්ගාදීනං ගහණං. සකවාදී සුත්තං ගහෙත්වා කටෙති, පරවාදීපි සුත්තන්තිආදීනා අඤ්ඤෙපි වාදාලම්බනා වුත්තනයෙන සක්කා ඤාතුන්ති ඉධ න වුත්තා.

එවං සුත්තසුත්තානුලොමාදිමුඛෙන සාමඤ්ඤතො විවාදං දස්සෙත්වා ඉදානි විසෙසතො විවාදවත්ථුං තබ්බිනිච්ඡයමුඛෙන සුත්තාදීනඤ්ච දස්සෙතුං අථ පනායං කප්පියන්තිආදි වුත්තං. සුත්තෙ ව සුත්තානුලොමෙ වාති එත්ථ ව-කාරො විකප්පත්ථො, තෙන ආචරියවාදාදීනම්පි සඬ්ඨගහො, තෙනාහ “කාරණඤ්ච විනිච්ඡයඤ්ච දස්සෙති”ති. තත්ථ කාරණන්ති සුත්තාදීනායං නිස්සාය අත්තනොමතියා උද්ධටං හෙතුං. විනිච්ඡයන්ති අට්ඨකථාවිනිච්ඡයං. කාරණච්ඡායාති සුත්තාදීසු “කප්පිය”න්ති ගාහස්ස, “අකප්පිය”න්ති ගාහස්ස ව නිමිත්තභූතං කිච්ඡෙන පටිපාදනීයං අවිභූතකාරණං කාරණච්ඡායා, කාරණපතිරූපකන්ති අත්ථො. විනයඤ්චි පත්ථාති ඉමස්ස විවරණං කප්පියාකප්පියවිවරණමාගම්මාති. රුන්ධිතබ්බන්ති කප්පියසඤ්ඤාය විතික්කමකරණං රුන්ධිතබ්බං, තංනිවාරණවිත්තං දල්භතරං කාතබ්බං. සොතං පච්ඡන්දිතබ්බන්ති තත්ථ විතික්කමප්පවත්ති පච්ඡන්දිතබ්බා. ගරුකභාවෙති අකප්පියභාවෙ. සුත්තවිනිච්ඡයකාරණෙහිති සුත්තෙන අට්ඨකථාවිනිච්ඡයෙන ව ලද්ධිකාරණෙහි. එවන්තිආදි යථාවුත්තස්ස අත්ථස්ස නිගමනවචනං. අතිරෙකකාරණන්ති සුත්තාදීසු පුරිමං පුරිමං අතිරෙකකාරණං නාම, බහුකාරණං වා.

වාචුග්ගතන්ති වාචාය උග්ගතං, තත්ථ නිරන්තරං ඨිතන්ති අත්ථො. “සුත්තං නාම සකලං විනයපිටක”න්ති වුත්තත්තා පුන සුත්තතොති තදත්ථපටිපාදකං සුත්තාහිධම්මපාළිවචනං අධිප්පෙනං. අනුඛ්‍යාඤ්ජනතොති ඉමස්ස විවරණං පරිපුච්ඡතො ව අට්ඨකථාතො වාති. තත්ථ පරිපුච්ඡාති ආචරියස්ස සන්තිකා පාළියා අත්ථසවනං. අට්ඨකථාති පාළිමුත්තකවිනිච්ඡයො. තදුභයම්පි හි පාළිං අනුගන්ත්වා අත්ථස්ස ඛ්‍යාඤ්ජනතො “අනුඛ්‍යාඤ්ජන”න්ති වුත්තං. විනයෙති විනයාවාරෙ, තෙනෙව

වක්ඛති විනයං අවිජ්ඣන්තො අවොක්කමන්තොතිආදි. තත්ථ පතිට්ඨානං නාම සඤ්චිච්ච ආපත්තියා අනාපජ්ජනාදි හොතීති ආහ “ලජ්ජිභාවෙන පතිට්ඨිතො”ති, තෙන ලජ්ජි හොතීති චූත්තං හොති. විනයධරස්ස ලක්ඛණෙ වත්තබ්බෙ කිං ඉමිනා ලජ්ජිභාවෙනාති ආහ අලජ්ජී හීතිආදි. තත්ථ බහුස්සුතොපීති ඉමිනා පයමලක්ඛණසමන්තාගමං දස්සෙති. ලාභගරුකායාතිආදිනා විනයෙ යිත්තාය අභාවෙ පයමලක්ඛණයොගො කිච්චකරො න හොති, අථ ඛො අකිච්චකරො අනත්ථකරො එවාති දස්සෙති. සඬ්ඝහෙදස්ස පුබ්බභාගො කලහො සඬ්ඝරාජී.

විත්ථුනතීති විත්ථමහති, නිත්ථුනති වා සන්තිට්ඨිතුං න සක්කොති, තෙනාහ යං යන්තිආදි. ආචරියපරම්පරාති ආචරියානං විනිච්ඡයපරම්පරා, තෙනෙව වක්ඛති “අත්තනො මතිං පභාය...පෙ.... යථා ආචරියො ව ආචරියාවරියො ව පාළිඤ්ච පරිපුච්ඡඤ්ච වදන්ති, තථා ඤාතුං වට්ටති”ති. න හි ආචරියානං නාමමත්තතො පරම්පරාජානනෙ පයොජනමත්ථී. පුබ්බාපරානුසන්ධිතොති පුබ්බවචනස්ස අපරවචනෙන සහ අත්ථසම්බන්ධජානනතො. අත්ථතොති පදත්ථපිණ්ඩත්ථඅධිජ්ජෙතත්ථාදිතො. කාරණතොති තදත්ථුපපත්තිතො. ථෙරවාදඬ්ගන්ති ථෙරවාදපටිපාටිං, තෙසං විනිච්ඡයපටිපාටින්ති අත්ථො.

ඉමෙහි ව පන තීහි ලක්ඛණෙහීති එත්ථ පයමෙන ලක්ඛණෙන විනයස්ස සුට්ඨු උග්ගහිතභාවො චූත්තො. දුතියෙනස්ස ලජ්ජිභාවෙන වෙච අවලතාය ව පතිට්ඨිතතා. තතියෙන පාළිඅට්ඨකථාසු අනුරූපෙන අනාගතමපි තදනුලොමතො ආචරියෙහි දින්නනයතො විනිච්ඡිනිතුං සමත්ථතා. ඔතිණ්ණෙ වත්ථුස්මීන්ති වොදනාවසෙන විනික්කමවත්ථුස්මිං සඬ්ඝමජ්ඣෙ ඔතිණ්ණෙ. වොදකෙන චූදිතකෙන ව චූත්තෙ වත්තබ්බෙති එවං ඔතිණ්ණෙ වත්ථුං නිස්සාය වොදකෙන “දිට්ඨං සුත්ත”න්තිආදිනා චූදිතකෙන “අත්ථී නත්ථී”තිආදිනා ව යං වත්තබ්බං, තස්මිං වත්තබ්බෙ චූත්තෙති අත්ථො. ථුල්ලවචයදුබ්භාසිතානං මාතිකාය අනාගතත්තා “පඤ්චන්තං ආපත්තින”න්ති චූත්තං. තිකදුක්කටන්ති “අනුපසම්පන්නෙ උපසම්පන්නසඤ්ඤී උජ්ඣායති වා ඛියති වා ආපත්ති දුක්කටස්සා”තිආදිනා (පාටි. 106 ථොකං විසදිසං) ආගතං තිකදුක්කටං. අඤ්ඤතරං වා ආපත්තින්ති “කාලෙ විකාලසඤ්ඤී ආපත්ති දුක්කටස්ස, කාලෙ වෙමතිකො ආපත්ති දුක්කටස්සා”තිආදිකං (පාටි. 250) දුකදුක්කටං සන්ධාය චූත්තං. අන්තරාපත්තින්ති තස්මිං තස්මිං සික්ඛාපදෙ ආගතවත්ථුවීතික්කමං විනා අඤ්ඤස්මිං වත්ථුවීතික්කමෙ නිදානතො පභූති විනිතවත්ථුපරියොසානා

අන්තරන්තරා චුත්තං ආපත්තිං. ඉධ පන “චත්ථං ඔලොකෙති”ති විසුං ගහිතත්තා තදවසෙසා අන්තරාපත්තිති ගහිතා. පටිලානං උක්ඛිපතිති ඉදං විසිඛ්ඛනසික්ඛාපදෙ (පාවි. 350-351) ආගතං. තත්ථ ඩය්භමානං අලානං අග්ගිකපාලාදිතො ඛහි පතිතං අවිජ්ඣාතමෙව පටිඋක්ඛිපති, පුන යථාධානෙ යපෙතිති අත්ථො. විජ්ඣාතං පන පක්ඛිපන්තස්ස පාවිත්තියමෙව. අනාපත්තින්ති එත්ථ අන්තරන්තරා චුත්තා අනාපත්තිපි අත්ථි, “අනාපත්ති, හික්ඛවෙ, ඉද්ධිමස්ස ඉද්ධිවිසයෙ”තිආදි (පාරා. 159) විය සාපි සඬගය්හති.

පාරාජිකාපත්තිති න තාව චත්තඛ්ඛන්ති ඉදං ආපන්තපුග්ගලෙන ලජ්ජිධම්මෙ යත්වා යථාභූතං ආවිකරණෙපි දුඛ්ඛිතිච්ඡයං අදින්නාදානාදිං සන්ධාය චුත්තං. යං පන මෙථුනාදීසු විජානනං, තං චත්තඛ්ඛමෙව, තෙනාහ මෙථුනධම්මචිතික්කමො භීතිආදි. යො පන අලජ්ජිතාය පටිඤ්ඤං අදත්වා වික්ඛෙපං කරොති, තස්ස ආපත්ති න සක්කා ඔලාරිකාපි විනිච්ඡිතිතුං, යාව සො යථාභූතං නාවි කරොති, සඬසස්ස ව ආපත්තිසන්දෙහො න විගච්ඡති, තාව නාසිතකොව භවිස්සති. සුඛුමාති චිත්තපරිවත්තියා සුඛුමතාය සුඛුමා. තෙනාහ “චිත්තලහුකා”ති, චිත්තං තස්ස ලහුකන්ති අත්ථො. තෙති චිතික්කමෙ. තංචත්ථුකන්ති අදින්නාදානාදිමූලකං. යං ආවරියො භණ්ති, තං කරොහීතිආදි සබ්බං ලජ්ජිපෙසලං කුක්කුච්චකමෙව සන්ධාය චුත්තං. යො යථාවතො පකාසෙත්වා සුද්ධිමෙව ගවෙසති, තෙනාපි, පාරාජිකොසිති න චත්තඛ්ඛොති අනාපත්තිකොටියාපි සඬකියමානත්තා චුත්තං, තෙනෙව “පාරාජිකච්ඡායා”ති චුත්තං. සීලානි සොධෙත්වාති යස්මිං චිතික්කමෙ පාරාජිකාසඬකා චත්තති, තත්ථ පාරාජිකාභාවපක්ඛං ගහෙත්වා දෙසනාචුට්ඨානගාමිනීනං ආපත්තිනං සොධනවසෙන සීලානි සොධෙත්වා. ද්වත්තිංසාකාරන්ති පාකටභාවතො උපලක්ඛණවසෙන චුත්තං, යං කිඤ්චි අහිරුචිතං මනසිකාතුං වට්ටනෙව. කම්මට්ඨානං සට්ඨන්ති විජ්ජපටිසාරමූලකෙන වික්ඛෙපෙන අන්තරන්තරා ඛණ්ඩං අදස්සෙත්වා පබන්ධවසෙන චිත්තෙන සඬසට්ඨති. සඬබාරාති විපස්සනාකම්මට්ඨානවසෙන චුත්තං. සාපත්තිකස්ස හි පගුණම්පි කම්මට්ඨානං න සුට්ඨු උපට්ඨාති, පගෙව පාරාජිකස්ස. තස්ස හි විජ්ජපටිසාරනින්තතාය චිත්තං එකග්ගං න භොති. එකස්ස පන විතක්කවික්ඛෙපාදිබහුලස්ස සුද්ධිසීලස්සපි චිත්තං න සමාධියති, තං ඉධ පාරාජිකමූලකන්ති න ගහෙතඛ්ඛං. කතපාපමූලකෙන විජ්ජපටිසාරෙනෙවත්ථ චිත්තස්ස අසමාධියනං සන්ධාය “කම්මට්ඨානං න සට්ඨන්ති”ති චුත්තං, තෙනාහ විජ්ජපටිසාරග්ගිනාතිආදි. අත්තනාති චිත්තෙන

කරණභූතෙන පුග්ගලො කත්තා ජානාති, පච්චත්තෙ වා කරණවචනං, අත්තා සයං පජානාතීති අත්ථො.

චතුබ්බිධවිනයාදිකථාවණ්ණනානායො නිට්ඨිතො.

පදභාජනීයවණ්ණනා

යො විය දිස්සතීති යාදිසො, යං-සද්දත්ථෙ යථා-සද්දො වත්තතීති ආහ “යෙන වා තෙන වා යුත්තො”ති. යෙන තෙනාති හි පදද්වයෙන අනියමතො යං-සද්දත්ථොව දස්සිතො. වාසධුරයුත්තොති විපස්සනාධුරයුත්තො. යා ජාති අස්සාති යංජාති, පුග්ගලො, සොව යංජච්චො සකත්ථෙ යපච්චයං කත්වා. ගොත්තවසෙන යෙන වා තෙන වා ගොත්තෙන යථාගොත්තො වා තථාගොත්තො වා භොතුති සම්බන්ධො. සීලෙසුති පකතීසු. අථ බොති ඉදං කිත්තුති ඉමස්මිං අත්ථෙ. කිං චුත්තං හොතීති අත්ථො. ඉමස්මිං අත්ථෙති ඉමස්මිං පාරාජිකවිසයෙ. එසොති යථාචුත්තෙහි පකාරෙහි යුත්තො. අරියායාති “උද්දිස්ස අරියා තිට්ඨන්ති, එසා අරියානං යාවනා”ති එවං චුත්තාය, න, “දෙහි මෙ”ති කපණාය. ලිඬගසම්පට්ච්ඡනෙනාති “හික්ඛං වරිස්සාමි”ති විත්තාභාවෙහි හික්ඛාභාරනිස්සිතපබ්බජ්ජාලිඬගස්ස සම්පට්ච්ඡනෙන. කාජහත්තන්ති කාපෙහි ආනිතහත්තං. අධම්මිකායාති අධිසීලසික්ඛාදිහික්ඛුගුණාභාවතො චුත්තං, තෙනාහ “අභූතායා”ති. “මයං හික්ඛු”ති වදන්තා පටිඤ්ඤාමත්තෙනෙව හික්ඛු, න අත්ථතොති අත්ථො. ඉදඤ්ච “මයං හික්ඛු”ති පටිජානනස්සාපි සම්භවතො චුත්තං. “මයං හික්ඛු”ති අප්පටිජානන්තාපි හි හික්ඛුවොභාරනිමිත්තස්ස ලිඬගස්ස ගහණෙන වෙච හික්ඛුනං දින්නපච්චයභාගග්ගහණාදිනා ච හික්ඛුපටිඤ්ඤා එව නාම භොන්ති. තථා හි චුත්තං පුග්ගලපඤ්ඤත්තිඅට්ඨකථායං -

“අබ්බුමචාරි බ්බුමචාරිපටිඤ්ඤො”ති අඤ්ඤො බ්බුමචාරිතො සුනිවත්ථෙ සුපාරුතෙ සුම්භකපත්තධරෙ ගාමනිගමජනපදරාජධානීසු පිණ්ඩාය වරිත්වා ජීවිකං කප්පෙන්තෙ දිස්වා සයම්පි තාදිසෙන ආකාරෙන තථා පටිපජ්ජනතො ‘අහං බ්බුමචාරි’ති පටිඤ්ඤං දෙන්තො විය භොති. ‘අහං හික්ඛු’ති වත්වා උපොසථග්ගාදීනි පටිසන්තො පන බ්බුමචාරිපටිඤ්ඤො භොතියෙව, තථා සඬ්ඝිකං ලාභං ගණ්හන්තො”ති (පු. ප. අට්ඨ. 91).

තස්මා එවරුපෙහි පටිඤ්ඤාය හික්ඛුහි ගොත්‍රභූපරියොසානෙහි සද්ධිං සම්භොගපරිභොගො න වට්ටති, අලජ්ජීපරිභොගොව භොති. සඤ්චිච්ච ආපත්තිආපජ්ජනාදිඅලජ්ජීලක්ඛණං පන උක්කට්ඨානං හික්ඛුනං වසෙන

වුත්තං සාමණෙරාදීනම්පි අලජ්ජීවොභාරදස්සනතො. “අලජ්ජීසාමණෙරෙහි හත්ථකම්මම්පි න කාරෙතබ්බ”න්ති හි වුත්තං. යථා විහිතපටිපත්තියං අතිට්ඨනාඤ්ඤි සබ්බසාධාරණං අලජ්ජීලක්ඛණං. දුස්සීලා ලිඛිගග්ගහණතො පටියාය යථා විහිතපටිපත්තියා අභාවතො එකන්තා ලජ්ජීනොව මහාසඤ්ඤාදිනිකායන්තරිකා විය, ලිඛිගග්ගප්පනකාදයො විය, ව. යාව 11 ව තෙසං භික්ඛුපටිඤ්ඤා අනුවත්තති, තාව භික්ඛු එව, තෙහි ව පරිභොගො අලජ්ජීපඤ්ඤාගොව, තෙසඤ්ඤා භික්ඛුසඤ්ඤාසඤ්ඤාය දින්නං සඤ්ඤා දින්නං නාම භොති. වුත්තඤ්ඤා හගවතා -

“භවිස්සන්ති ඛො පනානන්ද, අනාගතමද්ධානං ගොත්රභූතො කාසාවකණ්ඨා දුස්සීලා පාපධම්මා, තෙසු දුස්සීලෙසු සඤ්ඤා උද්දිස්ස දානං දස්සන්ති, තදාපාහං, ආනන්ද, සඤ්ඤාගතං දක්ඛිණං අසඤ්ඤායං අප්පමෙය්‍යං වදාමි”ති (ම. නි. 3.380).

හගවතො සඤ්ඤා උද්දිස්ස දින්නන්තා දක්ඛිණා අසඤ්ඤායං අප්පමෙය්‍යා ජාතා. දුස්සීලානං දින්නන්තා නාති වෙ? න, තෙසු සඤ්ඤා උද්දිස්සාති ගොත්රභූතං පටිග්ගාහකත්තෙන පරාමට්ඨන්තා, ඉතරථා “යෙසු කෙසුපි ගහට්ඨෙසු වා පබ්බජිතෙසු වා සඤ්ඤා උද්දිස්සා”ති වත්තබ්බතාපසඤ්ඤා, තථා ව “තදාපාහං, ආනන්ද”ති හෙට්ඨිමකොට්ඨස්සනස්ස පයොජනං න සියා. තස්මා ගොත්රභූතම්පි අභාවෙ සඤ්ඤා උද්දිස්ස දානං නත්ථි, හෙට්ඨිමකොට්ඨා තෙසුපි දින්නා සඤ්ඤාගතා දක්ඛිණා අසඤ්ඤායං, න තතො පරං සිජ්ඣති තෙපි පටිඤ්ඤාය භික්ඛු එවාති ගහෙතබ්බං.

බ්‍රහ්මසොසන්ති උත්තමසොසං, බ්‍රහ්මුතො සොසසද්දිසං වා සොසං. එහි භික්ඛුති “භික්ඛු”තිසම්බොධනං. සංසාරෙ හයඉක්ඛක තස්ස හයස්ස සබ්බසො විනාසනත්ථං තිසරණං, සාසනං වා එහි මනසා “තාණං ලෙණ”න්ති පටිස උපගච්ඡ. උපගන්ත්වාපි වර බ්‍රහ්මවරියන්ති සාසනබ්‍රහ්මවරියං මග්ගබ්‍රහ්මවරියඤ්ඤා වරස්සු. හණ්ඩුති මුණ්ඩිතකෙසො. වාසීති දන්තකට්ඨාදිවිෂ්ඨනවාසී. බන්ධනන්ති කායබන්ධනං. යුත්තො යොගො සමාධිපඤ්ඤාවසෙන සො යුත්තයොගො, තස්ස අට්ඨෙතෙ පරික්ඛාරාති සෙසො. සරීරෙ පටිමුක්තකෙහියෙව උපලක්ඛිතොති සෙසො. “තීණි සතාති”ති වත්තබ්බෙ ගාථාබන්ධසුබන්ධං “තීණි සත”න්ති වුත්තං.

තස්මාති හගවා හෙට්ඨා චුත්තං පරාමසති. හෙට්ඨා හි “අහං ඛො පන, කස්සප, ජානඤ්ඤෙව වදාමි ‘ජානාමි’ති, පස්සඤ්ඤෙව වදාමි ‘පස්සාමි’”ති (සං. නි. 2.154) චුත්තං, තං පරාමසති, යස්මා අහං ජානං වදාමි, තස්මාති අත්ථො. ඉහාති ඉමස්මිං සාසනෙ. තිබ්බන්ති මහත්තං. පච්චුපට්ඨිතං හවිස්සතීති ථෙරාදිඋපසඬකමනතො පුරෙතරමෙව තෙසු යංනුන මෙ හිරොත්තජපං උපට්ඨිතං හවිස්සතීති අත්ථො. කුසලුපසංහිතන්ති අනවජ්ජධම්මනිස්සිතං. අට්ඨිං කත්වාති අත්තානං තෙන ධම්මෙන අට්ඨිකං කත්වා, තං වා ධම්මං “එස මෙ අත්ථො”ති අත්ථං කත්වා. ඔහිතසොතොති ධම්මෙ නිහිතසොතො. එවඤ්ඤි තෙ, කස්සප, සික්ඛිතබ්බන්ති ඤාණසොතඤ්ඤි පසාදසොතඤ්ඤි ඔද්දිත්වා “ධම්මං සක්කච්චමෙව සුඤ්ඤාමි”ති එවමෙව තයා සික්ඛිතබ්බං. සාතසහගතා ව මෙ කායගතාසතීති අසුගෙසු වෙව ආනාපානෙ ව පයමජ්ඣානවසෙන සුඛසම්පයුත්තකායගතාසති. යං පනෙතස්ස ඔවාදස්ස සක්කච්චපටිග්ගහණං, අයමෙව ථෙරස්ස පබ්බජ්ජා ව උපසම්පදා ව අහොසි (සං. නි. අට්ඨ. 2.2.154).

උද්ධුමාතකපටිභාගාරම්මණං ඝානං උද්ධුමාතකසඤ්ඤා. කසිණාරම්මණං රූපාවචරජ්ඣානං රූපසඤ්ඤා. ඉමෙති සඤ්ඤාසීසෙන නිද්දිට්ඨා ඉමෙ ද්වෙ ඝානධම්මා. සොපාකො ව හගවතා පුට්ඨො “රූපාවචරභාවෙන එකත්ථා, ඛාඤ්ජනමෙව නාන”න්ති ආහ. ආරද්ධවිත්තොති ආරාධිතවිත්තො. ගරුධම්මපටිග්ගහණාදිඋපසම්පදා උපරි සයමෙව ආවි හවිස්සති.

සබ්බන්තිමෙන පරියායෙනාති සබ්බන්තිමෙන පරිච්ඡේදෙන. ඤත්තිවතුත්ථා කම්මවාචා උපසම්පදාකම්මස්ස කාරණත්තා යානං, තස්ස යානස්ස අරහං අනුච්ඡවිකන්ති වත්ථුදොසාදිවිනිමුත්තකම්මං “යානාරහ”න්ති චුත්තං වත්ථාදිදොසයුත්තස්ස කම්මස්ස සභාවතො කම්මවාචාරහත්තාභාවා. අථ වා යානන්ති නිබ්බානජපත්තිහෙතුතො සික්ඛත්තයසඬගහං සාසනං චුච්චති, තස්ස අනුච්ඡවිකං කම්මං යානාරහං. යථාචිහිතලක්ඛණෙන හි කම්මෙන උපසම්පන්නොව සකලං සාසනං සමාදාය පරිපුරෙතුමරහති. තස්මා පරිසුද්ධකම්මවාචාපරියොසානං සබ්බං සඬ්ඝකිච්චං යානාරහං නාම, තෙනාහ “සත්ථුසාසනාරහෙනා”ති, සීලාදිසකලසාසනපරිපුණ්ණස්ස අනුච්ඡවිකෙනාති අත්ථො. අයං ඉමස්මිං අත්ථෙති ඤත්තිවතුත්ථකම්මෙන උපසම්පන්නස්සෙව සබ්බසික්ඛාපදෙසු චුත්තත්තා කිඤ්චාපි එහිහික්ඛුපසම්පදාදිහි උපසම්පන්නානං සුද්ධසත්තානං පණ්ණත්තිවජ්ජසික්ඛාපදවිතික්කමෙපි අහබ්බතා වා දොසාභාවො වා

සද්දතො පඤ්ඤායති, තථාපි අත්ථතො තෙසම්පි පණ්ණත්තිවජ්ජෙසු,
ලොකවජ්ජෙසුපි වා සුරාපානාදිලභුකෙසු මග්ගජ්ජත්තිතො පුබ්බෙ
අසඤ්චිච්චාදිනා ආපත්තිආපජ්ජනං සිජ්ඣති යෙව. තථා හි “ද්වෙ පුග්ගලා
අභබ්බා ආපත්තිං ආපජ්ජිතුං බුද්ධා ච පච්චෙකබුද්ධා ච. ද්වෙ පුග්ගලා භබ්බා
ආපත්තිං ආපජ්ජිතුං භික්ඛු ච භික්ඛුනියො චා”ති (පරි. 322) චුත්තං.
ඤ්ත්තිවතුත්ථෙත කම්මෙත උපසම්පන්නොති ඉදං පන
සබ්බසික්ඛාපදවිතික්කමාරහෙ සබ්බකාලිකෙ ච භික්ඛු ගහෙත්වා
යෙභුයාවසෙන චුත්තං. නිරුත්තිවසෙනාති නිබ්බවනවසෙන.
අභිලාපවසෙනාති වොහාරවසෙන. ගුණවසෙනාති භික්ඛුවොහාරනිමිත්තානං
ගුණානං වසෙන.

සාප්චපදභාජනියවණ්ණනා

විවට්ඨපනිස්සයා සීලාදයො ලොකියෙහි අභිවිසිට්ඨත්තා
අධිසීලාදිවොහාරෙත චුත්තාති දස්සෙතුං කතමං පනාතිආදි ආරද්ධං. තත්ථ
පඤ්චඩ්ගදසඩ්ගසීලන්ති අබුද්ධුජ්ජාදකාලෙ සීලං සන්ධාය චුත්තං තස්ස
විවට්ඨපනිස්සයත්තාභාවා. යං පන බුද්ධුජ්ජාදෙ රතනත්තයගුණං තථතො
ඤ්ත්වා සාසනෙ සුනිවිට්ඨසද්ධාහි උපාසකොපාසිකාහි වෙච
සාමණෙරසික්ඛමානාහි ච රක්ඛියමානං පඤ්චඩ්ගඅට්ඨඩ්ගදසඩ්ගසීලං, තම්පි
අධිසීලමෙව මග්ගජ්ජත්තිහෙතුතො. විපස්සනාමග්ගජ්ජත්තිනිමිත්තතාය හි
පාතිමොක්ඛසංවරසීලං ලොකියානං සීලෙහි අධිසීලං ජාතං අධිවිත්තං විය. න
හි විපස්සනාමග්ගනිමිත්තතං මුඤ්චිත්වා ලොකියවිත්තතො අධිවිත්තස්ස
අඤ්ඤා කොචි විසෙසො උපලබ්භති, තදුභයඤ්ච අනාදිමතො
සංසාරවට්ටස්ස අත්තාදිසාරවිරහිතතාය තිලක්ඛණබ්භාහතත්තං, “අභං
මමා”ති ආකාරෙත පවත්තඅවිජ්ජාතණ්භාදිදොසමූලකත්තඤ්ච,
තංදොසමූලවිද්ධංසනසමත්ථාය සීලවිත්තබ්බොපත්ථද්ධාය විපස්සනාය
උක්කංසෙනෙව තස්ස සංසාරවට්ටස්ස විගමඤ්ච, තදුපදෙසකස්ස
සම්මාසම්බුද්ධස්ස සබ්බඤ්ඤාතදිඅපරිමිතගුණගුණයොගෙන
අවිපරිතසද්ධම්මදෙසකත්තඤ්ච යාථාවතො ඤ්ත්වා පටිපන්නෙන සමාදාය
සික්ඛිතබ්බතාය විවට්ඨපනිස්සයං ජාතං, න අඤ්ඤන කාරණෙන, තඤ්ච
විවට්ඨපනිස්සයත්තං යදි සාසනෙ පඤ්චසීලාදිස්සාපි සමානං, කිමිදං අධිසීලං
න සියා. පඤ්චසීලාදිමත්තෙ යිතානඤ්ච අනාථපිණ්ඩිකාදීනං ගහට්ඨානම්පි
මග්ගො උජ්ජජ්ජති. න හි අධිසීලාධිවිත්තං විතා මග්ගජ්ජත්ති හොති, තඤ්ච
කිඤ්චාපි කෙසඤ්චි අනුපනිස්සයතාය තස්මිං අත්තභාවෙ මග්ගජ්ජත්තියා
හෙතු න හොති, තථාපි භවත්තරෙ අවස්සං හොතෙවාති අධිසීලමෙව කාලං
කරොත්තානං කල්‍යාණපුපුජ්ජනානං පාතිමොක්ඛසංවරසීලං විය, තෙනාහ
බුද්ධුජ්ජාදෙයෙව ච පවත්තතිආදි. විවට්ටං පත්ථෙත්වා රක්ඛියමානම්පි

පඤ්චස්ථානදි බුද්ධුප්පාදෙයෙව පවත්නති. න හි තං පඤ්ඤත්තින්තිආදි පන උක්කට්ඨවසෙන සබ්බං පාතිමොක්ඛං සන්ධාය චුත්තං. තදෙකදෙසභූතමිපි හි පාණාතිපාතාදින්තාදානාදිගහට්ඨසීලමිපි. බුද්ධායෙව විනයෙ පාරාජිකසුත්තවිභවිගාදීසු ආගතවසෙන සබ්බසො කායවච්ඡ්වාරෙසු මග්ගුප්පත්තියා විබන්ධකඅප්ඤ්ඤාචාරසොතං විච්ඡින්දින්වා මග්ගුප්පත්තියා පදට්ඨානභාවෙන පඤ්ඤපෙතුං සක්කොන්ති, න අඤ්ඤෙ. මග්ගුප්පත්තිං සන්ධාය හිස්ස අධිසීලතා චුත්තා. තෙනාහ “පාතිමොක්ඛසංවරතොපි ච මග්ගඵලසම්පයුත්තමෙව සීලං අධිසීල”න්ති. තස්සෙව හි අධිසීලන්ති අබ්භවධානෙන මග්ගාධිට්ඨානාති. ඉධ අනධිප්පෙතන්ති ඉමස්මිං පට්ඨපාරාජිකවිසයෙ “සික්ඛා”ති අනධිප්පෙතං.

ලොකියඅට්ඨසමාපත්තිවිත්තානීති සාසනසභාවං අජානන්තෙහි ලොකියජනෙහි සමාපජ්ජිතබ්බාති අට්ඨ රූපාරූපජ්ඣානසම්පයුත්තවිත්තාති සන්ධාය චුත්තං. න හි මහග්ගතෙසු ලොකියලොකුත්තරහෙදො අත්ථී, යෙන ලොකියවිසෙසනං ලොකුත්තරනිවත්තනං සීයා. තස්මා සාසනිකෙහි සමාපජ්ජිතබ්බමහග්ගතජ්ඣානනිවත්තනමෙව ලොකියවිසෙසනං කතං. යථා වෙත්ථ, එවං කාමාවචරාති පන අට්ඨ කුසලවිත්තානීති එත්ථාපි ලොකියවිසෙසනං කාතබ්බමෙව. අයමෙව හි අධිවිත්තතො විත්තස්ස හෙදො, යං සාසනං අජානන්තස්ස පුග්ගලස්ස සමුප්පජ්ජනං. එවඤ්ච අබුද්ධුප්පාදෙපි සාසනසභාවං ජානන්තානං පච්චෙකබුද්ධාදීනමිපි සීලවිත්තානං අධිසීලාධිවිත්තතා සමත්ථිතා හොති. න විනා බුද්ධුප්පාදාති ඉදං පන අඤ්ඤෙසං අභිසමයහෙතුභාවෙන පච්චෙකබුද්ධබ්බාධිසත්තාදීනං දෙසනාසාමත්ථියාභාවතො චුත්තං. ආයතිං වාසනාහෙතුං පන සීලවිත්තං තෙපි දෙසෙන්නියෙව, තඤ්ච මග්ගහෙතුතාය අධිසීලාධිවිත්තමිපි හොන්තං අප්පකතාය විජ්ජාරිකතාබාහුපඤ්ඤත්තාභාවෙන අබ්බොහාරිකන්ති “බුද්ධුප්පාදෙයෙවා”ති අවධාරණං කතන්ති වෙදිතබ්බං. න හි තංසමාපන්තොතිආදිඅට්ඨකථාවචනෙහි ඉධ අධිවිත්තනිද්දෙසෙ, උපරි අධිපඤ්ඤානිද්දෙසෙ ච මග්ගඵලසම්පයුත්තඅධිවිත්තඅධිපඤ්ඤානමෙව පටික්ඛෙපතො ලොකියාධිවිත්තාධිපඤ්ඤානං ඉධ අධිප්පෙතතා, තං ද්වයං සමාපන්තස්සාපි මෙථුනධම්මසමාපජ්ජනසභාවො ච විඤ්ඤායති, පාළියං පන “යායං අධිසීලසික්ඛා, අයං ඉමස්මිං අත්ථෙ අධිප්පෙතා සික්ඛා”ති චුත්තත්තා ලොකියාපි අධිවිත්තාධිපඤ්ඤා අනධිප්පෙතාති විඤ්ඤායති. තස්මා පාළියං අට්ඨකථායඤ්ච එවමධිප්පායො වෙදිතබ්බො – “මෙථුනං ධම්මං පටිසෙවිස්සාමි”ති විත්තෙ උප්පන්නමත්තෙ ලොකියං අධිවිත්තං අධිපඤ්ඤා ච පරිභායති, අධිසීලං පන විත්තුප්පාදමත්තෙන න පරිභායතීති

පාළියං අධිසිලසික්ඛාව චුත්තා. අට්ඨකථායං පන පටිලද්ධලොකුත්තරමග්ගස්ස භික්ඛුනො “මෙටුනං පටිසෙවිස්සාමි” ති විත්තමිති න උප්පජ්ජති සබ්බසො අකුප්පධම්මත්තා, පුටුප්පනානං සමාපත්තිලාභිනමිති කෙනාපි කාරණෙන උප්පජ්ජති කුප්පධම්මත්තාති ඉමං විසෙසං දස්සෙතුං “න හි තංසමාපන්නො” ති ලොකුත්තරාව පටික්ඛිත්තාති වෙදිතබ්බං.

අත්ථි දින්නන්ති එත්ථ දින්නන්ති දානවෙනනා අධිප්පෙනා, තස්ස දින්නස්ස ඵලං අත්ථිති අත්ථො. එස නයො අත්ථි යිට්ඨන්ති එත්ථාපි. ආදි-සද්දෙන හුතාදිනං සඬගහො. තත්ථ යිට්ඨන්ති මහායාගො සබ්බසාධාරණං මහාදානමෙව. හුතන්ති පහොනකසක්කාරො, අත්තනො වා හොතු, පරෙසං වා දස අකුසලකම්මපථා, සබ්බෙපි වා අකුසලා ධම්මා අනත්ථුප්පාදනතො න සකං කම්මං නාම, තබ්බිපරිතා කුසලා ධම්මා සකං නාම, තදුභයමිපි වා කුසලාකුසලං කම්මස්සකොමිහිතිආදිවචනතො සති සංසාරප්පවත්තියං අධිමුච්චනට්ඨෙයන සත්තානං සකන්ති ඵවං කම්මස්සකතාය සකභාවෙ අත්තනො සත්තකතාය උප්පජ්ජනකඤ්ඤාණං කම්මස්සකතඤ්ඤාණං, උපලක්ඛණමත්තඤ්ඤවෙතං. සාසනනිස්සිතා පන සබ්බාපි වට්ටගාමිතිකුසලපඤ්ඤා කම්මස්සකතඤ්ඤාණෙ පටිට්ඨා. සාසනනිස්සිතා හි විවට්ටගාමිති සබ්බාපි පඤ්ඤා “සච්චානුලොමිකඤ්ඤාණං” න්ති වුවචති. සා ඵව ච අධිපඤ්ඤා තදවසෙසං සබ්බං කම්මස්සකතඤ්ඤාණන්ති වෙදිතබ්බං, තෙනෙව භගවා “කම්මස්සකතඤ්ඤාණං සච්චානුලොමිකඤ්ඤාණං මග්ගසමඬගිස්ස ඤාණං ඵලසමඬගිස්ස ඤාණං” න්ති සබ්බමිපි ඤාණචතුක්කෙයෙව සඬගහෙසි. තිලක්ඛණාකාරපරිච්ඡේදකං පන විපස්සනාඤ්ඤාණන්ති ඉදං පන මග්ගස්ස ආසන්නපච්චයතාය උක්කට්ඨවසෙන චුත්තං. තදිතරාසඤ්ඤි රතනත්තයානුස්සරණාදිපඤ්ඤානමිපි මග්ගහෙතුතාය අධිපඤ්ඤතා සමානාවාති ගහෙතබ්බං.

සාජීවපදභාජනීයවණ්ණනානායො නිට්ඨිතො.

පච්චක්ඛානවිභවිගවණ්ණනා

දුබ්බලො ආචිකතෙති යංනුනාහං බුද්ධං පච්චක්ඛෙය්‍යන්තිආදිනා දුබ්බලභාවෙ පකාසිතෙ. මුබාරුළ්භතාති ලොකජනානං සත්තට්ඨාතිආදීසු මුබාරුළ්භඤ්ඤායෙනාති අධිප්පායො. දිරත්තතිරත්තන්ති (පාචි. 52) එත්ථ යථා අන්තරන්තරා සහසෙය්‍යාවසෙන තිරත්තං අග්ගහෙත්වා නිරන්තරමෙව තිස්සො රත්තියො අනුපසම්පන්නො සද්ධිං සහසෙය්‍යාය අරුණුට්ඨාපනවසෙන තිරත්තග්ගහණත්ථං “දිරත්තතිරත්ත” න්ති

අඛ්‍යවධානෙන චුත්තන්ති දිරත්තග්ගහණස්ස පයොජනම්පි සක්කා ගහෙනුං, එවම්ධාපි දුබ්බලාං අනාවිකත්වාති ඉමස්සාපි ගහණස්ස පයොජනමත්ථෙවාති දස්සෙනුං යස්මා වා සික්ඛාපච්චක්ඛානස්සාතිආදි චුත්තං.

ඉදානි දුබ්බලාං අනාවිකත්වාති ඉමස්ස පුරිමපදස්සෙව විවරණභාවං විනාපි විසුං අත්ථසබ්භාවං දස්සෙනුං අපිචාතිආදි චුත්තං. විසෙසාවිසෙසන්ති එත්ථ යෙන වාකෝන දුබ්බලායා විකම්මමෙව භොති, න සික්ඛාපච්චක්ඛානං, තත්ථ සික්ඛාපච්චක්ඛානදුබ්බලායා විකම්මානං අඤ්ඤමඤ්ඤං විසෙසො භොති. යෙන පන වචනෙන තද්වහයම්පි භොති, තත්ථ නෙවත්ථි විසෙසො අවිසෙසොපි, තං විසෙසාවිසෙසං. “කඨ කිච්ඡජීවනෙ” ති ධාතුසු පඨිතත්තා චුත්තං “කිච්ඡජීවිකජ්ජත්තො” ති. උක්කණ්ඨනඤ්ඤි උක්කණ්ඨා, තං ඉතො ගතොති උක්කණ්ඨිතො, කිච්ඡජීවිකං පත්තොති අත්ථො. උද්ධං ගතො කණ්ඨො එතිස්සාති උක්කණ්ඨා, අනභිරතියා වජෙ නිරුද්ධගොගණො විය ගමනමග්ගං ගවෙසන්තො පුග්ගලො උක්කණ්ඨො භොති, තං උක්කණ්ඨං. අනභිරතීං ඉතොතිපි උක්කණ්ඨිතොති අත්ථං දස්සෙන්තො ආහ - “උද්ධං කණ්ඨං කත්වා විහරමානො” ති. සා ව උක්කණ්ඨතා වික්ඛෙපෙනෙවාති වික්ඛිත්තොතිආදි චුත්තං.

සමණභාවතොති උපසම්පදතො. භාවචිකජ්ජාකාරොනාති භික්ඛුභාවතො වචිත්වා යං යං ගිහිආදිභාවං පත්තුකාමො “අහං අස්ස” න්ති අත්තනො භවනං විකජ්ජෙති, තෙන තෙන ගිහිආදිආකාරෙන, අත්තනො භවනස්ස විකජ්ජනාකාරොනාති අධිජ්ජායො.

46. පාළියං යදි පනාහන්ති අහං යදි බුද්ධං පච්චක්ඛෙය්‍යං, සාධු වතස්සාති අත්ථො. අපාහං, හන්දාහන්ති එත්ථාපි චුත්තනයෙනෙව අත්ථො ගහෙනබ්බො. “භොති මෙ බුද්ධං පච්චක්ඛෙය්‍ය” න්ති මම චිත්තං උජ්ජජ්ජතිති වදති.

50. න රමාමිති පබ්බජ්ජාය දුක්ඛබ්බුලතාය සුඛාභාවං දස්සෙති. නාභිරමාමිති පබ්බජ්ජාය විජ්ජමානෙපි අනවජ්ජසුබ්බෙ අත්තනො අභිරතිආභාවං දස්සෙති.

51. තෙනෙව වච්චෙදෙනාති වච්චෙදං කත්වාපි අඤ්ඤෙන කායජ්ජයොගෙන විඤ්ඤාපනං නිවත්තෙති. අයං සාසනං ජහිතුකාමොතිආදිනා භාසාකොසල්ලාභාවෙන සබ්බසො පදත්ථාවබ්බොධාභාවෙපි “අයං අත්තනො පබ්බජිතභාවං ජහිතුකාමො ඉමං

වාක්‍යානුභවය කෙරෙහි” ති එක්තකං අධිප්පෙතත්ථමත්තං වෙපි සො තාව ජානාති, පච්චක්ඛානමෙව හොතීති දස්සෙති. තෙනාහ “එක්තකමත්තමපි ජානාති” ති. පදපච්ඡායානුභවය පදපරාවත්ති, මාගධභාසනො අවසිට්ඨා සබ්බාපි භාසා “මිලක්ඛනාසා” ති වෙදිතබ්බා. ඛෙත්තමෙව ඔතිණ්ණන්ති සික්ඛාපච්චක්ඛානස්ස රුහනට්ඨානභූතං ඛෙත්තමෙව ඔතිණ්ණං.

දූතන්ති මුඛසාසනං. සාසනන්ති පණ්ණසාසනං, භික්තිථම්මාදීසු අක්ඛරං වා ඡිත්තදිත්වා දස්සෙති. පච්චක්ඛානුකාමතාවිත්තෙ ධරත්තෙයෙව වච්චෙදසමුප්පත්තිං සන්ධාය “චිත්තසම්පයුත්ත” න්ති වුත්තං, චිත්තසමුට්ඨානන්ති අත්ථො. නියමිතානියමිතවසෙන විජානනානුභවය දස්සෙතුමාහ යදි අයමෙව ජානාතුතිආදි. අයඤ්ච විභාගො වදති විඤ්ඤාපෙතීති එත්ථ යස්ස වදති, තස්සෙව විජානනං අධිප්පෙතන්ති ඉමිනා වුත්තනායෙන ලද්ධොති දට්ඨබ්බං, න හෙත්ථ එකස්ස වදති අඤ්ඤස්ස විඤ්ඤාපෙතීති අයමත්ථො සම්භවති. “තෙසු එකස්මිං ජානන්තෙපි” ති වුත්තත්තා “ද්වෙයෙව ජානන්තු එකො මා ජානාතු” ති එවං ද්විත්තමපි ජනානං නියමෙත්වා ආරොචිතෙපි තෙසු එකස්මිමපි ජානන්තෙ පච්චක්ඛානං හොතියෙවාති ගහෙතබ්බං. පරිසඬකමානොති “වාරෙස්සන්ති” ති ආසඬකමානො. සමයඤ්ඤාති සාසනසඬකෙතඤ්ඤා, ඉධ පන අධිප්පායමත්තජානනෙනාපි සමයඤ්ඤා නාම හොති, තෙනාහ උක්කණ්ඨිතොතිආදි. තස්මා බුද්ධං පච්චක්ඛාමිතිආදිඛෙත්තපදානං සබ්බසො අත්ථං ඤාත්වාපි සචෙ “භික්ඛුභාවතො වච්චුකාමතාය එස වදති” ති අධිප්පායං න ජානාති, අප්පච්චක්ඛාතාව හොති සික්ඛා. අත්ථං පන අජානිත්වාපි “උක්කණ්ඨිතො වදති” ති තං ජානාති, පච්චක්ඛාතාව හොති සික්ඛා. සොතවිඤ්ඤාණවිථියා සද්දමත්තග්ගහණමෙව, අත්ථග්ගහණං පන මනෝවිඤ්ඤාණවිථිපරම්පරායාති ආහ තඬ්ඬණඤ්ඤෙවාවාතිආදි.

53. වණ්ණපට්ඨානන්ති සත්ථුගුණවණ්ණප්පකාසකං පකරණං. උපාලිගාථාසුති උපාලිසුත්තෙ උපාලිගහපතිනා ධීරස්ස විගතමොහස්සාතිආදිනා වුත්තගාථාසු. යථාරුතන්ති පාලියං වුත්තමෙවාති අත්ථො. අනන්තබුද්ධිතිආදිති වණ්ණපට්ඨානෙ ආගතනාමාති. ධීරන්තිආදිති (ම. නි. 2.76) පන උපාලිගාථාසු. තත්ථ බොධි වුච්චති සබ්බඤ්ඤානඤ්ඤාණං, සා ජානනානුභවත්තා පඤ්ඤාණං එතස්සාති බොධිපඤ්ඤාණො. ස්වාක්ඛාතං ධම්මන්තිආදීසු ධම්ම-සද්දො ස්වාක්ඛාතාදිපදානං ධම්මවෙච්චනභාවං දස්සෙතුං වුත්තො. තස්මා ස්වාක්ඛාතං පච්චක්ඛාමිතිආදිනා වුත්තෙයෙව වෙච්චනෙන පච්චක්ඛානං නාම හොති. ධම්ම-සද්දෙන සහ යොජෙත්වා

වුත්තෙ පන යථාරුතවසෙන පච්චක්ඛානන්ති වෙදිතබ්බං. සුප්පට්ඨන්තං සඤ්ඤාන්තිආදිසුපි එසෙව නයො. කුසලං ධම්මන්තිආදිනිපි කුසලා ධම්මා අකුසලා ධම්මාතිආදිධම්මමෙව (ධ. ස. තිකමාතිකා 1) සන්ධාය වුත්තනාමානි, ඉතරථා අකුසලධම්මපච්චක්ඛානෙ දොසාභාවප්පසඨගතොති, තෙනාභ වතුරාසිතිධම්මක්ඛන්ධසහස්සෙසුතිආදි. පයමපාරාජිකන්තිආදිනා සික්ඛාපදානංයෙව ගහණං වෙදිතබ්බං, න ආපත්තීනං.

යස්ස මූලෙනාති යස්ස සන්තිකෙ. ආචරියවෙවචනෙසු යො උපජ්ඣං අදත්වා ආචරියොව හුත්වා පබ්බාපෙසි, තං සන්ධාය “යො මං පබ්බාපෙසි” ති වුත්තං. තස්ස මූලෙනාති තස්ස සන්තිකෙ. ඔකල්ලකොති බුප්පිපාසාදිදුක්ඛාතුරානං කිසලුබසරීරවෙසානං ගහට්ඨමනුස්සානං අධිවචනං. මොළිබද්ධොති බද්ධකෙසකලාපො ගහට්ඨො. කුමාරකොති කුමාරාවත්ථො අතිවිය දහරො සාමණෙරො. වෙල්ලකොති තතො කිඤ්චි මහන්තො. වෙටකොති මජ්ඣිමො. මොළිගල්ලොති මහාසාමණෙරො. සමණුද්දෙසොති අවිසෙසතො සාමණෙරාධිවචනං. අසුචිසඤ්ඤාසරසමාචාරොති අසුචි හුත්වා “මයා කතං පරෙ ජානන්ති නු බො, න නු බො” ති අත්තනා, “අසුකෙන නු බො ඉදං කත” ති පරෙහි ව සඤ්ඤාසරිතබ්බෙන අනුස්සරිතබ්බෙන සමාචාරෙන යුත්තො. සඤ්ඤාසරාගාදිකවචරත්තා කසම්බුජාතො. කොණ්ඨොති දුස්සිලාධිවචනමෙතං.

54. තිහෙතුකපට්ඨන්තිකාති අතිබ්ඡපං ජානනසමත්ථෙ සන්ධාය වුත්තං, න දුහෙතුකානං තත්ථ අසම්භවතො. සභාගස්සාති පුරිසස්ස. විසභාගස්සාති මාතුගාමස්ස. පොත්ථකරුපසදිසස්සාති මත්තිකාදිහි කතරුපසදිසස්ස. ගරුමෙධස්සාති ආරම්මණෙසු ලහුප්පවත්තියා අභාවතො දන්ධගතිකතාය ගරුපඤ්ඤස්ස, මන්දපඤ්ඤස්සාති වුත්තං හොති.

ඉදානෙත්ථ සික්ඛාපච්චක්ඛානවාරස්ස පාළියං අට්ඨකථායඤ්ච වුත්තනායානං සම්පිණ්ඩනත්ථවසෙන එවං විනිවිජයො වෙදිතබ්බො – තත්ථ හි සාමඤ්ඤා වචිතුකාමොතිආදිහි පදෙහි විත්තනියමං දස්සෙති. බුද්ධන්තිආදිහි පදෙහි බෙත්තනියමං, පච්චක්ඛාමි ධාරෙතීති එතෙන කාලනියමං, වදතීති ඉමිනා පයොගනියමං, අලං මෙ බුද්ධෙන, කිං නු මෙ, න මමත්ථො, සුමුත්තාහන්තිආදිහි අනාමට්ඨකාලවසෙනපි පච්චක්ඛානං හොතීති දස්සෙති, විඤ්ඤාපෙතීති ඉමිනා විජානනනියමං, උම්මත්තකො සික්ඛං පච්චක්ඛාති උම්මත්තකස්ස සන්තිකෙතිආදිහි පුග්ගලනියමං, යො ව නප්පට්ඨිජානාතීතිආදිහි විජානනනියමාභාවෙන පච්චක්ඛානාභාවං දස්සෙති,

දවායාතිආදීහි විත්තනියමාභාවෙන, සාවෙතුකාමො න සාවෙතීති ඉමිනා පයොගනියමාභාවෙන, අවිඤ්ඤස්ස සාවෙති විඤ්ඤස්ස න සාවෙතීති එතෙහි යං පුග්ගලං උද්දිස්ස සාවෙති, තස්සෙව සවනෙ සීසං එති, නාඤ්ඤස්සාති. සබ්බසො වා පන න සාවෙති අප්පච්චක්ඛාතා හොති සික්ඛාති ඉදං පන විත්තාදිනියමෙනෙව සික්ඛාපච්චක්ඛාතං හොති, න අඤ්ඤථාති දස්සනත්ථං වුත්තං. තස්මා විත්තබ්බේතකාලපයොගපුග්ගලවිජානනවසෙන සික්ඛාය පච්චක්ඛාතං ඤත්වා තදභාවෙන අප්පච්චක්ඛාතං වෙදිතබ්බං.

කථං? උපසම්පන්නභාවතො වචිතුකාමතාවිත්තෙනෙනෙව හි සික්ඛාපච්චක්ඛාතං හොති, න දවා වා රවා වා භණන්තස්ස. එවං විත්තවසෙන සික්ඛාපච්චක්ඛාතං හොති, න තදභාවෙන. තථා බුද්ධං පච්චක්ඛාමීතිආදිනා වුත්තානං බුද්ධාදීනං සබ්බමචාරිපරියොසානානං චතුද්දසන්නඤ්ඤෙව ගිහිති මං ධාරෙහිතිආදිනා වුත්තානං ගිහිආදීනං අසකායපුත්තියපරියොසානානං අට්ඨන්තඤ්ඤාති ඉමෙසං ද්වාවිසතියා බ්බේතපදානං යස්ස කස්සචි සවෙච්චනස්ස වසෙන තෙසු යං කිඤ්චි වත්තුකාමස්ස යං කිඤ්චි වදන්තොපි සික්ඛාපච්චක්ඛාතං හොති. එවං බ්බේතවසෙන සික්ඛාපච්චක්ඛාතං හොති, න තදභාවෙන. තත්ථ යදෙතං “පච්චක්ඛාමීති ව මං ධාරෙහිති වා”ති වුත්තං වත්තමානකාලවචනං, යාති ව “අලං මෙ බුද්ධෙන, කිං නු මෙ බුද්ධෙන, න මමත්ථො බුද්ධෙන, සුමුත්තාහං බුද්ධෙනා”තිආදිනා නයෙන ආඛ්‍යාතවසෙන කාලං අනාමසිත්වා පුරිමෙහි වුද්දසහි පදෙහි සද්ධිං යොජෙත්වා වුත්තාති අලං මෙතිආදීනි වත්තාරි පදානි, තෙසංයෙව ව සවෙච්චනානං වසෙන පච්චක්ඛාතං හොති, න පන “පච්චක්ඛාසි”න්ති වා, “පච්චක්ඛිස්ස”න්ති වා, “මං ධාරෙසි”ති වා, “මං ධාරෙස්සසි”ති වා, “යංනුන පච්චක්ඛෙය්‍ය”න්ති වාතිආදීනි අතීතානාගතපරිකප්පච්චනානි භණන්තස්ස. එවං වත්තමානකාලවසෙන වෙච අනාමට්ඨකාලවසෙන ව පච්චක්ඛාතං හොති, න තදභාවෙන. පයොගො පන දුච්චො කායිකො වාචසිකො, තත්ථ බුද්ධං පච්චක්ඛාමීතිආදිනා නයෙන යාය කායචි භාසාය වචිහෙදං කත්වා වාචසිකපයොගෙනෙව පච්චක්ඛාතං හොති, න අක්ඛරලිඛනං වා භත්ථමුද්දාදිදස්සනං වා කායපයොගං කරොන්තස්ස. එවං වාචසිකපයොගෙනෙව පච්චක්ඛාතං හොති, න තදභාවෙන.

පුග්ගලො පන දුච්චො යො ව පච්චක්ඛාති, යස්ස ව පච්චක්ඛාති, තත්ථ යො පච්චක්ඛාති, සො සවෙ උම්මත්තකබ්බිත්තවිත්තවෙදනට්ඨානං අඤ්ඤතරො න හොති, යස්ස පන පච්චක්ඛාති, සො සවෙ මනුස්සජාතිකො හොති, න ව උම්මත්තකාදීනං අඤ්ඤතරො සම්මුඛිභූතො ව,

සික්ඛාපච්චක්ඛානං හොති. න හි අසම්මුඛිභූතස්ස දුතෙන වා පණ්ණෙන වා ආරොචනං රුහති. එවං යථාචුත්තපුග්ගලවසෙන පච්චක්ඛානං හොති, න තදභාවෙන. විජානනම්පි නියමිතානියමිතවසෙන දුට්ඨං. තත්ථ යස්ස යෙසං වා නියමෙත්වා ඉමස්ස ඉමෙසං වා ආරොචෙමිති වදති, සචෙ තෙ යථා පකතියා ලොකෙ මනුස්සා වචනං සුත්වා ආවජ්ජනසමයෙ ජානන්ති, එවං තස්ස වචනානන්තරමෙව “අයං උක්කණ්ඨිතො”ති වා, “ගිහිභාවං පත්ථයති”ති වා යෙන කෙනචි ආකාරෙන මනුස්සජාතිකො වචනත්ථං ජානාති, පච්චක්ඛාතාව හොති සික්ඛා. අථ අපරභාගෙ “කිං ඉමිනා චුත්ත”න්ති වින්තෙත්වා ජානන්ති, අඤ්ඤෙ වා ජානන්ති, අප්පච්චක්ඛාතාව හොති. අනියමෙත්වා ආරොචෙන්තස්ස පන සචෙ චුත්තනයෙන යො කොචි මනුස්සජාතිකො වචනත්ථං ජානාති, පච්චක්ඛාතා හොති සික්ඛා, එවං ජානනවසෙන පච්චක්ඛානං හොති, න තදභාවෙන. ඉති ඉමෙසං චුත්තජපකාරානං විත්තාදීනං වසෙනෙව සික්ඛාපච්චක්ඛානං හොති, න අඤ්ඤාදානි දට්ඨබ්බං.

සික්ඛාපච්චක්ඛානවණ්ණනානයො නිට්ඨිතො.

මූලපඤ්ඤත්තිවණ්ණනා

55. ඉතො පට්ඨායාති දුට්ඨුල්ලපදතො පට්ඨාය. මෙටුනධම්මො යථා සරූපෙනෙව දුට්ඨුල්ලං, එවං දස්සනාදිදුට්ඨුල්ලධම්මපරිවාරත්තාපි දුට්ඨුල්ලන්ති දස්සෙතුං යස්මාතිආදි චුත්තං. අවස්සුතානන්ති මෙටුනරාගෙන තිත්තානං. පරිසුට්ඨිතානන්ති මෙටුනරාගෙන අභිභූතවිත්තානං. මෙටුන-සද්දස්ස සදිසසද්දපඅයායත්තා චුත්තං “සදිසාන”න්ති, රත්තතාදිහි සදිසානන්ති අත්ථො. ඉදඤ්ච යෙභුයාතො චුත්තං උභොසු අඤ්ඤතරස්ස රාගාභාවෙපි ඉතරස්ස මෙටුනසෙවනසංසිද්ධිතො. මෙටුන-සද්දො වා උභයසද්දපඅයායො, මෙටුනං යුගලං යමකං උභයන්ති හි අත්ථතො එකං, තෙනාහ “උභින්තං රත්තාන”න්ති. “ද්වයංද්වයසමාපත්ති”ති හි පාළියම්පි චුත්තං. නිමිත්තෙනාති භූමිමත්ථෙ කරණවචනං, ඉත්ථිනිමිත්තෙ අත්තතො නිමිත්තං පචෙසෙතිති අත්ථො. නිමිත්තං අභිගජාතන්ති අත්ථතො එකං. තිලඵලන්ති සාසපමත්තං තිලබ්ඪං අධිජ්ජෙතං, න කොසසහිතං ඵලන්ති ආහ “තිලබ්ඪමත්තම්පි”ති. අල්ලොකාසෙති සභාවෙන පිහිතස්ස නිමිත්තස්ස පකතිවාතෙන අසම්ප්පිටයෙ තිත්තජපදෙසෙ. තාදිසො පදෙසො සචෙපි කෙනචි වාතාදිවිකාරෙන සුක්ඛිති, තථාපි අනල්ලොකාසොති උපක්කමතො පාරාජිකමෙව.

වෙමජ්ඣන්ති යථා චත්තාරි පස්සානි අච්ඡස්න්තො පවෙසෙති, එවං කතවිවරස්ස ඉත්ථිනිමිත්තස්ස අබ්භන්තරතලං වුවිති. පුරිසනිමිත්තෙ පන මජ්ඣන්ති අග්ගකොට්ඨං සන්ධාය වදති. උපරිති මජ්ඣමපබ්බතෙ සම්ඤ්ජිත්වා පවෙසියමානස්ස අභිගජාතස්ස සම්ඤ්ජිතභිගුලියා මජ්ඣමපබ්බපිට්ඨිසදිසඅග්ගකොට්ඨෙව. හෙට්ඨා පවෙසෙන්නොති ඉත්ථිනිමිත්තස්ස හෙට්ඨාභාගෙන ඡුපියමානං පවෙසෙන්නො, යථා ඉත්ථිනිමිත්තස්ස අල්ලොකාසං හෙට්ඨිමතලං තිලබ්ඡමත්තම්පි අත්තනො නිමිත්තෙන ඡුපති, එවං පවෙසෙන්නොති අත්ථො. ඡුපනමෙව හෙත්ථ පවෙසනං, එවං සෙසෙසුපි. මජ්ඣන්ත පවෙසෙන්නොති අබ්භන්තරතලෙන ඡුපියමානං පවෙසෙන්නො, යථා අබ්භන්තරතලං ඡුපති, එවං පවෙසෙන්නොති අත්ථො. කත්ථවි අච්ඡුපන්තං පවෙසෙත්වා ආකාසගතමෙව නිහරන්තස්ස නත්ථි පාරාජිකං, දුක්ඛං පන භොති ඡින්නසීසවත්ථුස්මි. (පාරා. 73) විය. මජ්ඣන්තෙව ඡුපන්තං පවෙසෙන්නොති අග්ගකොට්ඨා ඡුපන්තං පවෙසෙන්නො. මජ්ඣමපබ්බපිට්ඨියා සඬකොචෙත්වාති නිමිත්තං අත්තනො මජ්ඣමපබ්බපිට්ඨියා සම්ඤ්ජිත්වා උපරිභාගෙන ඡුපන්තං පවෙසෙන්නොපි. කිං විය? සම්ඤ්ජිතභිගුලි වියාති යොජනා. අථ චා මජ්ඣමපබ්බපිට්ඨියා සම්ඤ්ජිතභිගුලි වියාති සමඛන්ධො, සම්ඤ්ජිතභිගුලිං චා මජ්ඣමපබ්බපිට්ඨියා පවෙසෙන්නො වියාතිපි යොජෙතබ්බං. උපරිභාගෙනාති සඬකොචිතස්ස නිමිත්තස්ස උපරිකොට්ඨා.

ඉදානි පුරිසනිමිත්තස්ස හෙට්ඨා වුත්තෙසු ඡසු “උපරි”ති වුත්තස්ස ඡට්ඨස්ස යානස්ස වසෙන විසුං චත්තාරි පස්සානි ගහෙත්වා පුරිසනිමිත්තෙ දසට්ඨානහෙදං දස්සෙන්නො තත්ථාතිආදිමාහ. හෙට්ඨා පන අගහිතග්ගහණවසෙන ඡ යානානි වුත්තානි. තුලාදණ්ඩසදිසං පවෙසෙන්නස්සාපිති අසම්ඤ්ජිත්වා උජුකං පවෙසෙන්නස්ස. වම්මබ්බිලන්ති එළකාදීනං ගීවාය විය නිමිත්තෙ ජාතං වම්මඬකුරං, “උණ්ණිගණ්ඩො” තිපි වදන්ති. “උපහතකායප්පසාද”න්ති අවත්වා නට්ඨකායප්පසාදන්ති වචනෙන උපාදින්නභාවෙ සති කෙනවි පච්චයෙන උපහතෙපි කායප්පසාදෙ උපහතින්ද්‍රියවත්ථුස්මි. (පාරා. 73) විය පාරාජිකමෙවාති දස්සෙති. ඉත්ථිනිමිත්තස්ස පන නට්ඨෙපි උපාදින්නභාවෙ සති මතසරීරෙ විය පාරාජිකක්ඛෙත්තතා න විජහතීති වෙදිතබ්බා. මෙටුනස්සාදෙනාති ඉදං කායසංසග්ගරාගෙ සති සඬසාදිසෙසො භොතීති වුත්තං. බිජානීති අණ්ඩානි.

මුඛං අපිධායාති පමාදෙන සමුප්පන්නම්පි භාසං බිජනියා පටිච්ඡාදනම්පි අකත්වා නිසීදනං අගාරවන්ති වුත්තං. අථ චා අපිධායාති පිදහිත්වා, බිජනියා මුඛං පටිච්ඡාදෙත්වා හසමානෙන න නිසීදිතබ්බන්ති අත්ථො.

දන්තවිදංසකන්ති දන්තෙ දස්සෙත්වා. ගබ්භිතෙනාති “අයුත්තකථා”ති සඬකොචං. අනාපජ්ජන්තෙන, නිරවසෙසාධිප්පායකථනෙ සඤ්ජාතුස්සාගෙනාති අත්ථො.

අනුපඤ්ඤන්තිවණ්ණනා

පාරාජිකවත්ථුතාති යෙසං තිසු මග්ගෙසු තිලබ්ඡමත්තම්පි නිමිත්තස්ස පච්චෙසාකායො භොති, තෙ ඉත්ථිපුරිසාදිභෙදා සබ්බෙ සඬග්ගන්ති, න ඉතරෙ. ඉධ පන තිරවිජානගතායාති-පාළිපදානුරූපතො න සබ්බාතිආදිනා ඉත්ථිලිඬගවසෙන වුත්තං. ගොනසාති සජ්ජවිසෙසා, යෙසං පිට්ඨිසු මහත්තමහත්තාති මණ්ඩලාති භොන්ති. කච්ඡපමණ්ඩුකානං චතුප්පදත්තෙපි ඔදකතාසාමඤ්ඤෙන අපදෙහි සහ ගහණං. මුඛසණ්ඨානන්ති ඔට්ඨවම්මසණ්ඨානං. වණසඬබ්බෙපන්ති වණසඬගහං. වණෙ පුල්ලව්වයඤ්ච “අමග්ගෙන අමග්ගං පච්චෙසෙති, ආපත්ති පුල්ලව්වයස්සා”ති (පාරා. 66) ඉමස්ස සුත්තස්ස වසෙන වෙදිතබ්බං. මඬ්භුසාති නකුලා. එතමෙව හි අත්ථන්ති යො නං අජ්ඣාපජ්ජති, තං පරාජෙතිති ඉමමත්ථං වුත්තානංයෙව පාරාජිකාදිසද්දානං නිබ්බවනජ්ජසඬගෙ ඉමිස්සා පරිවාරගාථාය පවත්තත්තා. භට්ඨොති සාසනතො පරිභිනො. නිරඬකතොති නිරාකතො. එතන්ති ආපත්තිරූපං පාරාජිකං. ඡින්නොති අන්තරාඛණ්ඩිතො.

පකතත්තෙහි හික්ඛුහීති එත්ථ පකතත්තා නාම පාරාජිකං අනාපන්තා අනුක්ඛිත්තා ව. කෙච් පන “පකතත්තෙහි හික්ඛුහි එකතො කත්තබ්බත්තාති අට්ඨකථායං වුත්තත්තා පකතත්තභූතෙහි අලජ්ජීහිපි සද්ධිං උපොසථාදිසඬසකම්මකරණෙ දොසො නත්ථි”ති වදන්ති, තං න යුත්තං, ඉමිනා වචනෙන තස්ස අත්ථස්ස අසිජ්ඣනතො. යදි හි සඬසකම්මං කරියති, පකතත්තෙහෙව කරියති, න අපකතත්තෙහීති එවං අපකතත්තෙහි සහසංවාසපටික්ඛෙපපරං ඉදං වචනං, න පන පකතත්තෙහි සබ්බෙහි අලජ්ජීආදිහි එකතො සඬසකම්මං කත්තබ්බමෙවාති. එවං සංවාසවිධානපරං පකතත්තෙසුපි සභාගාපත්තිං ආපන්නෙහි අඤ්ඤමඤ්ඤඤඤච අලජ්ජීහි ව සද්ධිං එකතො කම්මකරණස්ස පටික්ඛිත්තත්තා. වුත්තඤ්ඤි “සචෙ සබ්බො සඬසො සභාගාපත්තියා සති වුත්තවිධිං අකත්වා උපොසථං කරොති, වුත්තනායෙනෙව සබ්බො සඬසො ආපත්තිං ආපජ්ජති”තිආදි (කඬ්ඛා. අට්ඨ. නිදානවණ්ණනා). “යත්ථ ආමිසපරිභොගො වට්ඨති, ධම්මපරිභොගොපි තත්ථ වට්ඨති”ති අලජ්ජීහි සහ පරිභොගො ව අට්ඨකථායං පටික්ඛිත්තො එකතො කම්මකරණස්සාපි ධම්මපරිභොගත්තා. තස්මා යථා හි පාළියං පාරාජිකාපත්තිආපජ්ජනකපුග්ගලනියමත්ථං ය්වායං ඤත්තිවතුත්ථෙන

කම්මෙන...පෙ.... උපසම්පන්නො, අයං ඉමස්මිං අත්ථෙ අධිජ්ජෙතො හික්ඛුති ඉමස්මිං වචනෙ සබ්බෙපි ඤාත්තිවතුත්ථකම්මෙන උපසම්පන්නා පාරාජිකාපජ්ජනකපුග්ගලායෙවාති නියමො න සිජ්ඣති පාරාජිකානාපජ්ජනකානම්පි සෙක්ඛාදීනං සම්භවා, අථ ඛො ඤාත්තිවතුත්ථකම්මෙන උපසම්පන්නෙසුයෙව පාරාජිකාපත්තිආපජ්ජනකා අලජ්ජී බාලපුට්ඨජනා ලබ්භන්ති, න පන ඵහිහික්ඛුආදීසුති ඵචං නියමො සිජ්ඣති, ඵවම්ධාපි පකතත්තෙසුයෙව ඵකතො කම්මකරණාරහා අනාපත්තිකා ලජ්ජී කුක්කුච්චකා සික්ඛාකාමා උපලබ්භන්ති, න අපකතත්තෙසුති ඵවමෙව නියමො සිජ්ඣති අපකතත්තානං ගණපුරණත්තාභාවෙන අසංවාසිකත්තනියමතො. අලජ්ජීනො පන ගණපුරකා හුත්වා කම්මස්ස සාධනතො අසංවාසිකෙසු න ගහිතා කත්තබ්බවිධිං අකත්වා තෙහි සහ මද්දිත්වා කම්මං කරොන්තානං ආපත්ති අලජ්ජීනා ච න විගච්ඡන්ති වෙදිතබ්බං. “ඵකො අලජ්ජී අලජ්ජීසතම්පි කරොති” ති (පාරා. අට්ඨ. 2.585) හි චුත්තං, තෙනෙව චක්ඛති “සබ්බෙපි ලජ්ජීනො ඵතෙසු කම්මාදීසු සහ වසන්ති” තිආදි. අයඤ්චත්ථො උපරි විත්ථාරතො ආවි භවිස්සති.

තථාති සීමාපරිච්ඡින්නෙහිතිආදිං පරාමසති. ඵකතො වන්දනභුඤ්ජනගාමජ්ජවෙසනවත්තාපට්ඨත්තකරණඋග්ගහපරිපුච්ඡාසජ්ඣා යකරණාදිසාමග්ගිකිරියාවසෙන භගවතා පඤ්ඤත්තසික්ඛාපදසික්ඛනං සමසික්ඛතා නාම, තඤ්ච ලජ්ජීභෙව සමං සික්ඛිතබ්බං, න අලජ්ජීහිති දස්සෙතුං “පඤ්ඤත්තං පන...පෙ.... සමසික්ඛතා නාමා” ති චුත්තං. තත්ථ අනතික්කමනවසෙන උග්ගහපරිපුච්ඡාදිවසෙන ච ලජ්ජීපුග්ගලෙහි සමං ඵකතො සික්ඛිතබ්බා සමසික්ඛාති සික්ඛාපදානි චුත්තානි, තාසං සමසික්ඛනං යථාචුත්තනයෙන ලජ්ජීහි සික්ඛිතබ්බභාවො සමසික්ඛතා නාමාති අධිජ්ජායො. යථාචුත්තෙසු ඵකකම්මාදීසු අලජ්ජීනං ලජ්ජිධම්මෙ අනොක්කත්තෙ ලජ්ජීහි සහ සංවාසො නත්ථි, තතො බහියෙව තෙ සන්දිස්සන්තිති ආහ සබ්බෙපි ලජ්ජීනොතිආදි.

56. යං තං චුත්තන්ති සම්බන්ධො. වත්ථුමෙව න භොතිති සුවණ්ණාදීහි කතඉත්ථීරූපානං අභිගජාතෙසුපි නිමිත්තවොභාරදස්සනතො තත්ථ පාරාජිකාසඬකානිවත්තනත්ථං චුත්තං. තෙනෙව විනීතවත්ථුසු ලෙපවිත්තාදිවත්ථුසු සඤ්ජාතකුක්කුච්චස්ස පාරාජිකෙන අනාපත්ති චුත්තා.

පයමවතුක්කවණ්ණනා

57. අස්සාති ආඛ්‍යාතපදන්ති තස්ස අත්ථං දස්සෙන්තො “හොති” ති ආහ, භවෙය්‍යාති අත්ථො, හොතිති චුත්තං හොති. දුතියෙ අත්ථවිකප්පෙ “හොති” ති ඉදං වචනසෙසො.

58. සාදියන්තස්සෙවාති එත්ථ සාදියනං නාම සෙවෙතුකාමතාවිත්තස්ස උප්පාදනමෙවාති ආහ “පටිසෙවනවිත්තසමඛිගිස්සා” ති. පටිපක්ඛන්ති අනිට්ඨං අහිතං. “භික්ඛුනං පච්චත්ථිකා භික්ඛුපච්චත්ථිකා” ති චුත්තෙ උපරි චුච්චමානා රාජපච්චත්ථිකාදයොපි ඉධෙව පවිසන්තීති තං නිවත්තනත්ථං භික්ඛු එව පච්චත්ථිකාති රාජපච්චත්ථිකානුරූපෙන අත්ථො දස්සිතො. තස්මිං ඛණ්ණෙ පවෙසනක්ඛණ්ණෙ. අග්ගතො හි යාව මූලා පවෙසනකිරියාය වත්තමානකාලො පවෙසනක්ඛණ්ණො නාම. පට්ඨකාලෙති අභිගජාතස්ස යත්තකං යානං පවෙසනාරහං, තත්තකං අනවසෙසතො පට්ඨකාලෙ, පවෙසනකිරියාය නිට්ඨිතක්ඛණ්ණෙති අත්ථො. එවං පට්ඨකාලෙ උද්ධරණාරම්භතො අන්තරා ධීතකාලෙ ධීතං අභිගජාතං, තස්ස ධීති වා ධීතං නාම, අට්ඨකථායං පන මාතුගාමස්ස සුක්කච්ඡිස්සට්ඨිං පත්වා සබ්බථා වායාමතො ඔරමිත්වා ධීතකාලං සන්ධාය “සුක්කච්ඡිස්සට්ඨිස්සමයෙ” ති චුත්තං, තදුභයමපි ධීතමෙවාති ගහෙතඛිබ්බං. උද්ධරණං නාම යාව අග්ගා නීභරණකිරියාය වත්තමානකාලොති ආහ “නීභරණකාලෙ පටිසෙවනවිත්තං උපට්ඨාපෙති” ති.

එත්ථ ව යස්මා පරෙහි උපක්කමියමානස්ස අභිගජාතාදිකායවලනස්ස විජ්ජමානත්තා සෙවනවිත්තෙ උපට්ඨිතමත්තෙ තස්මිං ඛණ්ණෙ විත්තජරූපෙන සඤ්ජායමානං අභිගජාතාදිවලනං ඉමිනා සෙවනවිත්තෙන උප්පාදිතමෙව හොති. අපිච්ච සෙවනවිත්තෙ උප්පන්නෙ පරෙහි අනුපක්කමියමානස්සාපි අභිගජාතෙ වලනං හොතෙව, තඤ්ච තෙන කතං නාම හොති, තස්මා කායවිත්තතො සමුට්ඨිතං පාරාජිකාපත්තිං සො ආපජ්ජතියෙව උබ්භජාණුමණ්ඩලිකා (පාවි. 657-658) විය. තත්ථාපි හි “අධක්ඛකං උබ්භජාණුමණ්ඩලං ආමසනං වා...පෙ...පටිපිළනං වා සාදියෙය්‍යා” ති (පාවි. 657) සාදියනමත්තෙයෙව ආපත්ති චුත්තා, භික්ඛුනො කායසංසග්ගෙ පන “කායසංසග්ගං සමාපජ්ජෙය්‍යා” ති (පාරා. 270) අත්තතො උපක්කමස්ස ආපත්තිනිමිත්තභාවෙන චුත්තත්තා ඉත්ථියා චූෂියමානස්ස කායසංසග්ගරාගෙ ව ඉත්ථියා සඤ්ජනිතකායවලනෙ ව විජ්ජමානෙපි අත්තතො පයොගාභාවෙන අනාපත්තියෙව චුත්තාති ගහෙතඛිබ්බං. කෙච්ඡි පන “පයමසඛිසාදියෙසවිසයෙපි පරෙහි බලක්කාරෙන හත්ථාදිහි

උපක්කමියමානස්ස මොවනස්සාදො ව උප්පජ්ජති, තෙන ව අසුචිමිහි මුත්තෙ සඬ්ඝාදිසෙසො, අමුත්තෙ පුල්ලව්වයං එවා”ති වදන්ති. අඬ්ඝාරකාසුන්ති අඬ්ඝාරරාසිං, අඬ්ඝාරපුණ්ණාවාටං වා. ඉත්ථියා උපක්කමියමානෙ අසාදියනං නාම න සබ්බෙසං විසයොති ආහ ඉමඤ්ඡීතිආදි. එකාදසහි අග්ගිහීති රාගදොසමොහජාතිජරාමරණසොකපරිදෙවදුක්ඛදොමනස්සුපායාසසඬ්ඛාන ට්ඨි එකාදසග්ගිහි. අස්සාති අසාදියන්තස්ස. චතුක්කං නීහරිත්වා යපෙසීති එත්ථ එකපුග්ගලවිසයනාය එකොපි අනාපත්තිවාරො පවෙසනපට්ටයීතඋද්ධරණසඬ්ඛානානං චතුත්තං පදානං වසෙන “චතුක්ක”න්ති චුත්තො. පයමචතුක්කකථාති එත්ථ පන අනාපත්තිවාරෙන සද්ධිං පඤ්චන්තං වාරානං චුත්තනයෙන “පඤ්ච චතුක්කා”ති වත්තබ්බෙපි එකමග්ගවිසයනාය තෙසං එකත්තං ආරොපෙත්වා පයමචතුක්කතා චුත්තා. තෙනෙව වක්ඛති තිණ්ණං මග්ගානං වසෙන තිණ්ණං සුද්ධිකචතුක්කානීතිආදි.

එකුනසත්තතිද්විසතචතුක්කකථාවණ්ණනා

59-60. මත්තන්ති සුරාදීහි මත්තං. අක්ඛායිතනිමිත්තා ඉධ උත්තරපදලොපෙන අක්ඛායිතසද්දෙන චුත්තාති ආහ “අක්ඛායිතනිමිත්ත”න්ති. ජාගරන්තින්තිආදි විසෙසනරහිතත්තා “සුද්ධිකචතුක්කානී”ති චුත්තං. සමානාවරියකාටෙරාති එකාවරියස්ස උද්දෙසන්තෙවාසිකා. ගඬ්ගාය අපරභාගො අපරගඬ්ගං. වතරෙති ගරහත්ථෙ නිපාතො. එවං විනයගරුකානන්ති ඉමිනා උපරි උපතිස්සත්ථෙරෙන චුච්චමානවිනිච්ඡයස්ස ගරුකරණියනාය කාරණං චුත්තං. සබ්බං පරියාදිසිත්වාති සබ්බං පාරාජිකබ්බත්තං අනවසෙසතො ගහෙත්වා. යදි හි සාවසෙසං කත්වා පඤ්ඤාපෙය්‍ය, අලජ්ජීනං තත්ථ ලෙසෙන අජ්ඣාචාරසොතො පවත්තතීති ආහ “සොතං ඡින්දිත්වා”ති. සහසෙය්‍යාදිපණ්ණත්තිවජ්ජසික්ඛාපදෙසුයෙව (පාවි. 49-51) සාවසෙසං කත්වාපි පඤ්ඤාපනං සම්භවති, න ලොකවජ්ජෙසුති ආහ ඉදඤ්ඡීතිආදි. සහසෙය්‍යසික්ඛාපදෙ හි (පාවි. 49 ආදයො) කිඤ්චාපි යෙහුය්‍යච්ඡන්තෙ යෙහුය්‍යපරිච්ඡන්තෙ හෙට්ඨිමපරිච්ඡෙදතො පාවිත්තියං දස්සිතං, උපඬ්ඪච්ඡන්තෙ උපඬ්ඪපරිච්ඡන්තෙ දුක්කටං, තථාපි සාවසෙසත්තා පඤ්ඤත්තියා යෙහුය්‍යච්ඡන්තඋපඬ්ඪපරිච්ඡන්තාදීසුපි අට්ඨකථායං පාවිත්තියමෙව දස්සිතං. ඉධ පන නිරවසෙසත්තා පඤ්ඤත්තියා භගවතා දස්සිතං යෙහුයොන අක්ඛායිතනිමිත්තතො හෙට්ඨා පාරාජිකක්ඛෙත්තං නත්ථි, පුල්ලව්වයාදිමෙව තත්ථ ලබ්භති.

උපතිස්සත්ථෙරෙන චුත්තස්සෙව විනිවිජයස්ස අඤ්ඤම්පි උපත්ථම්භකාරණං දස්සෙන්නො අපිචාතිආදිමාහ. නිමිත්තෙ අප්පමත්තිකාපි මංසරාජී සචෙ අවසිට්ඨා භොති, තං යෙභුය්‍යක්ඛායිතමෙව භොති, තතො පරං පන සබ්බසො ඛායිතෙ නිමිත්තෙ දුක්ඛට්ඨෙවාති දස්සෙන්නො ආහ “තතො පරං පුල්ලව්වයං නත්ථී”ති. කෙච් පනෙත්ථ වච්චමග්ගාදිං චත්තාරො කොට්ඨාසෙ කත්වා “තෙසු ද්වෙ කොට්ඨාසෙ අතික්කම්ම යාව තතියකොට්ඨාසස්ස පරියොසානා ඛායිතං යෙභුය්‍යක්ඛායිතං නාම, තතො පරං පුල්ලව්වයං නත්ථී, යාව චතුත්ථකොට්ඨාසස්ස පරියොසානා ඛායිතං, තම්පි දුක්ඛට්ඨත්ථුයෙවා”ති ච වදන්ති, තං න යුත්තං. මතසරීරස්මිංයෙව වෙදිතබ්බන්ති මතං යෙභුය්‍යෙන අක්ඛායිතන්තිආදිවචනතො චුත්තං. යදිපි නිමිත්තන්තිආදි ජීවමානකසරීරමෙව සන්ධාය චුත්තං තස්සෙව අධිකතත්තා. තෙනෙව මාතිකාට්ඨකථායං (කඬ්ඛා. අට්ඨ. පට්මපාරාජිකවණ්ණනා) “ජීවමානකසරීරස්ස චුත්තප්පකාරෙ මග්ගෙ සචෙපි තවාදිති අනවසෙසෙත්වා සබ්බසො ඡින්තෙ”තිආදි චුත්තං. සබ්බසො ඛායිතන්ති නිමිත්තමංසං සබ්බං ඡින්තන්ති අත්ථො. නිමිත්තසණ්ඨානන්ති ඡින්තමංසස්ස අත්තො යාව මුත්තවත්ථිකොසා ඡිද්දාකාරො අබ්භන්තරජච්චම්මමත්තො ඉත්ථිනිමිත්තාකාරො, තෙනාහ “පචෙසනං ජායති”ති. නිමිත්තසණ්ඨානං පන අනවසෙසෙත්වාති පචෙසනාරහඡිද්දාකාරෙන ධීතඅබ්භන්තරමංසාදිං අනවසෙසෙත්වා. එතෙන යාව පචෙසො ලබ්භති, තාව මග්ගොයෙවාති දස්සෙති. නිමිත්තතො පතිතාය මංසපෙසියාති ඉදං නිමිත්තසණ්ඨානවිරහිතං අබ්භන්තරමංසඛණ්ඩං සන්ධාය චුත්තං. නිමිත්තසණ්ඨානං අකොපෙත්වා සමත්තතො ඡින්දිත්වා උද්ධට්මංසපෙසියා පන මතසරීරෙ යෙභුය්‍යෙන අක්ඛායිතනිමිත්තෙ විය උපක්කමන්තස්ස පාරාජිකමෙව.

එවං ජීවමානකමනුස්සසරීරෙ ලබ්භමානවිසෙසං දස්සෙත්වා ඉදාති මතසරීරෙ දස්සෙතුං මතසරීරෙ පනාතිආදිමාහ. වත්ථිකොසෙසුති පුරිසානං අඬ්ගජාතකොසවම්මෙසු. “නවද්වාරො මහාවණො”තිආදි (මි. ප. 2.6.1) වචනතො මනුස්සානං අක්ඛිනාසාදිති වණසඬ්ඛෙපෙන පුල්ලව්වයක්ඛෙත්තානීති තෙසුපි පුල්ලව්වයං චුත්තං, එවං මනුස්සානං මතසරීරෙපි, තෙනාහ මතෙ අල්ලසරීරෙතිආදි. තත්ථ අල්ලසරීරෙති අකුටීතං සන්ධාය චුත්තං. පාරාජිකක්ඛෙත්තෙති යෙභුය්‍යෙන අක්ඛායිතම්පි සන්ධාය චුත්තං. පුල්ලව්වයක්ඛෙත්තෙති උපඬ්ඪක්ඛායිතාදිම්පි සන්ධාය චුත්තං. එත්ථ ච අක්ඛිනාසාදිපුල්ලව්වයක්ඛෙත්තෙසු යෙභුය්‍යෙන අක්ඛායිතෙසුපි පුල්ලව්වයං, උපඬ්ඪක්ඛායිතාදිසු දුක්ඛට්ඨන්ති වෙදිතබ්බං. සබ්බෙසම්පිති යථාචුත්තහත්ථිආදිහි අඤ්ඤෙසං තිරවිජානානං සඬ්ගණ්භනත්ථං චුත්තං.

තිරච්ඡානගතානං අක්ඛිකණ්ණවණෙසු දුක්ඛං පන අට්ඨකථාප්පමාණෙන ගහෙනබ්බං, “අමග්ගෙන අමග්ගං පවෙසෙති, ආපත්ති පුල්ලච්චයස්සා”ති (පාරා. 66) හි සාමඤ්ඤතො වුත්තං, න පන මනුස්සානන්ති විසෙසෙත්වා. යදි හි මනුස්සානඤ්ඤව වණෙසු පුල්ලච්චයං සියා, හත්ථිඅස්සාදීනං නාසවත්ථිකොසෙසුපි පටඨගමුබ්බමණ්ඩුකස්ස මුබ්බණ්ඩානෙපි ව වණසඬ්ඛෙපතො පුල්ලච්චයං න වත්තබ්බං සියා, වුත්තඤ්ච. තස්මා අට්ඨකථාවරියා ඵ්ථෙත්ථ පමාණං. මතානං තිරච්ඡානගතානන්ති මතකෙන සම්බන්ධො.

මෙටුනරාගෙන වත්ථිකොසං පවෙසෙත්තස්ස පුල්ලච්චයං වුත්තන්ති ආහ “වත්ථිකොසං අප්පවෙසෙත්තො”ති. මෙටුනරාගො ව නාම කායසංසග්ගරාගං මොවනස්සාදඤ්ච මුඤ්චිත්වා විසුං ද්වයංද්වයසමාපත්තියා රාගො, සො ව පුරිසාදීසුපි උප්පජ්ජති, තෙන ව අපාරාජිකක්ඛෙත්තෙ ඉත්ථිසරිරෙපි උපක්කමන්තස්ස අසුචිමිහි මුත්තෙපි සඬ්ඝාදිසෙසො න හොති, ඛෙත්තානුරූපං පුල්ලච්චයදුක්ඛංමෙව හොතීති වෙදිතබ්බං. අප්පවෙසෙත්තොති ඉමිනා තිසු මග්ගෙසු පවෙසනාධිප්පායෙ අසතිපි මෙටුනරාගෙන බහි සට්ඨං සම්භවතීති දස්සෙති, තෙනෙව පුල්ලච්චයං වුත්තං, ඉතරථා පවෙසනාධිප්පායෙන බහි ජුපන්තස්ස මෙටුනස්ස පුබ්බපයොගත්තා දුක්ඛංමෙව වත්තබ්බං සියා. නිමිත්තෙන නිමිත්තං ජුපති පුල්ලච්චයන්ති ඉදඤ්ච “න ව, හික්ඛවෙ, රත්තචිත්තෙන අඬ්ගජානං ජුපිතබ්බං, යො ජුපෙය්‍ය, ආපත්ති පුල්ලච්චයස්සා”ති (මහාව. 252) ඉමස්ස වම්මක්ඛන්ධකෙ ආගතස්ස සුත්තස්ස වසෙන වුත්තං. තත්ථ ව කෙසඤ්චි අඤ්ඤාපි අත්ථවිකප්පස්ස ඛිජං දස්සෙත්තො මහාඅට්ඨකථායං පනාතිආදිමාහ. මුබ්බෙනෙව ජුපනං සන්ධායාති ඔට්ඨජිවිහාදිමුඛාවයවෙන ජුපනං සන්ධාය. ඔළාරිකත්තාති අප්ඤ්ඤාචාරස්ස පුල්ලත්තා. තං සන්ධායභාසිතන්ති තං යථාවුත්තසුත්තං. සුත්තඤ්චි අප්ඤ්ඤාචාරං සන්ධාය පටිච්ච වුත්තත්තා “සන්ධායභාසිත”න්ති වුච්චති. සුට්ඨසල්ලක්ඛෙත්වාති පිට්ඨිං අභිරුහන්තානං අඬ්ගජානමුබ්බෙනෙව නිමිත්තජුපනස්ස සම්භවං මෙටුනරාගීනඤ්ච අඬ්ගජාතෙන ජුපනස්සෙව අනුරූපතඤ්ච සුත්තෙ ව “මුබ්බෙනා”ති අවුත්තතඤ්ච අඤ්ඤඤ්ච නයං යථාබලං සුට්ඨ සල්ලක්ඛෙත්වාති අත්ථො. සඬ්ඝාදිසෙසොති මනුස්සිත්ථිං සන්ධාය වුත්තං. පස්සාවමග්ගන්ති ඉදං වම්මක්ඛන්ධකෙ නිදානවසෙන වුත්තං. ඉතරමග්ගද්වයං පන නිමිත්තමුබ්බෙන ජුපන්තස්ස වණසඬ්ඛෙපෙන පුල්ලච්චයමෙව. වුත්තනයෙනෙවාති මෙටුනරාගෙනෙව. නිමිත්තමුබ්බෙන පන විනා මෙටුනරාගෙන මනුස්සිත්ථියා වා තිරච්ඡානගතිත්ථියා වා පස්සාවමග්ගං පකතිමුබ්බෙන ජුපන්තස්ස දුක්ඛංමෙව පකතිමුබ්බෙන

පකතිමුඛස්‍රපනෙ විය, ඉතරථා තත්ථාපි පුල්ලච්චයෙන භවිතබ්බං, තඤ්ච න යුත්තං බන්ධකසුත්තෙපි තථා අවුත්තත්තා. කායසංසග්ගරාගෙන දුක්කටන්ති නිමිත්තමුඛෙන වා පකතිමුඛාදිං ඉතරකායෙන වා කායසංසග්ගරාගෙන සුපන්නස්ස දුක්කටමෙව.

එත්ථ ව කායසංසග්ගරාගෙන බහිනිමිත්තෙ උපක්කමතො අජානන්තස්සෙව අභිගජාතං යදි පාරාජිකක්කේත්තං සුපති, තත්ථ කිං හොතිති? කෙවි තාව “මෙපුනරාගස්ස අභාවා මනුස්සිත්ථියා සඛිඝාදිසෙසො, සෙසෙසු වත්ථුවසෙන පුල්ලච්චයදුක්කටානි”ති වදන්ති. අඤ්ඤ පන “පවෙසනක්කේත්තෙ එස්සස්ස සාදියනසම්භවතො බලක්කාරෙන උපක්කමනක්කේත්තෙ විය පාරාජිකමෙව”ති වදන්ති, ඉදමෙව යුත්තතරං. මග්ගත්තයතො හි අඤ්ඤස්මිං පදෙසෙයෙව කායසංසග්ගාදිරාගහෙදතො ආපත්තිහෙදො ලබ්භති, න මග්ගත්තයෙ. තත්ථ පන යෙන කෙනවි ආකාරෙන එස්සස්ස සාදියනක්කේත්තෙ පාරාජිකමෙව, තෙනෙව පරොපක්කමෙන පවෙසනාදීසු රාගහෙදං අනුද්ධරිත්වා සාදියනමත්තෙන පාරාජිකං වුත්තං.

සන්ථතවතුක්කහෙදකථාවණ්ණනා

61-2. පටිපන්නකස්සාති ආරද්ධවිපස්සකස්ස. උපාදින්නකන්ති කායිත්ථියං සන්ධාය වුත්තං. උපාදින්නකෙන චුසතීති උපාදින්නකසරීරෙන චුසියතීති කම්මසාධනෙන අත්ථො දට්ඨබ්බො. අථ වා එවං කරොන්තො හික්ඛු කිඤ්චි උපාදින්නකං උපාදින්නකෙන න චුසතීති අත්ථො. ලෙසං ඔඨබෙස්සන්තිති ලෙසං යපෙස්සන්ති, පරිකප්පෙස්සන්තිති අත්ථො. සන්ථතාදිහෙදෙහි හින්දිත්වාති සන්ථතාදිවිසෙසනෙහි විසෙසෙත්වා. සන්ථතායාති සමුදායෙ එකදෙසවොහාරො දඬුස්ස පටස්ස ඡිද්දන්තිආදීසු විය. යථා හි පටස්ස එකදෙසොව වත්ථතො දඬුස්සාති වුව්චති, තං එකදෙසවොහාරං සමුදායෙ පටෙ උපවාරතො ආරොපෙත්වා පුන තං සමුදායං දඬුස්සපදෙසසඬුබාතඡිද්දසම්බන්ධිභාවෙන “දඬුස්ස පටස්ස ඡිද්ද”න්ති වොහරන්ති, එවම්ධාපි ඉත්ථියා මග්ගප්පදෙසවොහාරං සමුදායභූතාය ඉත්ථියා ආරොපෙත්වා පුන තං ඉත්ථිං සන්ථතමග්ගසම්බන්ධිනිං කත්වා සන්ථතාය ඉත්ථියා වච්චමග්ගෙනාතිආදි වුත්තං. සාරත්ථදීපනියං (සාරත්ථ. වී. පාරාජිකකණ්ඩ 2.61-62) පනෙත්ථ “එකදෙසෙ සමුදායවොහාරො”ති වුත්තං, තං න යුත්තං අවයවවොහාරෙන සමුදායස්සෙව පතියමානත්තා. ඉතරථා හි සන්ථතාය වච්චමග්ගෙනාති ඉත්ථිලිඬිගතා මග්ගසම්බන්ධිතා ව න

සියා, එකදෙසෙ සමුදායොපචාරස්ස පන එකදෙසොව අත්ථො සාධාය ජිජ්ජමානාය රුක්ඛො ජිජ්ජතීතිආදීසු විය.

වත්ථාදීනි මග්ගස්ස අන්තො අප්පවෙසෙත්වා බහියෙව වෙය්නං සන්ධාය “පලිවෙයෙත්වා” ති වුත්තං. සමුදායෙ අවයවුපචාරෙතෙව භික්ඛුපි සන්ථතො නාමාතිආදි වුත්තං. යත්තකෙ පට්ටියෙති තිලබ්භමත්තෙ පට්ටියෙ. අක්ඛිනාසාදීනං සන්ථතත්තෙපි යථාවත්ථුකමෙවාති ආහ පුල්ලච්චයක්ඛෙත්තෙ පුල්ලච්චයන්තිආදි. බාණුං සට්ඨෙත්තස්ස දුක්ඛටන්ති ඉත්ථිනිමිත්තස්ස අන්තො බාණුං පවෙසෙත්වා සමතලං, අතිරිත්තං වා යීතං බාණුං සවෙ සට්ඨෙති, සට්ඨෙත්තස්ස දුක්ඛටං පවෙසාභාවතො. සවෙ පන ඊසකං අන්තො අල්ලොකාසෙ පවෙසෙත්වා යීතං අනුපාදින්නමෙව බාණුසීසං අභිගජාතෙන ජුපති, පාරාජිකමෙව. තස්ස තලන්ති වෙළුනලාදිකස්ස අන්තොතලං. බහිද්ධා බාණුකෙති අන්තො පවෙසිතවෙළුපබ්බාදිකස්ස බහි නික්ඛන්තසීසං සන්ධාය වුත්තං. යථා ච ඉත්ථිනිමිත්තෙතිආදීසු යථා ඉත්ථියා පස්සාවමග්ගෙ බාණුං කත්වා සට්ඨනාදිකං වුත්තං, එවං සබ්බත්ථ වච්චමග්ගාදීසුපි ලක්ඛණං වෙදිතබ්බන්ති අත්ථො.

රාජපච්චත්ථිකාදිවතුක්කභෙදකථාවණ්ණනා

65. කෙරාටිකාති වඤ්චකා. පයමං ඉත්ථිධුත්තමෙව දස්සෙත්වා ඉදාති ඉතරධුත්තෙපි සඛගහෙත්වා දස්සෙතුං “ඉත්ථිධුත්තසුරාධුත්තාදයො වා” ති වුත්තං.

ආපත්තානාපත්තිවාරවණ්ණනා

66. පටිඤ්ඤාතකරණං නත්ථි සෙවෙතුකාමතා මග්ගෙන මග්ගප්පටිපත්තීති ද්වින්නං අභිගානං සිද්ධන්තා. දුස්සිතස්ස පන මග්ගෙන මග්ගප්පටිපත්ති එවමෙකං අභිගං සිද්ධං, සෙවෙතුකාමතාසඛිබාතං සාදියනං අසිද්ධං. තස්මා සො පුච්ඡිත්වා “සාදිය” න්ති වුත්තපටිඤ්ඤාය නාසෙතබ්බො. තත්ථෙට්ඨාති වෙසාලියං මහාවතෙ එව. සබ්බභිගගතන්ති සබ්බකායගතං. “ලොභිතං වියා” ති වුත්තත්තා කෙසාදීනං විනිමුත්තට්ඨානෙ සබ්බත්ථාති ගහෙතබ්බං. නිච්චමෙව උම්මත්තකො හොතීති යස්ස පිත්තකොසතො පිත්තං චලිත්වා සබ්බදා බහි නික්ඛන්තං හොති, තං සන්ධාය වුත්තං. යස්ස පන පිත්තං චලිත්වා පිත්තකොසෙයෙව යීතං හොති, කදාචි වා නික්ඛන්තං පුන නික්ඛමති, සොපි අන්තරන්තරා සඤ්ඤං පටිලහති හෙසජ්ජෙන ච පකතිආරොග්ගං පටිලහතීති වෙදිතබ්බං.

පදභාජනීයවණ්ණනානායො නිට්ඨිතො.

පකිණ්ණකකථාවණ්ණනා (ඡසමුට්ඨාන)

පකිණ්ණකන්ති වොමිස්සකනයං. සමුට්ඨානන්ති උප්පත්තිකාරණං. කිරියාතිආදි නිදස්සනමත්තං අකිරියාදීනම්පි සඬගහතො. වෙදනාය සහ කුසලඤ්ච වෙදිතබ්බන්ති යොජෙතබ්බං. සබ්බසඬගාහකවසෙනාති සබ්බෙසං සික්ඛාපදානං සඬගාහකවසෙන “කායො වාචා කායවාචා කායචිත්තං වාචාචිත්තං කායවාචාචිත්ත”න්ති එවං චුත්තාති ඡ ආපත්තිසමුට්ඨානාති. සමුට්ඨානාදයො හි ආපත්තියා එව හොන්ති, න සික්ඛාපදස්ස. තංතංසික්ඛාපදස්ස නියතආපත්තියා එව ගහණත්ථං පන සික්ඛාපදසීසෙන සමුට්ඨානාදීනං කථනං. එවඤ්ච ආපත්තිවිසෙසො පඤ්ඤායති ආපත්ති-සද්දස්ස සබ්බාපත්තිසාධාරණත්තා, ඉමෙසු පන ඡසු සමුට්ඨානෙසු පුරිමාති තිණි අචිත්තකාති, පච්ඡිමාති සචිත්තකාති. සමාසතො තං ඉමං පකිණ්ණකං විදිත්වා වෙදිතබ්බන්ති සම්බන්ධො. ඡ සමුට්ඨානාති එතස්සාති ඡසමුට්ඨානං. එවං සෙසෙසුපි.

අත්ථී කථිතසමුට්ඨානන්තිආදි සමුට්ඨානසීසවසෙන ද්විසමුට්ඨානඑකසමුට්ඨානානං දස්සනං. තෙරස හි සමුට්ඨානසීසාති පයම්පාරාජිකසමුට්ඨානං අදින්නාදානසමුට්ඨානං සඤ්චරිත්තසමුට්ඨානං සමනුභාසනසමුට්ඨානං කථිතසමුට්ඨානං එළකලොමසමුට්ඨානං පදසොධම්මසමුට්ඨානං අද්ධානසමුට්ඨානං ථෙයාසත්ථසමුට්ඨානං ධම්මදෙසනාසමුට්ඨානං භූතාරොචනසමුට්ඨානං චොරිවුට්ඨාපනසමුට්ඨානං අනනුඤ්ඤාතසමුට්ඨානන්ති. තත්ථ අත්ථී ඡසමුට්ඨානන්ති ඉමිනා සඤ්චරිත්තසමුට්ඨානං චුත්තං, පඤ්චසමුට්ඨානස්ස අභාවතො “අත්ථී පඤ්චසමුට්ඨාන”න්ති අවත්වා “අත්ථී චතුසමුට්ඨාන”න්ති චුත්තං, ඉමිනා ච අද්ධානසමුට්ඨානං අනනුඤ්ඤාතසමුට්ඨානඤ්ච සඬගහිතං. යඤ්චි පයම්තනියචතුත්ථජට්ඨෙහි සමුට්ඨානෙහි සමුට්ඨාති, ඉදං අද්ධානසමුට්ඨානං. යං පන දුතියතනියපඤ්චමජට්ඨෙහි සමුට්ඨාති, ඉදං අනනුඤ්ඤාතසමුට්ඨානං. අත්ථී තිසමුට්ඨානන්ති ඉමිනා අදින්නාදානසමුට්ඨානං භූතාරොචනසමුට්ඨානඤ්ච සඬගහිතං. යඤ්චි සචිත්තකෙහි තිහි සමුට්ඨාති, ඉදං අදින්නාදානසමුට්ඨානං. යං පන අචිත්තකෙහි තිහි සමුට්ඨාති, ඉදං භූතාරොචනසමුට්ඨානං. අත්ථී කථිතසමුට්ඨානන්තිආදිනා පන අවසෙසසමුට්ඨානසීසවසෙන ද්විසමුට්ඨානං එකසමුට්ඨානඤ්ච සඬගණ්හාති. තත්ථ හි යං තනියජට්ඨෙහි සමුට්ඨාති, ඉදං කථිතසමුට්ඨානං නාම. යං පන පයම්චතුත්ථෙහි සමුට්ඨාති, ඉදං එළකලොමසමුට්ඨානං. යං ජට්ඨෙතෙව සමුට්ඨාති, ඉදං ධුරනික්ඛෙපසමුට්ඨානං,

“සමනුභාසනසමඋට්ඨාන” න්තිපි තස්සෙව නාමං. ඉති සරූපෙන අට්ඨ ආපත්තිසිසානි දස්සිතානි. ආදිසද්දෙන පනෙන්ථ අවසෙසානි පයමපාරාජිකසමුට්ඨානපදසොධම්මපෙය්‍යසත්ථධම්මදෙසනාවොරිවුට්ඨාප නසමුට්ඨානානි පඤ්චපි සමුට්ඨානසිසානි සචග්ගිතානි. තත්ථ යං කායචිත්තතො සමුට්ඨානි, ඉදං පයමපාරාජිකසමුට්ඨානං. යං දුතියපඤ්චමෙහි සමුට්ඨානි, ඉදං පදසොධම්මසමුට්ඨානං. යං චතුත්ථජට්ඨෙහි සමුට්ඨානි, ඉදං පෙය්‍යසත්ථසමුට්ඨානං. යං පඤ්චමෙනෙව සමුට්ඨානි, ඉදං ධම්මදෙසනාසමඋට්ඨානං. යං පඤ්චමජට්ඨෙහි සමුට්ඨානි, ඉදං වොරිවුට්ඨාපනසමුට්ඨානං. එත්ථ ච පච්ඡමෙසු තිසු සචිත්තකසමුට්ඨානෙසු එකෙකසමුට්ඨානවසෙන එකසමුට්ඨානානි තිවිධානි. ද්විසමුට්ඨානානි පන පයමචතුත්ථෙහි වා දුතියපඤ්චමෙහි වා තතියජට්ඨෙහි වා චතුත්ථජට්ඨෙහි වා පඤ්චමජට්ඨෙහි වා සමුට්ඨානවසෙන පඤ්චවිධානීති වෙදිතඛ්ඛානි.

එවං සමුට්ඨානවසෙන සබ්බසික්ඛාපදානි තෙරසධා දස්සෙත්වා ඉදානි කිරියාවසෙන පඤ්චධා දස්සෙතුං තත්‍රාපිතිආදි වුත්තං. කිඤ්චිති සික්ඛාපදං. කිරියතොති පථවිඛණ්ණාදි (පාචි. 84-85) විය කායවච්චිඤ්ඤත්තිජනිතකම්මතො. අකිරියතොති පයමකථිනාදි (පාරා. 459 ආදයො) විය කත්තඛ්ඛස්ස අකරණෙනෙව. කිරියාකිරියතොති අඤ්ඤාතිකාය හික්ඛුනියා හත්ථතො චීරපටිග්ගහණාදි (පාරා. 508 ආදයො) විය. සියා කිරියතො, සියා අකිරියතො රූපියපටිග්ගහණාදි (පාරා. 582 ආදයො) විය, සියා කිරියතො, සියා කිරියාකිරියතො කුටිකාරාදි (පාරා. 342) විය. විතික්කමසඤ්ඤාය අභාවෙන විමොක්ඛො අස්සානි සඤ්ඤාවිමොක්ඛන්ති මජ්ඣිමනිකායෙහි පදලොපිසමායො දට්ඨබ්බො. විත්තචගං ලහති සචිත්තකසමුට්ඨානෙනෙව සමුට්ඨහනතො. ඉතරන්ති යස්ස විත්තචගනියමො නත්ථි, තං, අනාපත්තිමුඛෙන චෙතං සඤ්ඤාදුකං වුත්තං, ආපත්තිමුඛෙන සචිත්තකදුකන්ති එත්තකමෙව විසෙසො, අත්ථතො සමානාව.

කායවච්චිද්වාරෙහි ආපජ්ජිතඛ්ඛම්පි කායකම්මෙ වා වචිකම්මෙ වා සචග්ග්ගිති. තත්ථ බාහුල්ලවුත්තිතො අදින්නාදානමුසාවාදාදයො වියානි අත්ථි සික්ඛාපදං කායකම්මන්තිආදිනා කායකම්මං වචිකම්මඤ්චානි දුකමෙව වුත්තං, විභාගතො පන කායවචිකම්මෙන සද්ධිං තිකමෙව හොති. තෙනෙව මානිකාට්ඨකථායං (කඬ්ඛා. අට්ඨ. පයමපාරාජිකවණ්ණනා) වුත්තං “සබ්බා ච කායකම්මවචිකම්මතදුහයවසෙන තිවිධා හොන්ති” ති. තතොයෙව ඉධාපි අදින්නාදානාදීසු (පාරා. 89) කායකම්මවචිකම්මන්ති තදුහයවසෙන දස්සිතං. අත්ථි පන සික්ඛාපදං කුසලන්තිආදි ආපත්තිසමුට්ඨාපකචිත්තවසෙන කාරියෙ

කාරණොපචාරෙන චුත්තං, න පන ආපත්තියා කුසලාදිපරමත්ථධම්මතාවසෙන ආපත්තියා සම්මුතිසභාවත්තා. කුසලාකුසලාදිපරමත්ථධම්මෙ උපාදාය හි භගවතා ආපත්තිසම්මුති පඤ්ඤත්තා. චක්ඛති හි “යං කුසලචිත්තෙන ආපජ්ජති, තං කුසල”න්තිආදි (පාරා. අට්ඨ. 1.66 පකණ්ණකකථා). න හි භගවතො ආණායත්තා ආපත්ති කුසලාදිපරමත්ථසභාවා හොති අනුපසම්පන්නානං ආදිකම්මිකානඤ්ච ආපත්තිජපසඬගතො, තස්සා දෙසනාදිහි විසුද්ධිඅභාවජපසඬගතො ව. න හි කාරණබලෙන උජ්ජප්පමානා කුසලාදිසභාවා ආපත්ති අනුපසම්පන්නාදිසු නිවත්තති, උජ්ජන්නාය ච තස්සා කෙනවි විනායො න සම්භවති. සරසවිනාසතො දෙසනාදිනා ච ආපත්ති විගච්ඡති වචනමත්ථී, න පන තෙන අකුසලාදි විගච්ඡති. පිතුසාතාදිකම්මෙන හි පාරාජිකං ආපන්නස්ස භික්ඛුනො ගිහිලිඬගං ගහෙත්වා භික්ඛුභාවපරිච්චාගෙන පාරාජිකාපත්ති විගච්ඡති, න පාණාතිපාතාදිඅකුසලං ආනන්තරියාදිභාවතො. තස්මා දුම්මඬකුනං නිග්ගහාදිදසඅත්ථවසෙ (පාරා. 39; පරි. 2) පටිච්ච භගවතා යථාපච්චයං සමුජ්ජප්පමානො කුසලාකුසලාදිනාමරුපධම්මෙ උපාදාය පඤ්ඤත්තා සම්මුතියෙව ආපත්ති, සා ච යථා විධිපටිකම්මකරණෙන විගතා නාම හොතීති වෙදිතබ්බං, තෙනාහ ද්වත්තිංසෙව හි ආපත්තිසමුට්ඨාපකච්ඡත්තානීතිආදි. ආපත්තිසමුට්ඨාපකත්තෙනෙව හෙත්ථ කුසලාදීනං ආපත්තීනො භෙදො සිද්ධො. න හි තංසමුට්ඨිතස්ස තතො අභෙදො යුත්තො සමුට්ඨානසමුට්ඨිතභෙදබ්බාවහාරුපච්ඡෙදජපසඬගතො. සාරත්ථදීපනියං (සාරත්ථ. ටී. පාරාජිකකණ්ඩ 2.66 පකණ්ණකකථාවණ්ණනා) පන ආපත්තියා පරමත්ථතො කුසලත්තමෙව න සම්භවති “ආපත්තාධිකරණං සියා අකුසලං, සියා අබ්‍යාකතං, නත්ථී ආපත්තාධිකරණං කුසල”න්ති වචනතො, “අකුසලත්තං පන අබ්‍යාකතත්තඤ්ච ආපත්තියා සම්භවති”ති සඤ්ඤාය කුසලචිත්තසමුට්ඨානක්ඛණෙපි රූපාබ්‍යාකතත්තං ආපත්තියා සමත්ථෙතුං යං කුසලචිත්තෙන ආපජ්ජති, තං කුසලං, ඉතරෙහි ඉතරන්ති (පාරා. අට්ඨ. 1.66 පකණ්ණකකථා) ඉමං අට්ඨකථාවචනං නිස්සාය චුත්තං “යං කුසලචිත්තෙන ආපජ්ජතීති යං සික්ඛාපදසීසෙ ගහිතං ආපත්තිං කුසලචිත්තසමඬ්ඨී ආපජ්ජති, ඉමිනා පන වචනෙන තං කුසලන්ති ආපත්තියා වුච්චමානො කුසලභාවො පරියායතො, න පරමත්ථතොති දස්සෙති. කුසලචිත්තෙන හි ආපත්තිං ආපජ්ජන්තො සවිඤ්ඤත්තිකං අවිඤ්ඤත්තිකං වා සික්ඛාපදවීතික්කමාකාරජපවත්තං රූපක්ඛන්ධසඬ්ඛාතං අබ්‍යාකතාපත්තිං ආපජ්ජති”ති. තත්ථ යං කුසලචිත්තෙන ආපජ්ජතීති ඉමං වචනං උද්දිස්ස “ඉමිනා පන වචනෙන තං කුසලන්ති ආපත්තියා වුච්චමානො කුසලභාවො

පරියායනො, න පරමත්ථතොති දස්සෙති” ති වුත්තං, එවං ඉතරෙහි ඉතරන්ති වචනෙන “යං අකුසලචිත්තෙන ආපජ්ජති, තං අකුසලං, යං අබ්‍යාකතචිත්තෙන ආපජ්ජති, තං අබ්‍යාකත”න්ති ඉමස්ස අත්ථස්ස වුත්තත්තා ඉතරෙහිති වචනං උද්දිස්ස “ඉමිනාපි වචනෙන ඉතරන්ති ආපත්තියා වුච්චමානො අකුසලභාවො අබ්‍යාකතභාවො ච පරියායනො දස්සෙති” ති වත්තබ්බං. එවං අවත්වා කුසලපක්කං එව කථනස්ස කාරණං න පස්සාම. යං පන ආපත්තාධිකරණං සීයා අකුසලන්තිආදිවචනං කාරණත්තෙන වුත්තං, තම්පි අකාරණං යං අකුසලචිත්තෙන ආපජ්ජති, තං අකුසලන්තිආදිනා හෙට්ඨා වුත්තනයෙන අකුසලාදිභාවස්ස පරියායදෙසිතත්තා, ආපත්තියා කුසලවොහාරස්ස අයුත්තතාය නත්ථි ආපත්තාධිකරණං කුසලන්ති වුත්තත්තා ච. ආපත්තියා හි කුසලචිත්තසමුට්ඨිතත්තෙපි භගවතා පටික්ඛිත්තභාවෙන සාවජ්ජධම්මත්තා කාරණුපචාරොනාපි අනවජ්ජකුසලවොහාරො න යුත්තො සාවජ්ජානවජ්ජානං අඤ්ඤමඤ්ඤවිරුද්ධත්තා. යථා ආකාසාදිසම්මුතිසච්චානං උජ්ජන්තනාදිවොහාරො විය ජාතිජරාහඬිගානං උජ්ජන්තනාදිවොහාරො අනවට්ඨානාදිදෙසතො අයුත්තො, එවම්ධාපි කුසලවොහාරො අයුත්තො විරුද්ධත්තා. අකුසලාදිවොහාරො පන යුත්තො, කාරණුපචාරෙන පන අකුසලාදිසභාවතා යථාවුත්තදොසානතිවත්තනතො. සුත්තස්සාපි හි යථා සුත්තසුත්තානුලොමාදීහි විරොධො න භොති, තථෙව අත්ථො ගහෙතබ්බො.

යං පන වුත්තං “කුසලචිත්තෙන හි ආපත්තිං ආපජ්ජන්තො...පෙ.... රූපක්ඛන්ධසඬ්ඛාතං අබ්‍යාකතාපත්තිං ආපජ්ජති” ති, තං අයුත්තමෙව රූපක්ඛන්ධස්ස ඛණිකතාය ආපත්තියාපි දෙසනාදිපටිකම්මං විනාව පටිපස්සද්ධිප්පසඬිගතො. රූපපරම්පරා ආපත්තීති වෙ? තන්ත, පටිකම්මෙනාපි අවිගමප්පසඬිගතො. න හි රූපසන්තතිදෙසනාදීහි විගච්ඡති සකාරණායත්තත්තා, ඉති සබ්බථා ආපත්තියා පරමත්ථතා අයුත්තා, එතෙනෙව යං වුත්තං “නිපජ්ජිත්වා නිරොධසමාපන්තස්ස සහසෙය්‍යවසෙන තථාකාරජ්ජවත්තරූපධම්මස්සෙව ආපත්තිභාවතො” තිආදි, තම්පි පටිසිද්ධන්ති වෙදිතබ්බං. ඉධ පන නිරොධසමාපන්තානං රූපධම්මමෙව පටිච්ච උජ්ජන්තත්තා ආපත්ති අවිත්තා අවෙදනා, අඤ්ඤත්ථ පන සචිත්තා සවෙදනාව, සබ්බත්ථාපි පඤ්ඤත්තිසභාවාති වෙදිතබ්බා. තෙනෙව දුට්ඨදොසසික්ඛාපදට්ඨකථායං ආපත්තියා අකුසලාදිසභාවං පරපරිකප්පිතං නිසෙධෙතුං “ආදිකම්මිකස්ස අනාපත්තිවචනතො...පෙ.... පණ්ණත්තිමත්තමෙව ආපත්තාධිකරණන්ති වෙදිතබ්බ”න්ති සයමෙව වක්ඛති, තස්මා “තංතංකුසලාදිධම්මසමුප්පත්තියා භගවතා පඤ්ඤත්තා

ආපත්තිසම්මුති සමුට්ඨිතා” ති ව, “යාව පටිප්පස්සද්ධිකාරණා තිට්ඨති” ති ව, “පටිප්පස්සද්ධිකාරණෙහි විනයස්සති” ති ව වොහරියති. ආපත්තියා ව සම්මුතිසභාවත්තෙපි හි සඤ්චිච්ච තං ආපජ්ජන්තස්ස, පටිකිරියං අකරොන්තස්ස ව අනාදරෙ අකුසලරාසි වෙව සග්ගමග්ගන්තරායො ව භොතීති ලජ්ජිනො යථා විධිං නාතික්කමන්ති, අනතික්කමනප්පච්චයා ව තෙසං අනන්තප්පහෙදා සීලාදයො ධම්මා පරිවච්ඡන්තිති ගහෙතඛ්ඛං. ද්වත්තිංසෙවාති නියමො ආපත්තිනිමිත්තානං කායච්චිඤ්ඤත්තීනං එතෙහෙව සමුප්පජ්ජනතො කතො, න පන සබ්බාපත්තීනම්පි එතෙහෙව සමුප්පජ්ජනතො. නිපජ්ජිත්වා නිද්දායන්තානඤ්ඤි ඤානනිරොධසමාපන්තානඤ්ඤි අච්ඤ්ඤත්තිජනකෙහි විපාකඅප්පනාවත්තෙහි වෙව රූපධම්මෙහි ව සහසෙය්‍යාදිආපත්ති සම්භවති.

දසාති කිරියාහෙතුකමනොවිඤ්ඤාණධාතූද්වයෙන සහ අට්ඨ මහාකිරියවිත්තානි. පඤ්ඤත්තිං අජානිත්වා ඉද්ධිවිකුඛ්ඛනාදීසු අභිඤ්ඤානං ආපත්තිසමුට්ඨාපකත්තං වෙදිතඛ්ඛං. එත්ථ ව කිඤ්චි සික්ඛාපදං අකුසලචිත්තමෙව, කිඤ්චි කුසලාඛ්‍යාකතවසෙන ද්විචිත්තං, කිඤ්චි තිච්චිත්තන්ති අයමෙව හෙදො ලඛ්භති, නාඤ්ඤොති වෙදිතඛ්ඛං. කිරියාසමුට්ඨානන්ති පරුපක්කමෙන ජායමානං අභිගජාතාදිවලනං සාදියනවිත්තසඬාතෙ සෙවනවිත්තෙ උප්පන්නෙ තෙන විත්තෙන සමුප්පාදිතමෙව භොතීති චුත්තං ඉතරථා “සියා කිරියසමුට්ඨානං, සියා අකිරියසමුට්ඨානං” ති වත්තඛ්ඛතො.

යං පන සාරත්ථදීපනියං (සාරත්ථ. ටී. පාරාජිකකණ්ඩ 2.66 පකිණ්ණකකථාවණ්ණනා) චුත්තං “කිරියසමුට්ඨානන්ති ඉදං යෙහුයාවසෙන චුත්තං පරුපක්කමෙ සති සාදියන්තස්ස අකිරියසමුට්ඨානභාවතො” තිආදි, තං න ගහෙතඛ්ඛං පට්ඨපාරාජිකස්ස අකිරියසමුට්ඨානතාය පාළිඅට්ඨකථාසු අචුත්තත්තා. “මනොද්වාලෙ ආපත්ති නාම නත්ථි” ති (කඬ්ඛා. අට්ඨ. පට්ඨපාරාජිකවණ්ණනා; පාරා. අට්ඨ. 2.583-4) හි චුත්තං. කථඤ්ඤි නාම පරුපක්කමෙන මෙථුනං සාදියන්තො අත්තතො අභිගජාතාදිකායවලනං න සාදියෙය්‍ය, සාදියනවිත්තානුගුණමෙව පන සකලසරීරෙ විත්තපරුපසමුප්පත්තියා විඤ්ඤත්තිපි සුබ්බමා සමුප්පන්නා එව භොතීති දට්ඨඛ්ඛං, තෙනාහ කායද්වාලෙතෙව සමුට්ඨානතො කායකම්මන්තිආදි. විත්තං පනෙත්ථ අභිගමත්තං භොතීති කායවිඤ්ඤත්ති එව කායකම්මභාවෙ කාරණං, න විත්තං. තං පනෙත්ථ කායසඬාතාය විඤ්ඤත්තියායෙව අභිගමත්තං, න කායකම්මභාවස්ස, ඉතරථා මෙථුනස්ස

“මනොකම්ම” න්ති වත්තබ්බතො, තෙනාහ “න තස්ස වසෙන කම්මභාවො ලබ්හති” ති. කම්මභාවොති කායකම්මභාවො. සබ්බඤ්චෙනන්ති එතං සමුට්ඨානාදිකං. සික්ඛාපදසීයෙනාති තංතංසික්ඛාපදනියතආපත්තියා එව ගහණත්ථං සික්ඛාපදමුඛෙන.

පකිණ්ණකකථාවණ්ණනානායො නිට්ඨිතො.

විනිතවත්ථුචණ්ණනා

ඉදං කින්නි කට්ඨකාමනාපුච්ඡා. ඉමානිආදි විස්සජ්ජනං. විනිතානි ආපත්තිං ත්වං භික්ඛු ආපන්නොතිආදිනා (පාරා. 67) හගවතා විනිච්ඡිනිතානි වත්ථුනි විනිතවත්ථුනි. තං තං වත්ථුං උද්ධරිත්වා දානතො දස්සනතො උද්දානභූතා ගාථා උද්දානගාථා, සඬගහගාථා, උද්දෙසගාථානි වුත්තං හොති. වත්ථු ගාථානි තෙන බො පන සමයෙන අඤ්ඤතරො භික්ඛුනිආදිකා විනිතවත්ථුපාළියෙව තෙසං තෙසං විනිතවත්ථුනං ගන්ථනතො “වත්ථුගාථා” ති වුත්තා, න ඡන්දොවිච්ඡිලක්ඛණෙන. උද්දානගාථානං වත්ථු වත්ථුගාථානි එවං වා එත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. එත්ථානි විනිතවත්ථුසු. දුතියාදීනන්ති දුතියපාරාජිකාදීනං. යං පස්සිත්වා විත්තකාරාදයො සිජ්ජිකා විත්තකම්මාදීනි සික්ඛන්ති, තං පටිච්ඡන්තකරූපං, පටිමාරූපන්ති අත්ථො.

67. පුරිමානි ද්වෙති මක්කට්ඨජ්ජිපුත්තකවත්ථුනි ද්වෙ. තානිපි හගවතා විනිතභාවෙන පුන විනිතවත්ථුසු පක්ඛිත්තානි. තත්ථ තස්ස කුක්කුච්චං අහොසිතිආදි පන කිඤ්චාපි තෙසං පයමං කුක්කුච්චං න උජ්ජන්තං, භික්ඛුහි පන හගවතා ව ගරහිත්වා වුත්තවචනං සන්ධාය පච්ඡා උජ්ජන්තත්තං සන්ධාය වුත්තං. හගවතො එතමත්ථං ආරොචෙසුන්තිආදි ව භික්ඛුහි ආනන්දත්ථෙරෙන ව පයමං හගවතො ආරොචිතෙ, හගවතා ව තෙසං පාරාජිකත්තෙ පකාසිතෙ භීතා තෙ සයම්පි ගන්ත්වා අත්තතො කුක්කුච්චං පච්ඡා ආරොචෙන්ති එව. “සච්චං කිර ත්ව” න්තිආදිනා හගවතා පුට්ඨා පන “සච්චං හගවා” ති පටිජානනවසෙනාපි ආරොචෙන්ති. හගවාපි ආපත්තිං ත්වන්තිආදිනා තෙසං පාරාජිකත්තං විනිච්ඡිනොති එව. අනුපඤ්ඤත්තිකථායං පන තං සබ්බං අවත්වා අනුපඤ්ඤත්තියා අනුගුණමෙව කිඤ්චිමත්තං වුත්තං, ඉධාපි තෙසං වත්ථුනං හගවතා විනිතභාවදස්සනත්ථං එවං වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. කෙච් ඉමං අධිජ්ජායං අමනසිකත්වා “අඤ්ඤානෙවෙනානි වත්ථුනි” ති වදන්ති. කුසෙති කුසතිණානි. කෙසෙහීති මනුස්සකෙසෙහි.

68. වණ්ණපොක්බරතායාති එත්ථ පොක්බලං නාම සමිද්ධං සුන්දරඤ්ච, තස්ස භාවො “පොක්බරතා”ති ර-කාරං කත්වා චුත්තො, සමිද්ධතා සුන්දරතාති අත්ථො. පටංසෙසීති අභිභවි. න ලිම්පතීති න අල්ලියති.

69. එවරුපා පරිවත්තලිඬගා භික්ඛුනියො අත්ථතො එකතො උපසම්පන්නාපි උභතොසඬසෙ උපසම්පන්නාසුයෙව සඬගය්හන්ති භික්ඛුපසම්පදාය භික්ඛුනීඋපසම්පදතොපි උක්කට්ඨත්තා. පාළියං “තාහි ආපත්තීහි අනාපත්ති”න්ති උපයොගවචනං කත්වා අනුජානාමිති පදෙන සම්බන්ධිතබ්බං. ඉත්ථිලිඬගන්ති ථනාදිකං ඉත්ථිසංශ්ඨානං චුත්තන්ති ආහ – “පුරිස...පෙ.... ඉත්ථිසංශ්ඨානං උප්පන්න”න්ති. තං නානන්තරිකතො පන “පුරිසින්ද්‍රියම්පි අන්තරහිතං, ඉත්ථිනින්ද්‍රියඤ්ච උප්පන්න”න්ති චුත්තමෙව හොති, එවං උපරිපි ලිඬගග්ගහණෙනෙව ඉත්ථිනින්ද්‍රියාදිග්ගහණං වෙදිතබ්බං. තාති ආපත්තියො, තස්ස චුට්ඨාතුන්ති ඉමිනා සම්බන්ධො, තාහි ආපත්තීහි චුට්ඨාපෙතුන්ති අත්ථො. කථන්ති ආහ තා සබ්බාපි භික්ඛුනීහි කාතබ්බන්තිආදි. තෙන පටිච්ඡන්තායපි අප්පටිච්ඡන්තායපි ගරුකාපත්තියා පක්ඛමානත්තවරණාදිකං විධිං දස්සෙති.

ඔක්කන්තිකවිනිච්ඡයොති පසඬගානුගුණං ඔතරණකවිනිච්ඡයො. බලවඅකුසලෙනාති පරදාරිකකම්මාදිනා. දුබ්බලකුසලෙනාති යථාචුත්තබලවාකුසලොපහතසත්තිනා තතො එව දුබ්බලභූතෙන කුසලෙන. දුබ්බලඅකුසලෙනාති පුරිසභාවුප්පාදකබ්‍රහ්මවරියාදිබලවකුසලොපහතසත්තිනා තතො එව දුබ්බලභූතෙන පරදාරිකාදිඅකුසලෙන. සුගතියං භාවද්වයස්ස කුසලකම්මජත්තා අකුසලෙනෙව විනාසො කුසලෙනෙව උප්පත්තීති ආහ උභයම්පිතිආදි. දුග්ගතියං පන අකුසලෙනෙව උභින්නම්පි උප්පත්ති ව විනාසො ව, තත්ථ දුබ්බලබලවභාවොව විසෙසො.

“එහි මයං ගමිස්සාමා”ති භික්ඛුනියා සද්ධිං සංවිධාය එකද්ධානගමනෙ පාවිත්තියාපත්තිපරිහාරත්ථං චුත්තං “සංවිදහනං පරිමොචෙත්වා”ති. තෙන එකගාමක්ඛෙත්තෙපි බහිගාමතො අන්තරසරං සංවිධාය ගමනම්පි ආපත්තිකරමෙවාති දස්සෙති. පරිමොචනවිධිං දස්සෙන්නො ආහ මයන්තිආදි. බහිගාමෙති ගාමන්තරෙ. දුතියිකා භික්ඛුනී පක්කන්තා වා හොතීතිආදිනා (පාවි. 693) චුත්තඅනාපත්තිලක්ඛණං අනුලොමෙතීති චුත්තං “ගාමන්තර...පෙ.... අනාපත්ති”ති. කොපෙත්වාති පරිච්චජිත්වා. ලජ්ජිනියො...පෙ.... ලබ්භතීති ලිඬගපරිවත්තනදුක්ඛපිළිතස්ස සඬගහෙපි අසති භිනායාවත්තනම්පි හවෙය්‍යාති “ආපදාසු”ති

චුත්තආනාපත්තිඅනුලොමෙන චුත්තං. තාය දුතියිකං ගහෙත්වාච ගන්තබ්බං. අලජ්ජිනියො..පෙ.... ලබ්භතීති අලජ්ජිනීහි සද්ධිං එකකම්මාදිසංවාසෙ ආපත්තිසම්භවතො තා අසන්තපක්ඛං භජන්තීති චුත්තං, ඉමිනාපෙතං වෙදිතබ්බං “අලජ්ජිනීහි සද්ධිං පරිභොගො න වට්ටතී” ති. යදි හි වට්ටෙය්, තතොපි දුතියිකං විනා ගාමන්තරගමනාදිසු ආපත්ති එව සියා සඬගාහිකත්තා තාසං සඬගාහිකලජ්ජිනිගණතො විය. ඤාතිකා න භොන්ති..පෙ....වට්ටතීති වදන්තීති ඉමිනා අට්ඨකථාසු අනාගතභාවං දීපෙති. තත්ථාපි විස්සාසිකඤාතිකහික්ඛුනියො විනා හික්ඛුනිභාවෙ අරමන්තස්ස මානපකතිකස්ස ආපදාට්ඨානසම්භවෙන තං වචනං අප්පට්ඨික්ඛිත්තමපි තදඤ්ඤෙසං න වට්ටතියෙවාති ගහෙතබ්බං. හික්ඛුභාවෙපිති හික්ඛුකාලෙපි. තං නිස්සායාති තං නිස්සයාවරියං කත්වා. උපජ්ඣා ගහෙතබ්බාති උපසම්පදාගහණත්ථං උපජ්ඣා ගහෙතබ්බා.

විනයකම්මන්ති විකප්පනං සන්ධාය චුත්තං. පුන කාතබ්බන්ති පුන විකප්පෙතබ්බං. පුන පටිග්ගහෙත්වා සත්තාහං වට්ටතීති “අනුජානාමි, හික්ඛවෙ, හික්ඛුනීනං සන්තිධිං හික්ඛුහි, හික්ඛුනං සන්තිධිං හික්ඛුනීහි ච පටිග්ගාභාපෙත්වා පරිභුඤ්ජිතු”න්ති (වුළුව. 421) වචනතො පුන පටිග්ගහෙත්වා පරිභුඤ්ජිතුං වට්ටතීති දස්සනත්ථං චුත්තං. සත්තමෙ දිවසෙති ඉදඤ්ච නිස්සග්ගියං අනාපජ්ජිත්වාච පුනපි සත්තාහං පරිභුඤ්ජිතුං වට්ටතීති දස්සනත්ථං චුත්තං. පකතත්තොති අපරිවත්තලිඬිගො. රක්ඛතීති තං පටිග්ගහණවිජහනතො රක්ඛති, අවිහත්තතාය පටිග්ගහණං න විජහතීති අධිප්පායො.

සාමං ගහෙත්වාන නික්ඛිපෙය්‍යාති සහත්ථෙත පටිග්ගහෙත්වාන නික්ඛිපෙය්‍ය. පරිභුඤ්ජන්තස්ස ආපත්තීති ලිඬිගපරිවත්තෙ ජාතෙ පුන අප්පට්ඨිග්ගහෙත්වා පරිභුඤ්ජන්තස්ස ආපත්ති.

භීනායාවත්තනෙනාති එත්ථ කෙවි “පකතත්තස්ස හික්ඛුනො සික්ඛං අප්පච්චක්ඛාය ‘ගිහි භවිස්සාමි’ති ගිහිලිඬිගග්ගහණං භීනායාවත්තන”න්ති වදන්ති, තං න යුත්තං තත්තකෙන හික්ඛුභාවස්ස අවිජහනතො. අඤ්ඤෙ පන “පාරාජිකං ආපන්තස්ස හික්ඛුපට්ඨඤ්ඤං පහාය ගිහිලිඬිගභාවුපගමනමපි භීනායාවත්තන”න්ති වදන්ති, තං යුත්තමෙව. පාරාජිකං ආපන්නො හි තං පටිච්ඡාදෙත්වා යාව හික්ඛුපට්ඨඤ්ඤො භොති, තාව හික්ඛු එව භොති හික්ඛුනමෙව පාරාජිකස්ස පඤ්ඤත්තත්තා. “යො පන හික්ඛු”ති හි චුත්තං. තථා හි සො සංවාසං සාදියන්තොපි ථෙය්‍යසංවාසකො න භොති,

සහසෙය්‍යාදිආපත්තිඤ්ච න ජනෙති, අත්තානං ඔමසන්තස්ස පාවිත්තියඤ්ච ජනෙති. චුත්තඤ්චි -

“අසුද්ධො හොති පුග්ගලො අඤ්ඤතරං පාරාජිකං ධම්මං අජ්ඣාපන්නො, තඤ්චෙ සුද්ධදිට්ඨි සමානො ඔකාසං කාරාපෙත්වා අක්කොසාධිජ්ජායො වදෙති, ආපත්ති ඔමසවාදස්සා”ති (පාරා. 389).

එකෙ පන “පාරාජිකං ආපන්නානං දොසං පටිජානිත්වා ගිහිලිඬගග්ගහණං නාම සික්ඛාපච්චක්ඛානෙ සමොධානං ගච්ඡති තෙනාපි පටිඤ්ඤාය භික්ඛුභාවස්ස විජහනතො. තෙනෙව විනයවිනිවිජයාදීසු භීතායාවත්තනං සික්ඛාපච්චක්ඛානෙ සමොධානෙත්වා විසුං තං න චුත්තං. තස්මා භික්ඛුනීනං විබ්භමිතුකාමතාය ගිහිලිඬගග්ගහණං ඉධ භීතායාවත්තනං තාසං සික්ඛාපච්චක්ඛානස්ස අභාවතො. තාසං පටිග්ගහණවිජහනස්සාපි සබ්බසො වත්තබ්බත්තා”ති වදන්ති, තම්පි අජ්ජට්ඨානියමෙව. තස්මා පාරාජිකානං භික්ඛුනීනඤ්ච “උජ්ජට්ඨානියමෙ”ති ගිහිලිඬගග්ගහණං භීතායාවත්තනන්ති ගහෙතබ්බං. විබ්භමොතිපි එතස්සෙව නාම, තෙනෙව තං බුද්දසික්ඛායං “අච්ඡෙදවිස්සජ්ජනගාහවිබ්භමා”ති අධිට්ඨානවිජහනෙ විබ්භමනාමෙන චුත්තං.

අනපෙක්ඛවිස්සජ්ජනෙනාති අඤ්ඤස්ස අදත්ථාව අනත්ථිකස්සෙව පටිග්ගහිතවත්ථුනං බහි ජඩ්ඛනෙන. කෙවි “පටිග්ගහිතවත්ථුසු සාපෙක්ඛස්ස පුරෙ පටිග්ගහිතභාවතො පරිමොචනත්ථං තත්ථ පටිග්ගහමත්තස්ස විස්සජ්ජනම්පි අනපෙක්ඛවිස්සජ්ජනමෙව වීචරාදිඅධිට්ඨානපච්චුද්ධාරො වියා”ති වදන්ති, තං න සුන්දරං තථාවචනාභාවා. යථෙව හි වීචරාදීසු අනපෙක්ඛවිස්සජ්ජනෙන අධිට්ඨානවිජහනං වත්ථාපි විසුං පච්චුද්ධාරො ච චුත්තො, එවම්ධාපි වත්තබ්බං, යථා ච වීචරාදීසු කායපට්ඨෙදෙසුපි පච්චුද්ධාරෙන අධිට්ඨානං විගච්ඡති, න එවම්ධ. ඉධ පන පටිග්ගහිතවත්ථුස්මිං අනපෙක්ඛස්සාපි කායතො මුත්තෙයෙව තස්මිං පටිග්ගහණං විජහති. තථා හි චුත්තං “සතක්ඛත්තුම්පි පරිච්චජතු, යාව අත්තතො හත්ථගතං පටිග්ගහිතමෙවා”ති. අනපෙක්ඛවිස්සජ්ජනෙනාති එත්ථ ච “අනපෙක්ඛායා”ති එත්තකමෙව වත්තබ්බං අනපෙක්ඛතං මුඤ්චිත්වා ඉධ විසුං විස්සජ්ජනස්ස අභාවා. න හෙත්ථ පච්චුද්ධාරෙ විය විස්සජ්ජනවිධානමත්ථි. අපිච පටිග්ගහණමත්තවිස්සජ්ජනෙ සති පුරෙ පටිග්ගහිතොපි ආභාරො භුඤ්ජිතුකමාතාය උජ්ජන්තාය පටිග්ගහණමත්තං විස්සජ්ජෙත්වා පුන පටිග්ගහෙත්වා යථාසුඛං භුඤ්ජිතබ්බො සියාති, තථා ච

සන්නිධිකාරකසික්ඛාපදෙ වුත්තා සබ්බාපි විනිච්ඡයහෙදා නිරත්ථකා එව සිද්ධං.
වුත්තඤ්ඤි තත්ථ -

“ගණ්ඨිකපත්තස්ස වා ගණ්ඨිකන්තරෙ ස්තෙනො පටිට්ඨො
හොති...පෙ.... තාදිසෙ පත්තෙපි පුනදිවසෙ භුඤ්ජන්තස්ස
පාවිත්තිය” ත්තිආදි (පාවි. අට්ඨ. 253).

තත්ථ පන “පටිග්ගහණං අනපෙක්ඛවිත්තෙන විස්සජ්ජේත්වා
භුඤ්ජිතබ්බ” ත්ති එත්තකමෙව වත්තබ්බං, න ච වුත්තං. කත්ථවි ඊදිසෙසු ච
ගණ්ඨිකපත්තාදිසු පටිග්ගහණෙ අපෙක්ඛා කස්සවිපි නත්තෙව තප්පහානාය
වායාමතො, තථාපි තත්ථගතආමිසෙ පටිග්ගහණං න විගච්ඡති. කස්මා?
හික්ඛුස්ස පත්තෙ පුන භුඤ්ජිතුකාමතාපෙක්ඛාය විජ්ජමානත්තා පත්තගතිකෙ
ආහාරෙපි තස්සා වත්තනතො. න හි පත්තං අවිස්සජ්ජේත්වා තග්ගතිකං
ආහාරං විස්සජ්ජේතුං සක්කා, නාපි ආහාරං අවිස්සජ්ජේත්වා තග්ගතිකං
පටිග්ගහණං විස්සජ්ජේතුං. තස්මා වත්ථුනො විස්සජ්ජනමෙව
අනපෙක්ඛවිස්සජ්ජනං, න පටිග්ගහණස්සාති නිට්ඨමෙත්ථ ගන්තබ්බං.
තෙනෙව සන්නිධිසික්ඛාපදස්ස අනාපත්තිවාරෙ -

“අන්තොසත්තාහං අධිට්ඨෙති, විස්සජ්ජෙති, නස්සති, විනස්සති,
ඛය්හති, අව්ඡින්නදිත්වා ගණ්හන්ති, විස්සාසං ගණ්හන්ති,
අනුපසම්පන්නස්ස වත්තෙන වත්තෙන මුත්තෙන අනපෙක්ඛො දත්වා
පටිලහිත්වා පරිභුඤ්ජති” ති -

එවං සබ්බත්ථ වත්ථුවිස්සජ්ජනමෙව වුත්තං. එත්ථ ච “අන්තොසත්තාහං
අධිට්ඨෙති” ති බාහිරපරිභොගාය අධිට්ඨානවචනතො වත්ථුං
අවිස්සජ්ජේත්වාපි කෙවලං අනජ්ඣෙධාහරිතුකාමතාය සුද්ධවිත්තෙන
බාහිරපරිභොගත්ථාය නියමනම්පි විසුං එකං පටිග්ගහණවිජහනකාරණමෙව,
ඉදඤ්ච සන්ධාය පටිග්ගහණමත්තවිස්සජ්ජනං වුත්තං සියා, සුචුත්තමෙව
සියා, තථා ච “පුන පටිග්ගහෙත්වා පරිභුඤ්ජස්සාමි” ති
පටිග්ගහණවිස්සජ්ජනං න වත්තබ්බං සියා බාහිරපරිභොගාධිට්ඨානස්ස
ඉධාධිජ්ජෙතත්තා.

සාරත්ථදීපනියඤ්ඤි (සාරත්ථ. දී. පාරාජිකකණ්ඩ 2.69)
“අනපෙක්ඛවිස්සජ්ජනෙනාති එත්ථ අඤ්ඤස්ස අදත්වාච අනත්ථිකතාය
‘නත්ථි ඉමිනා කම්මං න දානි නං පරිභුඤ්ජස්සාමි’ ති වත්ථුසු වා, ‘පුන

පටිග්ගහෙත්වා පටිභුඤ්ජිස්සාමි'ති පටිග්ගහණෙ වා
අනපෙක්ඛවිස්සජ්ජනෙනා''ති එවං පරිභුඤ්ජතුකාමස්සෙව
පටිග්ගහණමත්තවිස්සජ්ජනමපි පටිග්ගහණවිජහනකාරණං වුත්තං, තං න
ගහෙතඛිබ්බං. පුරිමමෙව පන බාහිරපරිභොගාධිට්ඨානං ගහෙතඛිබ්බං. ඉදං පන
අට්ඨකථාසු “අනපෙක්ඛවිස්සජ්ජනසංඛ්ඛාතෙ විස්සජ්ජෙති”ති
වුත්තපාළිපදත්තෙ සංඛිගහෙත්වා විසුං න වුත්තං. නස්සති, විනස්සති, ඩස්සති,
විස්සාසං වා ගණ්හන්තීති ඉමානි පන පදානි අවිජින්නිත්වා ගණ්හන්තීති
ඉමස්මිං පදෙ සංඛිගහිතානීති වෙදිතඛිබ්බං.

අවිජින්නිත්වා ගහණෙනාති අනුපසම්පන්නානං බලක්කාරාදිනා
අවිජින්නිත්වා ගහණෙන. උපසම්පන්නානාඤ්ඤි අවිජින්නිත්වා විස්සාසග්ගාහෙසු
පටිග්ගහණං න විජහති. එත්ථාති භික්ඛුවිහාරෙ. උපරොපකාති තෙන රොපිතා
රුක්ඛගච්ඡා. තෙරසසු සම්මුතිසුති
හත්තුද්දෙසකසෙනාසනපඤ්ඤාපකහණ්ඩාගාරිකච්චරපටිග්ගහකච්චරභාජ
කයාගුභාජකඵලභාජකඛජ්ජභාජකඅප්පමත්තකවිස්සජ්ජකසාදියගාභාජකපත්
තගාභාජකආරාමිකපෙසකසාමණෙරපෙසකසම්මුතිසංඛ්ඛාතාසු තෙරසසු
සම්මුතිසු.

පවිජ්ජිකාය සෙනාසනග්ගාහෙ පටිප්පස්සද්ධෙපි අප්පටිප්පස්සද්ධෙපි
කටීනත්ථාරස්ස, තම්මුලකානං පඤ්චානිසංසානඤ්ච අභාවස්ස සමානත්තා
තත්ථ විජ්ජමානමපි සෙනාසනග්ගාහපටිප්පස්සද්ධිං අදස්සෙත්වා තත්ථ
භික්ඛුහි කත්තඛිබ්බං සංඛිගහමෙව දස්සෙතුං සචෙ පවිජ්ජිකායාතිආදි වුත්තං.
සචෙ අකුසලවිපාකෙ ..පෙ.... ඡාරත්තං මානත්තමෙව දාතඛිබ්බන්ති ඉදං
පටිච්ඡන්තාය සාධාරණාපත්තියා පරිවසන්තස්ස අසමාදින්නපරිවාසස්ස වා
ලිඛිගෙ පරිවත්තෙ පක්ඛමානත්තං චරන්තස්ස වසෙන වුත්තං. සචෙ පනස්ස
පක්ඛමානත්තෙ අසමාදින්නෙ එව පුන ලිඛිගං පරිවත්තති, පරිවාසං දත්වා
පරිවුත්ථපරිවාසස්සෙව ඡාරත්තං මානත්තං දාතඛිබ්බං. පරිවාසදානං නත්ථි
භික්ඛුකාලෙ අප්පටිච්ඡන්තභාවතො. සචෙ පන භික්ඛුකාලෙපි සඤ්චිච්ච
නාරොචෙති, ආපත්ති පටිච්ඡන්තාව හොති, ආපත්තිපටිච්ඡන්තභාවතො
පරිවාසො ච දාතඛිබ්බොති වදන්ති. පාරාජිකං ආපන්නානං ඉත්ථිපුරිසානං
ලිඛිගෙ පරිවත්තෙපි පාරාජිකත්තස්ස එකස්මිං අත්තභාවෙ අවිජහනතො පුන
උපසම්පදා න දාතඛිබ්බාති ගහෙතඛිබ්බං. තෙනෙව තෙසං සිසවිජින්නපුරිසාදයො
නිදස්සිතා.

71. තථෙවාති මුච්චතු වා මා වාති ඉමමත්ථං අතිදිසති. අඤ්ඤාසන්ති
පුච්ඡජ්ජනෙ සන්ධාය වුත්තං. තෙසඤ්ඤි ඊදිසෙ යාතෙ අසාදියනං දුක්කරං

සොතාපන්නාදිඅරියානං තත්ථ දුක්කරත්තාභාවා. න හි අරියා පාරාජිකාදිලොකවජ්ජාපත්තිං ආපජ්ජන්ති.

73. සුපුඨිකාති උපරිමාය දන්තපන්නියා හෙට්ඨිමා දන්තපන්නි ආභවිව ධීතා, අවිවටාති අත්ථො. තෙනාහ “අන්තොමුබ්බෙ ඔකාසො නත්ථි”ති. උජ්ජාටිතෙ පන ඔට්ඨමංසෙ දන්තෙ සුයෙව උපක්කමන්තස්ස ථුල්ලව්වයන්ති නිමිත්තෙන බහිනිමිත්තෙන ජුපනත්තා වුත්තං. බහිනික්ඛන්තදන්තජිවහාසුපි එසෙව නයො. නිජ්ඣාමතණ්හිකා නාම ලොමකුපෙහි සමුට්ඨිතඅග්ගිජාලාහි දඬුසර්වරතාය අතිවිය තසිතරුපා. ආදි-සද්දෙන බුජ්ජිපාසාසුරා අට්ඨිවම්මාවසිට්ඨා භයානකසර්ව පෙතියො සඬගහිතා. විසඤ්ඤං කත්වාති යථා සො කතම්පි උපක්කමං න ජානාති, එවං කත්වා. තෙන ව විසඤ්ඤී අහුත්වා සාදියන්තස්ස පාරාජිකමෙවති දස්සෙති. උපහතකායජ්ජසාදොති වාතපිත්තාදිදොසෙහි කායවිඤ්ඤාණානුජ්ජාදකභාවෙන දුසිතකායජ්ජසාදො, න පන විනට්ඨකායජ්ජසාදො. සීසෙ පත්තෙති මග්ගෙන මග්ගජ්ජපටිපාදනෙ ජාතෙ. අජ්ජවෙසෙතුකාමතාය එව නිමිත්තෙන නිමිත්තජුපනෙ ථුල්ලව්වයං වුත්තං, සෙවෙතුකාමස්ස පන තත්ථාපි දුක්කටමෙවති ආහ “දුක්ඛටමෙව සාමන්ත”න්ති.

74. ජාති-සද්දෙන සුමනපුජ්ජපරියායෙන තන්තිස්සයො ගුම්බො අධිජ්ජෙතොති ආහ “ජාතිපුජ්ජගුම්බාන”න්ති. තෙන ව ජාතියා උපලක්ඛිතං වනං ජාතියාවනන්ති අලුත්තසමාසොති දස්සෙති. එකරසන්ති විථිවිත්තෙහි අසම්මිස්සං.

77. උජ්ජන්තෙ වත්ථුම්හිති ඉත්ථිහි කතඅජ්ඣාචාරවත්ථුස්මිං. රුක්ඛසුචිකණ්ටකද්වාරන්ති රුක්ඛසුචිද්වාරං කණ්ටකද්වාරං, එවමෙව වා පායො. තත්ථ යං උභොසු පස්සෙසු රුක්ඛට්ඨිහෙ නිබ්බන්ධා තත්ථ මජ්ඣෙ විජ්ඣන්තවා ද්වෙ තිස්සො රුක්ඛසුචියො පවෙසෙත්වා කරොන්ති, තං රුක්ඛසුචිද්වාරං නාම. පවෙසනනික්ඛමනකාලෙ පන අපනෙත්වා ඵකනකයොග්ගෙන කණ්ටකසාඛාපටලෙන යුත්තං ද්වාරං කණ්ටකද්වාරං නාම. ගාමද්වාරස්ස පිධානත්ථං පදරෙන කණ්ටකසාඛාදීහි වා කතස්ස කවාටස්ස උදුක්ඛලපාසරහිතතාය එකෙන සංවරිතුං විවරිතුඤ්ඤව අසක්කුණෙයාස්ස හෙට්ඨා එකං වක්කං යොජෙන්නි, යෙන පරිවත්තමානෙන තං කවාටං සුඛට්ඨකං හොති, තං සන්ධාය වුත්තං “වක්කලකයුත්තද්වාර”න්ති. වක්කමෙව හි ලාතබ්බට්ඨෙයන සංවරණවිවරණත්ථාය ගහෙතබ්බට්ඨෙයන වක්කලකං, තෙන යුත්තම්පි කවාටං වක්කලකං නාම, තෙන යුත්තං ද්වාරං වක්කලකයුත්තද්වාරං.

මහාද්වාරෙසු පන ද්වෙ තිණිපි චක්කලකානි යොජෙත්තීති ආභ ඵලකෙසුතිආදි. කිට්ඨාසුති වෙළුපෙසිකාහි කණ්ටකසාධාදීහි ච කතථකනකෙසු. සංසරණකිට්ඨකද්වාරන්ති චක්කලකයන්තෙන සංසරණකිට්ඨායුත්තමහාද්වාරං. ගොජ්චේත්වාති ආවුණිත්වා, රජ්ජුහි ගන්ථෙත්වා වා. එකං දුස්සසාණිද්වාරමෙවාති එත්ථ කිලඤ්ජසාණිද්වාරම්පි සඬගහං ගච්ඡති තග්ගතිකත්තා. අථ භික්ඛු...පෙ....නිසින්තා හොත්තීති ඉදං භික්ඛුනං සන්තිහිතභාවදස්සනත්ථං වුත්තං. නිපන්තෙපි ආහොගං කාතුං වට්ටති, නිපජ්ජිත්වා නිද්දායන්තෙ පන ආහොගං කාතුං න වට්ටති අසන්තපක්ඛෙ යීතත්තා. රහො නිසජ්ජාය විය ද්වාරසංවරණං නාම මාතුගාමානං පචෙසනනිවාරණත්ථං අනුඤ්ඤාතන්ති ආභ භික්ඛුනිං වාතිආදි. නිස්සෙණිං ආරොපෙත්වාති ඉදං හෙට්ඨිමතලස්ස සද්වාරබන්ධතාය වුත්තං. චතුසු දිසාසු පරික්ඛිත්තස්ස කුට්ටස්ස එකාබද්ධතාය “එකකුට්ටකෙ”ති වුත්තං. පච්ඡිමානං භාරොති පාළියා ආගච්ඡන්තෙ සන්ධාය වුත්තං. යෙන කෙනචි පරික්ඛිත්තෙති එත්ථ පරික්ඛෙපස්ස උඬ්ඛෙධතො පමාණං සහසෙය්‍යාප්පහොනකෙ වුත්තසදිසමෙව.

මහාපරිවෙණන්ති මහන්තං අඬගණං, තෙන ච බහුජනසඤ්චාරං දස්සෙති, තෙනාභ මහාබොධිතිආදි. අරුණෙ උග්ගතෙ වුට්ඨහති, අනාපත්ති අනාපත්තිබෙත්තභූතාය රත්තියා සුද්ධවිත්තෙන නිපන්තත්තා. පබුජ්ඣිත්වා සුන සුපති ආපත්තීති අරුණෙ උග්ගතෙ පබුජ්ඣිත්වා අරුණුග්ගමනං ඤත්වා වා අඤත්වා වා අනුට්ඨහිත්වා සයිතසන්තානෙන සුපති උට්ඨහිත්වා කත්තබ්බස්ස ද්වාරසංවරණාදිනො අකතත්තා අකිරියසමුට්ඨානා ආපත්ති හොති අනාපත්තිබෙත්තෙ කතනිපජ්ජනකිරියාය අනඬගත්තා. අයඤ්චි ආපත්ති ඊදිසෙ යානෙ අකිරියා, දිවා අසංවරිත්වා නිපජ්ජනක්ඛණෙ කිරියා ච අචිත්තකා වාති වෙදිතබ්බා. පුරාරුණා පබුජ්ඣිත්වාපි යාව අරුණුග්ගමනා සයන්තස්සාපි පුරිමනයෙන ආපත්තියෙව. අරුණෙ උග්ගතෙ වුට්ඨහිස්සාමිති..පෙ.... ආපත්තියෙවාති එත්ථ කදා තස්ස ආපත්තීති? වුච්චතෙ - න තාව රත්තියං “දිවා ආපජ්ජති නො රත්ති”න්ති (පරි. 323) වුත්තත්තා. “අනාදරියදුක්කටා න මුච්චති”ති වුත්තදුක්කටං පන දිවාසයනදුක්කටමෙව න හොති අනාදරියදුක්කටත්තා. එවං අරුණුග්ගමනෙ පන අචිත්තකං අකිරියසමුට්ඨානං ආපත්තිං ආපජ්ජතීති වෙදිතබ්බං. සො සචෙ ද්වාරං සංවරිත්වා “අරුණෙ උග්ගතෙ වුට්ඨහිස්සාමි”ති නිපජ්ජති, ද්වාරෙ ච අඤ්ඤෙහි අරුණුග්ගමනකාලෙ විචට්ටෙපි තස්ස අනාපත්තියෙව ද්වාරපිදහනස්ස රත්තිදිවාභාගෙසු විසෙසාභාවා. ආපත්තිආපජ්ජනස්සෙව කාලවිසෙසො ඉච්ඡිතබ්බො, න තජ්ජපරිභාරස්සාති ගහෙතබ්බං, “ද්වාරං අසංවරිත්වා රත්තිං නිපජ්ජති”ති (පාරා. අට්ඨ. 1.77) හි වුත්තං. දිවා සංවරිත්වා

නිපන්තස්ස කෙනචි විවටෙපි ද්වාරෙ අනාපත්තියෙව. අත්තනාපි අනුට්ඨහිත්වාච සති පච්චයෙ විවටෙපි අනාපත්තීති වදන්ති. යථාපරිච්ඡේදමෙව ච න වුට්ඨාතීති අරුණෙ උග්ගතෙයෙව උට්ඨාති. ආපත්තියෙවාති මූලාපත්තියෙව සන්ධාය වුත්තං, අනාදරියආපත්ති පන පුරාරුණා උට්ඨිතස්සාපි තස්ස හොතෙව “දුක්කටා න මුච්චති” ති වුත්තත්තා, දුක්කටා න මුච්චතිති ච පුරාරුණා උට්ඨහිත්වා මූලාපත්තියා මුත්තොපි අනාදරියදුක්කටා න මුච්චතිති අධිජ්ජායො.

නිද්දාවසෙන නිපජ්ජතීති වොහාරවසෙන වුත්තං, පාදානං පන භූමිතො අමොචිතත්තා අයං නිපන්තො නාම න හොති, තෙනෙව අනාපත්ති වුත්තා. අපස්සාය සුපන්තස්සාති කට්ටධීතො උද්ධං පිට්ඨිකණ්ටකෙ අජ්ජමත්තකම්පි පදෙසං භූමිං අචුසාපෙත්වා ථම්මාදිං අපස්සාය සුපන්තස්ස. කට්ටධීං පන භූමිං චුසාපෙත්තස්ස සයනං නාම හොති. පිට්ඨිපසාරණලක්ඛණා හි සෙය්‍යා. දීඝවන්දනාදීසුපි තිරියං පිට්ඨිකණ්ටකානං පසාරිතත්තා නිපජ්ජනමෙවාති ආපත්ති පරිහරිතබ්බාව “වන්දාමිති පාදමුලෙ නිපජ්ජී” තිආදීසු නිපජ්ජනස්සෙව වුත්තත්තා. තස්සාපි අනාපත්ති පතනක්ඛණෙ අවිසයත්තා, විසයෙ ජාතෙ සහසා වුට්ඨිතත්තා ච. යස්ස පන විසඤ්ඤිතාය පච්ඡාපි අවිසයො, එතස්ස අනාපත්තියෙව පතිතක්ඛණෙ විය. තත්ථෙව සයති න වුට්ඨාතීති ඉමිනා විසයෙපි අකරණං දස්සෙති, තෙනෙව “තස්ස ආපත්ති” ති වුත්තං.

එකභඩ්ගෙනාති උහො පාදෙ භූමිතො අමොචෙත්වාච එකපස්සෙන සරීරං භඤ්ජිත්වා නිපන්තො. මහාඅට්ඨකථායං පන මහාපදුමත්ථෙරෙන වුත්තත්ති සම්බන්ධො, තෙන “මහාඅට්ඨකථාය ලිඛිතමහාපදුමත්ථෙරවාදො අය” ත්ති දස්සෙති. තත්ථ සුපන්තස්සාපි අවිසයත්තමත්ථීති මහාපදුමත්ථෙරෙන “අවිසයත්තා පන ආපත්ති න දිස්සති” ති වුත්තං. ආවරියා පන සුපන්තස්ස විසඤ්ඤත්තාභාවෙන විසයත්තා අනාපත්තිං න කථයන්ති. විසඤ්ඤත්තෙ සති අනාපත්තියෙව. ද්වෙ පන ජනාතිආදිපි මහාඅට්ඨකථායමෙව වචනං, තදෙව පච්ඡා වුත්තත්තා පමාණං. යක්ඛගහිතග්ගණෙනෙව චෙත්ථ විසඤ්ඤීභූතොපි සඬගහිතො. එකභඩ්ගෙන නිපන්තො පන අනිපන්තත්තා ආපත්තිතො මුච්චතියෙවාති ගහෙතබ්බං.

78. අපදෙති ආකාසෙ. පදන්ති පදවළඤ්ජං, තෙනාහ “ආකාසෙ පද” ත්ති. එතදග්ගන්ති එසො අග්ගො. යදිදන්ති යො අයං. සෙසං උත්තානමෙව.

ඉති සමන්තපාසාදිකාය විනයට්ඨකථාය විමතිවිනෝදනියං

පයම පාරාජිකවණ්ණනානයො නිට්ඨිතො.

2. දුතියපාරාජිකං

අදුතියෙනාති අසදිසෙන ජිනෙන යං දුතියං පාරාජිකං පකාසිතං, තස්ස ඉදානි යස්මා සංවණ්ණනාක්කමො පත්තො, තස්මා අස්ස දුතියස්ස අයං සංවණ්ණනා භොතීති යොජනා.

ධනියවත්ථුවණ්ණනා

84. රාජුහි ගහිතන්ති රාජගහන්ති ආහ “මන්ධාතු”ති. රාජපුරොහිතෙන පරිග්ගහිතම්පි රාජපරිග්ගහිතමෙවාති මහාගොවින්දග්ගහණං, නගරසද්දාපෙක්ඛාය චෙත්ථ “රාජගහ”න්ති නපුංසකනිද්දෙසො. අඤ්ඤාපෙත්ථ පකාරෙති සුසංවිහිතාරක්ඛත්තා රාජුතං ගහං ගෙහභූතන්ති රාජගහන්තිආදිකෙ පකාරෙ. වසන්තවනන්ති කීළාවනං, වසන්තකාලෙ කීළාය යෙභුය්‍යත්තා පන වසන්තවනන්ති වුත්තං.

සද්වාරඛන්ධාති වස්සුපගමනායොග්ගතාදස්සනං. නාලකපටිපදන්ති සුත්තනිපාතෙ (සු. නි. 684 ආදයො) නාලකත්ථෙරස්ස දෙසිතං මොනෙය්‍යපටිපදං. පඤ්චන්තං ඡදනානන්ති තිණපණ්ණඉට්ඨකසිලාසුධාසඬ්ඛාතානං පඤ්චන්තං. නො චෙ ලහති..පෙ.... සාමම්පි කාතඛ්ඛන්ති ඉමිනා නාවාසත්ථවපෙ යපෙත්වා අඤ්ඤත්ථ “අසෙනාසනිකො අහ”න්ති ආලයකරණමත්තෙන උපගමනං න වට්ටති. සෙනාසනං පරියෙසිත්වා වට්ඨෙදං කත්වා වස්සං උපගන්තඛ්ඛමෙවාති දස්සෙති. “න, හික්ඛවෙ, අසෙනාසනිකෙනා”තිආදිනා (මහාව. 204) හි පාළියං “නාලකපටිපදං පටිපන්නෙනාපි”ති අට්ඨකථායඤ්ච අවිසෙසෙන දළ්භං කත්වා වුත්තං, නාවාසත්ථවපෙසුයෙව ච “අනුජානාමි, හික්ඛවෙ, නාවාය වස්සං උපගන්තු”න්තිආදිනා (මහාව. 203) අසතිපි සෙනාසනෙ ආලයකරණවසෙන වස්සුපගමනං අනුඤ්ඤාතං, නාඤ්ඤත්ථාති ගහෙනඛ්ඛං. අයමනුධම්මතාති සාමිච්චත්තං. කතිකවත්තානීති හස්සාරාමතාදිං විහාය සඛ්ඛදා අප්පමත්තෙහි හවිතඛ්ඛන්තිආදිකතිකවත්තාති. ඛන්ධකවත්තානීති “ආගන්තුකාදිඛන්ධකවත්තං පුරෙතඛ්ඛ”න්ති එවං ඛන්ධකවත්තාති ච අධිට්ඨන්ත්වා.

වස්සංවුත්ථාති පදස්ස අට්ඨකථායං “පුරිමිකාය උපගතා මහාපචාරණාය පචාරිතා පාටිපදදිවසතො පට්ඨාය ‘වුත්ථවස්සා’ති වුච්චන්ති”ති වුත්තත්තා මහාපචාරණාදිවසෙ පචාරෙත්වා වා අප්පචාරෙත්වා වා අඤ්ඤත්ථ ගච්ඡන්තෙහි සත්තාහකරණියනිමිත්තෙ සති එව ගන්තඛ්ඛං, නාසති, ඉතරථා වස්සවිෂෙදො දුක්කටඤ්ච භොතීති වෙදිතඛ්ඛං. “ඉමං තෙමාසං වස්සං

උපෙමී” ති හි “න, භික්ඛවෙ, වස්සං උපගන්ත්වා පුරිමං වා තෙමාසං පච්ඡිමං වා තෙමාසං අවසිත්වා වාරිකා පක්කමිතබ්බා” ති (මහාව. 185) ව චුත්තං. ඉධෙව ව වස්සංචුත්ථා තෙමාසච්චයෙන...පෙ.... පක්කමිංසුති චුත්තං. පචාරණාදිවසොපි තෙමාසපරියාපන්නොව. කෙච් පන “අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, වස්සංචුත්ථානං භික්ඛුනං තීහි යානෙහි පචාරෙතුන්ති (මහාව. 209) පචාරණාකම්මස්ස පුබ්බෙයෙව වස්සංචුත්ථානන්ති චුත්ථවස්සතාය චුත්තත්තා මහාපචාරණාදිවසෙ සත්තාහකරණීයනිමිත්තං විනාපි යථාසුඛං ගන්තුං වට්ටති” ති වදන්ති, තං තෙසං මනිමත්තං, චුත්ථවස්සානඤ්ඤි පචාරණානුජානනං අනුපගතජින්නවස්සාදීනං නිවත්තනත්ථං කතං, න පන පචාරණාදිවසෙ අවසිත්වා පක්කමිතබ්බන්ති දස්සනත්ථං තදත්ථස්ස ඉධ පසඬගාභාවා, පචාරණං කාතුං අනුච්ඡවිකානං පචාරණා ඉධ විධියති, යෙ ච වස්සං උපගන්ත්වා වස්සච්ඡෙදඤ්ඤි අකත්වා යාව පචාරණාදිවසා වසිංසු, තෙ තත්තකෙන පචාරණාකම්මං පති පරියායතො චුත්ථවස්සාති චුච්චන්ති, අප්පකං උභ්‍යමධිකං වා ගණනුපගං න භොතීති ඤායතො, න කථිනකම්මං පති තෙමාසස්ස අපරිපුණ්ණත්තා, ඉතරථා තස්මිං මහාපචාරණාදිවසෙපි කථිනත්ථාරප්පසඬගතො. “අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, වස්සංචුත්ථානං භික්ඛුනං කථිනං අත්ථරිතු”න්ති (මහාව. 306) ඉදං පන “න, භික්ඛවෙ, වස්සං උපගන්ත්වා පුරිමං වා තෙමාසං පච්ඡිමං වා තෙමාසං අවසිත්වා වාරිකා පක්කමිතබ්බා” තිආදි (මහාව. 185) ව නිජ්ජපරියායතො මහාපචාරණාය අනන්තරපාටිපදදිවසතො පට්ඨාය කථිනත්ථාරං පක්කමනඤ්ඤි සන්ධාය චුත්තං, පරිවාරෙ ව “කථිනස්ස අත්ථාරමාසො ජානිතබ්බො” ති (පරි. 412) වත්වා “වස්සානස්ස පච්ඡිමො මාසො ජානිතබ්බො” ති (පරි. 412) චුත්තං. යො හි කථිනත්ථාරස්ස කාලො, තතො පට්ඨායෙව වාරිකාපක්කමනස්සාපි කාලො, න තතො පුරෙ වස්සංචුත්ථානංයෙව කථිනත්ථාරාරහත්තා. යදග්ගෙන හි පචාරණාදිවසෙ කථිනත්ථාරො න වට්ටති, තදග්ගෙන භික්ඛුපි චුත්ථවස්සා න භොන්ති පචාරණාදිවසස්ස අචුත්ථත්තා.

යං පන සාරත්ථදීපනියං (සාරත්ථ. ටී. පාරාජිකකණ්ඩ 2.84) “ඵකදෙසෙන අචුත්ථමිපි තං දිවසං චුත්ථභාගාපෙක්ඛාය චුත්ථමෙව භොතී” තිආදි චුත්තං, තං න යුත්තං, තංදිවසපරියොසානෙ අරුණුග්ගමනකාලෙ වසන්නොව හි තං දිවසං චුත්ථො නාම භොති පරිවාසඅරඤ්ඤවාසාදීසු විය, අයඤ්ඤි විචාරණා උපරි වස්සුපනායිකක්ඛන්ධකෙ ආචි භවිස්සතීති තත්ථෙව තං පාකටං කරිස්සාම.

මහාපචාරණාය පචාරිකානි පුරිමිකාය වස්සං උපගන්ත්වා අවිජින්නවස්සනාදස්සනපරං එතං කෙනචි අත්තරායෙන අප්පචාරිකානම්පි චුත්ථවස්සත්තා. න ඔවස්සියතිති අනොවස්සකන්ති කම්මසාධනං දට්ඨබ්බං, යථා න තෙමියති, තථා කත්වාති අත්ථො. අනවයොති එත්ථ අනුසද්දො විච්ඡායං වත්තතිති ආහ අනු අනු අවයොතිආදි. ආවරියස්ස කම්මං ආවරියකන්ති ආහ “ආවරියකම්මෙ”ති. කට්ඨකම්මං ථම්මාදි. තෙලනම්බමත්තිකායාති තෙලම්ස්සාය තම්බමත්තිකාය.

85. කුටිකාය කරණභාවන්ති කුටියා කතභාවං. කිං-සද්දප්පයොගෙ අනාගතප්පච්චයවිධානං සන්ධාය තස්ස ලක්ඛණන්තිආදි චුත්තං. කිඤ්චාපි ථෙරස්ස පාණ්ඩුකාධිප්පායො නත්ථි, අනුපපරික්ඛිත්වා කරණෙන පන බහුනං පාණානං මරණත්තා පාණෙ බ්‍යාබාධෙන්තස්සාතිආදි චුත්තං. පාතබ්‍යභාවන්ති විනාසෙතබ්බතං. පාණානිපාතං කරොන්තානන්ති ථෙරෙන අකතෙපි පාණානිපාතෙ පාණකානං මරණමත්තෙන පච්ඡිමානං ලෙසෙන ගහණාකාරං දස්සෙති, තෙන ච “මම තාදිසං අකුසලං නත්ථි”ති පච්ඡිමානං විපල්ලාසලෙසග්ගහණනිමිත්තකිච්චං න කත්තබ්බන්ති දීපිතං හොති. දිට්ඨානුගතින්ති දිට්ඨස්ස කම්මස්ස අනුපගමනං අනුකිරියං, දිට්ඨියා චා ලද්ධියා අනුගමනං ගාහං. සංසිතබ්බෙති මද්දිතබ්බෙ, විනාසිතබ්බෙති අත්ථො. කතං ලභිත්වා තත්ථ වසන්තානම්පි දුක්කට්ඨමොති ඉදං භගවතා කුටියා හෙදාපනවචනෙන සිද්ධං, සාපි තිණදබ්බසම්භාරෙහි තුලාථම්මාදිහි අමිස්සා සුද්ධමත්තිකාමයාපි ඉට්ඨකාහි කතා වට්ටති. කෙචි හි ඉට්ඨකාහියෙව ථම්මෙහි විනිත්වා තදුපරි ඉට්ඨකාහියෙව විතානාදිසංස්ථානෙන තුලාදිදාරුසම්භාරවිරහිතං ඡදනම්පි බන්ධිත්වා ඉට්ඨකාමයමෙව ආවසථං කරොන්ති, තාදිසං වට්ටති. ගිඤ්ජකාවසථසච්චෙපෙන කතාති එත්ථ ගිඤ්ජකා චුච්චන්ති ඉට්ඨකා, තාහියෙව කතො ආවසථො ගිඤ්ජකාවසථො. වයකම්මමිපිති මත්තිකුද්ධාරණඉට්ඨකදාරුච්ඡෙදනාදිකාරකානං දින්නහත්තවෙත්තනාදිවත්ථුබ්බයෙන නිජ්ජන්නකම්මමිපි අත්ථි, එතෙන කුටිහෙදකානං ගීවාදිභාවං පරිසඬිකති. තිත්ථියධජොති තිත්ථියානමෙව සඤ්ඤාණභූතත්තා චුත්තං. තෙ හි ඊදිසෙසු වාට්ඨාදිසු වසන්ති. අඤ්ඤානිපිති පි-සද්දෙන අත්තනා චුත්තකාරණද්වයමිපි මහාඅට්ඨකථායමෙව චුත්තන්ති දස්සෙති. යස්මා සබ්බමත්තිකාමයා කුටි සිතකාලෙ අතිසීතා උණ්භකාලෙ ච උණ්භා සුකරා ච හොති වොරෙහි හින්දිතුං, තස්මා තත්ථ යපිතපත්තචීවරාදිකං සීතුණ්භවොරාදිහි විනස්සතිති චුත්තං “පත්තචීවරගුත්තත්ථායා”ති. ඡින්නදාපෙය්‍යා චා හින්දාපෙය්‍යා චා අනුපවජ්ජොති ඉදං අයං කුටි විය සබ්බථා අනුපයොගාරහං සන්ධාය චුත්තං. යං පන පඤ්චවණ්ණසුත්තෙහි

විනද්ධජත්තාදිකං, තත්ථ අකප්පියභාගොව ඡිත්ඤ්ඛිබ්බො, න තදවසෙසො තස්ස කප්පියත්තා, තං ඡිත්ඤන්තො උපවජ්ජොව භොති. තෙනෙව චක්ඛති “සට්ඨකම්පි වාළුරුපම්පි භිත්ඤ්ඛිවා ධාරෙතබ්බ” න්තිආදි.

පාළිමුත්තකවිනිච්ඡයවණ්ණනා

ජත්තදණ්ඩග්ගාහකං සලාකපඤ්ජරන්ති එත්ථ යො පඤ්ජරසලාකානං මජ්ඣධර්මො බුන්දෙ පුට්ඨලො අභිච්ඡත්තකසදිසො අග්ගෙ සජ්ජදො යත්ථ දණ්ඩන්තරං පවෙසෙත්වා ඡත්තං ගණ්හන්ති, යො වා සයමෙව දීඝත්තාය ගහණදණ්ඩො භොති, අයං ජත්තදණ්ඩො නාම, තස්ස අපරිගළනත්ථාය ජත්තසලාකානං මූලජපදෙසදණ්ඩස්ස සමන්තතො දළ්භපඤ්ජරං කත්වා සුත්තෙහි විනන්ධන්ති, සො පදෙසො ජත්තදණ්ඩග්ගාහකසලාකපඤ්ජරං නාම, තං විනන්ධිතුං වට්ටති. න චණ්ණමට්ඨත්ථායාති ඉමිනා ථීරකරණත්ථමෙව එකචණ්ණසුත්තෙන විනන්ධියමානං යදි චණ්ණමට්ඨං භොති, න තත්ථ දොසොති දස්සෙති. ආරග්ගෙනාති නිබ්බදනමුඛෙන. දණ්ඩබුන්දෙති දණ්ඩමූලෙ කොටියං. ජත්තමණ්ඩලිකන්ති ජත්තපඤ්ජරෙ මණ්ඩලාකාරෙන බද්ධදණ්ඩවලයං. උක්කිරිත්ථාති නින්තං, උන්නතං වා කත්වා.

නානාසුත්තකෙහීති නානාවණ්ණෙහි සුත්තෙහි. ඉදඤ්ච තථා කරොන්තානං වසෙන චුත්තං, එකචණ්ණසුත්තකෙනාපි න වට්ටතියෙව, “පකතිසුචිකම්මමෙව වට්ටති” ති හි චුත්තං. පට්ටමුඛෙති ද්වින්නං පට්ටානං සඤ්චිතවිධානං සන්ධායෙන චුත්තං. පරියන්තෙති විවරපරියන්තෙ, අනුචාතං සන්ධායෙන චුත්තං. වෙණින්නි වරකසීසාකාරෙන සිබ්බනං. සඤ්චලිකන්ති දිගුණසඤ්චලිකාකාරෙන සිබ්බනං, වෙණිං වා සඤ්චලිකං වා කරොන්තීති පකතෙන සම්බන්ධො. අග්ඝියං නාම චෙතියසණ්ඨානං, යං අග්ඝියත්ථමිභොති වදන්ති. උක්කිරන්තීති උට්ඨපෙන්නි. චතුකොණමෙව වට්ටතීති ගණ්ඨිකපාසකපට්ටානි සන්ධාය චුත්තං. කොණසුත්තපිළකාති ගණ්ඨිකපාසකපට්ටානං කොණෙහි බහි නිග්ගතසුත්තානං පිළකාකාරෙන ධර්මකොටියොති කෙච්චි වදන්ති, තෙ පිළකෙ ඡිත්ඤ්ඛිවා දුට්ඨඤ්ඤායා කාතබ්බාති තෙසං අධිජ්ජායො. කෙච්චි පන “කොණසුත්තා ව පිළකාති ද්වෙවෙයවා” ති වදන්ති, තෙසං මතෙන ගණ්ඨිකපාසකපට්ටානං කොණතො කොණෙහි නීහතසුත්තා කොණසුත්තා නාම. සමන්තතො පන පරියන්තෙන කතා චතුරස්සසුත්තා පිළකා නාම. තං දුට්ඨමිපි කෙච්චි විවරතො විසුං පඤ්ඤායනත්ථාය විකාරයුත්තං කරොන්ති, තං නිසෙධාය “දුට්ඨඤ්ඤායාරූපා වට්ටන්ති” ති චුත්තං, න පන සබ්බථා අචක්ඛුගොචරභාවෙන සිබ්බනත්ථාය තථාසිබ්බනස්ස අසක්කුණෙයාත්තා.

යථා පකතිවිවරතො විකාරො න පඤ්ඤායති, එවං සිබ්බිතබ්බන්ති අධිජ්ජායො. රජනකම්මතො පුබ්බෙ පඤ්ඤායමානොපි විසෙසො විවරෙ රත්තෙ එකවණ්ණතාය න පඤ්ඤායතීති ආහ “විවරෙ රත්තෙ” ති. මණ්ණාති නීලමණ්ණාදිමට්ඨපාසාණෙන, අංසවද්ධකකායබන්ධනාදිකං පන අවිවරත්තා සඬබාදීහි සංසිතුං වට්ටතීති වදන්ති. කණ්ණසුත්තකන්ති විවරස්ස දීඝතො තිරියඤ්ච සිබ්බිතානං වතුසු කණ්ණෙසු කොණෙසු ච නික්ඛන්තානං සුත්තසිසානමෙනං නාමං, තං ඡින්නදිත්ථාව පාරුපිතබ්බං, තෙනාහ “රජිතකාලෙ ඡින්නදිතබ්බ”න්ති. භගවතා අනුඤ්ඤාතං එකං කණ්ණසුත්තම්පි අත්ථී, තං පන නාමෙන සදිසම්පි ඉතො අඤ්ඤාමෙවාති දස්සෙතුං යං පනාතිආදි චුත්තං. ලග්ගනත්ථායාති විවරරජ්ජයං විවරබන්ධනත්ථාය. ගණ්ඨකෙති දන්තාදිමයෙ. පිළකාති බිත්දුං බිත්දුං කත්ථා උට්ඨාපෙතබ්බපිළකා.

ථාලකෙ වාති තම්බාදිමයෙ පුග්ගලිකෙ තිවිධෙපි කජ්ජියථාලකෙ. න වට්ටතීති මණ්ණවණ්ණකරණජ්ජයොගො න වට්ටති, තෙලවණ්ණකරණත්ථං පන වට්ටති. පත්තමණ්ඩලෙති තිපුසිසාදිමයෙ. “න, භික්ඛවෙ, චිත්තාති පත්තමණ්ඩලාති ධාරෙතබ්බාති රූපකාකිණ්ණාති භිත්තිකම්මකතානී”ති (චූළව. 253) චුත්තත්තා “භිත්තිකම්මං න වට්ටතී”ති චුත්තං. “අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, මකරදන්තකං ඡින්නදිතු”න්ති (චූළව. 253) චුත්තත්තා “මකරදන්තකං පන වට්ටතී”ති චුත්තං, ඉදං පන පාළියා ලද්ධම්පි ඉධ පාළියා මුත්තත්තා පාළිමුත්තකතයෙ චුත්තං. එවමඤ්ඤම්පි ඊදිසං.

ලෙබා න වට්ටතීති ආරග්ගෙන දින්නලෙබාව න වට්ටති, ජාතිභිඤ්ඤාදිවණ්ණෙහි කතලෙබා වට්ටති. ඡත්තමුඛවට්ටියන්ති ධමකරණස්ස භත්ථෙත ගහණජත්තාකාරස්ස මුඛවට්ටියං, “පරිස්සාවනවොළබන්ධනට්ඨානෙ”ති කෙචි.

දෙඬුභුහසිසන්ති උදකසප්පසිසං. අවච්ඡිනීති කුඤ්ජරච්ඡිසණ්ඨානාති. එකමෙව වට්ටතීති එත්ථ එකරජ්ජකං දිගුණං තිගුණං කත්ථාපි බන්ධිතුං න වට්ටති, එකමෙව පන සතචාරම්පි සරීරං පරික්ඛිපිත්ථා බන්ධිතුං වට්ටති, බහුරජ්ජකෙ එකතො කත්ථා එකෙන නිරන්තරං වෙදෙත්ථා කතං “බහුරජ්ජක”න්ති න වත්තබ්බං “වට්ටතී”ති චුත්තත්තා, තං මුරජසඬ්ඨං න ගච්ජතීති වෙදිතබ්බං. මුරජඤ්ඤි නානාවණ්ණෙහි සුත්තෙහි මුරජවට්ටිසණ්ඨානං වෙදෙත්ථා කතං, ඉදං පන මුරජං මද්දවිණසඬ්ඨානං

පාමඬිගසණ්ඨානඤ්ච දසාසු වට්ටති “කායබන්ධනස්ස දසා ජීරන්ති; අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, මුරජං මද්දවීණ” න්ති (චූළව. 278) චුත්තත්තා.

විධෙති දසාපරියොසානෙ ථීරභාවාය දන්තවිසාණසුත්තාදීහි කත්තබ්බෙ විධෙ. අට්ඨ මඬිගලානි නාම සඬ්ඛො වක්කං පුණ්ණකුම්භො ගයා සිරිවච්ඡො අඬ්ඛුසො ධජං සොවත්තිකන්ති වදන්ති. මච්ඡයුගලජත්තනන්දියාවට්ටාදිවසෙනපි වදන්ති. පරිච්ඡෙදලොමත්තන්ති දන්තාදීහි කතවිධස්ස උභොසු කොට්ඨසු කතපරිච්ඡෙදරාජිමත්තං.

“උජුකමෙවා” ති චුත්තත්තා චතුරස්සාදිසණ්ඨානාපි අඤ්ජනී වඬ්ඛගතිකා න වට්ටති. සිපාටිකායාති වාසිආදිභණ්ඩනික්ඛිපනපසිබ්බකෙ. ආරකණ්ටකං නාම පොත්ථකාදිඅඅසඬ්ඛාරණත්ථං කතදීසමුඛසත්ථකන්ති වදන්ති. “භමකාරානං දාරුආදිලිබ්බසත්ථක” න්ති කෙවි. වට්ටමණිකන්ති වට්ටං කත්වා උට්ඨපෙතබ්බං පුප්පුළකං. අඤ්ඤන්ති ඉමිනා පිළකාදිං සඬ්ඛණ්භාති. පිප්පුලිකෙති යං කිඤ්චි ඡෙදනකෙ බුද්දකසත්ථෙ. වලිතකන්ති නබ්බිඡෙදනකාලෙ දළ්භග්ගභණ්ණත්ථං වලිහි යුත්තමෙව කරොන්ති. තස්මා තං වට්ටතීති ඉමිනා යං අඤ්ඤම්පි විකාරං දළ්භිකම්මාදිඅත්ථාය කරොන්ති, න වණ්ණමට්ඨත්ථාය, තං වට්ටතීති දීපිතං, තෙන ච කත්තරදණ්ඩකොටියං අඤ්ඤමඤ්ඤම්පි සට්ටනෙන සද්දනිච්ඡරණත්ථාය කතං අයොවලයාදිකං සංයුත්තම්පි කප්පියතො උපපන්නං හොති. මණ්ඩලන්ති උත්තරාරණියා පවෙසනත්ථං ආවාටමණ්ඩලං හොති. උජුකමෙව බන්ධිතුන්ති සම්බන්ධො, උභොසු වා පස්සෙසු එකපස්සෙ වාති වචනසෙසො. වාසිදණ්ඩස්ස උභොසු පස්සෙසු දණ්ඩකොටීනං අවලනත්ථං බන්ධිතුන්ති අත්ථො.

ආමණ්ඩසාරකෙති ආමලකඵලානි පිසිත්වා තෙන කක්කෙන කතතෙලභාජනෙ. තත්ථ කිර පක්ඛිත්තං තෙලං සීතලං හොති. භූමත්ථරණෙති කටසාරාදිමයෙ පරිකම්මකතාය භූමියා අත්ථරිතබ්බඅත්ථරණෙ. පානීයසටෙති සබ්බං භාජනවිකතිං සඬ්ඛණ්භාති. සබ්බං...පෙ.... වට්ටතීති යථාචුත්තෙසු මඤ්චාදීසු ඉත්ථිපුරිසරූපම්පි වට්ටති තෙලභාජනෙසුයෙව ඉත්ථිපුරිසරූපානං පටික්ඛිත්තත්තා, තෙලභාජනෙන සහ අගණෙත්වා විසුං මඤ්චාදීනං ගහිතත්තා වාති වදන්ති, කිඤ්චාපි වදන්ති, එතෙසං පන මඤ්චාදීනං හත්ථෙන ආමසිතබ්බභණ්ඩත්තා ඉත්ථිපුරුපමෙවෙත්ථ න වට්ටතීති ගහෙතබ්බං. අඤ්ඤසන්ති සීමසාමිකානං. රාජවල්ලභෙහීති ලජ්ජීපෙසලාදීනං උපොසථාදිඅන්තරායකරා අලජ්ජීනො භින්නලද්ධිකා ච භික්ඛු අධිජ්ජෙතා තෙහි සහ උපොසථාදිකරණායොගා, තෙනෙව “සීමායා” ති චුත්තං. තෙසං ලජ්ජීපරිසාති තෙසං සීමාසාමිකානං.

අනුබලං දාතුං සමත්ථා ලජ්ජීපරිසා. භික්ඛුහි කතන්ති යං අලජ්ජීනං සෙනාසනහෙදනාදිකං ලජ්ජීභික්ඛුහි කතං, සබ්බඤ්චෙනං සුකතමෙව අලජ්ජීනිග්ගහත්ථාය පවත්තිතබ්බතො.

88. අවජ්ඣායන්තීති නිවනො වින්තෙන්ති. උජ්ඣායනත්ථොති භික්ඛුනො ථෙය්‍යකම්මනින්දනත්ථො “කථඤ්භි නාම අදින්තං ආදියිස්සති”ති, න පන දාරු-සද්දවිසෙසනත්ථො තස්ස බහුවචනත්තා. වචනහෙදෙති එකවචනබහුවචනානං හෙදෙ. සබ්බාවන්තන්ති භික්ඛුහික්ඛුනීආදිසබ්බාවයවචන්තං. බිම්බිසාරොති තස්ස නාමන්ති එත්ථ බිම්බිති සුවණ්ණං. තස්මා සාරස්සවණ්ණසදිසවණ්ණතාය “බිම්බිසාරො”ති වුවචතිති වෙදිතබ්බං. පොරාණසත්ථානුරූපං උජ්ජාදිතො විසතිමාසප්පමාණඋත්තමස්සවණ්ණග්ගස්සනකො ලක්ඛණසම්පන්නො නීලකභාපණොති වෙදිතබ්බො. රුද්‍රදාමෙන නාම කෙනවි උජ්ජාදිතො රුද්‍රදාමකො. සො කිර නීලකභාපණස්ස තිභාගං අග්ගති. යස්මිං පන දෙසෙ නීලකභාපණා න සන්ති, තත්ථාපි කාලකචිරහිතස්ස නිද්ධන්තස්සවණ්ණසස්ස පඤ්චමාසග්ගස්සනකෙන භණ්ඨෙන පාදපරිච්ඡේදො කාතබ්බො. තෙනාති නීලකභාපණස්ස චතුත්ථභාගභූතෙන. පාරාජිකවත්ථුම්භි වානිආදි පාරාජිකානං සබ්බබුද්ධෙහි පඤ්ඤත්තභාවෙන වුත්තං, සඨ්ඝාදිසෙසාදීසු පන ඉතරාපත්තිසුපි තබ්බත්ථුසු ච නානත්තං නත්ථෙව, කෙවලං කෙවි සබ්බාකාරෙන පඤ්ඤපෙන්නි, කෙවි එකදෙසෙනාති එත්තකමෙව විසෙසො. න හි කදාපිසි සම්මාසම්බුද්ධා යථාපරාධං අතික්කම්ම උභ්‍යමධිකං වා සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙන්නි.

පදභාෂ්‍යීයවණ්ණනා

92. පුනපි “ආගන්තුකාමා”ති වුත්තත්තා ච සබ්බථා මනුස්සෙහි අනිවුත්ථපුබ්බෙ අභිනවමාපිතෙ, “පුන න පවිසිස්සාමා”ති නිරාලයෙහි පරිච්චත්තෙ ච ගාමෙ ගාමචොභාරාභාවා ගාමප්පවෙසනාපුච්ඡනාදිකිච්චං නත්ථීති වෙදිතබ්බං. අරඤ්ඤපරිච්ඡේදදස්සනත්ථන්ති ගාමගාමුපවාරෙසු දස්සිතෙසු තදඤ්ඤං අරඤ්ඤන්ති අරඤ්ඤපරිච්ඡේදො සක්කා ඤාතුන්ති වුත්තං. මාතිකායං පන ගාමග්ගහණෙනෙව ගාමුපවාරොපි ගහිතොති දට්ඨබ්බො. ඉන්දබ්බිලෙති උම්මාරෙ. අරඤ්ඤසඨ්ඨිපං ගච්ඡති තථා අභිධම්මෙ වුත්තත්තා. අසතිපි ඉන්දබ්බිලෙ ඉන්දබ්බිලට්ඨානියත්තා “වෙමජ්ඣමෙව ඉන්දබ්බිලොති වුවචති”ති වුත්තං. යත්ථ පන ද්වාරබාහාපි නත්ථී, තත්ථ පාකාරවෙමජ්ඣමෙව ඉන්දබ්බිලොති ගහෙතබ්බං. ලුඨිත්ථාති පවට්ඨිත්ථා.

මජ්ඣිමස්ස පුරිසස්ස සුඡපපාතො වානිආදි මාතුගාමස්ස කාකුට්ඨාපනවසෙන ගහෙනබ්බං, න බලදස්සනවසෙන “මාතුගාමො භාජනාධොවනඋදකං ඡඩ්ඛෙතී”ති (පාරා. අට්ඨ. 1.92) උපරි වුවුවමානත්තා, තෙනෙව “ලෙඩ්ඛුපාතො”ති අවත්වා සුඡපපාතොතිආදි වුත්තං. කුරුන්දට්ඨකථායං මහාපච්චරියඤ්ච සරුපචාරොව ගාමොති අධිජපායෙන “සරුපචාරෙ යිතස්ස ලෙඩ්ඛුපාතො ගාමුපචාරො”ති වුත්තං. කතපරික්ඛෙපොති ඉමිනා පරික්ඛෙපතො බහි උපචාරො න ගහෙනබ්බොති දස්සෙති. සුඡපමුසලපාතොපි අපරික්ඛිත්තගෙහස්සෙව, සො ව යතො පහොති, තත්ථෙව ගහෙනබ්බො, අජ්පහොනට්ඨානෙන පන විජ්ජමානට්ඨානමෙව ගහෙනබ්බං. යස්ස පන සරස්ස සමන්තතො පාකාරාදීහි පරික්ඛෙපො කතො හොති, තත්ථ සොව පරික්ඛෙපො සරුපචාරොති ගහෙනබ්බං.

පුබ්බෙ වුත්තනයෙනාති පරික්ඛිත්තගාමෙ වුත්තනයෙන. සඬකරියතීති මිස්සියති. විකාලෙ ගාමජ්ජවෙසනෙ “පරික්ඛිත්තස්ස ගාමස්ස පරික්ඛෙපං අතික්කමන්තස්ස ආපත්ති පාවිත්තියස්ස. අපරික්ඛිත්තස්ස ගාමස්ස උපචාරං ඔක්කමන්තස්ස ආපත්ති පාවිත්තියස්සා”ති (පාචි. 513) වුත්තත්තා ගාමගාමුපචාරානං අසඬකරතා ඉච්ඡිතබ්බාති ආහ අසඬකරතො වානිආදි. කෙචි පනෙත්ථ පාළියං “අපරික්ඛිත්තස්ස ගාමස්ස උපචාරං ඔක්කමන්තස්සාති ඉදං පරික්ඛෙපාරහට්ඨානං සන්ධාය වුත්තං, න තතො පරං එකලෙඩ්ඛුපාතපරිච්ඡින්නං උපචාරං. තස්මා පරික්ඛෙපාරහට්ඨානසඬබ්බාතං ගාමං ඔක්කමන්තස්සෙව ආපත්ති, න උපචාර”න්ති වදන්ති, තං න ගහෙනබ්බං “සරුපචාරෙ යිතස්ස මජ්ඣිමස්ස පුරිසස්ස ලෙඩ්ඛුපාතබ්බන්තරං ගාමො නාම. තතො අඤ්ඤස්ස ලෙඩ්ඛුපාතස්ස අබ්බන්තරං ගාමුපචාරො නාමා”ති (පාරා. අට්ඨ. 1.92) ඉධෙව අට්ඨකථායං වුත්තත්තා. විකාලෙ ගාමජ්ජවෙසනසික්ඛාපදට්ඨකථායඤ්ච අපරික්ඛිත්තස්ස ගාමස්ස උපචාරො අදින්නාදානෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බොති (පාචි. අට්ඨ. 512) අයමෙව නයො අතිදිස්සිතො. තෙනෙව මාතිකාට්ඨකථායමපි “ය්වායං අපරික්ඛිත්තස්ස ගාමස්ස උපචාරො දස්සිතො, තස්ස වසෙන විකාලෙ ගාමජ්ජවෙසනාදීසු ආපත්ති පරිච්ඡින්නබ්බා”ති (කඬබා. අට්ඨ. දුතියපාරාජිකවණ්ණනා) වුත්තං, තස්මා පරික්ඛිත්තස්ස ගාමස්ස පරික්ඛෙපං අතික්කමන්තස්ස, අපරික්ඛිත්තස්ස ගාමස්ස සරුපචාරතො පට්ඨාය දුතියලෙඩ්ඛුපාතසඬබ්බාතං ගාමුපචාරං ඔක්කමන්තස්ස විකාලෙ ගාමජ්ජවෙසනාපත්ති හොති, මාතිකායඤ්ච විකාලෙ ගාමං පවිසෙය්‍යාති ගාමග්ගහණෙනෙව ගාමුපචාරොපි

ගහිතොති වෙදිතබ්බං. විකාලෙ ගාමප්පවෙසනාදිසුති ආදි-සද්දෙන සරසරුපවාරාදිසු යිතානං උප්පන්නලාභභාජනාදිං සඨගණ්භාති.

නික්ඛමිත්වා බහි ඉන්ද්‍රිඬ්‍යාති ඉන්ද්‍රිඬ්‍යලතො බහි නික්ඛමිත්වා යිතං යං යානං සබ්බමෙතං අරඤ්ඤන්ති යොජනා. ආචරියධනු නාම පකතිභත්ථෙත නවවිදත්ථිපමාණං, ජියාය පන ආරොපිතාය සත්තට්ඨවිදත්ථිමත්තන්ති වදන්ති.

කප්පියන්ති අනුරුපවසෙන වුත්තං අකප්පියස්සාපි අප්පට්ඨගහිතස්ස පරිභොගෙ පාවිත්තියත්තා. පරිච්චාගාදිමිති අකතෙ “ඉදං මය්හං සන්තක”න්ති වත්ථුසාමිනා අවිදිතමිපි පරිග්ගහිතමෙව බාලුම්මත්තාදිතං සන්තකං විය, තාදිසං අවහරන්තොපි ඤාතකාදිහි පච්ඡා ඤත්වා වත්ථුසාමිනා ච අනුබන්ධිතබ්බතො පාරාජිකොච භොති. යස්ස වසෙන පුරිසො ථෙතො භොති, තං ථෙය්‍යන්ති ආහ “අවහරණවිත්තස්සෙනං අධිවචන”න්ති. පපඤ්චසඬබ්බාති තණ්හාමානදිට්ඨිසඬබ්බාතා පපඤ්චකොට්ඨාසා. එකො විත්තකොට්ඨාසොති යානාවාචනපයොගසමුට්ඨාපකො එකො විත්තකොට්ඨාසොති අත්ථො.

අභියොගවසෙනාති අට්ටකරණවසෙන. සවිඤ්ඤාණකෙනෙවාති ඉදං සවිඤ්ඤාණකානඤ්ඤෙව ආවෙණිකවිනිච්ඡයං සන්ධාය වුත්තං. පාණො අපදන්තිආදිසු හි “පදසා නෙස්සාමි”ති පයමං පාදං සඬකාමෙති, ආපත්ති පුල්ලච්චයස්සාතිආදිනා පාළියං (පාරා. 111), හික්ඛු දාසං දිස්වා සුබදුක්ඛං පුච්ඡිත්වා චා අපුච්ඡිත්වා චා “ගච්ඡ, පලායිත්වා සුඛං ජීවා”ති වදති, සො චෙ පලායති, දුතියපදවාරෙ පාරාජිකන්තිආදිනා (පාරා. අට්ඨ. 1.114) අට්ඨකථායඤ්ච යො සවිඤ්ඤාණකානඤ්ඤෙව ආවෙණිකො විනිච්ඡයො වුත්තො, සො ආරාමාදිඅවිඤ්ඤාණකෙසු න ලබ්භතිති තාදිසං සන්ධාය “සවිඤ්ඤාණකෙනෙවා”ති වුත්තං. යො පන විනිච්ඡයො ආරාමාදිඅවිඤ්ඤාණකෙසු ලබ්භති, සො යස්මා සවිඤ්ඤාණකෙසු අලබ්භනකො නාම නත්ථි, තස්මා වුත්තං “නානාභණ්ඩවසෙන සවිඤ්ඤාණකාවිඤ්ඤාණකමිස්සකෙනා”ති. සවිඤ්ඤාණකෙන ච අවිඤ්ඤාණකෙන වාති අත්ථො. යස්මා චෙත්ථ අවිඤ්ඤාණකෙනෙව ආදියනාදිනි ඡපි පදානි න සක්කා යොජෙතුං ඉරියාපථවිකොපනස්ස සවිඤ්ඤාණකවසෙනෙව යොජෙතබ්බතො, තස්මා “අවිඤ්ඤාණකෙනෙවා”ති තතියං පකාරං න වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං.

ආරාමන්ති ඉදං උපලක්ඛණමත්තං දාසාදිසවිඤ්ඤාණකස්සාපි ඉධ සඨගභෙනබ්බතො, නානාභණ්ඩවසෙන හෙත්ථ යොජනා දස්සියති. පරිකප්පිතට්ඨානන්ති පරිකප්පිතොකාසං. සුඛකසාතන්ති එත්ථ මග්ගං ගච්ඡන්තෙහි සත්ථිකෙහි අත්තනා නියමානභණ්ඩතො රඤ්ඤො දාතබ්බභාගො සුඛිකො නාම, සො එත්ථ භඤ්ඤති අදත්ථා ගච්ඡන්තෙහි අවහරීයති, තං වා හන්ති එත්ථ රාජපුරිසා අදදන්තානං සන්තකං බලක්කාරෙනාති සුඛකසාතො, “එත්ථ පවිට්ඨෙහි සුඛිකො දාතබ්බො”ති රුක්ඛපබ්බතාදිසඤ්ඤාණෙන නියමිතප්පදෙසස්සෙතං අධිවචනං.

පඤ්චවීසතිඅවහාරකථාවණ්ණනා

කත්ථචීති එකිස්සා අට්ඨකථායං. එකං පඤ්චකං දස්සිතන්ති “පරපරිග්ගහිතඤ්ච හොති, පරපරිග්ගහිතසඤ්ඤී ව, ගරුකො ව හොති පරික්ඛාරො පඤ්චමාසකො වා අතිරෙකපඤ්චමාසකො වා, ථෙය්‍යවිත්තඤ්ච පච්චුපට්ඨිතං හොති, යානා වාචෙති”ති (පාරා. 122) චුත්තපඤ්චඅවහාරචිගාති එකං පඤ්චකන්ති දස්සිතං. ද්වෙ පඤ්චකානි දස්සිතානීති “ඡහි ආකාරෙහි අදින්තං ආදියන්තස්ස ආපත්ති පාරාජිකස්ස. න ච සකසඤ්ඤී, න ච විස්සාසග්ගාහී, න ච තාවකාලිකං, ගරුකො ව හොති පරික්ඛාරො පඤ්චමාසකො වා අතිරෙකපඤ්චමාසකො වා, ථෙය්‍යවිත්තඤ්ච පච්චුපට්ඨිතං හොති, යානා වාචෙති, ආපත්ති පාරාජිකස්සා”ති (පාරා. 125) එවං චුත්තෙසු ඡසු පදෙසු එකං අපනෙත්ථා සෙසානි පඤ්ච පදානි එකං පඤ්චකං කත්ථා හෙට්ඨා චුත්තපඤ්චකඤ්ච ගහෙත්ථා ද්වෙ පඤ්චකානි දස්සිතානි. එත්ථ පනාති පඤ්චහාකාරෙහිතිආදීසු. සබ්බෙහිපි පදෙහිති පරපරිග්ගහිතඤ්ච හොතිතිආදීහි සබ්බෙහි පඤ්චහි පදෙහි.

පඤ්චන්තං අවහාරානං සමුහො පඤ්චකං. සකො හත්ථො සහත්ථො, තෙන නිබ්බත්තො, තස්ස වා සම්බන්ධීති සාහත්ථිකො, අවහාරො. සාහත්ථිකාදි පඤ්චකං සාහත්ථිකපඤ්චකන්තිආදිපදවසෙන නාමලාභො දට්ඨබ්බො. එවං සෙසෙසුපි. තතියපඤ්චමෙසු පඤ්චකෙසුති සාහත්ථිකපඤ්චකථෙය්‍යාවහාරපඤ්චකෙසු. ලබ්භමානපදවසෙනාති සාහත්ථිකපඤ්චකෙ ලබ්භමානස්ස නිස්සග්ගියාවහාරපදස්ස වසෙන, ථෙය්‍යාවහාරපඤ්චකෙ ලබ්භමානස්ස පරිකප්පාවහාරපදස්ස ව වසෙන යොජෙතබ්බන්ති අත්ථො.

නිස්සග්ගියො නාම...පෙ....පාරාජිකස්සාති ඉමිනා බහිසුඛකසාතපාතනං නිස්සග්ගියපයොගොති දස්සෙති. “හත්ථෙ භාරං ථෙය්‍යවිත්තො භූමියං

නික්ඛිපති, ආපත්ති පාරාජිකස්සා”ති (පාරා. 101) චුත්තත්තා පන සුද්ධචිත්තෙන ගහිතපරහණ්ඩස්ස ථෙය්‍යචිත්තෙන ගුම්ඛාදිපට්ඨඡන්තට්ඨානෙ ඛිපනම්පි ඉමස්මි. නිස්සග්ගියපයොගෙ සඬගය්හතීති දට්ඨබ්බං. කිරියාසිද්ධිතො පුරෙතරමෙව පාරාජිකාපත්තිසඬබ්බානං අත්ථං සාධෙතීති අත්ථසාධකො. අථ වා අත්තනො චත්තමානක්ඛණෙ අවිජ්ජමානම්පි කිරියාසිද්ධිසඬබ්බානං අත්ථං අවස්සං ආපත්තිං සාධෙතීතිපි අත්ථසාධකො. අසුකං නාම භණ්ඩං යදා සක්කොසීති ඉදං නිදස්සනමත්තං පරස්ස තෙලකුම්භියා උපාහනාදීනං නික්ඛෙපපයොගස්සාපි අත්ථසාධකත්තා. තථා හි චුත්තං මාතිකාට්ඨකථායං

—

“අත්ථසාධකො නාම ‘අසුකස්ස භණ්ඩං යදා සක්කොති, තදා තං අවහරා’ති අඤ්ඤං ආණාපෙති. තත්ථ සචෙ පරො අනන්තරායිකො හුත්වා තං අවහරති, ආණාපකස්ස ආණත්තික්ඛණෙයෙව පාරාජිකං. පරස්ස වා පන තෙලකුම්භියා පාදග්ගනකතෙලං අවස්සං පිචනකානි උපාහනාදීනි පක්ඛිපති, හත්ථතො මුත්තමත්තෙයෙව පාරාජික”න්ති (කඬබ්බා. අට්ඨ. දුතියපාරාජිකචණ්ණනා).

ඉමස්ස අත්ථසාධකස්ස ආණත්තියා ව කො විසෙසොති? තඬ්ඛණඤ්ඤෙව ගහණෙ නියුඤ්ජනං ආණත්තිකපයොගො, කාලන්තරෙන ගහණත්ථං නියොගො අත්ථසාධකොති අයං නෙසං විසෙසො. තෙනෙවාහ “අසුකං නාම භණ්ඩං යදා සක්කොසී”තිආදි. ධුරනික්ඛෙපො පන උපනික්ඛිත්තභණ්ඩවසෙන චෙදිතබ්බොති ඉදං නිදස්සනමත්තං, ආරාමාහිසුඤ්ජනාදීසුපි තාවකාලිකභණ්ඩදෙය්‍යානං අදානෙපි ඵසෙව නයො. භණ්ඩග්ගහණප්පයොගතො ආණත්තියා පුබ්බත්තා ආහ “ආණත්තිවසෙන පුබ්බපයොගො චෙදිතබ්බො”ති. පයොගෙන සහ චත්තමානො අවහාරො සහපයොගොති ආහ “යානාවාචනවසෙන”ති, ඉදඤ්ච නිදස්සනමත්තං බීලසඬකමනාදීසුපි අසති යානාවාචනෙ සහපයොගත්තා. චුත්තඤ්ච මාතිකාට්ඨකථායං “යානාවාචනවසෙන බීලාදීනි සඬකාමෙත්වා ඛෙත්තාදිග්ගහණවසෙන ව සහපයොගො චෙදිතබ්බො”ති (කඬබ්බා. අට්ඨ. දුතියපාරාජිකචණ්ණනා).

තුලයිත්වාති උපපරික්ඛිත්වා. සාමීචීති චත්තං. සකසඤ්ඤාය අදෙන්තස්ස ආපත්ති නත්ථීති වදන්ති. සම්මද්දොති නිවිද්ධතාසඬබ්බොහො. භට්ඨෙය ජනකායෙති අපගතෙ ජනසමූහෙ. අත්තනො සත්තකං කත්වා ඵත්තස්සෙව භික්ඛුනො දෙහීති ඉදං උභින්නම්පි කුක්කුච්චවිනෝදනත්ථං චුත්තං.

අවහාරකස්ස හි “මයා සහත්ථෙන න දින්නං, හණ්ඩදෙය්‍යං එත” න්ති කුක්කුච්චං උප්පජ්ජෙය්‍යා, ඉතරස්ස ච “මයා පයමං ධුරනික්ඛෙපං කත්වා පච්ඡා අදින්නං ගහිත” න්ති කුක්කුච්චං උප්පජ්ජෙය්‍යාති.

සමග්ගන්ති අප්පග්ගං. දාරුඅත්ථං එරතීති දාරුහි කත්තබ්බකිච්චං සාධෙති. එකදිවසං දන්තකට්ඨවිජේදනාදිනා යා අයං අග්ගහානි වුත්තා, සා සබ්බා හණ්ඩසාමිනා කිණිත්වා ගහිතමෙව සන්ධාය වුත්තා. සබ්බං පනෙනං අට්ඨකථාවරියප්පමාණෙන වෙදිතබ්බං. පාසාණඤ්ච සක්ඛරඤ්ච පාසාණසක්ඛරං.

අක්ඛදස්සාති එත්ථ අක්ඛ-සද්දෙන කිර විනිවිජයසාලා වුච්චති, තත්ථ නිසිදිත්වා වජ්ජාවජ්ජං නිරූපයන්තීති “අක්ඛදස්සා” ති වුච්චන්ති ධම්මවිනිවිජනකා. හනනං නාම හත්ථපාදාදීහි පොඨනඤ්චෙව හත්ථනාසාදිවිජේදනඤ්ච හොතීති ආහ “හනෙය්‍යුන්ති පොථෙය්‍යුඤ්චෙව ඡින්නදෙය්‍යුඤ්චා” ති.

පදහාජනීයඤ්ච “හත්ථෙන වා පාදෙන වා කසාය වා වෙත්තෙන වා අඬ්ඬදණ්ඩකෙන වා ඡජ්ජාය වා හනෙය්‍යු” න්ති (පාරා. 92) වුත්තං. තත්ථ අඬ්ඬදණ්ඩකෙනාති ද්විහත්ථප්පමාණෙන රස්සමුග්ගරෙන, වෙළුපෙසිකාය වා. ඡජ්ජාය වාති හත්ථාදීනං ඡේදනෙන. ඡින්නදන්ති එතාය හත්ථපාදාදීනීති ඡජ්ජා, සත්ථං, තෙන සත්ථෙනානිපි අත්ථො. නීහරෙය්‍යුන්ති රට්ඨතො නීහරෙය්‍යුං. “වොරොසි...පෙ.... ථෙන්නොසි” ති එත්ථ පරිභාසෙය්‍යුන්ති පදං අජ්ඣාහරිත්වා අත්ථො වෙදිතබ්බොති ආහ “වොරොසි...පෙ.... පරිභාසෙය්‍යු” න්ති. යං තං හණ්ඩං දස්සිතන්ති සම්බන්ධො.

93. යත්ථ යත්ථ ධීතන්ති භූමියාදීසු යත්ථ යත්ථ ධීතං. යථා යථා ආදානං ගච්ඡතීති යෙන යෙන ආකාරෙන ගහණං උපගච්ඡති.

භූමට්ඨකථාවණ්ණනා

94. වාචාය වාචායාති එකෙකත්ථදීපිකාය වාචාය වාචාය. උපලද්ධොති ඤාතො. පාළියං සෙසඅට්ඨකථාසු ච කුදාලං වා පිටකං වාති ඉදමෙව ද්වයං වත්වා වාසිඵරසුනං අවුත්තත්තා තෙසමිපි සඬ්ඛෙපට්ඨකථාදීසු ආගතභාවං දස්සෙතුං සඬ්ඛෙපට්ඨකථායන්තිආදි වුත්තං. ථෙය්‍යවිත්තෙන කතත්තා “දුක්කට්ඨෙ සද්ධිං පාවිත්තියානී” ති වුත්තං.

අට්ඨවිධං හෙතන්තිආදීසු එතං දුක්ඛං නාම ටෙරෙහි ධම්මසඬගාහකෙහි ඉමස්මිං යානෙ සමොධානෙන්වා අට්ඨවිධන්ති දස්සිතන්ති යොජනා. සබ්බෙසම්පි දුක්ඛානං ඉමෙසුයෙව අට්ඨසු සඬගහෙතබ්බභාවතො පන ඉතරෙහි සත්තහි දුක්ඛටෙහි විනිවුත්තං විනයදුක්ඛටෙයෙව සඬගහෙතබ්බං. දසවිධං රතනන්ති “මුත්තා මණි වෙළුරියො සඬබ්බො සිලා පචාළං රජතං ජාතරූපං ලොහිතකො මසාරගල්ල” න්ති එවමාගතං දසවිධං රතනං.

“මුත්තා මණි වෙළුරියො ව සඬබ්බො,
සිලා පචාළං රජතඤ්ඤ ව හෙමං;
ලොහිතකඤ්ඤ මසාරගල්ලං,
දසෙනෙ ධීරො රතනානි ජඤ්ඤා” ති. —

හි වුත්තං. සත්තවිධං ධඤ්ඤන්ති සාලි වීහි යවො කඬගු කුදුසං වරකො ගොඬුමොති ඉමං සත්තවිධං ධඤ්ඤං. ආවුධහණ්ඩාදින්ති ආදි-සද්දෙන තුරියහණ්ඩඉත්ථීරූපාදිං සඬගණ්භාති. අනාමසිතබ්බෙ වත්ථුමහි දුක්ඛං අනාමාසදුක්ඛං. දුරුපච්ඡේණදුක්ඛටන්ති “අකත්තබ්බ”න්ති වාරිතස්ස කතත්තා දුට්ඨු උපච්ඡේණං වරිතන්ති දුරුපච්ඡේණං, තස්මිං දුක්ඛං දුරුපච්ඡේණදුක්ඛං. විනයෙ පඤ්ඤත්තං අවසෙසං දුක්ඛං විනයදුක්ඛං. එකාදස සමනුභාසනා නාම හික්ඛුපාතිමොක්ඛෙ වත්තාරො යාවතතියකා සඬසාදිසෙසා අරිට්ඨසික්ඛාපදන්ති පඤ්ඤ, හික්ඛුනීපාතිමොක්ඛෙ එකං යාවතතියකපාරාජිකං වත්තාරො සඬසාදිසෙසා වණ්ඩකාලීසික්ඛාපදන්ති ඡ.

සහපයොගතො පටියාය වෙන්ථ පුරිමපුරිමා ආපත්තියො පටිප්පස්සම්භන්තිති ආහ අථ ධුරනික්ඛෙපං අකත්වාතිආදි. “ධුරනික්ඛෙපං අකත්වා”ති වුත්තත්තා ධුරනික්ඛෙපං කත්වා පුන ඛණන්තස්ස පුරිමාපත්තියො න පටිප්පස්සම්භන්තිති වදන්ති. “ෂෙදනපච්චයා දුක්ඛං දෙසෙත්වා මුච්චති”ති වත්වා පුබ්බපයොගෙ ආපත්තීනං දෙසෙතබ්බතාය අවුත්තත්තා සහපයොගෙ පත්තෙ පුබ්බපයොගෙ ආපත්තියො පටිප්පස්සම්භන්තිති වෙදිතබ්බං.

අපරද්ධං විරද්ධං බලිතන්ති සබ්බමෙතං යඤ්ඤ දුක්ඛටන්ති එත්ථ වුත්තස්ස දුක්ඛටස්ස පරියායවචනං, යං මනුස්සො කරෙතිආදි පනෙත්ථ ඔපම්මනිදස්සනං. සංයොගභාවොති ද්විත්තං සන්ධාය වුත්තං, තෙන රස්සත්තස්සාපි නිමිත්තං දස්සිතන්ති වෙදිතබ්බං. එකස්ස මූලෙති එකස්ස සන්තිකෙ. සබ්බත්ථාපි ආමසනෙ දුක්ඛං, එන්ද්‍රාපනෙ ථුල්ලච්චයඤ්ඤ විසුං විසුං ආමසනඑන්ද්‍රාපනපයොගං කරොන්තස්සෙව හොති, එකපයොගෙන

ගණ්හන්තස්ස පන උද්ධාරෙ පාරාජිකමෙව, න දුක්කටථුල්ලව්වයානීති වදන්ති, එකපයොගෙන ගණ්හන්තස්සාපි ආමසනචන්දාපනානම්පි ලබ්භමානත්තා තං න ගහෙතබ්බං. න හි සක්කා අනාමසිත්වා අචන්දාපෙත්වා ච කිඤ්චි ගහෙතුං. “එකමෙව දෙසෙත්වා මුච්චති” ති පංසුබණ්ණාදිසමානපයොගෙපි පුරිමා ආපත්ති උත්තරමුත්තරං ආපත්තිං පත්වා පටිප්පස්සම්භන්තීති සඤ්ඤාය කුරුන්දට්ඨකථායං වුත්තං, ඉතරට්ඨකථාසු පන බණ්ණපයොගහෙදෙහි පයොගෙ පයොගෙ ආපන්නා ආපත්තියො උත්තරමුත්තරං පත්වා න පටිප්පස්සම්භන්ති අඤ්ඤමඤ්ඤං සදිසත්තා වියුහනං පත්වා තා සබ්බාපි පටිප්පස්සම්භන්ති විසදිසපයොගත්තාති ඉමිනා අධිප්පායෙන පටිප්පස්සද්ධිවිධානං වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. ඉමිනා හි අවහාරකස්ස ආසන්නං ඔරිමන්තං පරාමසති.

තත්ථෙවාති මුඛවට්ටියමෙව. බුන්දෙනාති කුම්භියා හෙට්ඨිමතලෙන. එකට්ඨානෙ ධීතාය කුම්භියා යානා වාවනං ඡහි ආකාරෙහි වෙදිතබ්බන්ති සම්බන්ධො. එකට්ඨානෙති ච සඬ්ඛලිකබද්ධභාවෙන එකස්මිං පතිට්ඨිතොකාසට්ඨානෙති අත්ථො. බාණුකං කෙසග්ගමත්තම්පි යානා වාවෙතීති බාණුකං අත්තනො පතිට්ඨිතට්ඨානනො පඤ්චහි ආකාරෙහි යානා වාවෙති. ඡින්නමත්තෙ පාරාජිකන්ති අවස්සං වෙ පතති, ඡින්නමත්තෙ පාරාජිකං. පරිච්ඡෙදොති පඤ්චමාසකාදිගරුභාවපරිච්ඡෙදො. අපබ්බුහන්තොති ධීතට්ඨානනො අපනයනවසෙන වියුහන්තො රාසිං කරොන්තො. එවං කත්වාති භාජනමුඛවට්ටියා කුම්භිගතෙන භාජනගතස්ස එකාබද්ධභාවං වියොපෙත්වාති අත්ථො. උපඨිසකුම්භියන්ති උපඨිසපුණ්ණාය කුම්භියා. විනයධම්මතාති අධිකකාරණාලාභෙ විනයවිනිවිජයධම්මතාති අධිප්පායො. න කෙවලඤ්ඤෙත්ථ ගරුකතාව, සුත්තානුගමනම්පි අත්ථීති දස්සෙත්තො අපිවාතිආදිමාහ. කණ්ඨෙයන පන පරිච්ඡින්නකාලෙති මුඛගතං අජ්ඣොභටකාලෙති අත්ථො. අජ්ඣොභරණමෙව හෙත්ථ පරිච්ඡින්නදනං, න කණ්ඨපිදහනං. වික්කනන්ති ටද්ධං, බහලං සනන්ති අත්ථො.

යොපි ථෙය්‍යවිත්තෙන පරස්ස කුම්භියා පාදග්ග්‍යනකං සප්පිං වා තෙලං වා අවස්සං පිවනකං යං කිඤ්චි දුකුලසාටකං වා වම්මබණ්ඩාදීනං වා අඤ්ඤතරං පක්ඛිපති, හත්ථනො මුත්තමත්තෙ පාරාජිකන්ති එත්ථ අවහාරො විමංසිතබ්බො. යදි ච දුකුලාදීසු සප්පිතෙලානං පවිසනං සන්ධාය පාරාජිකං හවෙය්‍ය, තත්ථ පටිට්ඨතෙලාදිනො කුම්භිගතෙන එකාබද්ධතාය න තාව අවහාරො භාජනන්තරං පවෙසෙත්වා ගහණකාලෙ විය. තථා හි වුත්තං – “භාජනං පන නිමුජ්ජාපෙත්වා ගණ්හන්තස්ස යාව එකාබද්ධං හොති, තාව

රක්ඛති” තිආදි. අථ තෙලාදිවිනාසෙන පාරාජිකං භවෙය්‍ය, තදාපි තිණුජ්ඣාපනාදීසු විය අවහාරො නත්ථි, දුක්කටෙන සද්ධිං භණ්ඩදෙය්‍යමෙව භොති, තථා ච පාදග්ගනකං තෙලාදිං පීතං දුකුලාදිං උද්ධරන්තස්සාපි පාරාජිකං න සියා තත්ථ පට්ටියස්ස තෙලාදිනො විනට්ඨට්ඨෙත ගභණුක්ඛණෙ අවිජ්ජමානත්තා, විජ්ජමානත්තෙන ච උද්ධාරෙයෙව පාරාජිකං චත්තබ්බං, න භත්ථතො මුත්තමත්තෙති. සබ්බඅට්ඨකථාසු ච දුකුලාදීනං පක්ඛිපතෙ භත්ථතො මුත්තමත්තෙ පාරාජිකස්ස වුත්තත්තා න තං පටික්ඛිපිතුං සක්කා. අට්ඨකථාජ්ජමාණෙන පනෙතං ගභතබ්බං, යුත්ති පනෙත්ථ පණ්ඩිතෙහි පුබ්බාපරං සංසන්දිත්වා උද්ධාරෙතබ්බා.

පලිබුජ්ඣස්සතීති නිවාරෙස්සති. වුත්තනයෙන පාරාජිකන්ති භත්ථතො මුත්තමත්තෙයෙව පාරාජිකං. නෙව අවහාරො, න ගීවාති අත්තනො භාජනත්තා වුත්තං, අනාපත්තිමත්තමෙව වුත්තං, න පන එවං විචාරිතන්ති අධිජ්ජායො. බහිගතං නාම භොතීති තතො පට්ඨාය තෙලස්ස අට්ඨානතො අධොමුඛභාවතො ච බහිගතං නාම භොති. අන්තො පට්ඨාය ඡිද්දෙ කරියමානෙ තෙලස්ස නික්ඛමිත්වා ගතගතට්ඨානං භාජනසංඛ්‍යාමෙව ගච්ඡතීති ආහ “බාහිරන්තතො පාදග්ගනකෙ ගලිතෙ පාරාජික” න්ති. යථා තථා වා කතස්සාති බාහිරන්තතො වා අබ්භන්තරන්තතො වා පට්ඨාය කතස්ස. මජ්ඣෙකං යපෙත්වා කතඡිද්දෙති මජ්ඣෙකං ටොකං කපාලං යපෙත්වා පච්ඡා තං ඡින්දන්තෙන කතඡිද්දෙ.

පත්ථිනස්ස බාදනං ඉතරස්ස පානඤ්ච සජ්ජිආදීනං පරිභොගොති ආහ “අබාදිතබ්බං වා අපාතබ්බං වා කරොති” ති. කස්මා පනෙත්ථ දුක්කටං වුත්තන්ති ආහ “යානාවාචනස්ස නත්ථිතාය දුක්කට” න්ති. පුරිමද්වයන්ති හෙදනං ඡඩ්ඛනඤ්ච. කුම්භිජ්ජරකරණෙනාති පුණ්ණකුම්භියා ජ්ජරකරණෙන. මාතිකාඋජ්ජරකරණෙනාති උදකපුණ්ණාය මාතිකාය උජ්ජරකරණෙන. එකලක්ඛණන්ති හෙදනං කුම්භියා ජ්ජරකරණෙන, ඡඩ්ඛනං මාතිකාය උජ්ජරකරණෙන ච සද්ධිං එකසභාවං. පච්ඡිමං පන ද්වයන්ති ඤාපනං අපරිභොගකරණඤ්ච. එත්ථ එවං විනිවිජයං වදන්තීති එතස්මිං මහාඅට්ඨකථායං වුත්තෙ අත්ථෙ එකෙ ආචරියා එවං විනිවිජයං වදන්ති. පච්ඡිමද්වයං සන්ධාය වුත්තන්ති එත්ථ පුරිමපදද්වයෙ විනිවිජයො භෙට්ඨා වුත්තානුසාරෙන සක්කා විඤ්ඤාතුන්ති තත්ථ කිඤ්චි අවත්වා පච්ඡිමපදද්වයං සන්ධාය “යානාවාචනස්ස නත්ථිතාය දුක්කට” න්ති ඉදං වුත්තන්ති අධිජ්ජායො. ටෙය්‍යවිත්තෙනාති අත්තනො වා පරස්ස වා කාතුකාමතාවසෙන උජ්ජන්තට්ඨායවිත්තෙන. විනාසෙතුකාමතායාති භත්ථපාදාදීනි ඡින්දන්තො විය කෙවලං විනාසෙතුකාමතාය. වුත්තනයෙන භින්දන්තස්ස වා

ජඩ්ඛෙත්තස්ස වාති මුග්ගරෙන පොථෙත්වා භින්දත්තස්ස වා උදකං වා වාලිකං වා ආකිරිත්වා උත්තරාපෙත්තස්ස වාති අත්ථො. අයුත්තන්ති චෙති පාළියං පුරිමද්වයෙපි දුක්කට්ඨස්සෙව වුත්තත්තා “පුරිමද්වයෙ පාරාජික” න්ති ඉදං අයුත්තන්ති යදි තුම්භාකං සියාති අත්ථො. නාති අයුත්තභාවං නිසෙධෙත්වා තත්ථ කාරණමාහ “අඤ්ඤථා ගහෙතඛිබ්බත්ථතො” ති.

එවමෙකෙ වදන්තීති හෙට්ඨා වුත්තස්ස අත්ථනයස්ස අත්තනා අනභිමතභාවං දස්සෙත්වා සයං අඤ්ඤථාපි පාළිං අට්ඨකථඤ්ච සංසන්දිත්වා අත්ථං දස්සෙතුකාමො අයං පනෙත්ථ සාරොතිආදිමාහ. අවාචෙතුකාමොවාති ථෙය්‍යවිත්තෙන යානා අවාචෙතුකාමොව. අජඩ්ඛෙතුකාමොයෙවාති එත්ථාපි ථෙය්‍යවිත්තෙනාති සම්බන්ධිතඛිබ්බං. ඉදඤ්භි ථෙය්‍යවිත්තපක්ඛං සන්ධාය වුත්තං නාසෙතුකාමතාපක්ඛස්ස වක්ඛමානත්තා. තෙනෙවාහ නාසෙතුකාමතාපක්ඛෙ පනාතිආදි. ඉතරථාපි යුජ්ජතීති ථෙය්‍යවිත්තභාවා යානා වාචෙතුකාමස්සාපි දුක්කට්ඨං යුජ්ජතීති වුත්තං හොති.

භූමට්ඨකථාවණ්ණනානායො නිට්ඨිතො.

ආකාසට්ඨකථාවණ්ණනා

96. ආකාසට්ඨකථායං අත්තොවත්ථුම්භිති පරික්ඛිත්තස්ස වත්ථුස්ස අත්තො. අත්තොගාමෙති පරික්ඛිත්තස්ස ගාමස්ස අත්තො. අපරික්ඛිත්තෙ පන වත්ථුම්භි ගාමෙ වා ඨිතට්ඨානමෙව යානං. අට්ඨිමුඛං කරොති...පෙ.... රක්ඛතීති තෙන පයොගෙන තස්ස ඉච්ඡිතට්ඨානං ආගතත්තා රක්ඛති. ගාමතො නික්ඛන්තස්සාති පරික්ඛිත්තගාමතො නික්ඛන්තස්ස. කපිඤ්ජරො නාම අඤ්ඤමඤ්ඤං යුජ්ඣාපනත්ථාය බාලජනෙහි පොසාවනියපක්ඛිජාති.

වෙහාසට්ඨකථාවණ්ණනා

97. වෙහාසට්ඨකථායං ඡින්නමත්තෙ මුත්තමත්තෙති යථා ඡින්නං මුත්තඤ්ච පකතිට්ඨානෙ න තිට්ඨති, තථා ඡෙදනං මොචනඤ්ච සන්ධාය වුත්තං.

උදකට්ඨකථාවණ්ණනා

98. උදකට්ඨකථායං සන්දමානඋදකෙ නික්ඛිත්තං න තිට්ඨතීති ආහ “අසන්දනකෙ උදකෙ” ති. අනාපත්තීති භත්ථවාරපදවාරෙසු දුක්කට්ඨාපත්තියා අභාවං සන්ධාය වුත්තං. කඬ්ඨතීති හෙට්ඨතො ඔසාරෙති. සකලමුදකන්ති දණ්ඨෙත පුට්ඨොකාසගතං සකලමුදකං. න උදකං යානන්ති අත්තනා කතට්ඨානස්ස අට්ඨානත්තා. පදුමිනියන්ති පදුමගච්ඡෙ. කලාපබන්ධන්ති භත්ථකචසෙන බුද්දකං කත්වා බද්ධං කලාපබද්ධං. භාරබද්ධං නාම

සීසභාරාදිවසෙන බද්ධං. මුළාලන්ති කන්දං. පත්තං වා පුජ්ඵං වාති ඉදං කද්දමස්ස අන්තො පවිසිත්වා යීතං සන්ධාය වුත්තං. නිද්ධමනතුම්බන්ති වාපියා උදකස්ස නික්ඛමනනාලං. උදකවාහකන්ති මහාමාතිකං. අවහාරෙන සො න කාරෙතබ්බොති ඉමිනා පාණං ජීවිතා වොරොපනෙ ආපත්තියා සබ්බත්ථ න මුච්චන්ති දීපෙති. මාතිකං ආරොපෙත්වාති බුද්දකමාතිකං ආරොපෙත්වා. මරිත්වා...පෙ....තිට්ඨන්ති ඵත්ථ මතමච්ඡානංයෙව තෙසං සන්තකත්තා අමතෙ ගණ්හන්තස්ස නත්ථි අවහාරො.

නාවට්ඨකථාවණ්ණනා

99. නාවට්ඨකථායං පුල්ලච්චයම්පි පාරාජිකම්පි හොතිති ඵත්ථ පයමං යානා අවාචෙත්වා මුත්තෙ පුල්ලච්චයං, පයමං පන යානා වාචෙත්වා මුත්තෙ පාරාජිකන්ති වෙදිතබ්බං. පාසෙ බද්ධසුකරො වියාතිආදිනා වුත්තං සන්ධායාහ “තත්ථ යුත්ති පුබ්බෙ වුත්තාඵවා”ති. විපන්තට්ඨනාවාති විසමවාතෙහි දෙසන්තරං පලාතා, හිජ්ජිත්වා වා විනාසං පත්වා උදකෙ නිමුජ්ජිත්වා හෙට්ඨා භූමිතලං අජ්ජත්වා සාමිකෙහි ච අපරිච්චිත්තාලයා වුච්චති. බලවා ච වාතො ආගම්මාති ඉමිනා අසති වාතෙ අයං පයොගො කතොති දස්සෙති. පුග්ගලස්ස නත්ථි අවහාරොති සුක්ඛමාතිකායං උජුකරණනෙයෙන වුත්තං. තං අත්තනො පාදෙන අනක්කමිත්වා හත්ථොන ච අනුක්ඛිපිත්වා අඤ්ඤස්මිං දණ්ඩාදිසු බන්ධිත්වා යපිතෙ යුජ්ජති, අත්තනො පාදෙන අක්කමිත්වා හත්ථොන ච උක්ඛිපිත්වා යීතස්ස පන බලවවාතෙන ඡත්තච්චරාදිසු පහටෙසු පකතිං විජහිත්වා දළ්භතරං අක්කමනගහණාදිපයොගො අභිනවො කාතබ්බො සියා. ඉතරථා ඡත්තච්චරාදිති වා විගච්ඡන්ති, අවහාරකො වා සයං පතිස්සති, නාවා ච තදා න ගම්ස්සති. තස්මා ඊදිසෙ අභිනවජ්ජපයොගෙ සති අවහාරෙන හවිතබ්බං. සුක්ඛමාතිකායං උජුකතාය උදකාගමනකාලෙ කාතබ්බකිච්චං නත්ථිති තං ඉධ නිදස්සනං න හොති. දාසං පන පකතියා පලායන්තං “සීසං යාහි”ති වත්වා පකතිගමනතො තුරිතගමනුජ්ජපාදනාදිනා ඉධ නිදස්සනෙන හවිතබ්බන්ති අම්භාකං බන්ති, විමංසිත්වා ගහෙතබ්බං. වාතෙ ආගතෙපි යත්ථ අතිලහුකත්තා නාවාය කඤ්චි පයොගං අකත්වා පකතියා අවහාරකො තිට්ඨති, තත්ථිදං අට්ඨකථායං වුත්තන්ති ගහෙතබ්බං.

යානට්ඨකථාවණ්ණනා

100. යානට්ඨකථායං උභොසු පස්සෙසුති චතුන්නං ථම්භානං උපරි චතුරස්සං දාරුසඛිසාටං ආරොපෙත්වා තස්ස වාමදක්ඛිණපස්සෙසු උභොසු වාතාතපාදිපරිස්සයවිනෝදනත්ථං ගරුළපක්ඛිනො උභො පක්ඛා විය කතා සන්දමානිකා. දුකයුත්තස්සාති ද්විහි ගොණෙහි යුත්තස්ස. අයුත්තකන්ති

ගොණෙහි අයුත්තං. කප්පකතාති ද්විත්තං සිබානං සන්ධිට්ඨානෙ ගොසිඬ්ඨානි විය ද්වෙ කොටියො යපෙත්වා උපත්ථම්හනී කප්පකතා නාම, සා ද්විහිපි කොටිහි භූමියං පතිට්ඨාති, තෙනාහ “ඡ යානානී”ති. තිණි වා වත්තාරි වා යානානීති අකප්පකතාය උපත්ථම්හනියා ව ද්විත්තං වක්කානඤ්ච වසෙන තිණි යානානී, කප්පකතාය වසෙන වත්තාරි යානානී, තථා පථවියං යපිතස්ස තිණි යානානීති සම්බන්ධො. අක්ඛසීසෙහීති අක්ඛදාරුනො ද්විහි කොටිහි. අක්ඛුද්ධිහිති අක්ඛදාරුනා සම්පට්ඨිතකා හෙට්ඨිමහාගෙ කප්පකතා ද්වෙ දාරුඛණ්ඩා අක්ඛුද්ධියො නාම, තාසං කප්පකතානං ද්විත්තං කප්පසීසානි වත්තාරි ඉධ “අක්ඛුද්ධියො”ති වුවුවන්ති, තෙනාහ “චතුහි ව අක්ඛුද්ධිහි”ති. තාහි පතිට්ඨිතාහි පතිට්ඨිතට්ඨානානි වත්තාරි ධුරෙන පතිට්ඨිතට්ඨානං එකන්ති පඤ්ච යානානි භොන්ති. උද්ධියොව “උද්ධිබාණුකා”ති වුත්තා, උද්ධිබාණුකානං අභාවෙ අක්ඛසීසානං පතිට්ඨානොකාසං දස්සෙන්නො ආහ සමමෙව බාහං කත්වාතිආදි. තත්ථ සමමෙවාති උද්ධියො හෙට්ඨා අනොලම්බෙන්වා බාහුනො හෙට්ඨිමහාගං සමං කත්වා ද්විත්තං බාහුදාරුනං මජ්ඣෙ අක්ඛසීසප්පමාණෙන ඡද්දං කත්වා තත්ථ අක්ඛසීසානි පවෙසිතානි භොන්ති, තෙන බාහානං හෙට්ඨාහාගං සබ්බං භූමිං ඵුසිත්වා තිට්ඨති, තෙනාහ “සබ්බං පථවිං ඵුසිත්වා තිට්ඨති”ති. සෙසං නාවායං වුත්තසදිසන්ති ඉමිනා යදි පන තං එවං ගච්ඡන්තං පකතිගමනං පච්ඡින්නදිත්වා අඤ්ඤං දිසාහාගං නෙති, පාරාජිකං. සයමෙව යං කිඤ්චි යානං සම්පත්තං යානා අවාලොන්තොව වික්කිණිත්වා ගච්ඡති, නෙවත්ථි අවහාරො, හණ්ඩදෙය්‍යං පන භොතීති ඉමං නායං අතිදිසති.

භාරට්ඨකථාවණ්ණනා

101. භාරට්ඨකථායං භාරට්ඨන්ති මාතිකාපදස්ස භාරො නාමාති ඉදං අත්ථදස්සන්නන්ති ආහ “භාරොයෙව භාරට්ඨ”න්ති. පුරිමගලෙති ගලස්ස පුරිමහාගෙ. ගලවාටකොති ගීවාය උපරිමගලවාටකො. උරපරිවිජේදමජ්ඣෙති උරපරියන්තස්ස මජ්ඣෙ. සාමිකෙහි අනාණත්තොති ඉදං යදි සාමිකෙහි “ඉමං භාරං නෙත්වා අසුකට්ඨානෙ දෙහී”ති ආණත්තො භවෙය්‍ය, තදා තෙන ගහිතහණ්ඩං උපනික්ඛිත්තං සියා, තඤ්ච ටෙය්‍යවිත්තෙන සීසාදිතො ඔරොපෙන්තස්සාපි අවහාරො න සියා, සාමිකානං පන ධුරනික්ඛෙපෙ එව සියාති තතො උපනික්ඛිත්තහණ්ඩහාවතො වියොජෙතුං වුත්තං, තෙනෙව වක්ඛති “තෙහි පන අනාණත්තත්තා පාරාජික”න්ති. සංසන්නොති සීසතො අනුක්ඛිපන්නො, යදි උක්ඛිපෙය්‍ය,

උක්ඛිත්තමත්තෙ පාරාජිකං, තෙනාහ සීසතො කෙසග්ගමත්තමිතිආදි. යො වායන්ති යො අයං විනිච්ඡයො.

ආරාමට්ඨකථාවණ්ණනා

102. ආරාමට්ඨකථායං ආරාමං අභිසුඤ්ජනීති ඉදං අභියොගකරණං පරෙසං භූමට්ඨහණ්ඩාදීසුපි කාතුං වට්ටතියෙව. ආරාමාදිථාවරෙසු පන යෙභුයොන අභියොගවසෙනෙව ගහණසම්භවතො එත්ථෙව පාළියං අභියොගො වුත්තො, ඉති ඉමිනා නයෙන සබ්බත්ථාපි සක්කා ඤාතුන්ති ගහෙතබ්බං. අදින්නාදානස්ස පයොගත්තාති සහපයොගමාහ. වත්ථුමිහියෙව කතපයොගත්තා සහපයොගවසෙන හෙතං දුක්කටං. සයම්පීති අභිසුඤ්ජකොපි. “කිං කරොමි කිං කරොමි”ති එවං කිඨකාරමෙව පටිස්සුණන්තො විය වරතීති කිඨකාරපටිස්සාවි, තස්ස භාවො කිඨකාරපටිස්සාවිභාවො, තස්මිං, අත්තනො වසවත්තිභාවෙති වුත්තං හොති. උක්කොවන්ති ලඤ්ජං. සබ්බෙසං පාරාජිකන්ති කුට්ඨිනිච්ඡයිකාදීනං. අයං වත්ථුසාමීතිආදිකස්ස උභින්නං ධුරනික්ඛෙපකරණහෙතුතො පයොගස්ස කරණක්ඛණෙව පාරාජිකං හොතීති වෙදිතබ්බං. සථෙ පන සාමිකස්ස විමති ව ධුරනික්ඛෙපො ව කමෙන උප්පජ්ජන්ති, පයොගසමුට්ඨාපකචිත්තක්ඛණෙ පාරාජිකමෙව හොති, න පුල්ලව්වයං. යදි විමතියෙව උප්පජ්ජති, තදා පුල්ලව්වයමෙවාවති වෙදිතබ්බං, අයං නයො සබ්බත්ථ යථානුරූපං ගහෙතබ්බො. ධුරනික්ඛෙපවසෙනෙව පරාජයොති සාමිකො “අහං න මුව්චාමි”ති ධුරං අනික්ඛිපන්තො අට්ටො පරාජිතො නාම න හොතීති දස්සෙති.

විහාරට්ඨකථාවණ්ණනා

103. විහාරට්ඨකථායං විහාරන්ති උපචාරසීමාසඬ්ඛාතං සකලං විහාරං. පරිවෙණන්ති තස්ස විහාරස්ස අබ්භන්තරෙ විසුං විසුං පාකාරාදිපරිච්ඡින්නට්ඨානං. ආවාසන්ති එකං ආවසථමත්තං. ගණසන්තකෙ පරිච්ඡින්නසාමිකත්තා සක්කා ධුරං නික්ඛිපාපෙතුන්ති ආහ “දීඝභාණකාදිහෙදස්ස පන ගණස්සා”ති. ඉධාපි සථෙ එකොපි ධුරං න නික්ඛිපති, රක්ඛතියෙව. එස නයො බහුතං සන්තකෙ සබ්බත්ථ.

බෙත්තට්ඨකථාවණ්ණනා

104. බෙත්තට්ඨකථායං නිරුමිහිත්වා වාතිආදීසු ගණ්භන්තස්සාති පච්චෙකං යොජෙතබ්බං, තත්ථ නිරුමිහිත්වා ගහණං නාම විහිසීසං අච්ඡින්නදිත්වා යථායීතමෙව හත්ථෙත ගහෙත්වා ආකඩ්ඪිත්වා

බීජමත්තස්සෙව ගහණං. එකමෙකන්ති එකං විහිසිසං. යස්මිං බීජෙ වාතිආදි නිරුමිහිත්වා ගහණාදීසු යථාක්කමං යොජෙතබ්බං. “තස්මිං ඛන්ධනා මොචිතමත්තෙ”ති වචනතො තස්මිං බීජාදිමිහි ඛන්ධනා මුත්තෙ සති තතො අනපනිතෙපි යානන්තරස්ස අභාවා පාරාජිකමෙව. යස්ස පන සීසාදිකස්ස සන්තරාදිනා සහ සංසිඛ්ඛනං වා එකාබද්ධතා වා හොති, තස්ස ඛන්ධනා මොචිතෙ ථුල්ලච්චයං, ඉතරට්ඨානතො මොචිතෙ පාරාජිකන්ති ගහෙතබ්බං, තෙනාහ විහිතාලන්තිආදි. සභුසන්ති පලාලසහිතං. බීලෙනාති බාණුකෙන. එත්ථ ච බීලසඬ්ඛිකමනාදීසු සහපයොගො ධුරනික්ඛෙපො වාති උභයං සම්භවති. බීලසඬ්ඛිකමනාදි එත්ථ සහපයොගො. තස්මිඤ්ච කතෙ යදි සාමිකා ධුරං න නික්ඛිපන්ති පුන ගණ්හිතුකාමාව හොන්ති, න තාව අවහාරො, “බීලං සඬ්ඛිකාමෙත්වා ඛෙත්තාදිං අසුකො රාජවල්ලහො හික්ඛු ගණ්හිතුකාමො”ති ඤත්වා තස්ස බලං කක්ඛළාදිභාවඤ්ච නිස්සාය බීලසඬ්ඛිකමනාදිකිරියානිට්ඨානතො පයමමෙව සාමිකා ධුරං නික්ඛිපන්ති, න අවහාරො එතස්ස පයොගනිට්ඨානතො පුරෙතරමෙව ධුරස්ස නික්ඛිත්තත්තා. යදා පන බීලසඬ්ඛිකමනාදිපයොගෙනෙව ධුරනික්ඛෙපො හොති, තදායෙව අවහාරො, තෙනෙවෙත්ථ “තඤ්ච බො සාමිකානං ධුරනික්ඛෙපෙනා”ති වුත්තං. බීලාදීනං සඬ්ඛිකමිතභාවං අජානිත්වා සාමිකානං සම්පට්ඨිජනම්පෙත්ථ ධුරනික්ඛෙපොති වෙදිතබ්බො. එවං සබ්බත්ථාති යථාවුත්තමත්ථං රජ්ජුසඬ්ඛිකමනාදීසුපි අතිදිසති. යට්ඨිත්ති මානදණ්ඩං. එකස්මිං අනාගතෙ ථුල්ලච්චයං, තස්මිං ආගතෙ පාරාජිකන්ති සවෙ දාරුනි නිබණ්ණිත්වා තත්තකෙනෙව ගණ්හිතුකාමො හොති, අවසානෙ දාරුමිහි පාරාජිකං. සවෙ තත්ථ කණ්ටකසාබාදිහි පාදානං අන්තරං පට්ඨිජාදෙත්වා කස්සපි අප්පවෙසාරහං කත්වා ගහෙතුකාමො හොති, අවසානසාබාය පාරාජිකං, තෙනාහ “සාබාපරිවාරෙනෙව අත්තනො කාතුං සක්කොති”ති, දාරුනි ච නිබණ්ණිත්වා සාබාපරිවාරඤ්ච කත්වා එව අත්තනො සන්තකං කාතුං සක්කොතිති අත්ථො. ඛෙත්තමරියාදන්ති වුත්තමෙවත්ථං විභාවෙතුං “කෙදාරපාළි”න්ති වුත්තං. ඉදඤ්ච බීලසඬ්ඛිකමනාදිනා ගහණං ආරාමාදීසුපි ලබ්භතෙව.

වත්ථුට්ඨකථාවණ්ණනා

105. වත්ථුට්ඨකථායං තිණ්ණං පාකාරානන්ති ඉට්ඨකසිලාදාරුනං වසෙන තිණ්ණං පාකාරානං.

106. ගාමට්ඨකථායං “ගාමො නාමා”ති පාළියං න වුත්තං සබ්බසො ගාමලක්ඛණස්ස පුබ්බෙ වුත්තත්තා.

අරඤ්ඤට්ඨකථාවණ්ණනා

107. අරඤ්ඤට්ඨකථායං විනිවිජ්ඣන්වාති උජුකමෙව විනිවිජ්ඣන්වා. ලක්ඛණවිජින්නස්සාති අරඤ්ඤසාමිකානං හත්ථතො කිණිත්වා ගණ්හන්තෙහි කතඅක්ඛරාදිසඤ්ඤාණස්ස. ඡල්ලියා පරියොනද්ධන්ති ඉමිනා සාමිකානං නිරාපෙක්ඛතාය විරජඩ්ඛිතභාවං දීපෙති, තෙනාහ “ගහෙතුං වට්ටති” ති. යදි සාමිකානං සාපෙක්ඛතා අත්ථී, න වට්ටති. තානි කතානි අජ්ඣාචුත්ථානි ච භොන්ති තානි ගෙහාදීනි කතානි පරිනිට්ඨිතානි මනුස්සෙහි ච අජ්ඣාචුත්ථානි ච භොන්ති. දාරුනීති ගෙහාදීනං කතත්තා අවසිට්ඨදාරුනී. ගහෙතුං වට්ටති සාමිකානං අනාලයත්තා චුත්තං, තෙ ච යදි ගහණකාලෙ දිස්වා සාලයා හුත්වා වාරෙන්නි, ගහෙතුං න වට්ටතියෙව. “දෙහී” ති චුත්තෙ දාතඛිබ්බමෙවාති “දෙහී” ති චුත්තෙ “දස්සාමී” ති ආභොගං කත්වා ගච්ඡන්තස්ස “දෙහී” ති අචුත්තෙ අදත්වා ගමනෙ ආපත්ති නත්ථී. පච්ඡාපි තෙහි වොදිතෙ දාතඛිබ්බමෙව.

අදිස්වා ගච්ඡති, හණ්ඩදෙය්‍යන්ති සුද්ධචිත්තෙන ගතස්ස හණ්ඩදෙය්‍යං. ආරක්ඛට්ඨානම්පි සුද්ධචිත්තෙන අතික්කමිත්වා ටෙය්‍යචිත්තෙ උජ්ජන්තෙපි අවහාරො නත්ථී ආරක්ඛට්ඨානස්ස අතික්කන්තත්තා. කෙච් පන “යත්ථ කත්ථවි නීතානම්පි දාරුනං අරඤ්ඤසාමිකානඤ්ඤෙව සන්තකත්තා පුන ටෙය්‍යචිත්තං උජ්ජාදෙත්වා ගච්ඡති, පාරාජිකමෙවා” ති වදන්ති, තං න යුත්තං “ආරක්ඛට්ඨානං පත්වා...පෙ.... අස්සති යා අතික්කමති” ති, සහසා තං යානං අතික්කමතිආදිනා (පාරා. අට්ඨ. 1.107) ච ආරක්ඛට්ඨානාතික්කමෙයෙව ආපත්ති යා චුච්චමානත්තා, ආරක්ඛට්ඨානාතික්කමමෙව සන්ධාය “ඉදං පන ටෙය්‍යචිත්තෙන පරිහරන්තස්ස ආකාසෙන ගච්ඡතොපි පාරාජිකමෙවා” ති චුත්තං. යඤ්ච “යත්ථ කත්ථවි නීතානම්පි දාරුනං අරඤ්ඤසාමිකානඤ්ඤෙව සන්තකත්තා” ති කාරණං චුත්තං, තම්පි ආරක්ඛට්ඨානතො ඛහි පාරාජිකාපජ්ජනස්ස කාරණං න භොති හණ්ඩදෙය්‍යභාවස්සෙව කාරණත්තා. තෙසං සන්තකත්තෙනෙව හි ඛහි කතස්සාපි හණ්ඩදෙය්‍යං ජාතං, ඉතරථා ච හණ්ඩදෙය්‍යම්පි න සියා සුඛිකසාතාතික්කමෙ විය. අද්ධිකෙහි දින්නමෙව සුඛිකිකානං සන්තකං භොති, නාදින්නං, තෙන තං යානං යතො කුතොචි පච්චයතො සුද්ධචිත්තෙන අතික්කන්තස්ස හණ්ඩදෙය්‍යම්පි න භොති. ඉධ පන අරඤ්ඤසාමිකානං සන්තකත්තා සබ්බත්ථාපි හණ්ඩදෙය්‍යමෙව භොති, තෙනෙවෙතං අරඤ්ඤ ආරක්ඛට්ඨානං සුඛිකසාතතොපි ගරුතරං ජාතං. යදි හි ආරක්ඛට්ඨානතො ඛහිපි ටෙය්‍යචිත්තෙ සති අවහාරො භවෙය්‍ය, ආරක්ඛට්ඨානං පත්වාතිආදිනා යානනියමො නිරත්ථකො සියා යත්ථ කත්ථවි ටෙය්‍යචිත්තෙ උජ්ජන්තෙ පාරාජිකන්ති වත්තඛිබ්බතො. තස්මා

ආරක්ඛට්ඨානතො ඛනී ටෙය්‍යවිත්තෙන ගච්ඡන්තස්ස අවහාරො න භවති එවාති නිට්ඨමෙත්ථ ගන්තබ්බං. ඉදං පන ටෙය්‍යවිත්තෙන පරිහරන්තස්සාති යස්මිං පදෙසෙ අතික්කන්තෙ තෙසං අරඤ්ඤං ආරක්ඛට්ඨානඤ්ච අතික්කන්තො නාම භොති, තං පදෙසං ආකාසෙනාපි අතික්කමනවසෙන ගච්ඡන්තස්සාපිති අත්ථො.

උදකකථාවණ්ණනා

108. උදකකථායං මහාකුච්ඡිකා උදකචාටි උදකමණිකො, “සමෙබ්බො චාටි උදකමණිකො” තිපි වදන්ති. තත්ථාති තෙසු භාජනෙසු. භූතගාමෙන සද්ධම්මිනි පි-සද්දෙන අකප්පියපථවිම්පි සඬිගණ්හාති. තළාකරක්ඛණත්ථායාති “මහොදකං ආගන්ත්වා තළාකමරියාදං මා ඡින්දී” ති තළාකරක්ඛණත්ථං. නිබ්බහනඋදකන්ති එත්ථ තළාකස්ස එකෙන උන්නතෙන පස්සෙන අධිකජලං නිබ්බහති නිගච්ඡති එතෙනාති “නිබ්බහන”න්ති අධිකජලනික්ඛමනමාතිකා වුච්චති. තත්ථ ගච්ඡමානං උදකං නිබ්බහනඋදකං නාම. නිද්ධමනතුම්ඛන්ති සස්සාදීනං අත්ථාය ඉට්ඨකාදීහි කතං උදකනික්ඛමනපනාළි. මරියාදං දුබ්බලං කත්ථාති එත්ථ දුබ්බලං අකත්ථාපි යථාචුත්තජ්ජයොගෙ කතෙ මරියාදං ඡින්දිත්වා නික්ඛන්තඋදකග්ඝානුරූපෙන අවහාරෙන කත්තබ්බමෙව. යත්තකං තජ්ජච්චයා සස්සං උජ්ජජ්ජති ති ඛිජකසිකම්මාදිබ්බයං යථෙත්ථා යං අධිකලාභං උජ්ජජ්ජති, තං සන්ධාය වුත්තං. න හි තෙහි කාතබ්බං වයකරණම්පි එතස්ස දාතබ්බං. ඉදඤ්ච තරුණසස්සෙ ජාතෙ උදකං විනාසෙන්තස්ස යුජ්ජති, සස්සෙ පන සබ්බථා අකතෙයෙව උදකං විනාසෙන්තෙන ව උදකග්ඝමෙව දාතබ්බං, න තජ්ජච්චයා සකලං සස්සං තෙන විනාසිතහණ්ඩස්සෙව හණ්ඩදෙය්‍යත්තා, ඉතරථා වාණිජ්ජාදිඅත්ථාය පරෙහි යපිතහණ්ඩං අවහරන්තස්ස තදුභයම්පි ගහෙත්ථා හණ්ඩග්ඝං කාතබ්බං සියා, තඤ්ච න යුත්තන්ති අම්භාකං ඛන්ති. සාමිකානං ධුරනික්ඛෙපෙනාති එත්ථ එකස්ස සන්තකෙ තළාකෙ ඛෙත්තෙ ව ජාතෙ තස්සෙව ධුරනික්ඛෙපෙන පාරාජිකං, යදි පන තං තළාකං සබ්බසාධාරණං, ඛෙත්තාති පාටිපුග්ගලිකාති, තස්ස තස්ස පුග්ගලස්සෙව ධුරනික්ඛෙපෙ අවහාරො, අථ ඛෙත්තාතිපි සබ්බසාධාරණාති, සබ්බෙසං ධුරනික්ඛෙපෙයෙව පාරාජිකං, නාසතීති දට්ඨබ්බං.

අනිග්ගතෙති අනික්ඛන්තෙ, තළාකෙයෙව යීතෙති අත්ථො. පරෙසං මාතිකාමුඛන්ති බුද්දකමාතිකාමුඛං. අසම්පත්තෙවාති තළාකතො නික්ඛමිත්ථා මහාමාතිකායං එව යීතෙ. අනික්ඛන්තෙ බද්ධා සුබද්ධාති

තළාකතො අනික්ඛන්තෙ භණ්ඩදෙය්‍යම්පි න භොති සබ්බසාධාරණත්තා උදකස්සාති අධිජ්ජායො. නික්ඛන්තෙ පන පාටිපුග්ගලිකං භොතීති ආභ “නික්ඛන්තෙ ඛද්ධා භණ්ඩදෙය්‍ය”න්ති. ඉධ පන බුද්දකමාතිකායං අජ්ජවිට්ඨත්තා අවහාරො න ජාතො, “තළාකතො අනිග්ගතෙ පරෙසං මාතිකාමුඛං අසම්පත්තෙවා”ති හෙට්ඨා වුත්තස්ස විකජ්ජද්වයස්ස “අනික්ඛන්තෙ ඛද්ධා සුඛද්ධා, නික්ඛන්තෙ ඛද්ධා භණ්ඩදෙය්‍ය”න්ති ඉදං ද්වයං යථාක්කමෙන යොජනත්ථං වුත්තං. නත්ථි අවහාරොති එත්ථ “අවහාරො නත්ථි, භණ්ඩදෙය්‍යං පන භොතී”ති කෙච්චි වදන්ති, තං න යුත්තං. වත්ථුං...පෙ.... න සමෙතීති එත්ථ තළාකගතඋදකස්ස සබ්බසාධාරණත්තා පරසන්තකවත්ථු න භොතීති අධිජ්ජායො.

දන්තපොනකථාවණ්ණනා

109. දන්තකට්ඨකථායං තතො පට්ඨාය අවහාරො නත්ථිති “යථාසුඛං භික්ඛුසඬ්ඛො පරිභුඤ්ජතු”ති අභාජෙත්ථාව යාවදිව්ජකං ගහණත්ථමෙව යපිතත්තා අරක්ඛිතත්තා සබ්බසාධාරණත්තා ච අඤ්ඤං සඬ්ඝිකං විය න භොතීති ථෙය්‍යවිත්තෙන ගණ්හන්තස්සාපි නත්ථි අවහාරො. බාදන්තු, පුන සාමණෙරා ආභරිස්සන්තීති කෙච්චි ථෙරා වදෙය්‍යුන්ති යොජෙතබ්බං.

වනජ්ජතිකථාවණ්ණනා

110. වනජ්ජතිකථායං සන්ධාරිතත්තාති ඡින්නස්ස රුක්ඛස්ස පතිතුං ආරද්ධස්ස සන්ධාරණමත්තෙන වුත්තං, න පන මරිච්චල්ලිආදීහි පුබ්බෙ වෙයෙත්ථා ධීතභාවෙන. තාදිසෙ හි ඡින්නෙපි අවහාරො නත්ථි අරඤ්ඤට්ඨකථායං වෙධිතවල්ලියං විය. උජුකමෙව තිට්ඨතීති ඉමිනා සබ්බසො ඡින්නෙමෙව වල්ලිආදීහි අසම්බද්ධස්ස රුක්ඛස්ස යානාවාවනං පුබ්බෙ විය ආකාසාදිසු ථුට්ඨසකලපදෙසතො මොචනන්ති ආවෙණිකමිධ යානාවාවනං දස්සෙති. කෙච්චි පන “රුක්ඛභාරෙන කිඤ්චිදෙව භස්සිත්ථා ධීතත්තා භොතියෙව යානාවාවන”න්ති වදන්ති, තන්ත, රුක්ඛෙන ථුට්ඨස්ස සකලස්ස ආකාසපදෙසස්ස පඤ්චහි ඡහි වා ආකාරෙහි අනතික්කමිතත්තා. වාතමුඛං සොධෙතීති යථා වාතො ආගන්ත්ථා රුක්ඛං පාතෙති, එවං වාතස්ස ආගමනමග්ගං රුන්ධිත්ථා ධීතාති සාධාගුම්බාදීහි ඡින්නිත්ථා අපනෙන්නො සොධෙති. මණ්ඩුකකණ්ටකං වාති මණ්ඩුකානං නඬ්ගුට්ඨෙ අග්ගකොටියං ධීතකණ්ටකන්ති වදන්ති, එකෙ “විසමව්ජකණ්ටක”න්තිපි වදන්ති.

හරණකකථාවණ්ණනා

111. හරණකකථායං හරණකන්ති වත්ථුසාමිනා හරියමානං. සො ච පාදං අග්ඝති, පාරාජිකමෙවාති “අන්තං න ගණ්භිස්සාමි” ති අසල්ලක්ඛිතත්තා සාමඤ්ඤතො “ගණ්භිස්සාමි එත”න්ති සල්ලක්ඛිතස්සෙව පටස්ස එකදෙසතාය තම්පි ගණ්භිතුකාමොවාති පාරාජිකං වුත්තං. සහණ්ඩහාරකන්ති සහහණ්ඩහාරකං, සකාරාදෙසස්ස විකප්පත්තා සහ සද්දොව ධීතො, හණ්ඩහාරකෙන සහ තං හණ්ඩන්ති අත්ථො. සාසඬකොති “යදි උපසඬකම්ත්වා හණ්ඩං ගණ්භිස්සාමි, ආවුධෙන මං පහරෙය්‍යා” ති හයෙන සඤ්ජාතාසඬකො. එකමන්තං පටික්කම්මාති හයෙනෙව අනුපගන්ත්වා මග්ගතො සයං පටික්කම්ම. සන්තප්පේත්වාති ඵරුසවාචාය වෙව ආවුධපරිවත්තනාදිකායවිකාරෙන ච සන්තප්පේත්වා. අනප්ඤ්ඤාචුත්ථකන්ති අපරිග්ගහිතකං. ආලයෙන අනධිමුත්තම්පි හණ්ඩං අනප්ඤ්ඤාචුත්ථකං නාම හොතිති ආහ “ආහරාපෙන්නෙ දාතඛ්ඛ”න්ති, ඉමිනා පයමං පරිච්චත්තාලයානම්පි යදි පච්ඡාපි සකසඤ්ඤා උප්පජ්ජති, තෙසඤ්ඤෙව තං හණ්ඩං හොති, බලක්කාරෙනාපි සකසඤ්ඤාය තස්ස ගහණෙ දොසො නත්ථී, අදදන්තස්සෙව අවහාරොති දස්සෙති. යදි පන සාමිනො “පරිච්චත්තං මයා පයමං, ඉදානි මම සන්තකං වා එතං, නො” ති ආසඬකා හොති, බලක්කාරෙන ගහෙතුං න වට්ටති සකසඤ්ඤාබලෙනෙව පුන ගහෙතඛ්ඛභාවස්ස ආපන්නත්තා. “අදෙන්නස්ස පාරාජික”න්ති වචනතො වොරස්ස සකසඤ්ඤාය විජ්ජමානායපි සාමිකෙසු සාලයෙසු අදාතුං න වට්ටතිති දීපිතං හොති. අඤ්ඤෙසුති මහාපච්චරියාදීසු. විචාරණායෙව නත්ථීති ඉමිනා තත්ථාපි පටික්ඛෙපාභාවතො අයමෙව අත්ථොති දස්සෙති.

උපනිධිකථාවණ්ණනා

112. උපනිධිකථායං සඬගොපනත්ථාය අත්තනො හත්ථෙ නික්ඛිත්තස්ස හණ්ඩස්ස ගුත්තට්ඨානෙ පටිසාමනප්පයොගං විනා නාහං ගණ්භාමිතිආදිනා අඤ්ඤස්මිං පයොගෙ අකතෙ රජ්ජසඬබ්බොහාදිකාලෙ “න දානි තස්ස දස්සාමි, න මය්හං දානි දස්සති” ති උභොහිපි සකසකට්ඨානෙ නිසීදිත්වා ධුරනික්ඛෙපෙ කතෙපි අවහාරො නත්ථී. කෙච් පනෙත්ථ “පාරාජිකමෙව පටිසාමනප්පයොගස්ස කතත්තා” ති වදන්ති, තං තෙසං මතිමත්තං, න සාරතො පච්චෙතඛ්ඛං. පටිසාමනකාලෙ හිස්ස ථෙය්‍යවිත්තං නත්ථී, “න දානි තස්ස දස්සාමි” ති ථෙය්‍යවිත්තුප්පත්තික්ඛණෙ පන සාමිනො ධුරනික්ඛෙපවිත්තුප්පත්තියා හෙතුභූතො කායවච්ඡයොගො නත්ථී, යෙන සො ආපත්තිං ආපජ්ජෙය්‍ය. න හි අකිරියසමුට්ඨානායං ආපත්තිති. දානෙ

සඋස්සාහො, රක්ඛති තාවාති අවහාරං සන්ධාය අවුත්තත්තා නාහං ගණ්හාමිතිආදිනා මුසාවාදකරණෙ පාවිත්තියමෙව හොති, න දුක්කටං ටෙය්‍යවිත්තාහාවෙන සහපයොගස්සාපි අභාවතොති ගහෙනබ්බං. යදිපි මුඛෙන දස්සාමිති වදති..පෙ.... පාරාජිකන්ති එත්ථ කතරපයොගෙන ආපත්ති, න තාව පයමෙන භණ්ඩපටිසාමනප්පයොගෙන තදා ටෙය්‍යවිත්තාහාවා, නාපි “දස්සාමි”ති කට්ඨප්පයොගෙන තදා ටෙය්‍යවිත්තෙ විජ්ජමානෙපි පයොගස්ස කප්පියත්තාති? වුවිවතෙ - සාමිනා “දෙහි”ති බහුසො යාවියමානොපි අදත්වා යෙන පයොගෙන අත්තනො අදාතුකාමතං සාමිකස්ස ඤාපෙති, යෙන ච සො “අදාතුකාමො අයං වික්ඛිපති”ති ඤාත්වා ධුරං නික්ඛිපති, තෙනෙව පයොගෙනස්ස ආපත්ති. න හෙත්ථ උපනික්ඛිත්තභණ්ඩෙ පරියායෙන මුත්ති අත්ථි. අදාතුකාමතාය හි කදා තෙ දිත්තං, කත්ථ තෙ දිත්තන්තිආදිපරියායවචනෙනාපි සාමිකස්ස ධුරෙ නික්ඛිපාපිතෙ ආපත්තියෙව. තෙනෙව අට්ඨකථායං වුත්තං - “කිං තුම්හෙ භණ්ඨ..පෙ.... එවං උභිත්තං ධුරනික්ඛෙපෙන හික්ඛුනො පාරාජික”න්ති (පාරා. අට්ඨ. 1.111). පරසන්තකස්ස පරෙහි ගණ්හාපනෙ එව පරියායතො මුත්ති, න සබ්බත්ථාති ගහෙනබ්බං. අත්තනො භත්ථෙ නික්ඛිත්තත්තාති එත්ථ අත්තනො භත්ථෙ සාමිනා දිත්තතාය භණ්ඩාගාරිකට්ඨානෙ ධීතත්තා ච යානාවාවනෙපි නත්ථි අවහාරො, ටෙය්‍යවිත්තෙන පන ගහණෙ දුක්කටතො න මුවිවතීති වෙදිතබ්බං.

එසෙව නයොති උද්ධාරෙයෙව වොරස්ස පාරාජිකං, කස්මා? අඤ්ඤෙහි සාධාරණස්ස අභිඤ්ඤාණස්ස වුත්තත්තා. අඤ්ඤං තාදිසමෙව ගණ්හන්තෙ යුජ්ජතීති සඤ්ඤාණතො ඕකාසතො ච තෙන සදිසමෙව අඤ්ඤං ගණ්හන්තෙ යුජ්ජති, වොරෙන සල්ලක්ඛිතප්පදෙසතො තං අපනෙත්වා කෙහිවි තත්ථ තාදිසෙ අඤ්ඤස්මිං පත්තෙ යපිතෙ තං ගණ්හන්තෙයෙව යුජ්ජතීති අධිප්පායො, තෙන වොරෙන දිවා සල්ලක්ඛිතපත්තං අඤ්ඤත්ථ අපනෙත්වා තදඤ්ඤෙ තාදිසෙ පත්තෙ තත්ථ යපිතෙපි වොරස්ස පච්ඡා රත්තිභාගෙ උප්පජ්ජමානං ටෙය්‍යවිත්තං දිවා සල්ලක්ඛිතප්පදෙසෙ යපිතං අඤ්ඤං තාදිසං පත්තමෙව ආලම්බිත්වා උප්පජ්ජතීති දස්සිතං හොති. පදවාරෙන්නාති ටෙරෙන නිහරිත්වා දිත්තං පත්තං ගහෙත්වා ගච්ඡතො වොරස්ස පදවාරෙන. අතාදිසමෙව ගණ්හන්තෙ යුජ්ජතීති අතාදිසස්ස ටෙරෙන ගහණක්ඛණෙ අවහාරාහාවතො පච්ඡා භත්ථපත්තං “ත”න්ති වා “අඤ්ඤ”න්ති වා සඤ්ඤාය “ඉදං ගහෙත්වා ගච්ඡාමි”ති ගමනෙ පදවාරෙනෙව අවහාරො යුජ්ජතීති අධිප්පායො.

පාරාජිකං නත්ථිති පද්ධාරොපි පාරාජිකං නත්ථි උපනිධිගණ්ඨෙවි වියාති ගහෙනබ්බං. ගාමද්වාරන්ති බහිගාමෙ විහාරස්ස පතිට්ඨිතත්තා ගාමජ්ජවෙසස්ස ආරම්භජ්ජදෙසදස්සනවසෙන චුත්තං, අන්තොගාමන්ති අත්ථො. ද්විත්තම්පි උද්ධාරොයෙව පාරාජිකන්ති ථෙරස්ස අභණ්ඩාගාරිකත්තා චුත්තං. යදි හි සො භණ්ඩාගාරිකො භවෙය්‍ය, සබ්බම්පි උපනික්ඛිත්තමෙව සියා, උපනික්ඛිත්තභණ්ඨෙව ච ථෙය්‍යවිත්තෙන ගණ්ඨතොපි න තාව ථෙරස්ස අවහාරො හොති, ථොරස්සෙව අවහාරො. උභිත්තම්පි දුක්ඛටන්ති ථෙරස්ස අත්තනො සන්තකත්තා ථොරස්ස සාමිකෙන දිත්තත්තා අවහාරො න ජාතො, උභිත්තම්පි අසුද්ධවිත්තෙන ගහිතත්තා දුක්ඛටන්ති අත්ථො.

ආණත්තියා ගහිතත්තාති “පත්තච්චරං ගණ්ඨා”ති එවං ථෙරෙන කතආණත්තියා ගහිතත්තා. අට්ඨං පවිසති, පද්ධාරෙන කාරෙතබ්බොති “පත්තච්චරං ගණ්ඨ, අසුකං නාම ගාමං ගන්ත්වා පිණ්ඩාය වරිස්සාමා”ති ථෙරෙන විහාරතො පටියාය ගාමමග්ගෙපි සකලෙපි ගාමෙ විවරණස්ස නියමිතත්තා මග්ගතො ඔක්කම්ම ගච්ඡන්තස්සෙව පද්ධාරෙන ආපත්ති චුත්තා. විහාරස්ස හි පරහාගෙ උපවාරතො පටියාය යාව තස්ස ගාමස්ස පරතො උපවාරො, තාව සබ්බං දහරස්ස ථෙරාණත්තියා සඤ්චරණුපවාරොව හොති, න පන තතො පරං. තෙනෙව “උපවාරාතික්කමෙ පාරාජිකං. ගාමුපවාරාතික්කමෙ පාරාජික”න්ති ච චුත්තං. පටිනිවත්තෙන ච්චරධොවනාදිඅත්ථාය පෙසනෙපි එසෙව නයො. අට්ඨත්වා අනිසිදිත්වාති එත්ථ විහාරං පවිසිත්වා සිසාදිසු භාරං භූමියං අනික්ඛිපිත්වා තිට්ඨන්තො වා නිසිදන්තො වා විස්සමිත්වා ථෙය්‍යවිත්තෙ වූපසන්තෙ පුන ථෙය්‍යවිත්තං උජ්ජාදෙත්වා ගච්ඡති වෙ, පාදුද්ධාරෙන කාරෙතබ්බො. සථෙ භූමියං නික්ඛිපිත්වා පුන තං ගහෙත්වා ගච්ඡති, උද්ධාරෙන කාරෙතබ්බො. කස්මා? ආණාපකස්ස ආණත්තියා යං කත්තබ්බං, තස්ස තාවතා පරිනිට්ඨිතත්තා. “අසුකං නාම ගාම”න්ති අනියමෙත්වා “අන්තොගාමං ගමිස්සාමා”ති අවිසෙසෙන චුත්තෙ විහාරසාමන්තා පුබ්බෙ පිණ්ඩාය පටිට්ඨපුබ්බා සබ්බෙ ගොවරගාමාපි බෙත්තමෙවාති වදන්ති. සෙසන්ති මග්ගුක්කමනවිහාරාහිමුඛගමනාදි සබ්බං. පූර්මසදිසමෙවාති අනාණත්තියා ගහිතෙපි සාමිකස්ස කථෙත්වා ගහිතත්තා හෙට්ඨා චුත්තවිහාරුපවාරාදි සබ්බං බෙත්තමෙවාති කත්වා චුත්තං. එසෙව නයොති අත්තරාමග්ගෙ ථෙය්‍යවිත්තං උජ්ජාදෙත්වාතිආදිනා (පාරා. අට්ඨ. 1.112) චුත්තං නයං අතිදිසති.

නිමිත්තෙ වා කතෙති විවරං මෙ කිලිට්ඨං, කො නු බො රජිත්වා දස්සනීතිආදිනා නිමිත්තෙ කතෙ. චුත්තනයෙනෙවාති අනාණත්තස්ස ථෙරෙන සද්ධිං පත්තවිවරං ගහෙත්වා ගමනවාරෙ චුත්තනයෙනෙව. එකපස්සෙති විහාරස්ස මහත්තතාය අත්තානං අදස්සෙත්වා එකස්මිං පස්සෙ. ථෙය්‍යවිත්තෙන පරිභුඤ්ජන්තො ජීරාපෙතීති ථෙය්‍යවිත්තෙ උප්පන්නෙ යානාවාවනං අකත්වා නිවත්ථපාරුතනීභාරෙනෙව පරිභුඤ්ජන්තො ජීරාපෙති, යානා වාවෙන්තස්ස පන ථෙය්‍යවිත්තෙ සති පාරාජිකමෙව සීසෙ භාරං බත්ථෙ කරණාදිසු විය (පාරා. 101). යථා වා තථා වා නස්සනීති අග්ගිආදිනා නස්සති, අඤ්ඤා වා කොචිති ඉමිනා යෙන යපිතං, සොපි සඬගහිතොති වෙදිතබ්බං.

ඉතරස්සාති වොරස්ස. ඉතරං ගණ්හතො උද්ධාරෙ පාරාජිකන්ති එත්ථ “පටිසිත්වා තව සාටකං ගණ්හාහි” ති ඉමිනාව උපනිධිභාවතො මොචිත්තා, සාමිකස්ස ඉතරං ගණ්හතො අත්තතො සාටකෙ ආලයස්ස සබ්භාවතො ව “උද්ධාරෙ පාරාජික”න්ති චුත්තං. සාමිකො වෙ “මම සන්තකං ඉදං වා හොතු, අඤ්ඤං වා, කිං තෙන, අලං මය්හං ඉමිනා” ති එවං සුට්ඨු නිරාලයො හොති, වොරස්ස පාරාජිකං නත්ථිති ගහෙතබ්බං. න ජානන්තීති තෙන චුත්තවචනං අසුණන්තා න ජානන්ති. එසෙව නයොති එත්ථ සවෙ ජානිත්වාපි විත්තෙන න සම්පට්ච්ඡන්ති, එසෙව නයොති දට්ඨබ්බං. පටික්ඛිපන්තීති එත්ථ විත්තෙන පටික්ඛෙපොපි සඬගහිතොවාති වෙදිතබ්බං. උපවාරෙ විජ්ජමානෙති හණ්ඩාගාරස්ස සමීපෙ උච්චාරපස්සාවට්ඨානෙ විජ්ජමානෙ. මයි ව මතෙ සඬස්ස ව සෙනාසනෙ විනට්ඨෙති එත්ථ “තං මාරෙස්සාමා” ති එත්තකෙ චුත්තෙපි විවරිතුං වට්ටති ගිලානපක්ඛෙ යිත්තතා අවිසයොති චුත්තත්තා. මරණතො හි පරං ගෙලඤ්ඤං අවිසයත්තඤ්ඤං නත්ථි. “ද්වාරං ඡිත්දිත්වා පරික්ඛාරං හරිස්සාමා” ති එත්තකෙ චුත්තෙපි විවරිතුං වට්ටතියෙව. සභායෙහි හවිතබ්බන්ති තෙහිපි හික්ඛාචාරාදිහි පරියෙසිත්වා අත්තතො සන්තකෙපි කිඤ්චි කිඤ්චි දාතබ්බන්ති චුත්තං හොති. අයං සාමීචිති හණ්ඩාගාරෙ වසන්තානං ඉදං වත්තං.

ලොලමහාථෙරොති මන්දො මොමුහො ආකිණ්ණවිහාරී. ඉතරෙහීති තස්මිංයෙව ගබ්භෙ වසන්තෙහි ඉතරහික්ඛුහි. විහාරරක්ඛණවාරෙ නියුත්තො විහාරවාරිකො, චුඩ්ඬපටිපාටියා අත්තතො වාරෙ විහාරරක්ඛණකො. නිවාපන්ති හත්තවෙතනං. වොරානං පටිපථං ගතෙසුති වොරානං ආගමනං ඤත්වා “පයමතරඤ්ඤෙව ගන්ත්වා සද්දං කරිස්සාමා” ති වොරානං අහිමුබ්බං ගතෙසු, “වොරෙහි හට්ඨණ්ඩං ආහරිස්සාමා” ති තදනුපථං ගතෙසුපි එසෙව

නයො. නිබද්ධං කත්වාති “අසුකකුලෙ යාගුහත්තං විහාරවාරිකානාඤ්ඤවා” ති එවං නියමනං කත්වා. ද්වෙ නිස්සො යාගුසලාකා වත්තාරි පඤ්ච සලාකහත්තානි ච ලභමානොවාති ඉදං නිදස්සනමත්තං, තතො උභං වා හොතු අධිකං වා අත්තතො වෙය්‍යාවච්චකරස්ස ච යාපනමත්තං ලභනමෙව පමාණන්ති ගහෙනබ්බං. නිස්සිතකෙ ජග්ගෙන්තීති තෙහි විහාරං ජග්ගාපෙන්තීති අත්ථො. අසහායකස්සාති සහායරහිතස්ස. අත්තදුතියස්සාති අප්පිච්ඡස්ස අත්තා සරීරමෙව දුතියො අස්ස නාඤ්ඤොති අත්තදුතියො. තදුහයස්සාපි අත්ථස්ස විභාවනං යස්සාතිආදි, එතෙන සබ්බෙන එකෙකස්ස වාරො න පාපෙතබ්බොති දස්සිතන්ති වෙදිතබ්බං. පාකවත්තත්ථායාති නිව්චං පවිතබ්බයාගුහත්තසඬ්ඛාතවත්තත්ථාය. යපෙන්තීති දායකා යපෙන්ති. තං ගහෙන්වාති තං ආරාමිකාදීහි දියාමානං භාගං ගහෙන්වා. න ගාභාපෙතබ්බොති එත්ථ අබ්භොකාසිකස්සාපි අත්තතො අධිකපරික්ඛාරො වා යපිතො අත්ථී, වීචරාදිසඬ්ඛිකභාගෙපි ආලයො වා අත්ථී, සොපි ගාභාපෙතබ්බොව. දිගුණන්ති අඤ්ඤෙහි ලබ්භමානතො දිගුණං. පක්ඛවාරෙතාති අඬ්ඬමාසවාරෙන.

සුඬ්ඛසාතකථාවණ්ණනා

113. සුඬ්ඛසාතකථායං සුඬ්ඛං යත්ථ රාජපුරිසා භනන්ති අදදන්තානං සන්තකං අච්ඡන්දිත්වාපි ගණ්හන්ති, තං යානං සුඬ්ඛසාතන්ති එවමපි අත්ථො දට්ඨබ්බො. චුත්තමෙවත්ථං පාකටං කාතුං තඤ්ඤීතිආදි චුත්තං. දුතියං පාදං අතික්කාමෙතීති එත්ථ පයමපාදං පරිච්ඡෙදතො බහි යපෙන්වා දුතියපාදෙ උද්ධටමත්තෙ පාරාජිකං. උද්ධරිත්වා බහි අට්ඨපිතෙපි බහි යීතො එව නාම හොතීති කත්වා එවං සබ්බත්ථ පදවාරෙසුපිති දට්ඨබ්බං. පරිවත්තිත්වා අබ්භන්තරිමං බහි යපෙති, පාරාජිකන්ති ඉදං සයං බහි යත්වා පයමං අබ්භන්තරිමං උක්ඛිපිත්වා වා සමකං උක්ඛිපිත්වා වා පරිවත්තනං සන්ධාය චුත්තං. බහි යත්වා උක්ඛිත්තමත්තෙ හි සබ්බං බහිගතමෙව හොතීති. සවෙ පන සො බහි යත්වාපි බාහිරපුටකං පයමං අත්තො යපෙන්වා පච්ඡා අබ්භන්තරිමං උක්ඛිපිත්වා බහි යපෙති, තදාපි එකාබද්ධතාය අවිජහිතත්තා අවහාරො න දිස්සති. කෙච් පන “භූමියං පතිත්වා වත්තන්තං පුන අත්තො පවිසති, පාරාජිකමෙවාති (පාරා. අට්ඨ. 1.113) චුත්තත්තා බාහිරපුටකෙ අත්තොපවිට්ඨෙපි බහිගතභාවතො න මුච්චති, අත්තොගතං පන පුටකං පයමං, පච්ඡා එව වා බහි යපිතමත්තෙ වා පාරාජිකමෙවා” ති වදන්ති, තං න යුත්තං. බහි භූමියං පාතිතස්ස කෙනච් සද්ධිං එකාබද්ධතාය අභාවෙන අත්තොපවිට්ඨෙපි පාරාජිකමෙවාති වත්තුං යුත්තං, ඉදං පන එකාබද්ධත්තා තෙන සද්ධිං න සමෙති. තස්මා යථා අත්තොභූමිගතෙන එකාබද්ධතා න

හොති, එවං උභයස්සාපි බහිගතභාවෙ සාධිතෙයෙව අවභාරොති විඤ්ඤායති,
 විමංසිත්වා ගහෙනබ්බං. යෙ පන පරිවත්තිත්වාති ඉමස්ස නිවත්තිත්වාති
 අත්ථං වදන්ති, තෙහි පන අබ්භන්තරිමං බහි යපෙතීති අයමත්ථො ගහිතො
 හොතීති තත්ථ සඬකායෙව නත්ථි. එකාබද්ධන්ති කාජකොටියං රජ්ජුයා
 බන්ධනං සන්ධාය චුත්තං. අබන්ධිත්වා කාජකොටියං යපිතමත්තමෙව
 හොති, පාරාජිකන්ති බහි ගහිතකාජකොටියං යපිතං යදි පාදං අග්ඝති,
 පාරාජිකමෙව, අන්තොයපිතෙන එකාබද්ධතාය අභාවාති අධිප්පායො.
 ගච්ඡන්තෙ යානෙ වා...පෙ....යපෙතීති සුඬකසාතං පවිසිත්වා අප්පවිසිත්වා
 වා යපෙති. සුඬකට්ඨානස්ස බහි යිතන්ති යානාදිහි නිහටත්තා බහි යිතං. කෙච්චි
 පන “බහි යපිත”න්ති පායං විකප්පෙත්වා සුඬකට්ඨානතො පුබ්බෙව බහි
 යපිතන්ති අත්ථං වදන්ති, තං න සුන්දරං; සුඬකට්ඨානෙ පවිසිත්වා යානෙ
 යපිතෙපි පවත්තිත්වා ගතෙ විය දොසාභාවතො. යො පන සුඬකට්ඨානස්ස
 අන්තොව පවිසිත්වා “සුඬකට්ඨාන”න්ති ඤත්වා ථෙය්‍යවිත්තෙන
 ආගතමග්ගෙන පටිනිවත්තිත්වා ගච්ඡති, තස්සාපි යදි තෙන දිසාභාගෙන
 ගච්ඡන්තානම්පි හත්ථතො සුඬකං ගණ්හන්ති, පාරාජිකමෙව. ඉමස්මිං
 යානෙති යානාදිහි නිහරණෙ. තත්‍රාති තස්මිං එළකලොමසික්ඛාපදෙ (පාරා.
 571 ආදයො).

පාණකථාවණ්ණනා

114. පාණකථායං ආයපිතොති මාතාපිතුහි ඉණං ගණ්හන්තෙහි “යාව
 ඉණදානා අයං තුම්භාකං සන්තිකෙ හොතු”ති ඉණදායකානං නිය්‍යාතිතො.
 අවභාරො නත්ථිති මාතාපිතුහි පුත්තස්ස අපරිච්චත්තත්තා මාතාපිතුනඤ්ච
 අසන්තකත්තා අවභාරො නත්ථි. ධනං පන ගතට්ඨානෙ වඩ්ඪතීති ඉමිනා
 ආයපෙත්වා ගහිතධනං වඩ්ඪියා සහ ආයපිතපුත්තභාරකස්ස ගීවාති
 දස්සිතන්ති වදන්ති. දාසස්ස ජාතොති උක්කට්ඨලක්ඛණං දස්සෙතුං චුත්තං.
 දාසිකුච්ඡියං පන අදාසස්ස ජාතොපි එත්ථෙව සඬගහිතො. පරදෙසතො
 පහරිත්වාති පරදෙසවිලුම්පකෙහි රාජවොරාදිහි පහරිත්වා. සුඛං ජීවාති වදන්ති
 ථෙය්‍යවිත්තෙන සාම්කානං සන්තිකතො පලාපෙතුකාමතාය වදති, තථා පන
 අවිත්තෙත්වා කාරුඤ්ඤෙන “සුඛං ගන්ත්වා ජීවා”ති වදන්තස්ස නත්ථි
 අවභාරො, ගීවා පන හොති. දුතියපදවාරෙති යදි දුතියපදං අවස්සං
 උද්ධරිස්සති, හික්ඛුස්ස “පලාගිත්වා සුඛං ජීවා”ති වචනක්ඛණෙයෙව
 පාරාජිකං. අනාපත්ති පාරාජිකස්සාති තස්ස වචනෙන වෙගවඩ්ඪනෙ අකතෙපි
 දුක්කටා න මුච්චතීති දස්සෙති. “අදින්නං ථෙය්‍යසඬ්ඛාතං ආදියෙය්‍යා”ති
 (පාරා. 89, 91) ආදානස්සෙව චුත්තත්තා චුත්තපරියායෙන මුච්චතීති.

චතුස්පදකථාවණ්ණනා

117. චතුස්පදකථායං පාළියං ආගතාවසෙසාති පාළියං ආගතෙහි හත්ථි ආදීහි අඤ්ඤෙ පසු-සද්දස්ස සබ්බසාධාරණත්තා. භිඤ්ඤාචර්මපන්ති “භිඤ්ඤා භිඤ්ඤා” ති සද්දායනතො එවං ලද්ධනාමං හත්ථිපොතකං. අන්තොවත්ථුමිහිති පරික්ඛිත්තෙ. බහිනගරෙ ඨිතස්සාති පරික්ඛිත්තනගරං සන්ධාය චුත්තං, අපරික්ඛිත්තනගරෙ පන අන්තොනගරෙ ඨිතස්සාපි ඨිතට්ඨානමෙව යානං. ඛණ්ඩද්වාරන්ති අත්තනා ඛණ්ඩිතද්වාරං. එකො නිපන්තොති එත්ථාපි බන්ධොති ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බං, තෙනාහ “නිපන්තස්ස ද්වෙ” ති. සාතෙතීති එත්ථ ථෙයාවිත්තෙන විනාසෙත්තස්ස සහපයොගත්තා දුක්කට්ඨමොති වදන්ති.

ඔවරකකථාවණ්ණනා

118. ඔවරකකථායං පරියායෙන හි අදින්නාදානතො මුච්චතීති ඉදං ආණත්තිකපයොගං සන්ධාය චුත්තං, සයමෙව පන අභියුඤ්ජනාදීසු පරියායෙනපි මොක්ඛො නත්ථි.

ඔණිරක්ඛකථාවණ්ණනා

ඔණිරක්ඛකථායං ඔණින්ති ඔණිතං, ආනිතන්ති අත්ථො. ඔණිරක්ඛස්ස සන්තිකෙ යපිතභණ්ඩං උපනිධි (පාරා. 112) විය ගුත්තට්ඨානෙ යපෙත්වා සඬගොපනත්ථාය අනික්ඛිපිත්වා යථායපිතට්ඨානෙ එව මුහුත්තමත්තං ඔලොකනත්ථාය යපිතත්තා තස්ස භණ්ඩස්ස යානාවාචනමත්තෙන ඔණිරක්ඛකස්ස පාරාජිකං භොති.

සංවිදාවහාරකථාවණ්ණනා

සංවිදාවහාරකථායං සංවිධායාති සංවිදහිත්වා. තෙන තෙසං දුක්කට්ඨාපත්තියොති ආණත්තිවසෙන පාරාජිකාපත්තියා අසම්භවෙ සතීති චුත්තං. යදි හි තෙන ආණත්තා යථාණත්තිවසෙන හරන්ති, ආණත්තික්ඛණෙ එව පාරාජිකාපත්තිං ආපජ්ජන්ති. පාළියං “සම්බහුලා සංවිදහිත්වා එකො භණ්ඩං අවහරති, ආපත්ති සබ්බෙසං පාරාජිකස්සා” ති (පාරා. 118) එත්ථාපි ආණාපකානං ආණත්තික්ඛණෙයෙව ආපත්ති, අවහාරකස්ස උද්ධාරෙති ගහෙතබ්බො. සම්බහුලා භික්ඛු එකං ආණාපෙත්ති ‘ගවිජෙතං ආහරා’ ති, තස්සුද්ධාරෙ සබ්බෙසං පාරාජිකන්ති ආදීසුපි එවමෙව අත්ථො ගහෙතබ්බො. සාහත්ථිකං වා ආණත්තිකස්ස ආණත්තිකං වා සාහත්ථිකස්ස අඬගං න භොතීති භින්නකාලිකත්තා අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස අඬගං න භොති. තථා හි

සහත්ථා අවහරන්තස්ස යානාවාවනක්ඛණෙ ආපත්ති, ආණත්තියා පන ආණත්තික්ඛණෙයෙවාති භින්නකාලිකත්තා ආපත්තියොති.

සඬකෙතකම්මකථාවණ්ණනා

119. සඬකෙතකම්මකථායං ඔවරකෙ චුත්තනයෙනෙවාති එත්ථ අවස්සං භාරියෙ භණ්ඨෙතිආදිනා (පාරා. අට්ඨ. 1.118) චුත්තනයෙනෙව. පාළියං “තං සඬකෙතං පුරෙ වා පච්ඡා වා”ති තස්ස සඬකෙතස්ස පුරෙ වා පච්ඡා වාති අත්ථො. “තං නිමිත්තං පුරෙ වා පච්ඡා වා”ති එත්ථාපි එසෙව නයො.

නිමිත්තකම්මකථාවණ්ණනා

120. නිමිත්තකම්මකථායං අක්ඛිනිඛණනාදිනිමිත්තකම්මං පන ලහුකං ඉත්තරකාලං, තස්මා තඬ්ඛණෙයෙව තං භණ්ඨං අවහරිතුං න සක්කා. නිමිත්තකම්මානන්තරමෙව ගණ්හිතුං ආරද්ධත්තා තෙනෙව නිමිත්තෙන අවහරිති වුව්වති. යදි එවං පුරෙහත්තප්පයොගොව එසොති වාදො පමාණභාවං ආපජ්ජති? නාපජ්ජති. න හි සඬකෙතකම්මං (පාරා. 119) විය නිමිත්තකම්මං කාලපරිච්ඡෙදයුත්තං. කාලවසෙන හි සඬකෙතකම්මං චුත්තං, කිරියාවසෙන නිමිත්තකම්මන්ති අයමෙව තෙසං විසෙසො. “තං නිමිත්තං පුරෙ වා පච්ඡා වා තං භණ්ඨං අවහරති, මූලට්ඨස්ස අනාපත්ති”ති ඉදං පන නිමිත්තකරණතො පුරෙ ගණ්හන්තස්ස වෙව නිමිත්තකම්මෙ ව කතෙපි ගණ්හිතුං අනාරහිත්වා පච්ඡා සයමෙව ගණ්හන්තස්ස ව වසෙන චුත්තං.

ආණත්තිකථාවණ්ණනා

121. ආණත්තිකථායං අසම්මොහත්ථන්ති යස්මා සඬකෙතකම්මනිමිත්තකම්මානි කරොන්තො න කෙවලං පුරෙහත්තාදිකාලසඬකෙතකම්මං අක්ඛිනිඛණනාදිනිමිත්තකම්මමෙව වා කරොති, අථ ඛො එවංවණ්ණසණ්ඨානභණ්ඨං ගණ්හාති, භණ්ඨනියමම්පි කරොති, ත්වං ඉත්ථන්නාමස්ස පාවද, සො අඤ්ඤස්ස පාවදතුතිආදිනා පුග්ගලපටිපාටියා ව ආණාපෙති, තස්මා පුබ්බණ්හාදිකාලවසෙන අක්ඛිනිඛණනාදිකිරියාවසෙන භණ්ඨපුග්ගලපටිපාටිවසෙන ව ආණත්තෙ එතෙසු සඬකෙතකම්මනිමිත්තකම්මෙසු විසඬකතා විසඬකෙතභාවෙ සම්මොහො ජායති, තදපගමෙන අසම්මොහත්ථං. යං ආණාපකෙන නිමිත්තසඤ්ඤං කත්වා චුත්තන්ති පුබ්බණ්හාදියු අක්ඛිනිඛණනාදියු වා ගහණත්ථං ආණාපෙත්තෙන ඊදිසවණ්ණසණ්ඨානාදියුත්තං ගණ්හාති එවං ගහණස්ස නිමිත්තභූතසඤ්ඤාණං කත්වා යං භණ්ඨං චුත්තං. අයං යුත්ති සබ්බත්ථාති හෙට්ඨා චුත්තෙසු උපරි වක්ඛමානෙසු ව සබ්බත්ථ

ආණත්තිජපසඩගෙසු ආණත්තික්ඛණෙයෙව පාරාජිකාදීනං භාවසඩ්ධාතා විනයයුත්ති, සා ව ආණත්තස්ස කිරියානිට්ඨාපනක්ඛණෙ ආණාපකස්ස පයොගෙ ථෙය්‍යාවිත්තානං අභාවා ආණත්තික්ඛණෙ එකා එව ආපත්ති හොතීති එවං උපපත්තියා පවත්තත්තා යුත්තීති වුත්තා. “මූලට්ඨස්ස පුල්ලච්චය”න්ති වුත්තත්තා සඩ්ඝරක්ඛිතෙන පටිග්ගහිතෙපි බුද්ධරක්ඛිතධම්මරක්ඛිතානං දුක්කට්ඨෙව, කස්මා පනෙත්ථ ආචරියස්ස පුල්ලච්චයන්ති ආහ “මහාජනො හි”තිආදි. මහාජනොති ව බුද්ධරක්ඛිතධම්මරක්ඛිතසඩ්ඝරක්ඛිතෙ සන්ධාය වුත්තං. මූලට්ඨස්සෙව දුක්කට්ඨන්ති බුද්ධරක්ඛිතස්ස දුක්කට්ඨං. ඉදඤ්ච මූලට්ඨස්ස පුල්ලච්චයාභාවදස්සනත්ථං පයිමං ආණත්තික්ඛණෙ දුක්කට්ඨං සන්ධාය වුත්තං, න පන සඩ්ඝරක්ඛිතස්ස පටිග්ගහණපච්චයා පුන දුක්කට්ඨසම්භවං සන්ධාය. න හි සො එකපයොගෙන දුක්කට්ඨෙවයං ආපජ්ජති. කෙච්ච පන “විසඬකෙතත්තා පාළියං ‘මූලට්ඨස්සා’ති අවත්වා ‘පටිග්ගණ්හාති, ආපත්ති දුක්කට්ඨස්සා’ති සාමඤ්ඤෙන වුත්තත්තා ඉදං සඩ්ඝරක්ඛිතස්ස දුක්කට්ඨං සන්ධාය වුත්ත”න්ති වදන්ති, තං කිඤ්චාපි අට්ඨකථාය න සමෙති, පාළිතො පන යුත්තං විය දිස්සති. න හි තස්ස පටිග්ගහණප්පයොගෙ අනාපත්ති හොතීති. ඉමිනාව හෙට්ඨා ආගතචාරෙසුපි පටිග්ගණ්හන්තානං දුක්කට්ඨං වෙදිතඛිබ්බං. “පණ්ණෙ වා සිලාදීසු වා ‘චොරියං කාතඛිබ්බ’න්ති ලිඛිත්වා යපිතෙ පාරාජිකමෙවා”ති කෙච්ච වදන්ති, තං පන “අසුකස්ස ගෙහෙ හණ්ඨ”න්ති එවං නියමෙත්වා ලිඛිතෙ යුජ්ජති, න අනියමෙත්වා ලිඛිතෙති විමංසිතඛිබ්බං. මග්ගානන්තරඵලසදිසාති ඉමිනා යථා අරියපුග්ගලානං මග්ගානන්තරෙ ඵලෙ උප්පන්නෙ කිලෙසපටිප්පස්සද්ධිපරියොසානං භාවනාකිච්චං නිජ්ජන්තං නාම හොති, එවමෙතිස්සා අත්ථසාධකවෙතනාය උප්පන්නාය ආණත්තිකිච්චං නිජ්ජන්තමෙවාති දස්සෙති, තෙනාහ “තස්මා අයං ආණත්තික්ඛණෙයෙව පාරාජිකො”ති, ආණත්තිවිචිපයොගසමුට්ඨාපකවෙතනාක්ඛණෙයෙව පාරාජිකො හොතීති අත්ථො.

ආණත්තිකථාවණ්ණනානයො නිට්ඨිතො.

ආපත්තිහෙදවණ්ණනා

122. තත්ථ තත්ථාති භූමට්ඨප්පලට්ඨාදීසු. පාළියං මනුස්සපරිග්ගහිතං සන්ධාය “පරපරිග්ගහිත”න්ති වුත්තං. ආමසති එන්ද්‍රාපෙති යානා වාවෙතීති ඉමෙහි තීහි පදෙහි පුබ්බපයොගසහිතං පඤ්චමං අවහාරඬිගං වුත්තං, යානා

වාචෙතීති ව ඉදං උපලක්ඛණමත්තං. ආණත්තිකාදයො සබ්බෙපි පයොගා ධුරනික්ඛෙපො ව ඉධ සභිගහෙනබ්බාවාති දට්ඨබ්බං.

125. යානාවාචනන්ති ඉදං පාළිඅනුසාරතො වුත්තං ධුරනික්ඛෙපස්සාපි සභිගහෙනබ්බතො. එස නයො උපරිපි සබ්බත්ථ. තත්ථ හි න ව සකසඤ්ඤීති ඉමිනා පරපරිග්ගහිතතා වුත්තා, න ව විස්සාසග්ගාහී න ව තාවකාලිකන්ති ඉමෙහි පරපරිග්ගහිතසඤ්ඤීතා, තීහි වා එතෙහි පරපරිග්ගහිතතා පරපරිග්ගහිතසඤ්ඤීතා ව වුත්තාති වෙදිතබ්බා. අනඡ්ඤාචුත්ථකන්ති “මමෙද”න්ති පරිග්ගහවසෙන අනඡ්ඤාචුත්ථකං අරඤ්ඤ දාරුතිණපණ්ණාදි. ඡඩ්ඛිතන්ති පයමං පරිග්ගහෙන්වා පච්ඡා අනත්ථිකතාය ඡඩ්ඛිතං යං කිඤ්චි. ඡිත්තමූලකන්ති නට්ඨං පරියෙසිත්වා ආලයසභිබ්බාතස්ස මූලස්ස ඡිත්තත්තා ඡිත්තමූලකං. අස්සාමිකන්ති අනඡ්ඤාචුත්ථකාදිහි තීහි ආකාරෙහි දස්සිතං අස්සාමිකවත්ථු. උභයමිපිති අස්සාමිකං අත්තනො සන්තකඤ්ච.

අනාපත්තිහෙදවණ්ණනා

131. තස්මිංයෙව අත්තභාවෙ නිබ්බත්තාති තස්මිංයෙව මතසරීරෙ පෙතත්තභාවෙන නිබ්බත්තා. රුක්ඛාදීසු ලග්ගිතසාටකෙ වත්තබ්බමෙව නත්ථිති මනුස්සෙහි අගොපිතං සන්ධාය වුත්තං, සචෙ පනෙතං දෙවාලයවෙතියරුක්ඛාදීසු නියුත්තෙහි පුරිසෙහි රක්ඛිතගොපිතං හොති, ගහෙතුං න වට්ටති. ථොකෙ බායිතෙ...පෙ.... ගහෙතුං වට්ටතීති ඉදං අදින්නාදානාභාවං සන්ධාය වුත්තං. ජිසච්ඡිතපාණිනා බාදියමානමංසස්ස අච්ඡින්නිත්වා බාදනං නාම කාරුඤ්ඤභානිතො ලොලභාවතො ව අසාරුප්පමෙව. තෙනෙව හි අරියවංසිකා අත්තනො පත්තෙ භත්තං බාදන්තමපි සුනබාදිං තජ්ජෙත්වා න වාරෙන්නි, තිරච්ඡානානං ආමිසදානෙ කුසලං විය තෙසං ආමිසස්ස අච්ඡින්නිදනෙපි අකුසලමෙවාති ගහෙනබ්බං, තෙනෙව වක්ඛති “පරානුද්දයතාය ව න ගහෙනබ්බ”න්ති (පාරා. අට්ඨ. 1.140).

පකිණ්ණකකථාවණ්ණනා

බහු එකතො දාරුආදිභාරියස්ස එකස්ස භණ්ඩස්ස උක්ඛිපනකාලෙ “ගණ්හථ උක්ඛිපථා”ති වචිපයොගෙන සද්ධිං කායපයොගසබ්භාවට්ඨානං සන්ධාය “සාහත්ථිකාණත්තික”න්ති වුත්තං. “ත්ථං එතං වත්ථුං ගණ්හ, අහං අඤ්ඤ”න්ති එවං පවත්තෙ පන අවභාරෙ අත්තනා ගහිතං සාහත්ථිකමෙව, පරෙත ගාභාපිතං ආණත්තිකමෙව, තෙනෙව තද්දුහයග්ගෙහ පඤ්චමාසෙපි

පාරාජිකං න භොති, එකෙකභණ්ඩග්ගස්වසෙන ථුල්ලවිවයාදිමෙව භොති. චුත්තඤ්ඤි “සාහත්ථිකං වා ආණත්තිකස්ස අභිගං න භොති” තිආදි. උපනික්ඛිත්තභණ්ඩං භණ්ඩදෙයාඤ්ඤි අදාතුකාමතාය “දෙමි දමිමි” ති වික්ඛිපන්තො තුණ්හිභාවෙන විහෙයෙන්නොපි තෙන තෙන කායවිකාරාදිකිරියාය පරස්ස ධුරං නික්ඛිපාපෙසිති “කිරියාසමුට්ඨානඤ්ඤවා” ති චුත්තං.

පදභාජනීයවණ්ණනානායො නිට්ඨිතො.

විනීතවත්ථුචණ්ණනා

135. විනීතවත්ථුසු නිරුත්තියෙව තංතංඅත්ථග්ගභණ්ණස්ස උපායතාය පටොති නිරුත්තීපටො, තෙනෙවාහ “වොහාරවචනමත්තෙ” ති. යථාකම්මං ගතොති තතො පෙතත්තභාවතො මතභාවං දස්සෙති. අබ්භුණ්හෙති ආසන්නමරණතාය සරිරස්ස උණ්භසමඬගිතං දස්සෙති, තෙනෙවාහ “අල්ලසරිරො” ති. කුණපභාවං උපගතමිපි හින්තමෙව අල්ලභාවතො හින්තත්තා. විසභාගසරිරෙති ඉත්ථිසරිරෙ. සීසෙ වාතිආදි අධක්ඛකෙ උබ්භජාණුමණ්ඩලෙ පදෙසෙ විත්තවිකාරජපත්තිං සන්ධාය චුත්තං, යත්ථ කත්ථවි අනාමසන්නෙන කතං සුකතමෙව. මතසරිරමිපි හි යෙන කෙනවි ආකාරෙන සඤ්චිච්ච චුසන්නස්ස අනාමාසදුක්කටමෙවාති වදන්ති, තං යුත්තමෙව. න හි අපාරාජිකවත්ථුකෙපි විත්තාදිඉත්ථිරූපෙ භවත්තං දුක්කටං පාරාජිකවත්ථුභූතෙ මතිත්ථිසරිරෙ නිවත්තති.

කුසසඬකාමනවත්ථුකථාවණ්ණනා

138. බලසාති බලෙන. සාටකො භවිස්සති, ගණ්හිස්සාමිති අනාගතවචනං පසිබ්බකග්ගභණ්ණතො පුරෙතරං සමුප්පන්නපරිකප්පදස්සනවසෙන චුත්තං. ගභණ්ණක්ඛණෙ පන “සාටකො චෙ, ගණ්හාමි” ති පසිබ්බකං ගණ්හාතීති එවමෙත්ථ අධිප්පායො ගහෙතබ්බො, න පන බහි නීහරිත්වා සාටකභාවං ඤත්වා ගහෙස්සාමිති, තෙනාහ “උද්ධාරෙයෙව පාරාජික” න්ති. ඉතරථා “ඉදානි න ගණ්හාමි, පච්ඡා අන්ධකාරෙ ජාතෙ විජානනකාලෙ වා ගණ්හිස්සාමි, ඉදානි ඔලොකෙන්තො විය හත්ථගතං කරොමි” ති ගණ්හන්නස්සාපි ගභණ්ණක්ඛණෙ අවහාරො භවෙයා, න ච තං යුත්තං තදා ගභණ්ණෙ සන්නිට්ඨානාභාවා. සන්නිට්ඨාපකචෙතනාය එව හි පාණාතිපාතාදිඅකුසලං විය. න හි “පච්ඡා වධිස්සාමි” ති පාණං ගණ්හන්නස්ස තදෙව තස්මිං මතෙපි පාණාතිපාතො භොති වධකචෙතනාය පයොගස්ස අකතත්තා, එවමිධාපි අත්ථඬගතෙ සුරියෙ අවහරිස්සාමිතිආදිනා

කාලපරිකප්පනවසෙන යානා වාවිතෙපි තදාපි අවහාරො න හොති ඔකාසපරිකප්පෙ (පාරා. අට්ඨ. 1.138) විය, තස්මිං පන යථාපරිකප්පිතට්ඨානෙ කාලෙ ආගතෙ භණ්ඩං භූමියං අනික්ඛිපිත්වාපි ථෙය්‍යාවිත්තෙන ගච්ඡතො පද්ධාරොන අවහාරොති බායති. තස්මා භණ්ඩපරිකප්පො ඔකාසපරිකප්පො කාලපරිකප්පොති තිවිධොපි පරිකප්පො ගහෙතඛිබ්බො. අට්ඨකථායං පන ඔකාසපරිකප්පෙ සමොධානෙත්වා කාලපරිකප්පො විසුං න චුත්තොති අම්භාකං ඛන්ති, විමංසිත්වා ගහෙතඛිබ්බං. පද්ධාරොන කාරොතඛිබ්බොති භූමියං අනික්ඛිපිත්වා විමංසිතත්තා චුත්තං. පරිසුට්ඨිකොති අනුබද්ධො.

පරිකප්පො දිස්සතීති ගහණක්ඛණෙ පරිකප්පො දිස්සති, න තදා තෙසං මනෙන අවහාරොති දස්සෙති. දිස්වා හටත්තා පරිකප්පාවහාරො න දිස්සතීති පච්ඡා පන ඛෙති විමංසිත්වා සාටකභාවං ඤාත්වා තතො පච්ඡා ථෙය්‍යාවිත්තෙන හටත්තා පුබ්බෙ කතස්ස පරිකප්පස්ස අවහාරානඤ්ඤාත්තා “සුත්ත”න්ති ඤාත්වා හරණෙ විය ථෙය්‍යාවහාරො එව සියා. තස්මා පරිකප්පාවහාරො න දිස්සති. සාටකො වෙ භවිස්සතීතිආදිකස්ස පරිකප්පස්ස තදා අවිජ්ජමානත්තා කෙවලං අවහාරො එව, න පරිකප්පාවහාරොති අධිජ්ජායො, තෙන භණ්ඩපරිකප්පාවහාරස්ස “සාටකො වෙ භවිස්සති, ගහෙස්සාමි”ති එවං භණ්ඩසන්තිට්ඨානාභාවක්ඛණෙයෙව පවත්ති. දස්සෙති, තෙනාහ “යං පරිකප්පිතං, තං අදිට්ඨං පරිකප්පිතහාවෙ ධීතංයෙව උද්ධරන්තස්ස අවහාරො”ති. යදි එවං කස්මා ඔකාසපඤ්ජාවහාරො භණ්ඩං දිස්වා අවහරන්තස්ස පරිකප්පාවහාරො සියාති? නායං දොසො අභණ්ඩවිසයත්තා තස්ස පරිකප්පස්ස, පුබ්බෙව දිස්වා ඤාතභණ්ඩස්සෙව හි ඔකාසපරිකප්පො චුත්තො. තං මඤ්ඤමානො තං අවහරීති ඉදං සුත්තං කිඤ්ඤාපි “තඤ්ඤෙවෙත”න්ති නියමෙත්වා ගණ්හන්තස්ස වසෙන චුත්තං, තථාපි “තඤ්ඤෙව ගණ්හිස්සාමි”ති එවං පවත්තෙ ඉමස්මිං පරිකප්පෙපි “ගණ්හිස්සාමි”ති ගහණෙ නියමසඛිභාවා අවහාරත්ථසාධකං හොතීති උද්ධට්ටං, තෙනෙව “සමෙති”ති චුත්තං.

කෙවීති මහාඅට්ඨකථායමෙව එකච්චෙ ආවරියා. මහාපච්චරියං පනාතිආදිනාපි කෙවිවාදො ගාරය්හො, මහාඅට්ඨකථාවාදොව යුත්තතරොති දස්සෙති.

අලඬිකාරභණ්ඩන්ති අඬිගුලිමුද්දිකාදි. කුසං පාතෙත්වාති විලිවමයං වා තාලපණ්ණාදිමයං වා කතසඤ්ඤාණං පාතෙත්වා. පරකොට්ඨාසතො කුසෙ උද්ධට්ටෙපි න තාව කුසස්ස පරිවත්තනං ජාතන්ති චුත්තං “උද්ධාරෙ

රක්ඛති’ ති. හත්ථතො මුත්තමත්තෙ පාරාජිකන්ති ඉමිනා යානාවාවනං. ධුරනික්ඛෙපඤ්ච විනා කුසසඬ්ඛාමනං නාම විසුං එකොයං අවහාරොති දස්සෙති. සබ්බෙපි හි අවහාරා සාහත්ථිකාණත්තිකාධිප්පායයොගෙහි නිප්ඵාදියමානා අත්ථතො යානාවාවනධුරනික්ඛෙපකුසසඬ්ඛාමනෙසු තීසු සමොසරන්තීති දට්ඨබ්බං. ඉතරො තස්ස භාගං උද්ධරති, උද්ධාරෙ පාරාජිකන්ති පුරිමස්ස අත්තතො කොට්ඨාසෙ ආලයස්ස අවිගතත්තා වුත්තං, ආලයෙ පන සබ්බථා අසති අවහාරො න හොති, තෙනාහ “විචිනිතාවසෙසං ගණ්හන්තස්සාපි අවහාරො නත්ථෙවා” ති.

නායං මමාති ජානන්තොපීති එත්ථ පි-සද්දෙන තත්ථ වෙමතිකොපි හුත්වා ථෙය්‍යවිත්තෙන ගණ්හන්තොපි සඬ්ගස්හති. සිවෙය්‍යකන්ති සිවිරට්ඨෙ ජානං.

140-1. කප්පියං කාරාපෙත්වාති පවාපෙත්වා. තස්මිං පාවිත්තියන්ති අදින්නාදානභාවෙන සහපයොගස්සාපි අභාවා දුක්කටං න වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. ආණත්තෙහීති සම්මතෙන ආණත්තෙනි. ආණත්තෙනාති සාමිකෙහි ආණත්තෙන. හණ්ඩදෙය්‍යන්ති සම්මතාදිහි දින්නත්තා න පරාජිකං ජානං, අසන්නං පුග්ගලං වත්වා ගහිතත්තා පන හණ්ඩදෙය්‍යං වුත්තං. අඤ්ඤාන දියාමානන්ති සම්මතාදිහි චතුහි අඤ්ඤාන දියාමානං. ගණ්හන්තොති “අපරස්ස භාගං දෙහී” ති වත්වා ගණ්හන්තො. අපරස්සාති අසන්නං පුග්ගලං අදස්සෙත්වා පන “අපරං භාගං දෙහී” ති වා කුට්ඨස්සාති ගණෙත්වා වා ගණ්හතො ගිහිසන්තකෙ සාමිනා ව “ඉමස්ස දෙහී” ති එවං ආණත්තෙන ව දින්නෙ හණ්ඩදෙය්‍යම්පි න හොති, සඬ්ඝස්සන්තකෙ පන හොතීති ඉමං විසෙසං දස්සෙතුං අසම්මතෙන වා අනාණත්තෙන වාතිආදි පුන වුත්තං. ඉතරෙහි දියාමානන්ති සම්මතෙන ආණත්තෙන වා දියාමානං. එවං ගණ්හතොති “අපරම්පි භාගං දෙහී” ති වත්වා කුට්ඨස්සාති ගණෙත්වා වා ගණ්හතො. සාමිකෙන පනාති එත්ථ පන-සද්දො විසෙසත්ථජොතකො, තෙන “අපරම්පි භාගං දෙහී” ති වා කුට්ඨස්සාති ගණෙත්වා වා ගණ්හන්තෙ සාමිකෙන සයං දෙන්තෙ වා දාපෙන්තෙ වා විසෙසො අත්ථිති වුත්තං හොති. සුදින්නන්ති හණ්ඩදෙය්‍යං න හොතීති අධිප්පායො. හෙට්ඨා පන සාමිකෙන තෙන ආණත්තෙන වා දියාමානං ගිහිසන්තකං “අපරස්ස භාගං දෙහී” ති වත්වා ගණ්හතො අපරස්ස අභාවතො සාමිසන්තකමෙව හොතීති හණ්ඩදෙය්‍යං ජානං, ඉධ පන තෙහියෙව දියාමානං “අපරම්පි භාගං දෙහී” ති වත්වා වා කුට්ඨස්සාති ගණෙත්වා වා ගණ්හතො “දෙහී” ති වුත්තත්තා අඤ්ඤාතකවිඤ්ඤත්තිමත්තං. ය්‍යෙත්වා හණ්ඩදෙය්‍යං න හොතීති සුදින්නමෙවාති වුත්තං. අස්සාමිකෙන පන ආණත්තෙන දින්නං හණ්ඩං.

ගණ්භතො භණ්ඩදෙය්‍යමෙවාති වදන්ති, පත්තවතුක්කෙ විය අවහාරතාවෙන්ට යුත්තා, සඬසසන්තකෙ පන “දෙහි” ති වුත්තෙපි සාමිකස්ස කස්සවි අභාවා සම්මතෙන දිත්තෙපි භණ්ඩදෙය්‍යං වුත්තන්ති ගහෙතඬ්ඛං.

146-9. ආහරාපෙත්තෙසු භණ්ඩදෙය්‍යන්ති “ගහිතෙ අත්තමනො හොති” ති වචනතො අනත්තමනස්ස සන්තකං ගහිතමිපි පුන දාතඬ්ඛමෙවාති වුත්තං. “සම්මුඛිභුතෙහි භාජෙතඬ්ඛ”න්ති වචනතො භාජනීයභණ්ඩං උපචාරසීමට්ඨානමෙව පාපුණාතීති ආහ “අන්තොඋපචාරසීමායං ඨිතස්සෙව ගහෙතුං වට්ටති” ති. භණ්ඩදෙය්‍යන්ති උභින්නං සාලයභාවෙපි චොරස්ස අදත්වා සාමිකස්සෙව දාතඬ්ඛං චොරොනාපි සාමිකස්සෙව දාතඬ්ඛතො. එසෙව නයොති පංසුකුලසඤ්ඤාය ගහිතෙ භණ්ඩදෙය්‍යං, ටෙය්‍යවිත්තෙන පාරාජිකන්ති අත්ථො.

වුට්ඨහන්තෙසුති ගාමං ඡඩ්ඛෙත්වා පලායන්තෙසු. අවිසෙසෙනාති සඋස්සාහතාදිවිසෙසං අපරාමසිත්වා සාමඤ්ඤතො. සඋස්සාහමත්තමෙව ආපත්තිභාවස්ස පමාණං සාමිකානං පරිච්ඡින්නභාවතො. තතොති ගණසන්තකාදිතො.

කුලසඬගහණත්ථාය

දෙතීති

පංසුකුලවිස්සාසිකාදිසඤ්ඤාය ගහෙත්වා දෙති, තදා කුලසඬගහපච්චයා ව දුක්කටං භණ්ඩදෙය්‍යඤ්ච, ටෙය්‍යවිත්තෙ පන සති කුලසඬගහණත්ථාය ගණ්භතොපි පාරාජිකමෙව. ඌනපඤ්චමාසකාදීසු කුලදුසකදුක්කටෙන සද්ධිං පුල්ලච්චයදුක්කටාති. සෙනාසනත්ථාය නියමිතන්ති ඉදං ඉස්සරවතාය දදතො පුල්ලච්චයදස්සනත්ථං වුත්තං. ඉතරපච්චයත්ථාය දින්නමිපි අටෙය්‍යවිත්තෙන ඉස්සරවතාය කුලසඬගහණත්ථාය වා ඤාතකාදීනං වා දදතො දුක්කටං භණ්ඩදෙය්‍යඤ්ච හොතෙව. ඉස්සරවතායාති “මයි දෙන්තෙ කො නිචාරෙස්සති, අහමෙවෙන්ට පමාණ”න්ති එවං අත්තනො ඉස්සරියභාවෙන. පුල්ලච්චයන්ති කුලසඬගහණත්ථාය වා අඤ්ඤථා වා කාරණෙන දදතො සෙනාසනත්ථාය නියමිතස්ස ගරුභණ්ඩතාය පුල්ලච්චයං භණ්ඩදෙය්‍යඤ්ච. ගීවාති එත්ථ සෙනාසනත්ථාය නියමිතෙ පුල්ලච්චයෙන සද්ධිං ගීවා, ඉතරස්මිං දුක්කටෙන සද්ධිත්ති වෙදිතඬ්ඛං. සුඛාදිතමෙවාති අන්තොඋපචාරසීමායං යත්වා භාජෙත්වා අත්තනො සන්තකං කත්වා ඛාදිතත්තා වුත්තං. සඬසිකඤ්චි විහාරපට්ඨෙද්ධං වෙහඬගියං ඛහිඋපචාරසීමට්ඨං භණ්ඩං අන්තොඋපචාරට්ඨෙහි හික්ඛුහි එව භාජෙතඬ්ඛං, න ඛහි ඨිතෙහි උපචාරසීමාය භාජෙතඬ්ඛන්ති.

150. “වුත්තො වජ්ජෙමි” ති වුත්තහික්ඛුස්මි. “වුත්තො වජ්ජෙහි” ති වුත්තස්ස පච්ඡා උප්පජ්ජනකපාරාජිකාදිදොසාරොපනතො, ගහට්ඨානං වා “භදන්තා අපරිච්ඡෙදං කත්වා වදන්ති” ති එවං දොසාරොපනතො.

153-5. ඡාතජ්ඣක්ඛන්ති තෙන ඡාතෙන ජීසව්ඡාය උදරග්ගිනා ඤාත්තං, දඬුසං පිළිතන්ති අත්ථො. ධනුකන්ති බුද්දකධනුසංයානං ලග්ගනකදණ්ඩං. මද්දන්තො ගච්ඡති, භණ්ඩදෙය්‍යන්ති එත්ථ එකසුකරග්ගනකභණ්ඩං දාතබ්බං එකස්මිං බත්ථෙ අඤ්ඤෙසං තත්ථ අබ්ජ්ඣනතො. අද්දුහලන්ති යන්තපාසාණො, යෙන අජ්ඣොත්ථටත්තා මිගා පලායිතුං න සක්කොන්ති. පච්ඡා ගච්ඡති තෙන කතපයොගෙන අගන්ත්වා පච්ඡා සයමෙව ගච්ඡති, ගහට්ඨා වුත්තෙසුපි ඊදිසෙසු යානෙසු එසෙව නයො. රක්ඛං යාවිත්වාති රාජපුරිසානං සන්තිකං ගන්ත්වා අනුද්දිස්ස රක්ඛං යාවිත්වා. කුමිනමුඛන්ති කුමිනස්ස අත්තො මච්ඡානං පටිසනමුඛං.

156. ථෙරානන්ති ආගන්තුකත්ථෙරානං. තෙසමිපිති ආවාසිකහික්ඛුනමිපි. පරිභොගත්ථායාති සඬ්ඝිකෙ කත්තබ්බවිධිං කත්වා පරිභුඤ්ජනත්ථාය. ගහණෙති පාඨසෙසො දට්ඨබ්බො. යත්ථාති යස්මිං ආවාසෙ. අඤ්ඤෙසන්ති අඤ්ඤෙසං ආගන්තුකානං. තෙසුපි ආගන්තුකා අනිස්සරාති සෙනාසනෙ නිරන්තරං වසන්තානං විවරත්ථාය දායකෙහි හික්ඛුහි වා නියමෙත්වා දින්තත්තා භාජෙත්වා බාදිතුං අනිස්සරා, ආගන්තුකෙහිපි ඉච්ඡන්තෙහි තස්මිං විහාරෙ වස්සානාදියු පටිසිත්වා විවරත්ථාය ගහෙතබ්බං. තෙසං කතිකාය යාතබ්බන්ති සබ්බාති ඵලාඵලාති අභාජෙත්වා “එත්තකෙසු රුක්ඛෙසු ඵලාති භාජෙත්වා පරිභුඤ්ජිස්සාම, අඤ්ඤෙසු ඵලාඵලෙහි සෙනාසනාති පටිජග්ගිස්සාමා” ති වා, “පිණ්ඩපාතාදිපච්චයං සම්පාදෙස්සාමා” ති වා, “කිඤ්චිපි අභාජෙත්වා චතුපච්චයත්ථායෙව උපනෙමා” ති වා එවං සම්මා උපනෙත්තානං ආවාසිකානං කතිකාය ආගන්තුකෙහි යාතබ්බං. මහාඅට්ඨකථායං “අනිස්සරා” ති වචනෙන දීපිතො එව අත්ථො, මහාපච්චරියං චතුත්තං පච්චයානන්තිආදිනා විත්ථාරෙත්වා දස්සිතො. පරිභොගවසෙනෙවාති එත්ථ එව-සද්දො අට්ඨානප්පයුත්තො, පරිභොගවසෙන තමෙව භාජෙත්වාති යොජෙතබ්බං. එත්ථාති එතස්මිං විහාරෙ, රට්ඨෙ වා.

සෙනාසනපච්චයන්ති සෙනාසනඤ්ච තදත්ථාය නියමෙත්වා යපිතඤ්ච. එකං වා ද්වෙ වා වරසෙනාසනාති යපෙත්වාති වුත්තමෙවත්ථං පුන බ්‍යතිරෙකමුඛෙන දස්සෙතුං “මූලවත්ථුච්ඡෙදං පන කත්වා න

උපනෙතබ්බ”න්ති චුත්තං, සෙනාසනසඬ්ඛාතචත්ථුනො මූලච්ඡේදං කත්වා සබ්බානි සෙනාසනානි න විස්සජ්ජේතබ්බානීති අත්ථො. කෙච් පනෙත්ථ “එකං වා ද්වෙ වා වරසෙනාසනානි යපෙත්වා ලාමකතො පටියාය විස්සජ්ජේත්තෙහිපි සෙනාසනභූමියො න විස්සජ්ජේතබ්බානි අයමත්ථො චුත්තො”ති වදන්ති, තම්පි යුත්තමෙව ඉමස්සාපි අත්ථස්ස අවස්සං චත්තබ්බතො, ඉතරථා කෙච් සහ චත්ථුනාපි විස්සජ්ජේතබ්බං මඤ්ඤෙය්‍යුං.

පණ්ණං ආරොපෙත්වාති “එත්තකෙ රුක්ඛෙ රක්ඛිත්වා තතො එත්තකං ගහෙතබ්බ”න්ති පණ්ණං ආරොපෙත්වා. නිමිත්තසඤ්ඤං කත්වාති සඬ්ඛෙතං කත්වා. දාරකානි තෙසං පුත්තනත්තාදයො යෙ කෙච් ගොපෙත්ති, තෙ සබ්බෙපි ඉධ “දාරකා”ති චුත්තා. තතොති යථාචුත්තදාරුසම්භාරතො. ආපුච්ඡිත්වාති කාරකසඬ්ඛං ආපුච්ඡිත්වා. තං සබ්බම්පි ආහරිත්වාති අනාපුච්ඡිත්වාපි තාවකාලිකං ආහරිත්වා. අයමෙව භික්ඛු ඉස්සරොතිආදිතො පටියාය අත්තතො සන්තකෙහි දාරුසම්භාරාදීහි ව කාරාපිතත්තා පටිපග්ගිතත්තා ව සඬ්ඛිකසෙනාසනෙ භාගිත්තාය ව අයමෙව ඉස්සරො, න ව සො තතො වුට්ඨාපෙතබ්බොති චුත්තං හොති. උදකපූජන්ති චෙතියඬ්ඛණෙ සිඤ්චනාදිපූජං. චත්තසීසෙනානි කෙවලං සද්ධාය, න චෙතනාදිඅත්ථාය. සචත්ථුකන්ති සහ භූමියා. කුට්ටන්ති ගෙහිත්තිං. පාකාරන්ති පරික්ඛේපපාකාරං. තතොති ඡඩ්ඪිතවිහාරතො. තතො ආහරිත්වා සෙනාසනං කතං හොතීති සාමන්තගාමවාසීහි භික්ඛුහි ඡඩ්ඪිතවිහාරතො දාරුසම්භාරාදිං ආහරිත්වා සෙනාසනං කතං හොති.

157. “පුග්ගලිකපරිභොගෙන පරිභුඤ්ජති”ති චුත්තමත්ථංයෙව පාකටං කාතුං “ආගතාගතානං වුඬ්ඪතරානං න දෙති”ති චුත්තං. චතුභාගඋදකසම්භින්නෙති චතුත්ථභාගෙන සම්භින්නෙන. පාළියං “අනාපත්ති, භික්ඛවෙ, පාරාජිකස්සා”ති (පාරා. 157) සාමිකෙහි ථුල්ලනන්දං උද්දිස්ස එතිස්සා හත්ථෙ දින්නත්තා, අට්ඨෙය්‍යවිත්තෙන පරිභුඤ්ජිතත්තා ව චුත්තං. ට්ඨෙය්‍යවිත්තෙන පරිභුත්තෙපි චස්සා හණ්ඩදෙය්‍යමෙව උපනික්ඛිත්තහණ්ඩට්ඨානියත්තා. ඔදනභාජනීයචත්ථුස්මිත්ති “අපරස්ස භාගං දෙහි”ති ආගතචත්ථුස්මිං (පාරා. 141).

159. තස්ස කුලස්ස අනුකම්පාය පසාදානුරක්ඛණත්ථායාතිආදිනා කුලසඬ්ඛහත්ථං නාකාසීති දස්සෙති. “යාව දාරකා පාසාදං ආරොහන්ති, තාව පාසාදො තෙසං සන්තිකෙ හොතු”ති පුබ්බෙ කාලපරිච්ඡේදං කත්වා අධිට්ඨිතත්තා එව යථාකාලපරිච්ඡේදමෙව තත්ථ තිට්ඨති, තතො පරං

පාසාදො සයමෙව යථායානං ගච්ඡති, තථාගමනඤ්ච ඉද්ධිවිස්සජ්ජනෙන සඤ්ජානං විය හොතීති චූත්තං “ථෙරො ඉද්ධිං පටිසංහරී”ති. යස්මා එවං ඉද්ධිවිධඤ්ඤාණෙන කරොන්තස්ස කායවච්ඡයොගා න සන්ති ථෙය්‍යවිත්තඤ්ච නත්ථි පාසාදස්සෙව විචාරිතත්තා, තස්මා “එත්ථ අවහාරො නත්ථි”ති ථෙරො එවමකාසීති දට්ඨබ්බං. අථ වා දාරකෙසු අනුකම්පාය ආනයනත්ථමෙව පාසාදෙ උපනීතෙ පාසෙ බද්ධසුකරාදීනං ආමිසං දස්සෙත්වා යානාවාචනං විය කරමරානීතෙසු දාරකෙසු පාසාදං ආරුළුහෙසුපි පුන පටිසංහරණෙ ව ඉධ අවහාරො නත්ථි කාරුඤ්ඤාධිප්පායත්තා, හණ්ඩදෙය්‍යමිපි න හොති කායවච්ඡයොගාභාවා. කායවච්ඡයොගෙ සතියෙව හි ආපත්ති හණ්ඩදෙය්‍යං වා හොති, තෙනෙව භගවා “අනාපත්ති, භික්ඛවෙ, අථෙය්‍යවිත්තස්සා”ති ආදිං අවත්වා “අනාපත්ති, භික්ඛවෙ, ඉද්ධිමස්ස ඉද්ධිවිසයෙ”ති (පාරා. 159) එත්තකමෙව අවොච. **ඉද්ධිවිසයෙති** චෙත්ථ පරහණ්ඩාදායකකායවච්ඡයොගාසමුට්ඨාපකස්ස කෙවලං මනෝද්වාරිකස්ස අථෙය්‍යවිත්තභූතස්ස ඉද්ධිවිත්තස්ස විසයෙ ආපත්ති නාම නත්ථිති අධිප්පායො ගහෙතබ්බො. කිං පන පටික්ඛිත්තං ඉද්ධිපාටිහාරියං කාතුං වට්ටතීති වොදනං සන්ධායාහ “ඊදිසාය අධිට්ඨානිද්ධියා අනාපත්ති”ති. “අනාපත්ති, භික්ඛවෙ, ඉද්ධිමස්ස ඉද්ධිවිසයෙ”ති හි ඉමිනායෙව සුත්තෙන අධිට්ඨානිද්ධියා අප්පටික්ඛිත්තභාවො සිජ්ඣති. අත්තනො පකතිවණ්ණං අවිජ්ඣිත්වා බහිද්ධා හත්ථිආදිදස්සනං, “එකොපි හුත්වා බහුධා හොති”ති (දී. නි. 1.238, 239; ම. නි. 1.147; පටි. ම. 1.102) ආගතඤ්ච අධිට්ඨානවසෙන නිජ්ජන්තත්තා අධිට්ඨානිද්ධි නාම, “සො පකතිවණ්ණං විජ්ඣිත්වා කුමාරකවණ්ණං වා දස්සෙති, නාගවණ්ණං...පෙ.... විවිධමිපි සෙනාබ්‍යුහං දස්සෙති”ති (පටි. ම. 3.13) එවං ආගතා ඉද්ධි පකතිවණ්ණවිජ්ඣනවිකාරවසෙන පවත්තත්තා විකුබ්බනිද්ධි නාම. අත්තනො පන පකතිරූපං යථාසභාවෙන යථෙත්ථාව බහි හත්ථිආදිදස්සනං විකුබ්බනිද්ධි නාම න හොති, අත්තනො රූපමෙව හත්ථිආදිරූපෙන නිම්මානං විකුබ්බනිද්ධිති වෙදිතබ්බං.

පරාජිතකිලෙසෙනාති විජිතකිලෙසෙන, නික්කිලෙසෙනාති අත්ථො. ඉධාති ඉමස්මිං සාසනෙ, තෙන දුතියපාරාජිකසික්ඛාපදෙන සමං අඤ්ඤං අනෙකනයවොකිණ්ණං ගම්භීරත්ථවිනිච්ඡයං කිඤ්චි සික්ඛාපදං න විජ්ජතීති යොජනා. තත්ථ අත්ථො නාම පාළිඅත්ථො, විනිච්ඡයො පාළිමුත්තකවිනිච්ඡයො, තෙ ගම්භීරා යස්මිං, තං ගම්භීරත්ථවිනිච්ඡයං. වත්ථුමිහි ඔතිණ්ණෙති වොදනාවසෙන වා අත්තනාව අත්තනො විතික්කමාරොචනාවසෙන වා සඬ්ඝමජ්ඣෙ අදිත්තාදානවත්ථුස්මිං.

ඔතිණ්ණෙ. එත්ථාති ඔතිණ්ණවත්ථුමහි. විනිවිජයොති
 ආපත්තානාපත්තිනියමනං. කප්පියෙපි ච වත්ථුස්මිත්ති අත්තනා ගහෙනුං
 යුත්තෙ මාතාපිතාදීනං සන්තකෙපි.

ඉති සමන්තපාසාදිකාය විනයට්ඨකථාය විමතිවිනෝදනියං.

දුතියපාරාජිකවණ්ණනානායො නිට්ඨිතො.

3. තනියපාරාජිකං

තීභීති කායවට්ඨමනෝද්වාරෙහි.

පඨමපඤ්ඤත්තිනිදානවණ්ණනා

162. යා අයං හෙට්ඨා තං පනෙනං බුද්ධකාලෙ ච චක්කවත්තිකාලෙ ච නගරං හොතීතිආදිනා (පාරා. අට්ඨ. 1.84) රාජගහස්ස බුද්ධුප්පාදෙයෙව වෙපුල්ලප්පත්ති චුත්තා, සා එත්ථාපි සමානාති දස්සෙතුං “ඉදම්පි ච නගර”න්ති චුත්තං, තෙන ච න කෙවලං රාජගහාදයො එවාති දස්සෙති. මහාවනං නාමාතිආදි මජ්ඣිමභාණකසංයුත්තභාණකානං මතෙන චුත්තං, දීඝභාණකා පන “භිමවන්තෙන සද්ධිං එකාබද්ධං හුත්වා යීතං මහාවන”න්ති වදන්ති. හංසවට්ඨකච්ඡදනෙනාති හංසවට්ඨකපට්ඨඡන්තෙන, හංසමණ්ඩලාකාරෙනාති අත්ථො. කායවිච්ඡන්දනියකථන්ති කරජකායෙ විරාගුප්පාදනකථං. ඡන්දොති දුබ්බලොභො. රාගොති බලවරාගො. “කෙසලොමාදි”න්ති සඬ්ඛෙපතො චුත්තමත්ථං විභාගෙන දස්සෙතුං යෙපි භීතිආදි චුත්තං. පඤ්චපඤ්චප්පහෙදෙනාති එත්ථ පඤ්ච පඤ්ච පහෙදා එතස්ස පරියායස්සාති පඤ්චපඤ්චප්පහෙදො, තෙන පඤ්චපඤ්චප්පහෙදෙනාති එවං බාහිරත්ථසමාසවසෙන පරියායවිසෙසනතා දට්ඨබ්බා.

අසුභායාති අසුභමාතිකාය. වණ්ණෙනබ්බමාතිකඤ්ඤි අපෙක්ඛිත්වා ඉත්ථිලිඬිගෙ සාම්චවනං, තෙනාහ මාතිකං නික්ඛිපිත්වාතිආදි. තං විභජන්තොති මාතිකං විභජන්තො. එතකම්මන්ති නිජ්ජත්තිකරණං. පඤ්චඬගවිජ්ජහීනන්ති කාමච්ඡන්දාදිපඤ්චනීවරණඬගවිගමෙන පඤ්චඬගවිජ්ජහීනතා, අප්පනාප්පත්තවිතක්කාදිජ්ඣානඬගානං උප්පත්තිවසෙන පඤ්චඬගසමන්තාගතතා ච වෙදිතබ්බා. තිව්ධකල්‍යාණං දසලක්ඛණසම්පන්නන්ති එත්ථ පන ඥානස්ස ආදිමජ්ඣපරියොසානානං වසෙන තිව්ධකල්‍යාණතා, තෙසංයෙව ආදිමජ්ඣපරියොසානානං ලක්ඛණවසෙන දසලක්ඛණසම්පන්නතා ච වෙදිතබ්බා. අට්ඨකථායං පන “දසලක්ඛණවිභාවනෙනෙව තත්තිස්සයභුතා තිව්ධකල්‍යාණතාපි ඥානස්ස පාකටා හොතීති තත්ත්වමානීතිආදි චුත්තං.

තත්ත්වං පාළීති තස්මිං දසලක්ඛණවිභාවනවිසයෙ අයං පාළි. පටිපදාවිසුද්ධිති ගොත්‍රභූපරියොසානාය පුබ්බභාගපටිපදාය ඥානස්ස නීවරණාදිපරිබන්ධතො විසුද්ධි, සායං යස්මා උපෙක්ඛානුබුහනාදීනම්පි පච්චයත්තෙන පධානා පුරිමකාරණසිද්ධා ව, තස්මා චුත්තං “පටිපදාවිසුද්ධි ආදි”ති. උපෙක්ඛානුබුහනාති විසොධෙතබ්බතාදීනං අභාවතො

තනුමජ්ඣන්තුපෙක්ඛාය කිව්වනිජ්ඵත්තියා අනුබ්බහනා, සා පන පරිබන්ධවිසුද්ධිසමකාලවිභාවිනීපි තබ්බිසුද්ධියාව නිජ්ඵත්තානි දීපනත්ථමාහ “උපෙක්ඛානුබ්බහනා මජ්ඣේ”ති. සම්පහංසනානි වත්ථුධම්මාදීනං අනතිවත්තනාදිසාධකස්ස ඤාණස්ස කිව්වනිජ්ඵත්තිවසෙන පරියොදපනා, සා පන යස්මා කත්තබ්බස්ස සබ්බකිව්වස්ස නිජ්ඵත්තියාව සිද්ධා නාම හොති, තස්මා වුත්තං “සම්පහංසනා පරියොසාන”න්ති. තිණ්පි චෙතානි කල්‍යාණානි එකක්ඛණේ ලබ්භමානානිපි පච්චයපච්චයුප්පන්නතාදිවසෙන පවත්තන්තීති දස්සන්තථං. ආදිමජ්ඣපරියොසානභාවෙන වුත්තානි, න පන ක්‍රිකානස්ස උප්පාදාදික්ඛණත්තයෙ යථාක්කමං ලබ්භමානත්තානි දට්ඨබ්බං. මජ්ඣිමං සමාධිනිමිත්තං පටිපජ්ජතිතිආදීසු මජ්ඣිමං සමාධිනිමිත්තං නාම සමප්පවත්තො අප්පනාසමාධියෙව. සො හි ලීනුද්ධව්වසඬ්ඛාතානං උභින්නං අන්තානං අනුපගමනෙන මජ්ඣිමො, සවිසෙසං චිත්තස්ස එකත්තාරම්මණේ ධ්වපනතො සමාධියෙව උපරිවිසෙසානං කාරණභාවතො “සමාධිනිමිත්ත”න්ති වුච්චති, තං පටිපජ්ජති පටිලබ්භතීති අත්ථො. එවං පටිපන්නත්තා මජ්ඣිමෙන සමාධිනිමිත්තෙන තත්ථ එකත්තාරම්මණේ අප්පනාගොචරෙ පක්ඛන්දනි උපතිට්ඨති, එවං විසුද්ධස්ස පන තස්ස චිත්තස්ස පුන විසොධෙතබ්බභාවතො විසොධනෙ බ්‍යාපාරං අකරොත්තො පුග්ගලො විසුද්ධං චිත්තං අජ්ඣුපෙක්ඛති නාම. සමථභාවුපගමනෙන සමථපටිපන්නස්ස පුන සමාධානෙ බ්‍යාපාරං අකරොත්තො සමථපටිපන්නං අජ්ඣුපෙක්ඛති, සමථපටිපන්නභාවතො එවමස්ස කිලෙසසංසග්ගං පභාය එකත්තෙන උපට්ඨිතස්ස පුන එකත්තුපට්ඨානෙ බ්‍යාපාරං අකරොත්තො එකත්තුපට්ඨානං අජ්ඣුපෙක්ඛති නාම.

තත්ථ ජාතානන්තිආදීසු යෙ පන තෙ එවං උපෙක්ඛානුබ්බහිතෙ තස්මිං ක්‍රිකානස්ස ජාතා සමාධිපඤ්ඤාසඬ්ඛාතා යුගනද්ධධම්මා, තෙසං අඤ්ඤමඤ්ඤං අනතිවත්තනසභාවෙන සම්පහංසනා විසොධනා පරියොදපනා ච, සද්ධාදීනං ඉන්ද්‍රියානං කිලෙසෙහි විමුත්තත්තා විමුත්තිරසෙන එකරසතාය සම්පහංසනා ච, යඤ්චෙනං තදුපගං තෙසං අනතිවත්තනඑකරසභාවානං අනුච්ඡවිකං වීරියං, තස්ස තදුපගවීරියස්ස වාහනට්ඨෙන පවත්තනට්ඨෙන සම්පහංසනා ච, තස්මිං ඛණේ යථාවුත්තධම්මානං ආසෙවනට්ඨෙන සම්පහංසනා ච, පරියොදපනා ච පරියොදපනකස්ස ඤාණස්ස කිව්වනිජ්ඵත්තිවසෙනෙව ඉජ්ඣකීති චෙදිතබ්බං. එවං තිව්ධත්තගතං චිත්තන්තිආදීනි තස්සෙව චිත්තස්ස ථොමනවචනානි. විතක්කසම්පන්නන්ති විතක්කඬ්ඛගෙන සුන්දරභාවමුපගතං. චිත්තස්ස අධිට්ඨානසම්පන්නන්ති තස්මිඤ්ඤෙව ආරම්මණේ චිත්තස්ස

නිරන්තරප්පවත්තිසඬ්ඛාතෙන සමාධිතා සම්පන්නං, ඉදං ඤානඬ්ඛවසෙන වුත්තං. සමාධිසම්පන්නන්ති ඉදං පන ඉන්ද්‍රියවසෙනාති වෙදිතබ්බං.

පටිකුටතීති සඬ්ඛවති. පටිවට්ටතීති පටිනිවට්ටති. න්හාරුදද්දුලන්ති න්හාරුබ්බං. පසුත්තවාචන්ති පච්චයපරියෙසනෙ නියුත්තවාචං. දණ්ඩවාගුරාහීති දණ්ඩපට්ඨද්ධාහි දීඝජාලසඬ්ඛාතාහි වාගුරාහි.

සමණකුත්තකොති කාසායනිවාසනාදිසමණකිව්වකො. වග්ගුමුදාති එත්ථ “වග්ගුමතා”ති වත්තබ්බෙ ලොකිකා “මුදා”ති වොහරිංසුති දස්සෙන්නො ආහ “වග්ගුමතා”ති. “වග්ගු”ති මතා, සුද්ධසම්මතාති අත්ථො, තෙනාහ “පුඤ්ඤසම්මතා”ති. සත්තානං පාපුනතෙන සොධතෙන සා පුඤ්ඤසම්මතා.

163. මාරස්ස ධෙය්‍යං යානං, වත්ථු වා නිවාසො මාරධෙය්‍යං, සො අත්ථතො තෙභුමකධම්මා එව, ඉධ පන පඤ්ච කාමගුණා අධිප්පෙතා, තං මාරධෙය්‍යං. “අයං සමණකුත්තකො යථාසම්ප්පන්නසංවෙගමුලකෙන සමණභාවුපගමනෙන අතික්කමිතුං සක්ඛිස්සති”ති වින්තෙත්වා අවොච, න පන “අරහත්තප්පත්තියා තීසු භවෙසු අප්පට්ඨසන්ධිකතාය තං අතික්කමිතුං සක්ඛිස්සති”ති මරණෙනෙව සත්තානං සංසාරමොචනලද්ධිකත්තා දෙවතාය. න හි මතානං කත්ථවි පටිසන්ධි ගච්ඡති. ඉමිනා අත්ථෙත ඵ්වමෙව භවිතබ්බන්ති ඉමිනා පරෙසං ජීවිතා වොරොපනත්ථෙත ඵ්වමෙව සංසාරමොචනසභාවෙනෙව භවිතබ්බං. “අත්තනාපි අත්තානං ජීවිතා වොරොපෙන්නි, අඤ්ඤමඤ්ඤමිපි ජීවිතා වොරොපෙන්නි”ති (පාරා. 162) වුත්තත්තා සබ්බානිපි තාති පඤ්චභික්ඛුසතාති ජීවිතා වොරොපෙසීති ඉදං යෙභුය්‍යවසෙන වුත්තන්ති ගහෙතබ්බං. තස්මා යෙ අත්තනාපි අත්තානං අඤ්ඤමඤ්ඤඤ්ච ජීවිතා වොරොපෙසුං, තෙ පුට්ඨජනභික්ඛු යපෙත්වා තදවසෙසෙ ව පුට්ඨජනභික්ඛු, සබ්බෙ ව අරියෙ අයං ජීවිතා වොරොපෙසීති වෙදිතබ්බං.

164. එකීභාවතොති පටිවෙකතො. උද්දෙසං පරිපුච්ඡං ගණ්හන්තීති අත්තතො අත්තතො ආචරියානං සන්තිකෙ ගණ්හන්ති, ගහෙත්වා ව ආචරියෙහි සද්ධිං භගවන්තං උපට්ඨහන්ති. තදා පන උද්දෙසාදිදායකා තනුභූතෙහි භික්ඛුහි භගවන්තං උපගතා, තං සන්ධාය භගවා පුච්ඡති.

ආනාපානස්සතිසමාධිකථාවණ්ණනා

165. දසානුස්සතිසු අත්තොගධාපි ආනාපානස්සති තදා භික්ඛුනං බහුනං සප්පායනං දස්සෙතුං පුන ගහිතා. තථා හි තං භගවා තෙසං දෙසෙසී. ආහාරෙ

පටික්කුලසඤ්ඤා අසුභකම්මට්ඨානසදිසා, චත්තාරො පන ආරුප්පා ආදිකම්මිකානං අනනුරූපාති තෙසං ඉධ අග්ගහණං දට්ඨබ්බං. අඤ්ඤං පරියායන්ති අරහත්තාධිගමත්ථාය අඤ්ඤං කාරණං. අත්ථයොජනාක්කමන්ති අත්ථඤ්ච යොජනාක්කමඤ්ච. අස්සාසවසෙනාති අස්සාසං ආරම්මණං කත්වාති චුත්තං හොති. උපට්ඨානං සතීති අප්පමුස්සනතාය තමෙව අස්සාසං පස්සාසඤ්ච උපගන්ත්වා යානං, තථා තිට්ඨනකධම්මො සති නාමාති අත්ථො. ඉදානි සතිවසෙනෙව පුග්ගලං නිද්දිසිතුකාමෙන යො අස්සසතීතිආදි චුත්තං. තත්ථ යො අස්සසති, තස්ස සති අස්සාසං උපගන්ත්වා තිට්ඨතීතිආදිනා අත්ථො ගහෙතබ්බො. අකොසල්ලසම්භූතෙති අවිජ්ජාසම්භූතෙ. බණෙනෙවාති අත්තනො පවත්තික්ඛණෙනෙව. අරියමග්ගස්ස පාදකභූතො අයං සමාධි අනුක්කමෙන වඩ්ඪිත්වා අරියමග්ගභාවං උපගතො විය හොතීති ආහ “අරියමග්ගවුඩ්ඪිජ්ජත්තො” ති. ඔපම්මනිදස්සනන්ති එත්ථ උපමාව ඔපම්මං, තස්ස නිදස්සනං.

බාහිරකා ආනාපානස්සතිං ජානන්තා ආදිතො චතුප්පකාරමෙව ජානන්ති, න සබ්බං සොළසප්පකාරන්ති ආහ සබ්බප්පකාරඉච්චාදි. එවමස්සෙතං සෙනාසනන්ති එත්ථ එවන්ති භාවනාසතියා යථාචුත්තනයෙන ආරම්මණෙ විත්තස්ස නිබන්ධනෙ සතියෙව, නාසතීති අත්ථො, තෙන මුට්ඨස්සතිස්ස අරඤ්ඤවාසො නිරත්ථකො අනනුරූපොති දස්සෙති. අවසෙසසත්තවිධසෙනාසනන්ති “පබ්බතං කන්දරං ගිරිගුහං සුසානං වනපත්ථං අබ්භොකාසං පලාලපුඤ්ජ”න්ති (විහ. 508) එවං චුත්තං. උතුත්තයානුකූලං ධාතුචරියානුකූලන්ති ගිම්හානාදිඋතුත්තයස්ස සෙම්භාදිධාතුත්තයස්ස මොහාදිචරියත්තයස්ස ච අනුකූලං. නිසජ්ජාය දළ්භභාවං පල්ලඬිකාභුජනෙන, අස්සාසපස්සාසානං පවත්තනසුඛතං උපරිමකායස්ස උජුකං යපනෙන, ආරම්මණපරිග්ගහපායං පරිමුඛං සතියා යපනෙන උපදිසන්තො. න පණමන්තිති න ඔණමන්ති. පරිග්ගහිතනියානං සතීන්ති සබ්බථා ගහිතං සම්මොසපට්පක්ඛතො නිග්ගමනසඩ්ධාතං සතිං කත්වා, පරමං සතිනෙපක්කං උපට්ඨපෙත්වාති අත්ථො.

සතොවාති සතියා සමන්තාගතො එව. බාත්තිංසාය ආකාරෙහීති චතුසු චතුක්කෙසු ආගතාති දීඝරස්සාදීති සොළස පදානි අස්සාසපස්සාසවසෙන ද්විධා විහජිත්වා චුත්තෙහි ද්වත්තිංසාකාරෙහි. දීඝංඅස්සාසවසෙනාති දීඝඅස්සාසවසෙන, විහත්තිඅලොපං කත්වා නිද්දෙසො, දීඝන්ති වා හගවතා චුත්තඅස්සාසවසෙන. විත්තස්ස එකග්ගතං අවික්ඛෙපන්ති වික්ඛෙපපට්පක්ඛභාවතො “අවික්ඛෙපො”ති ලද්ධනාමං විත්තස්ස

එකග්ගභාවං පජානතො. පටිනිස්සග්ගානුපස්සි අස්සාසවසෙනාති
 පටිනිස්සග්ගානුපස්සි හුත්වා අස්සාසවසෙන,
 “පටිනිස්සග්ගානුපස්සිඅස්සාසනවසෙනා”ති වා පාඨො, තස්ස
 පටිනිස්සග්ගානුපස්සිනො අස්සාසවසෙනාති අත්ථො. ආ පඨමං බහිමුඛං
 සසනං අස්සාසො, තතො අන්තොමුඛං පටිසසනං පස්සාසොති ආහ
 අස්සාසොති බහිනික්ඛමනවාතොතිආදි, සුත්තන්තට්ඨකථාසු පන
 ආකඨ්ඨනවසෙන අන්තො සසනං අස්සාසො, බහි පටිසසනං පස්සාසොති
 කත්වා උප්පටිපාටියා වුත්තං.

තත්ථාති බහිනික්ඛමනඅන්තොපටිසසනවාතෙසු, තස්ස ව පඨමං
 අබ්භන්තරවාතො නික්ඛමති ඉමිනා සම්බන්ධො. “සබ්බෙසම්පි
 ගබ්භසෙය්‍යකානන්තිආදිනා දාරකානං පවත්තික්කමෙන අස්සාසො
 බහිනික්ඛමනවාතොති ගහෙතබ්බන්ති දීපෙති”ති කෙච්චි වදන්ති. සුත්තනායො
 එව චෙත්ථ “අස්සාසාදිමජ්ඣපරියොසානං සතියා අනුගච්ඡතො අජ්ඣත්තං
 වික්ඛෙපගතෙන චිත්තෙන කායොපි චිත්තමපි සාරද්ධා ව භොන්ති ඉඤ්ජිතා
 ව එන්දිතා ව පස්සාසාදිමජ්ඣපරියොසානං සතියා අනුගච්ඡතො බහිද්ධා
 වික්ඛෙපගතෙන චිත්තෙන කායොපි චිත්තමපි සාරද්ධා ව භොන්ති ඉඤ්ජිතා
 ව එන්දිතා වා”ති ඉමාය පාළියා සමෙතිති ගහෙතබ්බං. අද්ධානවසෙනාති
 කාලද්ධානවසෙන. අයඤ්ඞි අද්ධාන-සද්දො කාලස්ස දෙසස්ස ව වාවකො.
 තත්ථ යථා භීතිආදිනා දෙසද්ධානං උපමාවසෙන දස්සිතං. ඉදානි
 තබ්බිසිට්ඨකාලද්ධානවසෙන අස්සාසපස්සාසානං දීසරස්සනං
 උපමෙය්‍යවසෙන විභාවෙතූ. එවන්තිආදි වුත්තං. වුණ්ණවිවුණ්ණා
 අනෙකකලාපභාවෙන. එත්ථ ව හත්ථිආදිසරීරෙ සුනබාදිසරීරෙ ව
 අස්සාසපස්සාසානං දෙසද්ධානවිසිට්ඨකාලද්ධානවසෙනෙව දීසරස්සනා
 වුත්තාති වෙදිතබ්බා අත්තභාවසඬ්ඛාතං දීසං අද්ධානං සණ්කං
 පුරෙත්ථාතිආදිවචනතො. තෙසන්ති සත්තානං. තෙති අස්සාසපස්සාසා.
 ඉත්තරමද්ධානන්ති අප්පකං කාලං. නවභාකාරෙහීති
 භාවනමනුයුඤ්ජන්තස්ස පුබ්බෙනාපරං අලද්ධවිසෙසස්ස කෙවලං
 අද්ධානවසෙන ආදිතො වුත්තා තයො ආකාරා, තෙ ව කස්සචි අස්සාසොව,
 කස්සචි පස්සාසොව, කස්සචි තදුභයම්පි උපට්ඨාතීති තිණ්ණං පුග්ගලානං
 වසෙන වුත්තා, තථා ඡන්දවසෙන තයො, තථා පාමොජ්ජවසෙනාති ඉමෙහි
 නවහි ආකාරෙහි. එකෙනාකාරෙනාති දීසං අස්සාසාදීසු එකෙනාකාරෙන.

අද්ධානසඬ්ඛාතෙති දීසෙ ඔකාසද්ධානසඬ්ඛාතෙ අත්තභාවෙ
 කාලද්ධානෙපි වා, එවං උපරි ඉත්තරසඬ්ඛාතෙති එත්ථාපි. ඡන්දො
 උප්පජ්ජතිති භාවනාය පුබ්බෙනාපරං විසෙසං ආවහන්තියා ලද්ධස්සාදත්තා

තත්ථ සාතිසයො කත්තුකාමතාලක්ඛණො කුසලච්ඡන්දො උප්පජ්ජති. ඡන්දවසෙනාති තථාපවත්තඡන්දස්ස වසෙන. පාමොජ්ජං උප්පජ්ජතීති අස්සාසපස්සාසානං සුමුමතරහාවෙ ආරම්මණස්ස සන්තතරතාය, කම්මට්ඨානස්ස ච විචිපටිපන්නතාය භාවනාවිත්තසහගතො පමොදො බුද්දකාදිහෙදා තරුණා පිති උප්පජ්ජති. චිත්තං විචත්තතීති පටිභාගනිමිත්තෙ උප්පන්නෙ පකතිඅස්සාසපස්සාසතො චිත්තං නිවත්තති. උපෙක්ඛා සණ්ඨාතීති තස්මිං පටිභාගනිමිත්තෙ උපචාරජ්ජනාහෙදෙ සමාධිමිහි උප්පන්නෙ පුන ඤානනිබ්බත්තනත්ථං බ්‍යාපාරාභාවතො අජ්ඣුපෙක්ඛනං හොති, සා පනායං උපෙක්ඛා තත්ත්වමජ්ඣක්තුපෙක්ඛාති වෙදිතබ්බා. අනුපස්සනාඤාණන්ති සමථවසෙන නිමිත්තස්ස අනුපස්සනා, විපස්සනාවසෙන අස්සාසපස්සාසමුබ්බෙන තත්තිස්සයනාමරූපස්ස අනුපස්සනා ච ඤාණං. කායො උපට්ඨානන්ති අස්සාසපස්සාසසඬ්ඛාතො කායො උපගන්ත්වා තිට්ඨති එත්ථ සතීති උපට්ඨානං, නො සති, සති පන සරසතො උපතිට්ඨනට්ඨෙයන සරණට්ඨෙයන ච උපට්ඨානඤ්චෙව සති ච. තෙන වුවචතීතිආදීසු යා අයං යථාචුත්තඅස්සාසපස්සාසකායෙ, තත්තිස්සයභූතෙ කරජකායෙ ච කායස්සෙව අනුපස්සනා නිව්වාදිභාවං. වා ඉත්ථිපුරිසසත්තජීවාදිභාවං. වා අනනුපස්සිත්වා අස්සාසපස්සාසකායමත්තස්සෙව අනිව්වාදිභාවස්ස ච අනුපස්සනා, තාය කායානුපස්සනාය සතිසඬ්ඛාතස්ස පට්ඨානස්ස භාවනා වඩ්ඨනා කායෙ කායානුපස්සනා සතිපට්ඨානභාවනාති අයං සඬ්ඛෙපත්ථො.

ඉත්තරවසෙනාති පරිත්තකාලවසෙන. තාදිසොති දීසො රස්සො ච. වණණාති දීසාදිආකාරා. නාසිකග්ගෙව හික්ඛුනොති නාසිකග්ගෙ වා, වා-සද්දෙන උත්තරොට්ඨෙය වාති අත්ථො. තස්මාති යස්මා “ආදිමජ්ඣපරියොසානවසෙන සබ්බං අස්සාසපස්සාසකායං විදිතං පාකටං කරිස්සාමි”ති පුබ්බෙ පවත්තආහොගවසෙන පච්ඡා තථා සමුප්පන්නෙන ඤාණසම්පයුත්තචිත්තෙන තං අස්සාසපස්සාසකායං එවං විදිතං පාකටං කරොන්තො අස්සසති වෙව පස්සසති ච, තස්මා එවංභූතො සබ්බකායපටිසංවෙදී අස්සසිස්සාමි පස්සසිස්සාමිති සික්ඛති නාම, න පන “අනාගතෙ එවං කරිස්සාමි”ති වින්තනමත්තෙන සො එවං වුවචතීති අධිප්පායො. තථාභූතස්සාති ආදිමජ්ඣපරියොසානං විදිතං කරොන්තස්ස. සංවරොති සති විරියමිපි වා. න අඤ්ඤං කිඤ්චිති සබ්බකායං විදිතං කරිස්සාමිතිආදිකං පුබ්බාහොගං සන්ධාය වදති. ඤාණුප්පාදනාදීසුති ආදි-සද්දෙන කායසඬ්ඛාරපස්සමිහනපිතිපටිසංවෙදනාදිං සඬ්ඛණ්හාති. කායසඬ්ඛාරන්ති අස්සාසපස්සාසං. සො හි විත්තසමුට්ඨානොපි සමානො කරජකායපටිබද්ධචුත්තිතාය තෙන සඬ්ඛරියතීති කායසඬ්ඛාරොති වුවචති.

අපරිග්ගහිතකාලෙති කම්මට්ඨානස්ස අනාරද්ධකාලෙ, තදාරම්භත්ථාය කායචිත්තානම්පි අපරිග්ගහිතකාලෙති අත්ථො. නිසිදති පල්ලඨිකං ආභුජිත්වා උජුං කායං පණ්ඩායාති හි ඉමිනා කායපරිග්ගහො, පරිමුඛං සතිං උපට්ඨපෙත්වාති ඉමිනා චිත්තපරිග්ගහො වුත්තො. අධිමත්තන්ති බලවං ඔළාරිකං, ලිඨගවිපල්ලාසෙන වුත්තං. කායසඬ්ඛාරො හි අධිජ්ජෙතො. අධිමත්තං හුත්වා පචත්තතීති කිරියාවිසෙසනං වා එතං. සබ්බෙසංයෙවාති උභයෙසම්පි.

මහාභූතපරිග්ගහෙ සුඛුමොති චතුර්ධාතූමුඛෙන විපස්සනාහිනිවෙසං සන්ධාය වුත්තං. ලක්ඛණාරම්මණිකවිපස්සනායාති කලාපසම්මසනමාහ. නිබ්බිදානුපස්සනතො පට්ඨාය බලවවිපස්සනා, තතො ඔරං දුබ්බලවිපස්සනා. පුබ්බෙ වුත්තනයෙනාති අපරිග්ගහිතකාලෙතිආදිනා සමථනයෙ වුත්තනයෙන.

වොදනාසොධනාහීති අනුයොගපරිහාරෙහි. කථන්තිආදි පටිසම්භිදාපාළි, තත්ථ කථං සික්ඛතීති සම්බන්ධො. ඉති කිරාතිආදි වොදකච්චනං. ඉති කිරාති එවඤ්චෙති අත්ථො. අස්සාසපස්සාසො සබ්බො අභාවං උපනෙති චෙති වොදකස්ස අධිජ්ජායො. වාතූපලද්ධියාති අස්සාසපස්සාසවාතස්ස අභාවෙන තබ්බිසයාය උපලද්ධියා භාවනාචිත්තස්ස උජ්ජාදො වඩ්ඪි ව න භොතීති අත්ථො. න ව නන්ති එත්ථ නන්ති නිපාතමත්තං. පුන ඉති කිරාතිආදි යථාවුත්තාය වොදනාය විස්සජ්ජනා, තත්ථ ඉති කිර සික්ඛතීති මයා වුත්තාකාරෙන යදි සික්ඛතීති අත්ථො. පභාවනා භොතීති යදිපි ඔළාරිකා කායසඬ්ඛාරා පටිජ්ජස්සම්භන්ති, සුඛුමා පන අත්ථෙව්වාති භාවනායපි වඩ්ඪි භොතෙවාති අධිජ්ජායො. කංසෙති කංසභාජනෙ. නිමිත්තන්ති නිමිත්තස්ස, තෙසං සද්දානං පචත්තිආකාරස්සාති අත්ථො. සුඛුමකා සද්දාති අනුරවෙ ආහ. සුඛුමසද්දනිමිත්තාරම්මණතාපිති සුඛුමො සද්දොව නිමිත්තං තදාරම්මණතායපි.

ආභිසමාවාරිකසීලන්ති එත්ථ අභිසමාවාරොති උත්තමසමාවාරො, තදෙව ආභිසමාවාරිකං සීලං, ඛන්ධකචත්තපරියාපන්තස්ස සීලස්සෙතං අධිවචනං. අහං සීලං රක්ඛමීති උභතොවිහඨගපරියාපන්තං සීලං සන්ධාය වුත්තං. ආවාසොති ආවාසපලිබ්බොධො. කුලන්තිආදීසුපි එසෙව නයො. කම්මන්ති නවකම්මං. ඉද්ධිති පොථුජ්ජනිකා ඉද්ධි, සා විපස්සනාය පලිබ්බොධො. සො උපච්ඡන්දිතබ්බොති විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 1.41) වුත්තෙන තස්ස තස්ස පලිබ්බොධස්ස උපච්ඡන්දිතකාරෙන උපච්ඡන්දිතබ්බො. යොගානුයොගොති යොගස්ස භාවනාය අනුයුඤ්ජනං. අට්ඨන්තිංසාරම්මණසුති

ආලෝකාකාසකසිණද්වයං වජ්ජේත්වා පාළියං ආගතානං අට්ඨන්තං කසිණානං වසෙන චුත්තං, වත්තාරිසඤ්ඤෙව පන කම්මට්ඨානානි. යථාචුත්තෙනෙව නයෙනාති යොගානුයොගකම්මස්ස පදට්ඨානත්තාති ඉමමත්ථං අතිදිසති. ඉමිනාව කම්මට්ඨානෙනාති ඉමිනා ආනාපානස්සතිකම්මට්ඨානෙන. මහාහත්ථිපථං නීහරන්තො වියාති කම්මට්ඨානවීථිං මහාහත්ථිමග්ගං කත්වා දස්සෙන්නො විය.

චුත්තජපකාරමාවරියන්ති “ඉමිනාව කම්මට්ඨානෙන චතුත්ථජ්ඣානං නිබ්බත්තෙන්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරහත්තං පත්තස්සා” තිආදිනා හෙට්ඨා චුත්තජපකාරං ආවරියං. “පියො ගරු භාවනීයො” තිආදිනා (අ. නි. 7.37; නෙත්ති. 113; මි. ප. 6.1.10) විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 1.42) චුත්තජපකාරමාවරියන්තිපි වදන්ති. පඤ්චසන්ධිකන්ති පඤ්චපබ්බං, පඤ්චභාගන්ති අත්ථො. කම්මට්ඨානස්ස උග්ගණ්හනන්ති කම්මට්ඨානගන්ථස්ස උග්ගණ්හනං. තදත්ථපරිපුච්ඡා කම්මට්ඨානස්ස පරිපුච්ඡා, තත්ථ සංසයපරිපුච්ඡා වා. කම්මට්ඨානස්ස උපට්ඨානන්ති එවං භාවනමනුසුඤ්ජන්තස්ස එවමිධ නිමිත්තං උපතිට්ඨතීති උපධාරණං. තථා කම්මට්ඨානජපනා එවං ඥානමජ්ජෙතීති. කම්මට්ඨානස්ස ලක්ඛණන්ති ගණනානුබන්ධනාච්ඡසනානං වසෙන භාවනං උස්සුක්කාපෙත්වා යපනාවසෙන මත්ථකජපන්ති ඉධ භාවනාති කම්මට්ඨානසභාවස්ස සල්ලක්ඛණං, තෙනාහ “කම්මට්ඨානසභාවූපධාරණන්ති චුත්තං හොති” ති.

අට්ඨාරසසෙනාසනදොසවිවජ්ජිතන්ති මහත්තං නවත්තං ජිණ්ණත්තං පන්ථනිස්සිතත්තං සොණ්ඩිපණ්ණපුජ්ථථලයුත්තතා පන්ථනීයතා නගරදාරුබ්බේතසන්තිස්සිතතා විසභාගානං පුග්ගලානං අත්ථිතා පට්ටනසන්තිස්සිතතා පච්චන්තසන්තිස්සිතතා රජ්ජසීමසන්තිස්සිතතා අසජ්ජායතා කල්යාණමිත්තානං අලාභොති ඉමෙහි අට්ඨාරසහි සෙනාසනදොසෙහි විවජ්ජිතං. පඤ්චසෙනාසනඛගසමන්තාගතන්ති -

“ඉධ, භික්ඛවෙ, සෙනාසනං නාතිදුරං හොති නාව්වාසන්තං ගමනාගමනසම්පන්නං දිවා අප්පාකිණ්ණං රත්තිං අප්පසද්දං අප්පනිග්ගොසං අප්පඩංසමකසවාතාතපසරිසපසම්ඵස්සං, තස්මිං බො පන සෙනාසනෙ විහරන්තස්ස අප්පකසිරෙන උප්පජ්ජන්ති වීචරපිණ්ඩපාතසෙනාසනගිලානපච්චයහෙසජ්ජපරික්ඛාරා, තස්මිං බො පන සෙනාසනෙ ථෙරා භික්ඛු විහරන්ති ..පෙ....එවං බො, භික්ඛවෙ, සෙනාසනං පඤ්චඛගසමන්තාගතං හොති” ති (අ. නි. 10.11) -

එවං භගවතා වුත්තෙහි පඤ්චහි සෙනාසනඤ්චි සමන්තාගතං, එත්ථ ච නාතිදුරතාදි එකං, දිවා අප්පාකිණ්ණතාදි එකං, අප්පඛංසාදිතා එකං, වීචරාදිලාභො එකං, ථෙරානං භික්ඛුනං නිවාසො එකන්ති එවං පඤ්චඤ්චාති වෙදිතබ්බාති.

උපවිජිත්තබුද්දකපලිබොධෙනාති දීඝානං කෙසාදීනං භරණෙන පත්තවීචරාදීනං පවනතුන්තකරණරජනාදිකරණෙහි ච උපවිජිත්තා බුද්දකා පලිබොධා යෙන, තෙන. භත්තසම්මදන්ති භොජනනිමිත්තං පරිස්සමං. ආචරියතො උග්ගහො ආචරියුග්ගහො, සබ්බොපි කම්මට්ඨානවිධි, න පුබ්බෙ වුත්තඋග්ගහමත්තං, තතො. එකපදම්පිති එකකොට්ඨාසමිපි.

අනුච්ඡින්නාති අස්සාසපස්සාසානං අනුගමනවසෙන සතියා නිරන්තරං අනුප්පවත්තනා. යස්මා පන ගණනාදිවසෙන විය චුසනාවසෙන විසුං මනසිකාරො නත්ථි, චුට්ඨචුට්ඨට්ඨානෙ එව ගණනාදි කාතබ්බන්ති දස්සෙතුං ඉධ චුසනාගහණන්ති දීපෙන්තො “චුසනාති චුට්ඨට්ඨාන”න්ති ආහ. යපනාති සමාධානං, සමාධිප්පධානා පන අප්පනාති ආහ “යපනාති අප්පනා”ති. අනිච්චතාදීනං ලක්ඛණතො සල්ලක්ඛණා විපස්සනා. පවත්තතො නිමිත්තතො ච විනිවට්ටනතො විනිවට්ටනා මග්ගො. කිලෙසපටිප්පස්සද්ධිභාවතො පාරිසුද්ධි ඵලං. තෙසන්ති විනිවට්ටනාපාරිසුද්ධිනං. ඛණ්ඩන්ති “එකං තිණි පඤ්චා”ති එකන්තරිකාදිභාවෙන ගණනාය ඛණ්ඩනං. අථ චා ඛණ්ඩන්ති අන්තරන්තරා කතිපයකාලං අගණෙත්වා පුන ගණනවසෙන අන්තරා ඔධිපරිච්ඡෙදො න දස්සෙතබ්බො. තථා ඛණ්ඩං දස්සෙන්තස්ස හි “කම්මට්ඨානනින්තං පවත්තති නු බො මෙ චිත්තං, නො”ති විමංසුප්පත්තියා වික්ඛෙපො භොති, තෙනාහ සිබ්බප්පත්තං නු බො මෙතිආදි, ඉදඤ්ච එවං ඛණ්ඩං දස්සෙන්වා විරතරං ගණනාය මනසිකරොන්තස්ස වසෙන වුත්තං. සො හි තථා ලද්ධං අවික්ඛෙපමත්තං නිස්සාය එවං මඤ්ඤෙය්‍යා. යො උපට්ඨාති, තං ගහෙන්වාති ඉදං අස්සාසපස්සාසෙසු යස්ස එකොව පයමං උපට්ඨාති, තං සන්ධාය වුත්තං, යස්ස පන උභොපි උපට්ඨහන්ති, තෙන උභයමිපි ගහෙන්වා ගණිතබ්බං. යො උපට්ඨාතිති ඉමිනාව ද්වීසු නාසාපුට්ඨාතෙසු යො පාකටො භොති, සො ගහෙතබ්බොති අයමිපි අත්ථො දීපිතොති ගහෙතබ්බං. පයමං එකෙකස්මිං උපට්ඨිතෙපි උපලක්ඛෙන්වා ගණන්තස්සෙව කමෙන උභොපි පාකටා භොන්තිති ආහ “අස්සාසපස්සාසා පාකටා භොන්ති”ති. එවං සීසං සීසං ගණෙතබ්බමෙවාති සම්බන්ධො. එවං සීසගණනාරම්භස්ස ඔකාසං දස්සෙතුං ඉමස්සාපි පුරිමනයෙන ගණයතොතිආදි වුත්තං. තත්ථ පුරිමනයෙනාති

දන්ධගණනය, පාකටා හුත්වාති ඉමිනා දන්ධගණනය ආරද්ධකාලෙ විත්තස්ස අවිසදනය සුබ්බමස්සාසාදිනං අපාකටනං, පච්ඡා විසදකාලෙ පාකටකඤ්ච තෙසු ච පාකටෙසු දන්ධගණනං පභාය සීඝගණනා කාතබ්බාති දස්සෙති. සීඝගණනය නිජ්ජරියායතො නිරන්තරජ්ජවත්ති අජ්ජනාවිජියමෙව, න කාමාවචරෙ භවඬගන්තරිකත්තාති ආභ “නිරන්තරජ්ජවත්තං වියා”ති. පුරිමනෙයෙනෙවාති සීඝගණනය. අන්තො පවිසන්තං වාතං මනසිකරොන්තො අන්තො විත්තං පවෙසෙති නාම.

එතන්ති එතං අස්සාසපස්සාසජාතං. අනුගමනන්ති පුට්ඨට්ඨානෙ මනසිකරණමෙව, න අස්සාසපස්සාසානං අනුවත්තනං, තෙනාහ – “තඤ්ච ඛො න ආදිමජ්ඣපරියොසානානුගමනවසෙනා”ති. චුසනායපනාවසෙන විසුං මනසිකාරො නත්ථීති ඉමිනා යථා ගණනය චුසනය ච මනසිකරොති, එවං අනුබන්ධනං විනා කෙවලං යපනය ච චුසනය ච මනසිකාරොපි නත්ථීති දස්සෙන්නෙන ගණනං පටිසංභරිත්වා යාච අජ්ජනා උජ්ජජ්ජති, තාච අනුබන්ධනය ච චුසනය ච මනසිකරොති, අජ්ජනය පන උජ්ජන්තය අනුබන්ධනය යපනය ච මනසිකරොති නාමාති දීපිතං හොති, අට්ඨකථායං පන අනුබන්ධනය විනා යපනය මනසිකාරො නත්ථීති දස්සන්තං. “අනුබන්ධනය ච චුසනය ච යපනය ච මනසිකරොතීති වුව්වතී”ති එත්තකමෙව චුත්තන්ති ගහෙතබ්බං. යා අච්චන්තය න මිනොති න විනිවිජනති, සා මානස්ස සමීපෙති උපමානං සිද්ධසාදිසෙන සාධ්‍යසාධනං යථා ගො විය ගවයොති. පඬුගුළොති පියසජ්ජි. දොලාති පෙඬුබොලො. කීළතන්ති කීළන්තානං. උපනිබන්ධනත්ථමිහමුලෙති නාසිකග්ගං මුඛනිමිත්තඤ්ච සන්ධාය චුත්තං. ආදිතො පභුතීති උපමෙයාත්ථදස්සනතො පට්ඨාය. නිමිත්තන්ති උපනිබන්ධනනිමිත්තං නාසිකග්ගං, මුඛනිමිත්තං වා. අනාරම්මණමෙකවිත්තස්සාති අස්සාසපස්සාසානං එකක්ඛණෙ අජ්ජවත්තනතො එකස්ස විත්තස්ස තයොපි ආරම්මණං න හොන්ති, නිමිත්තෙන සහ අස්සාසො පස්සාසො වාති ද්වෙයෙව එකක්ඛණෙ ආරම්මණං හොන්තීති අත්ථො. අජානතො ච තයො ධම්මෙති නිමිත්තං අස්සාසො පස්සාසොති ඉමෙ තයො ධම්මෙ ආරම්මණකරණවසෙන අවින්දන්තස්ස, ච-සද්දො බ්‍යතිරෙකො, තෙන එවඤ්ච සති අයං අනිට්ඨජ්ජසඬගොති බ්‍යතිරෙකං දස්සෙති. භාවනාති ආනාපානස්සතිභාවනා.

කථං ඉමෙ...පෙ.... විසෙසමධිගච්ඡතීති ඉදං පරිභාරගාථාය චුත්තමෙවත්ථං කකචොපමාය (ම. නි. 1.222 ආදයො) විවරිතං පුච්ඡායපනං. තත්ථ කථං-සද්දො පච්චෙකං යොජෙතබ්බො “කථමිමෙ අවිදිතා...පෙ....

කථං විසෙසමධිගච්ඡති” ති. පධානන්ති භාවනානිජ්ඣාදකං වීරියං. පයොගන්ති නීවරණවික්ඛම්භකං. භාවනානුයොගං. විසෙසන්ති අරහත්තපරියොසානවිසෙසං. පධානන්ති රුක්ඛස්ස ඡෙදනවීරියං. පයොගන්ති තස්සෙව ඡෙදනකකිරියං. කිඤ්චාපෙත්ථ “විසෙසමධිගච්ඡති” ති උපමායං න චූත්තං, තථාපි අත්ථතො යොජෙතබ්බමෙව. යථා රුක්ඛොතිආදි උපමාසංසන්දනං. නාසිකග්ගෙ වා මුඛනිමිත්තෙ වාති දීඝනාසිකො නාසිකග්ගෙ, ඉතරො මුඛං නිමියති ඡාදියති එතෙනාති මුඛනිමිත්තන්ති ලද්ධනාමෙ උත්තරොට්ඨෙ.

ඉදං පධානන්ති යෙන වීරියාරම්භෙන කායොපි චිත්තමිපි භාවනාකම්මස්ස අරහං ඉධ පධානන්ති එලෙන හෙතූං දස්සෙති. උපක්කිලෙසාති නීවරණා. විතක්කාති කාමවිතක්කාදිමිච්ඡාවිතක්කා, නීවරණප්පහානෙන වා පඨමජ්ඣානාධිගමං. දස්සෙත්වා විතක්කූපසමාපදෙසෙන දුතියජ්ඣානාදීනාධිගමමාහ. අයං පයොගොති අයං ඥානාධිගමස්ස හෙතූහූතො කම්මට්ඨානානුයොගසඬ්ඛාතො පයොගො. සංයොජනා පභීයන්තීති දසපි සංයොජනාති මග්ගපඅපාටියා සමුච්ඡෙදවසෙන පභීයන්ති. බ්‍යන්තී හොන්තීති තථා සත්තපි අනුසයා භඬිගමත්තස්සපි අනවසෙසතො විගතන්තා හොන්ති. අයං විසෙසොති ඉමං සමාධිං නිස්සාය අනුක්කමෙන ලබ්භමානො අයං සංයොජනප්පහානාදිකො ඉමස්ස සමාධිස්ස විසෙසොති අත්ථො. එවං ඉමෙ තයො ධම්මාතිආදි නිගමනවචනං. පරිපුණ්ණාති සොළසන්තං වත්ථුනං පාරිපුරියා සබ්බසො පුණ්ණා. අනුපුබ්බන්ති අනුක්කමෙන. පරිවිතාති පරිවිණ්ණා. ඉමං ලොකන්ති බන්ධාදිලොකං පඤ්ඤාපහාසෙන පහාසෙති.

ඉධාති ඉමස්මිං යානෙ. අස්සාති උපමාභූතස්ස කකචස්ස. ආනයනෙ පයොජනන්ති යොජෙතබ්බං. නිමිත්තන්ති පටිභාගනිමිත්තං. අවසෙසඤ්ඤානඬිගපටිමණ්ඩිතාති විතක්කාදිඅවසෙසඤ්ඤානඬිගපටිමණ්ඩිතාති වදන්ති. විචාරාදීනීති පන වත්තබ්බං නිජ්ජරියායෙන විතක්කස්ස අප්පනාභාවතො. සො හි “අප්පනා බ්‍යප්පනා” ති නිද්දිට්ඨො. එවඤ්ඤි සති අවසෙස-සද්දො උපපන්නො හොති, විතක්කසම්පයොගතො වා ඤානඬිගෙසු පධානභූතො සමාධි අප්පනාති කත්වා “අවසෙසඤ්ඤානඬිගපටිමණ්ඩිතා අප්පනාසඬ්ඛාතා යපනා ව සම්පජ්ජති” ති චූත්තං. කස්සචි පන ගණනාවසෙනෙව මනසිකාරකාලතො පභූතීති එත්ථ “අනුක්කමතො...පෙ.... පත්තං විය හොති” ති උපරි වක්ඛමානො ගත්ථො පුරාණපොත්ථකෙසු දිස්සති, තස්මා අයං පාඨො එත්ථාපි ලිඛිතබ්බො, ලෙඛකානං පන දොසෙන ගළිතොති වෙදිතබ්බො.

ඔළාරිකෙ අස්සාසපස්සාසෙ නිරුද්ධෙතිආදි හෙට්ඨා චූත්තනයම්පි විවෙකබ්බාකාරජපත්තස්ස කායසඬ්ඛාරස්ස විවයනවිධිං දස්සෙතුං ආනීතං. දෙසතොති පුබ්බෙ ඵුසනවසෙන ගහිතට්ඨානතො. නිමිත්තං පට්ඨපෙතබ්බන්ති පුබ්බෙ ගහිතාකාරනිමිත්තග්ගාහිකා සඤ්ඤා ඵුසනට්ඨානෙ පට්ඨපෙතබ්බා. ඉමමෙව හි අත්ථවසන්ති ඉමං අනුපට්ඨහන්තස්ස ආරම්මණස්ස උපට්ඨානවිධිසඬ්ඛාතං කාරණං පටිච්ච. ඉතොති ආනාපානකම්මට්ඨානතො. ගරුකතා ච භාවනාදුක්කරතායාති ආහ “ගරුකභාවන”න්ති. වරිත්ථාති ගොවරං ගහෙත්ථා. නිමිත්තන්ති උග්ගහනිමිත්තං, පටිභාගනිමිත්තං වා. උභයම්පි හි ඉධ එකජ්ඣං චූත්තං. තථා හි තූලපිචුආදිඋපමත්තයං උග්ගහෙ යුජ්ජති, සෙසං උභයත්ථ.

තාරකරූපං වියාති තාරකාය සරූපං විය. සඤ්ඤානානතායාති නිමිත්තූපට්ඨානතො පුබ්බෙ පවත්තසඤ්ඤානං නානතාය. සඤ්ඤජන්ති භාවනාසඤ්ඤාය පරිකප්පිතං, න උප්පාදිතං අවිජ්ජමානත්තා, තෙනාහ “නානතො උපට්ඨාති” ති. එවං භොතීති භාවනමනුයුත්තස්ස එවං උපට්ඨාති. එවන්ති එවං සති, යථාචූත්තනයෙන නිමිත්තෙ එව විත්තස්ස යපනෙ සතීති අත්ථො. ඉතො පභුතීති ඉතො පටිභාගනිමිත්තූප්පත්තිතො පට්ඨාය. නිමිත්තෙති පටිභාගනිමිත්තෙ. යපයන්ති යපනාවසෙන විත්තං යපන්තො. නානාකාරන්ති “වත්තාරො වණ්ණා” ති එවං චූත්තං නානාකාරං. විභාවයන්ති විභාවෙන්තො අන්තරධාපෙන්තො. නිමිත්තූප්පත්තිතො පට්ඨාය හි තෙ ආකාරා අමනසිකරොතො අන්තරහිතා විය භොන්ති. අස්සාසපස්සාසෙති අස්සාසෙ පස්සාසෙ ච යො නානාකාරො, තං විභාවයං අස්සාසපස්සාසසම්භූතෙ වා නිමිත්තෙ විත්තං යපයං සකං විත්තං නිබන්ධති නාමාති යොජනා. කෙච් පන විභාවයන්ති එතස්ස විභාවෙන්තො විදිතං පාකටං කරොන්තොති අත්ථං වදන්ති, තං පුබ්බභාගවසෙන යුජ්ජෙය්‍යා. අයඤ්ඤෙන්ථ අත්ථො – අස්සාසපස්සාසෙ නානාකාරං විභාවෙන්තො පජානන්තො තත්ථ යං ලද්ධං නිමිත්තං, තස්මිං විත්තං යපෙන්තො අනුක්කමෙන සකං විත්තං නිබන්ධති අප්පෙතීති.

කිලෙසාති අවසෙසකිලෙසා. සන්තිසින්නායෙවාති අලද්ධනීවරණසභායා ඔලීනායෙව. උපචාරභූමියන්ති උපචාරාවත්ථායං. ලක්ඛණතොති වික්ඛම්භනාදිසභාවතො වා අනිච්චාදිසභාවතො වා. ගොවරොති හික්ඛාචාරගාමො. යත්ථ දුල්ලභා සප්පායහික්ඛා, සො අසප්පායො, ඉතරො සප්පායො. භස්සන්ති දසකථාවත්ථුනිස්සිතං භස්සං, තං සප්පායං, ඉතරමසප්පායං. සෙසෙසු ආවාසාදිසු යත්ථ යත්ථ අසමාහිතං විත්තං සමාධියති, තං තං සප්පායං, ඉතරමසප්පායන්ති ගහෙතබ්බං. යස්ස පන එවං

සත්තවිධං අසප්පායං වජ්ජේත්වා සප්පායමෙව සෙවන්තස්සපි අප්පනා න
 හොති, තෙන සම්පාදෙනබ්බං දසවිධං අප්පනාකොසල්ලං දස්සෙන්නො
 වත්ථුච්ඡදකිරියාතිආදිමාහ. තත්ථ වත්ථුච්ඡදකිරියා නාම
 කෙසනඛවිජේදනාදීහි අජ්ඣන්තිකස්ස සරීරවත්ථුස්ස,
 විවරසෙනාසනාදිධොවනපරිකම්මාදීහි බාහිරවත්ථුස්ස ච විසද්ධාවකරණං.
 එවඤ්ඤි ඤාණමිපි විසද්ධිවිවනිජ්ජන්තිකරං හොති.
 ඉන්ද්‍රියසමත්තපටිපාදනතා නාම සද්ධාදීනං ඉන්ද්‍රියානං සමභාවකරණං.
 නිමිත්තකුසලතා නාම භාවනාය ලද්ධනිමිත්තස්ස රක්ඛණකොසල්ලං. යස්මිං
 සමයෙ චිත්තං නිග්ගහෙනබ්බන්තිආදීසු යස්මිං සමයෙ චිත්තං
 අවිචාරද්ධනාදීහි කාරණෙහි උද්ධතතාය නිග්ගහෙනබ්බං, තදා
 ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣකඛිගාදයො තයො අභාවෙත්වා පස්සද්ධාදීනං තිණ්ණං
 භාවනෙන චිත්තස්ස නිග්ගණ්හනා හොති. යදාස්ස චිත්තං අතිසිථිලවිරියනාදීහි
 ලීනතාය පග්ගහෙනබ්බං, තදා පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣකඛිගාදයො තයො
 අභාවෙත්වා ධම්මවිචයාදීනං තිණ්ණං භාවනෙන චිත්තස්ස පග්ගණ්හනං
 හොති. යදාස්ස පඤ්ඤාපයොගමන්දනාදීහි නිරස්සාදං චිත්තං හොති, තදා
 තස්ස චිත්තස්ස අට්ඨසංවෙගවත්ථුපච්චවෙක්ඛණාදිනා (අ. නි. අට්ඨ.
 1.1.418) සම්පහංසනසඬ්ඛාතා සංවෙජනා හොති. යදා පනස්ස එවං
 පටිපජ්ජනතො අලීනං අනුද්ධනං අනිරස්සාදං ආරම්මණෙ සමප්පවත්තං
 සමථවිථිපටිපන්නඤ්ච චිත්තං හොති, තදා තස්ස
 පග්ගහනිග්ගහසම්පහංසනෙසු අබ්‍යාපාරතාසමාපජ්ජනෙන අජ්ඣුපෙක්ඛනා
 හොති.

තදධිමුත්තතා නාම සමාධිඅධිමුත්තතා, සමාධිනින්නපොණපබ්භාරතාති
 අත්ථො. එත්ථාති එතිස්සං කායානුපස්සනායං.

පාරිසුද්ධිං පත්තුකාමොති ඵලං අධිගන්තුකාමො සමාපජ්ජතුකාමො ව.
 තත්ථ සල්ලක්ඛණාවිච්චනාවසෙන පයමං මග්ගානන්තරඵලං
 අධිගන්තුකාමො. තතො පරං සල්ලක්ඛණවසෙන ඵලසමාපත්තිං
 සමාපජ්ජතුකාමොපිති එවමත්ථො ගහෙනබ්බො.
 ආවජ්ජනසමාපජ්ජන...පෙ.... වසිජ්ජත්තන්ති එත්ථ පටිලද්ධකුමානතො
 වුට්ඨාය විතක්කාදීසු කුමානඬිගෙසු එකෙකං ආවජ්ජයතො භවඬිගං
 උපවිජ්න්දිත්වා උප්පන්නාවජ්ජනානන්තරං විතක්කාදීසු
 යථාවජ්ජිතකුමානඬිගාරම්මණාති කාමාවචරජවනාති භවඬිගන්තරිතාති යදා
 නිරන්තරං පවත්තන්ති, අට්ඨස්ස ආවජ්ජනවසී සිද්ධා හොති. තං පන කුමානං
 සමාපජ්ජතුකාමතානන්තරං සීසං සමාපජ්ජනසමත්ථතා සමාපජ්ජනවසී නාම.
 අවිජරාමත්තං වා දසවිජරාමත්තං වා ඛණං කුමානං යපෙතුං සමත්ථතා

අධිට්ඨානවසී නාම. තථෙව ලහුං බණං ඤානසමඬගී හුත්වා ඤානතො
 භවඬගුප්පත්තිවසෙන වුට්ඨාතුං සමත්ථතා වුට්ඨානවසී නාම. “එත්තකමෙව
 බණං සමාපජ්ජිස්සාමී”ති, “එත්තකමෙව බණං ඤානසමඬගී හුත්වා
 ඤානතො වුට්ඨහිස්සාමී”ති ච පවත්තපුබ්බපරිකම්මහෙදෙනත්ථ
 අධිට්ඨානවුට්ඨානවසියො හිත්තා, න සරූපහෙදෙන, යා
 “සමාපත්තිකුසලතා, වුට්ඨානකුසලතා”ති වුච්චන්ති. පච්චවෙක්ඛණවසී පන
 ආවජ්ජනවසියා එව වුත්තා. පච්චවෙක්ඛණවිටියඤ්ඤි සීසං
 ආවජ්ජනුප්පත්තියා ආවජ්ජනවසී තදනන්තරානං ජවනානං සමුප්පත්තියා
 පච්චවෙක්ඛණවසීති ආවජ්ජනවසීසිද්ධියාව පච්චවෙක්ඛණවසී සිද්ධා එව
 හොතීති වෙදිතබ්බා. ඤානඬගානි පරිග්ගහෙත්වාති
 ඤානවිත්තසම්පයුත්තානි ඤානඬගානි ලක්ඛණාදිවසෙන පරිග්ගහෙත්වා.
 තෙසඤ්ච නිස්සයන්ති තෙසං වත්ථුනිස්සයානං භූතානං නිස්සයං. ඉදඤ්ච
 කරජකායස්ස වත්ථුදසකස්ස භූතනිස්සයත්තා සුත්තන්තනයෙන වුත්තං, න
 පට්ඨානනයෙන. න හි කලාපන්තරගතානි භූතානි කලාපන්තරගතානං
 භූතානං නිස්සයපච්චයා හොන්ති, සුත්තන්තනයෙන පන
 උපනිස්සයපච්චයොති වෙදිතබ්බාති. පට්ඨානෙන හි අසඬගහිතා සබ්බෙ පච්චයා
 සුත්තන්තිකනයෙන උපනිස්සයපච්චයෙ සඬගස්හන්තීති වෙදිතබ්බං.
 තංනිස්සිතරූපානීති උපාදාරූපානි. යථාපරිග්ගහිතරූපවත්ථුද්වාරාරම්මණං
 වාති එත්ථ යථාපරිග්ගහිතකෙසාදිරූපාරම්මණං තතො පුබ්බෙ
 වුත්තනයවත්ථාරම්මණඤ්ච තන්නිස්සයකරජකායපඅග්ගහමුඛෙන
 උපට්ඨිතවක්ඛාදිද්වාරඤ්ච සසම්පයුත්තධම්මවිඤ්ඤාණං වාති යොජෙතබ්බං.
 කම්මාරගග්ගරීති කම්මාරානං අග්ගිධමනහස්තා. තජ්ජන්ති තදනුරූපං.
 තස්සාති නාමරූපස්ස. තං දිස්වාති අවිජ්ජාතණ්භාදිපච්චයං දිස්වා. කඬබං
 විතරතීති අහොසිං නු ඛො අහං අතීතමද්ධානන්තිආදිනයජ්ජවත්තං (ම. නි.
 1.18; සං. නි. 2.20) සොළසවත්ථුකං විචිකිච්ඡං අතික්කමති.
 කලාපසම්මසනවසෙනාති යං කිඤ්චී රූපං
 අතීතානාගතපච්චුප්පත්තන්තිආදිනා (ම. නි. 1.361; 3.86, 89; අ. නි. 4.181)
 පඤ්චසු බන්ධෙසු අතීතාදිකොට්ඨාසං එකෙකකලාපතො ගහෙත්වා
 අනිච්චාදිවසෙන සම්මසනං කලාපසම්මසනං, තස්ස වසෙන. පුබ්බභාගෙති
 පටිපදාඤ්ඤාණදස්සනවිසුද්ධිපරියාපන්තාය උදයබ්බයානුපස්සනාය
 පුබ්බභාගෙ. ඔභාසාදයොති ඔභාසො ඤාණං පිති පස්සද්ධි සුඛං අධිමොක්ඛො
 පග්ගහො උපෙක්ඛා උපට්ඨානං නිකන්ති ච. තත්ථ අධිමොක්ඛොති සද්ධා.
 උපට්ඨානන්ති සති. උපෙක්ඛාති තත්ත්වමජ්ඣක්තතා. එත්ථ ච ඔභාසාදයො නව
 නිකන්තිසඬබාතතණ්හපක්කිලෙසවත්ථුතාය උපක්කිලෙසා වුත්තා, නිකන්ති
 පන උපක්කිලෙසනාය තබ්බත්ථුතාය ච. නිබ්බින්නන්තො
 ආදිනවානුපස්සනාපුබ්බඬගමාය නිබ්බිදානුපස්සනාය නිබ්බින්නන්තො.

මුඤ්චිතුකමායතාපටිසඬ්ඛානුපස්සනාසඬ්ඛාරුපෙක්ඛානුලොමඤ්ඤාණානං
 විණ්ණපරියන්තෙ උප්පන්නගොත්‍රභුඤ්ඤාණානන්තරං උප්පන්නෙන
 මග්ගඤ්ඤාණෙන සබ්බසඬ්ඛාරෙසු විරජ්ජන්තො විමුච්චන්තො. එලක්ඛණෙ හි
 විමුක්තො නාම වුච්චති, මග්ගක්ඛණෙ විමුච්චන්තොති.
 එකුනවිසතිහෙදස්සාති චතුන්නං මග්ගවිජීනං අනන්තරං පච්චෙකං
 උප්පජ්ජන්තස්ස මග්ගඵලනිබ්බානපභිනාවසිට්ඨකිලෙසානං පඤ්චන්තං
 පච්චෙක්ඛිතබ්බානං වසෙන එකුනවිසතිහෙදස්ස. අරහතො හි
 අවසිට්ඨකිලෙසාභාවෙන එකුනවිසතිනා. අස්සාති
 ආනාපානකම්මට්ඨානිකස්ස.

සප්පිතිකෙ ද්වෙ ඤානෙති පිතිසහගතාති චතුක්කනයෙ ද්වෙ
 පට්ඨනියජ්ඣානාති. තස්සාති තෙන යොගිනා. සමාපත්තික්ඛණෙති
 සමාපන්නක්ඛණෙ. ආරම්මණතොති පටිභාගාරම්මණග්ගණමුඛෙන පිති
 පටිසංවිදිතා හොති, ආරම්මණස්ස පටිසංවිදිතත්තා. ආරම්මණෙ හි විදිතෙ
 තබ්බිසයා විත්තවෙනසිකා ධම්මා සයං අත්තතො පටිසංවිදිතා නාම හොති
 සලක්ඛණතො සාමඤ්ඤලක්ඛණතො ච පච්ඡා ගහණෙ සන්දෙභාභාවතො.
 විපස්සනාක්ඛණෙති විපස්සනාපඤ්ඤාය විසයතො දස්සනක්ඛණෙ. එවං පිතිං
 අනිච්චාදිවසෙන ගහණමෙව අසම්මොහතො පිතිපටිසංවෙදනං නාම.

දීඝං අස්සාසවසෙනාති දීඝස්ස අස්සාසස්ස ආරම්මණභූතස්ස වසෙන,
 පජානතො සා පිති පටිසංවිදිතා හොතීති සම්බන්ධො. විත්තස්ස එකග්ගතං
 අවික්ඛෙපං පජානතොති ඤානපරියාපන්නං අවික්ඛෙපාපන්නං නාම
 විත්තස්සෙකග්ගතං තංසම්පයුත්තාය පඤ්ඤාය පජානතො. යථෙව හි
 ආරම්මණමුඛෙන පිති පටිසංවිදිතා හොති, එවං තංසම්පයුත්තධම්මාපි
 පටිසංවිදිතා එව හොන්තීති. සති උපට්ඨිතා හොතීති දීඝං අස්සාසවසෙන
 ඤානසම්පයුත්තා සති තස්ස ආරම්මණෙ උපට්ඨිතා තදාරම්මණජ්ඣානෙපි
 උපට්ඨිතා නාම හොතීති. දීඝං පස්සාසවසෙනාතිආදීසුපි ඉමිනාව නයෙන
 අත්ථො වෙදිතබ්බො. එවං දස්සිතං පිතිපටිසංවෙදනං ආරම්මණතො
 අසම්මොහතො ච විභාගතො දස්සෙතුං ආවජ්ජතොතිආදි වුත්තං. තත්ථ
 ආවජ්ජතොති ඤානං ආවජ්ජන්තස්ස. සා පිතීති සා ඤානපරියාපන්නා පිති.
 ජානතොති සමාපන්නක්ඛණෙ ආරම්මණමුඛෙන ජානතො, තස්ස සා පිති
 පටිසංවිදිතා හොතීති සම්බන්ධො. පස්සතොති දස්සනභූතෙන ඤාණෙන
 ඤානතො වුට්ඨාය පස්සන්තස්ස. පච්චෙක්ඛිතොති ඤානං
 පච්චෙක්ඛිතත්තස්ස. විත්තං අධිට්ඨහතොති “එත්තකං වෙලං ඤානසම්ඬ්ඪි
 හවිස්සාමි”ති ඤානවිත්තං අධිට්ඨහන්තස්ස. එවං පඤ්චන්තං වසිභාවානං
 වසෙන ඤානස්ස පජානනමුඛෙන ආරම්මණතො පිතියා පටිසංවෙදනා

දස්සිතා. අධිමුච්චතොති සද්දහන්තස්ස, සමථවිපස්සනාවසෙනාති අධිප්පායො. වීරියං පග්ගණ්හතොතිආදීසුපි එසෙව නයො. අභිඤ්ඤායාන්ති විසිට්ඨාය පඤ්ඤාය ජානිතබ්බං චතුසච්චං විපස්සනාපඤ්ඤාපුබ්බධිගමාය මග්ගපඤ්ඤාය අභිජානතොතිආදි යොජනා. එවං පරිඤ්ඤායාන්තිආදීසුපි පරිජානතොතිආදිනා යොජනා වෙදිතබ්බා. තත්ථ පරිඤ්ඤායාන්ති දුක්ඛසච්චං. අවසෙසපදානීති සුඛපටිසංවෙදී චිත්තසඛ්ඛාරපටිසංවෙදීති පදානි.

වෙදනාදයොති ආදි-සද්දෙන සඤ්ඤා ගහිතා, තෙනාහ “ද්වෙ බන්ධා” ති. විපස්සනාභූමිදස්සනත්ථන්ති කායිකසුඛාදිසීසෙන පකිණ්ණකසඛ්ඛාරදස්සනතො චුත්තං සමථෙ කායිකසුඛාභාවතො. සොති පස්සම්භනපරියායෙන චුත්තො නිරොධො. චුත්තනයෙනාති ඉමස්ස හි හික්ඛුනො පුබ්බෙ අපරිග්ගහිතකාලෙතිආදිනා (පාරා. අට්ඨ. 2.165) කායසඛ්ඛාරෙ චුත්තනයෙන. පීතිසීසෙන වෙදනා චුත්තාති පීතිඅපදෙසෙන වෙදනා චුත්තා, සුඛග්ගණ්හතො වෙදනානුපස්සනාපසඛිගතොති අධිප්පායො. ද්වීසු චිත්තසඛ්ඛාරපදෙසුති “චිත්තසඛ්ඛාරපටිසංවෙදී පස්සම්භයං චිත්තසඛ්ඛාර”න්ති ඉමෙසු ද්වීසු කොට්ඨාසෙසු. සඤ්ඤාසම්පයුත්තා වෙදනාති වෙදනානුපස්සනාභාවතො චුත්තං. චිත්තපටිසංවෙදිතා වෙදිතබ්බාති ආරම්මණතො අසම්මොහතොතිආදිනා චුත්තනයං සන්ධාය චුත්තං. චිත්තන්ති ඤානසම්පයුත්තං විපස්සනාසම්පයුත්තඤ්ච චිත්තං. ආමොදෙතීති සම්පයුත්තාය පීතියා ඤානවිසයාය මොදෙති. විපස්සනාක්ඛණෙතිආදිනා චුත්තභවිගානුපස්සනක්ඛණෙ.

ආනාපානස්සතිසමාධිකථාවණ්ණනාන යො නිට්ඨිතො.

167. යදිපි අරියා නෙව අත්තනාව අත්තානං අඤ්ඤමඤ්ඤං වා ජීවිතා වොරොපෙන්නි, නාපි පරෙහි සමාදපෙන්නි, තථාපි යථාචුත්තෙහි තීහි පකාරෙහි මතානං පුච්ඡ්ජනානං අත්තරෙ මිගලණ්ඩිකෙන මාරිතානං අරියපුග්ගලානම්පි අත්ථිතාය “අරියපුග්ගලමිස්සකත්තා”ති චුත්තං. අථ වා පුච්ඡ්ජනකාලෙ අත්තනාව අත්තානං ඝාතෙත්වා මරණසමයෙ විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරියමග්ගං පටිලභිත්වා මතානම්පි සබ්භාවතො එවං චුත්තන්ති ගහෙතබ්බං.

පදභාජනීයවණ්ණනා

172. ඛාඤ්ජනෙ ආදරං අකත්ථාති ජානිත්වා සඤ්ජානිත්වාතිආදිනා ඛාඤ්ජනානුරූපං අචුත්තත්තා චුත්තං. පාණොති ජානන්තොති ඉදං මනුස්සොති අජානිත්වාපි කෙවලං සත්තසඤ්ඤාය එව

පාරාජිකභාවදස්සනත්ථං වුත්තං. වධකචෙනනාවසෙන චෙනෙත්වාති “ඉමං මාරෙමි”ති වධකචෙනනාය චිත්තෙත්වා. පකප්පෙත්වාති “වධාමි න”න්ති එවං චිත්තෙන පරිච්ඡින්නදිත්වා. අභිචිතරිත්වාති සන්නිට්ඨානං කත්වා, තෙනාහ “නිරාසඬ්ඛිත්තං පෙසෙත්වා”ති. සිඛාප්පත්තො අත්ථොති සඤ්චිච්චාති පුබ්බකාලකිරියාවසෙන වුත්තස්සපි චිතික්කමභූතස්ස අපරකාලකිරියායුත්තදස්සනෙන කොට්ඨපත්තො අත්ථො. ඡාතිඋණ්ණා නාම තද්වුජාතඵලකස්ස ලොමං. එවං වණ්ණප්පට්ඨාගන්ති එවං වණ්ණසණ්ඨානං. තතො වා උද්ධන්ති දුතියසත්තාහාදිසු අබ්බදාදිභාවප්පත්තං සන්ධාය වුත්තං. පරිභීනවෙගස්ස සත්තානස්ස පච්චයො හොතීති සහකාරිපච්චයො හොති, න ජනකො. කම්මමෙව හි ඛණෙ ඛණෙ උප්පජ්ජමානානං කම්මපරුපානං ජනකපච්චයො, තඤ්ච පචත්තියං පුබ්බෙ උප්පජ්ජිත්වා යීතං අනුපහතං චතුසත්තතිරූපං සහකාරිපච්චයං ලභිත්වා ච කාතුං සක්කොති, න අඤ්ඤා, යෙන කෙනචි විරොධිපච්චයෙන නිරුද්ධවක්ඛාදිප්පසාදානං පුග්ගලානං විජ්ජමානමපි කම්මං චක්ඛාදිකං ජනෙතුං න සක්කොතිති සිද්ධමෙව හොති.

අතිපාතෙත්තොති අතිපාතෙත්තො විනාසෙත්තො. වුත්තපකාරමෙවාති ජීවිතින්ද්‍රියානිපාතනවිධානං වුත්තප්පකාරමෙව. සරසෙනෙව පතනසභාවස්ස සණ්ඨං පතිතුං අදත්වා අතීව පාතනං සීඝ්‍රපාතනං අතිපාතො, පාණස්ස අතිපාතො පාණානිපාතො. ආට්ඨිකණිකාති අට්ඨිකණිකාවෙදිනො. අට්ඨිකණන්ති අට්ඨිකණිකාවෙදිවිහිනං. මන්තං පයොජෙන්නීති අලොණහොජනද්විකසයනසුසානගමනාදිහි පයොගෙහි මන්තං පරිවත්තෙන්නි, තෙන යටිච්ඡිතපාණවධාදිඵලං උපපජ්ජති, තස්මා තං කායවචිකම්මෙසු පවිට්ඨං. ඊතීන්ති පිළං. උපද්දවන්ති තතො අධිකතරං පිළං. පජ්ජරකන්ති විසමජ්ජරං. සුවිකන්ති සුවිහි විය විජ්ඣමානං සුලං. විසුවිකන්ති සසුලං ආමානිසාරං. පක්ඛන්දියන්ති රත්තානිසාරං. විජ්ජං පරිවත්තෙත්වාති ගන්ධාරවිජ්ජාදිකං අත්තතො විජ්ජං කතුපවාරං මන්තපට්ඨකමෙන පරිජජ්ජිත්වා. තෙහීති තෙහි වත්ථුහි. පයොජනන්ති පවත්තනං. අහො වතායන්ති අයං තං කුච්ඡිගතං. ගබ්භන්ති ඉදං කුච්ඡිගතං ගබ්භං. කුලුම්බස්සාති ගබ්භස්ස, කුලස්සෙව වා, කුටුම්බස්සාති වුත්තං හොති. භාවනාමයිද්ධියාති අධිට්ඨානිද්ධිං සන්ධාය වුත්තං. තං තෙසං ඉච්ඡාමත්තන්ති සුත්තත්ථතො න සමෙතීති අධිප්පායො. අට්ඨිකණිද්ධිවසෙනෙව හි සුත්තෙ “ඉද්ධිමා චෙනොවසිප්පත්තො”ති වුත්තං, න භාවනාමයිද්ධිවසෙනාති දට්ඨබ්බං.

ඉතරථාති පරියෙසෙය්‍යාති පදස්ස ගවෙසනමත්තමෙව යථාරුතවසෙන අත්ථො සියා, තදා පරිශිට්ඨමත්තෙන පරියෙසිත්වා සත්ථාදීනං ලද්ධමත්තෙනාති අත්ථො. සසන්ති හිංසන්ති එතෙනාති සත්ථන්ති වධොපකරණස්ස පාසාණරජ්ජුආදිනො සබ්බස්සාපි නාමන්ති ආහ ලගුළාතිආදි. ලගුළන්ති මුග්ගරස්සෙනං අධිවචනං. සත්ථසඬගහොති මාතිකායං සත්ථහාරකන්ති එත්ථ චුත්තසත්ථසඬගහො. පරතො චුත්තනයත්තාති පරතො නිගමනවසෙන චුත්තස්ස දුතියපදස්ස පදහාජනෙ චුත්තනයත්තා. විත්තසද්දස්ස අත්ථදීපනත්ථං චුත්තොති විත්ත-සද්දස්ස විචිත්තාදිඅනෙකත්ථවිසයත්තා ඉතරෙහි නිවත්තෙත්වා විඤ්ඤාණත්ථං නියමෙතුං චුත්තො.

174. කම්මුනා බජ්ඣකීති පාණාතිපාතකම්මුනා බජ්ඣකී, තං කම්මමස්ස සිද්ධන්ති අත්ථො. උභයථාපිති උද්දිසකානුද්දිසකවසෙන. පච්ඡා වා තෙන රොගෙනාති එතෙන අනාගතමපි ජීවිතින්ද්‍රියං ආරබ්භ පාණාතිපාතස්ස පවත්තිං දස්සෙති. එවඤ්ච “යදා සක්කොති, තදා තං ජීවිතා වොරොපෙහී” ති ආණත්තියා විරෙන සම්ද්ධියමපි ආණත්තික්ඛණෙයෙව පාණාතිපාතො. ඔපාතඛණනාදිථාවරපයොගෙසු පයොගකරණතො පච්ඡා ගහිතපටිසන්ධිකස්සාපි සත්තස්ස මරණෙ පාණාතිපාතො ච අනාගතාරම්මණො උපපන්නො හොති. යං පන සික්ඛාපදවිභඩ්ගෙ “පඤ්ච සික්ඛාපදාති පච්චුප්පන්නාරම්මණායෙවා” ති චුත්තං, තං පාණාතිපාතාදිනො විරතිං සන්ධාය චුත්තං, න පාණාතිපාතාදින්ති ගහෙතබ්බං. අඤ්ඤවිත්තෙනාති අමාරෙතුකාමතාවිත්තෙන. දුතියජ්ජහාරෙන මරතීති පයමජ්ජහාරං විනා දුතියෙනෙව මරතීති අත්ථො. පයමජ්ජහාරෙනෙවාති පයමජ්ජහාරසමුට්ඨාපකචෙතනාක්ඛණෙයෙවාති අත්ථො. කිඤ්චාපි පයමජ්ජහාරො සයමෙව න සක්කොති මාරෙතුං, දුතියං පන ලහිත්වා සක්කොන්නො ජීවිතවිනාසහෙතු හොති, තස්මා පයමජ්ජහාරං විනා මරණස්ස අසිද්ධත්තා “පයොගො තෙන ච මරණ”න්ති ඉමිනා සංසන්දනතො පයමජ්ජහාරෙනෙව කම්මබද්ධො යුත්තො, න දුතියෙන තස්ස අඤ්ඤවිත්තෙන දින්තත්තා. යථා චෙත්ථ, එවං අඤ්ඤෙන පුග්ගලෙන දුතියජ්ජහාරදානාදිසු විය. යදි පන දුතියජ්ජහාරදායකස්සාපි පුග්ගලස්ස වධකචෙතනා අත්ථී, තස්සාපි අත්තනො පයොගෙනාපි මතත්තා පයොගක්ඛණෙ පාණාතිපාතොති වෙදිතබ්බං.

කම්මාපත්තිබ්‍යත්තිභාවත්ථන්ති ආනන්තරියාදිකම්මවිභාගස්ස පාරාජිකාදිආපත්තිවිභාගස්ස ච පාකට්ඨාවත්ථං. “එළකං මාරෙමී” ති විපරිතග්ගහණෙපි “ඉම”න්ති යථානිපන්නස්සෙව පරමත්ථතො ගහිතත්තා

යථාවත්ථුකං කම්මබ්බේධො භොතියෙවාති ආහ ඉමං වත්ථුන්තිආදි. ඝාතකො ව භොතීති පාණාතිපාතකම්මෙන බ්බේධොති අත්ථො. මාතාදිගුණමහන්තෙ ආරබ්භ පවත්තවධකචේතනාය මහාසාවජ්ජනාය වුත්තං “ඉධ පන චේතනා දාරුණා භොතී” ති.

ලොභිතකන්ති ලොභිතමක්ඛිතං. කම්මං කරොන්තෙති යුද්ධකම්මං කරොන්තෙ. යථාධිජ්ජායං ගතෙති යොධං විජ්ඣන්වා පිතරි විද්ධෙ, යොධං පන අවිජ්ඣන්වා කෙවලං පිතරි විද්ධෙපි විසඬිකෙතො නත්ථියෙව පිතරිපි වධකචිත්තස්ස අත්ථිතාය, කෙවලං යොධෙ විද්ධෙපි එසෙව නයො. ආනන්තරියං පන නත්ථිති පිතුට්ඨසයං පාණාතිපාතකම්මං නත්ථිති අත්ථො.

එවං විජ්ඣාති එවං පාදෙහි භූමියං යත්වා එවං ධනුං ගහෙත්වා ආකඬිඪිත්වාතිආදිනා විජ්ඣනප්පකාරසික්ඛාපනමුඛෙන ආණාපෙතීති අත්ථො. එවං පහරාති දළ්භං අසිං ගහෙත්වා එවං පහර. එවං ඝාතෙහීති එවං කම්මකාරණං කත්වා මාරෙහි. තත්තකා උභින්නං පාණාතිපාතාති අනුද්දිසිත්වා යෙසං කෙසඤ්චි මාරණත්ථාය උභොහි පයොගස්ස කතත්තා වුත්තං. සචෙ හි ආණාපකො “එවං විද්ධෙ අසුකො එවං මරතී” ති සඤ්ඤාය “එවං විජ්ඣා” ති ආණාපෙති, නියමිතස්සෙව මරණෙ ආණාපකස්ස කම්මබ්බේධොති වදන්ති. සචෙ ආණත්තො “අසුක” න්ති නියමෙත්වා උද්දිස්ස සරං බිපති, ආණාපකො අනියමෙත්වා ආණාපෙති, ආණාපකස්ස යෙසං කෙසඤ්චි මරණෙපි කම්මබ්බේධො, ආණත්තස්ස පන නියමිතමරණෙයෙවාති චෙදිතබ්බං. මජ්ඣෙකි හත්ථිනො පිට්ඨිනො මජ්ඣෙකි. එතෙනාති අධිට්ඨන්ති ආණාපෙතිආදිපාළිවචනෙන. තත්ථාති ආණත්තිකපයොගෙ.

කිඤ්චාපි කිරියාවිසෙසො අට්ඨකථාසු අනාගතො, පාළියං පන “එවං විජ්ඣ, එවං පහර, එවං ඝාතෙහී” ති (පාරා. 174) කිරියාවිසෙසස්ස පරාමට්ඨන්තා ආචරියපරම්පරා ආගතං කිරියාවිසෙසමිපි පාළිසංසන්දනතො ගහෙත්වා දස්සෙන්නො අපරො නයොතිආදිමාහ. විජ්ඣනන්ති උසුසන්තිආදිහි විජ්ඣනං. ඡෙදනන්ති අසිආදිහි හත්ථපාදාදිච්ඡෙදනං. භෙදනන්ති මුග්ගරාදිහි සිසාදිභෙදනං ද්විධාකරණං. සඬ්ඛමුණ්ඩකන්ති සිසකථාහෙ වම්මං සහ කෙසෙහි උජ්ජාටෙත්වා ථුලසක්ඛරාහි සිසකථාහං සංසිත්වා සඬ්ඛමුණ්ණකරණවසෙන සඬ්ඛමුණ්ඩකම්මකරණං. එවමාදීති ආදි-සද්දෙන බිලඬිගථාලිකාදිං සඬ්ගණ්හාති. උරෙ පහරිත්වා පිට්ඨියං පහරිත්වා ගීවායං පහරිත්වාතිආදිනා සරීරාවයවජ්ජදෙසෙසු පහරණවිජ්ඣනාදිනියමොපි කිරියාවිසෙසෙයෙව සඬ්ගණ්හාති අට්ඨකථාසු සඬ්ඛමුණ්ඩකාදිසරීරජ්ජදෙසවිසයායපි ඝාතනාය තත්ථ පචෙසිතත්තා, යං පන

සාරත්ථදීපනියං (සාරත්ථ. ටී. පාරාජිකකණ්ඩ 2.174 පයොගකථාවණ්ණනා) පුරතො පහරිත්වා මාරෙහිතිආදිකස්ස අට්ඨකථාපාදස්ස “පුරිමපස්සාදිනම්පි චත්ථුසභාගතො චත්ථුග්ගහණෙනෙව ගහණන්ති ආහ පුරතො පහරිත්වාතිආදී” ති එවමධිප්පායකථනං, තං සඬබ්බුණ්ඩකාදිකස්ස සරීරප්පදෙසෙ කම්මකාරණාකරණස්ස අට්ඨකථාය කිරියාවිසෙසවිසයෙ වුත්තත්තා න යුජ්ජති. යථාණත්තං මුඤ්චිත්වා පුග්ගලන්තරමාරණමෙව හි චත්ථුවිසංවාදො, න පහරිතුං ආණත්තං සරීරප්පදෙසවිසංවාදනං, තෙනාහ “චත්ථුං විසං වාදෙත්වා...පෙ.... තතො අඤ්ඤං මාරෙති. පුරතො පහරිත්වා මාරෙහිති වා...පෙ.... නත්ථි කම්මබද්ධො” ති, ඉදං පන යථාණත්තචත්ථුස්මිම්පි කිරියාවිසෙසවිසඬකෙනෙත කම්මබද්ධාභාවං දස්සෙතුං වුත්තන්ති පඤ්ඤායති. තෙන “චත්ථුං අවිසංවාදෙත්වා මාරෙත්ති” ති එත්තකමෙව අවත්වා “යථාණත්තියා” ති කිරියාවිසෙසනියමොපි දස්සිතො, ඉතරථා යථාණත්තියාති වචනස්ස නිරත්ථකතාපත්තිතො. චත්ථුනිද්දෙසෙ ව “චත්ථුති මාරෙතබ්බො සත්තො” ති (පාරා. අට්ඨ. 2.174) එත්තකමෙව වුත්තං, න පන “යථාණත්තස්ස පහරිතබ්බසරීරප්පදෙසොපි” ති වුත්තං. තස්මා පුරතො පහරණාදිපි කිරියාවිසෙසෙ එව සඬගය්හතීති අමභාකං බන්ති, විමංසිත්වා ගහෙතබ්බං. චත්ථුවිසෙසෙනාති මාතුආදිමතසත්තවිසෙසෙන. කම්මවිසෙසොති ආනන්තරියාදිකම්මවිසෙසො. ආපත්තිවිසෙසොති පාරාජිකාදිආපත්තිවිසෙසො.

යදා කදාවි පුබ්බණ්හෙති ආණත්තදිවසතො අඤ්ඤස්සපි යස්ස කස්සවි දිවසස්ස පුබ්බණ්හෙ. එතං ගාමෙ ඨිතන්ති ගාමො පුග්ගලනියමනත්ථං වුත්තො, න ඔකාසනියමනත්ථං, තස්මා “යත්ථ කත්ථවි මාරෙති, නත්ථි විසඬකෙතො” ති වුත්තං, එතෙන කාලොකාසආවුධඉඅයාපථකිරියාවිසෙසානං නියමිච්ඡාය අසති යෙන කෙනවි පකාරෙන මරණමෙව ඉච්ඡන්තස්ස ආණාපකස්ස මුබාරුල්භවසෙන වුත්තස්ස දෙසකාලාදිනියමස්ස විසඬකෙනෙපි කම්මබද්ධොයෙවාති ඤාපිතං හොති. යො පන විත්තෙන යත්ථ කත්ථවි යදා කදාවි යෙන කෙනවි පකාරෙන මරණමෙව ඉච්ඡන්තොපි කාලාදිවිසඬකෙනෙත අකුසලතො වොදනතො වා මුච්චිතුකාමො ලෙසෙන කාලාදිනියමං කරොති, තස්ස මනුස්සවිග්ගහපාරාජිකතො පරියායෙන අමුච්චනතො කාලාදිවිසඬකෙනෙපි කම්මබද්ධොවාති ගහෙත්වා විචාරණතො ගහෙතබ්බං, කෙවි පනෙතං න ඉච්ඡන්ති, විමංසිතබ්බං. තුණ්ඬෙනාති අග්ගකොටියා. ථරුනාති

බග්ගමුට්ඨිනා. එතං ගච්ඡන්තන්ති ගමනෙන පුග්ගලොච නියමිතො, න ඉරියාපටො, තෙනාහ “නත්ථි විසඬකෙත”න්ති.

“දීඝං මාරෙඡී” ති වුත්තෙපි දීඝසංඝයානානං බහුභාවතො “ඉත්ථන්තාමං එවරුපඤ්ච දීඝ”න්ති අඤ්ඤෙසං අසාධාරණලක්ඛණෙන අනිද්දිට්ඨන්තා “අනියමෙත්වා ආණාපෙති” ති වුත්තං, තෙනෙවාහ “යං කිඤ්චි තාදිසං මාරෙමී” ති. එත්ථ ච විත්තෙන බහුසු දීඝසංඝයානෙසු එකං නියමෙත්වා වුත්තෙපි වාචාය අනියමිතන්තා අඤ්ඤස්මි. තාදිසෙ මාරිතෙ නත්ථි විසඬකෙතොති වදන්ති. අත්තානං මුඤ්චිත්වා පරපාණම්භි පාණසඤ්ඤිතාලක්ඛණස්ස අඬගස්ස අභාවතො නෙවත්ථි පාණාතිපාතොති ආහ “ආණාපකො මුච්චති” ති. අත්තානං උද්දිස්ස “අසුකට්ඨානෙ නිසින්ත”න්ති ඔකාසනියමෙ තස්මි. පදෙසෙ නිසින්තස්ස යස්ස කස්සචි ජීවිතින්ද්‍රියං ආරබ්භ වධකචිත්තං උප්පජ්ජතිති වුත්තං “නෙව වධකො මුච්චති න ආණාපකො” ති. ඔකාසඤ්චි නියමෙත්වා නිද්දිසන්තො තස්මි. ඔකාසෙ නිසින්තං මාරෙතුකාමො හොති, සයං පන තදා තත්ථ නත්ථි, තස්මා ඔකාසෙන සහ තත්ථ නිසින්තස්සෙව ජීවිතින්ද්‍රියං ආරම්භං හොති, න අත්තනොති ගහෙනබ්බං. සචෙ පන සයං තත්ථෙව නිසිදිත්වා අත්තනො නිසින්තට්ඨානමෙව නියමෙත්වා “මාරෙඡී” ති වුත්තෙපි අඤ්ඤො තත්ථ නිසින්තො මාරියති, තස්සාපි අත්තනොපි ජීවිතං ආරබ්භ වධකචෙතනා පවත්ති, පරස්මි. තත්ථ මාරිතෙ ආණාපකස්ස කම්මබ්ද්ධොති ගහෙනබ්බං. එවරුපෙ යානෙ විත්තජ්ජවත්තිනියමො බුද්ධවිසයො, න අඤ්ඤෙසං විසයොති ආහ “තස්මා එත්ථ න අනාදරියං කාතබ්බ”න්ති.

එවං ආණාපෙන්තස්ස ආවරියස්ස තාව දුක්කටන්ති සචෙ ආණත්තිකො යථාධිජ්ජායං න ගච්ඡති, ආවරියස්ස ආණත්තික්ඛණෙ දුක්කටං. සචෙ පන සො යථාධිජ්ජායං ගච්ඡති, යං පරතො පුල්ලච්චයං වුත්තං, ආණත්තික්ඛණෙ තදෙව හොති. අථ සො අවස්සං ඝාතෙති, යං පරතො “ආපත්ති සබ්බෙසං පාරාජිකස්සා” ති (පාරා. 174) වුත්තං, තතො ඉමස්ස ආණත්තික්ඛණෙයෙව පාරාජිකං හොති, න දුක්කටපුල්ලච්චයානීති ගහෙනබ්බං. තෙසම්පි දුක්කටන්ති බුද්ධරක්ඛිතාදීනම්පි ආරොචනපච්චයා දුක්කටං, ඉදඤ්ච යථාණත්තිවසෙන සඬ්ඝරක්ඛිතස්ස ජීවිතා වොරොපනෙ අසති යුජ්ජති, වොරොපනෙ සති තෙසම්පි ආරොචනක්ඛණෙයෙව පාරාජිකං. පටිග්ගහිතමත්තෙති ඉදං අවස්සං පටිග්ගහණසභාවදීපනත්ථං වුත්තං, න පටිග්ගහිතක්ඛණෙයෙව පුල්ලච්චයන්ති දස්සනත්ථං. සචෙ හි සො අවස්සං

පටිග්ගහෙස්සති, කම්මං පන න නිජ්ඣාදෙස්සති, තදා ආවරියස්ස ආණත්තික්ඛණ්ණෙයෙව පුල්ලච්චයං හොතීති දට්ඨබ්බං.

මූලට්ඨස්සෙව දුක්ඛටන්ති ඉදං මහාඅට්ඨකථායං ආගතනයදස්සනමත්තං, න පනෙතං අත්තනා අධිජ්ජෙතං, තෙනාහ එවං සන්තෙතිආදි, එවං මහාඅට්ඨකථායං චුත්තනයෙන අත්ථෙ සතීති අත්ථො. පටිග්ගහණෙ ආපත්තියෙව න සියාති වධකස්ස “සාධු සුට්ඨු”ති මරණපටිග්ගහණෙ දුක්ඛටාපත්ති නෙව සියා, එවං අනොළාරිකවිසයෙපි තාව දුක්ඛටං, කිමඬිගං පන මරණපටිග්ගහණෙති දස්සනත්ථං සඤ්චරිත්තපටිග්ගහණාදි නිදස්සිතං. “අහො වත ඉත්ථන්තාමො හතො අස්සා”ති එවං මරණාභිනන්දනදස්සනත්ථං සඤ්චරිත්තපටිග්ගහණාදිභිනන්දනෙ දුක්ඛටෙ සති පගෙව “අහං තං මාරෙස්සාමි”ති මරණපටිග්ගහණෙති අධිජ්ජායො. පටිග්ගණ්හන්තස්සෙවෙනං දුක්ඛටන්ති අවධාරණෙන සඬ්ඝරක්ඛිතස්ස පටිග්ගහණපච්චයා මූලට්ඨස්ස නත්ථෙව ආපත්තීති දස්සෙති, විසඬිකෙතත්තා පයමං ආණත්තදුක්ඛටමෙවස්ස හොති. කෙච්ඡි පන “මූලට්ඨස්සාපි දුක්ඛටමෙව”ති වදන්ති, තං න යුත්තං එකෙන පයොගෙන ද්විත්තං දුක්ඛටානං අසම්භවා. පූර්මනයෙති සමනන්තරාතීතෙ අවිසක්කියදුතනිද්දෙසෙ. එතන්ති දුක්ඛටං. ඔකාසාභාවෙනාති මූලට්ඨස්ස පුල්ලච්චයස්ස වුව්චමානත්තා පටිග්ගණ්හන්තස්ස දුක්ඛටං න චුත්තං ඔකාසාභාවෙන, න පන ආපත්තිඅභාවතොති අධිජ්ජායො.

175. සයං සඬ්ඝත්ථෙරත්තා “උපට්ඨානකාලෙ”ති චුත්තං. වාචාය වාචාය දුක්ඛටන්ති “යො කොච්ඡි මම වචනං සුත්ථා ඉමං මාරෙතු”ති ඉමිනා අධිජ්ජායෙන අවත්ථා කෙවලං මරණාභිනන්දනවසෙනෙව චුත්තත්තා වොරාපි නාම තං න භනන්තීතිආදිවාචායපි දුක්ඛටමෙව චුත්තං. ද්විත්තං උද්දිස්සාති ද්වෙ උද්දිස්ස, ද්විත්තං වා මරණං උද්දිස්ස. උහො උද්දිස්ස මරණං සංවණ්ණෙනත්තස්ස පයොගසමුට්ඨාපිකාය වෙනනයාය එකත්තෙපි “ද්වෙ පාණාතිපාතා”ති වත්තබ්බතාසඬ්ඛාතං බලවභාවං ආපජ්ජිත්ථා පටිසන්ධිපවත්තිසු මහාවිපාකත්තා “අකුසලරාසි”ති චුත්තං, බහු උද්දිස්ස මරණසංවණ්ණෙනෙපි එසෙව නයො. තත්තකා පාණාතිපාතාති යත්තකා සංවණ්ණෙනං සුත්ථා මරිස්සන්ති, තත්තකානම්පි වත්තමානං අනාගතඤ්ච ජීවිතින්ද්‍රියං සබ්බං ආලම්බිත්ථාව වෙනනයාය පවත්තනතො තත්තකා පාණාතිපාතා හොන්ති, තත්තකාහි වෙනනාහි දාතබ්බං පවත්තිවිපාකං එකාව

සා චෙතනා දාතුං සක්කොතීති අත්ථො, පටිසන්ධිවිපාකං පන සයඤ්ච පුබ්බාපරචෙතනා ච එකෙකමෙව දාතුං සක්කොතීති ගහෙතබ්බං.

176. යෙසං භත්ථතොති යෙසං ඤාතකපචාරිතාදීනං භත්ථතො, ඉදඤ්ච භික්ඛුනො රුපියමුලස්ස අභාවං සන්ධාය වුත්තං, අත්තනොව ධනඤ්චෙ, සයමෙව මූලං ගහෙත්වා මුඤ්චති, මූලං පන අග්ගහෙත්වාපි පොත්ථකස්ස පොත්ථකසාමිනො සත්තකත්තාපාදනමෙවෙත්ථ පමාණන්ති ගහෙතබ්බං. ලෙබ්බදස්සනකොතුහලකාති සුන්දරක්ඛරං දිස්වා වා “කිදිසං නු බො පොත්ථක” න්ති වා ඔලොකෙතුකාමා.

පාණාතිපාතස්ස පයොගත්තාති සරීරතො පාණවියොජනස්ස නිට්ඨාපකපයොගත්තා. ඔපාතබ්ණනත්ථං පන කුදාලාදිඅත්ථාය අයොබ්ඡසමුට්ඨාපනත්ථං අකප්පියපථවිං වා කුදාලදණ්ඩාදීනං අත්ථාය භූතගාමං විකොපෙත්තස්ස පාවිත්තියමෙව. පාණාතිපාතපයොගත්තාභාවා අදින්නාදානපුබ්බපයඔගෙ විය දුතියපරියෙසනාදීසුපි එත්ථ දුක්කට්ටියානෙ දුක්කට්ටිං, මුසාවාදාදිපාවිත්තියට්ඨානෙ පාවිත්තියමෙවාති ගහෙතබ්බං. පමාණෙති අත්තනා සල්ලක්ඛිතෙ පමාණෙ. තච්ඡෙත්වාති උන්නතප්පදෙසං තච්ඡෙත්වා. පංසුපච්ඡින්නි සබ්බන්තිමං පංසුපච්ඡිං. එත්තකං අලන්නි නිට්ඨාපෙතුකාමතාය සබ්බන්තිමපයඔගසාධිකා චෙතනා සන්නිට්ඨාපකචෙතනා, මහාඅට්ඨකථායං “එකස්මිං දිවසෙ අවුපසන්තෙනෙව පයොගෙන බ්ණිත්වා නිට්ඨාපෙත්තං සන්ධාය සබ්බන්තිමා සන්නිට්ඨාපකචෙතනා වුත්තා, ඉතරාසු පන අට්ඨකථාසු “ඉමස්මිං පතිත්වා මරන්තු” ති අධිප්පායෙන එකස්මිං දිවසෙ කිඤ්චි බ්ණිත්වා අපරස්මිම්පි දිවසෙ තතො කිඤ්චි කිඤ්චි බ්ණිත්වා නිට්ඨාපෙත්තං සන්ධාය වුත්තන්ති එවං අට්ඨකථානං අඤ්ඤමඤ්ඤවිරොධො ඤාතබ්බො. අත්තනො ධම්මතායාති අජානිත්වා, පක්ඛලිත්වා වා. අරහන්තාපි සඬගහං ගච්ඡන්තීති අඤ්ඤෙහි පාතියමානානං අමරිතුකාමානම්පි අරහන්තානං මරණං සම්භවතීති වුත්තං. පුරිමනයෙති “මරිතුකාමා ඉධ මරිස්සන්ති” ති වුත්තනයෙ. විසඬකෙතොති මරිතුකාමානං මාරෙතුකාමානඤ්ච උද්දිස්ස බතත්තා අමරිතුකාමානං මරණෙ කම්මබද්ධො නත්ථිති අත්ථො.

තත්ථ පතිතං බහි නීහරිත්වාති ඉදං තත්ථ පතනපච්චයා මරණස්ස පචත්තත්තා වුත්තං. ආවාටෙ පතිත්වා ථොකං විරායිත්වා ගච්ඡන්තං ගහෙත්වා මාරිතෙ තත්ථ පතිතරොගෙන පිළිතස්ස ගච්ඡතො පක්ඛලිත්වා පාසාණාදීසු පතනෙතාපි මරණෙපි ඔපාතබ්ණකො න මුච්චතීති වෙදිතබ්බං. අමරිතුකාමා වාති අධිප්පායස්ස සම්භවතො ඔපපාතිකෙ උත්තරිතුං

අසක්කුණිත්වා මනෙපි පාරාජිකං වුත්තං. “නිබ්බත්තිත්වා”ති වුත්තත්තා පතනං න දිස්සතීති චෙ? තත්ථස්ස නිබ්බත්තියෙව පතනන්ති නත්ථි විරොධො. යස්මා මාතුයා පතිත්වා පරිවත්තිතලිඬිගාය මනාය සො මාතුසාතකො හොති, න කෙවලං මනුස්සපුරිසසාතකො, තස්මා පතිතස්සෙව වසෙන ආපත්තීති අධිප්පායෙන “පතනරූපං පමාණං”න්ති වුත්තං, ඉදං පන අකාරණං. “ලිඬිගෙ පරිවත්තෙපි එකසන්තානත්තස්ස අවිගතත්තා. මනුස්සභූතං මාතරං වා පිතරං වා අපි පරිවත්තලිඬිගං ජීවිතා වොරොපෙන්නස්ස කම්මං ආනන්තරිය”න්ති හි අට්ඨකථායං වුත්තං. යෙන පන සභාවෙන සත්තා ජායන්ති, තෙනෙව මරන්ති, සොව තෙසං රූපන්තරග්ගහණෙපි සභාවොති “මරණරූපමෙව පමාණං, තස්මා පාවිත්තිය”න්ති වුත්තො. පච්ඡිමො වාදො පමාණං, එවං සන්නෙ පාළියං. “යක්ඛො වා පෙතො වා තිරච්ඡානගතමනුස්සවිග්ගහො වා තස්මිං පතති, ආපත්ති දුක්කට්ඨස්ස. පතිතෙ දුක්ඛා වෙදනා උප්පජ්ජති, ආපත්ති දුක්කට්ඨස්ස. මරති, ආපත්ති පුල්ලච්චයස්සා”ති කස්මා වුත්තන්ති චෙ? නායං දොසො. “යක්ඛො වා පෙතො වා”ති හි පට්ඨං සකරූපං දස්සෙත්වා රූපන්තරං ගහෙත්වාපි ධීතෙයෙව යක්ඛපෙනෙ දස්සෙතුං. “තිරච්ඡානගතමනුස්සවිග්ගහො වා”ති වුත්තං. තස්මා තිරච්ඡානගතවිග්ගහො මනුස්සවිග්ගහො වා යක්ඛො වා පෙතො වාති එවමෙත්ථ යොජනා කාතඛිඛා. කෙච්ඡි පන “මනුස්සවිග්ගහෙන ධීතතිරච්ඡානගතානං ආවෙණිකං කත්වා පුල්ලච්චයං වුත්තං විය දිස්සතී”ති වදන්ති, තං න යුත්තං තිරච්ඡානො වා මනුස්සවිග්ගහොති වත්තඛිඛතො, අට්ඨකථාසු ව ඉමස්ස විසෙසස්ස අවුත්තත්තා. යක්ඛපෙතරූපෙන මනෙපි එසෙව නයොති ඉමිනා මරණරූපස්සෙව පමාණත්තා පුල්ලච්චයං අතිදිසති.

මුධාති අමුලෙන. සො නිද්දොසොති තෙන තත්ථ කතපයොගස්ස අභාවතො, යදි පන සොපි තත්ථ කිඤ්චි කරොති, න මුච්චති එවාති දස්සෙන්නො එවං පතිතාතිආදිමාහ. තත්ථ එවන්ති එවං මයා කතෙති අත්ථො. න නස්සිස්සන්තීති අදස්සනං න ගම්ස්සන්ති, න පලායිස්සන්තීති අධිප්පායො. සුඋද්ධරා වා භවිස්සන්තීති ඉදං ගම්භිරස්ස ඔපාතස්ස පුරණෙ පයොජනදස්සනං. උත්තානෙ කතෙ ඔපාතෙ සීසං අම්භෙහි ගහෙත්වා මාරෙතුං සුඋද්ධරා භවිස්සන්තීති අධිප්පායො. විජ්ජට්ඨාසාරෙ උප්පන්නෙති මුලට්ඨං සන්ධාය වුත්තං. යදි පන පච්ඡිමොපි ලභිත්වා තත්ථ වුත්තජ්ජකාරං කිඤ්චි කත්වා පුන විජ්ජට්ඨාසාරෙ උප්පන්නෙ එවං කරොති, තස්සාපි එසෙව නයො. ජාතපට්ඨි ජාතාති ඊදිසෙ පුන අඤ්ඤෙන ඔපාතෙ ඛතෙ තදා මුච්චතීති

දස්සනත්ථං වුත්තං, ජාතපථවිසදිසං කත්වා පුන සුට්ඨු කොට්ටෙන්වා දළ්භතරං පුරිතෙපි මුච්චතියෙවාති ගහෙතබ්බං.

ථද්ධකරන්ති ටීරකරණත්ථං අපරාපරාය පාසයට්ඨියා සද්ධිං බන්ධිත්වා වා තමෙව වා සිථිලභූතපාසං ථද්ධකරං බන්ධිත්වා යපෙති. බාණුකන්ති පාසයට්ඨිබන්ධනබාණුකං. තත්ථජාතකයට්ඨිං ඡින්නදිත්වා මුච්චතීති ඉදං අරඤ්ඤෙ යථායීතමෙව දණ්ඩං මූලෙ අවිඡින්නදිත්වා පාසබන්ධනයොග්ගං කත්වා යපිතත්තා තත්ථ අඤ්ඤාපි කොචි පාසං බන්ධෙය්‍යා, මූලට්ඨො න මුච්චති, තං පන මූලෙපි ඡින්නදිත්වා බණ්ඩාබණ්ඩං කත්වා මුච්චතීති දස්සනත්ථං වුත්තං. රජ්ජුකෙති වාකෙහි එකවාරං වට්ටිතරජ්ජුකෙ. සයං වට්ටිතන්ති තනුකවට්ටිතං දිගුණතිගුණතාපාදනෙන අත්තනා වට්ටිතං. උබ්බට්ටෙන්වාති පාකතිකං කත්වා. ගොපෙන්නොපිති හීරං හීරං කත්වා ගොපෙන්නොපි.

177. ආලම්බනරුක්ඛො වාති තත්ථජාතකං සන්ධාය වුත්තං. තදත්ථමෙව කත්වාති මාරණත්ථමෙව අයොබ්ජසමුට්ඨාපනාදිනා වාසිආදිං සත්ථං කාරෙත්වා. පාකතිකන්ති අඤ්ඤෙහි කතං පකතිසත්ථමෙව ලහිත්වා මූලට්ඨෙන යපිතං හොතීති අත්ථො. මුච්චතීති මූලට්ඨො මුච්චති. විසමණ්ඩලන්ති මඤ්චපිට්ඨාදිසු ආලිත්තං විසමණ්ඩලං.

වත්වා අසිං උපනික්ඛිපතීති එත්ථ මුඛෙන අවත්වා මනසාව වින්තෙත්වා උපනික්ඛිපනෙපි එසෙව නයො. පුරිමනයෙනාති යෙසං හත්ථනො මූලං ගහිතන්තිආදිනා. විසභාගරොගො නාම කුට්ඨාදිවිරූපභාවතො, ගණ්ඩපිළකාදි වා ජීවිතජ්ජවත්තියා පච්චතීකත්තා.

178. මනාපියෙපි එසෙව නයොති එතෙන මනාපියං රූපං උපසංහරතීති එත්ථ යං වා මනාපරූපං, තස්ස සමිපෙ යපෙති, අත්තනා වා මනාපියෙන රූපෙන සමන්තාගතො තිට්ඨතීතිආදි යොජෙතබ්බන්ති දස්සෙති. අලඛකරිත්වා උපසංහරතීති “අලාභකෙන සුස්සිත්වා මරතු”ති ඉමිනා අධිජ්ජායෙන උපසංහරති, තෙනෙව “සවෙ උත්තසිත්වා මරති, විසඬිකෙතො”ති වුත්තං. අලාභකෙන සුස්සිත්වා මරතීති එත්ථ පාරාජිකොති පාඨසෙසො දට්ඨබ්බො. මහාකච්ඡු නාම වල්ලිඵලවිසෙසො, යස්ස මජ්ජාරපාදස්සෙව සණ්ඨානං දුක්ඛසම්ඵස්සාති සුබ්බමලොමානි ව හොන්ති. භංසපුජ්ජන්ති භංසාදීනං පක්ඛලොමං සන්ධාය වදන්ති. අත්තනො ධම්මනය මරති, අනාපත්තීති පාරාජිකං සන්ධාය වුත්තං දුක්ඛටා න මුච්චනතො.

179. අසඤ්චිච්චාති ඉදං මරණසංවත්තනිකඋපක්කමස්ස අසල්ලක්ඛණං සන්ධාය චුත්තන්ති ආහ ඉමිනා උපක්කමෙනාතිආදි. අජානන්තස්සාති ඉදං පන මරණසංවත්තනිකවිසාදිඋපක්කමකරණස්ස අජානනං සන්ධාය චුත්තන්ති ආහ ඉමිනා අයං මරිස්සතීතිආදි. න මරණාධිප්පායස්සාති ඉදං දුක්ඛජ්ජාදකං උපක්කමන්ති ජානන්තස්සාපි මරණාධිප්පායස්ස අභාවං සන්ධාය චුත්තන්ති ආහ මරණං අනිච්ඡන්තස්සාතිආදි. අනුප්පබන්ධාභාවාති දොමනස්සවිථිනං නිරන්තරජ්ජවත්තිඅභාවා.

පදභාෂ්‍යයවණ්ණනානායො නිට්ඨිතො.

විනීතවත්ථුවණ්ණනා

180. වොහාරවසෙනාති පුබ්බභාගවොහාරවසෙන, මරණාධිප්පායස්ස සන්තිට්ඨාපකචේතනාක්ඛණෙ කරුණාය අභාවතො කාරුඤ්ඤෙන පාසෙ බද්ධසුකරමොචනං (පාරා. 153) විය න හොතීති අධිප්පායො. “යථායුතා”ති චුත්තමෙවත්ථං. “යථානුසන්ධිනා”ති පරියායන්තරෙන චුත්තං. හෙට්ඨා කිස්මිඤ්චි විජ්ජමානෙ සාටකං චලිං ගණ්භාතීති ආහ “යස්මිං චලි න පඤ්ඤායතී”ති. පටිච්චේක්ඛණඤ්චේතං ගිහීනං සන්තකෙ ඵලාති දට්ඨබ්බං. පාළියං මුසලෙ උස්සිතෙති අඤ්ඤමඤ්ඤං උපත්ථම්මහෙත්වා ද්විසු මුසලෙසු හිත්තිං අපස්සාය යපිතෙසුති අත්ථො. උදුක්ඛලභණ්ඩිකන්ති උදුක්ඛලත්ථාය ආතීතං දාරුභණ්ඩං. පරිබන්ධන්ති භොජනපරිබන්ධං, භොජනන්තරායන්ති චුත්තං හොති.

181. අග්ගකාරිකන්ති ඵත්ථ කාරික-සද්දස්ස භාවචචනත්තා “අග්ගකිරිය”න්ති අත්ථං. චත්ථාපි යස්මා කිරියං දාතුං න සක්කා, තස්මා දානසංඛාතාය අග්ගකිරියාය යුත්තපිණ්ඩපාතමෙව ඉධ උපචාරයුත්තියා අග්ගකිරියාති ගහෙතබ්බන්ති ආහ පයමං ලද්ධපිණ්ඩපාතන්තිආදි.

182-3. දණ්ඩමුග්ගරනිබාදනවෙමාදීනං වසෙනාති ඵත්ථ දණ්ඩො නාම දීසදණ්ඩො. මුග්ගරො නාම රස්සො. වෙමං නාම තන්තවායානං චත්ථවායනඋපකරණං, යෙන චිතං තන්තං සට්ඨෙත්ති. විහත්තිබ්‍යත්තයෙනාති විහත්තිවිපරිණාමෙන. විසෙසාධිගමොති සමාධි විපස්සනා ව. විසෙසාධිගමන්ති ලොකුත්තරධම්මපටිලාභං. බ්‍යාකරිත්ථාති ආරොචෙත්වා, ඉදඤ්ච විසෙසස්ස අධිගතභාවදස්සනත්ථං චුත්තං. අධිගතවිසෙසා හි දිට්ඨානුගතිආපජ්ජනත්ථං ලජ්ජීහික්ඛුනං අවස්සං අධිගමං බ්‍යාකරොත්ති, අධිගතවිසෙසෙන පන අබ්‍යාකරිත්ථාපි ආහාරං උපචින්නදිතුං න වට්ටති, අධිගමන්තරායවිනෝදනත්ථමෙව ආහාරුපච්ඡේදස්ස

අනුඤ්ඤාතත්තා තදධිගමෙ සො න කාතබ්බොව. කිං පනාධිගමං ආරොචෙතුං වට්ටනීති ආහ සභාගානන්තිආදි. භණ්ඩකං වා ධොවන්තාති විවරං වා ධොවන්තා. ධොවනදණ්ඩකන්ති විවරධොවනදණ්ඩං.

185. මද්දාපෙත්වා පාතෙති, විසඬිකෙතොති යථාණත්තියා අකතත්තා චුත්තං, යදි පන ආණාපකො මද්දනම්පි මද්දාපනම්පි සන්ධාය වොහාරවසෙන “මද්දිත්වා පාතෙහි”ති වදති, විසඬිකෙතො නත්ථිති වෙදිතබ්බං. “මරණවණ්ණං වා සංවණ්ණෙය්‍යා”ති (පාරා. 171) චුත්තත්තා ආහ “පරියායො නාම නත්ථි”ති, පරියායෙන ආපත්තිමොක්ඛො න භොතීති අධිප්පායො. අවිජායනත්ථාය ගබ්භග්ගහණතො පුරෙතරමෙව භෙසජ්ජං දෙන්තස්ස කුච්ඡියං උප්පජ්ජිත්වා ගබ්භො විනස්සතීති ඉමිනා අධිප්පායෙන දින්නෙ තථාමරන්තානං වසෙන කම්මබද්ධො, කුච්ඡියං න උප්පජ්ජිස්සතීති ඉමිනා අධිප්පායෙන දින්නෙ උප්පජ්ජිත්වා මරතු වා මා වා, නෙවත්ථි කම්මබද්ධො.

සහධම්මිකානන්ති එකස්ස සත්ථු සාසනෙ සහසික්ඛමානධම්මානං, සහධම්මෙ වා සික්ඛාපදෙ සික්ඛනභාවෙන නියුත්තානං. සමසීලසද්ධානන්තිආදිනා දුස්සීලානං හින්තලද්ධිකානඤ්ච අකාතුම්පි ලබ්භතීති දස්සෙති. ඤාතකපචාරිතට්ඨානතොති අත්තනො තෙසං වා ඤාතකපචාරිතට්ඨානතො. අරියෙහි අකතා අයුත්තවසෙන අකතපුබ්බා විඤ්ඤත්ති අකතවිඤ්ඤත්ති.

පටියාදියතීති සම්පාදියති. අකාතුං න වට්ටනීති එත්ථ දුක්කටං වදන්ති, අයුත්තතාවසෙනෙව පනෙත්ථ අකරණපටික්ඛෙපො යුත්තො, න ආපත්තිවසෙනාති ගහෙතබ්බං. යාව ඤාතකා පස්සන්තීති යාව තස්ස ඤාතකා පස්සන්ති.

පිතුහගිනී පිතුච්ඡා. මාතුභාතා මාතුලො. නප්පභොන්තීති කාතුං න සක්කොන්ති. න යාවන්තීති ලජ්ජාය න යාවන්ති. “ආභොගං කත්වා”ති චුත්තත්තා අඤ්ඤථා දෙන්තස්ස ආපත්තියෙව. කෙච් පන “ආභොගං අකත්වාපි දාතුං වට්ටනී”ති වදන්ති, තං න යුත්තං භෙසජ්ජකරණස්ස පාළියං “අනාපත්ති හික්ඛු පාරාජිකස්ස, ආපත්ති දුක්කටස්සා”ති (පාරා. 187) එවං අන්තරාපත්තිදස්සනවසෙන සාමඤ්ඤතො පටික්ඛිත්තත්තා, අට්ඨකථායං අචුත්තප්පකාරෙන කරොන්තස්ස සුත්තෙනෙව ආපත්ති සිද්ධාති දට්ඨබ්බා, තෙනෙව අට්ඨකථායම්පි “තෙසඤ්ඤෙව සන්තක”න්තිආදි චුත්තං.

අඤ්ඤාසන්ති අසාලොභිතානං, තෙනාහ එතෙසං පුත්තපරම්පරායාතිආදි. කුලපරිවට්ටොති කුලස්මිං ඤාතිපරම්පරා. හෙසජ්ජං කරොන්තස්සාති යථාචුත්තවිධිනා කරොන්තස්ස, “තාවකාලිකං දස්සාමි” ති ආහොගං අකත්වා දෙන්තස්සාපි පන අන්තරාපත්ති දුක්කටං විනා මිච්ඡාජීවං වා කුලදුසනං වා න හොතියෙව, තෙනාහ – “වෙජ්ජකම්මං වා කුලදුසකාපත්ති වා න හොති” ති. ඤාතකානඤ්ඤි සන්තකං යාචිත්වාපි ගහෙතුං වට්ටති, තස්මා තත්ථ කුලදුසනාදි න සියා. සබ්බපදෙසුති “චුළමාතුයා” තිආදීසු සබ්බපදෙසු.

උපජ්ඣායස්ස ආහරාමාති ඉදං උපජ්ඣායෙන “මම ඤාතකානං හෙසජ්ජං ආහරාමා” ති ආණන්තෙහි කත්තබ්බවිධිදස්සනත්ථං. චුත්තං, ඉමිනා ව සාමණෙරාදීනං අපච්චාසායපි පරජනස්ස හෙසජ්ජකරණං න වට්ටතිති දස්සෙති. චුත්තනායෙන පරියෙසිත්වාති ඉමිනා “භික්ඛාචාරවත්තෙන වා” ති ඉමිනා, “ඤාතිසාමණෙරෙහි” ති ඉමිනා ව චුත්තමත්ථං අතිදිසති. අපච්චාසීසන්තෙනාති ආගන්තුකවොරාදීනං කරොන්තෙනාපි “මනුස්සා නාම උපකාරකා හොන්ති” ති අත්තනො තෙහි ලාභං අපත්ථයන්තෙන. පච්චාසාය කරොන්තස්ස පන වෙජ්ජකම්මකුලදුසනාදිදොසො හොතිති අධිජ්ජායො. “එවං උපකාරෙ කතෙ සාසනගුණං ඤත්වා පසිදන්ති, සඤ්ඤාස්ස වා උපකාරකා හොන්ති” ති කරණෙ පන දොසො නත්ථි. කෙච්ඡි පන “අපච්චාසීසන්තෙන ආගන්තුකාදීනං පටික්ඛිත්තපුග්ගලාදීනම්පි දාතුං වට්ටති” ති වදන්ති, තං න යුත්තං කත්තබ්බකත්තබ්බට්ඨානවිභාගස්සනිරත්ථකත්තජ්ජසඤ්ඤායො “අපච්චාසීසන්තෙන සබ්බෙසං දාතුං කාතුඤ්ඤං වට්ටති” ති එත්තකමත්තස්සෙව වත්තබ්බතො. අපච්චාසීසනඤ්ඤං මිච්ඡාජීවකුලදුසනාදිදොසනිසෙධනත්ථමෙව චුත්තං හෙසජ්ජකරණසඤ්ඤාය ඉමිස්සා අන්තරාපත්තියා මුච්චනත්ථං ආගන්තුකවොරාදීනං අනුඤ්ඤාතානං දානෙනෙව තාය ආපත්තියා මුච්චනතොති ගහෙතබ්බං. තෙනෙව අපච්චාසීසන්තෙනාපි අකාතබ්බට්ඨානං දස්සෙතුං සද්ධං කුලන්තිආදි චුත්තං. පුච්ඡන්තිති ඉමිනා දිට්ඨදිට්ඨරොගීනං පරියායෙනාපි වත්වා විවරණං අයුත්තන්ති දස්සෙති. පුච්ඡිතස්සාපි පන පච්චාසීසන්තස්ස පරියායකථාපි න වට්ටතිති වදන්ති.

සමුල්ලපෙසිති අපච්චාසීසන්තො එවං අඤ්ඤාමඤ්ඤං කථං සමුට්ඨාපෙසි. ආචරියභාගොති විනයාචාරං අකොපෙත්වා හෙසජ්ජාචික්ඛණෙන වෙජ්ජාචරියභාගොති අත්ථො. පුජ්චපුජනත්ථාය සම්පට්ඨිජියමානං රූපියං අත්තනො සන්තකත්තහජනෙන නිස්සග්ගියමෙවාති ආහ “කජ්ජියවසෙන

ගාභාපෙත්වා” ති, “අම්භාකං රුපියං න වට්ඨති, පුප්ඵපුප්පනත්ථං පුප්ඵං වට්ඨති” තිආදිනා පටික්ඛිපිත්වා කප්පියෙන කම්මෙන ගාභාපෙත්වාති අත්ථො.

යදි “පරිත්තං කරොථා” ති වුත්තෙ කරොන්ති, හෙසජ්ජකරණං විය ගිහිකම්මං විය හොතිති “න කාතඛ්ඛ” ති වුත්තං. “පරිත්තං භණ්ඨා” ති වුත්තෙ පන ධම්මජ්ඣෙකසනත්තා අනජ්ඣට්ඨෙයනපි භණ්ඨකඛ්ඛො ධම්මො, පගෙව අජ්ඣට්ඨෙයනාපිති “කාතඛ්ඛ” ති වුත්තං. වාලෙන්වා සුත්තං පරිමජ්ජිත්වාති ඉදං “පරිත්තාණං එත්ථ පවෙසෙමි” ති විත්තෙන එවං කතෙ පරිත්තාණා තත්ථ පවෙසිතා නාම හොතිති වුත්තං. විහාරතො...පෙ.... දුක්කටන්ති ඉදං අඤ්ඤාතකගහට්ඨෙය සන්ධාය වුත්තන්ති වදන්ති. පාදෙසු උදකං ආකිරිත්වාති ඉදං තස්මිං දෙසෙ වාරිත්තවසෙන වුත්තං. වුත්තඤ්ඤි “තත්ථ පාළියා නිසින්නානං හික්ඛුනං පාදෙසු රොගවූපසමනාදිඅත්ථාය උදකං සිඤ්චිත්වා පරිත්තං කාතුං සුත්තඤ්ච යපෙත්වා ‘පරිත්තං භණ්ඨා’ ති වත්වා ගච්ඡන්ති. එවඤ්ඤි කරියමානෙ යදි පාදෙ අපනෙන්නි, මනුස්සා තං අවමඬිගලන්ති මඤ්ඤන්ති, රොගො වා න වූපසමිස්සති” ති. තෙනාහ “න පාදා අපනෙතඛ්ඛො” ති. මතසරිරදස්සනෙ විය කෙවලං සුසානදස්සනෙපි “ඉදං ජානානං සත්තානං බයගමනට්ඨාන” ති මරණසඤ්ඤා උප්පජ්ජතිති ආහ “සිවට්ඨිකදස්සනෙ...පෙ.... ‘මරණස්සතිං පටිලභිස්සාමා’ ති කම්මට්ඨානසිසෙන ගන්තුං වට්ඨති” ති. ලෙසකප්පං අකත්වා සමුප්පන්තසුද්ධවිත්තෙන “පරිවාරත්ථාය ආගච්ඡන්තු” ති වුත්තෙපි ගන්තුං වට්ඨති.

අනාමට්ඨපිණ්ඩපාතොති අග්ගහිතඅග්ගො, අපරිභුත්තොති අත්ථො. කභාපණ්ණසනකො හොතිති ඉමිනා දායකෙහි බහුබ්බාඤ්ජනෙන සම්පාදෙන්වා සක්කච්චං දින්නභාවං දීපෙති. ටාලකෙති සඬ්ඝිකෙ කංසාදිමයෙ ටාලකෙ, පත්තොපි එත්ථ සඬ්ගස්සති. න වට්ඨතිති ඉමිනා දුක්කටන්ති දස්සෙති. දාමරිකවොරස්සාති රජ්ජං පත්ථෙත්තස්ස පාකට්ඨවොරස්ස. අදියමානෙපි “න දෙන්ති” ති කුප්ඣන්තිති සම්බන්ධො. ආමිසස්ස ධම්මස්ස ව අලාහෙන අත්තනො පරස්ස ව අත්තරෙ සම්භවත්තස්ස ඡිද්දස්ස ව විවරස්ස පටිසන්ථරණං පිදහනං පටිසන්ථාරො, සො පන ධම්මාමිසවසෙන දුට්ඨො. තත්ථ ආමිසපටිසන්ථාරං සන්ධාය “කස්ස කාතඛ්ඛො, කස්ස න කාතඛ්ඛො” ති වුත්තං. “ආගන්තුකස්ස වා...පෙ.... කත්තඛ්ඛො යෙවා” ති සඬ්ඛෙපතො වුත්තමත්ථං පාකට්ඨං කාතුං ආගන්තුකං

තාවාතිආදිමාහ. බිණුපරිබ්බයන්ති ඉමිනා අගතිභාවං කාරුඤ්ඤභාජනතඤ්ච දස්සෙති, තෙන ච තබ්බිධුරානං සමිද්ධානං දායකාදීනං ආගන්තුකත්තෙපි දාතුං න වට්ටතීති සිද්ධං හොති. තණ්ඩුලාදිමිහි දාතබ්බෙ සති “අවෙලායං...පෙ.... න වත්තබ්බො”ති වුත්තං. “අපච්චාසීසන්තෙනා”ති වත්වා පච්චාසීසනජපකාරං දස්සෙතුං මනුස්සා නාමාතිආදි වුත්තං. අනනුඤ්ඤාතානං පන අපච්චාසීසන්තෙනාපි දාතුං න වට්ටති සද්ධාදෙය්‍යවිනිපාතත්තා, පච්චාසීසාය පන සති කුලදුසනම්පි හොති.

උබ්බාසෙත්වාති සමන්තතො තියොජනං විලුම්පන්තෙ මනුස්සෙ පලාපෙත්වා. වරපොත්ථකචිත්තත්ථරණන්ති අනෙකජපකාරඉත්ථිපුරිසාදිඋත්තමරුපවිචිත්තං අත්ථරණං.

187. සත්තරසවග්ගියෙසු පුබ්බෙ එකස්ස අභිගුලිපතොදකෙන මාරිතත්තා සෙසෙසු සොළසජනෙසු උදරං ආරුහිත්වා නිසින්නමෙකං යපෙත්වා “සෙසාපි පන්තරස ජනා”ති වුත්තං. අද්දහලපාසාණා වියාති අද්දහලෙ ආරොපිතපාසාණා විය. කම්මාධිජපායාති තජ්ජනියාදිකම්මකරණාධිජපායා.

ආවාහෙත්වාති ආවිසාපෙත්වා. රූපං කත්වා හත්ථපාදාදීනි ඡින්දන්තීති තස්මිං පිට්ඨාදිමයෙ රූපෙ අමනුස්සං ආවාහෙත්වා තස්ස හත්ථපාදාදීනි ඡින්දන්ති. සක්කං දෙවරාජානං මාරෙය්‍යාති ඉදං සම්භාවනවසෙන වුත්තං. න හි තාදිසා මහානුභාවා යක්ඛා සත්ථසාතාරහා හොන්ති දෙවාසුරයුද්ධෙපි තෙසං සත්ථජපහාරෙන මරණාභාවා.

188. පහාරො න දාතබ්බොති සම්බන්ධො. අමනුස්සං කොධවිත්තෙන පහරන්තස්ස දුක්කට්ඨමෙව. විකිච්ඡාධිජපායෙන පහරන්තස්ස අනාවාරොති ගහෙතබ්බො. තාලපණ්ණං...පෙ.... බන්ධිතබ්බන්ති අමනුස්සා තාලපණ්ණබන්ධනෙන පලායන්තීති කත්වා වුත්තං, ඉදඤ්ච ගිහීනං චෙජ්ජකම්මවසෙන කාතුං න වට්ටති.

189. යො රුක්ඛෙන ඔත්ථතොපි න මරතීතිආදීසු යං වත්තබ්බං, තං භූතගාමසික්ඛාපදට්ඨකථායං සයමෙව වක්ඛති, තං තත්ථෙව ගහෙතබ්බං.

190. දබ්බුපකරණානීති කෙහිවි ඡින්දිත්වා යපිතාති සපරිග්ගහිතාති සන්ධාය වුත්තං. තත්ථ හි යානාවාචනාභාවෙන විනාසාධිජපායස්ස දුක්කට්ඨ වුත්තං. බිඬ්ඬාධිජපායෙනාපි දුක්කට්ඨන්ති සුක්ඛතිණාදීසු අග්ගිකරණං සන්ධාය වුත්තං, අල්ලෙසු පන කිලාධිජපායෙනාපි කරොන්තස්ස පාවිත්තියමෙව. පටිපක්ඛභූතො, පටිමුඛං ගච්ඡන්තො වා අග්ගි පටග්ගි, තස්ස

අල්ලතිණාදීසුපි දානං අනුඤ්ඤානං, තං දෙනේනෙ දුරතො ආගච්ඡන්තං දාවග්ගිං දිස්වා විහාරස්ස සමන්තතො එකක්ඛණෙ අදත්වා එකදෙසතො පටියාය විහාරස්ස සමන්තතො සණ්ඨං ඤාපෙත්වා යථා මහන්තොපි අග්ගි විහාරං පාපුණිතුං න සක්කොති, එවං විහාරස්ස සමන්තා අබ්භොකාසං කත්වා පටග්ගි දාතබ්බො, සො දාවග්ගිතො පටිපථං ගන්ත්වා එකතො හුත්වා තෙන සහ නිබ්බාති. පරිත්තකරණන්ති සමන්තා රුක්ඛතිණාදිවිෂෙදනපරිබාධණනාදිආරක්ඛකරණං, තෙනාහ තිණකුටිකානං සමන්තා භූමිතච්ඡන්තිආදි.

191. බෙත්තමෙව ඔතිණ්ණත්තා පාරාජිකන්ති ද්විසු එකස්සාපි අන්තොගධත්තා “ද්විහි”ති චුත්තබෙත්තෙ එකස්සාපි ඔතිණ්ණත්තා පාරාජිකං, “ද්විහි එව මාරෙහි න එකෙනා”ති නියමිතෙ පන එකෙනෙව මාරිතෙ නත්ථි පාරාජිකන්ති වදන්ති, එවං ද්වෙ එව පුරිසාතිආදීසුපි. පුබ්බෙ කතස්සවිෂෙදපයොගතො අඤ්ඤො පයොගො ජීවිතින්ද්‍රියපවිෂෙදකො න උපලබ්භති, පඨමෙන පයොගෙනස්ස ජීවිතින්ද්‍රියං උපවිජ්ජිතීති “සිසවිෂෙදකස්සා”ති චුත්තං, යං පන සාරත්ථදීපනියං “ජීවිතින්ද්‍රියස්ස අවිජ්ජමානත්තා”ති කාරණං චුත්තං, තං අකාරණං ජීවිතින්ද්‍රියසන්තිස්සිතවිත්තසන්තති. විනා උක්ඛිපනසන්තිරුජ්ඣනාදිවිසජ්ජවත්තස්ස ගමනස්ස අසම්භවතො. න හි වායුචෙගෙන පණ්ණපටාදයො විය කායො ගච්ඡති, න ච උක්ඛිපනෙ පවත්තාව විත්තපවිඤ්ඤත්තිආදයොව නික්ඛිපනාදිනොපි හෙතුභූතාති සක්කා වත්තුං විච්ඡින්නදිත්වා පවත්තනතො. පුබ්බෙ අනාහිතචෙගාපි හි කාවි සරිසපජාති ද්විධා ඡින්නා ෂෙදනමත්තා ද්විහි විහාගෙහි කතිපයක්ඛණං ද්විසු දිසාසු ගච්ඡති, තත්ථ ච යස්මිං භාගෙ හදයවත්ථු තිට්ඨති, තත්ථයං පඤ්චද්වාරාවජ්ජනවිත්තං ද්විසුපි භාගෙසු කායජ්ජසාදෙ සට්ඨිතං චොට්ඨබ්බං ආලම්බිත්වා උජ්ජජ්ජති, තතො තදාරම්මණමෙව යථාරහමෙකස්මිං භාගෙ එකදා අඤ්ඤස්මිං අඤ්ඤදාති එවං පරියායෙන කායවිඤ්ඤාණං උජ්ජජ්ජති, තතො හදයවත්ථුස්මිංයෙව සම්පට්ච්ඡනාදිවිච්චිත්තාති භවච්ඡගන්තරිතාති මනොද්වාරවිච්චිඤ්ඤාණාති ච විඤ්ඤත්තිජනකාති උජ්ජජ්ජන්ති, යෙ හි උභයභාගා ගච්ඡන්ති චා වලන්ති චා එන්දන්ති චා. විත්තස්ස පන ලහුපරිවත්තියා එකක්ඛණෙ උභයභාගාපි වලන්තා විය උපට්ඨහන්ති, සෙය්‍යථාපි නාම කුක්කුළාදිතරකෙසු නිමුග්ගසකලසරීරස්ස සත්තස්ස එකස්මිං බණ සකලසරීරෙපි කායවිඤ්ඤාණදුක්ඛං උජ්ජජ්ජමානං විය උපට්ඨාති, එවංසම්පදමිදං දට්ඨබ්බං, තතො පන යස්මිං භාගෙ ජීවිතින්ද්‍රියං

සසෙසකම්මජරූපං නිරුජ්ඣති, තත්ථ කායවිඤ්ඤාණං නප්පවත්තති,
හදයවත්ථුසහිතභාගෙයෙව යාව ජීවිතින්ද්‍රියනිරොධා පවත්තති.

නනු නරකාදීසු එකාබද්ධෙ සරීරෙ සබ්බත්ථ පරියායෙන
කායවිඤ්ඤාණසමුප්පත්ති යුත්තා භොතු, ද්විධා භුත්වා විච්ඡින්නෙ පන
භාගද්වයෙ කථන්ති? නායං දොසො. සරීරෙ හි එකාබද්ධතා නාම
පරමත්ථධම්මබ්‍යතිරිත්තා කාවි නත්ථි පරවාදීනං අවයවීආදි විය,
කම්මාදිඑකකාරණපුඤ්ජායත්තතාය බහුතං සහුප්පත්තියෙව එකාබද්ධතා.
තත්ථ ච සත්ථප්පහාරාදිවිරුද්ධපච්චයොපනිපාතෙන විහින්නානම්පි
කම්මාදිඑකකාරණානං පුඤ්ජායත්තතා න විගච්ඡති, යාව සා න විගච්ඡති, තාව
අවිච්ඡින්නාව තත්ථ විඤ්ඤාණප්පවත්ති. විහින්නානං පන කම්මජරූපානං
අඤ්ඤෙසඤ්ච සෙසතිස්සත්තනිරූපානඤ්ච උපත්ථම්භනභාවෙන චිරං
පවත්තිතුං න සක්කොන්ති, යාව ච ධරන්ති, තාව විඤ්ඤාණපච්චයා භොන්ති,
විඤ්ඤාණෙන ච තෙසං චලනගමනාදිදෙසන්තරුප්පත්ති. තස්මා
කබන්ධස්සපි ධාවක්ඛණෙ සවිඤ්ඤාණජීවිතින්ද්‍රියං අත්ථෙව, තඤ්ච
සීසච්ඡෙදකප්පයොගෙනෙව සීසං පතති, තතො අඤ්ඤප්පයොගස්ස සරීරෙ
විසෙසුප්පාදනතො පුරෙතරමෙව පඨමෙනෙව කිච්චනිප්පත්තිතො
සීසච්ඡෙදකස්සෙව කම්මබද්ධොති ගහෙතබ්බො. එවරූපානීති
කබන්ධවත්ථුසදිසාති. ඉමස්ස වත්ථුස්සාති ආසාතනවත්ථුස්ස. අත්ථදීපනෙති
එකෙන පුරිසෙන පයොගෙන වා මාරිතතාසඬ්ඛාතස්ස අත්ථස්ස දීපනෙ.

192. පානපරිභොගෙන වට්ටතීති සම්බන්ධො. එවං පන චුත්තත්තා
“ලොණසොචිරකං යාමකාලික”න්ති කෙච්චි වදන්ති, කෙච්චි පන “ගිලානානං
පාකතිකමෙව, අගිලානානං පන උදකසම්භින්න”න්ති චුත්තත්තා “ගුළං විය
සත්තාහකාලික”න්ති.

ඉති සමන්තපාසාදිකාය විනයට්ඨකථාය විමතිවිනෝදනියං.

තතියපාරාජිකවණ්ණනානායො නිට්ඨිතො.

4. චතුත්ථපාරාජිකං

වග්ගුමුදානිරියහික්ඛුචත්ථුවණ්ණනා

193. අධිට්ඨෙමානි සංවිදහාම. ඉරියාපථං සණ්ඨපෙත්වානි පධානානුරූපං කත්වා. අනාගතසම්බන්ධෙ පන අසනීති භාසිතො භවිස්සනීති පාඨසෙසං කත්වා අනාගතසම්බන්ධෙ අසනී. භාසිතොති අතීතචචනං කථං අනාගතචචනෙන සම්බන්ධමුපගච්ඡතීති ආහ ලක්ඛණං පනාතිආදි. ඊදිසෙ හි යානෙ ධාතුසම්බන්ධෙ පච්චයාති ඉමිනා ලක්ඛණෙන ධාත්වත්ථසම්බන්ධෙ සති අයථාකාලවිහිතාපි පච්චයා සාධවො භවන්තීති සද්දසත්ථවිදු වදන්ති.

194. වණ්ණවානි ඉමිනා අභිනවුප්පන්තවණ්ණනා වුත්තා. පසන්තමුඛවණ්ණානි ඉමිනා මුඛවණ්ණස්ස අතිපණීතතා වුත්තා. විප්පසන්තවිඡච්චණ්ණානි ඉමිනා පකතිසරිරවණ්ණස්සෙව යථාවුත්තතයෙන විප්පසන්තතා වුත්තා. යස්මා ඉන්ද්‍රියානං උපාදාරූපත්තා නිස්සයවසෙනෙව පිණනන්ති ආහ “අභිනිවිට්ඨොකාසස්ස පරිපුණ්ණත්තා” ති. පඤ්චප්පසාදානං විය හදයරූපස්සාපි පරිපුණ්ණතා වුත්තායෙවානි ආහ “මනවිඡට්ඨානං ඉන්ද්‍රියානං” න්ති. උද්දෙසං පරිපුච්ඡං අනුයුඤ්ජන්තා ඉමං සරිරසොභං නෙව පාපුණ්ණි සම්බන්ධො. යථා තන්ති එත්ථ තන්ති නිපාතමත්තං. චතුචක්කන්ති එත්ථ පචත්තනට්ඨෙන ඉරියාපථොව චක්කන්ති වුත්තො.

195. උපලබ්භන්තීති දිස්සන්ති, ඤායන්තීති අත්ථො. පචන්තොති පිළෙන්නො, ගෙහාදීනි වා සයං ධහන්තො, අඤ්ඤෙහි වා පාවෙන්තො. උද්ධතෙති උද්ධච්චපකතිකෙ. උන්නලෙති උග්ගතනළසදිසෙන උග්ගතතුච්ඡමානෙන සහිතෙ. වපලෙති පත්තවීරමණ්ඩනාදිනා වාපල්ලෙන යුත්තෙ. මුඛරෙති බරවචනෙ. පාකතින්ද්‍රියෙති අසංවුතත්තා ගිහිකාලෙ විය පකතියං යිතින්ද්‍රියෙ. ඉරියාපථසණ්ඨපනාදීනීති ආදි-සද්දෙන පච්චයපටිසෙවනසාමන්තප්ප්පානං ගහණං වෙදිතබ්බං. පරමසල්ලෙඛවුත්තීහි මහාඅරියවංසෙහි හික්ඛුහි නිවුත්ථසෙනාසනානි ලොකසම්මතසෙනාසනානි නාම. පරිපාවෙතුන්ති විමිභාපනවසෙන පරිණාමෙතුං. හික්ඛාවාරෙ අසම්පජ්ජමානෙති ඉදං ජනපදවාරිකං වරන්තීති ඉමිනා සම්බන්ධිතබ්බං, න පන පාළිං වාවෙන්තොතිආදීහි, තානි පන පදානි අත්තතො නිරන්තරවාසට්ඨානෙපි ජනපදෙසුපි කත්තබ්බකිච්චදස්සනවසෙන වුත්තානි, තානි ච තෙ වත්තසීසෙන කරොන්ති, න ලාහනිමිත්තං, තෙනාහ තන්තීතිආදි. කිච්ඡෙනාති ඉමස්සෙව වෙචචනං කසිරෙනාති. තදුභයම්පි පාරමීපුරණවායාමං සන්ධාය වුත්තං. සාධාරණපරික්ඛාරභාවෙනාති සඬ්ඝිකපරික්ඛාරභාවෙන. තථාභාවතො ටෙතෙත්වානි

අවිස්සජ්ජියඅවෙහඬිගියභාවතො ටෙතෙත්වා, න යානාවාවනවසෙනාති අධිජ්ජායො, තෙනාහ “කුලදුසකදුක්කටං ආපජ්ජනී”ති. අසන්නන්ති ඉමස්ස අභුතන්ති ඉදං කාරණවචනං, අනුජ්ජන්නන්තා අවිජ්ජමානන්ති අත්ථො. කිතවස්සෙවාති කිතවස්ස සකුණගහණමිව. කෙරාටිකස්සාති සයස්ස. සමණොති ගොත්තමත්තං අනුභොන්ති ධාරෙන්තීති ගොත්‍රභූතො, නාමමත්තසමණාති අත්ථො. දුජ්ජානපරිච්ඡේදන්ති අනන්තදුක්ඛත්තා “එත්තකං දුක්ඛ”න්ති සඬ්ඛ්‍යාවසෙන පරිච්ඡන්දිත්වා ඤාතුං සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාණෙනාපි දුක්කරං, න පන සරූපවසෙන ඤාතුං බුද්ධඤාණස්ස අවිසයභාවා.

අධිමානවත්ථුවණ්ණනා

196. අරහත්තෙති අග්ගඵලෙ. ඤාණවක්ඛුනාති පච්චවෙක්ඛණඤාණසඬ්ඛාතෙන වක්ඛුනා, අථ වා ඵලවිත්තසම්පයුත්තෙනෙව ඤාණවක්ඛුනා. අත්තනා සම්පයුත්තෙනාපි හි ඤාණෙන අසම්මොහතො සයං දිට්ඨං නාම භොති, තථා තස්මිං අදිට්ඨෙති අත්ථො. සබ්බෙසං කිලෙසානං පභායකවසෙන ආජානාති, සමන්තතො සබ්බෙන වා පකාරෙන ජානාතීති “අඤ්ඤා”ති අග්ගමග්ගො වුච්චති, තදුපවාරෙන පන තජ්ඵලමිති ආහ “අඤ්ඤං ඛ්‍යාකරිංසුති අරහත්තං ඛ්‍යාකරිංසු”ති. අත්තරා යපෙතීති සෙබ්බුමියං අධිමානො යපෙති. කිලෙසසමුදාවාරං අපස්සන්තොති පුරිමමග්ගත්තයවජ්ඣානංයෙව කිලෙසානං වසෙන වුත්තං, න භවරාගාදීනං.

සවිහඬිගසික්ඛාපදවණ්ණනා

197. පකතිමනුස්සෙහි උත්තරිතරානං බුද්ධාදිඋත්තමපුරිසානං අධිගමධම්මො උත්තරිමනුස්සධම්මොති ආහ උත්තරිමනුස්සානන්තිආදි. පාළියං (පාරා. 198) “අත්ථි ව මෙ එතෙ ධම්මා මයී”ති එත්ථ මෙති ඉදං පදපුරණමත්තං. අධිගන්තබ්බතො අධිගමසඬ්ඛාතස්ස ඝානාදිනො පුච්ඡා අධිගමපුච්ඡා, සා ව ඝානාදිසු සාමඤ්ඤතො පවත්තාති ඉදානි තත්ථ පයමජ්ඣානං වා දුතියාදිසු අඤ්ඤතරං වා තත්ථාපි කසිණාදිආරම්මණසු කතරමාරම්මණං ඝානං වා ලොකුත්තරෙසු ව සොතාපත්තිමග්ගං වා සකදාගාමිමග්ගාදිසු අඤ්ඤතරං වා තත්ථාපි සුඤ්ඤතවිමොක්ඛං වා අජ්ජනිතවිමොක්ඛාදිසු අඤ්ඤතරං වාති එවං පච්චෙකං හෙදනිද්ධාරණවසෙන පුච්ඡනාකාරං දස්සෙතුං පාළියං (පාරා. 198) “පුන කතමෙසං ත්වං ධම්මානං ලාභී”ති අයං පුච්ඡා දස්සිතාති දිට්ඨබ්බා, තෙනාහ පයමමග්ගාදිසුතිආදි. යාය අනුක්කමපටිපත්තියා ලොකුත්තරො අධිගමො

ආගච්ඡති, සා පුබ්බභාගපටිපත්ති ආගමනපටිපදා. න සුඡ්ඤ්ඤිති පුච්ඡියමානො පටිපත්තික්කමං උල්ලඬිසිත්වා කථෙති. අපනෙතබ්බොති තයා චුත්තක්කමෙතායං න සක්කා අධිගන්තුන්ති අධිගතමානතො අපනෙතබ්බො. සන්තිහිතෙසු කප්පියෙසුපි චතුසු පච්චයෙසු අලග්ගත්තා “ආකාසෙ පාණිසමෙන චෙතසා” ති චුත්තං. චුත්තසදිසං බ්‍යාකරණං හොතිති යොජනා. ඛිණ්ණසවපටිපත්තිසදිසා පටිපදා හොති සුවික්ඛම්භිතකිලෙසත්තා. ඉදඤ්ච අරහත්තං පටිජානන්තස්ස වසෙන චුත්තං, තෙනාහ ඛිණ්ණසවස්ස නාමාතිආදි. එවං සුවික්ඛම්භිතකිලෙසස්ස චත්තනසෙක්ඛධම්මපටිජානනං ඉමිනා හයුප්පාදනෙන, අම්බිලාදිදස්සනෙ ඛෙළප්පාදාදිනා ච න සක්කා වීමංසිතුං, තස්මා තස්ස වචනෙනෙව තං සද්ධාතබ්බං. අයං භික්ඛු සම්පන්නබ්‍යාකරණොති ඉදං න කෙවලං අභායනකමෙව සන්ධාය චුත්තං එකච්චස්ස සුරජාතිකස්ස පුපුජ්ජනස්සාපි අභායනතො, රජ්ජනියාරම්මණානං බදරසාලවාදිඅම්බිලමද්දනාදීනං උපනයනෙපි ඛෙළප්පාදාදිතණ්හාපවත්තරහිතං සබ්බථා සුසොධිතමෙව සන්ධාය චුත්තන්ති ගහෙතබ්බං.

අසන්තගුණසම්භාවනලක්ඛණා පාපිච්ඡාති ආහ යා සා ඉධෙකච්චොතිආදි. ආදි-සද්දෙන අස්සද්ධොතිආදිපාඨං සඬගණ්හාති. සාමඤ්ඤං දුප්පරාමට්ඨන්ති සමණධම්මසඬබ්‍යාතං සාමඤ්ඤං ඛණ්ඩසිලාදිතාය දුප්පරාමට්ඨං දුට්ඨු ගහිතං නිරයාය නිරයදුක්ඛාය තං පුග්ගලං තත්ථ නිරයෙ උපකඩ්ඪති නිබ්බත්තාපෙතිති අත්ථො. සිථිලොති ඔලීයිත්වා කරණෙන සිථිලගාහෙන කතො, සථෙන වා සාධෙය්‍යෙන ආදිණ්ණො සිථිලො. පරිබ්බජොති සමණභාවො. භියොයාති පුබ්බෙ විජ්ජමානානං රාගරජාදීනං උපරි අපරම්පි රජං ආකිරතීති අත්ථො. භික්ඛුභාවොති අධම්මිකපටිඤ්ඤාමත්තසිද්ධො භික්ඛුභාවො. අජානමෙවාති එත්ථ එව-සද්දො අවධාරණෙ අජානන්තො එවාති, “අජානමෙව” න්තිපි පාඨො, තත්ථ පන එවං ජානාමි එවං පස්සාමිති යොජෙතබ්බං.

පදභාජනීයවණ්ණනා

199. එවන්ති ච පඨමජ්ඣානාදිපරාමසනං පඨමජ්ඣානං ජානාමි දුතියාදිඤ්ඤානන්ති. අසුභජ්ඣානාදීනීති ආදි-සද්දෙන කායගතාසනිජ්ඣානං කසිණජ්ඣානං කසිණමූලකානි ආරුප්පජ්ඣානානි ච සඬගණ්හාති. විමොක්ඛොති චතුබ්බිධො මග්ගො, තස්ස සගුණතො සුඤ්ඤාදිනාමං දස්සෙන්නො ආහ සො පනායන්තිආදි. මග්ගො හි නාම පඤ්චහි කාරණෙහි නාමං ලහති සරසෙන වා පච්චතීකෙන වා සගුණෙන වා ආරම්මණෙන වා ආගමනෙන වා. සථෙ හි සඬබ්‍රාහ්මණෙකො අනිච්චතො සඬබ්‍රාහ්මණෙකො සම්මසිත්වා

වුට්ඨානි, මග්ගො අනිමිත්තවිමොක්ඛෙන විමුච්චති. සචෙ දුක්ඛතො සම්මසිත්වා වුට්ඨානි, අප්පණ්ණිතවිමොක්ඛෙන විමුච්චති. සචෙ අනත්තතො සම්මසිත්වා වුට්ඨානි, සුඤ්ඤතවිමොක්ඛෙන විමුච්චති, ඉදං සරසතො නාමං නාම. යස්මා පනෙස සඬබ්බරෙසු අනිච්චානුපස්සනාය නිව්චනිමිත්තං පජහන්තො ආගතො, තස්මා අනිමිත්තො. දුක්ඛානුපස්සනාය සුඛසඤ්ඤං පණ්ඩිං පත්ථනං පහාය ආගතත්තා අප්පණ්ණිතො. අනත්තානුපස්සනාය අත්තසඤ්ඤං පහාය අත්තසුඤ්ඤතාදස්සනවසෙන සුඤ්ඤතා හොති, ඉදං පච්චනීකතො නාමං නාම. රාගාදීහි පනෙස සුඤ්ඤතත්තා සුඤ්ඤතො, රූපනිමිත්තාදීනං, රාගනිමිත්තාදීනං එව වා අභාවෙන අනිමිත්තො, රාගපණ්ඩිආදීනං අභාවතො අප්පණ්ණිතොති වුච්චති, ඉදං අස්ස සගුණතො නාමං. රාගාදිසුඤ්ඤං අනිමිත්තං අප්පණ්ණිතඤ්ච නිබ්බානං ආරම්මණං කරොතිති සුඤ්ඤතො අනිමිත්තො අප්පණ්ණිතොති වුච්චති, ඉදමස්ස ආරම්මණතො නාමං. ආගමනං පන දුට්ඨං විපස්සනාගමනං මග්ගාගමනඤ්ච. තත්ථ මග්ගෙ විපස්සනාගමනමෙව, එලෙ පන මග්ගානන්තරෙ මග්ගාගමනං, එලසමාපත්තියං විපස්සනාගමනමිපි. අනත්තානුපස්සනාවසෙන මග්ගො සුඤ්ඤතො අනිච්චදුක්ඛානුපස්සනාහි අනිමිත්තො අප්පණ්ණිතොති එවං විපස්සනා අත්තතො නාමං මග්ගස්ස දෙනි, මග්ගො එලස්සාති ඉදං ආගමනතො නාමං.

සුඤ්ඤතත්තාති විචිත්තත්තා. රාගාදයොව පතිට්ඨානට්ඨෙන පණ්ඩිති ආහ “රාගදොසමොහපණ්ඩිත”න්ති. **ඉමිස්සා විජ්ජායාති** දිබ්බවක්ඛුච්ඡායාතිආදිනා එකෙකවිජ්ජං සන්ධාය වදන්ති. එවං එකිස්සාපි නාමං අග්ගහෙත්වාපි තා එව සන්ධාය “විජ්ජානං ලාභිමිහි”ති හණන්තොපි පාරාජිකො හොතිති සඬබ්බෙපට්ඨකථායං අධිජ්ජායො. වත්ථුච්ඡාදිනි පන සන්ධාය වදන්තො න හොති. එකෙකකොට්ඨාසවසෙනාති මහාඅට්ඨකථායං වුත්තනයෙන ලොකුත්තරවිසෙසං අකත්වා කෙවලං. “සතිපට්ඨානානං ලාභි”ති එකෙකකොට්ඨාසවසෙනාති අධිජ්ජායො. තත්ථාති තෙසු කොට්ඨාසෙසු. කිලෙසානං පහානං නාම අභාවමත්තමිපි ලොකුත්තරකිව්චත්තා ලොකුත්තරන්ති සමත්ථෙතුං තං පනාතිආදි වුත්තං. රාගා විත්තං විනීවරණතාති රාගතො විත්තස්ස විනීවරණතා, තතො රාගතො විමුත්තත්තා එව විතරාගනීවරණතාති අත්ථො, යා ව පඤ්ච විජ්ජාති යොජෙතබ්බං. න ආගතාති ඉධ පදභාජනෙ “ඤාණන්ති තිස්සො විජ්ජා”ති (පාරා. 199) වුත්තත්තා සෙසා පඤ්ච විජ්ජා න ආගතාති අත්ථො. නිබ්බත්තිතලොකුත්තරත්තාති ලොකියධම්මසාධාරණසඬබ්බතස්සාපි අභාවා

ලොකියෙහි සබ්බථා අසම්මිස්සලොකුත්තරත්තා. අඤ්ඤාන්ති සඬ්ඛෙපට්ඨකථාදිං වදන්ති, තම්පි තත්ථෙව පටික්ඛිත්තන්ති සම්බන්ධො.

200. පුන ආනෙත්වා පට්ඨමජ්ඣානාදීහි න යොජිතන්ති එත්ථ “පට්ඨමජ්ඣානෙතාති පායො” ති කෙවි වදන්ති, තං යුත්තමෙව ආදි-සද්දෙන ගහෙතබ්බස්ස ඥානස්ස අභාවා. පට්ඨමජ්ඣානමූලකඤ්ඤි එකමෙව බණ්ඩවක්කං. කත්තුසාධනොපි භණ්ඩ-සද්දො හොතිති ආභ අථ වාතිආදි. යෙන චිත්තෙන මුසා භණ්ඩ, තෙනෙව චිත්තෙන න සක්කා “මුසා භණ්ඩම්” ති ජානිතුං, අන්තරත්තරා පන අඤ්ඤාහි මනොද්වාරවිලීහි “මුසා භණ්ඩම්” ති ජානාතිති වුත්තං. “භණ්ඩත්තස්ස හොති මුසා භණ්ඩම්” ති. අයමෙත්ථ අත්ථො දස්සිතොති තීහි අඬ්ගෙහි සමන්තාගතො මුසාවාදොති අයමත්ථො දස්සිතො. දවාති සහසා. රවාති අඤ්ඤං වත්තුකාමස්ස බලිත්වා අඤ්ඤභණ්ඩං. තං ජානාතිති තංඤාණං, තස්ස භාවො තංඤාණතා, ඤාණස්ස විසයවිසයීභාවෙන අත්තසංවෙදනන්ති අත්ථො. ඤාණසමොධානන්ති බහුතං ඤාණානං එකස්මිං බණ්ණ සමොධානං, සහුප්පත්තීති අත්ථො. යෙන චිත්තෙන “මුසා භණ්ඩස්ස” ති ජානාතිති ඉදං පුබ්බභාගවෙතනඤ්ච සන්තිට්ඨානවෙතනඤ්ච එකතො කත්වා වුත්තං. යෙන චිත්තෙන පුබ්බභාගවෙතනාභූතෙන සන්තිට්ඨානවෙතනාභූතෙන ව විසංවාදිතබ්බසත්තසඬ්ඛාරෙ ජානාති, යෙන චිත්තෙන මුසා භණ්ඩස්සන්ති අත්ථො. තෙනෙව...පෙ.... පරිච්චජිතබ්බාති තෙනෙව චිත්තෙන “එවං අභං මුසා භණ්ඩම්” ති වා “භණ්ඩ” ති වා තදෙව මුසාවාදචිත්තමාරම්මණං කත්වා භික්ඛු ජානාතිති එවං පුබ්බාපරසන්තිට්ඨානවෙතනාක්ඛණෙසු තිසු එකෙනෙව චිත්තෙන ඤාණවිසයඤ්ච ඤාණඤ්චාති උභයමිපි එකක්ඛණෙ පුග්ගලො ජානාතිති අයං තංඤාණතා පරිච්චජිතබ්බා විසයස්සෙව තදා පකාසනතොති අධිප්පායො, තෙනාහ න භීතිආදි. යදි ඤාණස්ස අත්තතො සරූපං න ඤායති, කථං පච්ඡිමං චිත්තං ජානාතිති ආභ පුරිමං පුරිමන්තිආදි. තත්ථ භණ්ඩස්සාමිතිආදිනා තිසු කාලෙසු උප්පන්නං පුරිමපුරිමචිත්තං අත්තානං විසයං කත්වා උප්පජ්ජමානස්ස පච්ඡිමස්ස පච්ඡිමස්ස චිත්තස්ස තථා උප්පත්තියා පච්චයො හොතිති අත්ථො. තෙනාති යෙන කාරණෙන තිසු බණ්ණෙසු චිත්තාති තදඤ්ඤෙහෙව චිත්තෙහි ජානිතබ්බාති, තාති ව පුරිමපුරිමචිත්තෙනෙව අවස්සං උප්පජ්ජන්ති, තෙන කාරණෙනාති අත්ථො. තස්මිං සතීති භණ්ඩස්සාමිති පුබ්බභාගෙ සති. සෙසද්වයන්ති භණ්ඩම්, භණ්ඩන්ති ඉදං ද්වයං න භෙස්සතීති එතං නත්ථීති යොජනා හොතියෙවාති අත්ථො. එකං විය පකාසතීති භින්නක්ඛණානම්පි නිරන්තරූප්පත්තියා “තදෙවෙද” ති ගහෙතබ්බතං සන්ධාය වදති.

බලවධම්මවිනිධානවසෙනාති බලවගාහස්ස විනිධානවසෙන.
දුබ්බලදුබ්බලානන්ති දුබ්බලදුබ්බලානං ගාහානං.
සකභාවපරිච්චජනවසෙනාති අත්තනො සත්තකභාවස්ස පරිච්චජනවසෙන.

207. උත්තාසිතත්තාති භයං ජනෙත්වා විය පලාපිතත්තා. එවං පලාපිතො න පුන තං යානං ආගච්ඡතීති ආහ “පුන අනල්ලියනභාවදස්සනවසෙනා”ති. බෙට-සද්දං සද්දත්ථවිදු උත්තාසත්ථෙ පයන්තීති ආහ ස්වායමත්ථොතිආදි. අණු එව අණුසහගතං, අණුත්තෙන වා යුත්තන්ති අත්ථො.

වත්තුකාමවාරකථාවණ්ණනා

215. කෙවලඤ්ඤියන්ති කෙවලඤ්ඤි අයං වාරොති අජ්ඣාහරිතබ්බං. තඬ්ඛණඤ්ඤෙව ජානාතීති පකතියා වචනානන්තරං විජානනං සන්ධාය වුත්තං. එවං පන වච්චෙදං අකත්වා “යො ඉමම්භා ආවාසා පයමං පක්කම්ස්සති, නං මයං ‘අරහා’ති ජානිස්සාමා”ති එවං කතසඬ්ඛකො විහාරා පයමං පක්කමනෙන තස්මිං බණ්ණ අවිතිවත්තෙපි නික්ඛන්තමත්තෙපි පාරාජිකං අඤ්ඤතරො භික්ඛු “මං ‘අරහා’ති ජානන්තු”ති තම්භා ආවාසා පයමං පක්කාමීති ආගතවත්ථුම්භි (පාරා. 227) විය. විඤ්ඤත්තිපථෙති කායවච්චිඤ්ඤත්තීනං ගහණයොග්ගෙ පදෙසෙ, තෙන විඤ්ඤත්තිපථං අතික්කමිත්වා යිතො කොචි දිබ්බෙන චක්ඛුනා කායවිකාරං දිස්වා දිබ්බාය සොතධාතුයා වච්චෙදඤ්ඤෙව සුත්වා ජානාති, න පාරාජිකන්ති දීපෙති. පාළියං “පටිවිජානන්තස්ස ආපත්ති පාරාජිකස්සා”ති (පාරා. 215) ඉමස්මිං පටිවිජානනවාරෙ යස්මිං අක්ඛරෙ වා උච්චාරිතෙ කායජ්ජයොගෙ වා කතෙයෙව අයං පයමස්සානං සමාපන්නොතිආදිඅත්ථං පරො විජානාති, තතො පුරිමෙසු අක්ඛරුච්චාරණාදිජ්ජයොගෙසු ථුල්ලච්චයං ආපජ්ජිත්වා පච්ඡිමෙව පටිවිජානනපයොගක්ඛණ්ණ පාරාජිකං ආපජ්ජතීති වෙදිතබ්බං ථුල්ලච්චයස්සෙවෙත්ථ සාමන්තත්තා, තෙනෙව බුද්ධදත්තාවරියෙන -

“දුක්කටං පයමස්සෙව, සාමන්තමිති වණ්ණිතං;
සෙසානං පන තිණ්ණමිපි, ථුල්ලච්චයමුදිරිත”න්ති -

වුත්තං, අයඤ්ඤත්ථො “න පටිවිජානන්තස්ස ආපත්ති ථුල්ලච්චයස්සා”ති ඉමිනා සුත්තෙන සඬ්ඛනිතොති දට්ඨබ්බො. උග්ගහපරිපුච්ඡාදිවසෙනාතිආදිනා ඤානසමාධිආදිසද්දානමත්ථෙසු පුබ්බෙ අකතපරිචයත්තා සුත්වා “අත්ථං ඊදිස”න්ති අජානිත්වා කෙවලං “විසිට්ඨො කොචි සමණගුණො අනෙන ලද්ධො”ති පරෙන ඤාතෙපි පාරාජිකමෙවාති දස්සෙති.

අනාපත්තිහෙදකථාවණ්ණනා

220. අනුල්ලපනාධිප්පායස්සාති “එවං චුත්තෙ උත්තරිමනුස්සධම්මො මයා පකාසිතො හොති”ති අමනසිකත්වා “නාහං, ආවුසො, මච්චුනො භායාමී”ති ආදිකං කථෙන්නස්ස. එවං කථෙන්නො ච වොහාරතො අඤ්ඤං බ්‍යාකරොන්නො නාම හොතිති චුත්තං “අඤ්ඤං බ්‍යාකරොන්නස්සා”ති. භායන්තොති “ඤත්වා ගරහන්ති නු බො”ති භායන්තො.

පදභාජනීයවණ්ණනානායො නිට්ඨිතො.

විනීතවත්ථුවණ්ණනා

223. සෙක්ඛභූමියන්ති ඉමිනා ඤානභූමිමිපි සඬගණ්හාති. තිණ්ණං විවෙකානන්ති කායචිත්තඋපධිවිවෙකානං. පිණ්ඩාය වරණස්ස භොජනපරියොසානතාය චුත්තං “යාව භොජනපදයොසාන”න්ති. අන්තරසරෙ භුත්වා ආගච්ඡන්නස්සාපි චුත්තනයෙනෙව සම්භාවනිච්ඡාය විවරසණ්ඨාපනාදීනි කරොන්නස්ස දුක්කටමෙව, පාළියං පන දුක්කරාදිවත්ථුසු “අනාපත්ති අනුල්ලපනාධිප්පායස්සා”ති ඉදං පුල්ලච්චයෙනාපි අනාපත්තිදස්සනත්ථං චුත්තං. උල්ලපනාධිප්පායස්සාපි හි “නාවුසො, දුක්කරං අඤ්ඤං බ්‍යාකාතු”න්ති චුත්තෙ පුල්ලච්චයමෙව අත්තුපනායිකත්තභාවතොති දට්ඨබ්බං.

227. න දානාහං තත්ථ ගම්ස්සාමීති පුන තත්ථ වසිතට්ඨානෙ න ගම්ස්සාමි, එවං සති පයමං ගතො අයං පුන ච නාගතො, තස්මා අරහාති මඤ්ඤිස්සන්තීති අධිප්පායො. තං යානන්ති ආවාසං වානිආදිනා පුබ්බෙ පරිච්ඡින්නට්ඨානං. පදසා ගමනං සන්ධාය කතිකාය කතත්තා යානෙනාතිආදි චුත්තං. විජ්ජාමයිද්ධිං සන්ධාය “ඉද්ධියා”ති චුත්තං උල්ලපනාධිප්පායස්ස අභිඤ්ඤිද්ධියා අසම්භවතො. අඤ්ඤමඤ්ඤං රක්ඛන්තීති උල්ලපනාධිප්පායෙ සතිපි එකස්සාපි පයමගමනාභාවා රක්ඛන්ති. සචෙ පන කතිකං කත්වා නිසින්තෙසු එකං ද්වෙ යපෙත්වා අවසෙසා උල්ලපනාධිප්පායෙන එකතො ගච්ඡන්ති, ගතානං සබ්බෙසං පාරාජිකමෙව. තෙසු යස්ස උල්ලපනාධිප්පායො නත්ථී, තස්ස අනාපත්ති. එතන්ති හෙට්ඨා චුත්තං සබ්බං කතිකවත්තං. නානාවෙරජ්ජකාති නානාජනපදවාසිනො. සඬසලාභොති යථාචුඬ්ඨං පාපුණනකකොට්ඨාසො. අයඤ්ච පටික්ඛෙපො අවිසෙසෙත්වා කරණං සන්ධාය කතො, විසෙසෙත්වා පන “එත්තකො අසුකස්සා”ති පරිච්ඡින්නිත්වා අපලොකෙත්වා දාතුං වට්ටති.

228. ධම්මධාතුති සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාණං, ධම්මානං සභාවො වා. උපපත්තීති අත්තභාවං සන්ධාය වදති. දුස්සද්ධාපයා භොන්තීති පුට්ඨජ්ජනෙ සන්ධාය වුත්තං, න ලක්ඛණත්ථෙරාදිකෙ අරියපුග්ගලෙ. විතුඤ්ඤාති විනිවිජ්ඣිත්වා ඤාති ගච්ඡන්ති, ඵාසුළන්තරිකායො ඡිද්දාවඡිද්දං කත්වා තාහි ගච්ඡන්ති නිස්සක්කවසෙන අත්ථො. විතුදෙන්තීති පායෙ ඵාසුළන්තරිකාහීති ආධාරත්ථෙ නිස්සක්කවචනං. ලොභතුණ්ඩෙහීති කාලලොභමයෙහි තුණ්ඩෙහි. අච්ඡරියං වතාති ගරහිතබ්බතාය අච්ඡරං පහරිතුං යුත්තරූපං. චක්ඛුභුතාති ලොකස්ස චක්ඛු විය භූතා සඤ්ජාතා, චක්ඛුසදිසාතිපි අත්ථො. තස්සෙව කම්මස්සාති යෙන ගොසාතකකම්මෙනෙව නිරයෙ නිබ්බත්තො, තස්සෙවාති අත්ථෙ ගය්හමානෙ එකාය චෙතනාය බහුපටිසන්ධියො භොන්තීති ආපජ්ජති, න චෙතං යුත්තං එකස්ස අම්බාදිබ්බස්ස අනෙකඬකුරුප්පත්ති වියාති තං පරිහරන්තො ආහ තස්ස නානාවෙතනාහි ආයුහිතස්සාතිආදි, තෙන ගොසාතකකම්මක්ඛණෙ පුබ්බචෙතනා අපරචෙතනා සන්තිට්ඨාපකචෙතනාති එකස්මිම්පි පාණාතිපාතෙ බහු චෙතනා භොන්ති, නානාපාණාතිපාතෙසු වත්තබ්බමෙව නත්ථි. තත්ථ එකාය චෙතනාය නරකෙ පවිත්වා තදඤ්ඤචෙතනාසු එකාය අපරාපරියචෙතනාය ඉමස්මිං පෙතත්තභාවෙ නිබ්බත්තොති දස්සෙති, තෙනාහ “අවසෙසකම්මං වා කම්මනිමිත්තං වා”ති. එත්ථ ච කම්මසරික්ඛවිපාකුප්පත්තිං සන්ධාය කම්මකම්මනිමිත්තානමෙව ගහණං කරං, න ගතිනිමිත්තස්ස, තෙනාහ “අට්ඨිරාසියෙව නිමිත්තං අභොසි”ති. පාළියං විතච්ඡෙන්තීති තුණ්ඩෙහි තච්ඡෙන්තො විය ලුඤ්චන්ති. විරාජෙන්තීති විලිඛන්ති.

229. වල්ලුරවික්කයෙනාති සුක්ඛාපිතමංසවික්කයෙන. නිජ්ජක්ඛවම්මෙති විගතපක්ඛලොමවම්මෙ. එකං මිගන්ති දීපකම්ගං. කාරණාහීති ඝාතනාහි. ඤත්වාති කම්මට්ඨානං ඤත්වා.

230. මඬගනවසෙන උලුති මඬගුලි, විරූපබ්බච්ඡභාවෙන පවත්තතීති අත්ථො. විත්තකෙළින්ති විත්තරූපියං අනාවාරකීලං.

231. නිස්සෙවාලපණකකද්දමොති තිලබ්බකාදිසෙවාලෙන නිලමණ්ඩුකපිට්ඨිවණ්ණෙන උදකපිට්ඨෙ උදකං නිලවණ්ණං කුරුමානෙන පණකෙන කද්දමෙන ච විරහිතො. උණ්භභාවෙන තපනතො තපං උදකං අස්සාති තපොදකාති වත්තබ්බෙ ක-කාරලොපං කත්වා “තපොදා”ති වුවිචති. පෙතලොකොති පකට්ඨෙන අකුසලකම්මෙන සුගතිතො දුග්ගතිං ඉතානං ගතානං ලොකො සමුහො, නිවාසට්ඨානං වා. කතහත්ථාති ධනුසිප්පෙ සුට්ඨු

සික්ඛිතහත්ථා, අවිරජ්ඣනලක්ඛවෙධාති අත්ථො. සිප්පදස්සනවසෙන රාජකුලාදිසු රාජසමුහං උපෙච්ච කතං අසනං සරක්ඛෙපො එතෙසන්ති කතුපාසනා, සබ්බත්ථ දස්සිතසිප්පාති අත්ථො. පහග්ගොති පහඤ්ජිතො, පරාජිතොති අත්ථො.

232. ආනෙඤ්ජසමාධිනීති අරූපසමාපත්තියං නිරුද්ධෙ සතිපි සද්දකණ්ටකෙන උට්ඨානාරහො රූපාවචරසමාධියෙව ඉධ චත්තබ්බොති ආහ අනෙජං අවලන්තිආදි. සමාධිපරිපන්ථකෙති විතක්කාදිකෙ සන්ධාය වදති, ඉදං පන පඨමබොධියං උප්පන්නම්පි චත්ත්වං අනාවාරමත්තවසෙන හික්ඛුහි වොදිතෙපි හගවතා “අනාපත්ති, හික්ඛවෙ, මොග්ගල්ලානස්සා”ති (පාරා. 228) එවං ආයතිං අත්තනා පඤ්ඤපියමානපාරාජිකානුගුණං තදා එව විනීතන්ති ධම්මසඬගාහකත්ථෙරෙහි පච්ඡා පඤ්ඤත්තස්ස ඉමස්ස සික්ඛාපදස්ස විනීතවත්ථුභාවෙන සඬගහමාරොපිතන්ති දට්ඨබ්බං. සාවකානං උප්පට්ඨපාටියා අනුස්සරණාභාවං දස්සෙතුං “න උප්පට්ඨපාටියා”ති චුත්තං. දුක්ඛරං කතන්ති අනන්තරෙ පඤ්චකප්පසතිකෙ කාලෙ විඤ්ඤාණසන්තතිං අදිස්වාපි අසම්මුය්හිත්වා පරතො තතියත්තභාවෙ දිට්ඨවුතිවිත්තෙන සද්ධිං චත්තමානහවපට්ඨසන්ධියා අනුමානෙනාපි කාරියකාරණාභාවගහණං නාම සාවකානං දුක්ඛරත්තා චුත්තං. පටිවිද්ධාති පටිවිද්ධසදිසා. යථා නාම සත්තධා ඵාලිතස්ස වාමරවාලලොමස්ස එකාය අග්ගකොටියා අපරස්ස වාලලොමංසුතො කොටිං දුරෙ යත්වා විජ්ඣෙය්ස ආවුනන්තො විය පටිපාදෙය්ස, එවමෙව ඉමිනාපි දුක්ඛරං කතන්ති චුත්තං හොති. එතදග්ගන්ති එසො අග්ගො. යදිදන්ති යො අයං.

නිගමනවණ්ණනා

233. ඉධාති හික්ඛුච්චිගෙ. උද්දිට්ඨපාරාජිකපරිදීපනන්ති සික්ඛාපදෙසු පාතිමොක්ඛද්දෙසවසෙන උද්දිට්ඨපාරාජිකපරිදීපනං, න පන සබ්බස්මිං පාරාජිකච්චිගෙ ආගතආපත්තිපරිදීපනං තත්ථ ථුල්ලච්චයාදීනම්පි ආගතත්තා තෙනෙව උද්දිට්ඨ-සද්දෙන චුත්තච්චිගස්ස නිද්දෙසත්තා. හික්ඛුනීනං අසාධාරණානි චත්තාරීති උබ්භජාණුමණ්ඩලිකා (පාවි. 658) වජ්ජප්පට්ඨජාදිකා (පාවි. 665) උක්ඛිත්තානුවත්තිකා (පාවි. 669) අට්ඨවත්ථුකාති (පාවි. 675) ඉමානි හික්ඛුහි අසාධාරණානි හික්ඛුනීනං එව පඤ්ඤත්තානි පාරාජිකානීති අත්ථො. වත්ථුච්චිපන්තානි පබ්බජ්ජපසම්පදානං වත්ථුභාවො වත්ථු නාම, තෙන වත්ථුමත්තෙන විපන්තා, විපන්තවත්ථුකාති අත්ථො. අහෙතුකපට්ඨසන්ධිකාති මග්ගානුප්පත්තිකාරණමාහ. කිඤ්චාපි දුහෙතුකානම්පි මග්ගො නුප්පජ්ජති, තෙ පන පබ්බජ්ජපසම්පදාසු යත්වා

ආයතීං මග්ගහෙතුං සම්පාදෙතුං සක්කොන්ති, අහෙතුකා පන පරිසුද්ධෙ චතුපාරිසුද්ධිසිලෙ යත්වා සම්පාදෙතුං න සක්කොන්ති, තස්මා තෙ තම්පි පටිච්ච චත්ථුවිපන්නාවාති වෙදිතබ්බා. පාරාජිකාති කම්මවිපත්තියා පටිසන්ධික්ඛණ්ණෙයෙව පරාජයං ආපන්නා. ථෙය්‍යසංවාසකාදීනං ගිහිභාවෙ යත්වා විපස්සනාය වායමන්තානම්පි තස්මිං අත්තභාවෙ මග්ගුප්පත්තිඅභාවතො “මග්ගො පන වාරිතො”ති චුත්තං. දීඝතාය ලම්බමානං අභිගජාතං ලම්බං නාම, තං යස්ස අත්ථි සො ලම්බී. සො එත්තාවතා න පාරාජිකො, තං පන දීඝං අභිගජාතං අත්තතො මුඛෙ වා වච්චමග්ගෙ වා සෙවනාධිප්පායෙන පච්චෙසන්තොව පාරාජිකො, ඉධ පන වච්චමග්ගෙ පච්චෙසන්තොව අධිප්පෙතො මුදුපිට්ඨිකෙනෙව මුඛෙ පච්චෙසනස්ස චුත්තත්තා. සොපි හි කතපරිකම්මතාය මුදුභූතාය පිට්ඨියා ඔනමිත්වා අත්තතො අභිගජාතං මුඛෙන ගණ්හන්තොව පාරාජිකො හොති, න කෙවලො. යො පන මුඛෙන අත්තතො වච්චමග්ගං වා පරෙසං වච්චමග්ගමුඛං වා ඉත්ථිතං පස්සාවමග්ගං වා ගණ්හාති, තස්ස ච පුරිසනිමිත්තෙන පුරිසනිමිත්තං ඡුපන්නස්ස ච මග්ගෙන මග්ගපටිපාදනෙපි පාරාජිකං න හොති පුරිසනිමිත්තෙන තදිතරමග්ගසම්පටිපාදනෙනෙව මෙටුනධම්මවොහාරතො. පරස්ස අභිගජාතෙ අභිනිසීදතිති පරස්ස උත්තානං සයන්නස්ස කම්මනියෙ අභිගජාතෙ අත්තතො වච්චමග්ගං පච්චෙසන්තො තස්සුපරි නිසීදති, ඉද්දෙව උපලක්ඛණමත්තං පරෙසං අභිගජාතං වච්චමග්ගෙ පච්චෙසන්තො සාදියන්තොපි පාරාජිකොව, බලක්කාරෙන පන වච්චමග්ගෙ වා මුඛෙ වා පරෙන පච්චෙසියමානො යදි න සාදියති, අනාපත්තිකොව. එත්ථ අසාදියනං නාම දුක්කරං විරජ්ජිතබ්බතො. එත්ථ ච අනුපසම්පන්නභාවෙ යත්වා මාතුපිතුඅරහන්තෙසු අඤ්ඤතරං ඝාතෙන්තො හික්ඛුතිං දුසෙන්තො ච සාමණෙරපබ්බජ්ජමපි න ලහතීති දස්සන්නථං විසුං ගහිතත්තා මාතුඝාතකාදීනං චතුන්නං තතියපඨමපාරාජිකෙසු අත්තොගධතා වෙදිතබ්බා. යථා එත්ථ, එවං ගිහිභාවෙ යත්වා ලොහිතුප්පාදං කරොන්තො ලොහිතුප්පාදකොවාති ගහෙතබ්බං. එතෙන පරියායෙනාති උභින්නං රාගපරිසුට්ඨානසඬ්ඛාතෙන පරියායෙන. දුතියවිකප්පෙ කච්චි අත්ථාති පදවිජ්ජෙදො වෙදිතබ්බො.

ඉති සමන්තපාසාදිකාය විනයට්ඨකථාය විමතිවිනෝදනියං.

චතුත්ථපාරාජිකවණ්ණනානායො නිට්ඨිතො.

නිට්ඨිතො ච පාරාජිකකණ්ඩවණ්ණනානායො.

2. සංඝාදිසෙසකණ්ඩො

1. සුක්කච්ඡස්සට්ඨිසික්ඛාපදවණ්ණනා

234. තෙරසකස්සාති තෙරස සික්ඛාපදාති පරිමාණාති අස්සාති තෙරසකො, කණ්ඩො, තස්ස. සමථෙ විපස්සනාය වා අභිරතිරහිතො ඉධ අනභිරතො, න පබ්බජ්ජායාති ආහ “වික්ඛිත්තවිත්තො”ති. වික්ඛිත්තතාය කාරණමාහ කාමරාගාඉච්චාදි.

235. අබ්බොහාරිකාති සිලවිපත්තිවොහාරං නාරහතීති කත්වා චුත්තං. අකුසලභාවෙ පනස්සා අබ්බොහාරතා නත්ථි.

236-7. චෙතනා-සද්දතො විසුං සං-සද්දස්ස අත්ථාභාවං ඉක-පච්චයස්ස ව අත්ථවත්තතං දස්සෙතුං සඤ්චෙතනා වාතිආදි දුතියවිකප්පො චුත්තො. සිබ්බාප්පත්තො අත්ථොති අධිප්පෙතත්ථං සන්ධාය චුත්තං. ආසයහෙදතොති පිත්තසෙම්භපුබ්බලොහිතානං චතුත්තං ආසයානං හෙදෙන. ධාතුනානත්තතොති රසරුහිරාදීනං සත්තන්තං, පථවාදීනං වා චතුත්තං ධාතුනං නානත්තෙන. චත්ථිසිසන්ති මුත්තචත්ථිතො මත්ථකපස්සං. හත්ථිමදවලනං නාමඤ්ච සම්භවොති ආහ “සම්භවො නික්ඛමති”ති. සම්භවචෙගන්ති සම්භවස්ස යානතො චචිත්වා දකසොතාහිමුඛං ඔතරණෙන සඤ්ජාතසරීරක්ඛොභවෙගං. බාහුසිසන්ති ඛන්ධප්පදෙසං. දස්සෙසීති එත්ථ ඉති-සද්දො හෙතුත්ථො, තෙන යස්මා කණ්ණචුළිකාහි සම්භවො නික්ඛමති...පෙ....සම්භවඤ්ච දස්සෙසී, තස්මා තතියස්ස භාසිතං සුභාසිතන්ති එවං යොජනා වෙදිතබ්බා. දකසොතන්ති මුත්තස්ස චත්ථිතො නික්ඛමනමග්ගං, අභිගජාතප්පදෙසන්ති චුත්තං හොති. සුක්කඤ්ච නාමෙතං රසරුහිරාදිසත්තදෙහධාතුසු මජ්ඣිමධාතුවතුපං අට්ඨමිඤ්ජාදි විය පථවිධාතුසඬගිහිතං ආහාරූපජීවිතං සකලකායගතං අතිදහරදාරකානමපි අත්ථෙව, තං පන පන්තරසසොළසවස්සුද්දෙසතො පටියාය සත්තානං සමුප්පජ්ජනකකාමරාගෙහෙව යානතො චලති, චලිතඤ්ච ආපොධාතුභාවෙන විත්තජමෙව හුත්වා දකසොතං ඔතරති, දකසොතතො පන පටියාය විත්තපච්චයඋතුපං හොති මත්ථලුඬගතො චලිතසිඬ්ඝාණිකා විය. යෙසං පන සමුච්ඡෙදනවික්ඛම්භනාදිහි රාගපරිවූටියානං නත්ථි, තෙසං සුක්කච්ඡස්සට්ඨි න සියා. ඉති යථායානතො සුක්කස්ස විස්සට්ඨියෙව රාගවිත්තසමුටියානා, න පකතිරූපං, තෙනෙව කථාවත්ථුඅට්ඨකථායං (කථා. අට්ඨ. 307) “සුක්කච්ඡස්සට්ඨි නාම රාගසමුටියානා හොති”ති සුක්කස්ස විස්සට්ඨි එව රාගසමුටියානා චුත්තා, න පකතිරූපං. ඡන්තං පන කාමාවචරදෙව්‍යානං

විජ්ජමානාපි සුක්කධාතු ද්වයංද්වයසමාපත්තිවසෙන පරිශුට්ඨිතරාගෙනාපි යානතො න ගළුති, යථායානෙ එව යත්වා කිඤ්චි විකාරං ආපජ්ජමානා තඨබ්බණ්ඩකපරිලාභවූපසමාවහා මෙථුනකිව්වනිට්ඨාපිතා භොතීති වෙදිතබ්බං. කෙච් පන “කායසම්ඵස්සසුඛමෙව තෙසං කාමකිව්ව”න්ති වදන්ති. බීණාසවානං පන අනාගාමීනඤ්ච සබ්බසො කාමරාගාභාවෙන සුක්කධාතුවිකාරමපි නාපජ්ජතීති වෙදිතබ්බං. රුපිබ්බමානං පන වික්ඛම්භිතකාමරාගෙන ජනිතත්තා අනාභාරුපජීවිතත්තා ච සබ්බථා සුක්කධාතුවි නත්ථෙව. තථෙවාති මොචනස්සාදෙන නිමිත්තෙ උපක්කමතොතිආදිං අතිදිසති. “විස්සට්ඨිති යානාවාචනා වූච්චති”ති පදභාජනෙ (පාරා. 237) චුත්තත්තා “දකසොතං ඔතිණ්ණමත්තෙ”ති කස්මා චුත්තන්ති ආභ දකසොතොරොහණඤ්චෙත්ථාතිආදි. එත්ථාති තිසුපි වාදෙසු. අධිවාසෙත්ථාති නිමිත්තෙ උපක්කමිත්වා පුන විජ්ජට්ඨායෙ උප්පන්නෙ මොචනස්සාදං විනෝදෙත්වා. අන්තරා නිවාරෙතුන්ති අත්තනො නිමිත්තෙ කතුපක්කමෙන යානා චුතං දකසොතං ඔතරිතුං අදත්වා අන්තරා නිවාරෙතුං. මොචනස්සාදෙන හත්ථපරිකම්මාදිං කරොන්තස්ස මුත්තෙපි දුක්කට්ඨෙව, නිමිත්තෙ උපක්කමාභාවතො පන සඨ්ඝාදිසෙසො න භොතීති ආභ “හත්ථ...පෙ.... අනාපත්ති”ති. දකසොතොරොහණඤ්චෙත්ථාතිආදිනා චුත්තවිනිච්ඡයං සන්ධාය “අයං සබ්බාවරියසාධාරණවිනිච්ඡයො”ති චුත්තං.

බොහකරණපච්චයො නාම විසභාගහෙසජ්ජසෙනාසනාභාරාදිපච්චයො. නානාවිධං සුපිනන්ති බුහිතවාතාදිධාතුනං අනුගුණං. අනුභූතපුබ්බන්ති පුබ්බෙ භූතපුබ්බං මනසා පරිකප්පිතපුබ්බඤ්ච. සග්ගනරකදෙසන්තරාදීනම්පි හි සඨගහෙත්වා චුත්තං. අත්ථකාමතාය වා අනත්ථකාමතාය වාති ඉදං දෙවතානං භිතාභිතාධිප්පායතං දස්සෙතුං චුත්තං. අත්ථාය වා අනත්ථාය වාති සභාවතො හවිතබ්බං භිතාභිතං සන්ධාය චුත්තං. නනු දෙවතාහි උපසංහරියමානාති ආරම්මණාති පරමත්ථතො නත්ථි, කථං තාති පුරිසො පස්සති, දෙවතා වා තාති අවිජ්ජමානාති උපසංහරන්තීති වොදනං මනසි කත්වා ආභ සො තාසන්තිආදි. තෙන “එවමෙසො පරිකප්පතු”ති දෙවතාහි වින්තිතමත්තෙන සුපන්තස්ස චිත්තං හවඨගසන්තතිතො නිපතිත්වා දෙවතාහි වින්තිතනියාමෙනෙව පරිකප්පමානං පවත්තති, එවං තෙන පරිකප්පමානාති ආරම්මණාති දෙවතාහි උපසංහටාති නාම භොන්ති, තාති ච සො දෙවතානුභාවෙන පස්සති නාමාති දස්සෙති. බොධිසත්තමාතා විය පුත්තපටිලාභනිමිත්තන්තිආදිසු බොධිසත්තස්ස ගබ්භොක්කන්තිදිවසෙ මහාමායාදෙවියා අත්තනො දක්ඛිණපස්සෙන එකස්ස සෙතවරවාරණස්ස අත්තොකුච්ඡිපට්ඨිට්ඨභාවදස්සනං පුත්තපටිලාභනිමිත්තං සුපිනං නාම. අම්භාකං පන බොධිසත්තස්ස “ස්වෙ බුද්ධො හවිස්සති”ති වාතුද්දසියං.

පක්ඛස්ස රත්තිවිභායනකාලෙ හිමවන්තං බිබ්බොහනං කත්වා පුරත්ථිමපච්ඡිමසමුද්දෙසු වාමදක්ඛිණහත්ථෙ දක්ඛිණසමුද්දෙ පාදෙ ච ඔදහිත්වා මහාපථවියා සයනං එකො, දබ්බතිණසඬ්ඛාතාය තිරියා නාම තිණජාතියා නඬ්ගලමත්තරත්තදණ්ඩාය නාහිතො උග්ගතාය බණෙන අනෙකයොජනසහස්සං නහං ආහච්ච යානං එකො, සෙනානං කණ්හසීසානං කිමීනං පාදෙහි උස්සක්කිත්වා යාව ජාණුමණ්ඩලං ආහච්ච යානං එකො, නානාවණ්ණානං චතුත්තං සකුණානං චතුහි දිසාහි ආගන්ත්වා පාදමුලෙ සෙනවණ්ණතාපජ්ජනං එකො, බොධිසත්තස්ස මහතො මිළ්භපබ්බතස්ස උපරි අලිම්පමානස්ස වඩ්ඛමනං එකොති ඉමෙ පඤ්ච මහාසුපිනා නාම, ඉමෙ ච යථාක්කමං සම්බොධියා, දෙවමනුස්සෙසු අරියමග්ගප්පකාසනස්ස, ගිහිනඤ්ච සරණුපගමනස්ස, බත්තියාදිචතුරණ්ණානං පබ්බජිත්වා අරහත්තපටිලාභස්ස, චතුත්තං පච්චයානං ලාභෙ අලිත්තභාවස්ස ච පුබ්බනිමිත්තානීති වෙදිතබ්බං. සොළස සුපිනා පාකටා එව. එකත්තසච්චමෙවාති එලනියමුප්පත්තිතො වුත්තං. දස්සනං පන සබ්බත්ථ විපල්ලත්ථමෙව. ධාතුක්ඛොභාදීසු චතුසු මූලකාරණෙසු ද්විහි තිහිපි කාරණෙහි කදාපි සුපිනං පස්සන්තිති ආහ “සංසග්ගහෙදතො”ති. සුපිනහෙදොති සච්චාසච්චත්ථතාහෙදො.

රූපනිමිත්තාදිආරම්මණන්ති එත්ථ කම්මනිමිත්තගතිනිමිත්තතො අඤ්ඤරූපමෙව විඤ්ඤාණස්ස නිමිත්තන්ති රූපනිමිත්තං, තං ආදි යෙසං සත්තනිමිත්තාදීනං තානි රූපනිමිත්තාදීනි ආරම්මණානි යස්ස භවඬ්ගචිත්තස්ස තං රූපනිමිත්තාදිආරම්මණං. ඊදිසානීති රූපනිමිත්තාදිආරම්මණානි රාගාදිසම්පයුත්තානි ව. සබ්බොභාරිකචිත්තෙනානි පටිබුද්ධස්ස පකතිවිචිත්තෙන. කො නාම පස්සතීති සුත්තපටිබුද්ධභාවවිසුත්තාය චිත්තප්පවත්තියා අභාවතො සුපිනං පස්සන්තො නාම න සියාති අධිප්පායො, තෙනාහ “සුපිනස්ස අභාවොව ආපජ්ජති”ති. කපිමිද්ධපරෙතොති ඉමිනා නිද්දාවසෙන පවත්තමානභවඬ්ගසත්තතිබ්බවහිතාය කුසලාකුසලාය මනොද්චාරවිථියා ච පස්සතීති දස්සෙති, තෙනාහ යා නිද්දාතිආදි. ද්විහි අන්තෙහි මුත්තොති කුසලාකුසලසඬ්ඛාතෙහි ද්විහි අන්තෙහි මුත්තො. ආවජ්ජනනදාරම්මණක්ඛණෙහි සුපිනෙ පඤ්චද්චාරවිථියා අභාවතො මනොද්චාරෙ උප්පජ්ජනාරහං ගහෙත්වා වුත්තං.

එත්ථ ච සුපිනන්තෙපි තදාරම්මණවචනතො අනුභූතෙසු සුතපුබ්බෙසු වා රූපාදීසු පුරාපත්තිභාවෙන පරිකප්පෙත්වා විපල්ලාසතො පවත්තමානාපි කාමාවචරවිපාකධම්මා පරිත්තධම්මෙ නිස්සාය පරිකප්පෙත්වා පවත්තත්තා

පරිත්තාරම්මණා වුත්තා, න පන සරූපතො පරිත්තධම්මෙ ගහෙත්වා පවත්තත්තා එවාති ගහෙතබ්බං. එවඤ්ච ඉත්ථිපුරිසාදිආකාරං ආරොපෙත්වා පවත්තමානානං රාගාදිසවිපාකධම්මානම්පි තෙසං ආරම්මණං ගහෙත්වා උප්පන්නානං පටිසන්ධාදිවිපාකානම්පි පරිත්තාරම්මණතා කම්මනිමිත්තාරම්මණතා ච උපපන්නා එව හොති. වත්ථුධම්මවිනිමුත්තං පන සම්මුතිභූතං කසිණාදිපටිභාගාරම්මණං ගහෙත්වා උප්පන්නා උපවාරප්පනාදිවසප්පවත්තා විත්තවෙනසිකධම්මා එව පරිත්තත්තිකෙ (ධ. ස. තිකමාතිකා 12) න වත්තබ්බාරම්මණාති ගහෙතබ්බං.

ස්වායන්ති සුපිනො. විපල්ලාසෙන පරිකප්පිතපරිත්තාරම්මණත්තා “දුබ්බලවත්ථුකත්තා” ති වුත්තං, අවිජ්ජමානාරම්මණෙ අවසවත්තිතොති අධිප්පායො, තෙනාහ අවිසයෙ උප්පන්නත්තාතිආදි.

ආපත්තිනිකායස්සාති ඉදං සඨ්ඝාදිසෙසොති පුල්ලිඨග-සද්දස්ස අනුරූපවසෙන වුත්තං. අස්සාති අස්ස ආපත්තිනිකායස්ස, වුට්ඨාපෙනුං ඉච්ඡිතස්සාති අත්ථො, තෙනාහ කිං වුත්තන්තිආදි. රුළුභිසද්දෙනාති එත්ථ සමුදායෙ නිජ්චන්තස්සාපි සද්දස්ස තදෙකදෙසෙපි පසිද්ධි ඉධ රුළුභි නාම, තාය රුළුභියා යුත්තො සද්දො රුළුභිසද්දො, තෙන. රුළුභියා කාරණමාහ අවයවෙඉච්චාදිනා.

කාලඤ්චාති “රාගූපත්ථම්මහෙ” තිආදිනා දස්සිතකාලඤ්ච, “රාගූපත්ථම්මහෙ” ති වුත්තෙ රාගූපත්ථම්මහෙ ජාතෙ තස්මිං කාලෙ මොවෙතීති අත්ථතො කාලො ගම්මති. නවමස්ස අධිප්පායස්සාති වීමංසාධිප්පායස්ස. වත්ථුති විසයං.

238. ලොමා එතෙසං සන්තීති ලොමසා, බහුලොමපාණකා.

239. මොවනෙනාති මොවනප්පයොගෙන.

මොවනස්සාදසම්පයුත්තායාති එත්ථ මොවනිච්ඡාව මොවනස්සාදො, තෙන සම්පයුත්තා වෙනනා මොවනස්සාදවෙනනාති අත්ථො, න පන මොවනෙ අස්සාදං සුඛං පත්ථෙත්තියා වෙනනායාති එවං අත්ථො ගහෙතබ්බො, ඉතරථා සුඛත්ථාය මොවෙන්තස්සෙව ආපත්ති, න ආරොග්‍යාදිඅත්ථායාති ආපජ්ජති. තස්මා ආරොග්‍යාදීසු යෙන කෙනචි අධිප්පායෙන මොවනිච්ඡාය වෙනනායාති අත්ථොව ගහෙතබ්බො.

240. වායමතොති අඬගජානෙ කායෙන උපක්කමතො. ද්වෙ ආපත්තිසහස්සානීති ඛණ්ඩවක්කාදීනි අනාමසිත්වාච වුත්තං, ඉච්ඡන්තෙන පන ඛණ්ඩවක්කාදිහෙදෙනාපි ගණනා කාතබ්බා. එකෙන පදෙනාති ගෙහසිතපෙමපදෙන. තට්ඨොති මොචනස්සාදවෙනනාය එව ගාල්භං පිළනාදිප්පයොගං අවිජ්ඣිත්වා සුපනෙන සඬ්ඝාදිසෙසොති වුත්තං. සුද්ධවිත්තොති මොචනස්සාදස්ස නිමිත්තෙ ඌරුආදීහි කතඋපක්කමස්ස විජ්ඣනං සන්ධාය වුත්තං. තෙන අසුභමනසිකාරාභාවෙපි පයොගාභාවෙනෙව මොචනෙපි අනාපත්ති දීපිතාති වෙදිතබ්බා.

තෙන උපක්කමෙන මුත්තෙති මුච්චමානං විනා අඤ්ඤස්මිම්පි සුක්කෙ යානතො මුත්තෙ. යදි පන උපක්කමෙ කතෙපි මුච්චමානමෙව දකසොතං ඔතරති, ථුල්ලච්චයමෙව පයොගෙන මුත්තස්ස අභාවා. ඡග්ගනත්ථායාති විවරාදිසු ලිම්පනපරිහාරාය හත්ථෙන අඬගජානග්ගහණං වට්ටති, තප්පයොගො න භොතීති අධිප්පායො. අනොකාසන්ති අඬගජානප්පදෙසං.

262. සුපිනන්තෙන කාරණෙනාති සුපිනන්තෙ පචත්තඋපක්කමහෙතුනා. ආපත්තිට්ඨානෙයෙව හි අයං අනාපත්ති අවිසයත්තා වුත්තා. තෙනාහ “සචස්ස විසයො භොති නිව්චලෙන භවිතබ්බ” ත්තිආදි.

263. විනීතවත්ථුපාළියං අණ්ඩකණ්ඩුවනවත්ථුස්මිං මොචනාධිප්පායෙන අණ්ඩවලනෙන අඬගජානස්සාපි වලනතො නිමිත්තෙ උපක්කමො භොතීති සඬ්ඝාදිසෙසො වුත්තො. යථා පන අඬගජානං න වලති, එවං අණ්ඩමෙව කණ්ඩුවනෙන ථුසන්තස්ස මුත්තෙපි අනාපත්ති අණ්ඩස්ස අනඬගජානත්තා.

264. වත්ථීන්ති අඬගජානසිසච්ඡාදකවම්මං. උදරං තාපෙන්තස්ස..පෙ.... අනාපත්තියෙවාති උදරතාපනෙන අඬගජානෙපි තත්තෙ තාවත්තකෙන නිමිත්තෙ උපක්කමො කතො නාම න භොතීති වුත්තං.

265. එහි මෙ ත්වං, ආවුසො, සාමණෙරාති වත්ථුස්මිං අඤ්ඤං ආණාපෙනු, තෙන කරියමානස්ස අඬගජානවලනස්ස මොචනස්සාදෙන සාදියනතො තං වලනං හික්ඛුස්ස සාදියනවිත්තසමුට්ඨිතම්පි භොතීති සුක්කවිස්සට්ඨිපච්චයස්ස අඬගජානවලනස්ස හෙතුභූතා අස්සාදවෙනනාව ආපත්තියා අඬගං භොති, න ආණාපනවාචා තස්සා පචත්තික්ඛණෙ සඬ්ඝාදිසෙසස්ස අසිජ්ඣනතො. එවං ආණාපෙත්වාපි යොනිසොමනසිකාරෙන මොචනස්සාදං පටිවිනෝදෙන්තස්ස ආපත්තිඅසම්භවතො ඉදං සික්ඛාපදං අනාණත්තිකං, කායකම්මං, කිරියසමුට්ඨානඤ්ච ජාතන්ති ගහෙතබ්බං, ආණාපනවාචාය පන දුක්කටං

ආපජ්ජති. යො පන පරෙන අනාණත්තෙන බලක්කාරොනාපි කරියමානප්පයොගං මොචනස්සාදෙන සාදියති, තස්සාපි මුත්තෙ පයමපාරාජිකෙ විය සඬ්ඝාදිසෙසොව, අමුත්තෙ ථුල්ලව්වයං. මොචනස්සාදෙ චෙතනාය පන අසති කායසංසග්ගරාගෙන සාදියන්තස්සාපි මුත්තෙපි සඬ්ඝාදිසෙසෙන අනාපත්තීති ආචරියා වදන්ති, තඤ්ච යුත්තමෙව.

266. කායත්ථම්භනවත්ථුස්මිං චලනවසෙන යථා අඬගජාතන උපක්කමො සම්භවති, තථා විජම්භිතත්තා ආපත්ති වුත්තා.

උපනිජ්ඣායනවත්ථුස්මිං අඬගජාතනති ජීවමානඉත්ථීනං පස්සාවමග්ගොව අධිජ්ජෙතො, තෙනරො.

267. පුජ්ථාවලිති කීළාවිසෙසො. තං කිර කීළන්තා නදීආදීසු ඡින්නතටං උදකෙන වික්ඛල්ලං කත්වා තත්ථ උභො පාදෙ පසාරෙත්වා නිසින්තා පතන්ති, “පුජ්ථාවලිය” න්තිපි පාඨො. පචෙසෙන්තස්සාති පයොජකත්තෙන ද්විකම්මිකත්තා “වාලිකං අඬගජාත” න්ති උභයත්ථාපි උපයොගවචනං කතං. චෙතනා, උපක්කමො, මුච්චනන්ති ඉමානෙත්ථ තීණි අඬගානි චෙදිතබ්බානි.

සුක්කවිස්සට්ඨිසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. කායසංසග්ගසික්ඛාපදවණ්ණනා

269. දුතියෙ කෙසුචි වාතපානෙසු විචටෙසු බහිපි අන්ධකාරත්තා ආලොකො න පවිසති, විචටකවාටෙන අඤ්ඤතො ආගච්ඡන්තස්ස ආලොකස්ස නිවාරණතො කවාටස්ස පිට්ඨිපස්සෙ සනන්ධකාරොව හොති, තාදිසාති සන්ධාය “යෙසු විචටෙසු අන්ධකාරො හොති” තිආදි වුත්තං.

බ්‍රාහ්මණී අත්තනො අඬගමඬගානං පරාමසනක්ඛණෙ අනාවාරානුකූලා හුත්වා න කිඤ්චි වත්වා භික්ඛුතො වණ්ණහණනක්ඛණෙ වුත්තත්තා ආහ “පබ්බජ්තුකාමො මඤ්ඤෙති සල්ලක්ඛෙත්වා” ති, පබ්බජ්තුකාමො වියාති සල්ලක්ඛෙත්වාති අත්ථො. කුලිත්ථීනං එවං පරෙහි අභිභවනං නාම අච්චන්තාවමානොති ආහ “අත්තනො විජ්ජකාර” න්ති.

270. ඔතිණ්ණසද්දස්ස කම්මසාධනපක්ඛං සන්ධාය “යක්ඛාදීහි” තිආදි වුත්තං, කත්තුසාධනපක්ඛං සන්ධාය “කූපාදීහි” තිආදි වුත්තං. තස්මිං වත්ථුස්මිත්ති ඉත්ථිසරීරසඬ්ඛාතෙ වත්ථුස්මිං.

271. අස්සාති හත්ථග්ගාහාදිකස්ස සබ්බස්ස.

273. එතෙසං පදානන්ති ආමසනාදිපදානං. ඉත්ථීසඤ්ඤීති මනුස්සිත්ථීසඤ්ඤී. නං-සද්දස්ස කායවිසෙසනභාවෙන එතං කායන්ති අත්ථං දස්සෙතුං “අථ වා”තිආදි වුත්තං. ඔමසන්තො...පෙ.... එකාව ආපත්තීති අනිවත්ථං සන්ධාය වුත්තං, න නිවත්ථං. සනිවත්ථාය පන මත්ථකතො පට්ඨාය හත්ථං ඔතාරෙන්තස්ස නිවත්ථසාටකොපරි හත්ථෙ ආරුළ්භෙ ථුල්ලච්චයං. සාටකතො හත්ථං ඔතාරාපෙත්වා ජඩ්ඝතො පට්ඨාය ඔමසන්තස්ස පුන සඩ්ඝාදිසෙසො.

යථානිද්දිට්ඨනිද්දෙසෙති යථාවුත්තකායසංසග්ගනිද්දෙසෙ. තෙනාති යෙන කාරණෙන වත්ථුසඤ්ඤාදයො හොන්ති, තෙන කාරණෙන. යථාවුත්තසික්ඛාපදනිද්දෙසෙ වුත්තං ගරුකං භික්ඛුනො කරෙය්‍ය පකාසෙය්‍යාති යොජනා.

සඤ්ඤාය විරාගිතමිහීති සඤ්ඤාය විරද්ධාය. ඉදං නාම වත්ථුන්ති ඉමස්මිං සික්ඛාපදෙ ආගතං, අනාගතඤ්ච යං කිඤ්චි සවිඤ්ඤාණකාවිඤ්ඤාණකං චුසන්තස්ස අනාපත්තිඅභාවං සන්ධාය වුත්තං.

සාරත්තන්ති කායසංසග්ගරාගෙනෙව සාරත්තං. විරත්තන්ති කායසංසග්ගරාගරහිතං මාතුආදිං සන්ධාය වදති. දුක්කටන්ති මාතුපෙමාදිවසෙන ගණ්හන්තස්ස වසෙන වුත්තං, විරත්තමිහි ඉත්ථී. කායසංසග්ගරාගෙන ගණ්හන්තස්ස පන සඩ්ඝාදිසෙසො එව. ඉමාය පාළියා සමෙතීති සම්බන්ධො. කථං සමෙතීති වෙ? යදි හි “ඉත්ථීයා කායජපට්ඨද්ධං ගණ්හිස්සාමී”ති විත්තෙ උප්පන්නෙ ඉත්ථීසඤ්ඤා විරාගිතා භවෙය්‍යා. කායජපට්ඨද්ධග්ගහණෙපි ථුල්ලච්චයෙනාපි න භවිතබ්බං ඉත්ථීසඤ්ඤාය එව පාළියං (පාරා. 276) ථුල්ලච්චයස්ස වුත්තත්තා, තස්මා “ඉත්ථීයා කායජපට්ඨද්ධං ගණ්හිස්සාමීති කායං ගණ්හන්තස්ස ඉත්ථීසඤ්ඤා විරාගිතා නාම න හොතීති කායජපට්ඨද්ධං ගණ්හිස්සාමීති කායං ගණ්හතො ඉත්ථීසඤ්ඤාය වෙව කායසංසග්ගරාගස්ස ච කායග්ගහණස්ස ච සම්භවා යථාවත්ථුකං සඩ්ඝාදිසෙසමෙව ආපජ්ජතී”ති මහාසුමත්ථෙරෙන වුත්තවාදොව ඉමාය පාළියා සමෙති. අට්ඨකථායඤ්චි “සම්බහුලා ඉත්ථීයො බාහාහි පරික්ඛිපිත්වා ගණ්හාමී”ති සඤ්ඤාය පරික්ඛිපතො මජ්ඣගතානං වසෙන ථුල්ලච්චයං වුත්තං. න හි තස්ස “මජ්ඣගතා ඉත්ථීයො කායජපට්ඨද්ධෙන ගණ්හාමී”ති සඤ්ඤා අත්ථී, තස්මා අට්ඨකථායපි සමෙතීති ගහෙතබ්බං. නිලෙන දුට්ඨඤ්ඤායභාවතො කාළිත්ථී වුත්තා.

279. සෙවනාධිප්පායොති එස්සසුඛසෙවනාධිප්පායො.

කායප්පට්ඨද්ධාමසනවාරෙ කායප්පට්ඨද්ධවසෙන එස්සපට්ඨජානනං වෙදිතබ්බං. චිත්තුප්පාදමත්තෙ ආපත්තියාභාවතො අනාපත්තීති ඉදං කායසංසග්ගරාගමත්තෙන කායවලනස්ස අනුප්පත්තීතො ඉත්ථියා කරියමානකායවලනං සාදියතොපි පයොගාභාවං සන්ධාය වුත්තං. පඨමපාරාජිකෙ පන පරෙහි උපක්කමියමානස්ස අභාවතො සෙවනාධිප්පායෙ උප්පත්තෙ තෙන අධිප්පායෙන අභිගජාතක්ඛොහො සයමෙව අවස්සං සඤ්ජායති, සො ච තෙන කතො නාම භොතීති පාරාජිකං වුත්තං, තෙනෙව නයෙන පඨමසඨ්ඨාදිසෙසෙපි පරෙන කරියමානපයොගසාදියමානෙපි අභිගජාතක්ඛොහසම්භවෙන ආපත්ති භොතීති වෙදිතබ්බං. චතුත්ථෙති “න ච කායෙන වායමති, න ච එස්සං පට්ඨජානාතී”ති ඉමස්මිං වාරෙ. එස්සපට්ඨජානනමිති අපි-සද්දෙන තතියවාරෙ විය වායාමොපි නත්ථිති දස්සෙති. නිස්සග්ගියෙන නිස්සග්ගියාමසෙන වියාති ඉදං පන එස්සපට්ඨජානනාභාවමත්තස්සෙව නිදස්සනං, න පයොගාභාවස්සාති දට්ඨබ්බං. මොක්ඛාධිප්පායොති එත්ථ චිත්තස්ස ලහුපරිවත්තිතාය අන්තරන්තරා කායසංසග්ගරාගෙ සමුප්පත්තෙපි මොක්ඛාධිප්පායස්ස අවිච්ඡින්නතාය අනාපත්තියෙව, විච්ඡින්නෙ පන තස්මිං ආපත්ති ඵව.

පදභාජනීයවණ්ණනානායො.

281. එත්ථ ගණ්භාතීති න චත්තබ්බාති ගෙහසිතපෙමෙන කායප්පට්ඨද්ධෙන චුසනෙ දුක්කටං සන්ධාය වුත්තං, කාරුඤ්ඤෙන පන චත්ථාදිං ගහෙතුං අසක්කොන්ති. “ගණ්භා”ති වදන්තස්සාපි අවසසභාවප්පත්තං උදකෙ නිමුප්පත්තිං කාරුඤ්ඤෙන සහසා අනාමාසන්ති අවින්තෙත්වා කෙසාදිසු ගහෙත්වා මොක්ඛාධිප්පායෙන ආකඨ්ඨතොපි අනාපත්තියෙව. න හි මියමානං මාතරං උක්ඛිපිතුං න වට්ටති. අඤ්ඤාතිකාය ඉත්ථියාපි එසෙව නයො. උක්කට්ඨාය මාතුයාපි ආමාසො න වට්ටතීති දස්සනත්ථං. “මාතර”න්ති වුත්තං. තස්සා කාතබ්බං පන අඤ්ඤාසම්පි ඉත්ථිනං කරොන්තස්සාපි අනාපත්තියෙව අනාමාසත්තෙ විසෙසාභවා.

තිණණ්ඩුපකන්ති හිරිවෙරාදිමුලෙහි කෙසාලඨිකාරත්ථාය කතවුම්ඛටකං. පරිවත්තෙත්වාති අත්තනො නිවාසනාදිභාවතො අපනෙත්වා. පුජාදිඅත්ථං පන තාවකාලිකමිති ආමසිතුං වට්ටති. සීසපසාධනකදන්තසුච්ඡාදිති ඉදං සීසාලඨිකාරත්ථාය පටපිලොතිකාදිහි කතං. සීසපසාධනකඤ්චෙව දන්තසුච්ඡාදි වාති ද්විධා යොජෙත්වා සීසපසාධනං සීපාටිකොපකරණත්ථාය වෙව දන්තසුච්ඡපකරණත්ථාය ච ගහෙතබ්බන්ති යථාක්කමං අත්ථං දස්සෙති. කෙසකලාපං බන්ධිත්වා තත්ථ තිරියං පවෙසනත්ථාය කතා

දන්තසුචි එව සීසපසාධනකදන්තසුචිති එකමෙව කත්වා සිපාටිකාය පක්ඛිපිත්වා පරිහරිතබ්බසුචියෙව තස්ස තස්ස කිච්චස්ස උපකරණන්ති සිපාටිකාසුචිඋපකරණන්ති එවං වා යොජනා කාතබ්බා. පොත්ථකරූපන්ති සුධාදීහි කතං, පාරාජිකවත්ථුභූතානං තිරවිජානගතිත්ථිනං සණ්ඨානෙන කතම්පි අනාමාසමෙව. ඉත්ථීරූපාදීනි දස්සෙත්වා කතං, වත්ථහිත්තිආදිඤ්ච ඉත්ථීරූපං අනාමසිත්වා වළඤ්ජෙනුං වට්ටති. එවරූපෙහි අනාමාසෙ කායසංසග්ගරාගෙ අසති කායජ්ජට්ඨද්ධෙන ආමසතො දොසො නත්ථි. හින්දිත්වාති එත්ථ අනාමාසම්පි දණ්ඩපාසාණාදීහි හෙදනස්ස අට්ඨකථායං චුත්තත්තා, පාළියම්පි ආපදාසු මොක්ඛාධිජ්ජායස්ස ආමසනෙපි අනාපත්තියා චුත්තත්තා ව. සජ්ජිනීආදීහි වාළමිගීහි ව ගහිතපාණකානං මොචනත්ථාය තං සජ්ජිනීආදිං වත්ථදණ්ඩාදීහි පරික්ඛිපිත්වා ගහෙනුං, මාතුආදිං උදකෙ මීයමානං වත්ථාදීහි ගහෙනුං, අසක්කොන්තිං කෙසාදීසු ගහෙත්වා කාරුඤ්ඤෙන උක්ඛිපිතුං වට්ටතිති අයමත්ථො ගහෙතබ්බොව. අට්ඨකථායං “න ත්වෙව ආමසිතබ්බා”ති ඉදං පන වචනං අමීයමානවත්ථුං සන්ධාය චුත්තන්ති අයං අමිහාකං ඛන්ති.

මග්ගං අධිට්ඨායාති “මග්ගො අය”න්ති මග්ගසඤ්ඤං උජ්ජාදෙත්වාති අත්ථො. පඤ්ඤපෙත්වා දෙන්තීති ඉදං සාමීච්චසෙන චුත්තං, තෙහි පන ආසනං අපඤ්ඤපෙත්වා නිසිද්ධාති චුත්තෙ සයමෙව පඤ්ඤපෙත්වා නිසිදිතුම්පි වට්ටති. තත්ථජාතකානීති අච්ඡින්නදිත්වා භූතගාමභාවෙනෙව යීතාති. කීළන්තෙනාති චුත්තත්තා සති පච්චයෙ ආමසන්තස්ස අනාපත්ති. හික්ඛුසන්තකං පන පරිභොගාරහං සබ්බථා ආමසිතුං න වට්ටති දුරුපවිණ්ණත්තා. අනුපසම්පන්නානං දස්සාමීති ඉදං අජ්ජට්ග්ගහෙත්වා ගහණං සන්ධාය චුත්තං. අත්තනොපි අත්ථාය පටිග්ගහෙත්වා ගහණෙ දොසො නත්ථි අනාමාසත්තාභාවා.

මණ්ඩි වෙළරියාදිතො අඤ්ඤො ජොතිරසාදිහෙදො සබ්බොපි මණ්ඩි. වෙළරියොති අල්ලවෙළචණ්ණොමණ්ඩි, “මජ්ජාරක්ඛි මණ්ඩලවණ්ණො”තිපි වදන්ති. සිලාති මුග්ගමාසවණ්ණො අතිසිනිද්ධා කාළසිලා, මණ්ඩොභාරං ආගතා රත්තසෙතාදිවණ්ණො සුමට්ඨාපි සිලා අනාමාසා එවාති වදන්ති. රජතන්ති කභාපණමාසාදිහෙදං ජතුමාසාදිං උපාදාය සබ්බං චුත්තාවසෙසං රූපියං ගහිතං. ලොහිතභිකොති රත්තමණ්ඩි. මසාරගල්ලන්ති කබරවණ්ණො මණ්ඩි, “මරකත”න්තිපි වදන්ති. හෙසජ්ජත්ථාය පිසිත්වා යොජිතානං මුත්තානං රතනභාවවිරහතො ගහණක්ඛණෙපි රතනාකාරෙන අපෙක්ඛිතාභාවා “හෙසජ්ජත්ථාය පන වට්ටති”ති චුත්තං. යාව පන තා මුත්තා රතනරූපෙන තිට්ඨන්ති, තාව ආමසිතුං න වට්ටති එව. එවං අඤ්ඤම්පි

රතනපාසාණං පිසිත්වා හෙසජ්ජෙ යොජනත්ථාය ගහෙනුං වට්ටති එව,
ජාතරූපරජනං පන පිසිත්වා යොජනහෙසජ්ජත්ථායපි සම්පට්ඨිත්තුං න
වට්ටති, ගහට්ඨෙහි යොජෙත්වා දින්නම්පි යදි හෙසජ්ජෙ සුවණ්ණාදිරූපෙන
තිට්ඨති, වියොජෙතුඤ්ඤා සක්කා, තාදිසං හෙසජ්ජම්පි න වට්ටති. තං
අබ්බොහාරිකත්තං ගතං වෙ, වට්ටති. “ජාතිඵලිකං උපාදායා”ති වුත්තත්තා,
සූරියකන්තවන්දකන්තාදිකං ජාතිපාසාණං මණ්ඩිති එව සඬගහිතන්ති
දට්ඨබ්බං. ධම්මසඬ්ඛො ව ධොතවිද්ධො ව රතනමිස්සො වාති යොජෙතබ්බං.
විද්ධොති මණ්ඩාදිභාවෙන කතජ්ජදො.

රතනමිස්සොති කඤ්ඤානලතාදිවිචිත්තො, මුත්තාදිරතනබවිතො ව,
එතෙන ධම්මසඬ්ඛොතො අඤ්ඤො රතනමිස්සොව අනාමාසොති දස්සෙති.
සිලායම්පි එසෙව නයො. පානීයසඬ්ඛොති ඉමිනාව ථාලකාදිආකාරෙන
කතසඬ්ඛමයභාජනානි භික්ඛූනං සම්පට්ඨිත්තුං වට්ටතිති සිද්ධං. සෙසාති
රතනසංයුත්තං යපෙත්වා අවසෙසා.

බීජතො පට්ඨායාති ධාතුපාසාණතො පට්ඨාය. පටික්ඛිපීති
සුවණ්ණමයධාතුකරණ්ඩකස්ස, බුද්ධරූපාදිස්ස ව අත්තතො
සන්තකකරණෙ නිස්සග්ගියත්තා වුත්තං. “රූපියජඩ්ඛකට්ඨානෙ”ති
වුත්තත්තා රූපියජඩ්ඛකස්ස ජාතරූපරජනං ආමසිත්වා ජඩ්ඛෙතුං වට්ටතිති
සිද්ධං. කෙළාපයිතුන්ති ආමසිත්වා ඉතො විතො ව සඤ්චාරෙතුං. වුත්තන්ති
මහාඅට්ඨකථායං වුත්තං. කවචරමෙව හරිතුං වට්ටතිති ගොපකා වා හොන්තු
අඤ්ඤෙ වා, හත්ථෙත පුඤ්ජිත්වා කවචරං අපනෙතුං වට්ටති, මලම්පි
පමජ්ජිතුං වට්ටති එවාති වදන්ති, තං අට්ඨකථාය න සමෙති
කෙළායනසදිසත්තා. ආරකුට්ලොහන්ති සුවණ්ණවණ්ණො
කිත්තිමලොහවිසෙසො. තිව්ධඤ්ඤි කිත්තිමලොහං කංසලොහං වට්ටලොහං
භාරකුට්ලොහන්ති. තත්ථ තිපුතම්බෙ මිස්සෙත්වා කතං කංසලොහං නාම.
සිසතම්බෙ මිස්සෙත්වා කතං වට්ටලොහං. රසතම්බෙ මිස්සෙත්වා කතං
භාරකුට්ලොහං නාම. තං පන “ජාතරූපගතික”න්ති වුත්තත්තා
උග්ගණ්හතො නිස්සග්ගියම්පි හොතීති කෙටි වදන්ති. රූපියෙසු පන
අගණ්හත්තා නිස්සග්ගියං න හොති, ආමසනෙ, සම්පට්ඨිතෙන ව
දුක්කට්මෙවාති වෙදිතබ්බං. සබ්බකජ්ජියොති යථාවුත්තසුවණ්ණාදිමයානං
සෙනාසනපරික්ඛාරානං ආමසනගොපනාදිවසෙන පරිභොගො සබ්බථා
කජ්ජියොති අධිප්පායො. තෙනාහ “තස්මා”තිආදි. “භික්ඛූනං
ධම්මවිනයවණ්ණනට්ඨානෙ”ති වුත්තත්තා සඬ්ඝිකමෙව සුවණ්ණාදිමයං
සෙනාසනං, සෙනාසනපරික්ඛාරා ව වට්ටන්ති, න පුග්ගලිකානීති ගහෙතබ්බං.

භින්දිත්වාති පයමමෙව අනාමසිත්වා පාසාණාදිනා කිඤ්චිමත්තං හෙදං කත්වා පච්ඡා කප්පියහණ්ඩත්ථාය අධිට්ඨහිත්වා හත්ථෙත ගහෙතුං වට්ටති. තෙනාහ “කප්පියහණ්ඩං කර්ස්සාමිති සබ්බමපි සම්පට්ඨිත්තුං වට්ටති”ති. එත්ථාපි කිඤ්චි භින්දිත්වා, වියොපෙත්වා වා ආමසිතබ්බං.

ඵලකජාලිකාදීනීති එත්ථ සරපරිත්තාණාය හත්ථෙත ගහෙතබ්බං කිට්ඨාඵලකං අක්ඛිරක්ඛණත්ථාය අයලොහාදීහි ජාලාකාරෙන කත්වා සීසාදීප්ප පටිමුඤ්චිතබ්බං ජාලිකං නාම. ආදි-සද්දෙන කවචාදිං සඬගණ්භාති. අනාමාසානීති මච්ඡජාලාදිපරුපරොධකං සන්ධාය වුත්තං, න සරපරිත්තාණං තස්ස ආවුධහණ්ඩත්තාභාවා. තෙනෙව වක්ඛති “පරුපරොධනිවාරණං හී”තිආදි. ආසනස්සාති චෙතියස්ස සමන්තා කතපරිහණ්ඩස්ස. බන්ධිස්සාමිති කාකාදීහි අද්දසනත්ථාය බන්ධිස්සාමි.

“හෙරිසඬසාටොති සඬසට්ඨවම්මහෙරි. විණාසඬසාටොති සඬසට්ඨවම්මවිණා”ති සාරත්ථදීපනියං (සාරත්ථ. ටී. 2.281) වුත්තං. “වම්මවිනද්ධාති විණාහෙරිආදීනී”ති මහාඅට්ඨකථායං වුත්තවචනතො විසෙසාභාවා, “කුරුන්දියං පනා”තිආදිනා තතො විසෙසස්ස වත්තුමාරද්ධත්තා ව හෙරිආදීනං විනද්ධතොපකරණසමුහො හෙරිවිණාසඬසාටොති වෙදිතබ්බං සඬසට්ඨබ්බොති සඬසාටොති කත්වා. තුච්ඡපොක්ඛරන්ති අවිනද්ධවම්මහෙරිවිණානං පොක්ඛරං. ආරොපිතවම්මන්ති පුබ්බෙ ආරොපිතං හුත්වා පච්ඡා තතො අපනෙත්වා විසුං යපිතමුඛවම්මමත්තං, න සෙසොපකරණසහිතං. සහිතං පන සඬසාටොති අයං විසෙසො. ඔනහිතුන්ති හෙරිපොක්ඛරාදීනි වම්මං ආරොපෙත්වා වම්මවට්ටිආදීහි සබ්බෙහි උපකරණෙහි විනන්ධිතුං.

පාළියං පණ්ඩකස්සාති පණ්ඩකෙන. පාරාජිකප්පහොනකකාලෙති අකුට්ඨකාලෙ. කායසංසග්ගරාගාදිභාවෙ සබ්බාවත්ථායපි ඉත්ථියා සණ්ඨානෙ පඤ්ඤායමානෙ අනාමාසදුක්ඛං න විගච්ඡතීති දට්ඨබ්බං. සඬකමාදීනං යානාවාවනවසෙන අවාලෙතබ්බතාය න කායප්පට්ඨද්ධවොභාරොති දුක්ඛං වුත්තං.

282. එකපදිකසඬකමොති තනුකසෙතු. “ආවිඤ්ජන්තො”ති වුත්තත්තා වාලෙතුං යුත්තාය ඵව රජ්ජයා පුල්ලච්චයං, න ඉතරාය හිත්තිථම්භාදිගතිකත්තාති ආහ “යා මහාරජ්ජ හොති”තිආදි. තෙන වාලෙතුං යුත්තෙ තනුකරජ්ජදණ්ඩකෙ අවාලෙත්වා චුසන්තස්සාපි පුල්ලච්චයමෙවාති දීපිතන්ති වෙදිතබ්බං. පට්ඨිජාදෙනබ්බාති ඡාදනාදිවසෙන ගූහිතබ්බා.

මනුස්සිත්ථි, මනුස්සිත්ථිසඤ්ඤිතා, කායසංසග්ගරාගො, වායාමො, තෙන හත්ථාදීසු පුසනන්ති ඉමානෙත්ථ පඤ්ච අඬගානි.

කායසංසග්ගසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. දුට්ඨුල්ලවාචාසික්ඛාපදවණ්ණනා

285. තතියෙ අසද්ධම්මපටිසඤ්ඤාත්තන්ති මෙටුනධම්මපටිසංයුත්තං. බාලාති සුභාසිතදුබ්භාසිතං අජානන්ති, සුරාමදමත්තතාය උම්මත්තකාදිභාවෙන ච අජානන්තිපි එත්ථෙව සඬගස්හති. න තාව සීසං එතීති සඬඝාදිසෙසපච්චයත්තසඬබ්බාතං මත්ථකං පාරිපුරි න හොති, මග්ගමෙටුනෙහි අසට්තත්තා දුක්කටං පන හොති එව.

අපසාදෙතීති අපසාදකරවචනං කරොති. දොසං දෙතීති දොසං පනිට්ඨාපෙති. තීහීති අනිමිත්තාසිතිආදීනං පදානං අදුට්ඨුල්ලභාවෙනාපි අත්ථයොජනාරහත්තා පස්සාවමග්ගාදිපටිසඤ්ඤාත්තතානියමො නත්ථිති වුත්තං, තෙහි පන අට්ඨහි පදෙහි පරිබ්බාජිකාවත්ථුස්මිං (පාරා. 289) විය පුල්ලච්චයන්ති වෙදිතබ්බං.

කුඤ්චිකපනාළිමත්තන්ති කුඤ්චිකාජිද්දමත්තං. සුක්ඛසොතාති දකසොතස්ස සුක්ඛතාය ලොභිතවණ්ණවිගමො හොතීති වුත්තං.

සුද්ධානීති මෙටුනාදිපදෙහි අයොජිතානිපි. මෙටුනධම්මෙන සට්ඨානෙවාති ඉදං උපලක්ඛණමත්තං, වච්චමග්ගපස්සාවමග්ගෙහිපි අනිමිත්තෙ “තච වච්චමග්ගො, පස්සාවමග්ගො චා ඊදිසො” තිආදීනා සට්ඨෙහි ආපත්තිකරානෙව.

286. ගරුකාපත්තින්ති හික්ඛුනියා උබ්භජාණුමණ්ඩලිකාය පාරාජිකාපත්තිං සන්ධාය වදති.

287. හසන්තො හසන්තොති උපලක්ඛණමත්තං, අහසන්තොපි යෙන කෙනච ආකාරෙන අත්තතො විපරිණතවිත්තතං ඉත්ථියා පකාසෙත්තො වදති, ආපත්තියෙව.

කායචිත්තතොති හත්ථමුද්දාය ඔභාසෙත්තස්ස කායචිත්තතො සමුට්ඨාති.

288. තස්මා දුක්කටන්ති අප්පට්ඨිජානනතො දුක්කටං, පට්ඨිජානනෙ පන සති පුල්ලච්චයමෙව පරිබ්බාජිකාවත්ථුස්මිං (පාරා. 289) විය

අබ්බේතපදත්තා. බ්බේතපදෙ හි පටිවිජානන්තියා සඤ්ඤාදිසෙසොව සියා මෙටුනාධම්මයාවනවත්ථුද්වයෙ (පාරා. 289) විය, තං පන වත්ථුද්වයං මෙටුනායාවනතො චතුත්ථසඤ්ඤාදිසෙසෙ වත්තබ්බමපි දුට්ඨුල්ලවාචස්සාදමත්තෙන පවත්තත්තා ඉධ වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. එවං බ්බේතපදෙන වදන්තස්ස ඉත්ථියා අස්පටිවිජානන්තියා කිං හොතීති? කිඤ්ඤාපි අයං නාම ආපත්තීති පාළිඅට්ඨකථාසු න වුත්තං, අථ බො ථුල්ලච්චයෙනෙවත්ථ හවිතබ්බං. තථා හි අබ්බේතපදෙ අස්පටිවිජානන්තියා දුක්කටං, පටිවිජානන්තියා ථුල්ලච්චයං වුත්තං. බ්බේතපදෙ පන පටිවිජානනෙ සඤ්ඤාදිසෙසොව වුත්තො, අස්පටිවිජානනෙ ථුල්ලච්චයමෙව හවිතුං යුත්තං, න දුක්කටං, අබ්බේතපදතො විසෙසාභාවස්පසඤ්ඤාති ගහෙතබ්බං. යථා වෙත්ථ, එවං චතුත්ථසික්ඛාපදෙපි අබ්බේතපදෙ පටිවිජානන්තියා ථුල්ලච්චයං, අස්පටිවිජානන්තියා දුක්කටං, බ්බේතපදෙ පන අස්පටිවිජානන්තියා ථුල්ලච්චයන්ති වෙදිතබ්බං. පාළියං නවාචුතන්ති නවවිතං.

288. අසද්ධම්මං සන්ධායාති මෙටුනං සන්ධාය වුත්තං. තඤ්ඤි පුත්තසමුප්පත්තියා බීජනික්ඛෙපතො වස්පපරියායං ලහතීති.

සංසිද්ධතීති වහති, සංසරියතීති වා අත්ථො. මනුස්සිත්ථි, තථාසඤ්ඤිතා, දුට්ඨුල්ලවාචස්සාදරාගො, තෙන ඔභාසනං, තඤ්ඤාච්ඡානන්ති ඉමානෙත්ථ පඤ්ච අඤ්ඤාති.

දුට්ඨුල්ලවාචාසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. අත්තකාමපාරිවරියසික්ඛාපදවණ්ණනා

290. චතුත්ථෙ පරෙහි පත්තෙ පාතියමානානං භික්ඛාපිණ්ඩානං පාතො සන්තිපාතොති පිණ්ඩපාතොති භික්ඛාභාරො වුච්චති, තංසදිසතාය අඤ්ඤොපි යො කොච භික්ඛාවරියං විනා භික්ඛුහි ලද්ධො පිණ්ඩපාතොත්ථෙව වුච්චති. පති එති එතස්මාති පච්චයොති ආහ “පතිකරණට්ඨෙන පච්චයො”ති. රොගදුක්ඛානං වා පටිපක්ඛනාවෙන අයති පවත්තන්ති පච්චයො. සප්පායස්සාති හිතස්ස. නගරපරික්ඛාරෙහීති නගරං පරිවාරෙත්ථා රක්ඛණකෙහි. රාජුතං ගෙහපරික්ඛෙපො පරිබා උද්දාපො පාකාරො එසිකා පලිසො අට්ටොති ඉමෙ සත්ත නගරපරික්ඛාරාති වදන්ති. සෙතපරික්ඛාරොති විසුද්ධිසිලාලඤ්ඤාකාරො. අරියමග්ගො හි ඉධ “රථො”ති අධිප්පෙතො, තස්ස ච සම්මාචාචාදයො අලඤ්ඤාරට්ඨෙන “පරික්ඛාරා”ති වුත්තා. චක්කවීරියොති

විරියවක්කො. ජීවිතපරික්ඛාරානි ජීවිතස්ස පවත්තිකාරණානි. සමුදානෙනබ්බාති සම්මා උද්ධං ආනෙනබ්බා පරියෙසිතබ්බා.

291. උපචාරෙති යත්ථ යිතො විඤ්ඤාපෙතං සක්කොති, තාදිසෙ යානෙ. කාමො චෙව හෙතු ච පාරිවරියා ච අත්ථොති පාළියං “අත්තනො කාමං, අත්තනො හෙතුං, අත්තනො අධිජ්ජායං, අත්තනො පාරිවරිය”න්ති (පාරා. 292) චුත්තෙසු ඉමෙසු චතුසු පදෙසු කාමො, හෙතු, පාරිවරියා ච අච්චිකථායං චුත්තෙ පඨමෙ අත්ථවිකජ්ජෙ විග්ගහවාකායාධිජ්ජායසුචනතො අත්ථො. සෙසන්ති අධිජ්ජායපදමෙකං. බ්‍යඤ්ජනන්ති බ්‍යඤ්ජනමත්තං, පඨමවිකජ්ජානුපයොගිතාය චචනමත්තන්ති අත්ථො. දුතියෙ අත්ථවිකජ්ජෙපි එසෙව නයො.

යථාචුත්තමෙව අත්ථං පදභාජනෙන සංසන්දිත්වා දස්සෙතුං “අත්තනො කාමං අත්තනො හෙතුං අත්තනො පාරිවරියන්ති හි චුත්තෙ ජානිස්සන්ති පණ්ඩිතා”තිආදි ආරද්ධං. ඉදං චුත්තං හොති – “අත්තනො හෙතු”න්ති චුත්තෙ අත්තනො අත්ථායාති අයමත්ථො විඤ්ඤායති, “අත්තනො කාමං අත්තනො පාරිවරිය”න්ති චුත්තෙ කාමෙන පාරිවරියාති අයමත්ථො විඤ්ඤායති. තස්මා ඉමෙහි තීහි පදෙහි අත්තනො අත්ථාය කාමෙන පාරිවරියා අත්තකාමපාරිවරියාති ඉමං අත්ථවිකජ්ජං විඤ්ඤා ජානිස්සන්ති. “අත්තනො අධිජ්ජාය”න්ති චුත්තෙ පන අධිජ්ජාය-සද්දස්ස කාමිත-සද්දෙන සමානත්ථභාවතො අත්තනා අධිජ්ජෙතකාමිතට්ඨෙන අත්තකාමපාරිවරියාති ඉමමත්ථං විකජ්ජං විඤ්ඤා ජානිස්සන්ති.

එතදග්ගන්ති එසා අග්ගා. දුට්ඨුල්ලවාචාසික්ඛාපදෙපි (පාරා. 285) කාමං “යාවතිපි ආයාවතිපි”ති එවං මෙටුනයාවනං ආගතං, තං පන දුට්ඨුල්ලවාචස්සාදරාගවසෙන චුත්තං, ඉධ පන අත්තනො මෙටුනස්සාදරාගවසෙනාති අයං විසෙසො.

විනීතවත්ථුසු “අග්ගදානං දෙහි”ති ඉදං අත්තනො අත්ථාය චුත්තං, දුට්ඨුල්ලවාචාසික්ඛාපදෙ පන පරත්ථායපි චුත්තෙ සිසං එතීති වෙදිතබ්බං. සුභගාති ඉස්සරියාදීහි සුන්දරෙහි භගෙහි සමන්තාගතා. මනුස්සිත්ථි, තථාසඤ්ඤිතා, අත්තකාමපාරිවරියාය රාගො, තෙන කාමපාරිවරියයාවනං, තඬ්ඬණ්ඩවිජානනන්ති ඉමානෙත්ථ පඤ්ච අඬ්ඬානි.

අත්තකාමපාරිවරියසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. සඤ්චරිත්තසික්ඛාපදවණ්ණනා

296. පඤ්චමෙ පණ්ඩිව්වෙනාති සභාවඤ්ඤාණෙන. ගතිමන්තාති සභාවඤ්ඤාණගතියුත්තා. වෙය්‍යත්තියෙනාති ඉත්ථිකත්තබ්බෙසු සික්ඛිතඤ්ඤාණෙන. මෙධායාති අසික්ඛිතෙසුපි තංඉත්ථිකත්තබ්බෙසු යානුජ්ජත්තියා පඤ්ඤාය. ඡෙකාති කායෙන පවනාදිකුසලා.

ආවහනං ආවාහො, දාරිකාය ගහණං. විධිනා පරකුලෙ වහනං පෙසනං විවාහො, දාරිකාය දානං.

297. රත්ඨාපනං හත්තපවාපනං. බ්‍යඤ්ජනාදිසම්පාදනං පවාපනං. න උපාහටන්ති න දිත්තං. කයො නාම ගහණං. චික්කයො නාම දානං. තදුහයං සඬගහෙත්වා “වොහාරො”ති වුත්තං.

300. “අබ්භුතං කාතුං න වට්ඨති”ති ඉමිනා දුක්කටං හොතිති දීපෙති. “පරාජිතෙන දාතබ්බ”න්ති වුත්තත්තා අදෙන්තො ධුරනික්ඛෙපෙන කාරෙතබ්බො. අවිරකාලෙ අධිකාරො එතස්ස අත්ථිති අවිරකාලාධිකාරිකං, සඤ්චරිත්තං. “අවිරකාලාවාරික”න්ති වා පායො. අවිරකාලෙ ආවාරො අජ්ඣාචාරො එතස්සාති යොජනා.

301. කිඤ්චාපි එහිහික්ඛුආදිකාපි සඤ්චරිත්තාදිපණ්ණත්තිවජ්ජං ආපත්තිං ආපජ්ජන්ති, තෙසං පන අසබ්බකාලිකත්තා, අජ්ජකත්තා ච ඉධාපි ඤත්තිවතුත්ථෙතෙව කම්මෙන උපසම්පන්නං සන්ධාය “ය්වාය”න්තිආදිපදභාජනමාහ. සඤ්චරණං සඤ්චරො, සො එතස්ස අත්ථිති සඤ්චරී, තස්ස භාවො සඤ්චරිත්තං. තෙනාහ “සඤ්චරණභාව”න්ති. සඤ්චරතීති සඤ්චරණො, පුග්ගලො, තස්ස භාවො සඤ්චරණභාවො, තං ඉත්ථිපුරිසානං අත්තරෙ සඤ්චරණභාවන්ති අත්ථො.

ජායාභාවෙති හරියභාවාය. ජාරභාවෙති සාම්භාවාය, තංනිමිත්තන්ති අත්ථො. නිමිත්තත්ථෙ හි එතං භූමිමවචනං. කිඤ්චාපි “ජාරත්තනෙ”ති පදස්ස පදභාජනෙ “ජාරි හවිස්සසී”ති (පාරා. 302) ඉත්ථිලිඬගවසෙන පදභාජනං වුත්තං, “සඤ්චරිත්තං සමාපජ්ජෙය්‍යා”ති පදස්ස පන නිද්දෙසෙ “ඉත්ථියා වා පහිතො පුරිසස්ස සන්තිකෙ ගච්ඡති, පුරිසෙන වා පහිතො ඉත්ථියා සන්තිකෙ ගච්ඡති”ති වුත්තත්තා පුරිසස්සාපි සන්තිකෙ වත්තබ්බාකාරං දස්සෙතුං. “ජාරත්තනෙ”ති නිද්දෙසස්ස ඉත්ථිපුරිසසාධාරණත්තා “ඉත්ථියා මතිං පුරිසස්ස ආරොවෙන්තො

ජාරත්තනෙ ආරොචෙති” ති වුත්තං. පාළියං පන පුරිසස්ස මතිං ඉත්ථියා ආරොචනවසෙනෙව පදද්වයෙපි යොජනා කතා, තදනුසාරෙන ඉත්ථියා මතිං පුරිසස්ස ආරොචනාකාරොපි සක්කා විඤ්ඤාතුන්ති.

ඉදානි පාළියං වුත්තනයෙනාපි අත්ථං දස්සෙන්නො “අපිවා” තිආදිමාහ. “පති භවිස්සසී” ති ඉදං ජායාසද්දස්ස ඉත්ථිලිඛිගනියමනො පුරිසපරියායෙන වුත්තං, නිබද්ධසාමිකො භවිස්සසීති අත්ථො. ජාරො භවිස්සසීති මිච්ඡාචාරභාවෙන උපගච්ඡනකො භවිස්සසීති අධිජ්ජායො.

303. සෙරිවිහාරන්ති සච්ඡන්දවාරං. අත්තනො වසන්ති අත්තනො ආණං. ගොත්තවත්තෙසු ගොත්ත-සද්දො, ධම්මචාරීසු ච ධම්ම-සද්දො වත්තතීති ආහ “සගොත්තෙහී” තිආදි. තත්ථ සගොත්තෙහීති සමානගොත්තෙහි. සහධම්මිකෙහීති එකස්ස සත්ථු සාසනෙ සහවරිතබ්බධම්මෙහි, සමානකුලධම්මෙහි වා. තෙනෙවාහ “එකං සත්ථාර” තිආදි. එකගණපරියාපන්තෙහීති මාලාකාරාදිඑකගණපරියාපන්තෙහි.

සස්සාමිකා සාරක්ඛා. යස්සා ගමනෙ රඤ්ඤා දණ්ඩො යපිනො, සා සපරිදණ්ඩා. පච්ඡිමානං ද්විත්තන්ති සාරක්ඛසපරිදණ්ඩානං. මිච්ඡාචාරො භොතීති තාසු ගතපුරිසානං විය තාසමිපි මිච්ඡාචාරො භොති සස්සාමිකභාවනො. න ඉතරාසන්ති මාතුරක්ඛිතාදීනං අට්ඨන්තං මිච්ඡාචාරො නත්ථි අස්සාමිකත්තා, තාසු ගතානං පුරිසානමෙව මිච්ඡාචාරො භොති මාතාදීහි රක්ඛිතත්තා. පුරිසා හි පරෙහි යෙහි කෙහිවි ගොපිතං ඉත්ථිං ගන්තුං න ලහන්ති, ඉත්ථියො පන කෙනවි පුරිසෙන හරියාභාවෙන ගහිතාව පුරිසන්තරං ගන්තුං න ලහන්ති, න ඉතරා අත්තනො එස්සස්ස සයං සාමිකත්තා. න හි මාතාදයො සයං තාසං එස්සානුභවනත්ථං තා රක්ඛන්ති, කෙවලං පුරිසගමනමෙව තාසං වාරෙන්ති. තස්මා කෙනවි අපරිග්ගහිතඑස්සත්තා, අත්තනො එස්සත්තා ච ඉත්ථිනං න මිච්ඡාචාරො, පුරිසානං පන පරෙහි වාරිතෙ අත්තනො අසන්තකට්ඨානෙ පට්ට්ඨන්තා මිච්ඡාචාරොති වෙදිතබ්බො.

භොගෙනාති භොගහෙතු. උදපත්තං ආමසිත්වා ගහිතා ඔදපත්තකිනී. ධජ-සද්දෙන සෙනා එව උපලක්ඛිතාති ආහ “උස්සිතද්ධජායා” තිආදි.

305. බහිද්ධා විමට්ඨන්ති අඤ්ඤත්ථ ආරොචිතං. තං කිරියං සම්පාදෙස්සතීති තස්සා ආරොචෙත්වා තං කිච්චං සම්පාදෙතු වා මා වා, තං කිරියං සම්පාදනෙ සාමත්ථියං සන්ධාය වුත්තං. දාරකං, දාරිකඤ්ච

අජානාපෙත්වා මාතාපිතුආදීහි මාතාපිතුආදීනඤ්ඤෙව සන්තිකං සාසනෙ පෙසිතෙපි පටිග්ගණ්හනවිමංසනපච්චාහරණසඬ්ඛාතාය තිවඬ්ගසම්පත්තියා සඬ්ඝාදිසෙසො හොති එවාති දට්ඨබ්බං.

යං උද්දිස්ස සාසනං පෙසිතං, තං එව සන්ධාය තස්සා මාතුආදීනං ආරොචිතෙපි ඛේත්තමෙව ඔතිණ්ණභාවං දස්සෙතුං “බුද්ධං පච්චක්ඛාමි”තිආදි උදාහරං, ඉදඤ්ච වචනඛ්‍යාත්තයහෙතුඛ්‍යාත්තයානං හෙදෙපි ඛ්‍යාත්තයසාමඤ්ඤතො උදාහරන්ති දට්ඨබ්බං. තම්පි උදාහරණදොසං පරිහරිත්වා සුත්තානුලොමතං දස්සෙතුං “තං පනා”තිආදි වුත්තං. ඉමිනා සමෙතීති එත්ථායමධිප්පායො – යථා සයං අනාරොචෙත්වා අඤ්ඤෙසං අන්තෙවාසිකාදීනං වත්වා විමංසාපෙත්වා පච්චාහරන්තස්ස නත්ථි විසඬ්ඛෙතො, එවං තස්සා සයං අනාරොචෙත්වා ආරොචනත්ථං මාතුආදීනං වදන්තස්සාපි මාතුආදයො තං කිරියං සම්පාදෙත්තු වා මා වා. යදි හි තෙසං මාතුආදීනං තුණ්හිභූතභාවම්පි පච්චාහරති, විසඬ්ඛෙතො නත්ථිති.

සරකිච්චං නෙතීති සරණි. අඤ්ඤතරං වදන්තස්ස විසඬ්ඛෙතං අදින්නාදානාදීසු ආණත්තියං වත්ථුසඬ්ඛෙතො වියාති අධිප්පායො. මූලට්ඨානඤ්ච වසෙනාති එත්ථ පුරිසස්ස මාතුආදයො සාසනපෙසනෙ මූලභූතත්තා “මූලට්ඨා”ති වුත්තා.

322. පාළියං මාතුරක්ඛිතාය මාතා හික්ඛුං පහිණතීති එත්ථ අත්තනො වා ධිතු සන්තිකං “ඉත්ථන්නාමස්ස හරියා හොතු”ති හික්ඛුං පහිණති, පුරිසස්ස වා තස්ස ඤාතකානං වා සන්තිකං “මම ධිතා ඉත්ථන්නාමස්ස හරියා හොතු”ති පහිණතීති ගහෙතබ්බං. එසෙව නයො සෙසෙසුපි. පුබ්බෙ වුත්තනයත්තාති පට්ඨමසඬ්ඝාදිසෙසෙ වුත්තනයත්තා.

338. අන්තෙ එකෙනාති එකෙන පදෙන. එත්තොව පක්කමතීති අපච්චාහරිත්වා තතොව පක්කමති. “අනභිනන්දිත්වා”ති ඉදං තථා පටිපජ්ජමානං සන්ධාය වුත්තං. සතිපි අභිනන්දනෙ සාසනං අනාරොචෙත්තො පන න විමංසති නාම. තතියපදෙ වුත්තනයෙනාති “සො තස්සා වචනං අනභිනන්දිත්වා”තිආදීනා වුත්තනයෙන. පාළියං අන්තෙවාසිං විමංසාපෙත්වාති “අයං තෙසං වත්තුං සමත්ථො”ති අන්තෙවාසිනා විමංසාපෙත්වා. සථෙ පන සො අන්තෙවාසිකො තං වචනං ආදියිත්වා තුණ්හි හොති, තස්සාපි තං පචත්තිං පච්චාහරන්තස්ස ආවරියස්ස සඬ්ඝාදිසෙසොව මාතුආදීසු තුණ්හිභූතෙසු තෙසං තුණ්හිභාවං පච්චාහරන්තස්ස වියාති දට්ඨබ්බං.

පාළියං චතුත්ථවාටෙ අසතිපි ගච්ඡන්තො සම්පාදෙති, ආගච්ඡන්තො විසංවාදෙති අනාපත්තීති අත්ථනො ආපන්නමෙවාතිකත්වා චුත්තං “චතුත්ථෙ අනාපත්තී” ති.

340.

කාරුකානන්ති

වඩ්ඪකීආදීනං

තච්ඡකඅයොකාරතන්තවායරජකන්භාපිතකා පඤ්ච කාරවො “කාරුකා” ති චුච්චන්ති. එවරුපෙන...පෙ.... අනාපත්තීති තාදිසං ගිහිවෙය්‍යාවච්චමිපි න භොතීති කත්වා චුත්තං.

කායනො සමුට්ඨාතීති පණ්ණත්තිං වා අලංචවනීයභාවං වා තදුභයං වා අජානන්තස්ස කායනො සමුට්ඨාති. එස නයො ඉතරද්වයෙපි. අලංචවනීයා භොත්තීති ඉත්ථි වා පුරිසො වා උභොපි වා ජායාභාවෙ, සාමිකභාවෙ ච නික්ඛිත්තජන්දනය අච්චන්තවිසුත්තත්තා පුන අඤ්ඤමඤ්ඤං සමාගමත්ථං “මා එවං අකරිත්ථා” තිආදීනා වචනීයතාය වත්තබ්බතාය අලං අරභාති අලංචවනීයා, අලං වා කත්තුං අරභං සන්ධානවචනමෙනෙසු ඉත්ථිපුරිසෙසුති අලංචවනීයා, සන්ධානකාරස්ස වචනං විනා අසඬගච්ඡනකා පරිච්චත්තායෙවාති අධිජ්ජායො.

පණ්ණත්තිං පන ජානිත්වාති එත්ථ අලංචවනීයභාවං වාති වත්තබ්බං. තෙනෙව මාතිකාට්ඨකථායඤ්ඤි “තදුභයං පන ජානිත්වා” තිආදි චුත්තං. හික්ඛුං අජානාපෙත්වා අත්තනො අධිජ්ජායං පණ්ණෙ ලිඛිත්වා “ඉමං පණ්ණං අසුකස්ස දෙහී” ති දින්තං හරන්තස්ස සඤ්චරිත්තං න භොති. පණ්ණත්තිඅලංචවනීයභාවඅජානනවසෙනෙව හි ඉමං සික්ඛාපදං අචිත්තකං, න සබ්බෙන සබ්බං සඤ්චරණභාවමිපි අජානනවසෙන, පාළියඤ්ඤි අට්ඨකථායඤ්ඤි ආරොචනමෙව දස්සිතං. තස්මා සන්දස්සනත්ථං ඤත්වා පණ්ණසන්දස්සනවසෙනාපි කායෙන වා වාචාය වා ආරොචන්තස්සෙව ආපත්ති භොතීති ගහෙතබ්බං.

341. යථා යථා යෙසු යෙසු ජනපදෙසුති පරිච්චත්තභාවජ්ජකාසනත්ථං කත්තබ්බං පණ්ණදානඤ්ඤාතිජනිස්සරාදිජානාපනාදිතංතංදෙසනීයතං පකාරං දස්සෙති, ඉදඤ්ඤි නිබද්ධහරියාභාවෙන ගහිතං සන්ධාය චුත්තං. අත්තනො රුටියා සඬගතානං පන ඉත්ථිනං, මුහුත්තිකාය ව පුරිසෙ විත්තස්ස විරජ්ජනමෙව අලංචවනීයභාවෙ කාරණන්ති දට්ඨබ්බං. දුට්ඨුල්ලාදීසුපිති ආදි-සද්දෙන අත්තකාමසඤ්චරිත්තානි සඬගණ්හාති, එත්ථ පන පාළියං කිඤ්චාපි “ඉත්ථි නාම මනුස්සිත්ථි න යක්ඛී” තිආදීනා මනුස්සිත්ථිපුරිසා න දස්සිතා,

තථාපි “දස ඉත්ථියො මාතුරක්ඛිතා” තිආදිනා මනුස්සිත්ථිනඤ්ඤෙව දස්සිතත්තා පුරිසානම්පි තදනුගුණානමෙව ගහෙනබ්බතො මනුස්සජාතිකාව ඉත්ථිපුරිසා ඉධාධිජ්ජෙතා. තස්මා යෙසු සඤ්චරිත්තං සමාපජ්ජති, තෙසං මනුස්සජාතිකතා, න නාලංචචනියතා, පටිග්ගණ්හන, වීමංසන, පච්චාහරණානීති ඉමානෙත්ථ පඤ්ච අඩ්ඨගාති.

සඤ්චරිත්තසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. කුටිකාරසික්ඛාපදවණ්ණනා

342. ඡට්ඨෙ ඵත්තකෙනාති ඵත්තකෙන දාරුආදිනා. අපරිච්ඡින්නජ්ජමාණායොති අපරිච්ඡින්නදාරුආදිපමාණායො. මූලච්ඡේජ්ජායාති පරසත්තකභාවතො මොචෙත්වා අත්තනො ඵච සත්තකකරණවසෙනාති අත්ථො. ඵචං යාවතො අඤ්ඤාතකච්ඤ්ඤත්තිදුක්කටඤ්ඤෙව දාසපටිග්ගහණදුක්කටඤ්ඤෙව හොති “දාසිදාසපටිග්ගහණා පටිවිරතො හොති”ති (දී. නි. 1.10, 194) වචනං නිස්සාය අට්ඨකථාසු පටික්ඛිත්තත්තා. සකකම්මන්ති පාණවධකම්මං. ඉදඤ්ච පාණාතිපාතදොසපරිහාරාය දුක්කටං වුත්තං, න විඤ්ඤත්තිපරිහාරාය. අනියමෙත්වාපි න යාවිතබ්බාති සාම්චිදස්සනත්ථං වුත්තං, සුද්ධවිත්තෙන පන හත්ථකම්මං යාවත්තස්ස ආපත්ති නාම නත්ථි. යදිච්ඡකං කාරාපෙනුං වට්ටනීති “හත්ථකම්මං යාවාම්, දෙථා”තිආදිනා අයාවිත්වාපි වට්ටති. සකිච්චපසුත්තම්පි ඵචං කාරාපෙන්තස්ස විඤ්ඤත්ති නත්ථි ඵච, සාම්චිදස්සනත්ථං පන විහජිත්වා වුත්තං.

සබ්බකජ්ජියභාවදීපනත්ථන්ති සබ්බසො කජ්ජියභාවදීපනත්ථං. මූලං දෙථාති වත්තුං වට්ටනීති “මූලං දස්සාමා”ති පඨමං වුත්තත්තා විඤ්ඤත්ති වා මූලන්ති වචනස්ස කජ්ජියාකජ්ජියවත්ථුසාමඤ්ඤෙවචනත්තෙපි නිට්ඨිතහතිකිච්චානං දාපනතො අකජ්ජියවත්ථුසාදියනං වා න හොතිති කත්වා වුත්තං. අනජ්ඣාචුත්ථකන්ති අපරිග්ගහිතං.

මඤ්ච...පෙ.... වීචරාදීනි කාරාපෙනුකාමෙනාපිතිආදීසු වීචරං කාරාපෙනුකාමස්ස අඤ්ඤාතකඅජ්ජවාරිතත්තවායෙහි හත්ථකම්මයාවනවසෙන වායාපනෙ විඤ්ඤත්තිපච්චයා දුක්කටාභාවෙපි වීචරවායාපනසික්ඛාපදෙන යථාරහං පාවිත්තියදුක්කටාති හොන්තීති වෙදිතබ්බං. අකජ්ජියකභාපණාදි න දාතබ්බන්ති කජ්ජියමුඛෙන ලද්ධම්පි හත්ථකම්මකරණත්ථාය ඉමස්ස කභාපණං දෙහීති වත්වා දානං න වට්ටනීති වුත්තං. පුබ්බෙ කතකම්මස්ස දාපනෙ කිඤ්ඤවාපි දොසො න දිස්සති, තථාපි

අසාරුප්පමෙවානි වදන්ති. කතකම්මත්ථායපි කාතබ්බකම්මත්ථායපි කප්පියවොහාරෙන පරියායතො හති. දාපෙන්තස්ස නත්ථි දොසො. වත්තන්ති වාරිත්තං, ආපත්ති න හොතිති අධිප්පායො.

කප්පියං කාරාපෙන්වා පටිග්ගහෙනබ්බානීති සාධාය මක්ඛිකබ්ඡනෙන පණ්ණාදිච්ඡේදෙ ඛිජගාමකොපනස්ස වෙච තත්ථ ලග්ගරජාදිඅප්පටිග්ගහිතස්ස ච පරිහාරත්ථාය වුත්තං. තදුභයාසඬකාය අසති තථා අකරණෙ දොසො නත්ථි. නදියාදිසු උදකස්ස අපරිග්ගහිතතාය “ආහරාති වත්තුං වට්ටති” ති වුත්තං. “න ආහං පරිභුඤ්ජිතු” ති වචනතො විඤ්ඤත්තියා ආපන්නං දුක්ඛං දෙසෙත්වාපි තං වත්ථුං පරිභුඤ්ජන්තස්ස සුත පරිභොගෙ දුක්ඛං මෙව, පඤ්චන්තමිපි සහධම්මිකානං න වට්ටති. “අලජ්ජිහි පන භික්ඛුහි වා සාමණෙරෙහි වා හත්ථකම්මං න කාරෙතබ්බ” ති සාමඤ්ඤතො වුත්තත්තා අත්තනො අත්ථාය යංකිඤ්චි හත්ථකම්මං කාරෙතුං න වට්ටති. යං පන අලජ්ජී නිවාරියමානොපි ඛිජනාදිං කරොති, තත්ථ දොසො නත්ථි. චෙතියකම්මාදීනි පන තෙහි කාරාපෙතුං වට්ටති. එත්ථ ච “අලජ්ජිහි සාමණෙරෙහි” ති වුත්තත්තා “සඤ්චිච්ච ආපත්තිං ආපජ්ජති” ති ආදි (පරි. 359) අලජ්ජීලක්ඛණං උක්ඛට්ඨවසෙන උපසම්පන්නෙ පටිච්ච උපලක්ඛණතො වුත්තන්ති තංලක්ඛණවිරහිතානං සාමණෙරාදීනං ලිඬගත්ථෙතකගොත්‍රභූපරියොසානානං භික්ඛුපටිඤ්ඤානං දුස්සිලානමිපි සාධාරණවසෙන අලජ්ජීනාලක්ඛණං යථා විහිතපටිපත්තියං සඤ්චිච්ච අතිට්ඨනමෙවානි ගහෙනබ්බං.

ආහරාපෙන්තස්ස දුක්ඛං තත්ති විඤ්ඤත්තික්ඛණෙ විඤ්ඤත්තිපච්චයා, පටිලාභක්ඛණෙ ගොණානං සාදියනපච්චයා ච දුක්ඛං. ගොණඤ්ඤි අත්තනො අත්ථාය අවිඤ්ඤත්තියා ලද්ධමිපි සාදිතුං න වට්ටති “හත්ථිගවස්සවළවපටිග්ගහණා පටිවිරතො හොති” ති (දී. නි. 1.10, 194) වුත්තත්තා. තෙනෙවාහ “ඤාතිපචාරිතට්ඨානතොපි මූලච්ඡේජ්ජාය යාචිතුං න වට්ටති” ති. එත්ථ ච විඤ්ඤත්තිදුක්ඛවාහාවෙපි අකප්පියවත්ථුයාවනෙපි පටිග්ගහණෙපි දුක්ඛං මෙව. රක්ඛිත්වානි වොරාදිඋපද්දවතො රක්ඛිත්වා. ජග්ගිත්වානි තිණදානාදිහි පොසෙත්වා.

ඤාතිපචාරිතට්ඨානෙ පන වට්ටතීති සකටස්ස සම්පටිච්ඡිතබ්බත්තා මූලච්ඡේජ්ජවසෙන යාචිතුං වට්ටති. තාවකාලිකං වට්ටතීති උභයත්ථාපි වට්ටතීති අත්ථො. වාසිආදීනි පුග්ගලිකානිපි වට්ටන්තීති ආහ “එස නයො වාසී” ති ආදි. වල්ලිආදිසු ච පරපරිග්ගහිතෙසු ච එසෙව නයොති යොජෙතබ්බං. “ගරුහණ්ඩප්පහොනකෙසුයෙවා” ති ඉදං විඤ්ඤත්තිං

සන්ධාය වුත්තං. අදින්නාදානෙ පන තිණසලාකං උපාදාය පරපරිග්ගහිතං
 ටෙය්‍යාවිත්තෙන ගණ්හතො අවහාරො එව, හණ්ඩග්ගෙසන කාරෙතබ්බො.
 වල්ලිආදීසුති එත්ථ ආදි-සද්දෙන පාළිආගතානං (පාරා. 349) වෙළඳාදිනං
 සඬගහො. තත්ථ යස්මිං පදෙසෙ හරිතාලජාතිහිඬගුලාදි අප්පකම්පි මහග්ගං
 හොති, තත්ථ තං තාලපක්කපමාණතො උනම්පි ගරුහණ්ඩමෙව,
 විඤ්ඤාපෙතුඤ්ඤව න වට්ටති.

සාති විඤ්ඤත්ති. පරිකථාදීසු “සෙනාසනං සම්බාධ” න්තිආදිනා (විසුද්ධි.
 1.19) පරියායෙන කථනං පරිකථා නාම. උජුකමෙව අකථෙත්වා “භික්ඛුනං
 කිං පාසාදො න වට්ටති” තිආදිනා (විසුද්ධි. 1.19) අධිප්පායො යථාවිභූතො
 හොති, එවං භාසනං ඔභාසො නාම. සෙනාසනාදිඅත්ථං
 භූමිපරිකම්මාදිකරණවසෙන පච්චයුප්පාදාය නිමිත්තකරණං නිමිත්තකම්මං
 නාම. උක්කමන්තිති අපගච්ඡන්ති.

344. මණි කණ්ඨෙ අස්සාති මණිකණ්ඨො. දෙවචණ්ණන්ති
 දෙවත්තභාවං.

345. පාළියං පත්තෙන මෙ අත්ථොති (පාරා. 345) අනත්ථිකම්පි
 පත්තෙන භික්ඛුං එවං වදාපෙන්නො භගවා සොත්ථියා මන්තපදවසෙන
 වදාපෙසි. සොපි භික්ඛු භගවතා ආණත්තවචනං වදෙමිති අවොච, තෙනස්ස
 මුසා න හොති. අථ වා “පත්තෙන මෙ අත්ථො” ති ඉදං “පත්තං දදන්තු” ති
 ඉමිනා සමානත්ථන්ති දට්ඨබ්බං. එස නයො මණිනා මෙ අත්ථොති එත්ථාපි.
 තස්මා අඤ්ඤෙසම්පි එවරූපං කථෙත්තස්ස, කථාපෙත්තස්ස ච වචනදොසො
 නත්ථිති ගහෙතබ්බං.

349. උද්ධංමුඛං ලිත්තා උල්ලිත්තා, ඡදනස්ස අත්තො ලිම්පන්තා හි
 යෙභුයොන උද්ධංමුඛා ලිම්පන්ති. තෙනාහ “අත්තොලිත්තා” ති. අධොමුඛං
 ලිත්තා අවලිත්තා. බහි ලිම්පන්තා හි යෙභුයොන අධොමුඛා ලිම්පන්ති.
 තෙනාහ “බහිලිත්තා” ති.

බ්‍යඤ්ජනං විලොමිතං භවෙය්‍යාති යස්මා “කාරයමානෙනා” ති ඉමස්ස
 හෙතුකත්තුවචනස්ස “කරොන්තෙනා” ති ඉදං සුද්ධකත්තුවචනං
 පරියායවචනං න හොති, තස්මා “කරොන්තෙන වා කාරාපෙන්නෙන වා” ති
 කාරයමානෙනාති බහුඋද්දෙසපදානුගුණං කරණවචනෙනෙව පදත්ථං කත්වා
 නිද්දෙසෙ කතෙ බ්‍යඤ්ජනං විරුද්ධං භවෙය්‍ය, තථා පන පදත්ථවසෙන
 අදස්සෙත්වා සාමන්ථියතො සිද්ධමෙවත්ථං දස්සෙතුං පච්චත්තවසෙන

“කරොන්තො වා කාරාපෙන්තො වා” ති පදභාජනං වුත්තන්ති අධිප්පායො. තෙනාහ “අත්ථමත්තමෙවා” තිආදි. පදත්ථතො, සාමත්ථියතො ව ලබ්භමානං අත්ථමත්තමෙවාති අත්ථො. යඤ්භි කාරයමානෙන පටිපජ්ජිතබ්බං, තං කරොන්තෙනාපි පටිපජ්ජිතබ්බමෙවාති ඉදමෙත්ථ සාමත්ථියං දට්ඨබ්බං.

උද්දෙසොති සාමිභාවෙන උද්දිසිතබ්බො. සෙනකම්මන්ති සෙනවණ්ණකරණත්ථං සෙනවණ්ණමත්තිකාය වා සුධාය වා කතතනුකලෙපො, තෙන පන සහ මිනියමානෙ පමාණාතික්කන්තං භොතීති සඬකානිවාරණත්ථං ආහ “අබ්බොහාරික” න්ති. තෙන පමාණාතික්කන්තවොහාරං න ගච්ඡති කුටියා අනඬගත්තාති අධිප්පායො.

යථාවුත්තස්ස අත්ථස්ස වුත්තනයං දස්සෙන්නෙන “වුත්තඤ්භෙත” න්තිආදි වුත්තං. තත්ථ “ආයාමතො ව විත්ථාරතො වා” ති අවත්වා “ආයාමතො වා විත්ථාරතො වා” ති විකප්පත්ථස්ස වා-සද්දස්ස වුත්තන්තා එකතොභාගෙ වඩ්ඪිතෙපි ආපත්තීති පකාසිතන්ති අධිප්පායො. තිහත්ථාති පකතිහත්ථෙත නිහත්ථා, “වඩ්ඪිකිහත්ථෙතා” තිපි (සාරත්ථ. ටි. 2.348-349) වදන්ති, තං “යත්ථ...පෙ....අයං කුටීති සඬබ්බං න ගච්ඡති” ති ඉමිනා විරුජ්ඣති වඩ්ඪිකිහත්ථෙත නිහත්ථායපි කුටියා පමාණයුත්තස්ස මඤ්චස්ස සුබ්බෙන පරිවත්තනතො. “ඌනකචතුහත්ථා වා” ති ඉදඤ්ච පච්ඡිමප්පමාණයුත්තස්ස මඤ්චස්ස අපරිවත්තනාරහං සන්ධාය වුත්තං. යදි හි පකතිහත්ථෙත චතුහත්ථායපි කුටියා පමාණයුත්තො මඤ්චො න පරිවත්තති, සා අකුටියෙව, තස්මා මඤ්චපරිවත්තනමත්තෙනෙව පමාණන්ති ගහෙතබ්බං. පමාණයුත්තො මඤ්චොති සබ්බපච්ඡිමප්පමාණයුත්තො මඤ්චො. සො හි පකතිවිදත්ථියා නවවිදත්ථිකො, අට්ඨවිදත්ථිකො වා භොති, තතො බුද්දකො මඤ්චො සිසුපධානං යපෙත්වා පාදං පසාරෙත්වා නිපජ්ජිතුං න පභොති. පමාණතො ඌනතරම්පිති උක්කට්ඨප්පමාණතො ඌනතරම්පි, ඉදඤ්ච හෙට්ඨිමප්පමාණයුත්තායපි වත්ථුදෙසනා කාතබ්බා, න වාති සන්දෙහනිවත්තනත්ථං වුත්තං.

කලලලෙපොති කෙනවි සිලෙසෙන කතලෙපො, සෙනරත්තාදිවණ්ණකරණත්ථං කතතම්බමත්තිකාදිකලලලෙපො වා. තෙනාහ “අලෙපො එවා” ති. තෙන තළාකාදීසු සනෙන කලලෙන කතබ්භලලෙපො මත්තිකාලෙපෙන එව පවිසති ලෙපවොහාරගමනතොති දස්සෙති. පිට්ඨසඬසාටො නාම ද්වාරබාහසඬබාතො චතුරස්සදාරුසඬසාටො, යත්ථ සඋත්තරපාසං කවාටං අපස්සාය ද්වාරං පිදහන්ති.

ඔලොකෙත්වාපීති අපලොකෙත්වාපි, අපලොකනකම්මවසෙනාපීති අත්ථො, අපසද්දස්සාපි ඔආදෙසො කතොති දට්ඨබ්බො.

353. නිබද්ධගොවරට්ඨානමිති එත්ථ ගොවරාය පක්කමන්තානං හත්ථීනං නිබද්ධගමනමග්ගොපි සඬගස්හති. එතෙසන්ති සීහාදීනං. ගොවරභූමීති ආමිසග්ගහණට්ඨානං. න ගහිතාති පටික්ඛිපිතබ්බහාවෙන න ගහිතා, න වාරිතාති අත්ථො. සීහාදීනඤ්ඤි ගොවරග්ගහණට්ඨානං හත්ථීනං විය නිබද්ධං න හොති, යත්ථ පන ගොමහිංසාදිපාණකා සන්ති, දුරමිපි තං යානං සීසං ගන්ත්වා ගොවරං ගණ්හන්ති. තස්මා තෙසං තං න වාරිතං, නිබද්ධගමනමග්ගොව වාරිතො ආසයතො ගමනමග්ගස්ස නිබද්ධත්තා. අඤ්ඤෙසමිපි වාළානන්ති අරඤ්ඤමහිංසාදීනං. ආරොග්ගත්ථායාති නිරුපද්දවාය. සෙසානීති පුබ්බණ්ණනිස්සිතාදීනි සොළස. තානි ච ජනසම්මද්දමහාසම්මද්දකුට්ඨිලොපසරිරපිළාදිඋපද්දවෙහි සඋපද්දවානීති වෙදිතබ්බානි. අභිහනන්ති එත්ථාති අබ්භාසාතං. “වෙරිසර” න්ති චුත්තමෙවත්ථං විභාවෙතුං “වොරානං මාරණත්ථාය කත” න්ති චුත්තං.

ධම්මගන්ධිකාති ධම්මෙන දණ්ඩනීති යා හත්ථපාදාදිච්ඡින්නදනගන්ධිකා. ගන්ධිකාති ච යස්ස උපරි හත්ථාදිං යපෙත්වා ඡින්නන්ති, තාදිසං දාරුඛණ්ඩඵලකාති චුච්චති, තෙන ච උපලක්ඛිතං යානං. පාළියං රච්ඡානිස්සිතන්ති රථිකානිස්සිතං. වච්චරනිස්සිතන්ති චතුත්තං රථිකානං සන්ධිනිස්සිතං. සකටෙනාති ඉට්ඨකපුට්ඨාදිහණ්ඩාහරණසකටෙන.

පාවිනන්ති සෙනාසනස්ස භූමිතො පට්ඨාය යාව තලාවසානං විනිතබ්බවත්ථුකං අධිට්ඨානං, යස්ස උපරි හිත්තිථම්භාදීනි ච පතිට්ඨපෙත්ති. තෙනාහ “තතො පට්ඨායා” තිආදි. කිඤ්ඤවාපි ඉධ පුබ්බපයොගසහපයොගානං අදින්තාදානෙ විය විසෙසො නත්ථී, තථාපි තෙසං විභාගෙන දස්සනං හින්දිත්වා වා පුන කාතබ්බාති එත්ථ කුටියා හෙදෙන පරිච්ඡෙදදස්සනත්ථං කතං. තදත්ථායාති තච්ඡනත්ථාය. එවං කතන්ති අදෙසිතවත්ථුකං පමාණාතික්කන්තං වා කතං. පණ්ණසාලන්ති පණ්ණකුටියා තිණපණ්ණචුණ්ණස්ස අපරිපතනත්ථාය අත්තො ච බහි ච ලිම්පන්ති, තං සන්ධායෙතං චුත්තං. තෙනෙව වක්ඛති “පණ්ණසාලං ලිම්පති” ති.

අත්තොලෙපෙනෙව නිට්ඨාපෙතුකාමං සන්ධාය “අත්තොලෙපෙ වා” තිආදි චුත්තං. බහිලෙපෙ වාති එත්ථාපි එසෙව නයො. තස්මින්නි ද්වාරබන්ධෙ වා වාතපානෙ වා යපිතෙති යොජෙතබ්බං. තස්සොකාසන්ති තස්ස ද්වාරබන්ධාදිස්ස ඔකාසභූතං ඡිද්දං. පුන වඩ්ඪෙත්වාති පුබ්බෙ

යපිතොකාසං බුද්දකං වෙ, තං ද්වාරවාතපානවිජිද්දහෙදනෙන පුන වඩිසෙත්වා. යපිතෙති ද්වාරබන්ධෙ වා ගවක්ඛසඬ්ඝාටෙ වා ආනෙන්වා තස්මිං වඩිසිතෙ වා අවඩිසිතෙ වා ඡිද්දෙ පතිට්ඨාපිතෙ. ලෙපො න සට්ඨතීති සමන්තතො දින්තො ලෙපො තථා යපිතෙන ද්වාරබන්ධනෙන වා වාතපානෙන වා සද්ධිං න සට්ඨතී, එකාබද්ධං න භොතීති චුත්තං භොති. තත්ති ද්වාරබන්ධං වා වාතපානං වා. පයමමෙව සඬ්ඝාදිසෙසොති තෙසං සමන්තතො පුබ්බෙව ලෙපස්ස සට්ඨතීති නිට්ඨාපිතත්තා ද්වාරබන්ධවාතපානානං යපනතො පුබ්බෙ එව සඬ්ඝාදිසෙසො.

ලෙපසටනෙනෙවාති ඉට්ඨකාහි කතවාතපානාදීනි විනා සමන්තා ලෙපසටනෙනෙව ආපත්ති වාතපානාදීනං අලෙපොකාසත්තා, ඉට්ඨකාහි කතත්තා වා, වාතපානාදිසුපි ලෙපස්ස හිත්තිලෙපෙන සද්ධිං සටනෙනෙවාතිපි අත්ථං වදන්ති. තත්ථාති පණ්ණසාලායං. ආලොකත්ථාය අට්ඨඬ්ඟුලමත්තං යපෙත්වා ලිම්පතීති දාරුකුට්ටස්ස දාරුනමත්තරා අට්ඨඬ්ඟුලමත්තං විවරං යාව ලිම්පති, තාව ආලොකත්ථාය යපෙත්වා අවසෙසං සකුට්ටච්ඡදනං ලිම්පති, පච්ඡා එතං විවරං ලිම්පිස්සාමිති එවං යපනෙ අනාපත්තීති අධිප්පායො. සථෙ පන එවං අකත්වා සබ්බදාපි ආලොකත්ථාය වාතපානවසෙන යපෙති, වාතපානද්වාරසඬ්ඝාටෙ සටිතෙ ලෙපො ච සට්ඨතී, පයමමෙව සඬ්ඝාදිසෙසොති දස්සෙන්නො ආහ “සථෙ”තිආදි. මත්තිකාකුට්ටමෙව මත්තිකාලෙපසඬ්ඟං ගච්ඡතීති ආහ “සථෙ මත්තිකාය කුට්ටං කරොති, ඡදනලෙපෙන සද්ධිං සටනෙ ආපත්ති”ති. උභින්නං අනාපත්තීති පුරිමස්ස ලෙපස්ස අසට්ඨතත්තා දුතියස්ස අත්තුද්දෙසිකතාය අසම්භවතො.

354. ආපත්තිහෙදදස්සනත්ථන්ති තත්ථ “සාරම්හෙ ව අපරික්කමනෙ ව දුක්කටං අදෙසිතවත්ථුකතාය, පමාණාතික්කන්තතාය ව සඬ්ඝාදිසෙසො”ති එවං ආපත්තියෙව විභාගදස්සනත්ථං.

361. අනිට්ඨිතෙ කුටිකම්මෙති ලෙපපරියොසානෙ කුටිකම්මෙ එකපිණ්ඩමත්තෙනපි අනිට්ඨිතෙ. “අඤ්ඤස්ස පුග්ගලස්ස වා”ති ඉදං මූලට්ඨස්ස අනාපත්තිදස්සනත්ථං චුත්තං. යෙන පන ලද්ධං, තස්සාපි තං නිට්ඨාපෙන්තස්ස “පරෙහි විප්පකතං අත්තනා පරියොසාපෙති, ආපත්ති සඬ්ඝාදිසෙසස්සා”තිආදිවචනතො (පාරා. 363) ආපත්තියෙව. පුබ්බෙ කතකම්මම්පි ලද්ධකාලතො පට්ඨාය අත්තනො අත්ථායෙව කතං නාම භොති, තස්මා තෙනාපි සඬ්ඝස්ස වා සාමණෙරාදීනං වා දත්වා

නිට්ඨාපෙනබ්බං. “අඤ්ඤස්ස වා”ති ඉදං අනුපසම්පන්නංයෙව සන්ධාය චුත්තන්ති ගහෙනබ්බං, කෙච් පන “පරතො ලද්ධාය කුටියා නිට්ඨාපනො අනාපත්තිආදිතො පට්ඨාය අත්තතො අත්ථාය අකතත්තා”ති වදන්ති. අපචිතිතබ්බාති යාව පාචිනා විද්ධංසෙනබ්බා. භූමිසමං කත්වාති පාචිනතලාවසානං කත්වා.

364. ලෙණන්ති පබ්බතලෙණං. න හෙත්ථ ලෙපො සට්ඨන්ති ඡදනලෙපස්ස අභාවතො චුත්තං, විසුං එව වා අනුඤ්ඤාතත්තා. සචෙ ලෙණස්ස අත්තො උපරිභාගෙ විත්තකම්මාදිකරණත්ථං ලෙපං දෙන්ති, උල්ලිත්තකුටිසඬ්ඛං න ගච්ඡති, වට්ටති එව. ඉට්ඨකාදිහි කතං චතුරස්සකුටාගාරසණ්ඨානං එකකණ්ණිකාබද්ධං නාතිඋච්චං පටිස්සයවිසෙසං “ගුහා”ති වදන්ති, තාදිසං මහන්තම්පි උල්ලිත්තාවලිත්තං කරොන්තස්ස අනාපත්ති. භූමිගුහන්ති උමඬගගුහං.

අට්ඨකථාසූත්ති කුක්කුටච්ඡිකගෙහන්තිආදියු අට්ඨකථාසූ තිණකුටිකා කුක්කුටච්ඡිකගෙහන්ති වත්වා පුන තං විවරන්තෙහි අට්ඨකථාවරියෙහි ඡදනං දණ්ඩකෙහි...පෙ.... චුත්තාති යොජනා දට්ඨබ්බා. තත්ථ දණ්ඩකෙහි ජාලබද්ධං කත්වාති දීඝතො, තිරියතො ච යපෙත්වා වල්ලියාදිහි බද්ධදණ්ඩකෙහි ජාලං විය කත්වා. සො වාති උල්ලිත්තාදිභාවො. ඡදනමෙව සන්ධාය චුත්තොති ඡදනස්ස අත්තො ච බහි ච ලිම්පනමෙව සන්ධාය චුත්තො. මත්තිකාකුට්ටෙ හිත්තිලෙපං විනාපි හිත්තියා සද්ධිං ඡදනලෙපස්ස සට්ඨාමත්තෙනාපි ආපත්තිසම්භවතො ඡදනලෙපොව පධානන්ති වෙදිතබ්බං. කිඤ්ඤාපි එවං, අථ බො “උපචිකාමොචනත්ථමෙව හෙට්ඨා පාසාණකුට්ටං කත්වා තං අලිම්පිත්වා උපරි ලිම්පති, ලෙපො න සට්ඨන්ති නාම, අනාපත්තියෙවා”තිආදිවචනතො පන ඡදනලෙපසට්ඨානත්ථං සකලායපි හිත්තියා ලෙපො අවස්සං ඉච්ඡිතබ්බොව තස්සා එකදෙසස්ස අලෙපෙපි ඡදනලෙපස්ස අසට්ඨතො. තෙනාහ “ලෙපො න සට්ඨන්ති”ති. එත්ථාති තිණකුටිකායං. න කෙවලඤ්ඤ තිණකුටිකායං එව, ලෙණගුහාදියුපි සාරම්භාපරික්කමනපච්චයාපි අනාපත්ති එව, ඉමිනා පන නයෙන අඤ්ඤස්සත්ථාය කුටිං කරොන්තස්සාපි සාරම්භාදිපච්චයාපි අනාපත්තිභාවො අත්ථතො දස්සිතො එව භොතිති.

තත්ථ පාළිවිරොධං පරිහරිතුං “යං පනා”තිආදි චුත්තං. අයඤ්ඤෙත්ථ අධිප්පායො - අඤ්ඤස්ස උපජ්ඣායාදිතො අත්ථාය කරොන්තස්ස සාරම්භාදිපච්චයාපි අනාපත්ති එව, යං පන පාළියං “ආපත්තිකාරුකානං

තිණ්ණං දුක්කටාන”න්තිආදිවචනං, තං අඤ්ඤස්සත්ථාය කරොන්තස්ස, න සාරම්භාදිපච්චයා ආපත්තිදස්සනත්ථං වුත්තං, කිඤ්චරහි යථාසමාදිට්ඨාය කුටියා අකරණපච්චයා ආපත්තිදස්සනත්ථන්ති. තත්ථ යථාසමාදිට්ඨායාති “භික්ඛු සමාදිසිත්වා පක්කමති, ‘කුටිං මෙ කරොථා’ති සමාදිසති ච, දෙසිතවත්ථුකා ච හොතු අනාරම්භා ච සපරික්කමනා චා”ති එවං කාරාපකෙන ආණත්තික්කමං මුඤ්චිත්වා කරණපච්චයාති අධිප්පායො. කත්ථවි පන පොත්ථකෙ “කුටිලක්ඛණප්පත්තම්පි කුටිං අඤ්ඤස්ස...පෙ....කරොන්තස්ස අනාපත්ති”ති ඉමස්ස පාඨස්ස අනන්තරං “යං පන ආපත්ති කාරුකාන”න්තිආදිපායො දිස්සති, සොච යුත්තතරො. එවඤ්ඤි සති තත්ථ අධිප්පායො පාකටො හොති.

අනාපත්තීති වත්ථාති වාසාගාරත්ථාය එව අනියමිතත්තා අනාපත්තීති වත්ථා. අදෙසාපෙත්වා කරොතොති පමාණයුත්තම්පි කරොතො. අවිත්තකන්ති පණ්ණත්තිඅජානනවිත්තෙන අවිත්තකං. උල්ලිත්තාදීනං අඤ්ඤතරතා, හෙට්ඨිමප්පමාණසම්භවො, අදෙසිතවත්ථුකතා, පමාණාතික්කන්තතා, අත්තුද්දෙසිකතා, වාසාගාරතා, ලෙපසටනාති සත්ත වා පමාණයුත්තධ්ගාදීසු ඡ වා අධ්ගාති.

කුටිකාරසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. විහාරකාරසික්ඛාපදවණ්ණනා

365. සත්තමෙ පුජාවචනප්පයොගෙ කත්තරි සාම්ච්චනස්සපි ඉච්ඡිතත්තා “ගාමස්ස වා පූජිත”න්ති වුත්තං. රුපින්ද්‍රියෙසු විජ්ජමානං සන්ධාය එකින්ද්‍රියතා වුවචතීති ආහ “කායින්ද්‍රියං සන්ධායා”ති. තෙ භි මනින්ද්‍රියම්පි භූතගාමානං ඉච්ඡන්ති.

366. කිරියතො සමුට්ඨානාභාවොති වත්ථුනො අදෙසනාසඬ්ඛාතං අකිරියං විනා න කෙවලං කිරියාය සමුට්ඨානභාවො. කිරියාකිරියතො භි ඉදං සමුට්ඨාති. ඉමස්මිං සික්ඛාපදෙ භික්ඛු වා අනභිනෙය්‍යාති එත්ථ වා-සද්දො සමුච්චයත්ථො, තෙන “මහල්ලකඤ්ච විහාරං කරෙය්‍ය, භික්ඛු ච අනභිනෙය්‍යා”ති කිරියඤ්ච අකිරියඤ්ච සමුච්චිතොති.

විහාරකාරසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. පටමදුට්ඨදොසසික්ඛාපදවණ්ණනා

380. අට්ඨමෙ පාකාරෙන ව පරික්ඛිත්තන්ති සම්බන්ධො. ගොපුරට්ඨාලකයුක්තන්ති එත්ථ පාකාරෙසු යුද්ධත්ථාය කතො වඩිකසණ්ඨානො සරක්ඛෙපජ්ද්දසහිතො පතිස්සයවිසෙසො අට්ඨාලකො නාම.

සොළසවිධස්සාති චතුහි මග්ගෙහි පව්චෙකං චතුසු සව්චෙසු කත්තබ්බස්ස පරිඤ්ඤාපහානසච්ඡිකිරියාභාවනාසඬ්ඛාතස්ස සොළසවිධස්ස. තෙ ගාරවෙනාති තෙ කිලන්තරූපා භික්ඛු භත්තුද්දෙසකට්ඨානෙ සන්තිපතිතානං භික්ඛුනං පුරතො අත්තනො කිලන්තසරීරං දස්සෙත්වා උද්දිසාපනෙ ගාරවෙන, ලජ්ජායාති අත්ථො. තෙරසපීති භත්තුද්දෙසකසෙනාසනගාභාපකභණ්ඩාගාරිකච්චරපටිග්ගාභකච්චරභාජක යාගුභාජකඵලභාජකඛජ්ජභාජකඅජ්ජමත්තකවිස්සජ්ජකසාටියගාභාපකපත් තගාභාපකආරාමිකපෙසකසාමණෙරපෙසකසම්මුතීනං වසෙන තෙරසපී.

පාළියං “අපිසු”ති ඉදං “අපිවා”ති ඉමිනා සමානත්ථො නිපාතො. එවං සබ්බපදෙසුති පියාදීසු සෙනාසනසාධාරණෙසු, කතිකසණ්ඨානපවෙසනික්ඛමනකාලාදීසු පන විසුං විසුං අධිට්ඨන්තිවා කථාපෙතීති වෙදිතබ්බං. අයඤ්ඨි නිමිමිතානං ධම්මතාති අනියමෙත්වා නිමිමිතානං වසෙන චුත්තං, නියමෙත්වා පන “එත්තකා ඉදඤ්චිදඤ්ච කථෙත්තු, එත්තකා තුණ්හි භවත්තු, නානාජ්ජකාරං ඉරියාපථං, කිරියඤ්ච කජ්ජෙත්තු, නානාවණ්ණසණ්ඨානවයොනියමා ව භොන්තු”ති පරිකම්මං කත්වා සමාපජ්ජිත්වා චුට්ඨාය අධිට්ඨිතෙ ඉච්ඡිතිච්ඡිතජ්ජකාරා අඤ්ඤාමඤ්ඤාමිපි විසදිසාව භොන්ති. අවත්ථුකවචනන්ති නිරත්ථකවචනං.

383. එකචාරිකභත්තන්ති අතිමනාපත්තා සබ්බෙසමිපි පටිලාභත්ථාය විසුං ධීතිකාය පාපෙතබ්බහත්තං. තද්ධිතවොභාරෙන්නාති චත්තාරි පමාණමස්ස චතුක්කන්ති එවං තද්ධිතවොභාරෙන. භවොති භවිතබ්බො. අතීතං දිවසභාගන්ති තස්මිඤ්ඤෙව දිවසෙ සලාකදානක්ඛණං සන්ධාය චුත්තං. හියොයාති ඉමස්ස අජ්ජ ඉච්චෙව අත්ථො. තෙනෙවාහංසු “ස්වෙ අම්භෙ”තිආදි. පටුපායන්තාති පුනජ්ජුනං උජ්ජජ්ජනකොධවසෙන පටුපායන්තා. පාළියං කිස්ස මන්ති කෙන කාරණෙන මයාති අත්ථො.

384. “සරසි ත්ව”න්ති ඉදං එකං වාක්‍යං කත්වා, “කත්තා”ති ඉදඤ්ච කත්තරි රිතුපච්චයන්තං කත්වා, “අසි”ති අජ්ඣාභාරපදෙන සහ එකවාක්‍යං කත්වා, “එවරූප”න්ති ඉදං, “යථායං භික්ඛුනී ආභා”ති ඉදඤ්ච ද්විසු

වාකොසු පච්චෙකං යොජෙතබ්බන්ති දස්සෙතුං “අථ වා”තිආදිමාහ. උජුකමෙවාති ත්වා-පච්චයන්තවසෙන පයමං අත්ථග්ගහණං උජුකන්ති අධිප්පායො.

දුතියො දබ්බ-සද්දො පණ්ඩිතාදිවචනොති ආහ “න බො දබ්බ දබ්බා පණ්ඩිතා”ති. නිබ්බේයෙන්තීති දොසතො මොචෙන්ති. විනයලක්ඛණෙ තන්තින්ති විනයවිනිවිජයලක්ඛණවිසයෙ ආගමං යපෙන්නො. පාළියං යතො අහන්තිආදීසු යස්මිං කාලෙ අහං ජාතො, තතො පභුති සුපිනන්තෙනපි මෙටුනං ධම්මං නාහිජානාමි, න ච තස්ස මෙටුනධම්මස්ස පටිසෙවිතා අහොසින්ති අත්ථො දට්ඨබ්බො. තෙනාහ “සුපිනන්තෙනපි”තිආදි. ඉදාති එකවාක්‍යවසෙන යොජනං දස්සෙතුං “අථ වා”තිආදි චුත්තං. න සටතීති යස්මා බිණාසවස්ස වචනෙන එතිස්සා වචනං න සමෙති, තඤ්ච න සටනං යස්මා පුබ්බෙ භික්ඛුසු පසිද්ධාය එව අවචන්තදුස්සීලතාය එව අහොසි, තස්මා මෙත්තියං භික්ඛුනිං නාසෙථාති අධිප්පායො.

වර පිරෙති වර ගච්ඡ පිරෙ පර අමාමක ත්වං. විනස්සාති අදස්සනං ගච්ඡ. අකාරිකාති අමුලකෙන වොදනාය න කාරිකා. කාරකො හොතීති “අයොනම්හි දුසිතා”ති ඉමාය පටිඤ්ඤාය යදි නාසිතා, තදා ථෙරො භික්ඛුනීදුසකත්තසිද්ධිතො තස්ස දොසස්ස කාරකො හොති. අකාරකො හොතීති තාය කතපටිඤ්ඤං අනපෙක්ඛිත්වා සාමඤ්ඤතො “මෙත්තියං භික්ඛුනිං නාසෙථා”ති භගවතා චුත්තත්තා අකාරකො හොති. යදි හි ථෙරො කාරකො භවෙය්‍ය, අවස්සං තමෙව දොසං අපදිසිත්වා ඉමිනා නාම කාරණෙන “මෙත්තියං භික්ඛුනිං නාසෙථා”ති වත්තබ්බං සියා, තථා අචුත්තත්තා, “දබ්බඤ්ච අනුයුඤ්ජථා”ති අවත්වා “ඉමෙ ච භික්ඛු අනුයුඤ්ජථා”ති චුත්තත්තා ච සාමත්ථියතො මෙත්තියාය භික්ඛුනියා අඤ්ඤෙන දොසෙන නාසනාරහතා, වත්ථුස්ස ච අමුලකභාවො, ථෙරස්ස අකාරකභාවො ච සිද්ධො හොතීති අධිප්පායො.

අත්තනො සුත්තන්ති “සකාය පටිඤ්ඤායා”ති ඉමිනා පක්ඛෙපවචනෙන සහිතං කුටසුත්තං. ථෙරො කාරකො හොතීති එත්ථ අයමධිප්පායො – “සකාය පටිඤ්ඤායා”ති අවත්වා සාමඤ්ඤතො “මෙත්තියං භික්ඛුනිං නාසෙථා”ති ඔතිණ්ණවත්ථුස්මිංයෙව තස්සා නාසනා විහිතාති තුම්භාකං වාදෙ ථෙරො කාරකො හොති, “සකාය පටිඤ්ඤායා”ති පන චුත්තෙ පුබ්බෙයෙව සිද්ධස්ස පාරාජිකස්ස සුවිකාය අස්සා සකාය පටිඤ්ඤාය නාසෙථාති සිජ්ඣනතො අම්භාකං වාදෙ ථෙරො අකාරකො හොතීති.

මහාවිහාරවාසීනම්පි පන “සකාය පටිඤ්ඤායා” ති වුත්තෙ ඔතිණ්ණුවත්ථුස්මිංයෙව තස්සා නාසනා විහිතා හොති, න සාමඤ්ඤතොති අධිප්පායො. එත්ථාති ඉමෙසු ද්විසු වාදෙසු, සුත්තෙසු වා. යං පච්ඡා වුත්තන්ති මහාවිහාරවාසීහි යං වුත්තං, තං යුත්තන්ති අත්ථො. විචාරිතං හෙතන්ති එතං පච්ඡිමස්ස යුත්තත්තං විචාරිතං, “තත්‍ර සඬ්ඝාදිසෙසො වුට්ඨානගාමිනී...පෙ.... අනුද්ධනායෙව නාසෙසී” ති වක්ඛමානනායෙන විනිවිජ්ජන්ති අත්ථො. “භික්ඛුනිං අනුද්ධංසෙති දුක්කට” ත්ති ඉමිනා මහාඅට්ඨකථාවාදො දස්සිතො.

තත්‍රාති තෙසු දුක්කටපාවිත්තියෙසු. දුක්කටන්ති වුත්තමහාඅට්ඨකථාවාදස්ස අධිප්පායං දස්සෙත්වා “පාවිත්තිය” ත්ති පවත්තස්ස කරුන්දිවාදස්ස අධිප්පායං දස්සෙතුං “පච්ඡිමනායෙපි” තිආදි වුත්තං. වචනප්පමාණතොති විසංවාදනාධිප්පායෙ සමානෙපි අනුද්ධංසනාදිවිසෙසෙ සඬ්ඝාදිසෙසාදිනො විධායකවචනබලෙනාති අත්ථො. භික්ඛුස්ස පන භික්ඛුනියා දුක්කටන්ති භික්ඛුනිං අනුද්ධංසෙන්තස්ස භික්ඛුස්ස දුක්කටං.

එවං ද්විසුපි අට්ඨකථාවචනෙසු අධිප්පායං විභාවෙන්වා ඉදානි පච්ඡිමෙ පාවිත්තියවාදෙ දොසං දස්සෙත්වා පුරිමදුක්කටවාදමෙව පතිට්ඨාපෙතුං “තත්‍ර පනා” තිආදි වුත්තං. තත්ථ විසුන්ති සම්පජානමුසාවාදෙ පාවිත්තියතො (පාවි. 1) විසුං පාවිත්තියං වුත්තං, තත්ථ අනන්තොගධහාවාති අධිප්පායො. තස්මාති යස්මා අමුලකානුද්ධංසනෙ විසුඤ්ඤෙව පාවිත්තියං පඤ්ඤත්තං, තස්මා පුරිමනායොති දුක්කටවාදො. එවං අන්තරා පවිට්ඨං දුක්කටපාවිත්තියවාදං දස්සෙත්වා ඉදානි පාකටමෙව අත්ථං විභාවෙතුං “තථා භික්ඛුනී” තිආදි ආරද්ධං. තත්ථ තථාති යථා භික්ඛුස්ස භික්ඛුං, භික්ඛුනිඤ්ච අනුද්ධංසෙන්තස්ස සඬ්ඝාදිසෙසදුක්කටාති වුත්තාති, තථාති අත්ථො. එතෙහි නාසනා නත්ථීති සාමඤ්ඤතො වුත්තං, දුක්කටෙන ඉමිස්සා පන නාසනා නත්ථීති අධිප්පායො. දුස්සීලාති පාරාජිකා.

386. ආකාරනානත්තෙනාති දුස්සිකාකාරස්ස, දුස්සකාකාරස්ස ච නානත්තෙන. අනභිරද්ධොති අතුට්ඨො. තෙනාහ “න සුඛිතො” ති. න පසාදිතොති අනුප්පාදිතප්පසාදො. බීල-සද්දො ටද්ධහාවචනො, කචචරපරියායො ච හොතීති ආහ “විත්ත...පෙ.... බීල” ත්ති. නප්පතීතොති පිතිසුඛාදිහි න අභිගතො න උපගතො. තෙනාහ “න අභිසටො” ති.

යෙන දුට්ඨොති ච කුපිතොති ච වුත්තොති එත්ථ යෙන දුට්ඨොති ච වුත්තො යෙන කුපිතොති ච වුත්තො, තං මාතිකායඤ්ච පදභාජනෙ (පාරා. 386) ච වුත්තං උභයම්පෙතන්ති යොජෙතබ්බං. ද්විතීති “තෙන ච කොපෙන, තෙන ච දොසෙන” ති වුත්තකොපදොසපදෙහි ද්විතී, අත්ථතො පන ද්විතීපි දොසො ච දස්සිතොති ආහ “සඬ්ඛාරක්ඛන්ධමෙව දස්සෙති” ති. යායාති අනත්තමනතාය.

න වුදිතකවසෙනාති යදි වුදිතකවසෙනාපි අමුලකං අධිප්පෙනං සියා, අමුලකං නාම අනජ්ඣාපන්නන්ති පදභාජනං වදෙය්‍යාති අධිප්පායො. යං පාරාජිකන්ති භික්ඛුනො අනුරූපෙසු එකුනවිසතියා පාරාජිකෙසු අඤ්ඤතරං. පදභාජනෙ (පාරා. 386) පන භික්ඛුවිහඩගෙ ආගතානෙව ගහෙත්වා “චතුත්තං අඤ්ඤතරොනා” ති වුත්තං. එතං ඉධ අප්පමාණන්ති එතං ආපන්නානාපන්නතං ඉධානුද්ධංසනෙ ආපන්නියා අනඬ්ගං, ආපන්නිං පන ආපන්නෙ වා අනාපන්නෙ වා පුග්ගලෙ “අනාපන්නො එසො සුද්ධො” ති සුද්ධසඤ්ඤාය වා විමතියා වා වාචනාධිප්පායොව ඉධ අඬ්ගන්ති අධිප්පායො.

තථෙවාති පසාදසොතෙන, දිබ්බසොතෙන වාති ඉමමත්ථං අතිදිසති. දිට්ඨානුසාරොතෙව සමුප්පන්නා පරිසඬ්කාව දිට්ඨපරිසඬ්කිතං නාම. එවං සෙසෙසුපි. “අදිස්වා වා” ති ඉදං උක්කට්ඨවසෙන වුත්තං, දිස්වා පක්කන්තෙසුපි දොසො නත්ථියෙව. ඉමෙසන්ති ඉමෙහි. කර්ස්සන්තීති තස්මිං බණ්ණ උප්පජ්ජනාකාරදස්සනං, පච්ඡා පන එත්තකෙන කාලෙන කතං වාති සඬ්කාය වොදෙති. න භි කර්ස්සන්තීති වොදනා අත්ථි. “අරිට්ඨං පීත” න්ති ඉදං මුඛෙ සුරාගන්ධවායනනිමිත්තදස්සනං. අරිට්ඨඤ්ඤි සුරාසදිසවණ්ණගන්ධං කප්පියහෙසජ්ජං.

දිට්ඨං අත්ථි සමුලකන්තිආදීසු අජ්ඣාචාරස්ස සම්භවාසම්භවානං මූලාමූලභාවදස්සනං. අත්ථි සඤ්ඤාසමුලකන්තිආදි පන දිට්ඨසඤ්ඤාය සම්භවාසම්භවානං මූලාමූලභාවදස්සනං. දිස්වා ච දිට්ඨසඤ්ඤී හුත්වා වොදෙතීති එත්ථ යං වොදෙති, තතො අඤ්ඤං පුග්ගලං විතික්කමන්තං, පටිච්ඡන්තොකාසතො නික්ඛමන්තං වා දිස්වා “අයං සො” ති සඤ්ඤාය වොදෙන්නොපි සඬ්ගස්හති. එස නයො සුතාදීසුපි. සමුලකෙන වා සඤ්ඤාසමුලකෙන වාති එත්ථ පාරාජිකමාපන්නං දිට්ඨාදිමුලකෙන ච “අයං ආපන්නො” ති අසුද්ධසඤ්ඤාය වොදෙන්නො සමුලකෙන වොදෙති නාම. සඤ්ඤාසමුලකත්තෙ එව අනාපන්නිසම්භවතො ආපන්නෙ වා අනාපන්නෙ වා පුග්ගලෙ ආපන්නසඤ්ඤී දිට්ඨාදීසු, අදිට්ඨාදීසු වා මූලෙසු

දිට්ඨසුතාදිසඤ්ඤී තෙන දිට්ඨාදිමූලකෙන තං පුග්ගලං වොදෙන්තො සඤ්ඤාසමූලකෙන වොදෙති නාම. ඉමෙසං අනාපත්ති, චුත්තවිපරියායෙන ආපත්තිවාමර අත්ථො වෙදිතබ්බො.

සමීපෙ යත්වාති හත්ථවිකාරවච්ඡොසානං වොදනාවසෙන පවත්තියමානානං දස්සනසවනුපවාමර යත්වාති අත්ථො. කෙච් පන “ද්වාදසහත්ථබ්බන්තරෙ යත්වා”ති (සාරත්ථ. ටී. 2.385-386) වදන්ති, තං න යුත්තං. පරතො බාතිරෙකතො අනාපත්තිං දස්සෙන්තෙන “දුතං වා පණ්ණං වා සාසනං වා පෙසෙත්වා”ති එත්තකමෙව චුත්තං, න පන “ද්වාදසහත්ථං මුඤ්චිත්වා වොදෙන්තස්ස සීසං න එති”ති චුත්තං. වාචාය වාචායාති සකිං ආණත්තස්ස සකලමිපි දිවසං වදන්තො වාචාය වාචාය වොදාපකස්සෙව ආපත්ති. සොපිති ආණත්තොපි. තස්ස ච “මයාපි දිට්ඨ”න්තිආදිං අවත්වාපි “අමූලක”න්ති සඤ්ඤාය වාවනාධිප්පායෙන “ත්වං පාරාජිකං ධම්මං අජ්ඣාපන්තොසී”ති ඉදමෙව වාවං පරස්ස වචනං විය අකත්වා සාමඤ්ඤතො වදන්තස්සාපි සඬ්ඝාදිසෙසො එව. සතිපි පන අනුද්ධංසනාධිප්පායෙ “අසුකෙන එවං චුත්ත”න්ති පරෙන චුත්තමෙව වදන්තස්ස නත්ථි සඬ්ඝාදිසෙසො. සථෙ පන පරෙන අචුත්තමිපි චුත්තන්ති වදති, ආපත්ති එව.

සම්බහුලා සම්බහුලෙ සම්බහුලෙහි වත්ථුහිති එත්ථ සම්බහුලෙහි චුදිතකබ්බත්තනිද්දෙසෙන පුරිමෙසු තීසු වාරෙසු චුදිතකබ්බත්තෙනාපි වාරහෙදසබ්භාවං ඤාපෙති. එකස්මිඤ්ච චුදිතකවත්ථුවොදකහෙදෙන ඉදං චතුක්කං චුත්තං, චුදිතකබ්බත්තෙනාපි චතුක්කන්තරං ලබ්භතිති අට්ඨකං හොති එව.

අමූලකවොදනාපසඬගෙන සමූලකවොදනාලක්ඛණාදිං දස්සෙතුං “වොදෙතුං පන කො ලහති”තිආදි ආරද්ධං. භික්ඛුස්ස සුත්වා වොදෙතිතිආදි සුත්තං යස්මා යෙ වොදකස්ස අඤ්ඤෙසං විපත්තිං පකාසෙන්ති, තෙපි තස්මිං බණ්ණෙ වොදකභාවෙ යත්වාච පකාසෙන්ති, තෙසඤ්ච වචනං ගහෙන්වා ඉතරොපි යස්මා වොදෙතුඤ්ච අසම්පට්ඨිජන්තං තෙහි තිත්ථියසාවකපරියොසානෙනි පයමවොදකෙහි සම්පට්ඨිජාපෙතුඤ්ච ලහති, තස්මා ඉධ සාවකභාවෙන උද්ධටන්ති වෙදිතබ්බං.

දුතං වාතිආදිසු “ත්වං එවං ගන්ත්වා වොදෙහි”ති දුතං වා පෙසෙත්වා යො වොදෙතුං සක්කොති, තස්ස පණ්ණං, මූලසාසනං වා පෙසෙත්වා. සමයෙනාති පකතියා ජානනක්ඛණෙ.

ගරුකානං ද්විත්තන්ති පාරාජිකසඬ්ඝාදිසෙසානං. මිච්ඡාදිට්ඨි නාම “නත්ථි දිත්ත”න්තිආදිනයජ්ජවත්තා (ම. නි. 1.445; 2.94, 95, 225; 3.91, 116, 136; සං. නි. 3.210) දසවත්ථුකා දිට්ඨි, සස්සතුච්ඡෙදසඬ්ඛානං අන්තං ගණ්භාපකදිට්ඨි අන්තග්ගාහිකා නාම. ආජීවහෙතු පඤ්ඤත්තානං ඡන්තන්ති ආජීවහෙතුපි ආපජ්ජිතබ්බානං උත්තරිමනුස්සධම්මපාරාජිකං (පාරා. 195), සඤ්චරිත්තෙ (පාරා. 301, 302) සඬ්ඝාදිසෙසො, “යො තෙ විහාරෙ වසති, සො අරහ”ති (පාරා. 220) පරියායෙන ථුල්ලච්චයං, හික්ඛුස්ස පණිතභොජනවිඤ්ඤත්තියා පාවිත්තියං (පාවි. 257), හික්ඛුනියාපණිතභොජනවිඤ්ඤත්තියා පාටිදෙසනීයං (පාවි. 1236), සුපොදනවිඤ්ඤත්තියා (පාවි. 612-613) දුක්කටන්ති ඉමෙසං පරිවාරෙ (පරි. 287) වුත්තානං ඡන්තං. න හෙතා ආපත්තියො ආජීවහෙතු එව පඤ්ඤත්තා සඤ්චරිත්තාදීනං අඤ්ඤාපි ආපජ්ජිතබ්බතො. ආජීවහෙතුපි එතාසං ආපජ්ජනං සන්ධාය එවං වුත්තං, ආජීවහෙතුපි පඤ්ඤත්තානන්ති අත්ථො. න කෙවලඤ්ච එතා එව, අඤ්ඤාපි අදින්නාදානකුලදුසනපාණවධවෙජ්ජකම්මාදිවසෙන ආජීවහෙතු ආපජ්ජිතබ්බාපි සන්ති, තා පන ආපත්තිසහආගතාය පාරාජිකාදීසු ඡසු එව සඬ්ගය්හන්තිති විසුං න වුත්තාති වෙදිතබ්බා.

එත්තාවතා පන සීසං න එතීති සඬ්ඝාදිසෙසං සන්ධාය වුත්තං, වොදනා පන කතා එව හොති. තිංසානීති තිංසං එතෙසමත්ථිති තිංසානි, තිංසාධිකානීති වුත්තං හොති. නවුතානීති එත්ථාපි එසෙව නයො.

අත්තාදානං ආදාතුකාමෙතාති එත්ථ අත්තනා ආදාතබ්බතො දිට්ඨාදිමූලකෙහි ගහෙතබ්බතො පරස්ස විජ්ජන්දිතුං අදත්ථා පග්ගණ්භනතො අත්තාදානන්ති වොදනා වුච්චති, තං ආදාතුකාමෙන, වොදනං කත්තුකාමෙතාති අත්ථො.

උබ්බාහිකායාති උබ්බහන්ති වියොජෙන්නි එතාය අලජ්ජීනං තජ්ජනිං වා කලහං වාති උබ්බාහිකා, සඬ්ඝසම්මුති, තාය. විනිච්ඡිනනං නාම තාය සම්මතහික්ඛුහි විනිච්ඡිනනමෙව. අලජ්ජුස්සන්තාය හි පරිසාය සමථක්ඛන්ධකෙ (වුළුව. 227) ආගතෙහි දසඬ්ගෙහි සමන්තාගතා ද්වෙ තයො හික්ඛු තත්ථෙව වුත්තාය ඤත්තිදුතියකම්මවාචාය සම්මන්තිතබ්බා, තෙහි ව සම්මතෙහි විසුං වා නිසීදිත්ථා, තස්සා එව වා පරිසාය “අඤ්ඤෙහි න කිඤ්චි කථෙතබ්බ”න්ති සාවෙත්ථා තං අධිකරණං විනිච්ඡිතබ්බං.

කිම්භිති කිස්මිං වත්ථුස්මිං, කතරවිපත්තියන්ති අත්ථො. “කිම්භි නං නාමා”ති ඉදං “කතරාය විපත්තියා එතං වොදෙසී”ති යාය කායවි විඤ්ඤායමානාය භාසාය චුත්තෙපි වොදකස්ස විනයෙ අපකතඤ්ඤානාය “සීලාචාරදිට්ඨිආජීවවිපත්තිසු කතරායාති මං පුච්ඡති”ති ඤාතුං අසක්කොන්තස්ස පුච්ඡා, න පන කිම්භිතිආදිපදත්ථමත්තං අජානන්තස්ස. න හි අනුච්ඡේදකො වොදකං බාලං අපරිචිතභාසාය “කිම්භි න”න්ති පුච්ඡති. “කිම්භි නම්පි න ජානාසී”ති ඉදම්පි වචනමත්තං සන්ධාය චුත්තං න හොති, “කතරවිපත්තියා”ති චුත්තෙ “අසුකාය විපත්තියා”ති වත්තුම්පි න ජානාසීති වචනස්ස අධිජ්ජායමෙව සන්ධාය චුත්තන්ති ගහෙතඛිබ්බං. තෙනෙව වක්ඛති “බාලස්ස ලජ්ජිස්ස නයො දාතඛිබ්බො”ති වත්ථා ව “කිම්භි නං වොදෙසීති සීලවිපත්තියා”තිආදි අධිජ්ජායජ්ජකාසනමෙව නයදානං චුත්තං, න පන කිම්භි-නං-පදානං පරියායමත්තදස්සනං. න හි බාලො “කතරවිපත්තියං නං වොදෙසී”ති ඉමස්ස වචනස්ස අත්ථෙ ඤාතෙපි විපත්තිජ්ජහෙදනං, අත්තනා වොදියමානං විපත්තිසරූපඤ්ඤා ජානිතුං සක්කොති, තස්මා තෙනෙව අජානනෙන අලජ්ජී අපසාදෙතඛිබ්බො. “කිම්භි න”න්ති ඉදම්පි උපලක්ඛණමත්තං, අඤ්ඤාන වා යෙන කෙනවි ආකාරෙන අවිඤ්ඤානං පකාසෙත්ථා විස්සජ්ජෙතඛිබ්බොව.

“දුම්මච්ඡකුනං පුග්ගලානං නිග්ගහායා”තිආදිවචනතො (පාරා. 39; පරි. 2) “අලජ්ජීනිග්ගහත්ථාය...පෙ.... පඤ්ඤත්ත”න්ති චුත්තං. එහිතීති හි-කාරො එත්ථ ආගමො දිට්ඨිබ්බො, ආගමිස්සතීති අත්ථො. දිට්ඨසන්තානෙනාති දිට්ඨනියාමෙන. අලජ්ජිස්ස පටිඤ්ඤාය එව කාතඛිබ්බන්ති වචනපටිවචනක්කමෙනෙව දොසෙ ආවිභූතෙපි අලජ්ජිස්ස “අසුද්ධොහ”න්ති දොසසම්පටිච්ඡනපඤ්ඤාය එව ආපත්තියා කාතඛිබ්බන්ති අත්ථො. කෙවි පන “අලජ්ජිස්ස එතං නත්ථිති සුද්ධපටිඤ්ඤාය එව අනාපත්තියා කාතඛිබ්බන්ති අයමෙත්ථ අත්ථො සඬගහිතො”ති වදන්ති, තං න යුත්තං අනුච්ඡේදකස්සෙව නිරත්ථකත්තාපත්තිතො වොදකෙනෙව අලජ්ජිපටිඤ්ඤාය ධාතඛිබ්බතො. දොසාපගමපටිඤ්ඤා එව හි ඉධ පටිඤ්ඤාති අධිජ්ජෙතා. තෙනෙව වක්ඛති “එතම්පි නත්ථිති පටිඤ්ඤං න දෙති”තිආදි (පාරා. අට්ඨ. 2.385-386).

තදත්ථදීපනත්ථන්ති අලජ්ජිස්ස දොසෙ ආවිභූතෙපි තස්ස දොසාපගමපටිඤ්ඤාය එව කාතඛිබ්බාදීපනත්ථං. විවාදවත්ථුසඬබාතෙ අත්ථෙ පච්චත්ථිකා අත්ථපච්චත්ථිකා. සඤ්ඤං දත්ථාති නෙසං කථාපච්ඡෙදත්ථං, අභිමුඛකරණත්ථඤ්ඤා සද්දං කත්ථා. විනිවිජ්ජිතුං අනනුච්ඡවිකොති “අසුද්ධො”ති සඤ්ඤාය වොදකපක්ඛෙ පටිට්ඨත්තා

අනුවර්තකභාවතො බහිභූතත්තා අනුවර්තකං අසක්කුණෙය්‍යාතං සන්ධාය චුත්තං. සන්දෙහෙ එව හි සති අනුවර්තකං සක්කා, අසුද්ධදිට්ඨියා පන සති චුදිතකෙන චුත්තං සබ්බං අසච්චතොපි පටිභාති, කථං තත්ථ අනුවර්තනා සියාති.

“තථා නාසිතකොව භවිස්සති” ති ඉමිනා විනිවිජයං අදත්වා සඬ්ඝතො වියොජනං නාම ලිඬගනාසනා විය අයම්පි එකො නාසනප්පකාරොති දස්සෙති. විරද්ධං හොතිති සඤ්චිච්ච ආපත්තිං සහසා ආපන්නො හොති. “ආදිතො පටියාය අලජ්ජී නාම නත්ථී” ති ඉදං “පක්ඛානුරක්ඛණත්ථාය පටිඤ්ඤං න දෙති” ති ඉමස්ස අලජ්ජිලක්ඛණසම්භවස්ස කාරණවචනං. පටිච්ඡාදිතකාලතො පටියාය අලජ්ජී නාම එව, පුරිමො ලජ්ජිභාවො න රක්ඛතිති අත්ථො. පටිඤ්ඤං න දෙතිති සචෙ මයා කතදොසං චක්ඛාමි, මය්හං අනුවත්තකා හිජ්ජස්සන්තිති පටිඤ්ඤං න දෙති. යානෙ න තිට්ඨතීති ලජ්ජිට්ඨානෙ න තිට්ඨති, කායවාචාසු චිතික්කමො හොති එවාති අධිප්පායො. තෙනාහ “විනිවිජයො න දාතබ්බො” ති, පුබ්බෙ පක්ඛිකානං පටිඤ්ඤාය වූපසම්මස්සාපි අධිකරණස්ස දූවූපසන්නතාය අයම්පි තථා නාසිතකොව භවිස්සතිති අධිප්පායො.

චුදිතකචොදකෙසු පටිපත්තිං ඤාත්වාති “තුම්හෙ අම්භාකං විනිවිජයෙන තුට්ඨා භවිස්සථා” තිආදිනා චුත්තං චුදිතකචොදකෙසු අනුවර්තකෙන පටිපජ්ජිතබ්බකම්මං ඤාත්වා. විනිවිජයො මජ්ඣෙති ආපත්තිති වා අනාපත්තිති වා විනිවිජයපරියොසානඅනුවර්තනානං මජ්ඣං නාමාති අත්ථො.

අමුලකම්පි සමුලකං කත්වා වදන්තිති ආහ “ද්වෙ මූලානී” ති. කාලෙන චක්ඛාමිතිආදීසු ඔකාසං කාරාපෙත්වා වදන්තො කාලෙන වදති නාම. සලාකග්ගයාගුඅග්ගහික්ඛාවාරට්ඨානාදීසු චොදෙන්තො අකාලෙන වදති නාම. දොසතො වුට්ඨාපෙතුකාමතාය වදන්තො අත්ථසංහිතෙන වදති නාම. දොසන්තරොති දොසචිත්තො. පන්තරසසු ධම්මෙසුති “පරිසුද්ධකායසමආචාරතා, තථා වචිසමාචාරතා, සබ්බුමචාරීසු මෙත්තචිත්තතා, බහුස්සුතතා, උභින්නං පාතිමොක්ඛානං ස්වාගතාදිතා, කාලෙන චක්ඛාමි” තිආදිනා (පරි. 362) චුත්තපඤ්චධම්මා ච කාරුඤ්ඤතා, හිතෙසිතා, අනුකම්පතා, ආපත්තිවුට්ඨානතා, විනයපුරෙක්ඛාරතාති (චූළව. 401) ඉමෙසු පන්තරසසු. තත්ථ “කාරුඤ්ඤතා” ති ඉමිනා කරුණා දස්සිතා. හිතෙසිතාති හිතගවෙසනතා. අනුකම්පතාති තෙන හිතෙන සංයොජනතා, ඉමෙහි ද්විහිපි මෙත්තා දස්සිතා. ආපත්තිවුට්ඨානතාති සුද්ධන්තෙ

පතිට්ඨාපනතා. වත්ථුං වොදෙත්වා සාරෙත්වා පටිඤ්ඤං ආරොපෙත්වා යථාපටිඤ්ඤාය කම්මකරණං විනයපුරෙක්ඛාරතා නාම.

අධිකරණටියෙනාති අධිකාතබ්බටියෙන, සමථෙහි වූපසමෙතබ්බටියෙනාති අත්ථො. තං නානත්තං දස්සෙතුන්ති ඉධ අනාධිප්පෙතම්පි අත්ථුද්ධාරවසෙන තං නානත්තං දස්සෙතුන්ති අධිප්පායො. තෙනෙව චක්ඛති “සෙසානි අත්ථුද්ධාරවසෙන චුත්තානි”ති (පාරා. අට්ඨ. 2.385-386). යං අධිකිච්චාතිආදිනා අධිකරණසද්දස්ස කම්මසාධනතා චුත්තා.

ගාහන්ති “අසුකං වොදෙස්සාමි”ති මනසා වොදනාකාරස්ස ගහණං. චෙතනන්ති “වොදෙස්සාමි”ති උප්පන්නචිත්තබ්‍යාපාරසඬ්ඛාතං චිත්තකම්මං. අක්ඛන්තින්ති චුදිතකස්ස විපත්තිං දිස්වා උප්පන්නං කොධං අසහනං, තථා පවත්තං වා යං කිඤ්චි චිත්තචෙතසිකරාසිං. වොහාරන්ති වොදනාවසප්පවත්තවචනං. පණ්ණත්තින්ති වොදනාවසප්පවත්තං මනසා පරිකප්පිතං නාමපණ්ණත්තිං. අත්තාදානං ගහෙත්වාති වොදනං මනසා ගහෙත්වා. තං අධිකරණන්ති තං ගාහලක්ඛණං අධිකරණං. නිරුජ්ඣති චෙතනාය ඛණිකත්තා, සා ච සමථප්පත්තා හොතීති එවමෙත්ථ අනිට්ඨප්පසඬ්ගො වෙදිතබ්බො. එවං උපරිපි “තුණ්හි හොති”ති ඉමිනා වොහාරවචනස්ස නිරොධං දස්සෙති. තෙනාහ “තං අධිකරණං සමථප්පත්තං හවිස්සති”ති. “තස්මා පණ්ණත්ති අධිකරණ”න්ති අට්ඨකථාසු කතසන්නිට්ඨානං දස්සෙත්වා ඉදානි තස්සාපි එකච්චෙහි පටික්ඛිත්තභාවං දස්සෙත්වා පුන තම්පි පටිසෙධෙත්වා අට්ඨකථාසු චුත්තපණ්ණත්තියා එව අධිකරණතං සමත්ථෙතුං “තං පනෙත”න්තිආදිමාහ. තත්ථ තං පනෙතන්ති පණ්ණත්ති අධිකරණන්ති එතං ගහණං විරුජ්ඣතීති සම්බන්ධො. පාරාජිකාදිආපත්ති එකන්තඅකුසලසභාවා වා අබ්‍යාකතසභාවා වා හොතීති සඤ්ඤාය “මෙථුනධම්මපාරාජිකාපත්ති”තිආදිකං සුත්තං පණ්ණත්තිඅධිකරණවාදෙන විරුජ්ඣතීති දස්සෙතුං උද්ධටං. තෙනාහ “න හි තෙ...පෙ....අච්චන්තඅකුසලත්තා”තිආදි. තෙති අට්ඨකථාවරියා.

අමුලකඤ්චෙව තං අධිකරණන්ති එත්ථ අමුලකපාරාජිකමෙව අධිකරණ-සද්දෙන අධිප්පෙතන්ති දස්සෙතුං “යඤ්චෙත”න්තිආදි චුත්තං. යස්මා පනාතිආදි පන ඉධාධිප්පෙතාය අමුලකපාරාජිකාපත්තියා එව පණ්ණත්තිභාවො යුජ්ජතීති දස්සෙතුං ආරද්ධං. තත්ථ යාය පණ්ණත්තියාති සභාවතො පරිසුද්ධෙපි පුග්ගලෙ “පාරාජිකො”තිආදිනා වොදකෙන පවත්තිතං නාමපණ්ණත්තිං සන්ධාය වදති. පඤ්ඤත්තොති කථිතො.

අධිකරණ පවත්වන්නානි අවිජ්ජමානෙපි මනසා ආරොපිතමත්තෙ ආපත්තාධිකරණෙ වාචකභාවෙන පවත්වන්නා.

එවං නාමපණ්ණත්තිවසෙන ඉමස්මිං සික්ඛාපදෙ ආපත්තාධිකරණස්ස පඤ්ඤත්තිභාවං දස්සෙත්වා ඉදානි අත්ථපණ්ණත්තිවසෙනාපි දස්සෙතුං “යස්මා වාය”න්තිආදි වුත්තං. පඤ්ඤත්තිමත්තමෙවානි අවිජ්ජමානස්ස විජ්ජමානාකාරෙන මනසා ආරොපිතඅත්ථපණ්ණත්තිමත්තමෙවානි අත්ථො. තඤ්ච ඛො ඉධෙවානි තඤ්ච යථාචුත්තපරියායෙන පණ්ණත්තියා අධිකරණත්තං ඉධෙව ඉමස්මිං එව සික්ඛාපදෙ. එකෙති කෙවි. තං න යුත්තන්ති යං එකච්චෙහි අට්ඨකථාසු වුත්තං, අධිකරණස්ස පණ්ණත්තිභාවං නිසෙධෙත්වා කුසලාදිපරමත්ථභාවං සාධෙතුං “තං පනෙතං මෙටුනධම්මපාරාජිකාපත්ති”තිආදිනා පපඤ්චතො දස්සිතො, තං න යුත්තන්ති අත්ථො. තත්ථ කාරණමාහ “ආදිකම්මිකස්සා”තිආදිනා, තෙන ච තස්මිං වාදෙ යදි ආපත්ති නාම අකුසලා වා අබ්‍යාකතා වා භවෙය්‍යා, කථං ආදිකම්මිකස්ස අනාපත්ති භවෙය්‍යා? තස්සාපි අකුසලාදීනං උප්පන්නත්තා භගවතො සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තිතො පටියාය යාව ආපත්තීතිපි න සක්කා වත්තුං, මෙටුනාදීසු අකුසලාදීනං සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තිතො පුබ්බෙපි සමුප්පත්තිතො. තතො එව අනුපසම්පන්නානම්පි ආපත්තිප්පසඬගො, ගිලානාදීනං උප්පන්නත්තා අනුපඤ්ඤත්තියාපි අනාපත්තිඅභාවප්පසඬගො ච සියා. අථ මතං “න කෙවලං අකුසලාදි එව, අථ ඛො භගවතා පටික්ඛිත්තභාවං ජානන්තස්ස සමුප්පජ්ජමානා එව අකුසලාදියො ආපත්ති”ති, තම්පි අසාරං, සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තිං අජානිත්වා විනික්කමන්තස්ස මෙටුනාදීසු අනාපත්තිප්පසඬගතො, අකුසලාදිසභාවාය ච ආපත්තියා එකපයොගාදීසු එකත්තාදිපි න සියා. න හි සකලම්පි දිවසං ඉත්ථිං කායතො අමොචෙත්වා චුසන්තස්ස එකමෙවාකුසලං උප්පජ්ජති, බහු වා ඉත්ථියො චුසිත්වා අපගච්ඡන්තස්ස බහුනි, යෙනාපත්තියා එකත්තං, බහුත්තං වා සියාති එවමාදිකං අයුත්තිං සඬගහෙත්වා දස්සිතන්ති වෙදිතබ්බං.

තත්ථ වත්ථුඤ්ඤානි විනික්කමො. තඤ්හි ආපත්තිසම්මුතිපඤ්ඤාපනස්ස ඔකාසට්ඨෙත “වත්ථු”ති වුච්චති. ගොත්තන්ති අදින්නාදානාදිතො බුද්ධිසද්දනිවත්තනට්ඨෙත පරිකප්පිතසාමඤ්ඤාකාරො ගොත්තං. නාමන්ති අවිජ්ජමානනාමපඤ්ඤත්ති. තස්ස පන පාරාජිකන්ති නාමස්ස අත්ථභූතා ආපත්ති අත්ථපඤ්ඤත්ති එවානි දට්ඨබ්බං. යං පන “විවාදාධිකරණං සියා කුසල”න්තිආදි (චූළව. 220; පරි. 303), “ආපත්තාධිකරණං සියා අකුසල”න්තිආදි (චූළව. 222) ච සුත්තං තෙහි සමුද්ධං, තම්පි න විවාදාදීනං

කුසලාදිභාවස්ස පරියායදෙසිතත්තාති යං එත්ථ චත්තබ්බං, තං හෙට්ඨා පටිමපාරාජිකසමුට්ඨානාදිවණ්ණනාය සාරත්ථදීපනියං විරද්ධට්ඨානසොධනත්ථං විත්ථාරතො චුත්තන්ති තත්ථෙව තං ගහෙතබ්බං, සාරත්ථදීපනීකාරකස්ස අකුසලාදිරූපාව ආපත්තීති ලද්ධි, තෙනෙව සො ඉධාපි “තස්මා පණ්ණත්තිඅධිකරණන්ති අට්ඨකථාසු කතසන්නිට්ඨානං දස්සෙත්වා ඉදානි තම්පි න යුත්තන්ති දස්සෙතුං ‘තං පනෙත්’ න්තිආදිමාහා” ති (සාරත්ථ. ටී. 2.385-386) එවං අත්තනො ලද්ධිං අට්ඨකථාවරියස්සපි ලද්ධිං කත්වා ගන්ථවිරොධම්පි අනොලොකෙත්වා දස්සෙසි. න හෙත්ථ බුද්ධසොසාවරියො අට්ඨකථාවාදං අයුත්තන්ති දස්සෙතුං “තං පනෙත්” න්තිආදිමාරහි “පණ්ණත්තිමත්තමෙව ආපත්තාධිකරණන්ති වෙදිතබ්බං” න්ති සයමෙව උපරි කථනතො, අථ ඛො දුල්ලද්ධිකානං එකච්චානං තත්ථ විජ්ජට්ඨත්තිං දස්සෙත්වා පුන තං පටිසෙධෙතුකාමො ආරහි, තෙනෙව අත්තෙ “එකෙ” ති චුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. විවාදාදීනං කුසලාදිකත්තෙ තංසමථානම්පි තබ්භාවො ආපජ්ජති පරමත්ථෙසු පණ්ණත්තියා සමථායොගාති ආහ “කුසලාදිසමථෙහි” ති. පඤ්ඤත්තිසභාවානමෙව චතුන්නං අධිකරණානං සමථෙහි අධිකරණීයතා, න පන කුසලාදිපරමත්ථරූපානං තෙසං තෙසං බණ්ණිකතාය සයමෙව සමථජ්ජත්තිතොති හෙට්ඨා සමත්ථීතමත්ථං නිගමනවසෙන දස්සෙත්තෙන “ඉති ඉමිනා අධිකරණට්ඨෙයනා” ති චුත්තං, තස්ස යථාචුත්තනයෙන සමථෙහි අධිකරණීයතායාති අත්ථො. “ඉධෙකච්චො” ති ඉමිනා ඉධාධිජ්ජෙතං විවාදං නිවත්තෙති.

අනුචාදොති විපත්තීහි උපවදනා වෙව වොදනා ව. තත්ථ උපවදනා නාම ගරහා, අක්කොසො ව. පඤ්චපීති මාතිකාපරියාපන්නාපත්තියො සන්ධාය චුත්තං. කිච්චයතාති කත්තබ්බතා. සපදානුක්කමනිද්දෙසස්සාති එත්ථ පදානුක්කමනිද්දෙසොති පදභාජනං චුච්චති, තෙන සහිතස්ස සික්ඛාපදස්සාති අත්ථො.

387. අස්සාති කත්තුඅත්ථෙ සාම්ච්චනන්ති ආහ “එතෙන වොදකෙනා” තිආදි. දිට්ඨමූලකෙ පනාති “දිට්ඨස්ස හොති පාරාජිකං ධම්මං අජ්ඣාපජ්ජන්තො” තිආදි (පාරා. 387) පාළිවාරං සන්ධාය චුත්තං. තත්ථ ඉත්ථියා සද්ධිං රහොනිසජ්ජාදිදස්සනමත්තවසෙන පාරාජිකං ධම්මං අජ්ඣාපජ්ජන්තො පුග්ගලො තෙන දිට්ඨො, න පන මග්ගෙන මග්ගජ්ජට්ඨපාදනාදිදස්සනවසෙන. යදි හි තෙන සො තථා දිට්ඨො භවෙය්, අසුද්ධසඤ්ඤී එවායං තස්මිං පුග්ගලෙ සියා, අසුද්ධසඤ්ඤාය ව සුද්ධං වා

අසුද්ධං වා වොදෙන්තස්ස සඨ්ඝාදිසෙසො න සියා “අනාපත්ති සුද්ධෙ අසුද්ධදිට්ඨිස්ස, අසුද්ධෙ අසුද්ධදිට්ඨිස්සා”ති ආදිවචනතො (පාරා. 390). තස්මා ඉත්ථියා සද්ධිං රහොනිසජ්ජාදිමත්තමෙව දිස්වාපි “සද්ධො කුලපුත්තො, නායං පාරාජිකං ආපජ්ජති”ති තස්මිං සුද්ධසඤ්ඤස්ස වා වෙමතිකස්ස වා “සුතො මයා පාරාජිකං ධම්මං අජ්ඣාපජ්ජන්තො”ති ආදිනා නියමෙත්වා වොදෙන්තස්සෙව සඨ්ඝාදිසෙසො, න අසුද්ධසඤ්ඤස්ස, තස්ස පන දිට්ඨං සුතන්ති මුසාවාදාදිපච්චයා ලහුකාපත්ති එවාති වෙදිතබ්බං. යදි පන සො තස්මිං සුද්ධදිට්ඨිවාචනාධිජ්ජායොපි දිට්ඨං රහොනිසජ්ජාදිමත්තමෙව වදති, අදිට්ඨං පන මග්ගෙනමග්ගජ්ජපටිපාදනාදිපාරාජිකචත්ථුං වා “අස්සමණොසී”ති ආදිකං වා න වදති, තස්ස අනාපත්ති. අධිකං වදන්තස්ස පන ආපත්තියෙව “අදිට්ඨං දිට්ඨ”න්ති (පාරා. 386-387) චුත්තත්තා. යො පන දිට්ඨෙන රහොනිසජ්ජාදිනා පටිපාදනෙකෙන අසුද්ධසඤ්ඤී හුත්වා වාචනාධිජ්ජායො අදින්නාදානං අජ්ඣාපජ්ජන්තො “දිට්ඨො”ති වා “සුතො”ති වා ආදිං වදති, තස්සාපි න සඨ්ඝාදිසෙසො අසුද්ධෙ අසුද්ධදිට්ඨිතායාති කෙච්චි වදන්ති. අඤ්ඤෙ පන “යෙන පාරාජිකෙන වොදෙති, තෙන සුද්ධසඤ්ඤාභාවා ආපත්තියෙවා”ති වදන්ති, ඉදං යුත්තං. තථා හි චුත්තං මාතිකාට්ඨකථායං (කඨ්ඨා. අට්ඨ. දුට්ඨදොසසික්ඛාපදවණ්ණනා) “යෙන පාරාජිකෙන වොදෙති, තං ‘අයං අනජ්ඣාපන්තො’ති ඤත්වා වාචනාධිජ්ජායෙන...පෙ....සඨ්ඝාදිසෙසො”ති. ඉමිනා නයෙන සුතාදිමූලකෙසුපි විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බො. අඤ්ඤානු ආගතෙසුති ඔමසවාදාදිසු ආගතෙසු. අවස්සුතොති තිහිපි ද්වාරෙහි පාරාජිකචත්ථුහුතදුච්චරිතානුවස්සනෙන තින්තො. කසම්බුජාතොති කචචරහුතො, නිස්සාරොති අත්ථො.

කොණ්ඩොති වොරො, දුස්සිලොති අත්ථො. ජෙට්ඨබ්බතිකොති කාලකණ්ණිදෙව්වතෙ නියුත්තො තිත්ථියොති වදති, සා කිර කාලකණ්ණිසිරිදෙවියා ජෙට්ඨාති චුත්තා. යදග්ගෙනාති යෙන කාරණෙන, යත්තකෙනාති අත්ථො. තදග්ගෙනාති එත්ථාපි එසෙව නයො. නො කජ්ජෙතිආදි වෙමතිකභාවදීපනත්ථමෙව චුත්තන්ති මහාපදුමත්ථෙරස්ස අධිජ්ජායො.

389. එත්ථාති වොදනායං. තජ්ජනියාදිකම්මං කරස්සාමිති ආපත්තියා වොදෙන්තස්ස අධිජ්ජායො කම්මාධිජ්ජායො නාම. පරිවාසදානාදික්කමෙන ආපත්තිතො වුට්ඨාපෙතුං ආපත්තියා වොදෙන්තස්ස අධිජ්ජායො වුට්ඨානාධිජ්ජායො. උපොසථං, පචාරණං වා සඨ්ඝෙ කාතුං අදානත්ථාය

ආපත්තියා වොදයතො අධිජ්ජායො උපොසථපචාරණට්ඨපනාධිජ්ජායො. අසම්මුඛා...පෙ.... දුක්කටන්ති අනුද්ධංසෙන්තස්සපි අක්කොසන්තස්සපි දුක්කටං.

සබ්බත්ථෙචාති සබ්බාසු අට්ඨකථාසු. උපොසථපචාරණානං ඤත්තිකම්මභාවතො ඤත්තියා චත්තමානාය එව උපොසථපචාරණට්ඨපනං හොති, න නිට්ඨිතාය, සා ච යා-කාරෙ පත්තෙ නිට්ඨිතා නාම හොතීති ආහ “යා-කාරෙ පත්තෙ න ලබ්භතී” ති.

අනුපාසකොති උපාසකොපි සො භික්ඛු න හොති සරණගමනස්සාපි පටිජ්ජස්සද්ධත්තාති වදන්ති. “අනොදිස්ස ධම්මං කටේන්තස්සා” ති ඉමිනා ඔදිස්ස කටේන්තෙන ඔකාසං කාරෙතබ්බන්ති දස්සෙති. ආපත්තිං දෙසෙත්වාති ඔකාසාකාරාපනාපත්තිං දෙසෙත්වා. යං වොදෙති, තස්ස උපසම්පන්නොති සඬ්ඛ්‍යපගමනං, තස්මිං සුද්ධසඤ්ඤිතා වෙමතිකතා වා, යෙන පාරාජිකෙන වොදෙති, තස්ස දිට්ඨාදිවසෙන අමුලකතා, වාවනාධිජ්ජායෙන “ත්ථං පාරාජිකො” තිආදිනා නියමෙත්වා සම්මුඛා වොදනා වොදාපනා, තස්ස තඬ්ඛණවිජානනන්ති ඉමානෙත්ථ පඤ්ච අඬ්ඨාති.

පයමදුට්ඨදොසසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. දුතියදුට්ඨදොසසික්ඛාපදවණ්ණනා

391. නවමෙ මෙත්තියං භික්ඛුනින්ති ලිඬගනාසනාය නාසිතායපි තස්සා භූතපුබ්බවොහාරං ගහෙත්වා චුත්තං. අඤ්ඤභාගස්සාති ටෙරස්ස මනුස්සජාතිභික්ඛුභාවතො අඤ්ඤස්ස තිරච්ඡානජාතිජගලකභාවසඬ්ඛාතස්ස කොට්ඨාසස්ස. ඉදන්ති සාමඤ්ඤතො නපුංසකලිඬගෙන චුත්තං, අයං ජගලකොති අත්ථො. අඤ්ඤභාගොති යථාචුත්තතිරච්ඡානජාතිජගලකභාවසඬ්ඛාතො අඤ්ඤො කොට්ඨාසො, අඤ්ඤභාගස්ස ඉදන්ති අඤ්ඤභාගියන්ති පයමවිග්ගහස්ස අත්ථො, අඤ්ඤභාගමත්ථිති දුතියවිග්ගහස්ස, ද්විහිපි ජගලකොච චුත්තො. ඉදාති ද්විහිපි විග්ගහෙහි චුත්තමෙවත්ථං විත්ථාරතො දස්සෙන්තො “යො හි සො” තිආදිමාහ. තත්ථ යො හි සො ජගලකො චුත්තො, සො අඤ්ඤස්ස භාගස්ස හොතීති ව අඤ්ඤභාගියසඬ්ඛං ලහතීති ව යොජනා. දුතියවිග්ගහස්ස අත්ථං දස්සෙතුං “සො වා” තිආදි චුත්තං. අධිකරණන්ති වෙදිතබ්බොති එත්ථාපි යො හි සො “දබ්බො මල්ලපුත්තො නාමා” ති ජගලකො චුත්තො, සොති ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බං. තඤ්ඤි සන්ධායාති “දබ්බො” ති

නාමකරණස්ස අධිට්ඨානභූතං ඡගලකං සන්ධාය. තෙ භික්ඛූති තෙ අනුයුඤ්ජන්තා භික්ඛූ. ආපත්තියාපි පුග්ගලාධිට්ඨානත්තා “පුග්ගලානංයෙව ලෙසා”ති වුත්තං.

393. යා ව සා අවසානෙ...පෙ....වොදනා වුත්තාති “භික්ඛු සඤ්ඤාදිසෙසං අජ්ඣාපජ්ජන්තො දිට්ඨො භොති සඤ්ඤාදිසෙසෙ සඤ්ඤාදිසෙසදිට්ඨි භොති, තඤ්චෙ පාරාජිකෙන වොදෙති” තිආදිං (පාරා. 407) වොදනාහෙදං සන්ධාය වදති. සත්තන්තම්පි ආපත්තීනං පච්චෙකං පාරාජිකත්තාදිසාමඤ්ඤෙපි මෙටුනාදිත්තාදානාදිවත්ථුතො, රාගදොසත්තාදිසභාවතො ව විසභාගතාපි අත්ථිති ආහ “යස්මා පන...පෙ....න භොති” ති.

වුත්තනෙයෙනෙවාති “සභාගවිසභාගවත්ථුතො” තිආදිනා (පාරා. අට්ඨ. 2.393) වුත්තනෙයෙන. කම්මලක්ඛණං, තංමනසිකාරො ව අවිපත්තකම්මස්ස නිමිත්තතො ඵලපවාරෙන කම්මන්ති වුවවතීති ආහ “තං නිස්සාය උප්පජ්ජනතො” ති. පරිවාසාදිං නිස්සාය මානත්තාදීනං උප්පජ්ජනතො “පුරිමං පුරිම”න්තිආදි වුත්තං.

395. සවත්ථුකං කත්වාති පුග්ගලාධිට්ඨානං කත්වා. දීඝාදිනොති දීඝරස්සාදිලිඬගස්ස. දිට්ඨාදිනොති දිට්ඨපුබ්බාදිනො.

408. ඵවං තථාසඤ්ඤීති අඤ්ඤස්ස මෙටුනාදිකිරියං දිස්වා “අයං සො” ති ඵවං තථාසඤ්ඤී. අඬගාති පයමදුට්ඨයදොසෙ වුත්තසදිසානි, ඉධ පන කිඤ්චිදෙසං ලෙසමත්තං උපාදියනා අධිකා.

දුතියදුට්ඨයදොසසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. පයමසඤ්ඤාදිසික්ඛාපදවණ්ණනා

410. දසමෙ බහුනන්ති දුබ්බලතාය අරඤ්ඤාදිසෙවාය විත්තං සමාහිතං කාතුං අසක්කොන්තානං. දුක්ඛස්සන්තකිරියාය තස්මිං අත්තභාවෙ බුද්ධවචනග්ගහණධාරණාදිසඬාතං බ්‍යඤ්ජනපදමෙව පරමං අස්ස, න මග්ගලාභොති පදපරමො. අභිසම්භූණිත්වාති නිජ්ජාදෙත්වා. ධම්මතො අපෙතං උද්ධම්මං. පටික්ඛිත්තමෙවාති “න, භික්ඛවෙ, අසෙනාසනිකෙන වස්සං උපගන්තබ්බ”න්ති (මහාව. 204) වචනතො වුත්තං, ඉදමෙව වචනං සන්ධාය පාළියම්පි “අට්ඨ මාසෙ” තිආදි (පාරා. 409) වුත්තං.

තීහි කොටිහීති අසුද්ධමුලෙහි. එත්ථ ච භික්ඛූනං චතුසු කුලෙසු පක්කපිණ්ඩියාලොපභොජනනිස්සිතතාය, මච්ඡමංසභොජනවිරහිතස්ස ච කුලස්ස දුල්ලභතාය තත්ථ ලද්ධෙසු භත්තත්තාඤ්ඤාපනෙසු මච්ඡමංසසංසග්ගසඤ්ඤාය, දුන්නිවාරණතාය ච භික්ඛූනං සරීරයාපනම්පි න සියාති භගවතා මච්ඡමංසං සබ්බථා අප්පට්ඨිකම්පිත්වා තීහි කොටිහි අපරිසුද්ධමෙව පටික්ඛිත්තං. යදි හි තං භගවා සබ්බථා පටික්ඛිපෙය්‍ය, භික්ඛූ මරමානාපි මච්ඡාදිසංසග්ගසඤ්ඤාය භත්තං න භුඤ්ජෙය්‍යං, තතො තණ්ඩුලධඤ්ඤාදිං පටිග්ගභෙත්වා නිදහිත්වා සයං පවිත්වා භුඤ්ජිතුං තදුපකරණභූතං දාසිදාසං, උදුක්ඛලමුසලාදිකඤ්ච භික්ඛූනං පත්තාදි විය අවස්සං ගහෙතුං අනුජානිතබ්බං සියාති තිත්ථියානං විය ගහට්ඨාවාසො එව සියා, න භික්ඛූආවාසොති වෙදිතබ්බං. ඡාලං මච්ඡන්ධනං. වාගුරා මිගන්ධනී. කප්පනීති යදි තෙසං වචනෙන සඤ්ඤා න වත්තති, වට්ටති, න තං වචනං ලෙසකප්පං කාතුං වට්ටති. තෙනෙව චක්ඛති “යත්ථ ච නිබ්බේමතිකො භොති, තං සබ්බං කප්පනී”ති.

පචත්තමංසන්ති ආපණාදිසු පචත්තං වික්කායිකං මතමංසං. භික්ඛූනංයෙව අත්ථාය අකතන්ති එත්ථ අට්ඨානප්පයුත්තො එව-සද්දො, භික්ඛූනං අත්ථාය අකතමෙවාති සම්බන්ධිතබ්බං, තස්මා භික්ඛූනඤ්ච මඤ්ඤාදිනඤ්චාති මිස්සෙත්වා කතම්පි න වට්ටතීති වෙදිතබ්බං. කෙච්ඡි පන යථායීතවසෙන අවධාරණං ගහෙත්වා “වට්ටනී”ති වදන්ති, තං න සුන්දරං. “වත්ත”න්ති ඉමිනා ආපත්ති නත්ථිති දස්සෙති.

කප්පන්ති අසඤ්ඤාකප්පං, “ආයුකප්ප”න්තිපි (සාරත්ථ. ටී. 2.410) කෙච්ඡි. මහාකප්පස්ස හි චතුත්ථාගාගො අසඤ්ඤාකප්පො, තතො විසතිමො භාගො සඤ්ඤාදිකප්පස්ස ආයුකප්පන්ති වදන්ති, තං අට්ඨකථාසු කප්පට්ඨකථාය න සමෙති “කප්පවිනාසෙ එව මුච්චති”තිආදි (විහ. අට්ඨ. 809) වචනතො. භුක්තං පුඤ්ඤන්ති සෙට්ඨං පුඤ්ඤං. කප්පං සග්ගම්හීති එත්ථ පටිසන්ධිපරම්පරාය කප්පට්ඨතා වෙදිතබ්බං.

411. ලද්ධිනානාසංවාසකෙනාති උක්ඛිත්තානුවත්තකභාවෙන භාවප්පධානත්තා නිද්දෙසස්ස. කම්මනානාසංවාසකෙනාති උක්ඛිත්තභාවෙන. “භෙදාය පරක්කමෙය්‍යා”ති විසුං චූත්තත්තා භෙදනසංවත්තනිකස්ස අධිකරණස්ස සමාදාය පග්ගණ්හනතො පුබ්බෙපි පක්ඛපරියෙසනාදිවසෙන සඤ්ඤාදිකප්පස්ස පරක්කමන්තස්ස සමනුභාසනකම්මං කාතුං වට්ටතීති වෙදිතබ්බං. යොපි වායං සඤ්ඤාදිකප්පො භොතීති සම්බන්ධො.

කම්මෙනාති අපලොකනාදිනා. උද්දෙසෙනාති පාතිමොක්ඛද්දෙසෙන. වොහාරෙනාති තාහි තාහි උපපත්තිහි “අධම්මං ධම්මො” තිආදිනා (අ. නි. 3.10-39, 42; චූළව. 352) වොහාරෙන, පරෙසං පඤ්ඤාපනෙනාති අත්ථො. අනුසාවනායාති අත්තනො උද්ධියා ගහණත්ථමෙව අනු පුනස්පුනං කණ්ණමුලෙ මන්තසාවනාය, කථනෙනාති අත්ථො. සලාකග්ගාහෙනාති එවං අනුසාවනාය තෙසං චිත්තං උපත්ථම්මහත්වා අත්තනො පක්ඛෙ පට්ට්ඨභාවස්ස සඤ්ඤාණත්ථං. “ගණ්හථ ඉමං සලාක” න්ති සලාකග්ගාහෙන. එත්ථ ව කම්මමෙව, උද්දෙසො වා සඬ්ඝහෙදෙ පධානං කාරණං, වොහාරාදයො පන සඬ්ඝහෙදස්ස පුබ්බභාගාති වෙදිතබ්බා. අබ්භුස්සිතන්ති අබ්භුග්ගතං. අවිජෙය්‍යාති විහරෙය්‍ය.

“ලජ්ජී රක්ඛිස්සති” ති (විසුද්ධි. 1.42; පාරා. අට්ඨ. 1.45) වචනතො ආපත්තිභයෙන ආරොවනං ලජ්ජිතං එව භාරොති ආහ “ලජ්ජිහි හික්ඛුහි” ති, අලජ්ජිස්සපි අනාරොවෙන්තස්ස ආපත්තියෙව. අප්පට්ඨිස්සජ්ජනො දුක්ඛටන්ති විසුං විසුං වදන්තානං ගණනාය දුක්ඛටං. පහොන්තෙනාති ගන්තුං සමත්ථෙත, ඉච්ඡන්තෙනාති අත්ථො. ආපත්ති පන අඬ්ඬියොපනබ්භන්තරෙනෙව අභිලානස්ස වසෙන වෙදිතබ්බා.

416. ඤත්තියාදීහි දුක්ඛටාදිසබ්භාවං සන්ධාය “සඬ්ඝාදිසෙසෙන අනාපත්ති” ති චුත්තං. අස්සාති දෙවදත්තස්ස. අපඤ්ඤත්තෙ සික්ඛාපදෙ සමනුභාසනකම්මස්සෙව අභාවතො “න හි පඤ්ඤත්තං සික්ඛාපදං චිතික්ඛමන්තස්සා” ති චුත්තං. සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙන්නෙනෙව හි සමනුභාසනකම්මං අනුඤ්ඤාතං. උද්දිස්ස අනුඤ්ඤාතතොති “අනුජානාමි, හික්ඛවෙ, රොමන්ථකස්ස රොමන්ථන” න්තිආදිං (චූළව. 273) උද්දිස්සානුඤ්ඤාතං සන්ධාය වදති. අනාපත්තියන්ති අනාපත්තිවාරො. ආපත්තිං රොපෙතබ්බොති සමනුභාසනාය පාවිත්තියආපත්තිං රොපෙතබ්බො. ආපත්තියෙව න ජාතාති සඬ්ඝාදිසෙසාපත්ති න ජාතා එව.

“න පට්ඨිස්සජ්ජාමි” ති සඤ්ඤාය අභාවෙන මුච්චනතො සඤ්ඤාවිමොක්ඛං. සචිත්තකන්ති “න පට්ඨිස්සජ්ජාමි” ති ජානනචිත්තෙන සචිත්තකං. යො විසඤ්ඤී වා හිතො වා වික්ඛිත්තො වා “පට්ඨිස්සජ්ජිතබ්බ” න්තිපි, “කම්මං කරිස්සති” ති වා න ජානාති, තස්ස අනාපත්ති. හෙදාය පරක්කමනං, ධම්මකම්මෙන සමනුභාසනං, කම්මවාචාපරියොසානං, න පට්ඨිස්සජ්ජාමිති චිත්තෙන අප්පට්ඨිස්සජ්ජනන්ති ඉමානෙත්ථ වත්තාරි අඬ්ඬාති.

පයමසඬිසහෙදසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

11. දුතියසඬිසහෙදසික්ඛාපදවණ්ණනා

418. එකාදසමෙ යස්මා උබ්බාහිකාදිසම්මුතිකම්මං බහුනම්පි කාතුං වට්ටති, තස්මා “න හි සඬිසො සඬිසස්ස කම්මං කරොති”ති ඉදං නිග්ගහවසෙන කත්තබ්බකම්මං සන්ධාය චුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. අඬිගානි පනෙත්ථ හෙදාය පරක්කමනං පභාය අනුවත්තනං පක්ඛිපිත්වා හෙට්ඨා චුත්තසදිසානෙව ගහෙතබ්බානි.

දුතියසඬිසහෙදසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

12. දුබ්බවසික්ඛාපදවණ්ණනා

424. ද්වාදසමෙ වම්භනවචනන්ති ගරහවචනං. සට්ඨං-සද්දො පතිතසද්දෙන සමානත්ථො, තස්ස ච විසෙසනස්ස පරනිපාතොති ආහ “තත්ථ තත්ථ පතිතං තිණකට්ඨපණ්ණ”න්ති. කෙනාපිති වාතාදිසදිසෙන උපජ්ඣායාදිනා.

426. විත්තපරියොනාහො දළ්භකොධොව උපනාහො. තතොපි බලවතරො දුම්මොවනීයො කොධාහිසඬිගො. වොදකං පටිජ්ඣරණතාති වොදකස්ස පටිවිරුද්ධො හුත්වා අවට්ඨානං. වොදකං අපසාදනාති වාචාය සට්ඨනා. පච්චාරොපනාති “ත්වම්පි සාපත්තිකො”ති වොදකස්ස ආපත්තිආරොපනා. පටිවරණතාති පටිවිජාදනතා. අපදානෙතාති අත්තනො වරියාය. න සම්පායනතාති “යං ත්වං වොදකො වදෙසි ‘මයා එස ආපත්තිං ආපන්නො දිට්ඨො’ති, ත්වං තස්මිං සමයෙ කිං කරොසි, අයං කිං කරොති, කත්ථ ච ත්වං අහොසි, කත්ථ අය”න්තිආදිනා නයෙන වරියං පුට්ඨෙන සම්පාදෙත්වා අකථනං.

“යස්ස සියා ආපත්ති”ති (මහාව. 134) ඉමිනා නිදානවචනෙන සබ්බාපි ආපත්තියො සඬිගහිතාති ආහ “යස්ස සියා”තිආදි. අඬිගානි චෙත්ථ පයමසඬිසහෙදසදිසානි, අයං පන විසෙසො යථා තත්ථ හෙදාය පරක්කමනං, ඉධ අවචනීයකරණතා දට්ඨබ්බා.

දුබ්බවසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

13. කුලදුසකසික්ඛාපදවණ්ණනා

431. තෙරසමෙ කීටාගිරීති තස්ස නිගමස්ස නාමං. තඤ්ඤි සන්ධාය පරතො “න අස්සජීපුනබ්බසුකෙහි හික්ඛුහි කීටාගිරිස්මිං වත්ථබ්බ”න්ති

වුත්තං, ගාමනිගමනො ව පබ්බාජනං, න ජනපදනො. තෙන පන යොගනො ජනපදොපි “කිට්ඨාගිරි” ඉව්වෙව සඬ්ඛං ගතොති ආහ “එවංනාමකෙ ජනපදේ” ති.

තත්ත්වානි සාවත්ථියං. ධුරට්ඨානෙන අභිමුඛට්ඨානෙන, ඡෙතවනද්වාරසමීපෙන අත්ථො. ද්විතී මෙසෙහිති වස්සිකෙන, හෙමන්තිකෙන වාති ද්විතී මෙසෙහි. ගණාචරියෙහි ඡහි අධිකතාය “සමධික” න්ති වුත්තං.

උදකස්සාති අකප්පියඋදකස්ස “කප්පියඋදකස්සිඤ්චන” න්ති විසුං වක්ඛමානත්තා, තඤ්ච “ආරාමාදිඅත්ථාය රුක්ඛරොපනෙ අකප්පියවොහාරෙසුපි කප්පියඋදකස්සිඤ්චනාදි වට්ටනී” ති වක්ඛමානත්තා ඉධාපි විභාගං කත්වා කප්පියඋදකස්සිඤ්චනාදි විසුං දස්සිතං. යථා කොට්ටනඛණ්ණාදිකායිකකිරියාපි අකප්පියවොහාරෙ සඬ්ගහිතා, එවං මාතිකාඋපුකරණාදිකප්පියවොහාරෙහිති ආහ “සුක්ඛමාතිකාය උපුකරණ” න්ති. එත්ථ පුරාණපණ්ණාදිහරණමපි සඬ්ගස්හති. මහාපච්චරියවාදොව පමාණත්තා පච්ඡා වුත්තො. අකප්පියවොහාරෙහි එකච්චං වට්ටනීති දස්සෙතුං “න කෙවලඤ්ච සෙස” න්තිආදිමාහ. යංකිඤ්චි මාතිකන්ති සුක්ඛං වා අසුක්ඛං වා. තත්ථාති ආරාමාදිඅත්ථාය රුක්ඛරොපනෙ. තථාති කප්පියවොහාරපරියායාදිහි ගන්ථාපනං සන්ධාය වුත්තං. ඉමිනා ව කුලසඬ්ගහත්ථාය ගන්ථාපනාදිපි න වට්ටනීති දස්සෙති.

වත්ථුපුප්පනත්ථාය සයං ගන්ථනං කස්මා න වට්ටනීති වොදෙන්තො “නනු වා” තිආදිමාහ. යථා ආරාමාදිඅත්ථං කප්පියපථවියං සයං රොපෙතුමපි වට්ටනි, තථා වත්ථුපුප්පනත්ථාය සයං ගන්ථනමපි කස්මා න වට්ටනීති වොදකස්ස අධිප්පායො. වුත්තන්තිආදි පරිහාරො. අථ “න පන මහාඅට්ඨකථාය” න්ති කස්මා වදති? මහාපච්චරිආදීසු වුත්තමපි හි පමාණමෙවාති නායං විරොධො, මහාඅට්ඨකථායං අවුත්තස්ස සයං රොපනස්ස තත්ථෙව වුත්තෙන උදකස්සිඤ්චනෙන සහ සංසන්දනායදස්සනමුඛෙන පමාණමෙවාති පතිට්ඨාපෙතුං වුත්තත්තා. “මඤ්ඤෙය්‍යාසී” ති පදං “තං කථං” න්ති ඉමිනා සම්බන්ධිතබ්බං. තත්ථායං අධිප්පායො – කිඤ්චාපි මහාඅට්ඨකථායං සයං රොපනං න වුත්තං, කප්පියඋදකස්ස සයං ආසිඤ්චනං වුත්තමෙව, තස්මා යථා ආරාමාදිඅත්ථාය කප්පියඋදකං සයං සිඤ්චිතුමපි වට්ටනි, තථා වත්ථුපුප්පනත්ථාය ගන්ථනමපි කස්මා න වට්ටනීති. තමපි න විරුජ්ඣන්ති යදෙනං වත්ථුපුප්පනත්ථායපි

ගන්ථනාදිං පටික්ඛිපිත්වා ආරාමාදිඅත්ථාය සයං රොපනසිඤ්චනං වුත්තං, තම්පි පාළියා සංසන්දනතො පුබ්බාපරං න විරුජ්ඣති.

තං කථං න විරුජ්ඣතිති ආහ “තත්‍ර හී” තිආදි. තත්‍රාති රොපනසිඤ්චනවිසයෙ. පුජ්ථාදිහි කුලසඬගහජපසඬගෙ “මාලාවච්ඡ” න්ති විසෙසිතත්තා කුලසඬගහත්ථමෙව රොපනං අධිජපෙතන්ති විඤ්ඤායතිති ආහ “මාලාවච්ඡන්ති වදන්තො” තිආදි. එතං වුත්තන්ති “මාලාවච්ඡං රොපෙන්නිපි රොපාපෙන්නිපි, සිඤ්චන්තිපි සිඤ්චාපෙන්නිපි” ති එතං වුත්තං. අඤ්ඤත්‍ර පනාති ආරාමාදිඅත්ථාය මාලාවච්ඡාදීනං රොපනෙ පන. පරියායොති සයං කරණකාරාපනසඬබාතො පරියායො වොහාරො අත්ථවිසෙසොති අත්ථො අත්ථී උපලබ්භති, කුලසඬගහත්ථත්තාභාවාති අධිජපායො. එවමෙත්ථ පරියායසද්දස්ස කරණකාරාපනවසෙන අත්ථෙ ගස්භමානෙ “ගන්ථෙන්නිපි ගන්ථාපෙන්නිපි” ති පාළියං පටික්ඛිත්තගන්ථනගන්ථාපනං යපෙත්වා යං පරතො “එවං ජාන, එවං කතෙ සොහෙය්‍යා” තිආදිකප්පියවචනෙහි ගන්ථාපනං වුත්තං, තත්ථ දොසාභාවො සමත්ථීතො හොති, “ගන්ථෙහි” ති ආණත්තියා කාරාපනස්සෙව ගන්ථාපනන්ති අධිජපෙතත්තා. තත්ථ පරියායං ඉධ ව පරියායාභාවං ඤාත්වාති තත්ථ “මාලාවච්ඡං රොපෙන්නි” තිආදිසු “මාලාවච්ඡ” න්ති කුලසඬගහත්ථනාසූචනකස්ස විසෙසනස්ස සබ්භාවතො කරණකාරාපනසඬබාතපරියායසබ්භාවං. ඉධ “ගන්ථෙන්නි” තිආදිසු තථාච්චිවිසෙසවචනාභාවතො තස්ස පරියායස්ස අභාවඤ්ච ඤාත්වා. තං සූචුත්තමෙවාති වෙදිතබ්බන්ති යොජනා.

සබ්බං වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බන්ති අට්ඨකථාසු ආගතනයෙනෙව රොපනාදි, ගන්ථාපනාදි ව සබ්බං වෙදිතබ්බං. න හෙත්ථ සන්දෙහො කාතබ්බොති නිගමෙති.

හරණාදිසුති වත්ථුපුජනත්ථාය හරණාදිසු. කුලිත්ථිආදීනං අත්ථාය හරණතොති කුලිත්ථිආදීනං හරණස්සෙව විසෙසෙත්වා පටික්ඛිත්තත්තාති අධිජපායො. තෙනාහ “හරණාධිකාරෙ හී” තිආදි. මඤ්ජරීති පුජ්ථගොච්ඡං. වටංසකොති කණ්ණස්ස උපරි පිළන්ධනත්ථං කතපුජ්ථවිකති, යො ව “වටංසො” ති වුවිවති. කණ්ණිකාති බහුතං පුජ්ථානං වා මාලානං වා එකතො බන්ධිතස්ස නාමං, “කණ්ණාහරණ” න්තිපි වදන්ති. භාරසදිසන්ති මුත්තාභාරසදිසං.

කප්පියෙනාති කප්පියඋදකෙන. තෙසංයෙව ද්විත්තන්ති කුලදුසනපරිභොගානං ද්විත්තං. දුක්කටන්ති කුලසඬ්ගහත්ථාය සයං සිඤ්චනෙ, කප්පියවොභාරෙන වා අකප්පියවොභාරෙන වා සිඤ්චාපනෙ ව දුක්කටං, පරිභොගත්ථාය පන සයං සිඤ්චනෙ, අකප්පියවොභාරෙන සිඤ්චාපනෙ ව දුක්කටං. පයොගබ්බුලතායාති සයං කරණෙ, කායපයොගස්ස කාරාපනෙ ව වච්ඡයොගස්ස ව බහුත්තෙන.

ගන්ථෙත නිබ්බත්තං දාමං ගන්ථිමං. එසෙව නයො සෙසෙසුපි. න වට්ඨතීති වත්ථුපුප්පනත්ථායපි න වට්ඨති, දුක්කටන්ති අත්ථො. වට්ඨතීති වත්ථුපුප්පනත්ථාය වට්ඨති, කුලසඬ්ගහත්ථාය පන කප්පියවොභාරෙන කාරාපෙන්තස්සාපි දුක්කටමෙව.

නිපපුප්ථං නාම කදම්බපුප්ථං. පුරිමනයෙනෙවාති “භික්ඛුස්ස වා” තිආදිනා වුත්තනයෙන.

කදලික්ඛන්ධම්මීතිආදිනා වුත්තං සබ්බමෙව සන්ධාය “කං අතිඕලාරිකමෙවා”ති වුත්තං, සබ්බත්ථ කරණෙ, අකප්පියවචනෙන කාරාපනෙ ව දුක්කටමෙවාති අත්ථො. “පුප්ථවිජ්ඣානත්ථං කණ්ටකං බන්ධිතුම්පි න වට්ඨති”ති ඉමස්ස උපලක්ඛණත්තා පුප්ථදාමොලම්බනාදිඅත්ථාය රජ්ජුබන්ධනාදිපි න වට්ඨතීති කෙවි වදන්ති, අඤ්ඤෙ පන “පුප්ථවිජ්ඣානත්ථං කණ්ටකන්ති විසෙසිතත්තා තදත්ථං කණ්ටකමෙව බන්ධිතුං න වට්ඨති, තඤ්ච අට්ඨකථාපමාණෙනා”ති වදන්ති, වීමංසිත්වා ගහෙතබ්බං. පුප්ථපට්ඨිජ්ඣං නාම දණ්ඩාදීහි කතං පුප්ථාධානං, එතම්පි නාගදන්තකම්පි සජ්ද්දකමෙව ගහෙතබ්බං. අසොකපිණ්ඩියාති අසොකසාධානං, පුප්ථානං වා සමුහෙ. ධම්මරජ්ජු නාම චෙතියාදීනි පරික්ඛිපිත්වා තෙසඤ්ච රජ්ජුයා ව අන්තරා පුප්ථජ්ජවෙසනත්ථාය බන්ධරජ්ජු. “සිලිලවට්ඨිතා වා රජ්ජුවට්ඨිඅන්තරෙ පුප්ථජ්ජවෙසනත්ථාය එවං බන්ධා”තිපි වදන්ති.

මත්ථකදාමන්ති ධම්මාසනාදිමත්ථකලම්බකදාමං. තෙසංයෙවාති උප්පලාදීනං එව. වාකෙන වා දණ්ඩකෙන වාති පුප්ථනාලං ථාලෙත්වා පුප්ථෙන එකාබද්ධං යීතවාකෙන, දණ්ඩකෙන ව එකබන්ධනෙනෙව, එතෙන පුප්ථං බීජගාමෙ සඬ්ගහං න ගච්ඡති පඤ්චසු බීජෙසු අප්පට්ඨිත්තා පණ්ණං විය, තස්මා කප්පියං අකාරාපෙන්වාපි කොපනෙ දොසො නත්ථි. යඤ්ච ඡින්නස්සාපි මකුලස්ස විකසනං, තම්පි අතිතරුණස්ස අභාවා වුඩ්ඪිලක්ඛණං

න හොති, පරිණතස්ස පන මකුළස්ස පත්තානං සිනෙහෙ පරියාදානං ගතෙ විසුංභාවො එව විකාසො, තෙනෙව ඡන්තමකුළවිකාසො අවිඡන්තමකුළවිකාසතො පරිහීනො, මිලාතයුත්තො වා දිස්සති. යඤ්ච මිලාතස්ස උදකසඤ්ඤොගෙ අමිලානතාපජ්ජනං, තම්පි තම්බුලපණ්ණාදියු සමානන්ති වුඩ්ඨිලක්ඛණං න හොති, පාළිඅට්ඨකථාදියු ව න කත්ථවි පුජ්ථානං කප්පියකරණං ආගතං, තස්මා පුජ්ථං සබ්බථා අබ්ජමෙවාති විඤ්ඤායති, වීමංසිත්වා ගහෙතබ්බං. “පසිබ්බකෙ වියා” ති වුත්තත්තා පුජ්ථපසිබ්බකෙ වා පසිබ්බකසදිසබන්ධෙ වා යත්ථ කත්ථවි වීවරෙ වා පක්ඛිපිතුං වට්ටතීති සිද්ධං. බන්ධිතුං න වට්ටතීති රජ්ජුආදීහි බන්ධනං සන්ධාය වුත්තං, පුජ්ථස්සෙව පන අවිඡන්තදණ්ඩවාකෙහි බන්ධිතුං වට්ටති එව.

පුජ්ථපටෙ ව දට්ඨබ්බන්ති පුජ්ථපටං කරොන්තස්ස දීඝතො පුජ්ථදාමස්ස හරණපච්චාහරණවසෙන පුරණං සන්ධාය වුත්තං, තිරියතො හරණං පන වායිමං නාම හොති, න පුරිමං. “පුරිමට්ඨානං අතික්කාමෙති” ති සාමඤ්ඤතො වුත්තත්තා පුරිමං පුජ්ථකොටිං චුසාපෙත්වා වා අචුසාපෙත්වා වා පරික්ඛිපනවසෙන පන අතික්කමන්තස්ස ආපත්තියෙව. බන්ධිතුං වට්ටතීති පුජ්ථරහිතාය සුත්තවාකකොටියා බන්ධිතුං වට්ටති. “එකවාරං හරිත්වා වා පරික්ඛිපිත්වා වා” ති ඉදං පුබ්බෙ වුත්තචෙතියාදිපරික්ඛෙපං, පුජ්ථපටකරණඤ්ච සන්ධාය වුත්තං.

පරෙහි පුරිතන්ති දීඝතො පසාරිතං. වායිතුන්ති තිරියතො හරිතුං, තං පන එකවාරම්පි න ලබ්භති. පුජ්ථානි යපෙන්නෙතාති අගන්ථිතපුජ්ථානි අඤ්ඤමඤ්ඤං චුසාපෙත්වාපි යපෙන්නෙන. සට්ඨකදාමඔලම්බකොති හෙට්ඨාභාගෙ සට්ඨකාකාරයුත්තො, දාරුසට්ඨකාකාරො වා ඔලම්බකො. සුත්තමයං ගණ්ඩුකං නාම. සබ්බත්ථාති ගන්ථිමාදියු සබ්බත්ථං.

රෙවකන්ති අහිනයං, “එවං නච්චාහී” ති නටනාකාරදස්සනන්ති අත්ථො, “වක්කං විය අත්තානං භමාපන” තිතිපි කෙවි. ආකාසෙයෙව කීළන්තීති “අයං සාරී අසුකපදං මයා නීතා” ති එවං මුබ්බෙනෙව උභොපි වදන්තා කීළන්ති. ජුතඵලකෙති ජුතමණ්ඩලෙ. පාසකකීළායාති ද්විත්තං තිවඬුලප්පමාණානං දාරුදන්තාදිමයානං පාසකානං වතුසු පස්සෙසු එකකාදිවසෙන බින්දුනි කත්වා ඵලකෙ බිපිත්වා උපරිභාගෙ දිට්ඨබ්බන්දුනං වසෙන සාරියො අපනෙත්වා කීළනකජුතකීළාය.

මඤ්ජට්ඨී නාම මඤ්ජට්ඨරුක්ඛසාරකසාවං. සලාකහත්ථන්ති නාළිකෙරහීරාදීනං කලාපස්සෙනං නාමං. පාළියං ථරුස්මීන්ති බග්ගෙ.

උස්සෙළෙන්තීති මුබෙන උස්සෙළනසද්දං පමුඤ්චන්ති, මහන්තං අබ්‍යන්තසද්දං පවත්තෙන්තීති අත්ථො. අප්ථොටෙන්තීති ද්විගුණිකවාමහත්ථෙ දක්ඛිණහත්ථෙන තාලෙන්වා සද්දං කරොන්ති. මුබ්ඤ්චිමන්ති මුබ්භෙරී.

432. තෙසන්ති සමාසෙ ගුණිභූතානි පබ්බානිපි පරාමසති. බොන්දොති ලොලො, මන්දධාතුකොති අත්ථො. හකුටිං කත්වාති හමුකහෙදං කත්වා. නෙලාති නිද්දොසා.

433. පාළියං “සාරිපුත්තා”ති ඉදං එකසෙසනායෙන සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානානං උභින්නං ආලපනං, තෙනෙව බහුවචනානිද්දෙසො කතො.

435. අට්ඨාරස වත්තානීති “න උපසම්පාදෙනබ්බ”න්තිආදීති “න භික්ඛුහි සම්පයොජෙනබ්බ”න්ති පරියොසානානි කම්මක්ඛන්ධකෙ (වුළුව. 7) ආගතානි අට්ඨාරස වත්තානි. න පන්නලොමාති න පතිතමානලොමා, අනනුකූලවත්තිනොති අත්ථො.

437. පරසන්තකං දෙනි දුක්කටමෙවාති විස්සාසගාහෙන දානං සන්ධාය වුත්තං. ථුල්ලච්චයන්ති එත්ථ හණ්ඩදෙයාමිපි හොති එව.

තඤ්ච බො වත්ථුපුප්පනත්ථායාති මාතාපිතුනම්පි පුප්ඵං දෙන්තෙන වත්ථුපුප්පනත්ථායෙව දාතබ්බන්ති දස්සෙති. මණ්ඩනත්ථාය පන සිවලිඬිගාදිපුප්පනත්ථායාති එත්තකමෙව වුත්තත්තා “ඉමං වික්කිණිත්වා ජීවිස්සන්ති”ති මාතාපිතුනං දාතුං වට්ටති, සෙසඤ්ඤානිනං පන තාවකාලිකමෙව දාතුං වට්ටති. ඤාතිසාමණෙරෙහෙවාති තෙසං ගිහිකම්මපරිමොචනත්ථං වුත්තං. ඉතරෙති අඤ්ඤාතකා, තෙහිපි සාමණෙරෙහි ආවරියුපජ්ඣායානං වත්තසීසෙන හරිතබ්බං. වුළකන්ති උපඩ්ඨිභාගතොපි උපඩ්ඨි.

සාමණෙරා...පෙ.... යපෙන්තීති අරක්ඛිතාගොපිතං සන්ධාය වුත්තං. තත්ථ තත්ථාති මග්ගෙ වා චෙතියඬිගණෙ වා. “සාමණෙරෙහි දාපෙතුං න ලහන්ති”ති ඉදං සාමණෙරෙහි ගිහීනං කම්මං කාරිතං විය හොතීති වුත්තං, න පන පුප්ඵදානං හොතීති සාමණෙරානම්පි න වට්ටනතො. වුත්තඤ්ච “සයමෙවා”තිආදි. “අවිසෙසෙන වුත්ත”න්ති ඉමිනා සබ්බෙසම්පි න වට්ටතීති දස්සෙති.

බිණපරිබ්බයානන්ති ආගන්තුකෙ සන්ධාය වුත්තං. පරිච්ඡින්නෙසුපි රුක්ඛෙසු “ඉධ එලානි සුන්දරානී” තිආදිං වදන්තෙන කුලසඬගභො කතො නාම භොතීති ආහ “එවං පන න වත්තබ්බ” තිති.

රුක්ඛච්ඡල්ලීති රුක්ඛත්තවො. අභාජනීයත්තා ගරුභණ්ඩං වුත්තං. වුත්තනයෙනාති පණ්ණදානම්පි පුප්ඵළාදීසු වුත්තනයෙන කුලසඬගභො භොතීති දස්සෙති.

පුබ්බෙ වුත්තප්පකාරන්ති මම වචනෙන භගවතො පාදෙ වන්ද්වාතිආදිනා වුත්තප්පකාරසික්ඛාපදෙ පයමං වුත්තං. “පක්කමතායස්මා” ති ඉදං පබ්බාජනීයකම්මවසෙන වුත්තං. පුන “පක්කමතායස්මා” ති ඉදම්පි පබ්බාජනීයකම්මකතස්ස වත්තවසෙන වුත්තං. එත්ථ ව අස්සජ්ජුනබ්බසුකෙහි ආචරියෙසු අනෙකච්චෙසු අනාචාරෙසු පඤ්ඤපෙතබ්බා ආපත්තියො සික්ඛාපදන්තරෙසු පඤ්ඤත්තා එවාති තා ඉධ අපඤ්ඤපෙත්වා කුලදුසකානං පබ්බාජනීයකම්මවසෙන නිග්ගහං කාතුං තත්ථෙව සම්මා අවත්තිත්වා කාරකසඬසං ඡන්දගාමිතාදීහි පාපෙන්තානං සමනුභාසනාය සඬඝාදිසෙසං ආරොපිතඤ්ච ඉදං සික්ඛාපදං පඤ්ඤත්තන්ති වෙදිතබ්බං. පයමසඬසහෙදසදිසානෙවාති එත්ථ අඬගෙසුපි යථා තත්ථ පරක්කමනං, එවම්ධ ඡන්දාදීහි පාපනං දට්ඨබ්බං. සෙසං තාදිසමෙවාවති.

කුලදුසකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිගමනවණ්ණනා

442. ඉතරෙ පන යාවතනියකාති වෙදිතබ්බාති සම්බන්ධො. යො හි ජරො එකස්මිං දිවසෙ ආගන්ත්වාපි ගතො අනන්තරෙසු ද්විසු දිවසෙසු අනුප්පජ්ජිත්වා තතියෙ දිවසෙ උප්පජ්ජති, සො තතියකො. යො පන තතියෙපි අනුප්පජ්ජිත්වා චතුත්ථෙව එව දිවසෙ උප්පජ්ජති, සො චතුත්ථකො වාති වුවචති. තං සන්ධායාහ “යථා තතියෙ” තිආදි. “අකාමෙන අවසෙනා” ති ඉමිනා අප්පටිකම්මකරණං නාම යස්මා අලජ්ජිලක්ඛණං, සග්ගමොක්ඛාවරණඤ්ච, තස්මා ආපන්නො පුග්ගලො “පච්ඡා පරිවසිස්සාමි” ති වික්ඛිපිතුං න ලහති, සඬසෙන ව අනිච්ඡන්තස්සෙව පරිවාසො දාතබ්බොති දස්සෙති. පාළියං විණ්ණමානත්තො හික්ඛු...පෙ.... අබ්භෙතබ්බොති එත්ථ යො හික්ඛු විණ්ණමානත්තො, සො හික්ඛු අබ්භෙතබ්බොති එවං හික්ඛුසද්දද්වයස්ස යොජනා වෙදිතබ්බා. තෙ ව හික්ඛු ගාරය්භාති ඌනභාවං ඤත්වා අබ්භෙත්ති, දුක්කටාපජ්ජනෙන ගරහිතබ්බා. සාමීචිති වත්තං.

ඉති සමන්තපාසාදිකාය විනයට්ඨකථාය විමතිවිනෝදනියං
තෙරසකචණ්ණනානයො නිට්ඨිතො.

3. අනියතකණ්ඩො

1. පයමඅනියතසික්ඛාපදවණ්ණනා

443. පුත්තසද්දෙන සාමඤ්ඤනිද්දෙසනො, එකසෙසනායෙන වා පුත්තීපි ගහිතාති ආහ “ඛණ්ඩු ධිතරො වා”ති. තදනන්තරන්ති භික්ඛූනං භොජනානන්තරං.

444-5. තං කම්මන්ති තං මෙට්ඨනාදිඅප්ඤ්ඤාචාරකම්මං. පාළියං “සොතස්ස රහො”ති ඉදං අත්ථුද්ධාරවසෙන වුත්තං, උපරි සික්ඛාපදෙ “න හෙව ඛො පන පටිච්ඡන්ත”න්තිආදිනා (පාරා. 454) එතස්ස සික්ඛාපදස්ස විසයං පටික්ඛිපිත්වා “අලඤ්ච ඛො හොති මාතුගාමං දුට්ඨුල්ලාහි වාචාහි ඔහාසිතු”න්ති විසයන්තරභූතසොතරහස්ස විසුං වක්ඛමානත්තා, ඉධ පන වක්ඛුරහොව අධිප්පෙතො “පටිච්ඡන්තො ආසනො”තිආදිවචනතො, “සක්කා හොති මෙට්ඨනං ධම්මං පටිසෙවිතු”න්ති වුත්තත්තා ව. තෙනාහ “කිඤ්චාපි”තිආදි. පරිච්ඡෙදොති රහොනිසප්පාපත්තියා වචත්ථානං.

ඉදාහි වක්ඛුරහෙනෙව ආපත්තිං පරිච්ඡන්දිත්වා දස්සෙන්නො “සචෙපි හි”තිආදිමාහ. “පිහිතකවාටස්සා”ති ඉමිනා පටිච්ඡන්තභාවතො වක්ඛුස්ස රහොව අධිප්පෙතො, න සොතස්ස රහොති දස්සෙති. තෙනාහ “අපිහිතකවාටස්ස...පෙ.... අනාපත්ති”න්ති. න හි කවාටපිදහනෙන සොතස්ස රහො විගච්ඡති, වක්ඛුස්ස රහො එව පන විගච්ඡති. “අන්තොද්වාදසහත්ථෙපි”ති ඉදං දුතියසික්ඛාපදෙ ආගතසොතස්ස රහෙන ආපජ්ජිතඛණ්ඩුට්ඨුල්ලවාචාපත්තියා සබ්බථා අනාපත්තිභාවං දස්සෙතුං වුත්තං. ද්වාදසහත්ථතො ඛහි නිසින්නො හි තත්ථ සොතස්ස රහසබ්භාවතො දුට්ඨුල්ලවාචාපත්තියා අනාපත්තිං න කරොති, තථා ව “අනාපත්තිං න කරොති”ති සාමඤ්ඤතො න වත්තබ්බං සියා, “මෙට්ඨනකායසංසග්ගාපත්තීහි අනාපත්තිං කරොති”ති විසෙසෙත්වා වත්තබ්බං භවෙය්‍ය. තස්මා තථා තං අවත්වා සබ්බථා අනාපත්තිං දස්සෙතුමෙව “ද්වාදසහත්ථෙ”ති වුත්තන්ති ගහෙතබ්බං. යදි හි වක්ඛුස්සෙව රහභාවං සන්ධාය වදෙය්‍ය, “අන්තොද්වාදසහත්ථෙ”ති න වදෙය්‍ය අප්පටිච්ඡන්තො තතො දුරෙ නිසින්නෙපි වක්ඛුස්ස රහාසම්භවතො. යස්මා නිසිදිත්වා නිද්දායන්තො කපිමිද්ධපරෙතො කිඤ්චි කාලං වක්ඛුති උම්මීලෙති, කිඤ්චි කාලං නිම්මීලෙති. තස්මා “නිද්දායන්තොපි අනාපත්තිං කරොති”ති වුත්තං.

පටිලද්ධසොතාපත්තිඵලාති අන්තිමපරිච්ඡේදතො වුත්තං. නිසජ්ජං පටිජානමානොති මෙථුනකායසංසග්ගාදිවසෙන රහො නිසජ්ජං පටිජානමානොති අත්ථො. තෙනාහ “පාරාජිකෙන වා” තිආදි. න අප්පටිජානමානොති අලජ්ජීපි අප්පටිජානමානො ආපත්තියා න කාරෙතඛිබොව. සො හි යාව දොසං න පටිජානාති, තාව “නෙව සුද්ධො, නාසුද්ධො” ති වා වත්තඛිබො, වත්තානුසන්ධිනා පන කාරෙතඛිබො. වුත්තඤ්ඤෙනං -

“පටිඤ්ඤා ලජ්ජීසු කතා, අලජ්ජීසු ඵවං න විජ්ජති;
බහුමපි අලජ්ජී භාසෙය්‍ය, වත්තානුසන්ධිතෙන කාරයෙ” ති. (පරි.
359);

නිසජ්ජාදීසු...පෙ....පටිජානමානොව තෙන සො භික්ඛු කාරෙතඛිබොති ඵත්ථ පටිජානමානොති පාළියං අනාගතමපි අධිකාරතො ආගතමෙවාති කත්වා වුත්තං.

වදාපෙථාති තස්ස ඉද්ධියා විගතාසඬිකොපි තං ඔවදන්තො ආහ, අනුපපරික්ඛිත්වා අදෙසෙ නිසින්තා “මාතුගාමෙන සද්ධිං ඵකාසනෙ ථෙරො රහො නිසින්තො” ති ඵවං මාදිසෙහිපි තුම්හෙ තුම්භාකං අවණ්ණං වදාපෙථ කථාපයිත්ථ, මා පුත ඵවං කරිත්ථාති අධිජ්ජායො. ඵවමකාසින්ති නිගුහිතඛිබමපි ඉමං විසෙසාධිගමං පකාසෙන්නො තං සද්ධාපෙතුමෙව ඵවමකාසින්ති අත්ථො. රක්ඛෙය්‍යාසිමන්ති ඉමං උත්තරිමනුස්සධම්මං අඤ්ඤෙසං මා පකාසයි.

451. නිසජ්ජාය පාවිත්තියන්ති රහොනිසජ්ජස්සාදෙ වත්තමානෙ පාවිත්තියං. සථෙ පන සො රහොනිසජ්ජස්සාදං පටිවිනොදෙත්වා කම්මට්ඨානමනසිකාරාදිනා අඤ්ඤවිහිතො, නිද්ද්වපගතො වා අනාපත්ති ඵව. තෙනාහ “අස්සාදෙ උජ්ජන්තෙ” ති. “නිසින්තාය ඉත්ථියා” ති ඉමිනා නිසිදනක්ඛණෙ අස්සාදාභාවං දස්සෙති. යදි හි නිසිදනක්ඛණෙ අස්සාදො උජ්ජජ්ජෙය්‍ය, තෙන උට්ඨාතඛිබං. ඉතරථා ආපත්ති ඵව ඉත්ථියා උට්ඨායුට්ඨාය පුනප්පුනං නිසිදනෙ විය, තත්ථාපි භික්ඛුස්ස උට්ඨහතො අනාපත්ති, තෙන රහොනිසජ්ජාපත්ති අකිරියසමුට්ඨානාපි භොතීති වදන්ති. ඉදං පන අනියතසික්ඛාපදං, අනන්තරඤ්චාති ද්වෙපි විසුං ආපත්තිපඤ්ඤාපනවසෙන පඤ්ඤත්තාති න භොන්ති රහොනිසජ්ජාදීසු ආපත්තියා සික්ඛාපදන්තරෙසු පඤ්ඤත්තත්තා. පාරාජිකාදිආපත්තීහි පන කෙනවි වොදිතස්ස අනුවිජ්ජකෙහි විනිවිජයකාරණයදස්සන්තං ඵවං

වත්ථුවසෙන ද්විධා විහජිත්වා පඤ්ඤත්තානි, ඉමානෙව ච යස්මා භික්ඛුනීනම්පි විනිවිජයනයග්ගහණාය අලං, තස්මා තාසං විසුං න චුත්තානීති වෙදිතබ්බං. යං පන ආපත්තිං පටිජානාති, තස්ස වසෙනෙත්ථ අභිගහෙදො වෙදිතබ්බො. තෙනෙව “අයං ධම්මො අනියතො”ති චුත්තං.

ඉධ අනියතවසෙන චුත්තානං පාරාජිකසඨසාදිසෙසපාවිත්තියානං තිණ්ණම්පි අඤ්ඤමඤ්ඤං සදිසසමුට්ඨානාදිතාය චුත්තං “සමුට්ඨානාදීනි පයමපාරාජිකසදිසානෙවා”ති.

පයමඅනියතසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. දුතියඅනියතසික්ඛාපදවණ්ණනා

452. “න ලහති මාතුගාමෙන සද්ධිං එකො එකාය...පෙ.... නිසජ්ජං කප්පෙතු”න්ති අවත්වා “පටික්ඛිත්තං මාතුගාමෙනා”තිආදිනා චුත්තත්තා “එකො”ති පච්චත්තපදං පටික්ඛිත්තපදෙන න සමෙති, “එකස්සා”ති වත්තබ්බොති සාධෙත්තො ආහ “ඉතරථා හී”තිආදි.

453. පරිවෙණභිගණාදීනි පරිවෙණස්ස මාලකං. ආදි-සද්දෙන පාකාරාදිපරික්ඛිත්තං චෙතියමාලකාදිං සභිගණ්හාති. අත්තොගධන්ති අප්පට්ච්ඡන්තට්ඨානෙන එව පරියාපන්තං. ඉධ ඉත්ථිපි අනාපත්තිං කරොතීති සම්බන්ධො. කස්මා පන ඉත්ථි ඉධෙව අනාපත්තිං කරොති, න පුරිමසික්ඛාපදෙති? ඉමස්ස සික්ඛාපදස්ස මෙටුනං විනා දුට්ඨුල්ලවාචාය වසෙන ආගතත්තා. මෙටුනමෙව හි ඉත්ථියො අඤ්ඤමඤ්ඤං පටිච්ඡාදෙන්ති මහාවනෙ ද්වාරං විවරිත්වා නිද්දුපගතම්හි භික්ඛුම්හි විය. දුට්ඨුල්ලං පන න පටිච්ඡාදෙන්ති, තෙනෙව දුට්ඨුල්ලවාචාසික්ඛාපදෙ “යා තා ඉත්ථියො හිරිමනා, තා නික්ඛමිත්වා භික්ඛු උජ්ඣාපෙසු”න්ති (පාරා. 283) චුත්තං, තස්මා “ඉත්ථිපි අනාපත්තිං කරොතී”ති චුත්තං, “අප්පට්ච්ඡන්තට්ඨානත්තා”තිපි කාරණං වදන්ති.

කායෙනාපි දුට්ඨුල්ලොභාසසම්භවතො ඉමස්මිං සික්ඛාපදෙ වක්ඛුස්ස රහො, සොතස්ස රහො ච අධිජ්ජෙතොති ආහ “අනන්ධො අබ්බිරො”තිආදි. කෙච් පන විහඬගෙ “නාලං කම්මනියන්ති න සක්කා හොති මෙටුනං ධම්මං පටිසෙවිතු”න්ති (පාරා. 454) එත්තකමෙව වත්වා ‘න සක්කා හොති කායසංසග්ගං සමාපජ්ජිතු’න්ති අචුත්තත්තා අප්පට්ච්ඡන්තෙපි යානෙ රහො අඤ්ඤසං අභාවං දිස්වා එකාය ඉත්ථියා කායසංසග්ගොපි සක්කා

ආපජ්ජිතුන්ති අන්තොද්වාදසහත්ථෙ සවනුපවායෙ යිතො අබ්බිරොපි අන්ධො කායසංසග්ගස්සාපි සබ්බාචාභාවං න ජානාතීති කායෙන දුට්ඨුල්ලොභාසනසබ්බාවං අමනසිකත්වාපි කායසංසග්ගාපත්තියාපි පරිහාරාය අනන්ධො අබ්බිරොතිආදි වුත්ත”න්ති වදන්ති. යං පන සාරත්ථදීපනියං “කායසංසග්ගවසෙන අනන්ධො වුත්තො”ති (සාරත්ථ. ටී. 2.453) වුත්තං, තං පන කායෙන දුට්ඨුල්ලොභාසනසම්භවං අමනසිකත්වා වුත්තං, කායසංසග්ගවසෙනාපිති ගහෙතබ්බං. තෙනෙව “ඉමස්මිං සික්ඛාපදෙ සොතස්ස රහො එව අධිජ්ජෙතො...පෙ.... කෙනෙව පන ‘ද්වෙපි රහා ඉධ අධිජ්ජෙතා’ති වුත්තං, තං න ගහෙතබ්බ”න්ති වුත්තං. යං පන චක්ඛුස්ස රහාභාවසාධනත්ථං “න හි අජ්ජට්ඨිජන්තො ඔකාසෙ චක්ඛුස්ස රහො සම්භවති”තිආදි වුත්තං, තං න යුත්තං අතිදුරතරෙ යීතස්ස කායෙන ඔභාසනම්පි හත්ථග්ගාභාදීනිපි සල්ලක්ඛෙතො අසක්කුණ්ණයාත්තා. තෙනෙව පාළියං “චක්ඛුස්ස රහො”ති වුත්තං, අට්ඨකථායං අජ්ජට්ඨිකත්තං. න කෙවලඤ්ච අජ්ජට්ඨිකත්තං, අථ ඛො “අනන්ධො බ්බිරොති ච අන්ධො වා අබ්බිරොපි න කරොති”ති ච වුත්තං, තස්මා ද්වෙපි රහා ඉධ ගහෙතබ්බො. “අන්තොද්වාදසහත්ථෙ”තිඉමිනා සොතස්ස රහො ද්වාදසහත්ථෙන පරිච්ඡින්නොති ඉදං දස්සෙති. චක්ඛුස්ස රහො පන යත්ථ යීතස්ස කායවිකාරාදයො න පඤ්ඤායන්ති, තෙන පරිච්ඡින්නබ්බොති දට්ඨබ්බං. බ්බිරො පන චක්ඛුමාපිති දුට්ඨුල්ලවාචාසඬ්ඝාදියෙසං සන්ධාය වුත්තං. දුට්ඨුල්ලාපත්ති වුත්තාති පුරිමසික්ඛාපදෙ වුත්තෙහි අධිකවසෙන දුට්ඨුල්ලාපත්ති ච වුත්තාති එවමත්ථො ගහෙතබ්බො, න පන දුට්ඨුල්ලාපත්ති එවාති කායසංසග්ගස්සාපි ඉධ ගහෙතබ්බතො. තෙනෙව “පාරාජිකාපත්තිඤ්ච පරිහාපෙත්වා”ති එත්තකමෙව වුත්තං, ඉතරථා “කායසංසග්ගඤ්ච”ති වත්තබ්බං භවෙය්‍ය.

තිසමුට්ඨානන්තිආදි පන පුරිමසික්ඛාපදෙ ආගතෙහි අධිකස්ස දුට්ඨුල්ලවාචාසඬ්ඝාදියෙසස්ස වසෙන වුත්තං කායසංසග්ගාදීනම්පි පුරිමසික්ඛාපදෙ එව වුත්තත්තා, ඉධ පන න වුත්තන්තිපි වදන්ති, වීමංසිත්වා ගහෙතබ්බං.

දුතියඅනියතසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිට්ඨිතො අනියතවණ්ණනාන යො.

4. නිස්සංගිගියකණ්ඩො

1. විවරවග්ගො

1. පයමකථිනසික්ඛාපදවණ්ණනා

459. සමිතාවිනාති සමිතපාපෙන. ගොතමකචෙනියං නාම ගොතමයක්ඛස්ස චෙනියට්ඨානෙ කතවිහාරො වුච්චති.

461. නවමං වා දසමං වාති භූමිමත්ථෙ උපයොගවචනං. සචෙ භවෙය්‍යාති සචෙ කස්සචි කඬ්ඛා භවෙය්‍යා. චූත්තසදිසන්ති දසමං වාති චූත්තසදිසං පරිච්ඡෙදසදිසං, “චූත්තසදිසමෙවා” තිපි ලිඛන්ති. ධාරෙතුන්ති එත්ථ ආහාති පාඨසෙසො දට්ඨබ්බො.

463. සුවියා පටිසාමනන්ති සුවිසරෙ සංගොපනං, ඉදඤ්ච සුවිකම්මස්ස සබ්බස්ස පරිනිට්ඨිතභාවදස්සනත්ථං චූත්තං. එතන්ති නට්ඨවිවරං. එතෙසම්භිති නට්ඨවිවරාදීනි පරාමසති, තෙන විවරපලිබ්බොධාභාවං දස්සෙති. දුතියස්ස පලිබ්බොධස්සාති ආවාසපලිබ්බොධස්ස. එත්ථ ච නිට්ඨිතවිවරස්මිං, උබ්භතස්මිං කථිතෙති ද්විති පදෙහි ද්විත්තං පලිබ්බොධානං අභාවදස්සනෙන අත්ථකථිතස්ස පඤ්චමාසබ්භන්තරෙ යාව විවරපලිබ්බොධආවාසපලිබ්බොධෙසු අඤ්ඤතරං න උපවිජ්ජ්ජති, තාව අතිරෙකවිවරං ධාරෙතුං වට්ටන්ති දීපෙති. පක්කමනං අත්තො අස්සාති පක්කමනන්තිකා, එවං සෙසාපි වෙදිතබ්බා. විත්ථාරො පනෙත්ථ ආගතට්ඨානෙ ආවි භවිස්සති.

දසාහපරමං කාලන්ති අවිචන්තසංයොගවචනං. ඉදඤ්ච චූත්තං හොති...පෙ.... දසාහපරමභාවොති ඉදං දසාහපරමතාපදස්ස අත්ථමත්තදස්සනං, දසාහපරමභාවොති ඉදඤ්ච චූත්තං හොතිති එවමෙත්ථ යොජනා වෙදිතබ්බා. අයමත්ථොතිආදි දසාහපරමපදස්සෙව අධිජ්ජෙතත්ථදස්සනවසෙන චූත්තං. තත්ථ එත්තකො කාලොති “දසාහපරමතා” ති චූත්තො යො කාලො, සො එත්තකො කාලොති අත්ථො.

බොමන්ති බොමසුත්තෙහි වායිතං බොමපට්ඨිවරං, තං වාකමයන්ති වදන්ති. කප්පාසසුත්තෙහි වායිතං කප්පාසිකං, එවං සෙසානිපි. කම්බලන්ති එළකාදීනං ලොමමයසුත්තෙන වායිතපටං. භඩ්ගන්ති බොමසුත්තාදීනි සබ්බානි, එකච්චානි වා මිස්සෙත්වා වායිතං විවරං. භඩ්ගම්පි වාකමයමෙවාති කෙවි. දුකුලං පත්තුණ්ණං සොමාරපටං වීනපටං ඉද්ධිපං දෙවදින්නන්ති ඉමානි පන ඡ විවරානි එතෙසඤ්ඤෙව අනුලොමානීති විසුං න චූත්තානි.

දුකුලඤ්චි සාණස්ස අනුලොමං වාකමයත්තා. “පත්තුණ්ණං කොසෙය්‍යවිසෙසො”ති අභිධානකොසෙ වුත්තං. සොමාරදෙසෙ, චිතදෙසෙ ච ජාතවත්ථානි සොමාරචිතපටානි. පත්තුණ්ණාදිනි තිණ්ණ කොසෙය්‍යස්ස අනුලොමානි පාණකෙහි කතසුත්තමයත්තා. ඉද්ධිජන්ති එහිහික්ඛුනං පුඤ්ඤද්ධියා නිබ්බත්තවීරං. කප්පරුක්ඛෙ නිබ්බත්තං, දෙවදින්නඤ්ච බොමාදිනං අඤ්ඤතරං භොතීති තෙසං සබ්බෙසං අනුලොමානි. මනුස්සානං පකතිවිදත්ථිං සන්ධාය “ද්වෙ විදත්ථියො”තිආදි වුත්තං. ඉමිනා දීඝතො වඩ්ඪකීහත්ථප්පමාණං විත්ථාරතො තතො උපඩ්ඪප්පමාණං විකප්පනුපගන්ති දස්සෙති. තථා හි “සුගතවිදත්ථි නාම ඉදානි මජ්ඣිමස්ස පුරිසස්ස තිස්සො විදත්ථියො, වඩ්ඪකීහත්ථෙතා දියඨිංසො හත්ථො භොති”ති (පාරා. අට්ඨ. 2.348-349) කුටිකාරසික්ඛාපදට්ඨකථායං වුත්තං, තස්මා සුගතඨගුලෙන ද්වාදසඨගුලා සුගතවිදත්ථි වඩ්ඪකීහත්ථෙතා දියඨිංසො හත්ථොති සිද්ධං. එවඤ්ච කත්වා “සුගතඨගුලෙන අට්ඨඨගුලං වඩ්ඪකීහත්ථප්පමාණං”න්ති ආගතට්ඨානෙහි ච සමෙති.

තං අතික්කාමයතොති එත්ථ තන්ති වීරං, කාලං වා පරාමසති. තස්ස යො අරුණොති වීරරුප්පාදදිවසස්ස යො අතික්කන්තො අරුණො. වීරරුප්පාදදිවසෙන සද්ධිත්ති වීරරුප්පාදදිවසස්ස ආදිභූතෙන අතික්කන්තඅරුණෙන සද්ධිත්ති අත්ථො, ඉදඤ්ච භගවතා “දසාහපරම”න්ති වත්වා පුන “එකාදසෙ අරුණුග්ගමනෙ”ති වුත්තත්තා පුබ්බාපරසංසන්දනත්ථං සද්දතො ගම්මමානමපි “වීරරුප්පාදදිවසෙන සද්ධි”න්ති එවං වුත්තං. “දසමෙ අරුණෙ”ති වුත්තෙ එව හි දසාහපරමෙන සද්ධිං සමෙති. දිවසපරියොසානස්ස අවධිභූතඅනාගතාරුණවසෙන හි දිවසං අතික්කන්තං නාම භොති, න පන දිවසස්ස ආදිභූතාරුණවසෙන පරිවාසාදිසු තථා අග්ගහණතො, ඉධ පන භගවතා දිවසස්ස ආදිඅන්තපරිවිෂ්ඨස්සනවසෙන “එකාදසෙ අරුණුග්ගමනෙ”ති වුත්තං, තස්මා අට්ඨකථායං දිවසස්ස ආදිභූතං තංදිවසනිස්සිතමපි අරුණං ගහෙත්වා “එකාදසෙ අරුණුග්ගමනෙ නිස්සග්ගියං භොති”ති වුත්තං. අරුණොති චෙත්ථ සුරියුග්ගමනස්ස පුරෙවරො වඩ්ඪනසනරත්තො පභාවිසෙසොති දට්ඨබ්බො.

වචනීයොති සඬ්ඝාපෙක්ඛො. වචනභෙදොති “ඤ්ඤත්තියං ද්වෙ ආපත්තියො සරති”තිආදිනා වත්තබ්බත්ති අධිප්පායො.

468. “න ඉධ සඤ්ඤා රක්ඛති” ති ඉදං වෙමතිකඤ්ච අනතික්කන්තසඤ්ඤඤ්ච සන්ධාය චුත්තං. යොපි එවංසඤ්ඤී තස්සපිති යො අනතික්කන්තසඤ්ඤී, වෙමතිකො වා, තස්සපිති අත්ථො. අනට්ඨතො අවිලුත්තස්ස විසෙසමාහ “පසය්භාවභාරවසෙනා” ති. ථෙය්භාවභාරවසෙන ගහිතම්පි ඉධ නට්ඨං.

අනාපත්ති අඤ්ඤෙන කතං පටිලභිත්වාතිආදි නිසිදනසන්ථතං සන්ධාය චුත්තං. යෙන හි පුරාණසන්ථතස්ස සාමන්තා සුගතවිදත්ථිං අනාදිසිත්වා නවං නිසිදනසන්ථතං කතං, තස්ස තං නිස්සග්ගියම්පි තතො අඤ්ඤස්ස පටිලභිත්වා පරිභුඤ්ජන්තස්ස අනාපත්තිකරන්ති සිජ්ඣනතො අයමත්ථො සබ්බනිස්සග්ගියෙසුපි සිජ්ඣති.

469. තිච්චරං අධිට්ඨාතුන්ති සඬ්ඝාට්ඨාදිනාමෙන අධිට්ඨාතුං. “න විකප්පෙතු” න්ති ඉමිනා නාමෙන න විකප්පෙතුං, එතෙන විකප්පිතතිච්චරො තෙච්චරිකො න භොති. තස්ස තස්මිං අධිට්ඨිතතිච්චරෙ විය අවිජ්ජවාසාදිනා කත්තබ්බවිධි න කාතබ්බොති දස්සෙති, න පන විකප්පෙන දොසොති. තතො පරන්ති චතුමාසතො පරං විකප්පෙත්වා පරිභුඤ්ජිතුං අනුඤ්ඤාතන්ති කෙච්චි වදන්ති, අඤ්ඤෙ පන “විකප්පෙත්වා යාව ආගාමිවස්සානං, තාව යපෙතුමෙව වට්ටති” ති වදන්ති, අපරෙ පන “විකප්පෙන න දොසො, තවා විකප්පිතං පරික්ඛාරාදිනාමෙන අධිට්ඨහිත්වා පරිභුඤ්ජිතබ්බ” න්ති වදන්ති.

මුට්ඨිපඤ්චකන්ති මුට්ඨියා උපලක්ඛිතං පඤ්චකං, චතුහත්ථෙ මිනිත්වා පඤ්චමං හත්ථං මුට්ඨිං කත්වා මිනිතබ්බන්ති අධිජ්ජායො. කෙච්චි පන “මුට්ඨිහත්ථානං පඤ්චකං මුට්ඨිපඤ්චකං, තස්මා පඤ්චපි හත්ථෙ මුට්ඨිං කත්වා මිනිතබ්බා” ති වදන්ති. මුට්ඨිත්තිකන්ති එත්ථාපි එසෙව නයො. ද්විහත්ථෙන අන්තරවාසකෙන තිමණ්ඩලං පටිච්ඡාදෙතුං සක්කාති ආහ “පාරුපනෙනා” තිආදි. අතිරෙකන්ති සුගතච්චරජ්ජමාණතො අධිකං. ඌනකන්ති මුට්ඨිපඤ්චකාදිතො ඌනකං, තෙන ව තෙසු තිච්චරාධිට්ඨානං න රුහතීති දස්සෙති.

ඉමං සඬ්ඝාටිං පච්චුද්ධරාමීති ඉමං සඬ්ඝාටිඅධිට්ඨානං උක්ඛිපාමි පරිච්චජාමීති අත්ථො. කායචිකාරං කරොන්තෙනාති හත්ථෙන චිචරං පරාමසන්තෙන, වාලෙන්තෙන වා. වාචාය අධිට්ඨාතබ්බාති එත්ථ කායෙනපි වාලෙන්වා වාචම්පි හින්දිත්වා කායවාචාහි අධිට්ඨානම්පි සඬ්ගහිතන්ති වෙදිතබ්බං. “කායෙන අච්ඡිසිත්වා” ති චුත්තත්තා. දුච්ඨන්ති අහත්ථපාසහත්ථපාසවසෙන දුච්ඨං. තත්ථ හත්ථපාසො නාම

අධිසන්තෙය්‍යහත්තො වුච්චති. ද්වාදසහත්තන්ති කෙච්චි වදන්ති, තං ඉධ න සමෙති. “සාමන්තවිහාරො”ති ඉදං යපිතට්ඨානසල්ලක්ඛණයොග්ගෙ යීතං සන්ධාය චුත්තං. තතො දුරෙ යීතමිපි යපිතට්ඨානං සල්ලක්ඛෙන්තෙන අධිට්ඨානබ්බමෙව. තත්ථපි චීවරස්ස යපිතභාවසල්ලක්ඛණමෙව පමාණං. න හි සක්කා සබ්බථා යානං සල්ලක්ඛෙතුං. එකස්මිං විහාරෙ යපෙත්වා තතො අඤ්ඤස්මිං යපිතන්ති අධිට්ඨාතුං න වට්ටති. කෙච්චි පන “තථාපි අධිට්ඨිතෙ න දොසො”ති වදන්ති, තං අට්ඨකථාය න සමෙති, විමංසිතබ්බං. අධිට්ඨහිත්වා යපිතවත්ථෙහිති පරික්ඛාරවොළනාමෙන අධිට්ඨහිත්වා යපිතවත්ථෙහි, තෙනෙව “ඉමං පච්චුද්ධරාමි”ති පරික්ඛාරවොළස්ස පච්චුද්ධාරං දස්සෙති. එතෙන ච තෙච්චරධුතඨගං පරිහරන්තෙන පංසුකුලාදිවසෙන ලද්ධං වත්ථං දසාහබ්බන්තරෙ කත්වා රජිත්වා පාරුපිතුං අසක්කොන්තෙන පරික්ඛාරවොළවසෙන අධිට්ඨහිත්වා ව දසාහං අතික්කමෙතබ්බං, ඉතරථා නිස්සග්ගියං භොතීති දස්සෙති. තෙනෙව “රජිතකාලතො පන පට්ඨාය නික්ඛිපිතුං න වට්ටති, ධුතඨගවොරො නාම භොතී”ති (විසුද්ධි. 1.25) විසුද්ධිමග්ගෙ චුත්තං. “පුන අධිට්ඨානබ්බානී”ති ඉදඤ්ච සඨසාට්ඨාදිතිචීවරනාමෙන අධිට්ඨහිත්වා පරිභුඤ්ජිතුකාමස්ස වසෙන චුත්තං, ඉතරස්ස පන පුරිමාධිට්ඨානමෙව අලන්ති වෙදිතබ්බං. “පුන අධිට්ඨානබ්බ”න්ති ඉමිනා කප්පබ්බන්දුපි දාතබ්බන්ති දස්සෙති.

බද්ධසීමායං අවිජ්ජවාසසීමාසම්මුතිසම්භවතො න තත්ථ දුජ්ජපරිහාරතාති ආහ “අබද්ධසීමායං දුජ්ජපරිහාර”න්ති.

අතිරිත්තප්පමාණාය ඡෙදනකං පාවිත්තියන්ති ආහ “අනතිරිත්තප්පමාණා”ති. තතො පරං පච්චුද්ධරිත්වා විකප්පෙතබ්බාති වස්සිකමාසතො පරං අධිට්ඨානං පච්චුද්ධරිත්වා විකප්පෙතබ්බා, ඉමිනා චතුන්තං වස්සිකමාසානං උපරි අධිට්ඨානං තිට්ඨතීති විඤ්ඤායති තතො පච්චුද්ධරායොගා. යඤ්ච මාතිකාට්ඨකථායං “වස්සිකසාට්ඨා වස්සානමාසාතික්කමෙතාපි, කණ්ඩුපට්ඨිජාදි ආබාධවූපසමෙතාපි අධිට්ඨානං විජහති”ති (කඨිබ්බා. අට්ඨ. කථිනසික්ඛාපදවණ්ණනා) චුත්තං, තං සමන්තපාසාදිකායං නත්ථි. පරිවාරට්ඨකථායඤ්ච “අත්ථාපත්ති භෙමන්තෙ ආපජ්ජති, නො ගිම්භෙ”ති එත්ථ ඉදං චුත්තං “කත්තිකපුණ්ණමාසියා පච්ඡිමෙ පාටිපදදිවසෙ විකප්පෙත්වා යපිතං වස්සිකසාට්ඨකං නිවාසෙත්තො භෙමන්තෙ ආපජ්ජති, කුරුන්දියං පන ‘කත්තිකපුණ්ණමදිවසෙ අපච්චුද්ධරිත්වා භෙමන්තෙ ආපජ්ජති’ති චුත්තං, තමිපි සුචුත්තං, ‘චතුමාසං අධිට්ඨාතුං තතො පරං විකප්පෙතු’න්ති හි චුත්ත”න්ති (පරි. අට්ඨ. 323). තත්ථ

මහාඅට්ඨකථායං නිවාසනපච්චයා දුක්කටං වුත්තං, කුරුන්දට්ඨකථායං පන අපච්චද්ධාරපච්චයා, තස්මා කුරුන්දියං වුත්තනයෙනාපි වස්සිකසාටිකා වස්සානමාසාතික්කමෙපි අධිට්ඨානං න විජහතීති පඤ්ඤායති. අධිට්ඨානවිජහනෙසු ච වස්සානමාසආබාධානං විගමෙන විජහනං මාතිකාට්ඨකථායමිති න උද්ධටං, තස්මා සමන්තපාසාදිකායං ආගතනයෙන යාව පච්චද්ධාරා අධිට්ඨානං තිට්ඨතීති ගහෙතඛිබ්බං. නභානත්ථාය අනුඤ්ඤාතත්තා “වණ්ණභෙදමත්තරත්තාපි වෙසා වට්ටති” ති වුත්තං. “ද්වෙ පන න වට්ටන්ති” ති ඉමිනා සඬ්ඝාටිආදීසු විය දුතියෙ අධිට්ඨානං න රුහති, අතිරෙකච්චරං හොතීති දස්සෙති. මහාපච්චරියං චීවරවසෙන පරිභොගකිච්චස්ස අභාවං සන්ධාය අනාපත්ති වුත්තා සෙනාසනපරික්ඛාරත්ථාය දින්නපච්චත්ථරණෙ විය. යං පන “පච්චත්ථරණමිති අධිට්ඨාතඛිබ්බ”න්ති වුත්තං, තං සෙනාසනත්ථායෙවාති නියමිතං න හොති නවසු චීවරෙසු ගහිතත්තා, තස්මා අත්තතො නාමෙන අධිට්ඨහිත්වා නිදහිත්වා පරික්ඛාරවොළං විය යථා තථා විනියුජ්ජිතඛිබ්බමෙවාති ගහෙතඛිබ්බං. පාචාරො කොප්චොති ඉමෙසමිති පච්චත්ථරණාදීනං ලොකෙපි වොහරණතො සෙනාසනපරික්ඛාරත්ථාය දින්නපච්චත්ථරණතො විසුං ගහණං කතං.

“භීතායාවත්තනෙනා” ති ඉදං අන්තිමවත්ථුං අජ්ඣාපජ්ජිත්වා හික්ඛුපට්ඤ්ඤාය ධීතස්ස වෙච තිත්ථියපක්කන්තස්ස ච හික්ඛුනියා ච හික්ඛුනිභාවෙ නිරපෙක්ඛතාය ගිහිලිඬගතිත්ථියලිඬගග්ගහණං සන්ධාය වුත්තං. සික්ඛං අපච්චක්ඛාය ගිහිභාවුපගමනං සන්ධාය වුත්තන්ති කෙච්චිදන්ති, තං න යුත්තං තදාපිස්ස උපසම්පන්නත්තා, චීවරස්ස ච තස්ස සන්තකත්තාවිජහනතො. පමාණචීවරස්සාති පච්ඡිමජ්ජමාණං සන්ධාය වුත්තං. ද්වෙ චීවරානි පාරුපන්තස්සාති ගාමජ්ජවෙසෙ දිගුණං කත්වා සඬ්ඝාටියො පාරුපනං සන්ධාය වුත්තං. “එස නයො” ති ඉමිනා පමාණයුත්තෙසු යත්ථ කත්ථවි ඡිද්දං අධිට්ඨානං විජහතීතිආදිඅත්ථං සඬ්ගණ්හාති.

අඤ්ඤං පච්ඡිමජ්ජමාණං නාම නත්ථීති සුත්තෙ ආගතං නත්ථීති අධිජ්ජායො. ඉදානි තමෙව විභාවෙතුං “යඤ්චී” තිආදි වුත්තං, තං න සමෙති, සඬ්ඝාටිආදීනං මුට්ඨිපඤ්චකාදිගෙට්ඨිමජ්ජමාණස්ස සුත්තෙ අනාගතත්තාති අධිජ්ජායො.

මහන්තං වා බුද්දකං කරොතීති එත්ථ අතිමහන්තං චීවරං මුට්ඨිපඤ්චකාදිපච්ඡිමජ්ජමාණයුත්තං කත්වා සමන්තතො ඡින්නෙනෙනාපි විච්ඡින්නදනකාලෙ ඡිජ්ජමානට්ඨානං ඡිද්දසඬ්ඛං න ගච්ඡති අධිට්ඨානං න

විජහති එවාති සිජ්ඣති, “සට්ඨං ඡන්දති, න භිජ්ජති” ති වචනෙන ව සමෙති. පරික්ඛාරවොළං පන විකප්පනුපගපච්ඡිමප්පමාණතො උනං කත්වා ඡන්තං අධිට්ඨානං විජහති අධිට්ඨානස්ස අනිස්සයත්තා. තාති පුන ඛද්ධාති සට්ඨාති අධිට්ඨානබ්බමෙවාති වෙදිතබ්බං. කෙච් පන “වස්සිකසාට්ඨිවරෙ ද්විධා ඡන්තෙ යදිපි එකෙකං බණ්ඩං පච්ඡිමපච්ඡිමප්පමාණං පහොති, එකස්මිංයෙව බණ්ඩෙ අධිට්ඨානං තිට්ඨති, න ඉතරෙ, “ද්වෙ පන න වට්ටන්ති” ති වුත්තත්තා. නිසිදනකණ්ඩුප්පට්ඨිඡාදීසුපි එසෙව නයොති වදන්ති.

සම්මුඛෙ පවත්තා සම්මුඛාති පච්චත්තවචනං, තඤ්ච විකප්පනවිසෙසනං, තස්මා “සම්මුඛෙ” ති භූමිමත්ථෙ නිස්සක්කවචනං කත්වාපි අත්ථං වදන්ති, අභිමුඛෙති අත්ථො. අථ වා සම්මුඛෙන අත්තනො වාචාය එව විකප්පනා සම්මුඛාවිකප්පනා. පරමිමුඛෙන විකප්පනා පරමිමුඛාවිකප්පනාති කරණත්ථෙනාපි අත්ථො දට්ඨබ්බො, අයමෙව පාළියා සමෙති. සන්තිහිතාසන්තිහිතභාවන්ති ආසන්තදුරභාවං. එත්තාවතා නිධෙතුං වට්ටන්ති එත්තකෙනෙව විකප්පනාතිවිච්ඡිස්ස නිට්ඨිතත්තා, අතිරෙකච්චරං න හොතිති දසාහාතික්කමෙ න නිස්සංගිගයං ජනෙතිති අධිප්පායො. පරිභුඤ්ජිතුං...පෙ.... න වට්ටන්ති සයං අපච්චුද්ධරණං පරිභුඤ්ජනෙ පාචිත්තියං, අධිට්ඨානෙ පරෙසං විස්සජ්ජනෙ දුක්කටඤ්ච සන්ධාය වුත්තං.

පරිභොගාදයොපි වට්ටන්තිති පරිභොගවිස්සජ්ජනඅධිට්ඨානානිපි. අපි-සද්දෙන නිධෙතුම්පි වට්ටන්ති අත්ථො, එතෙන ව පච්චුද්ධාරෙපි කතෙ චීවරම්පි විකප්පිතච්චරමෙව හොති, න අතිරෙකච්චරං. තං පන තිච්චරාදිනාමෙන අධිට්ඨානුකාමෙන අධිට්ඨහිතබ්බං, ඉතරෙන විකප්පිතච්චරමෙව කත්වා පරිභුඤ්ජිතබ්බන්ති දස්සෙති. කෙච් පන “යං විකප්පිතච්චරං, තං යාව අපරිභොගකාලා අපච්චුද්ධරාපෙත්වා නිදහිතබ්බං, පරිභොගකාලෙ පන සම්පත්තෙ පච්චුද්ධරාපෙත්වා අධිට්ඨහිත්වා පරිභුඤ්ජිතබ්බං. යදි හි තතො පුරෙපි පච්චුද්ධරාපෙය්‍ය, පච්චුද්ධාරෙනෙව විකප්පනාය විගතත්තා අතිරෙකච්චරං නාම හොති, දසාහාතික්කමෙ ව නිස්සංගිගයං පාචිත්තියං. තස්මා යං අපරිභුඤ්ජිත්වා යපෙතබ්බං, තදෙව විකප්පෙතබ්බං, පච්චුද්ධාරෙ ව කතෙ අත්තොදසාහෙයෙව අධිට්ඨානබ්බං. යඤ්ච අට්ඨකථායං ‘තතො පහුති පරිභොගාදයොපි වට්ටන්ති’ තිආදි වුත්තං, තං පාළියා විරුජ්ඣති” ති වදන්ති, තං තෙසං මතිමත්තමෙව. පාළියඤ්ඤි “අත්තොදසාහං අධිට්ඨෙති, විකප්පෙති” ති (පාරා. 469) ව “සාමං චීවරං

විකප්පෙත්වා අපච්චුද්ධාරණං පරිභුඤ්ජෙය්‍ය පාවිත්තිය”න්ති (පාවි. 373) ව “අනාපත්ති සො වා දෙනි, තස්ස වා විස්සාසන්තො පරිභුඤ්ජති”ති (පාවි. 374) ව සාමඤ්ඤතො චුත්තත්තා, අට්ඨකථායඤ්ච “ඉමං චීවරං වා විකප්පනං වා පච්චුද්ධරාමි”ති ආදිනා පච්චුද්ධාරං අදස්සෙත්වා “මය්හං සන්තකං පරිභුඤ්ජ වා විස්සජ්ජෙහි වා”ති එවං අත්තනො සන්තකත්තං අමොචෙත්වා ව පරිභොගාදිවසෙනෙව පච්චුද්ධාරස්ස චුත්තත්තා, “තතො පභුති පරිභොගාදයොපි වට්ටන්ති”ති අධිට්ඨානං විනාපි විසුං පරිභොගස්ස, නිදහනස්ස ව චුත්තත්තා විකප්පනානන්තරමෙව පච්චුද්ධාරාපෙත්වා අනාධිට්ඨන්තිවා එව තිච්චරවිරහිතං විකප්පනාරහං චීවරං පරිභුඤ්ජතුං, නිදහිතුඤ්ච ඉදං පාටෙක්කං විනයකම්මන්ති ඛයති. අපිච ඛහුනං පත්තානං විකප්පෙතුං, පච්චුද්ධාරෙතුඤ්ච චුත්තත්තා පච්චුද්ධාරෙන තෙසං අතිරෙකපත්තතා දස්සිතාති සිජ්ඤති තෙසු එකස්සෙව අධිට්ඨානබ්බතො. තස්මා අට්ඨකථායං ආගතනයෙනෙව ගහෙතබ්බං.

පඤ්ඤත්තිකොච්ඤා න භොතීති එවං විකප්පිතෙ “අනන්තරමෙව එවං පච්චුද්ධරිතබ්බ”න්ති විනයකම්මං න ජානාති. තෙනාහ “න ජානාති පච්චුද්ධරිතු”න්ති, ඉමිනාපි චෙතං චෙදිතබ්බං “විකප්පනානන්තරමෙව පච්චුද්ධාරො කාතබ්බො”ති.

අවිසෙසෙන චුත්තවචනන්ති තිච්චරාදීනං සාධාරණවචනෙන චුත්තවචනං. යං පනෙත්ථ “චිරුද්ධං විය දිස්සති”ති වත්වා තං චිරොධාසඬ්ඤා නිවත්තෙතුං “තිච්චරසඬ්ඤෙපෙන...ප... විකප්පනාය ඔකාසො දින්නො භොතී”ති චුත්තං, තං “අධිට්ඨෙති විකප්පෙති”ති සාමඤ්ඤතො චුත්තෙපි තිච්චරමිපි විකප්පෙතිති අයමත්ථො න සිජ්ඤති, “තිච්චරං අධිට්ඨාතුං න විකප්පෙතු”න්ති (මහාව. 358) විසෙසෙත්වා චුත්තත්තා. යං පන අධිට්ඨාතබ්බං, තං අධිට්ඨාති. යං තිච්චරවිරහිතං, තං විකප්පෙතබ්බං, තං විකප්පෙතිති එවමත්ථො සිජ්ඤතිති. තස්මා එත්ථ පුබ්බාපරචිරොධො න දිස්සති සාමඤ්ඤවචනස්ස චුත්තාවසෙසෙයෙව අවතිට්ඨනතො. යං පනෙත්ථ තිච්චරස්සාපි විකප්පනවිධිං දස්සෙතුං “තිච්චරං තිච්චරසඬ්ඤෙපෙනා”ති ආදි චුත්තං. තත්ථ තිච්චරසඬ්ඤෙපෙන පරිහරියමානෙසු එකමිපි පච්චුද්ධරිත්වා විකප්පෙතුං න වට්ටති, තිච්චරතො පන එකං වා සකලමෙව වා අපනෙත්වා අපරං තිච්චරං තිච්චරසඬ්ඤෙපෙන පරිහරිතුකාමස්ස වා තිච්චරාධිට්ඨානං මුඤ්චිත්වා පරික්ඛාරචොළවසෙනෙව සබ්බචීවරං පරිභුඤ්ජතුකාමස්ස වා පුරිමං අධිට්ඨිතචීවරං පච්චුද්ධරිත්වා විකප්පෙතුං වට්ටතිති එවමධිජ්ජායෙන “තිච්චරෙ එකෙන චීවරෙන විජ්ජෙසිතුකාමො භොතී”ති ආදි චුත්තං සියා,

ඉච්චෙනං පාළියා සද්ධිං සමෙති. අථ පුනචි තදෙව තිච්චරාධිට්ඨානෙන අධිට්ඨාතුකාමො හුත්වා විජ්ජවාසසුඛත්ථං පච්චුද්ධරිත්වා විකජ්ජෙති ඉමිනා අධිජ්ජායෙන චුත්තං සියා, තං “තිච්චරං අධිට්ඨාතුං න විකජ්ජෙතු” න්ති (මහාව. 358) ඉමිනා වචනෙන න සමෙති. යදි හි සෙසච්චරාති විය තිච්චරමිපි පච්චුද්ධරිත්වා විකජ්ජෙතඛිං සියා, “තිච්චරං අධිට්ඨාතුං න විකජ්ජෙතු” න්ති ඉදං වචනමෙව නිරත්ථකං සියා සෙසච්චරෙහි තිච්චරස්ස විසෙසාභාවා. තස්මා “විකජ්ජෙති” ති ඉදං තිච්චරවිරහිතමෙව සන්ධාය චුත්තං. තිච්චරං පන විකජ්ජෙතුං න වට්ටනීති විඤ්ඤායති, තෙනෙව දුතියකථිනසික්ඛාපදස්ස අනාපත්තිවාරෙ “විකජ්ජෙති” ති ඉදං න චුත්තං, විමංසිත්වා යථා පාළියා සද්ධිං න විරුජ්ඣති, තථා එත්ථ අධිජ්ජායො ගහෙතඛිංබො.

තුය්හං දෙමිතිආදීසු පරිච්චත්තත්තා මනසා අසම්පට්ඨිජන්තෙපි සම්පදානභුතස්සෙව සන්තකං හොති, සො ඉච්ඡිතක්ඛණෙ ගහෙතුං ලහති. ඉත්ථන්තාමස්සාති පරමිමුඛෙ යිතං සන්ධාය වදති. යස්ස පන රුච්චතීතිආදි උභොහිපි පරිච්චත්තත්තාය අස්සාමිකතං සන්ධාය චුත්තං.

“තං න යුජ්ජති” ති ඉදං අන්තොදසාහෙ එව විස්සාසග්ගහණං සන්ධාය අනාපත්තිවාරස්ස ආගතත්තා, ඉධ නිස්සග්ගියච්චරස්ස කජ්ජියභාවකරණත්ථං ලෙසෙන ගහිතත්තා ව චුත්තං, කෙච් පන “පරෙහි සභාගෙන අච්ඡින්නෙ, විස්සාසග්ගහිතෙ ව පුන ලද්ධෙ දොසො න දිස්සති” ති වදන්ති. අනධිට්ඨානෙනාති කායවාචාහි කත්තඛිංසස්ස අකරණෙනාති අධිජ්ජායො. ච්චරස්ස අත්තනො සන්තකතා, ජාතිපමාණයුත්තතා, ඡින්නපලිබොධභාවො, අතිරෙකච්චරතා, දසාභාතික්කමොති ඉමානෙත්ථ පඤ්ච අඬිගාති.

පයමකථිනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. උදොසිතසික්ඛාපදවණ්ණනා

473. දුතියෙ අච්ඡිජ්ජාසෙති අච්ඡිජ්ජාසෙ නිජ්ජාදෙනඛිංබෙ, විජ්ජවාසදොසාභාවෙ සාධෙතඛිංබෙ කත්තඛිංබා සම්මුතීති අත්ථො.

475. පටිසිද්ධපරියාපන්නෙනාති විජ්ජවසිතුං පටිසිද්ධෙසු තිසු ච්චරෙසු අන්තොගධෙන, එකෙන ව අවයවෙ සමුදායොපචාරං දස්සෙති.

478-9. එත්තාවතාති “පරික්ඛිත්තො” ති ඉමිනා. “සභායෙති ලිඬිගඛ්‍යත්තයෙන සභා චුත්තා” ති වත්වා පුන සයම්පි “සභායෙ” ති ඉමිනා

වොහරන්තො සභා-සද්දස්ස පරියායො සභාය-සද්දො නපුංසකලිඬගයුත්තො අත්ථිති දස්සෙති. “සභායන්ති ලිඬගඛ්‍යත්තයෙන සභා චුත්තා” ති වා පායො. ලිඬගඛ්‍යත්තයෙන සභාති ච ලිඬගන්තරයුත්තො සභාසද්දපරියායො සභායසද්දොති අත්ථො.

සභායං ගච්ඡතීති සභං ගච්ඡති. වසිතඛ්ඛං නත්ථිති විවරහත්ථපාසෙයෙව වසිතඛ්ඛං නත්ථිති අත්ථො. තස්සාති විථියා. සභායස්ස ච ද්වාරස්ස ච හත්ථපාසා න විජහිතඛ්ඛන්ති එත්ථ සභායද්වාරානමන්තරෙ විථි ගෙහාපි ගහිතා එව හොන්ති ආදිපරියොසානානං ගහිතත්තා. එත්ථ ච ද්වාරවිථිසරෙසු වසන්තෙන ගාමජ්ජවෙසනසහසෙය්‍යාදිදොසං පරිහරිත්වා සුපට්ඨිජන්තනාදියුත්තෙනෙව හවිතඛ්ඛං, සභා පන යදි සඛ්ඛෙසං වසනත්ථාය සාලාසදිසා කතා, අන්තරාරාමෙ විය යථාසුඛං වසිතුං වට්ටතීති වෙදිතඛ්ඛං. පරික්ඛිත්තතාය ච එකුප්පාරතං, අපරික්ඛිත්තතාය නානුප්පාරතඤ්ච නිවෙසනාදියුපි අතිදිසන්තො ආහ “එතෙනෙවුපායෙනා” තිආදි. නිවෙසනාදිති ඛහිගාමතො සන්තිවිට්ඨානි ගහිතාති අන්තොගාමෙ යිතානං ගාමග්ගහණෙනෙව ගහිතත්තා. සඛ්ඛත්ථාති ගාමනිගමනිවෙසනාදියු පන්තරසසු. පරික්ඛෙපාදිති ආදි-සද්දෙන අපරික්ඛෙපස්සෙව ගහණං, න එකකුලාදීනම්පි තෙසං එකුප්පාරතානානුප්පාරතානිමිත්තතාභාවා. එත්ථ ච සත්ථස්ස කතිපාහං කත්ථවි නිවිට්ඨස්සෙව පරික්ඛෙපො හොති, න ගච්ඡන්තස්ස.

482-7. ගාමතො ඛහි ඉස්සරානං සමුද්දතිරාදියු කතහණ්ඩසාලා උදොසිතොති ආහ “යානාදීන”න්තිආදි. මුණ්ඩවිජදනපාසාදොති නාතිඋච්චො චන්දිකඬගණයුත්තො සිබරකුට්ඨාලාදිවිරහිතො පාසාදො.

489. පරියාදිසිත්වාති අජ්ඣොත්ථරිත්වා. නදීපරිහාරොති විසුංගාමාදීනං විය නදීපරිහාරස්ස අවුත්තත්තා විවරහත්ථපාසො එවාති වදන්ති, අඤ්ඤ පන “ඉමිතා අට්ඨකථාවචනෙන නදීපරිහාරොපි විසුං සිද්ධො, නදියා හත්ථපාසො න විජහිතඛ්ඛො” ති වදන්ති. විහාරසීමන්ති අවිජ්ජවාසසීමං සන්ධායාහ. එත්ථ ච විහාරස්ස නානාකුලසන්තකභාවෙපි අවිජ්ජවාසසීමාපරිච්ඡෙදඛින්නරෙ සඛ්ඛත්ථ විවරඅවිජ්ජවාසසම්භවතො තස්සා පධානත්තා තත්ථ සත්ථපරිහාරො න ලඛ්භතීති “විහාරං ගන්ත්වා වසිතඛ්ඛ”න්ති චුත්තං. “සත්ථසම්පෙ” ති ඉදං යථාචුත්තං අඛින්නරපරිච්ඡෙදවසෙන චුත්තං. පාළියං නානාකුලස්ස සත්ථො හොති, සත්ථෙ විවරං නික්ඛිපිත්වා හත්ථපාසා න විජහිතඛ්ඛන්ති එත්ථ සත්ථහත්ථපාසො ගහිතො.

490. එකකුලස්ස ඛෙත්තෙති අපරික්ඛිත්තං සන්ධාය වදති.

491-4. විහාරො නාම උපචාරසීමා. තත්ථ යස්මිං විහාරෙති තස්ස අන්තොපරිවෙණාදිං සන්ධාය වුත්තං, එකකුලාදිසන්තකතා චෙත්ථ කාරාපකානං වසෙන. ඡායාය චුට්ඨොකාසස්සාති උජුකං අවක්ඛිත්තලෙඬ්චුපාතබ්හන්තරං සන්ධාය වදති.

අගමනපටෙති තදහෙව ගන්ත්වා නිවත්තෙතුං න සක්කුණෙයාකෙ සමුද්දමජ්ඣෙ යෙ දීපකා, තෙසුති යොජනා. ඉතරස්මිත්ති පුරත්ථිමදිසාය විවරෙ. “උපොසඨකාලෙ...පෙ.... වඩ්ඪති” ති ඉමිනා විවරවිජ්ජවාසසත්තබ්හන්තරතො සමානසංවාසාය සත්තබ්හන්තරසීමාය අවචන්තවිසදිසනං දස්සෙති. තථා හි බහුසු භික්ඛුසු එකතො නිසිදිත්වා සමන්තා සත්තබ්හන්තරපරිච්ඡේදෙසු යථාසකං විවරං යපෙත්වා පරිහරන්තෙසු එකෙකස්ස භික්ඛුනො නිසින්නොකාසතො පට්ඨාය පච්චෙකං සත්තබ්හන්තරස්ස පරිච්ඡේදො අඤ්ඤමඤ්ඤවිසදිසො අනෙකවිධො හොති, න එකො පරිසපරියන්තතො පට්ඨාය අනිමිතබ්බන්තා. තෙනෙව තත්ථ පරිසවසෙන වුඩ්ඪි, හානි වා න හොති, න එවං සත්තබ්හන්තරසීමාය. සා හි යොජනිකායපි පරිසපරියන්තතොව පට්ඨාය සමන්තා සත්තබ්හන්තරපඅච්ඡින්නා එකාව හොති. තෙනෙව සා පරිසවසෙන වඩ්ඪති, භායති ව, තස්මා අඤ්ඤාව සත්තබ්හන්තරසීමා අඤ්ඤො සත්තබ්හන්තරතො පරිච්ඡින්නො විවරවිජ්ජවාසපරිහාරො අබ්භොකාසොති වෙදිතබ්බං. යඤ්චෙත්ථ වත්තබ්බං, තං බන්ධකෙ සීමාකථායමෙව (මහාව. 143) වක්ඛාම.

495. නදිං ඔතරතීති හත්ථපාසං මුඤ්චිත්වා ඔතරති. බහිගාමෙ යපෙත්වාති අපාරුපිතබ්බතාය වුත්තං. විනයකම්මං කාතබ්බන්ති උත්තරාසඬිගෙ ව බහිගාමෙ යපිතසඬිසාටියඤ්ච පයමං විනයකම්මං කත්වා පච්ඡා උත්තරාසඬිගං නිවාසෙත්වා අන්තරවාසකෙ කාතබ්බං. එත්ථ ව බහිගාමෙ යපිතස්සාපි විනයකම්මවචනතො පරම්මුඛාපි යීතං විස්සජ්ජිතුං, නිස්සට්ඨං දාතුඤ්ච වට්ටතීති වෙදිතබ්බං. දහරානං ගමනෙ සඋස්සාහන්තා “නිස්සයො පන න පටිප්පස්සම්භතී” ති වුත්තං. මුහුත්තං...පෙ.... පටිප්පස්සම්භතීති සඋස්සාහන්තෙ ගමනස්ස උපච්ඡින්නන්තා වුත්තං. තෙසං පන පුරාරුණාව උට්ඨහිත්වා සඋස්සාහෙන ගච්ඡන්තානං අරුණෙ අන්තරා උට්ඨිතෙපි න පටිප්පස්සම්භතී “යාව අරුණුග්ගමනා සයන්තී” ති වුත්තන්තා. තෙනෙව “ගාමං පටිසිත්වා...පෙ.... න පටිප්පස්සම්භතී” ති වුත්තං. අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස වචනං අග්ගහෙත්වාතිආදිමහි සඋස්සාහන්තා ගමනක්ඛණෙ පටිප්පස්සද්ධි න වුත්තා. ධෙනුහයෙනාති තරුණවච්ඡගාවීතං අභිධාවිත්වා සිඬිගෙන

පහරණහයෙන. නිස්සයො ව පටිපස්සමිහති ඵත්ථ ධෙනුහයාදීහි ධිතානං යාච භයවූපසමා යාතබ්බතො “අන්තොආරුණෙයෙව ගමිස්සාමි”ති නියමෙතුං අසක්කුණෙයාත්තා වුත්තං. යත්ථ පන ඵචං නියමෙතුං සක්කා, තත්ථ අන්තරාරුණෙ උග්ගතෙපි නිස්සයො න පටිපස්සමිහති හෙසජ්ජත්ථාය ගාමජ්ජවිට්ඨදහරානං විය. අන්තොසීමායං ගාමන්ති අවිජ්ජවාසසීමාසම්මුතිතො පච්ඡා පතිට්ඨාපිතගාමං සන්ධාය වදති ගාමඤ්ච ගාමුපචාරඤ්ච යපෙත්වා සම්මන්තිතබ්බතො. පටිට්ඨානන්ති ආචරියන්තෙවාසිකානං විසුං විසුං ගතානං අවිජ්ජවාසසීමත්තා නෙව විවරානි නිස්සංගිගයානි හොන්ති, සඋස්සාහතාය නිස්සයො න පටිපස්සමිහති. අන්තරාමග්ගෙති ධම්මං සුත්වා ආගච්ඡන්තානං අන්තරාමග්ගෙ.

“ඉධ අපච්චුද්ධරණ”න්ති ඉමිනා අධිට්ඨානවිකජ්ජනානි විය පච්චුද්ධරණමිපි කායෙන වා වාචාය වා කත්තබ්බන්ති දස්සෙති. කායවාචාහි කත්තබ්බස්ස අකරණතොති ඉදං කායවාචාසමුට්ඨානං වුත්තං. අධිට්ඨිතතිවිවරතා, අනත්ථතකථිතතා, අලද්ධසම්මුතිතා, රත්තිවිජ්ජවාසොති ඉමානෙත්ථ චත්තාරි අඬගානි.

උදොසිතසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. තනියකථිතසික්ඛාපදවණ්ණනා

497. තනියෙ පාළියං විවරපච්චාසා නික්ඛිපිතුන්ති විවරපච්චාසාය සතියා නික්ඛිපිතුන්ති අත්ථො. නිට්ඨිතවිවරස්මිං භික්ඛුනාති ඵත්ථ දුතියකථිතො විය සාමිවසෙතෙව කරණචචනස්ස අත්ථො වෙදිතබ්බො.

499-500. තුය්හං දම්මිති දින්නන්ති “තුය්හං, හන්තෙ, අකාලවිවරං දම්මි”ති ඵචං දින්නං, එතමිපි කාලෙ ආදිස්ස දින්නං නාම හොතීති අධිජ්ජායො. ඉදං පන අට්ඨකථාවචනං, පාළියං “කාලෙපි ආදිස්ස දින්න”න්ති ඉදඤ්ච “අකාලවිවර”න්ති වචනසාමඤ්ඤතො ලබ්භමානං සබ්බමිපි දස්සෙතුං අත්ථුද්ධාරවසෙන වුත්තං පට්ඨානියතෙ සොතස්ස රහො විය. සඬ්ඝස්ස භි කාලෙපි ආදිස්ස දින්නං අකාලෙ උජ්ජන්තවිවරං විය සම්මුඛිභූතෙහි වුත්ථවස්සෙහි, අවුත්ථවස්සෙහි ව සබ්බෙහිපි භාජෙතබ්බතාසාමඤ්ඤන අකාලවිවරං නාම හොතීති දස්සනත්ථං අත්ථුද්ධාරවසෙන පාළියං “කාලෙපි ආදිස්ස දින්න”න්ති වුත්තං, න පන “තතො භාජෙත්වා ලද්ධවිවරමිපි අකාලෙ ලද්ධවිවරමිපි වුත්ථවස්සානං එකමාසපරිහාරං, පඤ්චමාසපරිහාරං වා න ලහති, පච්චාසාවිවරෙ අසති දසාහපරිහාරමෙව ලහති”ති දස්සනත්ථං වුත්තං, අට්ඨකථායමිපි “ආදිස්ස

දින්න” න්ති වචනසාමඤ්ඤතො ලබ්භමානං සබ්බං අත්ථුද්ධාරවසෙන දස්සෙතුං “එකපුග්ගලස්ස වා ඉදං තුය්හං දමිතීති දින්න” න්ති චුත්තං, න පන තථාලද්ධං වා අකාලෙ ලද්ධං වා අනත්ථතකමීනානං දසාහබ්භන්තරෙ අධිට්ඨාතබ්බන්ති දස්සෙතුන්ති වෙදිතබ්බං ඉතරථා පාළිඅට්ඨකථාහි විරුජ්ඣනතො. තථා හි අවිචෙකච්චරසික්ඛාපදෙ අකාලෙ උප්පන්නමිපි අවිචෙකච්චරං “යාවච්චරකාලසමයං නික්ඛිපිතබ්බ” න්ති (පාරා. 648) චුත්තං, තස්ස අට්ඨකථායඤ්ච “පචාරණමාසස්ස පුණ්භපක්ඛපඤ්චමියං උප්පන්නස්ස අවිචෙකච්චරස්ස අනත්ථතෙ කමීනෙ එකාදසදිවසාධිකො මාසො, අත්ථතෙ කමීනෙ එකාදසදිවසාධිකා පඤ්ච මාසා ව පරිභාරො චුත්තො, තමෙව පරිභාරං සන්ධාය ‘ජට්ඨිතො පට්ඨාය පන උප්පන්නං අනවිචෙකච්චරමිපි පච්චුද්ධරිත්වා යපිතච්චරමිපි එතං පරිභාරං ලභතියෙවා’ ති (පාරා. අට්ඨ. 2.646-649) චුත්තං. තස්මා කාලෙපි අකාලෙපි ව යථාතථා ලද්ධං අතිරෙකච්චරං චුත්ථවස්සානං එකමාසං, පඤ්චමාසං වා යථාරහං පරිභාරං ලභති එවාති ගහෙතබ්බං.

එවං පන අවත්වා පදභාජනං චුත්තන්ති සම්බන්ධො. තත්ථ එවන්ති යං අට්ඨකථායං “තතො වෙ උත්තරි” ති ඉමස්ස මාසපරමතො උත්තරිති අත්ථො චුත්තො, තං පරාමසති. පදභාජනියං එවමත්ථං අවත්වා අඤ්ඤථා අත්ථො චුත්තොති අධිප්පායො. තාව උප්පන්නං පච්චාසාච්චරන්ති පච්චත්තවචනං. “මූලච්චර” න්ති ඉදං උපයොගවචනං. අත්තතො ගතිකං කරොතීති අනන්තරා දුතියදිවසාදීසු උප්පන්නං පච්චාසාච්චරං මාසපරමං මූලච්චරං යපෙතුං අදත්වා අත්තතො දසාහපරමතාය එව පතිට්ඨාපෙතීති අත්තතො ගතිකං කරොතීති. තතො උද්ධං මූලච්චරන්ති එත්ථ පන මූලච්චරන්ති පච්චත්තවචනං. තඤ්ඤි වීසතිමදිවසතො උද්ධං ද්වාවීසතිමදිවසාදීසු උප්පන්නං පච්චාසාච්චරං අත්තනා සද්ධිං එකතො සිබ්බෙන්වා සට්ඨං දසාහපරමං ගන්තුං අදත්වා නවාහපරමතාදිවසෙන අත්තතො ගතිකං කරොති, එකතො අසිබ්බෙන්වා විසුං යපිතං පන පච්චාසාච්චරං දසාහපරමමෙව.

පාළියං දසාහාති දසාහෙන. එකාදසෙ උප්පන්නෙතිආදීසු එකාදසාහෙ උප්පන්නෙතිආදිනා අත්ථො, අයමෙව වා පායො ගහෙතබ්බො. එකවීසෙ උප්පන්නෙ...පෙ.... නවාහා කාරෙතබ්බන්තිආදි පච්චාසාච්චරස්ස උප්පන්නදිවසං යපෙත්වා චුත්තං. තෙනෙව “තිංසෙ...පෙ.... තදහෙව අධිට්ඨාතබ්බ” න්ති චුත්තං. “අඤ්ඤං පච්චාසාච්චරං...පෙ.... කාරෙතබ්බ” න්ති ඉදං සතියා එව පච්චාසාය චුත්තං. සචෙ පන “ඉතො

පටියාය විවරං න ලභිස්සාමි” ති ඉච්ඡිතට්ඨානතො පච්චාසාය උපච්ඡින්නාය අඤ්ඤත්ථාපි යෙන කෙනචි උපායෙන පච්චාසං උප්පාදෙති, මූලවිවරං න අධිට්ඨාතඛිබ්බං, සඛිබ්බා පච්චාසාය උපච්ඡින්නාය දසාභාතික්කන්තං මූලවිවරං තදහෙව අධිට්ඨාතඛිබ්බං. පච්චාසාවිවරමපි පරික්ඛාරවොළං අධිට්ඨාතඛිබ්බන්ති පයමතරං උප්පන්නං විසභාගං සන්ධාය වදති. අඤ්ඤමඤ්ඤන්ති අඤ්ඤං අඤ්ඤං, අයමෙව වා පායො. අභිගං පනෙත්ථ පයමකථිතො චුත්තසදිසමෙව. කෙවලඤ්ඤි තත්ථ දසාභාතික්කමො, ඉධ මාසාතික්කමොති අයං විසෙසො.

තතියකථිතසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. පුරාණවිවරසික්ඛාපදවණ්ණනා

503-5. චතුත්ථෙ පාළියං භත්තවිස්සංගන්ති භත්තස්ස උදරෙ විස්සජ්ජනං, පට්ටෙසනං අජ්ඣෙකාභරණං භත්තකිච්චන්ති අත්ථො, භොජනපරියොසානෙන භත්තස්ස විස්සජ්ජනන්තිපි වදන්ති. තත්ථ නාම ත්වන්ති සො නාම ත්වං, තාය නාම ත්වන්ති වා අත්ථො. පිතා ච මාතා ච පිතරො, පිතූනං පිතා ච මාතා ච පිතාමහා, තෙ එව යුගලට්ඨෙන යුගො, තස්මා යාව සත්තමා පිතාමහයුගා පිතාමහාවට්ඨාති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨඛිබ්බො. එවඤ්ඤි පිතාමහග්ගහණෙන මාතාමහො ච පිතාමහී මාතාමහී ච ගහිතාව භොන්ති. සත්තමයුගතො පරං “අඤ්ඤාතකා” ති වෙදිතඛිබ්බං. යාති භික්ඛුනී. පිතු මාතා පිතාමහී, මාතු පිතා මාතාමහො.

පයොගෙ පයොගෙ භික්ඛුස්ස දුක්කටන්ති “ධොවා” ති ආණාපනවාචාය එකාය එව තදනුගුණස්ස සඛිබ්බස්සාපි පයොගස්ස ආණත්තත්තා චුත්තං.

506. තදවිනාභාවතො ධොවනස්ස “කායවිකාරං කත්වා” ති ච “අත්තොද්වාදසහත්ථෙ” ති ච චුත්තත්තා කායෙන ධොවාපෙතුකාමතං අප්පකාසෙත්වා දානඛිපනපෙසනාදිං කරොන්තස්ස ව ද්වාදසහත්ථං උපචාරං මුඤ්චිත්වා ඛහි යත්වා කායවාචාහි ආණාපෙත්වා ඛිපනපෙසනාදිං කරොන්තස්ස ව අනාපත්ති එව.

එකෙන වත්ථුනාති පයමකතෙන. පඤ්චසතාති පමාණං එතාසන්ති පඤ්චසතා. භික්ඛුභාවතො පරිවත්තලිඨිගාපි භික්ඛුනී භික්ඛුනං සන්තිකෙ එකතොඋපසම්පන්නා එව.

507. තාවකාලිකං ගහෙත්වාති අත්තනා කතිපාහං පාරුපනාදිඅත්ථාය තාවකාලිකං යාවිත්වා. පුරාණචීවරතා, උපවාසෙ යත්වා අඤ්ඤාතිකාය භික්ඛුනියා ආණාපනං, තස්සා ධොවාපනාදීනි වාති ඉමානෙත්ථ තීණි අඬගානි.

පුරාණචීවරසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. විවරපටිග්ගහණසික්ඛාපදවණ්ණනා

508. පඤ්චමෙ අපඤ්ඤත්තෙ සික්ඛාපදෙති ගණමිහා ඔභීයනසික්ඛාපදෙ (පාවි. 691-692) අපඤ්ඤත්තෙ. කොට්ඨාසසම්පත්තීති කෙසාදිපඤ්චකොට්ඨාසානං කල්‍යාණතා. හත්ථතලෙයෙව දස්සෙත්වාති හත්ථතලතො සෙසකායස්ස අදස්සනං දීපෙති.

510. විහත්ථතායාති විහතතාය, අමිස්සිතතාය අපටිසරණතායාති අත්ථො. තෙනාහ “සමභිතුන්තත්තා”ති, බ්‍යධිතත්තාති අත්ථො. පරිවත්තෙතබ්බං පරිවත්තං, තදෙව පාරිවත්තකං, පරිවත්තෙත්වා දියාමානන්ති අත්ථො.

පුරිමසික්ඛාපදෙ විය ඉධ ද්වාදසහත්ථො උපවාරනියමො නත්ථීති ආහ “උපවාරං මුඤ්චිත්වා”ති. අඤ්ඤත්‍ර පාරිවත්තකාති යං අන්තමසො හරිටකඛණ්ඩම්පි දත්වා වා “දස්සාමි”ති ආහොගං කත්වා වා පරිවත්තකං ගණ්හාති, තං යපෙත්වා. “තං අවිත්තකභාවෙන න සමෙති”ති ඉමිනා ඤාතිභාවාජානනාදිසු විය භික්ඛුනිභාවාජානනාදිවසෙනාපි අවිත්තකතං පකාසෙති.

513-4. තිකඤ්ච තං පාවිත්තියඤ්චොති තිකපාවිත්තියං, පාවිත්තියතිකන්ති අත්ථො. පත්තත්ථවිකාදීති අනධිට්ඨානුපගං සන්ධාය වදති. කො පන වාදො පත්තත්ථවිකාදිසුති මහතියාපි තාව භිසිච්ඡවියා අනධිට්ඨානුපගත්තා අනාපත්ති, විකප්පනුපගපච්ඡිමප්පමාණවිරහිතතාය අනධිට්ඨාතබ්බෙසු කිමෙව වත්තබ්බන්ති දස්සෙති. පත්තත්ථවිකාදීනි පන විකප්පනුපගපච්ඡිමානි ගණ්හිතුං න වට්ටති ඵව. පටිග්ගහණං කිරියා, අපරිවත්තනං අකිරියා. විකප්පනුපගචීවරතා, පාරිවත්තකාහාවො, අඤ්ඤාතිකාය හත්ථතො ගහණන්ති ඉමානෙත්ථ තීණි අඬගානි.

විවරපටිග්ගහණසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. අඤ්ඤාතකවිඤ්ඤත්තිසික්ඛාපදවණ්ණනා

515. ඡට්ඨෙ පටු එව පට්ටො. පාළියං ධම්මනිමන්තනාති සමණෙසු වත්තඛබ්බාචාරධම්මමත්තවසෙන නිමන්තනා, දාතුකාමතාය කතනිමන්තනා න භොතීති අත්ථො. තෙනෙව “විඤ්ඤාපෙස්සති”ති වුත්තං. අඤ්ඤාතකඅප්පචාරිතතො හි විඤ්ඤත්ති නාම භොති.

517. “තිණෙන වා පණ්ණෙන වා පටිච්ඡාදෙන්වා ආගන්තඛබ්බ”න්ති ඉමිනා භූතගාමවිකොපනං අනුඤ්ඤාතන්ති ආහ “නෙව භූතගාමපාතඛ්‍යාතායා”තිආදි. පයමං සුද්ධචිත්තෙන ලිඛිගං ගහෙන්වා පච්ඡා ලද්ධිං ගණ්හන්තොපි තිත්ථියපක්කන්තකො එවාති ආහ “නිවාසෙන්වාපි ලද්ධි න ගහෙතඛබ්බා”ති.

යං ආවාසං පයමං උපගච්ඡතීති එත්ථාපි විහාරවීරාදිඅත්ථාය පවිසන්තෙනපි තිණාදීහි පටිච්ඡාදෙන්වාව ගන්තඛබ්බං, න ත්වෙව නග්ගෙන ආගන්තඛබ්බන්ති සාමඤ්ඤතො දුක්කටස්ස වුත්තත්තා. විමිලිකාහීති පට්ටිලොතිකාහි. පරිභොගෙනෙවාති අඤ්ඤං වීචරං අලහිත්වා පරිභුඤ්ජනෙන. පරිභොගජිණ්ණන්ති යථා තං වීචරං පරිභුඤ්ජියමානං ඔහග්ගවිහග්ගතාය අසාරුජ්ජං භොති, එවං ජිණ්ණං.

521. අඤ්ඤස්සත්ථායාති එත්ථාපි “ඤාතකානං පචාරිතාන”න්ති ඉදං අනුවත්තති එවාති ආහ “අත්තනො ඤාතකපචාරිතෙ”තිආදි. ඉධ පන අඤ්ඤස්ස අච්ඡින්නනට්ඨවීචරස්ස අත්ථාය අඤ්ඤාතකඅප්පචාරිතෙ විඤ්ඤාපෙන්තස්ස නිස්සග්ගියෙන අනාපත්තීති අත්ථො ගහෙතඛබ්බො, ඉතරථා “ඤාතකානං පචාරිතාන”න්ති ඉමිනා විසෙසො න භවෙය්‍යා. තෙනෙව අනන්තරසික්ඛාපදෙ වක්ඛති “අට්ඨකථාසු පන ඤාතකපරිචාරට්ඨානෙ...පෙ....පමාණමෙව වට්ටතීති වුත්තං, තං පාළියා න සමෙතී”ති (පාරා. අට්ඨ. 2.526) ව “යස්මා පනිදං සික්ඛාපදං අඤ්ඤස්සත්ථාය විඤ්ඤාපනවත්ථුස්මිංයෙව පඤ්ඤත්තං, තස්මා ඉධ ‘අඤ්ඤස්සත්ථායා’ති න වුත්ත”න්ති (පාරා. අට්ඨ. 2.526) ව. විකප්පනුපගච්චරතා, සමයාභාවො, අඤ්ඤාතකවිඤ්ඤත්ති, තාය පටිලාභොති ඉමානෙත්ථ වත්තාරි අභිගාති.

අඤ්ඤාතකවිඤ්ඤත්තිසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. තතුත්තරිසික්ඛාපදවණ්ණනා

522-524. සත්තමෙ පාළියං පග්ගාහිකසාලන්ති දුස්සාපණං. තඤ්ඞි වාණිජකෙහි දුස්සානි පග්ගහෙත්වා දස්සනට්ඨානතාය “පග්ගාහිකසාලා”ති වුච්චති. අස්ස චීවරස්සානි සාදිතබ්බචීවරස්ස. “තිච්චරිකෙතා”ති ඉමිනා අච්ඡින්නතිච්චරතො අඤ්ඤස්ස විහාරාදීසු නිහිතස්ස චීවරස්ස අභාවං දස්සෙති. යදි භවෙය්‍ය, විඤ්ඤාපෙතුං න වට්ටෙය්‍ය. තාවකාලිකං නිවාසෙත්වා අත්තතො චීවරං ගාහෙතබ්බං, තාවකාලිකමිපි අලහන්තස්ස භූතගාමවිකොපනං කත්වා තිණපණ්ණෙහි ඡදනං විය විඤ්ඤාපනමිපි වට්ටති එව. අඤ්ඤනාති අච්ඡින්නඅසබ්බචීවරෙන. ද්වෙ නට්ඨානීති අධිකාරතො වුත්තං “ද්වෙ සාදිතබ්බානී”ති.

526. පාළියා න සමෙතීති “අනාපත්ති ඤාතකානං පචාරිතාන”න්ති ඉමාය පාළියා න සමෙති තතුත්තරිවිඤ්ඤාපනආපත්තිජ්ජසඬ්ඨෙ එව වුත්තත්තා. “අඤ්ඤස්සත්ථායාති න වුත්ත”න්ති ඉදං අඤ්ඤස්සත්ථාය තතුත්තරි විඤ්ඤාපනෙ නිස්සග්ගියං පාවිත්තියං භොතීති ඉමමත්ථං දීපෙති, තඤ්ච පාවිත්තියං යෙසං අත්ථාය විඤ්ඤාපෙති, තෙසං වා සියා, විඤ්ඤාපකස්සෙව වා, න තාව තෙසං තෙහි අවිඤ්ඤාපිතත්තා, නාපි විඤ්ඤාපකස්ස අත්තානං උද්දිස්ස අවිඤ්ඤාපිතත්තා. තස්මා අඤ්ඤස්සත්ථාය විඤ්ඤාපෙන්තස්සාපි නිස්සග්ගියං පාවිත්තියං න දිස්සති. පාළියං පන ඉමස්ස සික්ඛාපදස්ස අත්තතො සාදියනපට්ඨද්ධතාවසෙන පවත්තත්තා “අඤ්ඤස්සත්ථායා”ති අනාපත්තිවාරෙ න වුත්තන්ති වදන්ති, තඤ්ච යුත්තං විය දිස්සති, විමංසිත්වා ගහෙතබ්බං. තතුත්තරිචීවරතා, අච්ඡින්නාදිකාරණතා, අඤ්ඤාතකවිඤ්ඤත්ති, තාය ව පටිලාභොති ඉමානෙත්ථ වත්තාරි අඬගානි.

තතුත්තරිසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. පට්ඨපක්ඛට්ඨසික්ඛාපදවණ්ණනා

528-531. අට්ඨමෙ යො කත්තාති දායකං සන්ධාය වුත්තං. පටො එව පටකො. “අප්පග්ගං චෙතාපෙතී”ති ඉදං නිස්සග්ගියපාවිත්තියා අනාපත්තිං සන්ධාය වුත්තං, විඤ්ඤත්තිපච්චයා පන දුක්කට්ඨෙව. “පුබ්බෙ අප්පචාරිතො”ති හි සුත්තෙ විඤ්ඤත්තිකාරණං වුත්තං. මානිකාට්ඨකථායමිපි “චීවරෙ හියෙය්‍යාකම්‍යතා, අඤ්ඤාතකවිඤ්ඤත්ති, තාය ව පටිලාභොති ඉමානෙත්ථ තිණි අඬගානී”ති (කඬ්ඛා. අට්ඨ. උපක්ඛට්ඨසික්ඛාපද) අඤ්ඤාතකවිඤ්ඤත්තිතා පකාසිතා, කෙච්චි පන “දායකෙන දාතුකාමොමිහිති

අත්තනො සන්තිකෙ අවුත්තෙපි යදග්ගනකං සො දාතුකාමො, තදග්ගනකං ආහරාපෙනුං වට්ටති එවා” ති වදන්ති, තං රාජසික්ඛාපදට්ඨකථායපි න සමෙති, දුතෙන වා දායකෙන වා “දායස්මන්තං උද්දිස්ස විවරවෙනාපන්නං ආහත”න්ති ආරොචිතෙපි මුඛවෙවට්ඨයකප්පියකාරකාදීනං සන්තිකා ආහරාපනස්ස තත්ථ පටික්ඛිත්තත්තා. වුත්තඤ්ඤි තත්ථ “ඉමෙ ද්වෙ අනිද්දිට්ඨකප්පියකාරකා නාම, එතෙසු අඤ්ඤාතකඅප්පචාරිතෙසු විය පටිපජ්ජිතබ්බං...පෙ.... න කිඤ්චි වත්තබ්බා. දෙසනාමත්තමෙව වෙතං ‘දුතෙන විවරවෙනාපන්නං පහිණෙය්‍යා’ති සයං ආහරිත්වාපි පිණ්ඩපාතාදීනං අත්ථාය දදන්තෙසුපි එසෙව නයො” ති. මුඛවෙවට්ඨයකප්පියකාරකාදයො හි දායකෙන පරිච්චත්තෙපි වත්ථුමහි “අසුකස්ස සන්තිකෙ විවරපිණ්ඩපාතාදිං ගණ්හථා” ති අනිද්දිට්ඨත්තා එව “න කිඤ්චි වත්තබ්බා” ති වුත්තං, න පන තස්ස වත්ථුනො මුඛවෙවට්ඨයාදීනං සන්තකත්තා, තස්මා ඉධාපි දායකෙන වා දුතෙන වා “යං ඉච්ඡථ, තං වදථා” ති අප්පචාරිතස්ස වදනො දුක්කට්මෙව. අග්ගවඩ්ඪනකන්ති විවරෙ අග්ගවඩ්ඪනකං නිස්සාය පවත්තං ඉදං සික්ඛාපදං, න පිණ්ඩපාතාදීසු තෙසු අග්ගවඩ්ඪනස්ස දුක්කට්මත්තත්තා, පණිතපිණ්ඩපාතෙ සුද්ධිකපාචිත්තියත්තා වාති ගහෙතබ්බං. තෙනෙව “විවරෙ හියොයාකමානා” ති අඬගං වුත්තං.

පයමඋපක්ඛට්ඨසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. දුතියඋපක්ඛට්ඨසික්ඛාපදවණ්ණනා

533. නවමෙ පාළියං පච්චෙකවිවරවෙනාපන්නාති පච්චෙකං නියමෙත්වා විවරවෙනාපන්නා, එකෙකෙන විසුං විසුං නියමිතා විවරවෙනාපන්නාති අත්ථො. උභොව සන්තා එකෙනාති උභො එකතොව සන්තා, උභො එකතො හුත්වාති අත්ථො.

දුතියඋපක්ඛට්ඨසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. රාජසික්ඛාපදවණ්ණනා

537. දසමෙ “අජ්ජණ්හො” ති “අජ්ජ නො” ති වත්තබ්බෙ හ-කාරාගමං, න-කාරස්ස ව ණ-කාරං කත්වා වුත්තොති ආහ “අජ්ජ එකදිවසං අම්භාක”න්ති.

538-9. යං වුත්තං මාතිකාට්ඨකථායං (කඬ්ඛා. අට්ඨ. රාජසික්ඛාපදවණ්ණනා) “ඉමිනා විවරවෙනාපන්නෙන විවරං වෙනාපෙත්වා

ඉත්ථන්තාමං භික්ඛුං චීවරෙන අවිජාදෙහීති ඉදං ආගමනසුද්ධිං දස්සෙතුං
 චුත්තං, සථෙ භි ‘ඉදං ඉත්ථන්තාමස්ස භික්ඛුනො දෙහී’ති පෙසෙය්‍යා,
 ආගමනස්ස අසුද්ධත්තා අකප්පියවත්ථුං ආරබ්භ භික්ඛුනා කප්පියකාරකොපි
 නිද්දිසිතබ්බො න භවෙය්‍යා’ති, තං නිස්සංගියවත්ථුදුක්කට්ඨත්ථුභූතං
 අකප්පියචීවරචෙතාපන්නං. “අසුකස්ස භික්ඛුනො දෙහී”ති එවං
 ආගමනසුද්ධියා අසති, සික්ඛාපදෙ ආගතනායෙන දුතචචනෙ ච අසුද්ධෙ
 සබ්බථා පටික්ඛෙපො එව කාතුං වට්ටති, න පන “චීවරඤ්ච බො මයං
 පටිග්ගණ්භාමා”ති වත්තුං, තදනුසාරෙන න වෙය්‍යාවච්චකරඤ්ච නිද්දිසිතුං
 ආගමනදුතචචනානං උභින්නං අසුද්ධත්තා. පාළියං ආගතනායෙන පන
 ආගමනසුද්ධියා සති දුතචචනෙ අසුද්ධෙපි සික්ඛාපදෙ ආගතනායෙන සබ්බං
 කාතුං වට්ටතීති දස්සන්නත්ථං චුත්තං. තෙන ච යථා දුතචචනාසුද්ධියමිපි
 ආගමනෙ සුද්ධෙ වෙය්‍යාවච්චකරමිපි නිද්දිසිතුං වට්ටති, එවං
 ආගමනාසුද්ධියමිපි දුතචචනෙ සුද්ධෙ වට්ටති එවාති අයමත්ථො අත්ථනො
 සිද්ධොව හොති, උභයසුද්ධියං වත්තබ්බමෙව නත්ථීති උභයාසුද්ධිපක්ඛමෙව
 සන්ධාය මාතිකාට්ඨකථායං (කඨිබ්‍ය. අට්ඨ. රාජසික්ඛාපදවණ්ණනා)
 “කප්පියකාරකොපි නිද්දිසිතබ්බො න භවෙය්‍යා”ති චුත්තන්ති වෙදිතබ්බං.

යං පනෙත්ථ සාරත්ථදීපනියං (සාරත්ථ. ටී. 2.537-539) “ආගමනස්ස
 සුද්ධියා චා අසුද්ධියා චා විසෙසප්පයොජනං න දිස්සති”තිආදී චුත්තං, තං
 මාතිකාට්ඨකථාවචනස්ස අධිප්පායං අසල්ලක්ඛෙන්වා චුත්තං
 යථාචුත්තනායෙන ආගමනසුද්ධිආදිනා සප්පයොජනත්තා. යො පනෙත්ථ
 “මූලසාමිකෙන කප්පියවොහාරවසෙන, පෙසිතස්ස දුතස්ස
 අකප්පියවොහාරවසෙන ච වදන්තොපි කප්පියකාරකො නිද්දිසිතබ්බො
 භවෙය්‍යා”ති අනිට්ඨප්පසඬිගො චුත්තො, සො අනිට්ඨප්පසඬිගො එව න
 හොති අභිමතත්තා. තථා භි සික්ඛාපදෙ එව “පටිග්ගණ්භාතු ආයස්මා
 චීවරචෙතාපන්න”න්ති අකප්පියවොහාරෙන වදන්තො දුතස්ස කප්පියෙන
 කම්මෙන වෙය්‍යාවච්චකරො නිද්දිසිතබ්බො චුත්තො ආගමනස්ස සුද්ධත්තා,
 ආගමනස්සාපි අසුද්ධියං පන කප්පියෙනාපි කම්මෙන වෙය්‍යාවච්චකරො න
 නිද්දිසිතබ්බොති අත්ථෙව ආගමනස්ස සුද්ධිඅසුද්ධිසු පයොජනං. කථං පන
 දුතචචනෙන ආගමනසුද්ධි විඤ්ඤායතීති? නායං භාරො. දුතෙන භි
 අකප්පියවොහාරෙනෙව චුත්තෙ එව ආගමනසුද්ධි ගවෙසිතබ්බො, න ඉතරථා,
 තත්ථ ච තස්ස වචනක්කමෙන පුච්ඡිත්වා ච යුත්තිආදීහි ච සක්කා විඤ්ඤාතුං.
 ඉධාපි භි සික්ඛාපදෙ “චීවරචෙතාපන්නං ආහන්”න්ති දුතචචනෙනෙව චීවරං
 කිණිත්වා දාතුං පෙසිතභාවො විඤ්ඤායති. යදි භි සබ්බථා ආගමනසුද්ධි න
 විඤ්ඤායති, පටික්ඛෙපො එව කත්තබ්බොති.

පාළියක්ද “විවරක්දව බො මයං පටිග්ගණ්භාමා” තිආදි දුතවචනස්ස අකප්පියත්තෙපි ආගමනසුද්ධියා සති පටිපජ්ජනවිධිදස්සනත්ථං වුත්තං. “එසො බො...පෙ.... න වත්තබ්බො ‘තස්ස දෙහි’” තිආදි අකප්පියවත්ථුසාදියනපරිමොචනත්ථං වුත්තං. “සක්ඛ්ඤ්ඤත්තො” තිආදි “එවං දුතෙන පුන වුත්තෙ එව වොදෙතුං වට්ටති, න ඉතරථා” ති දස්සනත්ථං වුත්තං. “න වත්තබ්බො ‘දෙහි මෙ විවරං...පෙ.... වෙතාපෙහි මෙ විවර’” න්ති ඉදං දුතෙනාහතරුපියං පටිග්ගහෙතුං අත්තනා නිද්දිට්ඨකප්පියකාරකත්තාව “දෙහි මෙ විවරං...පෙ.... වෙතාපෙහි මෙ විවර” න්ති වදන්තො රුපියස්ස පකතත්තා තෙන රුපියෙන පරිවත්තෙත්වා “දෙහි වෙතාපෙහි” ති රුපියසංවොහාරං සමාපජ්ජන්තො නාම භොතීති තං දොසං දුරතො පරිවජ්ජෙතුං වුත්තං රුපියපටිග්ගහණෙන සඬ්ඝමජ්ඣෙ නිස්සට්ඨරුපියෙ විය. වුත්තක්ඛ්ඤි තත්ථ “න වත්තබ්බො ඉමං වා ඉමං වා ආහරා” ති. තස්මා න ඉදං වික්ඛ්ඤ්ඤත්තිදොසං පරිවජ්ජෙතුං වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං, “අත්ථො මෙ, ආවුසො, විවරෙනා” තිපි අවත්තබ්බතාපසඬ්ගතො, තෙනෙව දුතනිද්දිට්ඨෙසු රුපියසංවොහාරසඬ්ඝාභාවතො අක්ඛ්ඤං කප්පියකාරකං යපෙත්වාපි ආහරාපෙතබ්බන්ති වුත්තං. තත්ථාපි “දුතෙන යපිතරුපියෙන වෙතාපෙත්වා විවරං ආහරාපෙහි” ති අවත්වා කෙවලං “විවරං ආහරාපෙහි” ති එවං ආහරාපෙතබ්බන්ති අධිප්පායො ගහෙතබ්බො. යානං හක්ඛ්ඤ්ඤති එත්ථ යානන්ති ධීතියා ව කාරණස්ස ව නාමං, තස්මා ආසනෙ නිසිදනෙන යානමපි කුප්පති, ආගතකාරණමපි තෙසං න වික්ඛ්ඤායති. ධීතං පන අකොපෙත්වා ආමිසපටිග්ගහණාදීසු ආගතකාරණමෙව හක්ඛ්ඤ්ඤති, න යානං. තෙනාහ “ආගතකාරණං හක්ඛ්ඤ්ඤති” ති. කෙවි පන “ආමිසපටිග්ගහණාදිනා යානමපි හක්ඛ්ඤ්ඤති” ති වදන්ති, තං අට්ඨකථාය න සමෙති.

යතස්ස විවරවෙතාපන්නන්තිආදි යෙන අත්තනා වෙය්‍යාවච්චකරො නිද්දිට්ඨො, විවරක්දව අනිප්ථාදිතං, තස්ස කත්තබ්බවිධිදස්සනං. එවං භික්ඛුනා වත්ථුසාමිකානං වුත්තෙ තෙ වොදෙත්වා දෙන්ති, වට්ටති “සාමිකා වොදෙත්වා දෙන්ති” ති අනාපත්තියං වුත්තත්තා. තෙන ව යො සයං අවොදෙත්වා උපාසකාදීහි පරියායෙන වත්වා වොදාපෙති, තෙසු සත්තක්ඛන්තුමපි වොදෙත්වා විවරං දාපෙන්නෙසු තස්ස අනාපත්ති සිද්ධා භොති සික්ඛාපදස්ස අනාණත්තිකත්තා.

කෙනවි අනිද්දිට්ඨො අත්තනො මුඛෙනෙව ඛ්‍යාවට්ඨාවං වෙය්‍යාවච්චකරත්තං පත්තො මුඛවෙවට්ඨකො. “අවිචාරතුකාමතායා” ති ඉමිනා විජ්ජමානමපි දාතුං අනිච්ඡන්තා අරියාපි වක්ඛ්චනාධිප්පායං විනා

වොහාරතො නත්ථිති වදන්තීති දස්සෙති. හෙසජ්ජක්ඛන්ධකෙ මෙණ්ඩකසෙට්ඨිවත්ථුමහි (මහාව. 299) වුත්තං “සන්ති, හික්ඛවෙ” තිආදිවචනමෙව (මහාව. 299) මෙණ්ඩකසික්ඛාපදං නාම. කජ්ජියකාරකානං හත්ථෙති දුතෙන නිද්දිට්ඨකජ්ජියකාරකෙ සන්ධාය වුත්තං, න පන හික්ඛුනා නිද්දිට්ඨෙය, අනිද්දිට්ඨෙය වාති. තෙනාහ “එත්ථ ච වොදනාය පමාණං නත්ථි” තිආදි.

සයං ආහරිත්වා දදන්තෙසුති සම්බන්ධො. “පිණ්ඩපාතාදීනං අත්ථායා” ති ඉමිනා විවරත්ථායෙව න හොතීති දස්සෙති. “එසෙව නයො” ති ඉමිනා වත්ථුසාමිනා නිද්දිට්ඨකජ්ජියකාරකහෙදෙසුපි පිණ්ඩපාතාදීනම්පි අත්ථාය දින්නෙ ච යානවොදනාදි සබ්බං හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව කාතබ්බන්ති දස්සෙති.

“සඬ්ඝං වා...පෙ....අනාමසිත්වා” ති වුත්තත්තා “සඬ්ඝස්ස විහාරත්ථාය දෙමා” තිආදිනා ආමසිත්වා වදන්තෙසු පටික්ඛිපිතබ්බමෙව. “සඬ්ඝො සම්පට්ඨිජ්ජි” ති ඉදං උක්කට්ඨවසෙන වුත්තං, ගණාදියුපි සඬ්ඝස්සත්ථාය සම්පට්ඨිජ්ජන්තෙසුපි පටිග්ගහණෙපි පරිභොගෙපි දුක්කට්ඨමෙව. සාරත්ථදීපනියං “පටිග්ගහණෙ පාවිත්තිය” න්ති (සාරත්ථ. ටී. 2.537-539) වුත්තං, තං න යුත්තං සඬ්ඝවෙතියාදීනං අත්ථාය දුක්කට්ඨස්ස වුත්තත්තා. වොදෙතීති තස්ස දොසාභාවං ඤත්වාපි කොධෙන වා ලොභෙන වා භණ්ඩදෙයාන්ති වොදෙති. සො එව හි මුසාවාදාදිපච්චයා පාවිත්තියදුක්කට්ඨාදිආපත්තිහි සාපත්තිකො හොති, ගීවාතිසඤ්ඤාය පන වත්වා නිද්දොසභාවං ඤත්වා විරමන්තස්ස නත්ථි ආපත්ති.

තළාකං බෙත්තෙ පට්ටියත්තා “න සම්පට්ඨිජ්ජිතබ්බ” න්ති වුත්තං. වත්තාරො පච්චයෙ සඬ්ඝො පරිභුඤ්ජතුති දෙති, වට්ටතීති එත්ථ “හික්ඛුසඬ්ඝස්ස චතුපච්චයපරිභොගත්ථාය තළාකං දම්මී” ති වා “හික්ඛුසඬ්ඝො වත්තාරො පච්චයෙ පරිභුඤ්ජිතුං තළාකං දම්මී” ති වා “ඉතො තළාකතො උජ්ජන්තෙ වත්තාරො පච්චයෙ දම්මී” ති වා වත්තුම්පි වට්ටති, ඉදඤ්ච සඬ්ඝස්ස පරිභොගත්ථාය දියාමානඤ්ඤෙව සන්ධාය වුත්තං, පුග්ගලස්ස පන එවම්පි දින්නං තළාකබෙත්තාදි න වට්ටති. සුද්ධවිත්තස්ස පන උදකපරිභොගත්ථං කූපපොක්ඛරණිආදයො වට්ටන්ති. “සඬ්ඝස්ස තළාකං අත්ථි, තං කථ” න්ති හි ආදිනා සබ්බත්ථ සඬ්ඝවසෙනෙව වුත්තං. හත්ථෙති වසෙ.

“යපෙඨාති වුත්තෙ”ති ඉදං සාමිච්චසෙන වුත්තං, අවුත්තෙපි යපෙන්තස්ස දොසො නත්ථි. තෙනාහ “උදකං වාරෙතුං ලබ්භති”ති. සස්සකාලෙපි තාසෙත්වා මුඤ්චිතුං වට්ටති, අමුඤ්චතො පන භණ්ඩදෙය්‍යං. පුන දෙතීති අවිජ්ජන්දිත්වා පුන දෙති, එවමපි වට්ටතීති සම්බන්ධො. ඉමිනා “යෙන කෙනචි ඉස්සරෙන ‘පරිච්චත්තමිදං භික්ඛුහි, අස්සාමික’න්තිසඤ්ඤාය අත්තනා ගහෙත්වා දින්නං වට්ටති”ති දස්සෙති. කප්පියවොහාරෙපි විනිච්ඡයං වක්ඛාමාති පායසෙසො.

උදකවසෙනාති උදකපරිභොගත්ථං. “සුද්ධචිත්තාන”න්ති ඉදං සහත්ථෙන ව අකප්පියවොහාරෙන ව කරොන්තෙ සන්ධාය වුත්තං. සස්සසම්පාදනත්ථන්ති එවං අසුද්ධචිත්තානමපි පන සයං අකත්වා කප්පියවොහාරෙන ආණාපෙතුං වට්ටති එව. “කප්පියකාරකං යපෙතුං න වට්ටති”ති ඉදං සහත්ථාදිනා කතතළාකත්තා “අසාරුප්ප”න්ති වුත්තං, යපෙන්තස්ස, පන තං පච්චයං පරිභුඤ්ජන්තස්සපි වා සඬ්ඝස්ස ආපත්ති න විඤ්ඤායති, අට්ඨකථාපමාණෙන වා එත්ථ ආපත්ති ගහෙතඛ්ඛා. ලජ්ජිභික්ඛුනාති ලජ්ජිනාපි, පගෙව අලජ්ජිනා මත්තිකුද්ධරණාදීසු කාරාපිනෙසුති අධිප්පායො. නවසස්සෙති අකතපුබ්බෙ කෙදාරෙ. “කභාපණ්ණ”ති ඉමිනා ධඤ්ඤාට්ඨාපනෙ තස්සෙව අකප්පියන්ති දස්සෙති, ධඤ්ඤාට්ඨාපනෙ වස්ස පයොගෙපි දුක්කට්ඨෙව, න කභාපණ්ණාට්ඨාපනෙ විය.

“කසථ වපථා”ති වචනෙ සබ්බෙසමිපි අකප්පියං සියාති ආහ “අවත්වා”ති. එත්තකො නාම භාගොති එත්ථ එත්තකො කභාපණ්ණාති ඉදමිපි සන්ධාය වදති. තථා වුත්තෙපි හි තදා කභාපණ්ණානං අවිජ්ජමානත්තා ආයතිං උප්පන්නං අඤ්ඤෙසං වට්ටති එව. තෙනාහ “තස්සෙව තං අකප්පිය”න්ති. තස්ස පන සබ්බපයොගෙසු, පරිභොගෙසුපි දුක්කට්ඨං. කෙචි පන “ධඤ්ඤපරිභොගෙ එව ආපත්ති, න පුබ්බපයොගෙ”ති වදන්ති, තං න යුත්තං, යෙන මිනනරක්ඛණාදිපයොගෙන පච්ඡා ධඤ්ඤපරිභොගෙ ආපත්ති හොති, තස්ස පයොගස්ස කරණෙ අනාපත්තියා අයුත්තත්තා. පරියායකථාය පන සබ්බත්ථ අනාපත්ති. තෙනෙව “එත්තකෙහි වීඪිහි ඉදඤ්චිදඤ්ච ආහරථා”ති නියමවචනෙ අකප්පියං වුත්තං, කභාපණ්ණවිචාරණෙපි එසෙව නයො. වත්ථු ව එවරූපං නාම සංවිජ්ජති, කප්පියකාරකො නත්ථිති වත්තඛ්ඛන්තිආදිවචනඤ්ඤෙත්ථ සාධකං.

වනං දම්මි...පෙ.... වට්ඨනීති එත්ථ නිවාසට්ඨානත්තා පුග්ගලස්සාපි සුද්ධචිත්තෙන ගහෙතුං වට්ඨති. සීමං දෙමාති විහාරසීමාදිසාධාරණවචනෙන චුත්තත්තා “වට්ඨනී”ති චුත්තං.

“වෙය්‍යාවච්චකර”න්තිආදිනා චුත්තෙපි පුග්ගලස්සපි දාසං ගහෙතුං වට්ඨති “අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, ආරාමික”න්ති (පාරා. 619; මහාව. 270) විසෙසෙත්වා අනුඤ්ඤාතත්තා, තඤ්ච ඛො පිලින්දවච්චෙත ගහිතපරිභුත්තක්කමෙන, න ගහට්ඨානං දාසපරිභොගක්කමෙන. ඛෙත්තාදයො පන සබ්බෙ සඬ්ඝස්සෙව වට්ඨන්ති පාළියං පුග්ගලිකවසෙන ගහෙතුං අනනුඤ්ඤාතත්තාති දට්ඨබ්බං. විහාරස්ස දෙමාති සඬ්ඝිකවිහාරං සන්ධාය චුත්තං, “ඛෙත්තවත්ථුපටිග්ගහණා පටිවිරතො හොති”තිආදිනා (දී. නි. 1.10, 194) සුත්තන්තෙසු ආගතපටික්ඛෙපො භගවතා ආපත්තියාපි හෙතුභාවෙන කතොති භගවතො අධිප්පායං ජානන්තෙහි සඬ්ඝිතිමහාට්ඨරෙහි ඛෙත්තපටිග්ගහණාදිනිස්සිතො අයං සබ්බොපි පාළිමුත්තවිනිච්ඡයො චුත්තොති ගහෙතබ්බො. කප්පියකාරකස්ස නිද්දිට්ඨභාවො, දුතෙන අප්පිතතා, තතුත්තරි වායාමො, තෙන පටිලාභොති ඉමානෙත්ථ චත්තාරි අඬගාති.

රාජසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිට්ඨිතො චීවරවග්ගො පඨමො.

2. කොසියවග්ගො

1. කොසියසික්ඛාපදවණ්ණනා

542. දුතියස්ස පඨමෙ පාළියං කොසියකාරකෙති කොසකාරකපාණානං කොසතො නිබ්බත්තත්තා කොසියෙන සුත්තෙන වත්ථාදිං කරොන්තෙ. සඬ්ඝාතන්ති විනාසං.

544. “අවාසිම”න්ති චුත්තත්තා වාසිත්වා කරණෙ අනාපත්ති. මිස්සෙත්වාති එළකලොමෙහි මිස්සෙත්වා. පටිලාභෙනාති පරිනිට්ඨානෙන “පරියොසාපෙති, නිස්සග්ගිය”න්ති (පාරා. 545) චුත්තත්තා, කොසියමිස්සකතා, අත්තනො අත්ථාය සන්ථතස්ස කරණකාරාපනං, පටිලාභො වාති ඉමානෙත්ථ තිණි අඬගාති.

කොසියසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

547-552. දුතියඤ්ච තතියඤ්ච උත්තානමෙව. තත්ථ පන ඔදාතාදිමිස්සකසඤ්ඤාය සුද්ධකාලකානඤ්ඤෙව සන්ථතස්ස කරණවසෙන වෙත්ථ ද්වෙභාගතො අධිකෙසු සුද්ධකාලකෙසු අනධිකසඤ්ඤාය සන්ථතස්ස කරණවසෙන ච අවිත්තකතා වෙදිතබ්බා.

4. ඡබ්බස්සසික්ඛාපදවණ්ණනා

557. චතුත්ථෙ භද්ද කරිසුස්සග්ගෙ, මිහ සෙවනෙති ධාතුඅත්ථං සන්ධායාහ “චච්චමිසි පස්සාවමිසි කරොන්ති” ති. උභතකඡබ්බස්සෙසු අතිරෙකඡබ්බස්සසඬකිතාදිවසෙනෙත්ථ අවිත්තකතා වෙදිතබ්බා.

ඡබ්බස්සසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. නිසිදනසන්ථතසික්ඛාපදවණ්ණනා

565. පඤ්චමෙ තත්ථ සන්දිස්සිස්සතීති සකාය කතිකාය අයුත්තකාරිතාවසෙන විඤ්ඤුහි සන්දිස්සිස්සතීති අත්ථො. අරඤ්ඤකඬගාදීනි තිණි පාළියං සෙනාසනාදිපච්චයත්තයස්ස ආදිඅඬගවසෙන චුත්තානි, සෙසානිපි තෙ සමාදිගිංසු එවාති වෙදිතබ්බං.

566. පිහයන්තාති පත්ථයන්තා. සන්ථතස්ස අවායිමත්තා, සෙනාසනපරික්ඛාරත්තා ච වීචරතා, අධිට්ඨාතබ්බතා ච නත්ථීති ආහ “චතුත්ථවීචරසඤ්ඤිතායා” ති, විපල්ලාසසඤ්ඤායාති අත්ථො. කෙචි පන “ඉදං නිසිදනසන්ථතං නාම නවසු වීචරෙසු නිසිදනවීචරමෙව, නාඤ්ඤං. නිසිදනසික්ඛාපදෙපි (පාවි. 531 ආදයො) ඉමස්මිං සික්ඛාපදෙ විය ‘නිසිදනං නාම සදසං චුච්චති’ ති ච අට්ඨකථායඤ්චස්ස ‘සන්ථතසදිසං සන්ථරිත්ථා එකස්මිං අත්තෙ සුගතවිදත්ථියා විදත්ථිමත්තෙ පදෙසෙ ද්විසු යානෙසු ථාලෙත්ථා තිස්සො දසා කරියන්ති, තාහි දසාහි සදසං නාම චුච්චති’ ති (පාවි. අට්ඨ. 531) ච චුත්තත්තා” ති වදන්ති, තං න යුත්තං ඉධ පමාණනියමස්ස අචුත්තත්තා, සන්ථතස්ස ච අවායිමවීචරත්තා, අධිට්ඨානුපගත්තාභාවා අට්ඨකථායං අචුත්තත්තා ච. නිසිදනවීචරං පන ඡන්තං වීචරානං ඛණ්ඩපිලොතිකානි පමාණයුත්තමෙව සන්ථරිත්ථා සන්ථතං විය කරොන්ති. තෙනෙව “සන්ථතසදිස” ති සදිසග්ගහණං කතං, තස්මා තදෙව වීචරං අධිට්ඨානුපගඤ්ච, න ඉදන්ති ගහෙතබ්බං.

567. සුගතවිදත්ථිකං අනාදාය ආදියන්තිසඤ්ඤාය, සුගතවිදත්ථිඋභත අනුනන්තිසඤ්ඤාය ච වසෙනෙත්ථ අවිත්තකතා වෙදිතබ්බා. විතානාදිනඤ්ඤෙව අත්ථාය කරණෙ අනාපත්තිවචනතො නිපජ්ජනත්ථාය

කරොතොපි ආපත්ති එව. පරිභුඤ්ජිතුං න වට්ටති කොසියෙසු සුද්ධකාලකානඤ්ච වත්ථුනං අකප්පියත්තා වුත්තං. තෙනෙව පාළියං “අඤ්ඤෙන කතං පටිලභිත්වා පරිභුඤ්ජති, ආපත්ති දුක්කට්ඨසා” ති (පාරා. 545, 550) තත්ථ තත්ථ වුත්තං, ඉතරෙසු පන ද්විසු “අනාපත්ති” ති වුත්තං. තත්ථ චතුත්ථෙ අඤ්ඤස්සත්ථාය කරණෙපි අනාපත්ති, පඤ්චමෙ තත්ථ දුක්කට්ඨති දට්ඨබ්බං. නිස්සට්ඨදානවචනතො පන ගහණෙ දොසො නත්ථි, පරිභුඤ්ජනෙ ච විජටෙත්වා කප්පියවසෙන කතෙ න දොසො.

නිසිදනසන්ථතසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. එළකලොමසික්ඛාපදවණ්ණනා

572. ඡට්ඨෙ පාළියං “අද්ධානමග්ගප්පිපත්තස්සා” ති ඉදං වත්ථුවසෙන වුත්තං. නිවාසට්ඨානෙ උද්ධානිපි තියොජනතො පරං හරිතුං න වට්ටති එව. අසත්තෙ භාරකෙති අනුරූපතො වුත්තං. සත්තෙපි භාරකෙ හරතො නත්ථි දොසො. ආපත්තියෙවාති අනාණත්තෙන හටත්තා. පක්ඛද්වයස්සපි කාරණමාහ “සඋස්සාහත්තා” ති, අනුපරතගමනිච්ඡත්තාති අත්ථො. සුද්ධචිත්තපක්ඛස්සෙව කාරණමාහ “අචිත්තකත්තා” ති. න සමෙතිති “අනාපත්ති, අඤ්ඤං හරාපෙති” ති එත්තකස්සෙව පරිහරණෙ වුත්තත්තා. අගච්ඡත්තෙති ධීතෙ. හෙට්ඨාති භූමියා.

575. තං හරත්තස්සාති පයමං පටිලාභට්ඨානතො පට්ඨාය තියොජනතො උද්ධං හරත්තස්සාති අත්ථො. තථා හරත්තස්ස හි වොරෙහි අච්ඡින්නිත්වා පුන දින්නට්ඨානතො තියොජනං හරිතුං වට්ටති. කෙච් පන “මාතිකාට්ඨකථායං අඛගෙසු ‘පයමප්පටිලාභො’ ති වුත්තත්තා දුතියපටිලාභට්ඨානතො තියොජනාතික්කමෙපි අනාපත්ති” ති වදන්ති, තං න යුත්තං, දුතියපටිලාභස්සාපි පටිලාභට්ඨානෙ පවිසනතො වාසත්ථාය ගමනට්ඨානතො පුන ගමනෙ විය. කායබන්ධනාදීනන්ති ද්විපටලකායබන්ධනාදීනං අන්තරෙ පක්ඛිත්තං පසිබ්බකෙ පක්ඛිත්තසදිසං, න කතහණ්ඩන්ති වුත්තං, තථා නිධානමුඛන්ති. අකතහණ්ඩතා, පයමප්පටිලාභො, තියොජනාතික්කමනං, ආහරණපච්චාහරණං, අවාසාධිප්පායතාති ඉමානෙත්ථ පඤ්ච අඛිගානි.

එළකලොමසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. එළකලොමධොවාපනසික්ඛාපදවණ්ණනා

581. සත්තමෙ පාළියං අනාපත්තිවාරෙ අපරිභුත්තං කතහණ්ඩං ධොවාපෙතිති එත්ථ පරිභුත්තස්ස කම්බලාදිකතහණ්ඩස්ස ධොවාපනං

පුරාණවීරරධොවාපනසික්ඛාපදෙන ආපත්තිකරන්ති තන්තිවත්තනත්ථං
 “අපරිභුත්තං කතභණ්ඩ” න්ති වුත්තං. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙව.

එළකලොමරධොවාපනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. රුපියසික්ඛාපදවණ්ණනා

583-4. අට්ඨමෙ සුවණ්ණමයකභාපණෙන කභාපණොපි රජතෙ එව
 සඬගය්හතිති ආහ “සොවණ්ණමයො වා” ති. රුපියමයො වාති රජතෙන රූපං
 සමුට්ඨපෙත්වා කතකභාපණො. පාකතිකො නාම එතරහි පකතිකභාපණො.

ඉච්චෙන. සබ්බමිසීති සික්ඛාපදෙන, විහඬගෙන ව වුත්තං සබ්බමිසී
 නිදස්සෙති. තස්ස චතුබ්බිධං නිස්සග්ගියවත්ථුති ඉමිනාව සම්බන්ධො, න පන
 අනන්තරෙන “රජත” න්ති පදෙන. ඉදානි තං චතුබ්බිධං නිස්සග්ගියවත්ථුං
 සරූපතො දස්සෙත්තො “රජත” න්තිආදිමාහ. තත්ථ කිඤ්චාපි හෙට්ඨා
 රජතමාසකොච වුත්තො, න කෙවලං රජතං, තථාපි සික්ඛාපදෙ
 “ජාතරූපරජත” න්ති පදෙනෙව වුත්තන්ති තමිසි දස්සෙතුං “රජත” න්ති ඉදං
 විසුං වුත්තං. පදභාජනෙ පන මාතිකාපදෙනෙව සිද්ධත්තා තං අවත්වා තෙන
 සහ සඬගය්හමානමෙව දස්සෙතුං “රජතං නාම කභාපණො” තිආදි වුත්තන්ති
 වෙදිතබ්බං. ජාතරූපමාසකොති සුවණ්ණමයකභාපණො. වුත්තප්පහෙදොති
 “රුපියමයො වා පාකතිකො වා” තිආදිනා වුත්තප්පහෙදො. පටොච පටකො,
 වත්ථං. දුක්කටමෙවාති පටිග්ගාහකස්සෙව පටිග්ගහණපච්චයා දුක්කටං,
 පරිභොගෙ පන පඤ්චසහධම්මිකෙහි පටිග්ගහිතානං
 ධඤ්ඤවිරහිතමුත්තාදීනං කාරණා උප්පන්නපච්චයං පරිභුඤ්ජන්තානං
 සබ්බෙසමිසි දුක්කටමෙව. කෙච් පන “ධඤ්ඤමිසි පඤ්චසහධම්මිකෙහි
 පටිග්ගහිතං මුත්තාදිබ්බත්තාදි විය සබ්බෙසමිසි පරිභුඤ්ජිතුං න වට්ටති,
 කෙවලං සඬිසිකභූමියං කප්පියවොහාරෙන ව උප්පන්නස්ස ධඤ්ඤස්ස
 විචාරණමෙව සන්ධාය ‘තස්සෙවෙනං අකප්පිය’ න්ති වුත්ත” න්ති වදන්ති.

එකො සතං වා සහස්සං වාතිආදි රුපියෙ හෙට්ඨිමකොටියා
 පචත්තනාකාරං දස්සෙතුං වුත්තං, න පන “එවං පටිපජ්ජිතබ්බමෙවා” ති
 දස්සෙතුං. “ඉධ නික්ඛිපාහී” ති වුත්තෙ උග්ගණ්ණාපනං හොතීති ආහ “ඉධ
 නික්ඛිපාහීති න වත්තබ්බ” න්ති. කප්පියඤ්ච...පෙ.... හොතීති යස්මා
 අසාදිතත්තා තතො උප්පන්නපච්චයා වට්ටන්ති, තස්මා කප්පියං නිස්සාය
 යිතං. යස්මා පන දුබ්බිචාරණාය සති තතො උප්පන්නමිසි න කප්පති, තස්මා
 අකප්පියං නිස්සාය යිතන්ති වෙදිතබ්බං.

“න තෙන කිඤ්චි කප්පියහණ්ඩං වෙනාපිත” න්ති ඉමිනා වෙනාපිතං වෙ,
නත්ථි පරිභොගූපායො උග්ගහෙත්වා අනිස්සට්ඨරූපියෙන වෙනාපිතත්තා.
ඊදිසඤ්චි සඬ්ඝමජ්ඣෙ නිස්සජ්ජනං කත්වා ඡඩ්ඛෙත්වා පාවිත්තියං
දෙසෙතඛ්ඛන්ති දස්සෙති. කෙච් පන “යස්මා නිස්සංගීයවත්ථුං
පටිග්ගහෙත්වාපි වෙනාපිතං කප්පියහණ්ඩං සඬ්ඝෙ නිස්සට්ඨං
කප්පියකාරකෙහි නිස්සට්ඨරූපියං පරිවත්තෙත්වා ආනීතකප්පියහණ්ඩසදිසං
හොති, තස්මා විනාව උපායං භාජෙත්වා පරිභුඤ්ජිතුං වට්ටති” ති වදන්ති, තං
පත්තවතුක්කාදිකථාය (පාරා. අට්ඨ. 2.589) න සමෙති. තත්ථ රූපියෙන
පරිවත්තිතපත්තස්ස අපරිභොගොව දස්සිතො, න නිස්සජ්ජනවිධානන්ති.
උපනික්ඛෙපං යපෙත්වාති කප්පියකාරකෙහි වඩ්ඪියා පයොජනං සන්ධාය
වුත්තං. අකප්පියන්ති තෙන වත්ථුනා ගහිතත්තා වුත්තං.

585. “පතිතොකාසං අසමන්තාහරන්තෙනා” ති ඉදං
නිරපෙක්ඛනාවදස්සනපරන්ති වෙදිතඛ්ඛං. අසන්තසම්භාවනායාති
පරියායාදිනා අභූතාරොවනං සන්ධාය වුත්තං. ථෙය්‍යපරිභොගොති
පච්චයසාමිනා භගවතා අනනුඤ්ඤාතත්තා වුත්තං. ඉණපරිභොගොති භගවතා
අනුඤ්ඤාතමිපි කත්තඛ්ඛං අකත්වා පරිභුඤ්ජනතො වුත්තං, තෙන ව
පච්චයසන්තිස්සිතසීලං විපජ්ජන්ති දස්සෙති. පරිභොගෙ පරිභොගෙති
කායතො මොවෙත්වා මොවෙත්වා පරිභොගෙ. පච්ඡිමයාමෙසු
පච්චවෙක්ඛිතඛ්ඛන්ති යොජනා. ඉණපරිභොගට්ඨානෙ තිට්ඨන්ති එත්ථ
“භියො යං මයා වීවරං පරිභුත්ත” න්තිආදිනාපි අතීතපච්චවෙක්ඛණා
වට්ටන්ති වදන්ති. පරිභොගෙ පරිභොගෙති උදකපතනට්ඨානතො
අන්තොපවෙසනෙසු, නිසීදනසයනෙසු ව. සතිපච්චයතා වට්ටන්ති
පච්චවෙක්ඛණසතියා පච්චයත්තං ලද්ධං වට්ටති. පටිග්ගහණෙ ව පරිභොගෙ
ව පච්චවෙක්ඛණසති අවස්සං ලද්ධඛ්ඛාති දස්සෙති. තෙනාහ “සතිං
කත්වා” තිආදි. කෙච් පන “සතිපච්චයතා පච්චයෙ සති හෙසජ්ජපරිභොගස්ස
කාරණෙ සති” ති එවමිපි අත්ථං වදන්ති, තෙසමිපි පච්චයෙ සතිති
පච්චයසඛ්ඛාවසල්ලක්ඛණෙ සතිති එවමත්ථො ගහෙතඛ්ඛො
පච්චයසඛ්ඛාවමත්තෙන සීලස්ස අසුජ්ඣනතො. “පරිභොගෙ
අකරොන්තස්සෙව ආපත්ති” ති ඉමිනා පාතිමොක්ඛසංවරසීලස්ස හෙදො
දස්සිතො, න පච්චයසන්තිස්සිතසීලස්ස, තස්ස අතීතපච්චවෙක්ඛණාය
විසුජ්ඣනතො. එතස්මිං, පන සෙසපච්චයෙසු ව ඉණපරිභොගාදිවචනෙන
පච්චයසන්තිස්සිතසීලස්සෙව හෙදොති එවමිමෙසං නානාකරණං වෙදිතඛ්ඛං.

එවං පච්චයසන්තිස්සිතසීලස්ස විසුද්ධිං දස්සෙත්වා තෙනෙව පසඬිගෙන සබ්බාපි විසුද්ධියො දස්සෙතුං “චතුබ්බිධා හි සුද්ධි” තිආදිමාහ. තත්ථ සුඡ්ඤ්ඤානි දෙසනාදීහි, සොධියතීති වා සුද්ධි, චතුබ්බිධසීලං. තෙනාහ “දෙසනාය සුඡ්ඤ්ඤානො” තිආදි. එත්ථ දෙසනාග්ගහණෙන වුට්ඨානම්පි ඡින්නමූලානං අභික්ඛුතාපටිඤ්ඤාපි සඬිගහිතා. ඡින්නමූලානම්පි හි පාරාජිකාපත්තිවුට්ඨානෙන හෙට්ඨා පරිරක්ඛිතං හික්ඛුසීලං විසුද්ධං නාම හොති, තෙන තෙසං මග්ගපටිලාභොපි සම්පජ්ජති.

දාතබ්බට්ඨෙන දායං, තං ආදියන්තීති දායාදා. සත්තන්තං සෙක්ඛානන්ති එත්ථ කල්‍යාණපුපුඡ්ජනාපි සඬිගහිතා තෙසං ආණණ්‍යාපරිභොගස්ස දායජ්ජපරිභොගෙ සඬිගහිතත්තාති වෙදිතබ්බං. ධම්මදායාදසුත්තන්ති “ධම්මදායාදා මෙ, හික්ඛවෙ, හවථ, මා ආමිසදායාදා” තිආදිනා (ම. නි. 1.29) පවත්තං සුත්තං. තත්ථ මා මෙ ආමිසදායාදාති එවං මෙ-සද්දං ආනෙත්වා අත්ථො ගහෙතබ්බො. එවඤ්ඤි තථා චුත්තත්ථසාධකං හොති.

ලජ්ජිනා සද්ධිං පරිභොගොති ධම්මාමිසවසෙන මිස්සභාවො. අලජ්ජිනා සද්ධිත්ති එත්ථාපි එසෙව නයො. “ආදිනො පට්ඨාය හි අලජ්ජී නාම නත්ථි” ති ඉමිනා දිට්ඨදිට්ඨෙසු ආසඬිකා නාම න කාතබ්බා, දිට්ඨසුතාදිකාරණෙ සති එව කාතබ්බාති දස්සෙති. අත්තනො භාරභූතා සද්ධිවිහාරිකාදයො. සචෙ න ඔරමතීති අගතිගමනෙන ධම්මාමිසපරිභොගතො න ඔරමති. “ආපත්ති නාම නත්ථි” ති ඉදං අලජ්ජීනං ධම්මෙන උප්පන්නපච්චයං, ධම්මකම්මඤ්ච සන්ධාය චුත්තං. තෙසම්පි හි කුලදුසනාදිසමුප්පන්නපච්චයං පරිභුඤ්ජන්තානං, වග්ගකම්මාදිං කරොන්තානඤ්ච ආපත්ති එව.

“ධම්මියාධම්මියපරිභොගො පච්චයවසෙන වෙදිතබ්බො” ති චුත්තත්තා හෙට්ඨා ලජ්ජිපරිභොගො පච්චයවසෙන ච එකකම්මාදිවසෙන ච චුත්තො එවාති වෙදිතබ්බං. තෙනෙව දුට්ඨදොසසික්ඛාපදට්ඨකථායං චොදකචුදිතකභාවෙ යිතා ද්වෙ අලජ්ජීනො ධම්මපරිභොගම්පි සන්ධාය “එකසම්භොගපරිභොගා භුත්වා ජීව්වා” ති (පාරා. අට්ඨ. 2.385-386) චුත්තා තෙසං අඤ්ඤමඤ්ඤං ධම්මාමිසපරිභොගෙ විරොධාභාවා. ලජ්ජීනමෙව හි අලජ්ජිනා සහ තදුභයපරිභොගා න වට්ටන්තීති.

ධම්මපරිභොගොති “එකකම්මං එකද්දෙසො” තිආදිනා (පාරා. 55, 92, 172) චුත්තසංවාසො චෙව නිස්සග්ගහණදානාදිකො සබ්බො නිරාමිසපරිභොගො ච වෙදිතබ්බො. “න සො ආපත්තියා කාරෙතබ්බො” ති චුත්තත්තා ලජ්ජීනො අලජ්ජිපග්ගහෙ ආපත්තීති වෙදිතබ්බං. ඉතරොපීති

ලජ්ජීපි. තස්සාපි අත්තානං පග්ගණ්හන්තස්ස අලජ්ජීනො, ඉමිනා ච ලජ්ජීනො වණ්ණහණනාදිලාභං පටිච්ච ආමිසගරුකතාය වා ගෙහසිතපෙමෙන වා තං අලජ්ජීං පග්ගණ්හන්තො ලජ්ජී සාසනං අත්තරධාපෙති නාමාති දස්සෙති. එවං ගහට්ඨාදිසු උපත්ථමිහිනො අලජ්ජී බලං ලහිත්වා පෙසලෙ අහිභවිත්වා නචිරස්සෙව සාසනං උද්ධම්මං උබ්බිතයං කරොතිති.

“ධම්මපරිභොගොපි තත්ථ වට්ටති”ති ඉමිනා ආමිසපරිභොගතො ධම්මපරිභොගොව ගරුකො, තස්මා අතිවිය අලජ්ජීවිචෙකෙන කාතබ්බොති දස්සෙති. “ධම්මානුග්ගහෙන උග්ගණ්හිතුං වට්ටති”ති චුත්තත්තා අලජ්ජුස්සන්තතාය සාසනෙ ඔසක්කන්තෙ, ලජ්ජීසු ච අප්පහොන්තෙසු අලජ්ජීමිපි පකතත්තං ගණපුරකං ගහෙත්වා උපසම්පදාදිකරණෙන චෙව කෙවි අලජ්ජීනො ධම්මාමිසපරිභොගෙන සඬිගහෙත්වා සෙසාලජ්ජීගණස්ස නිග්ගහෙන ච සාසනං පග්ගණ්හිතුං වට්ටති එව.

කෙවි පන “කොටියං ධීනො ගන්ථොති චුත්තත්තා ගන්ථපරියාපුණනමෙව ධම්මපරිභොගො, න එකකම්මාදි. තස්මා අලජ්ජීහිපි සද්ධිං උපොසථාදිකං කම්මං කාතුං වට්ටති, ආපත්ති නත්ථී”ති වදන්ති, තං න යුත්තං, එකකම්මාදිසු බහුසු ධම්මපරිභොගෙසු අලජ්ජීනාපි සද්ධිං කත්තබ්බාවත්ථායුත්තං ධම්මපරිභොගං දස්සෙතුං ඉධ නිදස්සනවසෙන ගන්ථස්සෙව සමුද්ධටත්තා. න හි එකකම්මාදිකො විධි ධම්මපරිභොගො න හොතිති සක්කා වත්තුං අනාමිසත්තා ධම්මාමිසෙසු අපරියාපන්තස්ස කස්සවි අභාවා. තෙනෙව අට්ඨසාලිනියං ධම්මපටිසන්ධාරකථායං (ධ. ස. අට්ඨ. 1351)“කම්මට්ඨානං කථෙතබ්බං, ධම්මො වාචෙතබ්බො...පෙ.... අබ්භානවුට්ඨානමානත්තපරිවාසා දාතබ්බා, පබ්බජ්ජාරහො පබ්බාජෙතබ්බො, උපසම්පදාරහො උපසම්පාදෙතබ්බො...පෙ.... අයං ධම්මපටිසන්ධාරො නාමා”ති එවං සඬ්ඝකම්මාදිපි ධම්මකොට්ඨාසෙ දස්සිතං. තෙසු පන ධම්මකොට්ඨාසෙසු යං ගණපුරණාදිවසෙන අලජ්ජීනො අපෙක්ඛිත්වා උපොසථාදි වා තෙසං සන්තිකා ධම්මුග්ගහණනිස්සයග්ගහණාදි වා කරියති, තං ධම්මො චෙව පරිභොගො වාති ධම්මපරිභොගොති වුච්චති, එතං තථාරූපපච්චයං විනා කාතුං න වට්ටති, කරොන්තස්ස අලජ්ජීපරිභොගො ච හොති දුක්කට්ඨෙව. යං පන අලජ්ජීසතං අනපෙක්ඛිත්වා තජ්ජනියාදිනිග්ගහකම්මං වා පරිවාසාදිඋපකාරකම්මං වා උග්ගහපරිපුච්ඡාදානාදි වා කරියති, තං ධම්මො එව, නො පරිභොගො. එතං අනුරූපානං කාතුං වට්ටති, ආමිසදානං විය ආපත්ති නත්ථී. නිස්සයදානමිපි තෙරසසම්මුතිදානාදි ව චත්තපට්චත්තසාදියනාදිපරිභොගස්සාපි හෙතුත්තා න වට්ටති.

යො පන මහාඅලජ්ජී උද්ධමමං උබ්බිනයං සත්ථු සාසනං කරොති, තස්ස සද්ධිවිහාරිකාදීනං උපසම්පදාදිඋපකාරකම්මම්පි උග්ගහපරිපුච්ඡාදානාදි ව කාතුං න වට්ටති, ආපත්ති එව හොති, නිග්ගහකම්මමෙව කාතබ්බං. තෙනෙව අලජ්ජීපග්ගහොපි පටික්ඛිත්තො. ධම්මාමිසපරිභොගවිච්ඡ්ඡනෙනාපි හි දුම්මච්ඡානං පුග්ගලානං නිග්ගහො අධිජ්ජෙතො, සො ව පෙසලානං එවාසුචිහාරසද්ධම්මට්ඨිතිවිනයානුග්ගහාදිඅත්ථාය එතදත්ථත්තා සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තියා. තස්මා යං යං දුම්මච්ඡානං උපත්ථම්භාය පෙසලානං අවාසුචිහාරාය සද්ධම්මපරිභානාදිඅත්ථාය හොති, තං සබ්බම්පි පරිභොගො වා හොතු අපරිභොගො වා කාතුං න වට්ටති, එවං කරොත්තා සාසනං අන්තරධාපෙන්ති, ආපත්තිඤ්ච ආපජ්ජන්ති. ධම්මාමිසපරිභොගෙසු චෙත්ථ අලජ්ජීහි එකකම්මාදිධම්මපරිභොගො එව පෙසලානං අවාසුචිහාරසද්ධම්මපරිභානාදිඅත්ථාය හොති, න තථා ආමිසපරිභොගො. න හි අලජ්ජීනං පච්චයපරිභොගමත්තෙන පෙසලානං අවාසුචිහාරාදි හොති, යථාචුත්තධම්මපරිභොගෙන පන හොති, තජ්ජරිච්ඡ්ඡනෙන ව එවාසුචිහාරාදයො. තථා හි කතසික්ඛාපදවිතික්කමා අලජ්ජීපුග්ගලා උපොසථාදීසු පවිට්ඨා “තුම්හෙ කායද්වාරෙ, වච්ඡ්වාරෙ ව විතික්කමං කරොමා” තිආදිනා හික්ඛුහි වත්තබ්බා හොන්ති, යථා විනයඤ්ච අතිට්ඨන්තා සඤ්ඤාතො ඛනිකරණාදිවසෙන සුට්ඨු නිග්ගහෙතබ්බා, තථා අකත්වා තෙහි සහ සංවසන්තාපි අලජ්ජීනොව හොන්ති “එකොපි අලජ්ජී අලජ්ජීසතම්පි කරොති” තිආදිවචනතො (පාරා. අට්ඨ. 2.585). යදි හි තෙ එවං න නිග්ගහිතා සිද්ධං, සඤ්ඤාතො කලහාදිං වච්ඡෙත්වා උපොසථාදිසාමග්ගිකම්මපටිබාහනාදිනා පෙසලානං අවාසුං කත්වා කමෙන තෙ දෙවදත්තවජ්ජීපුත්තකාදයො විය පරිසං වච්ඡෙත්වා අත්තනො විජ්ජට්ඨන්ති. ධම්මතො විනයතො දීපෙන්තා සඤ්ඤාතො ඛනිකරණාදිවසෙන නිග්ගහිතෙසු සබ්බොපායං උපද්දවො න හොති. චුත්තඤ්චි -

“දුස්සීලපුග්ගලෙ නිස්සාය උපොසථො න තිට්ඨති, පචාරණා න තිට්ඨති, සඤ්ඤාකම්මානි නජ්ජවත්තන්ති, සාමග්ගී න හොති..පෙ.... දුස්සීලෙසු පන නිග්ගහිතෙසු සබ්බොපි අයං උපද්දවො න හොති, තතො පෙසලා හික්ඛු එවාසු විහරන්ති” ති (පාරා. අට්ඨ. 1.39).

තස්මා එකකම්මාදිධම්මපරිභොගොව ආමිසපරිභොගතොපි අතිවිය අලජ්ජීවිච්චෙකෙන කාතබ්බො, ආපත්තිකරො ව සද්ධම්මපරිභානිහෙතුත්තාති චෙදිතබ්බං.

අපිව උපොසථො න තිට්ඨති, පචාරණා න තිට්ඨති, සඤ්ඤාමානි නප්පවත්තන්තිති එවං අලජ්ජීහි සද්ධිං සඤ්ඤාමානරණස්ස අට්ඨකථායං පකාසිතත්තාපි වෙනං සිජ්ඣති, තථා පරිවත්තලිඨගස්ස හික්ඛුනො හික්ඛුනුපස්සයං ගච්ඡන්තස්ස පටිපත්තිකථායං “ආරාධිකා ච භොන්ති සඤ්ඤාමානා ලජ්ජීනියො, තා කොපෙත්වා අඤ්ඤත්ථ න ගන්තබ්බං. ගච්ඡති චෙ, ගාමන්තරනදීපාරරත්තිවිජ්ජවාසගණඔභීයනාපත්තිහි න මුච්චති...පෙ.... අලජ්ජීනියො භොන්ති, සඤ්ඤාමානං පන කරොන්ති, තාපි පරිවච්ඡිත්වා අඤ්ඤත්ථ ගන්තුං ලබ්භති”ති එවං අලජ්ජීනියු දුතියිකාගහණාදියු සංවාසාපත්තිපරිහාරාය නදීපාරගමනාදිගරුකාපත්තිට්ඨානානං අනුඤ්ඤාතත්තා තතොපි අලජ්ජීසංවාසාපත්ති එව සද්ධම්මපරිහානිහෙතුතො ගරුකතරාති විඤ්ඤායති. න හි ලහුකාපත්තිට්ඨානං, අනාපත්තිට්ඨානං වා පරිහරිතුං ගරුකාපත්තිට්ඨානවිතික්කමං ආචරියා අනුජානන්ති, තථා අසංවාසපදස්ස අට්ඨකථායං “සබ්බෙහිපි ලජ්ජීපුග්ගලෙහි සමං සික්ඛිතබ්බහාවතො සමසික්ඛාතා නාම. එත්ථ යස්මා සබ්බෙහි ලජ්ජීනො එතෙසු කම්මාදියු සහ වසන්ති, න එකොපි තතො බහිද්ධා සන්දිස්සති, තස්මා තානි සබ්බානිපි ගහෙත්වා එසො සංවාසො නාමා”ති එවං ලජ්ජීහෙව එකකම්මාදියංවාසො වට්ටතිති පකාසිතො.

යදි එවං, කස්මා අසංවාසිකෙසු අලජ්ජී න ගණිතොති? නායං විරොධො, යෙ ගණපුරකෙ කත්වා කතං කම්මං කුප්පති, තෙසං පාරාජිකාදිඅපකතත්තානඤ්ඤෙව අසංවාසිකත්තෙ ගහිතත්තා. අලජ්ජීනො පන පකතත්තභූතාපි සන්ති, තෙ චෙ ගණපුරණා හුත්වා කම්මං සාධෙත්ති, කෙවලං කත්වා අගතිගමනෙන කරොන්තානං ආපත්තිකරා භොන්ති සභාගාපත්තිආපන්නා විය අඤ්ඤමඤ්ඤං. යස්මා අලජ්ජීතඤ්ඤෙව ලජ්ජීතඤ්ඤෙව පුච්ඡජ්ජනානං විත්තක්ඛණපට්ඨෙද්ධං, න සබ්බකාලිකං. සඤ්චිච්ච හි විතික්කමවිත්තෙ උප්පන්නෙ අලජ්ජීනො “න පුන රිදිසං කරිස්සාමි”ති විත්තෙන ලජ්ජීනො ච භොන්ති, තෙසු ච යෙ පෙසලෙහි ඔවදියමානාපි න ඔරමන්ති, පුනප්පුනං විතික්කමන්ති, තෙ එව අසංවසිතබ්බා, න ඉතරෙ ලජ්ජීධම්මෙ ඔක්කන්තත්තා. තස්මාපි අලජ්ජීනො අසංවාසිකෙසු අගණෙත්වා තප්පරිවච්ඡනත්ථං සොධෙත්වා උපොසථාදිකරණං අනුඤ්ඤාතං. තථා හි “පාරිසුද්ධිං ආයස්මන්තො ආරොචෙථ, පාතිමොක්ඛං උද්දිසිස්සාමි”තිආදිනා (මහාව. 134) අපරිසුද්ධාය පරිසාය උපොසථකරණස්ස අයුත්තතා පකාසිතා, “යස්ස සියා ආපත්ති සො ආවිකරෙය්‍ය...පෙ.... එසු භොති”ති (මහාව. 134) එවං අලජ්ජීමපි

ලජ්ජිධම්මෙ පතිට්ඨාපෙත්වා උපොසථකරණප්පකාරො ව චුත්තො,
 “කච්චිත්ථ පරිසුද්ධා...පෙ.... පරිසුද්ධෙත්ථායස්මත්තො”ති (පාරා. 442,
 458, 662; පාචි. 551, 575, 655) ව පාරිසුද්ධිඋපොසථෙ “පරිසුද්ධො අභං
 හන්තෙ, පරිසුද්ධොති මං ධාරෙථා”ති (මහාව. 168) ව එවං උපොසථං
 කරොන්තානං පරිසුද්ධතා ව පකාසිතා, වචනමත්තෙන අනොරමන්තානඤ්ච
 උපොසථපවඤ්ඤාපනවිධි ව චුත්තා, සබ්බථා ලජ්ජිධම්මං
 අනොක්කමත්තෙහි සංවාසස්ස අයුත්තතාය
 නිස්සයදානග්ගහණපටික්ඛෙපො, තජ්ජනියාදිනිග්ගකම්මකරණඤ්ච
 උක්ඛෙපනියකම්මකරණෙන සානුවත්තකපරිසස්ස අලජ්ජස්ස
 අසංවාසිකත්තපාපනවිධි ව චුත්තා. තස්මා යථාචුත්තෙහි සුත්තනයෙහි,
 අට්ඨකථාවචනෙහි ව පකතත්තෙහිපි අපකතත්තෙහිපි සබ්බෙහි අලජ්ජිහි
 එකකම්මාදිසංවාසො න වට්ටති, කරොන්තානං ආපත්ති එව දුම්මච්ඡකුං
 පුග්ගලානං නිග්ගහත්ථායෙව සබ්බසික්ඛාපදානං පඤ්ඤත්තත්තාති
 නිට්ඨමෙත්ථ ගන්තබ්බං. තෙනෙව දුතියසඬ්ඨිතියං පකතත්තාපි අලජ්ජිනො
 වජ්ජිපුත්තකා යසත්ථෙරාදිහි මහන්තෙන වායාමෙන සඬ්ඨිතො වියොජිතා. න
 හි තෙසු පාරාජිකාදිඅසංවාසිකා අත්ථි තෙහි දීපිතානං දසන්තං වත්ථුනං
 (චූළව. 452) ලභුකාපත්තිවිසයත්තා.

තස්ස පන සන්තිකෙති මහාරක්ඛිතත්ථෙරස්ස සන්තිකෙ. බරපත්තන්ති
 බරසඬ්ඨානං සුවණ්ණපතිරූපකං වත්ථු. දායකෙහි අසනියා දින්නං රූපියං
 තෙහි පුන සකසඤ්ඤාය ගණ්හන්තෙ අදාතුං, නිස්සග්ගියවත්ථුං ගණ්හාහීති
 දාතුඤ්ච න වට්ටතීති ආහ “තච චොළකං පස්සාහී”ති. එවං වත්ථාපි පන
 නට්ඨවත්ථුස්මි. විය නිස්සජ්ජිතබ්බාහාවෙපි ආපත්ති දෙසෙතබ්බාව.
 අසනියාපි හි තං වත්ථුං වත්ථාදිනා සහත්ථෙන ගහෙත්වා “ඉදං දෙමී”ති
 දින්නං, තදා පරිච්චාගසබ්බාහාවතො දානමෙව හොති “අප්පග්ගං දස්සාමී”ති
 මහග්ගස්ස දානෙ විය. පටිග්ගණ්හන්තස්ස ව අසනියා දියාමානත්තෙ
 ඤාතෙපි අදින්නාදානං න හොති දායකෙහි දින්නත්තා, තස්මා රූපියං
 නිස්සග්ගියමෙව හොති. කෙච්චි පන “ඊදිසං නාම න හොති, තෙනෙව චෙත්ථ
 ‘තච චොළකං පස්සා’ති චුත්ත”න්ති වදන්ති, තං නො නක්ඛමති,
 විමංසිතබ්බං.

586. එකපරිච්ඡේදානීති සියා කිරියත්තං, සියා අකිරියත්තඤ්ච සන්ධාය
 චුත්තං. ජාතරූපරජතභාවො, අත්තුද්දෙසිකතා, ගහණාදීසු අඤ්ඤතරභාවොති
 ඉමානෙත්ථ තීණි අඬ්ඨානි.

රුපියසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. රුපියසංචොභාරසික්ඛාපදවණ්ණනා

587. නවමෙ ජාතරූපාදිවතුබ්බිධනිස්සංගීයවත්ථු ඉධ රුපියංගහණෙනෙව ගහිතන්ති ආහ “ජාතරූපරජතපරිවත්තන”න්ති. පටිගහිතපරිවත්තනෙති කප්පියචොභාරොන, අකප්පියචොභාරොන වා පටිගහිතස්ස රුපියස්ස පරිවත්තනෙ.

589. පාළියං සනකතන්ති ඉට්ඨකාදි. රුපියං නාම සත්ථුවණ්ණොතිආදීසු කිඤ්චාපි කෙවලං රජතං න ගහිතං, තථාපි රුපියපදෙනෙව තං ගහිතන්ති දට්ඨබ්බං. සුද්ධො රුපියසංචොභාරො එව චුත්තොති අප්ඣාහරිතබ්බං. රුපියෙ රුපියසඤ්ඤීතිආදිමිහි විනිච්ඡයං වක්ඛාමාති පාඨසෙසො.

591. පාළියං රුපියෙ රුපියසඤ්ඤීති අත්තනා දියාමානං සකසන්තකං සන්ධාය චුත්තං. රුපියං චෙතාපෙති පරසන්තකං. එස නයො සෙසෙසුපි. තත්ථ අරුපිය-සද්දෙන දුක්කට්ඨත්ථුමිපි සඬගණ්හාති. පච්ඡිමෙ පන තිකෙ “අරුපියෙ රුපියසඤ්ඤී අරුපියං චෙතාපෙති, ආපත්ති දුක්කට්ඨස්සා”ති ඉමිනා නයෙන සබ්බත්ථ යොජනා වෙදිතබ්බා. ඉමස්මිඤ්ච තිකෙ අරුපිය-සද්දෙන කප්පියවත්ථුයෙව ගහිතං, න මුත්තාදිදුක්කට්ඨත්ථු අන්තෙ “පඤ්චන්තං සහ අනාපත්ති”ති චුත්තත්තා. කිඤ්චාපි දුක්කට්ඨත්ථු න ගහිතං, තථාපි දුක්කට්ඨත්ථුනා දුක්කට්ඨත්ථු, කප්පියවත්ථුනා දුක්කට්ඨත්ථුඤ්ච පරිවත්තයතො දුක්කට්ඨං, නයතො සිද්ධමෙව හොති. තඤ්ච දුක්කට්ඨත්ථුමිහි තථසඤ්ඤාය වා අතථසඤ්ඤාය වා විමතියා වා පරිවත්තෙන්තස්සපි හොතියෙව අවිත්තකත්තා ඉමස්ස සික්ඛාපදස්ස. පඤ්චන්තං සහාති පඤ්චහි සහධම්මිකෙහි සහ.

ඉදානි “නිස්සංගීයවත්ථුනා දුක්කට්ඨත්ථු වා”තිආදිනා චුත්තස්ස අත්ථස්ස පාළියං සරූපෙන අනාගතත්තෙපි නයතො ලබ්භමානතං දස්සෙතුං “යො හි අය”න්තිආදි චුත්තං. එත්ථ ව යස්මා රුපියෙන පරිවත්තිතං අරුපියං නිස්සට්ඨමිපි සබ්බෙසමිපි අකප්පියත්තා නිස්සංගීයමෙව න හොති නිස්සජ්ජිත්වා පරිභුඤ්ජිතබ්බස්සෙව නිස්සජ්ජිතබ්බතො, කෙවලං පන ඉදං ඡඩ්ඛෙත්වා පාචිත්තියමෙව පරිවත්තකෙන දෙසෙතබ්බං, තස්මා “රුපියෙ රුපියසඤ්ඤී අරුපියං චෙතාපෙති, නිස්සංගීයං පාචිත්තිය”න්තිආදි තිකො භගවතා න චුත්තො, තීසුපි පදෙසු පරිවත්තියමානස්ස අරුපියත්තෙන නිස්සංගීයවචනායොගා රුපියස්සෙව නිස්සජ්ජිතබ්බතො. රුපියස්සෙව හි නිස්සට්ඨස්ස ආරාමිකාදීහි පටිපජ්ජනවිධි පාළියං දස්සිතො, න අරුපියස්ස.

තස්මා පාවිත්තියමත්තසම්භවදස්සනත්ථමෙව පනෙත්ථ අට්ඨකථායං “අවුත්තොපි අයං...පෙ... තිකො වෙදිතබ්බො”ති වුත්තං, න පන තස්ස වත්ථුනො නිස්සංගිගයතාදස්සනත්ථං. තෙනෙව පත්තවතුක්කෙ “න සක්කා කෙනචි උපායෙන කප්පියං කාතු”න්තිආදි වුත්තං. අයං අම්භාකං බන්ති. අත්තනො වා භීතිආදි දුතියතිකානුලොමෙනෙව තතියත්තිකස්ස සිජ්ඣනප්පකාරං සමත්ථෙතුං වුත්තං. තත්‍රායං අධිප්පායො – යස්මා හි යථා අත්තනො අරුපියෙන පරස්ස රුපියං වෙනාපෙත්තස්ස එකස්මිං අන්තෙ රුපියසම්භවතො “රුපියසංවොභාරො කතො එව භොතී”ති දුතියත්තිකො වුත්තො, එවං අත්තනො රුපියෙන පරස්ස අරුපියං වෙනාපෙත්තස්සාපි භොතීති තතියො තිකො වත්තබ්බො භවෙය්‍ය, සො පන දුතියත්තිකෙනෙව එකතො රුපියපක්ඛසාමඤ්ඤෙන සිජ්ඣතීති පාළියං න වුත්තොති. තත්ථ එකත්තෙන රුපියපක්ඛෙති එකෙන අන්තෙන රුපියපක්ඛෙ, “එකතො රුපියපක්ඛෙ”ති වා පායො.

ඉදානි දුතියත්තිකෙ අරුපියපදස්ස අත්ථභූතෙසු දුක්කටචත්ථුකප්පියවත්ථුසු දුක්කටචත්ථුනා රුපියාදිපරිවත්තනෙ ආපත්තිහෙදං දස්සෙතුං “දුක්කටචත්ථුනා”තිආදි ආරද්ධං. දුක්කටචත්ථුනා දුක්කටචත්ථුන්තිආදි පන දුක්කටචත්ථුනා පරිවත්තනප්පසඬිගෙ පාළියං අවුත්තස්සාපි අත්ථස්ස නයතො ලබ්භමානතං දස්සෙතුං වුත්තං. තත්ථ ඉමීනාති රුපියසංවොභාරසික්ඛාපදෙන, තෙන ච දුක්කටස්ස අවිත්තකතම්පි දස්සෙති. අඤ්ඤත්‍ර සහධම්මිකෙහීති “පඤ්චන්තං සහ අනාපත්ති”ති වචනතො වුත්තං, තෙනාපි කයවික්කයසික්ඛාපදස්ස කප්පියවත්ථුනිස්සිතතං එව සාධෙති. ඉමං...පෙ...රුපියවෙනාපනඤ්ච සන්ධාය වුත්තන්ති පකතෙන සම්බන්ධො. ඉධානි ඉමස්මිං සික්ඛාපදෙ. තත්ථාති කයවික්කයසික්ඛාපදෙ (පාරා. 593).

එවං දුක්කටචත්ථුනා රුපියාදිපරිවත්තනෙ ආපත්තිහෙදං දස්සෙත්වා ඉදානි කප්පියවත්ථුනාපි දස්සෙතුං “කප්පියවත්ථුනා පනා”තිආදි ආරද්ධං. තත්ථ තෙනෙවාති කප්පියවත්ථුනා එව. “රුපියං උග්ගණ්ණිත්වා”ති ඉදං උක්කට්ඨවසෙන වුත්තං. මුත්තාදිදුක්කටචත්ථුම්පි උග්ගහෙත්වා කාරිතම්පි පඤ්චන්තම්පි න වට්ටති එව. සමුට්ඨාපෙතීති සයං ගන්ත්වා, “ඉමං කභාපණාදිං කම්මකාරානං දත්වා බීජං සමුට්ඨාපෙහී”ති එවං අඤ්ඤං ආණාපෙත්වා වා සමුට්ඨාපෙති. මහාඅකප්පියොති අත්තනාව බීජතො පට්ඨාය දුසිතත්තා අඤ්ඤස්ස මූලසාමිකස්ස අභාවතො වුත්තං. සො හි වොරෙහි අවර්ජිත්තොපි පුන ලද්ධො ජානන්තස්ස කස්සවිපි න වට්ටති. යදි හි වට්ටෙය්‍ය,

තළාකාදීසු විය අවිඡ්ඡන්තො වට්ටතිති ආවරියා වදෙය්‍යං. න සක්කා කෙනවි උපායෙනාති සඬ්ඝෙ නිස්සජ්ජනෙන, වොරාදිඅවිඡ්ඡන්දනාදිනා ච කප්පියං කාතුං න සක්කා, ඉදඤ්ච තෙන රූපෙන ධීතං, තම්මුලිකෙන වත්ථුමුත්තාදිරූපෙන ධීතඤ්ච සන්ධාය වුත්තං. දුක්කට්ඨත්ථුමිපි හි තම්මුලිකකප්පියවත්ථුඤ්ච න සක්කා කෙනවි උපායෙන තෙන රූපෙන කප්පියං කාතුං. යදි පන සො භික්ඛු තෙන කප්පියවත්ථුදුක්කට්ඨත්ථුනා පුන රූපියං වෙතාපෙය්‍ය, තං රූපියං නිස්සජ්ජාපෙත්වා අඤ්ඤෙසං කප්පියං කාතුමිපි සක්කා භවෙය්‍යාති දට්ඨබ්බං.

පත්තං කිණාතීති එත්ථ “ඉමිනා කභාපණාදිනා කම්මාරකුලතො පත්තං කිණත්වා එහි”ති ආරාමිකාදීහි කිණාපනම්පි සඬ්ගහිතන්ති වෙදිතබ්බං. තෙනෙව රාජසික්ඛාපදට්ඨකථායං “එත්තකෙහි කභාපණෙහි සාටකෙ ආහර, එත්තකෙහි යාගුආදීති සම්පාදෙහිති වදති, යං තෙ ආහරන්ති, සබ්බෙසං අකප්පියං. කස්මා? කභාපණානං විචාරිතත්තා”ති (පාරා. අට්ඨ. 2.538-539) වුත්තං. ඉමිනා පන වචනෙන යං මානිකාට්ඨකථායං රූපියසංවොහාරසික්ඛාපදං “අනාණත්තික”න්ති වුත්තං, තං න සමෙති. න කෙවලඤ්ච ඉමිනා, පාළියාපි තං න සමෙති. පාළියඤ්ච නිස්සට්ඨරූපියෙන ආරාමිකාදීහි සප්පියාදිං පරිවත්තාපෙනුං “සො වත්තබ්බො ‘ආවුසො, ඉමං ජානාහි’ති. සවෙ සො භණති ‘ඉමිනා කිං ආහරීයතු’ති, න වත්තබ්බො ‘ඉමං වා ඉමං වා ආහරා’ති. කප්පියං ආවික්ඛිතබ්බං ‘සප්පි වා’”තිආදිනා රූපියසංවොහාරං පරිමොචෙත්වාච වුත්තං. “ඉමිනා රූපියෙන කිං ආහරීයතු”ති පුච්ඡන්තො “ඉමං ආහරා”ති වුත්තෙපි අධිකාරතො “ඉමිනා රූපියෙන ඉමං ආහරා”ති භික්ඛුහි ආණත්තො එව භොතීති තං රූපියසංවොහාරං පරිවජ්ජෙත්තුං “න වත්තබ්බො ‘ඉමං වා ඉමං වා ආහරා’”ති පටික්ඛෙපො කතො, අනාපත්තිවාරෙපි “කප්පියකාරකස්ස ආවික්ඛිති”ති න වුත්තං. කයවික්කයසික්ඛාපදෙ (පාරා. 595) පන තථා වුත්තං, තස්මා ඉදං සාණත්තිකං කයවික්කයමෙව අනාණත්තිකන්ති ගහෙතබ්බං.

මූලස්ස අනිස්සට්ඨත්තාති යෙන උග්ගහිතමූලෙන පත්තො කීතො, තස්ස මූලස්ස සඬ්ඝමජ්ඣෙ අනිස්සට්ඨත්තා, එතෙන රූපියමෙව නිස්සජ්ජිතබ්බං, න තම්මුලිකං අරූපියන්ති දස්සෙති. යදි හි තෙන රූපියෙන අඤ්ඤං රූපියං වෙතාපෙය්‍ය, තං රූපියසංවොහාරසික්ඛාපදෙ ආගතනයෙනෙව නිස්සජ්ජාපෙත්වා සෙසෙහි පරිභුඤ්ජිතබ්බං භවෙය්‍යාති. “මූලස්ස අසම්පට්ඨිතත්තා”ති ඉමිනා මූලස්ස ගිහිසන්තකත්තං, තෙනෙව පත්තස්ස

රුපියසංචොභාරානුප්පන්නතඤ්ච දස්සෙති. පඤ්චසහධම්මිකසන්නකෙනෙව හි රුපියසංචොභාරදොසො. තත්ථ ච අත්තනො සන්නකෙ පාවිත්තියං, ඉතරත්ථ දුක්කටං.

නිස්සජ්ජීති දානවසෙන චුත්තං, න විනයකම්මවසෙන. තෙනෙව “සප්පිස්ස පුරෙත්වා” ති චුත්තං. යං අත්තනො ධනෙන පරිවත්තෙති, තස්ස වා ධනස්ස රුපියභාවො, පරිවත්තනපරිවත්තාපනෙසු අඤ්ඤතරභාවො වාති ඉමානෙත්ථ ද්වෙ අඩ්ගානි.

රුපියසංචොභාරසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. කයවික්කයසික්ඛාපදවණ්ණනා

593-5. දසමෙ පාළියං ජානාහීති ඉදානෙව උපධාරෙහි, ඉදං පච්ඡා ඡඩ්ඛෙතුං න සක්කාති අධිප්පායො. ඉමිනාති හික්ඛුනා දියාමානං චුත්තං. ඉමන්ති පරෙන පටිදියාමානං. සෙසඤ්ඤාතකෙසු සද්ධාදෙයාවිනිපාතසම්භවතො තදභාවට්ඨානම්පි දස්සෙතුං “මාතරං පන පිතරං වා” ති චුත්තං. න සක්කා තං පටික්ඛිපිතුන්ති එත්ථ යථා රුපියං භතකානං දත්වා අස්සාමිකභූමියං අයොබ්ඡසමුට්ඨාපනෙ භතියා ඛණන්නානං සන්නිකා ගහිතභණ්ඩකභාවෙපි පාවිත්තියං හොති, එවම්ධාපිති කෙච්ච දන්ති, තං න යුත්තං. යඤ්චි අස්සාමිකභූමිං ඛණ්ණත්වා සමුට්ඨාපිතං අයොබ්ඡං, තං භතකානං සන්නකං නාම හොති, තදත්ථඤ්ච තෙසං රුපියං දෙන්තස්ස රුපියසංචොභාරොව හොති අකප්පියචොභාරෙන රජනච්ඡල්ලිආදීනං ආභරාපනෙ කයවික්කයො විය, තාදිසම්පි පරභණ්ඩං ඉධ වත්ථධොවනාදීසු නත්ථි, තස්මා අට්ඨකථාපමාණෙනෙවෙත්ථ පාවිත්තියං ගහෙනබ්බං.

597. පුඤ්ඤං භවිස්සතීති දෙනීති එත්ථ සවෙ හික්ඛු අත්තනො භණ්ඩස්ස අප්පග්ගතං ඤාත්වාපි අකට්ඨත්වා “ඉදානෙව උපපරික්ඛිත්වා ගණ්භ, මා පච්ඡා විප්පට්ඨාරි හොහී” ති වදති, ඉතරො ච අත්තනො දියාමානස්ස මහග්ගතං අජානන්තො “උභං වා අධිකං වා තුම්භාකමෙවා” ති දත්වා ගච්ඡති, හික්ඛුස්ස අනාපත්ති උපනන්දස්ස විය පරිබ්බාජකවත්ථුග්ගහණෙ. විප්පට්ඨාරිස්ස පුන සකසඤ්ඤාය ආගතස්ස යං අධිකං ගහිතං, තං දාතබ්බං. යෙන යං පරිවත්තෙති, තෙසං උහින්තං කප්පියවත්ථුතා, අසහධම්මිකතා, කයවික්කයාපජ්ජනඤ්චාති ඉමානෙත්ථ තිණි අඩ්ගානි.

කයවික්කයසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිට්ඨිතො කොසියවග්ගො දුතියො.

3. පත්තවග්ගො

1. පත්තසික්ඛාපදවණ්ණනා

602. තතියවග්ගස්ස පයමෙ අඛිස්සතෙරසපලාති මාගධිකාය මානතුලාය අඛිස්සතෙරසපලපරිමිතං උදකං ගණ්හන්තං සන්ධාය චුත්තං, තථා පරිමිතං යවමාසාදිං ගණ්හන්තිං සන්ධායාති කෙවි. ආචරියධම්මපාලත්ථෙරෙන පන “පකතිචතුමුට්ඨිකං කුඩුවං, චතුකුඩුවං නාළි, තාය නාළියා සොළස නාළියො දොණං, තං පන මගධනාළියා ද්වාදස නාළියො භොන්තිති වදන්ති” ති චුත්තං. දම්ළනාළිති පුරාණනාළිං සන්ධාය චුත්තං. සා ච චතුමුට්ඨිකෙහි කුඩුවෙහි අට්ඨ කුඩුවා, තාය නාළියා ද්වෙ නාළියො මගධනාළිං ගණ්හාති. පුරාණා පන “සිහළනාළි තිස්සො නාළියො ගණ්හාති” ති වදන්ති, තෙසං මතෙන මගධනාළි ඉදානි පවත්තමානාය චතුකුඩුවාය දම්ළනාළියා චතුනාළිකා භොති, තතො මගධනාළිතො උපඛිස්සත්ථ පුරාණදම්ළනාළිසඛිකානං පත්ථං නාම භොති, එතෙන ච “ඔමකො නාම පත්තො පත්ථොදනං ගණ්හාති” ති පාළිවචනඤ්ච සමෙති, ලොකියෙහිපි –

“ලොකියං මගධඤ්චෙති, පත්ථද්වයමුදාහරං;

ලොකියං සොළසපලං, මාගධං දිගුණං මත” ති. –

එවං ලොකෙ නාළියා මගධනාළි දිගුණාති දස්සිතා, එවඤ්ච ගය්හමානෙ ඔමකපත්තස්ස ච යාපනමත්තොදනගාහිකා ච සිද්ධා භොති. න හි සක්කා අට්ඨකුඩුවතො උභොදනගාහිතා පත්තෙන අපුපිකතං පිණ්ඩපාතං පරියෙසිත්වා යාපෙතුං. තෙනෙව වෙරඤ්ජකණ්ඩට්ඨකථායං “පත්ථො නාම නාළිමත්තං භොති එකස්ස පුරිසස්ස අලං යාපනාය. චුත්තම්පි හෙතං ‘පත්ථොදනො නාලමයං දුට්ඨන්ත’” ති (ජා. 2.21.192) චුත්තං, “එකෙකස්ස ද්විත්තං තිණ්ණං පභොති” ති ච ආගහං, තස්මා ඉධ චුත්තනායානුසාරෙනෙව ගහෙතබ්බං.

ආලොපස්ස අනුරූපන්ති එත්ථ “ඛාඤ්ජනස්ස මත්තා නාම ඔදනතො චතුත්ථභාගො” ති (ම. නි. අට්ඨ. 2.387) බ්‍රහ්මායුසුත්තට්ඨකථායං චුත්තත්තා ආලොපස්ස චතුත්ථභාගමෙව ඛාඤ්ජනං අනුරූපන්ති දට්ඨබ්බං. ඔදනගතිකානෙවාති ඔදනස්ස අත්තො එව පවිසනසිලාති සියුං, අත්තතො ඔකාසං න ගවෙසන්තිති අත්ථො. නාමමත්තෙති “මජ්ඣිමො පත්තො මජ්ඣිමොමකො” තිආදිනාමමත්තෙ.

607-8.

එවං

පයොගෙ

පයොගෙති

පරියොසානාලොපජ්ඣොධාරණපයොගෙ පයොගෙ, ආලොපෙ ආලොපෙති අත්ථො. කත්වාති පාකපරියොසානං කත්වා. පචිත්වා යපෙස්සාමීති කාළවණ්ණපාකං සන්ධාය චුත්තං. ඡිද්දන්ති මුඛවට්ටිතො ද්වඩගුලස්ස හෙට්ඨාඡිද්දං චුත්තං. සෙසං පයමකටීනෙ චුත්තනයමෙව.

පත්තසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. ඌනපඤ්චබන්ධනසික්ඛාපදවණ්ණනා

609-613. දුතියෙ පාළියං අභං පත්තෙන තෙ භික්ඛු සන්තපෙස්සාමීති සෙසො. “අපත්තො”ති ඉමිනා අධිට්ඨානවිජහනමපි දස්සෙති. පඤ්චබන්ධනෙපි පත්තෙ අපරිපුණ්ණපාකෙ පත්තෙ විය අධිට්ඨානං න රුහති. “තිපුපට්ටකෙන වා”ති චුත්තත්තා තම්බලොභාදීහි කප්පියලොභෙහි අයොපත්තස්ස ඡිද්දං ඡාදෙතුං වට්ටති. තෙනෙව “ලොභමණ්ඩලකෙනා”ති චුත්තං. ඉමස්මිං සික්ඛාපදෙ අකාළවණ්ණමපි කප්පියපත්තං විඤ්ඤාපෙත්තස්ස ආපත්ති එවාති දට්ඨබ්බං. අධිට්ඨානුපගපත්තස්ස ඌනපඤ්චබන්ධනතා, අත්තුද්දෙසිකතා, අකතවිඤ්ඤත්ති, තාය ව පටිලාභොති ඉමානෙත්ථ චත්තාරි අඩ්ඨගාති.

ඌනපඤ්චබන්ධනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. හෙසජ්ජසික්ඛාපදවණ්ණනා

618-621. තතියෙ පාළියං පිලින්දවච්ඡත්ථෙරෙන “න ඛො, මහාරාජ, භගවතා ආරාමිකො අනුඤ්ඤාතො”ති පයමං පටික්ඛිපිත්වා “අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, ආරාමික”න්ති පුග්ගලානමපි ආරාමිකනාමෙන දාසග්ගහණෙ අනුඤ්ඤාතෙ එව ආරාමිකානං ගහිතත්තා ඛෙත්තවත්ථාදීති කප්පියවොභාරෙනපි පුග්ගලානං ගහෙතුං න වට්ටති, තථා අනුඤ්ඤාතත්තාති විඤ්ඤායති. “ඛෙත්තවත්ථුපටිග්ගහණා පටිවිරතො හොති”තිආදිනා (දී. නි. 1.10, 194) හි පටික්ඛිත්තෙසු එකස්සෙව පුග්ගලිකවසෙන ගහණෙ අනුඤ්ඤාතෙ ඉතරීතරානං තථා න ගහෙනබ්බතා සිද්ධාව හොති. යඤ්ච පිලින්දවච්ඡත්ථෙරෙන දායකකුලස්ස දාරිකාය සුවණ්ණමාලාවසෙන තිණණ්ඩුපකස්ස නිමිමානං, තං “අනාපත්ති, භික්ඛවෙ, ඉද්ධිමස්ස ඉද්ධිවිසයෙ”ති (පාරා. 159) වචනතො කුලසඩගභාදි න හොතීති කතන්ති දට්ඨබ්බං, කෙවි පන “බ්ණාසවානං ලාභිච්ඡාය අභාවතො කුලසඩගහෙපි ආජීවකොපො නත්ථි”ති වදන්ති, තං න යුත්තං බ්ණාසවානමපි ආජීවවිපත්තිහෙතුං පිණ්ඩපාතාදීනං පරිවජ්ජෙතබ්බතො.

වුත්තඤ්ඤි ධම්මසෙනාපතිනා “නෙව භිත්ථෙය්‍යාමාජීවං, වජ්‍යානොපි ජීවිත”න්ති (මි. ප. 6.1.5). භගවතා ව “ගාථාභිගීතං මෙ අභොජනීය”න්තිආදි වුත්තං (සු. නි. 81, 484; මි. ප. 4.5.9; සං. නි. 1.197).

622. උග්ගහිතකන්ති පරිභොගත්ථාය සයං ගහිතං. සයං කරොතීති පචිත්වා කරොති. පුරෙහත්තන්ති තද්‍රුපුරෙහත්තමෙව වට්ටති සවත්ථුකපටිග්ගහිතත්තා. සයංකතන්ති ඛිරනවනීතං පචිත්වා කතං. නිරාමිසමෙවාති තද්‍රුපුරෙහත්තං සන්ධාය වුත්තං. අජ්ජ සයංකතං නිරාමිසමෙව භුඤ්ජන්තස්ස කස්මා සාමපාකො න භොතීති ආහ “නවනීතං තාපෙන්තස්සා”තිආදි. පටිග්ගහිතෙහීති ඛිරදධිති සන්ධාය වුත්තං. උග්ගහිතකෙහි කතං අබ්භඤ්ජනාදීසු උපනෙතබ්බන්ති යොජනා. එසෙව නයොති නිස්සග්ගියාපත්තිං සන්ධාය වුත්තං. අකප්පියමංසසප්පිමිහීති භත්ථිආදීනං සප්පිමිහි.

එත්ථ පනාති නවනීතෙ විසෙසො අත්ථිති අත්ථො. ධොතං වට්ටතීති ධොතමෙව පටිග්ගහිතමිපි න වට්ටති, ඉතරථා සවත්ථුකපටිග්ගහිතං භොතීති ථෙරානං අධිප්පායො.

මහාසිවත්ථෙරස්ස පන වත්ථුනො වියොජිතත්තා දධිගුළිකාදීහි යුත්තතාමත්තෙන සවත්ථුකපටිග්ගහිතං නාම න භොති, තස්මා තක්කතො උද්ධට්ඨත්තමෙව පටිග්ගහෙත්වා ධොවිත්වා, පචිත්වා වා නිරාමිසමෙව කත්වා පරිභුඤ්ජිංසුති අධිප්පායො, න පන දධිගුළිකාදීහි සහ විකාලෙ භුඤ්ජිංසු. තෙනාහ “තස්මා නවනීතං පරිභුඤ්ජන්තෙන...පෙ.... සවත්ථුකපටිග්ගහිතං නාම න භොති” ති. තත්ථ අධොතං පටිග්ගහෙත්වාපි තං නවනීතං පරිභුඤ්ජන්තෙන දධිආදීහි අපනෙත්වා පරිභුඤ්ජිතබ්බන්ති අත්ථො. ඛයං ගමිස්සතීති නිරාමිසං භොති, තස්මා විකාලෙපි වට්ටතීති අත්ථො. එත්තාවතාති නවනීතෙ ලග්ගමත්තෙන විසුං දධිආදිවොහාරං අලද්ධෙන අප්පමත්තෙන දධිආදිනාති අත්ථො, එතෙන විසුං පටිග්ගහිතදධිආදීහි සහ පක්කං සවත්ථුකපටිග්ගහිතසංඛ්‍යාමෙව ගච්ඡතීති දස්සෙති. තස්මිමිපිති නිරාමිසභූතෙපි. කුක්කුච්චකානං පන අයං අධිප්පායො – පටිග්ගහණේ තාව දධිආදීහි අසමහින්තරසත්තා භත්තෙන සහිතෙන ගුලපිණ්ඩාදි විය සවත්ථුකපටිග්ගහිතං නාම න භොති, තං පන පවත්තෙන ධොවිත්වාපි පචිතබ්බං, ඉතරථා පවනක්ඛණේ පච්චමානදධිගුළිකාදීහි සමහින්තරසත්තාය සාමංපක්කං ජාතං, තෙසු බිණ්ණසු සාමංපක්කමෙව භොති,

තස්මා නිරාමිසමෙව පවිතඛිබන්ති. තෙනෙව “ආමිසෙන සහ පක්කත්තා” ති කරණං වුත්තං.

එත්ථ වායං විචාරණා - සවත්ථුකපටිග්ගහිතත්තාභාවෙ ආමිසෙන සහ භික්ඛුනා පක්කස්ස සයංපාකදොසො වා පරිසඬ්ඛියති යාවකාලිකතා වා, තත්ථ න තාව සයංපාකදොසො එත්ථ සම්භවති සත්තාභකාලිකත්තා. යඤ්භි තත්ථ දධිආදි ආමිසගතං, තං පරික්ඛිණන්ති. අථ පටිග්ගහිතදධිගුලිකාදිනා සහ අත්තනා පක්කත්තා සවත්ථුකපක්කං විය භවෙය්‍යාති පරිසඬ්ඛියති, තදා ආමිසෙන සහ පටිග්ගහිතත්තාති කරණං වත්තඛිබං, න පන පක්කත්තාති. තථා ච උපඬ්ඪත්ථෙරානං මතමෙව අඬ්ඨි කතං සියා. තත්ථ ච සාමණෙරාදීහි පක්කම්පි යාවකාලිකමෙව සියා පටිග්ගහිතඛිරාදිං පවිත්වා අනුපසම්පන්නෙන භික්කසජ්ජිආදි විය ච, න ච තං යුත්තං, භික්ඛාවාරෙන ලද්ධනවනීතාදීනං තක්කාදිආමිසසංසග්ගසම්භවෙන අපරිභුඤ්ජිතඛිබතාපසඬ්ඨගතො. න භි ගහට්ඨා ධොවිත්වා, සොධෙත්වා වා පත්තෙ ආකිරන්තිති නියමො අත්ථි, අට්ඨකථායඤ්ච “යථා තත්ථ පතිතතණ්ඩුලකණාදයො න පච්චන්ති, එවං...පෙ....පුන පවිත්වා දෙති, පුරිමනයෙනෙව සත්තාහං වට්ටති” ති ඉමිනා වචනෙනපෙනං විරුජ්ඣති, තස්මා ඉධ කුක්කුච්චකානං කුක්කුච්චුප්පත්තියා නිමිත්තමෙව න දිස්සති. යථා චෙත්ථ, එවං “ලජ්ජී සාමණෙරො යථා තත්ථ පතිතතණ්ඩුලකණාදයො න පච්චන්ති, එවං සාමිසපාකං මොචෙත්තො අග්ගිමිහි විලියාපෙත්වා...පෙ....වට්ටති” ති වචනස්සාපි නිමිත්තං න දිස්සති. යදි භි එතං යාවකාලිකසංසග්ගපරිහාරාය වුත්තං සියා, අත්තනාපි තථා කාතඛිබං භවෙය්‍ය. ගහට්ඨෙහි දින්නසජ්ජිආදීසු ච ආමිසසංසග්ගසඬ්ඨකා න විගච්ඡෙය්‍ය. න භි ගහට්ඨා එවං විලියාපෙත්වා පන තණ්ඩුලාදිං අපනෙත්වා පුන පචන්ති, අපිච භෙසජ්ජෙහි සද්ධිං ඛිරාදිං පක්ඛිපිත්වා යථා ඛිරාදි ඛයං ගච්ඡති, එවං පරෙහි පක්කභෙසජ්ජතෙලාදිපි යාවකාලිකමෙව සියා, න ච තම්පි යුත්තං දධිආදිඛයකරණත්ථං “පුන පවිත්වා දෙති” ති වුත්තත්තා. තස්මා මහාසිවත්ථෙරවාදෙ කුක්කුච්චං අකත්වා අධොතම්පි නවනීතං තදහුපි පුනදිවසාදීසුපි පවිතුං, තණ්ඩුලාදිමිස්සං සජ්ජිආදිං අත්තනාපි අග්ගිමිහි විලියාපෙත්වා පරිස්සාවෙත්වා පුන තක්කාදිඛයත්ථං පවිතුඤ්ච වට්ටති.

තත්ථ විජ්ජමානස්සපි පච්චමානක්ඛණෙ සම්භින්තරසස්ස යාවකාලිකස්ස අඛිබොහාරිකත්තෙන සවත්ථුකපටිග්ගහිතපුරෙපටිග්ගහිතානම්පි අඛිබොහාරිකතොති නිට්ඨමෙත්ථ ගන්තඛිබන්ති. තෙනෙව “එත්තාවකා සවත්ථුකපටිග්ගහිතං නාම න භොති” ති වුත්තං. විසුං පටිග්ගහිතෙන පන ඛිරාදිආමිසෙන නවනීතාදිං

මිස්සෙත්වා භික්ඛුනා වා අඤ්ඤෙහි වා පක්කතෙලාදිභෙසජ්ජං සවත්ථුකපටිග්ගහිතසඬ්ඛ්‍යමෙව ගච්ඡති, තත්ථ පටිට්ඨයාවකාලිකස්ස අබ්බොහාරිකත්තාභාවා. යං පන පුරෙපරිග්ගහිතභෙසජ්ජෙහි අප්පටිග්ගහිතං බීරාදිං පක්ඛිපිත්වා පක්කතෙලාදිකං අනුපසම්පන්නෙනෙව පක්කම්පි සවත්ථුකපටිග්ගහිතම්පි සන්නිධිපි න භොති, තත්ථ පක්ඛිත්තබීරාදිකස්සපි තස්මිං ඛණෙ සම්භින්නරසත්‍යය පුරෙපටිග්ගහිතත්තාපත්තිතො. සථෙ පන අප්පටිග්ගහිතෙනෙව, අඤ්ඤෙහි වා පක්කතෙලාදිසුපි සථෙ ආමිසරසො පඤ්ඤායති, තං යාවකාලිකමෙව භොතීති වෙදිතබ්බං. උග්ගභෙත්වාති සයමෙව ගභෙත්වා.

පරිස්සාවෙන්වා ගහිතන්ති තණ්ඩුලාදිවිගමත්ථං. පරිස්සාවෙන්වා, තක්කාදිවිගමත්ථං. පුන පටිත්වා ගහිතන්ති අත්ථො. පටිග්ගභෙත්වා ධ්වනිභෙසජ්ජෙහිති අතිරෙකසත්තාභපටිග්ගහිතෙහි, එතෙන තෙහි යුත්තම්පි සජ්ජිආදි අතිරෙකසත්තාභපටිග්ගහිතං න භොතීති දස්සෙති. වද්දලිසමයෙති වස්සකාලසමයෙ, අනාතපකාලෙති අත්ථො.

නිබ්බට්ඨිතත්තාති යාවකාලිකවත්ථුතො විවෙචිතත්තා, එතෙන තෙලෙ සභාවතො යාවකාලිකත්තාභාවං, භික්ඛුනො සවත්ථුකපටිග්ගහණෙන යාවකාලිකත්තුපගමනඤ්ච දස්සෙති. උභයම්පිති අත්තනා, අඤ්ඤෙහි ව කතං.

623. අවිජ්ජසන්ති දුක්කට්ඨත්ථුනඤ්ඤෙව උපලක්ඛණන්ති ආහ “යථෙත්වා මනුස්සවස්”න්ති. සංසට්ඨන්ති පරිස්සාවිතං. තිණ්ණං දුක්කට්ඨානන්ති අජ්ඣොභාරෙ අජ්ඣොභාරෙ තිණ්ණං දුක්කට්ඨානි සන්ධාය වුත්තං. කිඤ්චාපි පරිභොගත්ථාය විකාලෙ පටිග්ගහණපවනපරිස්සාවනාදිසු පුබ්බපයොගෙසු පාළියං, අට්ඨකථායඤ්ච ආපත්ති න වුත්තා, තථාපි එත්ථ ආපත්තියා එව භවිතබ්බං පටික්ඛිත්තස්ස කරණතො ආහාරත්ථාය විකාලෙ යාමකාලිකාදීනං පටිග්ගහණෙ විය. යස්මා බීරාදිං පක්ඛිපිත්වා පක්කතෙසජ්ජතෙලෙ කසටං ආමිසගතිකං, තෙන සහ තෙලං පටිග්ගහෙතුං, පටිතුං වා භික්ඛුනො න වට්ටති. තස්මා වුත්තං “පක්කතෙලකසටෙ විය කුක්කුච්චායති”ති. සථෙ වසාය සහ පක්කත්තා න වට්ටති, ඉදං කස්මා න වට්ටතීති පුච්ඡන්තා “භන්තෙ ..පෙ.... වට්ටති”ති ආහංසු. ථෙරො අතිකුක්කුච්චතාය ව “එතම්පි, ආවුසො, න වට්ටති”ති ආහ. රොගනිග්ගහත්ථාය එව වසාය අනුඤ්ඤාතත්තං සල්ලක්ඛෙත්වා පච්ඡා “සාධු”ති සම්පට්ඨිති.

“මධුකරිහි නාම මධුමක්ඛිකාහි” ති ඉදං බුද්දකභමරානං ද්විත්තං එව විසෙසනන්ති කෙච්චි වදන්ති, අඤ්ඤා පන “දණ්ඩකෙසු මධුකාරිකා මධුකරිමක්ඛිකා නාම, තාහි සහ තිස්සො මධුමක්ඛිකාජාතියො” ති වදන්ති. භමරමක්ඛිකාහි මහාපටලකාරිකා. සිලෙසසදිසන්ති සුක්ඛතාය වා පක්කතාය වා සනිභූතං. ඉතරන්ති තනුකමධු.

උච්ඡුරසං උපාදායාති නික්කසට්ඨසස්සපි සත්තාහකාලිකතං දස්සෙති “උච්ඡුමහා නිබ්බත්ත”න්ති පාළියං සාමඤ්ඤතො වුත්තත්තා. යං පන සුත්තත්තට්ඨකථායං “උච්ඡු වෙ, යාවකාලිකො. උච්ඡුරසො වෙ, යාමකාලිකො. එාණිතං වෙ, සත්තාහකාලිකං. තථො වෙ, යාවජීවකො” ති වුත්තං, තං අම්බඵලරසාදිමිස්සතාය යාමකාලිකත්තං සන්ධාය වුත්තන්ති ගහෙතඛ්ඛං, අවිනයවචනත්තා තං අප්පමාණන්ති. තෙනෙව “පුරෙහත්තං පටිග්ගහිතෙන අපරිස්සාවිතඋච්ඡුරසෙනා” තිආදි වුත්තං. නිරාමිසමෙව වට්ටති තත්ථ පට්ටියාවකාලිකස්ස අබ්බොහාරිකත්තාහි ඉදං ගුලෙ කතෙ තත්ථ විජ්ජමානමපි කසටං පාකෙන සුක්ඛතාය යාවජීවිකත්තං භජතීති වුත්තං. තස්ස යාවකාලිකත්තෙ හි සාමංපාකෙන පුරෙහත්තෙපි අනජ්ඣොභරණියං සියාති. “සවත්ථුකපටිග්ගහිතත්තා” ති ඉදං උච්ඡුරසෙ වුණ්ණවිවුණ්ණං හුත්වා ඨිතකසටං සන්ධාය වුත්තං, තෙන ච අපරිස්සාවිතෙන අප්පටිග්ගහිතෙන අනුපසම්පන්නෙහි කතං සත්තාහං වට්ටතීති දස්සෙති. ඤාමඋච්ඡුඵාණිතන්ති අග්ගිමහි උච්ඡුං තාපෙත්වා කතං. කොට්ටිතඋච්ඡුඵාණිතන්ති බුද්දානුබුද්දකං ඡිත්තදිත්වා කොට්ටෙත්වා නිජ්ජිලෙත්වා පක්කං.

තං තත්ථ විජ්ජමානමපි කසටං පක්කකාලෙ යාවකාලිකත්තං විජ්ජතීති ආහ “තං යුත්ත”න්ති. සීතොදකෙන කතන්ති මධුකපුජ්ඵාති සීතොදකෙන මද්දිත්වා පරිස්සාවෙත්වා පචිත්වා කතං, අමද්දිත්වා කතන්ති කෙච්චි, තත්ථ කාරණං න දිස්සති. ධීරජල්ලිකන්ති ධීරපෙණං. මධුකපුජ්ඵං පනාතිආදි යාවකාලිකරූපෙන ඨිතස්සපි අවට්ටනකමෙරයබ්ජවත්ථුං දස්සෙතුං ආරද්ධං.

සබ්බානිපිති සප්පිආදිති පඤ්චපි. ආහාරකිච්චං කරොන්තාති එතාති කස්මා එවං පරිභුඤ්ජිතබ්බානීති වොදනාපරිහාරාය හෙසජ්ජොදිස්සං දස්සෙන්නෙන තප්පසඬිගෙන සබ්බානිපි ඔදිස්සකාති එකතො දස්සෙතුං “සත්තවිධං හි” තිආදි වුත්තං. අපකතිහෙසජ්ජත්තා විකටාති විරූපාති විසහරණතො මහාවිසයත්තා මහන්තාති වාති මහාවිකටාති. උපසම්පදාදීනීති ආදි-සද්දෙන ගණඬිගණුපාහනාදිං සඬිගණ්හාති.

අධිට්ඨෙතීති බාහිරපරිභොගත්ථමෙතන්ති විත්තං උප්පාදෙති, එවං පරිභොගෙ අනපෙක්ඛතාය පටිග්ගහණං විජහතීති අධිප්පායො. එවං අඤ්ඤෙසුපි කාලිකෙසු අනප්ඤ්ඤාහරිතුකාමතාය සුද්ධවිත්තෙන බාහිරපරිභොගත්ථාය නියමෙපි පටිග්ගහණං විජහතීති ඉදම්පි විසුං එකං පටිග්ගහණවිජහනකාරණන්ති දට්ඨබ්බං.

625. සචෙ ද්විත්තං...පෙ.... න වට්ඨතීති එත්ථ පායො ගළිතො, එවං පනෙත්ථ පායො වෙදිතබ්බො “සචෙ ද්විත්තං සන්තකං එකෙන පටිග්ගහිතං අවිහත්තං හොති, සත්තාහාතික්කමෙ ද්විත්තම්පි අනාපත්ති, පරිභුඤ්ජිතුං පන න වට්ඨතී”ති. අඤ්ඤා භි සද්දප්පයොගොපි න සඬගහං ගච්ඡති. “ගණ්ඨිපදෙපි ච අයමෙව පායො දස්සිතො”ති (සාරත්ථ. ටී. 2.625) සාරත්ථදීපනියං වුත්තං. ද්විත්තම්පි අනාපත්තීති අවිහත්තත්තා වුත්තං. “පරිභුඤ්ජිතුං පන න වට්ඨතී”ති ඉදං “සත්තාහපරමං සන්තිධිකාරකං පරිභුඤ්ජිතබ්බං”න්ති වචනතො වුත්තං. “යෙන පටිග්ගහිතං, තෙන විස්සජ්ජිතත්තා”ති ඉමිනා උපසම්පන්නස්ස දානම්පි සන්ධාය “විස්සජ්ජෙති”ති ඉදං වුත්තන්ති දස්සෙති. උපසම්පන්නස්ස නිරපෙක්ඛදිත්තවත්ථුම්භි පටිග්ගහණස්ස අවිගතත්තෙපි සකසන්තකතා විගතාව හොති, තෙන නිස්සග්ගියං න හොති. අත්තනාව පටිග්ගහිතත්තං, සකසන්තකත්තඤ්ඤාවාති ඉමෙහි ද්විති කාරණෙහි නිස්සග්ගියං හොති, න එකෙන. අනුපසම්පන්නස්ස නිරපෙක්ඛදානෙ පන තදුභයම්පි විජහති, පරිභොගොපෙත්ථ වට්ඨති, න සාපෙක්ඛදානෙ දානලක්ඛණාභාවතො. “විස්සජ්ජෙති”ති එතස්මිඤ්ච පාළිපදෙ කස්සචි අදත්වා අනපෙක්ඛතාය ඡඩ්ඛනම්පි සඬගහිතන්ති වෙදිතබ්බං. “අනපෙක්ඛො දත්වා”ති ඉදඤ්ච පටිග්ගහණවිජහනවිධිදස්සනත්ථමෙව වුත්තං. පටිග්ගහණෙ භි විජහිතෙ පුන පටිග්ගහෙත්වා පරිභොගො සයමෙව වට්ඨස්සති, තබ්බිජහනඤ්ච වත්ථුතො සකසන්තකතාපරිච්චාගෙන හොතීති, එතෙන ච වත්ථුම්භි අප්ඤ්ඤාහරණාපෙක්ඛාය සති පටිග්ගහණවිස්සජ්ජනං නාම විසුං න ලබ්භතීති සිජ්ඣති. ඉතරවා භි “පටිග්ගහණෙ අනපෙක්ඛොව පටිග්ගහණං විස්සජ්ජෙත්වා පුන පටිග්ගහෙත්වා භුඤ්ජතී”ති වත්තබ්බං සියා. “අප්පටිග්ගහිතත්තා”ති ඉමිනා එකස්ස සන්තකං අඤ්ඤෙන පටිග්ගහිතම්පි නිස්සග්ගියං හොතීති දස්සෙති.

එවන්ති “පුන ගහෙස්සාමි”ති අපෙක්ඛං අකත්වා සුද්ධවිත්තෙන පරිච්චත්තතං පරාමසති. පරිභුඤ්ජන්තස්ස අනාපත්තිදස්සනත්ථන්ති නිස්සග්ගියමූලිකාහි පාවිත්තියාදිදාපත්තීහි අනාපත්තිදස්සනත්ථන්ති අධිප්පායො. පරිභොගෙ අනාපත්තිදස්සනත්ථන්ති එත්ථ පන

නිස්සංගියපටිලද්ධස්ස කායිකපරිභොගාදීසු යා දුක්කටාපත්ති වුත්තා, තාය අනාපත්තිදස්සනත්ථත්ති අධිප්පායො. සප්පිආදීනං පටිග්ගහිතභාවො, අත්තනො සත්තකතා, සත්තාභාතික්කමොති ඉමානෙත්ථ තීණි අඬගානි.

හෙසප්පසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. වස්සිකසාටිකසික්ඛාපදවණ්ණනා

628. චතුත්ථෙ ජෙට්ඨමුලපුණ්ණමාසියා...පෙ.... කරණක්ඛෙන්තඤ්ඤාති පට්ඨමද්ධමාසමපි කරණක්ඛෙන්තං වුත්තං. තං “කත්වා නිවාසෙනබ්බ”න්ති ඉමස්ස පුරිමද්ධමාසෙ වා පච්ඡිමද්ධමාසෙ වා කත්වා පච්ඡිමමාසෙව නිවාසෙනබ්බන්ති එවමත්ථං ගහෙත්වා වුත්තං. නිවාසනෙයෙව ආපත්තියා වුත්තත්තාති. යං පන මාතිකාට්ඨකථායං “ගිම්භානං පච්ඡිමො මාසො පරියෙසනක්ඛෙන්තං, පච්ඡිමො අද්ධමාසො කරණනිවාසනක්ඛෙන්තමපි”ති (කඬ්ඛා. අට්ඨ. වස්සිකසාටිකසික්ඛාපදවණ්ණනා) වුත්තං, තං තස්මිංයෙව අද්ධමාසෙ කත්වා නිවාසෙනබ්බන්ති එවමත්ථං ගහෙත්වා වුත්තං. ඉධ වුත්තනෙයෙනෙව අත්ථෙ ගහිතෙ විරොධො නත්ථි.

“වත්තභෙදෙ දුක්කට”න්ති ඉදං වස්සිකසාටිකඅදින්නපුබ්බෙ සන්ධාය වුත්තං. තෙනාහ “යෙ මනුස්සා”තිආදි. පකතියා වස්සිකසාටිකදායකා නාම සඬ්ඝං වා අත්තානං වා අප්පවාරෙත්වාච අනුසංවච්ඡරං දායකා.

630. “ඡ මාසෙ පරිභාරං ලහතී”ති එතෙන අත්තොවස්සෙපි යාව වස්සානස්ස පච්ඡිමදිවසා අකතා පරිභාරං ලහතීති දීපිතං භොති. එකමාසන්ති භෙමන්තස්ස පච්ඡිමුපොසපේන සහ ගණෙත්වා වුත්තං. තස්මිං උපොසඨදිවසෙ එව හි තං මුලච්චරං කාතබ්බං, ඉතරථා හි නිස්සංගියතො. එකාහද්වීහාදිවසෙන...පෙ.... ලද්ධා වෙව නිට්ඨිතා වාති එත්ථ එකාභානාගතාය වස්සුපනායිකාය ලද්ධා වෙව නිට්ඨිතා ව ඒවීහානාගතාය...පෙ.... දසාභානාගතාය වස්සුපනායිකාය ලද්ධා වෙව නිට්ඨිතා ව, අත්තොවස්සෙ වා ලද්ධා වෙව නිට්ඨිතා වාති එවමත්ථො දට්ඨබ්බො. තත්ථ ආසල්භීමාසස්ස පුණ්හපක්ඛපුණ්ණමියං ලද්ධා, තදභෙව රජනකප්පපරියොසානෙහි නිට්ඨිතා ව වස්සිකසාටිකා “එකාභානාගතාය වස්සුපනායිකාය ලද්ධා වෙව නිට්ඨිතා වා”ති වුවිවති. එතෙනෙව නෙයෙන පුණ්හපක්ඛස්ස ඡට්ඨියං ලද්ධා, නිට්ඨිතා ව “දසාභානාගතාය වස්සුපනායිකාය ලද්ධා වෙව නිට්ඨිතා වා”ති වුවිවති. යාව පට්ඨකත්තිකතෙමාසිපුණ්ණමා, තාව ලද්ධා, නිට්ඨිතා ව “අත්තොවස්සෙ

ලද්ධා වෙව නිට්ඨිතා වා” ති වුවිවති. පයමකත්තිකතෙමාසිපුණ්ණමිතො පරං ලද්ධා වෙව නිට්ඨිතා ව යාව විවරකාලො නාතික්කමති, තාව අනාධිට්ඨහිත්වාපි යපෙනුං වට්ටතීති අධිප්පායො.

එත්ථ ව “තස්මිංයෙව අන්තොදසාහෙ අධිට්ඨානබ්බා” ති අවිසෙසෙන වුත්තෙපි වස්සානතො පුබ්බෙ එකාහද්විහාදිවසෙන අනාගතාය වස්සුපනායිකාය ලද්ධා තෙහි දිවසෙහි දසාහං අනතික්කමන්තෙන වස්සුපනායිකදිවසතො පටියාය අධිට්ඨානක්ඛෙත්තං සම්පත්තා එව අධිට්ඨානබ්බා, තතො පන පුබ්බෙ දසාහාතික්කමෙන නිට්ඨිතාපි න අධිට්ඨානබ්බා අධිට්ඨානස්ස අඛෙත්තත්තා. තාදිසා පන වස්සුපනායිකදිවසෙ එව අධිට්ඨානබ්බා, අනාධිට්ඨහතො අරුණුග්ගමනෙන නිස්සග්ගියං හොති. යදි එවං “දසාහානාගතායා” ති ඉමිතා කිං පයොජනන්ති වෙ? වස්සානතො පුබ්බෙ එව දසාහෙ අතික්කන්තෙ නිට්ඨිතා වස්සුපනායිකදිවසෙ එව අධිට්ඨානබ්බාති දස්සනත්ථං වුත්තං. තෙනෙවාහ “දසාහාතික්කමෙ නිට්ඨිතා තදහෙව අධිට්ඨානබ්බා” ති.

දසාහෙ අප්පහොන්තෙ විවරකාලං නාතික්කමෙතබ්බාති තෙමාසබ්භන්තරෙ දසාහෙ අප්පහොන්තෙ නවාහානාගතාය කත්තිකතෙමාසිපුණ්ණමාය සත්තමිතො පටියාය ලද්ධා, නිට්ඨිතා ව විවරකාලං නාතික්කමෙතබ්බාති අත්ථො. තථා හි “මාසො සෙසො ගිම්භානන්ති හික්ඛුනා වස්සිකසාටිකවිවරං පරියෙසිතබ්බ” න්ති පරියෙසනක්ඛෙත්තං වත්වා “වස්සිකසාටිකං වස්සානං වාතුමාසං අධිට්ඨාතු” න්ති (මහාව. 358) වුත්තත්තා කතායපි අකතායපි මාසමත්තං අනාධිට්ඨානබ්බතා සිද්ධා. යස්මා ව අකතා වස්සිකසාටිකසඬ්ඛාං න ගච්ඡති, අකරණඤ්ච කෙනවි වෙකල්ලෙන, න අනාදරෙන, තස්මා වාතුමාසං අකතත්තා එව පරිහාරං ලහති, කතා පන අධිට්ඨානක්ඛෙත්තෙ, අකතා ව විවරකාලෙ දසාහපරමසික්ඛාපදෙනෙව පරිහාරං ලහතීති අයමත්ථො ලබ්භති. කස්මාති අත්තතො මනියා කාරණපුච්ඡා. තස්මාති වස්සානෙයෙව වස්සිකසාටිකාය අධිට්ඨානබ්බතාවචනතො. “තිවිවරං අධිට්ඨාතු” න්ති සුත්තං පනෙත්ථ සෙසවිවරානං එවං කාලනියමාහාවං සාධෙතුං උද්ධට්ටං. න හි තෙනෙත්ථ අඤ්ඤං පයොජනං අත්ථි.

කදා අධිට්ඨානබ්බාතිආදිකුරුන්දිවචනෙනාපි “යදා වා තදා වා අධිට්ඨාතුං වට්ටතී” ති ඉදං පටික්ඛිපිත්වා දසාහබ්භන්තරෙ එව කතාය අධිට්ඨානබ්බතං දස්සෙති.

පාළියං අවච්ඡින්නවිවරස්සාතිආදීසු අවච්ඡින්නසෙසවිවරස්ස නට්ඨසෙසවිවරස්ස. එතෙසඤ්ඤි අසමයෙ පරියෙසනනිවාසනාපත්තියා එව අනාපත්ති වුත්තා. තෙනෙව මාතිකාට්ඨකථායං “අවච්ඡින්නවිවරස්ස වා නට්ඨවිවරස්ස වා අනිවත්ථං වොරා හරන්තීති එවං ආපදාසු වා නිවාසයතො උම්මත්තකාදීනඤ්ඤව අනාපත්ති”ති (කඩ්ධා. අට්ඨ. වස්සිකසාට්ඨකසික්ඛාපදවණ්ණනා) වුත්තං, ඉධ පන සමන්තපාසාදිකායං අයං නිස්සග්ගියා අනාපත්ති පාළිතො සයමෙව සිජ්ඣතීති ඉමං අදස්සෙත්වා අසිජ්ඣමානං නග්ගස්ස න්භායතො දුක්ඛටාපත්තියා එව අනාපත්තිං දස්සෙතුං “අවච්ඡින්නවිවරස්සා”තිආදි වුත්තන්ති ගහෙතබ්බං. න හි එසා අනාපත්ති අවුත්තෙ සිජ්ඣතීති. වස්සිකසාට්ඨකාය අත්තුද්දෙසිකතා, අසමයෙ පරියෙසනතා, තාය ව පටිලාභොති ඉමානි තාව පරියෙසනාපත්තියා තීණි අඬගානි. නිවාසනාපත්තියා පන සවිවරතා, ආපදාභාවො, වස්සිකසාට්ඨකාය සකභාවො, අසමයෙ නිවාසනන්ති වත්තාරි අඬගානි.

වස්සිකසාට්ඨකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. විවරඅවච්ඡින්නදනසික්ඛාපදවණ්ණනා

631. පඤ්චමෙ යම්පි...පෙ....අවච්ඡින්නදීති එත්ථ යං තෙ අහං විවරං අදාසිං, තං “මයා සද්ධිං පක්ඛම්ස්සති”ති සඤ්ඤාය අදාසිං, න අඤ්ඤථාති කුපිතො අවච්ඡින්නදීති එවං අජ්ඣාහරිත්වා යොජෙතබ්බං.

633. එකං දුක්ඛටන්ති යදි ආණත්තො අවස්සං අවච්ඡින්නදති, ආණත්තික්ඛණෙ පාවිත්තියමෙව. යදි න අවච්ඡින්නදති, තදා එව දුක්ඛටන්ති දට්ඨබ්බං. එකවාචාය සම්බහුලා ආපත්තියොති යදි ආණත්තො අනන්තරායෙන අවච්ඡින්නදති, ආණත්තික්ඛණෙයෙව වත්ථුගණනාය පාවිත්තියආපත්තියො පයොගකරණක්ඛණෙයෙව ආපත්තියා ආපජ්ජිතබ්බතො, විවරං පන අවච්ඡින්නෙයෙව නිස්සග්ගියං හොති. යදි සො න අවච්ඡින්නදති, ආණත්තික්ඛණෙ එකමෙව දුක්ඛටන්ති දට්ඨබ්බං. එවං අඤ්ඤත්ථාපි ඊදිසෙසු නයො ඤාතබ්බො.

635. උපජ්ඣං ගණ්ඨස්සතීති සාමණෙරස්ස දානං දීපෙති, තෙන ව සාමණෙරකාලෙ දත්වා උපසම්පන්නකාලෙ අවච්ඡින්නදතොපි පාවිත්තියං දීපෙති. “හික්ඛුස්ස සාමං විවරං දත්වා”ති ඉදං උක්ඛට්ඨවසෙන වුත්තං. ආහරාපෙතුං පන වට්ටතීති කම්මෙ අකතෙ හතිසදිසත්තා වුත්තං. විකප්පනුපගපවිජ්මවිවරතා, සාමං දින්නතා, සකසඤ්ඤිතා, උපසම්පන්නතා, කොධවසෙන අවච්ඡින්නදනං වා අවච්ඡින්නදාපනං වාති ඉමානෙත්ථ පඤ්ච අඬගානි.

විවරඅවිජින්නදනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. සුත්තවිඤ්ඤත්තිසික්ඛාපදවණ්ණනා

636. ඡට්ඨෙ චිතචිතට්ඨානං යස්මිං චතුරස්සදාරුමිහි පලිවෙය්‍යෙනි, තස්ස තුරිති නාමං. වායන්තා තිරියං සුත්තං පවෙසෙත්වා යෙන ආකොටෙන්තා වත්ථෙ සනභාවං ආපාදෙන්ති, තං “වෙම” න්ති වුච්චති.

“ඉතරස්මිං තථෙව දුක්ඛට” න්ති ඉමිනා වායිතුං ආරද්ධකාලතො පට්ඨාය යථාචුත්තපරිච්ඡෙදනිට්ඨිතෙයෙව දුක්ඛටමිපි හොති, න තතො පුබ්බෙ වායනපයොගෙසුති දස්සෙති.

තත්තෙ ධීතංයෙව අධිට්ඨාතබ්බන්ති එත්ථ එකචාරං අධිට්ඨිතෙ පච්ඡා චිතං අධිට්ඨිතගතිකමෙව හොති, පුන අධිට්ඨානකිච්චං නත්ථි. සථෙ පන අන්තරන්තරා දසා යපෙත්වා විසුං විසුං සපරිච්ඡෙදං චිතං හොති, පච්චෙකං අධිට්ඨාතබ්බමෙවති දට්ඨබ්බං. එත්ථ ච කප්පියසුත්තං ගහෙත්වා අඤ්ඤාතකප්පපාරිතෙනාපි අකප්පියතන්තවායෙන “සුත්තමත්ථි, වායන්තො නත්ථි” තිආදිපරියායමුඛෙන වායාපෙත්තස්ස අනාපත්ති. තෙනෙව මාතිකාට්ඨකථායං (කඬ්ඛා. අට්ඨ. සුත්තවිඤ්ඤත්තිසික්ඛාපදවණ්ණනා) “වායාපෙය්‍යා” ති පදස්ස “විවරං මෙ, ආවුසො, වායථාති අකප්පියවිඤ්ඤත්තියා වායාපෙය්‍යා” ති අත්ථො වුත්තො, එවං වදන්තො අකප්පියතන්තවායෙන වායාපෙති නාම, නාඤ්ඤථා.

640. අනාපත්ති විවරං සිබ්බෙතුන්තිආදීසු ඉමිනා සික්ඛාපදෙනෙව අනාපත්ති, අකතවිඤ්ඤත්තිපච්චයා පන දුක්ඛටමෙවති වදන්ති. අකප්පියසුත්තතා, අත්තුද්දෙසිකතා, අකප්පියතන්තවායෙන අකප්පියවිඤ්ඤත්තියා වායාපනන්ති ඉමානෙත්ථ තිණි අඬ්ගාති.

සුත්තවිඤ්ඤත්තිසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. මහාපෙසකාරසික්ඛාපදවණ්ණනා

642. සත්තමෙ “කිඤ්චිමත්තං අනුපදප්පෙය්‍යා” ති ඉදං පයොගහෙදදස්සනං, දානං පනෙත්ථ අඬ්ගං න හොති. තෙනෙව තස්ස විභඬ්ගෙ “අත්තමසො ධම්මමිපි භණ්ති” ති වුත්තං. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. අඤ්ඤාතකප්පපාරිතානං තන්තවායෙ උපසඬ්කමිත්වා විකප්පමාපජ්ජනතා, විවරස්ස අත්තුද්දෙසිකතා, තස්ස වචනෙන සුත්තවඬ්ඞනං, විවරපටිලාහොති ඉමානෙත්ථ වත්තාරි අඬ්ගාති.

මහාපෙසකාරසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. අවචෙකච්චරසික්ඛාපදවණ්ණනා

646. අට්ඨමෙ ඡට්ඨියං උප්පන්නච්චරස්ස එකාදසමාරුණො ච්චරකාලෙ උට්ඨානීති ආහ “ඡට්ඨිනො පට්ඨායා” තිආදි, තෙන ච “දසාභානාගත” න්ති චුත්තත්තා පඤ්චමීතො පට්ඨාය පුණ්ණමීතො පුබ්බෙ දසසු අරුණසු උට්ඨිතෙසුපි ච්චරං නිස්සග්ගියං න හොති. පුණ්ණමියා සහ එකාදස දිවසා ලබ්භන්තීති එත්තකමෙව ඉමිනා සික්ඛාපදෙන ලද්ධං, ඡට්ඨිනො පට්ඨාය උප්පන්නං සබ්බච්චරං පට්ඨකථිතසික්ඛාපදවසෙනෙව යාව ච්චරකාලං නිස්සග්ගියං න හොතීති දස්සෙති.

650. ඉදානි පට්ඨකථිතාදිසික්ඛාපදෙහි තස්ස තස්ස ච්චරස්ස ලබ්භමානං පරිහාරං ඉධෙව එකතො සම්පිණ්ඩෙන්වා දස්සෙන්තො “අතිරෙකච්චරස්සා” තිආදිමාහ. “අනත්ථතෙ කථිතෙ එකාදසදිවසාධිකො මාසො, අත්ථතෙ කථිතෙ එකාදසදිවසාධිකා පඤ්ච මාසා” ති අයමෙව පාඨො පාළියා සමෙති. කෙචි පන “දසදිවසාධිකො මාසො, දසදිවසාධිකා පඤ්ච මාසාති පාඨෙන භවිතබ්බ” න්ති වදන්ති, තං න යුත්තං, අඤ්ඤථා “නවාභානාගත” න්ති වත්තබ්බතො. යං පනෙත්ථ මාතිකාට්ඨකථායඤ්ච “කාමඤ්චෙස ‘දසාභපරමං අතිරෙකච්චරං ධාරෙතබ්බ’ න්ති ඉමිනාව සිද්ධො, අට්ඨප්පත්තිවසෙන පන අපුබ්බං විය අත්ථං දස්සෙන්වා සික්ඛාපදං යපිත” න්ති (කඪ්ඛා. අට්ඨ. අවචෙකච්චරසික්ඛාපදවණ්ණනා) ලිඛන්ති, තං පමාදලිඛිතං “පචාරණමාසස්ස පුණ්ණපක්ඛපඤ්චමීතො පට්ඨාය උප්පන්නස්ස ච්චරස්ස නිධානකාලො දස්සිතො හොති” ති (කඪ්ඛා. අට්ඨ. අවචෙකච්චරසික්ඛාපදවණ්ණනා) චුත්තත්තා. ඉමමෙව ච පමාදලිඛිතං ගහෙන්වා භදන්තබුද්ධදත්තාවරියෙන ච “පරිහාරෙකමාසොව, දසාභපරමො මතො” තිආදි චුත්තන්ති ගහෙතබ්බං.

අවචෙකච්චරසදිසෙ අඤ්ඤස්මිත්ති පුබ්බෙ අධිට්ඨිතෙ උප්පන්නකාලාකාරාදි සාදිසෙන අවචෙකච්චරසදිසෙ අඤ්ඤස්මි. ච්චරෙ අවචෙකච්චරසඤ්ඤාය ච්චරකාලං අතික්කමෙතීති අත්ථො. තෙනෙවෙත්ථ දුක්කට්ඨං, අනාපත්ති ච චුත්තා, ඉතරථා තීසුපි පදෙසු පාවිත්තියස්සෙව වත්තබ්බතො. අනචෙකච්චරමිපි හි ච්චරකාලං අතික්කමයතො පාවිත්තියමෙව අවචෙකච්චරත්තිකෙ වියාති දට්ඨබ්බං. විකප්පනුපගපච්ඡිමප්පමාණස්ස අවචෙකච්චරස්ස අත්තතො සන්තකතා, දසාභානාගතාය කත්තිකතෙමාසිපුණ්ණමාය උප්පන්නභාවො,

අනධිට්ඨිතඅවිකප්පිතතා, විවරකාලාතික්කමොති ඉමානෙත්ථ චත්තාරි අඬගාති.

අවිචෙකවිවරසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. සාසඬකසික්ඛාපදවණ්ණනා

652-3. නවමෙ අන්තරන්තරා සරමෙත්ථාති අන්තරසරන්ති ගාමො චුත්තොති ආහ “අන්තොගාමෙ”ති. “පයමං ඤානං උපසම්පජ්ජ විහරති”ති (විහ. 624) ඉමස්ස විහඬගෙ “උපසම්පජ්ජ”න්ති සානුසාරං උද්ධටං. තං සන්ධායාහ “උපසම්පජ්ජන්තිආදීසු වියා”ති. තස්සාපිති “චුත්ථවස්සාන”න්ති විහඬගපදස්සපි. චුත්ථවස්සානන්ති ච නිද්ධාරණෙ සාම්චචනං, එතෙන ච පුරිමසික්ඛාපදෙ අනත්ථතකථිනානං කථිනමාසෙපි අසමාදානවාරො න ලබ්භතීති සිද්ධං හොති, ඉතරථා සික්ඛාපදස්සෙව නිරත්ථකත්තාති දට්ඨබ්බං.

පරික්ඛෙපාරහට්ඨානතොති එත්ථ ගාමපරියන්තෙ ඨිතසරුපචාරතො පට්ඨාය එකො ලෙඬඬුපාතො පරික්ඛෙපාරහට්ඨානං නාම. විසුද්ධිමග්ගෙපි “අපරික්ඛිත්තස්ස පයමලෙඬඬුපාතතො පට්ඨායා”ති (විසුද්ධි. 1.31) චුත්තං. තන්ති තං පයමසෙනාසනාදිං. මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථායං පන විහාරස්සපි ගාමස්සෙව උපචාරං නිහරිත්වා උභින්නං ලෙඬඬුපාතානං අන්තරා මිනිතබ්බන්ති චුත්තං.

“කොසම්බියං අඤ්ඤතරො හික්ඛු ගිලානො හොති”ති ආගතත්තා “කොසම්බකසම්මුති අනුඤ්ඤාතා”ති චුත්තං. “අයඤ්ච පච්ඡිමදිසං ගතො හොති”ති ඉමිනා අන්තරසරෙ විවරං නික්ඛිපිත්වා තස්මිං විහාරෙ වසන්තස්ස සකලම්පි විවරමාසං විජ්ජවසිතුං වට්ටති, තතො අඤ්ඤත්ථ ගමනකිච්චෙ සති විහාරතො බහි ඡාරත්තං විජ්ජවාසො අනුඤ්ඤාතොති දීපෙති. තෙනාහ “සෙනාසනං ආගන්ත්වා සත්තමං අරුණං උට්ඨාපෙතු”න්තිආදි. වසිත්වාති අරුණං උට්ඨාපෙත්වා. තත්ථෙව්වාති තස්මිඤ්ඤෙව ගතට්ඨානෙ. අඬගාති පනෙත්ථ අට්ඨකථායමෙව චුත්තාති.

සාසඬකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. පරිණතසික්ඛාපදවණ්ණනා

660. දසමෙ රොපිතමාලවච්ඡතොති කෙනචි නියමෙත්වා රොපිතං සන්ධාය චුත්තං. අනොචිතං මිලායමානං ඔචිනිත්වා යත්ථ කත්ථවි පුප්පෙතුං වට්ටති. ඨිතං දිස්වාති සෙසකං ගහෙත්වා ඨිතං දිස්වා. යත්ථ ඉච්ඡථ, තත්ථ

දෙපාති එත්ථ නියමෙත්වා “අසුකස්ස දෙහි”ති වුත්තෙපි දොසො නත්ථි
 “තුම්භාකං රුපියා”ති වුත්තත්තා. සඬ්ඝෙ පරිණතභාවො, තං ඤත්වා
 අත්තනො පරිණාමනං, පටිලාභොති ඉමානෙත්ථ තිණි අඬ්ගානි.

පරිණතසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිට්ඨිතො පත්තවග්ගො තතියො.

ඉති සමන්තපාසාදිකාය විනයට්ඨකථාය විමතිවිනෝදනියං.

තිංසකවණ්ණනානායො නිට්ඨිතො.

පඨමො භාගො නිට්ඨිතො.

නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස

විනයපිටකෙ

විමතිවිනෝදනී-ටිකා (දුකියො භාගො)

5. පාවිත්තියකණ්ඩො

1. මුසාවාදවග්ගො

1. මුසාවාදසික්ඛාපදවග්ගො

1. මුසාවාදවග්ගස්ස පටමසික්ඛාපදෙ බුද්දකානන්ති එත්ථ “බුද්දක-සද්දො ඛුං-සද්දපරියායො”ති වදන්ති. තත්ථාති තෙසු වග්ගෙසු, බුද්දකෙසු වා. “ජාතිතබ්බතො”ති හෙතුනො විපක්ඛෙපි නිබ්බානෙ වත්තනතො අනෙකන්තිකත්තෙ පරෙහි වුත්තෙ “න මයා අයං හෙතු වුත්තො”ති තං කාරණං පටිච්ඡාදෙතුං පුන “ජාතිධම්මතොති මයා වුත්ත”න්තිආදීනි වදති. “සම්පජාන”න්ති වත්තබ්බෙ අනුනාසිකලොපෙන නිද්දෙසොති ආභ “ජානන්තො”ති.

2. සම්පජානමුසාවාදෙති අත්තනා වුච්චමානස්ස අත්ථස්ස විතථභාවං පුබ්බෙපි ජාතිත්වා, වචනක්ඛණෙ ච ජානන්තස්ස මුසාවාදභණ්ණෙන. තෙනාභ “ජාතිත්වා”තිආදි. මුසාවාදෙති ච නිමිත්තත්ථෙ භූමිමං, තස්මා මුසාභණ්ණනිමිත්තං පාවිත්තියන්ති ඵවමෙත්ථ, ඉතො පරෙසුපි ඊදිසෙසු අත්ථො වෙදිතබ්බො.

3. වදන්ති එතායාති වාචාති ආභ “මිච්ඡා”තිආදි. “ධනුනා විජ්ඣති”තිආදීසු විය “චක්ඛුනා දිට්ඨ”න්ති පාකට්ඨසෙන වුත්තන්ති ආභ “ඔළාරිකෙනා”ති.

11. ගතො භවිස්සතීති එත්ථාපි සන්තිට්ඨානතො වුත්තන්තා මුසාවාදො ජාතො. ආපත්තින්ති පාවිත්තියාපත්තිං, න දුබ්භාසිතං. ජාතිආදීහි දසහි අක්කොසවත්ථුහි පරං දවා වදන්තස්ස හි තං හොති. වාරෙසුන්ති උපනෙසුං. වත්ථුච්චපරිතතා, විසංවාදනපුරෙක්ඛාරතා, යමත්ථං වත්ථුකාමො, තස්ස පුග්ගලස්ස විඤ්ඤාපනපයොගො වාති ඉමානෙත්ථ තිණි අඬගානි. වත්ථුච්චපරිතතාය හි අසති විසංවාදනපුරෙක්ඛාරතාය විඤ්ඤාපිතෙපි මුසාවාදො න හොති, දුක්කට්ඨත්තමෙව හොති. තස්මා සාපි අඬගමෙවාති ගහෙතබ්බං. උත්තරිමනුස්සධම්මාරොචනත්ථං මුසා භණ්ණන්තස්ස පාරාජිකං,

පරියායෙන ථුල්ලව්වයං, අමුලකෙන පාරාජිකෙන අනුද්ධංසනත්ථං සඬ්ඝාදිසෙසො, සඬ්ඝාදිසෙසෙනානුද්ධංසනඔමසවාදාදිසු පාවිත්තියං, අනුපසම්පන්නෙසු දුක්කටං, උක්කට්ඨහීනජාතිආදීහි දවා අක්කොසන්නස්ස දුබ්භාසිතං, කෙවලං මුසා භණන්තස්ස ඉධ පාවිත්තියං වුත්තං.

මුසාවාදසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. ඔමසවාදසික්ඛාපදවණ්ණනා

13. දුතියෙ පුබ්බෙ පතිට්ඨිකාරජපදෙසං පුන අරෙ පත්තෙති පඨමං භූමියං පතිට්ඨිතනෙමිජ්ජපදෙසෙ පරිවත්තෙත්වා පුන භූමියං පතිට්ඨිතෙති අත්ථො.

15. පුබ්බෙති අට්ඨප්පත්තියං. පුජ්ඵජඬ්ඛකා නාම ගබ්භමලාදිභාරකා. තච්ඡකකම්මන්ති පාසාණකොට්ටනාදිවඩ්ඪකම්මං. භත්ථමුද්දාගණනාති අඬ්ගුලිසඬ්කොවනෙනෙව ගණනා. අච්ඡිද්දකගණනා නාම එකට්ඨානදසට්ඨානාදිසු සාරියො යපෙත්වා අනුක්කමෙන ගණනා. ආදි-සද්දෙන සඬ්කලනපට්ඨප්පාදනවොක්කලනභාගභාරාදිවසෙන පවත්තා පිණ්ඩගණනා ගහිතා. යස්ස සා පගුණා, සො රුක්ඛමිපි දිස්වා “එත්තකාති එත්ථ පණ්ණානි” ති ජානාති. යහ-මෙටුනෙති වචනතො ආහ “ය-කාර-හ-කාරො” තිආදි.

16. න පුරිමෙනාති මුසාවාදසික්ඛාපදෙන. සොපි ආපත්තියාති උපසග්ගාදිවිසිට්ඨෙහිපි වදන්තො පාවිත්තියාපත්තියාව කාරෙතඬ්බො.

26. දුබ්භාසිතන්ති සාමඤ්ඤතො වුත්තත්තා පාළියං අනාගතෙහිපි පරමිමුඛා වදන්තස්සපි දුබ්භාසිතමෙවාති ආචරියා වදන්ති තතො ලාමකාපත්තියා අභාවා, අනාපත්තියාපෙත්ථ භවිතුං අයුත්තත්තා. සබ්බසත්තාති එත්ථ වචනත්ථවිදුහි තිරච්ඡානාදයොපි ගහිතා.

35. අනුසාසනීපුරෙක්ඛාරතාය වා පාපගරහිතාය වා වදන්තානං විත්තස්ස ලභුපරිවත්තිභාවතො අන්තරන්තරා කොපෙ උජ්ජන්නෙපි අනාපත්ති. කායවිකාරමත්තෙනපි ඔමසනසම්භවතො “තිසමුට්ඨානං, කායකම්ම”න්ති ව වුත්තං. පරිවාරෙ පන “චතුත්ථෙන ආපත්තිසමුට්ඨානෙන...පෙ....දුබ්භාසිතං ආපජ්ජෙය්‍යාති. න හීති වත්තඬ්බ”න්තිආදිනා (පරි. 276) ඉතරාති සමුට්ඨානාති පටික්ඛිපිත්වා පඤ්චමස්සෙව වුත්තත්තා ආහ “දුබ්භාසිතාපත්ති පනෙත්ථ වාචාවිත්තතො සමුට්ඨාති” ති. දවකමායතාය හි කායවාචාවිත්තෙහි ඔමසන්නස්සපි වාචාවිත්තමෙව ආපත්තියා අඬ්ගං හොති, න පන කායො

විජ්ජමානෝපි ධම්මදෙසනාපත්ති විය කෙවලං කායවිකාරෙනෙව. ඔමසන්තස්ස පන කිඤ්චාපි ඉධ දුබ්භාසිතාපත්තියා අනාපත්ති, අථ බො කායකීළාපටික්ඛෙපසික්ඛාපදෙන දුක්ඛටමෙවාති දට්ඨබ්බං. උපසම්පන්නං ජාතිආදීහි අනඤ්ඤාපදෙසෙන අක්කොසනං, තස්ස ජානනං, අත්ථපුරෙක්ඛාරතාදීනං අභාවොති ඉමානෙත්ථ තිණි අඛිගාති.

ඔමසවාදසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. පෙසුඤ්ඤසික්ඛාපදවණ්ණනා

36. තතියෙ භණ්ඩනං ජානං එතෙසන්ති භණ්ඩනජාතා. පිසතීති පිසුණා, වාචා, සමග්ගෙ හින්තෙ කරොතීති අත්ථො. තාය වාචාය සමන්තාගතො පිසුණො, තස්ස කම්මං පෙසුඤ්ඤන්ති එවමෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො.

ඉධාපි ජාතිආදීහි දසහි වත්ථුහි පෙසුඤ්ඤං උපසංභරන්තස්සෙව පාවිත්තියං, ඉතරෙහි අක්කොසවත්ථුහි දුක්ඛටං. අනක්කොසවත්ථුහි පන උපසංභරන්තස්ස දුක්ඛටමෙවාති වදන්ති. ජාතිආදීහි අනඤ්ඤාපදෙසෙන අක්කොසන්තස්ස හික්ඛුනො සුත්වා හික්ඛුස්ස උපසංභරණං, පියකම්මානාහෙදාධිප්පායෙසු අඤ්ඤතරතා, තස්ස විජානනාති ඉමානෙත්ථ තිණි අඛිගාති.

පෙසුඤ්ඤසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. පදසොධම්මසික්ඛාපදවණ්ණනා

45. චතුත්ථෙ පුරිමබ්‍යඤ්ජනෙන සදිසන්ති “රූපං අනිච්ච”න්ති එත්ථ අනිච්ච-සද්දෙන සදිසං “වෙදනා අනිච්චා”ති එත්ථ අනිච්ච-සද්දං වදති. අක්ඛරසමුහොති අවිභත්තිකො චුත්තො. පදන්ති විභත්තිඅන්තං චුත්තං.

එකං පදන්ති ගාථාපදමෙව සන්ධාය වදති. පදගණනායාති ගාථාපදගණනාය. අපාපුණිත්වාති සද්ධිං අකථෙත්වා. එතෙන ගාථාය පච්ඡිමපාදෙ වුවිච්චානෙ සාමණෙරො පට්ඨපාදාදිං වදති, ආපත්තියෙව, තස්මිං නිස්සද්දෙ එව ඉතරෙන වත්තබ්බන්ති දස්සෙති.

අට්ඨකථානිස්සිතොති සඬ්භිතිත්තයාරුළ්භං පොරාණට්ඨකථං සන්ධාය වදති. ඉදානිපි “යථාපි දීපිකො නාම, නිලීයිත්වා ගණ්භතෙ මිගෙ”ති (මි. ප. 6.1.5; විසුද්ධි. 1.217; දී. නි. අට්ඨ. 2.374; ම. නි. අට්ඨ. 1.107; පාරා. අට්ඨ. 2.165; පටි. ම. අට්ඨ. 2.1.163) එවමාදිකං අට්ඨකථාවචනං අත්ථෙව, බුද්ධසොසාවරියාදීහි පොරාණට්ඨකථානයෙන චුත්තමිපි ඉධ

සඬගහෙනබ්බන්ති වදන්ති. පාළිනිස්සිකොති උදානවග්ගසඬගහාදිකො. විවට්ඨපනිස්සිකන්ති නිබ්බානනිස්සිකං. ථෙරස්සාති නාගසෙනත්ථෙරස්ස. මග්ගකථාදීනි පකරණානි.

46. පාළියං අක්ඛරායාතිආදි ලිඬගවිපල්ලාසෙන චුත්තං, අක්ඛරෙතාතිආදිනා අත්ථො ගහෙනබ්බො.

48. උපචාරං මුඤ්චිත්වාති පරිසාය ද්වාදසහත්ථං මුඤ්චිත්වා එකතො ධීතස්ස වා නිසින්තස්ස වා අනුපසම්පන්නස්ස අකථෙත්වා අඤ්ඤෙ උද්දිස්ස භණන්තස්සාපි අනාපත්ති. සථෙ පන දුරෙ නිසින්තම්පි උද්දිස්ස භණති, ආපත්ති එව. ඔපාතෙතීති සද්ධිං කථෙති. අනුපසම්පන්නතා, චුත්තලක්ඛණධම්මං පදසො වාචනතා, එකතො භණනඤ්චාති ඉමානෙත්ථ තීණි අඬගානි.

පදසොධම්මසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. සහසෙය්‍යාසික්ඛාපදවණ්ණනා

50-51. පඤ්චමෙ තත්ත්වං නිදස්සන්ති සෙසො. දිරත්තතිරත්තන්ති එත්ථ දිරත්තග්ගහණං වචනාලඬකාරත්ථං, නිරන්තරං තිස්සොව රත්තියො වසිත්වා චතුත්ථදිවසාදීසු සයන්තස්සෙව ආපත්ති, න එකන්තරිකාදිවසෙන සයන්තස්සාති දස්සන්තම්පිති දට්ඨබ්බං. දිරත්තවිසිට්ඨඤ්ඤි තිරත්තං චුච්චමානං, තෙන අනන්තරිකමෙව තිරත්තං දීපෙතීති. පඤ්චභි ඡදනෙතීති ඉට්ඨකසිලාසුධාතිණපණ්ණෙනි. වාචුග්ගතවසෙනාති පගුණවසෙන. දියඬඬහත්ථුබ්බෙබ්බො වඬඬකීහත්ථෙත ගහෙනබ්බො. එකුපචාරො එකෙන මග්ගෙන පවිසිත්වා අබ්භොකාසං අනුක්කම්ත්වා සබ්බත්ථ අනුපරිගමනයොග්ගො, එතං බහුද්වාරම්පි එකුපචාරොව. තත්ථ පන කුට්ඨාදීහි රුන්ධිත්වා විසුං ද්වාරං යොජෙත්ති, නානුපචාරො හොති. සථෙ පන රුන්ධති එව, විසුං ද්වාරං න යොජෙත්ති, “එතම්පි එකුපචාරමෙව මත්තිකාදීහි පිහිතද්වාරො විය ගබ්භො”ති ගහෙනබ්බං. අඤ්ඤො ගබ්භෙ පවිසිත්වා පමුඛාදීසු නිපන්නානුපසම්පන්නෙහි සහසෙය්‍යාපරිමුත්තියා ගබ්භද්වාරං මත්තිකාදීහි පිදහාපෙත්වා උට්ඨිතෙ අරුණෙ විවරාපෙත්තස්සපි අනාපත්ති භවෙය්‍යාති.

තෙසං පයොගෙ පයොගෙ හික්ඛුස්ස ආපත්තීති එත්ථ කෙචි “අනුට්ඨහනෙන අකිරියසමුට්ඨානා ආපත්ති චුත්තා තස්මිං බණ්ණ සයන්තස්ස කිරියාහවා. ඉදඤ්ඤි සික්ඛාපදං සියා කිරියාස සමුට්ඨාති, සියා අකිරියාස

සමුට්ඨානි. කිරියාසමුට්ඨානතා වස්ස තබ්බහුලවසෙන චුත්තානි වදති. යථා චෙතං, එවං දිවාසයනම්පි. අනුට්ඨහනෙන, හි ද්වාරාසංවරණෙන චෙතං අකිරියසමුට්ඨානම්පි හොති”ති වදන්ති. ඉදංඤ්ච යුත්තං විය දිස්සති, විමංසිත්වා ගහෙතබ්බං.

“උපරිමතලෙන සද්ධිං අසම්බද්ධභිත්තිකස්සා”ති ඉදං සම්බද්ධභිත්තිකෙ වත්තබ්බමෙව නත්ථිති දස්සනත්ථං චුත්තං. උපරිමතලෙ සයිතස්ස සඬ්ඛා එව නත්ථිති “හෙට්ඨාපාසාදෙ”තිආදි චුත්තං. නානුපවාසෙති බහි නිස්සෙණියා ආරොහණියෙ.

සභාසඬ්ඛෙපෙනාති සභාකාරෙන. “අඩ්ඨකුට්ටකෙ”ති ඉමිනා සණ්ඨානං දස්සෙති. යත්ථ තීසු ද්වීසු වා පස්සෙසු භිත්තියො බද්ධා, ඡදනං වා අසම්පත්තා අඩ්ඨභිත්ති, ඉදං අඩ්ඨකුට්ටකං නාම. වාළසඬ්ඛාටො නාම පරික්ඛෙපස්ස අන්තො ටම්භාදීනං උපරි වාළරුපෙහි කතසඬ්ඛාටො. පරික්ඛෙපස්ස බහිගතෙති එත්ථ යස්මිං පස්සෙ පරික්ඛෙපො නත්ථි, තත්ථ සවෙ භූමිතො වත්ථු උච්චං හොති, උභතො උච්චවත්ථුතො හෙට්ඨා භූමියං නිබ්බකොසබ්භන්තරෙපි අනාපත්ති එව තත්ථ සෙනාසනවොහාරාභාවතො. අථ වත්ථු නීවං භූමිසමමෙව සෙනාසනස්ස හෙට්ඨිමතලෙ තිට්ඨති, තත්ථ පරික්ඛෙපරහිතදිසාය නිබ්බකොසබ්භන්තරෙ සබ්බත්ථ ආපත්ති හොති, පරිච්ඡෙදාභාවතො පරික්ඛෙපස්ස බහි එව අනාපත්තිති දට්ඨබ්බං. පරිමණ්ඩලං වාතිආදි මජ්ඣෙ උදකපතනත්ථාය ආකාසඬ්ඛගණවත්තං සෙනාසනං සන්ධාය චුත්තං. තත්ථ අපරිච්ඡින්නගබ්භුපවාසෙති එකෙකගබ්භස්ස ද්වීසු පස්සෙසු පමුඛෙන ගමනං. පරිච්ඡින්නදිත්වා දියඬ්ඨහත්ථුබ්බෙධතො අනුනං කුට්ටං කත්වා ආකාසඬ්ඛගණෙන පවෙසං කරොන්ති, එවං අකතොති අත්ථො. ගබ්භපරික්ඛෙපොති චතුරස්සපාසාදාදීසු සමන්තා ධීතගබ්භභිත්තියො සන්ධාය චුත්තං.

පාටෙක්කසන්නිවෙසාති එකෙකදිසාය ගබ්භපාළියො ඉතරදිසාසු ගබ්භපාළීනං අභාවෙන, භාවෙපි වා අඤ්ඤමඤ්ඤභිත්තිච්ඡදනෙහි අසම්බන්ධතාය පාටෙක්කසන්නිවෙසා නාම වුව්චති. තං...පෙ.... සන්ධාය චුත්තන්ති තත්ථ පාවිත්තියෙන අනාපත්තිති චුත්තං, න දුක්කටෙන. තාදිසාය හි ගබ්භපාළියා පමුඛං තීසු දිසාසු භිත්තිනං අභාවෙන එකදිසාය ගබ්භභිත්තිමත්තෙන සබ්බච්ඡන්තං වූළපරිච්ඡන්තං නාම හොති. තස්මා දුක්කටමෙව. යදි පන තස්ස පමුඛස්ස ඉතරදිසාසුපි එකිස්සං, සබ්බාසු වා භිත්තිං කරොන්ති, තදා සබ්බච්ඡන්තඋපඬ්ඨපරිච්ඡන්තාදිභාවතො පාවිත්තියමෙව හොතිති දට්ඨබ්බං. භූමියං විනා ජගතියා පමුඛං සන්ධායාති

එත්ථ උච්චවත්ථුං අකත්වා භූමියං කතගෙහස්ස පමුඛං සන්ධාය අපරික්ඛිත්තෙ පාවිත්තියෙන අනාපත්තිනි ඉදං කමිතං. උච්චවත්ථුකං චෙ පමුඛං හොති, තෙන වත්ථුනා පරික්ඛිත්තසංඛ්‍යාමෙව පමුඛං ගච්ඡති අධිප්පායො. තත්ථාති අත්ථකට්ඨකථායං. ජගතියා පමාණං වත්ථාති පකතිභූමියා නිපන්නො යථා ජගතියා උපරි සයිතං න පස්සති, එවං උච්චාතිඋච්චවත්ථුස්ස උඛ්ඛෙධස්පමාණං වත්ථා. එකදිසාය උජුකමෙව දීසං කත්වා සන්නිවෙසිතො පාසාදො එකසාලසන්නිවෙසො. ද්වීසු, තීසු වා චතුසුපි වා දිසාසු සිඬ්ඝාටකසංඝාතාදිවසෙන කතා ද්විසාලාදිසන්නිවෙසා වෙදිතඛ්ඛා. සාලප්පහෙදදීපනමෙව චෙත්ථ පුරිමතො විසෙසොති. පරික්ඛෙපො විද්ධස්තොති පමුඛස්ස පරික්ඛෙපං සන්ධාය වදති.

53. උපඩ්ඨවිජන්තඋපඩ්ඨපරිවිජන්තං සෙනාසනං දුක්කටස්ස ආදිං වත්ථා පාළියං දස්සිතත්තා තතො අධිකං සබ්බවිජන්තඋපඩ්ඨපරිවිජන්තාදිකම්පි සබ්බං පාළියං අවුත්තම්පි පාවිත්තියස්සෙව වත්ථුභාවෙන දස්සිතං සික්ඛාපදස්ස පණ්ණත්තිවජ්ජත්තා, ගරුකෙ යාතඛ්ඛතො වාති වෙදිතඛ්ඛං. සත්ත පාවිත්තියානීති පාළියං වුත්තපාවිත්තියද්වයං සාමඤ්ඤතො එකත්තෙන ගහෙත්වා වුත්තං.

54. පාළියං “තතියාය රත්තියා පුරාරුණා නික්ඛමිත්වා පුන වසති” ති ඉදං උක්කට්ඨවසෙන වුත්තං, අනික්ඛමිත්වා පන පුරාරුණා උට්ඨහිත්වා අත්තොජදනෙ නිසින්නස්සාපි පුනදිවසෙ සහසෙය්‍යෙන අනාපත්ති එව. සෙනම්බමණ්ඩපවණ්ණං හොති සිහලදීපෙ කිර උච්චවත්ථුකො සබ්බවිජන්තො සබ්බඅපරිවිජන්තො එවංනාමකො සන්නිපාතමණ්ඩපො අත්ථී, තං සන්ධායෙන වුත්තං. එත්ථ චතුත්ථභාගො චූළකං, ද්වෙ භාගා උපඩ්ඨං, තීසු භාගෙසු ද්වෙ භාගා යෙභුය්‍යන්ති ඉමිනා නයෙන චූළකවිජන්තපරිවිජන්තාදීනි වෙදිතඛ්ඛානි. පාවිත්තියවත්ථුකසෙනාසනං, තත්ථ අනුපසම්පන්නෙන සහ නිපජ්ජනං, චතුත්ථදිවසෙ සූරියත්ථඬගමනන්ති ඉමානෙත්ථ තීණි අඬගානි.

සහසෙය්‍යසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. දුතියසහසෙය්‍යසික්ඛාපදවණ්ණනා

55. ඡට්ඨෙ මාතුගාමෙන සද්ධිං චතුත්ථදිවසෙ සයන්තස්සාපි ඉමිනා සික්ඛාපදෙන එකාව ආපත්ති. කෙච් පන පුරිමසික්ඛාපදෙනාපිති ද්වෙ ආපත්තියො වදන්ති, තං න යුත්තං “අනුපසම්පන්නො” ති අනිත්ථිලිඬගෙන වුත්තත්තා නපුංසකෙන පන චතුත්ථදිවසෙ සයන්තස්ස

සදුක්කටපාවිත්තියං වත්තුං යුත්තං. කිඤ්චාපෙත්ථ පාළියං පණ්ඩකවසෙනෙව දුක්කටං වුත්තං, තදනුලොමිකා පන පුරිසඋභතොඛ්‍යාඤ්ජනකෙන සහ සයන්තස්ස ඉමිනා දුක්කටං, පුරිමෙන චතුත්ථදිවසෙ සදුක්කටපාවිත්තියං. ඉත්ථිඋභතොඛ්‍යාඤ්ජනකො ඉත්ථිගතිකොවාති අයං අම්භාකං ඛන්ති. මතිත්ථියා අනාපත්තීති වදන්ති. පාවිත්තියවත්ථුකසෙනාසනං, තත්ථ මාතුගාමෙන සද්ධිං නිපජ්ජනං, සුරියත්ථචගමනන්ති ඉමානෙත්ථ තිණි අඬගානි.

දුතියසහසෙය්‍යාසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. ධම්මදෙසනාසික්ඛාපදවණ්ණනා

60. සත්තමෙ න යක්ඛෙනාතිආදීනං “අඤ්ඤත්‍ර විඤ්ඤනා”ති ඉමිනා සම්බන්ධො. අඤ්ඤත්‍ර විඤ්ඤනා පුරිසවිග්ගහෙන, න යක්ඛාදිනාපීති එවමත්ථො ගහෙනබ්බොති අධිජ්ජායො. තාදිසෙනපි හි සහ යිතාය දෙසෙනුං න වට්ටති. තංතංදෙසභාසාය අත්ථං යථාරුචි වට්ටති එව.

ඉරියාපථාපරිවත්තනං, පුරිසං වා ද්වාදසහත්ථුපවාරෙ අපක්කොසාපනං එත්ථ අකිරියා. වුත්තලක්ඛණස්ස ධම්මස්ස ඡන්තං වාචානං උපරි දෙසනා, වුත්තලක්ඛණො මාතුගාමො, ඉරියාපථපදවත්තනාභාවො, විඤ්ඤපුරිසාභාවො, අපඤ්ඤවිස්සජ්ජනාති ඉමානෙත්ථ පඤ්ච අඬගානි.

ධම්මදෙසනාසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. භූතාරොවනසික්ඛාපදවණ්ණනා

77. අට්ඨමෙ අන්තරාති පරිනිබ්බානකාලතො පුබ්බෙපි. අතිකඬ්ඪියමානෙනාති “වදථ, හන්තෙ, කිං තුම්හෙහි අධිගත”න්ති එවං නිජ්ජිළියමානෙන අතිබද්ධියමානෙන. තථාරූපෙ පච්චයෙ සති වත්තබ්බමෙව. සුතපරියත්තිසීලගුණන්ති එත්ථ අත්ථකුසලතා සුතගුණො, පාළිපාඨකුසලතා පරියත්තිගුණොති දට්ඨබ්බං. “විත්තක්ඛෙපස්ස වා අභාවා”ති ඉමිනා බිත්තවිත්තවෙදනාට්ටනාපි අරියානං නත්ථිති දස්සෙති.

පුබ්බෙ අවුත්තෙහීති චතුත්ථපාරාජිකෙ අවුත්තෙහි. ඉදඤ්ච සික්ඛාපදං පණ්ණත්තිඅජ්ඣානනවසෙන එකන්තතො අවිත්තකසමුට්ඨානමෙව හොති අරියානං පණ්ණත්තිවිතික්කමාභාවා. ඤානලාභීනඤ්ච සත්ථු ආණාවිතික්කමපටිසවිත්තස්ස ඤානපරිභානතො භූතාරොවනං න සම්භවති.

උත්තරිමනුස්සධම්මස්ස භූතතා, අනුපසම්පන්නස්ස ආරොවනං, තඨ්ඛණවිජානනා, අනඤ්ඤාපදෙසොති ඉමානෙත්ථ චත්තාරි අඬගානි.

භූතාරොවනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. දුට්ඨල්ලාරොවනසික්ඛාපදවණ්ණනා

78. නවමෙ තත්ථ භවෙය්‍යාති තත්ථ කස්සපි මති ඵලං භවෙය්‍යා. අට්ඨකථාවචනමෙව උපපත්තිතො දළ්භං කත්වා පතිට්ඨපෙන්නො “ඉමිනාපි චෙත” ත්තිආදිමාහ.

82. ආදිතො පඤ්ච සික්ඛාපදානීති පාණාතිපාතාදීති පඤ්ච. සෙසානීති විකාලභොජනාදීති. සුක්කච්ඡස්සට්ඨිආදි අජ්ඣාලාරොව. අන්තිමචත්ථුං අනජ්ඣාපන්නස්ස භික්ඛුනො සචත්ථුකො සඬ්ඝාදිසෙසො, අනුපසම්පන්නස්ස ආරොවනං, භික්ඛුසම්මුතියා අභාවොති ඉමානෙත්ථ තීණි අඬගානි.

දුට්ඨල්ලාරොවනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. පථවිඛණනසික්ඛාපදවණ්ණනා

86. දසමෙ අජ්ජපංසුමත්තිකාය පථවියා අනාපත්තිචත්ථුභාවෙන චුත්තත්තා උපඬ්ඪපංසුමත්තිකායපි පාවිත්තියමෙවාති ගහෙතඛ්ඛං. න හෙතං දුක්ඛචත්ථුති සක්කා චත්තුං ජාතාජාතවිනිමුත්තාය තතියපථවියා අභාවතො.

වට්ඨතීති ඉමස්මිං යානෙ පොක්ඛරණිං ඛණාති ඔකාසස්ස අනියමිතත්තා වට්ඨති. ඉමං චල්ලිං ඛණාති පථවිඛණනං සන්ධාය චුත්තත්තා ඉමිනාව සික්ඛාපදෙන ආපත්ති, න භූතගාමසික්ඛාපදෙන. උභයමිපි සන්ධාය චුත්තෙ පන ද්වෙපි පාවිත්තියා භොත්ති. උදකපජ්ජටකොති උදකෙ අත්තොභූමියං පට්ටයෙ තස්ස උපරිභාගං ඡාදෙත්වා තනුකපංසු වා මත්තිකා වා පටලං හුත්වා පතමානා තිට්ඨති, තස්මිං උදකෙ සුක්ඛෙපි තං පටලං වාතෙන චලමානා තිට්ඨති, තං උදකපජ්ජටකො නාම.

අකතපඛ්භාරෙති අවළඤ්ජනට්ඨානදස්සනත්ථං චුත්තං. තාදියෙ ඵල භි වම්මිකස්ස සම්භවොති. මුසිකුක්කරං නාම මුසිකාහි ඛනිත්වා ඛහි කතපංසුරාසි. අච්ඡදනත්තිආදිචුත්තත්තා උජුකං ආකාසතො පතිතවස්සොදකෙන ඔවට්ඨමෙව ජාතපට්ඨි භොති, න ඡදනාදීසු පතිත්වා තතො පචත්තඋදකෙන තිත්තත්ති වෙදිතඛ්ඛං. මණ්ඩපත්ථම්භන්ති

සාධාමණ්ඩපත්ථම්භං. උච්චාලෙන්වාති උක්ඛිපිත්වා. තතොති පුරාණසෙනාසනතො.

88. මහාමත්තිකන්ති හිත්තිලෙපනං. ජාතපථවිතා, තථාසඤ්ඤිතා, ඛණනඛණාපනානං අඤ්ඤතරන්ති ඉමානෙත්ථ තීණි අඬගාති.

පථවිඛණනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිට්ඨිතො මුසාවාදවග්ගො පයමො.

2. භූතගාමවග්ගො

1. භූතගාමසික්ඛාපදවණ්ණනා

89. දුතියවග්ගස්ස පයමෙ නිග්ගහෙතුං අසක්කොන්තොති සාධට්ඨකවිමානෙ සාධාය ඡිජ්ජමානාය ඡිජ්ජන්තෙ තත්ථ අඡේදනත්ථාය දෙවතාය උපනීතං පුත්තං දිස්වාපි කුඨාරිනික්ඛෙපවෙගං නිවත්තෙතුං අසක්කොන්තොති අත්ථො. රුක්ඛධම්මෙති රුක්ඛස්ස පවත්තියං. රුක්ඛානං විය ඡේදනාදීසු අකුප්පනඤ්ඤි රුක්ඛධම්මො නාම.

උජ්ජතිතන්ති උජ්ජන්තං. හන්තන්ති ධාවන්තං. වාරයෙති නිග්ගණ්ණෙය්‍ය. ඉතරොති උජ්ජන්තං කොධං අනිග්ගණ්ණන්තො රාජඋපරාජාදීනං රස්මීමත්තග්ගාහකජනො විය න උත්තමසාරථීති අත්ථො. විසටං සජ්ජවිසන්ති සරීරෙ දාඨාවණානුසාරෙන විත්ථිණ්ණං බ්‍යාපෙත්වා යීතං කණ්ණසජ්ජවිසං විය. ජහාති ඔරපාරන්ති පඤ්චොරම්භාගියසඤ්ඤොජනාති තතියමග්ගෙන ජහාති. “ඔරපාර”න්ති හි ඔරිමතීරං වුච්චති. අථ වා සොති තතියමග්ගෙන කොධං විනෙත්වා යීතො හික්ඛු අරහත්තමග්ගෙන ඔරපාරං ජහාතීති අත්ථො. තත්ථ ඔරං නාම සකත්තභාවො, අජ්ඣත්තිකාති වා ආයතනාති. පාරං නාම පරඅත්තභාවො, බාහිරාති වා ආයතනාති. තද්වහයෙ පන ඡන්දරාගං ජහන්තො “ජහාති ඔරිමපාර”න්ති වුච්චති.

90. භවන්තීති වඩ්ඪන්ති. අහුචුන්තීති බහුචු. තෙනාහ “ජාතා වඩ්ඪිතා”ති. භූතානං ගාමොති මහාභූතානං හරිතතිණාදිභාවෙන සමග්ගානං සමුහො. තඛ්ඛිනිමුත්තස්ස ගාමස්ස අභාවං දස්සෙතුං “භූතා ඵච වා ගාමො”ති චුත්තං. පාතබ්‍ය-සද්දස්ස පා පානෙති ධාත්වත්ථං සන්ධායාහ “පරිභුඤ්ජිතඛිබ්බා”ති. සා ඵ පාතබ්‍යතා ඡේදනාදි ඵච හොතීති ආහ “තස්සා...පෙ....භූතගාමස්ස ජාතා ඡේදනාදිපච්චයා”ති.

91. ජාත-සද්දො එත්ථ විජාතපරියායොති “පුත්තං විජාතා ඉත්ථී” තිආදීසු විය පසුතවවනොති ආහ “පසුතානී” ති, නිබ්බත්තපණ්ණමුලානීති අත්ථො.

තානි දස්සෙන්නොති තානි ඛිජානි දස්සෙන්නො. කාරියදස්සනමුබ්බෙනෙව කාරණඤ්ච ගහිතන්ති ආහ “ඛිජනො නිබ්බත්තෙන ඛිජං දස්සිත”න්ති.

92. “ඛිජනො සම්භූතො භූතගාමො ඛිජ”න්ති ඉමිනා උත්තරපදලොපෙන “පදුමගච්ඡනො නිබ්බත්තං පුජ්ථං පදුම”න්තිආදීසු වියායං වොභාරොති දස්සෙති. යං ඛිජං භූතගාමො නාම භොතීති නිබ්බත්තපණ්ණමුලං සන්ධාය වදති. යථාරුතන්ති යථාපායං.

“සඤ්චිච්චා”ති වුත්තත්තා සරීරෙ ලග්ගහාවං ඤත්වාපි උට්ඨහති, “තං උද්ධරිස්සාමි”තිසඤ්ඤාය අභාවනො වට්ටති. අනන්තක-ග්ගහණෙන සාසපමත්තිකා ගහිතා, නාමඤ්ඤෙන තස්සා සෙවාලජාතියා. මූලපණ්ණානං අභාවෙන “අසම්පුණ්ණභූතගාමො නාමා”ති වුත්තං. සො ඛිජගාමෙන සඬගහිතොති. අවඬ්ඨමානෙපි භූතගාමමූලකත්තා වුත්තං “අමූලකභූතගාමෙ සඬගහං ගච්ඡති”ති. නාළිකෙරස්ස ආවෙණිකං කත්වා වදති.

සෙලෙයාකං නාම සිලාය සම්භූතා එකා ගන්ධජාති. පුජ්ථිකකාලතො පට්ඨායාති විකසිතකාලතො පභූති. ජත්තකං ගණ්හන්තොති විකසිතං ගණ්හන්තො. මකුළුං පන රුක්ඛත්තවං අකොපෙන්නෙතපි ගහෙතුං න වට්ටති, ඵුල්ලං වට්ටති. හත්ථකුක්කුච්චෙනාති හත්ථවාපල්ලෙන.

“පානීයං න වාසෙතඛිබ්”න්ති ඉදං අත්තනො පිවනපානීයං සන්ධාය වුත්තං, අඤ්ඤාසං පන වට්ටති අනුග්ගහිතත්තා. තෙනාහ “අත්තනා බාදිතුකාමෙනා”ති. යෙසං රුක්ඛානං සාබා රුහතීති මූලං අනොතාරෙත්වා පණ්ණමත්තනිග්ගමනමත්තෙනපි වඬ්ඨති. තත්ථ කප්පියමිපි අකරොත්තො ඡින්නනාළිකෙරවෙළුණ්ඩාදයො කොපෙතුං වට්ටති.

“වඬ්ඬමිතට්ඨානං දස්සෙස්සාමි”ති වුත්තත්තා කෙවලං වඬ්ඬමනාධිප්පායෙන වා මග්ගගමනාධිප්පායෙන වා අක්කමත්තස්ස, තිණානං උපරි නිසිදනාධිප්පායෙන නිසිදන්තස්ස ව දොසො නත්ථී.

සමණකප්පෙහීති සමණානං කප්පියවොභාරෙහි, අඛිජනිබ්බට්ටඛිජානිපි කප්පියභාවනො “සමණකප්පානී”ති වුත්තානි. අඛිජං නාම තරුණඅම්බඵලාදීනි. නිබ්බට්ටෙතඛිබ්බං වියොජෙතඛිබ්බං ඛිජං යස්මිං, තං

පනසාදි නිබ්බට්ඨචං නාම. කප්පියන්ති වත්වාචාති පුබ්බකාලකිරියාවසෙන
 චුත්තෙපි වචනක්ඛණෙව අග්ගිසත්ථාදිනා බීජගාමෙ වණං කාතබ්බන්ති
 වචනතො පන පුබ්බෙ කාතුං න වට්ටති, තඤ්ච ද්විධා අකත්වා
 ඡෙදනහෙදනමෙව දස්සෙතබ්බං. කරොන්තෙන ව භික්ඛුනා “කප්පියං
 කරොහී”ති යාය කායචි භාසාය චුත්තෙයෙව කාතබ්බං.
 බීජගාමපරිමොචනත්ථං. පුන කප්පියං කාරෙතබ්බන්ති කාරාපනස්ස
 පඨමමෙව අධිකතත්තා. “කටාහෙපි කාතුං වට්ටති”ති චුත්තත්තා කටාහතො
 නීහතාය මිඤ්ජාය වා බීජෙ වා යත්ථ කත්ථචි විජ්ඣිතුං වට්ටති ඵව.
 භූතගාමො, භූතගාමසඤ්ඤිතා, විකොපනං වා විකොපාපනං වාති ඉමානෙත්ථ
 තිණි අඬගාති.

භූතගාමසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. අඤ්ඤවාදකසික්ඛාපදවණ්ණනා

94. දුතියෙ අඤ්ඤං වචනන්ති යං දොසවිභාවනත්ථං පරෙහි චුත්තවචනං
 තං තස්ස අනනුච්ඡවිකෙන අඤ්ඤෙන වචනෙන පටිවරති.

98. යදෙනං අඤ්ඤෙනඤ්ඤං පටිවරණවසෙන පවත්තවචනං, තදෙව
 පුච්ඡිතමත්ථං යපෙත්වා අඤ්ඤං වදති පකාසෙතීති අඤ්ඤවාදකන්ති ආහ
 “අඤ්ඤෙනඤ්ඤං පටිවරණස්සෙතං නාම”න්ති. තුණ්හිභූතස්සෙතං නාමන්ති
 තුණ්හිභාවස්සෙතං නාමං, අයමෙව වා පායො. අඤ්ඤවාදකං ආරොපෙතුන්ති
 අඤ්ඤවාදෙ ආරොපෙතුං. විභෙසකන්ති විභෙසකත්තං.

99. පාළියං න උග්ගාටෙතුකාමොති පටිච්ඡාදෙතුකාමො.

100. අනාරොපිතෙ අඤ්ඤවාදකෙති චුත්තදුක්කටං පාළියං
 ආගතඅඤ්ඤෙනඤ්ඤපටිවරණවසෙන යුජ්ජති, අට්ඨකථායං ආගතනයෙන
 පන මුසාවාදෙන අඤ්ඤෙනඤ්ඤං පටිවරන්තස්ස පාවිත්තියෙන සද්ධිං
 දුක්කටං, ආරොපිතෙ ඉමිනාව පාවිත්තියං. කෙච්ඡි පන “මුසාවාදපාවිත්තියෙන
 සද්ධිං පාවිත්තියද්වය”න්ති වදන්ති, විමංසිතබ්බං. ආදිකම්මිකස්සපි
 මුසාවාදෙ ඉමිනාව අනාපත්තීති දට්ඨබ්බං. ධම්මකම්මෙන ආරොපිතතා,
 ආපත්තියා වා වත්ථුනා වා අනුයුඤ්ජියමානතා, ඡාදෙතුකාමතාය
 අඤ්ඤෙනඤ්ඤං පටිවරණං, තුණ්හිභාවො වාති ඉමානෙත්ථ තිණි අඬගාති.

අඤ්ඤවාදකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. උප්ඝාපනකසික්ඛාපදවණ්ණනා

103. තතියෙ වින්තායනත්ථස්ස කෙ-ධාතුස්ස අනෙකත්ථතාය ඔලොකනත්ථසම්භවතො චුත්තං “ඔලොකාපෙත්ති”ති. ඡන්දායාති ලිඛිගවිපල්ලාසොති ආහ “ඡන්දෙනා”ති.

105. භික්ඛුං ලාමකතො වින්තාපනත්ථං අඤ්ඤෙසං තං අවණ්ණකථනං උප්ඝාපනං නාම. අඤ්ඤෙසං පන අවත්වා අඤ්ඤමඤ්ඤං සමුල්ලපනවසෙන භික්ඛුනො දොසජ්ජකාසනං බිය්‍යනං නාමාති අයමෙනෙසං හෙදො.

106. අඤ්ඤං අනුපසම්පන්නං උප්ඝාපෙතීති අඤ්ඤෙන අනුපසම්පන්නෙන උප්ඝාපෙති. තස්ස වා තං සන්නිකෙති තස්ස අනුපසම්පන්නස්ස සන්නිකෙ තං සඛිසෙන සම්මතං උපසම්පන්නං බිය්‍යති. ඉධාපි මුසාවාදෙන උප්ඝාපනාදීනං සම්භවතො දුක්කට්ඨානානි ච ආදිකම්මකස්ස අනාපත්ති ච ඉමිනා එව සික්ඛාපදෙන චුත්තාති වෙදිතබ්බං සබ්බත්ථ මුසාවාදපාවිත්තියස්ස අනිවත්තිතො. ධම්මකම්මෙන සම්මතතා, උපසම්පන්නතා, අගතිගමනාභාවො, තස්ස අවණ්ණකාමතා, යස්ස සන්නිකෙ වදති. තස්ස උපසම්පන්නතා, උප්ඝාපනං වා බිය්‍යනං වාති ඉමානෙත්ථ ඡ අඩිගාති.

උප්ඝාපනකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. පයමසෙනාසනසික්ඛාපදවණ්ණනා

110. චතුත්ථෙ අපඤ්ඤාතෙති අප්පසිද්ධෙ. ඉමං පන අට්ඨ මාසෙ මණ්ඩපාදිසු යපනසඬ්ඛාතං අත්ථවිසෙසං ගහෙත්වා භගවතා පයමමෙව සික්ඛාපදං පඤ්ඤත්තන්ති අධිප්පායං “අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, අට්ඨමාසෙ”ති ආදිවචනෙන අනුපඤ්ඤත්තිසදිසෙන පකාසෙත්වා විසුං අනුපඤ්ඤත්ති න චුත්තා. පරිවාරෙ පනෙතං අනුජානනවචනං අනුපඤ්ඤත්තිට්ඨානන්ති “එකා අනුපඤ්ඤත්ති”ති (පරි. 65-67) චුත්තං.

නවවාසිමොති අධුනා සුත්තෙන විතකච්ඡෙන පලිවෙදීතමඤ්ඤො. ඔනද්ධොති කප්පියවම්මෙන ඔනද්ධො. තෙ හි වස්සෙන සීඝං න නස්සන්ති. “උක්කට්ඨඅබ්භොකාසිකො”ති ඉදං තස්ස සුඛපටිපත්තිදස්සනමත්තං, උක්කට්ඨස්සාපි පන විවරකුටි වට්ටනෙව. කායානුගතිකත්තාති භික්ඛුනො තත්ථෙව නිසීදනභාවං දීපෙති, තෙන ච වස්සහයෙන සයං අඤ්ඤත්ථ

ගවිජන්තස්ස ආපත්තීති දස්සෙති. අබ්භොකාසිකානං තෙමනත්ථාය නියමෙත්වා දායකෙහි දින්නම්පි අත්තානං රක්ඛන්තෙන රක්ඛිතබ්බමෙව.

“වලාභකානං අනුට්ඨිතභාවං සල්ලක්ඛෙත්වා” ති ඉමිනා ගිම්භානෙපි මෙසෙ උට්ඨිතෙ අබ්භොකාසෙ නික්ඛිපිතුං න වට්ටතීති දීපෙති. තත්ත තත්තාති වෙනියඬගණාදිකෙ තස්මිං තස්මිං අබ්භොකාසෙ නියමෙත්වා නික්ඛිත්තා. මජ්ඣිමනිකායෙ පට්ඨාය පාදට්ඨානානිමුඛාති යත්ථ සමන්තතො සම්මජ්ජිත්වා අඬගණමජ්ඣෙ සබ්බදා කවචරස්ස සඬකඬඬනෙන මජ්ඣෙ වාලිකා සඤ්චිතා භොති. තත්ථ කත්තබ්බවිධිදස්සනත්ථං චුත්තං. උච්චවත්ථුපාදට්ඨානානිමුඛං වා වාලිකා හරිතබ්බා. යත්ථ වා පන කොණෙසු වාලිකා සඤ්චිතා, තත්ථ තතො පට්ඨාය අපරදිසානිමුඛා හරිතබ්බාති කෙචි අත්ථං වදන්ති. කෙචි පන “සම්මට්ඨට්ඨානස්ස පදවළඤ්ජෙන අවිකොපනත්ථාය සයං අසම්මට්ඨට්ඨානෙ යත්වා අත්තතො පාදානිමුඛං වාලිකා හරිතබ්බාති චුත්ත”න්ති වදන්ති, තත්ථ “මජ්ඣිමනිකායෙ” ති වචනස්ස පයොජනං න දිස්සති.

111. වඬකපාදතාමත්තෙන කුලීරපාදකස්ස සෙසෙහි විසෙසො, න අට්ඨිසු පාදප්පවෙසනවිසෙසෙනාති දස්සෙතුං “යො වා පන කොච්ඡි” තිආදි චුත්තං. තස්සාති උපසම්පන්නස්සෙව.

නිසිදිත්වා...පෙ....පාවිත්තියන්ති එත්ථ මෙසුට්ඨානාභාවං ඤත්වා “පච්ඡා ආගන්ත්වා උද්ධරිස්සාමි” ති ආභොගෙන ගවිජන්තස්ස අනාපත්ති, තෙන පුනාගන්තබ්බමෙව. කප්පං ලභිත්වාති “ගවිජ, මා ඉධ තිට්ඨා” ති චුත්තවචනං ලභිත්වා.

ආවාසිකානංයෙව පලිබොධොති ආගන්තුකෙසු කිඤ්චි අවත්වා නිසිදිත්වා “ආවාසිකා එව උද්ධරිස්සන්ති” ති ගතෙසුපි ආවාසිකානමෙව පලිබොධො. මහාපච්චරිවාදෙ පන “ඉදං අම්භාක”න්ති අවත්වාපි නිසින්නානමෙවාති අධිප්පායො. “සන්ථරිත්වා වා සන්ථරාපෙත්වා වා” ති චුත්තත්තා අනාණත්තියා පඤ්ඤාපිතත්තාපි දුක්කටෙ කාරණං චුත්තං. උස්සාරකොති සරභාණකො. සො හි උද්ධං උද්ධං පාලිපායං සාරෙති පවත්තෙතීති උස්සාරකොති චුච්චති.

112. වණ්ණානුරක්ඛණත්ථං කතාති පට්ඨණ්ඩාදිහි සිබ්බිත්වා කතා. භූමියං අත්ථරිතබ්බාති විමිලිකාය සති තස්සා උපරි, අසති සුද්ධභූමියං අත්ථරිතබ්බා. “සිහවම්මාදිනං පරිහරණෙයෙව පටික්ඛෙපො” ති ඉමිනා

මඤ්චපීඨාදීසු අත්ථරිත්වා පුන සංහරිත්වා යපනාදිවසෙන අත්තනො අත්ථාය පරිහරණමෙව න වට්ටති, භූමත්ථරණාදිවසෙන පරිභොගො පන අත්තනො පරිහරණං න භොතීති දස්සෙති. ඛන්ධකෙ හි “අන්තොපි මඤ්චෙ පඤ්ඤත්තාති භොන්ති, ඛහිපි මඤ්චෙ පඤ්ඤත්තාති භොන්ති”ති එවං අත්තනො අත්තනො අත්ථාය මඤ්චාදීසු පඤ්ඤපෙත්වා පරිහරණවත්ථුස්මි.

—

“න, හික්ඛවෙ, මහාවම්මානි ධාරෙතඛ්ඛානි සීහවම්මං බ්‍යග්ඝවම්මං දීපිවම්මං. යො ධාරෙය්‍ය, ආපත්ති දුක්කට්ඨස්සා”ති (මහාව. 255) —

පටික්ඛෙපො කතො. තස්මා වුත්තනයෙනෙවත්ථ අධිජ්ජායො දට්ඨඛ්ඛො. දාරුමයපීඨන්ති ඵලකමයපීඨමෙව. පාදකථලිකන්ති අධොතපාදං යස්මිං සංසන්නා ධොවන්ති, තං දාරුඵලකාදි.

113. “ආගන්ත්වා උද්ධරිස්සාමීති ගච්ඡති”ති වුත්තන්නා අඤ්ඤෙනපි කාරණෙන අනොතාපෙන්තස්සපි ආගමනෙ සාපෙක්ඛස්ස අනාපත්ති. තෙනෙව මානිකාට්ඨකථායං “මඤ්චාදීනං සඬ්ඝිකතා, වුත්තලක්ඛණෙ දෙසෙ සන්ථරණං වා සන්ථරාපනං වා, අපලිබුද්ධතා, ආපදාය අභාවො, නිරපෙක්ඛතා, ලෙඬ්චුපාතාතික්කමො”ති (කඬ්ඛා. අට්ඨ. පයමසෙනාසනසික්ඛාපදවණ්ණනා) එවමෙත්ථ නිරපෙක්ඛතාය සද්ධිං ඡ අඬ්ගානි වුත්තානි.

පයමසෙනාසනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. දුතියසෙනාසනසික්ඛාපදවණ්ණනා

116. පඤ්චමෙ පාවාරො කොජ්චොති පච්චත්ථරණත්ථායෙව යපිතා උග්ගතලොමා අත්ථරණවිසෙසා. එත්තකමෙව වුත්තන්ති අට්ඨකථාසු වුත්තං. සෙනාසනතොති සබ්බපච්ඡිමසෙනාසනතො.

117. කුරුන්දට්ඨකථායං වුත්තමෙවත්ථං සවිසෙසං කත්වා දස්සෙතුං “කිඤ්චාපි වුත්තො”තිආදි ආරද්ධං. වත්තඛ්ඛං නත්තීති රුක්ඛමූලස්ස පාකටත්තා වුත්තං. පලුඡ්ඡතීති විනස්සති.

118. යෙන මඤ්චං වා පීඨං වා වීනන්ති, තං මඤ්චපීඨකවානං. සිලුවවයලෙණන්ති පඬ්ඛතගුහා. “ආපුච්ඡනං පන වත්ත”න්ති ඉමිනා ආපත්ති

නත්ථිති දස්සෙති. චුත්තලක්ඛණසෙය්‍යා, තස්සා සඨසිකතා, චුත්තලක්ඛණ විහාරෙ සන්ථරණං වා සන්ථරාපනං වා, අපලිබුද්ධතා, ආපදාය අභාවො, අනපෙක්ඛස්ස දිසාපක්කමනං, උපචාරසීමාතික්කමොති ඉමානෙත්ථ සත්ත අඬගාති.

දුතියසෙනාසනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. අනුපබ්ජසික්ඛාපදවණ්ණනා

119. ඡට්ඨෙ අනුපවිසිත්වාති සමීපං පවිසිත්වා.

122. උපචාරං යපෙත්වාති දියඬිඬහත්ථුපචාරං යපෙත්වා. සඨසිකවිහාරතා, අනුට්ඨාපනීයභාවජානනං, සම්බාධෙතුකාමතා, උපචාරෙ නිසිදනං වා නිපජ්ජනං වාති ඉමානෙත්ථ චත්තාරි අඬගාති.

අනුපබ්ජසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. නික්කඬ්ඨනසික්ඛාපදවණ්ණනා

126. සත්තමෙ කොට්ඨකානීති ද්වාරකොට්ඨකානි.

128. “සකලසඬ්ඝාරාමනො නික්කඬ්ඨිතුං න වට්ටති”ති ඉදං අනනුරූපනො චුත්තං. පාපගරහිතාය හි අකුපිතචිත්තෙන නික්කඬ්ඨාපෙත්තස්ස ඉමිනා සික්ඛාපදෙන ආපත්ති නත්ථි “කුපිතො අනත්තමනො”ති චුත්තත්තා. අඤ්ඤාපෙක්ඛා ආපත්ති න දිස්සති. පාළියං “අලජ්ජිං නික්කඬ්ඨති”තිආදියු චිත්තස්ස ලහුපරිචත්තිතාය අන්තරන්තරා කොපෙ උජ්ජන්තෙපි අනාපත්ති අලජ්ජිතාදිපච්චයෙනෙව නික්කඬ්ඨනස්ස ආරද්ධත්තා. සඬ්ඝිකවිහාරො, උපසම්පන්නස්ස භණ්ඩනකාරකභාවාදිවිනිමුත්තතා, කොපෙන නික්කඬ්ඨනං වා නික්කඬ්ඨාපනං වාති ඉමානෙත්ථ තීණි අඬගාති.

නික්කඬ්ඨනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. වෙහාසකුට්ඨිසික්ඛාපදවණ්ණනා

129. අට්ඨමං උත්තානමෙව. සඬ්ඝිකො විහාරො, අසිසසට්ටවෙහාසකුට්ඨි, හෙට්ඨාපරිභොගතා, අපටාණිදිත්තො ආභවිචපාදකෙ නිසිදනං වා නිපජ්ජනං වාති ඉමානෙත්ථ චත්තාරි අඬගාති.

වෙහාසකුට්ඨිසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. මහල්ලකවිහාරසික්ඛාපදවණ්ණනා

135. නවමෙ “මහල්ලකො නාම විහාරො සස්සාමිකො” ති චුත්තත්තා සඤ්ඤාචිකාය කුටියා අනාපත්තීති වදන්ති. යස්සාති විහාරස්ස. සා අපරිපූරුපචාරාපි හොතීති විවරියමානං කවාටං යං හිත්තිං ආහනති, සා සාමන්තා කවාටවිත්ථාරප්පමාණා උපචාරරහිතාපි හොතීති අත්ථො. ආලොකං වාතපානං සන්ධෙති සටයතීති ආලොකසන්ධිති කවාටං වූච්චති. ද්වාරවාතපානුපචාරතො අඤ්ඤත්ථ පුනප්පුනං ලිම්පනාදිං කරොන්තස්ස පිණ්ඩගණනාය පාවිත්තියං.

කෙච් පන “පාළියං පාවිත්තියස්ස අචුත්තත්තා දුක්කට්” ත්ති වදන්ති. අධිට්ඨාතඛිබන්ති සංවිධාතඛිබං. හරිතෙ ධීතො අධිට්ඨාති. ආපත්ති දුක්කටස්සාති හරිතයුත්තෙ ඛෙත්තෙ යත්වා ඡාදෙන්තස්ස දුක්කටත්ති අත්ථො. කෙච් පන “තාදිසෙ ඛෙත්තෙ විහාරං කරොන්තස්ස දුක්කට්” ත්ති වදන්ති, තං පාළියා න සමෙති.

136. උජුකමෙව ඡාදනන්ති ඡාදනමුඛවට්ටිතො පටියාය යාව පිට්ඨිවංසකුටාගාරකණ්ණිකාදි, තාව ඉට්ඨිකාදිහි උජුකං ඡාදනං. ඉමිනා පන යෙන සබ්බස්මිං විහාරෙ එකචාරං ඡාදිතෙ තං ඡාදනං එකමග්ගන්ති ගහෙත්වා පාළියං “ද්වෙ මග්ගෙ” තිආදි චුත්තං. පරියායෙන ඡාදනමිපි ඉමිනාව නයෙන යොජෙතඛිබන්ති වදන්ති, තං “පුනප්පුනං ඡාදාපෙසී” ති ඉමාය පාළියා ව “සබ්බමිපි වෙතං ඡදනං ඡදනුපරි වෙදිතඛිබ්” ත්ති ඉමිනා අට්ඨකථාවචනෙන ව සමෙති.

පාළියං “මග්ගෙන ඡාදෙන්තස්ස පරියායෙන ඡාදෙන්තස්සා” ති ඉදඤ්ච ඉට්ඨිකාදිහි, තිණපණ්ණෙහි ව ඡාදනප්පකාරහෙදදස්සනත්ථං චුත්තං. කෙච් පන “පත්තියා ඡාදිතස්ස ඡදනස්ස උපරි ඡදනමුඛවට්ටිතො පටියාය උද්ධං උජුකමෙව එකචාරං ඡාදනං එකමග්ගන්ති ගහෙත්වා ‘ද්වෙ මග්ගෙ’ තිආදි චුත්තං, න පන සකලවිහාරඡාදනං. එස නයො පරියායෙන ඡාදනෙපි” ති වදන්ති, තං පාළිඅට්ඨකථාහි න සමෙති.

තතියාය මග්ගන්ති එත්ථ තතියායාති උපයොගත්ථෙ සම්පදානවචනං, තතියං මග්ගන්ති අත්ථො. අයමෙව වා පායො. තිණපණ්ණෙහි ලඛ්භතීති තිණපණ්ණෙහි ඡාදෙත්වා උපරි උල්ලික්තාවලික්තකරණං සන්ධාය චුත්තං. කෙවලං තිණකුටියා හි අනාපත්ති චුත්තා. තිණ්ණං මග්ගානන්ති මග්ගවසෙන ඡාදිතානං තිණ්ණං ඡදනානං. තිණ්ණං පරියායානන්ති එත්ථාපි එසෙව නයො.

මහල්ලකවිහාරතා, අත්තනො වාසාගාරතා, උත්තරි අධිට්ඨානන්ති ඉමානෙත්ථ තීණි අඬගානි.

මහල්ලකවිහාරසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. සප්පාණකසික්ඛාපදවණ්ණනා

140. දසමෙ මාතිකායං සප්පාණකඋදකං තිණෙන වා මත්තිකාය වා සිඤ්ඤෙය්‍ය, ඡඩ්ඬෙය්‍යාති අත්ථො. අථ වා උදකං ගහෙත්වා බහි සිඤ්ඤෙය්‍ය, තස්මිඤ්ච උදකෙ තිණං වා මත්තිකං වා ආහරිත්වා පක්ඛිපෙය්‍යාති අප්ඤ්ඤාහරිත්වා අත්ථො වෙදිතබ්බො. තෙනාහ “සකටභාරමත්තඤ්ඤෙවපි” තිආදි. ඉදන්ති තිණමත්තිකපක්ඛිපනවිධානං. චුත්තන්ති මාතිකායං “තිණං වා මත්තිකං වා” ති ඵලං චුත්තං, අට්ඨකථාසු වා චුත්තං.

ඉදඤ්ච සික්ඛාපදං බාහිරපරිභොගං සන්ධාය වත්ථුවසෙන චුත්තං අබ්භන්තරපරිභොගස්ස විසුං වක්ඛමානත්තා. තදුභයමපි “සප්පාණක”න්ති කත්වා වධකචිත්තං විනාව සිඤ්චනෙ පඤ්ඤත්තත්තා “පණ්ණත්තිවජ්ජ”න්ති චුත්තං. වධකචිත්තෙ පන සති සික්ඛාපදන්තරෙතෙව පාවිත්තියං, න ඉමිනාති දට්ඨබ්බං. උදකස්ස සප්පාණකතා, “සිඤ්චනෙන පාණකා මරිස්සන්ති” ති ජානනං, තාදිසමෙව ච උදකං විනා වධකචෙතනාය කෙනවිදෙව කරණීයෙන තිණාදීනං සිඤ්චනන්ති ඉමානෙත්ථ වත්තාරි අඬගානි.

සප්පාණකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිට්ඨිතො සෙනාසනවග්ගො දුතියො.

“භූතගාමවග්ගො” තිපි ඵතස්සෙව නාමං.

3. ඔවාදවග්ගො

1. ඔවාදසික්ඛාපදවණ්ණනා

144. තතියවග්ගස්ස පඨමෙ තිරච්ඡානභූතන්ති තිරොකරණභූතං, බාහිරභූතන්ති අත්ථො. සමිද්ධොති පරිපුණ්ණො. සහිතත්ථො අත්ථයුත්තො. අත්ථගම්භිරතාදිනා ගම්භිරො.

145-147. පරතොති උත්තරි. කරොන්තොවාති පරිබාහිරෙ කරොන්තො. විහඬගෙති කුඩානවිහඬගෙ. වරණන්ති නිබ්බානගමනාය පාදං.

යදස්සාති යං අස්ස. ධාරෙතීති අවිනස්සමානං ධාරෙති. පරිකථනත්ථන්ති පකිණ්ණකකථාවසෙන පරිච්ඡින්නධම්මකථනත්ථං. තිස්සො අනුමොදනාති සඬ්ඝහත්තාදිසු දානානිසංසප්පට්ඨසංයුත්තා නිධිකුණ්ඩසුත්තාදි (බු. පා. 8.1 ආදයො) -අනුමොදනා, ගෙහප්පවෙසමඬගලාදිසු මඬගලසුත්තාදි (බු. පා. 5.1 ආදයො; සු. නි. මඬගලසුත්ත) -අනුමොදනා, මතකහත්තාදිඅමඬගලෙසු තිරොකුට්ඨාදි (බු. පා. 7.1 ආදයො; පෙ. ව. 14 ආදයො) -අනුමොදනාති ඉමා තිස්සො අනුමොදනා. කම්මාකම්මවිනිච්ඡයොති පරිවාරාවසානෙ කම්මවග්ගෙ (පරි. 482 ආදයො) චුත්තවිනිච්ඡයො. සමාධිවසෙනාති සමථපුබ්බකවසෙන. විපස්සනාවසෙන වාති දිට්ඨිවිසුද්ධිආදිකාය සුක්ඛවිපස්සනාය වසෙන. අත්තනො සීලරක්ඛණත්ථං අපරානපෙක්ඛනාය යෙන කාමං ගන්තුං චතස්සො දිසා අරහති, අස්ස වා සන්ති, තාසු වා සාධුති වාතුද්දිසො.

අභිවිනයෙති පාතිමොක්ඛසංවරසඬ්ඛානෙ සංවරවිනයෙ, තප්පකාසකෙ වා විනයපිටකෙ. විනෙතුන්ති සික්ඛාපෙතුං පකාසෙතුං. පගුණා වාචුග්ගතාති පාඨතො ව අත්ථතො ව පගුණා මුඛෙ සන්නිධාපනවසෙන වාචුග්ගතා කාතඛ්ඛා. අත්ථමත්තවසෙනපෙත්ථ යොජනං කරොන්ති. අභිධම්මෙති ලක්ඛණරසාදිවසෙන පරිච්ඡින්නෙ නාමරූපධම්මෙ. පුබ්බෙ කිර මහාථෙරා පරියත්තිඅනන්තරධානාය ඵකෙකස්ස ගණස්ස දීඝනිකායාදිඵකෙකධම්මකොට්ඨාසං නිය්‍යාතෙන්තා “තුම්හෙ ඵතං පාළිතො ව අට්ඨකථාතො ව පරිහරථ, සක්කොන්තා උත්තරිපි උග්ගණ්හථා” ති ඵවං සකලධම්මං ගන්ථවසෙන නිය්‍යාතෙන්ති, තත්ථ තෙ ව භික්ඛු ගන්ථනාමෙන දීඝභාණකා මජ්ඣිමභාණකාති වොහරීයන්ති, තෙ ව අත්තනො භාරභූතං කොට්ඨාසං පරිච්ඡින්නවා අඤ්ඤං උග්ගහෙතුං න ලහන්ති. තං සන්ධායාහ “සවෙ මජ්ඣිමභාණකො භොති” තිආදි.

තත්ථ හෙට්ඨිමා වා තයො වග්ගාති මහාවග්ගතො හෙට්ඨිමා සගාථකවග්ගො (සං. නි. 1.1 ආදයො), නිදානවග්ගො (සං. නි. 2.1 ආදයො), ඛන්ධවග්ගොති (සං. නි. 3.1 ආදිදයො) ඉමෙ තයො වග්ගා. තිකනිපාතතො පට්ඨාය හෙට්ඨාති ඵකකනිපාතදුකනිපාතෙ සන්ධාය චුත්තං. ධම්මපදම්පි සහ වත්ථුනා ජාතකභාණකෙන අත්තනො ජාතකෙන සද්ධිං උග්ගහෙතඛ්ඛං. තතො ඔරං න වට්ඨතීති මහාපච්චරිවාදස්ස අධිප්පායො. තතො තතොති දීඝනිකායාදිතො. උච්චිනිත්වා උග්ගහිතං සද්ධම්මස්ස ධීතියා, භික්ඛුනොපි පුබ්බාපරානුසන්ධිආදිකුසලතාය ව න භොතිති “තං න වට්ඨතී” ති පටික්ඛිත්තං. අභිධම්මෙ කිඤ්චි උග්ගහෙතඛ්ඛන්ති න චුත්තන්ති ඵත්ථ යස්මා

විනයෙ කුසලත්තිකාදිවිභාගො, සුත්තන්තෙසු සමථවිපස්සනාමග්ගො ව අභිධම්මපාඨං විනා න විඤ්ඤායති, අත්ඨකාරෙ පවිට්ඨකාලො විය හොති, තස්මා සුත්තවිනයානං ගහණවසෙන අභිධම්මග්ගහණං වුත්තමෙවාති විසුං න වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. යථා “හොජනං භුඤ්ජිතබ්බ”න්ති වුත්තෙ “ඛාඤ්ජනං බාදිතබ්බ”න්ති අවුත්තම්පි වුත්තමෙව හොති තදවිනාභාවතො, එවංසම්පදමිදං දට්ඨබ්බං.

පරිමණ්ඩලපදඛාඤ්ජනායාති පරිමණ්ඩලානි පරිපුණ්ණානි පදෙසු සිථිලධනිකාදිඛාඤ්ජනානි යස්සං, තාය. පුරස්ස එසාති පොරී, නගරවාසිනං කථාති අත්ථො. අනෙලගළායාති එත්ථ එලාති බෙළං තග්ගළනවිරහිතාය. කළායාණවාක්කරණොති එත්ථ වාචා එව වාක්කරණං, උදාහරණසොසො. කළායාණං මධුරං වාක්කරණමස්සාති කළායාණවාක්කරණො. උපසම්පන්නාය මෙටුනෙනෙව අභබ්බො හොති, න සික්ඛමානාසාමණෙරීසුති ආභ “භික්ඛුනියා කායසංසග්ගං වා” තිආදි.

148. ගරුකෙහිති ගරුකභණ්ඩෙහි. එකතොඋපසම්පන්නායාති උපයොගත්ථෙ භූමිමවචනං. භික්ඛූනං සන්තිකෙ උපසම්පන්නා නාම පරිවත්තලිඨගා වා පඤ්චසතසාකියානියො වා. එතා පන එකතොඋපසම්පන්නා ඔවදන්තස්ස පාවිත්තියමෙව.

149. න නිමන්තිතා හුත්වා ගන්තුකාමාති නිමන්තිතා හුත්වා හොජනපරියොසානෙ ගන්තුකාමා න හොන්ති, තත්ථෙව වසිතුකාමා හොන්තිති අත්ථො. යතොති භික්ඛූනුපස්සයතො. යාවිත්වාති “තුම්හෙහි ආනීතඔවාදෙනෙව මයම්පි වසිස්සාමා”ති යාවිත්වා. තත්ථාති තස්මිං භික්ඛූනුපස්සයෙ. අභික්ඛූකාවාසෙ වස්සං වසන්තියා පාවිත්තියං, අපගච්ඡන්තියා දුක්කටං.

ඉමාසු කතරාපත්ති පරිහරිතබ්බාති වොදනං පරිහරන්තො ආභ “සා රක්ඛිතබ්බා”ති. සා වස්සානුගමනමූලිකා ආපත්ති රක්ඛිතබ්බා, ඉතරාය අනාපත්තිකාරණං අත්ථිති අධිජ්ජායො. තෙනාභ “ආපදාසු හි” තිආදි.

ඔවාදත්ථායාති ඔවාදෙ යාවනත්ථාය. ද්වෙ තිස්සොති ද්විහි තිහි, කරණත්ථෙ වෙතං පවිවත්තවචනං. පාසාදිකෙනාති පසාදජනකෙන කායකම්මාදිනා. සම්පාදෙතුති තිවිධං සික්ඛං සම්පාදෙතු. අසම්මතතා, භික්ඛූනියා පරිපුණ්ණුපසම්පන්නතා, ඔවාදවසෙන අට්ඨගරුධම්මදානන්ති ඉමානෙත්ථ තිණි අභිගානි.

ඔවාදසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. අත්ථඨගතසික්ඛාපදවණ්ණනා

153. දුතියෙ කොකනදන්ති පදුමවිසෙසං, තං කිර ඛණ්ඩපත්තං වණ්ණසම්පන්නං. අයඤ්ඤාත්ථ අත්ථො – යථා කොකනදසඬ්ඛාතං පදුමං, එවං ඵුල්ලමුඛපදුමං අවිතගුණගන්ධං නිම්මලෙ අන්තලික්ඛෙ ආදිච්චං විය ව අත්තනො තෙජසා තපන්නං තනො එව විරොචමානං අඬ්ගෙහි නිච්ඡරණකපුත්තියා අඬ්ගිරසං සම්මාසම්බුද්ධං පස්සාති. රජොභරණන්ති සරිරෙ රජං පුඤ්ජතිති රජොභරණන්ති පුඤ්ජනචොළස්ස නාමං. ඔභාසවිස්සජ්ජනපුඬ්ඛකා භාසිතගාථා ඔභාසගාථා නාම. විසුද්ධිමග්ගාදීසු (විසුද්ධි. 2.386) පන “රාගො රජො න ච පන රෙණු වුච්චති” තිආදි ඔභාසගාථා වුත්තා, න පනෙසා “අධිචෙතසො” ති ගාථා. අයඤ්ච වුළපත්ථකත්ථෙරස්ස උදානගාථාති උදානපාළියං තත්ථි, එකුදානියත්ථෙරස්ස (ථෙරගා. 1.67 එකුදානියත්ථෙරගාථාවණ්ණනා) නායං උදානගාථාති තත්ථ වුත්තං. ඉධ පන පාළියා එව වුත්තත්තා ථෙරස්සාපි උදානගාථාති ගහෙතඬ්ඛං. ඉධ ච අගරුධම්මෙනාපි ඔවදනො පාවිත්තිකමෙව. අත්ථඨගතසුරියතා, පරිපුණ්ණපසම්පන්නතා, ඔවදනන්ති ඉමානෙත්ථ තීණි අඬ්ගාති.

අත්ථඨගතසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. හික්ඛුනුපස්සයසික්ඛාපදවණ්ණනා

162. තතියං උත්තානමෙව. උපස්සයුපගමනං, පරිපුණ්ණපසම්පන්නතා, සමයාභාවො, ගරුධම්මෙහි ඔවදනන්ති ඉමානෙත්ථ චත්තාරි අඬ්ගාති.

හික්ඛුනුපස්සයසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. ආමිසසික්ඛාපදවණ්ණනා

164. චතුත්ථෙ ආමිසනිරපෙක්ඛම්පි ආමිසහෙතු ඔවදනීතිසඤ්ඤාය භණන්තස්සපි අනාපත්ති සවිත්තකත්තා සික්ඛාපදස්ස. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. උපසම්පන්නතා, ධම්මෙන ලද්ධසම්මුතිතා, අනාමිසන්තරතා, අවණ්ණකාමතාය එවං භණනන්ති ඉමානෙත්ථ චත්තාරි අඬ්ගාති.

ආමිසසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

169. පඤ්චමං වීචරදානසික්ඛාපදං උත්තානමෙව.

6. විවරසිඛ්ඛනසික්ඛාපදවණ්ණනා

176. ඡට්ඨෙ කථිනවත්තන්ති කථිනමාසෙ විවරං කරොන්තානං සමුභ්මචාරිතං සභායභාවුපගමනං සන්ධාය වුත්තං. වඤ්චෙත්වාති “තව ඤාතිකායා”ති අවත්වා “එකිස්සා භික්ඛුනියා”ති එත්තකමෙව වත්වා “එකිස්සා භික්ඛුනියා”ති සුත්වා තෙ අඤ්ඤාතිකසඤ්ඤිතො අහෙසුන්ති ආහ “අකප්පියෙ නියොජිතත්තා”ති. අඤ්ඤාතිකාය භික්ඛුනියා සන්තකතා, නිවාසනපාරුපනුපගතා, වුත්තනයෙන සිඛ්ඛනං වා සිඛ්ඛාපනං වාති ඉමානෙත්ථ තීණි අභිගානි.

විවරසිඛ්ඛනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. සංවිධානසික්ඛාපදවණ්ණනා

183. සත්තමෙ පාළියං ගච්ඡාම භගිනි ගච්ඡාමායාති භික්ඛුපුඛ්ඛකං සංවිධානං, ඉතරං භික්ඛුනිපුඛ්ඛකං. එකද්ධානමග්ගන්ති එකතො අද්ධානසඛ්ඛානං මග්ගං. භියොයාති සුචෙ. පරෙති තතියෙ දිවසෙ.

ද්විධා වුත්තප්පකාරොති පාදගමනෙ පක්ඛගමනෙති ද්විධා වුත්තප්පකාරො. උපචාරො න ලඛ්භතීති යො පරික්ඛිත්තාදිගාමස්ස එකලෙඬ්ඬිපාතාදිඋපචාරො වුත්තො, සො ඉධ න ලඛ්භති ආසන්නත්තා. එතෙන ව අන්තරසරෙයෙවෙත්ථ ගාමොති අධිප්පෙතො, න සකලං ගාමබ්බෙත්තං. තත්ථාපි යත්ථ උපචාරො ලඛ්භති, තත්ථ උපචාරොක්කමනෙ එව ආපත්තීති දස්සෙති. තෙනාහ “රතනමත්තන්තරො”තිආදි. උපචාරොක්කමනඤ්චෙත්ථ උපචාරඛිහන්තරෙ පවිසනමෙව හොති. තත්ථ අප්පවිසිත්වාපි උපචාරතො ඛහි අද්ධයොජනඛිහන්තරගතෙන මග්ගෙන ගච්ඡන්තොපි මග්ගස්ස ද්විසු පස්සෙසු අද්ධයොජනඛිහන්තරගතං ගාමුපචාරං සඛ්ඛං ඔක්කමිත්වා ගච්ඡතිච්චෙව වුව්චති. අද්ධයොජනතො ඛහි ගතෙන මග්ගෙන ගච්ඡන්තො න ගාමුපචාරගණනය කාරෙතඛ්ඛො, අද්ධයොජනගණනයෙව කාරෙතඛ්ඛො. එවඤ්ච සති අනන්තරසික්ඛාපදෙ නාවායෙව ගාමතීරපස්සෙන ගච්ඡන්තස්ස ගාමුපචාරගණනය ආපත්ති සමත්ථිතා හොති. න හි සක්කා නාවාය ගාමුපචාරඛිහන්තරෙ පවිසිතුං. තිණ්ණං මග්ගානං සම්බන්ධට්ඨානං සිඬ්ඝාටකං. එත්ථන්තරෙ සංවිද්භිතෙති එත්ථ න කෙවලං යථාවුත්තරථිකාදිසු එව සංවිද්භතෙ දුක්කටං, අන්තරාමග්ගෙහිති අධිප්පායො.

අද්ධයොජනං අතික්කමන්තස්සාති අසති ගාමෙ අද්ධයොජනං
අතික්කමන්තස්ස. යස්මිඤ්ච ගාමබ්බෙත්තභූතෙපි අරඤ්ඤෙ

අද්ධයොජනබ්භන්තරෙ ගාමො න භොති, තම්පි ඉධ අගාමකං අරඤ්ඤන්ති අධිප්පෙනං, න විඤ්ඤාටවාදයො.

185. රට්ඨහෙදෙති රට්ඨවිලොපෙ. චක්කසමාරුල්භාති ඉරියාපථචක්කං, සකටචක්කං වා සමාරුල්භා. ද්විත්තම්පි සංවිදහිත්වා මග්ගප්පට්ඨන්ති, අවිසඬිකෙතං, සමයාභාවො, අනාපදා, ගාමන්තරොක්කමනං වා අද්ධයොජනාතික්කමො වාති ඉමානෙන්ථ පඤ්ච අඩිගාති. එකතොඋපසම්පන්නාදිහි සද්ධිං සංවිධාය ගච්ඡන්තස්ස පන මාතුගාමසික්ඛාපදෙන ආපත්ති.

සංවිධානසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. නාවාහිරුහනසික්ඛාපදවණ්ණනා

189. අට්ඨමෙ එකං තීරං...පෙ.... නිරන්තරන්ති නදිතො අද්ධයොජනබ්භන්තරෙ පදෙසෙ නිව්ට්ඨගාමෙහි නිරන්තරතා වුත්තා. එකං අගාමකං අරඤ්ඤන්ති තථා නිව්ට්ඨගාමාභාවෙන වුත්තං. අගාමකතීරපස්සෙනාතිආදි පන අතිරෙකඅද්ධයොජනවිත්ථතං නදිං සන්ධාය වුත්තං. තතො උභාවිත්ථාරාය හි නදියා මජ්ඣන්තාපි ගමනෙ තීරද්වයස්සාපි අද්ධයොජනබ්භන්තරෙ ගතත්තා ගාමන්තරගණනය, අද්ධයොජනගණනය ව ආපත්තියො පරිච්ඡින්නදිතබ්බා. තෙනෙව “යොජනවිත්ථතා...පෙ.... අද්ධයොජනගණනය පාවිත්තියානී”ති වුත්තං. තෙනෙව හි යොජනතො උභායා නදියා අද්ධයොජනබ්භන්තරගතතීරවසෙනෙව ආපත්තිගණනං වුත්තමෙව භොති. “සබ්බඅට්ඨකථාසු”තිආදිනා වුත්තමෙවත්ථං සමත්ථෙති. තත්ථ කිඤ්චාපි සමුද්දත්තලාකාදීසු පාවිත්තියං න වුත්තං, තථාපි කීළාපුරෙක්ඛාරස්ස තත්ථ දුක්කටමෙවාති ගහෙතබ්බං, පයමං කීළාපුරෙක්ඛාරස්සාපි පච්ඡා නාවාය නිද්දුපගතස්ස, යොනියො වා මනසි කරොන්තස්ස ගාමන්තරොක්කමනාදීසු ආපත්තිසම්භවතො පණ්ණත්තිවජ්ජතා, තිවිත්තතා වස්ස සික්ඛාපදස්ස වුත්තාති වෙදිතබ්බං. සෙසං සුවිඤ්ඤායාමෙව.

නාවාහිරුහනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. පරිපාවිතසික්ඛාපදවණ්ණනා

197. නවමෙ පාළියං “සික්ඛමානා...පෙ.... පඤ්ච භොජනානි යපෙත්වා සබ්බත්ථ අනාපත්ති”ති ඉදං ඉමිනා සික්ඛාපදෙන අනාපත්තිං සන්ධාය වුත්තං. පඤ්චහි සහධම්මිකෙහි කතවිඤ්ඤන්තිපරිකථාදිහි උප්පන්නං

පරිභුඤ්ජන්තස්ස දුක්කටමෙව. භික්ඛුනියා පරිපාවිතතා, තථා ජානනං, ගිහිසමාරම්භාහාවො, භොජනතා, තස්ස අජ්ඣොභරණන්ති ඉමානෙත්ථ පඤ්ච අඬිගානි.

පරිපාවිතසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. රහොනිසජ්ජසික්ඛාපදවණ්ණනා

198. දසමෙ උපනන්දස්ස චතුත්ථසික්ඛාපදෙනාති මාතුගාමෙන රහොනිසජ්ජසික්ඛාපදං සන්ධාය චුත්තං, තං පන අවෙලකවග්ගෙ පඤ්චමම්පි උපනන්දං ආරබ්භ පඤ්ඤත්තෙසු චතුත්ථත්තා එවං චුත්තන්ති දට්ඨබ්බං.

රහොනිසජ්ජසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිට්ඨිතො ඔවාදවග්ගො තතියො.

4. භොජනවග්ගො

1. ආවසථපිණ්ඩසික්ඛාපදවණ්ණනා

206. චතුත්ථවග්ගස්ස පඨමෙ ඉමෙසංයෙවාති ඉමෙසං පාසණ්ඩානංයෙව. එත්තකානන්ති ඉමස්මිං පාසණ්ඩෙ එත්තකානං.

208. “ගච්ඡන්තො වා ආගච්ඡන්තො වා”ති ඉදං අද්ධයොජනවසෙන ගහෙතබ්බං. අඤ්ඤෙ උද්දිස්ස පඤ්ඤත්තඤ්ච භික්ඛුසු අජ්ජසන්තෙහි තිත්ථියෙහි සාමඤ්ඤතොපි පඤ්ඤත්තම්පි භික්ඛුනං න වට්ටති එව. ආවසථපිණ්ඩතා, අගිලානතා, අනුචසිත්වා භොජනන්ති ඉමානෙත්ථ තිණ්ණ අඬිගානි.

ආවසථපිණ්ඩසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. ගණභොජනසික්ඛාපදවණ්ණනා

209. දුතියෙ අභිමාරෙති අභිභවිත්වා භගවන්තං මාරණත්ථාය පයොජිතෙ ධනුධරෙ. නනු “රාජානම්පි මාරාපෙසී”ති වචනතො ඉදං සික්ඛාපදං අජාතසත්තුතො කාලෙ පඤ්ඤත්තන්ති සිද්ධං, එවඤ්ච සති පාළියං “තෙන ඛො පන සමයෙන රඤ්ඤො මාගධස්ස...පෙ.... ඤාතිසාලොභිතො ආජීවකෙසු පබ්බජිතො භොති..පෙ.... බිම්බිසාරං එතදවොවා”තිආදි විරුජ්ඣති? න විරුජ්ඣති. සො කිර ආජීවකො බිම්බිසාරකාලතො පභුති අන්තරන්තරා භික්ඛු නිමන්තෙත්වා දානං දෙන්තො අජාතසත්තුකාලෙපි

සික්ඛාපදෙ පඤ්ඤත්තෙපි භික්ඛූනං සන්තිකෙ දූතං පාහෙසි, භික්ඛූ ව කුක්කුච්චායන්තා නිවාරෙසුං. තස්මා ආදිතො පටියාය තං වත්ථු දස්සිතන්ති වෙදිතබ්බං.

215. අඤ්ඤමඤ්ඤං විසදිසං රජ්ජං විරජ්ජං, විරජ්ජතො ආගතා වෙරජ්ජකා. තෙ ව යස්මා ජාතිගොත්තාදිතො නානාවිධා, තස්මා නානාවෙරජ්ජකෙතිපි අත්ථො.

217-8. ඉමස්ස සික්ඛාපදස්ස වත්ථුවසෙනෙව විඤ්ඤත්තිතො ගණභොජනත්ථතා සිද්ධාති තං අවත්වා පදහාජනෙ අසිද්ධමෙව නිමන්තනතො ගණභොජනං දස්සිතන්ති වෙදිතබ්බං. තෙනාහ “ද්විභාකාරෙහි” තිආදි. “යෙන කෙනචි වෙච්චනෙනා” ති වුත්තත්තා “භොජනං ගණ්හවා” තිආදිසාමඤ්ඤනාමෙනාපි ගණභොජනං හොති. යං පන පාළියං අද්ධානගමනාදිවත්ථුසු “ඉධෙව භුඤ්ජවා” ති වුත්තච්චනස්ස කුක්කුච්චායනං, තම්පි ඔදනාදිනාමං ගහෙත්වා වුත්තත්තා එව කතන්ති වෙදිතබ්බං. එකතො ගණ්හන්තිති අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස ද්වාදසහත්ථං අමුඤ්ඤිත්වා එකතො යත්වා ගණ්හන්ති.

“අම්භාකං චතුත්තම්පි හත්තං දෙහි” ති වුත්තත්තා පාළි (චණ්ණනා) යං “ත්ථං එකස්ස භික්ඛූනො හත්තං දෙහි” තිආදිතො වුත්තත්තා ව භොජනනාමෙන විඤ්ඤත්තමෙව ගණභොජනං හොති, තඤ්ච අඤ්ඤෙන විඤ්ඤත්තම්පි එකතො ගණ්හන්තානං සබ්බෙසම්පි හොතීති දට්ඨබ්බං. විසුං ගහිතං පන විඤ්ඤත්තං භුඤ්ජතො පණ්ණිකභොජනාදිසික්ඛාපදෙහි ආපත්ති එව.

ආගන්තුකපට්ටන්ති අච්ඡන්දිත්වා අන්වාධිං ආරොපෙත්වා කරණවීචරං සන්ධාය වුත්තං. යපෙතීති එකං අන්තං වීචරෙ ඛන්ධනවසෙන යපෙති. පච්චාගතං සිබ්බතීති තස්සෙව දුතියඅන්තං පරිවත්තිත්වා ආහතං සිබ්බති. ආගන්තුකපට්ටං ඛන්ධතීති වීචරෙන ලග්ගං කරොන්තො පුනස්පුනං තත්ථ තත්ථ සුත්තෙන ඛන්ධති. සට්ටෙතීති පමාණෙන ගහෙත්වා දණ්ඩාදීහි සට්ටෙති. සුත්තං කරොතීති ගුණාදිභාවෙන වට්ටෙති. වලෙතීති අනෙකගුණසුත්තං හත්ථෙන වා චක්කදණ්ඩෙන වා වට්ටෙති එකත්තං කරොති. පරිවත්තනං කරොතීති පරිවත්තනදණ්ඩයන්තකං කරොති, යස්මිං සුත්තගුලං පවෙසෙත්වා වෙළුනාලිකාදීසු යපෙත්වා පරිබ්භමාපෙත්වා සුත්තකොටිතො පටියාය ආකඩ්ඪන්ති.

220. අනිමන්තිතවතුත්ථන්ති අනිමන්තිතො චතුත්ථො යස්ස භික්ඛුවතුක්කස්ස, තං අනිමන්තිතවතුත්ථං. එවං සෙසෙසුපි. තෙනාහ “පඤ්චන්තං චතුක්කාන”න්ති. සම්පවෙසෙත්වාති තෙහි යොජෙත්වා. ගණො භිජ්ජතිති නිමන්තිතසඬ්ඨො න හොතිති අත්ථො.

අධිවාසෙත්වා ගතෙසුති එත්ථ අකප්පියනිමන්තනාධිවාසනක්ඛණෙ පුබ්බපයොගෙ දුක්කටම්පි නත්ථි, විඤ්ඤත්තිතො පසවනෙ පන විඤ්ඤත්තික්ඛණෙ ඉතරසික්ඛාපදෙහි දුක්කටං හොතිති ගහෙනබ්බං. නිමන්තනං සාදියථාති නිමන්තනහත්තං පටිග්ගණ්හථ. තානි වාති කුම්මාසාදීති ච තෙහි භික්ඛුහි එකෙන පච්ඡා ගහිතත්තා එකතො න ගහිතානි.

“හත්තුද්දෙසකෙන පණ්ඩිතෙන හවිතබ්බං...පෙ.... මොචෙතබ්බා”ති එතෙන හත්තුද්දෙසකෙන අකප්පියනිමන්තනෙ සාදිතෙ සබ්බෙසම්පි සාදිතං හොති. එකතො ගණ්හත්තානං ගණහොජනාපත්ති ච හොතිති දස්සෙති. දුතස්ස ද්වාරෙ ආගන්ත්වා පුන “හත්තං ගණ්හථා”ති වචනභයෙන “ගාමද්වාරෙ අට්ඨත්වා”ති චුත්තං. ගණහොජනතා, සමයාහාවො, අජ්ඣොභරණන්ති ඉමානෙත්ථ තීණි අඬ්ඨානි.

ගණහොජනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. පරම්පරහොජනසික්ඛාපදවණ්ණනා

221. තතියෙ පාළියං හත්තපටිපාටි අට්ඨිතාති කුලපටිපාටියා දාතබ්බා හත්තපටිපාටි අට්ඨිතා න යීතා, අබ්බොච්ඡින්නා නිරන්තරජ්ජවත්තාති අත්ථො. බදරඵලානි පක්ඛිපිත්වා පක්කයාගුආදිකං “බදරසාලව”න්ති වුච්චති.

පාළියං පරම්පරහොජනෙති යෙන පඨමං නිමන්තිතො, තස්ස හොජනතො පරස්ස හොජනස්ස භුඤ්ජනෙ. විකප්පනාව ඉධ අනුපඤ්ඤත්තිවසෙන මාතිකායං අනාරොපිතාපි පරිවාරෙ “චතස්සො අනුපඤ්ඤත්තියො”ති (පරි. 86) අනුපඤ්ඤත්තියං ගණිතා. තත්ථ කිඤ්චාපි අට්ඨකථායං මහාපච්චරිවාදස්ස පච්ඡා කථනෙන පරම්මුඛාවිකප්පනා පතිට්ඨපිතා, තථාපි සම්මුඛාවිකප්පනාපි ගහෙනබ්බාව. තෙනෙව මාතිකාට්ඨකථායම්පි “යො භික්ඛු පඤ්චසු සහධම්මිකෙසු අඤ්ඤතරස්ස ‘මය්හං හත්තපච්චාසං තුය්හං දම්මී’ති වා ‘විකප්පෙමී’ති වා එවං සම්මුඛා”තිආදි (කඬ්ඬා. අට්ඨ. පරම්පරහොජනසික්ඛාපදවණ්ණනා) චුත්තං.

229. බීරං වා රසං වාති පඤ්චභොජනාමිසං භත්තතො උපරි යීතං සන්ධාය චුත්තං. තඤ්භි අභොජනත්තා උප්පට්ඨාටියා පිචතොපි අනාපත්ති. තෙනාහ “භුඤ්ජන්තෙනා” තිආදි.

විකප්පනාය අකරණතො අකිරියාවසෙන ඉදං වාචායපි සමුට්ඨිතන්ති ආහ “වච්ඡම්ම”න්ති. පරම්පරභොජනතා, සමයාහාවො, අප්ඤ්ඤාභරණන්ති ඉමානෙත්ථ තීණි අභිගානි.

පරම්පරභොජනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. කාණමාතාසික්ඛාපදවණ්ණනා

231. චතුත්ථෙ පාළියං පටියාලොකන්ති පච්ඡිමදිසං, පච්ඡාදිසන්ති අත්ථො. අපාථෙය්‍යාදිඅත්ථාය පටියාදිතන්තිසඤ්ඤාය ගණ්හන්තස්සාපි ආපත්ති ඵව අවිත්තකත්තා සික්ඛාපදස්ස. අත්තතො අත්ථාය “ඉමස්ස භත්ථෙ දෙහී”ති වචනෙනාපි ආපජ්ජනතො “වච්ඡම්ම”න්ති චුත්තං. චුත්තලක්ඛණපූර්වත්ථතා, අසෙසකතා, අප්පට්ඨපස්සද්ධගමනතා, අඤ්ඤාතකාදිතා, අතිරෙකපට්ඨගහණන්ති ඉමානෙත්ථ පඤ්ච අභිගානි.

කාණමාතාසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. පයමපචාරණාසික්ඛාපදවණ්ණනා

237. පඤ්චමෙ “ති-කාරං අවත්වා”ති ඉමිනා කාතබ්බසද්දසාමත්ථියා ලද්ධං ඉති-පදං කතකාලෙ න වත්තබ්බන්ති දස්සෙති. ඉධ පන අජානන්තෙහි ඉති-සද්දෙ පසුත්තෙපි අතිරිත්තං කතමෙව භොතීති දට්ඨබ්බං.

238-9. “පචාරිතො”ති ඉදඤ්ච කත්තුඅත්ථෙ නිප්ඵන්තන්ති දස්සෙතුං “කතපචාරණො”තිආදි චුත්තං. භුත්තාවි-පදස්ස නිරත්ථකභාවමෙව සාධෙතුං “චුත්තම්පි වෙත”න්තිආදි චුත්තං. තාහීති පුටුකාහි. සත්තුමොදකොති සත්තුං තෙමෙත්වා කතො අපක්කො. සත්තුං පන පිසිත්වා පිට්ඨං කත්වා තෙමෙත්වා පූචං කත්වා පවන්ති, තං න පචාරෙති. “පටික්ඛිපිතබ්බට්ඨානෙ යීතමෙව පටික්ඛිපති නාමා”ති චුත්තත්තා යං යං අලජ්ජිසන්තකං වා අත්තතො අපාපුණකසඬ්ඝිකාදිං වා පටික්ඛෙපතො පචාරණා න භොතීති දට්ඨබ්බං.

ආසන්නතරං අභිගන්ති භත්ථපාසතො බහි යත්වා ඔනමිත්වා දෙන්තස්ස සීසං ආසන්නතරං භොති, තස්ස ඔරිමන්තෙන පරිච්ඡින්නිතබ්බං.

අපනාමෙත්වානි අභිමුඛං හරිත්වා. “ඉමං භත්තං ගණ්හා” ති වදන්ති කිඤ්චි අනාමෙත්වා වදන්ති. කෙවලං වාචාහිභාරස්ස අනධිජ්ජෙතත්තා ගණ්හොති ගහෙනුං ආරද්ධං කටච්ඡුනා අනුක්ඛිත්තමපි පුබ්බෙපි එවං අභිහටත්තා පචාරණා හොතීති “අභිහටාව හොතී” ති වුත්තං. උද්ධටමත්තෙති භාජනතො වියොජිතමත්තෙ. ද්විත්තං සමභාරෙපිති පරිවෙසකස්ස ච අඤ්ඤස්ස ච භත්තපච්ඡිභාජනවහනෙ සමකෙපිති අත්ථො.

රසං ගණ්හොති එත්ථ කෙවලං මංසරසස්ස අපචාරණාජනකස්ස නාමෙන වුත්තත්තා පටික්ඛිපතො පචාරණා න හොති. මච්ඡරසන්තිආදීසු මච්ඡො ච රසඤ්චාති අත්ථස්ස සම්භවතො වත්ථුනොපි තාදිසත්තා පචාරණා හොති, “ඉදං ගණ්හො” තිපි අවත්වා තුණ්හිභාවෙන අභිහටං පටික්ඛිපතොපි හොති එවං. කරම්බකොති මිස්සකාධිවචනමෙතං. යඤ්චි බහුහි මිස්සෙත්වා කරොන්ති, සො “කරම්බකො” ති වුච්චති.

“උද්දිස්ස කත”න්ති මඤ්ඤමානොති එත්ථ වත්ථුනො කප්පියත්තා “පචාරිතොව හොතී” ති වුත්තං. තඤ්චෙ උද්දිස්ස කතමෙව හොති, පටික්ඛෙපො නත්ථි. අයමෙත්ථ අධිජ්ජායොති “යෙනාපුච්ඡිතො” තිආදිනා වුත්තමෙවත්ථං සන්ධාය වදන්ති. කාරණං පනෙත්ථ දුද්දසන්ති භත්තස්ස බහුතරභාවෙන පචාරණාසම්භවකාරණං දුද්දසං, අඤ්ඤො කරම්බකෙපි මච්ඡාදිබහුභාවෙ පචාරණා භවෙය්‍යාති අධිජ්ජායො. යථා චෙත්ථ කාරණං දුද්දසං, එවං පරතො “මිස්සකං ගණ්හො” ති එත්ථාපි කාරණං දුද්දසමෙවාති දට්ඨබ්බං. යඤ්ච “ඉදං පන භත්තමිස්සකමෙවා” තිආදි කාරණං වුත්තං, තමපි “අජ්ජතරං න පචාරෙති” ති වචනෙන න සමෙති. විසුං කත්වා දෙතීති “රසං ගණ්හො” තිආදිනා වාචාය විසුං කත්වා දෙතීති අත්ථො ගහෙනබ්බො. න පන කායෙන රසාදිං වියොජෙත්වාති. තථා අවියොජිතෙපි පටික්ඛිපතො පචාරණාය අසම්භවතො අජ්ජපචාරණාපහොණකස්ස නාමෙන වුත්තත්තා භත්තමිස්සකයාගුං ආහරිත්වා “යාගුං ගණ්හො” ති වුත්තට්ඨානාදීසු විය, අඤ්ඤො වා එත්ථ යථා පුබ්බාපරං න විරුජ්ඣති, තථා අධිජ්ජායො ගහෙනබ්බො.

නාචා වා සෙතු වාතිආදිමිති නාචාදිඅභිරුහනාදික්ඛණෙ කිඤ්චි යත්වාපි අභිරුහනාදිකාතබ්බත්තෙපි ගමනතජ්ජරතාය යානං නාම න හොති, ජනසම්මද්දෙන පන අනොකාසාදිභාවෙන කාතුං න වට්ටති. අචාලෙත්වාති වුත්තට්ඨානතො අඤ්ඤස්මිම්පි පදෙසෙ වා උද්ධං වා අපෙසෙත්වා තස්මිං එව පන යානෙ පරිවත්තෙතුං ලහති. තෙනාහ “යෙන පස්සෙනා” තිආදි.

අකප්පියභොජනං වාති කුලදුස්සනාදිනා උප්පන්නං, තං “අකප්පිය” න්ති ඉමිනා තෙන මිස්සං ඔදනාදි අතිරික්තං හොති එවාති දස්සෙති. තස්මා යං තත්ථ අකප්පකතං කන්දඵලාදි, තං අපනෙත්වා සෙසං භුඤ්ජිතබ්බමෙව.

සො පුන කාතුං න ලහතීති තස්මිඤ්ඤෙව භාජනෙ කරියමානං පයිමකතෙන සද්ධිං කතං හොතීති පුන සො එව කාතුං න ලහති, අඤ්ඤො ලහති. අඤ්ඤෙන හි කතතො අඤ්ඤො පුන කාතුං ලහති. අඤ්ඤස්මිං පන භාජනෙ තෙන වා අඤ්ඤෙන වා කාතුං වට්ටති. තෙනාහ “යෙන අකතං, තෙන කාතබ්බං, යඤ්ච අකතං, තං කාතබ්බ” න්ති. එවං කතන්ති අඤ්ඤස්මිං භාජනෙ කතං. සචෙ පන ආමිසසංසට්ඨානීති එත්ථ මුඛාදීසු ලග්ගමිපි ආමිසං සොධෙත්වාච අතිරික්තං භුඤ්ජිතබ්බන්ති වෙදිතබ්බං.

241. වාචාය ආණාපෙත්වා අතිරික්තං අකාරාපනතො අකිරියසමුට්ඨානන්ති දට්ඨබ්බං. පචාරිතභාවො, ආමිසස්ස අනතිරික්තතා, කාලෙ අප්පකොභරණන්ති ඉමානෙත්ථ තිණි අඬගානි.

පයිමපචාරණාසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. දුතියපචාරණාසික්ඛාපදවණ්ණනා

243. ඡට්ඨෙය “භුත්තස්මි” න්ති මාතිකායං චුත්තත්තා භොජනපරියොසානෙ පාවිත්තියං. පචාරිතතා, තථාසඤ්ඤිතා, ආසාදනාපෙක්ඛතා, අනතිරික්තෙන අභිභට්ඨපචාරණා, භොජනපරියොසානන්ති ඉමානෙත්ථ පඤ්ච අඬගානි.

දුතියපචාරණාසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. විකාලභොජනසික්ඛාපදවණ්ණනා

247. සත්තමෙ නටානං නාටකාති නටනාටකා, සීතාභරණාදීනි.

248-9. බාදනීයෙ බාදනීයත්ථන්ති පුචාදිබාදනීයෙ විජ්ජමානබාදනීයකිච්චං බාදනීයෙහි කාතබ්බං ජීසවිජාභරණසඬබාතං අත්ථං පයොජනං නෙව ඵරන්ති න නිජ්ඵාදෙන්ති. එකස්මිං දෙසෙ ආහාරකිච්චං සාධෙත්තං වා අඤ්ඤස්මිං දෙසෙ උට්ඨිතභූමිරසාදිහෙදෙන ආහාරකිච්චං අසාධෙත්තමිපි වා සම්භවෙය්‍යාති ආහ “තෙසු තෙසු ජනපදෙසු” තිආදි. කෙච්චි පන “එකස්මිං ජනපදෙ ආහාරකිච්චං සාධෙත්තං සෙසජනපදෙසුපි විකාලෙ න කප්පති එවාති දස්සනත්ථං ඉදං චුත්ත” න්තිපි (සාරත්ථං. ටී.

පාවිත්තියකණ්ඩ 3.248-249) වදන්ති. පකතිආහාරවසෙනාති අඤ්ඤෙහි යාවකාලිකෙහි අයොජිතං අත්තනො පකතියාව ආහාරකිච්චකරණවසෙන. සම්මොහොයෙව හොතීති අනෙකත්ථානං නාමානං, අප්පසිද්ධානඤ්ච සම්භවතො සම්මොහො එව සියා. තෙනෙවෙත්ථ මයම්පි මූලකමූලාදීනං පරියායන්තරදස්සනෙන අදස්සනං කරිම්භ උපදෙසතොව ගහෙතබ්බතො.

යන්ති වට්ටකන්දං. මූලාලන්ති ථූලතරුණමූලමෙව, රුක්ඛවල්ලිආදීනං මත්ථකොති හෙට්ඨා වුත්තමෙව සම්පිණ්ඩෙන්වා වුත්තං. අවිජ්ඣාදීනං අපරිපක්කානෙව ඵලානි යාවජීවිකානීති දස්සෙතුං “අපරිපක්කානී”ති වුත්තං. හරිතකාදීනං අට්ඨනීති එත්ථ මිඤ්ජං යාවකාලිකන්ති කෙච්ච වදන්ති, තං න යුත්තං අට්ඨකථායං අවුත්තත්තා.

භිඤ්ඤරුක්ඛතො පග්ගරිතනියායොසො භිඤ්ඤ නාම. භිඤ්ඤජතුආදයො ච භිඤ්ඤවිකතියොව. තත්ථ භිඤ්ඤජතු නාම භිඤ්ඤරුක්ඛස්ස දණ්ඩපත්තානි පවිත්වා කතනියායොසො. භිඤ්ඤසිපාටිකා නාම භිඤ්ඤපත්තානි පවිත්වා කතනියායොසො. අඤ්ඤෙන මිස්සෙන්වා කතොතිපි වදන්ති. තකන්ති අග්ගකොටියා නික්ඛන්තසිලෙසො. තකපත්තින්ති පත්තනො නික්ඛන්තසිලෙසො. තකපණ්ණිනි පලාසෙ හජ්ජිත්වා කතසිලෙසො. දණ්ඩතො නික්ඛන්තසිලෙසොතිපි වදන්ති. විකාලතා, යාවකාලිකතා, අජ්ඣොහරණන්ති ඉමානෙත්ථ තීණි අභිගානි.

විකාලභොජනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. සන්නිධිකාරකසික්ඛාපදවණ්ණනා

252-3. අට්ඨමෙ තාදිසන්ති අසුපබ්බාඤ්ජනං. යාවකාලිකං වා යාමකාලිකං වා...පෙ.... පාවිත්තියන්ති එත්ථ කිඤ්චාපි පාලියං බාදනීයභොජනීයපදෙහි යාවකාලිකමෙව සචග්ගිතං, න යාමකාලිකං. තථාපි “අනාපත්ති යාමකාලිකං යාමෙ නිදහින්වා භුඤ්ජතී”ති ඉධ වෙව –

“යාමකාලිකෙන, භික්ඛවෙ, සත්තාහකාලිකං...පෙ.... යාවජීවිකං තද්වුපට්ඨග්ගිතං යාමෙ කප්පති, යාමාතික්කන්තෙ න කප්පති”ති (මහාව. 305) –

අඤ්ඤත්ථ ච වුත්තත්තා, “යාමකාලික”න්ති වචනසාමන්තීයතො ච භගවතො අධිජ්ජායඤ්ඤාහි අට්ඨකථාවරියෙහි යාමකාලිකං සන්නිධිකාරකකතං පාවිත්තියවත්ථුමෙව වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. යන්ති පත්තං,

සංසනකිරියාපෙක්ඛාය වෙතං උපයොගවචනං. අභිගුලිලෙඛා පඤ්ඤායතීති සිනෙහාහාවෙපි පත්තස්ස සුචිඡවිතාය පඤ්ඤායති. යන්ති යාවකාලිකං, යාමකාලිකඤ්ච. අපරිච්චත්තමෙවාති නිරපෙක්ඛතාය අනුපසම්පන්නස්ස අදින්නං, අපරිච්චත්තඤ්ච යාවකාලිකාදිවත්ථුමෙව සන්ධාය වදති, න පන තග්ගතපටිග්ගහණං. න හි වත්ථුං අපරිච්චජිත්වා තත්ථගතපටිග්ගහණං පරිච්චජිතුං සක්කා, න ච තාදිසං වචනමත්ථී. යදි හවෙය්‍ය, “සවෙ පත්තො දුද්ධොතො හොති...පෙ.... භුඤ්ජන්තස්ස පාවිත්තිය”න්ති වචනං විරුජ්ඣෙය්‍ය. න හි ධොවනෙන ආමිසං අපනෙතුං වායමන්තස්ස පටිග්ගහණෙ අපෙක්ඛා වත්තති. යෙන පුනදිවසෙ භුඤ්ජතො පාවිත්තියං ජනෙය්‍ය, පත්තෙ පන වත්තමානා අපෙක්ඛා තග්ගතිකෙ ආමිසෙපි වත්තති එවනාමාති ආමිසෙ අනපෙක්ඛතා එත්ථ න ලබ්භති, තතො ආමිසෙ අවිජ්ඣිතපටිග්ගහණං පුනදිවසෙ පාවිත්තියං ජනෙතීති ඉදං වුත්තං. අථ මතං “යදග්ගෙනෙත්ථ ආමිසානපෙක්ඛතා න ලබ්භති. තදග්ගෙන පටිග්ගහණානපෙක්ඛාපි න ලබ්භති” ති. තථා සති යත්ථ ආමිසාපෙක්ඛා අත්ථී, තත්ථ පටිග්ගහණාපෙක්ඛාපි න විගච්ඡතීති ආපන්නං, එවඤ්ච පටිග්ගහණෙ අනපෙක්ඛවිස්සජ්ජනං විසුං න වත්තබ්බං සියා. අට්ඨකථායඤ්චෙතම්පි පටිග්ගහණවිජ්ඣනකාරණත්තෙන අභිමතං සියා, ඉදං සුට්ඨුතරං කත්වා විසුං වත්තබ්බං චීවරාපෙක්ඛාය වත්තමානායපි පච්චුද්ධාරෙන අධිට්ඨානවිජ්ඣනං විය. එතස්මිඤ්ච උපායෙ සති ගණ්ඨිකාහතපත්තෙසු අවට්ටනතා නාම න සියාති වුත්තොවායමත්ථො. තස්මා යං වුත්තං සාරත්ථදීපනියං “යං පරස්ස පරිච්චජිත්වා අදින්නම්පි සවෙ පටිග්ගහණෙ නිරපෙක්ඛනිස්සජ්ජනෙන විජ්ඣිතපටිග්ගහණං හොති, තම්පි දුතියදිවසෙ වට්ටති”තිආදි (සාරත්ථ. ටී. පාවිත්තියකණ්ඩ 3.252-253), තං න සාරතො පච්චෙතබ්බං.

පකතිආමිසෙති ඔදනාදිකජ්ජියයාවකාලිකෙ. ද්වෙති පුරෙහත්තං පටිග්ගහිතං යාමකාලිකං පුරෙහත්තං සාමිසෙන මුඛෙන භුඤ්ජතො සන්නිධිපච්චයා එකං, යාමකාලිකසංසට්ඨතාය යාවකාලිකත්තභජනෙන අනතිරිත්තපච්චයා එකන්ති ද්වෙ පාවිත්තියාති. විකජ්ජද්වයෙති සාමිසනිරාමිසපක්ඛද්වයෙ. පුල්ලච්චයඤ්ච දුක්කටඤ්චාති මනුස්සමංසෙ පුල්ලච්චයං, සෙසෙසු දුක්කටං. යාවකාලිකයාමකාලිකතා, සන්නිධිහාවො, තස්ස අජ්ඣෙය්‍යාහරණන්ති ඉමානෙත්ථ තීණි අභිගාති.

සන්නිධිකාරකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. පණිතභොජනසික්ඛාපදවණ්ණනා

259. නවමෙ පණිතසංසට්ඨානී භොජනානී පණිතභොජනානීනි පාළියං පන භොජනානී පුබ්බෙ චුත්තත්තා පාකටානීනි අදස්සිතානි, තාදිසෙහි පණිතෙහි මිස්සත්තා පණිතභොජනානී නාම භොන්ති. තෙසං පභෙදදස්සනත්ථං. “සෙය්‍යාටීදං සජ්ජි නවනීත” න්තිආදි චුත්තං. සජ්ජිහත්තත්ති එත්ථ කිඤ්චාපි සජ්ජිනා සංසට්ඨං භත්තං, සජ්ජි ච භත්තඤ්චාතිපි අත්ථො විඤ්ඤායති, අට්ඨකථායං පන “සාලිහත්තං විය සජ්ජිහත්තං නාම නත්ථී” තිආදිනා චුත්තත්තා න සක්කා අඤ්ඤං වත්ථුං. අට්ඨකථාවරියා එව හි ඊදිසෙසු යානෙසු පමාණං.

මූලන්ති කජ්ජියහණ්ඩං චුත්තං. තස්මා අනාපත්තීනි එත්ථ විසඬිකෙතෙන පාවිත්තියාභාවෙපි සුපොදනදුක්කටා න මුච්චතීති වදන්ති. “කජ්ජියසජ්ජිනා, අකජ්ජියසජ්ජිනා” ති ව ඉදං කජ්ජියාකජ්ජියමංසසත්තානං වසෙන චුත්තං.

261. මහානාමසික්ඛාපදං නාම උපරි වාතුමාසපච්චයපචාරණාසික්ඛාපදං (පාවි. 303 ආදයො). අභිලානො හි අජ්ජපාරිතට්ඨානෙ විඤ්ඤාපෙන්නොපි කාලපරිච්ඡෙදං, භෙසජ්ජපරිච්ඡෙදං වා කත්වා සඬ්ඝවසෙන පචාරිතට්ඨානතො තදුත්තරි විඤ්ඤාපෙන්නෙන, පරිච්ඡෙදබ්භන්තරෙපි න භෙසජ්ජකරණියෙන රොගෙන භෙසජ්ජං විඤ්ඤාපෙන්නෙන ච සමො භොතීති “මහානාමසික්ඛාපදෙන කාරෙතබ්බො” ති චුත්තං. පණිතභොජනතා, අභිලානතා, අකතවිඤ්ඤත්තියා පටිලාභො, අජ්ඣොභරණන්ති ඉමානෙත්ථ වත්තාරි අඬිගානි.

පණිතභොජනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. දන්තපොනසික්ඛාපදවණ්ණනා

263. දසමෙ සනඛද්දොති සනමංසෙන සම්බද්ධො, කථිනසංභතසරිරොති අත්ථො.

264. මුඛද්වාරන්ති මුඛතො භෙට්ඨා ද්වාරං මුඛද්වාරං, ගලනාලිකන්ති අත්ථො. එවඤ්ච නාසිකාය පට්ඨිමපි මුඛද්වාරං පට්ඨිමෙව භොති, මුඛෙ පක්ඛිත්තමත්තඤ්ච අජ්ජපට්ඨිං. ආභාරන්ති අජ්ඣොභරිතබ්බං කාලිකං අධිජ්ජෙතං, න උදකං. තඤ්ච භෙසජ්ජසඬ්ගහිතමපි අකාලිකමෙව පටිග්ගහිතස්සෙව කාලිකත්තා. උදකෙ හි පටිග්ගහණං න රුහති. තෙනෙව හික්ඛුනා තාපිතෙන උදකෙන චිරපටිග්ගහිතෙන ච අකජ්ජියකුටියං චුත්ථෙත ච සහ ආමිසං භුඤ්ජන්තස්සාපි සාමපාකාදිදොසො න භොති. වක්ඛති හි

“භික්ඛු යාගුඅත්ථාය...පෙ.... උදකං තාපෙනි, වට්ඨති” තිආදි (පාවි. අට්ඨ. 265). භික්ඛු පන එතං අධිජ්ජායං තදා න ජානිංසු. තෙනාහ “සම්මා අත්ථං අසල්ලක්ඛෙත්වා” තිආදි.

265. රථරෙණුමිනි රථෙ ගච්ඡන්තෙ උට්ඨහනරෙණුසදිසරෙණුං. තෙන තතො සුබ්බමං ආකාසෙ පරිබ්භමනකං දිස්සමානමපි අබ්බොහාරිකන්ති දස්සෙති. අකල්ලකොති ගිලානො.

“ගහෙතුං වා...පෙ.... තස්ස ඔරිමන්තෙනා” ති ඉමිනා ආකාසෙ උජුං යත්වා පරෙන උක්ඛිත්තං ගණ්හන්තස්සාපි ආසන්නඛගභූතපාදතලතො පට්ඨාය හත්ථපාසො පරිච්ඡින්නිකබ්බො, න පන සිසන්තතො පට්ඨායාති දස්සෙති. තත්ථ “ඔරිමන්තෙනා” ති ඉමස්ස හෙට්ඨිමන්තෙනාති අත්ථො ගහෙතබ්බො.

එත්ථ ව පචාරණාසික්ඛාපදට්ඨකථායං “සචෙ භික්ඛු නිසින්තො හොති, ආසනස්ස පච්ඡිමන්තතො පට්ඨායා” තිආදිනා (පාවි. අට්ඨ. 238-239) පටිග්ගාහකානං ආසන්නඛගස්ස පාරිමන්තතො පට්ඨාය පරිච්ඡෙදස්ස දස්සිතන්තා ඉධාපි ආකාසෙ ධීතස්ස පටිග්ගාහකස්ස ආසන්නඛගභූතපාදභිගුලස්ස පාරිමන්තභූතතො පණ්හිපරියන්තස්ස හෙට්ඨිමතලතො පට්ඨාය, දායකස්ස පන ඔරිමන්තභූතතො පාදභිගුලස්ස හෙට්ඨිමතලතො පට්ඨාය හත්ථපාසො පරිච්ඡින්නිකබ්බොති දට්ඨබ්බං. ඉමිනාව නයෙන භූමියං නිපජ්ජිත්වා උස්සිසෙ නිසින්තස්ස හත්ථතො පටිග්ගණ්හන්තස්සාපි ආසන්නසිසඛගස්ස පාරිමන්තභූතතො ගිවන්තතො පට්ඨායෙව හත්ථපාසො මිනිතබ්බො, න පාදතලතො පට්ඨාය. එවං නිපජ්ජිත්වා දානෙපි යථානුරූපං වෙදිතබ්බං. “යං ආසන්නතරං අඛග” න්ති භි චුත්තං.

පටිග්ගහණසඤ්ඤායාති “මඤ්චාදිනා පටිග්ගහෙස්සාමි” ති උජ්ජාදිතසඤ්ඤාය. ඉමිනා “පටිග්ගණ්හාමි” ති වාචාය වත්තබ්බකිච්චං නත්ථිති දස්සෙති. කත්ථවි අට්ඨකථාසු, පදෙසෙසු වා. අසංහාරිමෙ ඵලකෙති ථාමමජ්ඣිමෙන පුරිසෙන අසංහාරියෙ. පුඤ්ඡිත්වා පටිග්ගහෙත්වාති පුඤ්ඡිතෙපි රජනවුණ්ණසඛකාය සති පටිග්ගහණත්ථාය චුත්තං, නාසති. තං පනාති පතිතරජං අජ්ජපටිග්ගහෙත්වා උපරි ගහිතපිණ්ඩපාතං. අනාපත්තීති දුරුපවිණ්ණාදිදොසො නත්ථි. “අනුපසම්පන්නස්ස දස්සාමි” තිආදිපි විනයදුක්කට්ඨපරිහාරාය චුත්තං. තථා අකත්වා ගහිතෙපි පටිග්ගහෙත්වා

පරිභුඤ්ජනො අනාපත්ති එව. “අනුපසම්පන්නස්ස දත්වා”ති ඉදම්පි පුරිමාභොගානුගුණතාය වුත්තං.

වරුකෙනාති බුද්දකභාජනෙන. අභිභටත්තාති දියාමානක්ඛණං සන්ධාය වුත්තං. දත්වා අපනයනකාලෙ පන ඡාරිකා වා බිත්දුනි වා පතන්ති, පුන පටිග්ගහෙනබ්බං අභිභාරස්ස විගතත්තාති වදන්ති. තං යථා න පතති, තථා අපනෙස්සාමීති පරිහරන්තෙ යුජ්ජති. පකතිසඤ්ඤාය අපනෙන්තෙ අභිභාරො න ඡීජ්ජති, තං පටිග්ගහිතමෙව හොති. මුඛවට්ටියාපි ගහෙතුං වට්ටතීති අභිහරියමානස්ස පත්තස්ස මුඛවට්ටියා උපරිභාගෙ හත්ථං පසාරෙන්වා ඵුසිතුං වට්ටති.

පාදෙන පෙල්ලෙන්වාති “පාදෙන පටිග්ගහෙස්සාමී”තිසඤ්ඤාය අක්කමිත්වා. කෙවීති අභයගිරිවාසිනො. වචනමත්තමෙවාති පටිබද්ධප්පටිබද්ධන්ති සද්දමත්තමෙව නානං, කායපටිබද්ධමෙව හොති. තස්මා තෙසං වචනං න ගහෙනබ්බන්ති අධිප්පායො.

තෙන ආහරාපෙතුන්ති යස්ස භික්ඛුනො සන්තිකං ගතං, තං ඉධ ආනෙහීති ආණාපෙත්වා තෙන ආහරාපෙතුං ඉතරස්ස වට්ටතීති අත්ථො. න තතො පරන්ති තදහෙව සාමං අප්පටිග්ගහිතං සන්ධාය වුත්තං. තදහෙව පටිග්ගහිතං පන පුනදිවසාදීසු අප්පටිග්ගහෙත්වාපි පරිභුඤ්ජිතුං වට්ටතීති වදන්ති.

බියාන්තීති බයං ගච්ඡන්ති, තෙසං වුණ්ණෙහි පුල්ලච්චයඅප්පටිග්ගහණාපත්තියො න හොන්තීති අධිප්පායො. “නවසමුට්ඨික”න්ති එතෙනෙව උච්ඡ්ඤාදීසු අභිනවලග්ගත්තා අබ්බොහාරිකං න හොතීති දස්සෙති. එසෙව නයොති සන්තිධිදොසාදිං සන්ධාය වදති. තෙනාහ “න හි”තිආදි. තෙන ව පටිග්ගහණඛිගෙසු පඤ්චසුපි සම්ද්ධෙසු අප්පකොහරිතුකාමතාය ගහිතමෙව පටිග්ගහිතං නාම හොති අප්පකොහරිතබ්බෙසු එව පටිග්ගහණස්ස අනුඤ්ඤාතත්තාති දස්සෙති. තථා බාහිරපරිභොගත්ථාය ගහෙත්වා යපිතතෙලාදිං අප්පකොහරිතුකාමතාය සති පටිග්ගහෙත්වා පරිභුඤ්ජිතුං වට්ටති.

කෙසඤ්චීතිආදීසු අනුපසම්පන්නානං අත්ථාය කත්ථවි යපියමානම්පි හත්ථතො මුත්තමත්තෙ එව පටිග්ගහණං න විජහති, අථ බො භාජනෙ පතිතමෙව පටිග්ගහණං විජහති. භාජනඤ්ච භික්ඛුනා පුනදිවසත්ථාය අපෙක්ඛිතමෙවාති තග්ගතම්පි ආමිසං දුද්ධොතපත්තගතං විය පටිග්ගහණං න විජහතීති ආසඬකාය “සාමණෙරස්ස හත්ථෙ පක්ඛිපිතබ්බ”න්ති වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. ඊදිසෙසු හි යුත්ති න ගවෙසිතබ්බා, වුත්තනයෙනෙව

පටිපජ්ජිතබ්බං. “පත්තගතා යාගු” ති ඉමිනා පත්තමුඛවට්ටියා පුට්ඨෙපි කුටෙ යාගු පටිග්ගහිතා, උග්ගහිතා වා න භොති භික්ඛුනො අනිච්ඡාය පුට්ඨත්තාති දස්සෙති. ආරොපෙතීති හත්ථං ඵුසාපෙති. පටිග්ගහණුපගං භාරං නාම මජ්ඣිමස්ස පුරිසස්ස උක්ඛෙපාරහං. න පිදහිතබ්බන්ති හත්ථතො මුත්තං සන්ධාය චුත්තං, හත්ථගතං පන ඉතරෙන හත්ථෙන පිදහතො, හත්ථතො මුත්තම්පි වා අඵුසිත්වා උපරිපිධානං පාතෙන්තස්ස න දොසො.

පටිග්ගණ්හාතීති ඡායත්ථාය උපරි ධාරයමානා මහාසාධා යෙන කෙනවි ඡිජ්ජෙය්‍ය, තත්ථ උග්ගරජං මුඛෙ පාතෙය්‍ය වාති කජ්ජියං කාරාපෙත්වා පටිග්ගණ්හාති. කුණ්ඩකෙති මහාසට්ඨෙ. තස්මිම්පිති වාටිසට්ඨෙ. ගාභාපෙත්වාති අජ්ජපටිග්ගහිතං කාලිකං ගාභාපෙත්වා.

දුතියත්ථෙරස්සාති “ථෙරස්ස පත්තං මය්හං දෙථා” ති තෙන අත්තනො පරිච්චජාපෙත්වා දුතියත්ථෙරස්ස දෙති. එත්ථ පනාති පත්තපරිචත්තනෙ. කාරණන්ති එත්ථ යථා “සාමණේරා ඉතො අම්භාකම්පි දෙන්ති” ති විතක්කො උජ්ජජ්ජති, න තථාති කාරණං වදන්ති, තඤ්ච යුත්තං. යස්ස පන තාදිසො විතක්කො නත්ථි, තෙන අපරිචත්තෙන්වාපි භුඤ්ජිතුං වට්ටති.

නිච්චාලෙතුන්ති චාලෙන්වා පාසාණසක්ඛරාදිඅපනයං කාතුං. උද්ධනං ආරොපෙතබ්බන්ති අනග්ගිකං උද්ධනං සන්ධාය චුත්තං. උද්ධනෙ පච්චමානස්ස ආලුළුතෙ උපරි අපක්කතණ්ඩුලා හෙට්ඨා පවිසිත්වා පච්චතීති ආහ “සාමංපාකඤ්චෙව භොති” ති.

ආධාරකෙ පත්තො යපිතොති අජ්ජපටිග්ගහිතාමිසො පත්තො පුන පටිග්ගහණත්ථාය යපිතො. එකග්ගහණෙනෙවාති සාමණේරානං ගහිතස්ස පුන අච්ඡඩ්ඛනවසෙන ගහණෙන. භුඤ්ජිතුං වට්ටතීති ධුමවට්ටියා තද්වුපටිග්ගහිතත්තා චුත්තං. හත්තුග්ගාරොතිආදි අබ්බොහාරිකජ්ජසඬ්ඛනෙ විකාලභොජනවිනිච්ඡයදස්සනං. සමුද්දොදකෙනාති අජ්ජපටිග්ගහිතෙන. හිමකරකා නාම කදාවි වස්සොදකෙන සහ පතනකා පාසාණලොඛා විය සනීභූතඋදකවිසෙසා, තෙසු පටිග්ගහණකිව්චං නත්ථි. තෙනාහ “උදකගතිකා එවා” ති. පුරෙහත්තමෙව වට්ටතීති අජ්ජපටිග්ගහිතාපත්තීහි අබ්බොහාරිකම්පි විකාලභොජනාපත්තීහි සබ්බොහාරිකන්ති දස්සෙති.

උග්ගතීති මුඛෙ ව හත්ථෙ ව මත්තිකාවණ්ණං දස්සෙති. බහලන්ති හත්ථමුඛෙසු අඋග්ගනකම්පි පටිග්ගහෙනබ්බං. වාසමත්තන්ති රෙණුබිරාභාවං දස්සෙති. ආකිරති පටිග්ගහෙනබ්බන්ති පුජ්ඵරසස්ස පඤ්ඤායනතො චුත්තං.

මහාභූතෙසුති පාණසරීරසන්නිස්සිතෙසු පථවීආදිමහාභූතෙසු. සබ්බං වට්ඨනීති අත්තනො, පරෙසඤ්ච සරීරනිස්සිතං සබ්බං වට්ඨති. අකප්පියමංසානුලොමතාය ථුල්ලච්චයාදිං න ජනෙතීති අධිප්පායො. පතතීති අත්තනො සරීරතො විච්ඡින්නදිත්වා පතති. “රුක්ඛතො ඡින්නදිත්වා”ති චුත්තත්තා මත්තිකත්ථාය පථවිං බණ්ණං, අඤ්ඤමපි යංකිඤ්චි මූලපණ්ණාදිවිසභෙසජ්ජං ඡින්නදිත්වා ඡාරිකං අකත්වාපි අප්පට්ඨගහිතමපි පරිභුඤ්ජිතුං වට්ඨනීති දට්ඨබ්බං. අප්පට්ඨගහිතතා, අනනුඤ්ඤාතතා, ධූමාදිඅබ්බොහාරිකතාහාවො, අප්පකොභරණන්ති ඉමානෙත්ථ චත්තාරි අඬගානි.

දත්තපොනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිට්ඨිතො හොජනවග්ගො චතුත්ථො.

5. අවෙලකවග්ගො

1. අවෙලකසික්ඛාපදවණ්ණනා

273. පඤ්චමවග්ගස්ස පඨමෙ මය්හං නාමාති භික්ඛුනා භූමියං යපෙත්වා දින්නමපි සන්ධාය වදති. අඤ්ඤතිත්ථියතා, අනනුඤ්ඤාතතා, අප්පකොභරණියතා, අප්පකොභරණත්ථාය සහත්ථා අනික්ඛිත්තභාජනෙ දානන්ති ඉමානෙත්ථ චත්තාරි අඬගානි.

අවෙලකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. උයොජනසික්ඛාපදවණ්ණනා

274. දුතියෙ අනාවාරං ආචරිතුකාමතා, තදත්ථමෙව උපසම්පන්නස්ස උයොජනා, තස්ස උපචාරාතික්කමොති ඉමානෙත්ථ තීණි අඬගානි.

උයොජනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. සහොජනසික්ඛාපදවණ්ණනා

281. තතියෙ පාළියං බුද්දකෙ සරෙති එත්ථ බුද්දකං සරං නාම පඤ්චහත්ථතො උනකචිත්ථාරං අධිප්පෙනං. තත්ථ ව පිට්ඨසඬ්ඝාටතො හත්ථපාසෙ අවිජ්ඣිතෙපි පිට්ඨිවංසාතික්කමො හොතීති ආහ “පිට්ඨිවංසං අතික්කමිත්වා”ති. යථා තථා වා කතස්සාති පිට්ඨිවංසං ආරොපෙත්වා වා අනාරොපෙත්වා වා කතස්ස.

283. පාළියං චිතරාගාති අපරිපුට්ඨිතරාගානං, අනාගාමීනඤ්ච සඬිගහො. සචිත්තකන්ති අනුපවිසිත්වා නිසිදනචිත්තෙන සචිත්තකං. පරිපුට්ඨිතරාගජායම්පතිකානං සන්තිහිතතා, සයනිසරතා, දුතියස්ස භික්ඛුනො අභාවො, අනුපබ්ඡිත නිසිදනන්ති ඉමානෙත්ථ චත්තාරි අඬිගාති.

සභොජනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

284-289. චතුත්ථපඤ්චමානි චුත්තත්ථානි.

6. චාරිත්තසික්ඛාපදවණ්ණනා

298. ඡට්ඨෙය් “පරියෙසිත්වා ආරොවනකිච්චං නාම නත්ථි” ති චුත්තත්තා යො අපරියෙසිතබ්බො උපසඬකම්තුං යුත්තට්ඨානෙ දිස්සති, සො සචෙපි පකතිචචනස්ස සචනුපචාරං අතික්කම්ම යිතො උපගන්ත්වා ආපුච්ඡිතබ්බො. තෙනාහ “අපි ච...පෙ....යං පස්සති, සො ආපුච්ඡිතබ්බො” තිආදි.

302. අනාපත්තිචාරෙ චෙත්ථ අන්තරාරාමාදීනඤ්ඤෙච චුත්තත්තා විහාරතො ගාමවීථිං අනුඤ්ඤාතකාරණං විනා අතික්කමන්තස්සාපි ආපත්ති හොති, න පන සරුපචාරං අතික්කමන්තස්සෙව.

යං පන පාළියං “අඤ්ඤස්ස සරුපචාරං ඔක්කමන්තස්ස...පෙ....පඨමං පාදං උම්මාරං අතික්කාමෙති” තිආදි චුත්තං. තං ගාමෙ පවිට්ඨං සන්ධාය චුත්තං, තථාපි අඤ්ඤස්ස සරුපචාරං අනොක්කමිත්වා විථිමජ්ඣෙතෙව ගන්ත්වා ඉච්ඡිතිච්ඡිතසරද්චාරාභිමුඛෙ යත්වා මනුස්සෙ ඔලොකෙත්වා ගච්ඡන්තස්සාපි පාවිත්තියමෙව. තත්ථ කෙචි “වීථියං අතික්කමන්තස්ස සරුපචාරගණනාය ආපත්තියො” ති වදන්ති. අඤ්ඤෙ පන “යානි කුලානි උද්දිස්ස ගතො, තෙසං ගණනායා” ති. පඤ්චන්තං භොජනානං අඤ්ඤතරෙන නිමන්තනසාදියනං, සන්තං භික්ඛුං අනාපුච්ඡනා, භත්තියසරතො අඤ්ඤසරුපසඬකමනං, මජ්ඣන්තිකානතික්කමො, සමයාපදානං අභාවොති ඉමානෙත්ථ පඤ්ච අඬිගාති.

චාරිත්තසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. මහානාමසික්ඛාපදවණ්ණනා

303. සත්තමෙ මහානාමොති සුක්කොදනස්ස පුත්තො අනුරුද්ධත්ථෙරස්ස, සත්ථු ච ඡෙට්ඨහාතා. ආනන්දත්ථෙරො අමිතොදනස්ස පුත්තො, නන්දත්ථෙරො පන සුද්ධොදනස්සෙව.

305. පාළියං කාලං ආහරිස්සපාති අජ්ජතනං කාලං විතිනාමෙස්සප්, ස්වෙ භෙසජ්ජං හරිස්සපාති වා අත්ථො. “අත්ථි පචාරණා භෙසජ්ජපරියන්තා ව රත්තිපරියන්තා වා”ති තතියකොට්ඨාසෙ නියමිතමෙව භෙසජ්ජං නියමිතකාලන්තරෙයෙව ගහෙනබ්බං, න තතො බහි. ඉතරථා විසුං පයොජනං නත්ථිති දට්ඨබ්බං. සපරියන්තා සඬ්ඝපචාරණා, තදුත්තරි භෙසජ්ජවිඤ්ඤත්ති, අභිලානතාති ඉමානෙත්ථ තිණි අඬගාති.

මහානාමසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. උයුත්තසෙනාසික්ඛාපදවණ්ණනා

315. අට්ඨමෙ එකමෙකන්ති එත්ථ දුච්චිනීපි තිච්චිනීපි සෙනා සඬගස්හති. උයුත්තචතුරඬගසෙනාදස්සනාය තථාරූපපච්චයාදිං විනා ගමනං, අනනුඤ්ඤාතොකාසෙ දස්සනන්ති ඉමානෙත්ථ ද්වෙ අඬගාති.

උයුත්තසෙනාසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. සෙනාවාසසික්ඛාපදවණ්ණනා

319. නවමෙ සෙනාය චතුත්ථො සූරියත්ථඬගමො, අභිලානතාති ඉමානෙත්ථ ද්වෙ අඬගාති.

සෙනාවාසසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. උයොයාධිකසික්ඛාපදවණ්ණනා

322. දසමෙ පාළියං කති තෙ ලක්ඛානි ලද්ධානීති කිත්තකා තයා ලද්ධානි අත්ථො. උයොයාධිකාදිදස්සනාය තථාරූපපච්චයං විනා ගමනං, අනනුඤ්ඤාතොකාසෙ දස්සනන්ති ඉමානෙත්ථ ද්වෙ අඬගාති.

උයොයාධිකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිට්ඨිතො අවෙලකචග්ගො පඤ්චමො.

6. සුරාපානවග්ගො

1. සුරාපානසික්ඛාපදවණ්ණනා

328. ඡට්ඨවග්ගස්ස පට්ඨමෙ පාළියං කිණ්ණපක්ඛිත්තාති පිට්ඨපුචාදිං අපක්ඛිපිත්වා කිණ්ණසඬබාතං ධඤ්ඤඬකුරාදිසුරාබීජං පක්ඛිපිත්වා කතා. සම්භාරසංයුත්තාති සාසපාදිඅනෙකසම්භාරෙහි සඤ්ඤත්තා.

මධුකතාලනාලිකෙරාදිපුජ්ඣාදිරසො චිරපරිවාසිතො පුජ්ඣාසවො නාම. තථා පනසාදි ඵලාසවො. මුද්දිකරසො මධිවාසවො. උච්ඡුරසො ගුලාසවො. තිඵලතිකටුකාදිනානාසම්භාරානං රසො චිරපරිවාසිතො සම්භාරසංයුත්තො. ඛිජතො පට්ඨායාති යථාචුත්තානං පිට්ඨාදීනං මජ්ජන්ඨාය භාජනෙ පක්ඛිත්තකාලතො පට්ඨාය.

329. ලොණසොචිරකං සුත්තඤ්ච අනෙකෙහි දඬිබසම්භාරෙහි අභිසංඛිතො හෙසජ්ජවිසෙසො. උය්‍යුත්තසික්ඛාපදානං අවිත්තකලොකවජ්ජෙසු ලොකවජ්ජතා පුබ්බෙ චුත්තනායාවාති තත්ථ කිඤ්චිපි අවත්වා ඉධ තෙහි අසාධාරණවත්ථුච්චිසෙසසිද්ධාය අවිත්තකපක්ඛෙපි අකුසලවිත්තතාය තං ලොකවජ්ජතාදිවිසෙසං දස්සෙතුමෙව “චත්ථුඅජානනතාය චෙත්ථා” තිආදිනා චුත්තන්ති වෙදිතඬිබං. යං පනෙත්ථ චත්තඬිබං, තං පට්ඨමපාරාජිකවණ්ණනායං විත්ථාරතො සාරත්ථදීපනියං විරද්ධට්ඨානවිසොධනවසෙන චුත්තන්ති තත්ථෙව ගහෙතඬිබං. මජ්ජභාවො, තස්ස පානඤ්චාති ඉමානෙත්ථ ද්වෙ අඬිගාති.

සුරාපානසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. අඬිගුලිපතොදකසික්ඛාපදවණ්ණනා

330. දුතියෙ හසාධිජ්ජායතා, උපසම්පන්නස්ස කායෙන කායාමසන්නති ඉමානෙත්ථ ද්වෙ අඬිගාති.

අඬිගුලිපතොදකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. හසධම්මසික්ඛාපදවණ්ණනා

338. තතියෙ පාළියං හසධම්මෙ හසධම්මසඤ්ඤීතිආදීසු උජ්ඣවාදිමත්තං කිං හසධම්මො හොතීති ගහණවසෙන සති කරණියෙ කරියමානං හසධම්මං හසධම්මොති ගහණවසෙන අත්ථො වෙදිතඬිබො. උස්සාරෙන්නොති උදකෙ යීතං නාවං තීරෙ ආරොපෙන්නො.

පතනුජ්ජතනවාරෙසුති උදකස්ස උපරිතලෙ මණ්ඩුකගතියා පතනුජ්ජතනවසෙන ගමනත්ථං ඛිත්තාය ඵකිස්සා කථලාය වසෙන චුත්තං. උදකස්ස උපරිගොජ්ඣකතා, හසාධිජ්ජායෙන කීළනන්ති ද්වෙ අඬිගාති.

හසධම්මසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. අනාදරියසික්ඛාපදවණ්ණනා

344. චතුත්තෙ භුක්තානුලොමන්ති මහාපදෙසා. අට්ඨකථාතිපි වදන්ති. උපසම්පන්නස්ස පඤ්ඤත්තෙන වචනං, අනාදරියකරණන්ති ද්වෙ අඬගාති.

අනාදරියසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. භිංසාපනසික්ඛාපදවණ්ණනා

345. පඤ්චමෙ උපසම්පන්නතා, තස්ස දස්සනසවනවිසයෙ භිංසාපෙතුකාමතාය වායමනන්ති ද්වෙ අඬගාති.

භිංසාපනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. ජොතිසික්ඛාපදවණ්ණනා

354. ඡට්ඨෙ අලාතං පතිතන්ති අග්ගිකපාලතො ඛහි පතිතං. විජ්ඣාතන්ති විජ්ඣාතං අලාතං කපාලග්ගිමහි පක්ඛිපිත්වා ජාලෙන්තස්ස පාවිත්තියං, තථා කෙවලං ඉන්ධනං පාතෙන්තස්සපි විජ්ඣාතං කපාලග්ගිං මුඛවාතාදිනා උජ්ජාලෙන්තස්සපි. ගිලානතාදිකාරණාභාවො, විසිඛිබ්බතුකාමතා, සමාදහනන්ති තිණි අඬගාති.

ජොතිසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. නභානසික්ඛාපදවණ්ණනා

357. සත්තමෙ පාළියං නගරෙ ථකිතෙති එත්ථ රඤ්ඤා විරං නභාසිතුකාමෙන “අහං ඛහි උය්‍යානෙ කතාරක්ඛො වසිස්සාමි, නගරං ථකෙත්වා ගොපෙථා”ති අනුඤ්ඤාතා, තෙ ථකිංසුති දට්ඨබ්බං. අසම්භින්නෙනාති අනට්ඨෙන, තං දිවසං පුන අග්ගහිතාලඬකාරෙන පබුද්ධමත්තෙනාති අධිප්පායො. මජ්ඣිමදෙසෙ උභයකද්ධමාසනභානං, සමයාදීනං අභාවොති ද්වෙ අඬගාති.

නභානසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. දුබ්බණ්ණකරණසික්ඛාපදවණ්ණනා

368. අට්ඨමෙ පටිලද්ධනවච්චරෙනාති එත්ථ පුබ්බෙ අකතකප්පං කතිපාහං නිවාසනත්ථාය තාවකාලිකවසෙන ලද්ධමිපි සඬගස්හතීති වදන්ති.

369. “නවං නාම අකතකප්ප”න්ති සාමඤ්ඤතො චුත්තත්තා අඤ්ඤෙන භික්ඛුනා කප්පබ්බන්දුං දත්වා පරිභුත්තං චීවරං, තෙන වා, තතො ලහිත්වා

අඤ්ඤාන වා කෙනවි දිත්තමිපි කතකප්පමෙව නවං නාම න භොතීති දට්ඨබ්බං. “නිවාසෙතුං වා පාරුපිතුං වා”ති චුත්තත්තා අංසබද්ධකාසාවම්පි පාරුපිතබ්බතො කප්පං කාතබ්බන්ති වදන්ති. වම්මකාරනීලං නාම වම්මං නීලවණ්ණං කාතුං යොජියමානං නීලං. පකතිනීලමෙවාති කෙවි. යථාචුත්තවීරස්ස අකතකප්පතා, අනට්ඨවීරාදිතා, නිවාසනාදිතාති තිණි අඬගානි.

දුබ්බණ්ණකරණසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. විකප්පනසික්ඛාපදවණ්ණනා

374. නවමෙ යෙනාති යෙන සද්ධිං, යස්ස සන්තිකෙති අත්ථො. සාමං විකප්පිතස්ස අපච්චුද්ධාරො, විකප්පනුපගච්චරතා, අවිස්සාසෙන පරිභොගොති තිණි අඬගානි.

විකප්පනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. වීරඅපනිධානසික්ඛාපදවණ්ණනා

378. දසමෙ පාළියං අත්තමසො භසාපෙක්ඛොපීති අපි-සද්දෙන අථෙය්‍යාවිත්තං කොධෙන දුක්ඛාපෙතුකාමං, අවණ්ණං පකාසෙතුකාමඤ්ච සඬගය්හති. තෙනෙව “තිවෙදන”න්ති චුත්තං. උපසම්පන්නස්ස පත්තාදීනං අපනිධානං, විභෙසෙතුකාමතාදීති ද්වෙ අඬගානි.

වීරඅපනිධානසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිට්ඨිතො සුරාපානවග්ගො ඡට්ඨො.

7. සප්පාණකවග්ගො

1. සඤ්චිච්චපාණසික්ඛාපදවණ්ණනා

382. සත්තමස්ස පයමෙ උසුං සරං අසති බිපතීති ඉස්සාසො. න භෙත්ථ කිඤ්චි ජීවිතං නාම විසුං තිට්ඨතීති සම්බන්ධො. තත්ථ පාණෙනි සත්තෙ. අප්පමත්තෙන වත්තං කාතබ්බන්ති යථා පාණකානං විභෙසාපි න භොති, එවං සල්ලක්ඛෙත්වා ඔතාපනසම්මජ්ජනාදිවත්තං කාතබ්බං. සෙසං චුත්තනයමෙව.

සඤ්චිච්චපාණසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. සප්පාණකසික්ඛාපදවණ්ණනා

387. දුතියෙ උදකසණ්ඨානකප්පදෙසෙති කද්දමපාසාණාදිභූමියං. තත්ථාති ආසිත්තෙ කප්පියඋදකෙ. සෙසං චුත්තනයමෙව.

සප්පාණකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. උක්කොටනසික්ඛාපදවණ්ණනා

392. තතියෙ “තස්ස භික්ඛුනො සන්තිකං ගන්ත්වා” ති චුත්තත්තා යස්ස අධිකරණං සඨසකම්මෙන නිහතං, තස්ස සම්මුඛෙ එව උක්කොටෙන්තස්ස පාවිත්තියං. පරම්මුඛෙ පන දුක්කටමෙව.

395. “ධම්මකම්මෙ අධම්මකම්මසඤ්ඤී උක්කොටෙති, අනාපත්ති” ති චුත්තත්තා අනාදරියතාදි විය උක්කොටනං සයං අකුසලං න හොති, ධම්මකම්මසඤ්ඤාය, පන විමතියා ව උක්කොටනෙනෙව අකුසලං හොති. යථාධම්මං නිහතතා, ජානනා, උක්කොටනාති තිණි අඬගාති.

උක්කොටනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. දුට්ඨුල්ලසික්ඛාපදවණ්ණනා

399. චතුත්ථෙ ආපත්තිං ආපජ්ජතියෙවාති ධුරනික්ඛෙපපක්ඛෙ චුත්තං. චත්ථුපුග්ගලොති ආපන්නපුග්ගලො. ඡාදෙතුකාමතාය හි සති එව අවස්සං අඤ්ඤස්ස ආරොචනං චුත්තං, චත්ථුපුග්ගලස්ස ව ආරොචනා නාම න හොතීති පටිච්ඡාදනමෙවාති අධිප්පායො. කොටි ඡින්නා හොතීති ඡාදෙස්සාමීති ධුරනික්ඛෙපෙ සතිපි පුග්ගලපරම්පරාය ගච්ඡන්ති ආපත්තිකොටි ඡිජ්ජති.

400. “අනුපසම්පන්නස්ස සුක්කච්ඡිස්සට්ඨි ව කායසංසග්ගො වාති අයං දුට්ඨුල්ලඅජ්ඣාචාරො නාමා” ති ඉදං දුට්ඨුල්ලාරොචනසික්ඛාපදට්ඨකථායං “අනුපසම්පන්නස්ස...පෙ.... ආදිතො පඤ්ච සික්ඛාපදාති දුට්ඨුල්ලො නාම අජ්ඣාචාරො, සෙසාති අදුට්ඨුල්ලො. සුක්කච්ඡිස්සට්ඨිකායසංසග්ගදුට්ඨුල්ලඅත්තකාමා පනස්ස අජ්ඣාචාරො නාමා” ති (පාවි. අට්ඨ. 82) ඉමිනා වචනෙන විරුජ්ඣතීති විමංසිතබ්බං. පුග්ගලපෙමෙන ඡාදයතො චෙත්ථ “අඤ්ඤෙ ගරහිස්සන්ති” ති භයවසෙන ඡාදනක්ඛණෙ පටිසොච උප්පජ්ජතීති “දුක්ඛවෙදන”න්ති චුත්තත්ති දට්ඨබ්බං. උපසම්පන්නස්ස දුට්ඨුල්ලාපත්තිජානනං, පටිච්ඡාදෙතුකාමතාය ධුරනික්ඛෙපොති ද්වෙ අඬගාති.

දුට්ඨුල්ලසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. ඌනවීසතිවස්සසික්ඛාපදවණ්ණනා

402. පඤ්චමෙ රූපසිප්පන්ති භෙරඤ්ඤිකසිප්පං. ගබ්භෙ සයිතකාලෙන සද්ධිං විසතිමං වස්සං පරිපුණ්ණමස්සාති ගබ්භවීසො.

404. නික්ඛමනීයපුණ්ණමාසීති සාවණමාසස්ස පුණ්ණමියා ආසාල්භීපුණ්ණමියා අනන්තරපුණ්ණමී. පාටිපදදිවසෙති පච්ඡිමිකාය වස්සුපනායිකාය. ද්වාදස මාසෙ මාත්‍ර කුච්ඡස්මිං වසිත්වා මහාපචාරණාය ජාතං උපසම්පාදෙන්තිති අත්ථො. “තිංස රත්තින්දිවො මාසො, ද්වාදසමාසිකො සංවච්ඡරො”ති (අ. නි. 3.71; 8.43; විහ. 1023) වචනතො “වත්තාරො මාසා පරිභායන්ති”ති වුත්තං. වස්සං උක්කඬ්ඨන්තිති වස්සං උද්ධං කඬ්ඨන්ති, “එකමාසං අධිකමාසො”ති ඡඩ්ඛෙත්වා වස්සං උපගච්ඡන්තිති අත්ථො. තස්මා තතියො තතියො සංවච්ඡරො තෙරසමාසිකො භොති. තෙ ද්වෙ මාසෙ ගහෙත්වාති නික්ඛමනීයපුණ්ණමාසතො යාව ජාතදිවසභූතා මහාපචාරණා. තාව යෙ ද්වෙ මාසා අනාගතා, තෙසං අත්ථාය අධිකමාසතො උද්ධෙ ද්වෙ මාසෙ ගහෙත්වා. තෙනාහ “යො පචාරෙත්වා විසතිවස්සො භවිස්සති”තිආදි. “නික්කඬ්ඛා හුත්වා”ති ඉදං අට්ඨාරස්න්තං වස්සානං එකඅධිකමාසෙ ගහෙත්වා තතො විසතියා වස්සෙසුපි වාතුද්දසිඅත්ථාය චතුත්තං මාසානං පරිභාපනෙන සබ්බදා පරිපුණ්ණවිසතිවස්සතං සන්ධාය වුත්තං. පචාරෙත්වා විසතිවස්සො භවිස්සතිති මහාපචාරණාදිවසෙ අතික්කන්තෙ ගබ්භවස්සෙන සහ විසතිවස්සො භවිස්සතිති අත්ථො. තස්මාති යස්මා ගබ්භමාසාපි ගණනුපගා භොන්ති, තස්මා. එකවිසතිවස්සොති ජාතියා විසතිවස්සං සන්ධාය වුත්තං.

406. අඤ්ඤං උපසම්පාදෙතිති උපජ්ඣායො, ආචරියො වා හුත්වා උපසම්පාදෙති. සොපීති උපසම්පාදෙන්තොපි අනුපසම්පන්නො. ඌනවීසතිවස්සතා, තං ඤාත්වා උපජ්ඣායෙන හුත්වා උපසම්පාදනන්ති ද්වෙ අඩ්ඨගාති.

ඌනවීසතිවස්සසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. ථෙය්‍යසත්ථසික්ඛාපදවණ්ණනා

409. ඡට්ඨෙ ථෙය්‍යසත්ථභාවො, ඤාත්වා සංවිධානං, අවිසඬ්ඨකෙනෙන ගමනන්ති තිණි අඩ්ඨගාති.

ථෙය්‍යසත්ථසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

412. සත්තමං වුත්තනයමෙව.

8. අරිට්ඨසික්ඛාපදවණ්ණනා

417. අරිට්ඨමෙ අන්තරායන්ති අන්තරා වෙමජ්ඣෙ ඵති ආගච්ඡතීති අන්තරායො, දිට්ඨධම්මිකාදිඅනත්ථො. ආනන්තරියධම්මාති අනන්තරෙ භවෙ ඵලනිබ්බත්තනෙ නියුත්තා වෙනනාදිධම්මාති අත්ථො. “න සග්ගස්සා”ති ඉදං භික්ඛුනිදුසනකම්මස්ස ආනන්තරියත්තාභාවතො වුත්තං. අරියසාවිකාසු, පන කල්‍යාණපුපුජ්ජනභූතාය ව බලක්කාරොන දුසෙන්තස්ස ආනන්තරියසඅසමෙව. මොක්ඛන්තරායිකතා පන ලොලායපි පකතත්තභික්ඛුනියා දුසකස්ස තස්මිං අත්තභාවෙ මග්ගුප්පත්තියා අභාවතො වුත්තා.

තස්මිං අත්තභාවෙ අනිවත්තනකා අහෙතුකඅකිරියනත්ථිකදිට්ඨියොව නියතම්ච්ඡාදිට්ඨිධම්මා. පණ්ඩකාදීනං ගහණං නිදස්සනමත්තං. සබ්බාපි දුහෙතුකාහෙතුකපටිසන්ධියො විපාකන්තරායිකාව දුහෙතුකානම්පි මග්ගානුප්පත්තිතො.

අයන්ති අරිට්ඨො. රසෙන රසන්ති අනවජ්ජෙන පච්චයපරිභුඤ්ජනරසෙන පඤ්චකාමගුණපඅභොගරසං සමානෙත්වා. උපනෙන්නො වියාති සටෙන්තො විය, සො ඵව වා පායො.

අට්ඨිකඛිකලූපමාති ඵත්ථ අට්ඨි ඵව නිම්මංසතාය කඛිකලන්ති ව වුච්චති. පලිභඤ්ජනට්ඨෙනාති අවස්සං පතනට්ඨෙයන. අධිකුට්ඨනට්ඨෙයනාති අති විය කුට්ඨනට්ඨෙයන. පාළියං “තථාහං භගවතා..පෙ.... නාලං අන්තරායායා”ති ඉදං චත්ථඅනුරූපතො වුත්තං. ඵවං පන අග්ගහෙත්වා අඤ්ඤෙතපි ආකාරොන යං කිඤ්චි භගවතා වුත්තං විපරීතතො ගහෙත්වා පරෙහි වුත්තෙපි අමුඤ්චිත්වා වොහරන්තස්සාපි වුත්තනායානුසාරොන තදනුගුණං සමනුභාසනකම්මවාචං යොජෙත්වා ආපත්තියා ආරොපෙතුං, ආපත්තියා අදස්සනාදීසු තීසු යං කිඤ්චි අභිරුචිතං නිමිත්තං කත්වා උක්ඛෙපනීයකම්මං කාතුඤ්ච ලබ්භති. සමනුභාසනං අකත්වාපි “මායස්මා ඵවං අවවා”ති භික්ඛුහි වුත්තමත්තෙ ලද්ධියා අප්පට්ඨිස්සජ්ජනපච්චයාය දුක්කටාපත්තියාපි උක්ඛෙපනීයකම්මං කාතුමිපි වට්ටනෙවාති දට්ඨබ්බං. ධම්මකම්මතා, සමනුභාසනාය අප්පට්ඨිස්සජ්ජනන්ති ද්වෙ අඛිගාති.

අරිට්ඨසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. උක්ඛිත්තසම්භොගසික්ඛාපදවණ්ණනා

424. නවමෙ “උක්ඛිත්තො අනොසාරිතො” ති වුත්තත්තා අරිට්ඨස්ස උක්ඛෙපනීයකම්මං කතන්ති දට්ඨබ්බං.

425. පාළියං “එකච්ඡන්තෙ” ති සාමඤ්ඤතො වුත්තත්තා නානුපවාරෙපි එකච්ඡන්තෙ නිපජ්ජතෙ පණ්ණත්තිං අජානන්තස්ස අරහතොපි උක්ඛිත්තානුවත්තකානම්පි පාවිත්තියමෙව. අකතානුධම්මතා, ඤත්වා සම්භොගාදිකරණන්ති ද්වෙ අඬගානි.

උක්ඛිත්තසම්භොගසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. කණ්ටකසික්ඛාපදවණ්ණනා

428. දසමෙ පිරොති සම්බොධනත්ථෙ නිපාතපදං. සෙසං අනන්තරසික්ඛාපදද්වයෙ වුත්තනයමෙව.

කණ්ටකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිට්ඨිතො සප්පාණකවග්ගො සත්තමො.

8. සහධම්මිකවග්ගො

1. සහධම්මිකසික්ඛාපදවණ්ණනා

434. අට්ඨමවග්ගස්ස පයමෙ උපසම්පන්නස්ස පඤ්ඤත්තෙන වචනං, අසික්ඛිතුකාමස්ස ලෙසෙන එවං වචනන්ති ද්වෙ අඬගානි.

සහධම්මිකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. විලෙඛනසික්ඛාපදවණ්ණනා

438. දුතියෙ අලජ්ජිතාති අලජ්ජිතාය. එවං සෙසෙසුපි. සඤ්චිච්ච ආපත්තිං ආපජ්ජන්තිආදි භික්ඛුභික්ඛුනීනඤ්ඤෙව වුත්තං අලජ්ජිලක්ඛණං, සාමණෙරාදීනං, පන ගහට්ඨානඤ්ඤෙව සාධාරණවසෙන යථාසකං සික්ඛාපදවිතික්කමනපටිගුහනාදිතො වෙදිතබ්බං. ලජ්ජිලක්ඛණෙපි එසෙව නයො. කිඤ්චාපි කුක්කුච්චෙ උප්පන්නෙපි මද්දිත්වා කරොන්තො, කප්පියෙ අකප්පියසඤ්ඤිතාය කරොන්තොපි තඬ්ඛණිකාය අලජ්ජිතාය එවං කරොන්ති. තථාපි කුක්කුච්චාදිහෙදෙ විසුං ගහිතාති දට්ඨබ්බං.

වජ්ජිපුත්තකා දසවත්ථුදීපකා.
පරුපහාරඅඤ්ඤාණකඬබාපරවිතාරණාදිවාදානි එත්ථ අරහත්තං
පටිජානන්තානං කුහකානං සුක්කච්ඡස්සට්ඨිං දිස්වා “මාරකායිකා දෙවතා

අසුචිං උපසංභරන්ති’ තිගාහිනො පරුපහාරවාදා නාම. අරහතො සබ්බෙසං ඉත්ථිපුරිසාදිනං නාමාදිජානනෙ අඤ්ඤාණං, තත්ථ සන්තිට්ඨානභාවෙන කඬ්ඛා, පරතො සුත්වා නාමාදිජානනෙන පරවිතාරණො අත්ථිතිවාදිනො අඤ්ඤාණවාදා, කඬ්ඛවාදා, පරවිතාරණවාදා ච තෙසං, මහාසඬ්ඛිකාදිනඤ්ච විභාගො කථාවත්ථුප්පකරණෙ වුත්තො.

චත්තාරො මග්ගා ච ඵලානි වානි එත්ථ ච-කාරෙන අභිඤ්ඤාපටිසම්භිදාපි සඬ්ඛිතානි දට්ඨබ්බං. කෙවිති පරියත්තිධරා ධම්මකථිකා. පුන කෙවිති පටිපත්තිධරා පංසුකුලිකත්ථෙරා. ඉතරෙ පනාතිආදීසු අයං අධිප්පායො – ධම්මකථිකත්ථෙරා පන පංසුකුලිකත්ථෙරෙහි ආහතං සුත්තං සුත්වා –

“යාව තිට්ඨන්ති සුත්තන්තා, විනයො යාව දිස්සති;
තාව දක්ඛන්ති ආලොකං, සුරියෙ අබ්භුට්ඨිතෙ යථා.

“සුත්තන්තෙසු අසන්තෙසු, පමුට්ඨෙ විනයම්භි ච;
තමො භවිස්සති ලොකෙ, සුරියෙ අත්ථඬ්ඛිතෙ යථා.

“සුත්තන්තෙ රක්ඛිතෙ සන්තෙ, පටිපත්ති භොති රක්ඛිතා;
පටිපත්තියං යිතො යිරො, යොගක්ඛෙමා න ධංසති’ ති. (අ. නි. අට්ඨ. 1.1.130) –

ඉදං සුත්තං ආහරිත්වා අත්තනොච වාදං පතිට්ඨපෙන්නා පාරාජිකානාපජ්ජනවසෙන යිතා පටිපත්තිසඬ්ඛිතා පරියත්තියෙව මූලන්ති ආහංසුති. තෙනාහ “සථෙ පඤ්ච භික්ඛූ චත්තාරි පාරාජිකානි රක්ඛණකා...පෙ.... සාසනං වුඩ්ඪිං විරුල්භිං ගමයිස්සන්ති’ ති. එතෙන ච පරික්ඛිණෙ කාලෙ ලජ්ජිගණං අලහන්තෙන විනයධරෙන අලජ්ජිනොපි පකතත්තෙ සඬ්ඛිතෙත්වා තෙහි සහ ධම්මාමිසසම්භොගං සංවාසං කරොන්තෙන බහු කුලපුත්තෙ උපසම්පාදෙත්වා සාසනං පග්ගහෙතුං වට්ටතිති ඉදං සිජ්ඣතිති දට්ඨබ්බං. ගරහිතුකාමතා, උපසම්පන්නස්ස සන්තිකෙ සික්ඛාපදවිච්ඡේෂණානන්ති ද්වෙ අඬ්ඛානි.

විලෙඛනසික්ඛාපදවිච්ඡේෂණා නිට්ඨිතා.

3. මොහනසික්ඛාපදවිච්ඡේෂණා

444. තතියෙ පාළියං කො පන වාදො භියොයාති තෙහි අඤ්ඤෙහි භික්ඛූහි දිට්ඨද්වත්තිවාරතො භියොයා පන විත්ථාරෙන උද්දිසියමානෙ පාතිමොක්ඛෙ

නිසින්නපුබ්බතා අත්ථි වෙ, තත්ථ කිමෙව වත්තබ්බං, ආපත්තිමොක්ඛො නත්ථි එවාති අධිප්පායො. තඤ්ච යථාධම්මො කාරෙතබ්බොති තන්ති කාරණත්ථෙ උපයොගවචනං, තායාති අත්ථො. යථා ධම්මො ච විනයො ච යිතො, තථා තාය ආපත්තියා කාරෙතබ්බොති චුත්තං හොති. මොභාරොපනං, තික්ඛත්තුං සුතභාවො, මොහෙතුකාමස්ස මොහනන්ති තීණි අඬගානි.

මොහනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. පහාරසික්ඛාපදවණ්ණනා

451. චතුත්ථෙ පාළියං කායපට්ඨද්ධෙන වාති එත්ථ පාසාණාදිනිස්සග්ගියපහාරොපි සඬගහිතො.

452. රත්තචිත්තොති කායසංසග්ගරාගෙන චුත්තං. මෙටුනරාගෙන පන පහාරතො පුරිසාදීසු දුක්ඛට්ඨෙව. මොක්ඛාධිප්පායෙන දණ්ඩකොටියා සප්පාදිං සට්ඨෙත්වා මණ්ඩුකාදිං මොචෙන්තස්සපි අනාපත්ති එව. කුපිතතා, උපසම්පන්නස්ස න මොක්ඛාධිප්පායෙන පහාරොති ද්වෙ අඬගානි.

පහාරසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. තලසත්තිකසික්ඛාපදවණ්ණනා

457. පඤ්චමෙ න පහරිතුකාමතාය දින්නත්තා දුක්ඛට්ඨති එත්ථ කිමිදං දුක්ඛට්ඨං, පහාරපච්චයා, උදාහු උග්ගිරණපච්චයාති? උග්ගිරණපච්චයාව, න පහාරපච්චයා. න හි පහරිතුකාමතාය අසති තප්පච්චයා කාවි ආපත්ති යුත්තා, උග්ගිරණස්ස පන අත්තතො සභාවෙන අසණ්ඨිතත්තා තප්පච්චයා පාවිත්තියං න ජාතං, අසුද්ධචිත්තෙන කතපයොගත්තා ච එත්ථ අනාපත්ති න යුත්තාති දුක්ඛට්ඨං චුත්තන්ති ගහෙතබ්බං.

458. පුබ්බෙති අනන්තරසික්ඛාපදෙ. සෙසං අනන්තරසදිසමෙව.

තලසත්තිකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. අමුලකසික්ඛාපදවණ්ණනා

459. ඡට්ඨෙ “අත්තපරිත්තාණං කරොන්තා”ති ඉදං න ච වෙරමුලිකා අනුද්ධංසනාති දස්සනත්ථං චුත්තං. අනුද්ධංසනක්ඛණෙ පන කොපචිත්තමෙව උප්පජ්ජති. තෙනෙව “දුක්ඛවෙදන”න්ති චුත්තං. සෙසං චුත්තනයමෙව.

අමුලකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. කුක්කුච්චුප්පාදනසික්ඛාපදවණ්ණනා

464. සත්තමෙ උපසම්පන්නස්ස අභාසුකාමතා, කුක්කුච්චුප්පාදනන්ති ද්වෙ අඬගානි.

කුක්කුච්චුප්පාදනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. උපස්සුතිසික්ඛාපදවණ්ණනා

471. අට්ඨමෙ සුයාතීති සුති, වචනං. තස්සා සමීපං උපස්සුති. සුයාති එත්ථාති සුතීති එවඤ්ඤි අත්ථෙ ගය්හමානෙ සවනට්ඨානසමීපෙ අඤ්ඤස්මිං අස්සවනට්ඨානෙ තිට්ඨතීති ආපජ්ජති. අට්ඨකථායඤ්ච උපස්සුති-සද්දස්සෙව අත්ථං දස්සෙතුං “යත්ථ යත්ථා” තිආදි චුත්තං, න සුති-සද්දමත්තස්ස.

473. එකපරිච්ඡෙදානීති කදාපි අකිරියතො, කදාපි කිරියතො සමුට්ඨානසාමඤ්ඤෙන චුත්තං. උපසම්පන්නෙන වොදනාධිප්පායො, සවනන්ති ද්වෙ අඬගානි.

උපස්සුතිසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. බියානසික්ඛාපදවණ්ණනා

474. නවමෙ ධම්මකම්මතා, ජානනං, ඡන්දං දත්ථා බියානන්ති තීණි අඬගානි.

බියානසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. පක්කමනසික්ඛාපදවණ්ණනා

481. දසමෙ විනිවිජයකථාය ධම්මිකතා, තං ඤත්ථා කම්මතො පට්ඨාය එකසිමට්ඨස්ස සමානසංවාසිකස්ස හත්ථපාසවිජ්ජනන්ති ද්වෙ අඬගානි.

පක්කමනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

11. දුබ්බලසික්ඛාපදවණ්ණනා

484. එකාදසමෙ උපසම්පන්නස්ස ධම්මෙන ලද්ධසම්මුතිතා, සඬ්ඝෙන සද්ධිං විවරං දත්ථා බියයිතුකාමතාය බියානන්ති ද්වෙ අඬගානි.

දුබ්බලසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

489. ද්වාදසමං චුත්තනයමෙව.

නිට්ඨිතො සහධම්මිකවග්ගො අට්ඨමො.

9. රාජවග්ගො

1. අන්තෙපුරසික්ඛාපදවණ්ණනා

499. නවමවග්ගස්ස පට්ඨමෙ පාළියං සංසුද්ධගහණිකොති එත්ථ ගහණිති ගබ්භාසයසඤ්ඤිතො මාත්‍ර කුච්ඡිප්පදෙසො, පුරිසන්තරසුක්කාසම්ච්චිට්ඨතාය සංසුද්ධගහණිකො. අභිසිත්තබත්තියතා, උභින්නම්පි සයනිසරතො අනික්ඛන්තතා, අප්පට්ඨංවිදිතස්ස ඉන්ද්‍රිලාතික්කමොති තිණි අඬගානි.

අන්තෙපුරසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. රතනසික්ඛාපදවණ්ණනා

506. දුතියෙ ආවසංඝසාති එත්ථ අන්තොආරාමෙ වා හොත්‍ර අඤ්ඤත්ථ වා, යත්ථ කත්ථවි අත්තතො වසනට්ඨානං ආවසංඝො නාම. ඡන්දෙනපි හයෙනපිති වඩ්ඪකිආදිසු ඡන්දෙන, රාජවල්ලහෙසු හයෙන. ආකිණ්ණමනුස්සෙපි ජාතෙ...පෙ.... ආසඩ්ඪකන්තීති තස්මි. නිම්මනුස්සට්ඨානෙ පච්ඡා ආකිණ්ණමනුස්සෙ ජාතෙපි විසරිත්වා ගමනකාලෙ අඤ්ඤස්ස අදිට්ඨත්තා තමෙව භික්ඛුං ආසඩ්ඪකන්ති. පතිරූපං නාම කප්පියහණ්ඩෙ සයං පංසුකුලං ගහෙත්වා අකප්පියහණ්ඩෙ පතිරූපානං උපාසකාදීනං දස්සෙත්වා චෙතියාදිපුඤ්ඤෙ නියොජනං වා දාපෙත්වා නිරපෙක්ඛගමනං වා. සමාදාපෙත්වාති යාවිත්වා. පරසන්තකතා, විස්සාසග්ගාහපංසුකුලසඤ්ඤානං අභාවො, අනනුඤ්ඤාතකාරණං උග්ගහණාදි වාති තිණි අඬගානි.

රතනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. විකාලගාමප්පවිසනසික්ඛාපදවණ්ණනා

508. තතියෙ පාළියං හයකටන්ති රාජවොරාදිහයං වා රොගාමනුස්සදුබ්භික්ඛකන්තාරාදිහයං වා ආරබ්භ පවත්තං. විසිඛාකටන්ති සුනිවිට්ඨාදිවිථිකට්ඨං. කුම්භට්ඨානකටන්ති උදකතිත්ථකට්ඨං, කුම්භදාසිකට්ඨං වා. පුබ්බපෙතකටන්ති අතීතඤාතිකට්ඨං. නානත්තකටන්ති චුත්තාහි, වක්ඛමානාහි ව විමුත්තං නානාසභාවං නිරත්ථකකට්ඨං. ලොකක්ඛායිකන්ති “අයං ලොකො කෙන නිම්මිතො” තිආදිනා ලොකසභාවක්ඛානවසෙන පවත්තනකට්ඨා. එවං සමුද්දක්ඛායිකා වෙදිතබ්බා. ඉති හවො ඉති අහවොති යං වා තං වා නිරත්ථකකාරණං වත්වා පවත්තිතකට්ඨා ඉතිහවාහවකට්ඨා. එත්ථ ව හවො සස්සතං, වුඩ්ඪි, කාමසුඛඤ්ඤාති තිවිධො, අහවො තබ්බිපරිතවසෙන.

ඉති ඉමාය ඡබ්බිධාය ඉතිහවාහවකථාය සද්ධිං ද්වත්තිංසතිරච්ඡානකථා නාම භොන්ති. අථ වා පාළියං සරූපතො අනාගතාපි අරඤ්ඤපබ්බතනදීදිපකථා ඉති-සද්දෙන සඬගභෙත්වා ද්වත්තිංසතිරච්ඡානකථාති වුච්චන්ති. ඉති වාති එත්ථ ඉති-සද්දො පකාරත්ථෙ. වා-සද්දො විකප්පත්ථෙ. තස්මා එවං පකාරං ඉතො අඤ්ඤං වා තාදිසං නිරත්ථකකථං කථෙතීති අත්ථො ගභෙතබ්බො.

512. උස්සාහං පටිපස්සමිහෙත්වා විහාරං ගච්ඡන්තාති එත්ථ ගාමුපචාරතො ඛනි නික්ඛන්තෙ අන්තරාරාමාදීනමුපචාරං පට්ටියෙ සන්ධාය වුත්තං. ගාමුපචාරබ්හන්තරෙ පන පටිපස්සද්ධුස්සාහානම්පි පුන තමෙව වා අඤ්ඤං වා ගාමං පටිසිතුකාමතාය සති ආපුච්ඡනකිච්චං නත්ථි. “කුලසරෙ වා...පෙ.... ගන්තබ්බ”න්ති ඉදං පන පුරෙහත්තං පට්ටියානං විකාලෙ සඤ්ජාතෙ විකාලෙ ගාමප්පවෙසස්ස ආපුච්ඡිතබ්බතාය වුත්තං. අදින්නාදානෙ වුත්තනයෙනාති දුතියලෙඬ්චුපාතං සන්ධාය වුත්තං.

515. අන්තරාරාමන්තිආදීසුති එත්ථ උස්සවදිවසාදීසු මනුස්සෙහි ගාමෙ පදක්ඛිණං කාරෙත්තං ජීනබ්බිමාදිං පුප්පතුකාමෙහි වා රොගවුපසමාදියත්ථං මනුස්සෙහි යාවිතෙහි වා හික්ඛුහි සුප්පට්ච්ඡන්තාදිවිධිං අකත්වාපි වීරීමජ්ඣකෙනෙව ගාමං පදක්ඛිණං කාතුං වට්ටතීති වදන්ති, තං න ගභෙතබ්බං අනාපත්තිවාරෙ අවුත්තත්තා, “මග්ගා අනොක්කමිත්වා...පෙ.... පාවිත්තිය”න්ති (කඬ්ඛා. අට්ඨ. විකාලගාමප්පවෙසනසික්ඛාපදවණ්ණනා) පටික්ඛිත්තත්තා ව. වෙසාලිං අනුපරියායිත්වා පරිත්තං කරොත්තෙනාපි ආනන්දත්ථෙරෙන සුප්පට්ච්ඡන්තාදිං අකොපෙත්තෙනෙව, අපඤ්ඤත්තෙ වා සික්ඛාපදෙ කතන්ති දට්ඨබ්බං. කෙච් පන “අන්තරාරාමාදිගාමන්තරෙ යීතෙහි ගරුට්ඨානීයානං පච්චුග්ගමනානුග්ගමනාදිවසෙන ගාමවීරීං ඔතරිතුං වට්ටතී”ති වදන්ති, තම්පි අන්තරසරං පටිසන්තං පති කාතුං න වට්ටති එව. අන්තරාරාමාදිකප්පියභූමිං පන උද්දිස්ස ගච්ඡන්තං පති කාතුං වට්ටතීති බායති, වීමංසිතබ්බං. සන්තං හික්ඛුං අනාපුච්ඡනා, අනනුඤ්ඤාතකාරණා විකාලෙ ගාමප්පවෙසොති ද්වෙ අඬ්ඛාති.

විකාලගාමප්පවිසනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. සුවිසරසික්ඛාපදවණ්ණනා

520. චතුත්ථෙ පාළියං වාසිජටෙති වාසිදණ්ඩකෙ. අට්ඨිමයාදිසුවිසරතා, කරණකාරාපනාදිවසෙන අත්තනො පටිලාභොති ද්වෙ අඬ්ඛාති.

සුවිසරසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. මඤ්චපීඨසික්ඛාපදවණ්ණනා

521. පඤ්චමෙ පාළියං ආසයතො, භික්ඛවෙ, මොසපුරිසො වෙදිතඛ්ඛොති භීතජ්ඣාසයවසෙන අයං තුව්ඡපුරිසොති ඤාතඛ්ඛො, භීතාය පච්චයෙ ලොලතාය පුග්ගලස්ස තුව්ඡතා ඤාතඛ්ඛොති අධිජ්ජායො. ඉමස්මිං සික්ඛාපදෙ, ඉතො පරෙසු ච පඤ්චසු අත්තනා කාරාපිතස්ස පටිලාභෙ එව පාවිත්තියං. පරිභොගෙ පනස්ස, අඤ්ඤෙසඤ්ච දුක්කටමෙව. පමාණාතික්කන්තමඤ්චපීඨතා, අත්තනො කරණකාරාපනවසෙන පටිලාභොති ද්වෙ අඬගානි.

මඤ්චපීඨසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. තුලොනද්ධසික්ඛාපදවණ්ණනා

526. ඡට්ඨෙ පොටකිතුලන්ති තිණගච්ඡජාතිකානං තුලං. සෙසං චුත්තනයමෙව.

තුලොනද්ධසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. නිසිදනසික්ඛාපදවණ්ණනා

531-536. සත්තමෙ නිසිදනස්ස පමාණාතික්කන්තා, අත්තනො කරණාදිනා පටිලාභොති ද්වෙ අඬගානි.

නිසිදනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

537-547. ඉමිනා නයෙන අට්ඨමනවමදසමෙසුපි අඬගානි වෙදිතඛ්ඛොති. සෙසං සඛ්ඛත්ථ සුචිඤ්ඤෙසායාමෙවානි.

නිට්ඨිතො රාජවග්ගො නවමො.

බුද්දකවණ්ණනානායො නිට්ඨිතො.

6. පාටිදෙසනීයකණ්ඩො

1. පඨමපාටිදෙසනීයසික්ඛාපදවණ්ණනා

553. පාටිදෙසනීයෙසු පඨමෙ පටිදෙසෙතඛ්ඛාකාරදස්සනන්ති එවං ආපත්තිං නවකස්ස සන්තිකෙ දෙසෙතඛ්ඛාකාරදස්සනං. ඉමිනා ලක්ඛණෙන සම්බහුලානං ආපත්තීනම්පි වුඨ්ඨස්ස සන්තිකෙ ච දෙසෙතඛ්ඛාකාරො සක්කා විඤ්ඤාතුන්ති. තත්‍රායං නයො – “ගාරය්හෙ, ආවුසො, ධම්මෙ ආපජ්ජිං අසජ්ජායෙ පාටිදෙසනීයෙ”ති එවං සම්බහුලාසු. වුඨ්ඨස්ස පන සන්තිකෙ “ගාරය්හං, හන්තෙ, ධම්මං...පෙ....ගාරය්හෙ, හන්තෙ, ධම්මෙ”ති යොජනා වෙදිතඛ්ඛා. තත්ථ අසජ්ජායන්ති සග්ගමොක්ඛන්තරායකරන්ති අත්ථො. අඤ්ඤාතිකාය භික්ඛුනියා අන්තරසරෙ යිතාය හත්ථතො සහත්ථා යාවකාලිකග්ගහණං, අජ්ඣොභරණන්ති ද්වෙ අඬගානි.

පඨමපාටිදෙසනීයසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

558. දුතියෙ පරිපුණ්ණපසම්පන්නාය අනනුඤ්ඤාතාකාරෙන වොසාසනා, අනිච්චාරත්ථා භොජනජ්ඣොභාරොති ද්වෙ අඬගානි.

563. තතියෙ සෙක්ඛසම්මතතා, සරූපවාලෙ අනිමන්තිතතා, ගිලානස්ස අනිච්චහත්තාදිං ගහෙත්ථා භුඤ්ජනන්ති තිණි අඬගානි.

570. චතුත්ථෙ සාසඬ්ඤාතාදිඤ්ඤාසනාසනතා, අනනුඤ්ඤාතං යාවකාලිකං අජ්ජපිසංවිදිතං අජ්ඣාරාමෙ පටිග්ගහෙත්ථා අගිලානස්ස අජ්ඣොභරණන්ති ද්වෙ අඬගානි. සෙසං උත්තානමෙව.

පාටිදෙසනීයවණ්ණනානයො නිට්ඨිතො.

7. සෙබියාකණ්ඩං

1. පරිමණ්ඩලවග්ගවණ්ණනා

576. සෙබියෙසු යස්මා වත්තක්ඛන්ධකෙ (වුළුව. 356 ආදයො) වුත්තවත්තානිපි සික්ඛිතඛිත්තා සෙබියානෙව, තස්මා පාරාජිකාදීසු වියෙත්ථ පාළියං පරිච්ඡෙදො න කතො. වාරිත්තනයදස්සනත්ථස්ථ “යො පන භික්ඛු ඔලම්බෙන්තො නිවාසෙය්‍ය, දුක්කට්”න්ති අවත්වා “සික්ඛා කරණියා”ති සබ්බත්ථ පාළි ආරොපිතා. පදභාජනෙ පන “ආපත්ති දුක්කට්ඨස්සා”ති වුත්තත්තා සබ්බත්ථ අනාදරියකරණෙ දුක්කට්ඨං වෙදිතඛිබ්බං.

අට්ඨචගුලමත්තන්ති මත්ත-සද්දෙන තතො කිඤ්චි අධිකං, ඌනම්පි සඬගණ්හාති. තෙනෙව නිසින්නස්ස චතුරචගුලමත්තම්පි වුත්තං. න භි නිසින්නස්ස චතුරචගුලජ්ජමාණං, ධීතස්ස අට්ඨචගුලමෙවාති සක්කා නියමෙතුං ඌනාධිකත්තසම්භවතො. තස්මා යථා සාරුජ්ජං හොති එවං අට්ඨචගුලානුසාරෙන නිවාසනස්ඤ්ඤෙව අධිජ්ජෙතන්ති ගහෙතඛිබ්බං. තෙනෙව චක්ඛති “යො පන භික්ඛු සුක්ඛජඬිසො වා”තිආදි. කුරුන්දියං “අජානන්තස්ස අනාපත්ති”ති ආදරං කත්වා උග්ගණ්හන්තස්සාපි අජානනං සන්ධාය වුත්තං. තෙනාපි නිරන්තරං නිවාසනපාරුපනවත්තං සික්ඛිතඛිබ්බං, අසික්ඛිතො අනාදරියමෙව. පරිමණ්ඩලවග්ගහණෙන උක්ඛිපිත්වා නිවාසනම්පි පටික්ඛිත්තන්ති ආහ “උක්ඛිපිත්වා වා ඔතාරෙත්වා වා”ති.

සචිත්තකන්ති වත්ථුච්ඡානනචිත්තෙන සචිත්තකං. සාරත්ථදීපනියං පන උපතිස්සත්ථෙරවාදනායෙන ලොකවජ්ජත්තං ගහෙත්වා “වත්ථුච්ඡානනචිත්තෙන, පණ්ණත්තිච්ඡානනචිත්තෙන ච සචිත්තක”න්ති (සාරත්ථ. වී. සෙබියකණ්ඩ 3.576) වුත්තං. තත්ථ ච වත්ථුච්ඡානනං විසුං න වත්තඛිබ්බං. පණ්ණත්තිච්ඡානනෙන තස්සාපි අන්තොගධභාවතො ඉදං වත්ථුං එවං චිතික්කමන්තස්ස ආපත්තීති විජානන්තො භි පණ්ණත්තිං විජානාතීති වුච්චති. උපතිස්සත්ථෙරවාදෙ වෙන්ථ පණ්ණත්තිං අජානිත්වා අපරිමණ්ඩලනිවාසනාදිවත්ථුමෙව ජානන්තස්ස පණ්ණත්තිචිතික්කමානාදරියාභාවා සබ්බසෙබියෙසු අනාපත්ති එව අභිමතා, තඤ්ච න යුත්තං කොසම්බක්ඛන්ධකෙ (මහාව. 451 ආදයො) වච්චකුටියං උදකාවසෙසං යථෙත්තස්ස පණ්ණත්තිච්ඡානනාභාවෙපි ආපත්තියා වුත්තත්තා. වුත්තඤ්චි තත්ථ “තෙන ඛො පන සමයෙන අඤ්ඤතරො භික්ඛු ආපත්තිං ආපන්නො හොති ..පෙ.... සො අපරෙන සමයෙන තස්සා

ආපත්තියා අනාපත්තිදිට්ඨි හොති” තිආදි (මහාව. 451). අට්ඨකථායඤ්චස්ස “ත්ථං එත්ථ ආපත්තිභාවං න ජානාසීති, ආම න ජානාමීති. හොතු ආවුසො, එත්ථ ආපත්තීති, සචෙ හොති, දෙසෙස්සාමීති. සචෙ පන තෙ, ආවුසො, අසඤ්චිච්ච අසනියා කතං, නත්ථි ආපත්තීති. සො තස්සා ආපත්තියා අනාපත්තිදිට්ඨි අහොසී” ති (මහාව. අට්ඨ. 451) වුත්තං, තථා “අධම්මවාදීති උක්ඛිත්තානුවත්තකෙසු අඤ්ඤතරො” ති (මහාව. අට්ඨ. 457-458) ච වුත්තං. ඛන්ධකචත්තානඤ්ඨි සෙබියත්තා තත්ථ වුත්තො නයො ඉමෙසං, ඉධ වුත්තො ච තෙසං සාධාරණොච හොතීති. තෙනෙව “අසඤ්චිච්ච අසනියා කතං, නත්ථි ආපත්ති” ති එවං ඉධ වුත්තො ආපත්තිනයො තත්ථාපි දස්සිතො. තස්මා චූස්සදෙවත්ථෙරවාදෙ එව යත්වා වත්ථුච්ඡානනචිත්තෙනෙව සබ්බසෙබියානි සචිත්තකානි, න පණ්ණත්තිච්ඡානනචිත්තෙන. භියොයාකම්යතායසුපබ්බාඤ්ජනපටිච්ඡාදනඋප්පාදානසඤ්ඤීති ද්වෙ සික්ඛාපදානි ලොකවජ්ජානි අකුසලචිත්තානි, සෙසානි පණ්ණත්තිවජ්ජානි, තිචිත්තානි, තිවෙදනානි වාති ගහණමෙව යුත්තතරං දිස්සති. තෙනෙවත්ථ “අසඤ්චිච්චානි පුරතො වා පච්ඡතො වා ඔලම්බෙත්වා නිවාසෙස්සාමීති එවං අසඤ්චිච්චා” තිආදිනා වත්ථුඅඡානනවසෙනෙව අනාපත්තිවණ්ණනා කතා, න පණ්ණත්තිච්ඡානනචිත්තවසෙන.

අපිච “යස්ස සචිත්තකපක්ඛෙ විත්තං අකුසලමෙව හොති, තං ලොකවජ්ජ” ත්ති (කඬ්ඛා. අට්ඨ. පයම්පාරාජිකවණ්ණනා) ඉමිනා ලක්ඛණවචනෙනාපි චෙතං සිජ්ඣති. වත්ථුච්ඡානනචිත්තවසෙනෙව හෙත්ථ “සචිත්තකපක්ඛෙ” ති වුත්තං. ඉතරථා පණ්ණත්තිච්ඡානනචිත්තවසෙන සබ්බසික්ඛාපදානම්පි සචිත්තකපක්ඛෙ විත්තස්ස අකුසලත්තනියමෙන ලොකවජ්ජත්තජ්ජසඬගතො පණ්ණත්තිවජ්ජමෙව න සියා, ඉදඤ්ච වචනං නිරත්ථකං සියා ඉමිනා වචනෙන නිවත්තෙතඬ්ඛස්ස සික්ඛාපදස්ස අභාවා. න ච සෙබියෙසු වත්ථුච්ඡානනචිත්තෙන සචිත්තකපක්ඛෙ විත්තං පාණාතිපාතාදීසු විය අකුසලමෙවානි නියමො අත්ථි, යෙනෙත්ථ ලොකවජ්ජතා පසජ්ජෙය්‍ය, “අනාදරියං පටිච්චා” ති චෙතං පාළිවචනං වත්ථුං ජානිත්වා තීභි විත්තෙභි විතික්කමමෙව අනාදරියං කත්වා වුත්තං, න පණ්ණත්තිං ජානිත්වා අකුසලචිත්තෙනෙව විතික්කමත්ති ගහෙතඬ්ඛං. අඤ්ඤථා ඛන්ධකපාළියා, අට්ඨකථායඤ්ච පුබ්බාපරඤ්ච විරුජ්ඣනතොති අම්භාකං ඛන්ති. යථා වා න විරුජ්ඣති, තථා එත්ථ අධිජ්ජායො ගවෙසිතඬ්ඛො. අනාදරියං, අනාපත්තිකාරණාභාවො, අපරිමණ්ඩලනිවාසනත්ති ඉමානෙත්ථ තීණි අඬගානි. යථා චෙත්ථ, එවං

සබ්බත්ථං. කෙවලං තත්ථ තත්ථ චුත්තපටිපක්ඛකරණවසෙන තතියඨගයොජනමෙව විසෙසො.

577. දුතියාදිසු ගිහිපාරුතන්ති සෙනපටපාරුතාදි. විහාරෙපිති සඨසසන්තිපාතබුද්ධපට්ඨානාදිකාලං සන්ධාය චුත්තං.

578. ගණ්ඨිකං පටිමුඤ්චිත්වාතිආදි පටිච්ඡාදනවිධිදස්සනං. ගීවං පටිච්ඡාදෙන්වාතිආදිනා චුත්තත්තා සඤ්චිච්ච ගීවං, මණ්ඩන්ධනඤ්ච අප්පටිච්ඡාදෙන්තස්ස ආපත්ති. එත්ථාපි පරිමණ්ඩලසික්ඛාපදස්ස සාධාරණත්තා ඡාණුමණ්ඩලතො හෙට්ඨා චතුරඨගුලමත්තං ඕතාරෙත්වා අනොලම්බෙත්වා පරිමණ්ඩලමෙව පාරුපිතබ්බං.

579. විවරිත්වා නිසීදකොති විහාරෙ විය එකංසපාරුපනං සන්ධාය චුත්තං. “වාසත්ථාය උපගතස්සා”ති චුත්තත්තා වාසාධිප්පායං විනා ධම්මදෙසනපරිත්තභණනාදිඅත්ථාය සුවිරම්පි නිසීදන්තෙන සබ්බං අන්තරසරවත්තං පුරෝන්තෙනෙව නිසීදිතබ්බං. නිසීදනපටිසංයුත්තෙසු එව ව සික්ඛාපදෙසු “වාසුපගතස්සා”ති අනාපත්තියා චුත්තත්තා වාසත්ථාය අන්තරසරං උපගච්ඡන්තෙනාපි සුප්පටිච්ඡන්තාදිසබ්බං අකොපෙන්තෙනෙව ගන්තබ්බං. “වාසුපගතස්සා”ති හි චුත්තං, න පන උපගච්ඡමානස්සාති. කෙච් පන “එකෙකස්මිං පයමං ගන්ත්වා වාසපරිග්ගහෙ කතෙ තතො අඤ්ඤෙහි යථාසුඛං ගන්තුං වට්ටති”ති වදන්ති. අපරෙ පන “ගෙහස්සාමිකෙහි ‘යාව තුම්හෙ නිවසිස්සථ, තාව තුම්භාකං ඉමං ගෙහං දෙමී’ති දින්තො අඤ්ඤෙහි අවාසාධිප්පායෙහි අන්තරාරාමෙ විය යථාසුඛං ගන්තුං, නිසීදිතුඤ්ච වට්ටති”ති වදන්ති, තං සබ්බං න ගහෙතබ්බං තථාවචනාභාවා, දානලක්ඛණාභාවා, තාවත්තකෙන විහාරසඨ්ඨානුපගමනතො ව. “යාව නිසීදිස්සථ, තාව තුම්භාකං ඉමං ගෙහං දෙමී”ති දෙන්තොපි හි තාවකාලිකමෙව දෙති වත්ථුපරිව්වාගලක්ඛණත්තා දානස්ස.

582. චතුහත්ථප්පමාණන්ති වඨ්ඨකීහත්ථං සන්ධාය චුත්තන්ති වදන්ති.

584. උක්ඛිත්තචීවරො හුත්වාති කටිතො උද්ධං කායබන්ධනාදිදස්සනවසෙනෙචුක්ඛිපනං සන්ධාය චුත්තං පිණ්ඩාය වරතො පත්තග්ගභණාදිමත්තස්ස අනුඤ්ඤාතත්තා. තෙනෙව “නිසින්නකාලෙ පන ධමකරණ”න්තිආදි චුත්තං. නිසින්නකාලෙ හි බන්ධෙ ලග්ගපත්තත්ථවිකාදිතො ධමකරණං නීහරන්තස්ස කටිතො උද්ධම්පි දිස්සති, තථා අදස්සෙත්වා නීහරිතබ්බන්ති අධිප්පායො. ආසනෙ

නිසිදන්තස්සාපි ච පාරුපිතචීවරං කිඤ්චි උක්ඛිපිත්වා සඬ්ඝාටිං ජඬ්ඝපිණ්ඩෙහි අනුක්ඛිපිත්වා ච නිසිදිතබ්බං. ඉමස්මිඤ්ඤෙව පන සික්ඛාපදෙ “වාසුපගතස්සා”ති වුත්තත්තා නිසිදනපටිසංයුත්තෙසු ඡට්ඨඅට්ඨමෙසු අවුත්තත්තා වාසුපගතෙනාපි සුසංවුතෙන ඔක්ඛිත්තවක්ඛුනාව නිසිදිතබ්බං. තෙනෙව මානිකාට්ඨකථායම්පි තෙසං විසෙසං අවත්වා ඉධෙව “වාසුපගතස්ස පන අනාපත්ති”ති (කඬ්ඛා. අට්ඨ. උක්ඛිත්තකසික්ඛාපදවණ්ණනා) වුත්තා. පරිමණ්ඩලවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. උජ්ජග්ගිකවග්ගවණ්ණනා

586. දුතියවග්ගාදිඋජ්ජග්ගිකඅප්පසද්දෙසු නිසිදනපටිසංයුත්තෙසුපි වාසුපගතස්ස අනාපත්ති න වුත්තා, කායජ්ජවාලකාදීසු එව පන වුත්තා. පාළිපොත්ථකෙසු පනෙතං කෙසුචි පෙය්‍යාලෙන බ්‍යාමොහිතත්තා න සුට්ඨු විඤ්ඤායති. යත්ථ ච අන්තර්ගතෙර ධම්මං වා දෙසෙන්නස්ස, පාතිමොක්ඛං වා උද්දිසන්නස්ස මහාසද්දෙන යාවපරිසසාවනෙපි අනාපත්ති එවාති දට්ඨබ්බං තථා ආනන්දන්තෙරමහින්දන්තෙරාදීහි ආවරිතත්තා.

උජ්ජග්ගිකවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. බම්භකතවග්ගවණ්ණනා

603. පත්තෙ ගහණසඤ්ඤා අස්ස අත්ථිති පත්තසඤ්ඤීති ඉමමත්ථං දස්සෙතුං “පත්තෙ සඤ්ඤං කත්වා”ති වුත්තං.

604. ඔලොඡ්ඡිති එකා බ්‍යඤ්ජනවිකති. කඤ්ජිකතක්කාදිරසොති කෙචි. මංසරසාදීනීති ආදි-සද්දෙන අවසෙසා සබ්බාපි බ්‍යඤ්ජනවිකති සඬ්ගහිතා.

605. සමහරිතන්ති රචිතං. හෙට්ඨා ඔරොහතීති සමන්තා ඔකාසසම්භවතො හත්ථෙත සමං කරියමානං හෙට්ඨා භස්සති. පත්තමත්ථකෙ යපිතානි පුචානි එව වටංසකාකාරෙන යපිතත්තා “පුච්චටංසක”න්ති වුත්තානි. කෙචි පන “පත්තං ගහෙත්වා ථුපිකතං පිණ්ඩපාතං රචිත්වා දියාමානමෙව ගණ්හතො ආපත්ති, හත්ථගතෙ එව පන පත්තෙ දියාමානෙ ථුපිකතම්පි ගහෙතුං වට්ටතී”ති වදන්ති, තං න ගහෙතබ්බමෙව “සමතිත්තික”න්ති භාවනපුංසකවසෙන සාමඤ්ඤතො වුත්තත්තා.

බම්භකතවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. සක්කවච්චග්ගවණ්ණනා

608. චතුත්ථවග්ගාදීසු සපදානන්ති එත්ථ දානං වුච්චති අවබණ්ඩනං, අපෙතං දානතො අපදානං, සහ අපදානෙන සපදානං, අවබණ්ඩනවිරහිතං අනුපටිපාටියාති වුත්තං භොති. තෙනාහ “තත්ථ තත්ථ ඔධං අකත්වා” තිආදි.

611. විඤ්ඤත්තියන්ති සුපොදනවිඤ්ඤත්තිසික්ඛාපදං සන්ධාය වදති. “වත්තබ්බං නත්ථි” ති ඉමිනා පාළියාව සබ්බං විඤ්ඤායතීති දස්සෙති. තත්ථ පාළියං අසඤ්චිච්චාතිආදීසු වත්ථුමත්තං ඤත්වා භුඤ්ජනෙන ආපත්තිං ආපජ්ජන්තස්සෙව පුන පණ්ණත්තිං ඤත්වා මුඛගතං ඡඩ්ඛෙතුකාමස්ස යං අරුචියා පටිට්ඨං, තං අසඤ්චිච්ච පටිට්ඨං නාම, තත්ථ අනාපත්ති. තදෙව පුන අඤ්ඤවිහිතතාය වා අවිඤ්ඤත්තමිදන්තිසඤ්ඤාය වා භුඤ්ජනෙ “අසතියා” ති වුච්චති.

613. “අඤ්ඤස්සත්ථායා” ති ඉදමස්ස සික්ඛාපදස්ස අත්තතො අත්ථාය විඤ්ඤාපෙත්වා සයං භුඤ්ජනෙ එව පඤ්ඤත්තත්තා ඉමිනා සික්ඛාපදෙන අනාපත්තිං සන්ධාය වුත්තං. පඤ්චසහධම්මිකානං පන අත්ථාය අඤ්ඤාතකඅප්පචාරිතට්ඨානෙ විඤ්ඤාපෙත්තො විඤ්ඤත්තික්ඛණෙ අට්ඨකථාසු සුත්තානුලොමතො වුත්තඅකතවිඤ්ඤත්තිදුක්කටතො න මුච්චති. සඤ්චිච්ච භුඤ්ජනක්ඛණෙ සයඤ්ච අඤ්ඤෙ ව මිච්ඡාජීවතො න මුච්චන්තීති ගහෙතබ්බං.

615. “කුක්කුටණ්ඩං අතිවුද්දක”න්ති ඉදං අසාරුප්පවසෙන වුත්තං, අතිමහත්තෙ එව ආපත්තීති දට්ඨබ්බං. භුඤ්ජන්තෙන පන චොරාදිහයං පටිච්ච මහන්තම්පි අපරිමණ්ඩලම්පි කත්වා සීඝ්‍රං භුඤ්ජනවසෙනෙත්ථ ආපදා. එවමඤ්ඤෙසුපි යථානුරූපං දට්ඨබ්බං.

සක්කවච්චග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. කබ්ඳවග්ගවණ්ණනා

617. අනාහටෙ කබ්ඳෙ මුඛද්වාරවිවරණෙ පන පයොජනාභාවා “ආපදාසු” ති න වුත්තං. එවමඤ්ඤෙසුපි ඊදිසෙසු.

618. සබ්බං හත්ථන්ති හත්ථෙකදෙසා අඬුලියො වුත්තා “හත්ථමුද්දා” තිආදීසු විය, තස්මා එකඬුලිමිපි මුඛෙ පක්ඛිපිතුං න වට්ටති.

කබ්ඳවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. සුරුසුරුවග්ගවණ්ණනා

627. පාළියං සිතීකතොති සිතපිළිතො. සිලකබුද්ධොති පරිභාසවචනමෙතං. සිලකඤ්චි කිඤ්චි දිස්වා “බුද්ධො අය” න්ති වොහරන්ති.

628. “අභිගුලියො මුඛෙ පච්චෙසෙත්වා භුඤ්ජිතුං වට්ටති” ති ඉමිනා සබ්බං භත්ථං අත්තොමුඛෙ පක්ඛිපනසික්ඛාපදස්සපි පට්ටියඨගුලිනිල්ලෙහනෙන ඉමස්සපි සික්ඛාපදස්ස අනාපත්තිං දස්සෙති. එසෙව නයොති සනයාගුආදීසු පත්තං භත්ථෙන, ඔට්ටියඤ්ච ජිව්භාය නිල්ලෙහිතුං වට්ටතීති අතිදිසති. තස්මාති යස්මා සනයාගුආදිවිරහිතං නිල්ලෙහිතුං න වට්ටති.

634. විලිච්චත්තන්ති වෙණුපෙසිකාහි කතං. මණ්ඩලබද්ධානීති දීඝසලාකාසු තිරියං වලයාකාරෙන සලාකං යපෙත්වා සුත්තෙහි බද්ධාති දීඝඤ්ච තිරියඤ්ච උජුකමෙව සලාකායො යපෙත්වා දළ්භබද්ධාති වෙච තිරියං යපෙත්වා දීඝදණ්ඩකෙහෙව සඬකොචාරහං කත්වා සුත්තෙහෙව තිරියං බද්ධාති. තත්ථජාතකදණ්ඩකෙන කතන්ති සහ දණ්ඩකෙන ඡින්නතාලපණ්ණාදීහි කතං. ඡත්තපාදුකායාති යස්මිං ඡත්තදණ්ඩකොටිං පච්චෙසෙත්වා ඡත්තං උජුකං යපෙත්වා හෙට්ඨා ඡායාය නිසිදන්ති, තිට්ඨන්ති වා, තාදිසෙ ඡත්තාධාරෙ.

637. වාපොති මජ්ඣෙකෙ වඬිකකාපදණ්ඩසදිසා ධනුවිකති. කොදණ්ඩොති විද්ධදණ්ඩා ධනුවිකති.

සුරුසුරුවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. පාදුකවග්ගවණ්ණනා

647. සත්තමවග්ගෙ රුක්ඛතො පතීතොති එකං ඔලම්බනසාබං ගහෙත්වා පතීතො. පාළියාති අත්තතො ආචාරජ්ජකාසකගන්ථස්ස. ධීරත්ථුති ධී අත්ථු, නින්දා භොතුති අත්ථො. විනිපාතනහෙතුනාති විනිපාතනස්ස හෙතුභාවෙන. ත්වන්ති උපයොගත්ථෙ පච්චත්තවචනං, තං ඉච්චෙව වා පායො. අස්මාති පාසාමණා.

649. න කථෙතබ්බන්ති ථෙරෙන අත්තතො කඬ්ඛාට්ඨානස්ස පුච්ඡිතත්තා වුත්තං. දහරස්ස අත්ථකොසල්ලං ඤාතුං පුච්ඡිතෙන උච්චාසනෙ නිසින්නස්ස ආචරියස්ස අනුයොගදානනයෙන වත්තුං වට්ටති.

652. බෙළෙන වෙත්ථ සිඬසාණිකාපි සඬගහිතාති එත්ථ උදකගණ්ඩුසකං කත්වා උච්ඡුකචවරාදිඤ්ච මුබ්බෙනෙව හරිතුං උදකෙසු ඡඬ්ඬෙතුං වට්ටතීති දට්ඨබ්බං. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙව.

පාදුකචග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සෙබ්බවණ්ණනානගො නිට්ඨිතො.

655. අධිකරණසමථෙසු ව ඉධ වත්තබ්බං නත්ථී.

ඉති සමන්තපාසාදිකාය විනයට්ඨකථාය විමතිවිනෝදනියං

භික්ඛුවිහඬගවණ්ණනානගො නිට්ඨිතො.

නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස

භික්ෂුනීවිභංගවණ්ණනා

1. පාරාජිකකණ්ඩං

1. උඛ්භජාණුමණ්ඩලිකසික්ඛාපදවණ්ණනා

656. භික්ෂුනීවිභංගෙ මිඟාරමාතුයාති මිඟාරමාතු, විසාබායාති අත්ථො. පාළියං “එහි භික්ෂුනීති භික්ෂුනී, තිහි සරණගමනෙහි උපසම්පන්නාති භික්ෂුනී” ති ඉදං භික්ෂුවිභංගපාළියා සමදස්සනත්ථං අට්ඨගරුධම්මජ්ජපටිග්ගහණෙන ලද්ධපසම්පදං මහාපජාපතිගොතමිඤ්චෙව තාය සහ නික්ඛන්තා භගවතො ආණාය භික්ෂුනාඤ්ඤෙව සන්තිකෙ එකතොඋපසම්පන්නා පඤ්චසතසාකියානියො ච සන්ධාය වුත්තං. තා හි භගවතා ආනන්දත්ථෙරස්ස යාවනාය පබ්බජ්ජං අනුජානන්තෙන “එථ භික්ෂුනියො, මම සාසනෙ තුම්හෙපි පවිසං” ති වුත්තා විය ජාතා. සාකියානියො එව සරණසිලානි දත්වා කම්මවාචාය උපසම්පාදිතත්තා “තිහි සරණගමනෙහි උපසම්පන්නා” ති වුත්තා. න හි එතාහි අඤ්ඤා එහිභික්ෂුනිභාවාදිනා උපසම්පන්නා නාම සන්ති. යං පන ථෙරිගාථාසු හද්දාය කුණ්ඩලකෙසියා –

“නිභව්ච ජාණුං වන්දිත්වා, සම්මුඛා අඤ්ජලිං අකං;

‘එහි හද්දෙ’ ති මං අවොච, සා මෙ ආසුපසම්පදා” ති. (ථෙරිගා. 109) –

වුත්තං. යඤ්ච අපදානෙපි –

“ආයාවිතො තදා ආහ, ‘එහි හද්දෙ’ ති නායකො;

තදාහං උපසම්පන්නා, පරිත්තං තොයමද්දස” ති. (අප. ථෙරි 2.3.44) –

වුත්තං. තම්පි “එහි ත්වං භික්ෂුනීනං සන්තිකෙ පබ්බජ්ජං, උපසම්පදඤ්ච ගණ්භාහී” ති භගවතො ආණා උපසම්පදාය කාරණත්තා උපසම්පදා අහොසිති ඉමමත්ථං සන්ධාය වුත්තං. තථා හි වුත්තං ථෙරිගාථාට්ඨකථායං “එහි හද්දෙ, භික්ෂුනුපස්සයං ගන්ත්වා භික්ෂුනීනං සන්තිකෙ පබ්බජ්ජ උපසම්පජ්ජස්සුති මං අවච ආණාපෙසි, සා සත්ථු ආණා මය්හං උපසම්පදාය කාරණත්තා උපසම්පදා ආසි අහොසි” ති (ථෙරිගා. අට්ඨ. 111).

657. සාධාරණපාරාජිකෙහීති මෙටුනාදීහි චතුහි. තානි, පන අඤ්ඤානි ච සාධාරණසික්ඛාපදානි යස්මා භික්ෂුවිභවිගෙ චුත්තනිදානවත්ථාදීසු එව සාධාරණවසෙන පඤ්ඤත්තානි, පච්ඡා පන තානි භික්ෂුනීනං පාතිමොක්ඛද්දෙසං අනුජානන්තෙන භගවතා තාසං සික්ඛාපච්චක්ඛානාභාවෙන “යා පන භික්ෂුනී ඡන්දසො මෙටුනං ධම්මං පටිසෙවෙය්‍යා” තිආදිනා තදනුරූපවසෙන පරිවත්තෙන්වා අසාධාරණසික්ඛාපදෙහි සද්ධිං සංසන්දෙන්වා භික්ෂුනිපාතිමොක්ඛද්දෙසවසෙන එකතො සචගහිතානි. යස්මා ච නෙසං භික්ෂුවිභවිගෙ (පාරා. 44 ආදයො) චුත්තනයෙනෙව සබ්බොපි විනිච්ඡයො සක්කා ඤාතුං, තස්මා තානි වජ්ජෙන්වා අසාධාරණානං එව ඉධ විභවිගො චුත්තොති වෙදිතබ්බං.

659. භික්ෂුනං “කායසංසග්ගං සාදියෙය්‍යා” ති අවත්වා “සමාපජ්ජෙය්‍යා” ති චුත්තත්තා “භික්ෂු ආපත්තියා න කාරෙතබ්බො” ති චුත්තං. තබ්බහුලනයෙනාති කිරියාසමුට්ඨානස්සෙව බහුලභාවතො, එතෙන අකිරියාසමුට්ඨානාපි අයං ආපත්ති හොතිති දස්සෙති. කිඤ්චාපි දස්සෙති, මයං පනෙත්ථ එවං තක්කයාම “කායසංසග්ගක්ඛණෙ සාදියන්තියා කිරියාය අභාවෙපි තතො පුබ්බෙ පවත්තිතානං පටිච්ඡන්තට්ඨානගම්මනඉච්ඡිතාකාරදස්සනාදිකිරියානං වසෙනෙව කිරියාසමුට්ඨානමෙව, පරෙහි මග්ගෙ කරියමානුපක්කමෙන නිච්චලස්ස සාදියතො සුක්කච්ඡස්සට්ඨි විය පුබ්බපයොගාභාවෙපි වා තස්මිඤ්ඤෙව බණෙ පරුපක්කමෙන ජනියමානාය අත්තනො කායචලනාදිසඬාතාය කිරියාය, සා හි සාදියමානෙන තස්සා විත්තෙනාපි සමුට්ඨිතා කිරියා නාම හොති අවායමිත්වා පරුපක්කමෙන මෙටුනසාදියනෙ විය, භික්ෂුනං පන පරුපක්කමජනිතං කිරියං අබ්බොභාරිකං කත්වා අත්තනා කරියමානපයොගවසෙනෙව ‘කායසංසග්ගං සමාපජ්ජෙය්‍යා’ ති එවං විසෙසෙන්වාව සික්ඛාපදස්ස පඤ්ඤත්තත්තා සාදියමානෙපි න දොසො. ඉතරථා හි තබ්බහුලනයෙනෙත්ථ කිරියත්තෙ ගය්හමානෙ අඤ්ඤෙසමිපි කිරියාකිරියසික්ඛාපදානං කිරියත්තග්ගහණජපසඬිගො සියා” ති. තස්මා විමංසිත්වා ගහෙතබ්බං. සාති කිරියාසමුට්ඨානතා. තථෙවාති කායසංසග්ගරාගී එව.

උබ්භජාණුමණ්ඩලිකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. වජ්ජපටිච්ඡාදිකසික්ඛාපදවණ්ණනා

666. දුතියෙ පුරිමෙනාතිආදි සුන්දරීනන්දාය වජ්ජපටිච්ඡාදනෙ පඤ්ඤත්තං සන්ධාය වුත්තං. “අට්ඨන්ත”න්ති වුත්තත්තා වජ්ජපටිච්ඡාදනස්සාපි පටිච්ඡාදනෙ පාරාජිකමෙවාති දට්ඨබ්බං. “ධුරං නික්ඛිත්තමත්තෙ”ති වුත්තත්තා පණ්ණත්තිං අජානන්තියාපි “ඉදං වජ්ජං න පකාසෙස්සාමි”ති ඡන්දෙන ධුරං නික්ඛෙපක්ඛණෙ පාරාජිකන්ති දට්ඨබ්බං. තං පන පටිච්ඡාදනං යස්මා “පෙසලා ඤත්වා ගරහිස්සන්ති”ති භයෙනෙව හොති, භයඤ්ච කොධවිත්තසම්පයුත්තං, තස්මා ඉදං “දුක්ඛවෙදන”න්ති වුත්තං. යං පන සාරත්ථදීපනියං (සාරත්ථ. ටී. පාරාජිකකණ්ඩ 3.666) “කිඤ්චාපි වජ්ජපටිච්ඡාදනං පෙමවසෙන හොති, තථාපි සික්ඛාපදවිතික්කමචිත්තං දොමනස්සිතමෙව හොති”ති එවං පණ්ණත්තිවිතික්කමචිත්තෙනෙව ඡාදනං දොමනස්සත්තෙ කාරණං වුත්තං, තං අකාරණං පණ්ණත්තිවිජානනං විනාපි ආපජ්ජිතබ්බතොව.

වජ්ජපටිච්ඡාදිකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

669. තතියං උත්තානමෙව.

4. අට්ඨවත්ථුකසික්ඛාපදවණ්ණනා

675. චතුත්ථෙ ලොකස්සාදසඬ්ඛාතං මිත්තෙහි අඤ්ඤමඤ්ඤං කාතබ්බං සන්ථවං. වුත්තමෙවත්ථං පරියායන්තරෙන දස්සෙතුං “කායසංසග්ගරාගෙනා”ති වුත්තං.

තිස්සිත්ථියො මෙථුනං තං න සෙවෙති යා තිස්සො ඉත්ථියො, තාසු වුත්තං තං මෙථුනං න සෙවෙය්‍යා. අනරියපණ්ඩකෙති තයො අනරියෙ, තයො පණ්ඩකෙ ච උපසඬ්ඛමිත්වා මෙථුනං න සෙවෙති අත්ථො. අනරියාති චෙත්ථ උභතොඛාසඤ්ජනකා අධිප්පෙනා. ඛාසඤ්ජනස්මිත්ති අත්තනො වච්චමුඛමග්ගෙපි. ඡෙදො එව ඡෙජ්ජං, පාරාජිකං.

වණ්ණාවණ්ණොති ද්විති සුක්කවිස්සට්ඨි වුත්තා. ගමනුජ්ජාදනන්ති සඤ්චරිත්තං. “මෙථුනධම්මස්ස පුබ්බභාගත්තා පච්චයො හොති”ති ඉමිනා කාරියොපචාරෙන කායසංසග්ගො මෙථුනධම්මොති වුත්තොති දස්සෙති. සබ්බපදෙසුති සඬ්ඝාටිකණ්ණග්ගණාදිපදෙසු. කායසංසග්ගරාගො, සඋස්සාහතා, අට්ඨමවත්ථුස්ස පුරණන්ති තිණෙත්ථ අඬ්ගාති.

අට්ඨවත්ථුකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පාරාජිකවණ්ණනානයො නිට්ඨිතො.

2. සඨසාදිසෙසකණ්ඩං

1. පඨමසඨසාදිසෙසසික්ඛාපදවණ්ණනා

679. සඨසාදිසෙසකණ්ඩෙ “දුතියස්ස ආරොචෙති” ති එත්ථාපි ද්විසුපි අඛිකාරකෙසු යස්ස කස්සවි දුතියස්ස කථං යො කොචි ආරොචෙතීති එවමත්ථො ගහෙතඛිබොති ආහ “එසෙව නයො” ති.

ගතිගතන්ති විරකාලප්පවත්තං. ආපත්තීති ආපජ්ජනං. “නිස්සාරණිය” න්ති ඉදං කත්තුඅත්ථෙ සිද්ධන්ති ආහ “නිස්සාරෙති” ති. ආපන්නං භික්ෂුනිං සඨසතො වියොජෙති, වියොජනහෙතු හොතීති අත්ථො.

ගීවායෙවාති ආණත්තියා අභාවතො. තෙසං අනත්ථකාමතායාති “වොරො” ති චුත්තං මම වචනං සුත්වා කෙචි දණ්ඩස්සන්ති ජීවිතා වොරොපෙස්සන්තීති එවං සඤ්ඤාය. එතෙන කෙවලං භයෙන වා පරික්ඛාරග්ගහණත්ථං වා සහසා “වොරො” ති චුත්තෙ දණ්ඩතෙපි න දොසොති දස්සෙති. රාජපුරිසානඤ්ඤි “වොරො අය” න්ති උද්දිස්ස කථනෙ එව ගීවා, භික්ෂුනං, පන ආරාමිකාදීනං වා සම්මුඛා “අසුකො වොරො එවමකාසී” ති කෙනචි චුත්තවචනං නිස්සාය ආරාමිකාදීසු රාජපුරිසානං වත්වා දණ්ඩාපෙන්තෙසුපි භික්ෂුස්ස න ගීවා රාජපුරිසානං අචුත්තත්තා. යෙසඤ්ච චුත්තං, තෙහි සයං වොරස්ස අදණ්ඩිතත්තාති ගහෙතඛිබං. “ත්ථං එතස්ස සන්තකං අච්ඡන්දා” ති ආණත්තොපි හි සථෙ අඤ්ඤාන අච්ඡන්දාපෙති, ආණාපකස්ස අනාපත්ති විසඬිකෙතත්තා. “අත්තතො වචනකර” න්ති ඉදං සාමිච්චසෙන චුත්තං. වචනං අකරොත්තානං රාජපුරිසානමපි “ඉමිනා ගහිතපරික්ඛාරං ආහරාපෙහි, මා වස්ස දණ්ඩං කරොහී” ති උද්දිස්ස වදන්තස්සාපි දණ්ඩෙ ගහිතෙපි න ගීවා එව දණ්ඩග්ගහණස්ස පටික්ඛිත්තත්තා, “අසුකහණ්ඩං අවහරා” ති ආණාපෙත්වා විජ්ජපිසාරෙ උජ්ජන්තෙ පුන පටික්ඛිපනෙ (පාරා. 121) විය.

දාසාදීනං සම්පට්ඨිජනෙ විය තදත්ථාය අඛිකරණෙ භික්ෂුනමපි දුක්කටන්ති ආහ “අකජ්ජියඅඬිබො නාම න වට්ඨතී” ති. කෙනචි පන භික්ෂුනා බෙත්තාදිඅත්ථාය වොහාරිකානං සන්තකං ගන්ත්වා අඬිබෙ කතෙපි තං බෙත්තාදිසම්පට්ඨිජනෙ විය සබ්බෙසං අකජ්ජියං න හොති පුබ්බෙ එව සඨසස්ස සන්තකත්තා, භික්ෂුස්සෙව පන පයොගවසෙන ආපත්තියො හොන්ති. දාසාදීනමපි පන අත්ථාය රක්ඛං යාවිතුං වොහාරිකෙන පුට්ඨෙත සඨසස්ස උජ්ජන්නං කජ්ජියක්කමං වත්තුං, ආරාමිකාදීහි ව අඬිබං

කාරාපෙතුඤ්ච වට්ටති එව. විහාරවත්ථාදිකප්පියඅඩ්ඛං පන භික්ෂුනො සයම්පි කාතුං වට්ටති.

භික්ෂුනීනං වුත්තොති රක්ඛං යාවන්තීනං භික්ෂුනීනං වුත්තො උද්දිස්සඅනුද්දිස්සවසෙන රක්ඛායාවනවිනිච්ඡයො, න සබ්බො සික්ඛාපදවිනිච්ඡයො අසාධාරණත්තා සික්ඛාපදස්ස. තෙනාහ “භික්ෂුනොපි” තිආදි. අනාකඨසීත්තාය අඩ්ඛකරණං, අඩ්ඛපරියොසානන්ති ද්වෙ අඩ්ඛානි.

පඨමසඨ්ඨසාදිසෙසසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. දුතියසඨ්ඨසාදිසෙසසික්ඛාපදවණ්ණනා

683. පාළියං දුතියෙ මල්ලගණහට්ඨපුත්තගණාදිකන්තිආදීසු මල්ලරාජුනං ගණො මල්ලගණො. හට්ඨපුත්තා නාම කෙචි ගණරාජානො, තෙසං ගණො. කෙචි පන “නාරායනහත්තිකො පුඤ්ඤකාරගණො මල්ලගණො. තථා කුමාරහත්තිකො ච ගණො හට්ඨපුත්තගණො” තිපි (සාරත්ථ. ටී. සංඝාදිසෙසකණ්ඩ 3.683) වදන්ති. ධම්මගණොති සාසනෙ, ලොකෙ චා අනෙකප්පකාරපුඤ්ඤකාරකො ගණො. ගන්ධවිකතිකාරකො ගණො ගන්ධිකසෙණී. පෙසකාරාදිගණො දුස්සිකසෙණී. කප්පගතිකන්ති කප්පියභාවගතං, පබ්බජිතපුබ්බන්ති අත්ථො.

685. පාළියං වුට්ඨාපෙතීති උපසම්පාදෙති. අකප්පගතම්පි පබ්බාපෙන්නියා දුක්කටන්ති වදන්ති. බිණ්ණාසවායපි ආපජ්ජිතබ්බතො “තිච්ඡිත්ත”න්ති වුත්තං. වොරිතා, තං ඤාත්වා අනනුඤ්ඤාතකාරණා වුට්ඨාපනන්ති ද්වෙ අඩ්ඛානි.

දුතියසඨ්ඨසාදිසෙසසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. තතියසඨ්ඨසාදිසෙසසික්ඛාපදවණ්ණනා

692. තතියෙ පරික්ඛෙපං අතික්කාමෙන්නියාති ගාමන්තරස්ස පරික්ඛෙපං අතික්කාමෙන්නියා. “ගාමන්තරං ගච්ඡෙය්‍යා” ති හි වුත්තං. විකාලගාමප්පවෙසනසික්ඛාපදෙ විය “අපරික්ඛිත්තස්ස උපචාරං ඔක්කමන්තියා” ති අවත්වා “අතික්කාමෙන්නියා” ති පාළියං වුත්තත්තා ගාමං පවිසන්තියා සරූපචාරෙ යිතස්ස දුතියලෙඬ්ඬිපාතසඨ්ඨාතස්ස උපචාරස්ස අතික්කමො නාම පඨමලෙඬ්ඬිපාතට්ඨානසඨ්ඨාතස්ස

පරික්ඛෙපාරහට්ඨානස්ස අතික්කමො එවාති ආහ “පරික්ඛෙපාරහට්ඨානං එකෙන පාදෙන අතික්කමති” ති.

මජ්ඣිමනිකායෙ. පච්ඡාසනාදි. “චතුරාරාමසාධාරණත්තා” ති ඉමිනා විහාරතො චතුසු ගාමෙසු යත්ථ කත්ථවි පවිසිතුං වට්ටනීති එත්ථ කාරණමාහ.

පරතීරමෙව අක්කමන්තියාති නදිං අනොතරිත්වා ඔරිමතීරතො ලඬ්ඨිත්වා වා ආකාසාදිනා වා පරතීරමෙව අතික්කාමෙත්තියා. ඔරිමතීරමෙව ආගච්ඡති, ආපත්තීති පාරගමනාය ඔතිණ්ණත්තා වුත්තං.

තාදිසෙ අරඤ්ඤෙති ඉන්ද්‍රියලතො බහිභාවලක්ඛණෙ අරඤ්ඤෙ. “තෙනෙවා” තිආදිනා දස්සනුපවාසෙ වීරහිනෙ සවනුපවාසස්ස විජ්ජමානත්තෙපි ආපත්ති භොතීති දස්සෙති. අරඤ්ඤං මග්ගං ගණ්භාතීති මග්ගමුල්භත්තා ගණ්භාති, න දුතියිකං ඔහිසිතුං. තස්මා අනාපත්ති. අනන්තරායෙන එකභාවො, අනාපදාය ගාමන්තරගමනාදීසු එකත්ති ද්වෙ අඬ්ඨගාති.

තතියසඬ්ඨිසාදිසෙසසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. චතුත්ථසඬ්ඨිසාදිසෙසසික්ඛාපදවණ්ණනා

694. චතුත්ථෙ කාරකගණස්සාති ඉමස්ස කම්මං කාතබ්බන්ති යෙහි සන්තිට්ඨානං කතං, තෙ සන්ධාය වුත්තං. කම්මවාචක්ඛණෙ සහයීතෙති කෙවි. නෙත්ථාරවත්තෙති නිත්ථරණහෙතුම්හි වත්තෙ.

698. පාළියං අසන්තෙ කාරකසඬ්ඨිසෙති එත්ථ විජ්ජමානං සුදුරම්පි ගන්ත්වා ආපුච්ඡිතබ්බං. අන්තරායෙ පන සති සම්මා වත්තන්තං ඔසාරෙතුං වට්ටනීති. ධම්මකම්මෙන උක්ඛිත්තතා, අනනුඤ්ඤාතකාරණා ඔසාරණන්ති ද්වෙ අඬ්ඨගාති.

චතුත්ථසඬ්ඨිසාදිසෙසසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. පඤ්චමසඬ්ඨිසාදිසෙසසික්ඛාපදවණ්ණනා

701. පඤ්චමෙ තන්ති මහාඅට්ඨකථායං අවචනං “අනවස්සුතොති ජානන්ති පටිග්ගණ්භාති” තිආදි පාළියා සමෙති. උභතො අවස්සුතභාවො, උදකදන්තපොනතො අරඤ්ඤං සහත්ථා ගහෙත්වා අජ්ඣෙකාභරණන්ති ද්වෙ අඬ්ඨගාති.

පඤ්චමසඬ්ඝාදිසෙසසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. ඡට්ඨසඬ්ඝාදිසෙසසික්ඛාපදවණ්ණනා

705. ඡට්ඨෙ පටිග්ගහො තෙන න විජ්ජතී තෙනෙව “න දෙතී”ති
වුත්තකාරණෙන උයොජ්ජනාය භත්ථතො ඉතරාය පටිග්ගහොපි නත්ථි.
පරිභොගපච්චයාති උයොජ්ජනාය භොජනපරියොසානපච්චයාති අත්ථො.
මනුස්සපුරිසස්ස අවස්සුතතා, තං ඤත්වා අනනුඤ්ඤාතකාරණා උයොජනා,
තෙන ඉතරිස්සා ගහෙත්වා භොජනපරියොසානන්ති තිණි අඬගාති.

ඡට්ඨසඬ්ඝාදිසෙසසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

709-727. සත්තමතො යාවදසමපරියොසානාති උත්තානානෙව.

සඬ්ඝාදිසෙසවණ්ණනානෙයො නිට්ඨිතො.

3. නිස්සග්ගියකණ්ඩං

2. දුතියනිස්සග්ගියාදිපාවිත්තියසික්ඛාපදවණ්ණනා

733. නිස්සග්ගියෙසුපි පයමං උත්තානමෙව.

740. දුතියෙ අය්‍යාය දම්මිති එවං පටිලද්ධන්ති නිස්සට්ඨපටිලද්ධං, නිස්සට්ඨං පටිලභිත්වාපි යං උද්දිස්ස දායකෙහි දින්නං, තත්ථෙව දාතබ්බං. තෙනාහ “යථාදානෙයෙව උපනෙතබ්බ”න්ති. අකාලච්චරතා, තං ඤත්වා කාලච්චරන්ති ලෙසෙන භාජාපනං, පටිලාභොති තිණි අඬගානි.

743. තතියෙ මෙතන්ති මමෙවෙනං විවරං. උපසම්පන්නතා, පරිවත්තිතවිකප්පනුපගච්චරස්ස සකසඤ්ඤාය අවිජින්නාදිති ද්වෙ අඬගානි.

748-752. චතුත්ථෙ ආහට්ඨප්පිං දත්වාති අත්තනො දත්වා. යමකං පවිතබ්බන්ති සප්පිඤ්ච තෙලඤ්ච එකතො පවිතබ්බං. ලෙසෙන ගහෙතුකාමතා, අඤ්ඤස්ස විඤ්ඤත්ති, පටිලාභොති තිණි අඬගානි.

753. පඤ්චමෙ සාති ථුල්ලනන්දා. අයන්ති සික්ඛමානා. වෙතාපෙත්වාති ජානාපෙත්වාති ඉධ චුත්තං, මාතිකාට්ඨකථායං පන “අත්තනො කප්පියහණ්ඨෙන ‘ඉදං නාම ආහරා’ති අඤ්ඤං පරිවත්තාපෙත්වා”ති (කඬ්ඛා. අට්ඨං. අඤ්ඤවෙතාපනසික්ඛාපදවණ්ණනා) චුත්තං.

758. ඡට්ඨෙ පාවාරිකස්සාති දුස්සවාණිජකස්ස.

764. සත්තමෙ සඤ්ඤාවිතකෙනාති සයං යාවිතකෙනපිති අත්ථො.

769-789. අට්ඨමතො යාවද්වාදසමා උත්තානමෙව.

නිස්සග්ගියවණ්ණනානෙයො නිට්ඨිතො.

4. පාවිත්තියකණ්ඩං

1. ලසුණුවග්ගො

1. පයමලසුණාදිසික්ඛාපදවණ්ණනා

797. පාවිත්තියෙසු ලසුණුවග්ගස්ස පයමෙ බදරසාළවං නාම බදරඵලානි සුක්ඛාපෙත්වා තෙහි කත්තබ්බොඤ්ජනවිකති. ආමකමාගධලසුණුඤ්චෙව, අජ්ඣොභරණඤ්චාති ද්වෙ අඬගානි.

799-812. දුතියාදීනි උත්තානත්ථානි.

815. ඡට්ඨෙ පාළියං ආසුම්භිත්ථානි පාතෙත්වා.

817. දධිමත්ථුති දධිමිහි පසන්තොදකං. රසබීරාදීනන්ති මංසරසබීරාදීනං. භුඤ්ජන්තස්ස භික්ෂුනො හත්ථපාසෙ යානං, පානීයස්ස වා විදුපනස්ස වා ගහණන්ති ද්වෙ අඬගානි.

822. සත්තමෙ අවිඤ්ඤත්තියා ලද්ධන්ති අත්තනො විඤ්ඤත්තිං විනා ලද්ධං. පුබ්බාපරවිරුද්ධන්ති සයං කරණෙ පාවිත්තියන්ති ඉදං කාරාපනෙ දුක්ඛට්ඨවනෙන විරුජ්ඣනං සන්ධාය චුත්තං. තෙනාහ “න භී”තිආදි, “අවිඤ්ඤත්තියා ලද්ධ”න්තිආදිවචනෙන වා විරුජ්ඣනං සන්ධාය චුත්තං. අඤ්ඤාය විඤ්ඤත්තිපි හි ඉමිස්සා අවිඤ්ඤත්තියා ලද්ධමෙවාති. ආමකධඤ්ඤවිඤ්ඤාපනාදි, තං හජ්ජනාදිනා අජ්ඣොභරණන්ති ද්වෙ අඬගානි.

824. අට්ඨමෙ නිබ්බිට්ඨොති ලද්ධො. කෙණිති රඤ්ඤො දාතබ්බො ආයො, ආයුජ්ජත්තිට්ඨානන්ති අත්ථො. තෙනාහ “ඵකං යානන්තර”න්තිආදි. යානන්තරන්ති ව ගාමජනපදාණායත්තං. වළඤ්ජියමානතිරොකුට්ටාදිනා, අනපලොකෙත්වා උච්චාරාදීනං ඡඩ්ඞනාදීනි ද්වෙ අඬගානි.

830. නවමෙ “මත්ථකච්ඡන්තනාළිකෙරමිපි”ති චුත්තත්තා හරිතුපරි ඡඩ්ඞනමෙව පටික්ඛිත්තං. තෙනාහ “අනික්ඛිත්තබ්බෙසු”තිආදි. යත්ථ ව ඡඩ්ඞෙනුං වට්ටති, තත්ථ හරිතෙ වච්චාදිං කාතුමිපි වට්ටති ඵව. සබ්බෙසන්ති භික්ෂුභික්ෂුනීනං.

836-7. දසමෙ තෙසංයෙව්භාති යෙසං නිව්චං පස්සති. ආරාමෙ යත්ථාති ධීතනිසන්තට්ඨානෙ ඵව යත්ථා සමන්තතො ගීවං පරිවත්තෙත්වාපි පස්සති,

අනාපත්ති. ධීතට්ඨානතො ගන්ත්වා පස්සිතුං න වට්ටති. කෙච් පන “වට්ටති”ති වදන්ති. තං පන “දස්සනාය ගච්ඡෙය්‍ය, පාවිත්තිය”න්ති සාමඤ්ඤතො ගමනස්ස පටික්ඛිත්තත්තා, අනාපත්තියම්පි ගමනාය අවුත්තත්තා ච න ගහෙතඛිං. නච්චාදිතා, අනනුඤ්ඤාතකාරණා ගමනං, දස්සනාදි වාති තිණි අඬගාති.

නිට්ඨිතො ලසුණුවග්ගො පයමො.

2. අන්ධකාරවග්ගො

1. පයමාදිසික්ඛාපදවණ්ණනා

841. දුතියවග්ගස්ස පයමො දානෙ වාති දානනිමිත්තං. රත්තන්ධකාරෙ පුරිසස්ස භත්ථපාසෙ යානාදි, රහොපෙක්ඛා, සභායාභාවොති තිණි අඬගාති.

842-850. දුතියාදීනි උත්තානානි.

854. පඤ්චමෙ පල්ලඬකස්ස අනොකාසෙති ඌරුඛද්ධාසනස්ස අප්පභොනකෙ. පුරෙහත්තං අන්තරසරෙ පල්ලඬකප්පභොනකාසනෙ නිසජ්ජා, අනනුඤ්ඤාතකාරණා අනාපුච්ඡා වුත්තපරිච්ඡෙදාතික්කමොති ද්වෙ අඬගාති.

860-879. ඡට්ඨාදීනි උත්තානානි.

නිට්ඨිතො අන්ධකාරවග්ගො දුතියො.

3. නග්ගවග්ගො

1. පයමාදිසික්ඛාපදවණ්ණනා

883-887. තතියවග්ගස්ස පයමදුතියානි උත්තානානි.

893. තතියෙ විසිඛිබ්බත්වාති විජටෙත්වා. ධුරං නික්ඛිත්තමත්තෙති විසිඛිබ්බනදිවසතො පඤ්ච දිවසෙ අතික්කාමෙත්වා ධුරං නික්ඛිත්තමත්තෙ. අන්තොපඤ්චාහෙ පන ධුරනික්ඛෙපෙපි අනාපත්ති එව “අඤ්ඤත්‍ර චතුහපඤ්චාහා”ති වුත්තත්තා. උපසම්පන්නාය විවරං සිඛිබ්බනත්ථාය විසිඛිබ්බත්වා පඤ්චහාතික්කමො, අනනුඤ්ඤාතකාරණා ධුරනික්ඛෙපොති ද්වෙ අඬගාති.

900. චතුත්ථෙ පඤ්චන්තං වීචරානං අපරිචත්තනං, අනනුඤ්ඤාතකාරණා පඤ්චාභාතික්කමොති ද්වෙ අඬගානි.

903. පඤ්චමං උත්තානමෙව.

909. ඡට්ඨෙ චිකප්පනුපගස්ස සඬසෙ පරිණතතා, විනා ආනිසංසදස්සනෙන අන්තරායකරණන්ති ද්වෙ අඬගානි.

911. සත්තමං උත්තානමෙව.

916. අට්ඨමෙ කුම්භචුණං නාම කුම්භසද්දො, තෙන කීළන්තීති කුම්භචුණිකා. තෙනාහ “සටකෙන කීළනකා”ති. දීඝනිකායට්ඨකථායං පන “චතුරස්සඅම්බණකතාළ”න්ති චුත්තං. තඤ්භි රුක්ඛසාරාදිමයං අන්තොජ්ද්දං චතුස්ස පස්සෙස්ස වම්මොනද්ධං වාදිතභණ්ඩං, යං “බිම්බිසක”න්තිපි චුච්චති, තං වාදෙන්තාපි කුම්භචුණිකා. තෙනාහ “බිම්බිසකවාදිතකාතිපි වදන්ති”ති.

918. පාළියං කප්පකතන්ති කප්පකතං නිවාසනපාරුපනුපගං. සමණචීවරතා, අනනුඤ්ඤාතානං දානන්ති ද්වෙ අඬගානි.

921-931. නවමදසමානි උත්තානානෙව.

නිට්ඨිතො නග්ගවග්ගො තතියො.

4. තුවට්ටවග්ගො

10. දසමසික්ඛාපදවණ්ණනා

976. තුවට්ටවග්ගස්ස දසමෙ වාරිකාය අපක්කමනං පණ්ණත්තිවජ්ජමෙව. පණ්ණත්තිවිජානනවිත්තෙන සවිත්තකතං සන්ධාය පනෙත්ථ “ලොකවජ්ජ”න්ති දට්ඨබ්බං. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙව.

නිට්ඨිතො තුවට්ටවග්ගො චතුත්ථො.

5. විත්තාගාරවග්ගො

1. පයමාදිසික්ඛාපදවණ්ණනා

978. විත්තාගාරවග්ගස්ස පයමෙ පාටෙක්කා ආපත්තියොති ගීවාය පරිචත්තනප්පයොගගණනාය.

1015. නවමෙ හත්ථිආදීසු සිප්ප-සද්දො පච්චෙකං යොජෙතබ්බො, තථා ආථබ්බණාදීසු මන්ත-සද්දො. තත්ථ ආථබ්බණමන්තො නාම ආථබ්බණවෙදවිභිතො පරුපසාතකරො මන්තො. බීලනමන්තො නාම වෙරිමාරණත්ථාය සාරදාරුමයං බීලං මන්තෙත්වා පථවියං ආකොටනමන්තො. අගදප්පයොගො විසප්පයොජනං. නාගමණ්ඩලන්ති සප්පානං පවෙසනිවාරණත්ථං මණ්ඩලබන්ධමන්තො. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙව.

නිට්ඨිතො විත්තාගාරවග්ගො පඤ්චමො.

1025-1116. ආරාමවග්ගෙ, ගබ්භිනිවග්ගෙ ච සබ්බං උත්තානමෙව.

8. කුමාරිභූතවග්ගො

1. පයමාදිසික්ඛාපදවණ්ණනා

1119. අට්ඨමවග්ගස්ස පයමෙ සබ්බපයමා ද්වෙ මහාසික්ඛමානාති ගබ්භිනිවග්ගෙ (පාවි. 1067 ආදයො) සබ්බපයමං චුත්තා ද්වෙ. සික්ඛමානා ඉච්චෙව වත්තබ්බාති සම්මුතිකම්මාදීසු අඤ්ඤථා චුත්තෙ කම්මං කුප්පතීති අධිප්පායො.

1167. එකාදසමෙ පාරිවාසියෙන ඡන්දදානෙනාති පරිචුත්ථෙත නවිකප්පචුත්ථෙත විගතෙන ඡන්දදානෙනාති අත්ථො, ඡන්දවිස්සප්පනමත්තෙන වා.

1168. “චුට්ඨිකායා”ති එතෙන “ඉදානි කම්මං න කරස්සාමා”ති ධුරං නික්ඛිපිත්වා කායෙන අචුට්ඨහිත්වා නිසින්තායපි පරිසාය කම්මං කාතුං න වට්ඨතීති දස්සෙති. තෙනාහ “ඡන්දං අවිස්සප්පෙත්වා අචුට්ඨිකායා”ති. පාළියං පන “අනාපත්ති අචුට්ඨිකාය පරිසායා”ති සාමඤ්ඤතො චුත්තත්තා, උපොසථක්ඛන්ධකෙ ව “න, භික්ඛවෙ, පාරිවාසිකපාරිසුද්ධිදානෙන උපොසථො කාතබ්බො අඤ්ඤත්තු අචුට්ඨිකාය පරිසායා”ති (මහාව. 183) චුත්තත්තා, තදට්ඨකථායමිපි “පාරිවාසියපාරිසුද්ධිදානං නාම පරිසාය චුට්ඨිකකාලතො පට්ඨාය න වට්ඨති, අචුට්ඨිකාය පන වට්ඨති”ති (මහාව. අට්ඨ. 183) චුත්තත්තා ව “කම්මං න කරස්සාමි”ති ධුරං නික්ඛිපිත්වා නිසින්තායපි කම්මං කාතුං වට්ඨතීති ගහෙතබ්බං. සෙසං උත්තානමෙව.

නිට්ඨිතො කුමාරිභූතවග්ගො අට්ඨමො.

1181. ඡත්තවග්ගො උත්තානො එව.

බුද්දකචණ්ණනානගො නිට්ඨිතො.

5. පාට්ඨෙසනීයකණ්ඩො

පාට්ඨෙසනීයසික්ඛාපදවණ්ණනා

1228. පාට්ඨෙසනීයාදීසු පාළිවිනිමුත්තකෙසුති පාළියං අනාගතෙසු සප්පිඤ්ඤාදීසු.

සත්තාධිකරණවහයාති සත්තාධිකරණසමථනාමකා. තං අත්ථවිනිච්ඡයං තාදිසංයෙව යස්මා විදු වදන්තීති අත්ථො. යථා නිට්ඨිතාති සම්බන්ධො. සබ්බාසවපහන්ති සබ්බාසවවිසාතකං අරහත්තමග්ගං. පස්සන්තු නිබ්බුත්තින්ති මග්ගඤ්ඤාණෙන නිබ්බානං සවිජ්ඣරොන්තු, පප්පොන්තුති වා පායො. තත්ථ නිබ්බුත්තින්ති බන්ධපරිනිබ්බානං ගහෙතබ්බං.

ඉති සමන්තපාසාදිකාය විනයට්ඨකථාය විමතිවිනෝදනීයං

භික්ෂුනීවිභංගවණ්ණනානායො නිට්ඨිතො.

උභතොවිභංගට්ඨකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස

මහාවග්ගවණ්ණනා

1. මහාබන්ධකො

බොධිකථාවණ්ණනා

මහාවග්ගෙ උභින්නං පාතිමොක්ඛානන්ති උභින්නං පාතිමොක්ඛවිහඬිගානං. යං බන්ධකං සඬිගායිංසුති සම්බන්ධො. බන්ධානං සමුහො, බන්ධානං වා පකාසනතො බන්ධකො. බන්ධාති චෙත්ථ පබ්බජ්ජාදිවාරිත්තවාරිත්තසික්ඛාපදපඤ්ඤත්තිසමුහො අධිජ්ජෙතො. පදභාජනීයෙ යෙසං පදානං අත්ථා යෙහි අට්ඨකථානායෙහි පකාසිතාති යොජනා. අථ වා යෙ අත්ථාති යොජෙතබ්බං. භි-සද්දො චෙත්ථ පදපුරුණෙ දට්ඨබ්බො.

1. විසෙසකාරණන්ති “යෙන සමයෙන ආයස්මතො සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තියාවනහෙතුහුතො පරිචිතක්කො උදපාදි, තෙන සමයෙන” තිආදිනා චුත්තකාරණං විය විසෙසකාරණං භූමිමවචනනිවත්තනකකාරණන්ති අත්ථො. එතස්සාති අභිසම්බොධිතො පට්ඨාය සත්ථු වරියාවිභාවනස්ස විනයපඤ්ඤත්තියං කිං පයොජනං? යදි විසෙසකාරණං නත්ථිති අධිජ්ජායො. නිදානදස්සනං පයොජනන්ති යොජනා. නිදානන්තිචෙත්ථ සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තිහෙතුහුතං චත්ථුපුග්ගලාදිකාරණං අධිජ්ජෙතං, න පඤ්ඤත්තිට්ඨානමෙව. තෙනාහ “යා භී” තිආදි.

උරුවෙලායන්ති එත්ථ උරු-සද්දො මහත්තවාචී. වෙලා-සද්දො තීරපරියායො. උන්නතත්තාදිනා වෙලා විය වෙලා. උරු මහත්තී වෙලා උරුවෙලා, තස්සං. තෙනාහ “මහාවෙලාය” තිආදි. මරියාදාති සීලාදිගුණසීමා. පත්තපුටෙනාති තාලාදිනං පණ්ණපුටෙන.

“පට්ඨමාභිසම්බුද්ධො” ති අනුනාසිකලොපෙනායං නිද්දෙසොති ආහ “පට්ඨං අභිසම්බුද්ධො” ති. පට්ඨන්ති ච භාවනපුංසකනිද්දෙසො. තස්මා අභිසම්බුද්ධො හුත්වා සබ්බපට්ඨං බොධිරුක්ඛමුලෙ විහරතීති යොජනා දට්ඨබ්බො.

පාළියං අථ බොති එත්ථ අථාති එතස්මිං සමයෙති අත්ථො අනෙකත්ථත්තා නිපාතානං. සත්තාහන්ති අවිචන්තසංයොගෙ එතං උපයොගවචනං. අථ බොති අධිකාරන්තරදස්සනෙ නිපාතො. තෙන

විමුත්තිසුඛපටිසංවේදනං පහාය පටිච්චසමුප්පාදමනසිකාරෙ අධිකතභාවං දස්සෙති. පටිච්චාති පටිමුඛං ගන්ත්වා, අඤ්ඤමඤ්ඤං අපෙක්ඛිත්වාති අත්ථො. එතෙන කාරණබහුතා දස්සිතා. සහිතෙති කාරියබහුතා. අනුලොමන්ති භාවනපුංසකනිද්දෙසො. ස්වෙච්චාති සො එව පච්චයාකාරො. පූරිමනයෙන වා චුත්තොති “අවිජ්ජාපච්චයා සඬබ්බාරා”තිආදිනා නයෙන චුත්තො පච්චයාකාරො. පවත්තියාති සංසාරජපවත්තියා.

පාළියං “අවිජ්ජාපච්චයා”තිආදීසු දුක්ඛාදීසු අඤ්ඤාණං අවිජ්ජා. ලොකියකුසලාකුසලචේතනා සඬබ්බාරා. ලොකියවිපාකමෙව විඤ්ඤාණං. ලොකියවේදනාදික්ඛන්ධත්තයං නාම, භූතූපාදායහෙදං රූපං. පසාදවිඤ්ඤාණහෙදං සලායතනං. විපාකභූතො සබ්බො එස්සො, වේදනා ව. රාගො තණ්හා. බලවරාගො, තිව්ධා ව දිට්ඨි උපාදානං. භවො පන දුච්චො කම්මභවො, උපපත්තිභවො ව. තත්ථ කම්මභවො සාසවකුසලාකුසලචේතනාව, උපපත්තිභවො උපාදින්නකක්ඛන්ධා. තෙසං උපපත්ති ජාති. පාකො ජරා. හෙදො මරණං. තෙ එව නිස්සාය සොචනං සොකො. කන්දනං පරිදෙවො. දුක්ඛං කායිකං. දොමනස්සං චේතසිකං. අතිවිය සොකො උපායාසො.

පච්චෙකඤ්ච සම්භවති-සද්දො යොජේතබ්බො. තෙනාහ “ඉමිනා නයෙනා”තිආදි. “දුක්ඛරාසිස්සා”ති ඉමිනා න සත්තස්ස. නාපි සුභසුඛාදීනන්ති දස්සෙති.

භවෙති ඛ්‍යාත්තන්ති ඉමස්මිං අත්ථෙ නිපාතො. “අනුලොමපච්චයාකාරපටිච්චෙධසාධකා බොධිපක්ඛියධම්මා”ති ඉදං පටිමවාලෙ කිඤ්චාපි “අවිජ්ජායත්ථෙව අසෙසවිරාගනිරොධා”තිආදිනා පටිලොමපච්චයාකාරොපි ආගතො, තථාපි “යතො පජානාති සහෙතුධම්ම”න්ති අනුලොමපච්චයාකාරපටිච්චෙධස්සෙව කාරණත්තෙන චුත්තන්ති. යථා චේත්ථ, එවං දුතියවාලෙපි “යතො ඛයං පච්චයානං අවේදී”ති ගාථාය චුත්තත්තා “පච්චයානං ඛයසඬබ්බාත”න්තිආදි චුත්තන්ති වේදිතබ්බං. නො කල්ලො පඤ්ඤොති අයුත්තො න ඛ්‍යාකාතබ්බො, අවිජ්ජමානං අත්තානං සිද්ධං කත්වා “කො චුසති”ති තස්ස කිරියාය පුට්ඨත්තා “කො වඤ්ඤාපුත්තො චුසති”තිආදි වියාති අධිජ්ජායො. සොළස කඬබ්බාති “අහොසිං නු බො අහමතීතමද්ධානං, නනු බො අහොසිං, කිං නු බො අහොසිං, කථං නු බො අහොසිං, කිං හුත්වා කිං අහොසිං නු බො

අහමතීතමද්ධානං, හවිස්සාමි නු බො අහං අනාගතමද්ධානං, නනු බො හවිස්සාමි, කිං නු බො හවිස්සාමි, කථං නු බො හවිස්සාමි, කිං හුත්වා කිං හවිස්සාමි නු බො අහං අනාගතමද්ධානං, අහං නු බොස්මි, නො නු බොස්මි, කිං නු බොස්මි, කථං නු බොස්මි, අයං නු බො සත්තො කුතො ආගතො, සො කුහිං ගාමී හවිස්සති” ති (ම. නි. 1.18; සං. නි. 2.20) එවං ආගතා අතීතෙ පඤ්ච, අනාගතෙ පඤ්ච, පච්චුප්පත්තෙ ඡාති සොළසවිධා කඬ්ඛා.

තත්ථ කිං නු බොති මනුස්සදෙවාදීසු, ඛත්තියාදීසු වා අඤ්ඤතරං නිස්සාය කඬ්ඛති. කථං නු බොති පන සණ්ඨානාකාරාදීසු ඉස්සරාදිප්පතකං, කාරණං වා නිස්සාය. කිං හුත්වා කිං අහොසින්ති ච මනුස්සාදීසු පටමං කිං හුත්වා පච්ඡා කිං අහොසින්ති කඬ්ඛති. අහං නු බොස්මිතිආදි ඉදානි අත්තතො විජ්ජමානාවිජ්ජමානතං, සරූපපකාරාදිකඤ්ච කඬ්ඛති. වපයන්තීති විඅපයන්ති ඛාපගච්ඡන්ති. තෙනාහ “අපගච්ඡන්ති නිරුජ්ඣන්ති” ති.

3. තස්ස වසෙනාති තස්ස පච්චයාකාරපජානනස්ස, පච්චයක්ඛයාධිගමස්ස ච වසෙන. එකෙකමෙව කොට්ඨාසන්ති අනුලොමපටිලොමතො එකෙකමෙව කොට්ඨාසං. පාටිපදරත්තියා එවං මනසාකාසීති රත්තියා තීසුපි යාමෙසු එවං ඉධ ඛන්ධකපාළියා ආගතනයෙන අනුලොමපටිලොමංයෙව මනසාකාසී.

අප්පාලකථාවණ්ණනා

4. තස්ස සත්තාහස්ස අවචයෙනාති පල්ලඬ්ඛකසත්තාහස්ස අපගමනෙන. තම්හා සමාධිම්හාති අරහත්තඵලසමාපත්තිසමාධිම්හා. අන්තරත්තරා එව හි පච්චයාකාරමනසිකාරො. අවසෙසකාලං පන සබ්බං භගවා ඵලසමාපත්තියාපි විනිනාමෙසි. තං සන්ධාය “තම්හා සමාධිම්හා” ති චුත්තං. රතනවඬ්ඛකමෙති භගවතො චිරං ධීතස්ස වඬ්ඛකමනාධිප්පායං ඤත්වා දෙවතාහි මාපිතෙ රතනවඬ්ඛකමෙ. රතනසරන්ති භගවතො නිසීදනාධිප්පායං ඤත්වා දෙවතාහි මාපිතං රතනමයං ගෙහං.

තත්ත්වාපි න කෙවලං රතනසරෙයෙව. තත්ත්වාපි අප්පාලනිග්‍රොධමුලෙපි අහිංසාමිමං විචින්නො එව අන්තරත්තරා විමුත්තිසුඛං පටිසංවෙදෙන්නොති අත්ථො. තත්ථාපි හි අනන්තනයසමන්තපට්ඨානං සම්මසනො සම්මාසම්බුද්ධස්ස පිතිසමුට්ඨිකා ඡබ්බණ්ණා බුද්ධරස්මියො රතනසරෙ විය නිච්ඡරිංසු එව. “හුංහු”න්ති කරොන්නොති “සබ්බෙ භීතජාතිකා මං මා උපගච්ඡන්තු” ති මානවසෙන, සමීපං උපගතෙසු කොධවසෙන ච “අපෙථා” ති අධිප්පායනිච්ඡාරිතං හුංහුංකාරං කරොන්නො.

බ්‍රහ්මඤ්ඤන්ති බ්‍රාහ්මණත්තං. අන්තන්ති නිබ්බානං. දෙවානං වා අන්තන්ති මග්ගඤ්ඤාණානං වා අන්තභූතං අරහත්තඵලං.

මුචලින්දකථාවණ්ණනා

5. මුචලින්දමූලෙති එත්ථ ච මුචලින්දො චූච්චති නිපරුක්ඛො, යො “නිචුලො” තිපි චූච්චති. උප්පන්නමෙසොති සකලවක්කවාලගඛිහං පුරෙත්වා උප්පන්නො මහාමෙසො. වද්දලිකාති වුට්ඨියා ඵච ඉත්ථිලිඬගවසෙන නාමං. යා ච සත්තාහං පවත්තත්තා සත්තාහවද්දලිකාති වුත්තාති ආහ “සත්තාහං අවිච්ඡින්නචුට්ඨිකා අහොසී” ති. සීතවාතෙන දුස්සිතං දිනමෙතිස්සා වද්දලිකායාති සීතවාතදුද්දිනීති ආහ “උදකචුසිතසම්මිස්සෙනා” තිආදි. උබ්බිද්ධතා නාම දුරභාවෙන උපට්ඨානන්ති ආහ “මෙසවිගමෙන දුරිභූත” ති. ඉන්දනිලමණි විය දිබ්බති ජොතෙතීති දෙවො, ආකාසො.

එතමත්ථං විදිත්වාති විවෙකස්ස සුඛභාවං විදිත්වා. සබ්බසො අසන්තුට්ඨිසමුච්ඡේදකත්තා මග්ගඤ්ඤාණානං “චතුමග්ගඤ්ඤාණසන්තොසෙනා” ති වුත්තං. අකුප්පනභාවොති අකුප්ඤ්ඤාසභාවො.

රාජායතනකථාවණ්ණනා

6. පච්චග්ගෙති අහිනවෙ. අයමෙව අත්ථො පසත්ථො, න පුරිමො. න හි බුද්ධා මහග්ගං පත්තං පරිභුඤ්ජන්ති.

බ්‍රහ්මයාවනකථාවණ්ණනා

7. ආලියන්ති සෙවියන්තිති ආලයා. පඤ්ච කාමගුණාති ආහ “සත්තා...පෙ.... චූච්චන්ති” ති. සුට්ඨු මුදිතාති අතිවිය පමුදිතා. යානං සන්ධායාති යාන-සද්දං අපෙක්ඛිත්වා. ඉමෙසන්ති සඬබ්බාරාදීනං ඵලානං. පාලියං සබ්බසඬබ්බාරසමථොතිආදීනි නිබ්බානවෙච්චනාති. අපිස්සුති සම්පිණ්ඩනත්ථෙ නිපාතො. න කෙවලං එතදහොසි, ඉමාපි ගාථා පටිභංසුති අත්ථො.

කිව්චෙන මෙ අධිගතන්ති පාරමිපුරණං සන්ධාය වුත්තං, න දුක්ඛාපට්ඨදං. බුද්ධානඤ්ඤි වත්තාරො මග්ගා සුඛාපට්ඨදාව හොන්ති. හ-ඉති බ්‍යත්තං, එකංසන්ති ද්විසු අත්ථෙසු නිපාතො, බ්‍යත්තං, එකංසෙන වා අලන්ති වියොජෙත්ති. හලන්ති වා එකො නිපාතො.

8. පාළියං සහම්පතිස්සාති සො කිර කස්සපස්ස භගවතො සාසනෙ සහකො නාම ථෙරො පටිමජ්ඣානභූමියං බ්‍රහ්මපති හුත්වා නිබ්බන්තො, තෙන නං “සහම්පති”ති සඤ්ජානිංසු. අස්සවනතාති අස්සවනතාය, අස්සවනෙනාති අත්ථො. සවනමෙව හි සවනතා යථා දෙවතාති.

ධම්මො අසුද්ධොති මිච්ඡාදිට්ඨිධම්මො. සමලෙහිති පුරණකස්සපාදීහි ඡහි සත්ථාරෙහි. අපාපුරාති දෙසනාභත්ථෙන විවර. ද්වාරන්ති අරියමග්ගං සන්ධාය වදති.

සෙලෙති සනසිලාමයෙ. තපුපමන්ති එත්ථ තථා-සද්දො තං-සද්දත්ථෙ දට්ඨබ්බො. තෙන සො සෙලපබ්බතො උපමා යස්ස. තං තපුපමන්ති අත්ථො. තෙන වා පබ්බතාදිනා පකාරෙන උපමා අස්සාතිපි අත්ථො. ධම්මමයන්ති ලොකුත්තරධම්මභූතං. උට්ඨාහීති ධම්මදෙසනත්ථාය වාරිකවරණත්ථං ඉමම්හා ආසනා කායෙන, අප්පොස්සුක්කභාවතො වා විත්තෙන උට්ඨෙහි, අයමෙව වා පායො. තෙනෙව “විවර, දෙසස්සු”ති දුට්ඨෙපි කායවිත්තපයොගෙ නියොපෙසි. වීරාතිආදි වත්තාරි පුත්තිවසෙන සම්බොධනාති.

9. බුද්ධවක්ඛුනාති ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තඤ්ඤාණෙන, ආසයානුසයඤ්ඤාණෙන ව. ඉමෙසඤ්ඤි ද්වින්නං “බුද්ධවක්ඛු”ති නාමං. ස්වාකාරාති සද්ධිත්තියාදියොව ආකාරා සුන්දරා යෙසං, තෙ ස්වාකාරා, සුවිඤ්ඤාපයා, පරලොකඤ්ච වජ්ජඤ්ච භයතො දස්සනසිලා වාති දට්ඨබ්බං. උප්පලාති එත්ථ සන්තීති උප්පලිතීති ගච්ඡලතාපි පොක්ඛරණීපි වුවිවති. ඉධ පන පොක්ඛරණී. එවමිතරෙසුපි. උදකානුග්ගතාතීති උදකතො අනුග්ගතාති. අත්තො නිමුග්ගානෙව හුත්වා පුසන්ති වඩ්ඪන්ති, තාති අත්තොනිමුග්ගපොසිති. අව්වුග්ගම්මාති උදකං අතික්කමනවසෙන උග්ගන්ත්වා.

අපාරුතාති විවටා. තෙසන්ති සඋපනිස්සයානං සත්තානං. ද්වාරාති අරියමග්ගද්වාරාති. ඉදඤ්ච අත්තතො සයම්භුඤ්ඤාණෙන සඋපනිස්සයානං තෙසං මග්ගුප්පත්තිදිට්ඨතං සන්ධාය වදති. විහිංසසඤ්ඤීතිආදියු එවමත්ථො දට්ඨබ්බො – “අහඤ්ඤි අත්තතො පගුණං සුප්පවත්තිතම්පි ඉමං පණිතං ධම්මං අජානන්තෙසු මනුෂ්‍යෙසු දෙසනාය විහිංසා කායවාචාකිලමථො භොති”ති එවං විහිංසසඤ්ඤී හුත්වා න භාසිං භාසිතුං න ඉච්ඡිං. ඉදානි පන හෙතුසම්පන්නා අත්තතො සද්ධාභාජනං විවරන්තු, පුරෙස්සාමි තෙසං සඬකප්පන්ති.

පඤ්චවග්ගියකථාවණ්ණනා

10. ආළාරොති නාමං. කාලාමොති ගොත්තං. භගවතොපි බො ඤාණං උදපාදීති කිං ඉදානෙව උදපාදි, නනු බොධිමුලෙ තෙකාලිකා, කාලවිනිමුත්තා ව සබ්බෙ ධම්මා සබ්බාකාරතො දිට්ඨාති? සච්චං දිට්ඨා, තථාපි නාමාදිවසෙන අවිකප්පිතා එකවිත්තක්ඛණිකත්තා සබ්බඤ්ඤාඤ්ඤාණස්ස. න හි එකෙන විත්තෙන සබ්බධම්මානං නාමජාතිආදිකං පච්චෙකං අනන්තං විභාගං විකප්පෙතුං සක්කා විකප්පානං විරුද්ධානං සභානුප්පත්තිතො, සබ්බවිකප්පාරහධම්මදස්සනමෙව පනානෙන සක්කා කාතුං. යථා දිට්ඨෙසු පන යථිච්ඡිතාකාරං ආරබ්භ විකප්පො උප්පජ්ජති චක්ඛුච්ඤ්ඤාණෙන දිට්ඨෙ විත්තපටෙ විය. ඉධාපි ආළාරං නිස්සාය ආවජ්ජනානන්තරමෙව සබ්බාකාරඤාණං උදපාදි. න කෙවලඤ්ච තං, අථ බො පඤ්චවග්ගියා එව පයමං ධම්මං ජානිස්සන්ති, තප්පමුඛා ව දෙවතා, ආළාරො කාලං කත්වා ආකිඤ්චඤ්ඤායතනෙ, උදකො ව නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනෙ නිබ්බත්තොති එවමාදිකං සබ්බමිපි නිස්සාය ඤාණං උප්පජ්ජති එව. තං පන ඛණසම්පත්තියා දුල්ලභභාවං දස්සෙතුං කමෙන ඔලොකෙත්වා දෙවතාය චුත්තෙ ඤාණං විය කත්වා චුත්තං. සද්දගතියා හි බන්ධත්තා එකෙන ඤාණෙන ඤාතමිපි චුච්චමානං කමෙන ඤාතං විය පටිභාති, දෙවතාපි ව භගවතා ඤාතමෙවත්ථං ආරොචෙසි. තෙනෙව “භගවතොපි බො ඤාණං උදපාදී”ති චුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. එවමඤ්ඤත්ථාපි ඊදිසෙසු “ලොකං වොලොකෙන්නො අසුකං අද්දස, තත්ථ මයි ගතෙ කිං භවිස්සති”ති එවමාදිනා සත්ථු හිතෙසිතාසන්දස්සනවසප්පවත්තෙසු. සබ්බත්ථ වචනගතියං කමචුත්තිතෙ පඤ්ඤායමානෙපි එකෙනෙව ඤාණෙන සකලාවබ්බොධො වෙදිතබ්බො. බහුකාරා බො මෙ පඤ්චවග්ගියාති උපකාරස්සාපි විජ්ජමානතං සන්ධාය චුත්තං, න පන ධම්මදෙසනාය කාරණත්තෙන අනුපකාරානමිපි දෙසනතො.

11. අන්තරා ව ගයං අන්තරා ව බොධිත්ති ගයාය, බොධිස්ස ව අන්තරෙ තිගාචුතෙ යානෙ.

සබ්බාභිභූති සබ්බං තෙභූමකධම්මං අභිභවිත්වා යීතො. අනුපලිත්තොති කිලෙසලෙපෙන අලිත්තො. තතො එව සබ්බඤ්ජහො. තණ්හක්ඛයෙ විමුත්තොති තණ්හක්ඛයෙ නිබ්බානෙ ආරම්මණකරණවසථන විමුත්තො. එවං සයං සබ්බධම්මෙ අත්තනාව ජානිත්වා. කමුද්දිසෙය්‍යන්ති කං අඤ්ඤං “අයං මෙ ආචරියො”ති උද්දිසෙය්‍යං.

කාසිනං පුරන්ති බාරාණසිං. ආහඤ්ජන්ති ආහනිස්සාමි. අමතාධිගමාය උග්ගෙසාසනතො අමතදුන්දුහින්ති සත්ථු ධම්මදෙසනා වුත්තා, “අමතහෙරිං පහරිස්සාමි” ති ගච්ඡාමිති අත්ථො.

අරහසි අනන්තජිනෝති අනන්තජිනෝපි හවිතුං යුත්තෝති අත්ථො. අනන්තඤ්ඤාණතාය අනන්තො ජිනො ව, අනන්තෙන වා ඤාණෙන, අනන්තං වා දොසං ජිතවා, උප්පාදවයන්තරහිතතාය වා අනන්තං නිබ්බානං අපිති කිලෙසාරයො මද්දිත්වා ගණ්හිතිපි අනන්තජිනො.

හුපෙය්‍යාපිති එවම්පි හවෙය්‍ය, එවංචිධෙ රූපකායරතනෙ ඊදිසෙන ඤාණෙන හවිතබ්බන්ති අධිප්පායො. එවං නාම කථනඤ්ඤිස්ස උපනිස්සයසම්පන්නස්ස අපරකාලෙ දුක්ඛප්පත්තස්ස හගවන්තං උපගම්ම පබ්බජිත්වා මග්ගඵලපටිවේධාය පච්චයො ඡාතො. තථාහෙස හගවා තෙන සමාගමත්ථං පදසාව මග්ගං පටිපජ්ජී.

12. බාහුල්ලිකොති පච්චයබාහුල්ලිකො. පධානවිබ්භන්තොති පධානතො දුක්ඛරවරණතො පරිහිනො. නත්ථි එත්ථ අගාරියං, අගාරස්ස හිතං කසිගොරක්ඛාදිකම්මන්ති අනගාරියා, පබ්බජ්ජා, තං අනගාරියං. පබ්බජන්තිති උපගච්ඡන්ති. තදනුත්තරන්ති තං අනුත්තරං. බුග්ගවරියපරියොසානන්ති මග්ගබුග්ගවරියස්ස පරියොසානං, අරහත්තඵලන්ති අත්ථො. තස්ස හි අත්ථාය කුලපුත්තා පබ්බජන්ති. දිට්ඨොව ධම්මෙති ඉමස්මිං පච්චක්ඛෙ අත්තභාවෙ. සයන්ති අපරප්පච්චයා. අහිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වාති අත්තනොව ඤාණෙන පච්චක්ඛං කත්වා. උපසම්පජ්ජාති පාපුණ්ත්වා.

ඉරියායාති දුක්ඛරඉරියාය. උත්තරිමනුස්සධම්මාතිආදීසු මනුස්සධම්මතො ලොකියඤ්ඤාණතො උපරි අරියං කාතුං අලං සමත්ථො අලමරියො. ඤාණදස්සනවිසෙසොති සබ්බඤ්ඤාඤ්ඤාණස්ස පුබ්බභාගං අධිප්පෙතං. නොති නු. භාසිතමෙතන්ති එවරූපමෙතං වාක්‍යහෙදන්ති අත්ථො. තෙ ව “යදි එස පධානකාලෙ ‘අහං අරහා’ති වදෙය්‍ය, මයඤ්ච සද්දහාම, න වානෙන තදා වුත්තං. ඉදානි පන විජ්ජමානමෙව ගුණං වදති” ති එකපදෙන සතිං ලභිත්වා “බුද්ධො ඡාතො” ති උප්පන්නගාරවා ආවුසොවාදං පහාය “නො හෙතං, හන්තෙ” ති ආහංසු. අඤ්ඤා විත්තන්ති අඤ්ඤාය අරහත්තප්පත්තියා විත්තං.

13. අත්තාති කොට්ඨාසා ද්වෙ භාගා. කාමෙසු කාමසුබල්ලිකානුයොගොති වත්ථුකාමෙසු කිලෙසකාමසුබස්ස අනුභවො. කිලෙසකාමා එව වා ආමිසසුබෙන අල්ලියනතො කාමසුබල්ලිකාති වුත්තාති දට්ඨබ්බා. ගම්මොති ගාමවාසීනං සන්තකො. අත්තකිලමථානුයොගොති අත්තතො කිලමථස්ස කණ්ටකසෙය්‍යාදිදුක්ඛස්ස අනුයොගො. උභො අත්තෙති යථාවුත්තෙ ලොභො වා සස්සතො වා එකො අත්තො, දොසො වා උච්ඡෙදො වා එකොති වෙදිතබ්බො.

වක්ඛකරණීතිආදීසු අත්තනා සම්පයුත්තඤ්ඤාණවක්ඛං කරොතීති වක්ඛකරණී. දුතියං තස්සෙව වෙවචනං. උපසමොති කිලෙසුපසමො. අභිඤ්ඤා, සම්බොධො ච චතුසච්චපට්ඨෙධොව. නිබ්බානං අසඬ්ඛධාතු. එතෙසම්පි අත්ථාය සංවත්තතීති පටිපදං ථොමෙති. සම්මාදිට්ඨීති ඤාණං. සම්මාසඬ්ඛප්පොති විතක්කො. සෙසං ධම්මතො සුවිඤ්ඤායාමෙව.

14. එවං වත්තාරොපි මග්ගෙ එකතො දස්සෙත්වා ඉදානි තෙහි මග්ගෙහි පටිච්ඡේදකිත්තබ්බානි වත්තාරි අරියසච්චානි දස්සෙතුං “ඉදං බො පන, භික්ඛවෙ” තිආදිමාහ. ඡාතිපි දුක්ඛාතිආදීසු තත්ථ තත්ථ භවෙ නිබ්බත්තමානානං සත්තානං සබ්බපයමං රූපාරූපධම්මප්පවත්ති ඉධ ඡාති නාම, සා ච තත්ථ තත්ථ භවෙසු උපලබ්භමානානං දුක්ඛාදීනං වත්ථුභාවතො දුක්ඛා, එවං ජරාදීසු දුක්ඛවත්ථුකතාය දුක්ඛතා වෙදිතබ්බා. පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධා පන දුක්ඛදුක්ඛවිපරිණාමදුක්ඛසඬ්ඛාරදුක්ඛවසෙන දුක්ඛා එව. පොනොභවිකාති පුනබ්භවකරණං පුනබ්භවො උත්තරපදලොපෙන, පුනබ්භවො සීලමෙතිස්සාති පොනොභවිකා. නන්දිරාගසහගතාති එත්ථ රූපාදීසු නන්දති පියායතීති නන්දී, සා එව රාගොති නන්දිරාගොති භාවජ්ජධානොයං නිද්දෙසො, නන්දිරාගත්තන්ති අත්ථො. තෙන සහගතාති නන්දිරාගසහගතා. තත්‍ර තත්‍රාති තස්මීං තස්මීං භවෙ. රූපාදීසු ඡසු ආරම්මණෙසු කාමස්සාදනවසෙන පවත්තා කාමතණ්හා නාම. සස්සතදිට්ඨියා සහ පවත්තා භවතණ්හා. උච්ඡෙදදිට්ඨියා සහ පවත්තා විභවතණ්හා. අසෙසවීරාගනිරොධොතිආදීනා නිබ්බානමෙව වුව්චති. තත්ථ විරජ්ජනං විගමනං විරාගො. නිරුජ්ඣනං නිරොධො. උභයෙනාපි සුට්ඨු විගමොව වුව්චති. අසෙසායපි තණ්හාය විරාගො, නිරොධො ච යෙන හොති, සො අසෙසවීරාගනිරොධො, නිබ්බානමෙව. යස්මා ච තං ආගම්ම තණ්හං, වට්ඨකද්ව වජන්ති පටිනිස්සජ්ජන්ති විමුව්චන්ති න අල්ලියන්ති, තස්මා වාගො පටිනිස්සග්ගො මුත්ති අනාලයොති වුව්චති.

15. චක්ඛුන්තිආදීති ඤාණවෙච්චනානෙව.

16. යාවකීවඤ්චාති යත්තකං කාලං. තිපරිවට්ටන්ති සච්චඤාණ, කිච්චඤාණ, කතඤාණසඬ්ඛාතානං තිණ්ණං පරිවට්ටානං වසෙන තිපරිවට්ටං ඤාණදස්සනං. එත්ථ ච “ඉදං දුක්ඛං අරියසච්චං, ඉදං දුක්ඛසමුදය” න්ති එවං චතුසු සච්චෙසු යථාභූතඤාණං සච්චඤාණං නාම. තෙසු එව “පරිඤ්ඤෙය්‍යං පහාතඛිං සච්ඡිකාතඛිං භාවෙනඛිං” න්ති එවං කත්තඛිංකිච්චජානනඤාණං කිච්චඤාණං නාම. “පරිඤ්ඤාතං පහීනං සච්ඡිකතං භාවිත” න්ති තස්ස කිච්චස්ස කතභාවජානනඤාණං කතඤාණං නාම. ද්වාදසාකාරන්ති තෙසමෙව එකෙකස්මිං සච්චෙ තිණ්ණං තිණ්ණං ආකාරානං වසෙන ද්වාදසාකාරං.

අභිසම්බුද්ධොති පච්චඤ්ඤාසින්ති අභිසම්බුද්ධො අරහත්තං පත්තොති එවං න පටිජානිං. යතො ච ඛොති යතො ඛොධිමුලෙ නිසින්තකාලතො පටියාය. අථාහන්ති තතො පරං අහං. ඤාණඤ්ච පන මෙති පච්චවෙක්ඛණඤාණං සන්ධාය වදන්ති. අකුප්පා මෙතිආදී තස්ස පවත්තිආකාරදස්සනං. තත්ථ අකුප්පා මෙ විමුත්තීති අරහත්තඵලං තස්ස මග්ගසඬ්ඛාතකාරණතො ච ආරම්මණතො ච අකුප්පතා වෙදිතඛිං.

ඉමස්මිං පන වෙය්‍යාකරණස්මිත්ති නිග්ගාඨසුත්තෙ. භඤ්ඤමානෙති භණ්ණමානෙ. ධම්මචක්ඛුන්ති ඉධ චතුසච්චධම්මෙසු චක්ඛුකිච්චකරණතො සොතාපත්තිමග්ගො අධිප්පෙතො. යං කිඤ්චීතිආදී නිබ්බානාරම්මණත්තෙපි කිච්චවසෙන අසම්මොහතො පවත්තිදස්සනත්ථං වුත්තං.

17. ධම්මචක්කන්ති පටිවෙධඤාණධම්මඤ්චෙව දෙසනාඤාණධම්මඤ්ච පවත්තනට්ඨෙන චක්කන්ති ධම්මචක්කං. ඔභාසොති සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාණානුභාවෙන පවත්තො විත්තපච්චයඋතුසමුට්ඨානො දසසහස්සිලොකධාතුං ඵරිත්වා ධීතො ඔභාසො.

18. දිට්ඨො අරියසච්චධම්මො එතෙනාති දිට්ඨධම්මො. එස නයො සෙසෙසුපි. අත්තතො පච්චක්ඛතො අධිගතත්තා න පරං පච්චෙති, පරස්ස සද්ධාය එත්ථ න පවත්තතීති අපරප්පච්චයො. එහි භික්ඛුති එත්තකෙ වුත්තමත්තෙ පබ්බජ්ජා, උපසම්පදා ච සිජ්ඣති, තෙනෙව තත්ථ ඉති-සද්දෙන පරිච්ඡෙදො දස්සිතොති වදන්ති. කෙච්චි පන “සමමා දුක්ඛස්ස අන්තකිරියායාති වචනපරියොසානෙ එව උපසම්පදා සිජ්ඣති, අට්ඨකථායං පන ‘එහි භික්ඛුති භගවතො වචනෙනා’ ති ඉදං

එහිහික්ඛුසද්දොපලක්ඛිතවචනං එහිහික්ඛුවචනන්තිආදිපදවසෙන චුත්තං මුසාවාදවග්ගොතිආදීසු වියා’ති වදන්ති, තදෙන පයමපාරාජිකටියකථායං “හගවා හි...පෙ.... එහි හික්ඛු, වර බ්‍රහ්මවරියං සම්මා දුක්ඛස්ස අන්තකිරියායා’ති (පාරා. අට්ඨ. 1.45 හික්ඛුපදභාජනීයවණ්ණනා) ඉමිනා වචනෙන සමෙති. යත්තකඤ්චි හගවතා නියමෙන වුවචති, තත්තකං සබ්බමපි අභිගමෙව. සෙක්ඛපුපුජ්ජනානඤ්චි එතං පරිපුණ්ණං වුවචති, අසෙක්ඛානං පන “වර බ්‍රහ්මවරිය” න්ති පරියොසානන්ති දට්ඨබ්බං සික්ඛත්තයසමිද්ධිතො. ලොකියසම්පදාහි උපරිභූතා සෙට්ඨභූතා සම්පදාහි උපසම්පදා.

19-21. නිහාරහත්තොති හික්ඛුහි ගාමතො නිහරිත්වා දිත්තහත්තො. කල්ලං නුති යුත්තං නු. එතං මමාතිආදි යථාක්කමං තණ්හාමානදිට්ඨිගාහානං දස්සනං.

22-23. තස්මා තිහාති එත්ථ තිහාති නිපාතමත්තං, තස්මාති අත්ථො. නිබ්බිත්දතීති වුට්ඨානගාමිතිවිපස්සනාවසෙන උක්කණ්ඨති. විරජ්ජතීති චතුත්තං මග්ගානං වසෙන න රජ්ජති. විමුවචතීති ඵලවසෙන විමුවචති. විමුත්තස්මීන්තිආදි පච්චවෙක්ඛණඤාණදස්සනං. බ්‍රහ්මවරියන්ති මග්ගබ්‍රහ්මවරියං. කරණීයං චතුසු සච්චෙසු චතුහි මග්ගෙහි පච්චෙකං කත්තබ්බං පරිඤ්ඤාදිවසෙන සොළසවිධං කිච්චං. නාපරං ඉත්ථත්තායාති ඉත්ථභාවාය සොළසකිච්චභාවාය, කිලෙසක්ඛයාය වා අපරං පුන මග්ගභාවනාකිච්චං මෙ නත්ථීති පජානාති. අථ වා ඉත්ථත්තායාති ඉත්ථභාවතො වත්තමානක්ඛන්ධසන්තානතො අපරං ඛන්ධසන්තානං මය්හං න හවිස්සතීති අත්ථො.

පබ්බජ්ජාකථාවණ්ණනා

15. ආළම්බරන්ති පණවං. විකෙසිකන්ති විජ්ජකිණ්ණකෙසං. වික්ඛෙළිකන්ති විස්සන්දමානලාලං. සුසානං මඤ්ඤෙති සුසානං විය අද්දස සකං පරිජනන්ති සම්බන්ධො. උදානං උදානෙසීති සංවෙගවසජ්ජවත්තං වචනං නිච්ඡාරෙසි. උපස්සට්ඨන්ති දුක්ඛෙන සම්මිස්සං, දුක්ඛොතිණ්ණං සබ්බසත්තකායජාතන්ති අත්ථො.

26. ඉදං බො යසාති හගවා නිබ්බානං සන්ධායාහ. අනුපුබ්බිං කථන්ති අනුපට්ඨාටිකථං. ආදීනවන්ති දොසං. ඔකාරන්ති නිහීනතා නිහීනජනසෙවිතත්තා. සංකිලෙසන්ති තෙහි සත්තානං සංකිලෙසනං, සංකිලෙසවිසයන්ති වා අත්ථො. කල්ලවිත්තන්ති අරොගවිත්තං. සාමං

අත්තනාව උක්කංසො උක්ඛිපනං එතිස්සන්ති සාමුක්කංසිකා, සච්චදෙසනා. තස්සා සරූපදස්සනං “දුක්ඛ” න්තිආදි.

27. අස්සදුතෙති අස්සආරුල්ලෙහ දුතෙ. ඉද්ධාභිසඬ්ඛාරන්ති ඉද්ධිකිරියං. අභිසඬ්ඛරෙසි අකාසි.

28. යථාදිට්ඨන්ති පට්ඨමග්ගෙන දිට්ඨං චතුස්සච්චභූමිං සෙසමග්ගත්තයෙන පච්චචෙක්ඛන්තස්ස, පස්සන්තස්සාති අත්ථො. මාතු නො ජීවිතන්ති එත්ථ නොති නිපාතමත්තං, මාතු ජීවිතන්ති අත්ථො. යසස්ස ඛිණාසවත්තා “එහි භික්ඛු, ස්වාක්ඛාතො ධම්මො, චර බ්‍රහ්මචරිය” න්ති එත්තකෙනෙව භගවා උපසම්පදං අදාසි. ඛිණාසවානඤ්ඤි එත්තකෙනෙව උපසම්පදා අනුඤ්ඤාතා පුබ්බෙව දුක්ඛස්ස පරික්ඛිණත්තා. චර බ්‍රහ්මචරියන්ති සාසනබ්‍රහ්මචරියසඬ්ඛාතං සික්ඛාපදපුරණං සන්ධාය චුත්තං, න මග්ගබ්‍රහ්මචරියං.

30. සෙට්ඨානුසෙට්ඨිතන්ති සෙට්ඨිනො ච අනුසෙට්ඨිනො ච පච්චේණිවසෙන ආගතා යෙසං කුලානං සන්ති, තෙසං සෙට්ඨානුසෙට්ඨිනං කුලානං. ඔරකොති ලාමකො.

32-33. මා එකෙන ද්වෙති එකෙන මග්ගෙන ද්වෙ භික්ඛු මා අගමිත්ථ. විසුද්ධෙ සත්තෙ, ගුණෙ වා මාරෙතීති මාරො. පාපෙ නියුත්තො පාපිමා.

සබ්බපාසෙහීති සබ්බකිලෙසපාසෙහි. යෙ දිබ්බා යෙ ච මානුසාති යෙ දිබ්බකාමගුණනිස්සිකා, මානුසකාමගුණනිස්සිකා ච කිලෙසපාසා නාම අත්ථී, සබ්බෙහි තෙහි. “ත්ථං බුද්ධො” ති දෙවමනුස්සෙහි කරියමානසක්කාරසම්පට්ඨිජනං සන්ධාය වදති.

අන්තලික්ඛෙ චරන්තෙ පඤ්චාභිඤ්ඤෙසි ඛන්ධතීති අන්තලික්ඛවරො, රාගපාසො. මාරො පන පාසම්පි අන්තලික්ඛවරං මඤ්ඤති. මානසොති මනොසම්පයුත්තො.

ජානාති මන්ති සො කිර “මහානුභාවො අඤ්ඤො දෙවපුත්තො නිවාරෙතීති භිතො නිවත්තිස්සති නු ඛො” තිසඤ්ඤාය වත්වා “නිභතො ත්වමසි අන්තකා” ති චුත්තෙ “ජානාති ම” න්ති දුම්මනො පලායි.

34. පරිවිතක්කො උදපාදීති යස්මා එහිහික්ඛුභාවාය උපනිස්සයරහිතානම්පි පබ්බජිතුකාමතා උප්පජ්ජිස්සති, බුද්ධා ච තෙ න පබ්බාපෙත්ති, තස්මා තෙසම්පි පබ්බජ්ජාවිධිං දස්සෙත්තො එවං පරිවිතක්කෙසිති දට්ඨබ්බං. උපනිස්සයසම්පන්නා පන භගවන්තං උපසංකම්මිත්වා එහිහික්ඛුභාවෙනෙව පබ්බජන්ති. යෙ පටික්ඛිත්තපුග්ගලාති සම්බන්ධො. සයං පබ්බාපෙතබ්බොති එත්ථ “කෙසමස්සුං ඔහාරෙත්වා” තිආදිවචනතො කෙසච්ඡෙදනකාසායච්ඡාදනසරණදානාති පබ්බජ්ජා නාම, තෙසු පච්ඡිමද්වයං හික්ඛුහි එව කාතබ්බං, කාරෙතබ්බං වා. “පබ්බාපෙහි”ති ඉදං තිවිධම්පි සන්ධාය වුත්තං. බණ්ඩසීමං නෙත්වාති භණ්ඩුකම්මාරොචනපරිහරණත්ථං. හික්ඛුනඤ්ඤි අනාරොචෙත්වා එකසීමාය “එතස්ස කෙසෙ ඡින්දා”ති අඤ්ඤං ආණාපෙතුම්පි න වට්ටති. පබ්බාපෙත්වාති කෙසාදිච්ඡෙදනමෙව සන්ධාය වුත්තං “කාසායාති අච්ඡාදෙත්වා”ති විසුං වුත්තත්තා. පබ්බාපෙතුං න ලහතීති සරණදානං සන්ධාය වුත්තං, අනුපසම්පන්නෙන හික්ඛුආණත්තියා දින්නම්පි සරණං න රුහති.

යසස්සිති පරිවාරසම්පන්නො. නිජ්ජීවනිස්සත්තභාවන්ති “කෙසා නාම ඉමස්මිං සරීරෙ පාටියෙක්කො කොට්ඨාසො අවෙනතො අබ්‍යාකතො සුඤ්ඤො නිස්සත්තො ථද්ධො පථවිධාතු”තිආදිනයං සඬගණ්හාති, සබ්බං විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 1.311) ආගතනයෙන ගහෙතබ්බං. පුබ්බෙති පුබ්බබුද්ධුප්පාදෙසු. මද්දිතසඬබාරොති විපස්සනාවසෙන වුත්තං. භාවිතභාවනොති සමථවසෙනාපි.

කාසායාති තික්ඛත්තුං වා...පෙ.... පටිග්ගාභාපෙතබ්බොති එත්ථ “සබ්බදුක්ඛනිස්සරණත්ථාය ඉමං කාසාවං ගහෙත්වා”ති වා “තං කාසාවං දත්වා”ති වා වත්වා “පබ්බාපෙථ මං, භන්තෙ, අනුකම්පං උපාදායා”ති එවං යාවනපුබ්බකං විවරං පටිච්ඡාපෙති. අථාපීතිආදි තික්ඛත්තුං පටිග්ගාභාපනතො පරං කත්තබ්බවිධිදස්සනං. අථාපීති තතො පරම්පිති අත්ථො. කෙචි පන “විවරං අප්පටිග්ගාභාපෙත්වා පබ්බජනප්පකාරහෙදදස්සනත්ථං “අථාපී”ති වුත්තං, අථාපීති ච අථ වාති අත්ථො”ති වදන්ති. “අදින්නං න වට්ටති”ති ඉමිනා පබ්බජ්ජා න රුහතීති දස්සෙති.

පාදෙ වන්දාපෙත්වාති පාදාහිමුඛං නමාපෙත්වා. දුරෙ වන්දන්තොපි හි පාදෙ වන්දතීති වුවිචති. උපජ්ඣායෙන වාති එත්ථ යස්ස සන්තිකෙ උපජ්ඣං

ගණ්හාති, අයං උපජ්ඣායො. ආභිසමාචාරිකෙසු විනයනත්ථං යං ආචරියං කත්වා නියානෙත්ති, අයං ආචරියො. සචෙ පන උපජ්ඣායො සයමෙව සබ්බං සික්ඛාපෙති, අඤ්ඤස්මිං න නියානෙති, උපජ්ඣායොවස්ස ආචරියොපි හොති, යථා උපසම්පදාකාලෙ සයමෙව කම්මවාචං වාචෙන්තො උපජ්ඣායොව කම්මවාචාවරියොපි හොති.

අනුනාසිකන්තං කත්වා දානකාලෙ අන්තරා විච්ඡේදො න කාතබ්බොති ආහ “එකසම්බන්ධානී” ති.

“ආභිසමාචාරිකෙසු විනෙතබ්බො” ති ඉමිනා සෙඛියවත්තබන්ධකවත්තෙසු, අඤ්ඤෙසු

ච සුක්කවිස්සට්ඨිආදිලොකවජ්ජසික්ඛාපදෙසු සාමණෙරෙහි වත්තිතබ්බං, තත්ථ අවත්තමානො අලජ්ජී, දණ්ඩකම්මාරහො ච හොතීති දස්සෙති.

පබ්බජ්ජාකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

දුතියමාරකථාවණ්ණනා

35. පාළියං අනුත්තරං විමුත්තිං අනුපාපුණාමාති “බිණාසවා මයං, කිං අම්භාකං පටානෙතා” ති වාසනාදොසෙන වොසානං අනාපජ්ජිත්වා පන්තෙසු සෙනාසනෙසු ඵලසමාපත්තියාව විතිනාමනත්ථං, තං දිස්වා අඤ්ඤෙසම්පි දිට්ඨානුගතිසමාපජ්ජනත්ථඤ්ච ඔවදතීති වෙදිතබ්බං.

දුතියමාරකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

හද්දවග්ගියකථාවණ්ණනා

36. ඉදං නෙසං පුබ්බකම්මන්ති තෙසං තිංසජනානං එකතො අභිසමයස්ස පුබ්බකම්මං. අඤ්ඤම්පි තෙසං පච්චෙකං පුබ්බබුද්ධුප්පාදෙසු සද්ධම්මස්සවනසරණගමනදානසීලසමාධිවිපස්සනාසමායොගවසෙන බහුං විචට්ඨපනිස්සයං කුසලං අත්ථෙවාති ගහෙතබ්බං. ඉතරමා හි තදහෙව පටිච්චෙධො, එහිහික්ඛුභාවාදිවිසෙසො ච න සම්පජ්ජෙය්‍ය.

හද්දවග්ගියකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

උරුචෙලපාටිහාරියකථාවණ්ණනා

37-38. පාළියං අගරුති හාරියං න සියාති අත්ථො. උභින්නං සජ්ජාතිභූතානන්ති උභොසු සජ්ජාතිභූතෙසු. පත්තෙ පක්ඛිපීති තං නාගං නිහතතෙජං ධම්මදෙසනාය සන්තප්පෙත්වා සරණසීලානි දත්වා සකලරත්තිං

හගවන්තං පසිරුපාසිත්වා යීතං ජට්ඨානං දස්සනත්ථං පත්තෙ පක්ඛිපි, න අභිතුණ්ඨිකො විය ඛලක්කාරෙනාති වෙදිතඛිං. යත්‍ර හි නාමාති යො නාම.

39. අජ්ජණ්හොති අජ්ජ ඵකදිවසං. අග්ගිසාලමිහිති අග්ගාගාරෙ. සුමනානං බුද්ධානං මනසා සදිසො මනො අස්සාති සුමනමනසො. අධිවිත්තොති මහාකරුණාදිහි අධිවිත්තො. උදිව්ඡරෙති උල්ලොකෙසුං, පරිවාරෙසුන්ති අත්ථො. අනෙකවණ්ණො අවිච්ඡොති ඡබ්බණ්ණරංසියො වුත්තා. අහං තෙ ධුවහත්තෙන පටිමානනං කරිස්සාමිති සෙසො.

40. අභික්කන්තාය රත්තියාති පරික්ඛිණාය රත්තියා, මජ්ඣරත්තිසමයෙති අත්ථො. අභික්කන්තවණ්ණොති අභිරුපච්ඡව්වණ්ණො. කෙවලකප්පන්ති ඵත්ථ කෙවල-සද්දස්ස අනවසෙසත්ථො, කප්ප-සද්දස්ස සමන්තභාවො, තස්මා අනවසෙසං සමන්තතො වනසණ්ඨන්ති අත්ථො. චතුද්දිසාති චතුසු දිසාසු. යත්‍ර හි නාමාති යං නාම.

43. අභිගමගධාති අභිගමගධරට්ඨවාසිනො. ඉද්ධිපාටිභාරියන්ති අභිඤ්ඤද්ධියෙව පටිපක්ඛානං තිත්ථියානං, වෙනෙය්‍යසත්තගතදොසානඤ්ච හරණතො අපනයනතො පාටිභාරියං, තං තං වා සත්තහිතං පටිච්ච හරිතඛිං පවත්තෙතඛිංන්ති පටිභාරියං, තදෙව පාටිභාරියං. ඉද්ධි ඵව පාටිභාරියං ඉද්ධිපාටිභාරියං.

44. පංසුකුලං උප්පන්නං හොතීති පුණ්ණාය දාසියා සරීරං පරික්ඛිපිත්වා ඡඩ්ඞිතං සාණමයං කිම්කුලාකුලං පරියෙසනවසෙන උප්පන්නං හොති, යං හගවා භූමිං කම්පෙන්නො පාරුපිත්වා පච්ඡා මහාකස්සපත්ථෙරස්ස අදාසි, තං සන්ධායෙන වුත්තන්ති වදන්ති. කත්ථ නු බොතිආදිපරිචිතක්කො ජට්ඨානං විවිධපාටිභාරියදස්සනත්ථං කතො. පාණිනා ඛණන්තො විය ඉද්ධියා මත්තිකං අපනෙත්වා දින්නත්තා වුත්තං “පාණිනා පොක්ඛරණං ඛණිත්වා” ති.

46. ආලියන්තු, කස්සප, කට්ඨානීති උරුවෙලකස්සපෙන නිවෙදිතෙ ඵවමවොවාති දට්ඨඛිං. ඵවං සෙසෙසුපි.

49. අන්තරට්ඨකාසු හිමපාතසමයෙති ඵත්ථ මාසමාසස්ස අවසානෙ වතස්සො, ඵග්ගුණමාසස්ස ආදිමිහි වතස්සොති ඵවං උභින්නං මාසානං අන්තරෙ අට්ඨරත්තියො අන්තරට්ඨකා නාම. තාසු අන්තරට්ඨකාසු රත්තීසු හිමපාතකාලෙ. උම්මුජ්ජනනිමුජ්ජනමිපි සහසා තදුභයකරණවසෙන වුත්තං.

50. උදකවාහකොති උදකොසො. රෙණුහතායාති රජොකිණ්ණාය, අතින්තායාති අත්ථො. නාවායාති කුල්ලෙන. ඉදං නු ත්වං මහාසමණාති ඉධ නු ත්වං. ධ-කාරස්ස ද-කාරං, අනුසාරඤ්ච කත්වා “ඉදං නු”ති වුත්තං “එකමිදාහ”න්තිආදීසු (දී. නි. 1.165, 265) විය. “ඉමස්මිං පදෙසෙ ත්වං නු බො ධීතොසි”ති පුච්ඡි. අයමහමස්මීති අයමහං ඉධ ධීතොස්මීති අත්ථො.

51. චිරපටිකාති චිරකාලතො පටියාය. කෙසමිස්සං සබ්බං පරික්ඛාරං උදකෙ පවාහෙත්වාතිපි යොජෙතබ්බං. අරණිකමණ්ඩලආදිකා තාපසපරික්ඛාරා බාරි නාම, තංභරණකකාජං බාරිකාජං නාම. අග්ගිහුතමිස්සන්ති අග්ගිපුජොපකරණසහිතං.

52-3. උපසග්ගොති උපද්දවො. “අඬුට්ඨිඨාති පාටිභාරියසහස්සානි”ති ඉදං නාගදමනාදීනි පන්තරස පාටිභාරියානි වජ්ජෙත්වා වුත්තං අප්පකමධිකං ගණනුපගං න භොතීති.

54. ගයායන්ති ගයානාමිකාය නදියා අද්දරහවත්තා ගාමො ඉත්ථිලිඬිගවසෙන ගයා නාම ජාතො, තස්සං. ගයාසීසෙති එවංනාමකෙ පිට්ඨිපාසාණෙ.

“යමිදං වක්ඛුසමඵස්සපච්චයා...පෙ.... සුඛං වා”තිආදිනා වක්ඛුච්ඤ්ඤාණවිථිත්තෙසු සොමනස්සදොමනස්සඋපෙක්ඛාවෙදනාමුඛෙන සෙසාරූපක්ඛන්ධානම්පි ආදිත්තතං දස්සෙති. එස නයො සෙසෙසුපි. මනොති භවඬිගචිත්තං මනොද්වාරස්ස අධිජ්ජෙතත්තා. මනොච්ඤ්ඤාණන්ති මනොද්වාරවිථිපඅයාපන්නමෙව ගහිතං.

උරුචෙලපාටිභාරියකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

බිම්බිසාරසමාගමකථාවණ්ණනා

55. යඤ්ඤා අභිවදන්තීති යාගහෙතු ඉජ්ඣන්තීති වදන්ති. උපධිසුති එත්ථ දුක්ඛසුඛාදීනං අධිට්ඨානට්ඨෙන වත්තාරො උපධි කාමඛන්ධකිලෙසඅභිසඬ්ඛාරූපධීනං වසෙන. තෙසු ඛන්ධූපධි ඉධාධිජ්ජෙතොති ආහ “ඛන්ධූපධිසු මලන්ති ඤත්වා”ති. යඤ්ඤාති යඤ්ඤාහෙතු. සිට්ඨෙති මහායාගෙ. හුතෙති දිවසෙ දිවසෙ කත්තබ්බෙ අග්ගිපරිවරණෙ. කිං වක්ඛාමීති කථං වක්ඛාමි.

57-8. ආසීසනාති මනොරථා. සිඬගිසුවණ්ණනික්ඛෙනාති සිඬගිසුවණ්ණස්ස රාසිනා. සුවණ්ණෙසු හි යුත්තිකතං හීනං. තතො රසවිද්ධං සෙට්ඨං, තතො ආකරුජ්ජන්තං සෙට්ඨං, තතො යංකිඤ්චි දිබ්බසුවණ්ණං සෙට්ඨං, තත්වාපි වාමීකරං, තතො සාතකුම්භං, තතො ජම්බුනදං, තතොපි සිඬගිසුවණ්ණං සෙට්ඨං. තස්ස නික්ඛං නාම පඤ්චසුවණ්ණපරිමාණං. අට්ඨසුවණ්ණාදිහෙදං අනෙකවිධම්පි වදන්ති. දසසු අරියවාසෙසුති -

“ඉධ, හික්ඛවෙ, හික්ඛු පඤ්චගවිජ්ජහීනො හොති ඡළඬගසමන්තාගතො එකාරක්ඛො චතුරාපස්සෙනො පණුන්තපච්චෙකසච්චො සමවයසට්ඨෙසනො අනාවලසඬකජ්ජො පස්සද්ධකායසඬබාරො සුවිමුත්තචිත්තො සුවිමුත්තපඤ්ඤො”ති (දී. නි. 3.348, 360; අ. නි. 10.19) -

එවමාගතෙසු දසසු අරියවාසෙසු. තත්ථ පඤ්චගවිජ්ජහීනොති පඤ්චනීවරණෙහි විජ්ජයුත්තතා වුත්තා. ඡළඬගසමන්තාගතොති ඉට්ඨාදීසු ඡසු ආරම්මණෙසු සොමනස්සිතාදිපටිපක්ඛා ඡළඬගුපෙක්ඛා වුත්තා. එකාරක්ඛොති උපට්ඨිතසතිතා. සඬබායසෙවනා අධිවාසනා පරිවජ්ජනා විනෝදනාසඬබාතාති චත්තාරි අපස්සෙනා නිස්සයා එතස්සාති චතුරාපස්සෙනො, එතෙන ව තෙ නිස්සයා දස්සිතා. පණුන්තාති අපනීතාති දිට්ඨිගතිකෙහි පච්චෙකං ගහිතාති දිට්ඨිසච්චාති යස්ස, සො පණුන්තපච්චෙකසච්චො, තෙන ලොකියඤ්ඤාණෙන දිට්ඨිජ්ජහානං වුත්තං. කාමෙසනා භවෙසනාබ්‍රහ්මවරියෙසනාසඬබාතා එසනා සම්මදෙව අවයා අනුනා සට්ඨා නිසට්ඨා අනෙතාති සමවයසට්ඨෙසනො. එතෙන තිණ්ණං එසනානං අභාවො වුත්තො. “අනාවලසඬකජ්ජො”ති ඉමිනා කාමචිතක්කාදීහි අනාවලචිත්තතා. “පස්සද්ධකායසඬබාරො”ති ඉමිනා චතුත්ථජ්ඣානසමායොගෙන විගතදරථතා වුත්තා. “සුවිමුත්තචිත්තො”ති ඉමිනා මග්ගො. “සුවිමුත්තපඤ්ඤො”ති ඉමිනා පච්චෙකක්ඛණඤ්ඤාණමුඛෙන එලඤ්ඤාණං වුත්තං. එතෙ හි අරියා වසන්ති එත්ථාති අරියවාසාති වුවචන්ති. තෙ පන වාසා වුත්ථා වසිතා සම්පාදිතා යෙන, සො වුත්ථවාසො, භගවා. දසබලොති දසහි කායබලෙහි, ඤාණබලෙහි ව උපෙතො. යාති හෙතාති -

“කාළාවකඤ්ච ගඬිගෙයාං, පණ්ඩරං තම්බපිඬගලං;
ගන්ධමඬිගලහෙමඤ්ච, උපොසථජද්දන්තිමෙ දසා”ති. (ම. නි. අට්ඨ. 1.148; සං. නි. අට්ඨ. 2.2.22; අ. නි. අට්ඨ. 3.10.21; විහ. අට්ඨ. 760;

උදා. අට්ඨ. 75; බු. ව. අට්ඨ. 1.39; චූළනි. අට්ඨ. 81; පටි. ම. අට්ඨ. 2.2.44) –

එවං චුත්තානි දසහත්ථිකුලානි පුරිමපුරිමතො දසබලගුණොපෙතානි, තෙසු සබ්බපෙට්ඨානං දසන්තං ඡද්දන්තානං බලානි භගවතො කායස්ස දසබලානි නාම. තඤ්ච කාලාවකසඬ්ඛාතානං පකතිභත්ථිතං කොට්ඨසභස්සස්ස, මජ්ඣිමපුරිසානං පන දසන්තං කොට්ඨසභස්සානඤ්ච බලං හොති, තං “නාරායනසඬ්ඛාතබල” න්තිපි වුවවති.

යානි පනෙතානි පාළියං “ඉධ, සාරිපුත්ත, තථාගතො යානඤ්ච යානතො අට්ඨානඤ්ච අට්ඨානතො යථාභූතං පජානාති” තිආදිනා (ම. නි. 1.148; අ. නි. 10.21; විහ. 760; පටි. ම. 2.44) චුත්තානි යානායානඤාණබලං, කම්මවිපාකඤාණබලං, සබ්බත්ථගාමිනිපටිපදාඤාණබලං, අනෙකධාතුනානාධාතුලොකඤාණබලං, සත්තානං නානාධිමුත්තිකතාඤාණබලං, ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තඤාණබලං, ඤානවිමොක්ඛසමාධිසමාපත්තීනං සංකිලෙසවොදානවුට්ඨානඤාණබලං, පුබ්බෙනිවාසඤාණබලං, දිබ්බවක්ඛුඤාණබලං, ආසවක්ඛයඤාණබලන්ති දසබලඤාණානි, ඉමානි භගවතො දසබලානි නාම. දසහි අසෙක්ඛෙහි අඬගෙහිති අරහත්තඵලසම්පයුත්තෙහි පාළියං “අසෙක්ඛා සම්මාදිට්ඨි...පෙ.... අසෙක්ඛො සම්මාසමාධි, අසෙක්ඛං සම්මාඤාණං, අසෙක්ඛා සම්මාවිමුත්ති” ති (දී. නි. 3.348, 360) එවං චුත්තෙහි දසහි අසෙක්ඛධම්මෙහි සමන්තාගතො. එත්ථ ච දස්සනට්ඨෙන චුත්තා සම්මාදිට්ඨි එව ජානනට්ඨෙන සම්මාඤාණන්තිපි චුත්තා, චුත්තාවසෙසා පන ඵලවිත්තසම්පයුත්තා සබ්බෙ එස්සාදිධම්මා සම්මාවිමුත්තිති චුත්තානි දට්ඨබ්බං.

බිම්බිසාරසමාගමකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානපබ්බජ්ජාකථාවණ්ණනා

60. සාරිබ්‍රාහ්මණියා පුත්තො සාරිපුත්තො. මොග්ගල්ලිබ්‍රාහ්මණියා පුත්තො මොග්ගල්ලානො. ඡන්තපරිබ්බාජකස්සානි සෙතවත්ථෙන හිරිකොපිනං ඡාදෙත්වා විවරණකපරිබ්බාජකස්ස, තෙන “නායං නග්ගපරිබ්බාජකො” ති දස්සෙති. “උපඤ්ඤාත” න්ති ඉමස්ස විවරණං ඤාතො වෙවාති. “මග්ග” න්ති ඉමස්ස විවරණං උපගතො ච මග්ගොති. තෙන ච උපඤ්ඤාතන්ති එත්ථ ඤාත-සද්දො ඤාණපරියායො. මග්ගන්ති ලිඬිගවිපල්ලාසෙන මග්ගොච

වුත්තො. උපසද්දො ච උපගමනත්ථො මග්ගසද්දෙනපි සම්බන්ධිතබ්බොති දස්සෙති. ඉදං වුත්තං හොති – යස්මා පිට්ඨිතො පිට්ඨිතො අනුබන්ධනං නාම අත්ථිකෙහි උපඤ්ඤාතං උපගතඤ්ඤාණඤ්ඤෙව භොති, තෙහි උපගතො පටිපන්නො මග්ගො ච, තස්මා යංනුනාහං අනුබන්ධෙය්‍යන්ති. උපඤ්ඤාතං නිබ්බානන්ති උපපත්තියා අනුමානෙන ඤාතං නිබ්බානං. “මග්ග”න්ති ඉමස්ස විවරණං මග්ගන්තොති, අනුමානෙන ඤාතං පච්චක්ඛතො දස්සන්නත්ථාය ගවෙසන්නොති අත්ථො.

නිරොධො ච නිරොධුපායො ච එකසෙසෙන නිරොධොති වුත්තොති දස්සෙන්නො “අට්ඨ වා” තිආදිමාහ. පටිපාදෙන්තොති නිගමෙන්තො.

ඉතො උත්තරීති ඉතො මයා ලද්ධසොතාපත්තිතො උත්තරී ඉතරමග්ගත්තයං යදිපි නත්ථි, තථාපි එසො එව මයා ගවෙසිතො නිබ්බානධම්මොති අත්ථො.

62-3. තදාරම්මණායාති නිබ්බානාරම්මණාය සොතාපත්තිඵලවිමුත්තියා. තෙසං ආයස්මන්නානන්ති සපරිසානං තෙසං ද්වින්නං පරිසානං තස්මිංයෙව බණ්ණෙ හගවතො ධම්මං සුත්වා අරහත්තං පාපුණි, අග්ගසාවකා පන අත්තතො ඤාණකිච්චස්ස මහත්තතාය කතිපාභව්වයෙන. තෙනාහ “එව”න්තිආදි. උසුයනකිරියාය කම්මභාවං සන්ධාය “උපයොගත්ථෙව්‍යා” ති වුත්තං.

සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානපබ්බජ්ජාකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

උපජ්ඣායවත්තකථාවණ්ණනා

64. වජ්ජාවජ්ජන්ති බුද්දකං, මහත්තඤ්ඤෙව වජ්ජං. උත්තිට්ඨපත්තන්ති එත්ථ උත්තිට්ඨං නාම පිණ්ඩාය වරණං වුව්වති “උත්තිට්ඨෙය නප්පමජ්ජෙය්‍යා” තිආදිසු (ධ. ප. 168) විය. උත්තිට්ඨත්ථාය ගහිතං පත්තං උත්තිට්ඨපත්තං, තෙනාහ “පිණ්ඩාය වරණකපත්ත”න්ති. තස්ස උපනාමෙ කො දොසොති ආහ “තස්මිං හී” තිආදි. තස්මාති යස්මා මනුස්සා එතස්මිංයෙව එතෙ භුඤ්ජන්තිති උත්තිට්ඨපත්තෙ උච්ඡිට්ඨසඤ්ඤිතො, තස්මා උත්තිට්ඨපත්තන්ති වුත්තං උත්තිට්ඨ-සද්දෙනෙව මනුස්සානං සඤ්ඤාය උච්ඡිට්ඨතාපි ගම්මතිති. කෙච්ඡි පන “උච්ඡිට්ඨසද්දෙන සමානත්ථො උත්තිට්ඨසද්දො” ති වදන්ති. “උත්තිට්ඨා” ති ත්වාපච්චයන්තොපි හොතිති ආහ “උට්ඨහිත්වා” ති. උපජ්ඣායං ගහෙතුන්ති උපජ්ඣායත්තං මනසා ගහෙතුං, යාවනවචනෙන තස්ස අනුමතිං ගහෙතුන්ති වා අත්ථො.

65. පතිස්සයනං පතිස්සො, ගරුං නිස්සාය වත්තනභාවො, යංකිඤ්චි ගාරවන්ති අත්ථො. සහ පතිස්සෙන සප්පතිස්සො, පරං ඡෙට්ඨං කත්වා තස්සොවාදෙ වත්තනතාති අත්ථො. තෙනාහ “ඡෙට්ඨකභාවඤ්ච උපට්ඨපෙත්වා”ති. සාහුති සාධු සුන්දරං. ලහුති අගරු, සුහරතාති අත්ථො. ඔපාසිකන්ති උපායපටිසංයුත්තං, එවං පටිපජ්ජනං නිත්ථරණුපායොති අත්ථො. පතිරුපන්ති සාමීචිකම්මමිදන්ති අත්ථො. පාසාදිකෙනාති පසාදාවහෙන කායවච්ඡයොගෙන සම්පාදෙහීති අත්ථො. කායෙනාති එතදත්ථවිඤ්ඤාපකං හත්ථමුද්දාදිං දස්සෙන්නො කායෙන විඤ්ඤාපෙති. සාධුති සම්පට්ච්ඡනං සන්ධායාති උපජ්ඣායෙන “සාහු”තිආදීසු වුත්තෙසු සද්ධිවිහාරිකස්ස “සාධු”ති සම්පට්ච්ඡනං වචනං සන්ධාය “කායෙන විඤ්ඤාපෙති”තිආදි වුත්තන්ති අධිප්පායො. ආයාවනදානමත්තෙනාති සද්ධිවිහාරිකස්ස පයමං ආයාවනමත්තෙන, තතො උපජ්ඣායස්ස ව “සාහු”තිආදිනා වචනමත්තෙනාති අත්ථො.

66. අස්සාති සද්ධිවිහාරිකස්ස. ද්වෙ වීවරානීති උත්තරාසඬිගං, සඬිසාට්ඨඤ්ච සන්ධාය වදති. ඉතො පට්ඨායාති “න උපජ්ඣායස්ස භණ්ණමානස්සා”ති එත්ථ න-කාරතො පට්ඨාය, තෙන “නාතිදුරෙ”තිආදීසු න-කාරපටිසිද්ධෙසු ආපත්ති නත්ථීති දස්සෙති. සබ්බත්ථ දුක්කටාපත්තීති ආපදාඋම්මත්තබ්බත්තචිත්තවෙදනට්ටනාදීහි විනා පණ්ණත්තිං අජානිත්වාපි වදන්තස්ස ගිලානස්සපි දුක්කටමෙව. ආපදාසු හි අන්තරන්තරා කථා වත්තුං වට්ටති. එවමඤ්ඤෙසුපි න-කාරපටිසිද්ධෙසු ඊදිසෙසු, ඉතරෙසු පන ගිලානොපි න මුච්චති. පාළියං “හෙට්ඨාපීයං වා පරාමසිත්වා”ති ඉදං පුබ්බෙ තත්ථ යපිතපත්තාදිනා අසඬිසට්ටනත්ථාය වුත්තං, වක්ඛනා ඔලොකෙත්වාපි අඤ්ඤෙසං අභාවං ඤත්වාපි යපෙතුං වට්ටති එව. ආපත්තියා ආසන්නන්ති ආපත්තිකරණමෙව.

ගාමෙති අන්තොගාමෙ තාදිසෙ මණ්ඩපාදිමිහි. අන්තරසරෙති අන්තොගෙහෙ. පටික්කමනෙති ආසනසාලායං. ධොතවාලිකායාති උදකෙන ගතට්ඨානෙ නිරජාය පරිසුද්ධවාලිකාය. නිද්ධුමෙති ජන්තාසරෙ ජලියමානඅග්ගිධුමරහිතෙ. ජන්තාසරඤ්චි නාම හිමපාතබහුලෙසු දෙසෙසු තප්පච්චයරොගපිළාදිනිවාරණත්ථං සරීරසෙදාපනට්ඨානං. තත්ථ කිර අන්ධකාරපටිච්ජන්නතාය බහුපි එකතො පවිසිත්වා වීවරං නික්ඛිපිත්වා අග්ගිතාපපරිහාරාය මත්තිකාය මුඛං ලිම්පිත්වා සරීරං යාවදත්ථං සෙදෙත්වා වුණ්ණාදීහි උබ්බට්ටෙත්වා නභායන්ති. තෙනෙව පාළියං “වුණ්ණං

සන්තෙතබ්බෝ”න්තිආදි වුත්තං. උල්ලොකන්ති උද්ධං ඔලොකනට්ඨානං. උපරිභාගන්ති අත්ථො.

අඤ්ඤත්ථ තෙතබ්බොති යත්ථ විහරතො සාසනෙ අනභිරති උප්පන්නා, තතො අඤ්ඤත්ථ කල්‍යාණමිත්තාදිසම්පත්තියුත්තට්ඨානෙ තෙතබ්බො. විසභාගපුග්ගලානන්ති ලප්ථිනො වා අලප්ථිනො වා උපඡ්ඤායස්ස අවධිසීකාමෙ සන්ධාය වුත්තං. සවෙ පන උපඡ්ඤායො අලප්ථි ඔවාදම්පි න ගණ්හාති, ලප්ථිනො ච එතස්ස විසභාගා භොන්ති, තත්ථ උපඡ්ඤායං විභාය ලප්ථිභෙව සද්ධිං ආමිසාදිපරිභොගො කාතබ්බො. උපඡ්ඤායාදිභාවො භෙත්ථ න පමාණන්ති දට්ඨබ්බං. පරිවෙණං ගන්ත්වාති උපඡ්ඤායස්ස පරිවෙණං ගන්ත්වා. “න සුසාන”න්ති ඉදං උපලක්ඛණං, උපචාරසීමතො බහි ගන්තුකාමෙන අනාපුච්ඡා ගන්තුං න වට්ටති.

උපඡ්ඤායවත්තකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සද්ධිවිහාරිකවත්තකථාවණ්ණනා

67.

සද්ධිවිහාරිකවත්තකථායං

සඬගහෙතබ්බො

අනුග්ගහෙතබ්බොතිආදිසු අනාදරියං පටිච්ච ධම්මාමිසෙහි අසඬගණ්හන්තානං ආවරියුපඡ්ඤායානං දුක්කටං වත්තභෙදත්තා. තෙනෙව පරිචාරෙපි “නදෙන්තො ආපඡ්ජති”ති (පරි. 322) වුත්තං. සෙසං සුවිඤ්ඤායාමෙව.

සද්ධිවිහාරිකවත්තකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නසම්මාවත්තනාදිකථාවණ්ණනා

68.

නසම්මාවත්තනාදිකථායං

වත්තං

න

පූරෙය්‍යාති

“වත්තකරණකාලො”ති වත්ථුච්ඡානනවසෙන ඤත්වා මානකොසඡ්ජාදිවසෙන වා උපඡ්ඤායාදිසු අනාදරෙන වා “අකාතුං න වට්ටති”ති අජානනාය වා න කරෙය්‍ය, දුක්කටමෙව. අසඤ්චිච්ච අසතියාතිආදිහි ච අකරොන්තස්ස පන අනාපත්ති. සබ්බානි හි වත්තානි සෙබ්බානෙව, තස්මා සෙබ්බෙසු වුත්තනායෙනෙවත්ථ සබ්බොපි විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බො. ගෙහස්සිතපෙමන්ති මෙත්තාපෙමං.

සාදියනං වා අසාදියනං වා න ජානාතීති “මයි සාදියන්තෙ අකරොන්තානං ආපත්ති භොති, පටික්ඛිපිත්වා අසාදියන්තෙ ආපත්ති න භොති”ති එවං න ජානාතීති අත්ථො. “තෙසු එකො වත්තසම්පන්නො හික්ඛු...පෙ.... තෙසං

අනාපත්ති” ති වචනතො සථෙ කොචි “තුම්භාකං සද්ධිවිහාරිකෙ, අන්තෙවාසිකෙ වා ගිලානෙ උපට්ඨනිස්සාමි, ඔවාදානුසාසනිආදිකං සබ්බං කත්තබ්බං කරිස්සාමි” ති වදති, තෙ වා සද්ධිවිහාරිකාදයො “අප්පොස්සුක්කා හොථා” ති වදන්ති, වත්තං වා න සාදියන්ති, ආවරියුපජ්ඣායානම්පි අනාපත්ති.

නසම්මාවත්තනාදිකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

රාධබ්‍රාහ්මණවත්ථුකථාවණ්ණනා

69. රාධබ්‍රාහ්මණවත්ථුස්මි. පාළියං උප්පණ්ඩුප්පණ්ඩුකජාතොති සකලසරීරෙ සඤ්ජාතපණ්ඩුවණ්ණො. පණ්ඩුවණ්ණස්ස සකලසරීරෙ බ්‍යාපිතභාවදස්සනත්ථඤ්චි විච්ඡාවචනං කතං. අධිකාරන්ති උපකාරං. කතවෙදිනොති අත්තනො කතං උපකාරං පටිකිරියාය ඤාපකා. උපසම්පදාකම්මවාචාය යං වත්තබ්බං, තං පරියොසානෙ වක්ඛාම. පරිමණ්ඩලෙහීති පරිපුණ්ණෙහි.

71-73. පණ්ණත්තිවිතික්කමන්ති සික්ඛාපදවිතික්කමං. පාළියං පිණ්ඩියාලොපභොජනන්ති ජඩ්ඝපිණ්ඩිමංසබ්බලෙන වරින්වා ආලොපාලොපවසෙන පරිශිට්ඨභොජනං. අතිරෙකලාභොති හික්ඛාහාරතො අධිකලාභො. සඩ්ඝහත්තාදීනං විභාගො සෙනාසනක්ඛන්ධකෙ ආචි භවිස්සති. විභාරොති තිණකුටිකාදිසහිතො පාකාරපරිච්ඡින්නො සකලො සඩ්ඝාරාමො. අධිස්සොගොති එකසාලො දීඝපාසාදො. හත්ථිපිට්ඨිගරුළුසණ්ඨානො දීඝපාසාදොතිපි වදන්ති. පාසාදොති වතුරස්සො උච්චො අනෙකභූමකපාසාදො. හම්මියන්ති මුණ්ඩවිජදනො වන්දිකඩගණයුත්තො නාතිඋච්චො පාසාදො. ගුහාති පබ්බතගුහා. පුත්තිවුත්තන්ති ගොමුත්තං.

රාධබ්‍රාහ්මණවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ආවරියවත්තකථාවණ්ණනා

76. සහධම්මිකං වුවචමානොති “එවං නිවාසෙතබ්බ”න්තිආදිනා සික්ඛාපදෙන ඔවදියමානො. වාදං ආරොපෙත්වාති “ඔලම්බිත්වා නිවාසනාදීසු කො දොසො? යදි දොසො භවෙය්‍ය, පරිමණ්ඩලනිවාසනාදීසුපි දොසො සියා” තිආදිනා නිග්ගහං ආරොපෙත්වා. තංයෙව තිත්ථායතනන්ති දිට්ඨිසඩ්ධාතතිත්ථමෙව ආයතනං දුක්ඛුප්පත්තිට්ඨානන්ති තිත්ථායතනං. ආයස්මතො නිස්සාය වච්ඡාමිති ආයස්මත්තං නිස්සාය වසිස්සාමිති අත්ථො.

ආචරියවත්තකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පණාමනාබමාපනාකථාවණ්ණනා

80. යං පුබ්බෙ ලක්ඛණං චුත්තං, තෙනෙව ලක්ඛණෙන නිස්සයන්තෙවාසිකස්ස ආපත්ති න වෙදිතබ්බාති සම්බන්ධයොජනා දට්ඨබ්බා. පොත්ථකෙසු පන “න තෙනෙව ලක්ඛණෙන” ති එත්ථ න-කාරං ඡඩ්ඛෙත්වා “තෙනෙව ලක්ඛණෙන නිස්සයන්තෙවාසිකස්ස ආපත්ති වෙදිතබ්බා” ති ලිබන්ති, තං පමාදලිඛිතං. තථා හි තෙනෙව ලක්ඛණෙන ආපත්තිභාවෙ ගය්හමානෙ නිස්සයමුත්තකස්සාපි අමුත්තකස්සාපි ආපත්ති එවාති චුත්තලක්ඛණෙන ආපත්තිං ආපජ්ජෙය්‍යා. තථා ච “නිස්සයන්තෙවාසිකෙන හි යාව ආචරියං නිස්සාය වසති, තාව සබ්බං ආචරියවත්තං කාතබ්බ” ත්ති ඉමිනා අනන්තරවචනෙන විරොධො සියා. විසුද්ධිමග්ගෙපි ච –

“නිස්සයාචරිය, උද්දෙසාචරිය, නිස්සයන්තෙවාසික, උද්දෙසන්තෙවාසික, සමානාචරියකා පන යාව නිස්සයඋද්දෙසා අනුපච්ඡින්නා. තාව පටිජග්ගිතබ්බා” ති (විසුද්ධි. 1.41) –

චුත්තං. තස්මා චුත්තනයෙන ඉධ පරිගලිතං න-කාරං ආනෙත්වා තෙනෙව සද්ධිවිහාරිකස්ස චුත්තෙනෙව ලක්ඛණෙන නිස්සයන්තෙවාසිකස්ස ආපත්ති න වෙදිතබ්බාති එවමත්ථො ගහෙතබ්බො.

පණාමනාබමාපනාකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිස්සයපටිජපස්සද්ධිකථාවණ්ණනා

83. නිස්සයපටිජපස්සද්ධිකථායං “යො වා එකසම්භොගපරිභොගො, තස්ස සන්තිකෙ නිස්සයො ගහෙතබ්බො” ති ඉමිනා ලජ්ජීසු එව නිස්සයග්ගහණං නියොජෙති අලජ්ජීසු පටික්ඛිත්තත්තා. එත්ථ ච පරිභොගසද්දෙන එකකම්මාදිකො සංවාසො ගහිතො පච්චයපරිභොගස්ස සම්භොග-සද්දෙන ගහිතත්තා, එතෙන ච සම්භොගසංවාසානං අලජ්ජීහි සද්ධිං න කත්තබ්බතං දස්සෙති. පරිභාරො නත්ථීති ආපත්තිපරිභාරො නත්ථී. තාදිසො යත්ථ නිස්සයො ගහිතපුබ්බො, යො ච එකසම්භොගපරිභොගො, තාදිසො. තථා චුත්තන්ති “ලහුං ආගමිස්සාමි” ති චුත්තඤ්චෙති අත්ථො. “චත්තාරි පඤ්ච දිවසානි” ති ඉදං උපලක්ඛණමත්තං. යදි එකාහද්විහෙන සභාගතා පඤ්ඤායති, ඤාතදිවසෙන ගහෙතබ්බොච. අථාපි චතුපඤ්චාගෙනාපි න පඤ්ඤායති, යත්තකෙහි දිවසෙහි පඤ්ඤායති,

තත්තකානි අතික්කමෙතබ්බානි. සභාගතං ඔලොකෙමිති පන ලෙසො න කාතබ්බො.

දහරා සුණන්තීති එත්ථ අසුත්වාපි ආගමිස්සති, කෙනචි අන්තරායෙන විරායතීති සඤ්ඤාය සති ලබ්භතෙව පරිභාරො. තෙනාහ “ඉධෙවාහං වසිස්සාමිති පහිණති, පරිභාරො නත්ථී” ති.

එකදිවසමපි පරිභාරො නත්ථීති ගමනෙ නිරුස්සාහං සන්ධාය චුත්තං. සඋස්සාහස්ස පන සෙනාසනපටිසාමනාදිවසෙන කතිපාහෙ ගතෙපි න දොසො.

තත්ත්ව වසිතබ්බන්ති තත්ත්ව සභාගට්ඨානෙ එව නිස්සයං ගහෙත්වා වසිතබ්බං. “තංයෙව විහාරං...පෙ....වසිතුං වට්ටති” ති ඉමිනා උපජ්ඣායෙ සඬගණ්හන්තෙයෙව තංසමොධානෙ නිස්සයපටිප්පස්සද්ධි චුත්තා, තස්මිං පන කොධෙන වා ගණනිරපෙක්ඛතාය වා අසඬගණ්හන්තෙ අඤ්ඤාසු ගහිතො නිස්සයො න පටිප්පස්සමිහතීති දස්සෙති.

ආවරියමිහා නිස්සයපටිප්පස්සද්ධියං චුත්තො “කොචි ආවරියො” තිආදිකො නයො උපජ්ඣායපක්කමනාදිසුපි නෙත්වා තත්ථ ව චුත්තො ඉධාපි නෙත්වා යථාරහං යොජෙතබ්බො.

ද්වෙ ලෙඬ්චුපානෙ අතික්කමිම අඤ්ඤස්මිං විහාරෙ වසන්තීති උපචාරසීමතො බහි අඤ්ඤස්මිං විහාරෙ අන්තෙවාසිකානං වසනට්ඨානතො ද්වෙ ලෙඬ්චුපානෙ අතික්කමිම වසන්ති. තෙන බහිඋපචාරෙපි අන්තෙවාසිකාදීනං වසනට්ඨානතො ද්විත්තං ලෙඬ්චුපානානං අන්තරෙ ආසන්නපදෙසෙ වසති, නිස්සයො න පටිප්පස්සමිහතීති දස්සෙති. අන්තොඋපචාරසීමායං පන ද්වෙ ලෙඬ්චුපානෙ අතික්කමිත්වා වසතො නිස්සයො න පටිප්පස්සමිහතෙව.

නිස්සයපටිප්පස්සද්ධිකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

උපසම්පාදෙනබ්බපඤ්චකකථාවණ්ණනා

84. උපජ්ඣාවරියලක්ඛණකථායං න සාමණෙරො උපට්ඨාපෙතබ්බොති උපජ්ඣායෙන හුත්වා න පබ්බාජෙතබ්බො. අසෙක්ඛස්ස අයන්ති අසෙක්ඛො, ලොකියලොකුත්තරො සීලක්ඛන්ධො.

අන්තග්ගාහිකායාති සස්සතුච්ඡෙදකොට්ඨාසග්ගාහිකාය. පච්ඡිමානි ද්වෙති අප්පස්සුතො හොති, දුප්පඤ්ඤො හොතීති ඉමානි ද්වෙ අඬගානි.

පච්ඡිමානි තිණිති න පටිබලො උප්පන්නං කුක්කුච්චං ධම්මතො විනෝදෙත්තුං, ආපත්තිං න ජානාති, ආපත්තියා වුට්ඨානං න ජානාතීති ඉමානි තිණි. කුක්කුච්චස්ස හි පාළිඅට්ඨකථානයසඬ්ඛාතධම්මතො විනෝදෙත්තුං අපටිබලො නාම අබ්‍යත්තතා එව භොතීති සාපි ආපත්තිඅඬ්ගමෙව වුත්තා.

අභිවිසිටියො උත්තමො සමාවාරො ආභිසමාවාරො, වත්තපට්ඨත්තසීලං. තං ආරබ්භ පඤ්ඤත්තා ඛන්ධකසික්ඛාපදසඬ්ඛාතා සික්ඛා ආභිසමාවාරිකා. සික්ඛාපදමපි හි තං තත්ථ පටිපුරණත්ථිකෙහි උග්ගහණාදිවසෙන සික්ඛිතබ්බතො “සික්ඛා”ති වුච්චති. මග්ගබ්‍රහ්මවරියස්ස ආදිභූතා කාරණභූතාති **ආදිබ්‍රහ්මවරියකා** සික්ඛා, උභතොවිහඬ්ගපරියාපන්නසික්ඛාපදං. තෙනෙව විසුද්ධිමග්ගෙපි “උභතොවිහඬ්ගපරියාපන්නසික්ඛාපදං **ආදිබ්‍රහ්මවරියකං**, ඛන්ධකවත්තපදයාපන්නං ආභිසමාවාරික”න්ති (විසුද්ධි. 1.11) වුත්තං. තස්මා සෙක්ඛපණ්ණත්තිය”න්ති එත්ථ සික්ඛිතබ්බතො සෙක්ඛා, භගවතා පඤ්ඤත්තත්තා පණ්ණත්ති. සබ්බාපි උභතොවිහඬ්ගපරියාපන්නා සික්ඛාපදපණ්ණත්ති “සෙක්ඛපණ්ණත්ති”ති වුත්තාති ගහෙතබ්බා. නාමරූපපරිච්ඡේදෙති එත්ථ කුසලත්තිකාදීහි වුත්තං ජාතිභූමිපුග්ගලසම්පයොගවත්ථාරම්මණකම්මද්වාරලක්ඛණරසාදිහෙදෙහි වෙදනාක්ඛන්ධාදිවතුබ්බිධං සනිබ්බානං නාම, භූතූපාදායහෙදං රූපඤ්ච පරිච්ඡින්නදිත්වා ජානනපඤ්ඤා, තප්පකාසකො ච ගන්ථො නාමරූපපරිච්ඡේදො නාම. ඉමිනා අභිධම්මත්ථකුසලෙන භවිතබ්බන්ති දස්සෙති. සික්ඛාපෙතුන්ති උග්ගණ්භාපෙතුං.

උපසම්පාදෙතබ්බපඤ්චකකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අඤ්ඤතිත්ථියපුබ්බවත්ථුකථාවණ්ණනා

86. තිත්ථියපරිවාසකථායං ආජීවකස්ස වාතිආදීසු අකිරියවාදී ආජීවකො නාම, කිරියවාදිනො පන නිගණ්ඨාපි අඤ්ඤෙපි නග්ගතිත්ථිකා අවෙලකපදෙ සඬ්ගහිතා. සබ්බො නග්ගස්සෙව තිත්ථියපරිවාසො විහිතො. සො ච තෙනෙව නග්ගවෙසෙන භික්ඛුනං සන්තිකං ආගතස්ස, න පටිච්ඡාදෙන්වා ආගතස්සාති දස්සෙතුං “සචෙ සොපි”තිආදි වුත්තං. තත්ථ සොපිති ආජීවකො.

ආම්සකිඤ්චික්ඛසම්පදානං නාම අප්පමත්තකස්ස දෙයාධම්මස්ස අනුප්පදානං. රූපුපජීවිකාති අත්තනො රූපමෙව නිස්සාය ජීවන්තියො. වෙසියා ගොවරො බහුලං පවත්තිට්ඨානං අස්සාති වෙසියාගොවරො. එස

නයො සබ්බත්ථං. යොබ්බන්තාතීතාති අනිවිද්ධා එව මහල්ලිකභාවං පත්තා පුල්ලකුමාරී එවාති චුත්තං. ආදායස්සාති ආදානස්ස ගහණස්ස.

අඤ්ඤාතිත්ථියපුබ්බවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පඤ්චාබ්බවත්ථුකථාවණ්ණනා

88-9. පඤ්චාබ්බාදිවත්ථුසු පාළියං සොමහි අරොගො, විබ්භමිස්සාමිති සො අහං අරොගො, විබ්භමිස්සාමිති අත්ථො. නබ්බිට්ඨිප්පමාණන්ති කනිට්ඨභිගුලිනබ්බිට්ඨි අධිප්පෙනා. “පටිච්ඡන්තො යානො නබ්බිට්ඨිප්පමාණං අවච්ඡිනකපක්ඛෙ යීතං හොති, වට්ඨති” ති චුත්තත්තා අප්පටිච්ඡන්තට්ඨානො තාදිසමිපි න වට්ඨති, පටිච්ඡන්තට්ඨානොපි ච වච්ඡිනකපක්ඛෙ යීතොපි න වට්ඨතිති සිද්ධමෙව හොති. පාකට්ටියානොපි පන නබ්බිට්ඨිප්පමාණො උභතතරං අවච්ඡිනකං වට්ඨතිති යෙ ගණ්හෙය්සු, තෙසං තං ගහණං පටිසෙධෙතුං “මුඛෙ පනා” තිආදි චුත්තං.

කොලට්ඨිමත්තකොපිති බදරට්ඨිප්පමාණොපි. අවච්ඡිනකපක්ඛෙ යීතොපි න වට්ඨතිති එත්ථ පි-සද්දෙන කොලට්ඨිමත්තතො බුද්දකතරොපි ගණ්ඛො න වට්ඨතිති දස්සෙති. තෙනාහ “සච්ඡවිං කාරොත්වා” ති, විජ්ජමානච්ඡවිං කත්වාති අත්ථො. “සඤ්ජවි”න්ති වා පායො, සඤ්ජාතච්ඡවිත්ති අත්ථො. ගණ්ඛාදීසු වූපසන්තෙසුපි ගණ්ඛානං විචණ්ණමිපි හොති, තං වට්ඨති.

පදුමපුණ්ඩරිකපත්තවණ්ණන්ති රත්තපදුමසෙතපදුමපුප්ඵදලවණ්ණං. කුට්ඨෙ චුත්තනෙයෙනොති පටිච්ඡන්තට්ඨානො අවච්ඡිනකං වට්ඨති, අඤ්ඤත්ථ න කිඤ්චිපි වට්ඨතිති චුත්තනයං දස්සෙති. සොසබ්බාධිති බ්‍යරොගො. යක්ඛුම්මාරොති කදාචි කදාචි ආගන්ත්වා භූමියං පාතෙත්වා හත්ථමුඛාදිකං අවයවං භූමියං සංසනකො යක්ඛොව රොගො.

පඤ්චාබ්බවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

රාජහට්ඨවත්ථුකථාවණ්ණනා

90. න දානාහං දෙවස්ස හටොති ආපුච්ඡතීති රඤ්ඤා එව දින්නට්ඨානන්තරං සන්ධාය චුත්තං. යො පන රාජකම්මිකෙහි අමච්චාදීහි යපිතො, අමච්චාදීනං එව වා හටො හොති, තෙන තං තං අමච්චාදීමිපි ආපුච්ඡිතුං වට්ඨති.

රාජහට්ඨවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

චොරවත්ථුකථාවණ්ණනා

91. තස්මාති හගවා සයං යස්මා ධම්මස්සාමී, තස්මා අඬගුලිමාලං එහිභික්ඛුභාවෙන පබ්බාපෙසි, භික්ඛුනං පන සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙන්නො එවමාහාති අධිප්පායො. එවං ජානන්තීති සිලවා ජානොති ජානන්ති.

92. උපරමන්ති විරමන්ති. භින්දිත්වාති අන්දුබන්ධනං භින්දිත්වා. ඡින්දිත්වාති සඬබලිකං ඡින්දිත්වා. මුඤ්චිත්වාති රජ්ජුබන්ධනං මුඤ්චිත්වා. විවරිත්වාති ගාමබන්ධනාදීසු ගාමද්වාරාදීනං විවරිත්වා. අපස්සමානානන්ති පුරිසගුත්තියං ගොපකානං අපස්සන්තානං.

95. පුරිමනයෙනෙවාති “කසාහතො කතදණ්ඩකම්මො”ති එත්ථ චුත්තනයෙනෙව.

චොරවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඉණායිකවත්ථුකථාවණ්ණනා

96. පලාතොපීති ඉණසාමිකානං ආගමනං ඤත්වා හයෙන පලාතො. ගීවා හොතීති ඉණායිකභාවං ඤත්වා අනාදරෙන ඉණමුත්තකෙ භික්ඛුභාවෙ පවෙසිතත්තා. උපඬ්ඪපඬ්ඪන්ති ථොකථොකං. දාතබ්බමෙවාති ඉණායිකෙන ධනං සම්පට්ඨිජතු වා මා වා, දාතෙ සඋස්සාහෙනෙව හවිතබ්බං. අඤ්ඤෙහි ව භික්ඛුහි “මා ධුරං නික්ඛිපාහී”ති වත්වා සභායකෙහි හවිතබ්බන්ති දස්සෙති. ධුරනික්ඛෙපෙන හිස්ස හණ්ඩග්ගෙසෙන කාරෙතබ්බතා සියාති.

ඉණායිකවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

දාසවත්ථුකථාවණ්ණනා

97. “දාසචාරිත්තං ආරොපෙත්වා කීතො”ති ඉමිනා දාසභාවපරිමොචනත්ථාය කීතකං නිවත්තෙති. තාදිසො හි ධනක්කීතොපි අදාසො එව. තත්ථ තත්ථ චාරිත්තවසෙනාති තස්මිං තස්මිං ජනපදෙ දාසපණ්ණප්ඤ්ඤාපනාදිනා අදාසකරණනියාමෙන. අභිසෙකාදීසු සබ්බබන්ධනානි මොවාපෙන්නි, තං සන්ධාය “සබ්බසාධාරණෙන”ති චුත්තං.

සයමෙව පණ්ණං ආරොපෙන්නි, න වට්ටකීති තා භුජිස්සිත්ථියො “මයම්පි වණ්ණදාසියො හොමා”ති අත්තනො රක්ඛණත්ථාය සයමෙව රාජුනං.

දාසිපණ්ණේ අත්තනො නාමං ලිබාපෙන්නි, තාසං පුත්තාපි රාජදාසාව හොන්නි, තස්මා තෙ පබ්බාපෙතුං න වට්ටති. තෙහි අදින්නා න පබ්බාපෙතබ්බාති යත්තකා තෙසං සාමිනො, තෙසු එකෙන අදින්නෙපි න පබ්බාපෙතබ්බා.

භුජිස්සෙ පන කත්වා පබ්බාපෙතුං වට්ටතීති යස්ස විහාරස්ස තෙ ආරාමිකා දින්නා, තස්මිං විහාරෙ සඬ්ඝං ඤාපෙත්වා එතකම්මෙන ධනානි දත්වා භුජිස්සෙ කත්වා පබ්බාපෙතුං වට්ටති. තක්කං සීසෙ ආසිත්තකසදිසාව හොන්නීති කෙසුපි ජනපදෙසු අදාසෙ කරොන්නා තක්කං සීසෙ ආසිඤ්චන්ති, තෙන කිර තෙ අදාසා හොන්නි, එවමිදම්පි ආරාමිකවචනෙන දානම්පිති අධිප්පායො. තථා දින්නෙපි සඬ්ඝස්ස ආරාමිකදාසො එවාති “නෙව පබ්බාපෙතබ්බො”ති වුත්තං. “තාවකාලිකො නාමා”ති වුත්තත්තා කාලපරිච්ඡේදං කත්වා වා පච්ඡාපි ගහෙතුකාමතාය වා දින්නං සබ්බං තාවකාලිකමෙවාති ගහෙතබ්බං. නිස්සාමිකදාසො නාම යස්ස සාමිකුලං අඤ්ඤාතිකං මරණෙන පරික්ඛිණං, න කොචි තස්ස දායාදො, සො පන සමානජාතිකෙහි වා නිවාසගාමවාසීහි වා ඉස්සරෙහි වා භුජිස්සො කතොව පබ්බාපෙතබ්බො. දෙවදාසාපි දාසා එව. තෙ හි කත්ථවි දෙසෙ රාජදාසා හොන්නි, කත්ථවි විහාරදාසා, තස්මා පබ්බාපෙතුං න වට්ටති. දාසම්පි පබ්බාපෙත්වා සාමිකෙ දිස්වා පටිච්ඡාදනත්ථං අපනෙන්නො පදවාරෙන අදින්නාදානාපත්තියා කාරෙතබ්බො, දාසස්ස පන පලායතො අනාපත්ති.

දාසවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

කම්මාරභණ්ඩුවත්ථාදිකථාවණ්ණනා

98. භණ්ඩුකම්මාප්පච්ඡානාදිකථායං කම්මාරභණ්ඩුති දභරතාය අමොළිබන්ධො මුණ්ඩිකසීසො කම්මාරදාරකො එව වුත්තො. තුලාධාරමුණ්ඩකොති එත්ථ තුලාධාරාති තම්බසුවණ්ණාදීනං තුලං හත්ථෙන ධාරෙතීති කම්මාරා “තුලාධාරා”ති වුත්තා, තෙසු එකො මුණ්ඩිකසීසො දභරොති අත්ථො. තෙනාහ “පඤ්චසිබ්බො තරුණදාරකො”ති. එකාව සිබා පඤ්ච වෙණියො කත්වා බන්ධනෙන පඤ්චසිබ්බාති වුවචති, සා එතස්ස අත්ථීති පඤ්චසිබ්බො, තස්ස සිබං ඡින්දන්තා කඤ්චි හික්ඛුං අජානාපෙත්වා පබ්බාපෙසුං. තෙන භණ්ඩුකම්මාපලොකනං අනුඤ්ඤාතං. සීමාපරියාපන්නෙති බද්ධසීමාය සති තදන්තොගධෙ, අසති උපචාරසීමන්තොගධෙති අත්ථො. එත්ථ ව කිඤ්චාපි “අනුජානාමි, හික්ඛවෙ, සඬ්ඝං අපලොකෙතුං භණ්ඩුකම්මායා”ති එත්තකමෙව වුත්තං, න පන

අනපලොකෙන්තස්ස ආපත්ති වුත්තා, තථාපි අට්ඨකථායං “සබ්බෙ ආපුච්ඡිතා අම්බෙහීතිසඤ්ඤිතො...පෙ.... පබ්බාපේන්තස්සපි අනාපත්ති” ති වුත්තත්තා සඤ්චිච්ච අනාපුච්ඡා කෙසෙ ඔහාරෙන්තස්ස දුක්කට්මෙවාති දට්ඨබ්බං. කෙසොරොපනම්පි සමණපබ්බජනවොහාරං ලහතිති ආහ “ඉමස්ස සමණකරණ” ත්තිආදි. එකසිබාමත්තධරොති එත්ථ එකෙන කෙසෙන සිබා එකසිබාති වදන්ති, අප්පකෙසාව සිබා එවං වුත්තාති ගහෙතබ්බා. එකකෙසම්පි පන අනාපුච්ඡා ඡිත්තදිතුං න වට්ටතියෙව.

100. වාමහත්ථෙන්නාති දක්ඛිණහත්ථෙත භුඤ්ජනතො වුත්තං.

103-4. නිස්සයමුච්චනකස්ස වත්තෙසු පඤ්චකජක්කෙසු පන “උභයාති බො පනස්ස පාතිමොක්ඛාති...පෙ.... අනුඛ්‍යාඤ්ජනසො” ති එත්ථ සබ්බොපි වායං පහෙදො මාතිකාට්ඨකථායං ඤාතායං ඤාතො හොති. “ආපත්තිං ජානාති, අනාපත්තිං ජානාති” ති ඉදඤ්ච අත්තනා ඤාතට්ඨානෙසු ආපත්තාදිං සන්ධාය වුත්තත්ති න ගහෙතබ්බං.

කම්මාරහණ්ඩුවත්ථාදිකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

රාහුලවත්ථුකථාවණ්ණනා

105. පොක්ඛරවස්සන්ති පොක්ඛරෙ පදුමගච්ඡෙ විය අතෙමිතුකාමානං සරීරතො පවට්ටනකවස්සං. තස්මිං කිර වස්සන්තෙ තෙමිතුකාමාව තෙමෙන්නි, න ඉතරෙ. “භික්ඛං ගණ්හථා” ති වත්ථා ගතො නාම නත්ථිති අත්තනො සන්තකෙ රජ්ජෙ සබ්බම්පි සාපතෙය්‍යං සයමෙව පරිභුඤ්ජිස්සතීති ගාරවෙන සුද්ධොදනමහාරාජාපි න නිමන්තෙසි, ගන්ත්වා පන ගෙහෙ සකලරත්තිං මහාදානඤ්චෙව බුද්ධජපමුඛස්ස සඬිසස්ස ආසනපඤ්ඤත්තිට්ඨානාලඬිකාරඤ්ච සංවිදහන්තොව විතිනාමෙසි.

න කොච්චි...පෙ.... පත්තං වා අග්ගහෙසීති හගවා අත්තනො පිතු නිවෙසනමෙව ගමිස්සතීතිසඤ්ඤාය නග්ගහෙසි. කුලනගරෙති ඤාතිකුලන්තකෙ නගරෙ. පිණ්ඩවාරියවත්තන්ති අත්තනො ඤාතිගාමෙසුපි සපදානවාරිකවත්තං. භික්ඛාය වාරො වරණං එතස්සාති භික්ඛාචාරො, බත්තියො.

උත්තිට්ඨෙති උත්තිට්ඨිත්වා පරෙසං සරද්ධාරෙ උද්දිස්ස යත්වා ගහෙතබ්බපිණ්ඩෙ. නප්පමජ්ජෙය්‍යාති නිමන්තනාදිවසෙන ලබ්හමානපණිතහොජනං පටික්ඛිපිත්වා පිණ්ඩාය වරණවසෙන තත්ථ

නප්පමජ්ජෙය්‍යා. ධම්මන්ති අනෙසනං පහාය සපදානං චරන්තො තමෙව භික්ඛාවරියධම්මං සුවරිතං චරෙය්‍යා. සුඛං සෙතීති චතුභි ඉරියාපටෙහි සුඛං විහරතීති අත්ථො.

දුතියගාථායං න නං දුවචරිතන්ති වෙසියාදිහෙදෙ අගොචරෙ චරණවසෙන තං යථාචුත්තං ධම්මං දුවචරිතං න ච චරෙ. සෙසං චුත්තනයමෙව. ඉමං පන ගාථං සුත්වාති නිවෙසනෙ නිසින්නෙන භගවතා ඤාතිසමාගමෙ අත්තනො පිණ්ඩාය චරණං නිස්සාය පවත්තාය ගාථාය චුත්තං ඉමං දුතියගාථං සුත්වා.

ධම්මපාලජාතකන්තිආදීසු පන තනො පරකාලෙසුපි රඤ්ඤො පවත්ති පරිනිබ්බානං පාපෙත්වා යථාපසඬගවසෙන දස්සෙතුං චුත්තා. තෙනාහ “සොතාපත්තිඵලං සච්ඡිකත්වා” තිආදි. සිරිගබ්භං ගන්ත්වාති එත්ථ යදි හි භගවා තදගෙව ගන්ත්වා න පස්සෙය්‍යා, සා හදයෙන ඵලිතෙන මරෙය්‍යාති අගමාසීති දට්ඨබ්බං.

තං දිවසමෙවාති තස්මිං රාහුලමාතුදස්සනදිවසෙයෙව. ධම්මපදට්ඨකථායං පන “සත්ථා කපිලපුරං ගන්ත්වා තතියදිවසෙ නන්දං පබ්බාපෙසී” ති (ධ. ප. අට්ඨ. 1.12 නන්දත්ථෙරචත්ථු) චුත්තං. කෙසච්ඡස්ඡන්ති රාජමොළිඛන්ධනත්ථං කුමාරකාලෙ ඛන්ධිතසිඛාවෙණිමොවනං, තං කිර කරොන්තා මඬගලං කරොන්ති. සාරත්ථදීපනියං පන “කෙසච්ඡස්ඡන්ති කුලමරියාදවසෙන කෙසොරොපන” ති (සාරත්ථ. ටී. මහාවග්ග 3.105) චුත්තං. පට්ටබන්ධොති “අසුකරාජා” ති නළාටෙ සුවණ්ණපට්ටබන්ධනං. අභිනවපාසාදප්පවෙසමඬගලං සරමඬගලං. ඡත්තුස්සාපනෙ මඬගලං ඡත්තමඬගලං. ජනපදකල්‍යාණීති ජනපදමිහි කල්‍යාණී පරෙහි අසාධාරණෙහි පඤ්චකල්‍යාණාදිහි සහිතත්තා සා එවං චුත්තා. තුවටන්ති සීසං. අනිච්ඡමානන්ති මනසා අරොචෙත්තං, වාචාය පන භගවතා “පබ්බජ්ජස්සි නන්දා” ති චුත්තෙ ගාරවෙන පටික්ඛිපිතුං අවිසහන්තො “ආමා” ති අවොච. භගවා ච එතෙන ලෙසෙන පබ්බාපෙසී.

බ්‍රහ්මරූපවණ්ණන්ති බ්‍රහ්මරූපසමානරූපං. ත්‍යස්සාති තෙ අස්ස. නිවත්තෙතුං න විසභීති “මා නං නිවත්තයිත්ථා” ති භගවතා චුත්තත්තා නාසක්ඛි. සත්තවිධං අරියධනන්ති -

“සද්ධාධනං සීලධනං, හිරිඔත්තජ්ජියං ධනං;

සුතධනාඤ්ච වාගො ව, පඤ්ඤා වෙ සත්තමං ධන” ත්ති. (අ. නි. 7.5, 6) –

එවං චුත්තං සත්තවිධං අරියධනං. අධිමත්තං රාහුලෙති රාහුලෙ පබ්බජිතෙ නන්දපබ්බජ්ජාය උප්පන්නදුක්ඛතොපි අධිකතරං දුක්ඛං අහොසිති අත්ථො. ඉතො පච්ඡාති ඉතො චුත්තසොකුප්පත්තිතො අපරදිවසෙසු අනාගාමීනං ඤාතිසිනෙහපටිසවිත්තුප්පාදාභාවා. පාළියං පුත්තපෙමන්තිආදි රඤ්ඤා පුත්තසිනෙහස්ස තිබ්බභාවං දස්සෙතුං චුත්තං. පුත්තසිනෙහො හි අත්තනා සහජාතපිතිවෙගසමුට්ඨිතානං රූපධම්මානං සකලසරීරං බොහෙත්වා පවත්තනවසෙන “ඡවි...පෙ.... අට්ඨමිඤ්ජං ආභවිව තිට්ඨති” ති චුත්තො. අත්තනො පියතරාති හගවත්තං සන්ධාය වදති. පුත්තෙති රාහුලං. සද්දහන්තෙනාති තස්ස වචනෙන අවෙමතිකෙනාති අත්ථො. විමතියා සති ආපත්ති එව.

රාහුලවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සික්ඛාපදදණ්ඩකම්මවත්ථුකථාවණ්ණනා

106. සාමණෙරසික්ඛාපදාදිසු පාළියං සික්ඛාපදානීති සික්ඛාකොට්ඨාසා. අධිසීලසික්ඛානං වා අධිගමුපායා. පාණොති පරමත්ථතො ජීවිතින්ද්‍රියං. තස්ස අනිපාතනං පබන්ධවසෙන පවත්තිතුං අදත්වා සත්ථාදිහි අතික්කම්ම අභිභවිත්වා පාතනං පාණාතිපාතො. පාණවධොති අත්ථො. සො පන අත්ථතො පාණෙ පාණසඤ්ඤිතො ජීවිතින්ද්‍රියපච්ඡෙදකඋපක්කමසමුට්ඨාපිකා වධකචෙතනාව. තස්මා පාණාතිපාතා වෙරමණි, වෙරහෙතුතාය වෙරසඬ්ඛානං පාණාතිපාතාදිපාපධම්මං මණ්ඩනීහරතීති විරති “වෙරමණි” ති චුච්චති, විරමති එතායාති වා “විරමණි” ති වත්තබ්බෙ නිරුත්තිනායෙන “වෙරමණි” ති සමාදානවිරති චුත්තා. එස නයො සෙසෙසුපි.

අදින්නස්ස ආදානං අදින්නාදානං, ථෙය්‍යචෙතනාව. අබ්‍රහ්මවරියන්ති අසෙට්ඨවරියං, මග්ගෙන මග්ගපටිපත්තිසමුට්ඨාපිකා මෙථුනචෙතනා. මුසාති අභුතවත්ථු, තස්ස වාදො අභුතතං ඤාත්වාච භූතතො විඤ්ඤාපනචෙතනා මුසාවාදො. පිට්ඨසුචාදිනිබ්බත්තසුරා වෙච පුප්ඵාසවාදිහෙදං මෙරයඤ්ච සුරාමෙරයං. තදෙව මදනීයට්ඨෙන මජ්ජිමාදිවෙච පමාදකාරණට්ඨෙන පමාදට්ඨානඤ්ච, තං යාය චෙතනාය පිචති, තස්ස එතං අධිවචනං.

අරුණුග්ගමනතො පටියාය යාව මජ්ඣන්තිකා අයං අරියානං භොජනස්ස කාලො නාම, තදඤ්ඤො විකාලො. භුඤ්ජිතබ්බට්ඨොන භොජනන්ති ඉධ සබ්බං යාවකාලිකං වුව්වති, තස්ස අජ්ඣොභරණං ඉධ උත්තරපදලොපෙන “භොජන”න්ති අධිජ්ජෙතං. විකාලෙ භොජනං අජ්ඣොභරණං විකාලභොජනං, විකාලෙ වා යාවකාලිකස්ස භොජනං අජ්ඣොභරණං විකාලභොජනන්තිපි අත්ථො ගහෙතබ්බො, අත්ථො විකාලෙ යාවකාලිකඅජ්ඣොභරණවෙනනාව.

සාසනස්ස අනනුලොමත්තා විසුකං පටාණිභූතං දස්සනං විසුකදස්සනං, නච්චගීතාදිදස්සනසවනානඤ්ඤෙව වට්ටකයුද්ධජුතකීළාදිසබ්බකීළානඤ්ඤෙව නාමං. දස්සනන්ති චෙත්ථ පඤ්චන්තමපි විඤ්ඤාණානං යථාසකං විසයස්ස ආලොචනසභාවතාය දස්සන-සද්දෙන සඬගහෙතබ්බත්තා සවනමපි සඬගහිතං. නච්චගීතවාදිත-සද්දෙහි චෙත්ථ අත්තනො නච්චනගායනාදීනිපි සඬගහිතානීති දට්ඨබ්බං.

මාලාති බද්ධමබද්ධං වා අත්තමසො සුත්තාදිමයමපි අලඬකාරත්ථාය පිළන්ධියමානං “මාලා”ත්ථෙව වුව්වති. ගන්ධන්ති වාසවුණ්ණාදිවිලෙපනතො අඤ්ඤං යං කිඤ්චි ගන්ධජාතං. විලෙපනන්ති පිසිත්වා ගහිතං ඡවිරාගකරණඤ්ඤෙව ගන්ධජාතඤ්ඤෙව. ධාරණං නාම පිළන්ධනං. මණ්ඩනං නාම උනට්ඨානපූරණං. ගන්ධවසෙන, ඡවිරාගවසෙන ච සාදියනං විභූසනං නාම. මාලාදීසු වා ධාරණාදීනි යථාක්කමං යොජෙතබ්බානි. තෙසං ධාරණාදීනං ධානං කාරණං වීතික්කමවෙනනා.

උච්චාති උච්ච-සද්දෙන සමානත්ථො නිපාතො, උච්චාසයනං වුව්වති පමාණාතික්කන්තං ආසන්දාදි. මහාසයනං අකජ්ජියත්ථරණෙහි අත්ථනං, සලොහිතවිතානඤ්ඤෙව. එතෙසු හි ආසනං, සයනඤ්ඤෙව උච්චාසයනමහාසයන-සද්දෙහි ගහිතාති උත්තරපදලොපෙන. ඡාතරූපරජනපටිග්ගහණාති එත්ථ රජන-සද්දෙන දාරුමාසකාදි සබ්බං රූපියං සඬගහිතං, මුත්තාමණිආදයොපෙත්ථ ධඤ්ඤබ්බත්තවත්ථාදයො ච සඬගහිතාති දට්ඨබ්බා. පටිග්ගහණ-සද්දෙන පටිග්ගහණාපනසාදියනාති සඬගහිතාති. නාසනවත්ථුති පාරාජිකට්ඨානතාය ලිඬගනාසනාය කාරණං.

107. පාළියං සබ්බං සඬ්ඝාරාමං ආවරණං කරොන්ති සබ්බසඬ්ඝාරාමෙ පටෙසනිවාරණං කරොන්ති. සඬ්ඝාරාමො ආවරණං කාතබ්බොති සඬ්ඝාරාමො ආවරණො කාතබ්බො, සඬ්ඝාරාමෙ වා ආවරණං කාතබ්බන්ති අත්ථො. තෙනෙව “තත්ථ ආවරණං කාතු”න්ති භූමිමවසෙන වුත්තං. ආහාරං

ආවරණන්තිආදීසුපි එසෙව නයො. “යත්ථ වා වසති” ති ඉමිනා සාමණෙරස්ස වස්සග්ගෙන ලද්ධං වා සකසන්තකමෙව වා නිබද්ධවසනකසෙනාසනං වුත්තං. යත්ථ වා පටික්කමතීති ආවරියුපජ්ඣායානං වසනට්ඨානං වුත්තං. තෙනාහ “අත්තනො” තිආදි. අත්තනොති හි සයං, ආවරියස්ස, උපජ්ඣායස්ස වාති අත්ථො. දණ්ඨෙත්ති විනෙන්ති එතෙනාති දණ්ඨො, සො එව කත්තබ්බත්තා කම්මන්ති දණ්ඨකම්මං, ආවරණාදි. උදකං වා පච්චෙසතුන්ති පොක්ඛරණීආදිඋදකෙ පච්චෙසතුං.

සික්ඛාපදදණ්ඨකම්මවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අනාපුච්ඡාවරණවත්ථුආදිකථාවණ්ණනා

108. සද්ධිවිහාරිකඅන්තෙවාසිකානම්පීති උපසම්පන්නෙ සන්ධාය වුත්තං. තෙසුපි හි ආවරියුපජ්ඣායෙසු යථා ඔරමන්ති, තථා තෙසං නිග්ගහං අකරොන්තෙසු අඤ්ඤෙහි ආවරණාදිනිග්ගහකම්මං කාතබ්බමෙව. සඬගණ්හන්තීති “පරපරිසතො භින්දිත්වා ගණ්හිස්සාමි” ති දානාදිවතුහි සඬගහවත්ථුහි (දී. නි. 3.210; අ. නි. 4.32, 256) උපලාළනවසෙන සඬගණ්හන්ති. සො හිජ්ජතු වා මා වා, සඬගණ්හන්තස්ස පයොගෙ ආපත්ති එව. භින්දිත්වා ගණ්හිතුං න වට්ටතීති භින්දිතුම්පි න වට්ටති, ගණ්හිතුම්පි න වට්ටතීති අත්ථො. ආදීනවං පන වත්තුං වට්ටතීති සාසනගාරවෙන වා පරානුද්දයතාය වා වත්තුං වට්ටති, න පරිසලොලතාය.

“සෙනාසනග්ගාහො ව පටිජ්ජස්සම්හති” ති ඉමිනා වස්සච්ඡෙදං දස්සෙති. උපසම්පන්නානම්පි පාරාජිකසමාපත්තියා සරණගමනාදිසාමණෙරහාවස්සාපි විනස්සනතො සෙනාසනග්ගාහො ව පටිජ්ජස්සම්හති, සඬසලාහම්පි තෙ න ලහන්තීති වෙදිතබ්බං. පුරිමිකාය පුන සරණානි ගහිතානීති සරණග්ගහණෙන සහ තදහෙවස්ස වස්සුපගමනම්පි දස්සෙති. පච්ඡිමිකාය වස්සාවාසිකන්ති වස්සාවාසිකලාහග්ගහණදස්සනමත්තමෙවෙනං, තතො පුරෙපි, පච්ඡාපි වා වස්සාවාසිකඤ්ච විවරමාසෙසු සඬසෙ උජ්ජන්නං කාලවිවරඤ්ච පුරිමිකාය උපගන්ත්වා අවිපන්නසිලො සාමණෙරො ලහති එව. සචෙ පච්ඡිමිකාය ගහිතානීති පච්ඡිමිකාය වස්සුපගමනඤ්ච ඡින්නවස්සනඤ්ච දස්සෙති. තස්ස හි කාලවිවරෙ භාගො න පාපුණාති. තස්මා “අපලොකෙත්වා ලාහො දාතබ්බො” ති වුත්තං.

වස්සාවාසිකලාහො පන යදි සෙනාසනසාමිකා දායකා සෙනාසනගුත්තත්ථාය පච්ඡිමිකාය උපගන්ත්වා වත්තං කත්වා අත්තනො සෙනාසනෙ වසන්තස්සපි වස්සාවාසිකං දාතබ්බන්ති වදන්ති,

අනපලොකෙත්වාපි දාතබ්බොව. යං පන සාරත්ථදීපනියං “පච්ඡිමිකාය වස්සාවාසිකං ලච්ඡතීති පච්ඡිමිකාය පුන වස්සං උපගතත්තා ලච්ඡතී”ති (සාරත්ථ. ටී. මහාවග්ග 3.108) වුත්තං, තම්පි වස්සාවාසිකෙ දායකානං ඉමං අධිප්පායං නිස්සාය වුත්තඤ්ඤෙව, සුන්දරං. සඬ්ඝිකං, කාලච්චරම්පි සන්ධාය වුත්තඤ්ඤෙව, න යුජ්ජතීති වෙදිතබ්බං.

න අජානිත්වාති “සුරා”ති අජානිත්වා පිවතො පාණාතිපාතවෙරමණිආදිසබ්බසීලහෙදං, සරණහෙදඤ්ඤා න ආපජ්ජති, අකුසලං පන සුරාපානවෙරමණිසීලහෙදො ව හොති මාලාදිධාරණාදීසු වියාති දට්ඨබ්බං. ඉතරානීති විකාලභොජනවෙරමණිආදීනි. තානිපි හි සඤ්චිච්ච විතික්කමත්තස්ස තං තං හිජ්ජති එව, ඉතරිතරෙසං පන අහිජ්ජමානෙන නාසනඬගානි න හොන්ති. තෙනෙව “තෙසු හින්තෙසු”ති හෙදවචනං වුත්තං.

අව්චයං දෙසාපෙතබ්බොති “අව්චයො මං, හත්තෙ, අව්චගමා”තිආදිනා සඬ්ඝමජ්ඣෙකෙ දෙසාපෙත්වා සරණසීලං දාතබ්බන්ති අධිප්පායො පාරාජිකත්තා තෙසං. තෙනාහ “ලිඬගනාසනාය නාසෙතබ්බො”ති. අයමෙව හි නාසනා ඉධ අධිප්පෙතාති ලිඬගනාසනාකාරණෙහි පාණාතිපාතාදීහි අවණ්ණහාසනාදීනං සහ පතිතත්තා වුත්තං.

නනු ව කණ්ටකසාමණෙරොපි මිච්ඡාදිට්ඨිකො එව, තස්ස ව හෙට්ඨා දණ්ඩකම්මනාසනාව වුත්තා. ඉධ පන මිච්ඡාදිට්ඨිකස්ස ලිඬගනාසනා වුච්චති, කො ඉමෙසං හෙදොති වොදනං මනසි නිධායාහ “සස්සතුච්ඡෙදානඤ්ඤි අඤ්ඤතරදිට්ඨිකො”ති. එත්ථ වායමධිප්පායො – යො හි “අත්තා ඉස්සරො වා නිච්චො ධුචො”තිආදිනා වා “අත්තා උච්ඡිජ්ජස්සති විනස්සිස්සති”තිආදිනා වා තිත්ථියපරිකප්පිතං යං කිඤ්චි සස්සතුච්ඡෙදදිට්ඨිං දළ්භං ගහෙත්වා වොහරති, තස්ස සා පාරාජිකට්ඨානං හොති. සො ව ලිඬගනාසනාය නාසෙතබ්බො. යො පන ඊදිසං දිට්ඨිං අග්ගහෙත්වා සාසනිකොව හුත්වා කෙවලං බුද්ධවචනාධිප්පායං විපරිතතො ගහෙත්වා හික්ඛුහි ඔවදියමානොපි අප්පට්ඨිස්සජ්ජිත්වා වොහරති, තස්ස සා දිට්ඨි පාරාජිකං න හොති, සො පන කණ්ටකනාසනාය එව නාසෙතබ්බොති.

අනාපුච්ඡාවරණවත්ථුආදිකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පණ්ඩකවත්ථුකථාවණ්ණනා

109. පණ්ඩකවත්ථුස්මිං ආසිත්තඋසුයපක්ඛපණ්ඩකා තයොපි පුරිසභාවලිඬගාදියුත්තා අහෙනුකපටිසන්ධිකා, තෙ ව කිලෙසපරියුට්ඨානස්ස බලවතාය නපුංසකපණ්ඩකසදිසත්තා “පණ්ඩකා”ති වුත්තා. තෙසු ආසිත්තඋසුයපණ්ඩකානං ද්විත්තං කිලෙසපරියුට්ඨානං යොනියොමනසිකාරාදීහි විතික්කමතො නිවාරොතුමිපි සක්කා, තෙන තෙ පබ්බාපෙතබ්බා වුත්තා. පක්ඛපණ්ඩකස්ස පන කාළපක්ඛෙසු උම්මාදො විය කිලෙසපරිලාහො අවත්ථරන්තො ආගච්ඡති, විතික්කමං පත්වා එව ව නිවත්තති. තස්මා සො තස්මිං පක්ඛෙ න පබ්බාපෙතබ්බොති වුත්තො. තදෙනං විහාගං දස්සෙතුං “යස්ස පරෙස්”න්තිආදි වුත්තං. තත්ථ ආසිත්තස්සාති මුඛෙ ආසිත්තස්ස අත්තනොපි අසුචිමුච්චනෙන පරිලාහො වූපසම්මති. උසුයාය උප්පන්තායාති උසුයාය වසෙන අත්තනො සෙවෙනුකාමතාරාගෙ උප්පන්තෙ අසුචිමුත්තියා පරිලාහො වූපසම්මති.

“බිජානි අපනීතානී”ති වුත්තත්තා බිජෙසු යිතෙසු නිමිත්තමත්තෙ අපනීතෙ පණ්ඩකො න හොති. හික්ඛුනොපි අනාබාධපච්චයා තදපනයනෙ පුල්ලච්චයමෙව, න පන පණ්ඩකත්තං, බිජෙසු පන අපනීතෙසු අඬගජාතමිපි රාගෙන කම්මතියං න හොති, පුමහාවො විගච්ඡති, මස්සආදිපුරිසලිඬගමිපි උපසම්පදාපි විගච්ඡති, කිලෙසපරිලාහොපි දුන්තිවාරවිතික්කමො හොති නපුංසකපණ්ඩකස්ස විය. තස්මා ඊදිසො උපසම්පන්තොපි නාසෙතබ්බොති වදන්ති. යදි එවං කස්මා බිජුද්ධරණෙ පාරාජිකං න පඤ්ඤත්තන්ති? එත්ථ තාව කෙච්චි වදන්ති “පඤ්ඤත්තමෙවෙනං භගවතා ‘පණ්ඩකො, හික්ඛවෙ, අනුපසම්පන්තො න උපසම්පාදෙතබ්බො, උපසම්පන්තො නාසෙතබ්බො’ති වුත්තත්තා”ති. කෙච්චි පන “යස්මා බිජුද්ධරණක්ඛණෙ පණ්ඩකො න හොති, තස්මා තස්මිං ඛණෙ පාරාජිකං න පඤ්ඤත්තං. යස්මා පන සො උද්ධට්ඨිජො හික්ඛු අපරෙන සමයෙන වුත්තනයෙන පණ්ඩකත්තං ආපජ්ජති, අභාවකො හොති, උපසම්පදාය අවත්ථු, තතො එව වස්ස උපසම්පදා විගච්ඡති, තස්මා එස පණ්ඩකත්තුපගමනකාලතො පට්ඨාය ජාතියා නපුංසකපණ්ඩකෙන සද්ධිං යොජෙත්වා ‘උපසම්පන්තො නාසෙතබ්බො’ති අභබ්බොති වුත්තො, න තතො පුබ්බෙ. අයඤ්ච කිඤ්චාපි සහෙනුකො, භාවක්ඛයෙන පනස්ස අහෙනුකසදිසතාය මග්ගොපි න උප්පජ්ජති”ති වදන්ති. අපරෙ පන “පබ්බජ්ජතො පුබ්බෙ උපක්කමෙන පණ්ඩකභාවමාපන්නං සන්ධාය ‘උපසම්පන්තො නාසෙතබ්බො’ති වුත්තං, උපසම්පන්නස්ස පන පච්ඡා උපක්කමෙන උපසම්පදාපි න විගච්ඡති”ති, තං න යුත්තං. යදග්ගෙන හි

පබ්බජ්ජතො පුබ්බෙ උපක්කමෙන අභබ්බො හොති, තදග්ගෙන පච්ඡාපි හොතීති විමංසිත්වා ගහෙතබ්බං.

ඉත්ථත්තාදි භාවො නත්ථි එතස්සාති අභාවකො. පබ්බජ්ජා න වාරිතාති එත්ථ පබ්බජ්ජාගහණෙනෙව උපසම්පදාපි ගහිතා. තෙනාහ “යස්ස චෙත්ථ පබ්බජ්ජා වාරිතා” තිආදි. තස්මිංයෙවස්ස පක්ඛෙ පබ්බජ්ජා වාරිතාති එත්ථ පන අපණ්ඩකපක්ඛෙපි පබ්බජ්ජාමත්තමෙව ලහති, උපසම්පදා පන තදාපි න වට්ටති, පණ්ඩකපක්ඛෙ පන ආගතෙ ලිඬිගනාසනාය නාසෙතබ්බොති වෙදිතබ්බං.

පණ්ඩකවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ථෙය්‍යසංවාසකවත්ථුකථාවණ්ණනා

110. ථෙය්‍යසංවාසකවත්ථුමිහි කොලඤ්ඤාති කුලෙ ජාතා, තත්ථ වා විදිතා ඤාතා පසිද්ධා, තං වා ජානන්ති කොලඤ්ඤාති ඤාතකානං නාමං. ථෙය්‍යාය ලිඬිගග්ගහණමත්තමිපි ඉධ සංවාසො එවාති ආහ “තයො ථෙය්‍යසංවාසකා” ති. න යථාචුඬ්ඨං වන්දනන්ති භික්ඛූනං, සාමණෙරානං වා වන්දනං න සාදියති.

යථාචුඬ්ඨං වන්දනන්ති අත්තනා මුසාවාදෙන දස්සිතවස්සක්කමෙන භික්ඛූනං වන්දනං සාදියති, දහරසාමණෙරො පන චුඬ්ඨසාමණෙරානං, දහරභික්ඛු ව චුඬ්ඨානං වන්දනං සාදියන්තොපි ථෙය්‍යසංවාසකො න හොති. ඉමස්මිං අත්ථෙති සංවාසත්ථෙතකත්ථෙ.

“භික්ඛුවස්සානී” ති ඉදං සංවාසත්ථෙතකෙ චුත්තපාඨවසෙන චුත්තං, සයමෙව පන පබ්බජිත්වා සාමණෙරවස්සානි ගණන්තොපි උභයත්ථෙතකො එව. න කෙවලඤ්ච පුරිසොව, ඉත්ථිපි භික්ඛුනීසු එවං පටිපජ්ජති, ථෙය්‍යසංවාසිකාව. ආදිකම්මිකාපි චෙත්ථ න මුච්චන්ති, උපසම්පන්නෙසු එව පඤ්ඤත්තාපත්තිං පටිච්ච ආදිකම්මිකා චුත්තා, තෙනෙවෙත්ථ ආදිකම්මිකොපි න මුත්තො.

රාජ...පෙ....භයෙනාති එත්ථ භය-සද්දො පච්චෙකං යොජෙතබ්බො. යාව සො සුද්ධමානසොති “ඉමිනා ලිඬිගෙන භික්ඛු වඤ්චෙත්වා තෙහි සංවසිස්සාමි” ති අසුද්ධචිත්තාභාවෙන සුද්ධචිත්තො. තෙන හි අසුද්ධචිත්තෙන ලිඬිගෙ ගහිතමත්තෙ පච්ඡා භික්ඛුහි සහ සංවසතු වා මා වා, ලිඬිගත්ථෙතකො හොති. පච්ඡා සංවසන්තොපි අභබ්බො භුත්වා සංවසති.

තස්මා උභයත්ථෙතකොපි ලිඛිගත්ථෙතකෙ එව පච්ඡතීති වෙදිතබ්බං. යො පන රාජාදිභයෙන සුද්ධචිත්තොව ලිඛිගං ගහෙත්වා විවරන්තො පච්ඡා “භික්ඛුවස්සානි ගණෙත්වා ජීවිස්සාමි”ති අසුද්ධචිත්තං උප්පාදෙති, සො චිත්තුප්පාදමත්තෙන ථෙය්‍යසංවාසකොපි න හොති සුද්ධචිත්තෙන ගහිතලිඛිගත්තා. සචෙ පන සො භික්ඛූනං සන්තිකං ගන්ත්වා සාමණෙරවස්සගණනාදිං කරොති, තදා සංවාසත්ථෙතකො, උභයත්ථෙතකො වා හොතීති දට්ඨබ්බං. යං පන පරතො සහ ධුරනික්ඛෙපෙන “අයම්පි ථෙය්‍යසංවාසකො, වා”ති චුත්තං, තං භික්ඛූහි සඬිගම්ම සංවාසාධිවාසනවසෙන ධුරනික්ඛෙපං සන්ධාය චුත්තං. තෙන චුත්තං “සංවාසං නාධිවාසෙති යාවා”ති. තස්ස තාව ථෙය්‍යසංවාසකො නාම න චුච්චතීති සම්බන්ධො දට්ඨබ්බො. එත්ථ ච වොරාදිභයං විනාපි කිළාධිප්පායෙන ලිඛිගං ගහෙත්වා භික්ඛූනං සන්තිකෙ පබ්බජිතාලයං දස්සෙත්වා වන්දනාදිං අසාදියන්තොපි “සොහති නු බො මෙ පබ්බජිතලිඛිග”න්තිආදිනා සුද්ධචිත්තෙන ගණිහන්තොපි ථෙය්‍යසංවාසකො න හොතීති දට්ඨබ්බං.

සබ්බපාසණ්ඩියහත්තානීති සබ්බසාමයිකානං සාධාරණං කත්වා පඤ්ඤත්තහත්තානි, ඉදඤ්ච භික්ඛූනඤ්ඤච නියමිතහත්තගහණෙ සංවාසොපි සම්භවෙය්‍යාති සබ්බසාධාරණහත්තං චුත්තං. සංවාසං පන අසාදියිත්වා අභික්ඛුකච්ඡාරාදිසු විහාරහත්තාදීනි භුඤ්ජන්තොපි ථෙය්‍යසංවාසකො න හොති එව. කම්මන්තානුට්ඨානෙනාති කසිආදිකම්මකරණෙන. පත්තච්චරං ආදායාති භික්ඛුලිඛිගවෙසෙන සරිරෙන ධාරෙත්වා.

“යො එවං පබ්බජති, සො ථෙය්‍යසංවාසකො නාම හොති”ති ඉදං නිදස්සනමත්තං, “ථෙය්‍යසංවාසකො”ති පන නාමං අජානන්තොපි “එවං කාතුං න වට්ටති”ති වා “එවං කරොන්තො සමණො නාම න හොති”ති වා “යදි ආරොචෙස්සාමි, ඡඩ්ඛෙස්සන්ති ම”න්ති වා “යෙන කෙනචි පබ්බජ්ජා මෙ න රුහති”ති ජානාති, ථෙය්‍යසංවාසකො හොති. යො පන පඨමං “පබ්බජ්ජා එවං මෙ ගහිතා”තිසඤ්ඤී කෙවලං අත්තරා අත්තතො සෙතවත්ථනිවාසනාදිවිජ්ජකාරං පකාසෙතුං ලජ්ජන්තො න කථෙති, සො ථෙය්‍යසංවාසකො න හොති. අනුපසම්පන්නකාලෙයෙවාති එත්ථ අවධාරණෙන උපසම්පන්නකාලෙ ථෙය්‍යසංවාසකලක්ඛණං ඤත්වා වඤ්චනායපි නාරොචෙති, ථෙය්‍යසංවාසකො න හොතීති දීපෙති. සො පරිසුද්ධචිත්තෙන ගහිතලිඛිගත්තා ලිඛිගත්ථෙතකො න හොති, ලද්ධුපසම්පදත්තා තදනුගුණස්සෙව සංවාසස්ස සාදිතත්තා

සංවාසත්ථෙන්නකොපි න හොති. අනුපසම්පන්නො පන ලිඛිගත්ථෙන්නකො හොති, සංවාසාරහස්ස ලිඛිගස්ස ගහිතත්තා සංවාසසාදියනමත්තෙන සංවාසත්ථෙන්නකො හොති.

සලිඛිගෙ ධීතොති සලිඛිගහාවෙ ධීතො. ථෙය්‍යසංවාසකො න හොතීති භික්ඛුහි දින්නලිඛිගස්ස අපරිච්චත්තත්තා ලිඛිගත්ථෙන්නකො න හොති, භික්ඛුපටිඤ්ඤාය අපරිච්චත්තත්තා සංවාසත්ථෙන්නකො න හොතීති. යං පන මාතිකාට්ඨකථායං “ලිඛිගානුරූපස්ස සංවාසස්ස සාදිතත්තා න සංවාසත්ථෙන්නකො”ති (කඬ්ඛා. අට්ඨ. පට්ඨපාරාජිකවණ්ණනා) කාරණං වුත්තං, තම්පි ඉදමෙව කාරණං සන්ධාය වුත්තං. ඉතරථා සාමණෙරස්සපි භික්ඛුවස්සගණනාදීසු ලිඛිගානුරූපසංවාසො එව සාදිතොති සංවාසත්ථෙන්නකතා න සියා භික්ඛුහි දින්නලිඛිගස්ස උභින්නම්පි සාධාරණත්තා. යථා චෙත්ථ භික්ඛු, එවං සාමණෙරොපි පාරාජිකං සමාපන්නො සාමණෙරපටිඤ්ඤාය අපරිච්චත්තත්තා සංවාසත්ථෙන්නකො න හොතීති වෙදිතබ්බො. සොහතීති සම්පට්ඨිජිත්වාති කාසාවධාරණෙ ධුරං නික්ඛිපිත්වා ගිහිභාවං සම්පට්ඨිජිත්වා.

යො කොච්චි වුඬ්ඨපබ්බජිතොති සාමණෙරං සන්ධාය වුත්තං. මහාපෙළාදීසුති විලිවාදිමයෙසු සරද්ථාරෙසු යපිතහත්තභාජනවිසෙසෙසු, එතෙන විහාරෙ භික්ඛුහි සද්ධිං වස්සගණනාදීනං අකරණං දස්සෙති.

ථෙය්‍යසංවාසකචත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

තිත්ථියපක්කන්තකකථාවණ්ණනා

තිත්ථියපක්කන්තකාදිකථාසු තෙසං ලිඛිගෙ ආදින්නමත්තෙති විමංසාදිඅධිප්පායං විනා “තිත්ථියො භවිස්සාමි”ති සන්නිට්ඨානවසෙන ලිඛිගෙ කායෙන ධාරිතමත්තෙ. සයමෙවාති තිත්ථියානං සන්නිකං අගන්ත්වා සයමෙව සඬ්ඝාරාමෙපි කුසවීරාදීනි නිවාසෙති. ආජීවකො භවිස්සාමි...පෙ.... ගච්ඡතීති ආජීවකානං සන්නිකෙ තෙසං පබ්බජනවිධිනා “ආජීවකො භවිස්සාමි”ති ගච්ඡති. තස්ස හි තිත්ථියභාවූපගමනං පති සන්නිට්ඨානෙ විජ්ජමානෙපි “ගන්ත්වා භවිස්සාමි”ති පරිකප්පිතත්තා පදවාරෙ දුක්කට්ඨෙව වුත්තං. දුක්කට්ඨති පාළියා අවුත්තෙපි මෙටුනාදීසු වුත්තපුබ්බපයොගදුක්කට්ඨානුලොමතො වුත්තං. එතෙන ච සන්නිට්ඨානවසෙන ලිඛිගෙ සම්පට්ඨිජිතෙ පාරාජිකං, තතො පුරිමපයොගෙ පුල්ලච්චයඤ්ච වත්තබ්බමෙව, පුල්ලච්චයක්ඛණෙ නිවත්තන්තොපි ආපත්තිං දෙසාපෙත්වා මුච්චති එවාති දට්ඨබ්බං. යථා චෙත්ථ, එවං සඬ්ඝහෙදෙපි

ලොහිතුප්පාදෙපි භික්ඛුනං පුබ්බපයොගාදීසු දුක්ඛට්ඨල්ලවිවයපාරාජිකාහි මුච්චනසීමා ච වෙදිතබ්බං. සාසනවිරුද්ධතායෙන්ථ ආදිකම්මිකානම්පි අනාපත්ති න වුත්තා. පබ්බජ්ජායපි අභබ්බතාදස්සනත්ථං පනෙන, අඤ්ඤෙ ච පාරාජිකකණ්ඨෙ විසුං සික්ඛාපදෙන පාරාජිකාදිං අදස්සෙත්වා ඉධ අභබ්බෙසු එව වුත්තාති වෙදිතබ්බං.

තං ලද්ධිත්ති තිත්ථියවෙසෙ සෙට්ඨභාවග්ගහණමෙව සන්ධාය වුත්තං. තෙසඤ්ඤි තිත්ථියානං සස්සතාදිග්ගහං ගණ්හන්තොපි ලිඬිගෙ අසම්පට්ඨිතෙ තිත්ථියපක්කන්තකො න භොති, තං ලද්ධිං අග්ගහෙත්වාපි “එතෙසං වතවරියා සුන්දරා”ති ලිඬිගං සම්පට්ඨිතන්තො තිත්ථියපක්කන්තකො භොති එව. ලද්ධියා අභාවෙනාති භික්ඛුභාවෙ සාලයතාය තිත්ථියභාවුපගමනලද්ධියා අභාවෙන, එතෙන ච ආපදාසු කුසවීරාදිං පාරුපන්තස්සාපි නග්ගස්ස විය අනාපත්තිං දස්සෙති.

උපසම්පන්නභික්ඛුනා කථිතොති එත්ථ සඬ්ඝහෙදකොපි උපසම්පන්නභික්ඛුනාව කථිතො, මාතුසාතකාදයො පන අනුපසම්පන්නෙනාපිති දට්ඨබ්බං.

තිත්ථියපක්කන්තකකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

තිරච්ඡානවත්ථුකථාවණ්ණනා

111. උදකසඤ්චාරිකං මණ්ඩුකහක්ඛං නාගසරීරන්ති සම්බන්ධිතබ්බං. විස්සරභයෙනාති නාගස්ස සරීරං දිස්වා භික්ඛුනො විරචනභයෙන. කපිමිද්ධාදීසු නාගසරීරං නුප්පජ්ජතිති තදුප්පත්තිසීමං දස්සෙත්තො ආභ “විස්සට්ඨො”තිආදි.

තිරච්ඡානවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

මාතුසාතකාදිකථාවණ්ණනා

112. අපවාහනන්ති සොධනං. තිරච්ඡානාදිඅමනුස්සජාතිතො මනුස්සජාතිකානඤ්ඤෙව පුත්තෙසු මෙත්තාදයොපි තික්ඛවිසදා භොන්ති ලොකුත්තරගුණා වියාති ආභ “මනුස්සිත්ථිභූතා ජනිකා මාතා”ති. යථා මනුස්සානඤ්ඤෙව කුසලප්පවත්ති තික්ඛවිසදා, එවං අකුසලප්පවත්තිපිති ආභ “සයම්පි මනුස්සජාතිකෙනෙවා”තිආදි. ආනන්තරියෙනාති එත්ථ වුතිඅනන්තරං නිරයෙ පටිසන්ධිඵලං අනන්තරං නාම, තස්මිං අනන්තරෙ ජනකත්තෙන නියුත්තං ආනන්තරියං, තෙන. වෙසියා පුත්තොති

උපලක්ඛණමත්තං, කුලිත්ථියා අතිවාරිනියා පුත්තොපි අත්තනො පිතරං අජානිත්වා සාතෙත්තො පිතුසාතකොව හොති.

114. අවසෙසන්ති අනාගාමිආදිකං. යං පනෙත්ථ වත්තබ්බං, තං මනුස්සවිග්ගහපාරාජිකෙ වුත්තමෙව.

115. අයං සඬ්ඝහෙදකොති පකතත්තං භික්ඛුං සන්ධාය වුත්තං. පුබ්බෙ එව පාරාජිකං සමාපන්නො වා වත්ථාදිදොසෙන විපන්නොපසම්පදො වා සඬ්ඝං භින්දන්තොපි අනන්තරියං න ඵ්ඤ්ඤා, සඬ්ඝො පන භින්තොව හොති, පබ්බජ්ජා වස්ස න වාරිතාති දට්ඨබ්බං.

“දුට්ඨවිත්තෙනා”ති වුත්තමෙවත්ථං විභාවෙති “වධකවිත්තෙනා”ති. ලොහිතං උප්පාදෙතීති තථාගතස්ස වෙරීහි අහෙජ්ජකායනාය කෙනවි බලක්කාරෙන වම්මාදිෂෙදං කත්වා බහි ලොහිතං පග්ගරාපෙතුං න සක්කා, ආවුධාදිපහාරෙන පන ලොහිතං යානතො වලිත්වා කුප්පමානං එකත්ථ සඤ්චිතං හොති, එත්තකෙන පන පහාරදායකො ලොහිතුප්පාදකො නාම හොති දෙවදන්තො විය. වෙතියං පන බොධිං වා පටිමාදිං වා භින්දතො ආනන්තරියං න හොති, ආනන්තරියසදිසං මහාසාවජ්ජං හොති. බොධිරුක්ඛස්ස පන ඔජොහරණසාධා වෙව සධාතුකං වෙතියං බාධයමානා ව ඡින්දිතබ්බා, පුඤ්ඤමෙවෙත්ථ හොති.

මාතුසාතකාදිකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

උභතොඛ්‍යඤ්ජනකවත්ථුකථාවණ්ණනා

116. ඉත්ථිඋභතොඛ්‍යඤ්ජනකොති ඉත්ථිත්ථියයුත්තො, ඉතරො පන පුරිසිත්ථියයුත්තො. එකස්ස හි භාවද්වයං සහ තුප්පජ්ජති යමකෙ (යම. 3.ඉන්ද්‍රියයමක.188) පටික්ඛිත්තත්තා. දුතියඛ්‍යඤ්ජනං පන කම්මසහායෙන අකුසලවිත්තෙනෙව භාවවිරහිතං උප්පජ්ජති. පකතිත්ථිපුරිසානම්පි කම්මමෙව ඛ්‍යඤ්ජනලිඬිගානං කාරණං, න භාවො තස්ස කෙනවි පච්චයෙන පච්චයත්තස්ස පටිධානෙ අවුත්තත්තා. කෙවලං භාවසහිතානංයෙව ඛ්‍යඤ්ජනලිඬිගානං පවත්තිදස්සනත්ථං අට්ඨකථාසු “ඉත්ථිත්ථියං පටිච්ච ඉත්ථිලිඬිගාදීනී”තිආදිනා (ධ. ස. අට්ඨ. 632) ඉන්ද්‍රියං ඛ්‍යඤ්ජනකආරණත්තෙන වුත්තං, ඉධ පන අකුසලබලෙන ඉන්ද්‍රියං විනාපි ඛ්‍යඤ්ජනං උප්පජ්ජතීති වුත්තං. උභින්නම්පි වෙසං උභතොඛ්‍යඤ්ජනකානං යදා ඉත්ථියා රාගො උප්පජ්ජති, තදා පුරිසඛ්‍යඤ්ජනං පාකටං හොති, ඉතරං පටිච්ජන්තං. යදා පුරිසෙ රාගො උප්පජ්ජති, තදා ඉත්ථිඛ්‍යඤ්ජනං පාකටං

හොති, ඉතරං පටිච්ඡන්තං. තත්ථ විචාරණක්කමොති පටිසන්ධික්ඛණේ එව ඉත්ථිපුරිසලිඬගානම්පි පාත්තභාවස්පකාසකෙ කරුන්දිවචනෙ අයුත්තතාපකාසනත්ථං අත්ථවිචාරණක්කමො. අට්ඨසාලිනියඤ්ඤි “ඉත්ථිලිඬගාදීනි පන ඉත්ථිනද්‍රියං පටිච්ච පචත්තෙ සමුට්ඨිතානි” තිආදි (ධ. ස. අට්ඨ. 632) වුත්තං. නෙවස්ස පබ්බජ්ජා අත්ථිති යොජනා. යො ච පටික්ඛිත්තෙ අභබ්බෙ, භබ්බෙ ච පුග්ගලෙ ඤත්වා පබ්බාපෙති, උපසම්පාදෙති වා, දුක්කටං. අජානන්තස්ස සබ්බත්ථ අනාපත්තීති වෙදිතබ්බං.

උභතොඛ්‍යඤ්ජනකචත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අනුපජ්ඣායකාදිවත්ථුකථාවණ්ණනා

117. අනුපජ්ඣායාදිවත්ථුසු සික්ඛාපදං අපඤ්ඤත්තන්ති “න, භික්ඛවෙ, අනුපජ්ඣායකො උපසම්පාදෙතබ්බො” ති ඉධෙව පඤ්ඤාපියමානසික්ඛාපදං සන්ධාය වුත්තං. “කම්මං පන න කුප්පති” ති ඉදං උපජ්ඣායාභාවෙපි “ඉත්ථන්තාමස්ස උපසම්පදාපෙක්ඛො, ඉත්ථන්තාමෙන උපජ්ඣායෙනා” ති මතස්ස වා විබ්භමන්තස්ස වා පුරාණඋපජ්ඣායස්ස, අඤ්ඤස්ස වා යස්ස කස්සචි අවිජ්ජමානස්සාපි නාමෙන සබ්බත්ථ උපජ්ඣායකිත්තනස්ස කතත්තා වුත්තං. යදි හි උපජ්ඣායකිත්තනං න කරෙය්‍ය, “පුග්ගලං න පරාමසති” ති වුත්තකම්මවිපත්ති එව සියා. තෙනෙව පාළියං “අනුපජ්ඣායක”න්ති වුත්තං. අට්ඨකථායම්පිස්ස “උපජ්ඣායං අකිත්තෙත්වා” ති අවත්වා “උපජ්ඣායං අගාභාපෙත්වා සබ්බෙන සබ්බං උපජ්ඣායවිරහිතං” ඉච්චෙව අත්ථොති වුත්තො. පාළියං සඬ්ඝෙන උපජ්ඣායෙනාති “අයං ඉත්ථන්තාමො සඬ්ඝස්ස උපසම්පදාපෙක්ඛො, ඉත්ථන්තාමො සඬ්ඝං උපසම්පදං යාවති සඬ්ඝෙන උපජ්ඣායෙනා” ති එවං කම්මවාචාය සඬ්ඝමෙව උපජ්ඣායං කිත්තෙත්වාති අත්ථො. එවං ගණෙන උපජ්ඣායෙනාති එත්ථාපි “අයං ඉත්ථන්තාමො ගණස්ස උපසම්පදාපෙක්ඛො” තිආදිනා යොජනා වෙදිතබ්බා, එවං වුත්තෙපි කම්මං න කුප්පති එව දුක්කටස්සෙව වුත්තත්තා. අඤ්ඤා “සො ච පුග්ගලො අනුපසම්පන්නො” ති වදෙය්‍ය. තෙනාහ “සඬ්ඝෙන” තිආදි. තත්ථ පණ්ඩකාදිහි උපජ්ඣායෙහි කරියමානෙසු කම්මෙසු පණ්ඩකාදිකෙ විනාව යදි පඤ්චවග්ගාදිගණො පුරති, කම්මං න කුප්පති, ඉතරං කුප්පතීති වෙදිතබ්බං.

අනුපජ්ඣායකාදිවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අපත්තකාදිවත්ථුකථාවණ්ණනා

118. අපත්තවීරවත්ථුසුපි පත්තවීරානං අභාවෙපි “පරිපුණ්ණස්ස පත්තවීර”න්ති කම්මවාචාය සාවිතත්තා කම්මකොපං අවත්වා දුක්කට්ඨෙව වුත්තං. ඉතරථා සාවනාය භාපනතො කම්මකොපො එව සියා. කෙච් පන “පයමං අනුඤ්ඤාතකම්මවාචාය උපසම්පන්නා විය ඉදානිපි ‘පරිපුණ්ණස්ස පත්තවීර’න්ති අවත්වා කම්මවාචාය උපසම්පන්නාපි සුපසම්පන්නාඵවා”ති වදන්ති, තං න යුත්තං. අනුඤ්ඤාතකාලතො පට්ඨාය හි අපරාමසනං සාවනාය භාපනවිපත්ති ඵව හොති “ඉත්ථන්නාමො සඬ්ඝං උපසම්පදං යාවති”ති පදස්ස භාපනෙ විය. තම්පි හි පච්ඡා අනුඤ්ඤාතං, “සඬ්ඝං, හන්තෙ, උපසම්පදං යාවාමි”තිආදිවාකොන අයාවෙත්වා තම්පි උපසම්පාදෙන්තො “අයං ඉත්ථන්නාමො සඬ්ඝං උපසම්පදං යාවති”ති වත්ථාව යදි කම්මවාචං කරොති, කම්මං සුකතමෙව හොති, නො චෙ විපන්නං. සබ්බපච්ඡා හි අනුඤ්ඤාතකම්මවාචතො කිඤ්චිපි පරිභාපෙතුං න වට්ටති, සාවනාය භාපනමෙව හොති. අඤ්ඤෙ වා හික්ඛු දාතුකාමා හොත්තීති සම්බන්ධො.

අනාමට්ඨපිණ්ඩපාතන්ති හික්ඛුහි ලද්ධහික්ඛතො අග්ගහිතග්ගං පිණ්ඩපාතං. සාමණෙරභාගසමකොති එත්ථ කිඤ්චාපි සාමණෙරානම්පි ආමිසභාගස්ස සමකමෙව දියාමානත්තා විසුං සාමණෙරභාගො නාම නත්ථි, පත්තවීරපරිකම්මමත්තපට්ඨපබ්බජ්ජනාය පන සාමණෙරසදිසා එතෙ පණ්ඩුපලාසාති දස්සනත්ථං ඵවං වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. නියතාසන්නපබ්බජ්ජස්සෙව වායං භාගො දියති. තෙනෙව “යාව පත්තො පච්චති”තිආදි වුත්තං. ආමිසභාගොති විභාරෙ දින්නං සඬ්ඝහත්තං, තත්ත්වපාදඤ්ච සන්ධාය වුත්තං, න දායකානං ගෙහෙසු තෙහි දියාමානං. තෙනෙව සලාකහත්තාදි පටික්ඛිත්තං, දායකා විජ්ජපටිසාරිතො හොත්තීති. හෙසජ්ජන්තිආදිනා පන ගිහිනං හෙසජ්ජකරණාදිදොසො එත්ථ න හොතීති දස්සෙති.

අපත්තකාදිවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

හත්ථවිජින්නාදිවත්ථුකථාවණ්ණනා

119. හත්ථවිජින්නාදිවත්ථුසු කණ්ණමුලෙති සකලස්ස කණ්ණස්ස ඡෙදං සන්ධාය වුත්තං. කණ්ණසක්ඛලිකායාති කණ්ණවුලිකාය. යස්ස පන කණ්ණාවිද්ධෙති හෙට්ඨා කුණ්ඩලාදිධ්වනවිජ්ජද්දං සන්ධාය වුත්තං. තඤ්චි සඬ්ඝට්ඨකත්ථමං. අප්පදකෙති අප්පදනාසිකට්ඨිකොට්ඨං. තතො හි උද්ධං න

විච්ඡින්නදති. සක්කා භොති සන්ධෙතුන්ති අවිරූපසංශ්ඨානං සන්ධාය වුත්තං, විරූපං පන පරිසද්ධසකතං ආපාදෙති.

බුද්ධසරීරොති වච්ඡසරීරො. බ්‍රහ්මුනො විය උජුකං ගත්තං සරීරං යස්ස, සො බ්‍රහ්මුජ්ජුගත්තො, භගවා.

පරිවට්ඨමොති සමන්තතො වට්ටකායො, එතෙන එවිරූපා එව වාමනකා න වට්ටන්තීති දස්සෙති.

කුටකුටසීයොති අනෙකෙසු යානෙසු පිණ්ඩිකමංසතං දස්සෙතුං ආමෙඨිතං කතං. තෙනාහ “තාලඵලපිණ්ඩිසදිසෙනා” ති, තාලඵලානං මඤ්ජරී පිණ්ඩි නාම. අනුපුබ්බතනුකෙන සීසෙනාති චෙතියථුපිකා විය කමෙන කීසෙන සීසෙන, ථුලවෙඵපබ්බං විය ආදිතො පටියාය යාවපරියොසානං සමථුලෙන උච්චෙන සීසෙන සමන්තාගතො නාලිසීයො නාම. කප්පසීයොති ගජමත්ථකං විය ද්විධා හින්තසීයො. “කණ්ණිකකෙසො වා” ති ඉමස්ස විවරණං “පාණකෙහි” තිආදි. මක්කටස්සෙව නළාටෙපි කෙසානං උට්ඨිතභාවං සන්ධායාහ “සීසලොමෙහි” තිආදි.

මක්කටහමුකොති නළාටලොමෙහි අවිහත්තලොමහමුකො. අක්ඛිවක්කලෙහිති කණ්ණිකමණ්ඩලෙහි. කෙකරොති තිරියං පස්සනකො. උදකතාරකාති ඔලොකෙන්තානං උදකෙ පටිබ්බිකවිජායා, උදකපුබ්බුළන්ති කෙවි. අක්ඛිතාරකාති අහිමුබ්බෙ ඨිතානං ඡායා, අක්ඛිගණ්ඩකාතිපි වදන්ති. අතිපිඨගලක්ඛිති මජ්ජාරක්ඛි. මධුපිඨගලන්ති මධුවණ්ණපිඨගලං. නිජ්ජබ්බමක්ඛිති එත්ථ පබ්බම-සද්දො අක්ඛිදලලොමෙසු නිරුල්ලො, තදභාවා නිජ්ජබ්බමක්ඛි. අක්ඛිපාකෙනාති අක්ඛිදල පරියන්තෙසු පුතිභාවාපජ්ජනරොගෙන.

විපිටනාසීකොති අනුන්නතනාසීකො. පටඨගමණ්ඩුකො නාම මහාමුබ්බමණ්ඩුකො. හින්තමුබ්බොති උපක්කමුබ්බපරියොසානො, සබ්බදා විවට්ඨමුබ්බො වා. වච්ඡමුබ්බොති එකපස්සෙ අපක්කම්ම ඨිතහෙට්ඨිමහනුකට්ඨිකො. ඔට්ඨවිච්ඡින්නකොති උභොසු ඔට්ඨෙසු යත්ථ කත්ථවි ඡාතියා වා පච්ඡා වා සත්ථාදිනා අපනීතමංසෙන ඔට්ඨෙන සමන්තාගතො. එළමුබ්බොති නිව්චපග්ගරිතලාලාමුබ්බො.

භික්ෂුගලොති අවනතගතො. භික්ෂුඋරොති අතිනික්ෂුඋරමජ්ඣො. එවං භික්ෂුපිට්ඨිපි. සබ්බඤ්චෙනන්ති “කච්ඡුගත්තො” තිආදිං සන්ධාය චුත්තං. එත්ථ ච විනිච්ඡයො කුට්ඨාදීසු චුත්තො එවාති ආහ “විනිච්ඡයො” තිආදි.

වාතණ්ඩිකොති අණ්ඩවාතරොගෙන උද්ධුතඛිජණ්ඩකොසෙන සමන්තාගතො, යස්ස නිවාසනෙන පටිච්ඡන්තමිපි උත්තතං පකාසති, සොච න පබ්බාපේතබ්බො. විකටොති තිරියංගමනපාදො, යස්ස වච්ඡකමතො ජාණුකා බහි නිගච්ඡන්ති. පණ්හොති පච්ඡතො පරිවත්තනකපාදො, යස්ස වච්ඡකමතො ජාණුකා අත්තො පවිසන්ති. මහාජඩ්ඝොති පුලජඩ්ඝො. මහාපාදොති මහන්තෙන පාදතලෙන යුත්තො. පාදවෙමජ්ඣොති පිට්ඨිපාදවෙමජ්ඣො, එතෙන අග්ගපාදො ච පණ්හි ච සදිසොති දස්සෙති.

මජ්ඣො සඬකුට්ඨපාදත්තාති කුණ්ඩපාදතාය කාරණවිභාවනං. අග්ගෙ සඬකුට්ඨපාදත්තාති කුණ්ඩපාදතාය සකුණපාදස්සෙව ගමනවිභාවනං. පිට්ඨිපාදග්ගෙන වච්ඡකමන්තොති “පාදස්ස බාහිරන්තෙනාති ච අබ්භන්තරන්තෙනා” ති ච ඉදං පාදතලස්ස උභොහි පරියන්තෙහි වච්ඡකමනං සන්ධාය චුත්තං.

මම්මනන්ති යානකරණවිසුද්ධියා අභාවෙන අයුත්තක්ඛරවචනං. වචනානුකරණෙන හි සො මම්මනො චුත්තො. යො ච කරණසම්පන්නොපි එකමෙවක්ඛරං භික්කාරබහුසො වදති, සොපි ඉධෙව සඬගස්හති. යො වා පන භික්කං නිග්ගහෙත්වාපි අනාමෙඛිතක්ඛරමෙව සිලිට්ඨවචනං වත්තුං සමත්ථො, සො පබ්බාපේතබ්බො.

ආපත්තිතො න මුච්චතීති ඤත්වා කරොන්තොච න මුච්චති. ජීවිතන්තරායාදිආපදාසු අරුටියා කායසාමග්ගිං දෙන්තස්ස අනාපත්ති. අප්පත්තො ඔසාරණන්ති ඔසාරණාය අනරහොති අත්ථො.

හත්ථච්ඡින්නාදිවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අලජ්ජිනිස්සයවත්ථුකථාවණ්ණනා

120. නිස්සයපටිසංයුත්තවත්ථුසු භික්ඛුහි සමානො භාගො දිට්ඨිසිලාදිගුණකොට්ඨාසො අස්සාති භික්ඛුසභාගො, තස්ස භාවො භික්ඛුසභාගතා.

අලජ්ජිනිස්සයවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ගමිකාදිනිස්සයවත්ථුකථාවණ්ණනා

121. නිස්සයකරණියොති එත්ථ නිස්සයග්ගහණං නිස්සයො, සො කරණියො යස්සාති විසෙසනස්ස පරනිපාතො දට්ඨබ්බො. විස්සමෙන්තො වා...පෙ....අනාපත්තීති ගමනසඋස්සාහනය තථා වසන්තොපි අද්ධිකො එව, තත්ථ නිස්සයදායකෙ අසති අනාපත්තීති අධිප්පායො. එතෙන ව පරිස්සමාදිඅභාවෙ සෙනාසනාදිසම්පදං පටිච්ච වසතො ආපත්තීති දස්සෙති. තඤ්ච අගමනපච්චයා දිවසෙ දිවසෙ ආපජ්ජතීති වදන්ති. විවරරජනාදිකිච්චත්ථාය ගරුහි පෙසිතස්සාපි කිච්චපරියොසානමෙව වසිතබ්බං, න තතො පරං. ගරුහිපි තාවකාලිකකිච්චත්ථමෙව පෙසලදහරා පෙසිතබ්බො, න නිච්චකාලකිච්චත්ථන්ති දට්ඨබ්බං. “නාවාය ගච්ඡන්තස්ස...පෙ.... අනාපත්තී”ති චුත්තත්තා එවරූපං අවිධෙය්‍යතං විනා නිස්සයදායකරහිතට්ඨානෙ වස්සං උපගන්තුං න වට්ටතීති දට්ඨබ්බං.

තස්ස නිස්සායාති තං නිස්සාය. ආසාළ්භීමාසෙ...පෙ.... තත්ථ ගන්තබ්බන්ති එත්ථ පන සවෙපි “අසුකො ථෙරො එත්ථ ආගමිස්සති ආගමිස්සති”ති ආගමෙන්තස්සෙව වස්සුපනායිකදිවසො හොති. හොතු, වසිතට්ඨානෙ වස්සං අනුපගමිම යත්ථ නිස්සයො ලබ්භති, දුරෙපි තත්ථ ගන්ත්වා පච්ඡිමිකාය උපගන්තබ්බං.

122. ගොත්තෙනපිති “ආයස්මතො පිප්පලිස්ස උපසම්පදාපෙක්ඛො”ති එවං නාමං අවත්වා ගොත්තනාමෙනපිති අත්ථො, තෙන “කොනාමො තෙ උපජ්ඣායො”ති පුට්ඨෙත ගොත්තනාමෙන “ආයස්මා කස්සපො”ති වත්තබ්බන්ති සිද්ධං හොති. තස්මා අඤ්ඤම්පි කිඤ්චි තස්ස නාමං පසිද්ධං, තස්මිං වා බණ්ණ සුබ්ග්ගහණත්ථං නාමං පඤ්ඤාපිතං, තං සබ්බං ගහෙත්වාපි අනුස්සාවනා කාතබ්බො. යථා උපජ්ඣායස්ස, එවං උපසම්පදාපෙක්ඛස්සපි ගොත්තාදිනාමෙන, තඨබ්බිකනාමෙන ව අනුස්සාවනං කාතුං වට්ටති. තස්මිම්පි බණ්ණ “අයං තිස්සො”ති වා “නාගො”ති වා නාමං කරොන්තෙහි අනුසාසකසම්මුතිතො පඨමමෙව කාතබ්බං, එවං කත්වාපි අන්තරායිකධම්මානුසාසනපුච්ඡනකාලෙසු “කින්නාමොසි, අහං හන්තෙ නාගො නාම, කොනාමො තෙ උපජ්ඣායො, උපජ්ඣායො මෙ හන්තෙ තිස්සො නාමා”තිආදිනා විඤ්ඤාපෙන්නෙන උභින්නම්පි විත්තෙ “මමෙදං නාම”න්ති යථා සඤ්ඤා උප්පජ්ජති, එවං විඤ්ඤාපෙතබ්බං. සවෙ පන තස්මිං බණ්ණ පකතිනාමෙන වත්වා පච්ඡා තිස්ස-නාමාදිඅපුබ්බනාමෙන අනුස්සාවෙති, න වට්ටති.

තත්ථ ච කිඤ්චාපි උපජ්ඣායස්සෙව නාමං අග්ගහෙත්වා යෙන කෙනවි නාමෙන “තිස්සස්ස උපසම්පදාපෙක්ඛො” තිආදිනාපි පුග්ගලෙ පරාමට්ඨෙ කම්මං සුකතමෙව හොති අනුපජ්ඣායකාදීනං උපසම්පදාකම්මං විය උපජ්ඣායස්ස අභාවෙපි අභබ්බත්තෙපි කම්මවාචාය පුග්ගලෙ පරාමට්ඨෙ කම්මස්ස සිජ්ඣනතො. උපසම්පදාපෙක්ඛස්ස පන යථාසකං නාමං විනා අඤ්ඤෙන නාමෙන අනුස්සාවිතෙ කම්මං කුප්පති, සො අනුපසම්පන්නොව හොති. තත්ථ ධීතො අඤ්ඤො අනුපසම්පන්නො විය ගහිතනාමස්ස වත්ථුපුග්ගලස්ස තත්ථ අභාවා, එතස්ස ච නාමස්ස අනුස්සාවනාය අවුත්තත්තා. තස්මා උපසම්පදාපෙක්ඛස්ස පකතිනාමං පරිවත්තෙත්වා අනුපුබ්බෙන නාගාදිනාමෙන අනුස්සාවෙතුකාමෙන පටිකච්චෙව “ත්වං නාගො” තිආදිනා

විඤ්ඤාපෙත්වා අනුසාසනඅත්තරාශිකධම්මපුව්ඡනක්ඛණෙසුපි තස්ස ච සඤ්ඤාස්ස ච යථා පාකටං හොති, තථා පකාසෙත්වා ච නාගාදිනාමෙන අනුස්සාවෙතබ්බං. එකස්ස බහුති නාමාති හොත්ති, තෙසු එකං ගහෙතුං වට්ටති.

යං පන උපසම්පදාපෙක්ඛඋපජ්ඣායානං එකත්ථ ගහිතං නාමං, තදෙව ඤත්තියා, සබ්බත්ථ අනුස්සාවනාසු ච ගහෙතබ්බං. ගහිතතො හි අඤ්ඤස්මිං ගහිතෙ බ්‍යඤ්ජනං භිත්තං නාම හොති, කම්මං විපජ්ජති. අත්ථතො, හි බ්‍යඤ්ජනතො ච අභිත්තා එව ඤත්ති, අනුස්සාවනා ච වට්ටන්ති, උපජ්ඣායනාමස්ස පන පුරතො “ආයස්මතො තිස්සස්සා” තිආදිනා ආයස්මත්ත-පදං සබ්බත්ථ යොජෙත්වාපි අනුස්සාවෙති, තථා අයොජිතෙපි දොසො නත්ථී.

පාළියං පන කිඤ්චාපි “ඉත්ථන්තාමස්ස ආයස්මතො” ති පච්ඡතො “ආයස්මතො” ති පදං වුත්තං, තථාපි “ආයස්මා සාරිපුත්තො අත්ථකුසලො” තිආදිනා නාමස්ස පුරතො ආයස්මත්ත-පදයොගස්ස දස්සනතො පුරතොව පයොගො යුත්තතරො. තඤ්ච එකත්ථ යොජෙත්වා අඤ්ඤත්ථ අයොජිතෙපි එකත්ථ පුරතො යොජෙත්වා අඤ්ඤත්ථ පච්ඡතො යොජනෙපි සාවනාය භාපනං නාම න හොති නාමස්ස අභාපිතත්තා. තෙනෙව පාළියමිපි “ඉත්ථන්තාමස්ස ආයස්මතො” ති එකත්ථ යොජෙත්වා “ඉත්ථන්තාමෙන උපජ්ඣායෙනා” තිආදීසු “ආයස්මතො” ති න යොජිතන්ති වදන්ති. තඤ්ච කිඤ්චාපි එවං, තථාපි සබ්බට්ඨානෙපි එකෙනෙව පකාරෙන යොජෙත්වා එව චා අයොජෙත්වා චා අනුස්සාවනං පසත්ථතරන්ති ගහෙතබ්බං.

ගමිකාදිනිස්සයවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ද්වෙඋපසම්පදාපෙක්ඛාදිවත්ථුකථාවණ්ණනා

123. එකතො සහෙව එකස්මිං ඛණෙ අනුස්සාවනං එතෙසන්ති එකානුස්සාවනා, උපසම්පදාපෙක්ඛා, එතෙ එකානුස්සාවනෙ කාතුං. තෙනාහ “එකානුස්සාවනෙ කාතු”න්ති, ඉදඤ්ච එකං පදං විහත්තිඅලොපෙන දට්ඨබ්බං. එකෙන වාති ද්විත්තමිපි එකස්මිං ඛණෙ එකාය එව කම්මවාචාය අනුස්සාවනෙ එකෙනාවරියෙනාති අත්ථො. “අයං බුද්ධරක්ඛිතො ච අයං ධම්මරක්ඛිතො ච ආයස්මතො සඨසරක්ඛිතස්ස උපසම්පදාපෙක්ඛො”තිආදිනා නයෙන එකෙන ආචරියෙන ද්විත්තං එකස්මිං ඛණෙ අනුස්සාවනනයො දට්ඨබ්බො. ඉමිනාව නයෙන තිණ්ණමිපි එකෙන ආචරියෙන එකක්ඛණෙ අනුස්සාවනං දට්ඨබ්බං.

පුරිමනයෙනෙව එකතො අනුස්සාවනෙ කාතුන්ති “එකෙන එකස්ස, අඤ්ඤෙන ඉතරස්සා”තිආදිනා පුබ්බෙ චුත්තනයෙන ද්විත්තං ද්විති වා, තිණ්ණං තීති වා ආචරියෙහි, එකකෙන වා ආචරියෙන තයොපි එකතො අනුස්සාවනෙ කාතුන්ති අත්ථො, තඤ්ච බො එකෙන උපජ්ඣායෙන. “න ත්වෙව නානුපජ්ඣායෙනා”ති ඉදං එකෙන ආචරියෙන ද්විති වා තීති වා උපජ්ඣායෙහි ද්වෙ වා තයො වා උපසම්පදාපෙක්ඛෙ එකක්ඛණෙ එකාය අනුස්සාවනාය එකානුස්සාවනෙ කාතුං න වට්ටතීති පටික්ඛෙපපදං. න පන නානාවරියෙහි නානුපජ්ඣායෙහි තයො එකානුස්සාවනෙ කාතුං න වට්ටතීති ආහ “සචෙ පන නානාවරියා නානුපජ්ඣායා..පෙ....වට්ටති”ති. යඤ්චෙත්ථ “තිස්සත්ථෙරො සුමනත්ථෙරස්ස සද්ධිවිහාරිකං, සුමනත්ථෙරො තිස්සත්ථෙරස්ස සද්ධිවිහාරික”න්ති එවං උපජ්ඣායෙහි අඤ්ඤමඤ්ඤං සද්ධිවිහාරිකානං අනුස්සාවනකරණං චුත්තං, තං උපලක්ඛණමත්තං. තස්මා සචෙ තිස්සත්ථෙරො සුමනත්ථෙරස්ස සද්ධිවිහාරිකං, සුමනත්ථෙරො නන්දත්ථෙරස්ස සද්ධිවිහාරිකං අනුස්සාවෙති, අඤ්ඤමඤ්ඤඤ්ච ගණපුරකා හොන්ති, වට්ටති එව. සචෙ පන උපජ්ඣායො සයමෙව අත්තතො සද්ධිවිහාරිකං අනුස්සාවෙතීති එත්ථ වත්තබ්බමෙව නත්ථී, කම්මං සුකතමෙව හොති. අනුපජ්ඣායකස්සපි යෙන කෙනවි අනුස්සාවිතෙ උපසම්පදා හොති, කිමඨිගං පන සඋපජ්ඣායකස්ස උපජ්ඣායෙනෙව අනුස්සාවනෙති දට්ඨබ්බං. තෙනෙව නවට්ටනපක්ඛං දස්සෙතුං “සචෙ පනා”තිආදිමාහ.

ද්වෙඋපසම්පදාපෙක්ඛාදිවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

උපසම්පදාවිධිකථාවණ්ණනා

126. උපජ්ඣාති උපජ්ඣාය-සද්දසමානත්ථො ආකාරන්තො උපජ්ඣාසද්දොති දස්සෙති. උපජ්ඣාය-සද්දො එව වා උපජ්ඣා උපයොගපච්චත්තවචනෙසු ය-කාරලොපං කත්වා එවං චුත්තො කරණවචනාදීසු උපජ්ඣා-සද්දස්ස පයොගාභාවාති දට්ඨබ්බං. පාළියං අත්තනාව අත්තානං සම්මන්තිතබ්බන්ති අත්තනාව කත්තුභූතෙන කරණභූතෙන අත්තානමෙව කම්මභූතං පති සම්මනනකිච්චං කාතබ්බං. අත්තානන්ති වා පච්චත්තෙ උපයොගවචනං, අත්තනාව අත්තා සම්මන්තිතබ්බොති අත්ථො. න කෙවලඤ්ච එත්ථෙව, අඤ්ඤත්‍රාපි තෙරසසම්මුතිආදීසු ඉමිනාව ලක්ඛණෙන අත්තනාව අත්තා සම්මන්තිතබ්බොව. අපිච සයං කම්මාරහත්තා අත්තානං මුඤ්චිත්වා චතුර්ගාදිකො ගණො සබ්බත්ථ ඉච්ඡිතබ්බො.

සච්චකාලොති “නිගුහිස්සාමී”ති වඤ්චනං පභාය සච්චස්සෙව තෙ ඉච්ඡිතබ්බකාලො. භූතකාලොති වඤ්චනය අභාවෙපි මනුස්සත්තාදිවත්ථුනො භූතනය අවස්සං ඉච්ඡිතබ්බකාලො, ඉතරථා කම්මකොපාදිඅන්තරායො හොතීති අධිප්පායො. මඬිකුති අධොමුඛො. උද්ධරතුති අනුපසම්පන්නභාවතො උපසම්පත්තියං පතිට්ඨපෙතුති අත්ථො.

සබ්බකම්මවාචාසු අත්ථකොසල්ලත්ථං පනෙත්ථ උපසම්පදාකම්මවාචාය එවමත්ථො දට්ඨබ්බො – සුඤ්ඤාති සවනාණත්තියං පට්ඨපුරිසෙකවචනං. තඤ්ච කිඤ්චාපි යො සඬ්ඝො සවනකිරියාය නියොජියති, තස්ස සම්මුඛත්තා “සුඤ්ඤාති”ති මජ්ඣිමපුරිසෙකවචනෙන වත්තබ්බං, තථාපි යස්මා සඬ්ඝ-සද්දසන්නිධානෙ පට්ඨපුරිසපයොගොව සද්දවිධුහි සමාවිණ්ණො භගවත්තආයස්මන්තාදිසද්දසන්නිධානෙසු විය “අධිවාසෙතු මෙ භවං ගොතමො (පාරා. 22). එතස්ස සුගත කාලො, යං භගවා සාවකානං සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙය්‍ය (පාරා. 21). පක්කමතායස්මා (පාරා. 436). සුඤ්ඤාති මෙ ආයස්මන්තො”තිආදීසු විය. තස්මා ඉධ පට්ඨපුරිසපයොගො කතො. අථ වා ගාරවචසෙනෙවෙතං චුත්තං. ගරුට්ඨානීයෙසු හි ගාරවචසෙන මජ්ඣිමපුරිසපයොගුප්පත්තියම්පි පට්ඨපුරිසපයොගං පයුජ්ජන්ති “දෙසෙතු සුගතො ධම්ම”න්තිආදීසු (දී. නි. 2.66; ම. නි. 2.338; සං. නි. 1.172; මහාව. 8) වියාති දට්ඨබ්බං. කෙච් පන “හන්තෙ, ආවුසොති සද්දෙ අපෙක්ඛිත්වා ඉධ පට්ඨපුරිසපයොගො”ති වදන්ති, තං න යුත්තං “ආචරියො මෙ හන්තෙ හොහි, (මහාව. 77)

ඉඨිසාවුසො උපාලි, ඉමං පබ්බජිතං අනුයුඤ්ජාහි” තිආදිසු (පාරා. 517) තප්පයොගෙපි මජ්ඣිමපුරිසපයොගස්සෙව දස්සනතො.

මෙති යො සාවෙනි, තස්ස අත්තනිද්දෙසෙ සාමිවචනං. හන්තෙති ආලපනත්ථෙ වුඨ්ථෙසු සගාරවචචනං. “ආවුසො” ති පදං පන නවකෙසු. තදුභයමිපි නිපාතො “තුම්හෙ හන්තෙ, තුම්හෙ ආවුසො” ති බහුසුපි සමානරූපත්තා. සඬ්ඝොති අවිසෙසතො චතුර්වග්ගාදිකෙ පකතත්තපුර්ගලසමූහෙ වත්තති. ඉධ පන පච්චන්තිමෙසු ජනපදෙසු පඤ්චවග්ගතො පටියාය, මජ්ඣිමෙසු ජනපදෙසු දසවග්ගතො පටියාය සඬ්ඝොති ගහෙතබ්බො. තත්තායං පිණ්ඩත්ථො – හන්තෙ, සඬ්ඝො මම වචනං සුඤ්ඤාතුති. ඉදඤ්ච නවකතරො වත්තබ්බවචනං. සචෙ පන අනුස්සාවකො සබ්බෙහි භික්ඛුහි වුඨ්ථිකරො හොති, “සුඤ්ඤා මෙ, ආවුසො, සඬ්ඝො” ති වත්තබ්බං. සොපි චෙ “හන්තෙ” ති වදෙයා, නවකතරො චා “ආවුසො” ති, කම්මකොපො නත්ථි. කෙච් පන “එකත්ථ ‘ආවුසො’ ති වත්ථා අඤ්ඤත්ථ ‘හන්තෙ’ ති වුත්තෙපි නත්ථි දොසො උභයෙනාපි ආලපනස්ස සිජ්ඣනතො” ති වදන්ති.

ඉදානි යමත්ථං ඤාපෙතුකාමො “සුඤ්ඤා” ති සඬ්ඝං සචනෙ නියොජෙති, තං ඤාපෙන්නො “අයං ඉත්ථන්තාමො” තිආදිමාහ. තත්ථ අයන්ති උපසම්පදාපෙක්ඛස්ස හත්ථපාසෙ සන්තිහිතභාවදස්සනං. තෙන ච හත්ථපාසෙ ධීතස්සෙව උපසම්පදා රුහතීති සිජ්ඣති හත්ථපාසතො බහි ධීතස්ස “අය”න්ති න වත්තබ්බතො. තෙනෙව අනුසාසකසම්මුතියං සො හත්ථපාසතො බහි ධීතත්තා “අය”න්ති න වුත්තො. තස්මා උපසම්පදාපෙක්ඛො අනුපසම්පන්නො හත්ථපාසෙ යපෙතබ්බො. අයං ඉත්ථන්තාමොති අයං-සද්දො ච අවස්සං පයුජ්ජිතබ්බො. සො ච ඉමස්මිං පයමනාමපයොගෙ එවාති ගහෙතබ්බං. “ඉත්ථන්තාමො” ති ඉදං අනියමතො තස්ස නාමදස්සනං. උභයෙනාපි අයං බුද්ධරක්ඛිතොතිආදිනාමං දස්සෙති. “උපසම්පදාපෙක්ඛො” ති භින්නාධිකරණවිසයෙ බහුබ්බිහිසමආසො, උපසම්පදං මෙ සඬ්ඝො අපෙක්ඛමානොති අත්ථො. තස්ස ච උපජ්ඣායතං සමඬ්භිභාවෙන දස්සෙතුං “ඉත්ථන්තමස්ස ආයස්මතො” ති වුත්තං. එතෙන “අයං බුද්ධරක්ඛිතො ආයස්මතො ධම්මරක්ඛිතස්ස සද්ධිවිහාරිකභූතො උපසම්පදාපෙක්ඛො” ති එවමාදිනා නයෙන නාමයොජනාය සහ අත්ථො දස්සිතොති. එත්ථ ච “ආයස්මතො” ති පදං අවත්වාපි “අයං බුද්ධරක්ඛිතො ධම්මරක්ඛිතස්ස උපසම්පදාපෙක්ඛො” ති වත්තුං වට්ටති. තෙනෙව පාළියං

“ඉත්ථන්තාමෙන උපජ්ඣායෙනා” ති එත්ථ “ආයස්මතො” ති පදං න චුත්තං. යඤ්චෙත්ථ චත්තබ්බං, තං හෙට්ඨා චුත්තමෙව.

නනු චෙත්ථ උපජ්ඣායොපි උපසම්පදාපෙක්ඛො විය හත්ථපාසෙ යිතො එව ඉච්ඡිතබ්බො, අථ කස්මා “අයං ඉත්ථන්තාමො ඉමස්ස ඉත්ථන්තාමස්ස උපසම්පදාපෙක්ඛො” ති එවං උපජ්ඣායපරාමසනෙපි ඉම-සද්දස්ස පයොගො න කතොති? නායං විරොධො උපජ්ඣායස්ස අභාවෙපි කම්මකොපාභාවතො. කෙවලඤ්ඤි කම්මනිජ්ඣත්තියා සන්තපදවසෙන අවිජ්ජමානස්සපි උපජ්ඣායස්ස නාමකිත්තනං අනුපජ්ඣායස්ස උපසම්පදාදීසුපි කරියති. තස්මා උපජ්ඣායස්ස අසන්තිහිතතායපි තජ්ජපරාමසනමත්තෙනෙව කම්මසිද්ධිතො “ඉමස්සා” ති නිද්දිසිතුං න වට්ටති.

පරිසුද්ධො අන්තරායිකෙහි ධම්මෙහීති අහබ්බතාදිකෙහි උපසම්පදාය අවත්ථුකරෙහි චෙව පඤ්චාබාධහත්ථවිජ්ජන්තාදීහි ව ආපත්තිමත්තකරෙහි අන්තරායිකෙහි සභාවෙහි පරිමුත්තො. එවං චුත්තො එව ව ආපත්තිමත්තකරෙහි පඤ්චාබාධාදීහි අපරිමුත්තස්සපි උපසම්පදා රුහති, නාඤ්ඤථා. පරිපුණ්ණස්ස පත්තචීවරන්ති පරිපුණ්ණමස්ස උපසම්පදාපෙක්ඛස්ස පත්තචීවරං. එවං චුත්තෙ එව අපත්තචීවරස්සාපි උපසම්පදා රුහති, නාඤ්ඤථා. උපසම්පදං යාවතීති “සඬ්ඝං, හන්තෙ, උපසම්පදං යාවාමි” තිආදිනා (මහාව. 71, 126) යාවිතභාවං සන්ධාය චුත්තං. එවං තෙන සඬ්ඝෙ අයාවිතෙපි “ඉත්ථන්තාමො සඬ්ඝං උපසම්පදං යාවතී” ති චුත්තෙ එව කම්මං අවිපන්නං හොති, නාඤ්ඤථා. උපජ්ඣායෙනාති උපජ්ඣායෙන කරණභූතෙන ඉත්ථන්තාමං උපජ්ඣායං කත්වා කම්මභූතං උපසම්පදං දාතුං නිජ්ජාදෙතුං කත්තුභූතං සඬ්ඝං යාවතීති අත්ථො. යාවධාතුතො පන ද්විකම්මකත්තා “සඬ්ඝං, උපසම්පද”න්ති ද්වෙ කම්මපදානි චුත්තානි.

යදි සඬ්ඝස්ස පත්තකල්ලන්ති එත්ථ පත්තො කාලො ඉමස්සාති පත්තකාලං, අපලොකනාදිවතුබ්බිධසඬ්ඝකම්මං, තදෙව සකත්ථෙ ය-පච්චයෙන “පත්තකල්ල”න්ති චුච්චති. ඉධ පන ඤත්තිවතුත්ථඋපසම්පදාකම්මං අධිජ්ජෙතං, තං කාතුං සඬ්ඝස්ස පත්තකල්ලං ජාතං. යදීති අනුමතිගහණවසෙන කම්මස්ස පත්තකල්ලතං ඤාපෙති. යො හි කොචි තත්ථ අපත්තකල්ලතං මඤ්ඤිස්සති, යො වක්ඛති. ඉමමෙව හි අත්ථං සන්ධාය අනුස්සාවනාසු “යස්සායස්මතො බමති..පෙ....යො භාසෙය්‍යා” ති (මහාව. 127) චුත්තං. තං පනෙතං පත්තකල්ලං වත්ථුසම්පදා, අන්තරායිකෙහි

ධම්මෙහි වස්ස පරිසුද්ධතා, සීමාසම්පදා, පරිසසම්පදා, පුබ්බකිච්චනිට්ඨාපනන්ති ඉමෙහි පඤ්චහි අඬගෙහි සඬගෙහිතං.

තත්ථ වත්ථුසම්පදා නාම යථාචුත්තෙහි එකාදසහි අභබ්බපුග්ගලෙහි වෙච අන්තිමවත්ථුඅප්ඤ්ඤාපන්තෙහි ච අඤ්ඤො පරිපුණ්ණවිසතිවස්සො අනුපසම්පන්නභූතො මනුස්සපුරිසො, එතස්මිං පුග්ගලෙ සති එව ඉදං සඬසස්ස උපසම්පදාකම්මං පත්තකල්ලං නාම හොති, නාසති. කතඤ්ච කුප්පමෙව හොති.

අන්තරායිකෙහි ධම්මෙහි වස්ස පරිසුද්ධතා නාම යථාචුත්තස්සෙව උපසම්පදාවත්ථුභූතස්ස පුග්ගලස්ස යෙ ඉමෙ හගවතා පටික්ඛිත්තා පඤ්චාබ්බාධපුට්ඨතාදයො මාතාපිතූහි අනනුඤ්ඤාතතාපරියොසානා වෙච හත්ථච්ඡින්නතාදයො ච දොසධම්මා කාරකසඬසස්ස ආපත්තාදිඅන්තරායහෙතුතාය “අන්තරායිකා”ති වුච්චන්ති තෙහි අන්තරායිකෙහි දොසධම්මෙහි පරිමුත්තත්තා, ඉමිස්සා ච සති එව ඉදං කම්මං පත්තකල්ලං නාම හොති, නාසති. කතං පන කම්මං සුකතමෙව හොති යපෙත්වා උභවවිසතිවස්සපුග්ගලං.

සීමාසම්පදා පන උපොසථක්ඛන්ධකෙ (මහාව. 147-148) වක්ඛමානනායෙන සබ්බදොසවිරහිතාය බද්ධාබද්ධවසෙන දුට්ඨාය සීමාය වසෙනෙව වෙදිතබ්බා. තාදිසාය හි සීමාය සති එව ඉදං කම්මං පත්තකල්ලං නාම හොති, නාසති. කතඤ්ච කම්මං විපජ්ජති.

පරිසසම්පදා පන යෙ ඉමෙ උපසම්පදාකම්මස්ස සබ්බන්තිමෙන පරිච්ඡේදෙන කම්මජ්ජත්තා දසහි වා පඤ්චහි වා අනුනා පාරාජිකං අනාපන්නා, අනුක්ඛිත්තා ච සමානසංවාසකා හික්ඛු, තෙසං එකසීමායං හත්ථපාසං අවිජ්ඣිත්වා යානං, ඡන්දාරහානඤ්ච ඡන්දස්ස ආනයනං, සම්මුඛිභූතානඤ්ච අප්පටික්කොසනං, උපසම්පදාපෙක්ඛරහිතානං උපොසථක්ඛන්ධකෙ පටික්ඛිත්තානං ගහට්ඨාදිඅනඋපසම්පන්නානඤ්චෙව පාරාජිකුක්ඛිත්තකනානාසංවාසකහික්ඛුනිනඤ්ච වජ්ජනීයපුග්ගලානං සඬසස්ස හත්ථපාසෙ අභාවො වාති ඉමෙහි චතුහි අඬගෙහි සඬගෙහිතා. එවරූපාය ච පරිසසම්පදාය සති එව ඉදං පත්තකල්ලං නාම හොති, නාසති. තත්ථ පුරිමානං තිණ්ණං අඬගානං අඤ්ඤතරස්සපි අභාවෙ කතං කම්මං විපජ්ජති, න පච්ඡිමස්ස.

පුබ්බකිච්චනිට්ඨාපනං නාම යාතිමාති “පයමං උපජ්ඣං ගාහාපෙතබ්බො”තිආදිනා පාළියං වුත්තාති “උපජ්ඣං ගාහාපනං,

පත්තවිවරාවික්ඛනං, තතො තං හත්ථපාසතො ඛහි යපෙත්වා අනුසාසකසම්මුතිකම්මකරණං, සම්මතෙන ච ගන්ත්වා අනුසාසනං, තෙන ච පයම්මරං ආගන්ත්වා සඤ්ඤාසංඝාදොපෙත්වා උපසම්පදාපෙක්ඛං ‘ආගච්ඡාහි’ ති හත්ථපාසෙ එව අබ්භානං, තෙන ච හික්ඛුනං පාදෙ වන්දාපෙත්වා උපසම්පදායාචාපනං, තතො අන්තරායිකධම්මපුච්ඡකසම්මුතිකරණං, සම්මතෙන ච පුච්ඡන්ති ඉමානි අට්ඨ පුබ්බකිච්චානි, තෙසං සබ්බෙසං යාථාචතො කරණෙන නිට්ඨාපනං. එතස්මිංඤ්ච පුබ්බකම්මනිට්ඨාපනෙ සති එව ඉදං සඤ්ඤාසංඝාදොපෙත්වා උපසම්පදාකම්මං පත්තකල්ලං නාම හොති, නාසති. එතෙසු පන පුබ්බකම්මෙසු අකතෙසුපි කතං කම්මං යථාචුත්තවත්ථුසම්පත්තිආදීසු විජ්ජමානෙසු අකුප්පමෙව හොති. තදෙවමෙත්ථ පත්තකල්ලං ඉමෙහි පඤ්චහි අභිගෙහි සඤ්ඤාසංඝාදොපෙත්වා වෙදිතබ්බං. ඉමිනා ච නයෙන හෙට්ඨා චුත්තෙසු, වක්ඛමානෙසු ච සබ්බෙසු කම්මෙසු පත්තකල්ලතා යථාරහං යොජෙත්වා ඤාතබ්බා.

ඉත්ථන්තාමං උපසම්පාදෙය්‍යාති උපසම්පදානිජ්ජාදනෙන තංසමච්චිං කරෙය්‍යා කරොතුති පත්ථනායං, විධිමිති චා ඉදං දට්ඨබ්බං. යථා හි “දෙවදත්තං සුඛාපෙය්‍යා” ති චුත්තෙ සුඛමස්ස නිජ්ජාදෙත්වා තං සුඛසමච්චිනං කරෙය්‍යාති අත්ථො හොති, එවමිධාපි උපසම්පදමස්ස නිජ්ජාදෙත්වා තං උපසම්පදාසමච්චිනං කරෙය්‍යාති අත්ථො. පයොජකඛ්‍යාපාරෙ වෙතං යථා සුඛයන්තං කඤ්චි සුද්ධකත්තාරං කොචි හෙතුකත්තා සුඛහෙතුනිජ්ජාදනෙන සුඛාපෙය්‍යාති චුච්චති, එවමිධාපි උපසම්පජ්ජන්තං සුද්ධකත්තාරං පුග්ගලං හෙතුකත්තුභූතො සඤ්ඤා උපසම්පදාහෙතුනිජ්ජාදනෙන උපසම්පාදෙය්‍යාති චුත්තො. එතෙන ච සුඛං විය සුඛදායකෙන සඤ්ඤා පුග්ගලස්ස දියාමානා තථාපවත්තපරමත්ථධම්මො උපාදාය අරියජනපඤ්ඤාත්තා උපසම්පදා නාම සම්මුතිසච්චතා අත්ථිති සමත්ථිතං හොති. එත්ථ ච “ඉත්ථන්තාමො සඤ්ඤා උපසම්පදං යාචති” ති චුත්තත්තා පරිවාසාදීසු විය යාචනානුගුණං “ඉත්ථන්තාමස්ස උපසම්පදං දදෙය්‍යා” ති අවත්වා “ඉත්ථන්තාමං උපසම්පාදෙය්‍යා” ති චුත්තත්තා ඉදං උපසම්පදාකම්මං දානෙ අසඤ්ඤාහෙත්වා කම්මලක්ඛණෙ එව සඤ්ඤාසංඝාදොපෙත්වා දට්ඨබ්බං. ඉමිනා ච නයෙන “ඉත්ථන්තාමං උපසම්පාදෙති, උපසම්පන්නො සඤ්ඤා” ති එත්ථාපි අත්ථො වෙදිතබ්බො. කෙවලඤ්ඤා තත්ථ වත්තමානකාලඅතීතකාලවසෙන, ඉධ පන අනාමට්ඨකාලවසෙනාති එත්තකමෙව විසෙසො.

එසා ඤාත්තීති “සඤ්ඤා ඤාපෙතබ්බො” ති චුත්තඤාපනා එසා. ඉදඤ්ච අනුස්සාවනානම්පි සබ්භාවසූචනත්ථං චුච්චති. අවස්සඤ්චෙනං

වත්තබ්බමෙව, ඤාත්තිකම්මෙ එව තං න වත්තබ්බං. තත්ථ පන යා-කාරෙ වුත්තමත්තෙ එව ඤාත්තිකම්මං නිට්ඨිතං හොතීති දට්ඨබ්බං. බමතීති රුච්චති. උපසම්පදාති සඬ්ඝෙන දියාමානා නිජ්ඣාදියාමානා උපසම්පදා යස්ස බමති. සො තුණ්හස්සාති යොජනා. තුණ්හීති ව අකථනත්ථෙ නිපාතො, අකථනකො අස්ස භවෙය්‍යාති අත්ථො. බමති සඬ්ඝස්ස ඉත්ථන්තාමස්ස උපසම්පදාති පකතෙන සම්බන්ධො. තත්ථ කාරණමාහ “තස්මා තුණ්හී”ති. තත්ථ “ආසී”ති සෙසො. යස්මා “යස්ස නක්ඛමති, සො භාසෙය්‍යා”ති තික්ඛත්තුං වුච්චමානොපි සඬ්ඝො තුණ්හී නිරවො අහොසි, තස්මා බමති සඬ්ඝස්සාති අත්ථො. එවන්ති ඉමිනා පකාරෙන. තුණ්හිභාවෙනෙවෙතං සඬ්ඝස්ස රුච්චනභාවං ධාරයාමී බුජ්ඣාමි පජානාමීති අත්ථො. ඉති-සද්දො පරිසමාපනත්ථෙ කතො, සො ව කම්මවාචාය අනඬිගං. තස්මා අනුස්සාවකෙන “ධාරයාමී”ති එත්ථ මි-කාරපරියොසානමෙව වත්වා නිට්ඨාපෙනබ්බං, ඉති-සද්දො න පසුජ්ජිතබ්බොති දට්ඨබ්බං. ඉමිනා නයෙන සබ්බත්ථ කම්මවාචානමත්ථො වෙදිතබ්බො.

උපසම්පදාවිධිකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

වත්තාරොනිස්සයාදිකථාවණ්ණනා

128. එකපොරිසා වාතිආදි සත්තානං සරිරච්ඡායං පාදෙහි මිනිත්වා ජානනජ්ජකාරදස්සනං. ඡසත්තපදපරමතා හි ඡායා “පොරිසා”ති වුච්චති. ඉදඤ්ච උතුප්පමාණාවික්ඛනාදි ව ආගන්තුකෙහි සද්ධිං වීමංසිත්වා වුඬ්ඪිනවභාවං ඤාත්වා වන්දනවන්දාපනාදිකරණත්ථං වුත්තං. එති ආගච්ඡති, ගච්ඡති වාති උතු, සොව පමියතෙ අනෙත සංවච්ඡරන්ති පමාණන්ති ආහ “උතුයෙව උතුප්පමාණ”න්ති. අපරිපුණ්ණාති උපසම්පදාදිවසෙන අපරිපුණ්ණා. යදි උතුවෙමජ්ඣෙ උපසම්පාදිතො, තදා තස්මිං උතුමිහි අවසිට්ඨදිවසාවික්ඛනං. “දිවසභාගාවික්ඛන”න්ති දස්සෙති. තෙනාහ “යත්තකෙහි දිවසෙහි යස්ස යො උතු අපරිපුණ්ණො, තෙ දිවසෙ”ති. තත්ථ යස්ස තං බණං ලද්ධුපසම්පදස්ස පුග්ගලස්ස සම්බන්ධි යො උතු යත්තකෙහි දිවසෙහි අපරිපුණ්ණො, තෙ දිවසෙති යොජනා.

ඡායාදිකමෙව සබ්බං සඬ්ගහෙත්වා ගායිතබ්බතො කථෙතබ්බතො සඬ්ගිතීති ආහ “ඉදමෙවා”තිආදි. තත්ථ එකතො කත්වා ආවික්ඛිතබ්බං. ත්වං කිං ලභසීති ත්වං උපසම්පාදනකාලෙ කතරවස්සං, කතරඋතුඤ්ච ලභසී, කතරස්මිං තෙ උපසම්පදා ලද්ධාති අත්ථො. වස්සන්ති වස්සානඋතු. ඉදඤ්ච සංවච්ඡරාවික්ඛනං විනා වුත්තම්පි න ඤායතීති ඉමිනා උතුආවික්ඛනෙනෙව

සාසනවස්සෙසු වා කලියුගවස්සාදීසු වා සහස්සිමෙ වා සතිමෙ වා අසුකං උතුං ලහාමීති දස්සිතන්ති දට්ඨබ්බං. “ඡායා” ති ඉදං පාළියං ආගතපටිපාටිං සන්ධාය වුත්තං. වත්තබ්බකමනො පන කලියුගවස්සාදීසු සබ්බදෙසපසිද්ධෙසු අසුකවස්සෙ අසුකඋතුමිහි අසුකමාසෙ අසුකෙ කණ්භෙ වා සුක්කෙ වා පක්ඛෙ අසුකතිට්ඨාරවිසෙසයුත්තෙ නක්ඛත්තෙ පුබ්බණ්භාදිදිවසභාගෙ එත්තකෙ ඡායාපමාණෙ, නාඩිකාපමාණෙ වා මයා උපසම්පදා ලද්ධාති වදෙය්‍යාසීති එවං ආවික්ඛිතබ්බං. “ඉදං සුට්ඨු උග්ගහෙත්වා ආගන්තුකෙහි වුඩ්ඪපටිපාටිං ඤාත්වා පටිපජ්ජාහි” ති වත්තබ්බං. පාළියං කිස්ස ත්වන්ති කිං ත්වං එත්තකං කාලං අකාසීති අත්ථො.

130. උපසම්පදං යාචීති පබ්බජ්ජඤ්ච උපසම්පදඤ්ච යාචීති අත්ථො. පස්සිස්සාමීති එත්ථ වදන්ති සෙසො, එවං උපරිපි. “ඔසාරොතබ්බො” ති ඉමිනා පුරිමො උක්ඛිත්තභාගො විබ්භමිත්වා පුන ලද්ධුපසම්පදමිපි න මුඤ්චති. තෙන ව සම්භුඤ්ජනාදීසුපි හික්ඛුනං පාවිත්තියමෙවාති දස්සෙති. අනාපත්ති සම්භොගෙ සංවාසෙති එත්ථ සහසෙය්‍යාපි සඬගහිතාති දට්ඨබ්බං. එත්ථ වායමධිජ්ජායො – යස්මා අයං ඔසාරිතත්තා පකතත්තො, තස්මා උක්ඛිත්තසම්භොගාදිපච්චයෙන පාවිත්තියෙනෙත්ථ අනාපත්තීති. යො පන ආපත්තිට්ඨානෙ අනාපත්තිදිට්ඨිතාය ආපත්තිං න පස්සති, තෙනෙව පටිකම්මමිපි න කරොති, සො යස්මා එත්තාවතා අලජ්ජී නාම න භොති. පණ්ණත්තිං ඤාත්වා විතික්කමං කරොත්තො එව හි අලජ්ජී නාම භොති. “සඤ්චිච්ච ආපත්තිං ආපජ්ජති” තිආදි (පරි. 359) හි වුත්තං. තස්මා එත්ථ අලජ්ජීසම්භොගාදිපච්චයා දුක්කටාපත්තිනියමො නත්ථී. තෙන සාපෙත්ථ ආපත්ති න වුත්තාති දට්ඨබ්බං. යො පනෙත්ථ ඉමං අධිජ්ජායං අසල්ලක්ඛෙන්තෙන කෙනචි “අනාපත්ති සම්භොගෙ සංවාසෙ” ති ඉමිනා පාවිත්තියෙන අනාපත්ති වුත්තා, අලජ්ජීසම්භොගපච්චයා දුක්කටං පන ආපජ්ජති එවාති ආපත්තිනියමො වුත්තො, සො අලජ්ජීත්තෙ සති එව වුත්තො, නාසතීති දට්ඨබ්බං.

131. විනයමිහිතිආදිගාථාසු නිග්ගහනන්ති නිග්ගහකරණෙසු. පාපිච්ඡෙති පාපපුග්ගලානං නිග්ගහකරණෙසු, ලජ්ජීනං පග්ගහෙසු ව පෙසලානං සුඛාවහෙ මහන්තෙ විනයමිහි යථා අත්ථකාරී අත්ථානුගුණං කරොත්තොව යස්මා යොනිසො පටිපජ්ජති නාම භොති, තස්මා උද්දානං පවක්ඛාමීති සම්බන්ධයොජනා දට්ඨබ්බා. සෙසං සබ්බත්ථ සුවිඤ්ඤායාමෙව.

වත්තාරොනිස්සයාදිකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඉති සමන්තපාසාදිකාය විනයට්ඨකථාය විමතිවිනොදනියං

මහාබන්ධකවණ්ණනාන යො නිට්ඨිතො.

2. උපොසංඝකන්ධකො

සන්නිපාතානුජානනාදිකථාවණ්ණනා

132. උපොසංඝකන්ධකො තරන්ති ඔතරන්ති එත්ථාති තිත්ථං, ලද්ධි. ඉතොති සාසනලද්ධිතො.

135. ආපජ්ජිත්වා වා වුට්ඨිතොති එත්ථ දෙසනාරොචනානම්පි සඬගහො. තෙනෙව මාතිකාට්ඨකථායං “වුට්ඨිතා වා දෙසිතා වා ආරොචිතා වා ආපත්ති...පෙ.... අසත්ති නාම හොති” ති (කඬ්ඛා. අට්ඨ. නිදානවණ්ණනා) වුත්තං.

මනුෂ්‍යාති ආසන්නෙන සහ. පරෙති දුරට්ඨෙපි පරපුග්ගලෙ සන්ධාය ගිරං නො ච භණ්ණය්‍යාති යොජනා.

“ආවිකතා හිස්ස ඵාසු හොති” ති (මහාව. 134) වුත්තත්තා ගරුකාපත්තිපි ආවිකරණමත්තෙන වුට්ඨාතීති කෙච්චි වදන්ති, තං තෙසං මතිමත්තං පරිවාසාදිවිධානසුත්තෙහි විරුජ්ඣනතො. අයං පනෙත්ථ අධිප්පායො – යථාභූතඤ්ඤි අත්තානමාවිකරොත්තං පෙසලා භික්ඛු “අකාමා පරිවත්ථබ්බ”න්තිආදිවචනං නිස්සාය අනිච්ඡමානම්පි නං උපායෙන පරිවාසාදීනි දත්වා අවස්සං සුද්ධන්තෙ පතිට්ඨාපෙස්සන්ති, තතො තස්ස අවිජ්ජට්ඨාරාදීනං වසෙන ඵාසු හොති. පයමං පාතිමොක්ඛද්දෙසන්ති නිදානුද්දෙසං දස්සෙති. පුබ්බෙ අවිජ්ජමානං පඤ්ඤාපෙසීති. න කෙවලඤ්ච එතං, පුබ්බෙ පඤ්ඤත්තම්පි පන පාරාජිකාදිසික්ඛාපදං සබ්බං භගවා “තත්‍රිමෙ චත්තාරො පාරාජිකා ධම්මා උද්දෙසං ආගච්ඡන්ති” තිආදිනා පාරාජිකුද්දෙසාදිවසෙන විනයමාතිකං කත්වා නිදානුද්දෙසෙන සහ සයමෙව සඬගහෙත්වා “පාතිමොක්ඛ”න්ති පඤ්ඤාපෙසීති දට්ඨබ්බං. තදෙනං සබ්බම්පි සන්ධාය “අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, පාතිමොක්ඛං උද්දිසිතු”න්ති (මහාව. 133) වුත්තං.

136. එතං 34 වෙදිතබ්බන්ති යස්මිං තස්මිං වාතුද්දසෙ වා පන්තරසෙ වාති එවං අත්ථජාතං.

සන්නිපාතානුජානනාදිකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සීමානුජානනකථාවණ්ණනා

138. “පුරත්ථිමාය දිසායා” ති ඉදං නිදස්සනමත්තං. තස්සං පන දිසායං නිමිත්තෙ අසති යත්ථ අත්ථි, තතො පට්ඨාය පඨමං “පුරත්ථිමාය අනුදිසාය, දක්ඛිණාය දිසායා” තිආදිනා සමන්තා විජ්ජමානට්ඨානෙසු නිමිත්තානි කිත්තෙත්වා පුන “පුරත්ථිමාය අනුදිසායා” ති පඨමකිත්තිතං කිත්තෙතුං වට්ටති, තිහි නිමිත්තෙහි සිඬ්ඝාටකසණ්ඨානායපි සීමාය සම්මන්තිතබ්බතො. තික්ඛත්තුං සීමාමණ්ඩලං සම්බන්ධන්තොති විනයධරෙන සයං එකස්මිංයෙව ධානෙ ධත්වා කෙවලං නිමිත්තකිත්තනවචනෙනෙව සීමාමණ්ඩලං සමන්තා නිමිත්තෙන නිමිත්තං බන්ධන්තොති අත්ථො. තං තං නිමිත්තට්ඨානං අගන්ත්වාපි හි කිත්තෙතුං වට්ටති. තියොජනපරමාය සීමාය සමන්තතො තික්ඛත්තුං අනුපරිගමනස්ස එකදිවසෙන දුක්කරත්තා විනයධරෙන සයං අදිට්ඨමිපි පුබ්බෙ භික්ඛුහි යථාවචත්ථිතං නිමිත්තං “පාසාණො හන්තෙ” තිආදිනා කෙනවි චුත්තානුසාරෙන සල්ලක්ඛෙත්වා “එසො පාසාණො නිමිත්ත” න්තිආදිනා කිත්තෙතුමිපි වට්ටති එව.

සුද්ධපංසුපබ්බතොති න කෙනවි කතො සයංජාතොව චුත්තො. තථා සෙසාපි. ඉතරොපීති සුද්ධපංසුපබ්බතාදිකොපි පබ්බතො. හත්ථිජ්ජමාණතොති එත්ථ භූමිතො උග්ගතජ්ජදෙසෙන හත්ථිජ්ජමාණං ගහෙතබ්බං. චතුහි වා තිහි වාති සීමාභූමියං චතුසු, තිසු වා දිසාසු ධීතෙහි. එකිස්සා එව පන දිසාය ධීතෙහි තතො බහුහිපි සම්මන්තිතුං න වට්ටති. ද්විහි පන ද්විසු දිසාසු ධීතෙහිපි න වට්ටති. තස්මාති යස්මා එකෙන න වට්ටති, තස්මා. තං බහිද්ධා කත්වාති කිත්තිතනිමිත්තස්ස අසීමත්තා අන්තොසීමාය කරණං අයුත්තන්ති චුත්තං. තෙනාහ “සචෙ” තිආදි.

ද්වත්තිංසපලගුළපිණ්ඩජ්ජමාණතා සණ්ඨානතො ගහෙතබ්බා, න තුලගණනාවසෙන, භාරතො පලපරිමාණඤ්ච මගධතුලාය ගහෙතබ්බං. සා ච ලොකියතුලාය ද්විගුණාති වදන්ති. අතිමහන්තොපීති භූමිතො හත්ථිජ්ජමාණං අනුග්ගන්ත්වා හෙට්ඨාභූමියං ඔතිණ්ණසනතො අනෙකයොජනජ්ජමාණොපි. සචෙ හි තතො හත්ථිජ්ජමාණං කුටං උග්ගච්ඡති, පබ්බතසඬ්ඛාමෙව ගච්ඡති.

අන්තොසාරානන්ති තස්මිං බණ්ණ තරුණතාය සාරෙ අවිජ්ජමානෙපි පරිණාමෙන හවිස්සමානසාරෙපි සන්ධාය චුත්තං. තාදිසානඤ්චි සුවිදණ්ඩකජ්ජමාණපරිණාහානං චතුපඤ්චමත්තමිපි වනං වට්ටති. අන්තොසාරමිස්සකානන්ති අන්තොසාරෙහි රුක්ඛෙහි සම්මිස්සානං. එතෙන ච සාරරුක්ඛමිස්සමිපි වනං වට්ටතිති දස්සෙති. චතුපඤ්චරුක්ඛමත්තමිපිති සාරරුක්ඛෙ සන්ධාය චුත්තං. වනමජ්ඣෙ විහාරං කරොන්තීති රුක්ඛසටාය

අන්තරෙ රුක්ඛෙ අවිජිත්ථිත්වා වතිආදීහි විහාරපරිච්ඡෙදං කත්වාච අන්තොරුක්ඛන්තරෙසු එව පරිච්ඡෙදපණ්ණසාලාදීනං කරණවසෙන යථා අන්තොවිහාරමිපි වනමෙව භොති, එවං විහාරං කරොන්තිති අත්ථො. යදි හි සබ්බං රුක්ඛං ඡිත්ථිත්වා විහාරං කරෙය්‍යං, විහාරස්ස අවනත්තා තං පරික්ඛිපිත්වා යීතං වනං එකත්ථ කිත්තෙතබ්බං සියා. ඉධ පන අන්තොපි වනත්තා “වනං න කිත්තෙතබ්බං”න්ති චුත්තං. සචෙ හි තං කිත්තෙන්ති, “නිමිත්තස්ස උපරි විහාරො භොති”තිආදීනා අනන්තරෙ චුත්තදොසං ආපජ්ජති. එකදෙසන්ති වනෙකදෙසං, රුක්ඛවිරහිතට්ඨානෙ කතවිහාරස්ස එකපස්සෙ යීතවනස්ස එකදෙසන්ති අත්ථො.

සුච්ඡිදණ්ඩකප්පමාණොති

වංසදණ්ඩප්පමාණො.

ලෙඛනිදණ්ඩප්පමාණොති කෙවි. මාතිකාට්ඨකථායං පන අවෙහඬගියවිනිච්ඡයෙ “යො කොචි අට්ඨඬුලසුච්ඡිදණ්ඩකමත්තොපි වෙඨ...පෙ....ගරුහණ්ඩ”න්ති (කඩ්ඛා. අට්ඨ. දුබ්බත්තසික්ඛාපදවණ්ණනා) චුත්තත්තා තනුතරො වෙඨදණ්ඩොති ව සුච්ඡිදණ්ඩොති ව ගහෙතබ්බං. වංසනළකසරාවාදීසුති වෙඨපබ්බෙ වා නළපබ්බෙ වා කපල්ලකාදිමත්තිකභාජනෙසු වාති අත්ථො. තඩ්ඛණමිපිති තරුණපොතකෙ අමිලායිත්වා විරුහනජාතිකෙ සන්ධාය චුත්තං. යෙ පන පරිණතා සමුලං උද්ධරිත්වා රොපිතාපි ඡින්නසාධා විය මිලායිත්වා විරෙන නවමුලඬකුරුප්පත්තියා ජීවන්ති, මියන්තියෙව වා, තාදිසෙ කිත්තෙතුං න වට්ඨති. එතන්ති නවමුලසාධානිග්ගමනං.

මජ්ඣිමනි සීමාය මහාදිසානං අන්තො. කොණන්ති සීමාය වතුසු කොණෙසු ද්විත්තං ද්විත්තං මග්ගානං සම්බන්ධට්ඨානං. පරභාගෙ කිත්තෙතුං වට්ඨතිති තෙසං වතුන්තං කොණානං බහි නික්ඛමිත්වා යීතෙසු මග්ගෙසු එකිස්සා දිසාය එකං, අඤ්ඤිස්සා දිසාය වාපරන්ති එවං වත්තාරොපි මග්ගා වතුසු දිසාසු කිත්තෙතුං වට්ඨතිති අධිප්පායො. එවං පන කිත්තිතමත්තෙන කථං එකාබද්ධතා විගච්ඡතිති විඤ්ඤායතිති. පරතො ගතට්ඨානෙපි එතෙ එව තෙ වත්තාරො මග්ගා. “වතුසු දිසාසු ගච්ඡන්ති”ති හි චුත්තං. තස්මා එත්ථ කාරණං විචිනිතබ්බං.

“උත්තරන්තියා භික්ඛුනියා”ති ඉදඤ්ච පාළියං (පාවි. 692) භික්ඛුනීනං නදිපාරගමනෙ නදිලක්ඛණස්ස ආගතත්තා චුත්තං. භික්ඛුනං අන්තරවාසකතෙමනමත්තමිපි වට්ඨති එව. “නදිවතුක්කෙපි එසෙව නයො”ති ඉමිනා එකත්ථ කිත්තෙන්වා අඤ්ඤත්ථ පරතො ගතට්ඨානෙපි කිත්තෙතුං න වට්ඨතිති දස්සෙති. තෙනෙව ව “අස්සම්මිස්සනදියො

වතස්සොපි කිත්තෙතුං වට්ටති” ති අසම්මිස්ස-ග්ගහණං කතං. මූලෙති ආදිකාලෙ. නදිං භිත්තීන්වාති යථා උදකං අනිච්ඡන්තෙනි කස්සකෙනි මහොසෙ නිවත්තෙතුං න සක්කා, එවං නදිකුලං භිත්තීන්වා.

උක්ඛෙපිමන්ති දීඝරජ්ජුනා කුටෙන උස්සිඤ්චනීයං.

අසම්මිස්සෙහිති සබ්බදිසාසු ධීතපබ්බතෙනි එව, පාසාණාදිසු අඤ්ඤතරෙහි වා නිමිත්තන්තරාබ්‍යවහිතෙනි. සම්මිස්සෙහිති එකත්ථ පබ්බතො, අඤ්ඤත්ථ පාසාණොති එවං ධීතෙනි අට්ඨහිපි. “නිමිත්තානං සතෙනාපි” ති ඉමිනා එකිස්සාය එව දිසාය බහුනිමිත්තානි “පුරත්ථිමාය දිසාය කිං නිමිත්තං? පබ්බතො හන්තෙ. පුන පුරත්ථිමාය දිසාය කිං නිමිත්තං? පාසාණො හන්තෙ” ති ආදිනා කිත්තෙතුං වට්ටතිති දස්සෙති. සිඬ්ඝාටකසණ්ඨානාති තිකොණා. චතුරස්සාති සමචතුරස්සා, මුද්දිඬ්ගසණ්ඨානා පන ආයතචතුරස්සා. එකකොටියං සඬ්ඝාටිතා, තදඤ්ඤාය විත්ථිණ්ණා වා හොතිති. සීමාය උපචාරං යපෙත්වාති ආයතිං බන්ධිතබ්බාය සීමාය නෙසං විහාරානං පරිච්ඡෙදතො බහි සීමන්තරිකප්පහොනකං උපචාරං යපෙත්වා. බද්ධා සීමා යෙසු විහාරෙසු, තෙ බද්ධසීමා. පාටෙක්කන්ති පච්චෙකං. බද්ධසීමාසදිසානීති යථා බද්ධසීමාසු ධීතා අඤ්ඤමඤ්ඤං ඡන්දාදිං අනපෙක්ඛිත්වා පච්චෙකං කම්මං කාතුං ලහන්ති, එවං ගාමසීමාසු ධීතාපිති දස්සෙති. ආගන්තබ්බන්ති සාමිච්චිමන්තවසෙන චුත්තං. තෙනාහ “ආගමනම්පි” ති ආදි.

පබ්බජ්ජපසම්පදාදීනන්ති එත්ථ හණ්ඩුකම්මාපුච්ඡනං සන්ධාය පබ්බජ්ජාගහණං. එකච්ඡති භික්ඛුති නිසින්නෙ සන්ධාය චුත්තං. ඉදඤ්ච කම්මාරහෙන සහ අබ්භානකාරකානම්පි පහොනකත්ථං චුත්තං. “නිමිත්තපගා පාසාණා යපෙතබ්බා” ති ඉදං යථාරුචිතට්ඨානෙ රුක්ඛනිමිත්තාදීනං දුල්ලහතාය වඩ්ඪිත්වා උභින්නං බද්ධසීමානං සඬ්ඝරකරණතො ව පාසාණනිමිත්තස්ස ව තදභාවතො යත්ථ කත්ථවි ආනෙත්වා යපෙතුං සුකරතාය ව චුත්තං. තථා සීමන්තරිකපාසාණා යපෙතබ්බාති එත්ථාපි. චතුරඬ්ගුලප්පමාණාපිති යථා බන්ධසීමාපරිච්ඡෙදතො බහි නිමිත්තපාසාණානං චතුරඬ්ගුලමත්තට්ඨානං සමන්තා නිගච්ඡති, අවසෙසං යානං අන්තොබන්ධසීමාය හොතියෙව, එවං තෙසුපි යපිතෙසු චතුරඬ්ගුලමත්තා සීමන්තරිකා හොතිති දට්ඨබ්බං.

සීමන්තරිකපාසාණාති සීමන්තරිකාය යපිතනිමිත්තපාසාණා. තෙ පන කිත්තෙන්නෙන පදක්ඛිණතො අනුපරියායන්තෙනෙව කිත්තෙතබ්බා. කථං?

බණ්ඩසීමතො හි පච්ඡිමාය දිසාය පුරත්ථාහිමුබ්බෙන යත්වා “පුරත්ථිමාය දිසාය කිං නිමිත්ත”න්ති තත්ථ සබ්බානි නිමිත්තානි අනුක්කමෙන කිත්තෙත්වා තථා උත්තරාය දිසාය දක්ඛිණාහිමුබ්බෙන යත්වා “දක්ඛිණාය දිසාය කිං නිමිත්ත”න්ති අනුක්කමෙන කිත්තෙත්වා තථා පුරත්ථිමාය දිසාය පච්ඡිමාහිමුබ්බෙන යත්වා “පච්ඡිමාය දිසාය කිං නිමිත්ත”න්ති අනුක්කමෙන කිත්තෙත්වා තථා දක්ඛිණාය දිසාය උත්තරාහිමුබ්බෙන යත්වා “උත්තරාය දිසාය කිං නිමිත්ත”න්ති තත්ථ සබ්බානි නිමිත්තානි අනුක්කමෙන කිත්තෙත්වා පුන පච්ඡිමාය දිසාය පුරත්ථාහිමුබ්බෙන යත්වා පුරිමකිත්තිතං වුත්තනයෙන පුන කිත්තෙතබ්බං. එවං බහුනම්පි බණ්ඩසීමානං සීමන්තරිකපාසාණා පච්චෙකං කිත්තෙතබ්බා. තතොති පච්ඡා. අවසෙසනිමිත්තානීති මහාසීමාය බාහිරන්තරෙසු අවසෙසනිමිත්තානි. උභින්නම්පි න කොපෙන්නීති උභින්නම්පි කම්මං න කොපෙන්නි.

කුට්ඨගෙහෙති භූමියං කතතිණකුටියං. උදුක්බලන්ති උදුක්බලාවාටසදිසබුද්දකාවාටං. නිමිත්තං න කාතබ්බන්ති තං රාජිං වා උදුක්බලං වා නිමිත්තං න කාතබ්බං. ඉදඤ්ච යථාවුත්තෙසු නිමිත්තෙසු අනාගතත්තෙන න වට්ටනීති සිද්ධම්පි අවිනස්සකසඤ්ඤාය කොච් මොහෙන නිමිත්තං කරෙය්‍යාති දුරතොපි විපත්තිපරිහාරත්ථං වුත්තං. එවං උපරි “හිත්තිං අකිත්තෙත්වා”තිආදියුපි සිද්ධමෙවත්ථං පුනස්පුනං කථනෙ කාරණං වෙදිතබ්බං. සීමාවිපත්ති හි උපසම්පදාදිසබ්බකම්මවිපත්තිමුලන්ති තස්සා සබ්බං ද්වාරං සබ්බථා පිදහනවසෙන වත්තබ්බං. සබ්බං වත්ථාව ඉධ ආවරියා විනිවිජයං යපෙසුන්ති දට්ඨබ්බං.

හිත්තින්ති ඉට්ඨකදාරුමත්තිකාමයං. සිලාමයාය පන හිත්තියා නිමිත්තුපගං එකං පාසාණං තංතංදිසාය කිත්තෙතුං වට්ටති. අනෙකසිලාහි විනිතං සකලහිත්තිං කිත්තෙතුං න වට්ටති “එසො පාසාණො නිමිත්ත”න්ති එකවචනෙන වත්තබ්බතො. අන්තොකුට්ටමෙවාති එත්ථ අන්තොකුට්ටෙපි නිමිත්තානං ධිතොකාසතො අන්තො එව සීමාති ගහෙතබ්බං. පමුබ්බෙ නිමිත්තපාසාණෙ යපෙත්වාති ගබ්භාහිමුබ්බෙපි බහිපමුබ්බෙ ගබ්භවිත්ථාරප්පමාණෙ යානෙ පාසාණෙ යපෙත්වා සම්මන්තිතබ්බා. එවඤ්ඤි ගබ්භපමුබ්බානං අන්තරෙ ධිතකුට්ටම්පි උපාදාය අන්තො ව බහි ව චතුරස්සසණ්ඨානාව සීමා හොති. බහිති සකලස්ස කුට්ඨගෙහස්ස සමන්තතො බහි.

අන්තො ව බහි ව සීමා හොතීති මජ්ඣෙ ධිතහිත්තියා සහ චතුරස්සසීමා හොති.

“උපරිපාසාදෙයෙව හොති” ති ඉමිනා ගබ්භස්ස ව පමුබස්ස ව අන්තරා යීතහිත්තියා එකත්තා තත්ථ ව එකවීසනියා හික්ඛුනං ඔකාසාහාවෙන හෙට්ඨා න ඔතරති, උපරිහිත්ති පන සිමට්ඨාව හොතීති දස්සෙති. හෙට්ඨිමතලෙ කුට්ටොති හෙට්ඨිමතලෙ චතුස්ස දිසාස්ස යීතකුට්ටො. සචෙ හි ද්විස්ස, තීස්ස වා දිසාස්ස එව කුට්ටො තිට්ඨෙය්‍ය, හෙට්ඨා න ඔතරති. හෙට්ඨාපි ඔතරතීති චතුන්තම්පි හිත්තීනං අන්තො හිත්තීහි සහ එකවීසනියා හික්ඛුනං පහොනකත්තා වුත්තං. ඔතරමානා ව උපරිසීමප්පමාණෙන ඔතරති, චතුන්තං පන හිත්තීනං බාහිරන්තරපරිච්ඡෙදෙ හෙට්ඨාභූමිහාගෙ උදකපරියන්තං කත්වා ඔතරති. න පන හිත්තීනං බහි කෙසග්ගමත්තම්පි යානං. පාසාදහිත්තිතොති උපරිතලෙ හිත්තිතො. ඔතරණානොතරණං වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බන්ති උපරිසීමප්පමාණස්ස අන්තොගධානං හෙට්ඨිමතලෙ චතුස්ස දිසාස්ස කුට්ටානං තුලාරුක්ඛෙහි එකසම්බන්ධතං තදන්තො පච්ඡිමසීමප්පමාණතාදිඤ්ච සන්ධාය වුත්තං. කිඤ්චාපෙත්ථ නිය්‍යුභකාදයො නිමිත්තානං යීතොකාසතාය බජ්ඣමානක්ඛණෙ සීමා න හොන්ති, බද්ධාය පන සීමාය සිමට්ඨාව හොන්තීති දට්ඨබ්බා. පරියන්තථම්භානන්ති නිමිත්තගතපාසාණත්ථම්හෙ සන්ධාය වුත්තං. “උපරිමතලෙන සම්බද්ධො හොති” ති ඉදං කුට්ටානං අන්තරා සිමට්ඨානං ථම්භානං අභාවතො වුත්තං. යදි හි භවෙය්‍යුං, කුට්ටෙ උපරිමතලෙන අසම්බන්ධෙපි සිමට්ඨත්ථම්භානං උපරි යීතො පාසාදො සිමට්ඨොව හොති.

සචෙ පන බහුනං ථම්භපන්තීනං උපරි කතපාසාදස්ස හෙට්ඨා පථවියං සබ්බබාහිරාය ථම්භපන්තියා අන්තො නිමිත්තපාසාණෙ යපෙත්ථා සීමා බද්ධා හොති, එත්ථ කථන්ති? එත්ථාපි යං තාව සිමට්ඨත්ථම්හෙහෙව ධාරියමානානං තුලානං උපරිමතලං, සබ්බං තං සිමට්ඨමෙව, එත්ථ විවාදො නත්ථි. යං පන සිමට්ඨත්ථම්භපන්තියා, අසිමට්ඨාය බාහිරත්ථම්භපන්තියා ව සමධුරං ධාරියමානානං තුලානං උපරිමතලං, තත්ථ උපඨප්පං සීමාති කෙච්චි වදන්ති. සකලම්පි ගාමසීමාති අපරෙ. බද්ධසීමා එවාති අඤ්ඤෙ. තස්මා කම්මං කරොන්තෙහි ගරුකෙ නිරාසඨිකට්ඨානෙ යත්වා සබ්බං තං ආසඨිකට්ඨානං සොධෙත්ථාව කම්මං කාතබ්බං, සන්තිට්ඨානකාරණං වා ගවෙසිත්වා තදනුගුණං කාතබ්බං.

තාලමූලකපබ්බතෙති තාලක්ඛන්ධමූලසදිසෙ හෙට්ඨා දුලො භුත්වා කමෙන කියො භුත්වා උග්ගතො හි තාලසදිසො නාම හොති. විතානසණ්ඨානොති අභිච්ඡත්තකසණ්ඨානො. පණවසණ්ඨානොති මජ්ඣෙ තනුකො හෙට්ඨා ව උපරි ව විත්ථිණ්ණො. හෙට්ඨා වා මජ්ඣෙ වාති මුදිඬිගසණ්ඨානස්ස හෙට්ඨා, පණවසණ්ඨානස්ස මජ්ඣෙ.

සප්පඵණසදිසො පබ්බතොති සප්පඵණො විය බුජ්ජො, මුලට්ඨානතො අඤ්ඤත්ථ අවනතසීසොති අත්ථො. ආකාසපබ්භාරන්ති හිත්තියා අපරික්ඛිත්තපබ්භාරං. සීමප්පමාණොති අන්තොආකාසෙන සද්ධිං පච්ඡිමසීමප්පමාණො. “සො ච පාසාණො සීමට්ඨො”ති ඉමිනා ඊදිසෙහි සුසිරපාසාණලෙණකුට්ටාදීහි පරිච්ඡින්නෙ භූමිභාගෙ එව සීමා පතිට්ඨාති, න අපරිච්ඡින්නෙ. තෙ පන සීමට්ඨත්තා සීමා හොන්ති, න සරූපෙන සීමට්ඨමඤ්චාදි වියාති දස්සෙති. සථෙ පන සො සුසිරපාසාණො භූමිං අනාභච්ච ආකාසගතොව ඔලම්බති, සීමා න ඔතරති. සුසිරපාසාණො පන සයං සීමාපට්ඨද්ධත්තා සීමා හොන්ති. කථං පන පච්ඡිමප්පමාණරහිතෙහි එතෙහි සුසිරපාසාණාදීහි සීමා න ඔතරතීති ඉදං සද්ධාතබ්බන්ති? අට්ඨකථාපමාණතො.

අපිවෙත්ථ සුසිරපාසාණහිත්තිඅනුසාරෙන මුසිකාදීනං විය සීමාය හෙට්ඨිමතලෙ ඔතරණකිච්චං නත්ථි. හෙට්ඨා පන පච්ඡිමසීමප්පමාණො ආකාසෙ ද්වඬගුලමත්තබ්බලෙහි පාසාණහිත්තිආදීහිපි උපරිමතලං ආභච්ච ධිතෙහි සබ්බසො, යෙහුයොන චා පරිච්ඡින්නෙ සති උපරි බජ්ඣමානා සීමා තෙහි පාසාණාදීහි අන්තරිත්තාය තප්පරිච්ඡින්නාය හෙට්ඨාභූමියාපි උපරිමතලෙන සද්ධිං එකක්ඛණෙ පතිට්ඨාති නදිපාරසීමා විය නදිඅන්තරිතෙසු උභොසු තීරෙසු, ලෙණාදීසු අපනීතෙසුපි හෙට්ඨා ඔතිණ්ණො සීමා යාව සාසනන්තරධානා න විගච්ඡති. පයමං පන උපරි සීමාය බද්ධාය පච්ඡා ලෙණාදීසු කතෙසුපි හෙට්ඨාභූමියං සීමා ඔතරති එව. කෙචි තං න ඉච්ඡන්ති. එවං උභයත්ථ පතිට්ඨිතා ච සා සීමා එකාව හොති ගොත්තාදිජාති විය ඛ්‍යත්තිහෙදෙසුති ගහෙතබ්බං. සබ්බා එව හි බද්ධසීමා, අබද්ධසීමා ච අත්තතො අත්තතො පකතිනිස්සයභූතෙ ගාමාරඤ්ඤනදිආදිකෙ ඛෙත්තෙ යථාපරිච්ඡේදං සබ්බත්ථ සාකලොන එකස්මිං බණ්ණ ඛ්‍යාපිතී පරමත්ථතො අවිජ්ජමානාපි තෙ තෙ නිස්සයභූතෙ පරමත්ථධම්මෙ, තං තං කිරියාවිසෙසම්පි චා උපාදාය ලොකියෙහි, සාසනිකෙහි ච යථාරහං එකත්තෙන පඤ්ඤත්තතාය නිස්සයෙකරූපා එව. තථා හි එකො ගාමො අරඤ්ඤං නදී ජාතස්සරො සමුද්දොති එවං ලොකෙ,

“සම්මතා සා සීමා සඬ්ඝෙන (මහාව. 143). අගාමකෙ චෙ, හික්ඛචෙ, අරඤ්ඤෙ සමන්තා සත්තබ්බන්තරා, අයං තත්ථ සමානසංවාසා එකූපොසථා. සමන්තා උදකුක්ඛෙපා, අයං තත්ථ සමානසංවාසා එකූපොසථා”ති (මහාව. 147) –

ආදිනා සාසනෙ ව එකවොහාරො දිස්සති. න හි පරමත්ථතො එකස්ස අනෙකධම්මෙසු බ්‍යාපනමත්ථී. කසිණෙකදෙසාදිවිකප්පාසමානතාය එකත්තහානිතොති අයං නො මති.

අස්ස හෙට්ඨාති සප්පඵණපබ්බතස්ස හෙට්ඨා ආකාසපබ්බහාරෙ. ලෙණස්සාති ලෙණඤ්චෙ කතං, තස්ස ලෙණස්සාති අත්ථො. තමෙව පුන ලෙණං පඤ්චහි පකාරෙහි විකප්පෙත්වා ඔතරණානොතරණවිනිවිජයං දස්සෙතුං ආහ “සචෙ පන හෙට්ඨා”ති ආදි. තත්ථ “හෙට්ඨා”ති ඉමස්ස “ලෙණං හොති”ති ඉමිනා සම්බන්ධො. හෙට්ඨා ලෙණඤ්ච එකස්මිං පදෙසෙති ආහ “අත්තො”ති, පබ්බතස්ස අත්තො, පබ්බතමූලෙති අත්ථො. තමෙව අත්තො-සද්දං සීමාපරිච්ඡෙදෙන විසෙසෙතුං “උපරිමස්ස සීමාපරිච්ඡෙදස්ස පාරතො”ති වුත්තං. පබ්බතපාදං පන අපෙක්ඛිත්වා “ඔරතො”ති වත්තබ්බෙපි සීමානිස්සයං පබ්බතග්ගං සන්ධාය “පාරතො”ති වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. තෙනෙව “බහිලෙණ”න්ති එත්ථ බහි-සද්දං විසෙසෙත්තො “උපරිමස්ස සීමාපරිච්ඡෙදස්ස ඔරතො”ති ආහ. බහි සීමා න ඔතරතීති එත්ථ බහිති පබ්බතපාදෙ ලෙණං සන්ධාය වුත්තං, ලෙණස්ස බහිභූතෙ උපරිසීමාපරිච්ඡෙදස්ස හෙට්ඨාහාගෙ සීමා න ඔතරතීති අත්ථො. අත්තො සීමාති ලෙණස්ස ව පබ්බතපාදස්ස ව අත්තො අත්තතො ඔතරණාරහට්ඨානෙ න ඔතරතීති අත්ථො. “බහි සීමා න ඔතරති, අත්තො සීමා න ඔතරති”ති චෙත්ථ අත්තතො ඔතරණාරහට්ඨානෙ ලෙණාහාවෙන සීමාය සබ්බථා අනොතරණමෙව දස්සිතන්ති ගහෙතබ්බං. තත්ථාපි අනොතරන්ති උපරි එව හොතිති. “බහි පතිතං අසීමා”ති ආදිනා උපරිපාසාදාදිසු අථීරනිස්සයෙසු යිතා සීමාපි තෙසං විනාසෙන විනස්සතීති දස්සිතන්ති දට්ඨබ්බං.

පොක්ඛරණං. බණන්ති, සීමායෙවාති එත්ථ සචෙ හෙට්ඨා උමඬගනදිසිමප්පමාණතො අනුනා පට්ඨමෙව ව පචත්තා හොති. සීමා ව පච්ඡා බද්ධා නදිතො උපරි එව හොති, නදිං ආහව්ව පොක්ඛරණියා ව බතාය සීමා විනස්සතීති දට්ඨබ්බං. හෙට්ඨාපථිතලෙති අත්තරා භූමිවිවරෙ.

සීමාමාළකෙති බණ්ඩසිමඬගණෙ. “වටරුක්බො”ති ඉදං පාරොහොපත්ථම්හෙන අතිදුරමිපි ගන්තුං සමත්ථසාබාසමඬගිතාය වුත්තං. සබ්බරුක්බලතාදීනමිපි සම්බන්ධො න වට්ටති එව. තෙනෙව නාවාරජ්ජුසෙතුසම්බන්ධොපි පටික්ඛිත්තො. තතොති සාබතො. මහාසීමාය පථවිතලන්ති එත්ථ ආසන්නතරමිපි ගාමසීමං අග්ගහෙත්වා බද්ධසීමාය එව ගහිතත්තා ගාමසීමාබද්ධසීමානං අඤ්ඤමඤ්ඤං රුක්ඛාදිසම්බන්ධෙපි

සම්භෙදදොසො නත්ථි, අඤ්ඤමඤ්ඤං නිස්සයනිස්සිතභාවෙන පවත්තිතොති ගහෙනබ්බං. යදි හි තාසම්පි සම්බන්ධදොසො භවෙය්‍ය, කථං ගාමසීමාය බද්ධසීමා සම්මන්ත්තිතබ්බා සියා? යස්සා හි සීමාය සද්ධිං සම්බන්ධෙ දොසො භවෙය්‍ය, සා තත්ථ බන්ධිතුමෙව න වට්ටති, බද්ධසීමාඋදකුක්ඛෙපසීමාසු බද්ධසීමා විය, අත්තනො නිස්සයභූතගාමසීමාදිසු උදකුක්ඛෙපසීමා විය ව. තෙනෙව “සවෙ පන රුක්ඛස්ස සාඛා වා තනො නික්ඛන්තපාරොහො වා බහිනදිතීරෙ විහාරසීමාය වා ගාමසීමාය වා පතිට්ඨිතො” තිආදිනා (මහාව. අට්ඨ. 147) උදකුක්ඛෙපසීමාය අත්තනො අනිස්සයභූතගාමසීමාදිහි එව සම්බන්ධදොසො දස්සිතො, න නදිසීමායං. එවමිධාපිති දට්ඨබ්බං. අයඤ්චත්ථො උපරි පාකටො භවිස්සති. ආභවිවාති ඵුසිත්වා.

මහාසීමං වා සොධෙත්වාති මහාසීමාගතානං සබ්බෙසං භික්ඛූනං භත්ථපාසානායනබහිකරණාදිවසෙන සකලං මහාසීමං සොධෙත්වා. එතෙන සබ්බවිපත්තියො මොවෙත්වා පුබ්බෙ සුට්ඨු බද්ධානම්පි ද්වින්තං බද්ධසීමානං පච්ඡා රුක්ඛාදිසම්බන්ධෙන උප්පජ්ජනකො ඊදිසො පාළිමුත්තකො සම්භෙදදොසො අත්ථිති දස්සෙති. සො ව “න, භික්ඛවෙ, සීමාය සීමා සම්භින්දිතබ්බා” තිආදිනා බද්ධසීමානං අඤ්ඤමඤ්ඤං සම්භෙදජ්ඣොත්ථරණං පටික්ඛිපිත්වා “අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, සීමං සම්මන්ත්තන්තෙන සිමන්තරිකං යපෙත්වා සීමං සම්මන්තිතු” ත්ති උභින්තං (මහාව. 148) බද්ධසීමානමන්තරා සිමන්තරිකං යපෙත්වාච බන්ධිතුං අනුජානන්තෙන සම්භෙදජ්ඣොත්ථරණං විය තාසං අඤ්ඤමඤ්ඤං ඵුසිත්වා තිට්ඨනවසෙන බන්ධනම්පි න වට්ටතීති සිද්ධත්තා බද්ධානම්පි තාසං පච්ඡා අඤ්ඤමඤ්ඤං එකරුක්ඛාදිහි ඵුසිත්වා යානම්පි න වට්ටතීති භගවතො අධිප්පායඤ්ඤාහි සඬිගීතිකාරකෙහි නිද්ධාරිතො. බන්ධනකාලෙ පටික්ඛිත්තස්ස සම්බන්ධදොසස්ස අනුලොමෙන අකප්පියානුලොමත්තා.

අයං පන සම්බන්ධදොසො – පුබ්බෙ සුට්ඨු බද්ධානං පච්ඡා සඤ්ජාතත්තා බජ්ඣමානක්ඛණෙ විය අසීමත්තං කාතුං න සක්කොති. තස්මා රුක්ඛාදිසම්බන්ධෙ අපනීතමත්තෙ තා සීමා පාකතිකා භොන්ති. යථා වායං පච්ඡා න වට්ටති, එවං බජ්ඣමානක්ඛණෙපි තාසං රුක්ඛාදිසම්බන්ධෙ සති තා බන්ධිතුං න වට්ටතීති දට්ඨබ්බං.

කෙවි පන “මහාසීමං වා සොධෙත්වාති එත්ථ මහාසීමාගතා භික්ඛූ යථා තං සාඛං වා පාරොහං වා කායපට්ඨෙද්ධෙහි න ඵුසන්ති, එවං සොධනමෙව ඉධාධිප්පෙතං, න සකලසීමාසොධන” ත්ති වදන්ති, තං න යුත්තං අට්ඨකථාය

විරුජ්ඣානතො. තථා හි “මහාසීමාය පථවිතලං වා තත්ථජාතරුක්ඛාදීනි වා ආභවිව තිට්ඨතී”ති එවං සාමාපාරොහානං මහාසීමං ඵුසින්වා යානමෙව සම්බන්ධදොසො කාරණත්තෙන වුත්තං, න පන තත්ථ ධීතභික්ඛුහි සාමාදීනං ඵුසනං. යදි හි භික්ඛුනං සාමාදි ඵුසින්වා යානමෙව කාරණං සියා, තස්ස සාමං වා තතො නිග්ගතපාරොහං වා මහාසීමාය පටිට්ඨං තත්ථවිට්ඨො කොචි භික්ඛු ඵුසින්වා තිට්ඨතීති භික්ඛුඵුසනමෙව වත්තබ්බං සියා. යඤ්චි තත්ථ මහාසීමාසොධනෙ කාරණං, තදෙව තස්මිං වාකො පට්ඨානතො දස්සෙතබ්බං. න හි ආභවිව ධීතමෙව සාමාදිං ඵුසින්වා ධීතො භික්ඛු සොධෙතබ්බො ආකාසට්ඨසාමාදිං ඵුසින්වා ධීතස්සාපි සොධෙතබ්බතො, කිං නිරත්ථකෙන ආභවිවට්ඨානවචනෙන. ආකාසට්ඨසාමාසු ච භික්ඛුනො ඵුසනමෙව කාරණත්තෙන වුත්තං, සොධනඤ්ච තස්සෙව භික්ඛුස්ස භත්ථපාසානායනාදිවසෙන සොධනං වුත්තං. ඉධ පන “මහාසීමං සොධෙත්වා”ති සකලසීමාසාධාරණවචනෙන සොධනං වුත්තං.

අපිව සාමාදිං ඵුසින්වා ධීතභික්ඛුමත්තසොධනෙ අභිමතෙ “මහාසීමාය පථවිතලං”න්ති විසෙසසීමොපාදානං නිරත්ථකං සියා යත්ථ කත්ථවි අන්තමසො ආකාසෙපි යත්වා සාමාදිං ඵුසින්වා ධීතස්ස විසොධෙතබ්බතො. ඡිත්තදිත්වා බහිට්ඨකා කාතබ්බාති තත්ථ පතිට්ඨිතභාවවිශොජනවචනතො ච විසභාගසීමානං ඵුසනෙනෙව සකලසීමාසොධනහෙතුකො අට්ඨකථාසිද්ධොයං එකො සම්බන්ධදොසො අත්ථෙචාති ගහෙතබ්බො. තෙනෙව උදකුක්ඛෙපසීමාකථායමිපි (මහාව. අට්ඨ. 147) “විහාරසීමාය වා ගාමසීමාය වා පතිට්ඨිතො”ති ච “නදිතීරෙ පන බාණුකං කොට්ටෙත්වා තත්ථ බද්ධනාචාය න වට්ටති”ති ච “සචෙ පන සෙතු වා සෙතුපාදා වා බහිතීරෙ පතිට්ඨිතා, කම්මං කාතුං න වට්ටති”ති ච එවං විසභාගාසු ගාමසීමාසු සාමාදීනං ඵුසනමෙව සඬකරදොසකාරණත්තෙන වුත්තං, න භික්ඛුඵුසනං. තථා හි “අන්තොනදියං ජාතරුක්ඛෙ බන්ධිත්වා කම්මං කාතබ්බං”න්ති නදියං නාචාබන්ධනං අනුඤ්ඤාතං උදකුක්ඛෙපනිස්සයත්තෙන නදිසීමාය සභාගත්තා. යදි හි භික්ඛුනං ඵුසනමෙව පටිච්ච සබ්බත්ථ සම්බන්ධදොසො වුත්තො සියා, නදියමිපි බන්ධනං පටික්ඛිපිතබ්බං භවෙය්‍ය. තත්ථාපි හි භික්ඛුඵුසනං කම්මකොපකාරණං හොති, තස්මා සභාගසීමාසු පටිසින්වා භූමිආදිං ඵුසින්වා වා අඵුසින්වා වා සාමාදිමිහි ධීතෙ තං සාමාදිං ඵුසන්තොච භික්ඛු සොධෙතබ්බො. විසභාගසීමාසු පන සාමාදිමිහි ඵුසින්වා ධීතෙ තං සාමාදිං අඵුසන්තාපි සබ්බෙ භික්ඛු සොධෙතබ්බො. අඵුසින්වා ධීතෙ පන තං සාමාදිං ඵුසන්තොච භික්ඛු සොධෙතබ්බොති නිට්ඨමෙත්ථ ගන්තබ්බං.

යං පනෙත්ථ කෙවි “ඛද්ධසීමානං ද්විත්තං අඤ්ඤමඤ්ඤං විය ඛද්ධසීමාගාමසීමානම්පි තදඤ්ඤාසම්පි සබ්බාසං සමානසංවාසකසීමානං අඤ්ඤමඤ්ඤං රුක්ඛාදිසම්බන්ධෙ සති තදුභයම්පි එකසීමං විය සොධෙත්වා එකත්ථෙව කම්මං කාතබ්බං, අඤ්ඤත්ථ කතං කම්මං විපජ්ජති, නත්ථෙත්ථ සභාගවිසභාගහෙදො”ති වදන්ති, තං තෙසං මතිමත්තං, සභාගසීමානං අඤ්ඤමඤ්ඤං සම්භෙදදොසාභාවස්ස විසභාගසීමානමෙව තබ්බාවස්ස සුත්තසුත්තානුලොමාදිවිනයනයෙහි සිද්ධත්තා. තථා හි “අනුජානාමි, හික්ඛවෙ, සීමං සම්මන්තිතු”න්ති ගාමසීමායමෙව ඛද්ධසීමං සම්මන්තිතුං අනුඤ්ඤාතං. තාසං නිස්සයනිස්සිතභාවෙන සභාගතා, සම්භෙදජ්ඣොත්ථරණාදිදොසාභාවො ච සුත්තතොව සිද්ධො. බන්ධනකාලෙ පන අනුඤ්ඤාතස්ස සම්බන්ධස්ස අනුලොමතො පච්ඡා සඤ්ජාතරුක්ඛාදිසම්බන්ධොපි තාසං වට්ටති එව. “යං, හික්ඛවෙ...පෙ.... කජ්ජියං අනුලොමෙති අකජ්ජියං පටිබාහති. තං වො කජ්ජති”ති (මහාව. 305) චුත්තත්තා. එවං තාව ඛද්ධසීමාගාමසීමානං අඤ්ඤමඤ්ඤං සභාගතා, සම්භෙදාදිදොසාභාවො ච සුත්තසුත්තානුලොමතො සිද්ධො. ඉමිනා එව නයෙන අරඤ්ඤසීමාසත්තබ්හන්තරසීමානං, නදිආදිඋදකුක්ඛෙපසීමානඤ්ච සුත්තසුත්තානුලොමතො අඤ්ඤමඤ්ඤං සභාගතා, සම්භෙදාදිදොසාභාවො ච සිද්ධොති වෙදිතබ්බො.

ඛද්ධසීමාය පන අඤ්ඤාය ඛද්ධසීමාය, නදිආදිසීමාසු ච බන්ධිතං පටික්ඛෙපසිද්ධිතො වෙව උදකුක්ඛෙපසත්තබ්හන්තරසීමානං නදිආදීසු එව කාතුං. නියමනසුත්තසාමත්ථියෙන ඛද්ධසීමාගාමසීමාදීසු කරණපටික්ඛෙපසිද්ධිතො ච තාසං අඤ්ඤමඤ්ඤං විසභාගතා, උජ්ජත්තික්ඛණ්ණ, පච්ඡා ච රුක්ඛාදීහි සම්භෙදාදිදොසසම්භවො ච චුත්තනයෙන සුත්තසුත්තානුලොමතො ච සිජ්ඣන්ති. තෙනෙව අට්ඨකථායං (මහාව. අට්ඨ. 148) විසභාගසීමානමෙව වටරුක්ඛාදිවචනෙහි සම්බන්ධදොසං දස්සෙත්වා සභාගානං ඛද්ධසීමාගාමසීමාදීනං සම්බන්ධදොසො න දස්සිතො, න කෙවලඤ්ච න දස්සිතො, අථ බො තාසං සභාගසීමානං රුක්ඛාදිසම්බන්ධෙපි දොසාභාවො පාළිඅට්ඨකථාසු ඤාපිතො එව. තථා හි පාළියං “පබ්බතනිමිත්තං පාසාණනිමිත්තං වනනිමිත්තං රුක්ඛනිමිත්ත”න්තිආදීනා වඩ්ඪනකනිමිත්තානි අනුඤ්ඤාතානි. තෙන තෙසං රුක්ඛාදීනං නිමිත්තානං වඩ්ඪනෙපි ඛද්ධසීමාගාමසීමානං සඬ්ඤ්ඤාදොසාභාවො ඤාපිතොව හොති. ද්විත්තං පන ඛද්ධසීමානං ඊදිසො සම්බන්ධො න වට්ටති. චුත්තඤ්ඤි “එකරුක්ඛොපි ච ද්විත්තං සීමානං නිමිත්තං හොති, සො පන වඩ්ඪන්තො සීමාසඬ්ඤ්ඤා කරොති, තස්මා න

කාතබ්බො” ති “අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, තියොජනපරමං සීමං සම්මන්තිතු” ත්ති වචනතොපි වායං ඤාපිතො. තියොජනපරමාය භි සීමාය සමන්තා පරියන්තෙසු රුක්ඛලතාගුම්ඛාදීහි බද්ධසීමාගාමසීමානං නියමෙන අඤ්ඤමඤ්ඤං සම්බන්ධස්ස සම්භවතො “ඊදිසං සම්බන්ධනං විනාසෙත්වාච සීමා සම්මන්තිතබ්බො” ති අට්ඨකථායමිති න වුත්තං.

යදි චෙත්ථ රුක්ඛාදිසම්බන්ධෙන කම්මවිපත්ති භවෙය්‍යා, අවස්සමෙව චත්තබ්බං සියා. විපත්තිපරිහාරත්ථඤ්ඤි ආචරියා නිරාසඬිකට්ඨානෙසුපි “භිත්තිං අකිත්තෙත්වා” තිආදිනා සිද්ධමෙවත්ථං පුනස්පුනං අවොචුං. ඉධ පන “වනමජ්ඣෙකෙ විහාරං කරොන්ති, වනං න කිත්තෙතබ්බො” ත්තිආදිරුක්ඛලතාදීහි නිරන්තරෙ වනමජ්ඣෙකෙපි සීමාබන්ධනමෙව අවොචුං. තථා ථම්භානං උපරි කතපාසාදාදීසු භෙට්ඨා ථම්භාදීහි එකාබද්ධෙසු උපරිමතලාදීසු සීමාබන්ධනං බහුධා වුත්තං. තස්මා බද්ධසීමාගාමසීමානං රුක්ඛාදිසම්බන්ධො තෙහි මුඛතොච විහිතො. අපිච ගාමසීමානමිති පාටෙක්කං බද්ධසීමාසදිසතාය එකිස්සා ගාමසීමාය කම්මං කරොන්තෙහි දබ්බතිණමත්තෙනාපි සම්බන්ධා ගාමන්තරපරම්පරා අරඤ්ඤනදිසමුද්දා ච සොධෙතබ්බාති සකලදීපං සොධෙත්වාච කාතබ්බං සියා. එවං පන අසොධෙත්වා පට්ඨමභාසඬිගිතිකාලතො පභුති කතානං උපසම්පදාදිකම්මානං, සීමාසම්මුතීනඤ්ච විපජ්ජනතො සබ්බෙසමිති භික්ඛුනං අනුපසම්පන්නසඬිකාපසඬිගො ච දුන්නිවාරො භොති. න චෙතං යුත්තං. තස්මා වුත්තනයෙනෙව විසභාගසීමානමෙව රුක්ඛාදීහි සම්බන්ධදොසො, න බද්ධසීමාගාමසීමාදීනං සභාගසීමානන්ති ගහෙතබ්බං.

මහාසීමාසොධනස්ස දුක්කරතාය බණ්ඩසීමායමෙව යෙභුයොන සඬිසකම්මකරණන්ති ආහ “සීමාමාලකෙ” තිආදි. මහාසඬිසසන්නිපාතෙ පන බණ්ඩසීමාය අප්පභොතකතාය මහාසීමාය කම්මෙ කරියමානෙපි අයං නයො ගහෙතබ්බොච.

“උක්ඛිපාපෙත්වා” ති ඉමිනා කායපට්ඨෙධනෙපි සීමං චුසන්තො සීමට්ඨොච භොතීති දස්සෙති. පුරිමනයෙපිති බණ්ඩසීමතො මහාසීමං පට්ඨොසාධනයෙපි. සීමට්ඨරුක්ඛසාධාය නිසින්නො සීමට්ඨොච භොතීති ආහ “හත්ථපාසමෙව ආනෙතබ්බො” ති. එත්ථ ච රුක්ඛසාධාදීහි අඤ්ඤමඤ්ඤං සම්බන්ධාසු එතාසු බන්ධසීමායං තයො භික්ඛු, මහාසීමායං ද්වෙති එවං ද්විසු සීමාසු සීමන්තරිකං අචුසිත්වා, හත්ථපාසඤ්ච අවිජහිත්වා ඨිතෙහි පඤ්චහි භික්ඛුහි උපසම්පදාදිකම්මං කාතුං වට්ටතීති කෙච්චිදන්ති. තං න යුත්තං “නානාසීමාය ඨිතචතුත්ථො කම්මං කරෙය්‍ය, අකම්මං, න ච

කරණීය” න්තිආදි (මහාව. 389) වචනතො. තෙනෙවෙත්ථාපි මහාසීමං සොධෙත්වා මාලකසීමායමෙව කම්මකරණං විහිතං. අඤ්ඤථා හින්තසීමට්ඨතාය තත්ත්වයස්ස ගණපුරකත්තාභාවා කම්මකොපොව හොතීති.

යදි එවං කථං ඡන්දපාරිසුද්ධිආභරණවසෙන මහාසීමාසොධනන්ති? තම්පි විනයඤ්ඤා න ඉච්ඡන්ති, හත්ථපාසානායනබ්බිසීමාකරණවසෙනෙව පනෙත්ථ සොධනං ඉච්ඡන්ති, දින්තස්සාපි ඡන්දස්ස අනාගමනෙන මහාසීමට්ඨො කම්මං කොපෙතීති. යදි වස්ස ඡන්දාදි නාගච්ඡති, කථං සො කම්මං කොපෙස්සතීති? ද්විත්තං විසභාගසීමානං සම්බන්ධදොසතො. සො ච සම්බන්ධදොසො අට්ඨකථාවචනජ්ජමාණතො. න හි විනයෙ සබ්බන්ථ යුත්ති සක්කා ඤාතුං බුද්ධගොචරත්තාති වෙදිතබ්බං. කෙවි පන “සචෙ ද්වෙපි සීමායො පුරෙත්වා නිරන්තරං ධීතෙසු හික්ඛුසු කම්මං කරොන්තෙසු එකිස්සා එව සීමාය ගණො ච උපසම්පදාපෙක්ඛො ච අනුස්සාවකො ච එකතො තිට්ඨති, කම්මං සුකතමෙව හොති. සචෙ පන කම්මාරහො වා අනුස්සාවකො වා සීමන්තරට්ඨො හොති, කම්මං විපජ්ජතී”ති වදන්ති, තඤ්ච බද්ධසීමාගාමසීමාදිසභාගසීමාසු එව යුජ්ජති, යාසු අඤ්ඤමඤ්ඤං රුක්ඛාදිසම්බන්ධෙසුපි දොසො නත්ථි. යාසු පන අත්ථි, න තාසු විසභාගසීමාසු රුක්ඛාදිසම්බන්ධෙ සති එකත්ථ ධීතො ඉතරට්ඨානං කම්මං කොපෙති එව අට්ඨකථායං සාමඤ්ඤතො සොධනස්ස චුත්තත්තාති අම්භාකං බන්ති. වීමංසිත්වා ගහෙතබ්බං.

න ඔතරතීති පණවසණ්ඨානපබ්බතාදීසු හෙට්ඨා පමාණරහිතට්ඨානං න ඔතරති. කිඤ්චාපි පනෙත්ථ බජ්ඣමානක්ඛණෙ උද්ධම්පි පමාණරහිතං පබ්බතාදීති නාරොහති, තථාපි තං පච්ඡා සීමට්ඨතාය සීමා හොති. හෙට්ඨා පණවසණ්ඨානාදි පන උපරි බද්ධායපි සීමාය සීමාසඬ්ඛං න ගච්ඡති, තස්ස වසෙන න ඔතරතීති චුත්තං, ඉතරථා ඔරොහණාරොහණානං සාධාරණවසෙන “න ඔතරතී”තිආදිනා වත්තබ්බතො. යං කිඤ්චීති නිට්ඨිතසීමාය උපරි ඡාතං විජ්ජමානං පුබ්බෙ ධීතං, පච්ඡා සඤ්ජාතං, පට්ට්ඨඤ්ච යංකිඤ්චි සවිඤ්ඤාණකාවිඤ්ඤාණකං සබ්බමිපිති අත්ථො. අන්තොසීමාය හි හත්ථික්ඛන්ධාදිසවිඤ්ඤාණකෙසු නිසින්නොපි හික්ඛු සීමට්ඨොව හොති. “බද්ධසීමායා”ති ඉදඤ්ච පකරණවසෙන උපලක්ඛණතො චුත්තං. අබද්ධසීමාසුපි සබ්බාසු ධීතං තං සීමාසඬ්ඛමෙව ගච්ඡති.

එකසම්බද්ධෙන ගතන්ති රුක්ඛලතාදිතත්ත්වමෙව සන්ධාය චුත්තං. තාදිසම්පි “ඉතො ගත”න්ති වත්තබ්බතං අරහති. යං පන “ඉතො ගත”න්ති

වා “තතො ආගත”න්ති වා වත්තුං අසක්කුණෙය්‍යං උභොසු
 බද්ධසීමාගාමසීමාසු, උදකුක්ඛෙපනදිආදීසු ච තිරියං පතිතරජ්ජුදණ්ඩාදි,
 තත්ථ කිං කාතබ්බන්ති? එත්ථ පන බද්ධසීමාය පතිට්ඨිතභාගො බද්ධසීමා,
 අබද්ධගාමසීමාය පතිට්ඨිතභාගො ගාමසීමා තද්වහයසීමට්ඨපබ්බතාදි විය.
 බද්ධසීමතො උට්ඨිතවටරුක්ඛස්ස පාරොහෙ, ගාමසීමාය ගාමසීමතො
 උට්ඨිතවටරුක්ඛස්ස පාරොහෙ ච බද්ධසීමාය පතිට්ඨිතෙපි එසෙව නයො.
 මූලපතිට්ඨිතකාලතො හි පටියාය “ඉතො ගතං, තතො ආගත”න්ති වත්තුං
 අසක්කුණෙය්‍යතො සො භාගො යථාපට්ඨිතසිමාසඤ්ඤාමෙව ගච්ඡති, තෙසං
 රුක්ඛපාරොහානං අන්තරා පන ආකාසට්ඨසාධා භූමියං
 සීමාපරිච්ඡේදප්පමාණෙන තද්වහයසීමා භොතීති කෙවි වදන්ති. යස්මා පනස්ස
 සාධාය පාරොහො පට්ඨිතසීමාය පට්ඨියං මූලෙහි පතිට්ඨිතත්වාපි යාව සාධං
 විනා යාතුං න සක්කොති, තාව මූලසීමට්ඨතං න විජහති. යදා පන විනා යාතුං
 සක්කොති, තදාපි පාරොහමත්තමෙව පට්ඨිතසීමට්ඨතං සමුපෙති. තස්මා
 සබ්බොපි ආකාසට්ඨසාධාභාගො පූර්වසීමට්ඨතං න විජහති, තතො
 ආගතභාගස්ස අවිජහිතත්තාති අමහාකං බන්ති. උදකුක්ඛෙපනදිආදීසුපි
 එසෙව නයො. තත්ථ ච විසභාගසීමාය එවං පට්ඨියෙ සකලසීමාසොධනං,
 සභාගාය පට්ඨියෙ පුස්සිත්වා ඨිතමත්තහික්ඛුසොධනස්ථෙව සබ්බං පුබ්බෙ
 වුත්තනයමෙව.

140. පාරයතීති අජ්ඣොත්ථරති, නදියා උභොසු තීරෙසු පතිට්ඨිතානා සීමා
 නදිඅජ්ඣොත්ථරා නාම භොතීති ආහ “නදිංඅජ්ඣොත්ථරමාන”න්ති.
 අන්තොනදියස්ථි සීමා න ඔතරති. නදිලක්ඛණෙ පන අසති ඔතරති, සා ච තදා
 නදිපාරසීමා න භොතීති ආහ “නදියා ලක්ඛණං නදිනිමිත්තෙ
 වුත්තනයමෙවා”ති. අස්සාති භවෙය්‍යා. අවස්සං ලබ්භනෙය්‍යා පන ධ්‍රුවනාවාච
 භොතීති සම්බන්ධො. “න නාවායා”ති ඉමිනා නාවං විනාපි සීමා බද්ධා
 සුබද්ධා එව භොති, ආපත්තිපරිහාරත්ථා නාවාති දස්සෙති.

රුක්ඛසඤ්ඤාටමයොති අනෙකරුක්ඛෙ එකතො සට්ඨන්වා කතසෙතු.
 රුක්ඛං ඡින්නිත්වා කතොති පාඨසෙසො. “සබ්බනිමිත්තානං අන්තො ඨිතෙ
 හික්ඛු හත්ථපාසගතෙ කත්වා”ති ඉදං උභින්නං තීරානං එකගාමබ්බන්තභාවං
 සන්ධාය වුත්තං. පබ්බතසණ්ඨානාති එකතො උග්ගතදීපසිබරත්තා වුත්තං.

සීමානුජානනකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

උපොසථාගාරාදිකථාවණ්ණනා

141. සමුහනීත්වාති විනාසෙත්වා, උද්ධරිත්වාති අත්ථො. ඉදඤ්ච ආපත්තිපරිහාරත්ථං වුත්තං.

142. යානි කානිච්ඡි ඉධ නිමිත්තානං සීමාය පාළියං සරූපතො අවුත්තත්තා වුත්තං.

උපොසථාගාරාදිකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අවිජ්ජවාසසීමානුජානනකථාවණ්ණනා

143. අට්ඨාරසාති අන්ධකචින්දවිහාරමපි උපාදාය වුවිච්ඡි. නෙසං සීමාති තෙසු මහාවිහාරෙසු. “මන”න්ති ඉමස්ස විවරණං ඊසකන්ති, ඊසකං වුළ්භොති අත්ථො. ඉමමෙවත්ථං දස්සෙතුං “අජ්ජත්තවුළ්භහාවො අහොසි”ති වුත්තං. අමනසිකරොත්තොති ඉද්ධියා අනතික්කමස්ස කාරණං වුත්තං.

144. සොති හික්ඛුනිසඬිසො. ද්වෙපිති ද්වෙ සමානසංවාසඅවිජ්ජවාසායො. අවිජ්ජවාසසීමාති මහාසීමං සන්ධාය වද්ඡි. තත්ථෙව යෙහුයොන අවිජ්ජවාසාති.

“අවිජ්ජවාසං අජානන්තාපි”ති ඉදං මහාසීමාය විජ්ජමානාවිජ්ජමානත්තං, තස්සා බාහිරපරිච්ඡෙදඤ්ච අජානන්තානං වසෙන වුත්තං. එවං අජානන්තෙහිපි අන්තොසීමාය යත්වා කම්මවාචාය කතාය සා සීමා සමුහතාව හොතිති ආහ “සමුහනිතුඤ්චෙව ඛන්ධිතුඤ්ච සක්ඛිස්සන්ති”ති. නිරාසඬිකට්ඨානෙනි ඛණ්ඩසීමාරහිතට්ඨානෙන. ඉදඤ්ච මහාසීමාය විජ්ජමානායපි කම්මකරණසුඛත්ථං ඛණ්ඩසීමා ඉවජිතාති තං චෙතියඬිගණාදිබ්බසන්තිපාතට්ඨානෙන න ඛන්ධතීති වුත්තං. තත්ථාපි සා බද්ධා සුඛද්ධා එව මහාසීමා විය. “පට්ඨන්ධිතුං පන න සක්ඛිස්සන්තෙවා”ති ඉදං ඛණ්ඩසීමාය අසමුහතත්තා, තස්සා අවිජ්ජමානත්තස්ස අජානනතො ව මහාසීමාඛන්ධනං සන්ධාය වුත්තං. ඛණ්ඩසීමං පන නිරාසඬිකට්ඨානෙන ඛන්ධිතුං සක්ඛිස්සන්තෙව. සීමාසම්භෙදං කත්වාති ඛණ්ඩසීමාය විජ්ජමානපක්ඛෙ සීමාය සීමං අජ්ඣොත්ථරණසම්භෙදං කත්වා අවිජ්ජමානපක්ඛෙපි සම්භෙදසඬිකාය අනිවත්තනෙන සම්භෙදසඬිකං කත්වා. අවිහාරං කරෙය්‍යුන්ති සඬිසකම්මානාරහං කරෙය්‍යුං. පුබ්බෙ හි චෙතියඬිගණාදිනිරාසඬිකට්ඨානෙන කම්මං කාතුං සක්කා, ඉදානි තම්පි විනාසිතන්ති අධිජ්ජායො. න සමුහනිතබ්බාති ඛණ්ඩසීමං අජානන්තෙහි න

සමුහනිතබ්බො. උභොපි න ජානන්තීති උභින්තං පදෙසනියමං වා තාසං ද්වින්තමිපි වා අඤ්ඤතරාය වා විජ්ජමානතං වා අවිජ්ජමානතං වා න ජානන්ති, සබ්බත්ථ සඬකා එව හොති. “නෙව සමුහනිතුං, න බන්ධිතුං සක්ඛිස්සන්ති” ති ඉදං නිරාසඬකට්ඨානෙන යත්වා සමුහනිතුං සක්කොන්තොපි මහාසීමං පටිබන්ධිතුං න සක්කොන්තීති ඉමමත්ථං සන්ධාය චුත්තං. “න ච සක්කා...පෙ....කම්මවාචං කාතු”න්ති ඉදං සීමාබන්ධනකම්මවාචං සන්ධාය චුත්තං. තස්මාති යස්මා බන්ධිතුං න සක්කා, තස්මා න සමුහනිතබ්බොති අත්ථො.

කෙවි පන “ඊදිසෙසු විහාරෙසු ඡපඤ්චමත්තෙ භික්ඛු ගහෙත්වා විහාරකොටිතො පට්ඨාය විහාරපරික්ඛෙපස්ස අන්තො ච බහි ච සමන්තා ලෙඩ්ධිපාතෙ සබ්බත්ථ මඤ්චජ්ජමාණෙ ඔකාසෙ නිරන්තරං යත්වා පඨමං අවිජ්ජවාසසීමං, තතො සමානසංවාසකසීමඤ්ච සමුහනනවසෙන සීමාය සමුග්ගාතෙ කතෙ තස්මිං විහාරෙ බණ්ඩසීමාය, මහාසීමායපි වා විජ්ජමානත්තෙ සති අවස්සං එකස්මිං මඤ්චට්ඨානෙන තාසං මජ්ඣගතා තෙ භික්ඛු තා සමුහනෙය්‍යං, තතො ගාමසීමා එව අවසිස්සෙය්‍යා. න හෙත්ථ සීමාය, තප්පරිච්ඡෙදස්ස වා ජානනං අඬගං. සීමාය පන අන්තොයානං, “සමුහනිස්සාමා”ති කම්මවාචාය කරණඤ්චෙත්ථ අඬගං. අට්ඨකථායං ‘බණ්ඩසීමං පන ජානන්තා අවිජ්ජවාසං අජානන්තාපි සමුහනිතුඤ්චෙව බන්ධිතුඤ්ච සක්ඛිස්සන්ති’ති එවං මහාසීමාය පරිච්ඡෙදස්ස අජානනෙපි සමුහනස්ස චුත්තත්තා. ගාමසීමාය එව ච අවසිට්ඨාය තත්ථ යථාරූපි දුට්ඨමිපි සීමං බන්ධිතුඤ්චෙව උපසම්පදාදිකම්මං කාතුඤ්ච වට්ටති”ති වදන්ති, තං යුත්තං විය දිස්සති. විමංසිත්වා ගහෙතබ්බං.

අවිජ්ජවාසසීමානුජානනකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ගාමසීමාදිකථාවණ්ණනා

147. පාළියං “අසම්මතාය, භික්ඛවෙ, සීමායා”තිආදිනා ගාමසීමා එව බද්ධසීමාය බෙත්තං, අරඤ්ඤනදිආදයො විය සත්තබ්බන්තරඋදකුක්ඛෙපාදීනං. සා ච ගාමසීමා බද්ධසීමාවිරහිතට්ඨානෙන සයමෙව සමානසංවාසා හොතීති දස්සෙති. යා තස්ස වා ගාමස්ස ගාමසීමාති එත්ථ ගාමසීමාපරිච්ඡෙදස්ස අන්තො ච බහි ච බෙත්තවත්ථුඅරඤ්ඤපබ්බතාදිකං සබ්බං ගාමබෙත්තං සන්ධාය “ගාමස්සා”ති චුත්තං, න අන්තරසරමෙව. තස්මා තස්ස සකලස්ස ගාමබෙත්තස්ස සම්බන්ධනීයා ගාමසීමාති එවමත්ථො වෙදිතබ්බො. යො හි

යො අන්තරසරබ්බන්තාදීසු අනෙකෙසු භූමිභාගෙසු “ගාමො” ති එකත්තෙන ලොකජනෙහි පඤ්ඤත්තො ගාමවොහාරො, සොච ඉධ “ගාමසීමා” තිපි වුව්චතීති අධිප්පායො, ගාමො එව හි ගාමසීමා. ඉමිනාව නයෙන උපරි අරඤ්ඤං නදී සමුද්දො ජාතස්සරොති එවං තෙසු භූමිප්පදෙසෙසු එකත්තෙන ලොකජනපඤ්ඤත්තානමෙව අරඤ්ඤාදීනං අරඤ්ඤසීමාදිභාවො වෙදිතබ්බො. ලොකෙ පන ගාමසීමාදිවොහාරො ගාමාදීනං මරියාදායමෙව චත්තුං වට්ඨති, න ගාමබ්බන්තාදීසු සබ්බන්ථං සාසනෙ පන තෙ ගාමාදයො ඉතරනිවත්තිඅත්ථෙත සයමෙව අත්තනො මරියාදාති කත්වා ගාමො එව ගාමසීමා, අරඤ්ඤමෙව අරඤ්ඤසීමා...පෙ.... සමුද්දො එව සමුද්දසීමාති සීමාවොහාරෙන වුත්තාති වෙදිතබ්බො.

“නිගමස්ස වා” ති ඉදං ගාමසීමප්පහෙදං සබ්බං උපලක්ඛණවසෙන දස්සෙතුං වුත්තං. තෙනාහ “නගරමිපි ගතිතමෙවා” ති. “බලිං ලහන්ති” ති ඉදං යෙභුයාවසෙන වුත්තං, “අයං ගාමො එත්තකො කර්සභාගො” තිආදිනා පන රාජපණ්ණෙසු ආරොපිතෙසු භූමිභාගෙසු යස්මිං යස්මිං තළාකමාතිකාසුසානපබ්බතාදිකෙ පදෙසෙ බලිං න ගණ්හන්ති, සොපි ගාමසීමා එව. රාජාදිහි පරිච්ඡින්නභූමිභාගො හි සබ්බොව ය්පෙත්වා නදිලොණ්ණජාතස්සරෙ ගාමසීමාති වෙදිතබ්බො. තෙනාහ “පරිච්ඡින්නදිත්වා රාජා කස්සවී දෙති” ති. සචෙ පන තත්ථ රාජා කඤ්චි පදෙසං ගාමන්තරෙන යොජෙති, යො පවිට්ඨගාමසීමතං එව හජති, නදිජාතස්සරෙසු විනාසෙත්වා තළාකාදිභාවං වා පුරෙත්වා බ්බන්තාදිභාවං වා පාපිතෙසුපි එසෙව නයො.

යෙ පන ගාමා රාජවොරාදිභයපිළිතෙහි මනුස්සෙහි ඡඩ්ඛිතා විරම්පි නිම්මනුස්සා තිට්ඨන්ති, සමන්තා පන ගාමා සන්ති, තෙපි පාටෙක්කං ගාමසීමාව. තෙසු හි රාජානො සමන්තගාමවාසීහි කසාපෙත්වා වා යෙහි කෙහිවි කසිතට්ඨානං ලිබ්බිත්වා වා බලිං ගණ්හන්ති, අඤ්ඤෙන වා ගාමෙන එකීභාවං වා උපනෙන්නි. යෙ පන ගාමා රාජුහිපි පරිච්චන්තා ගාමබ්බන්තානන්තරිකා මහාරඤ්ඤෙන එකීභුතා, තෙ අගාමකාරඤ්ඤසීමතං පාපුණන්ති, පුරිමා ගාමසීමා විනස්සති. රාජානො පන එකස්මිං අරඤ්ඤාදිප්පදෙසෙ මහන්තං ගාමං කත්වා අනෙකසහස්සානි කුලානි වාසාපෙත්වා තත්ථ වාසීනං භොගගාමාති සමන්තා භූතගාමෙ පරිච්ඡින්නදිත්වා දෙන්නි. පුරාණනාමං, පන පරිච්ඡෙදඤ්ච න විනාසෙන්නි, තෙපි පවිටෙකං ගාමසීමා එව. එත්තාවතා පුරිමගාමසීමත්තං න විජහන්ති. සා ච ඉතරා වාතිආදි “සමානසංවාසා එකූපොසථා” ති පාළිපදස්ස අධිප්පායවිවරණං. තත්ථ හි සා ච රාජ්ච්ඡාවසෙන පරිච්චන්තිත්වා සමුප්පන්නා අභිනවා, ඉතරා ච අපරිච්චන්තා

පකතිගාමසීමා, යථා බද්ධසීමාය සබ්බං සඤ්ඤාමිමං කාතුං වට්ටති,
එවමෙනාපි සබ්බකම්මාරහතාසදිසෙන බද්ධසීමාසදිසා, සා සමානසංවාසා
එකුපොසථාති අධිජ්ජායො. සාමඤ්ඤතො “බද්ධසීමාසදිසා”ති චුත්තෙ
තිව්වරාවිජ්ජවාසසීමං බද්ධසීමං එව මඤ්ඤන්තීති
තංසදිසතානිවත්තනමුඛෙන උපරි සත්තබ්භන්තරසීමාය තංසදිසතාපි අත්ථිති
දස්සනනයස්ස ඉධෙව පසඬගං දස්සෙතුං “කෙවල”න්තිආදි චුත්තං.

විඤ්ඤාටවිසදිසෙ අරඤ්ඤෙති යත්ථ “අසුකගාමස්ස ඉදං ඛෙත්ත”න්ති
ගාමවොහාරො නත්ථි, යත්ථ ච න කසන්ති න වපන්ති, තාදිසෙ අරඤ්ඤෙ.
මච්ඡන්ධානං අගමනපථා නිමමනුස්සාවාසා සමුද්දන්තරදීපකාපි එත්ථෙව
සඬගස්හන්ති. යං යඤ්ඤි අගාමඛෙත්තභූතං නදිසමුද්දජාතස්සරවිරහිතං
පදෙසං, තං සබ්බං අරඤ්ඤසීමාති වෙදිතබ්බං. සා ච සත්තබ්භන්තරසීමං
විනාව සයමෙව සමානසංවාසා බද්ධසීමාසදිසා. නදිආදිසීමාසු විය
සබ්බමෙත්ථ සඤ්ඤාමිමං කාතුං වට්ටති. නදිසමුද්දජාතස්සරානං තාව
අට්ඨකථායං “අත්තනො සභාවෙනෙව බද්ධසීමාසදිසා”තිආදිනා චුත්තත්තා
සීමතා සිද්ධා. අරඤ්ඤස්ස පන සීමතා කථන්ති?
සත්තබ්භන්තරසීමානුජානනසුත්තාදිසාමත්ථියතො. යථා හි ගාමසීමාය
වග්ගකම්මපරිහාරත්ථං බහු බද්ධසීමායො අනුඤ්ඤාතා, තාසඤ්ච
ද්වින්තමන්තරා අඤ්ඤමඤ්ඤං අසම්භෙදත්ථං සීමන්තරිකා අනුඤ්ඤාතා,
එවමිධාරඤ්ඤෙපි සත්තබ්භන්තරසීමා. තාසඤ්ච ද්වින්තං අත්තරා
සීමන්තරිකාය පාළිඅට්ඨකථාසුපි විධානසාමත්ථියතො අරඤ්ඤස්සපි
සභාවෙනෙව නදිආදීනං විය සීමාභාවො තත්ථ වග්ගකම්මපරිහාරත්ථමෙව
සත්තබ්භන්තරසීමාය අනුඤ්ඤාතත්තාව සිද්ධොති වෙදිතබ්බො. තත්ථ
සීමායමෙව හි යිතා සීමට්ඨානං වග්ගකම්මං කරොන්ති, න අසීමායං ආකාසෙ
යිතා විය ආකාසට්ඨානං. එවමෙව හි සාමත්ථියං ගහෙත්වා “සබ්බා, හික්ඛවෙ,
නදී අසීමා”තිආදිනා පටික්ඛිත්තබද්ධසීමානම්පි නදිසමුද්දජාතස්සරානං
අත්තනො සභාවෙනෙව සීමාභාවො අට්ඨකථායං චුත්තොති ගහෙතබ්බො.

අථස්ස යිතොකාසතොති අස්ස හික්ඛුස්ස යිතොකාසතො. සවෙපි හි
හික්ඛුසහස්සං තිට්ඨති, තස්ස යිතොකාසස්ස බාහිරන්තනො පට්ඨාය හික්ඛුනං
වග්ගකම්මපරිහාරත්ථං සීමාපෙක්ඛාය උජ්ජන්තාය තාය සහ සයමෙව
සඤ්ජාතා සත්තබ්භන්තරසීමා සමානසංවාසාති අධිජ්ජායො. යත්ථ පන
බුද්ධකෙ අරඤ්ඤෙ මහන්තෙහි හික්ඛුහි පරිපුණ්ණතාය
වග්ගකම්මසඬකාභාවෙන සත්තබ්භන්තරසීමාපෙක්ඛා නත්ථි, තත්ථ
සත්තබ්භන්තරසීමා න උජ්ජජ්ජති, කෙවලාරඤ්ඤසීමායමෙව, තත්ථ

සඬ්ඝෙන කම්මං කාතබ්බං. නදිආදීප්පි එසෙව නයො. චක්ඛති හි “සථෙ නදී නාතිදීසා හොති, පභවතො පට්ඨාය යාව මුඛද්වාරා සබ්බත්ථ සඬ්ඝො නිසීදති, උදකුක්ඛෙපසීමාකම්මං නත්ථි” තිආදි (මහාව. අට්ඨ. 147). ඉමිනා එව ච වචනෙන වග්ගකම්මපරිහාරත්ථං සීමාපෙක්ඛාය සති එව උදකුක්ඛෙපසත්තඛන්තරසීමා උප්පජ්ජන්ති, නාසතීති දට්ඨබ්බං.

කෙවි පන “සමන්තා අඛන්තරං මිනිත්වා පරිච්ඡේදකරණෙනෙව සීමා සඤ්ජායති, න සයමෙවා” ති වදන්ති, තං න ගහෙතබ්බං. යදි හි අඛන්තරපරිච්ඡේදකරණප්පකාරෙන සීමා උප්පජ්ජෙය්‍ය, අඛද්ධසීමා ච න සියා හික්ඛුනං කිරියාපකාරසිද්ධිතො. අපිච වඬ්ඪකීහත්ථානං, පකතිහත්ථානඤ්ච ලොකෙ අනෙකවිධත්තා, විනයෙ ඊදිසං හත්ථප්පමාණන්ති අවුත්තත්තා ච යෙන කෙනවි මිනිතෙ ච භගවතා අනුඤ්ඤාතෙන නු ඛො හත්ථෙත මිනිතං, න නු ඛොති සීමාය විපත්තිසඬ්ඝා භවෙය්‍ය. මිනන්තෙහි ච අණුමත්තමපි ඌනමධිකං අකත්වා මිනිතුං අසක්කුණෙය්‍යත්තාය විපත්ති එව සියා. පරිසවසෙන වායං වඬ්ඪමානා තෙසං මිනනෙන වඬ්ඪති වා භායති වා. සඬ්ඝෙ ච කම්මං කත්වා ගතෙ අයං හික්ඛුනං පයොගෙන සමුප්පන්නසීමා තෙසං පයොගෙන විගච්ඡති න විගච්ඡති ච. කථං ඛද්ධසීමා විය යාව සාසනන්තරධානා න තිට්ඨෙය්‍ය, ධීතියා ච පුරාණවිහාරෙසු විය සකලෙපි අරඤ්ඤෙ කථං සීමාසම්භෙදසඬ්ඝා න භවෙය්‍ය. තස්මා සීමාපෙක්ඛාය එව සමුප්පජ්ජති, තබ්බිගමෙන විගච්ඡතීති ගහෙතබ්බං. යථා චෙත්ථ, එවං උදකුක්ඛෙපසීමායමපි නදිආදීප්පි.

තත්ථාපි හි මජ්ඣිමපුරිසො න ඤායති. තථා සබ්බථාමෙන ඛිපනං උභයත්ථාපි ච යස්සං දිසායං සත්තඛන්තරස්ස, උදකුක්ඛෙපස්ස වා ඔකාසො න පහොති, තත්ථ කථං මිනනං, ඛිපනං වා භවෙය්‍ය? ගාමඛෙත්තාදීසු පවිසනතො අඛෙත්තෙ සීමා පට්ට්ඨා නාමාති සීමා විපජ්ජෙය්‍ය. අපෙක්ඛාය සිමුප්පත්තියං පන යතො පහොති, තත්ථ සත්තඛන්තරඋදකුක්ඛෙපසීමා සයමෙව පරිපුණ්ණා ජායන්ති. යතො පන න පහොති, තත්ථ අත්තතො ඛෙත්තප්පමාණෙනෙව ජායන්ති, න ඛහි. යං පනෙත්ථ අඛන්තරමිනනපමාණස්ස, වාලුකාදිඛිපනකම්මස්ස ච දස්සනං, තං සඤ්ජාතසීමානං ධීතට්ඨානස්ස පරිච්ඡේදනත්ථං කතං ගාමුපචාරසරුපචාරජානනත්ථං ලෙඬ්ඬුසුප්පාදිඛිපනවිධානදස්සනං විය. තෙනෙව මාතිකාට්ඨකථායං “සීමං වා සම්මන්තති උදකුක්ඛෙපං වා පරිච්ඡින්නති” ති වුත්තං (කඬ්ඛා. අට්ඨ. ඌනවිසතිවස්සසික්ඛාපදවණ්ණනා). එවං කතෙපි තස්ස පරිච්ඡේදස්ස යථාවතො ඤාතුං අසක්කුණෙය්‍යත්තෙන

පුච්ඡලතො ඤාත්වා අන්තො තිට්ඨන්තෙහි නිරාසඬිකට්ඨානෙ යාතබ්බං,
අඤ්ඤං බහි කරොන්තෙහි අනිදුරෙ නිරාසඬිකට්ඨානෙ පෙසෙනබ්බං.

අපරෙ පන “සීමාපෙක්ඛාය කිව්වං නත්ථී, මග්ගගමනනභානාදිඅත්ථෙහි
එකහික්ඛුස්මිම්පි අරඤ්ඤෙ වා නදිආදීසු වා පව්ට්ඨෙ තං පරික්ඛිපිත්වා
සත්තබ්භන්තරඋදකුක්ඛෙපසීමා සයමෙව පහා විය පදීපස්ස සමුප්පජ්ජති,
ගාමබ්බන්තාදීසු තස්මිං ඔතිණ්ණමත්තෙ විගච්ජති. තෙනෙව චෙත්ථ ද්විත්තං
සඬිසානං විසුං කම්මං කරොන්තානං සීමාද්වයස්ස අන්තරා සීමන්තරිකා
අඤ්ඤං සත්තබ්භන්තරං, උදකුක්ඛෙපඤ්ච යපෙතුං අනුඤ්ඤාතං,
සීමාපරියන්තෙ හි කෙනචි කම්මෙන පෙසිතස්ස හික්ඛුනො සමන්තා
සඤ්ජාතසීමා ඉතරෙසං සීමාය චුසිත්වා සීමාසම්භෙදං කරෙය්‍ය, සො මා
භොතුති, ඉතරථා හත්ථචතුරඬිගුලමත්තායපෙත්ථ සීමන්තරිකාය
අනුජානිතබ්බතො. අපිව සීමන්තරිකාය ධීතස්සාපි උභයත්ථ
කම්මකොපවචනතොපි චෙතං සිජ්ඣති. තම්පි පරික්ඛිපිත්වා සයමෙව
සඤ්ජාතාය සීමාය උභින්නම්පි සීමානං, එකාය එව වා සඬිකරතො. ඉතරථා
තස්ස කම්මකොපවචනං න යුජ්ජෙය්‍ය. චුත්තඤ්ඤි මාතිකාට්ඨකථායං
‘පරිච්ඡෙදබ්භන්තරෙ හත්ථපාසං විජහිත්වා ධීතොපි පරිච්ඡෙදතො බහි
අඤ්ඤං තත්තකංයෙව පරිච්ඡෙදං අනතික්කමිත්වා ධීතොපි කම්මං
කොපෙතී’ති (කඬ්ඛා. අට්ඨ. නිදානවණ්ණනා). කිඤ්ච අගාමකාරඤ්ඤෙ
ධීතස්ස කම්මකරණිච්ඡාවිරහිතස්සාපි හික්ඛුනො සත්තබ්භන්තරපරිච්ඡින්නෙ
අජ්ඣෙකාකාසෙ විචරවිජ්ජවාසො භගවතා අනුඤ්ඤාතො, සො ච පරිච්ඡෙදො
සීමා. එවං අපෙක්ඛං විනා සමුප්පන්නා. තෙනෙවෙත්ථ ‘අයං සීමා
තිවිචරවිජ්ජවාසපරිහාරම්පි ලහතී’ති (මහාව. අට්ඨ. 147) චුත්තං. තස්මා
කම්මකරණිච්ඡං විනාපි චුත්තනයෙන සමුප්පත්ති ගහෙනබ්බා”ති වදන්ති, තං
න යුත්තං පදීපස්ස පහා විය සබ්බපුග්ගලානම්පි පව්චෙකං සීමාසම්භවෙන
සඬිසෙ, ගණෙ වා කම්මං කරොන්තෙ තත්ථායානං හික්ඛුනං සමන්තා
පව්චෙකං සමුප්පන්නානං අනෙකසීමානං අඤ්ඤමඤ්ඤං
සඬිකරදොසප්පසඬිගතො. පරිසවසෙන වස්සා වඩ්ඪී, භානි ච සම්භවති. පච්ඡා
ආගතානං අභිනවසීමන්තරුප්පත්ති එව, ගතානං සමන්තා ධීතසීමාපි විනාසො
ච භවෙය්‍ය.

පාළියං පන “සමන්තා සත්තබ්භන්තරා, අයං තත්ථ
සමානසංවාසා”තිආදිනා (මහාව. 147) එකා එව සත්තබ්භන්තරා,
උදකුක්ඛෙපා ච අනුඤ්ඤාතා, න චෙසා සීමා සභාවෙන, කාරණසාමත්ථියෙන
වා පහා විය පදීපස්ස උප්පජ්ජති. කිත්තු භගවතො අනුජානනෙනෙව, භගවා

ච ඉමායො අනුජානන්තො භික්ඛූනං වග්ගකම්මපරිභාරෙන කම්මකරණසුඛත්ථමෙව අනුඤ්ඤාසීති කථං නභානාදිකිච්චෙන පට්ටියානම්පි සමන්තා තාසං සීමානං සමුප්පත්ති පයොජනාභාවා? පයොජනෙ ච එකං එව පයොජනන්ති කථං පච්චෙකං භික්ඛුගණනය අනෙකසීමාසමුප්පත්ති? “එකසීමායං හත්ථපාසං අවිජ්ඣිත්වා යීතා”ති (කඬ්ඛා. අට්ඨ. නිදානවණ්ණනා) වුත්තං. යං පන ද්විත්තං සීමානං අන්තරා තත්තකපරිච්ඡේදෙනෙව සීමන්තරිකට්ඨපනවචනං, තත්ථ යීතානං කම්මකොපවචනඤ්ච, තම්පි ඉමාසං සීමානං පරිච්ඡේදස්ස දුබ්බොධනය සීමාය සම්භෙදසඬ්ඛං, කම්මකොපසඬ්ඛකඤ්ච දුරතො පරිහරිතුං වුත්තං.

යො ච වීචරාවිජ්ජවාසත්ථං භගවතා අබ්භොකාසෙ දස්සිතො සත්තඛන්තරපරිච්ඡේදො, සො සීමා එව න භොති, බෙත්තතළාකාදිපරිච්ඡේදො විය අයමෙත්ථ එකො පරිච්ඡේදොව. තත්ථ ච බහුසු භික්ඛුසු එකතො යීතෙසු තෙසං විසුං විසුං අත්තතො යීතට්ඨානතො පට්ඨාය සමන්තා සත්තඛන්තරපරිච්ඡේදඛන්තරෙ එව වීචරං යපෙනබ්බං. න පරිසපරියන්තතො පට්ඨාය. පරිසපරියන්තතො පට්ඨාය හි අබ්භන්තරෙ ගස්භමානෙ අබ්භන්තරපරියොසානෙ යපිතවීචරං මජ්ඣෙ යීතස්ස අබ්භන්තරතො බහි භොතීති තං අරුණුග්ගමනෙ නිස්සග්ගියං සියා. සීමා පන පරිසපරියන්තතොව ගහෙතබ්බා. වීචරවිජ්ජවාසපරිභාරොපෙත්ථ අබ්භොකාසපරිච්ඡේදස්ස විජ්ජමානන්තා වුත්තො, න පන යාව සීමාපරිච්ඡේදං ලබ්භමානන්තා මහාසීමාය අවිජ්ජවාසසීමාවොභාරො විය. මහාසීමායම්පි හි ගාමගාමුපවාරෙසු වීචරං නිස්සග්ගියං භොති. ඉධාපි මජ්ඣෙ යීතස්ස සීමාපරියන්තෙ නිස්සග්ගියං භොති. තස්මා යථාවුත්තසීමාපෙක්ඛවසෙනෙවෙතාසං සත්තඛන්තරඋදකුක්ඛෙපසීමානං උප්පත්ති, තබ්බිගමෙන විනාසො ච ගහෙතබ්බාති අමහාකං බන්ති. වීමංසිත්වා ගහෙතබ්බං. අඤ්ඤො වා පකාරො ඉතො යුත්තතරො ගවෙසිතබ්බො.

ඉධ පන “අරඤ්ඤෙ සමන්තා සත්තඛන්තරා”ති එවං පාළියං විඤ්ඤාට්ඨසදිසෙ අරඤ්ඤෙ සමන්තා සත්තඛන්තරාති අට්ඨකථායඤ්ච රුක්ඛාදිනිරන්තරෙපි අරඤ්ඤෙ සත්තඛන්තරසීමාය විහිතන්තා අත්තතො නිස්සයභූතාය අරඤ්ඤසීමාය සහ එතස්සා රුක්ඛාදිසම්බන්ධෙ දොසාභාවො පගෙව අගාමකෙ රුක්ඛෙති නිස්සිතෙපි පදෙසෙ වීචරවිජ්ජවාසස්ස රුක්ඛපරිහාරං විනාව අබ්භොකාසපරිභාරොව අනුමතොති සිද්ධොති වෙදිතබ්බො.

උපචාරත්ථායාති සීමන්තරිකත්ථාය සත්තඛිහන්තරතො අධිකං වට්ටති. උභනකං පන න වට්ටති එව සත්තඛිහන්තරපරිච්ඡේදස්ස දුබ්බිජානත්තා. තස්මා සඬ්ඝං විනා එකෙනාපි හික්ඛුනා බහි තිට්ඨන්තෙන අඤ්ඤං සත්තඛිහන්තරං අතික්කමිත්වා අතිදුරෙ එව යාතබ්බං, ඉතරථා කම්මකොපසඬ්ඝතො. උදකුක්ඛෙපෙපි එසෙව නයො. තෙනෙව චක්ඛති “උභනකං පන න වට්ටති”ති (මහාව. අට්ඨ. 147). ඉදඤ්චෙත්ථ සීමන්තරිකවිධානං ද්විත්තං බද්ධසීමානං සීමන්තරිකානුජානනසුත්තානුලොමතො සිද්ධන්ති දට්ඨබ්බං. කිඤ්චාපි හි භගවතා නිදානවසෙන එකගාමසීමානිස්සිතානං, එකසභාගානඤ්ච ද්විත්තං බද්ධසීමානමෙව අඤ්ඤමඤ්ඤං සම්භෙදජ්ඣෙකාත්ථරණදොසපරිහාරාය සීමන්තරිකා අනුඤ්ඤාතා, තථාපි තදනුලොමතො එකඅරඤ්ඤසීමානදිආදිසීමඤ්ච නිස්සිතානං එකසභාගානං ද්විත්තං සත්තඛිහන්තරසීමානමපි උදකුක්ඛෙපසීමානමපි අඤ්ඤමඤ්ඤං සම්භෙදජ්ඣෙකාත්ථරණං, සීමන්තරිකං විනා අඛ්‍යවධානෙන යානඤ්ච භගවතා අනභිමතමෙවාති ඤාත්වා අට්ඨකථාවරියා ඉධාපි සීමන්තරිකවිධානමකංසු. විසභාගසීමානමපි හි එකසීමානිස්සිතත්තං, එකසභාගත්තඤ්චාති ද්විභවිගෙහි සමන්තාගතෙ සති එකං සීමන්තරිකං විනා යානං සම්භෙදාය හොති, නාසතීති දට්ඨබ්බං. සීමන්තරිකවිධානසාමත්ථියෙනෙව චෙතාසං රුක්ඛාදිසම්බන්ධොපි බද්ධසීමානං විය අඤ්ඤමඤ්ඤං න වට්ටතීති අයම්පි නයතො දස්සිතො එවාති ගහෙතබ්බං.

“සභාවෙනෙවා”ති ඉමිනා ගාමසීමා විය අබද්ධසීමානි දස්සෙති. සබ්බමෙත්ථ සඬ්ඝකම්මං කාතුං වට්ටතීති සමානසංවාසා එකුපොසථාති දස්සෙති. යෙන කෙනචිති අන්තමසො සුකරාදිනා සත්තෙන. මහොසෙන පන උන්තතට්ඨානතො නින්තට්ඨානෙ පතත්තෙන බතො බුද්දකො වා මහන්තො වා ලක්ඛණසුත්තො ජාතස්සරොව. එත්ථාපි බුද්දකෙ උදකුක්ඛෙපකිවචං නත්ථී, සමුද්දෙ පන සබ්බථා උදකුක්ඛෙපසීමායමෙව කම්මං කාතබ්බං සොධෙතුං දුක්කරත්තා.

පුන තත්ථාති ලොකවොහාරසිද්ධාසු එතාසු නදිආදීසු තීසු අබද්ධසීමාසු පුන වග්ගකම්මපරිහාරත්ථං සාසනවොහාරසිද්ධාය අබද්ධසීමාය පරිච්ඡේදං දස්සෙන්නොති අධිප්පායො. පාළියං යං මජ්ඣිමස්ස පුරිසස්සාතිආදීසු උදකං උක්ඛිපිත්වා බිපියති එත්ථාති උදකුක්ඛෙපො, උදකස්ස පතනොකාසො, තස්මා උදකුක්ඛෙපා. අයඤ්ඤෙත්ථ පදසම්බන්ධවසෙන අත්ථො – පරිසපරියන්තතො පට්ඨාය සමන්තා යාව මජ්ඣිමස්ස පුරිසස්ස

උදකුක්ඛෙපො උදකපතනට්ඨානං, තාව යං තං පරිච්ඡින්නට්ඨානං, අයං තත්ථ නදිආදීසු අපරා සමානසංවාසා උදකුක්ඛෙපසිමාති.

තස්ස අන්තොති තස්ස උදකුක්ඛෙපපරිච්ඡින්නස්ස යානස්ස අන්තො. න කෙවලඤ්ච තස්සෙව අන්තො, තතො ඛහිපි, එකස්ස උදකුක්ඛෙපස්ස අන්තො යාතුං න වට්ටතීති වචනං උදකුක්ඛෙපපරිච්ඡෙදස්ස දුබ්බිජානතො කම්මකොපසඬකා හොතීති. තෙනෙව මාතිකාට්ඨකථායං “පරිච්ඡෙදබහන්තරෙ හත්ථපාසං විජහිත්වා යිතොපි පරිච්ඡෙදතො ඛහි අඤ්ඤං තත්තකංයෙව පරිච්ඡෙදං අනතික්කමිත්වා යිතොපි කම්මං කොපෙති ඉදං සබ්බඅට්ඨකථාසු සන්නිට්ඨාන”න්ති (කඬ්ඛා. අට්ඨ. නිදානවණ්ණනා) චුත්තං. යං පනෙත්ථ සාරත්ථදීපනියං “තස්ස අන්තො හත්ථපාසං විජහිත්වා යිතො කම්මං කොපෙතීති ඉමිනා ඛහිපරිච්ඡෙදතො යත්ථ කත්ථවි යිතො කම්මං න කොපෙතී”ති (සාරත්ථ. ටී. මහාවග්ග 3.147) වත්වා මාතිකාට්ඨකථාවචනමපි පටික්ඛිපිත්වා “නෙව පාළියං න අට්ඨකථායං උපලබ්භතී”තිආදි බහු පපඤ්චිතං, තං න සුන්දරං ඉධ අට්ඨකථාවචනෙන මාතිකාට්ඨකථාවචනස්ස නයතො සංසන්දනතො සඬ්ඝට්ඨනතො. තථා හි ද්වින්නං උදකුක්ඛෙපපරිච්ඡෙදානමන්තරා විදත්ථිවතුරඬගුලමත්තමපි සීමන්තරිකං අට්ඨපෙත්වා “අඤ්ඤො උදකුක්ඛෙපො සීමන්තරිකාය යපෙතබ්බො, තතො අධිකං වට්ටති එව, ඌනකං පන න වට්ටතී”ති එවං ඉධෙව චුත්තෙන ඉමිනා අට්ඨකථාවචනෙන සීමන්තරිකොපචාරෙන උදකුක්ඛෙපතො ඌනකෙ යපිතෙ සීමාය සීමාසම්භෙදතො කම්මකොපොපි චුත්තො එව. යදග්ගෙන ව එවං චුත්තො, තදග්ගෙන තත්ථ එකහික්ඛුනො පචෙසෙපි සති තස්ස සීමට්ඨභාවතො කම්මකොපො චුත්තො එව හොති. අට්ඨකථායං “ඌනකං පන න වට්ටතී”ති කථනඤ්චෙන උදකුක්ඛෙපපරිච්ඡෙදස්ස දුබ්බිජානන්තෙනපි සීමාසම්භෙදසඬකආපරිභාරත්ථං චුත්තං. සත්තබ්භන්තරසීමානමන්තරා තත්තකපරිච්ඡෙදෙනෙව සීමන්තරිකවිධානවචනතොපි එතාසං දුබ්බිජානපරිච්ඡෙදතා, තත්ථ ව යිතානං කම්මකොපසඬකා සිජ්ඣති. කම්මකොපසඬකට්ඨානමපි ආවරියා දුරතො පරිභාරත්ථං කම්මකොපට්ඨානන්ති වත්වා යපෙසුන්ති ගහෙතබ්බං.

තන්ති සිමං. “සිසමෙව අතික්කාමෙති”ති ඉමිනා තං අනතික්කමිත්වා අන්තො එව පරිවත්තමානාය කාතුං වට්ටතීති දස්සෙති. එතදත්ථමෙව හි වාලුකාදීහි සීමාපරිච්ඡින්නදනං, ඉතරථා ඛහි පරිවත්තා නු ඛො, නො වාති කම්මකොපසඬකා භවෙය්‍යාති. අඤ්ඤිස්සා අනුස්සාවනාති කෙවලාය නදිසීමාය අනුස්සාවනා. අන්තොනදියං ජාතරුක්ඛෙ වාති

උදකුක්ඛෙපපරිච්ඡේදස්ස ඛනි යීතෙ රුක්ඛෙපි වා. ඛනිනදිතීරමෙව හි විසභාගසීමත්තා අඛන්ධිතඛබ්බට්ඨානං, න අන්තොනදී නිස්සයත්තෙන සභාගත්තා. තෙනෙව “ඛනිනදිතීරෙ විහාරසීමාය වා” තිආදිනා තීරමෙව අඛන්ධිතඛබ්බට්ඨානත්තෙන දස්සිතං, න පන නදී. “රුක්ඛෙපි යීතෙහි” ති ඉදං අන්තොඋදකුක්ඛෙපට්ඨං සන්ධාය වුත්තං. න හි ඛනිඋදකුක්ඛෙපෙ හික්ඛුනං යාතුං වට්ටති.

රුක්ඛස්සාති තස්සෙව අන්තොඋදකුක්ඛෙපට්ඨස්ස රුක්ඛස්ස. සීමං වා සොධෙත්වාති යථාවුත්තං විහාරෙ බද්ධසීමං, ගාමසීමඤ්ච තත්ථ යීතහික්ඛුනං හත්ථපාසානායනඛනිසීමාකරණවසෙනෙව සොධෙත්වා. යථා ව උදකුක්ඛෙපසීමායං කම්මං කරොන්තෙහි, එවං බද්ධසීමායං, ගාමසීමායං වා කම්මං කරොන්තෙහිපි උදකුක්ඛෙපසීමට්ඨෙයො සොධෙත්වාව කාතඛබ්බං. එතෙනෙව සත්තඛහන්තරඅරඤ්ඤසීමාහිපි උදකුක්ඛෙපසීමාය, ඉමාය ව සද්ධිං තාසං රුක්ඛාදිසම්බන්ධදොසොපි නයතො දස්සිතොව හොති. ඉමිනාව නයෙන සත්තඛහන්තරසීමාය බද්ධසීමාගාමසීමාහිපි සද්ධිං, එතාසඤ්ච සත්තඛහන්තරසීමාය සද්ධිං සම්බන්ධදොසො ඤාතඛබ්බො. අට්ඨකථායං පනෙතං සබ්බං වුත්තනායතො සක්කා ඤාතුන්ති අඤ්ඤමඤ්ඤසමාසන්තානමෙවෙත්ථ දස්සිතං.

තත්ත්වදං සුත්තානුලොමතො නයග්ගහණමුඛං - යථා හි බද්ධසීමායං සම්මතා විපත්තිසීමා හොතීති තාසං අඤ්ඤමඤ්ඤං රුක්ඛාදිසම්බන්ධො න වට්ටති, එවං නදිආදීසු සම්මතාපි බද්ධසීමා විපත්තිසීමාව හොතීති තාහිපි සද්ධිං තස්සා රුක්ඛාදිසම්බන්ධො න වට්ටතීති සිජ්ඣති. ඉමිනා නයෙන සත්තඛහන්තරසීමාය ගාමනදිආදීහි සද්ධිං, උදකුක්ඛෙපසීමාය ව අරඤ්ඤාදීහි සද්ධිං රුක්ඛාදිසම්බන්ධස්ස න වට්ටනකභාවො ඤාතඛබ්බො, එවමෙනා හගවතා අනුඤ්ඤාතා බද්ධසීමා සත්තඛහන්තරඋදකුක්ඛෙපසීමා අඤ්ඤමඤ්ඤඤ්ඤෙව අත්තතො නිස්සයවිරහිතාහි ඉතරීතරාසං නිස්සයසීමාහි ව රුක්ඛාදිසම්බන්ධෙ සති සම්භෙදදොසමාපජ්ජතීති සුත්තානුලොමනායො ඤාතඛබ්බොව.

අත්තතො අත්තතො පන නිස්සයභූතගාමාදීහි සද්ධිං බද්ධසීමාදීනං තිස්සන්තං උප්පත්තිකාලෙ හගවතා අනුඤ්ඤාතස්ස සම්භෙදජ්ඣොත්ථරණස්ස අනුලොමතො රුක්ඛාදිසම්බන්ධොපි අනුඤ්ඤාතොව හොතීති දට්ඨබ්බං. යදි එවං උදකුක්ඛෙපබද්ධසීමාදීනං අත්තරා කස්මා සීමන්තරිකා න විහිතාති? නිස්සයභෙදසභාවභෙදෙහි සයමෙව හින්තත්තා. එකනිස්සයඑකසභාවානමෙව හි සීමන්තරිකාය විනාසං කරොතීති වුත්තොවායමත්ථො. එතෙනෙව නදිනිමිත්තං කත්වා බද්ධාය

සීමාය සඬ්ඝෙ කම්මං කරොන්තෙ නදියම්පි යාව ගාමබෙත්තං ආභවිව යීතාය උදකුක්ඛෙපසීමාය අඤ්ඤාසං කම්මං කාතුං වට්ටතීති සිද්ධං හොති. යා පනෙනා ලොකවොහාරසිද්ධා ගාමාරඤ්ඤානදිසමුද්දජාතස්සරසීමා පඤ්ච, තා අඤ්ඤාමඤ්ඤරුක්ඛාදිසම්බන්ධෙපි සම්භෙදදොසං නාපජ්ජති, තථා ලොකවොහාරාභාවතො. න හි ගාමාදයො ගාමන්තරාදීහි, නදිආදීහි ව රුක්ඛාදිසම්බන්ධමත්තෙන සම්භින්නාති ලොකෙ වොහරන්ති. ලොකවොහාරසිද්ධානඤ්ච ලොකවොහාරතොව සම්භෙදො වා අසම්භෙදො වා ගහෙනබ්බො, නාඤ්ඤතො. තෙනෙව අට්ඨකථායං තාසං අඤ්ඤාමඤ්ඤං කත්ථවිපි සම්භෙදනයො න දස්සිතො, සාසනවොහාරසිද්ධොයෙව දස්සිතොති.

එත්ථ පන බද්ධසීමාය තාව “හෙට්ඨා පථවිසන්ධාරකං උදකපරියන්තං කත්වා සීමාගතා හොති” තිආදිනා (මහාව. අට්ඨ. 138) අධොභාගපරිච්ඡෙදො අට්ඨකථායං සබ්බථා දස්සිතො. ගාමසීමාදීනං පන න දස්සිතො. කථමයං ජානිතබ්බොති? කෙච් තාවෙත්ථ “ගාමසීමාදයොපි බද්ධසීමා විය පථවිසන්ධාරකං උදකං ආභවිව තිට්ඨතී” ති වදන්ති.

කෙච් පන තං පටික්ඛිපිත්වා “නදිසමුද්දජාතස්සරසීමා, තාව තන්තිස්සිතඋදකුක්ඛෙපසීමා ව පථවියා උපරිතලෙ, හෙට්ඨා ව උදකජ්ඣොත්ථරණජපදෙසෙ එව තිට්ඨන්ති, න තතො හෙට්ඨා උදකස්ස අජ්ඣොත්ථරණාභාවා. සචෙ පන උදකොසාදිනා යොජනජපමාණම්පි නින්තට්ඨානං හොති, නදිසීමාදයොව හොන්ති, න තතො හෙට්ඨා. තස්මා නදිආදීනං හෙට්ඨා බහිතීරමුබ්බෙන උමඬගෙන, ඉද්ධියා වා පටිට්ඨො භික්ඛු නදියං යීතානං කම්මං න කොපෙති. සො පන ආසන්නගාමෙ භික්ඛුනං කම්මං කොපෙති. සචෙ පන සො උභින්නං තීරගාමානං මජ්ඣෙ නිසින්තො හොති, උභයගාමට්ඨානං කම්මං කොපෙති. සචෙ පන තීරං ගාමබෙත්තං න හොති, අගාමකාරඤ්ඤමෙව. තත්ථ පන තීරද්වයෙපි සත්තබ්හන්තරසීමං විනා කෙවලාය බුද්දකාරඤ්ඤසීමාය කම්මං කරොන්තානං කම්මං කොපෙති. සචෙ සත්තබ්හන්තරසීමායං කරොන්ති, තදා යදි තෙසං සත්තබ්හන්තරසීමාය පරිච්ඡෙදො එතස්ස නිසින්තොකාසස්ස පරතො එකං සත්තබ්හන්තරං අතික්කම්ත්වා යීතො න කම්මකොපො. තො චෙ, කම්මකොපො. ගාමසීමායං පන අන්තොඋමඬගෙ වා බිලෙ වා යත්ථ පටිසිතුං සක්කා, යත්ථ වා සුවණ්ණමණිආදිං බණ්ණත්වා ගණ්හන්ති, ගහෙතුං සක්කාති වා සම්භාවනා හොති, තත්තකං හෙට්ඨාපි ගාමසීමා, තත්ථ ඉද්ධියා අන්තො නිසින්තොපි කම්මං කොපෙති. යත්ථ පන පකතිමනුස්සානං පචෙසසම්භාවනාපි නත්ථි, තං

සබ්බං යාව පථවිසන්ධාරකඋදකා අරඤ්ඤසීමාව, න ගාමසීමා. අරඤ්ඤසීමායම්පි එසෙව නයො. තත්ථපි හි යත්තකෙ පදෙසෙ පච්චෙසසම්භාවනා, තත්තකමෙව උපරිතලෙ අරඤ්ඤසීමා පවත්නති. තතො පන හෙට්ඨා න අරඤ්ඤසීමා, තත්ථ උපරිතලෙන සහ එකාරඤ්ඤවොහාරාභාවතො. න හි තත්ථ පච්චයං අරඤ්ඤං පච්චයො ති වොහරන්ති. තස්මා තත්ථයො උපරි අරඤ්ඤට්ඨානං කම්මං න කොපෙති උමඬගනදියං යිතො විය උපරිතදියං යිතානං. එකස්මිඤ්ඤි වක්කවාළෙ ගාමනදිසමුද්දජාතස්සරෙ මුඤ්චිත්වා තදවසෙසං අමනුස්සාවාසං දෙවබ්බමලොකං උපාදාය සබ්බං අරඤ්ඤමෙව. ‘ගාමා වා අරඤ්ඤා වා’ති චුත්තත්තා හි නදිසමුද්දජාතස්සරාදිපි අරඤ්ඤමෙව. ඉධ පන නදිආදීනං විසුං සීමාභාවෙන ගහිතත්තා තදවසෙසමෙව අරඤ්ඤං ගහෙතබ්බං. තත්ථ ව යත්තකෙ පදෙසෙ එකං ‘අරඤ්ඤ’න්ති වොහරන්ති, අයමෙකාරඤ්ඤසීමා. ඉන්ද්‍රපුරඤ්ඤි සබ්බං එකාරඤ්ඤසීමා. තථා අසුරයක්ඛපුරාදි. ආකාසට්ඨදෙවබ්බමවිමානානි පන සමන්තා ආකාසපරිච්ඡින්නානි පච්චෙකං අරඤ්ඤසීමා සමුද්දමජ්ඣෙ පබ්බතදීපකා විය. තත්ථ සබ්බත්ථ සත්තබ්බන්තරසීමායං, අරඤ්ඤසීමායමෙව වාති කම්මං කාතබ්බං. තස්මා ඉධාපි උපරිඅරඤ්ඤතලෙන සද්ධිං හෙට්ඨාපථවියා අරඤ්ඤවොහාරාභාවා විසුං අරඤ්ඤසීමාති ගහෙතබ්බං. තෙනෙවෙත්ථ ගාමනදිආදිසීමාකථාය අට්ඨකථායං ‘ඉද්ධිමා හික්ඛු හෙට්ඨාපථවිතලෙ යිතො කම්මං කොපෙති’ති (මහාව. අට්ඨ. 138) බද්ධසීමායං දස්සිතන යො න දස්සිතො’ති වදන්ති.

ඉදඤ්චෙනාසං ගාමසීමාදීනං හෙට්ඨාපමාණදස්සනං සුත්තාදිවිරොධාභාවා යුත්තං විය දිස්සති. විමංසිත්වා ගහෙතබ්බං. එවං ගහණෙ ව ගාමසීමායං සම්මතා බද්ධසීමා උපරි ගාමසීමං, හෙට්ඨා උදකපරියන්තං අරඤ්ඤසීමඤ්ච අවත්ථරතිති තස්සා අරඤ්ඤසීමාපි ඛෙත්තන්ති සිජ්ඣති. භගවතා ව “සබ්බා, හික්ඛවෙ, නදී අසීමා”තිආදීනා (මහාව. අට්ඨ. 147) නදිසමුද්දජාතස්සරා බද්ධසීමාය අඛෙත්තභාවෙන චුත්තා, න පන අරඤ්ඤං. තස්මා අරඤ්ඤම්පි බද්ධසීමාය ඛෙත්තමෙවාති ගහෙතබ්බං. යදි එවං කස්මා තත්ථ සා න බජ්ඣතිති? පයොජනාභාවා. සීමාපෙක්ඛානන්තරමෙව සත්තබ්බන්තරසීමාය සම්භවතො. තස්සා ව උපරි සම්මතාය බද්ධසීමාය සම්භෙදජ්ඣෙකාත්ථරණානුලොමතො විපත්තිසීමා එව සියා. ගාමඛෙත්තෙ පන යත්වා අගාමකාරඤ්ඤකදෙසම්පි අන්තොකරිත්වා සම්මතා කිඤ්චාපි සුසම්මතා, අගාමකාරඤ්ඤෙ භගවතා විහිතාය සත්තබ්බන්තරසීමායපි අනිවත්තිතො. තත්ථ පන කම්මං කාතුං පච්චයානම්පි තතො බහි කෙවලාරඤ්ඤෙ කරොන්නානම්පි අන්තරා තිණි

සත්තඛිහන්තරානි යථෙතඛිබානි, අඤ්ඤාං විපත්ති ඵච සියාති සබ්බථා නිරත්ථකමෙව අගාමකාරඤ්ඤෙ ඛද්ධසීමාකරණන්ති වෙදිතඛිබං.

අන්තොනදියං පට්ටියසාබ්බායාති නදියා පට්ටිතලං ආහව්ව යීතාය සාබ්බායපි, පගෙව අනාහව්ව යීතාය. පාරොහෙපි ඵසෙව නයො. ඵතෙන සහාගං නදිසීමං. ඵුසිත්වා යීතෙනපි විසහාගසීමාසම්ඛන්ධසාබ්බාදිනා උදකුක්ඛෙපසීමාය සම්ඛන්ධො න වට්ටතීති දස්සෙති. ඵතෙනෙව මහාසීමං, ගාමසීමඤ්ඤං ඵුසිත්වා යීතෙන සාබ්බාදිනා මාලකසීමාය සම්ඛන්ධො න වට්ටතීති ඤාපිතොති දට්ඨබ්බො.

අන්තොනදියංයෙවාති සෙතූපාදානං තීරට්ඨනං නිවත්තෙති. තෙන උදකුක්ඛෙපපරිච්ඡෙදතො ඛහි නදියං පතිට්ඨිතත්තෙපි සම්භෙදාභාවං දස්සෙති. තෙනාහ “ඛහිතීරෙ පතිට්ඨිතා” තිආදි. යදි හි උදකුක්ඛෙපතො ඛහි අන්තොනදියමිපි පතිට්ඨිතත්තෙ සම්භෙදො භවෙය්‍ය, තමිපි පටික්ඛිපිතඛිබං භවෙය්‍ය කම්මකොපස්ස සමානත්තා, න ච පටික්ඛිත්තං. තස්මා සබ්බත්ථ අත්තතො නිස්සයසීමාය සම්භෙදොදොසො නත්ථෙථවාති ගහෙතඛිබං.

ආවරණෙන වාති දාරුආදිං නිබණ්ණත්වා උදකනිවාරණෙන. කොට්ඨකඛන්ධනෙන වාති මත්තිකාදීහි පුරෙත්වා කතසෙතූඛන්ධෙන. උභයෙනාපි ආවරණමෙව දස්සෙති. “නදිං විනාසෙත්වා” ති චුත්තමෙවත්ථං විහාමෙති “හෙට්ඨා පාළි ඛද්ධා” ති, හෙට්ඨා නදිං ආවරිත්වා පාළි ඛද්ධාති අත්ථො. ඡඩ්ඞිතමොදකන්ති අතිරිත්තොදකං. “නදිං ඔත්ථරිත්වා සන්දනට්ඨානතො” ති ඉමිනා තළාකනදිනං අත්තරා පවත්තනට්ඨානෙන න වට්ටතීති දස්සෙති. උප්පතිත්වාති තීරාදිහින්දනවසෙන විපුලා හුත්වා. විහාරසීමන්ති ඛද්ධසීමං.

අගමනපථෙති තදහෙව ගන්ත්වා නිවත්තිතුං අසක්කුණෙය්‍ය. අරඤ්ඤසීමාසඬ්ඛ්‍යමෙව ගච්ඡතීති ලොකවොහාරසිද්ධං අගාමකාරඤ්ඤසීමං සන්ධාය වදති. තත්ථාති පකතියා මච්ඡඛන්ධානං ගමනපථෙසු දීපකෙසු.

තං යානන්ති ආවාටාදිනං කතට්ඨානමෙව, න අකතන්ති අත්ථො. ලොණීති සමුද්දොදකස්ස උප්පත්තිවෙගනින්තො මාතිකාකාරෙන පවත්තනකො.

148. සම්භින්දන්තීති යත්ථ චතුහි හික්ඛුහි නිසිදිතුං න සක්කා, තත්තකතො පට්ඨාය යාව කෙසග්ගමත්තමිපි අන්තොසීමාය කරොත්තො සම්භින්දති. චතුන්නං හික්ඛුනං පහොනකතො පට්ඨාය යාව සකලමිපි

අන්තො කරොන්තො අජ්ඣෙය්‍යාත්ථරන්තීති වෙදිතබ්බං. සංසට්ඨවිටපාති අඤ්ඤමඤ්ඤං සිබ්බිත්වා යීතමහාසාබ්බුලා, එතෙන අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස අව්වාසන්තතං දීපෙති. සාබ්බාසාබ්බං චුසන්තා හි දුරට්ඨාපි සියුං, තතො එකංසතො සම්භෙදලක්ඛණං දස්සිතං න සියාති තං දස්සෙතුං විටපග්ගහණං කතං. එවඤ්ඤි හික්ඛුනං නිසීදිතුං අප්පභොනකට්ඨානං අත්තතො සීමාය අන්තොසීමට්ඨං කරිත්වා පුරාණවිහාරං කරොන්තො සීමාය සීමං සමිහින්දති නාම, න තතො පරන්ති දස්සිතමෙව හොති. බද්ධා හොතීති පොරාණකවිහාරසීමං සන්ධාය චුත්තං. අම්බන්ති අපරෙන සමයෙන පුරාණවිහාරපරික්ඛෙපාදීනං විනට්ඨන්තා අජානන්තානං තං පුරාණසීමාය නිමිත්තභූතං අම්බං. අත්තතො සීමාය අන්තොසීමට්ඨං කරිත්වා පුරාණවිහාරසීමට්ඨං ජම්බුං කිත්තෙත්වා අම්බජම්බුනං අත්තරෙ යං යානං, තං අත්තතො සීමාය පවෙසෙත්වා බන්ධන්තීති අත්ථො. එත්ථ ච පුරාණසීමාය නිමිත්තභූතස්ස ගාමට්ඨස්ස අම්බරුක්ඛස්ස අන්තොසීමට්ඨාය ජම්බුයා සහ සංසට්ඨවිටපත්තෙපි සීමාය බන්ධනකාලෙ විපත්ති වා පච්ඡා ගාමසීමාය සහ සම්භෙදො වා කම්මවිපත්ති වා න හොතීති මුඛතොව චුත්තන්ති වෙදිතබ්බං.

පදෙසන්ති සඤ්ඤාස්ස නිසීදනප්පභොනකප්පදෙසං. “සීමන්තරිකං යපෙත්වා” තිආදිනා සම්භෙදජ්ඣෙය්‍යාත්ථරණං අකත්වා බද්ධසීමාහි අඤ්ඤමඤ්ඤං චුසාපෙත්වා අබ්බාවධානෙන බද්ධාපි සීමා අසීමා එවාති දස්සෙති. තස්මා එකද්වඩගුලමත්තාපි සීමන්තරිකා වට්ටති එව. සා පන දුබ්බොධාති අට්ඨකථාසු චතුර්ථගුලාදිකා චුත්තාති දට්ඨබ්බං. ද්විත්තං සීමානන්ති ද්විත්තං බද්ධසීමානං. නිමිත්තං හොතීති නිමිත්තස්ස සීමතො බාහිරත්තා බන්ධනකාලෙ තාව සම්භෙදදොසො නත්ථීති අධිජ්ජායො. න කෙවලඤ්ච නිමිත්තකත්තා එව සඤ්ඤා කරොති, අථ බො සීමන්තරිකාය යීතො අඤ්ඤොපි රුක්ඛො කරොති එව. තස්මා අප්පමත්තිකාය සීමන්තරිකාය වඩ්ඪනකා රුක්ඛාදයො න වට්ටන්ති එව. එත්ථ ච උපරි දිස්සමානබන්ධසාබ්බාදිපවෙසෙ එව සඤ්ඤාදොසස්ස සබ්බන්තං දස්සිතත්තා අදිස්සමානානං මූලානං පවෙසෙපි භූමිගතිකත්තා දොසො නත්ථීති සිජ්ඣති. සථෙ පන මූලානිපි දිස්සමානානෙව පවිසන්ති, සඤ්ඤාකරොව. පබ්බතපාසාණා පන දිස්සමානාපි භූමිගතිකා එව. යදි පන බන්ධනකාලෙ එව එකො පුලරුක්ඛො උභයමිපි සීමං ආහව්ව තිට්ඨති, පච්ඡා බද්ධා අසීමා හොතීති දට්ඨබ්බං.

සීමාසඤ්ඤාන්ති සීමාසම්භෙදං. යං පන සාරත්ථදීපනියං චුත්තං “සීමාසඤ්ඤා කරොතීති වඩ්ඪිත්වා සීමප්පදෙසං පට්ටියෙ ද්විත්තං සීමානං

ගතට්ඨානස්ස දුට්ඨ්ඤ්ඤායාත්තා චුත්ත”න්ති (සාරත්ථ. ටී. මහාවග්ග 3.148), තං න යුත්තං ගාමසීමායපි සහ සඬ්ඤ්ඤා කරොතීති වත්තබ්බතො. තත්ථාපි හි නිමිත්තෙ වඩ්ඪිතෙ ගාමසීමාබද්ධසීමානං ගතට්ඨානං දුට්ඨ්ඤ්ඤායාමෙව හොති, තත්ථ පන අවත්වා ද්විත්තං බද්ධසීමානමෙව සඬ්ඤ්ඤා චුත්තත්තා යථාචුත්තසම්බද්ධදොසොව සඬ්ඤ්ඤා-සද්දෙන චුත්තොති ගහෙතබ්බං. පාළියං පන නිදානවසෙන “යෙසං, හික්ඛවෙ, සීමා පච්ඡා සම්මතා, තෙසං තං කම්මං අධම්මික”න්තිආදිනා (මහාව. 148) පච්ඡා සම්මතාය අසීමත්තෙ චුත්තෙපි ද්විසු ගාමසීමාසු යත්වා ද්විහි සඬ්ඤ්ඤා සම්බෙදං වා අජ්ඣොත්ථරණං වා කත්වා සීමන්තරිකං අට්ඨපෙත්වා වා රුක්ඛපාරොහාදිසම්බන්ධං අවියොපෙත්වා වා එකස්මිං බණ්ණ කම්මවාචානිට්ඨාපනවසෙන එකතො සම්මතානං ද්විත්තං සීමානම්පි අසීමතා පකාසිතාති වෙදිතබ්බං.

ගාමසීමාදිකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

උපොසථහෙදාදිකථාවණ්ණනා

149. අධම්මෙන වග්ගන්ති එත්ථ එකසීමාය වතුසු හික්ඛුසු විජ්ජමානෙසු පාතිමොක්ඛද්දෙසොව අනුඤ්ඤාතො, තීසු, ද්විසු ව පාරිසුද්ධිඋපොසථොව. ඉධ පන තථා අකතත්තා “අධම්මෙනා”ති චුත්තං. යස්මා පන ඡන්දපාරිසුද්ධි සඬ්ඤ්ඤා එව ආගච්ඡති, න ගණ්ණ, න පුග්ගලෙ, තස්මා “වග්ග”න්ති චුත්තන්ති.

සචෙ පන ද්වෙ සඬ්ඤ්ඤා එකසීමාය අඤ්ඤාමඤ්ඤා ඡන්දං ආහරිත්වා එකස්මිං බණ්ණ විසුං සඬ්ඤ්ඤා කම්මං කරොන්ති, එත්ථ කථන්ති? කෙච් පනෙතං වට්ටතීති වදන්ති, තං න ගහෙතබ්බං වග්ගකම්මත්තා. කම්මං කරොන්තානාඤ්ඤා ඡන්දපාරිසුද්ධි අඤ්ඤාත්ථ න ගච්ඡති තථා වචනාභාවා, විසුං විසුං කම්මකරණත්ථමෙව සීමාය අනුඤ්ඤාතත්තා චාති ගහෙතබ්බං. විහාරසීමායං පන සඬ්ඤ්ඤා විජ්ජමානෙපි කෙනච් පච්චයෙන ඛන්ධසීමායං තීසු, ද්විසු වා පාරිසුද්ධිඋපොසථං කරොන්තෙසු කම්මං ධම්මෙන සමග්ගමෙව හින්තසීමට්ඨත්තාති දට්ඨබ්බං.

උපොසථහෙදාදිකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පාතිමොක්ඛද්දෙසකථාවණ්ණනා

150. එවමෙනං ධාරයාමීති. සුතා ඛො පනායස්මන්තෙහිති එත්ථ “එවමෙනං ධාරයාමී”ති වත්වා “උද්දිට්ඨං ඛො ආයස්මන්තො නිදානං, සුතා ඛො පනායස්මන්තෙහි වත්තාරො පාරාජිකා ධම්මා”තිආදිනා වත්තබ්බං.

මාතිකාටියකථායම්පි (කඩ්ඛා. අට්ඨ. නිදානවණ්ණනා) එවමෙව චුත්තං. සුතෙනාති සුතපදෙන.

සවරහයන්ති වනවරකභයං. තෙනාහ “අට්ඨමනුස්සභය”න්ති. නිදානුද්දෙසෙ අනිට්ඨිතෙ පාතිමොක්ඛං නිද්දිට්ඨං නාම න භොතිති ආහ “දුතියාදීසු උද්දෙසෙසු”තිආදි. තිහිපි විධිහිති ඔසාරණකථනසරහඤ්ඤෙහි. එත්ථ ව අත්ථං භණ්ණකාමතාය වා භණ්ණාපෙතුකාමතාය වා සුත්තස්ස ඔසාරණං ඔසාරණං නාම. තස්සෙව අත්ථප්පකාසනා කථනං නාම. කෙවලං පාඨස්සෙව සරෙන භණ්ණං සරහඤ්ඤං නාම. සජ්ඣායං අධිට්ඨහිත්වාති “සජ්ඣායං කරොමි”ති චිත්තං උප්පාදෙත්වා. ඔසාරෙත්වා පන කථෙත්තෙනාති සයමෙව පාඨං වත්වා පච්ඡා අත්ථං කථෙත්තෙන.

පාතිමොක්ඛුද්දෙසකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අධම්මකම්මපටික්කොසනාදිකථාවණ්ණනා

155. නවවිධන්ති සඛිසගණපුග්ගලෙසු තයො, සුත්තුද්දෙසපාරිසුද්ධිඅධිට්ඨානවසෙන තයො, වාතුද්දසිපන්තරසිසාමග්ගිවසෙන තයොති නවවිධං. චතුබ්බිධන්ති අධම්මෙනවග්ගාදි චතුබ්බිධං. දූවිධන්ති හික්ඛුහික්ඛුනිපාතිමොක්ඛවසෙන දූවිධං පාතිමොක්ඛං. නවවිධන්ති හික්ඛුනං පඤ්ච, හික්ඛුනීනං චත්තාරොති නවවිධං පාතිමොක්ඛුද්දෙසං.

අධම්මකම්මපටික්කොසනාදිකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පක්ඛගණනාදිඋග්ගභණ්ණානුජානනකථාදිවණ්ණනා

156. කතිමිති තිපි-සද්දාපෙක්ඛං ඉත්ථිලිඛිගං දට්ඨබ්බං.

163. උතුචස්සෙයෙවාති හෙමන්තගිම්හෙසුයෙව.

164. විඤ්ඤාපෙතීති එත්ථ මනසා වින්තෙත්වා කායවිකාරකරණමෙව විඤ්ඤාපනන්ති දට්ඨබ්බං. පාළියං අඤ්ඤස්ස දාතබ්බා පාරිසුද්ධිති පාරිසුද්ධිදායකෙන පුන අඤ්ඤස්ස හික්ඛුනො සන්තිකෙ දාතබ්බා. “භුතංයෙව වා සාමණෙරභාවං ආරොචෙති”ති චුත්තත්තා උභනවිසතිවස්සකාලෙ උපසම්පන්නස්ස, අන්තිමවත්ථුඅජ්ඣාපන්නසික්ඛාපච්චක්ඛාතාදීනං වා යාව හික්ඛුපටිඤ්ඤා චත්තති, තාව තෙහි ආහටාපි ඡන්දපාරිසුද්ධි ආගච්ඡති. යදා පන තෙ අත්තනො සාමණෙරාදිභාවං පටිජානන්ති, තතො පට්ඨායෙව නාගච්ඡතීති දස්සිතන්ති

දට්ඨබ්බං. පාළියමිති හි “දින්නාය පාරිසුද්ධියා සඤ්ඤාපත්තො විබ්භමති...පෙ.... පණ්ඩකො පටිජානාති. තිරච්ඡානගතො පටිජානාති. උභතොඛ්‍යාඤ්ඤාපත්තො පටිජානාති, ආහවා හොති පාරිසුද්ධි”ති වුත්තත්තා පණ්ඩකාදිනමිති හික්ඛුපටිඤ්ඤාය වත්තමානකාලෙසු ඡන්දපාරිසුද්ධියා ආගමනං සිද්ධමෙව. තෙනාහ “එස නයො සබ්බත්ථා”ති. උම්මත්තකඛිත්තචිත්තවේදනාට්ටානං පන පකතත්තා අන්තරාමග්ගෙ උම්මත්තකාදිභාවෙ පටිඤ්ඤාතෙපි තෙසං සඤ්ඤාපත්තමත්තෙනෙව ඡන්දාදි ආගච්ඡතිති දට්ඨබ්බං.

“හික්ඛුනං හත්ථපාස”න්ති ඉමිනා ගණපුග්ගලෙසු ඡන්දපාරිසුද්ධියා අනාගමනං දස්සෙති. “සඤ්ඤාපත්තො”ති හි පාළියං වුත්තං. බිළාලසඤ්ඤාපාරිසුද්ධිති බිළාලගීවාය ඛන්ධනසඤ්ඤාපාරිසුද්ධි නාම, යථා සඤ්ඤාපාරිසුද්ධි නිළාලෙ ආගච්ඡන්තෙ එව ආගච්ඡති, න අනාගච්ඡන්තෙ තප්පට්ඨිකත්තා, එවමයං පාරිසුද්ධිපිති අත්ථො. අථ වා යථා සඤ්ඤාපාරිසුද්ධියා පට්ඨමවලයං දුතියවලයං පාපුණාති, න තතියවලයං, එවමයමිති අධිප්පායො. උපලක්ඛණමත්තඤ්ඤාවත්ථ බිළාල-ග්ගහණං දට්ඨබ්බං.

පක්ඛගණනාදිඋග්ගහණානුජානනකථාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඡන්දදානකථාදිවණ්ණනා

165. පාළියං “සන්ති සඤ්ඤාස සරණියානී”ති වත්තබ්බෙ වචනවිපල්ලාසෙන “කරණිය”න්ති වුත්තං.

167. “තස්ස සම්මුතිදානකිව්චං නත්ථි”ති ඉදං පාළියං එකදා සරන්තස්සෙව සම්මුතිදානස්ස වුත්තත්තා එකදා අසරන්තස්ස සම්මුතිඅභාවෙපි තස්ස අනාගමනං වග්ගකම්මාය න හොතීති වුත්තං. කෙච්ඡ පන “සොපි හත්ථපාසෙව ආනෙතබ්බො”ති වදන්ති, තං න ගහෙතබ්බං.

168. සඤ්ඤාසන්තිපාතතො පට්ඨමං කාතබ්බං පුබ්බකරණං. සඤ්ඤාසන්තිපාතෙ කාතබ්බං පුබ්බකිව්චන්ති දට්ඨබ්බං. පාළියං නො වෙ අධිට්ඨගෙය්‍ය, ආපත්ති දුක්ඛට්ඨසාති එත්ථ අසඤ්චිච්ච අසතියා අනාපත්ති. යථා වෙන්ථ, එවං උපරිපි. යත්ථ පන අචිත්තකාපත්ති අත්ථි, තත්ථ වක්ඛාම.

169. “පඤ්ඤත්තං හොති”ති ඉමිනා “න සාපත්තිකෙන උපොසථො කාතබ්බො”ති විසුං පටික්ඛෙපාභාවෙපි යථාවුත්තසුත්තසාමත්ථියතො පඤ්ඤත්තමෙවාති දස්සෙති. ඉමිනා එව නයෙන –

“අට්ඨානමෙතං, භික්ඛවෙ, අනවකාසො යං තථාගතො අපරිසුද්ධාය පරිසාය උපොසථං කරොයා, පාතිමොක්ඛං උද්දිසෙය්‍යා” ති (චූළව. 386; අ. නි. 8.20; උදා. 45) –

ආදිසුත්තනයතො ව අලජ්ජීහිපි සද්ධිං උපොසථකරණමිපි පටික්ඛිත්තමෙව අලජ්ජීනිග්ගහත්ථත්තා සබ්බසික්ඛාපදානන්ති දට්ඨබ්බං. “පාරිසුද්ධිදානපඤ්ඤාපනෙනා” ති ඉමිනා සාපත්තිකෙන පාරිසුද්ධිපි න දාතබ්බාති දීපිතං හොති. උභොපි දුක්ඛටන්ති එත්ථ සභාගාපත්තිභාවං අජානිත්වා කෙවලං ආපත්තිනාමෙනෙව දෙසෙන්තස්ස පටිග්ගණ්හන්තස්ස අවිත්තකමෙව දුක්ඛටං හොතීති වදන්ති. යථා සඬ්ඝො සභාගාපත්තිං ආපන්නො ඤත්තිං යපෙත්වා උපොසථං කාතුං ලහති, එවං තයොපි “සුණන්තු මෙ, ආයස්මන්තා, ඉමෙ භික්ඛු සභාගං ආපත්තිං ආපන්නා” ති ආදිනා චුත්තනයානුසාරෙනෙව ගණඤත්තිං යපෙත්වා ද්විහි අඤ්ඤමඤ්ඤං ආරොචෙත්වා උපොසථං කාතුං වට්ටති. එකෙන පන සාපත්තිකෙන දුරං ගන්ත්වාපි පටිකාතුමෙව වට්ටති, අසම්පාපුණන්තෙන “භික්ඛුං ලහිත්වා පටිකරිස්සාමි” ති උපොසථො කාතබ්බො, පටිකරිත්වා ව පුන උපොසථො කත්තබ්බො.

ජන්දදානකථාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අනාපත්තිපන්නරසකාදිකථාවණ්ණනා

172. කෙනච්ච 63 කරණියෙන ගන්ත්වාති සීමාපරිච්ඡෙදතො බහිභූතං ගාමං වා අරඤ්ඤං වා ගන්ත්වාති අත්ථො. එතෙනෙව උපොසථඤ්ඤත්තියා යපනකාලෙ සමග්ගා එව තෙ ඤ්ඤත්තිං යපෙසුන්ති සිද්ධං. තෙනෙව පාළියං “උද්දිට්ඨං සුඋද්දිට්ඨ”න්ති සබ්බපන්නරසකෙසුපි චුත්තං. වග්ගා සමග්ගසඤ්ඤිතොති ආදි පන ඤ්ඤත්තියා නිට්ඨිතාය “කිං සඬ්ඝස්ස පුබ්බකිච්ච”න්ති ආදීනං (මහාව. 134) වචනක්ඛණෙ බහිගතානං භික්ඛූනං සීමාය පටිට්ඨත්තා භික්ඛු තස්මිං ඛණෙ වග්ගා හොන්තීති චුත්තං. තෙනාහ “තෙසං සීමං ඔක්කන්තත්තා වග්ගා” ති ආදි, එතෙන පාරාජිකුද්දෙසාදික්ඛණෙපි වග්ගසඤ්ඤිතං උද්දිසන්නානං ආපත්ති එව, ඤ්ඤත්තියා පන පුබ්බෙ නිට්ඨිතත්තා කම්මකොපො නත්ථිති දස්සිතමෙව හොති. එවං උපරිපි සබ්බවාරෙසු අධිප්පායො වෙදිතබ්බො.

එත්ථ ව පාළියං “සබ්බාය චුට්ඨිතාය...පෙ....තෙසං සන්නිකෙ පාරිසුද්ධි ආරොචෙතබ්බා” ති (මහාව. 174) චුත්තත්තා බහිසීමාගතාය පරිසාය තෙසු

යස්ස කස්සවි සන්තිකෙ අනධිට්ඨිතෙහි පාරිසුද්ධිං ආරොචෙතුං වට්ටතීති වදන්ති.

අනාපත්තිපන්නරසකාදිකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ලිඬගාදිදස්සනකථාදිවණ්ණනා

179. අඤ්ඤාතකං නාම අදිට්ඨපුබ්බන්ති ආහ “අඤ්ඤෙසං සන්තක”න්ති. අඤ්ඤෙසන්ති අත්තනා අදිට්ඨපුබ්බානං. නානාසංවාසකභාවන්ති ලද්ධිනානාසංවාසකභාවං.

180. පාළියං අභිචිතරන්ති සමානසංවාසකාභාවං නිව්ඡින්නන්ති.

181. උපොසථකාරකාති සඬ්ඝුපොසථකාරකා. තෙනෙව “අඤ්ඤත්‍ර සඬ්ඝෙනා”ති චුත්තං. සඬ්ඝුපොසථට්ඨානතො හි ගච්ඡන්තෙන අත්තවතුත්ථෙතෙව ගන්තබ්බං, තිණ්ණං භික්ඛුනං නිසින්නට්ඨානතො පන ගච්ඡන්තෙන එකෙන භික්ඛුනාපි සහ ගන්තුමපි වට්ටති. පාළියං “අභික්ඛුකො ආවාසො”ති ඉදං නිදස්සනමත්තං, සඬ්ඝුපොසථට්ඨානතො ගණපුග්ගලෙහි සභික්ඛුකොපි ආවාසො න ගන්තබ්බො “අඤ්ඤත්‍ර සඬ්ඝෙනා”ති චුත්තත්තාති වදන්ති. උපොසථං කරොන්තීති සඬ්ඝුපොසථං වා ගණුපොසථං වා. “තස්ස සන්තික”න්ති ඉදං ගණුපොසථට්ඨානතො ගච්ඡන්තං සන්ධාය චුත්තං, අඤ්ඤා “සබ්බන්තිමෙන පරිවිජේදෙන අත්තවතුත්ථෙන වා”ති වචනෙන විරුජ්ඣිතතො. ආරඤ්ඤකෙනාති එකචාරිනා. උපොසථන්තරායොති අත්තතො උපොසථන්තරායො.

183. පාළියං භික්ඛුනියා නිසින්නපරිසායාතිආදීසු භික්ඛුනියාතිආදි කරණත්ථෙ සාමිවචනං.

ලිඬගාදිදස්සනකථාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

උපොසථක්ඛන්ධකවණ්ණනානායො නිට්ඨිතො.

3. වස්සුපනායකක්ඛන්ධකො

වස්සුපනායකඅනුජානනකථාදිවණ්ණනා

184. වස්සුපනායකක්ඛන්ධකො අපරස්මිං දිවසෙති දුතියෙ පාටිපදදිවසෙ.

185. අඤ්ඤත්ථ අරුණං උට්ඨාපනෙන වාති සාපෙක්ඛස්ස අකරණීයෙන ගන්ත්වා අඤ්ඤත්ථ අරුණං උට්ඨාපනෙන වා. පරිභානීති ගුණපරිභානි.

187. පාළියං සත්තාහං සන්තිවත්තො කාතබ්බොති සකලං සත්තාහං බහි එව අවිතිනාමෙත්වා සත්තාහපරියොසානභූතං අරුණුට්ඨානකාලං පුන විහාරෙව සම්බන්ධවසෙන සත්තාහං විහාරෙ සන්තිවත්තං කාතබ්බං. සත්තාහපරියොසානකාලො හි ඉධ සත්තාහ-සද්දෙන වුත්තො, තදපෙක්ඛාය ව “සන්තිවත්තො”ති පුල්ලිඬගෙන වුත්තං. තිණි පරිභිනානීති භික්ඛුනීනං වච්චකුට්ඨාදීනං පටික්ඛිත්තත්තා පරිභිනානි.

189. න පලුප්පතීති අඤ්ඤෙසං අප්පගුණත්තා, මම ව මරණෙන න විනස්සති.

වස්සුපනායකඅනුජානනකථාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පහිතෙයෙවඅනුජානනකථාවණ්ණනා

199. භික්ඛුහි සද්ධිං වසනකපුරිසොති අනඤ්ඤගතිකොති දස්සෙති. ගන්තබ්බන්ති සඬ්ඝකරණීයෙන අප්පහිතෙපි ගන්තබ්බං. එත්ථ ව අනුපාසකෙහිපි සාසනභාවං ඤාතුකාමෙහි පහිතෙ තෙසං පසාදවඬ්ඪිං සම්පස්සන්තෙහිපි සත්තාහකරණීයෙන ගන්තුං වට්ටතීති ගහෙතබ්බං.

රත්තිවිෂේදවිනිවිෂයොති සත්තාහකරණීයෙන ගන්ත්වා බහිද්ධා අරුණුට්ඨාපනසඬ්ඛාතස්ස රත්තිවිෂේදස්ස විනිවිෂයො. ගන්තුං වට්ටතීති අන්තොඋපචාරසීමායං ධීතෙනෙව සත්තාහකරණීයනිමිත්තං සල්ලක්ඛෙත්වා ඉමිනා නිමිත්තෙන ගන්ත්වා “අන්තොසත්තාහෙ ආගච්ඡිස්සාමි”ති ආභොගං කත්වා ගන්තුං වට්ටති. පුරිමක්ඛණෙ ආභොගං කත්වා ගමනක්ඛණෙ විස්සරිත්වා ගතෙපි දොසො නත්ථි “සකරණීයො පක්කමති”ති (මහාව. 207) වුත්තත්තා. සබ්බථා පන ආභොගං අකත්වා ගතස්ස වස්සවිෂේදොති වදන්ති. යො පන සත්තාහකරණීයනිමිත්තාභාවෙපි “සත්තාහබ්හන්තරෙ ආගමිස්සාමි”ති ආභොගං කත්වා ගන්ත්වා සත්තාහබ්හන්තරෙ ආගච්ඡති, තස්ස ආපත්තියෙව, වස්සවිෂේදො නත්ථි සත්තාහස්ස සන්තිවත්තත්තාති වදන්ති. වීමංසිත්වා ගහෙතබ්බං.

භණ්ඩකන්ති විවරහණ්ඩං. සම්පාපුණ්ණං න සක්කොති, වට්ටනීති තදභෙව ආගමනෙ සඋස්සාහත්තා වස්සවිජෙදො වා ආපත්ති වා න භොතීති අධිජ්ජායො. ආවරියන්ති අගිලානම්පි නිස්සයාවරියඤ්ච ධම්මාවරියඤ්ච, පගෙව උපසම්පදාවරියඋපජ්ඣායෙසු. වදන්ති, වට්ටනීති සත්තාභාතික්කමෙ ආපත්තිඅභාවං සන්ධාය වුත්තං, වස්සවිජෙදො පන භොති එව.

පහිතෙයෙව අනුජානනකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අන්තරායෙඅනාපත්තිවස්සවිජෙදකථාවණ්ණනා

200. පාළියං ගණ්ඨිංසුති ගහෙත්වා බාදිංසු. පරිපාතිංසුති පලාපෙසුං, අනුබන්ධිංසුති අත්ථො.

201. සත්තාභවාරෙන අරුණො උට්ඨාපෙතබ්බොති එත්ථ ඡදිවසාති බහිද්ධා චිතිනාමෙත්වා සත්තමෙ දිවසෙ පුරාරුණා එව අන්තොඋපවාරසීමාය පවිසිත්වා අරුණං උට්ඨාපෙත්වා පුනදිවසෙ සත්තාහං අධිට්ඨාය ගන්තබ්බන්ති අධිජ්ජායො. කෙච් පන “සත්තමෙ දිවසෙ ආගන්ත්වා අරුණං අනුට්ඨාපෙත්වා තදභෙව දිවසභාගෙපි ගන්තුං වට්ටනී”ති වදන්ති, තං න ගහෙතබ්බං “අරුණො උට්ඨාපෙතබ්බො”ති වුත්තත්තා. සත්තමෙ දිවසෙ තත්ථ අරුණුට්ඨාපනමෙව හි සන්ධාය පාළියම්පි “සත්තාහං සන්තිවත්තො කාතබ්බො”ති වුත්තං. අරුණං අනුට්ඨාපෙත්වා ගච්ඡන්තො අන්තො අජ්ජවිසිත්වා බහිද්ධාව සත්තාහං චිතිනාමෙත්තෙන සමුච්ඡින්නවස්සො එව භවිස්සති අරුණස්ස බහි එව උට්ඨාපිතත්තා. ඉතරථා “අරුණො උට්ඨාපෙතබ්බො”ති වචනං නිරත්ථකං සීයා “සත්තාභවාරෙන අන්තොවිහාරෙ පවිසිත්වා අරුණං අනුට්ඨාපෙත්වාපි ගන්තබ්බ”න්ති වත්තබ්බතො. අඤ්ඤාසු ව යානෙසු අරුණුට්ඨාපනමෙව වුවිචති. වක්ඛති හි විවරක්ඛන්ධකෙ “එකස්මිං විහාරෙ වසන්තො ඉතරස්මිං සත්තාභවාරෙන අරුණමෙව උට්ඨාපෙති”ති (මහාව. අට්ඨ. 364).

අථාපි යං තෙ වදෙය්‍යුං “සත්තමෙ දිවසෙ යදා කදාවි පවිට්ඨොන තංදිවසනිස්සිතො අතීතඅරුණො උට්ඨාපිතො නාම භොතීති ඉමමත්ථං සන්ධාය අට්ඨකථායං වුත්ත”න්ති, තං සද්දගතියාපි න සමෙති. න හි උට්ඨිතෙ අරුණෙ පච්ඡා පවිට්ඨො තස්ස පයොජකො උට්ඨාපකො භවිතුමරහති. යදි භවෙය්‍යා, වස්සං උපගන්ත්වා පනස්ස අරුණං අනුට්ඨාපෙත්වා තදභෙව සත්තාභකරණීයෙන පක්කන්තස්සාපිති එත්ථ “අරුණං අනුට්ඨාපෙත්වා”ති වචනං විරුජ්ඣෙය්‍යා, තෙනපි තංදිවසසන්තිස්සිතස්ස අරුණස්ස

උට්ඨාපිතත්තා. ආරඤ්ඤකස්සාපි හි භික්ඛුනො සායන්හසමයෙ අභිගයුත්තං අරඤ්ඤට්ඨානං ගන්ත්වා තදා එව නිවත්තන්තස්ස අරුණො උට්ඨාපිතො ධුතභිගඤ්ච විසොධිතං සියා, න චෙතං යුත්තං අරුණුග්ගමනකාලෙ එව අරුණුට්ඨාපනස්ස චුත්තත්තා. චුත්තඤ්චි “කාලස්සෙව පන නික්ඛමිත්වා අභිගයුත්තෙ යානෙ අරුණං උට්ඨාපෙතබ්බං. සචෙ අරුණුට්ඨානවෙලායං තෙසං ආබාධො වඨ්ඨති, තෙසං එව කිච්චං කාතබ්බං, න ධුතභිගවිසුද්ධිකෙන හවිතබ්බ”න්ති (විසුද්ධි. 1.31). තථා පාරිවාසිකාදීනම්පි අරුණං අනුට්ඨාපෙත්වා චත්තං නික්ඛිපන්තානං රත්තිවිජෙදො චුත්තො. “උග්ගතෙ අරුණෙ නික්ඛිපිතබ්බ”න්ති (චූළව. 97) හි චුත්තං. සහසෙය්‍යාසික්ඛාපදෙපි අනුපසම්පන්නෙහි සහ නිචුත්ථභාවපරිමොචනත්ථං. “පුරාරුණා නික්ඛමිත්වා”තිආදි චුත්තං. එවං විවරවිජ්ජවාසාදීසු ව සබ්බත්ථ රත්තිපරියොසානෙ ආගාමිඅරුණවසෙනෙව අරුණුට්ඨාපනං දස්සිතං, න අනීතාරුණවසෙන. තස්මා චුත්තනයෙනෙවත්ථ අරුණුට්ඨාපනං වෙදිතබ්බං අඤ්ඤථා වස්සවිජෙදන්තා.

යං පන වස්සං උපගතස්ස තදගෙව අරුණං අනුට්ඨාපෙත්වා සකරණීයස්ස පක්කමනවචනං, තං වස්සං උපගතකාලතො පට්ඨාය යදා කදාපි නිමිත්තෙ සති ගමනස්ස අනුඤ්ඤාතත්තා යුත්තං, න පන සත්තාහවාරෙන ගතස්ස අරුණං අනුට්ඨාපෙත්වා තදගෙව ගමනං “අරුණො උට්ඨාපෙතබ්බො”ති චුත්තත්තා එව. යථා වා “සත්තාහං අනාගතාය පචාරණාය සකරණීයො පක්කමති, ආගච්ඡෙය්‍යා වා සො, භික්ඛවෙ, භික්ඛු තං ආවාසං, න වා ආගච්ඡෙය්‍යා”තිආදිනා (මහාව. 207) පච්ඡිමසත්තාගෙ අනාගමනෙ අනුඤ්ඤාතෙපි අඤ්ඤසත්තාගෙසු න වට්ටති. එවං පඨමසත්තාගෙ අරුණං අනුට්ඨාපෙත්වා ගමනෙ අනුඤ්ඤාතෙපි තතො පරෙසු සත්තාගෙසු ආගතස්ස අරුණං අනුට්ඨාපෙත්වා ගමනං න වට්ටති නිට්ඨමෙත්ථ ගන්තබ්බං. ඉධ ආහටන්ති විහාරතො බහි ආගතට්ඨානෙ ආතීතං.

අන්තරායෙඅනාපත්තිවස්සවිජෙදකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

වජ්‍යදීප්ඵ වස්සුපගමනකථාවණ්ණනා

203. උපගන්තුං 68 න වට්ටති කුට්ඨාදීනං අභාවෙන “ඉධ වස්සං උපෙමි”ති එවං වච්ඡෙදං කත්වා උපගන්තුං න වට්ටති.

204. පාළියං පිසාවිල්ලිකාති පිසාවදාරකා. පච්ඡනද්වාරං යොජෙත්වාති සකවාට්ඨවාරං කත්වා. රුක්ඛං ඡන්දිත්වාති සුසිරට්ඨානස්ස උපරිභාගං ඡන්දිත්වා. බාණුමත්ථකෙති සුසිරබාණුමත්ථකෙ. ටඨිකිතමඤ්චො නාම දීසෙ

මඤ්චපාදෙ විජ්ඣන්වා අටනියො පවෙසෙත්වා කතො, සො හෙට්ඨපරියවසෙන පඤ්ඤත්තොපි පුරිමසදිසොව හොති, තං සුසානෙ, දෙවතායානෙ ච යපෙත්ති. චතුත්තං පාසාණානං උපරි පාසාණඵලකෙ අත්ථරිත්වා කතගෙහමිපි “ටඬිකිතමඤ්චො” ති වුවවති.

වජාදීසුවස්සුපගමනකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අධම්මිකකතිකාදිකථාවණ්ණනා

205. මහාවිභඩ්ගෙති චතුත්ථපාරාජිකවණ්ණනායං. පරතො සෙනාසනක්ඛන්ධකෙපි අධම්මිකං කතිකවත්තං ආවි භවිස්සති ඵව.

207. යස්මා නානාසීමායං ද්විසු ආවාසෙසු වස්සං උපගච්ඡන්තස්ස “දුතියෙ වසිස්සාමි” ති උපචාරතො නික්ඛන්තමත්තෙ පයමො සෙනාසනග්ගාහො පටිප්පස්සමිහති. තස්මා පාළියං “තස්ස, හික්ඛවෙ, හික්ඛුනො පුරිමිකා ච න පඤ්ඤායති” ති පයමං සෙනාසනග්ගාහං සන්ධාය වුත්තං. දුතියෙ සෙනාසනග්ගාහෙ පන පුරිමිකා පඤ්ඤායතෙව, තත්ථෙව තෙමාසං වසන්තො පුරිමවස්සංවුත්ථො ඵව හොති, තතො වා පන දුතියදිවසාදීසු “පයමසෙනාසනෙ වසිස්සාමි” ති උපචාරාතික්කමෙ පුරිමිකාපි න පඤ්ඤායතීති දට්ඨබ්බං.

208. පාළියං “සො සත්තාහං අනාගතාය පචාරණාය සකරණියො පක්කමති” ති වුත්තත්තා පචාරණාදිවසෙපි සත්තාහකරණියං විනා ගන්තුං න වට්ටතීති වෙදිතබ්බං. කොමුදියා වාතුමාසිනියාති පච්ඡිම-කත්තිකපුණ්ණමාය. සා හි තස්මිං කාලෙ කුමුදානං අත්ථිතාය කොමුදී, චතුත්තං වස්සිකමාසානං පරියොසානත්තා වාතුමාසිනීති ච වුවවති.

අධම්මිකකතිකාදිකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

වස්සුපනායිකක්ඛන්ධකවණ්ණනාන යො නිට්ඨිතො.

4. පචාරණකක්ඛන්ධකො

අභාසුචිභාරකථාදිවණ්ණනා

209. පචාරණකක්ඛන්ධකො පාළියං පිණ්ඩාය පටික්කමෙය්‍යාති පිණ්ඩාය වරින්වා පටික්කමෙය්‍ය. අවක්කාරපාතින්ති අතිරෙකපිණ්ඩපාතයපනකං එකං භාජනං. අවිසය්හන්ති උක්ඛිපිතුං අසක්කුණෙය්‍යං. විලඬිසනං උක්ඛිපනං විලඬිසො, සො එව විලඬිසකො, හත්ථෙහි විලඬිසකො හත්ථවිලඬිසකොති ආහ “හත්ථුක්ඛෙපකෙනා”ති. අථ චා විලඬිසකෙන උක්ඛෙපකෙන හත්ථෙතාතිපි අත්ථො, අඤ්ඤමඤ්ඤං සංසිඛ්ඛිතහත්ථෙහිති වුත්තං හොති.

213. සචෙ පන වුඬිඬිතරො හොතිති පචාරණදායකො භික්ඛු වුඬිඬිතරො හොති. එවඤ්ඤි තෙන තස්සත්ථාය පචාරිතං හොතිති එත්ථ එවං තෙන අප්පචාරිතොපි තස්ස සඬිසප්පත්තිමත්තෙන සඬිසපචාරණාකම්මං සමග්ගකම්මමෙව හොතිති දට්ඨබ්බං. තෙන ච භික්ඛුනාති පචාරණදායකෙන භික්ඛුනා.

234. බහුපි සමානවස්සා එකතො පචාරෙතුං ලහන්තිති එකස්මිං සංවච්ඡරෙ ලද්ධුපසම්පදතාය සමානුපසම්පන්නවස්සා සබ්බෙ එකතො පචාරෙතුං ලහන්තිති අත්ථො.

237. පාළියං මිච්ඡාදිට්ඨිති “නත්ථි දින්න”න්තිආදි (දී. නි. 1.171; ම. නි. 1.445; 2.94, 95, 225; 3.91, 116, 136; සං. නි. 3.210; ධ. ස. 1221) නයප්පවත්තා. අන්තග්ගාහිකාති සස්සතුච්ඡෙදසඬිබාතස්ස අන්තස්ස ගාහිකා. යං බො ත්වන්තිආදිසු යං පචාරණං යපෙසි, තං දිට්ඨෙත යපෙසිති තං-සද්දං අප්ඤ්ඤාහරින්වා යොජෙතබ්බං.

239. වත්ථුං පකාසෙන්නොති පුග්ගලෙ පරිසඬිකුප්පත්තියා නිමිත්තභූතං වත්ථුමත්තංයෙව සන්ධාය වුත්තං. යං පන වත්ථුං සන්ධාය “පුග්ගලො පඤ්ඤායති, න වත්ථු”ති ආහ, න තං සන්ධායෙන වුත්තං. යදි පන තස්ස භික්ඛුනො වසනට්ඨාතො පොක්ඛරණිකො මච්ඡග්ගණාදි දිස්සෙය්‍ය, තදා “වත්ථු ච පුග්ගලො ච පඤ්ඤායති”ති වත්තබ්බං භවෙය්‍ය. තෙනාහ “පුරිමනයෙනෙව වොරෙහි”තිආදි. භික්ඛුනො සරීරෙ මාලාගන්ධඤ්ච අරිට්ඨගන්ධඤ්ච දිස්වා එවං “වත්ථු ච පුග්ගලො ච පඤ්ඤායති”ති වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං.

අභාසුචිභාරකථාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

භණ්ඩනකාරකවත්ථුකථාවණ්ණනා

240. ද්වෙ වාතුද්දසිකා භොන්තීති තතියපක්ඛෙ වාතුද්දසියා සද්ධිං ද්වෙ වාතුද්දසිකා භොන්තී. “භණ්ඩනකාරකානං තෙරසෙ වා වාතුද්දසෙ වා ඉමෙ පන්තරසිපචාරණං පචාරෙස්සන්ති” ති ඉමිනා යථාසකං උපොසථකරණදිවසතො පටියාය භික්ඛූනං වාතුද්දසිපන්තරසිවොභාරො, න චන්දගතිසිද්ධියා තිටියා වසෙනාති දස්සෙති. කිඤ්චාපි එවං “අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, රාජුනං අනුවත්තිතු”න්ති (මහාව. 186) වචනතො පනෙත්ථ ලොකියානං තිටීං අනුවත්තන්තෙහිපි අත්තනො උපොසථක්කමෙන වාතුද්දසිං පන්තරසිං වා, පන්තරසිං වාතුද්දසිං වා කරොන්තෙහෙව අනුවත්තිතබ්බං, න පන සොළසමදිවසං වා තෙරසමදිවසං වා උපොසථදිවසං කරොන්තෙහි. තෙනෙව පාළියමිපි “ද්වෙ තයො උපොසථෙ වාතුද්දසිකෙ කාතු”න්ති චුත්තං. අඤ්ඤා ද්වාදසියං, තෙරසියං වා උපොසථො කාතබ්බොති වත්තබ්බතො. “සකිං පක්ඛස්ස වාතුද්දසෙ, පන්තරසෙ වා”තිආදිවචනමිපි උපචුත්ථක්කමෙනෙව චුත්තං, න තිටීක්කමෙනාති ගහෙතබ්බං.

භණ්ඩනකාරකවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පචාරණාසඬගහකථාවණ්ණනා

241. “පචාරෙත්වා පන අත්තරාපි වාරිකං පක්කමීතුං ලහන්ති” ති ඉමිනා පචාරණාසඬගහෙ කතෙ අත්තරා පක්කමීතුකාමා සඬසං සන්තිපාතාපෙත්වා පචාරෙතුං ලහන්තීති දස්සෙති.

පචාරණාසඬගහකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පචාරණාකක්ඛන්ධකවණ්ණනාන යො නිට්ඨිතො.

5. වම්මක්ඛන්ධකො

සොණකොළිවිසකථාදිවණ්ණනා

242. වම්මක්ඛන්ධකො උණ්ණපාවාරණන්ති උභතො ලොමානි උට්ඨාපෙත්වා කතං උණ්ණමයං පාවාරණං, උභතො කප්පාසපිටුං උට්ඨාපෙත්වා විතපාවාරොපි අත්ථි, තතො නිවත්තනත්ථං “උණ්ණපාවාරණ”න්ති වුත්තං.

අඬිඬවන්දපාසාණෙනි සොපානමුලෙ උපඬිඬං අන්තො පවෙසෙත්වා යපිතෙ අඬිඬපාසාණෙ. පාළියං විහාරපච්ඡායායන්ති විහාරපච්චන්තෙ ඡායාය, විහාරස්ස වඬිඬමානච්ඡායායන්තිපි වදන්ති.

243. හොගානි උපයොගත්ථෙ පච්චත්තවචනං. අව්වායතානි අතිආයතා බරමුච්ඡනා. සරවතීති මධුරසරසංයුත්තා. අතිසිථිලා මන්දමුච්ඡනා. විරියසමටන්ති විරියසම්පයුත්තසමටං. තත්ථ ච නිමිත්තං ගණ්හානීති තස්මිඤ්ච සමභාවෙ සති යං ආදාසෙ මුඛනිමිත්තං විය නිමිත්තං උප්පජ්ජති, තං සමට්ඨනිමිත්තං, විපස්සනානිමිත්තං, මග්ගනිමිත්තං, ඵලනිමිත්තඤ්ච ගණ්හානි නිබ්බත්තෙහීති, ඵලමස්ස අරහත්තපරියොසානං කම්මට්ඨානං කථිතං.

244. ඡයානානීති ඡ කාරණානි. අධිමුත්තොති පටිච්ඡේක්ඛිත්වා යීතො. නෙක්ඛම්මාධිමුත්තොතිආදි සබ්බං අරහත්තවසෙන වුත්තං. අරහත්තඤ්ඤි සබ්බකිලෙසෙහි නික්ඛන්තත්තා නෙක්ඛම්මං, තෙහෙව ච පටිච්ඡත්තත්තා පච්චෙකො, ඛ්‍යාපජ්ජාභාවතො අඛ්‍යාපජ්ජං, උපාදානස්ස ඛ්‍යන්තෙ උප්පන්නත්තා උපාදානක්ඛයො, තණ්හක්ඛයන්තෙ උප්පන්නත්තා තණ්හක්ඛයො, සම්මොහාභාවතො අසම්මොහොති ච වුච්චති.

කෙවලං සද්ධාමත්තකන්ති කෙවලං පටිච්චෙධපඤ්ඤාය අසම්මිස්සං සද්ධාමත්තකං. පටිච්චයන්ති පුනප්පුනං කරණෙන වඩ්ඪිං. විතරාගත්තානි මග්ගපටිච්චෙධෙන රාගස්ස විගතත්තා ඵල නෙක්ඛම්මසඬ්ඛාතං අරහත්තං පටිච්ඡේක්ඛිත්වා සච්ඡිකත්වා යීතො හොති. සෙසපදෙසුපි ඵසෙව නයො. පච්චෙකාධිමුත්තොති “පච්චෙකෙ අධිමුත්තො අහ”න්ති ඵලං අරහත්තං ඛ්‍යාකරොතීති අත්ථො.

සීලබ්බතපරාමාසන්ති සීලඤ්ච වතඤ්ච පරාමසිත්වා ගහිතග්ගහණමත්තං. සාරතො පච්චාගච්ඡන්තොති සාරභාවෙන ජානන්තො. අඛ්‍යාපජ්ජාධිමුත්තොති අඛ්‍යාපජ්ජං අරහත්තං ඛ්‍යාකරොති.

අමිස්සිකතන්ති අමිස්සකතං. කිලෙසා හි ආරම්මණෙන සද්ධිං විත්තං මිස්සං කරොන්ති, තෙසං අභාවා අමිස්සිකතං. භුසා වාතචුට්ඨිති බලවචාතක්ඛන්ධො.

උපාදානක්ඛයස්ස වාති උපයොගත්ථෙ සාමිවචනං. දිස්වා ආයතනුප්පාදන්ති චක්ඛාදිආයතනානං උප්පාදඤ්ච වයඤ්ච දිස්වා. විත්තං විමුච්චති ඉමාය විපස්සනාපටිපත්තියා ඵලසමාපත්තිවසෙන විත්තං විමුච්චති.

සොණකොළිවිසකථාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

දිගුණාදිඋපාහනපටික්ඛෙපකථාවණ්ණනා

245. සකටවාහෙති ද්විති සකටෙහි පරිච්ඡින්නො වාහෙ. “වාහෙ”ති බහුවචනස්ස හිරඤ්ඤවිසෙසනත්තෙපි සාමඤ්ඤාපෙක්ඛාය “හිරඤ්ඤ”න්ති එකචචනං කතං.

246. අද්දාරිට්ඨකවණ්ණනා අල්ලාරිට්ඨඵලවණ්ණනා, තිත්තකාකපක්ඛවණ්ණනාපි වදන්ති. රජනන්ති උපලිත්තං නීලාදිවණ්ණං සන්ධාය චුත්තං. තෙනාහ “වොළකෙන පුඤ්ජීත්වා”ති. තඤ්චි තථා පුඤ්ජීතෙ විගච්ඡති. යං පන වම්මස්ස දුග්ගන්ධාපනයනත්ථං කාළරත්තාදිරජනෙහි රඤ්ජිතත්තා කාළරත්තාදිවණ්ණං හොති, තං වොළාදිහි අපනෙතුං න සක්කා වම්මගතිකමෙව, තස්මා තං වට්ටතිති දට්ඨබ්බං.

බල්ලකන්ති සබ්බපණ්හිපිධානවම්මං, අපරිගළනත්ථං පණ්හිඋපරිභාගෙ අපිධාය ආරොපනඛන්ධනමත්තං වට්ටති. විචිත්‍රාති සණ්ඨානතො විචිත්‍රපටා අධිප්පෙතා, න වණ්ණතො සබ්බසො අපනෙතබ්බෙසු බල්ලකාදියු පට්ටයත්තා. බිළාලසදිසමුඛත්තා මහාඋලුකා “පක්ඛිබිළාලා”ති වුච්චති, තෙසං වම්මං නාම පක්ඛිලොමමෙව.

දිගුණාදිඋපාහනපටික්ඛෙපකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අජ්ඣාරාමෙඋපාහනපටික්ඛෙපකථාදිවණ්ණනා

251. උණ්ණාහි කතපාදුකාති එත්ථ උණ්ණාමයකම්බලෙහි කතා පාදුකා සඬගය්හන්ති.

253. ගඬගාමහකිළිකායාති ගඬගාමහෙ කිළිකාය. තත්ථ හි ඉත්ථිපුරිසා යානෙහි උදකකිළං ගච්ඡන්ති. පීඨකසිවිකන්ති ඵලකාදිනා කතං පීඨකයානං.

පටපොතලිකං අන්දොලිකා. සබ්බමිපි යානං උපාහනෙනපි ගන්තුං අසමත්ථස්ස ගිලානස්ස අනුඤ්ඤාතං.

254. වාළරුපානීති ආහරිමානි වාළරුපානි. චතුරඬුගුලාධිකානීති උද්දලොමීඵකන්තලොමීහි විසෙසදස්සනං. චතුරඬුගුලතො හි ඌනානි කිර උද්දලොමීආදීසු පවිසන්ති. වානචිත්‍රො උණ්ණාමයත්ථරණොති නානාවණ්ණෙහි උණ්ණාමයසුත්තෙහි හිත්තිවිජෙදාදිවසෙන වායිත්වා කතවිත්තත්ථරණො. සනපුප්ඵකොති බහලරාගො. පකතිතුලිකාති තුලපුණ්ණා හිසි. විකතිකාති සිහරුපාදිවසෙන වානචිත්‍රාව ගස්හති. උද්දලොමීති “උහතොදසං උණ්ණාමයත්ථරණ”න්ති දීඝනිකායට්ඨකථායං වුත්තං. කොසෙය්‍යකට්ඨස්සමයන්ති කොසියසුත්තානං අන්තරා සුවණ්ණමයසුත්තානි පවෙසෙත්වා වීතං. සුවණ්ණසුත්තං කිර “කට්ඨස්සං, කසට්”න්ති ච වුච්චති. තෙනෙව “කොසෙය්‍යකසට්ඨමය”න්ති ආචරිය-ධම්මපාලත්ථෙරෙන වුත්තන්ති වදන්ති. රතනපරිසිඛිඛිතන්ති සුවණ්ණලිත්තං. සුද්ධකොසෙය්‍යන්ති රතනපරිසිඛිඛිතරහිතං.

අජිනමිගවම්මානං අතිසුබ්බමත්තා දුපට්ටතිපට්ටානි කත්වා සිඛිබන්තීති වුත්තං “අජිනප්පවෙණි”ති. රත්තවිතානෙනානි සබ්බරත්තෙන විතානෙන. යං පන නානාවණ්ණං වානචිත්තං වා ලෙපවිත්තං වා, තං වට්ටති. උහතොලොහිතකූපධානෙපි ඵසෙව නයො. “චිත්‍රං වා”ති ඉදං පන සබ්බථා කප්පියත්තා වුත්තං, න පන උහතොඋපධානෙසු අකප්පියත්තා. න හි ලොහිතක-සද්දො විත්තෙ වත්තති, පටලිග්ගහණෙනෙව විත්තකස්සපි අත්ථරණස්ස සඬිගහෙතබ්බජ්ජසඬිගතො, කාසාවං පන ලොහිතකවොහාරං න ගච්ඡති. තස්මා විතානෙපි උහතොඋපධානෙපි වට්ටති. සවෙ පමාණසුත්තන්තිආදි අඤ්ඤප්පමාණාතික්කන්තස්ස බිබ්බොහනස්ස පටික්ඛිත්තභාවදස්සනත්ථං වුත්තං, න පන උච්චාසයනමහාසයනභාවදස්සනත්ථං තථා අවුත්තත්තා. තං පන උපධානං උපොසථිකානං ගහට්ඨානං වට්ටති. උච්චාසයනමහාසයනමෙව හි තදා තෙසං න වට්ටති. දීඝනිකායට්ඨකථාදීසු කිඤ්ඤවාපි “යපෙත්වා තුලිකං සබ්බානෙව ගොනකාදීනි රතනපරිසිඛිඛිතානි වට්ටන්ති”තිආදි වුත්තං, විනයට්ඨකථායෙව කප්පියාකප්පියභාවෙ පමාණන්ති ගහෙතබ්බං.

අජ්ඣාරාමෙඋපාහනපටික්ඛෙපකථාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ගිහිවිකතානුඤ්ඤාතාදිකථාවණ්ණනා

256. අභිනිස්සායාති අපස්සාය. විසුකායිකවිජ්චන්දිතානන්ති පටිපක්ඛභූතානං දිට්ඨිවිත්තවිජ්චන්දිතානන්ති අත්ථො.

257. යතින්ද්‍රියන්ති මනින්ද්‍රියවසෙන සඤ්ඤතින්ද්‍රියං.

258. පාළියං අට්ඨකවග්ගිකානීති සුත්තනිපාතෙ (සු. නි. 772 ආදයො) අට්ඨකවග්ගභූතානි සොළස සුත්තානි. එවං චිරං අකාසිති එවං චිරකාලං පබ්බජ්ජං අනුපගන්ත්වා අගාරමජ්ඣෙ කෙන කාරණෙන වාසමකාසිති අත්ථො. සො කිර මජ්ඣිමවයෙ පබ්බජිතො, තෙන භගවා එවමාහ. එතමත්ථං විදිත්වාති කාමෙසු දිට්ඨාදීනවා විරායිත්වාපි සරාවාසෙන පක්ඛන්දන්තිති එතමත්ථං සබ්බාකාරතො විදිත්වා.

ආදීනවං ලොකෙති සඬ්ඛාරලොකෙ අනිච්චතාදිආදීනවං. නිරූපයින්ති නිබ්බානං. “අරියො න රමතී පාපෙ”ති ඉමස්ස හෙතුමාහ “පාපෙ න රමතී සුචී”ති. තත්ථ සුචීති විසුද්ධපුග්ගලො.

259. කාළසීහොති කාළමුඛවානරජාති. වම්මං න වට්ටතීති නිසිදනත්ථරණං කාතුං න වට්ටති, භූමත්ථරණාදිවසෙන සෙනාසනපරිභොගො වට්ටතෙව.

ගිහිවිකතානුඤ්ඤාතාදිකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

වම්මක්ඛන්ධකවණ්ණනාන යො නිට්ඨිතො.

6. භෙසජ්ජක්ඛන්ධකො

පඤ්චභෙසජ්ජාදිකථාවණ්ණනා

260. භෙසජ්ජක්ඛන්ධකෙ පිත්තං කොට්ඨබ්භන්තරගතං භොතීති බහිසරීරෙ ඛ්‍යාපෙත්වා යීතං අබද්ධපිත්තං කොට්ඨබ්භන්තරගතං භොති, තෙන පිත්තං කුපිතං භොතීති අධිජ්ජායො.

261-2. පාළියං නච්ඡාදෙන්තීති රූචිං න උජ්ජාදෙන්ති. සුසුකාති සමුද්දෙ එකා මච්ඡජාති, කුම්භිලාතිපි වදන්ති. සංසට්ඨන්ති පරිස්සාවිතං.

263. පිට්ඨෙහීති පිසිතෙහි. කසාවෙහීති තවාදීති උදකෙ තාපෙත්වා ගහිතඌසරෙහි. උබ්භිදන්ති ඌසරපංසුමයං. ලොණබ්බ්ලන්ති ලොණවිසෙසො.

264-5. ජකණන්ති ගොමයං. පාකතිකචුණ්ණන්ති අපක්කකසාවචුණ්ණං, ගන්ධචුණ්ණං පන න වට්ටති. පාළියං චුණ්ණවාලිනීන්ති උදුක්ඛලෙ කොට්ටිතචුණ්ණපරිස්සාවනිං. සුවණ්ණගෙරුකොති සුවණ්ණතුත්ථාදි. පාළියං අඤ්ජනුපපිසනන්ති අඤ්ජනෙ උපනෙතුං පිසිතබ්බභෙසජ්ජං.

267-9. කබලිකාති උපනාභභෙසජ්ජං. සරදින්තකාබාධො නාම සරණියා දින්තවසිකරණභෙසජ්ජසමුට්ඨිතආබාධො. තාය ඡාරිකාය පග්ගරිතං බාරොදකන්ති පරිස්සාවනෙ තච්ඡාරිකං පක්ඛිපිත්වා උදකෙ අභිසිඤ්චිතෙ තතො ඡාරිකතො හෙට්ඨා පග්ගරිතං බාරොදකං. පාළියං අකට්ඨසෙනාති අනභිසඬ්ඛිතෙන මුග්ගයුසෙන. කටාකටෙනාති මුග්ගෙ පචිත්වා අවාලෙන්වා පරිස්සාවිතෙන මුග්ගයුසෙනාති වදන්ති.

පඤ්චභෙසජ්ජාදිකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ගුලාදිඅනුජානනකථාවණ්ණනා

272-4. ගුලකරණන්ති උච්ඡුසාලං. අවිස්සත්ථාති සාසඬ්ඛකා.

276. අජ්ජමත්තකෙපි වාරෙන්තීති අජ්ජමත්තකෙ දින්තෙ දායකානං පිළාති පටික්ඛිපන්ති. පටිසඬ්ඛාපිති එත්තකෙනපි යාපෙතුං සක්කා, “අවසෙසං අඤ්ඤෙසං භොතු” ති සල්ලක්ඛෙන්වාපි පටික්ඛිපන්ති.

279. වත්ථිපිළනන්ති යථා වත්ථිගතතෙලාදි අන්තොසරීරෙ ආරොහන්ති, එවං හත්ථොන වත්ථිමද්දනං. සම්බාධෙ සත්ථකම්මවත්ථිකම්මානමෙව පටික්ඛිත්තත්තා දහනකම්මං වට්ටති එව.

ගුලාදිඅනුජානනකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

යාගුමධුගොළකාදිකථාවණ්ණනා

282-3. පාළියං දසස්ස යානානීති අස්ස පටිග්ගාහකස්ස දස යානානි කාරණානි ධම්මෙනානි අත්ථො. අනුප්පවෙච්ඡනීති දෙනි. වාතඤ්ච ඛාපනෙතීති සම්බන්ධො, වාතඤ්ච අනුලොමෙතීති අත්ථො. සග්ගා තෙ ආරද්ධාති තයා දෙවලොකා ආරාධිතා.

යාගුමධුගොළකාදිකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පාටලිගාමවත්ථුකථාවණ්ණනා

286. පාටලිගාමෙ නගරං මාපෙන්නීති පාටලිගාමස්ස සමීපෙ තස්සෙව ගාමබ්බේතභූතෙ මහන්තෙ අරඤ්ඤප්පදෙසෙ පාටලිපුත්තං නාම නගරං මාපෙන්නි. යාවතා අරියං ආයතනන්ති යත්තකං අරියමනුස්සානං ඔසරණට්ඨානං. යාවතා වණිජ්ජපොති යත්තකං වාණිජානං භණ්ඩවික්කිණනට්ඨානං, වසනට්ඨානං වා, ඉදං තෙසං සබ්බෙසං අග්ගනගරං භවිස්සතීති අත්ථො. පුට්ඨෙදනන්ති සකට්ඨිනී නානාදෙසතො ආභටානං භණ්ඩපුටානං වික්කිණනත්ථාය මොචනට්ඨානං. සරන්ති තළාකාදියුපි චත්තති, තත්තිචත්තනත්ථං “සරන්ති ඉධ නදී අධිජ්ජෙතා” ති චුත්තං සරති සන්දතීති කත්වා. විනා එව කුල්ලෙන තිණ්ණාති ඉදං අප්පමත්තකඋදකම්පි අචුසිත්වා විනා කුල්ලෙන පාරජ්ජත්තා.

පාටලිගාමවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

කොට්ඨාමෙසච්චකථාවණ්ණනා

287. පාළියං සන්ධාවිතන්ති භවතො භවං පටිසන්ධිග්ගහණවසෙන සන්ධාවනං කතං. සංසරිතන්ති තස්සෙව වෙච්චනං. මමඤ්චෙව තුම්භාකඤ්චාති මයා ච තුම්භෙහි ච, සාමිවසෙතෙව චා මම ච තුම්භාකඤ්ච සන්ධාවනං අහොසිති අත්ථො ගහෙතබ්බො. සංසරිතන්ති සංසරි. භවතණ්හා එව භවතො භවං නෙතීති භවනෙත්තීති චුත්තා.

289. “නිලා භොන්ති” ති චුත්තමෙවත්ථං විවරිතුං “නිලවණ්ණා” තිආදි චුත්තං. නිලවණ්ණාති නිලවිලෙපනා. එස නයො සබ්බත්ථං. පටිච්චට්ටෙසිති පහරි. අම්බකායාති අම්බාය. උපචාරවචනඤ්ඤෙතං, මාතූගාමෙනාති අත්ථො. උපසංහරට්ඨාති උපනෙථ, “ර්දිසා තාවතිංසා” ති පරිකප්පෙට්ඨාති අත්ථො. ඉදඤ්ච භික්ඛූනං සංවෙගජනනත්ථං චුත්තං, න නිමිත්තග්ගාහත්ථං.

ලිච්ඡවිරාජානො හි සබ්බෙ න විරස්සෙව අජාතස්ත්තුනා විනාසං පාපුණ්ණස්සන්ති.

කොට්ඨාගමෙසච්චකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සීහසෙනාපතිවත්ථුආදිකථාවණ්ණනා

290. සන්ධාගාරෙති රාජකිව්චස්ස සන්ධාරණත්ථාය නිච්ඡිද්දං කත්වා විචාරණත්ථාය කතමහාසභාය. ගමිකාභිසංඛාරොති ගමනෙ වායාමො. ධම්මස්ස ච අනුධම්මන්ති තුම්හෙහි චුත්තස්ස කාරණස්ස අනුකාරණං, තුම්හෙහි චුත්තස්ස අත්ථස්ස අනුරූපමෙවාති අධිප්පායො. සහධම්මිකො වාදානුවාදොති පරෙහි චුත්තකාරණෙන සකාරණො භුත්වා තුම්හාකං වාදො වා ඉතො පරං තස්ස අනුවාදො වා. කොච්ඡි අප්පමත්තකොපි ගාරය්හං යානං න ආගච්ඡන්ති කිං තව වාදෙ ගාරය්හකාරණං නත්ථිති චුත්තං හොති.

293. අනුච්චිකාරන්ති අනුච්චිතාකාරං. රතනත්තයස්ස සරණගමනාදිකිරියං කරොති. සහසා කත්වා මා පච්ඡා විප්පට්ඨාරි අහොසිති අත්ථො. පටාකං පරිහරෙය්සුන්ති ධජපටාකං උක්ඛිපිත්වා “ඊදිසො අම්හාකං සරණං ගතො සාවකො ජාතො” ති නගරෙ සොසෙන්තා ආභිණ්ඩන්ති.

294. නිමිත්තකම්මස්සාති මංසබ්බාදනනිමිත්තෙන උප්පන්නපාණාතිපාතකම්මස්ස.

සීහසෙනාපතිවත්ථුආදිකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

කප්පියභූමිඅනුජානනකථාවණ්ණනා

295. අනුප්පගෙ එවාති පාතොව. ඔරවසද්දන්ති මහාසද්දං. තං පන අවත්වාපිති පි-සද්දෙන තථාවචනමිපි අනුජානාති. අට්ඨකථාසුති අන්ධකට්ඨකථාවිරහිතාසු සෙසට්ඨකථාසු. සාධාරණලක්ඛණන්ති අන්ධකට්ඨකථාය සහ සබ්බට්ඨකථානං සමානං.

වයන්ති අධිට්ඨානඋච්චවත්ථුං. යතො පට්ඨායාති යතො ඉට්ඨකාදිතො පට්ඨාය, යං ආදිං කත්වා හිත්තිං උට්ඨාපෙතුකාමාති අත්ථො. “ථම්හා පන උපරි උග්ගච්ඡන්ති, තස්මා වට්ටන්ති” ති එතෙන ඉට්ඨකපාසාණා හෙට්ඨා පතිට්ඨාපිතාපි යදි වයතො, භූමිතො වා එකච්ඡුලමත්තමිපි උග්ගතා තිට්ඨන්ති, වට්ටන්ති සිද්ධං හොති.

ආරාමොති උපචාරසීමාපරිච්ඡින්නො සකලො විහාරො. සෙනාසනානීති විහාරස්ස අන්තො තිණකුට්ඨාදිකානි සඬ්ඝස්ස නිවාසගෙහානි. විහාරගොනිසාදිකා නාමාති සෙනාසනගොනිසාදිකා. සෙනාසනානි හි සයං පරික්ඛිත්තානිපි ආරාමපරික්ඛෙපාභාවෙන “ගොනිසාදිකානී”ති වුත්තානි. “උපඬ්ඝපරික්ඛිත්තොපි”ති ඉමිනා තතො උභයපරික්ඛිත්තො යෙභුයොන අපරික්ඛිත්තො නාම, තස්මා අපරික්ඛිත්තසඬ්ඛ්‍යමෙව ගච්ඡතිති දස්සෙති. එත්ථාති උපඬ්ඝාදිපරික්ඛිත්තෙ. කප්පියකුට්ඨං ලද්ධං වට්ටනීති ගොනිසාදියා අභාවෙන සෙසකප්පියකුට්ඨස්ස තිස්ස යා කාවි කප්පියකුට්ඨාතබ්බාති අත්ථො.

තෙසං ගෙහානීති එත්ථ භික්ඛුනං වාසත්ථාය කතම්පි යාව න දෙන්ති, තාව තෙසං සන්තකංයෙව භවිස්සතීති දට්ඨබ්බං. විහාරං යපෙත්ථාති උපසම්පන්නානං වාසත්ථාය කතගෙහං යපෙත්ථාති අත්ථො. ගෙහන්ති නිවාසගෙහං, තදඤ්ඤං පන උපොසථාගාරාදි සබ්බං අනිවාසගෙහං චතුකප්පියභූමිවිමුත්තා පඤ්චමී කප්පියභූමි. සඬ්ඝසන්තකෙපි හි එතාදිසෙ ගෙහෙ සුට්ඨු පරික්ඛිත්තාරාමත්තෙපි අබ්භොකාසෙ විය අන්තොවුත්ථාදිදොසො නත්ථි. යෙන කෙනච්ඡන්තො, පරිච්ඡන්තො ච සහසෙය්‍යාප්පහොනකෙ භික්ඛුසඬ්ඝස්ස නිවාසගෙහෙ අන්තොවුත්ථාදිදොසො, න අඤ්ඤත්ථ. තෙනාහ “යං පනා”තිආදි. තත්ථ “සඬ්ඝිකං වා පුග්ගලිකං වා”ති ඉදං කිඤ්චාපි භික්ඛුනීනං සාමඤ්ඤතො වුත්තං, භික්ඛුනං පන සඬ්ඝිකං පුග්ගලිකඤ්ච භික්ඛුනීනං, තාසං සඬ්ඝිකං පුග්ගලිකඤ්ච භික්ඛුනං ගිහිසන්තකට්ඨානෙ තිට්ඨතීති වෙදිතබ්බං.

මුඛසන්නිධිති අන්තොසන්නිහිතදොසො හි මුඛප්පවෙසනනිමිත්තං ආපත්තිං කරොති, නාඤ්ඤථා. තස්මා “මුඛසන්නිධි”ති වුත්තො.

තත්ථ තත්ථ ඛණ්ඩා භොන්තීති උපඬ්ඝතො අධිකං ඛණ්ඩා භොන්ති. සබ්බස්මිං ඡදනෙ විනට්ඨෙති තිණපණ්ණාදිවස්සපරිත්තායකෙ ඡදනෙ විනට්ඨෙ. ගොපානසීනං පන උපරි වල්ලිහි බද්ධදණ්ඨෙසු ධීතෙසුපි ජහිතවත්ථුකා භොන්ති එව. පක්ඛපාසකමණ්ඩලන්ති එකස්මිං පස්සෙ තිණ්ණං ගොපානසීනං උපරි ධීතතිණපණ්ණාදිව්ඡදනං වුව්චති.

අනුපසම්පන්නස්ස දාතබ්බො අස්සාතිආදිනා අකප්පියකුට්ඨයං වුත්ථම්පි අනුපසම්පන්නස්ස දින්නෙ කප්පියං භොති, සාපෙක්ඛදානඤ්චෙත්ථ වට්ටනි, පටිග්ගහණං විය න භොතීති දස්සෙති.

299. පාළියං කන්තාරෙ සම්භාවෙසීති අප්පහක්ඛකන්තාරෙ සම්පාපුණි.

කප්පියභූමිඅනුජානනකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

කෙණ්ඩයජට්ඨවත්ථුකථාවණ්ණනා

300. ජට්ඨොති ආහරිමජට්ඨාරො තාපසවෙසධාරකො යඤ්ඤයුත්තො ලොකපුජිතො බ්‍රාහ්මණො. පවත්තාරො පාවචනවසෙන චත්තාරො. යෙසං සන්තකමිදං, යෙනි වා ඉදං ගීතන්ති අත්ථො. ගීතං පවුත්තං සමීභිතන්ති අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස පරියායවචනං වුත්තන්ති අත්ථො. තදනුගායන්තීති තං තෙහි පුබ්බෙ ගීතං අනුගායන්ති. එවං සෙසෙසු ව.

යාවකාලිකපක්කානන්ති පක්කෙ සන්ධාය වුත්තං, ආමානි පන අනුපසම්පන්නෙහි සිතුදකෙ මද්දිත්වා පරිස්සාවෙන්වා දින්නපානං පච්ඡාහත්තමපි කප්පති එව. අයඤ්ච අත්ථො මහාඅට්ඨකථායං සරූපතො අවුත්තොති ආහ “කුරුන්දියං පනා”තිආදි. “උච්ඡුරසො නිකසටො”ති ඉදං පාතබ්බසාමඤ්ඤෙන යාමකාලිකකථායං වුත්තං, තං පන සත්තාහකාලිකමෙවාති ගහෙතබ්බං. ඉමෙ චත්තාරො රසාති ඵලපත්තපුජ්ඵඋච්ඡුරසා චත්තාරො.

පාළියං අග්ගිහුත්තමුබාති අග්ගිජුහනපුබ්බකා. ඡන්දසොති වෙදස්ස. සාවිත්ති මුබං පයමං සප්ඤ්ඤාසිතබ්බාති අත්ථො. තපතන්ති විජොතන්තානං.

කෙණ්ඩයජට්ඨවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

රොජමල්ලාදිවත්ථුකථාවණ්ණනා

301. බහුකතො බුද්ධො වාති බුද්ධො කතබ්බමානොති අත්ථො. සො බො අහං, හන්තෙ ආනන්ද, ඤාතීනං දණ්ඩහයතප්පිතො අහොසින්ති සෙසො. එවඤ්භි සති “එවාහ”න්ති පුන අහං-ගහණං යුජ්ජති. විවරීති “විවරතු”ති වින්තාමත්තෙන විවරි, න උට්ඨාය හත්ථෙන.

303. අඤ්ඤතරොති සුභද්දො වුඬ්ඨපබ්බජිතො. ද්වෙ දාරකාති සාමණෙරභූමියං ධීතා ද්වෙ පුත්තා. නාළියාවාපකෙනාති නාළියා වෙච ඵවිකාය ව. සංහරථ ඉමෙහි භාජනෙහි තණ්ඩුලාදීනි සඬ්ඤ්ඤාසිතාති අත්ථො. භුසාගාරෙති පලාලමයෙ අගාරෙ, පලාලපුඤ්ජං අබ්භන්තරතො පලාලං සඬ්ඤ්ඤාසිත්වා අගාරං කතං හොති, තත්ථාති අත්ථො.

රොජමල්ලාදිවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

චතුමහාපදෙසකථාවණ්ණනා

305. පරිමද්දන්තාති උපපරික්ඛන්තා. ද්වෙ පටා දෙසනාමෙනෙව
වුත්තාති තෙසං සරුපදස්සනපදමෙතං. නාඤ්ඤනිවත්තනපදං
පත්තුණ්ණපටස්සාපි දෙසනාමෙන වුත්තන්තා.

තුම්බාති භාජනාති. ඵලතුම්බො නාම ලාබුආදි. උදකතුම්බො උදකසටො.
කිලඤ්ඤවිජත්තන්ති වෙළවිලීවෙහි වායිත්වා කතජත්තං. සම්භින්නරසන්ති
මිස්සිභූතරසං.

චතුමහාපදෙසකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

හෙසප්පක්ඛන්ධකවණ්ණනාන යො නිට්ඨිතො.

7. කඨිනක්ඛන්ධකො

කඨිනානුජානනකථාවණ්ණනා

306. කඨිනක්ඛන්ධකො සීසවසෙනාති පධානවසෙන. කඨිනන්ති පඤ්චානිසංසෙ අන්තොකරණසමත්ථතාය ථීරන්ති අත්ථො. සො නෙසං භවිස්සතීති යුජ්ජතීති “සො තුම්භාක”න්ති අවත්වා “නෙස”න්ති වචනං යුජ්ජති. යෙ අත්ථකඨිනාති න කෙවලං තුම්භාකමෙව, යෙ අඤ්ඤෙපි අත්ථකඨිනා, නෙසං භවිස්සතීති අත්ථො. අථ වා වොති තදා සම්මුඛිභූතෙහි සද්ධිං අසම්මුඛිභූතෙ ව අනාගතෙ ව භික්ඛු සබ්බෙ ඵකතො සම්පිණ්ඩත්වා චුත්තං, තුම්භාකන්ති අත්ථො. සො නෙසන්ති ඵත්ථ සො නෙසන්ති යොජෙතබ්බං. තෙනාහ “අත්ථකඨිනානං වො, භික්ඛවෙ, ඉමානි පඤ්ච කජ්ජිස්සන්ති” ති. මතකච්චරන්ති මතස්ස චීවරං. “චුත්ථවස්සවසෙනා” ති ඉදං පච්ඡිමවස්සංචුත්ථානම්පි සාධාරණන්ති ආහ “පුරිමිකාය වස්සං උපගන්ත්වා පයමපචාරණාය පචාරිතා ලහන්ති” ති. උපගතා වා න ලහන්තිති පච්ඡිමිකාය චුත්ථවස්සෙපි සන්ධාය චුත්තං.

බලිමක්ඛිතසාටකොති අභතවත්ථං සන්ධාය චුත්තං. “අකාතුං න ලබ්භති” ති ඉමිනා අනාදරියෙ සති දුක්ඛටන්ති දීපෙති.

“අපලොකෙත්වා” ති ඉදං අඤ්ඤෙසං වස්සංචුත්ථභික්ඛුනං අදත්වා දාතුකාමෙහි කත්තබ්බවිධිදස්සනං. යදි ඵවං කම්මවාචාය ඵව දානං අචුත්තන්ති ආහ “කම්මවාචා පනා” තිආදි. කඨිනචීවරං විය කම්මවාචාය දාතුං න වට්ටතීති අපලොකෙත්වාච දාතබ්බන්ති අධිජ්ජායො.

308. මහාභූමිකන්ති මහාවිසයං, චතුර්විසතිආකාරවත්තතාය මහාවිත්ථාරිකන්ති චුත්තං හොති. පඤ්චකන්ති පඤ්චබණ්ඩං. ඵසෙව නයො සෙසෙසුපි. පයමවිමිලිකාති කඨිනවත්ථතො අඤ්ඤා අත්තතො පකතිවිමිලිකා. කුච්ඡිවිමිලිකං කත්වා සිබ්බිතමත්තෙනාති ථීරජිණ්ණානං විමිලිකානං ඵකතො කත්වා සිබ්බනස්සෙනං අධිවචනන්ති වදන්ති. මහාපච්චරියං, කුරුන්දියඤ්ච චුත්තවචනන්ති දස්සනං, බ්‍යඤ්ජනතො ඵව හෙදො, න අත්ථතොති දස්සනත්ථං කතන්තිපි වදන්ති. පිට්ඨිඅනුචාතාරොපනමත්තෙනාති දීඝතො අනුචාතස්ස ආරොපනමත්තෙන. කුච්ඡිඅනුචාතාරොපනමත්තෙනාති පුටුලතො අනුචාතස්ස ආරොපනමත්තෙන. රත්තිනිස්සග්ගියෙනාති රත්තිඅතික්කන්තෙන.

309. භතවත්ථකසාටකෙනාති අතිජිණ්ණසාටකො. න හි තෙනාතිආදීසු තෙන පරිවාරාගතපායෙන ඉධ ආනෙත්වා අවුච්චමානෙන කටීනත්ථාරකස්ස ජානිතබ්බෙසු න කිඤ්චි පරිභායති, තස්ස සබ්බස්ස ඉධෙව චුත්තත්තාති අධිප්පායො.

310. මාතා වියාති මාතිකා, ඉවත්ථෙ ක-පච්චයො දට්ඨබ්බො. තෙන සිද්ධමත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “මාතිකාති මාතරො” තිආදි. අස්සාති එතිස්සා මාතිකාය. පක්කමනන්තිකො කටීනුබ්භාරො එව හි සයං අත්තනො උප්පජ්ජතිති එවමහෙදුපචාරෙන “මාතිකා”ති චුත්තො උබ්භාරස්සෙව පක්කමනන්තෙ සමුප්පත්තිතො, තබ්බිනිමුත්තාය ච මාතිකාය අභාවා, තප්පකාසිකාපි චෙත්ථ පාළි “මාතිකා”ති වත්තුං යුජ්ජති. සාපි හි පක්කමනන්තිකුබ්භාරප්පකාසනෙන “පක්කමනන්තිකා”ති චුත්තා. එසෙව නයො සෙසුබ්භාරෙසුපි. පක්කමනන්ති චෙත්ථ උපචාරසීමාතික්කමනං දට්ඨබ්බං.

කටීනානුජානනකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ආදායසත්තකකථාවණ්ණනා

311. “න පුන ආගමිස්ස”න්ති ඉදං ආවාසපලිබ්බොධුපච්ඡෙදකාරණදස්සනං. පඤ්චසු හි විවරමාසෙසු යදා කදාචි න පච්චෙස්සන්ති චිත්තෙන උපචාරසීමාතික්කමෙන ආවාසපලිබ්බොධො ඡිජ්ජති. පච්චෙස්සන්ති බහිඋපචාරගතස්ස පන යත්ථ කත්ථවි න පච්චෙස්සන්ති චිත්තෙන උප්පන්නමත්තෙ ඡිජ්ජති. පයමං විවරපලිබ්බොධො ඡිජ්ජතිති න පච්චෙස්සන්ති පක්කමනනො පුරෙතරමෙව විවරස්ස නිට්ඨිතත්තා චුත්තං. “කතවිවරමාදායා”ති හි චුත්තං. අත්ථතකටීනස්ස හි හික්ඛුනො යාව “සඬ්ඝතො වා දායකකුලාදිතො වා විවරං ලහිස්සාමි”ති විවරාසා වා ලද්ධවත්ථානං සභායසම්පදාදියොගං ලහිත්වා සඬ්ඝාටිආදිභාවෙන “ඡිත්තදිත්වා කරිස්සාමි”ති කරණිච්ඡා වා පවත්තති, තාව විවරපලිබ්බොධො අනුපච්ඡින්නො එව. යදා පන යථාපත්ථිතට්ඨානතො විවරාදීනං සබ්බථා අලාභෙන වා විවරාසා චෙව ලද්ධානං කත්වා නිට්ඨානෙන වා නට්ඨවිනට්ඨාදිභාවෙන වා විවරෙ නිරපෙක්ඛතාය වා කරණිච්ඡා ච විගච්ඡති, තදා විවරපලිබ්බොධො උපච්ඡින්නො හොති.

සො ච ඉධ “කතවිවරං ආදායා”ති වචනෙන පකාසිතො. එවං උපරි සබ්බත්ථ පාළිවචනක්කමං නිස්සාය නෙසං පයමං, පච්ඡා ච උපච්ඡිජ්ජනං චුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. සබ්බථාපි ච ඉමෙසං උභින්නං පලිබ්බොධානං

උපච්ඡේදෙනෙව කථිත්ථුබ්භාරො, න එකස්ස. තෙසඤ්ච පුබ්බාපරියෙන, එකක්ඛණෙ ව උපච්ඡිජ්ජනං දස්සෙතුං ඉමා අට්ඨ මාතිකා ධ්වනාති වෙදිතබ්බො. අන්තොසීමායන්ති විවරනිට්ඨානක්ඛණෙයෙව ඡින්නත්තා වුත්තං. නෙවිමං විවරං කාරෙස්සන්ති විවරෙ අපෙක්ඛාය විගතත්තා කරණපලිබ්බොධස්සාපි උපච්ඡින්නතං දස්සෙති. යො පන අප්පිච්ඡතාය වා අනත්ථිකතාය වා සබ්බථා විවරං න සම්පට්ච්ඡති, තස්ස බහිසීමාගතස්ස සබ්බථාපි විවරපලිබ්බොධාභාවෙන න පච්චෙස්සන්ති සන්තිට්ඨානමත්තෙන සන්තිට්ඨානන්තිකො කථිත්ථුබ්භාරො වෙදිතබ්බො. සො පනාති පලිබ්බොධුපච්ඡේදො. අයං පනාති ආසාවච්ඡේදකො කථිත්ථුබ්භාරො විසුං විත්ථාරෙත්වා වුත්තො, ඉධ න වුත්තොති සම්බන්ධො.

අනාසාය ලහතීති “යස්මිං කුලෙ විවරං ලහිස්සාමා”ති ආසා අනුප්පන්නපුබ්බො, තත්ථ විවරාසාය අනුප්පන්නට්ඨානෙ යත්ථ කත්ථවි ලහතීති අත්ථො. ආසාය න ලහතීති ආසිසිතට්ඨානෙ න ලහතීති අත්ථො. ඉධ න වුත්තොති ඉධ සවනන්තිකානන්තරෙ න වුත්තො. තත්ථාති තස්මිං සීමාතික්කන්තිකෙ. සීමාතික්කන්තිකො නාම විවරමාසානං පරියන්තදිවසසඬ්ඛාතාය සීමාය අතික්කමනතො සඤ්ජාතො. කෙවි “බහිසීමාය කාලාතික්කමො සීමාතික්කමො”ති මඤ්ඤන්ති, තෙසං අන්තොඋපචාරෙ විවරකාලාතික්කමෙපි කථිත්ථුබ්භාරො අසම්මතො නාම සියාති න වෙතං යුත්තං. තස්මා යත්ථ කත්ථවි කාලාතික්කමො සීමාතික්කමොති වෙදිතබ්බො. එත්ථ ව පාළියං “කතච්චරො”ති ඉදං උපලක්ඛණමත්තං, අකතච්චරස්සපි කාලාතික්කමෙන සීමාතික්කන්තිකො හොති, ද්වෙ ව පලිබ්බොධා එකතො ඡිජ්ජන්ති. එවං අඤ්ඤත්ථාපි යථාසම්භවං තංතං විසෙසනාභාවෙපි කථිත්ථුබ්භාරතා, පලිබ්බොධුපච්ඡේදස්පකාරො ව වෙදිතබ්බො. “සහුබ්භාරෙ ද්වෙපි පලිබ්බොධා අපුබ්බං අවරිමං ඡිජ්ජන්ති”ති ඉදං අකතච්චරස්ස පච්චෙස්සන්ති අධිට්ඨානසම්භවපක්ඛං සන්ධාය වුත්තං, තෙසු අඤ්ඤතරාභාවෙපි සහුබ්භාරොව හොති.

312-325. සමාදායවාරො ආදායවාරසදිසොව. උපසග්ගමෙවෙන්ථ විසෙසො. තෙනාහ “පුන සමාදායවාරෙපි...පෙ.... තෙයෙව දස්සිතා”ති. විජ්ජකතච්චරෙ පක්කමනන්තිකස්ස අභාවතො “යථාසම්භව”න්ති වුත්තං. තෙනෙව විජ්ජකතච්චරවාරෙ ඡළෙව උබ්භාරා වුත්තා, විවරෙ හත්ථගතෙ ව ආසාවච්ඡේදිකස්ස අසම්භවා, සො එතෙසු වාරෙසු යත්ථ කත්ථවි න වුත්තො, විසුඤ්ඤෙව වුත්තො. විජ්ජකතවාරෙ වෙන්ථ ආදායවාරසමාදායවාරවසෙන ද්වෙ ඡක්කවාරා වුත්තා.

තතො පරං නිට්ඨානසන්තිට්ඨානනාසනන්තිකානං වසෙන තිණි තිකානි දස්සිතානි. තත්ථ තතියත්තිකෙ අනධිට්ඨිතෙනාති “පච්චෙස්සං, න පච්චෙස්ස”න්ති එවං අනධිට්ඨිතෙන, න එවං මනසිකත්වාති අත්ථො. තතියත්තිකතො පන පරං එකං ඡක්කං දස්සිතං. එවං තිණි තිකානි, එකං ඡක්කඤ්චාති පයමං පන්තරසකං වුත්තං, ඉමිනා නයෙන දුතියපන්තරසකාදීනි වෙදිතබ්බානි.

පාළියං ආසාද්වාදසකෙ බහිසිමාගතස්ස කථිනුද්ධාරෙසු තෙසම්පි විවරාසාදිවසෙන විවරපලිබ්බොධො යාව විවරනිට්ඨානා නිට්ඨන්ති ආහ “සො බහිසිමාගතො සුඤ්ඤාති ‘උබ්භතං කිර තස්මිං ආවාසෙ කථිනන්ති...පෙ.... සවනන්තිකො කථිනුද්ධාරො’” ති. එත්ථ ච සවනක්ඛණෙ ආවාසපලිබ්බොධො පයමං ඡිජ්ජති, නිට්ඨිතෙ විවරපලිබ්බොධොති වෙදිතබ්බො.

දිසංගමිකනවකෙ දිසංගමිකො පක්කමතීති න පච්චෙස්සන්ති පක්කමති, ඉමිනා ආවාසපලිබ්බොධාභාවො දස්සිතො භොති. තෙනෙව වස්සංවුත්ථාවාසෙ පුන ගන්ත්වා විවරනිට්ඨාපිතමත්තෙ නිට්ඨානන්තිකො කථිනුද්ධාරො වුත්තො. “විවරපට්ඨිසං අපච්චායමානො” ති ඉමිනා විවරපලිබ්බොධසමච්ඡිකත්තමස්ස දස්සෙති, අපච්චායමානොති ආකච්චමානො. සෙසං සුච්ඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

ආදායසත්තකකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

කථිනක්ඛන්ධකවණ්ණනානයො නිට්ඨිතො.

8. විවරක්ඛන්ධකො

ජීවකවත්ථුකථාදිවණ්ණනා

329.

විවරක්ඛන්ධකෙ

කම්මවිපාකන්ති

කම්මපච්චයඋතුචිත්තාහාරසමුට්ඨිතං අප්පට්ඨානියරොගං සන්ධාය චුත්තං කම්මජස්ස රොගස්ස අභාවා.

330. පාළියං සංයමස්සාති සඬගහණස්ස. අවිසජ්ජනස්සාති අත්ථො “යො සංයමො සො විනාසො” තිආදිසු (පෙ. ව. 237) විය. එතස්ස සංයමස්ස ඵලං උපජානාමාති යොජනා. තමෙව ඵලං දස්සෙන්නී ආහ “වරමෙතං...පෙ.... ආසිත්ත” න්ති. කෙච් පන “සංයමස්සාති ආනිසංසස්ස, උපයොගත්ථෙ චෙතං සාම්චචන” න්ති (සාරත්ථ. ටී. මහාවග්ග 3.329-330) අත්ථං වදන්ති.

336. උස්සන්තදොසොති සඤ්ජාතපිත්තාදිදොසො. සබ්බන්ථාති සකලසරීරෙ.

337. මහාපිට්ඨියකොජවන්ති හත්ථිපිට්ඨියං අත්ථරිතබ්බතාය “මහාපිට්ඨිය” න්ති ලද්ධසමඤ්ඤං උණ්ණාමයත්ථරණං.

338-9. උපඩ්ඨකාසිතං බමමානන්ති අඩ්ඨකාසිඅග්ගනකං. පාළියං කිං නු බොති කතමං නු බො.

340-342. උපවාරෙති සුසානස්ස ආසන්නෙ පදෙසෙ. ඡඩ්ඨෙත්වා ගතාති කිඤ්චි අවත්වා එව ඡඩ්ඨෙත්වා ගතා, එතෙන “භික්ඛු ගණ්හන්තු” ති ඡඩ්ඨිතෙ එව අකාමා භාගදානං විහිතං, කෙවලං ඡඩ්ඨිතෙ පන කතිකාය අසති එකතො බහුසු පට්ටියෙසු යෙන ගහිතං, තෙන අකාමභාගො න දාතබ්බොති දස්සෙති. සමානා දිසා පුරත්ථිමාදිහෙදා එතෙසන්ති සදිසාති ආහ “එකදිසාය වා ඔක්කමීසු” ති. ධුරවිහාරට්ඨානෙනා විහාරස්ස සම්මුඛට්ඨානෙන.

ජීවකවත්ථුකථාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

හණ්ඩාගාරසම්මුතිආදිකථාවණ්ණනා

343. විහාරමජ්ඣෙති සබ්බෙසං ජානනත්ථාය චුත්තං. වණ්ණාවණ්ණං කත්ථාති පට්ඨිසප්පහොනකතාජානනත්ථං හලිද්දියාදිහි බුද්දකමහන්තවණ්ණෙහි යුත්තෙ සමෙ කොට්ඨාසෙ කත්ථා. තෙනාහ “සමෙ පට්ඨිසෙ යපෙත්වා” ති. ඉදන්ති සාමණෙරානං උපඩ්ඨපට්ඨිසදානං.

එතකම්මන්ති පහොනකකම්මං. යත්තකෙන විනයාගතෙන සම්මුඤ්ජනීඛන්ධනාදිහත්ථකම්මෙන විහාරස්ස උනකතා න භොති, තත්තකං කත්වාති අත්ථො. සබ්බෙසන්ති තනුප්පාදවස්සාවාසිකං ගණ්හන්තානං සබ්බෙසං භික්ඛූනං, සාමණෙරානඤ්ච. භණ්ඩාගාරිකවීචරෙපීති අකාලවීචරං සන්ධාය වුත්තං. එතන්ති උක්කුට්ඨියා කතාය සමභාගදානං. විරජ්ඣිත්වා කරොන්තීති කත්තබ්බකාලෙසු අකත්වා යථාරූචිතක්ඛණෙ කරොන්ති.

එත්තකෙන මම වීචරං පහොතීති ද්වාදසග්ගන්තකෙනෙව මම වීචරං පරිපුණ්ණං භොති, න තතො උනෙනාති සබ්බං ගහෙතුකාමොති අත්ථො.

භණ්ඩාගාරසම්මුතිආදිකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

විවරරජනකථාදිවණ්ණනා

344. එවඤ්ඡි කතෙති වට්ඨාධාරස්ස අන්තො රජනොදකං, බහි ඡල්ලිකඤ්ච කත්වා වියොජනෙ කතෙ. න උත්තරතීති කෙවලං උදකතො ඵෙණුට්ඨානාභාවා න උත්තරති. රජනකුණ්ඩන්ති පක්කරජනට්ඨපනකං මහාසට්ඨං.

345. අනුචාතාදීනං දීඝපත්තානන්ති ආයාමතො, විත්ථාරතො ච අනුචාතං. ආදි-සද්දෙන ද්විත්තං ඛන්ධානං අන්තරා මාතිකාකාරෙන යපිතපත්තඤ්ච “දීඝපත්ත”න්ති දට්ඨබ්බං. ආගන්තුකපත්තන්ති දිගුණවීචරස්ස උපරි අඤ්ඤං පට්ටං අප්පෙන්නි, තං සන්ධාය වුත්තං. තං කිර ඉදානි න කරොන්ති.

346. පාළියං නන්දිමුඛියාති තුට්ඨිමුඛියා, පසන්තදිසාමුඛායාති අත්ථො.

348. අවජුපෙය්‍යන්ති පතිට්ඨපෙය්‍යං. හතවත්ථකානන්ති පුරාණවත්ථානං. අනුද්ධරිත්ථාවාති අග්ගලෙ විය දුබ්බලට්ඨානං අනපනෙත්ථාව.

349-351. විසාඛවත්ථුමහි කල්ලකායාති අකිලන්තකායා. ගතීති ඤාණගති අධිගමො. අභිසම්පරායොති “සකිදෙව ඉමං ලොකං ආගන්ත්වා දුක්ඛස්සන්තං කරොති”තිආදිනා (සං. නි. 5.1048) වුත්තො ඤාණාභිසම්පරායො, මග්ගඤාණයුත්තෙහි ගන්තබ්බගතිවිසෙසොති අත්ථො. තං හගවා ඛ්‍යාකරිස්සති. “දදාති දාන”න්ති ඉදං අන්තපානවිරහිතානං සෙසපච්චයානං දානවසෙන වුත්තං. සොවග්ගිකන්ති සග්ගසංවත්තනිකං.

359.

අට්ඨපදකච්ඡන්තෙනාති

අට්ඨපදකසඬ්ඛාතජුතඵලකලෙඛාසණ්ඨානෙන.

362. පාළියං නදීපාරං ගන්තුන්ති භික්ඛුනො නදීපාරගමනං භොතිති අත්ථො. අග්ගළගුත්තියෙව පමාණන්ති ඉමෙහි චතුහි නික්ඛෙපකාරණෙහි යපෙන්නෙනපි අග්ගළගුත්තීවිහාරෙ ඵච යපෙතං වට්ටතීති අධිජ්ජායො. නිස්සීමාගතන්ති වස්සානසඬ්ඛාතං කාලසීමං අතික්කන්තං, තං වස්සිකසාට්ඨිකවීරං න භොතිති අත්ථො.

විවරරජනකථාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සඬ්ඛිකවිවරුජ්ජාදකථාවණ්ණනා

363. පඤ්ච මාසෙති අවිචන්තසංයොගෙ උපයොගවචනං. වඩ්ඪිං පයොජෙත්වා යපිතඋපනික්ඛෙපතොති වස්සාවාසිකස්සත්ථාය දායකෙහි වඩ්ඪිං පයොජෙත්වා යපිතඋපනික්ඛෙපතො. “ඉධ වස්සංචුත්ථසඬ්ඛස්ස”ති ඉදං අභිලාපමන්තං. ඉධ-සද්දං පන විනා “වස්සංචුත්ථසඬ්ඛස්ස දෙමා”ති චුත්තෙපි සො ඵච නයො. අනත්ථකකථිනස්සාපි පඤ්ච මාසෙ පාපුණාතීති වස්සාවාසිකලාභවසෙන උජ්ජන්තත්තා අනත්ථකකථිනස්සාපි චුත්ථවස්සස්ස පඤ්ච මාසෙ පාපුණාති. වක්ඛති හි “විවරමාසතො පට්ඨාය යාව භෙමන්තස්ස පච්ඡිමො දිවසො, තාව වස්සාවාසිකං දෙමාති චුත්තෙ කථිතං අත්ථනං වා භොතු අනත්ථනං වා, අතීතවස්සංචුත්ථානමෙව පාපුණාති”ති (මහාව. අට්ඨ. 379). තතො පරන්ති පඤ්චමාසතො පරං, ගිම්හානස්ස පයමදිවසතො පට්ඨායාති අත්ථො. “කස්මා? පිට්ඨිසමයෙ උජ්ජන්තත්තා”ති ඉදං “උදාහු අනාගතවස්සෙ”ති ඉමස්සානන්තරං දට්ඨබ්බං. පොත්ථකෙසු පන “අනත්ථකකථිනස්සාපි පඤ්ච මාසෙ පාපුණාති”ති ඉමස්සානන්තරං “කස්මා පිට්ඨිසමයෙ උජ්ජන්තත්තා”ති ඉදං ලිඛන්ති, තං පමාදලිඛිතං පිට්ඨිසමයෙ උජ්ජන්තං සන්ධාය “අනත්ථකකථිනස්සාපි”ති වත්තබ්බතො. චුත්ථවස්සෙ හි සන්ධාය “අනත්ථකකථිනස්සාපි”ති චුත්තං, න ච පිට්ඨිසමයෙ උජ්ජන්තං චුත්ථවස්සස්සෙව පාපුණාතීති සම්මුඛිභූතානං සබ්බෙසම්පි පාපුණනතො. තෙනෙව වක්ඛති “සචෙ පන ගිම්හානං පයමදිවසතො පට්ඨාය ඵචං වදති, තත්ථ සම්මුඛිභූතානං සබ්බෙසං පාපුණාති. කස්මා? පිට්ඨිසමයෙ උජ්ජන්තත්තා”ති (මහාව. අට්ඨ. 179).

දුග්ගහිතානීති අග්ගහිතානි. සඬ්ඛිකානෙවාති අත්ථො. ඉතොවාති ථෙරානං දාතබ්බතොව, ඉදානෙවාති වා අත්ථො.

සඬිසිකවිවරුප්පාදකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

උපනන්දසකායපුත්තවත්ථුකථාවණ්ණනා

364. “සත්තාභවාරෙන අරුණමෙව උට්ඨාපෙනී” ති ඉදං නානාසීමාවිහාරෙසු කත්තබ්බනයෙන එකස්මිම්පි විහාරෙ ද්විසු සෙනාසනෙසු නිවුත්ථභාවදස්සනත්ථං. වුත්තං, අරුණුට්ඨාපනෙනෙව තත්ථ වුත්ථො හොති, න පන වස්සවිජෙදපරිහාරාය. අන්තොඋපචාරසීමායපි යත්ථ කත්ථවි අරුණං උට්ඨාපෙන්තො අත්තනා ගහිතසෙනාසනං අප්පවිට්ඨොපි වුත්ථවස්සො එව හොති, ගහිතසෙනාසනෙ පන නිවුත්ථො නාම න හොති, තත්ථ ව අරුණුට්ඨාපනෙ පන සති හොති. තෙනාහ “පුරිමස්මිං බහුතරං නිවසති නාමා” ති, එතෙන ව ඉතරස්මිං සත්තාභවාරෙනාපි අරුණුට්ඨාපනෙ සති එව අප්පකතරං නිවසති නාම හොති, නාසතීති දීපිතං හොති. නානාලාභෙහීති විසුං විසුං නිබද්ධවස්සාවාසිකලාභෙහි. නානුපචාරෙහීති නානාපරික්ඛෙපනානාද්වාරෙහි. එකසීමාවිහාරෙහීති ද්විත්තං විහාරානං එකෙන පාකාරෙන පරික්ඛිත්තත්තා එකාය උපචාරසීමාය අන්තොගතෙහි ද්විහි විහාරෙහි. සෙනාසනග්ගාහො පටිප්පස්සම්භතීති පයමං ගහිතො පටිප්පස්සම්භතී. තත්ථාති යත්ථ සෙනාසනග්ගාහො පටිප්පස්සද්ධො, තත්ථ.

උපනන්දසකායපුත්තවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ගිලානවත්ථුකථාවණ්ණනා

365-6. භූමියං පරිභණ්ඩං අකාසීති ගිලානෙන නිපන්තභූමියං කිලිට්ඨට්ඨානං ධොවිත්වා හරිතුපලිත්තං කාරෙසීති අත්ථො. භෙසජ්ජං යොජෙතුං අසමත්ථොති පරෙහි වුත්තවිධිම්පි කාතුං අසමත්ථො. පාළියං ගිලානුපට්ඨාකානං විවරදානෙ සාමණෙරානං තිච්චරාධිට්ඨානාභාවා “විවරඤ්ච පත්තඤ්චා” තිආදි සබ්බත්ථ වුත්තං. සචෙපි සහස්සං අග්ඝති, ගිලානුපට්ඨාකානඤ්ඤෙව දාතබ්බන්ති සම්බන්ධො.

ගිලානවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

මතසන්තකකථාදිවණ්ණනා

369. අඤ්ඤන්ති විවරපත්තතො අඤ්ඤං. අප්පග්ගන්ති අතිජිණ්ණාදිභාවෙන නිහිනං. තතොති අවසෙසපරික්ඛාරතො. සබ්බන්ති පත්තං, තිච්චරඤ්ච.

තත්ථ තත්ථ සඛ්ඝස්සෙවාති තස්මිං තස්මිං විහාරෙ සඛ්ඝස්සෙව. පාළියං අවිස්සජ්ජිකං අවෙහඬිගිකන්ති ආගතානාගතස්ස වාතුද්දිසස්ස සඛ්ඝස්සෙව සන්තකං. හුත්වා කස්සවි අවිස්සජ්ජිකං අවෙහඬිගිකං භවිතුං අනුජානාමිති අත්ථො.

371-2. අක්කනාලමයන්ති අක්කදණ්ඩමයං. අක්කදුස්සානීති අක්කවාකෙන කතදුස්සානි, පොත්ථකගතිකානි දුක්කටචත්ථුකානීති අත්ථො. දුපට්ඨවරස්ස වා මජ්ඣෙකි යං නිට්ඨිතෙ තිපට්ඨවරං හොති, තස්ස මජ්ඣෙකි පටලං කත්වා දාතබ්බානීති අත්ථො.

374. “සන්තෙ පතිරුපෙ ගාහකෙ”ති වුත්තන්තා ගාහකෙ අසති අදත්වා භාජිතෙපි සුභාජිතමෙවාති දට්ඨබ්බං.

376. දක්ඛිණොදකං පමාණන්ති “එත්තකානි විවරානි දස්සාමි”ති පයමං උදකං පාතෙත්වා පච්ඡා දෙන්නි. තං යෙහි ගහිතං, තෙ භාගිනොව හොන්තීති අධිජ්ජායො. පරසමුද්දෙති ජම්බුදිපෙ. තම්බපණ්ණදිපඤ්ඤි උපාදායෙස එවං වුත්තො.

මතසන්තකකථාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අට්ඨවිවරමානිකාකථාවණ්ණනා

379. පුග්ගලාධිට්ඨානනායෙන වුත්තන්ති “සීමාය දාන”න්තිආදිනා වත්තබ්බෙ “සීමාය දෙති”තිආදි පුග්ගලාධිට්ඨානෙන වුත්තං. “අපිවා”තිආදිනා පයමලෙඬ්චුපාතභූතපරික්ඛෙපාරහට්ඨානතො බහි දුතියලෙඬ්චුපාතොපි උපචාරසීමා එවාති දස්සෙති. ධුවසන්තිපාතට්ඨානාදිකම්පි පරියන්තෙ යීතමෙව ගහෙතබ්බං. ලොකෙ ගාමසීමාදයො විය ලාහසීමා නාම විසුං පසිද්ධා නාම නත්ථි, කෙනායං අනුඤ්ඤාතාති ආහ “නෙව සම්මාසම්බුද්ධෙනා”තිආදි. එතෙන නායං සාසනවොහාරසිද්ධා, ලොකවොහාරසිද්ධා එවාති දස්සෙති. “ජනපදපරිච්ඡෙදො”ති ඉදං ලොකපසිද්ධසීමාසද්දත්ථවසෙන වුත්තං. පරිච්ඡෙදබ්බන්තරං පන සබ්බං ජනපදසීමාති ගහෙතබ්බං, ජනපදො එව ජනපදසීමා. එවං රට්ඨසීමාදීසුපි. තෙනාහ “ආණාපවත්තිට්ඨාන”න්තිආදි.

පට්ඨිවෙමජ්ඣෙකෙ ගතස්සාති යාව උදකපරියන්තා බණ්ඩසීමත්තා වුත්තං, උපචාරසීමාදීසු පන අබ්ද්ධසීමාසු හෙට්ඨාපට්ඨියං සබ්බත්ථ යීතානං න පාපුණාති, කුපාදිපවෙසාරහට්ඨානෙ යීතානඤ්ඤෙව පාපුණාතීති හෙට්ඨා

සීමාකථායං චුත්තනායෙන තංතංසීමට්ඨභාවො වෙදිතබ්බො. චක්කවාලසීමාය පන දින්නං පථවිසන්ධාරකඋදකට්ඨානෙපි ධීතානං පාපුණාති සබ්බත්ථ චක්කවාලවොහාරත්තා.

බුද්ධාධිචුත්තොති බුද්ධෙන භගවතා නිචුත්තො. පාකවට්ටන්ති නිබද්ධදානං. චත්තනීති පචත්තනි. තෙහීති යෙසං සම්මුඛෙ එස දෙති, තෙහි භික්ඛුහි. දුතියභාගෙ පන ථෙරාසනං ආරුල්ලෙනි යාව සඤ්ඤානවකා එකචාරං සබ්බෙසං භාගං දත්වා විවරෙ අපරික්ඛිණෙ පුන සබ්බෙසං දාතුං දුතියභාගෙ ථෙරස්ස දින්නෙති අත්තො. පංසුකුලිකානම්පි වට්ටනීති එත්ථ “තුය්හං දෙමා”ති අචුත්තත්තාති කාරණං වදන්ති. යදි එවං “සඤ්ඤාස්ස දෙමා”ති චුත්තෙපි වට්ටෙය්, “භික්ඛුනං දෙම, ථෙරානං දෙම, සඤ්ඤාස්ස දෙමා”ති (මහාව. අට්ඨ. 379) වචනතො හෙදො න දිස්සති. විමංසිතබ්බමෙත්ථ කාරණං.

පාරුපිතුං වට්ටනීති පංසුකුලිකානං වට්ටනි. භික්ඛුසඤ්ඤාස්ස ච භික්ඛුනීනාඤ්ච දම්මිති චුත්තෙ පන න මජ්ඣෙ භින්නදිත්වා දාතබ්බන්ති එත්ථ යස්මා භික්ඛුනිපක්ඛෙ සඤ්ඤාස්ස පච්චෙකං අපරාමට්ඨත්තා භික්ඛුනීනං ගණනාය භාගො දාතබ්බොති දායකස්ස අධිප්පායොති සිජ්ඣති, තථා දානාඤ්ච භික්ඛුපි ගණෙත්වා දින්නෙ එව යුජ්ජති. ඉතරථා හි කිත්තකං භික්ඛුනං දාතබ්බං, කිත්තකං භික්ඛුනීනන්ති න විඤ්ඤායති, තස්මා “භික්ඛුසඤ්ඤාස්සා”ති චුත්තවචනම්පි “භික්ඛුන”න්ති චුත්තවචනසදිසමෙවාති ආහ “භික්ඛු ච භික්ඛුනියො ච ගණෙත්වා දාතබ්බ”න්ති. තෙනාහ “පුග්ගලො...පෙ.... භික්ඛුසඤ්ඤාස්සග්ගණෙන අග්ගහිතත්තා”ති. භික්ඛුසඤ්ඤාස්ස-සද්දෙන භික්ඛුනාඤ්ඤාස්සෙව ගහිතත්තා, පුග්ගලස්ස පන “තුය්හඤ්චා”ති විසුං ගහිතත්තා ච තත්ථස්ස අග්ගහිතතා දට්ඨබ්බො, “භික්ඛුනාඤ්ච භික්ඛුනීනාඤ්ච තුය්හඤ්චා”ති චුත්තට්ඨානසදිසත්තාති අධිප්පායො. පුග්ගලප්පධානො හෙත්ථ සඤ්ඤාස්ස-සද්දො දට්ඨබ්බො. කෙච්චි පන “භික්ඛුසඤ්ඤාස්සග්ගණෙන ගහිතත්තා”ති (සාරත්ථ. ටී. මහාවග්ග 3.379) පාඨං ලිඛන්ති, තං න සුන්දරං තස්ස විසුං ලාභග්ගහණෙ කාරණවචනත්තා. තථා හි විසුං සඤ්ඤාස්සග්ගහණෙන ගහිතත්තාති විසුං පුග්ගලස්සපි භාගග්ගහණෙ කාරණං චුත්තං. යථා චෙත්ථ පුග්ගලස්ස අග්ගහණං, එවං උපරි “භික්ඛුසඤ්ඤාස්ස ච තුය්හඤ්චා”ති ආදියුපි සඤ්ඤාස්ස-සද්දෙහි පුග්ගලස්ස අග්ගහණං දට්ඨබ්බං. යදි හි ගහණං සියා, සඤ්ඤාතොපි, විසුම්පිති භාගද්වයං ලභෙය් උභයත්ථ ගහිතත්තා.

පුජෙතඛ්ඛන්තිආදි ගිහිකම්මං න භොතිති දස්සනත්ථං වුත්තං. “භික්ඛුසඛ්ඛස්ස භරා”ති ඉදං පිණ්ඩපාතභරණං සන්ධාය වුත්තං. තෙනාහ “භුඤ්ජිතුං වට්ටති”ති. “අන්තොභෙමන්තෙ”ති ඉමිනා අනත්ථතෙ කථිතෙ වස්සානං පච්ඡිමෙ මාසෙ දින්නං පුරිමවස්සංවුත්ථානඤ්ඤෙව පාපුණාති, තතො පරං භෙමන්තෙ දින්නං පච්ඡිමවස්සංවුත්ථානම්පි වුත්ථවස්සත්තා පාපුණාති. භෙමන්තතො පන පරං පිට්ඨිසමයෙ “වස්සංවුත්ථසඛ්ඛස්සා”ති එවං වත්වා දින්නං අනන්තරෙ වස්සෙ වා තතො පරෙසු වා යත්ථ කත්ථවි තස්මිං වුත්ථවස්සානං සබ්බෙසං පාපුණාති. යෙ පන සබ්බථා අවුත්ථවස්සා, තෙසං න පාපුණාතිති දස්සෙති. සබ්බෙසම්පීති භි තස්මිං භික්ඛුභාවෙ වුත්ථවස්සානං සබ්බෙසම්පීති අත්ථො දට්ඨබ්බො. “වස්සංවුත්ථසඛ්ඛස්සා”ති වුත්තත්තා සම්මුඛිභුතානං සබ්බෙසන්ති එත්ථාපි එසෙව නයො. අතීතවස්සන්ති අනන්තරාතීතවස්සං.

උද්දෙසං ගහෙතුං ආගතොති උද්දෙසෙ අග්ගහිතෙපි අන්තෙවාසිකොවාති වුත්තං. ගහෙත්වා ගච්ඡන්තොති පරිනිට්ඨිතඋද්දෙසො හුත්වා ගච්ඡන්තො. “වත්තං කත්වා උද්දෙසපරිපුච්ඡාදීනි ගහෙත්වා විවරන්තාන”න්ති ඉදං “උද්දෙසන්තෙවාසිකාන”න්ති ඉමස්සෙව විසෙසනං, තෙන උද්දෙසකාලෙ ආගන්ත්වා උද්දෙසං ගහෙත්වා ගන්ත්වා අඤ්ඤත්ථ නිවසන්තෙ අනිබ්බද්ධවාරිකෙ නිවත්තෙති.

අට්ඨවිවරමාතිකාකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

විවරක්ඛන්ධකවණ්ණනානයො නිට්ඨිතො.

9. වම්පෙය්‍යක්ඛන්ධකො

කස්සපගොත්තභික්ඛුවත්ථුකථාදිවණ්ණනා

380. වම්පෙය්‍යක්ඛන්ධකෙ තන්තිබද්ධොති තන්ති වුව්වති බ්‍යාපාරො, තත්ථ බද්ධො, උස්සුක්කං ආපන්නොති අත්ථො. තෙනාහ “තස්මිං ආවාසෙ” තිආදි.

387-8. භාපනං වා අඤ්ඤථා කරණං වා නත්ථීති ඤත්තිකම්මස්ස ඤත්තියා එකත්තා භාපනං න සම්භවති, තස්සා එකත්තා එව පච්ඡා ඤත්තියපනවසෙන, ද්වික්ඛත්තුං යපනවසෙන ව අඤ්ඤථා කරණං නත්ථී. පරතොති පරිවාරෙ. තන්ති පබ්බාජනීයකම්මං, තස්සාති අත්ථො.

කස්සපගොත්තභික්ඛුවත්ථුකථාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ද්වෙතිස්සරණාදිකථාවණ්ණනා

395. එසාති “බාලො” තිආදිනා නිද්දිට්ඨපුග්ගලො, අප්පත්තොති සම්බන්ධො. තත්ථ කාරණමාහ “යස්මා” තිආදි. තත්ථ ආවෙණිකෙන ලක්ඛණෙනාති පබ්බාජනීයකම්මස්ස නිමිත්තභාවෙන පාළියං. චුත්තත්තා අසාධාරණභූතෙන කුලද්වසකභාවෙන. යදි හෙස තං කම්මං අප්පත්තො, කථං පන සුනිස්සාරිතොති ආහ “යස්මා පනස්ස ආකච්චමානො සච්ඡො පබ්බාජනීයකම්මං කරෙය්‍යාති චුත්තං, තස්මා සුනිස්සාරිතො” ති. තත්ථ චුත්තන්ති කම්මක්ඛන්ධකෙ (චූළව. 27) චුත්තං.

එත්ථ පන කුලද්වසකකම්මං කත්වා පබ්බාජනීයකම්මකතස්ස තෙරසකකණ්ඩකට්ඨකථායං “යස්මිං විහාරෙ වසන්තෙන යස්මිං ගාමෙ කුලද්වසකකම්මං කතං හොති, තස්මිං විහාරෙ වා තස්මිං ගාමෙ වා න වසිතබ්බ” තිආදිනා (පාරා. අට්ඨ. 2.433) යා සම්මාවත්තනා චුත්තා, සා ඉතරෙනාපි පුරෙතබ්බා. යං පන පටිප්පස්සද්ධකම්මස්ස කුලද්වසකස්ස තත්ථෙව අට්ඨකථායං “යෙසු කුලෙසු කුලද්වසකකම්මං කතං, තතො පච්චයා න ගහෙතබ්බා” තිආදි චුත්තං, තං න පුරෙතබ්බං කුලසච්චගහස්ස අකතත්තා. එවං සෙසකම්මෙසුපි. යදි එවං “තප්පනීයකම්මාරහස්ස නියසකම්මං කරොති...පෙ....එවං බො, උපාලි, අධම්මකම්මං හොති” තිආදිවචනං (මහාව. 402) විරුජ්ඣති? න විරුජ්ඣති සච්ඡසන්තිට්ඨානවසෙන තප්පනීයාදිකම්මාරහත්තස්ස සිජ්ඣනතො. යස්ස හි සච්ඡො “තප්පනීයකම්මං කරොමා” ති සන්තිට්ඨානං කත්වා කම්මවාචං සාවෙන්තො

පබ්බාජනීයකම්මවාචං සාවෙනි, තස්ස කම්මං අධම්මකම්මං භොති. සචෙ පන “තස්සෙව පබ්බාජනීයකම්මමෙව කරොමා” ති සන්තිට්ඨානං කත්වා තදෙව කරොති, තස්ස තං කම්මං ධම්මකම්මන්ති වෙදිතබ්බං.

එවමිධ “නිස්සාරණ”න්ති අධිප්පෙතස්ස පබ්බාජනීයකම්මස්ස වසෙන අත්ථං දස්සෙත්වා ඉදානි තදඤ්ඤෙසං තජ්ජනීයාදීනං වසෙන නිස්සාරණෙ අධිප්පෙන “අප්පත්තො නිස්සාරණ”න්ති ඉමස්ස පටිපක්ඛවසෙන සම්පත්තො නිස්සාරණං, “තඤ්ඤෙව සඬ්ඝො නිස්සාරෙති. සුනිස්සාරිතො” ති අත්ථසම්භවං දස්සෙතුං පුන “තඤ්ඤෙව සඬ්ඝො නිස්සාරෙතීති සචෙ සඬ්ඝො” තිආදි වුත්තං. තත්ථ තත්ථාති තජ්ජනීයාදිකම්මවිසයෙ, එකෙනාපි අඬ්ගෙන නිස්සාරණා අනුඤ්ඤාතාති යොජනා. පාළියං අප්පත්තො නිස්සාරණන්ති එත්ථ ආපන්නො ආවෙණිකවසෙන තජ්ජනීයාදිසඬ්ඛානං නිස්සාරණං පත්තොති අත්ථො ගහෙතබ්බො.

ද්වෙවනිස්සරණාදිකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

වම්පෙය්‍යක්ඛන්ධකවණ්ණනානයො නිට්ඨිතො.

10. කොසම්බකක්ඛන්ධකො

කොසම්බකවිවාදකථාවණ්ණනා

451. කොසම්බකක්ඛන්ධකෙ සචෙ හොති, දෙසෙස්සාමීති විනයධරස්ස වචනෙන ආපත්තිදිට්ඨිං පටිලභිත්වා එවමාහ. තෙනෙව පාළියං “සො තස්සා ආපත්තියා අනාපත්තිදිට්ඨි හොති”ති වුත්තං. නත්ථි ආපත්තීති උදකස්ස යපනභාවං අජානිත්වා වා යපිතං ඡඩ්ඛෙන්වා විස්සරිත්වා වා ගමනෙ අසඤ්චිච්ච අසතියා අනාපත්තිපක්ඛොපි සම්භවතීති විනයධරො තත්ථ අනාපත්තිදිට්ඨිං පටිලභිත්වා එවමාහ. තෙනෙව පාළියං “අඤ්ඤෙ භික්ඛු තස්ස ආපත්තියා අනාපත්තිදිට්ඨිනො හොන්ති”ති වුත්තං. පරිසායපිස්ස අනාපත්තිදිට්ඨියා උප්පන්නත්තා “අඤ්ඤ”ති බහුවචනං කතං. අනාපත්තිදිට්ඨි අහොසීති සුත්තන්තිකත්ථෙරස්ස විනයෙ අපකතඤ්ඤාය විනයධරස්ස වචනමත්තෙන සො එවමහොසි, සා පනස්ස ආපත්ති එව උදකාවසෙසස්ස යපනභාවං ඤත්වා යපිතත්තා. වත්ථුමත්තජානනෙ එව හි සෙබියා සවිත්තකා, න පණ්ණත්තිවිජානනෙ. තෙනෙව පාළියං “තස්සා ආපත්තියා අනාපත්තිදිට්ඨි හොති”ති සබ්බත්ථ ආපත්ති ඉච්චෙව වුත්තං. “ආපත්තිං ආපජ්ජමානො”ති ඉදං විනයධරත්ථෙරො “තයා ඉදං උදකං යපිත”න්ති අත්තනා පුට්ඨෙත සුත්තන්තිකත්ථෙරෙන “ආමාචුසො”ති වුත්තවචනං. සරිත්වා පණ්ණත්තිඅකොවිදනය සඤ්චිච්චෙව අකාසීති ආපත්තිදිට්ඨි හුත්වාව අවොච. තෙනෙව පාළියං “අඤ්ඤෙ භික්ඛු තස්සා ආපත්තියා අනාපත්තිදිට්ඨිනො හොන්ති”ති වුත්තං.

453. “න තාව භින්තො”ති ඉදං උක්ඛිපනතදනුවත්තනමත්තෙන සඬ්ඝො භින්තො නාම න හොති, තං නිස්සාය පන උභයපක්ඛිකානං පක්ඛං පරියෙසිත්වා අඤ්ඤමඤ්ඤං කොධවසෙන කායවචිකලභවඩ්ඨනෙනෙව හොතීති ඉමමත්ථං සන්ධාය වුත්තං. තෙනාහ “සො ච බො කලභවසෙනා”ති. සම්භමඅත්ථවසෙනාති තුරිතත්ථවසෙන.

454. අකාරණෙතිආදි අනුක්ඛිපිත්වා උපායෙන සඤ්ඤාපෙත්වා භිතෙසිතාය ආපත්තීනො මොචෙතුං යුත්තට්ඨානෙ කොධවිත්තවසෙන විහෙයනත්ථාය කතභාවං සන්ධාය වුත්තං, න පන කම්මඬිගස්ස අභාවං සන්ධාය. තෙනෙව පාළියං “ආපත්ති එසා, භික්ඛචෙ, නෙසා අනාපත්ති...පෙ....උක්ඛිත්තො එසො භික්ඛු”තිආදි වුත්තං.

455. “අධම්මවාදීනං පක්ඛෙ නිසින්තො”ති ඉදං උපලක්ඛණමත්තං, ධම්මවාදීනං පක්ඛෙ නිසිදිත්වා අධම්මවාදීනං ලද්ධිං ගණන්තොපි

ධම්මවාදීනං නානාසංවාසකො හොති එව. කම්මං කොපෙතීති තං විනා ගණස්ස අපුරණපක්ඛං සන්ධාය චුත්තං. යත්ථ වා තත්ථ වාති ධම්මවාදීනං පක්ඛෙ වා අධම්මවාදීනං පක්ඛෙ වාති අත්ථො. ඉමෙ ධම්මවාදීනොති ගණ්හාතීති තංතංපක්ඛගතෙ භික්ඛු යාථාවතො වා අයාථාවතො වා “ඉමෙ ධම්මවාදීනො”ති ගණ්හාති, අයං තංතංපක්ඛගතානං අත්තානං සමානසංවාසකං කරොති.

456. උපදංසෙන්තීති පවත්තෙන්ති. පාළියං එත්තාවතාති “එත්තකපදෙසං මුඤ්චිත්වා නිසින්තා මයං කොධචිත්තෙ උජ්ජන්තෙපි අඤ්ඤමඤ්ඤං අනනුලොමිකං කායකම්මාදිං පවත්තෙතුං න සක්ඛිස්සාමා”ති සල්ලෙක්ඛෙන්වා දුරෙ නිසිදිතඛිඛන්ති අධිජ්ජායො. තෙනාහ “උපවාරං මුඤ්චිත්වා”ති.

457. පාළියං භණ්ඩනජාතාතිආදීසු කලහස්ස පුබ්බභාගො භණ්ඩනං නාම. හත්ථපරාමාසාදි කලහො නාම. විරුද්ධවාදො විවාදො නාම.

458. පරිපුණ්ණකොසකොට්ඨාගාරොති එත්ථ කොසො නාම සුවණ්ණමණිආදිභණ්ඩාගාරසාරගබ්භො. කොට්ඨං වූච්චති ධඤ්ඤස්ස ආවසනට්ඨානං, කොට්ඨභූතං අගාරං කොට්ඨාගාරං, ධඤ්ඤසඬගහට්ඨානං. අබ්භුය්‍යාසීති යුද්ධාය අභිමුඛො නික්ඛමීති අත්ථො. එකසඬ්ඝාතමිතීති එකයුද්ධමිතී. ධොවනන්ති ධොවනුදකං.

463. පරියාදින්නරූපාති කොධචිත්තෙන පරිග්ගහිතසභාවා.

464. තං න ජානන්තීති තං කලහං න ජානන්ති. යෙ උපනස්හන්තීති යථාචුත්තං කොධාකාරං චිත්තෙ ඛන්ධන්ති. පාකට්ඨපරිස්සයෙති සිභාදිකෙ. පට්ඨිජන්තපරිස්සයෙති රාගාදිකෙ. පාළියං නත්ථි බාලෙ 97 සභායතාති බාලං නිස්සාය සිලාදිගුණසඬ්ඛාතා සභායතා නත්ථි, න සක්කා ලද්ධන්ති අත්ථො.

466. අත්තකාමරූපාති අත්තනො භිතකාමයමානසභාවා. අනුරුද්ධාති එකසෙසනයෙන තිණ්ණමිපි කුලපුත්තානං ආලපනං, තෙනෙව බහුවචනනිද්දෙසො කතො. බමනීයං සරීරං යාපනීයං ජීවිතං “කච්චි වො සරීරඤ්ච ධාරෙතුං, ජීවිතඤ්ච යාපෙතුං සක්කා”ති පුච්ඡති. තග්ඝාති එකංසත්ථෙ නිපාතො, එකංසෙන මයං හන්තෙති අත්ථො. යථා කථන්ති එත්ථ යථාති නිපාතමත්තං, යථාකථන්ති වා එකො නිපාතො කාරණපුච්ඡනත්ථො, කෙන පකාරෙනාති අත්ථො. එකඤ්ච පන මඤ්ඤෙ

විත්තන්ති එකස්ස විත්තවසෙන ඉතරෙසමිපි පවත්තනතො සබ්බෙසං නො එකං විය විත්තන්ති අත්ථො. කච්චි පන වො අනුරුද්ධාති එත්ථ වොති නිපාතමත්තං, පච්චත්තවචනං වා, කච්චි තුම්හෙති අත්ථො. අම්භාකන්ති නිද්ධාරණෙ සාම්චවනං, අම්හෙසු තිසු යො පයමං පටික්කමතීති අත්ථො.

කොසම්බකවිවාදකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පාලිලෙයාකගමනකථාවණ්ණනා

467. යෙන පාලිලෙයාකන්ති පච්චත්තෙ උපයොගවචනං, යත්ථ පාලිලෙයාකො ගාමො, තත්ථ අවසරීති අත්ථො. දහරපොතකෙහීති හිඬිකච්ඡාපෙහි. “ඔගාහි” න්තිපි පායො, නභානපොක්ඛරණිනිති අත්ථො.

උදානගාථායං පන – රථර්සසදිසදන්තස්ස නාගස්ස හත්ථිනො එතං විවෙකනින්තං විත්තං නාගෙන බුද්ධනාගස්ස විවෙකනින්තවිත්තෙන සමෙති. කස්මා? යං යස්මා එකොව රමති වනෙ, තස්මා එවං යොජනා දට්ඨබ්බා.

පාලිලෙයාකගමනකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අට්ඨාරසවත්ථුකථාවණ්ණනා

468. යථා ධම්මො තථා තිට්ඨාහීති යථා ධම්මො ච විනයො ච යිතො, තථා තිට්ඨ, ධම්මවාදීපක්ඛෙ තිට්ඨාති අත්ථො.

473. “යො පට්ඨාහෙයා, ආපත්ති දුක්කටස්සා” ති ඉදං සාමග්ගීහෙදස්ස අකාරකෙ සන්ධාය වුත්තං. යෙ පන හෙදකාරකා විරුද්ධා අලජ්ජිනො, තෙසං පට්ඨාහිතුං වට්ටති තෙසං සන්තකස්සපි සෙනාසනස්ස විනාසනවචනතො. “විචිත්තං කත්වාපි දාතබ්බ” න්ති වුත්තත්තා පන යථාවුඩ්ඨං වරසෙනාසනං අදත්වා වුඩ්ඨානමිපි අසඤ්ඤතානං සඤ්ඤතෙහි විචිත්තං කත්වා දාතබ්බන්ති දට්ඨබ්බං.

475. කම්මවාචාය ඔසාරෙත්වාති එත්ථ උක්ඛිත්තස්ස හික්ඛුනො ආපත්තියාපන්නභාවං පටිජානිත්වා සම්මාවත්තනෙන උක්ඛෙපකානං සමුප්පන්නඔසාරණච්ඡන්දස්ස පගෙව ඤාතත්තා පටිප්පස්සම්භනකම්මවාචාය උක්ඛිත්තානුවත්තකා සයමෙව නං ඔසාරෙසුන්ති දට්ඨබ්බං.

476. අත්ථතො අපගතාති සාමග්ගීඅත්ථවිරහිතා, තුව්ඡබ්බාඤ්ජනාති අත්ථො.

477. අප්පට්ච්ඡන්තාවාරොති අප්පට්ච්ඡාදෙනබ්බසුන්දරාවාරො. අනපගතන්ති කාරණතො අනපෙතං. ආදාතබ්බතො ගහෙතබ්බතො ආදායන්ති ආවරියවාදො චුත්තොති ආහ “ආදායං අත්තතො ආවරියවාද”න්ති.

අට්ඨහි දුතඨගෙහිති “සොතා ව හොති සාවෙනා ව උග්ගහෙනා ව ධාරෙනා ව විඤ්ඤාතා ව විඤ්ඤාපෙනා ව කුසලො ව සහිතාසහිතස්ස නො ව කලහකාරකො”ති (අ. නි. 8.16) එවං චුත්තෙහි අට්ඨහි දුතඨගෙහි. සෙසමෙත්ථ, හෙට්ඨා ව සබ්බත්ථ සුවිඤ්ඤෙය්‍යාමෙවාති.

අට්ඨාරසවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

කොසම්බකක්ඛන්ධකවණ්ණනානෙයො නිට්ඨිතො.

ඉති සමන්තපාසාදිකාය විනයට්ඨකථාය විමතිවිනෝදනියං.

මහාවග්ගවණ්ණනානෙයො නිට්ඨිතො.

නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස

වුළුවග්ගවණ්ණනා

1. කම්මක්ඛන්ධකො

තප්පනීයකම්මකථාවණ්ණනා

1. වුළුවග්ගස්ස පයමෙ කම්මක්ඛන්ධකො තාව “බලවාබලව”න්ති ඉදං එකපදං. “බලවාබලව”න්ති වත්තබ්බෙ ආකාරං කත්වා “බලවාබලව”න්ති වුත්තං. තඤ්ච “දුක්ඛදුක්ඛ”න්තිආදියු විය අතිසයත්තෙ වත්තනීති ආහ “සුට්ඨු බලවං පටිවද්ධා”ති, අති විය බලවං කත්වා පටිවචනං දෙථාති අත්ථො.

2. පාළියං ආපත්ති ආරොපෙනබ්බාති එත්ථ කිඤ්චාපි “මා බො තුම්හෙ ආයස්මන්තො එසො අපෙසි”තිආදිකෙ භණ්ඩනාදිජනකෙ වචනෙ පඤ්ඤත්තා කාචි ආපත්ති නාම නත්ථි මුසාපෙසුඤ්ඤාදියු එතස්ස අප්පට්ඨයත්තා, තථාපි භික්ඛුහි විසුං, සඬ්ඝමජ්ඣෙ ව “මා, ආවුසො, භික්ඛු අඤ්ඤමඤ්ඤං පයොජෙත්වා භණ්ඩනාදිං අකාසි, නෙදං අප්පිච්ඡනාදීනං අත්ථාය වත්තනී”ති එවං අපඤ්ඤත්තෙන වුවිචමානස්ස භික්ඛුනො අනාදරියෙන අනොරමනපච්චයා වා අඤ්ඤවාදවිභෙසාදිකරණපච්චයා වා යා ආපත්ති හොති, සා ආපත්ති ආරොපෙනබ්බා දිට්ඨිවිපන්තස්ස වියාති එවමත්ථො දට්ඨබ්බො.

යස්ස පන ඉදං වචනං විනාව කායවාචාහි ආපන්නා ලභුකාපත්ති අත්ථි, තස්සපි ආරොපෙනබ්බාව. යං පන කම්මවාචය “අත්තනා භණ්ඩනකාරකා”ති අත්තනා-සද්දග්ගහණං, “යෙපි වඤ්ඤෙ භික්ඛු භණ්ඩනකාරකා...පෙ.... තෙ උපසඬ්ඝමිත්වා”තිආදිවචනඤ්ච, තං වත්ථුවසෙන ගහිතං. යො පන සයමෙව භණ්ඩනකාරකො හොති, අඤ්ඤෙ පන භණ්ඩනකාරකෙ උපසඬ්ඝමිත්වා “මා බො තුම්හෙ”තිආදිවචනං න වදති, තස්සාපෙනං කම්මං කාතබ්බමෙව. කරොන්තෙහි ව “සුඤ්ඤා මෙ, හන්තෙ, සඬ්ඝො, අයං ඉත්ථන්තාමො භික්ඛු භණ්ඩනකාරකො...පෙ.... සඬ්ඝෙ අධිකරණකාරකො. යදි සඬ්ඝස්ස පත්තකල්ල”න්තිආදිනාව කම්මවාචා කාතබ්බා. යො ව අඤ්ඤෙපි භික්ඛු කලහාය සමාදායෙති, තස්සාපි එවමෙව කම්මවාචං කාතුං වට්ටති අඤ්ඤෙසං සමාදාපනස්සපි භණ්ඩනකාරකත්තෙ එව පවිසනතො. අඤ්ඤෙසං සමාදාපනාකාරමිපි වත්ථාව, කම්මවාචං කාතුකාමෙනපි ව තෙහි වුත්තවචනත්ථමෙව ගහෙත්වා

තදනුගුණං යොජෙත්වාච කාතබ්බං, න ඉධාගතවසෙනෙව සබ්බෙසම්පි ඉධාගතවසෙනෙව වචනාසම්භවා. භූතෙන වත්ථුනා කතමෙව හි අවිපන්නං හොති, නාඤ්ඤන්ති ගහෙතබ්බං. එස නයො නියස්සකම්මාදියුපි.

තජ්ජනියකම්මකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අධම්මකම්මද්වාදසකකථාදිවණ්ණනා

4. අප්පට්ඤ්ඤාය කතන්ති වත්ථුං වා ආපත්තිං වා අසම්පට්ඨිජාපෙත්වා කතං. යො පන සබ්බෙසං පස්සන්තානං එව වත්ථුවීතික්කමං කත්වා පච්ඡා කම්මකරණභයෙන “න කරොමි” ති මුසා වදති, තස්ස භික්ඛූනං සම්මුඛෙ වීතික්කමකරණමෙව පටිඤ්ඤා. තථතො ජානනත්ථමෙව පටිඤ්ඤාය කරණං අනුඤ්ඤාතං. යත්ථ පන සන්දෙහො හොති, තත්ථ සම්පට්ඨිජාපෙත්වාච කත්තබ්බන්ති ගහෙතබ්බං.

“පාරාජිකාපත්තියා වා” ති ඉදං ලිඬිගනාසනනිමිත්තතාය පාරාජිකස්ස කම්මෙන අතිකිච්ඡනියතො වුත්තං. “සඬ්ඝාදිසෙසාපත්තියා වා” ති ඉදං පන පරිවාසාදිනිස්සාරණකම්මස්ස ආවෙණිකස්ස විජ්ජමානත්තා වුත්තං. යං පන පරතො “අධිසිලෙ සිලවිපන්නො හොති...පෙ.... තජ්ජනියකම්මං කරොයා” ති (වුළුව. 6) වුත්තං, තං “ආයතිං සංවරෙ යත්වා වුට්ඨානං කරොමි” ති ඔවදියමානස්ස අනාදරියාදිපච්චයලභ්‍යකාපත්තිං සන්ධාය වුත්තං. සිලවිපත්තිමූලකඤ්ඤි ලභ්‍යකාපත්තිං ආපන්නො ඉධ අහෙද්දුපවාරෙන “අධිසිලෙ සිලවිපන්නො” ති වුත්තො “අතිදිට්ඨියා දිට්ඨිවිපන්නො” ති එත්ථ විය.

යථා ව දිට්ඨිං ගහෙත්වා වොහරන්තස්ස “ඉතො දිට්ඨිතො ඔරමාමි” ති අවත්වා කතකම්මං කෙවලාය දිට්ඨිවිපත්තියා කතත්තා අනාපත්තියා කතං නාම අධම්මකම්මං හොති, එවං සිලවිපත්තිං ආපජ්ජිත්වා ලජ්ජිධම්මෙ ඔක්කන්තෙ යථාධම්මං වුට්ඨාය සංවරෙ යාතුකාමස්ස කතං තජ්ජනියාදිකම්මං කෙවලාය සිලවිපත්තියා කතත්තා අදෙසනාගාමිනියා කතං නාම අධම්මකම්මං හොති. තෙනෙව නියස්සකම්මෙපි “අපිස්සු භික්ඛූ පකතා පරිවාසං දෙන්තා” තිආදිනා සංවරෙ අට්ඨානමෙව කම්මනිමිත්තභාවෙන වුත්තං. අදන්තං දමනත්ථමෙව හි තජ්ජනියාදිකම්මානි අනුඤ්ඤාතානීති. කෙච් පන “අදෙසනාගාමිනියාති ඉදං පාරාජිකාපත්තිංයෙව සන්ධාය වුත්තං, න සඬ්ඝාදිසෙස” න්ති (සාරත්ථ. ටී. වුළුවග්ග 3.4) වදන්ති, තං සුක්කපක්ඛෙ “දෙසනාගාමිනියා ආපත්තියා කතං හොති” ති ඉමිනා වචනෙන විරුජ්ඣති. සඬ්ඝාදිසෙසස්සාපි ව පරියායතො දෙසනාගාමිනිවොහාරෙ ගස්භමානෙ

“ආපත්තියා කතං හොති” ති වුත්තවාරතො ඉමස්ස වාරස්ස විසෙසො න සියා, අට්ඨකථායම්පෙත්ථ විසෙසහාවො න දස්සිතො. තස්මා වුත්තනයෙනෙවෙත්ථ අධිප්පායො ගහෙතඛිබ්බො.

6. සබ්බානිසීති තජ්ජනියනියස්සපබ්බාජනියකම්මානි තිණ්හි. අඤ්ඤකම්මස්ස වත්ථුනාති තජ්ජනියතො අඤ්ඤස්ස කම්මස්ස වත්ථුනා අඤ්ඤකම්මකරණං නාම කොචි දොසොපි න හොතීති අධිප්පායො. කාරණමාහ “කස්මා” තිආදිනා.

8. පත්තලොමාති පතිතමානලොමා.

අධම්මකම්මද්වාදසකකථාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නියස්සකම්මකථාදිවණ්ණනා

11. නියස්සකම්මෙ පාළියං අපිස්සුති අපිවාති ඉමස්මිං අත්ථෙ නිපාතසමුදායො. නිස්සාය තෙ වත්ථඛිබ්බන්ති එත්ථ කෙචි කල්‍යාණමිත්තායත්තවුත්තීතං සන්ධාය වුත්තන්ති වදන්ති, අඤ්ඤ පන නිස්සයග්ගහණමෙවාති, උභයෙනපිස්ස සෙරිවිහාරො න වට්ඨතීති දීපිතන්ති දට්ඨඛිබ්බං.

21. පබ්බාජනියකම්මෙ “පබ්බාජනියකම්මං පටිප්පස්සම්හෙතු” ති ඉදං පක්කමනාදිං අකත්වා සම්මාවත්තන්තානං වසෙන වුත්තං.

33. පටිසාරණියකම්මෙ නෙව භික්ඛුවචනං, න ගිහිවචනන්ති එත්ථ පරියායතොපි භික්ඛු පරවුංසනං න වදන්ති, ගහට්ඨා පන සරූපෙනෙව අක්කොසිතුං සමත්ථාපි උපකාරීසු අකාරණං එවරූපං න වදන්ති, ත්වං ගිහිගුණතොපි පරිහීනොති අධිප්පායො.

39. “අඛිගසමන්තාගමො පුරිමෙහි අසද්දියො” ති ඉමිනා තජ්ජනියාදීනං වුත්තකාරණමත්තෙන ඉදං කාතුං න වට්ඨතීති දීපෙති. ඉධ වුත්තෙන පන ගිහීනං අලාභාය පරිසක්කනාදිනා අඛිගෙන තානිපි කාතුං වට්ඨතීති ගහෙතඛිබ්බං. එත්ථ ව “සද්ධං පසන්නං දායකං කාරකං සඬුපට්ඨාකං හීනෙන වුංසෙති” ති වුත්තත්තා තාදියෙසු ගිහීසු වුංසනාදීහි ගිහිපටිසංයුත්තෙහි එව අඛිගෙහි කම්මාරහතා, න ආරාමිකවෙට්ඨකාදීසු වුංසනාදීහි. තත්ථාපි දායකාදීසු ඛමාපිතෙසු කම්මාරහතා නත්ථි, ආපත්ති ව යත්ථ කත්ථවි දෙසෙතුං වට්ඨති. යො වෙ තික්ඛත්තුං ඛමාපියමානොපි න

බමති, අකතකම්මෙනපි දස්සනුපවාලෙ ආපත්ති දෙසෙතබ්බො. සො චෙ කාලකතො හොති, දෙසන්තරං වා ගතො, ගතදිසා න ඤායති, අන්තරාමග්ගෙ වා ජීවිතන්තරායො හොති, කතකම්මෙනපි අකතකම්මෙනපි සඬ්ඝමජ්ඣෙය්වාහුතං විඤ්ඤාපෙත්වා බමාපෙත්වා ආපත්ති දෙසෙතබ්බොති වදන්ති. ධම්මිකපටිස්සවස්ස අසච්චාපනෙ පන තෙසං සන්තිකං ගන්ත්වා “මයා අසමචෙක්ඛිත්වා පටිස්සවං කත්වා සො න සච්චාපිතො, තං මෙ බමං” තිආදිනා බමාපනෙ වචනක්කමො ඤාපෙතබ්බො.

41. පාළියං මඬකුභුතො නාසක්ඛි විත්තං ගහපතිං බමාපෙතුන්ති තිංසයොජනමග්ගං පුන ගන්ත්වාපි මානට්ඨකාය යථාහුතං දොසං ආවිකත්වා අබමාපනෙන “නාහං බමාමි” ති තෙන පටික්ඛිත්තො මඬකුභුතො බමාපෙතුං න සක්ඛි, සො පුනදෙව සාවත්ථිං පච්චාගන්ත්වාපි මානනිග්ගහත්ථායෙව පුනපි සත්ථාරා පෙසිතො පුරිමනයෙනෙව බමාපෙතුං අසක්කොන්තො පුනාගච්ඡි. අථස්ස භගවා “අසන්තං භාවනම්චිෂෙය්සා” තිආදිනාව (ධ. ප. 73) ධම්මං දෙසෙත්වා මානනිමිමථනං කත්වා අනුදුතදානං අනුඤ්ඤාසීති දට්ඨබ්බං.

42. “නො චෙ බමති..පෙ.... ආපත්තිං දෙසාපෙතබ්බො” ති වුත්තත්තා පගෙව ගහට්ඨො බමති චෙ, දස්සනුපවාලෙ ආපත්තිදෙසනාකිච්චං නත්ථිති ගහෙතබ්බං.

46. උක්ඛෙපනීයකම්මෙසු තීසු අරිට්ඨවත්ථුස්මිං ආපත්තිං ආරොපෙත්වාති විසුං සඬ්ඝමජ්ඣෙව පාපිකාය දිට්ඨියා අප්පට්ඨිනිස්සජ්ජනපච්චයා දුක්කටං, සමනුභාසනපරියොසානෙ පාවිත්තියං වා ආපත්තිං ආරොපෙත්වා. එත්ථාපි කම්මවාචාය “තථාහං භගවතා” තිආදි වත්ථුවසෙන වුත්තං. යෙන යෙන පකාරෙන දිට්ඨිගතිකා වොහරිංසු, තෙන තෙන පකාරෙන යොජෙත්වා කම්මවාචා කාතබ්බො. ගහණාකාරං පන විනාපි “සුණාතු මෙ, භන්තෙ, සඬ්ඝො, ඉත්ථන්තාමස්ස භික්ඛුනො පාපිකං දිට්ඨිගතං උප්පන්නං, සො තං දිට්ඨිං අප්පට්ඨිනිස්සජ්ජති, යදි සඬ්ඝස්ස පත්තකල්ල” ති එවං සාමඤ්ඤතොපි කම්මවාචං කාතුං වට්ටති.

65. “යං දිට්ඨිං නිස්සාය භණ්ඩනාදීනි කරොති” ති ඉමිනා දිට්ඨිං නිස්සාය උප්පන්නානි එව භණ්ඩනාදීනි ඉධ අධිප්පෙතානි, න කෙවලානීති දස්සෙති. යො පන “භණ්ඩනාදීනං කරණෙ දොසො නත්ථි” ති දිට්ඨිකො හුත්වා

භණ්ඩනාදිං කරොති, සාපිස්ස දිට්ඨි එව භොති, තස්සපි අප්පට්ඨිස්සග්ගෙ
කම්මං කාතුං වට්ටති.

නියස්සකම්මකථාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

කම්මක්ඛන්ධකවණ්ණනාන යො නිට්ඨිතො.

2. පාරිවාසිකක්ඛන්ධකො

පාරිවාසිකවත්තකථාවණ්ණනා

75. පාරිවාසිකක්ඛන්ධකෙ අත්තමයො මූලායපටිකස්සනාරහාදීනමිපිති ආදි-සද්දෙන මානත්තාරහමානත්තවාරිකඅබ්භානාරහෙ සඬගණ්හාති. තෙ හි පාරිවාසිකානං, පාරිවාසිකා ච තෙසං පකතත්තට්ඨානෙන එව තිට්ඨන්ති. අධොතපාදට්ඨපනකන්ති යත්ථ යත්වා පාදෙ ධොවන්ති, තාදිසං දාරුඵලකඛණ්ඩාදිං. පාදසංසනන්ති සක්ඛරකථලාදිං. “වත්තං කරොන්ති” ති එත්තකමත්තස්සෙව චුත්තත්තා සද්ධිවිහාරිකාදිහිපි අභිවාදනාදිං කාතුං න වට්ඨති.

“පාරිසුද්ධිඋපොසංචිතං කරියමානෙ” ති ඉදං පචාරණාදිවසෙසු සඬසෙ පචාරෙත්තෙ අනුපගතජිත්තවස්සාදිහි කරියමානපාරිසුද්ධිඋපොසංචිතපි සන්ධාය චුත්තං. අත්තනො පාළියාති නවකානං පුරතො.

“පාරිවාසිකස්සෙවා” ති ඉදං අබ්භානාරහපරියොසානෙ සබ්බෙ ගරුකට්ඨෙ සන්ධාය චුත්තං. තෙසමිපි පච්චෙකං ඔණොජනස්ස අනුඤ්ඤාතත්තා තදවසෙසා පකතත්තා එව තං න ලහන්ති.

චතුස්සාලහත්තන්ති භොජනසාලාය පටිපාටියා දියාමානහත්තං. හත්ථපාසෙ ධීතෙනාති දායකස්ස හත්ථපාසෙ පටිග්ගහණරුහනට්ඨානෙති අධිප්පායො. මහාපෙළහත්තෙපිති මහන්තෙසු හත්තපච්ඡිආදිභාජනෙසු යපෙත්වා දියාමානහත්තෙසුපි.

76. පාපිට්ඨකරාති පාරාජිකාපත්තීති උක්කංසවසෙන චුත්තං. සඤ්චරිත්තාදිපණ්ණත්තිවජ්ජතො පන සුක්කච්ඡිසට්ඨාදිකා ලොකවජ්ජාව, තත්ථාපි සඬසහෙදාදිකා පාපිට්ඨකරා එව.

“කම්මන්ති පාරිවාසිකකම්මවාචා” ති එතෙන කම්මභූතා වාචාති කම්මවාචා-සද්දස්ස අත්ථොපි සිද්ධොති වෙදිතබ්බො. සවචනීයන්ති එත්ථ “සදොස”න්ති (සාරත්ථ. ටී. වුළුවග්ග. 3.76) අත්ථං වදති. අත්තනො වචනෙ පවත්තනකම්මන්ති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො, “මා පක්කමාහී” ති වා “එහි විනයධරානං සම්මුඛිභාව”න්ති වා එවං අත්තනො ආණාය පවත්තනකම්මං න කාතබ්බන්ති අධිප්පායො. එවඤ්ඤි කෙනවි සවචනීයෙ කතෙ අනාදරෙන අතික්කම්තුං න වට්ඨති, බුද්ධස්ස සඬසස්ස ආණා අතික්කන්තා නාම හොති.

රජාහතභූමීති පණ්ණසාලාවිසෙසනං. පච්චයන්ති වස්සාවාසිකවිවරං.
සෙනාසනං න ලහතීති වස්සග්ගෙන න ලහති.

අපණ්ණකපටිපදාති අවිරද්ධපටිපදා. සචෙ වායමන්තොපීති එත්ථ
අවිසයභාවං ඤාත්වා අවායමන්තොපි සඬගය්හති.

81. අවිසෙසෙනාති පාරිවාසිකුක්ඛිත්තකානං සාමඤ්ඤෙන.
පඤ්චවණ්ණවිජදනඛද්ධට්ඨානෙසුති පඤ්චජ්ජකාරවිජදනෙහි
ජන්තට්ඨානෙසු.

ඔඛද්ධන්ති උට්ඨානාදිඛ්‍යාපාරපටිඛද්ධං. පිළිතන්ති අත්ථො. මඤ්චෙ වා
පීයෙ වාති එත්ථ වා-සද්දො සමුච්චයත්ථො, තෙන තට්ටිකාවම්මඛණ්ඩාදීසු
දීසාසනෙසුපි නිසිදිතුං න වට්ටතීති දීපිතං හොති.

න වත්තභෙදදුක්ඛටන්ති වුඬ්ඪතරස්ස ජානන්තස්සාපි වත්තභෙදෙ
දුක්ඛටං නත්ථිති දස්සෙති. “වත්තං නික්ඛිපාපෙත්වා”ති ඉදං පාරිවාසාදිමෙව
සන්ධාය වුත්තං.

පාරිවාසිකවත්තකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පාරිවාසිකක්ඛන්ධකවණ්ණනානායො නිට්ඨිතො.

3. සමුවවයක්කන්ධකො

සුක්කවිස්සට්ඨිකථාවණ්ණනා

97. සමුවවයක්කන්ධකො වෙදයාමහන්ති ජානාපෙමි අහං, ආරොවෙමිතිඅත්ථො. අනුභවාමිතිපිස්ස අත්ථං වදන්ති. පුරිමං පන පසංසන්ති ආරොපනවචනත්තා. ආරොවෙත්වා නික්ඛිපිතඛිබන්ති දුක්කට්ඨමොවනත්ථං වුත්තං. කෙවි පන “තදහෙව පුන වත්තං සමාදිගිත්වා අරුණං උට්ඨාපෙතුකාමස්ස රත්තිවිජෙදපරිහාරත්ථමපි” ති වදන්ති.

“සභාගා භික්ඛු වසන්ති” ති වුත්තත්තා විසභාගානං වසනට්ඨානෙ වත්තං අසමාදිගිත්වා බහි එව කාතුමපි වට්ටතීති දට්ඨබ්බං. “ද්වෙ ලෙඬඩුපානෙ අතික්කමිත්වා” ති ඉදං විහාරෙ භික්ඛුනං සජ්ඣායාදිසද්දසවනුපචාරවිජහනත්ථං වුත්තං. “මහාමග්ගතො ඔක්කමිමා” ති ඉදං මග්ගපටිපන්නානං භික්ඛුනං උපචාරාතික්කමනත්ථං වුත්තං. ගුම්බෙන වාතිආදි දස්සනුපචාරවිජහනත්ථං.

“සොපි කෙනවි කම්මෙන පුරෙ අරුණෙ එව ගච්ඡති” ති ඉමිනා ආරොචනාය කතාය සබ්බෙසුපි භික්ඛුසු විහාරගතෙසු ඌනෙ ගණෙ වරණදොසො වා විජ්ජවාසදොසො වා න හොති ආරොචිතත්තා සහවාසස්සාති දස්සෙති. තෙනාහ “අයඤ්චා” තිආදි. අබ්භානං කාතුං න වට්ටතීති කතමපි අකතමෙව හොතීති අත්ථො.

සුක්කවිස්සට්ඨිකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පටිච්ඡන්තපරිවාසකථාවණ්ණනා

102. සුද්ධස්සාති සභාගසඬ්ඨිසාදිසෙසං අනාපන්නස්ස, තතො වුට්ඨිතස්ස වා. අඤ්ඤස්මිත්ති සුද්ධන්තපරිවාසවසෙන ආපත්තිවුට්ඨානතො අඤ්ඤස්මිං ආපත්තිවුට්ඨානෙ. පාළියං “පටිකස්සිතො සඬ්ඨිසෙන උදායි භික්ඛු අන්තරා එකිස්සා ආපත්තියා..පෙ.... මූලායපටිකස්සනා” ති ඉදං කරණවසෙන විපරිණාමෙත්වා මූලායපටිකස්සනාය පටිකස්සිතොති යොජෙතබ්බං. අථ වා “මූලාය පටිකස්සනා බමති සඬ්ඨිසස්සා” ති උත්තරපදෙන සහ පච්චන්තවසෙනෙව යොජෙතුමපි වට්ටති.

“උදායිං භික්ඛුං අන්තරා එකිස්සා ආපත්තියා..පෙ.... මූලාය පටිකස්සිත්වා” ති එත්ථ අන්තරා එකිස්සා ආපත්තියා හෙතුභූතාය උදායිං භික්ඛුං මූලාය පටිකස්සිත්වා මූලදිවසෙ ආකඬ්ඨිත්වා තස්සා අන්තරාපත්තියා සමොධානපරිවාසං දෙතුති යොජනා. ආචිකාරාපෙත්වා විස්සජ්ජෙතබ්බොති

තස්ස අතෙකිවිජ්ඣාවං තෙනෙව සඨසස්ස පාකටං කාරෙත්වා ලජ්ජිගණනො
වියොජනවසෙන විස්සජ්ජෙතබ්බො.

සතං ආපත්තියොති කායසංසග්ගාදිවසෙන එකදිවසෙ ආපන්නා සතං
ආපත්තියො. දසසත්තති සහස්සා ආපත්තියො. රත්තිසතං ඡාදයිත්වානාති
යොජෙතබ්බො. සබ්බපරිවාසකම්මවාචාසානෙති හෙට්ඨා දස්සිතානං
ද්විත්තං සුද්ධන්තපරිවාසානං, තිණ්ණං සමොධානපරිවාසානඤ්චාති ඉමෙසං
සබ්බෙසං පරිවාසානං කම්මවාචාපරියොසානෙ. පූරිමනයෙනෙවාති
පටිච්ඡන්තපරිවාසෙ වුත්තනයෙන.

විහාරූපචාරතොපීති බහිගාමෙ භික්ඛුනං විහාරූපචාරතොපි. “ද්වෙ
ලෙඨිච්ඡපාතා අතික්කම්මබ්බා”ති ඉදං භික්ඛුනං සවනුපචාරාතික්කමනං
වුත්තං. ගාමස්සාති න වුත්තන්ති ගාමස්ස උපචාරං මුඤ්චිතුං වට්ටතීති න
වුත්තං. තෙන ගාමුපචාරෙ යිතාපි තත්ථ දස්සනසවනුපචාරෙ අතික්කම්මත්වා
යිතා භික්ඛු ව භික්ඛුනියො ව තස්සා රත්තිවිජෙදං න කරොන්තීති දීපෙති.

අතික්කම්මත්තවත්තභික්ඛුනං වුත්තනයෙනෙවාති උපචාරසීමාය පටිට්ඨානං
වසෙන රත්තිවිජෙදං සන්ධාය වුත්තං. තස්මිං ගාමෙති භික්ඛුනීනං
නිවාසනගාමෙ. අත්තානං දස්සෙත්වාති යථා ආරොචෙතුං සක්කා, තථා
දස්සෙත්වා. “සම්මන්තිත්වා දාතබ්බා”ති ඉමිනා සම්මතාය සහවාසෙපි
රත්තිවිජෙදො න භොතීති දස්සෙති.

මූලායපටිකස්සිතස්සාති මූලායපටිකස්සිතස්ස පුන පරිවුත්ථපරිවාසස්සාති
අත්ථො. තිස්සන්තන්ති මූලාපත්තියා සහ ද්විත්තං අන්තරාපත්තිනඤ්ච.

108. සචෙ පටිච්ඡන්තාති නික්කම්මත්තවත්තෙනාපන්නාපත්තිං සන්ධාය
වුත්තං. පාළියං පඤ්චාහස්පටිච්ඡන්තවාලෙ අන්තරාපත්තිකථායං “එවඤ්ච
පන, භික්ඛවෙ, ඡාරත්තං මානත්තං දාතබ්බ”න්ති ඉදං
මූලායපටිකස්සනාකම්මවාචානන්තරමෙව දාතුං වුත්තං න භොති.
මූලායපටිකස්සිතස්ස පන පඤ්චදිවසාති පරිවසිත්වා යාවිතස්ස
මානත්තවරණකාලෙ ආපන්නාය තතියාය අන්තරාපත්තියා අස්පටිච්ඡන්තාය
මානත්තදානං සන්ධාය වුත්තං. එවඤ්ච දින්නමානත්තස්ස එකෙන
ඡාරත්තෙන පුබ්බෙ දින්නමානත්තාහි තිහි ආපත්තිහි සහ වතස්සන්තම්පි
ආපත්තිනං මානත්තං විණ්ණමෙව භොති. ඉමිනා පන නයෙන
අබ්භානාරහකාලෙ ආපන්නාය අන්තරාපත්තියා, පක්ඛස්පටිච්ඡන්තවාලෙ
අන්තරාපත්තිසු ව පටිපජ්ජනං වෙදිතබ්බං. “එකාහස්පටිච්ඡන්තාදිවසෙන
පඤ්චා”ති ඉදං එකාහස්පටිච්ඡන්තාදිනං වතුන්තං

පච්චෙකපරිවාසදානමානත්තදානඅඛිභානානි එකෙකං කත්වා වුත්තං.
 “අන්තරාපත්තිවසෙන වතස්සො”ති ඉදමපි මානත්තදානඅඛිභානානි තස්මිං
 තස්මිං මූලායපටිකස්සනෙ එකත්තං ආරොපෙත්වා වුත්තං.

පටිච්ඡන්තපරිවාසකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සමොධානපරිවාසකථාවණ්ණනා

125. “යස්මා පටිච්ඡන්තා අන්තරාපත්ති”ති ඉදං
 සමොධානපරිවාසදානස්ස කාරණවචනං, න පන විණ්ණපරිවුත්ථදිවසානං
 මක්ඛිතභාවස්ස, අප්පටිච්ඡන්තාය අන්තරාපත්තියා මූලායපටිකස්සනෙ
 කතෙපි තෙසං මක්ඛිතභාවසම්භවතො. තස්මා “මානත්තවිණ්ණදිවසාපි
 පරිවුත්ථදිවසාපි සබ්බෙ මක්ඛිතාව භොන්ති”ති ඉමස්සානන්තරං
 “සමොධානපරිවාසො වස්ස දාතබ්බො”ති එවමෙත්ථ යොජනා කාතබ්බා.
 තෙනාහ “තෙනවා”තිආදි.

සමොධානපරිවාසකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අග්ගසමොධානපරිවාසකථාවණ්ණනා

134. “එකාපත්තිමූලකඤ්චා”ති ඉමිනා “එකා ආපත්ති
 එකාහප්පටිච්ඡන්තා, එකා ආපත්ති ද්විහප්පටිච්ඡන්තා”තිආදිනායං දස්සෙති.
 අප්පටිච්ඡන්තභාවං දස්සෙතුන්ති අජානනාදිනා පටිච්ඡන්තායපි ආපත්තියා
 මානත්තාරහතාවවනෙන අප්පටිච්ඡන්තභාවං දස්සෙතුං. “එකස්ස, ආවුසො,
 මාසස්ස භික්ඛු මානත්තාරහො”ති (වූල්ල. 153) හි වුත්තං. එත්ථ එකස්ස
 අජානනපටිච්ඡන්තමාසස්ස පරිවාසාරහො න භොති, කෙවලං ආපත්තියා
 අප්පටිච්ඡන්තත්තා මානත්තාරහො භොතීති අධිප්පායො. පාළියං
 මක්ඛධම්මොති මද්දිතුකාමතා. සඬ්ඝාදිසෙසානං
 පරිවාසදානාදිසබ්බවිනිච්ඡයස්ස සමුච්චයත්තා පනෙස
 සමුච්චයක්ඛන්ධකොති වුත්තොති වෙදිතබ්බො.

අග්ගසමොධානපරිවාසකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සමුච්චයක්ඛන්ධකවණ්ණනානායො නිට්ඨිතො.

4. සමටක්ඛන්ධකො

සතිවිනයකථාදිවණ්ණනා

195. සමටක්ඛන්ධකෙ ඛිණාසවස්ස විපුලසතිං නිස්සාය දාතබ්බො විනයො වොදනාදිඅසාරුප්පානං විනයනුපායො සතිවිනයො.

196. විත්තවිපරියාසකතොති කතවිත්තවිපරියාසො. ගඟ්ගං භික්ඛුං...පෙ.... වොදෙන්තීති එත්ථ පන උම්මත්තකස්ස ඉදං උම්මත්තකං, අප්ඤ්ඤාචණ්ණං. තදෙව විත්තවිපරියාසෙන කතන්ති විත්තවිපරියාසකතං. තෙන උම්මත්තකෙන විත්තවිපරියාසකතෙන අප්ඤ්ඤාචණ්ණෙන අනාවාරෙන ආපන්නාය ආපන්නියා ගඟ්ගං භික්ඛුං වොදෙන්තීති එවමත්ථො දට්ඨබ්බො. පට්ඨං මුල්ලො හුත්වා පච්ඡා අමුල්ලහභාවං උපගතස්ස දාතබ්බො විනයො අමුල්ලවිනයො.

202. ධම්මවාදීනං යෙහුයාහාවසම්පාදිකා කිරියා යෙහුයාසිකාති ඉමස්මිං අත්ථෙ ස-කාරාගමසහිතො ඉක-පච්චයන්තොයං සද්දොති දස්සෙතුං ආහ “යස්සා”තිආදි. තත්ථ යස්සා කිරියායාති ගුල්ලකවිවට්ටිකාදිනා සලාකග්ගාහාපකකිරියාය. යෙහුයාහාවං නිස්සිතසමටකිරියා යෙහුයාසිකාති එවං යෙහුයාසිකාසද්දස්ස අත්ථො ගහෙතබ්බො. එවඤ්ඤි අයං අධිකරණසමථො නාම හොති. යථාචුත්තසලාකග්ගාහෙන හි ධම්මවාදීනං යෙහුයාහාවෙ සිද්ධෙ පච්ඡා තං යෙහුයාහාවං නිස්සායෙව අධිකරණවූපසමො හොති, න ධම්මවාදීනං බහුතරභාවසාධකකිරියාමත්තෙන.

207. “සෙසමෙත්ථ තප්පනියාදීසු චුත්තනයමෙවා”ති එතෙන තප්පනියාදිසත්තකම්මානි විය ඉදම්පි තස්සපාපියසිකාකම්මං අසුචිභාවාදිදොසයුත්තස්ස, සඬ්ඝස්ස ච විනිච්ඡයෙ අතිට්ඨමානස්ස කත්තබ්බං විසුං එකං නිග්ගහකම්මන්ති දස්සෙති. එතස්මිඤ්ඤි නිග්ගහකම්මෙ කතෙ සො පුග්ගලො “අහං සුද්ධො”ති අත්තනො සුද්ධියා සාධනත්ථං සඬ්ඝමජ්ඣං ඔතරිතුං, සඬ්ඝො වස්ස විනිච්ඡයං දාතුං න ලහති, තං කම්මකරණමත්තෙනෙව ච තං අධිකරණං වූපසන්තං හොති.

කථං පනෙතං කම්මං පටිප්පස්සම්භතීති? කෙච් පනෙත්ථ “සො තථා නිග්ගහිතො නිග්ගහිතොව හොති, ඔසාරණං න ලහති. තෙනෙව පාළියං ඔසාරණා න චුත්තා”ති වදන්ති. අඤ්ඤෙ පන “පාළියං න උපසම්පාදෙතබ්බන්තිආදිනා සම්මාවත්තනස්ස චුත්තත්තා සම්මාවත්තිත්වා ලජ්ජිධම්මෙ ඔක්කන්තස්ස ඔසාරණා අචුත්තාපි තප්පනියාදීසු විය නයතො

කම්මවාචං යොජෙත්වා ඔසාරණා කාතබ්බා එවා” ති වදන්ති, ඉදං යුත්තං. තෙනෙව අට්ඨකථායං වක්ඛති “සචෙ සීලවා භවිස්සති, වත්තං පරිපුරෙත්වා පටිප්පස්සද්ධිං ලභිස්සති. නො චෙ, තථානාසිතකොච භවිස්සති” ති (වුලුව. අට්ඨ. 238). තස්සපාපියසිකාකම්මන්ති ච අලුත්තසමාසොයෙව. තෙනාහ “ඉදං භී” ති ආදි.

සතිවිනයකථාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අධිකරණකථාවණ්ණනා

215. විරූපතො විපරිණාමට්ඨෙයන චිත්තං දුක්ඛං විපච්චතීති ආහ “චිත්තදුක්ඛත්ථං වොහාරො” ති ආදි. උපවදනාති වොදනා. තත්ථෙචාති අනුවදනෙ.

ආදිතො පට්ඨාය ච තස්ස තස්ස කම්මස්ස විඤ්ඤාතත්තාති විත්ථාරතො ආගතකම්මවග්ගස්ස ආදිතො පට්ඨාය වණ්ණනාමුඛෙන විඤ්ඤාතත්තා විනිච්ඡයො භවිස්සතීති යොජනා.

216. පාළියං අජ්ඣන්තං වාති අත්තනි වා අත්තනො පරිසාය වා. බහිද්ධා වාති පරස්මිං වා පරස්ස පරිසාය වා. අනවස්සවායාති අනුප්පාදාය.

220. “විවාදාධිකරණං කුසලං අකුසලං අබ්‍යාකත” න්ති ඉදං පුච්ඡාවචනං. විවාදාධිකරණං සියා කුසලන්ති ආදි විසජ්ජනං. එස නයො සෙසෙසුපි.

222. සම්මුතිසභාවායපි ආපත්තියා කාරණුපචාරෙන අකුසලාබ්‍යාකතභාවෙන වුච්චමානෙ කුසලස්සාපි ආපත්තිකාරණත්තා තදුපචාරෙන “ආපත්තාධිකරණං සියා කුසල” න්ති වත්තබ්බං භවෙය්‍ය, තථා අවත්වා “නත්ථි ආපත්තාධිකරණං කුසල” න්ති එවංචචනස්ස කාරණං දස්සෙතුං. “එත්ථ සන්ධායභාසිතවසෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො” ති වුත්තං. එත්ථ වායමධිප්පායො – යදි හි ආපත්ති නාම පරමත්ථධම්මසභාවා භවෙය්‍ය, තදා “ආපත්තාධිකරණං සියා අකුසල” න්ති ආදිවචනං යුජ්ජෙය්‍ය. යස්මා දුට්ඨදොසසික්ඛාපදට්ඨකථාදීසු දස්සිතදොසප්පසඬිගතො පරමත්ථසභආචතා න යුත්තා, එකන්තසම්මුතිසභාවා එව සා හොති, තස්මා “සියා අකුසලං සියා අබ්‍යාකත” න්තිපි නිජ්ජරියායතො න වත්තබ්බා. යදි පන අකුසලඅබ්‍යාකතධම්මසමුට්ඨිතත්තමෙව උපාදාය පරියායතො “සියා අකුසලං සියා අබ්‍යාකත” න්ති වුත්තං. තදා කුසලධම්මසමුට්ඨිතත්තමපි උපාදාය පරියායතො “ආපත්තාධිකරණං සියා කුසල” න්තිපි වත්තබ්බං.

භවෙය්‍යා. යතො චෙතං වචනං ආපත්තියා අකුසලාබ්‍යාකතුපචාරාභත්තස්ස කුසලුපචාරානාභත්තස්ස විසුං කාරණසබ්භාවං සන්ධාය භාසිතං, තස්මා යං තං කාරණවිසෙසං සන්ධාය ඉදං භාසිතං, තස්ස වසෙනෙවෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො.

ඉදානි පන යො අභිගජ්ජභොනකචිත්තමෙව සන්ධාය ආපත්තියා අකුසලාදිභාවො චුත්තො, නාඤ්ඤං විසෙසකාරණං සන්ධායාති ගණ්ඨෙය්‍යා, තස්ස ගාභෙ දොසං දස්සෙත්තො “යස්මිං හී” තිආදිමාහ. තත්ථ පථවිබණ්ණාදිකෙති පථවිබණ්ණාදිනිමිත්තෙ පණ්ණත්තිවජ්ජෙ. ආපත්තාධිකරණෙ කුසලචිත්තං අභිගන්ති පණ්ණත්තිං අජානිත්වා කුසලචිත්තෙන චෙතියභිගණාදීසු භූමිසොධනාදිවසෙන පථවිභූතගාමවිකොපනාදිකාලෙ කුසලචිත්තං කාරණං භොති. තස්මිං සතීති තස්මිං ආපත්තාධිකරණෙ විජ්ජමානෙ කුසලචිත්තසමුට්ඨිතත්තෙන කුසලවොහාරාභාය ආපත්තියා විජ්ජමානායාති අධිප්පායො. සාරත්ථදීපනියං (සාරත්ථ. ටී. චූල්ලවග්ග 3.222) පන “තස්මිං සතී” ති ඉමස්ස “තස්මිං කුසලචිත්තෙ ආපත්තිභාවෙන ගහිතෙ” ති අත්ථො චුත්තො, තං න යුජ්ජති “යස්මිං” න්ති ය-සද්දෙන පරාමට්ඨස්සෙව ආපත්තාධිකරණස්ස “තස්මිං” න්ති පරාමසිතබ්බතො.

න සක්කා චත්තුන්ති යදි සම්මුතිසභාවායපි ආපත්තියා අකුසලාදිසමුට්ඨිතත්තෙන අකුසලාදිවොහාරො කරියති, තදා කුසලවොහාරොපි කත්තබ්බොති “නත්ථි ආපත්තාධිකරණං කුසල” න්ති න සක්කා චත්තුං, අඤ්ඤථා අකුසලාදිභාවොපිස්ස පටික්ඛිපිතබ්බොති අධිප්පායො. තස්මාති යස්මා කුසලාදීනං තිණ්ණං සමානෙපි ආපත්තියා අභිගජ්ජභොනකත්තෙ කුසලවොහාරොව ආපත්තියා පටික්ඛිත්තො, න අකුසලාදිවොහාරො, තස්මා නයිදං අභිගජ්ජභොනකං චිත්තං සන්ධාය චුත්තන්ති “ආපත්තාධිකරණං සියා අකුසලං සියා අබ්‍යාකතං, නත්ථි ආපත්තාධිකරණං කුසල” න්ති ඉදං ආපත්තියා සමුට්ඨාපකත්තෙන අභිගජ්ජභොනකං කාරණභූතං චිත්තමත්තං සන්ධාය න චුත්තං, අඤ්ඤථා “ආපත්තාධිකරණං සියා කුසල” න්තිපි චත්තබ්බතොති අධිප්පායො. එතෙන ආපත්තියා අකුසලාදිභාවොපි කෙනවි නිමිත්තෙන පරියායතොව චුත්තො, න පරමත්ථතොති දස්සෙති. යථාහ “යං කුසලචිත්තෙන ආපජ්ජති, තං කුසලං, ඉතරෙහි ඉතර” න්ති.

ඉදං පනාතිආදීප්ත අයං අධිප්පායො - “ආපත්තාධිකරණං සීයා අකුසලං සීයා අබ්‍යාකත”න්ති ඉදංඤ්භි යං කිඤ්චි කදාචි කත්ථචි කාරණං භවන්තං අනියතකාරණං සන්ධාය චුත්තං න භොති. යං පන සබ්බසික්ඛාපදෙසු ආපත්තියා කාරණං භවිතුමරහති, ඉදංමෙව කාරණං සන්ධාය චුත්තං. අකුසලඤ්භි පණ්ණත්තිං ඤත්වා චිතික්කමන්තස්ස සබ්බාපත්තියා කාරණං භොති, ලොකවජ්ජාපත්තියා පන පණ්ණත්තිං අජානන්තස්සපි කාරණං භොති.

කෙවලං පණ්ණත්තිවජ්ජාපත්තිසු

කුසලාඛ්‍යාකතවිත්තපවත්තික්ඛණේ එව අකුසලං න චත්තති, තදඤ්ඤත්ථ සයමෙව පවත්තති. අඛ්‍යාකතං පන කායචචිභූතං කුසලාකුසලාදීනං පවත්තික්ඛණේ නිරොධසමාපන්නස්ස සහසෙය්‍යාපත්තියන්ති සබ්බාපත්තියා අභිගමෙව හොති ඡන්තං ආපත්තිසමුට්ඨානානං කායචාචභිගවිරහිතත්තාභාවා. තස්මා ඉමෙසං අකුසලාඛ්‍යාකතානං සබ්බාපත්තිමූලකත්තමෙව සන්ධාය ඉදං ආපත්තියා අකුසලත්තං, අඛ්‍යාකතත්තඤ්ඤව චුත්තං. යත්ථ පන පථවිඛණනාදීසු කුසලමිපි ආපත්තියා කාරණං හොති, තත්ථාපි ආපත්තියා තදුපචාරෙන කුසලත්තවොභාරො අයුත්තො සාවජ්ජානවජ්ජානං එකත්තවොභාරස්ස විරුද්ධත්තා. යදග්ගෙන අඤ්ඤමඤ්ඤං විරුද්ධා, තදග්ගෙන කාරණකාරියවොභාරොපි නෙසං අයුත්තො. තස්මා තත්ථ විජ්ජමානමිපි කුසලං අබ්බොහාරිකං, කායචවිද්චාරමෙව ආවෙණිකං කාරණන්ති.

තත්ථ එකන්තතො අකුසලමෙවාති අකුසලචිත්තෙන සමුට්ඨහනතො කාරණුපචාරතො ඵචං චුත්තං. තත්ථාති ලොකවජ්ජේ. විකප්පො නත්ථීති සියා-සද්දස්ස විකප්පනත්ථතං දස්සෙති. අකුසලං හොතීති අකුසලසමුට්ඨිතාය කාරණුපචාරෙන අකුසලං හොති. සහසෙය්‍යාදිවසෙන ආපජ්ජනතො අබ්‍යාකතං හොතීති ඉත්ථීයාදීහි සහ පිට්ඨිපසාරණවසප්පවත්තකායද්වාරසඬ්ඛාතරූපාබ්‍යාකතවසෙනෙව ආපජ්ජිතබ්බතො කාරණුපචාරෙනෙව ආපත්ති අබ්‍යාකතං හොති. තත්ථාති තස්මිං පණ්ණත්තිවජ්ජාපත්තාධිකරණේ. සඤ්චිච්චාසඤ්චිච්චවසෙනාති පණ්ණත්තිං ඤත්වා, අඤ්ඤත්වා ච ආපජ්ජනවසෙන ඉමං විකප්පභාවං සන්ධාය අකුසලත්තඅබ්‍යාකතත්තසඬ්ඛාතං යථාචුත්තං ඉමං විකප්පසභාවං සන්ධාය ඉදං වචනං චුත්තං.

යදි එවං අසඤ්චිච්චාපජ්ජනපක්ඛෙ කුසලෙනාපි ආපජ්ජනතො තම්පි විකප්පං සන්ධාය “ආපත්තාධිකරණං සියා කුසල” න්තිපි කස්මා න චුත්තන්ති ආහ “සචෙ පනා” තිආදි. “අචිත්තකාන” න්ති චුත්තමෙවත්ථං සමුට්ඨානවසෙන විහාචෙතං.

“එළකලොමපදසොධම්මාදිසමුට්ඨානානම්පී” ති වුත්තං.
 අවිත්තකසමුට්ඨානානං “කුසලචිත්තං ආපජ්ජෙය්‍යා” ති එතෙන
 සාවජ්ජභූතාය ආපත්තියා කාරණුපචාරෙනාපි අනවජ්ජභූතකුසලචොභාරො
 අයුත්තොති දස්සෙති. “න ච තත්ථා” ති ආදිනා කුසලස්ස ආපත්තියා
 කාරණත්තං විජ්ජමානම්පි තථා වොහරිතුං අයුත්තන්ති පටික්ඛිපිත්වා
 කායවාචාසඬ්ඛාතං අබ්‍යාකතස්සෙව කාරණත්තං දස්සෙති. තත්ථ
 චලිතජ්ජවත්තානන්ති චලිතානං, පවත්තානාඤ්ච. චලිතො හි කායො, පවත්තා
 වාචා. එත්ථ ච කායවාචානමඤ්ඤතරමෙව අඬ්ඟං. තඤ්ච...පෙ....
 අබ්‍යාකතන්ති එවං අබ්‍යාකතස්ස ආපත්තිකාරණභාවෙනෙව වුත්තත්තා.
 “ආපත්තාධිකරණං සියා අකුසලං සියා අබ්‍යාකත” න්ති ඉදං කාරණුපචාරෙන
 පරියායතො වුත්තං, න නිජ්ජපරියායතොති සිජ්ඤති.

යං පන සාරත්ථදීපනියං (සාරත්ථ. ටී. වුළුව. 3.222) ආපත්තියා
 නිජ්ජපරියායතොව අකුසලාදිසභාවතං සමත්ථෙතුං බහුං පපඤ්චිතං, තං න
 සාරතො පච්චෙතබ්බං දුට්ඨදොසසික්ඛාපදට්ඨකථායමෙව පටික්ඛිත්තත්තා.
 තෙනෙවෙත්ථාපි “යං චිත්තං ආපත්තියා අඬ්ඟං හොති” ති ආදිනා
 අකුසලචිත්තස්සාපි ආපත්තියා කාරණත්තෙන හින්තනාව දස්සිතා. යං
 පනෙත්ථ චත්තබ්බං, තං හෙට්ඨා දස්සිතමෙවාති ඉධ න චිත්ථාරයිමිහ. එවං
 විතික්කමතො යො විතික්කමොති එත්ථ අකුසලචිත්තෙන ඤත්වා
 විතික්කමන්තස්ස කායචචිතික්කමසමුට්ඨිතා ආපත්තිවිතික්කමොති
 වුත්තො. එස නයො අබ්‍යාකතවාරෙපි.

අධිකරණකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අධිකරණවූපසමනසමට්ඨකථාදිවණ්ණනා

228. පාළියං විවාදාධිකරණං එකං සමට්ඨං අනාගම්මාතිආදි පුච්ඡා.
 සියාතිආදි විස්සජ්ජනං. සියාතිස්ස වචනීයන්ති එතෙනෙව වූපසමං සියාති
 චත්තබ්බං භවෙය්‍යාති අත්ථො. සම්මුඛාවිනයස්මිත්ති
 සම්මුඛාවිනයත්තස්මිත්ති භාවජ්ජධානො නිද්දෙසො දට්ඨබ්බො. එවං
 සබ්බවාරෙසු. “කාරකො උක්කොටෙති” ති ඉදං උපලක්ඛණමත්තං, යස්ස
 කස්සචි උක්කොටෙන්තස්ස පාවිත්තියමෙව. උබ්බාහිකාය ඛියනකෙ
 පාවිත්තියං න වුත්තං තත්ථ ඡන්දදානස්ස නත්ථිතාය.

235. වණ්ණාවණ්ණායො කත්වාති බුද්දකමහන්තෙහි සඤ්ඤාණෙහි
 යුත්තායො කත්වා. තෙනාහ “නිමිත්තසඤ්ඤං ආරොපෙත්වා” ති.

242. කිච්චාධිකරණං ..පෙ.... සම්මතීති එත්ථ සම්මුඛාවිනයෙන
අපලොකනාදිකම්මං සම්පජ්ජතීති අත්ථො දට්ඨබ්බො.

අධිකරණවූපසමනසමථකථාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සමථක්ඛන්ධකවණ්ණනානයො නිට්ඨිතො.

5. බුද්දකවත්ථුක්ඛන්ධකො

බුද්දකවත්ථුක්ඛන්ධකවණ්ණනා

243. බුද්දකවත්ථුක්ඛන්ධකො අට්ඨපදාකාරොනාති ජුතඵලකො අට්ඨගබ්භරාජිආකාරෙන. මල්ලකමුලසණ්ඨානෙනාති බෙළමල්ලකමුලසණ්ඨානෙන. ඉද්දෙව වට්ටාධාරකං සන්ධාය වුත්තං, කණ්ටකො උට්ඨාපෙත්වා කතවට්ටකපාලස්සෙනං අධිවචනං.

244. පුපුපාණිකන්ති මුට්ඨිං අකත්වා විකසිතහත්ථතලෙහි පිට්ඨිපරිකම්මං වුව්චති. එතමෙව සන්ධාය “හත්ථපරිකම්ම”න්ති වුත්තං.

245. මුත්තොලම්බකාදීනන්ති ආදි-සද්දෙන කුණ්ඩලාදිං සඬගණ්භාති. පලම්බකසුත්තන්ති බ්‍රාහ්මණානං යඤ්ඤොපවිතසුත්තාදිආකාරං වුව්චති. වලයන්ති හත්ථපාදවලයං.

246. ද්වඬගුලෙති උපයොගබ්‍රව්චනං, ද්වඬගුලජ්ජමාණං අතික්කාමෙතුං න වට්ටතීති අත්ථො. එත්ථ ව දුමාසස්ස වා ද්වඬගුලස්ස වා අතික්කන්තභාවං අජානන්තස්සාපි කෙසමස්සුගණනාය අවිත්තකාපත්තියො භොන්තීති වදන්ති.

කොච්ඡෙනාති උසිරතිණාදීනි බන්ධිත්වා සමං ඡින්නිත්වා ගහිතකොච්ඡෙන. වික්කලෙනාති සිලෙසයුත්තතෙලෙන. උණ්භාහිතත්තරජසිරානම්පිති උණ්භාහිතත්තානං රජොකිණ්ණසිරානං. අද්දහත්ථෙන්නාති අල්ලහත්ථෙන්න.

248-9. සාධුගීතන්ති අනිච්චතාදිපටිසඤ්ඤාත්තං ගීතං. චතුරස්සෙන වත්තෙනාති පරිපුණ්ණෙන උච්චාරණවත්තෙන. තරඬගවත්තාදීනං සබ්බෙසම්පි සාමඤ්ඤලක්ඛණං දස්සෙතුං “සබ්බෙසං...පෙ.... ලක්ඛණ”න්ති වුත්තං. යත්තකාහි මත්තාහි අක්ඛරං පරිපුණ්ණං භොති, තතොපි අධිකමත්තායුත්තං කත්වා කථනං විකාරකථනං නාම, තථා අකත්වා කථනමෙව ලක්ඛණන්ති අත්ථො. බාහිරලොමීන්ති භාවනාපුංසකනිද්දෙසො, යථා බහිද්ධා ලොමානි දිස්සන්ති, එවං ධාරෙන්තස්ස දුක්කටන්ති අත්ථො.

250. පාළියං තරුණඤ්ඤෙව අම්බන්ති තරුණං අසඤ්ජාතබ්ජං එව අම්බඵලං. පාතාපෙත්වාති ඡින්නදාපෙත්වාච. “මත්තාවණ්ණිකා”ති ඉදං “පරෙ නින්දන්ති”ති සාසනහිතෙසිතාය වුත්තං. න පරියාපුණ්ණි නාසික්ඛිංසු.

251. වත්තාරි අභිරාජකුලානීති සබ්බෙසං අභිභෙදානං චතුසු එව සඬගහතො වුත්තං. අත්තපරිත්තං කාතුන්ති අත්තතො පරිත්තාණං කාතුං.

විරූපක්ඛෙහි මෙ මෙත්තන්ති විරූපක්ඛජාතිකෙහි නාගෙහි සහ මය්භං මිත්තභාවො භොතු, මෙත්තා භොතුති අත්ථො, තෙ සුඛිතා නිද්දුක්ඛා අවෙරා භොන්තුති අධිජ්ජායො. එවඤ්ඤි මෙත්තාඵරණං භොති. සෙසෙසුපි එසෙව නයො. අපාදකෙහීති අභිකුලෙහි සහ සබ්බසත්තෙසු ඔධිසො මෙත්තාඵරණදස්සනං. මා මං අපාදකො හිංසීති තාය මෙත්තාය අත්තරක්ඛාවිධානදස්සනං.

සබ්බෙ සත්තාතිආදි අත්තානං උපමං කත්වා සබ්බසත්තෙසු අනොධිසො මෙත්තාඵරණදස්සනං. තත්ථ මා කඤ්චි පාපමාගමාති කඤ්චි සත්තං ලාමකං දුක්ඛභෙතු, දුක්ඛඤ්ච මා ආගච්ඡතු.

එවං මෙත්තාය අත්තගුත්තිං දස්සෙත්වා ඉදානි රතනත්තයානුස්සරණෙන දස්සෙතුං “අජ්ජමාණො”තිආදි වුත්තං. තත්ථ පමාණකරධම්මා අකුසලා, තබ්බිපාකා ච පමාණා, තජ්ජට්ඨක්ඛා සීලාදයො ගුණා, තබ්බිපාකා ච ලොකියලොකුත්තරඵලානි අජ්ජමාණා, තෙ අස්ස අත්ථිති අජ්ජමාණො, අජ්ජමාණා වා අපරිමෙය්‍යගුණා අස්සාතිපි අජ්ජමාණො. පමාණවත්තානීති යථාවුත්තපමාණකරධම්මයුත්තානි. අභිවිච්ඡිකාති සරීසපානඤ්ඤෙව පභෙදදස්සනං. උණ්ණනාහීති ලොමසනාහිකො මක්කටො. සරබ්බති සරගොළිකා.

පටික්කමන්තුති අපගච්ඡන්තු, මා මං විභෙසයිංසුති අත්ථො. සොහං නමොති එත්ථ “කරොමි”ති පාඨසෙසො. යස්මා මයා මෙත්තාදීහි තුම්භාකඤ්ච මය්භඤ්ච රක්ඛා කතා, යස්මා ච සොහං භගවතො නමො කරොමි, විපස්සිආදීනං සත්තන්තම්පි නමො කරොමි, තස්මා පටික්කමන්තු භූතානීති යොජනා.

අඤ්ඤම්හීති කාමරාගෙ අසුභමනසිකාරාදීනා ඡෙතබ්බෙති අත්ථො. අඬගජාතන්ති ඛිජ්ජිරහිතං පුරිසනිමිත්තං. ඛිජ්ජෙ හි ඡින්නෙ ඔපක්කමිකපණ්ඩකො නාම අභබ්බො භොතීති වදන්ති. එකෙ පන “ඛිජ්ජසාපි ඡෙදනක්ඛණෙ දුක්ඛටාපත්ති එව කමෙන පුරිසින්ද්‍රියාදිකෙ අන්තරහිතෙ පණ්ඩකො නාම අභබ්බො භොති, තදා ලිඬගනාසනාය නාසෙතබ්බො”ති වදන්ති. තාදිසං වා දුක්ඛං උජ්ජාදෙන්තස්සාති මුට්ඨිජ්ජභාරාදීහි අත්තතො දුක්ඛං උජ්ජාදෙන්තස්ස.

252. පාළියං තුය්ගෙසො පත්තොති “යො ච අරහා චෙව ඉද්ධිමා ච, තස්ස දින්නමෙවා” ති සෙට්ඨිනා වුත්තං, තං සන්ධාය වදති. තං පත්තං ගහෙත්වා තික්ඛත්තුං රාජගහං අනුපරියායීති එත්ථ චෙළපරම්පරාය බද්ධපත්තස්ස උපරිභාගෙ ආකාසෙ නගරං තික්ඛත්තුං අනුපරියායීත්වා යීතභාවං සන්ධාය “පත්තං ගහෙත්වා” ති වුත්තං, න පන ථෙරො හත්ථෙත පත්තං සයමෙව අග්ගහෙසි. කෙච් පන වදන්ති “ඉද්ධිබලෙන තං පත්තං චෙළපරම්පරතො මුඤ්චිත්වා ථෙරං අනුබන්ධමානො අට්ඨාසි, සො ච අනෙත හත්ථෙත ගහිතො විය අහොසි” ති. තථා යීතමෙව පන සන්ධාය “භාරද්වාජස්ස හත්ථතො පත්තං ගහෙත්වා” ති වුත්තං. තෙ ච මනුස්සා...පෙ.... අනුබන්ධංසුති යෙ ච මනුස්සා පඨමං පාටිභාරියං නාද්දසංසු, තෙ අම්භාකම්පි පාටිභාරියං දස්සෙහිති ථෙරමනුබන්ධංසු. ථෙරො ච සීහබ්බාග්ඝාදිරූපං ගහෙත්වා විකුබ්බනිද්ධිං දස්සෙති, තෙ ච අච්ඡරියබ්බුතජාතා උච්චාසද්දා මහාසද්දා අහෙසුං. තෙනාහ “කිං නු බො සො, ආනන්ද, උච්චාසද්දො මහාසද්දො” ති. ඉද්ධිපාටිභාරියං න දස්සෙතබ්බන්ති එත්ථ “යො පකතිවණ්ණං විජහිත්වා කුමාරවණ්ණං වා දස්සෙති, නාගවණ්ණං වා...පෙ.... විවිධම්පි සෙනාබ්බුහං දස්සෙති” ති (පටි. ම. 3.13) එවමාගතා අත්තතො සරිරස්ස විකාරාපාදනවසජ්ජවත්තා විකුබ්බනිද්ධි අධිජ්ජෙතාති ආහ “අධිට්ඨානිද්ධි පන අජ්ජට්ඨිත්තා” ති. පකතියා එකො බහුකං ආවජ්ජති, සතං වා සහස්සං වා සතසහස්සං වා ආවජ්ජෙත්වා ඤාණෙන අධිට්ඨාති “බහුකො හොමි” ති (පටි. ම. 3.10) එවං දස්සිතා අධිට්ඨානවසෙන නිජ්ජන්තා අධිට්ඨානිද්ධි නාම. ගිහිවිකටානීති ගිහිසන්තකානි.

253. පාළියං න අච්ඡුපියන්තීති න චුසිතානි හොන්ති. රූපකාකිණ්ණානීති ඉත්ථීරූපාදීහි ආකිණ්ණානි.

254. භූමිආධාරකෙති දන්තාදීහි කතෙ වලයාධාරකෙ. එතස්ස වලයාධාරකස්ස අනුවචතාය යපිතා පත්තා න පරිපතන්තීති “තයො පත්තෙ යපෙතුං වට්ටති” ති වුත්තං. අනුවචතඤ්ඤි සන්ධාය අයං “භූමිආධාරකො” ති වුත්තො. දාරුආධාරකදණ්ඩාධාරකෙසුති එකදාරුතා කතආධාරකෙ, බහුහි දණ්ඩෙහි කතආධාරකෙ ච. එතෙ ච උච්චතරා හොන්ති පත්තෙහි සහ පතනසභාවා. තෙන “සුසජ්ජිතෙසු” ති වුත්තං. හමකොට්ඨසදිසොති යත්ථ ධමකරණාදිං පචෙසෙත්වා ලිබන්ති, තස්ස හමකස්ස කොට්ඨාසදිසො. තාදිසස්ස දාරුආධාරකස්ස අවිත්ථිණ්ණතාය යපිතොපි පත්තො පතතීති “අනොකාසො” ති වුත්තො.

ආලින්දකමිඨසීකාදීනන්ති පමුබමිඨසීකාදීනං, උච්චවත්ථුකානන්ති අත්ථො. බාහිරපස්සෙති පාසාදාදීනං බහිකුට්ඨො. තනුකමිඨසීකායාති වෙදිකාය. සබ්බත්ථ පන හත්ථස්පමාණතො අබ්භන්තරෙ යපෙතුං වට්ඨති. ආධාරෙ පන තතො බහිසි වට්ඨති.

පාළියං ඔට්ඨොති මුබවට්ඨි. පත්තමාලකන්ති උපවිකානං අනුට්ඨහනත්ථාය භූමිතො උච්චතරං කතං වෙදිකාකාරමාලකං. මහාමුබකුණ්ඩසණ්ඨානාති මහාමුබවාට්ඨසණ්ඨානා. ලග්ගෙන්තස්ස දුක්කටන්ති කෙවලං පත්තං ලග්ගෙන්තස්ස, න ථවිකාය ලග්ගෙන්තස්සාති වදන්ති. විමංසිතබ්බං. අඤ්ඤෙන පන භණ්ඩකෙනාති අඤ්ඤෙන භාරබන්ධනෙන භණ්ඩකෙන. “බන්ධිත්වා ඔලම්බෙතු”න්ති වුත්තත්තා පත්තත්ථවිකාය අංසබද්ධකො යථා ලග්ගිතට්ඨානතො න පරිගලති, තථා සබ්බථාපි බන්ධිත්වා යපෙතුං වට්ඨති. බන්ධිත්වාපි උපරි යපෙතුං න වට්ඨතිති උපරි නිසිදන්තා ඔත්ථරිත්වා භින්දන්තිති වුත්තං. තත්ථ යපෙතුං වට්ඨතිති නිසිදනසඬිකාභාවතො වුත්තං. බන්ධිත්වා වාති බන්ධිත්වා යපිතජත්තෙ වා. යො කොච්ඡි හත්තපුරොපි තුව්ඡපත්තොපි.

255. පරිහරිතුන්ති දිවසෙ දිවසෙ පිණ්ඩාය වරණත්ථාය යපෙතුං. පත්තං අලහන්තෙන පන එකදිවසං පිණ්ඩාය වරිත්වා භුඤ්ජිත්වා ඡඩ්ඛෙතුං වට්ඨති. තෙනාහ “තාවකාලිකං පරිභුඤ්ජිතුං වට්ඨති”ති. පණ්ණසුට්ඨසුපි එසෙව නයො. අභුං මෙති අභුති මය්හං, විනායො මය්හන්ති අත්ථො. පාළියං පිසාවො වතමන්ති පිසාවො වතායං, අයමෙව වා පායො. පිසාවිල්ලිකාති පිසාවදාරකා. ඡවසීසස්ස පත්තොති ඡවසීසමයො පත්තො. පකතිවිකාරසම්බන්ධෙ චෙතං සාමිවචනං.

වබ්බෙත්වාති නිට්ඨුහිත්වා. “පටිග්ගහං කත්වා”ති වුත්තත්තා උච්ඡිට්ඨහත්ථොන උදකං ගහෙත්වා පත්තං පරිඡ්චොසිත්වා ධොවනසංසනවසෙන හත්ථං ධොවිතුං වට්ඨති, එත්තකෙන පත්තං පටිග්ගහං කත්වා හත්ථො ධොවිතො නාම න හොති. එකං උදකගණ්ඩුසං ගහෙත්වාති පත්තං අච්ඡිසිත්වා තත්ථ උදකමෙව උච්ඡිට්ඨහත්ථොන උක්ඛිපිත්වා ගණ්ඩුසං කත්වා, වාමහත්ථොනෙව වා පත්තං උක්ඛිපිත්වා මුබෙන ගණ්ඩුසං ගහෙතුම්පි වට්ඨති. බහි උදකෙන වික්ඛාලෙන්වාති ද්විසු අඬුලිසු ආමිසමත්තං වික්ඛාලෙන්වා බහි ගහෙතුම්පි වට්ඨති. පට්ඨාදිතුකාමොති එත්ථ න සයං බාදිතුකාමොපි අඤ්ඤෙසං බාදනාරහං යපෙතුං ලහති. තත්ථොව කත්වාති පත්තෙයෙව යථායපිතට්ඨානතො අනුද්ධරිත්වා. ලුඤ්චිත්වාති තතො මංසමෙව නිරවසෙසං උප්පට්ඨෙත්වා.

256. කිණ්ණවුණ්ණෙනාති සුරාකිණ්ණවුණ්ණෙන. මක්ඛෙතුන්ති සුචිං මක්ඛෙතුං. නිස්සෙණිමිති වතුහි දණ්ඨෙහි විවරස්පමාණෙන ආයතවතුරස්සං කත්වා බද්ධපටලමිපි. එත්ථ හි විවරකොටියො සමකං බන්ධිත්වා විවරං යථාසුඛං සිඛිබන්ති. තත්ථ අත්ථරිතබ්බන්ති තස්සා නිස්සෙණියා උපරි විවරස්ස උපත්ථම්භනත්ථාය අත්ථරිතබ්බං. කථිනසඬ්ඛානාය නිස්සෙණියා විවරස්ස බන්ධනකරජ්ජු කථිනරජ්ජුති මජ්ඣිමපදලොපිසමාසොති ආහ “යායා” තිආදි. තත්ථ යස්මා ද්විත්තං පටලානං එකස්මිං අධිකෙ ජාතෙ තත්ථ වලියො භොන්ති, තස්මා දුපට්ඨවිවරස්ස පටලද්වයමිපි සමකං කත්වා බන්ධනකරජ්ජු කථිනරජ්ජුති වෙදිතබ්බං.

පාළියං කථිනස්ස අන්තො ජීරතීති කථිනෙ බද්ධස්ස විවරස්ස පරියන්තො ජීරති. කථිනනිස්සිතඤ්ඤි විවරං ඉධ නිස්සයවොහාරෙන “කථින” න්ති වුත්තං “මඤ්චා සොසන්ති” තිආදීසු විය. අනුචාතං පරිභණ්ඩන්ති කථිනෙ බන්ධනරජ්ජුහි විවරස්ස සමන්තා පරියන්තස්ස අජීරණත්ථං යෙහි කෙහිවි වොළකෙහි දීසතො අනුචාතං, තිරියතො පරිභණ්ඩඤ්ච සිඛිබිත්වා කාතුං යත්ථ රජ්ජුකෙ පච්චෙසෙත්වා දණ්ඨෙසු පලිවෙයෙත්වා විවරසමකං ආකඩ්ඪිතුං සක්කා, තාදිසන්ති අත්ථො. කෙවි පන “කථිනසඬ්ඛාතෙසු කිලඤ්ජාදීසු එව අජීරණත්ථාය අනුචාතපරිභණ්ඩකරණං අනුඤ්ඤාත” න්ති වදන්ති. තස්ස මජ්ඣෙති පුරාණකථිනස්සෙව අන්තො. භික්ඛුනො පමාණෙනාති භික්ඛුනො විවරස්ස පමාණෙන. අඤ්ඤං නිස්සෙණින්ති දීසතො ච තිරියතො ච අඤ්ඤං දණ්ඨං යපෙත්වා බන්ධිතුං.

බිදලකන්ති දිගුණකරණසඬ්ඛාතකිරියාවිසෙසස්ස අධිවචනං. තෙනාහ “දුගුණකරණ” න්ති. පච්චෙසනසලාකන්ති වලීනං අග්ගහණත්ථාය පච්චෙසනකචෙළසලාකාදි. පාළියං පටිග්ගහන්ති අඩගුලිකඤ්චුකං.

257. පාති නාම භණ්ඩට්ඨපනකො භාජනවිසෙසො. පාළියං පටිග්ගහපට්ඨකන්ති පාතිආදිභාජනත්ථවිකං. විනිතුන්ති උච්චවත්ථුපරියන්තස්ස අපතනත්ථාය ඉට්ඨකාදිහි විනිතුං. ආලම්බනබාහන්ති ආලම්බනරජ්ජුදණ්ඩාදි. පරිභිජ්ජතීති කටසාරාදිකං කථිනමජ්ඣෙ හඬිගං භොති. උස්සාපෙත්වාති දණ්ඩකථිනං සන්ධාය වුත්තං.

258-9. උදකං අකප්පියන්ති සප්පාණකං. උපනන්ධිති වෙරං බන්ධි. අද්ධානමග්ගො පටිපජ්ජිතබ්බොති එත්ථ අද්ධයොජනං අද්ධානමග්ගො නාම, තං පටිපජ්ජිතුකාමස්ස සඤ්චිච්ච විහාරුපචාරාතික්කමනෙ ආපත්ති. අසඤ්චිච්ච ගතස්ස පන යත්ථ සරති, තත්ථ යත්වා සඬ්ඝාටිකණ්ණාදිං

අනධිට්ඨහිත්වා ගමනෙ පදවාරෙන ආපත්තීති වෙදිතබ්බං. න සම්මතීති න පහොති.

260. අභිසන්තකායාති සෙම්භාදිදොසසන්නිචිතකායා. තත්ථ මජ්ඣෙකි අග්ගලපාසකස්ස මජ්ඣෙකි. උපරීති අග්ගලපාසකස්ස උපරිභාගෙ. උදකට්ඨපනට්ඨානන්ති උදකට්ඨපනත්ථාය පරිච්ඡින්නිත්වා කතට්ඨානං.

261. පාළියං උදපානන්ති කූපං. නීවචත්ථුකොති කූපස්ස සමන්තා කූලට්ඨානං, භූමිසමං තිට්ඨතීති අත්ථො. උදකෙන ඔත්ථරියාතීති සමන්තා වස්සොදකං ආගන්ත්වා කූපෙ පතතීති අත්ථො.

262. වාහෙන්තීති උස්සිඤ්චන්ති. අරහට්ඨසට්ඨයන්තං නාම චක්කසණ්ඨානං අනෙකාරං අරෙ අරෙ සට්ඨකානි බන්ධිත්වා එකෙන, ද්විතී වා පරිබ්භමියමානායන්තං.

263. ආවිද්ධපක්ඛපාසකන්ති කණ්ණිකමණ්ඩලස්ස සමන්තා ධර්මපක්ඛපාසකං. මණ්ඩලෙති කණ්ණිකමණ්ඩලෙ. පක්ඛපාසකෙ ධර්මපක්ඛපාසකං චතුරස්සාකාරෙන ඵලකාදීති ධර්මපක්ඛපාසකං.

264. නමතකං නාම සන්ථතසදිසන්ති කෙවි වදන්ති. කෙවි පන “රුක්ඛතවමය”න්ති. වම්මබණ්ඩපරිභාරෙනාති අනධිට්ඨහිත්වා සයනාසනවිධිනාති අත්ථො. පෙළායාති අට්ඨංසසොළසංසාදිආකාරෙන කතාය භාජනාකාරාය පෙළාය. යත්ථ උණ්හපායාසාදිං පක්ඛිපිත්වා උපරි භොජනපානිං ධර්මපක්ඛපාසකං භත්තස්ස උණ්හභාවාවිගමනත්ථං, තාදිසස්ස භාජනාකාරස්ස ආධාරස්සෙතං අධිවචනං. තෙනෙව පාළියං “ආසිත්තකූපධාන”න්ති චුත්තං. තස්ස ව පායාසාදිහි ආසිත්තකාධාරොති අත්ථො. ඉදඤ්ච ආසිත්තකූපධානං පච්චන්තෙසු න ජානන්ති කාතුං, මජ්ඣිමදෙසෙයෙව කරොන්ති. කෙවි පන “ගිහිපරිභොගො අයොමයාදි සබ්බොපි ආධාරො ආසිත්තකූපධානමෙව අනුලොමෙති”ති වදන්ති, එකෙ පන “කප්පියලොභමයො ආධාරො මලොරිකමෙව අනුලොමෙති”ති. විමංසිත්වා ගහෙතබ්බං. පුබ්බෙ පත්තගුත්තියා ආධාරො අනුඤ්ඤාතො. ඉදානි භුඤ්ජිතුං මලොරිකා අනුඤ්ඤාතා. ඡිද්දන්ති ඡිද්දයුත්තං. විද්ධන්ති අත්තොවිනිවිද්ධඡිද්දං. ආවිද්ධන්ති සමන්තතො ඡිද්දං.

265. පත්තං නික්කුජ්ජිතුන්ති එත්ථ කම්මවාචාය අසම්භොගකරණවසෙනෙව නික්කුජ්ජනං, න පත්තානං.

අධොමුඛට්ඨපනෙන. තෙනාහ “අසම්භොගං සඨසෙන කරොතු” තිආදි, තං වඨ්ඨං කම්මවාචාය සඨසෙන සද්ධිං අසම්භොගං සඨසො කරොතුති අත්ථො.

පත්තං නික්කුජ්ජෙය්‍යාති වඨ්ඨස්ස පත්තනික්කුජ්ජනදණ්ඩකම්මං කරෙය්‍ය. අසම්භොගං සඨසෙන කරණන්ති සඨසෙන වඨ්ඨස්ස අසම්භොගකරණං. යථා අසම්භොගො හොති, තථා කරණන්ති අත්ථො. නික්කුජ්ජිතො...පෙ.... අසම්භොගං සඨසෙනාති එත්ථ සඨසෙන අසම්භොගො හොතිති අත්ථො දට්ඨබ්බො. එවං භගවතා අසම්භොගකරණස්ස ආණත්තත්තා, කම්මවාචාය ව සාවිතත්තා, අට්ඨකථායඤ්ච “කොචි දෙය්‍යධම්මො න ගහෙතබ්බො” ති වුත්තත්තා පත්තෙ නික්කුජ්ජිතෙ තස්ස සන්තකං ඤත්වා ගණ්හන්තස්ස දුක්කට්මෙවාති ගහෙතබ්බො.

අව්වයොති ඤායජ්ජපට්පත්තිං අතික්කම්මිත්වා පවත්ති, අපරාධොති අත්ථො. මං අව්වගමාති මං අතික්කම්ම පවත්තො. තං තෙ මයං පටිග්ගණ්හමාති තං තෙ අපරාධං මයං බමාමි. භික්ඛුනං අලාභාය පරිසක්කතීතිආදීසු අලාභාය පරිසක්කනාදිතො විරතොති එවමත්ථො ගහෙතබ්බො. අසම්භොගං භික්ඛුසඨසෙනාති එත්ථ “කතො” ති පාඨසෙසො.

268. යාව පච්ඡිමා සොපානකළෙවරාති පඨමසොපානඵලකං සන්ධාය වුත්තං. තඤ්චි පච්ඡා දුස්සෙන සන්ථතත්තා එව වුත්තං. “පච්ඡිමං ජනනං තථාගතො අනුකම්පතී” ති ඉදං ථෙරො අනාගතෙ භික්ඛුනං චෙලපටිකස්ස අක්කමනපච්චයා අපවාදං සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තියා නිවාරණෙන භගවතො අනුකම්පං සන්ධායාහ. අපගතගබ්හාති විජාතපුත්තා. තෙනාහ “මඬගලත්ථායා” ති.

269-270. බීජනීන්ති චතුරස්සබීජනීං. එකපණ්ණවිෂත්තන්ති තාලපණ්ණාදිනා එකෙන පත්තෙන කතජත්තං.

274-5. අනුරක්ඛණත්ථන්ති පරිග්ගහෙත්වා ගොපනත්ථං. දීඝං කාරෙන්තීති කෙසෙහි සද්ධිං අච්ඡින්නදිත්වා යපාපෙන්නි. චතුකොණන්ති යථා උපරි නලාටන්තෙසු ද්වෙ, හෙට්ඨා හනුකපස්සෙ ද්වෙති චත්තාරො කොණා පඤ්ඤායන්ති, එවං චතුරස්සං කත්වා කජ්ජාපනං. පාළියං දාඨිකං යපාපෙන්නීති උත්තරොට්ඨෙ මස්සුං අච්ඡින්නදිත්වා යපාපෙන්නි. රුධීති බුද්දකවණ්ණං.

277. පාළියං ලොභභණ්ඩකං සභණ්ඩසන්නිවයොති ලොභභණ්ඩස්ස, කං සභණ්ඩස්ස ච සන්නිවයොති අත්ථො. ඛන්ධනමත්තන්ති වාසිදණ්ඩාදීනං කොට්ඨු අපාතනත්ථං ලොභෙහි ඛන්ධනං. තත්තකන්ති ආයොගවායනත්ථං තදාකාරෙන පසාරිතතන්තං.

278. “යත්ථ සරති, තත්ථ ඛන්ධිතඛිඛ්”න්ති එතෙන අසඤ්චිච්ච කායඛන්ධනං අඛන්ධිත්වා පච්චියස්ස අනාපත්තීති දස්සෙති. මුරජවට්ඨිසණ්ඨානං වෙයෙත්වා කතන්ති එවං ඛහුරජ්ජුකෙ එකතො කත්වා නානාවණ්ණෙහි සුත්තෙහි කතන්ති කෙච්චි වදන්ති. එකවණ්ණසුත්තෙනාපි වලයසටකාදිවිකාරං දස්සෙත්වා වෙයීතම්පි මුරජමෙව. විකාරං පන අදස්සෙත්වා මට්ඨං කත්වා නිරන්තරං වෙයීතං වට්ඨති. තෙනෙව දුතියපාරාජිකසංවණ්ණනායං වුත්තං “ඛහුරජ්ජුකෙ එකතො කත්වා එකෙන නිරන්තරං වෙයෙත්වා කතං ‘ඛහුරජ්ජුක’න්ති න වත්තඛිඛං, වට්ඨති”ති. මුද්දිකකායඛන්ධනං නාම චතුරස්සං අකත්වා සජ්ජිතං. පාමඬිගදසා චතුරස්සා. මුද්දිඬිගසණ්ඨානෙනාති වරකසීසාකාරෙන. පාසන්තොති දසාපරියොසානං.

279. පාළියං ගණ්ඨිකඵලකං පාසකඵලකන්ති එත්ථ දාරුදන්තාදිමයෙසු ඵලකෙසු ගණ්ඨිකපාසකාති අජ්ජෙත්වා විවරෙ යජෙතුං අනුඤ්ඤාතං. කොට්ටො විවරියතීති අනුචාතො විවරියති.

280-1. පාළිකාරකොති භික්ඛුනං යථාචුඬ්ඨං පාළියා පතිට්ඨාපකො. තස්සාපි තථා පාරුපිතුං න වට්ඨති. පාළියං මුණ්ඩවට්ඨිති මල්ලාදයො.

282. පමාණඬිගුලෙනාති වඬ්ඨකීඅඬිගුලෙන. කෙච්චි පන “පකතිඅඬිගුලෙනා”ති වදන්ති, තං චතුරඬිගුලපච්ඡිමකවචනෙන න සමෙති. න භි පකතඬිගුලෙන චතුරඬිගුලජ්ජමාණං දන්තකට්ඨං කණ්ඨෙ අවිලග්ගං බාදිතුං සකාති.

285. පාළියං සකාය නිරුත්තියා බුද්ධවචනං දුසෙන්නීති මාගධභාසාය සබ්බෙසං වත්තුං සුකරතාය භීතජච්චාපි උග්ගණ්හන්තා දුසෙන්නීති අත්ථො.

289. මා භික්ඛු බ්‍යාබාධයිංසුති ලසුණගන්ධෙන භික්ඛු මා බාධයිංසු.

291. අවලෙඛනපීඨරොති අවලෙඛනකට්ඨානං යපනභාජනවිසෙසො. අපිධානන්ති පිධානඵලකාදි.

බුද්දකවත්ථුක්ඛවාණ්ණනා නිට්ඨිතා.

බුද්දකචත්ථුක්ඛන්ධකචණ්ණනානායො නිට්ඨිතො.

6. සෙනාසනක්ඛන්ධකො

විහාරානුජානනකථාවණ්ණනා

295. සෙනාසනක්ඛන්ධකෙ සිසිරෙති සිසිරකාලෙ හිමපාතවසෙන සත්තාහවද්දලිකාදිවස්සපාතවස්සෙන ව උප්පත්තො බරො සිතසම්ඵස්සො අධිප්පෙතොති ආහ “සම්ප්පිසිතකො”ති. “තතො”ති ඉදං කත්තුඅත්ථෙ නිස්සක්කවචනං, තෙන ව විහාරෙන වාතාතපො පටිහඤ්ඤතීති අත්ථොති ආහ “විහාරෙන පටිහඤ්ඤතී”ති.

296. ආවිඤ්ජනජ්දන්ති යත්ථ අභිගුලිං වා රජ්ජුසඬ්ඛලිකාදිං වා පවෙසෙත්වා කවාටං ආකඬ්ඨන්තා ද්වාරබාහං ඵුසාපෙන්නි, තස්සෙතං අධිවචනං. සෙනාසනපරිභොගෙ අකප්පියං නාම නත්ථිති දස්සන්තං. “සවෙපි දීපිනභිගුට්ඨොනා”තිආදි වුත්තං. චෙතියෙ චෙදිකාසදිසන්ති වාතපානදාරුං වා ජාලං වා අට්ඨපෙත්වා දාරුට්ඨානෙ චෙතියෙ චෙදිකාය පට්ඨාදීති විය ඉට්ඨකාදීහි උද්ධං, තිරියඤ්ච පට්ටිකාදයො දස්සෙත්වා චතුර්ද්දයුත්තං කතං. ථම්මකවාතපානං නාම තිරියං දාරුනි අදත්වා උද්ධං යපිතදාරුහි එව කතං. චොළකපාදපුඤ්ජනං ඛන්ධිතුන්ති වාතපානජපමාණෙන පාදපුඤ්ජනසදිසං චොළකාදිනා ඛන්ධිත්වා වග්ගුලිආදිජපවෙසනනිවාරණත්ථං, කථෙතුන්ති අත්ථො. මිඬ්ඨකන්ති මඤ්චාකාරෙන කට්ඨමත්තිකාදීහි කතචෙදිකාකාරං.

297. චතුරස්සපීයන්ති සමචතුරස්සං. අට්ඨභිගුලපාදකං වට්ටතීති අට්ඨභිගුලපාදකමෙව වට්ටති. පමාණාතික්කන්තොපි වට්ටතීති සමචතුරස්සමෙව සන්ධාය වුත්තං. ආයතචතුරස්සා පන සත්තඬ්ඨගපඤ්චඬ්ඨගාපි උච්චපාදා න වට්ටන්ති. චෙත්තෙහෙව චතුරස්සාදිආකාරෙන කතං හද්දපීයන්ති ආහ “චෙත්තමයං පීය”න්ති. දාරුපට්ටිකාය උපරීති අට්ඨනිආකාරෙන යීතදාරුපට්ටස්ස හෙට්ඨා උද්ධං පාදං කත්වා. පවෙසනකාලඤ්ඤි සන්ධාය “උපරී”ති වුත්තං. එළකස්ස පච්ඡිමපාදද්වයං විය වඬ්ඨකාකාරෙන යීතත්තා පනෙතං “එළකපාදපීය”න්ති වුත්තං. පලොයෙන්තීති සහ මඤ්චෙහි පවට්ටෙන්ති. රුක්ඛෙ, ලතා ව මුඤ්චිත්වා අවසෙසං ගච්ඡාදිකං සබ්බමපි තිණජාති එවාති ආහ “යෙසං කෙසඤ්චි තිණජාතිකාන”න්තිආදි.

උපදහන්තීති යපෙන්නි. සිසප්පමාණං නාම යත්ථ ගීවාය සහ සකලං සිසං යපෙතුං සක්කා, තස්ස ව මුට්ඨිරතනං විත්ථාරජපමාණන්ති දස්සෙත්තො “විත්ථාරතො”තිආදිමාහ. ඉදඤ්ච බිම්බොහනස්ස උභොසු අත්තෙසු

යපෙනබ්බවොලප්පමාණදස්සනං. තස්ස වසෙන බිම්බොහනස්ස විත්ථාරප්පමාණං පරිච්ඡිජ්ජති, තං වට්ටං වා චතුරස්සං වා කත්වා සිබ්බිතං යථා කොටිතො කොටි විත්ථාරතො පුටුලට්ඨානං මුට්ඨිරතනප්පමාණං හොති, එවං සිබ්බිතබ්බං. ඉතො අධිකං න වට්ටති, තං පන අන්තෙසු යපිතවොලං කොටියා කොටිං ආහව්ව දිගුණං කතං තිකණ්ණං හොති. තෙසු තිසු කණ්ණෙසු ද්විත්තං කණ්ණානමන්තරං විදත්ථිචතුරඬිගුලං හොති, මජ්ඣට්ඨානං කොටිතො කොටිං ආහව්ව මුට්ඨිරතනං හොති, ඉදමස්ස උක්කට්ඨප්පමාණං. තෙනාහ “තිසු කණ්ණෙසු” තිආදි.

“කම්බලමෙව...පෙ....උණ්ණහිසිසඬ්ඛ්‍යමෙව ගච්ඡති” ති සාමඤ්ඤතො වුත්තත්තා ගොනකාදිඅකප්පියමපි උණ්ණමයත්ථරණං හිසියං පක්ඛිපිත්වා සයිතුං වට්ටතීති දට්ඨබ්බං.

මසුරකෙති වම්මමයහිසියං. වම්මමයං පන බිම්බොහනං තුලපුණ්ණමපි න වට්ටති. පාළියං සෙනාසනපරික්ඛාරදුස්සන්ති සෙනාසනපරික්ඛාරකරණත්ථාය දුස්සං. හිසිං ඔනන්ධිතුන්ති හිසිත්ථවිකාය පක්ඛිපිත්වා බන්ධිතුං. පරිච්ඡිජ්ජති මඤ්චාදිතො සාරියමානා පිටකොට්ඨාදිසු නිසිදන්තෙහි සංසියමානා හිසි පරිච්ඡිජ්ජති. ඔනද්ධමඤ්චන්ති හිසිං එකාබද්ධං කත්වා බද්ධමඤ්චං. පාළියං ජවිං උප්පාටෙත්වා හරන්තීති හිසිච්ඡවිං වොරා හරන්ති. ඓසිතුන්ති වොරෙහි හරිතස්ස පච්ඡා හරිතසඤ්ඤාණච්ඡිසිතබ්බන්දුනි දාතුං. භික්තිකම්මන්ති නානාවණ්ණෙහි විහිත්තිරාජිකරණං. හත්ථකම්මන්ති හත්ථෙත යං කිඤ්චි සඤ්ඤාකරණං.

298. පාළියං න නිපතතීති න අල්ලියති. පට්ඨාහෙත්වාති සංසිත්වා. න නිබන්ධතීති අනිබන්ධනීයො, න ලග්ගනකොති අත්ථො.

299. “කරොහි” ති වත්තුමපි න ලබ්භතීති ආණන්තියා එව පටික්ඛිත්තත්තා ද්වාරපාලං “කිං න කරොසි” තිආදිනා පරියායෙන වත්තුං වට්ටති. ජාතකපකරණන්ති ජාතකපටිසංයුත්තං ඉත්ථිපුරිසාදි යං කිඤ්චි රූපං අධිප්පෙන. “පරෙහි කාරාපෙතු” න්ති වුත්තත්තා බුද්ධරූපමිපි සයං කාතුං න ලහති. පාළියං පඤ්චපටිකන්ති ජාතිආදිපඤ්චප්පකාරවණ්ණමට්ඨං.

300. උපවාරො න හොතීති ගබ්භස්ස බහි සමන්තා අනුපරිගමනස්ස ඔකාසො නප්පහොති. රුක්ඛං විජ්ඣිත්වාති තච්ඡිතසාරදාරුං අග්ගසමීපෙ විජ්ඣිත්වා. කත්වාති ඡිද්දෙ කත්වා. කප්පකතං විය සාරබාණුකෙ ආකොටෙත්වා එවං කතමෙව “ආහරිමං භික්තිපාද” න්ති වුත්තං.

උපත්ථම්භනත්ථං භූමියං පතිට්ඨාපෙතුන්ති ජිණ්ණහිත්තිපාදෙන බහි සමානභාරං බාණුකප්පසිසෙන උස්සාපෙත්වා මූලෙන භූමියං පතිට්ඨාපෙතුං. පරිත්තාණත්ථන්ති උල්ලිත්තාවලිත්තකුටියා ඔවස්සනට්ඨානස්ස පරිත්තාණත්ථං. කිට්ඨන්ති තාලපණ්ණාදීහි කතපදලං. මද්දිතමත්තිකන්ති ඔවස්සනජ්ද්දස්ස පිදහනත්ථං වුත්තං.

උභතොකුට්ඨං නීහරිත්වා කතපදෙසස්සාති යථා බහි යීතා උජුකං අන්තො නිසින්තො න පස්සන්ති, එවං ද්වාරාහිමුඛං පිදහනවසෙන හිත්තිඤ්ච අඤ්ඤතො ද්වාරඤ්ච යොජෙත්වා කතට්ඨානං වදන්ති. සමන්තා පරියාගාරොති සමන්තතො ආවිද්ධපමුඛං. වංසං දත්වාති පුරිසප්පමාණෙ පාදෙ නිබණ්ණත්වා තෙසං උපරි පිට්ඨිවංසසදිසං පස්සවංසං යපෙත්වා ඔසාරෙත්වා. එකං දණ්ඩකොටිං අතිඋච්චාය විහාරහිත්තිකොටියා එකං කොටිං නීචෙ වංසපිට්ඨියං යපනවසෙන දණ්ඩකෙ පසාරෙත්වා. වක්කලයුත්තො කිට්ඨොති කවාටං විය විවරණථකනසුඛත්ථං වක්කලබන්ධකිට්ඨං. පාළියං උග්ගාටනකිට්ඨන්ති ආපණාදිසු අනත්ථිකකාලෙ උක්ඛිපිත්වා, උපරි ව බන්ධිත්වා පච්ඡා ඔතරණකිට්ඨං, කප්පසිසෙහි වා උපත්ථම්භනීහි උක්ඛිපිත්වා පච්ඡා ඔතරණකිට්ඨකම්පි.

301. පානීයං ඔතප්පතීති පානීයභාජනෙසු යපිතපානීයං ආතපෙන සන්තප්පති.

303. තයො වාටෙති තයො පරික්ඛෙපෙ. චෙළවාටන්ති සබ්බං දාරුපරික්ඛෙපං සඬගණ්භාති. කණ්ටකවාටන්ති සබ්බසාධාපරික්ඛෙපං.

305. ආලොකො අන්තරධායීති යො බුද්ධාරම්මණාය පීතියා ආනුභාවෙන මහන්තො ඔහාසො අහොසි, යෙන වස්ස පදීපසහස්සෙන විය විගතන්ධකාරො මග්ගො අහොසි, සො බහිනගරෙ ඡවසරීරසමාකුලං දුග්ගන්ධං බීහවිජං ආමකසුසානං පත්තස්ස භයෙන පීතිවෙගෙ මන්දිභූතෙ අන්තරධායි.

සතං හත්ථීති ගාථාය හත්ථීනො සතසහස්සානීති එවං පච්චෙකං සහස්ස-සද්දෙන යොජෙත්වා අත්ථො ඤාතබ්බො. පදවීතිහාරස්සාති “බුද්ධං චන්දිස්සාමී”ති රතනත්තයං උද්දිස්ස ගච්ඡතො එකපදවීතිහාරස්ස, තප්පච්චයකුසලඵලස්සාති අත්ථො. තස්ස සොළසමො භාගො කලං නාම, තං සොළසිං කලං යථාවුත්තා හත්ථිආදයො සබ්බෙ නාග්ගන්ති නාරහන්ති, නිදස්සනමත්තඤ්චෙතං. අනෙකසතසහස්සභාගම්පි නාග්ගන්ති.

අන්ධකාරො අන්තරධායීති පුන බලවපිතියා ආලොකෙ සමුප්පන්නෙ අන්තරධායි. ආසත්තියොති තණ්හායො. වයකරණන්ති දෙයාධම්මමුලං නවකම්මං.

309. දදෙයායාති නවකම්මං අධිට්ඨාතුං විහාරෙ ඉස්සරියං දදෙයායාති අත්ථො. දින්නොති නවකම්මං කාතුං විහාරො දින්නො, විහාරෙ නවකම්මං දින්නන්ති වා අත්ථො.

313-4. සන්ථාගාරෙති සන්තිපාතමණ්ඩපෙ. ඔකාසෙති නිවාසොකාසෙ. උද්දිස්ස කතන්ති සඬ්ඝං උද්දිස්ස කතං. ගිහිවිකටන්ති ගිහීති කතං පඤ්ඤත්තං, ගිහිසන්තකන්ති අත්ථො.

විහාරානුජානනකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සෙනාසනග්ගාහකථාවණ්ණනා

318. “ජමාසව්වයෙන ජමාසව්වයෙනා”ති ඉදං ද්වික්ඛත්තුං පච්චයදානකාලපරිච්ඡෙදදස්සනං, එවං උපරිපි. “තං න ගාහෙනබ්බ”න්ති වචනස්ස කාරණමාහ “පච්චයෙනෙව හි ත”න්තිආදිනා, පච්චයඤ්ඤෙව නිස්සාය තත්ථ වසිත්වා පටිජග්ගනා භවිස්සන්තිති අධිප්පායො.

උබ්භණ්ඩිකාති උක්ඛිත්තභණ්ඩා භවිස්සන්ති. දීඝසාලාති වඩ්ඪකමනසාලා. මණ්ඩලමාලොති උපට්ඨානසාලා. අනුදහතීති පිළෙති. “අදාතුං න ලබ්භතී”ති ඉමිනා සඤ්චිච්ච අදදන්තස්ස පටිබාහනෙ පටිසනතො දුක්කටන්ති දීපෙති.

“න ගොවරගාමො සට්ටෙතබ්බො”ති චුත්තමෙවත්ථං විභාවෙතුං “න තත්ථ මනුස්සා වත්තබ්බා”තිආදි චුත්තං. විතක්කං ඡිත්තදිත්වාති “ඉමිනා නිහාරෙන ගච්ඡන්තං දිස්වා නිවාරෙත්වා පච්චයෙ දස්සන්ති”ති එවරූපං විතක්කං අනුප්පාදෙත්වා. භණ්ඩප්පට්ච්ඡාදනන්ති පට්ච්ඡාදනභණ්ඩං. සරිරප්පට්ච්ඡාදනවිවරන්ති අත්ථො. “සුද්ධචිත්තත්තාව අනවජ්ජ”න්ති ඉදං පුච්ඡිතක්ඛණෙ කාරණාවික්ඛනං සන්ධාය චුත්තං න හොති අසුද්ධචිත්තස්සපි පුච්ඡිතපඤ්ඤාභවිසජ්ජනෙ දොසාභාවා. එවං පන ගතෙ මං පුච්ඡිස්සන්තිතිසඤ්ඤාය අගමනං සන්ධාය චුත්තන්ති දට්ඨබ්බං.

පටිජග්ගිතබ්බානීති බණ්ඩචුල්ලපටිසඬ්ඛරණසම්මජ්ජනාදිහි පටිජග්ගිතබ්බානි. මුද්දවෙදිකායාති චෙතියස්ස හම්මියවෙදිකාය ස්වාකාරස්ස උපරි චතුරස්සවෙදිකාය. කස්මා පුච්ඡිතබ්බන්තිආදි යතො පකතියා ලහති. තත්ථාපි පුච්ඡනස්ස කාරණසන්දස්සනත්ථං චුත්තං.

පටික්කම්මාති විහාරතො අපසක්කිත්වා. තමත්ථං දස්සෙන්නො “යොජනද්වියොජනන්තරෙ හොති”ති ආහ. උපනික්ඛෙපං යපෙත්වාති වඩ්ඪියා කභාපණාදිං යපෙත්වා, බෙත්තාදීනි වා නියමෙත්වා. ඉති සද්ධාදෙයොති එවං හෙට්ඨා වුත්තනයෙන සද්ධාය දාතබ්බෙ වස්සාවාසිකලාභවිසයෙති අත්ථො.

වත්ථු පනාති තනුප්පාදෙ උප්පන්නරුපියං, තඤ්ච “තතො චතුපච්චයං පරිභුඤ්ජා”ති දින්නබෙත්තාදිතො උප්පන්නත්තා කප්පියකාරකානං හත්ථෙ “කප්පියහණ්ඩං පරිභුඤ්ජා”ති දායකෙහි දින්නවත්ථුසද්ධිං හොතීති ආහ “කප්පියකාරකානං හී”ති ආදි.

සඬ්ඨසුට්ඨතායාති සඬ්ඨස්ස භිතාය. පුග්ගලවසෙනාති “භික්ඛු විවරෙන කිලමන්ති”ති එවං පුග්ගලපරාමාසවසෙන, න “සඬ්ඨෙසා කිලමති”ති එවං සඬ්ඨපරාමාසවසෙන.

“කප්පියහණ්ඩවසෙනා”ති සාමඤ්ඤතො වුත්තමෙවත්ථං විභාවෙතුං “විවරණ්ඩුලාදිවසෙනෙව වා”ති වුත්තං. ච-කාරො චෙත්ථ පන-සද්දත්ථෙ වත්තති, න සමුවචයත්ථෙති දට්ඨබ්බං. පුග්ගලවසෙනෙව, කප්පියහණ්ඩවසෙන ච අපලොකනප්පකාරං දස්සෙතුං “තං පන එවං කත්තබ්බ”න්ති ආදි වුත්තං.

විවරපච්චයං සල්ලක්ඛෙත්වාති සද්ධාදෙයාතනුප්පාදාදිවසෙන තස්මිං වස්සාවාසෙ ලබ්භමානං විවරසඬ්ඨානං පච්චයං “එත්තක”න්ති පරිච්ඡින්නදිත්වා. සෙනාසනස්සාති සෙනාසනග්ගාභාපනස්ස. “නවකො වුඩ්ඪිකරස්ස, වුඩ්ඪො ච නවකස්සා”ති ඉදං සෙනාසනග්ගාභස්ස අත්තනාව අත්තතො ගහණං අසාරුප්පන්ති වුත්තං, ද්වෙ අඤ්ඤමඤ්ඤං ගාහෙස්සන්තීති අධිප්පායො. අට්ඨපි සොළසපි ජනෙ සම්මන්තිතුං වට්ටතීති එකකම්මවාචාය සබ්බෙපි එකතො සම්මන්තිතුං වට්ටති. නිග්ගහකම්මමෙව හි සඬ්ඨෙසා සඬ්ඨස්ස න කරොති. තෙනෙව සත්තසතිකක්ඛන්ධකෙ “උබ්බාහිකකම්මසම්මුතියං අට්ඨපි ජනා එකතොව සම්මතාති.

ආසනසරන්ති පටිමාසරං. මග්ගොති උපචාරසීමබ්භන්තරගතෙ ගාමාහිමුබ්බමග්ගෙ කතසාලා වුච්චති. එවං පොක්ඛරණිරුක්ඛමුලාදීසුපි.

ලහන්තීති තත්ත්වසිතො භික්ඛු ලහන්ති. විජටෙත්වාති “එකකස්ස පහොනකප්පමාණෙන වියොපෙත්වා. ආවාසෙසු පක්ඛිපිත්වාති “ඉතො

උප්පන්නං අසුකස්මිං අසුකස්මිඤ්ච ආවාසෙ වසන්තා පාපෙත්වා ගණ්හන්තු”ති වාචාය උපසංහරිත්වා. පවිසිතඛිබන්ති මහාලාභෙ පරිවෙණෙ වසිත්වාච ලාභො ගහෙතඛිබොති අධිප්පායො.

අයම්පීති එත්ථ යො පංසුකුලිකො පච්චයං විස්සජ්ජෙති. තෙනෙව විස්සට්ඨො අයං විචරපච්චයොපීති යොජනා. පාදමුලෙ යපෙත්වා සාටකං දෙන්තීති පච්චයදායකා දෙන්ති. එතෙන ගහට්ඨෙහි පාදමුලෙ යපෙත්වා දින්නම්පි පංසුකුලිකානම්පි වට්ටතීති දස්සෙති. අථ වස්සාවාසිකං දෙමාති වදන්තීති එත්ථ පංසුකුලිකානං න වට්ටතීති අජ්ඣාහරිත්වා යොජෙතඛිබං. වස්සංචුත්ථහික්ඛුනන්ති පංසුකුලිකතො අඤ්ඤෙසං හික්ඛුනං.

උපනිබන්ධිත්වා ගාභාපෙතඛිබන්ති ඉධ රුක්ඛාදීසු වසිත්වා විචරං ගණ්හතාති පටිබන්ධං කත්වා ගාහෙතඛිබං.

පාටිපදඅරුණකොතිආදි වස්සුපනායිකදිවසං සන්ධාය චුත්තං. අන්තරාමුත්තකං පන පාටිපදං අතික්කමිත්වාපි ගාහෙතුං වට්ටති. නිබද්ධවත්තං යපෙත්වාති සජ්ඣායමනසිකාරාදීසු නිරන්තරකරණියෙසු කත්තඛිබං කතිකවත්තං කත්වා. කසාවපරිභණ්ඩන්ති කසාවරසෙහි භූමිපරිකම්මං.

තිවිධම්පීති පරියත්තිපටිපත්තිපටිවෙධවසෙන තිවිධම්පි. සොධෙත්වාති ආචාරාදීසු උපපරික්ඛිත්වා. එකචාරිකවත්තන්ති භාවනාකම්මං. තඤ්චි ගණසඬිගණිකං පහාය එකචාරිකෙනෙව වත්තිතඛිබන්තා එවං චුත්තං. දසවත්ථුකකථා නාම අජ්ජිවිජකථා, සන්තුට්ඨි, පටිවෙක, අසංසග්ග, විරියාරම්භ, සීල, සමාධි, පඤ්ඤා, විමුත්ති, විමුත්තිඤ්ඤාණදස්සනකථාති ඉමා දස.

දන්තකට්ඨබාදනවත්තන්ති දන්තකට්ඨමාලකෙ නික්ඛිත්තෙසු දන්තකට්ඨෙසු “දිවසෙ දිවසෙ එකමෙව දන්තකට්ඨං ගහෙතඛිබ”න්තිආදිනා (පාරා. අට්ඨ. 1.109) අදින්නාදානෙ දන්තපොනකථායං චුත්තං වත්තං. පත්තං වා...පෙ.... න කථෙතඛිබන්ති පත්තගුත්තත්ථාය චුත්තං. විසභාගකථාති තිරච්ඡානකථා. ඛන්ධකවත්තන්ති වත්තක්ඛන්ධකෙ (චූළව. 365) ආගතං පිණ්ඩචාරිකවත්තතො අවසිට්ඨවත්තං තස්ස “හික්ඛාවාරවත්ත”න්ති විසුං ගහිතත්තා.

ඉදානි යං දායකා පච්ඡිමවස්සංචුත්ථානං වස්සාවාසිකං දෙන්ති, තත්ථ පටිපජ්ජනවිධිං දස්සෙතුං “පච්ඡිමවස්සුපනායිකදිවසෙ පනා”ති ආරද්ධං.

ආගන්තුකො සථෙ භික්ඛුනි වීචරෙ ගාහිතෙ පච්ඡා ආගතො ආගන්තුකො භික්ඛු. පත්තට්ඨානෙනි වස්සග්ගෙන පත්තට්ඨානෙන. පයමවස්සුපගතානි ආගන්තුකස්ස ආගමනතො පුරෙතරමෙව පච්ඡිමිකාය වස්සුපනායිකාය වස්සුපගතා. ලද්ධං ලද්ධන්ති පුනප්පුනං දායකානං සන්තිකා ආගතාගතසාටකං.

නෙව වස්සාවාසිකස්ස සාමීනොති ඡින්නවස්සන්තා වුත්තං. පයමමෙව කතිකාය කතන්තා “නෙව අදාතුං ලහන්ති” ති වුත්තං, දාතබ්බං වාරෙන්තානං ගීවා භොතීති අධිප්පායො. තෙසමෙව දාතබ්බන්ති වස්සුපගතෙසු අලද්ධවස්සාවාසිකානං එකච්චානමෙව දාතබ්බං.

භතිනිවිට්ඨන්ති පානීයුපට්ඨානාදිහති. කත්වා ලද්ධං. සඬ්ඝිකං පනාතිආදි කෙසඤ්චි වාදදස්සනං. තත්ථ අපලොකනකම්මං කත්වා ගාහිතන්ති “ඡින්නවස්සානං වස්සාවාසිකඤ්ච ඉදානි උප්පජ්ජනකවස්සාවාසිකඤ්ච ඉමෙසං දාතුං රුච්චති” ති අනන්තරෙ වුත්තනයෙන අපලොකනං කත්වා ගාහිතං සඬ්ඝෙන දින්නන්තා විබ්භන්තොපි ලහති. පගෙව ඡින්නවස්සො. පච්චයවසෙන ගාහිතං පන තෙමාසං වසිත්වා ගහෙතුං අත්තනා, දායකෙහි ව අනුමතන්තා භතිනිවිට්ඨම්පි ඡින්නවස්සොපි විබ්භන්තොපි න ලහතීති කෙච්චි ආවරියා වදන්ති. ඉදඤ්ච පච්ඡා වුත්තන්තා පමාණං. තෙනෙව වස්සුපනායිකදිවසෙ එව දායකෙහි දින්නවස්සාවාසිකං ගහිතභික්ඛුනො වස්සච්ඡෙදං අකත්වා වාසොව හෙට්ඨා විහිතො, න පානීයුපට්ඨානාදිහතිකරණවත්තං. යදි හි තං නිවිට්ඨමෙව සියා, භතිකරණමෙව විධාතබ්බං. තස්මා වස්සග්ගෙන ගාහිතං ඡින්නවස්සාදයො න ලහන්තීති වෙදිතබ්බං.

“සඬ්ඝිකං භොතී” ති එතෙන වුත්ථවස්සානම්පි වස්සාවාසිකභාගො සඬ්ඝිකතො අමොචිතො තෙසං විබ්භමෙන සඬ්ඝිකො භොතීති දස්සෙති. ලහතීති “මම පත්තභාගං එතස්ස දෙථා” ති දායකෙ සම්පට්ච්ඡාපෙන්තෙනෙව සඬ්ඝිකතො වියොජිතං භොතීති වුත්තං.

වරභාගං සාමණෙරස්සාති තස්ස පයමගාහන්තා, ථෙරෙන පුබ්බෙ පයමභාගස්ස ගහිතන්තා, ඉදානි ගස්භමානස්ස දුතියභාගන්තා ව වුත්තං.

සෙනාසනග්ගාහකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

උපනන්දවත්ථුකථාවණ්ණනා

319. පාළියං උභයත්ථ පරිබාහිරොති කමෙන උභයස්සපි මුත්තත්තා වුත්තං, න සබ්බො උභයතො පරිබාහිරත්තා. තෙනාහ “පච්ඡිමෙ...පෙ.... තිට්ඨති” ති.

320. යං තිණ්ණං පහොතිති මඤ්චපීඨවිනිමුත්තං යං ආසනං තිණ්ණං සුඛං නිසිදිතුං පහොති, ඉදං පච්ඡිමදීඝාසනං. එත්ථ මඤ්චපීඨරහිතෙසු අසමානාසනිකාපි තයො නිසිදිතුං ලහන්ති. මඤ්චපීඨෙසු පන ද්වෙ. අදීඝාසනෙසු මඤ්චපීඨෙසු සමානාසනිකා එව ද්වෙ නිසිදිතුං ලහන්ති දුග්ගස්සෙව අනුඤ්ඤාතත්තා.

හත්ථීනබ්බො හෙට්ඨාහාගෙ එතස්ස අත්ථීති හත්ථීනබ්බො, පාසාදො. පාසාදස්ස නබ්බො නාම හෙට්ඨිමහාගො පාදනබසදිසත්තා, සො සබ්බදිසාසු අනෙකෙහි හත්ථීරූපෙහි සමලඬිකතො යීතො. තස්සුපරි කතො පාසාදො හත්ථීකුම්භෙ පතිට්ඨිතො විය හොතිති ආහ “හත්ථීකුම්භෙ පතිට්ඨිත” ත්ති. සුවණ්ණරජතාදිවිචිත්‍රානීති සඬිසිකසෙනාසනං සන්ධාය වුත්තං. පුග්ගලිකං පන සුවණ්ණාදිවිචිත්‍රං භික්ඛුස්ස සම්පට්ච්ඡිතුමෙව න වට්ටති “න කෙනවි පරියායෙන ඡාතරූපරජනං සාදිතබ්බ” ත්ති (මහාව. 299) වුත්තත්තා. තෙනෙවෙත්ථ අට්ඨකථායං “සඬිසිකවිහාරෙ වා පුග්ගලිකවිහාරෙ වා” ති න වුත්තං, ගොනකාදිඅකප්පියහණ්ඩවිසයෙ එව වුත්තං එකභික්ඛුස්සාපි තෙසං ගහණෙ දොසාහාවා. ගිහිවිකට්ඨිහාරෙතාති ගිහිහි කතනීහාරෙන, ගිහිහි අත්තතො සන්තකං අත්ථරිත්වා දින්නනියාමෙනාති අත්ථො. ලබ්භන්තිති නිසිදිතුං ලබ්භන්ති.

උපනන්දවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අවිස්සජ්ජියවත්ථුකථාවණ්ණනා

321. අරඤ්ඡරොති බහුඋදකගණ්හනිකා මහාවාටි, ජලං ගණ්හිතුමලන්ති අරඤ්ඡරො.

ථාවරෙන ව ථාවරන්තිආදීසු පඤ්චසු කොට්ඨාසෙසු පුරිමද්වයං ථාවරං, පච්ඡිමත්තයං ගරුහණ්ඩන්ති වෙදිතබ්බං. සමකමෙව දෙතීති එත්ථ ඌනකං දෙත්තම්පි විහාරවත්ථුසාමන්තං ගහෙත්වා දුරතරං දුක්ඛගොපං විස්සජ්ජෙතුං වට්ටතිති දට්ඨබ්බං. වක්ඛති හි “භික්ඛූනං වෙ මහග්ගතරං...පෙ.... සම්පට්ච්ඡිතුං වට්ටති” ති (වුළුව. අට්ඨ. 321). ඡානාපෙත්වාති භික්ඛුසඬිසස්ස ඡානාපෙත්වා, අපලොකෙත්වාති අත්ථො. “නනු තුම්භාකං බහුතරා රුක්ඛාති

වත්තබ්බ” න්ති ඉදං සාමිකෙසු අත්තනො භණ්ඩස්ස මහග්ගතං අජානිත්වා දෙන්තෙසු තං ඤාත්වා ථෙය්‍යවිත්තෙන ගණ්හතො අවහාරො හොතිති වුත්තං.

විහාරෙන විහාරො පරිවත්තෙතබ්බොති සවත්ථුකෙන අඤ්ඤාසං භූමියං කතපාසාදාදිනා, අවත්ථුකෙන වා සවත්ථුකං පරිවත්තෙතබ්බං. අවත්ථුකං පන අවත්ථුකෙනෙව පරිවත්තෙතබ්බං. කෙවලං පාසාදස්ස භූමිතො අථාවරත්තා. එවං ථාවරෙසුපි ථාවරවිහාගං ඤාත්වාපි පරිවත්තෙතබ්බං.

“කප්පියමඤ්ඤා සම්පට්ඨිතබ්බා” ති ඉමිනා සුවණ්ණාදිවිචිත්තං අකප්පියමඤ්ඤා “සඬ්ඝස්සා” ති වුත්තෙපි සම්පට්ඨිතං න වට්ටතිති දස්සෙති. “විහාරස්ස දෙමා” ති වුත්තෙ සඬ්ඝස්ස වට්ටති, න පුග්ගලස්ස බෙත්තාදි වියාති දට්ඨබ්බං. එතෙසුති මඤ්ඤාදිසු. කප්පියාකප්පියං වුත්තනයමෙවාති ආසන්දිතුලිකාදිවිනිච්ඡයෙසු වුත්තනයමෙව. අකප්පියං වාති ආසන්දිආදි, පමාණාතික්කන්තං බිම්බොහනාදි ව. මහග්ගං කප්පියං වාති සුවණ්ණාදිවිචිත්තං කප්පියවොහාරෙන දින්නං.

“කාළලොහ...පෙ.... හාපෙතබ්බො” ති වුත්තත්තා වට්ටකංසලොහමයම්පි හාජනං පුග්ගලිකම්පි සම්පට්ඨිතම්පි පරිහරිතම්පි වට්ටති පුග්ගලපරිහරිතබ්බස්සෙව හාපෙතබ්බත්තාති වදන්ති. තං උපරි “කංසලොහවට්ටලොහහාජනවිකති සඬ්ඝිකපරිහොගෙන වා ගිහිවිකටා වා වට්ටති” තිආදිකෙන මහාපච්චරිවචනෙන විරුජ්ඣති. ඉමස්ස හි “වට්ටලොහකංසලොහානං යෙන කෙනචි කතො සිහළදීපෙ පාදග්ගණ්හනකො හාපෙතබ්බො” ති වුත්තස්ස මහාඅට්ඨකථාවචනස්ස පටික්ඛෙපාය තං මහාපච්චරිවචනං පච්ඡා දස්සිතං. තස්මා වට්ටලොහකංසලොහමයං යං කිඤ්චි පාදග්ගණ්හනකථාරකම්පි උපාදාය අභාජනීයමෙව. ගිහිහි දියාමානම්පි පුග්ගලස්ස සම්පට්ඨිතම්පි න වට්ටති. පාරිභාරියං න වට්ටතිති පත්තාදිපරික්ඛාරං විය සයමෙව පටිසාමෙත්වා පරිභුඤ්ජිතං න වට්ටති. ගිහිසන්තකං විය ආරාමිකාදයො වෙ සයමෙව ගොපෙත්වා විනියොගකාලෙ ආනෙත්වා පටිනෙන්නි, පරිභුඤ්ජිතං වට්ටති. “පටිසාමෙත්වා හික්ඛුනං දෙථා” ති වත්තුම්පි වට්ටති.

පණ්ණසූචි නාම ලෙඛනීති වදන්ති. “අත්තනා ලද්ධානිපි” තිආදිනා පටිග්ගහණෙ දොසො නත්ථි, පරිහරිත්වා පරිහොගොව ආපත්තිකරොති දස්සෙති. යථා චෙත්ථ, එවං උපරි අභාජනීයවාසිආදිසු අත්තනො සන්තකෙසුපි.

අනාමාසමිපිති සුවණ්ණාදිමයමිපි සබ්බං තං ආමසිත්වාපි පරිභුඤ්ජිතුං වට්ටති. උපක්ඛරෙති උපකරණෙ. අඛිඨ්ඛාහුප්පමාණා නාම අඛිඨ්ඛාහුමත්තා. අඛිඨ්ඛාමමත්තානිපි වදන්ති. යොත්තානීති වම්මරජ්ජුකා.

අට්ඨභිගුලසුච්ඡිදණ්ඩමත්තොපිති

තසරදණ්ඩාදිසුච්ඡිදාකාරතනුදණ්ඩකමත්තොපි. රිත්තපොත්ථකොපිති අලිඛිතපොත්ථකො. ඉදඤ්ච පණ්ණස්පසඨගෙන වුත්තං.

“සට්ටනඵලකං සට්ටනමුග්ගරො”ති ඉදං රජිතවිවරං එකස්මිං මට්ඨයෙ දණ්ඩමුග්ගරෙ වෙයෙත්වා එකස්ස මට්ඨඵලකස්ස උපරි යපෙත්වා උපරි අපරෙන මට්ඨඵලකෙන නිකුජ්ජිත්වා එකො උපරි අක්කමිත්වා තිට්ඨති. ද්වෙ ජනා උපරි ඵලකං ද්විසු කොට්ඨු ගහෙත්වා අපරාපරං ආකඛිඨ්ඛානිකඛිඨ්ඛානං කරොන්ති, එතං සන්ධාය වුත්තං. හත්ථෙ යපාපෙත්වා හත්ථෙන පහරණං පන නිට්ඨිතරජනස්ස විවරස්ස අල්ලකාලෙ කාතබ්බං. ඉදං පන ඵලකමුග්ගරෙහි සට්ටනං සුක්ඛකාලෙ ඵද්ධිභාවවිමොචනත්ථන්ති දට්ඨබ්බං. අම්බණන්ති එකදොණිකනාචාඵලකෙහි පොක්ඛරණිසදිසං කතං. පානීයභාජනන්තිපි වදන්ති. රජනදොණිති එකදාරුනාව කතං රජනභාජනං. උදකදොණිපි එකදාරුනාව කතං උදකභාජනං.

භූමත්ථරණං කාතුං වට්ටතීති අකජ්ජියවම්මං සන්ධාය වුත්තං. තත්ථ භූමත්ථරණසඨබ්බෙපෙන සයිතුමිපි වට්ටතියෙව. “පච්චත්ථරණගතික”න්ති ඉමිනා මඤ්චාදිසු අත්ථරිතබ්බං මහාවම්මං ඵලකවම්මං නාමාති දස්සෙති.

ජත්තමුට්ඨිපණ්ණන්ති තාලපණ්ණං සන්ධාය වුත්තං. පත්තකටාහන්ති පත්තපවනකටාහං.

අවිස්සජ්ජියවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නවකම්මදානකථාවණ්ණනා

323. පාළියං පිණ්ඩනික්ඛෙපනමත්තෙනාතිආදිසු බණ්ඩපුල්ලට්ඨානෙ මත්තිකාපිණ්ඩට්ඨපනං පිණ්ඩනික්ඛෙපනං නාම. නවකම්මන්ති නවකම්මසම්මුති. අග්ගළවට්ඨි නාම කවාට්ඨන්ධො. ඡාදනං නාම තිණාදිහි ගෙහවිඡාදනං. බන්ධනං නාම දණ්ඩවල්ලිආදිහි ඡදනබන්ධනමෙව. චතුහත්ථවිහාරෙති විත්ථාරජ්ජමාණතො වුත්තං. උබ්බෙධතො පන අනෙකභූමකත්තා වඛිඨ්ඛිහත්ථෙන වීසතිහත්ථොපි නානාසණ්ඨානවිචිත්තොපි හොති. තෙනස්ස චතුරස්සිකං නවකම්මං වුත්තං. එවං සෙසෙසුපි.

පාළියං සබ්බෙ විහාරෙති භූමිමත්ථෙ උපයොගබ්භුවචනං. එකස්ස සබ්බෙසු විහාරෙසු නවකම්මං දෙතීති අත්ථො. සබ්බකාලං පටිබාහන්තීති නවකම්මිකා අත්තනො ගාහිතං වරසෙය්‍යං සම්පත්තානං යථාචුඨිඨං අකත්වා උතුකාලෙපි පටිබාහන්ති.

“සචෙ සො ආවාසො ජීරති” තිආදි පාළිමුත්තකවිනිච්ඡයො. මඤ්චට්ඨානං දත්වාති මඤ්චට්ඨානං පුග්ගලිකං දත්වා. තිභාගන්ති තතියභාගං. එවං විස්සජ්ජනම්පි ථාවරෙන ථාවරපරිවත්තනට්ඨානෙන එව පවිසති, න ඉතරථා සබ්බසෙනාසනානං විනස්සනතො. සචෙ සද්ධිවිහාරිකානං දාතුකාමො හොතීති සචෙ සො සඨස්ස භණ්ඩකට්ඨපනට්ඨානං වා අඤ්ඤෙසං හික්ඛුනං වසනට්ඨානං වා දාතුං න ඉච්ඡති, අත්තනො සද්ධිවිහාරිකානඤ්ඤෙව දාතුකාමො හොති, තාදිසස්ස තුය්හං පුග්ගලිකමෙව කත්වා ජග්ගාති න සබ්බං තස්ස දාතබ්බන්ති අධිප්පායො. තත්ථ පන කත්තබ්බවිධිං දස්සෙන්නො ආහ “කම්ම”න්තිආදි. එවඤ්ඤිතිආදිමිහි වයානුරූපං තතියභාගෙ වා උපඨිඨභාගෙ වා ගහිතෙ තං භාගං දාතුං ලහතීති අත්ථො.

යෙනාති තෙසු ද්විසු හික්ඛුසු යෙන. සො සාමීති තස්සා භූමියා විහාරකරණෙ සොච සාමී, තං පටිබාහිත්වා ඉතරෙන න කාතබ්බන්ති අධිප්පායො. සො හි පයමං ගහිතො. අකතට්ඨානෙති වයාදීනං අකතපුබ්බට්ඨානෙන. වයං වා පමුඛං වාති සඨස්සසෙනාසනං නිස්සාය තතො බහි වයං බන්ධිත්වා, එකං සෙනාසනං වා. බහිකුට්ටෙති කුට්ටතො බහි, අත්තනො කතට්ඨානෙති අත්ථො.

නවකම්මදානකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අඤ්ඤත්‍රපරිභොගපටික්ඛෙපාදිකථාවණ්ණනා

324. වඩ්ඪිකම්මත්ථායාති යථා තම්මුලග්ගතො න පරිභායති, එවං කත්තබ්බස්ස එවං නිජ්ඣාදෙනබ්බස්ස මඤ්චපීඨාදිනො අත්ථාය.

වක්කලිකන්ති පාදපුඤ්ජනත්ථං වක්කාකාරෙන කතං. පරිභණ්ඩකතභූමි වාති කාලවණ්ණාදිකතසණ්ඨභූමි වා. සෙනාසනං වාති මඤ්චපීඨාදි වා.

“තථෙව වළඤ්ජෙනුං වට්ටති” ති ඉමිනා නෙවාසිකෙහි ධොතපාදාදිහි වළඤ්ජනට්ඨානෙන සඤ්චිච්ච අධොතපාදාදිහි වළඤ්ජන්තස්සෙව ආපත්ති පඤ්ඤත්තාති දස්සෙති.

“ද්වාරම්භි” තිආදිනා සාමඤ්ඤතො වුත්තත්තා ද්වාරවාතපානාදයො අපරිකම්මකතාපි න අපස්සයිතබ්බා. අජානිත්වා අපස්සයන්තස්සපි ඉධ ලොමගණනාය ආපත්ති.

අඤ්ඤත්‍රපරිභොගපටික්ඛෙපාදිකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සඬ්ඝහත්තාදිඅනුජානනකථාවණ්ණනා

325. උද්දෙසහත්තං නිමන්තනන්ති ඉමං වොහාරං පත්තානීති එත්ථ ඉති-සද්දො ආදිඅත්ථො, උද්දෙසහත්තං නිමන්තනන්තිආදිවොහාරං පත්තානීති අත්ථො. තම්භිති සඬ්ඝහත්තම්භි.

සඬ්ඝහත්තාදිඅනුජානනකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

උද්දෙසහත්තකථාවණ්ණනා

භොජනසාලායාති භත්තුද්දෙසට්ඨානං සන්ධාය වුත්තං. එකවළඤ්ජන්ති එකද්වාරෙන වළඤ්ජිතබ්බං. නානානිවෙසනෙසුති නානාකුලස්ස නානුපවාරෙසු නිවෙසනෙසු.

නිසින්තස්සපි නිද්දායන්තස්සපිති අනාදරෙ සාමිවචනං, වුඬ්ඨිතරෙ නිද්දායන්තෙ නවකස්ස ගාහිතං සුග්ගහිතන්ති අත්ථො.

විස්සට්ඨදුතොති යථාරුචි වත්තුං ලභනතො නිරාසඬ්ඝදුතො. පුච්ඡාසභාගෙනාති පුච්ඡාවචනපටිභාගෙන. “එකා කුට්ටිතිකා නාමා” ති වුත්තමෙවත්ථං විභාවෙතුං “රඤ්ඤො වා හී” තිආදි වුත්තං.

සබ්බං පත්තස්සාමිකස්ස භොතීති විවරාදිකම්භි සබ්බං පත්තස්සාමිකස්සෙව භොති, මයා භත්තමෙව සන්ධාය වුත්තං, න විවරාදින්ති වත්වා ගහෙතුං න වට්ටතීති අත්ථො.

අකතභාගොනාමාති ආගන්තුකභාගො නාම, අදින්තපුබ්බභාගොති අත්ථො.

කිං ආහරීයතීති අවත්වාති “කතරහත්තං වා තයා ආහරීයතී” ති දායකං අපුච්ඡිත්වා. පකතිට්ඨිතිකායාති උද්දෙසහත්තට්ඨිතිකාය.

උද්දෙසහත්තකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිමන්තනහත්තකථාවණ්ණනා

විවිජන්දිත්වාති “හත්තං ගණ්හථා”ති පදං අවත්වා. තෙනෙවාහ “හත්තන්ති අවදන්තෙනා”ති.

ආලොපසඬ්ඛෙපෙනාති එකෙකපිණ්ඩවසෙන, එවඤ්ච භාජනං උද්දෙසහත්තෙ න වට්ටති. තත්ථ හි එකස්ස පහොනකප්පමාණෙනෙව භාජෙතබ්බං.

ආරුල්භායෙව මාතිකං, සඬ්ඝතො අට්ඨ හික්ඛුති එත්ථ යෙ මාතිකං ආරුල්භා, තෙ අට්ඨ හික්ඛුති යොජෙතබ්බං. උද්දෙසහත්තනිමන්තනහත්තාදිසඬ්ඝිකහත්තමාතිකාසු නිමන්තනහත්තමාතිකාය ධීතිවසෙන ආරුල්භෙ හත්තුද්දෙසකෙන වා සයං වා සඬ්ඝතො උද්දිසාපෙත්වා ගහෙත්වා ගන්තබ්බං, න අත්තනො රුචිතෙ ගහෙත්වාති අධිප්පායො. මාතිකං ආරොපෙත්වාති “සඬ්ඝතො ගණ්හාමි” තිආදිනා වුත්තමාතිකාහෙදං දායකස්ස විඤ්ඤාපෙත්වාති අත්ථො.

පට්ඨද්ධකාලතො පන පට්ඨායාති තත්ථෙව වාසස්ස නිඤ්ඤාලතො පට්ඨාය.

නිමන්තනහත්තකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සලාකහත්තකථාවණ්ණනා

උපනිබන්ධිත්වාති ලිබිත්වා. ගාමවසෙනපීති යෙභුයොන සමලාහගාමවසෙනපි. බහුනි සලාකහත්තානීති තිංසං වා වත්තාරීසං වා හත්තානි. “සවෙ භොන්ති”ති අප්ඤ්ඤාහරිත්වා යොජෙතබ්බං.

සල්ලක්ඛෙත්වාති තානි හත්තානි පමාණවසෙන සල්ලක්ඛෙත්වා. නිග්ගහෙන දත්වාති දුරං ගන්තුං අනිච්ඡන්තස්ස නිග්ගහෙන සම්පට්ඨිජාපෙත්වා දත්වා. පුන විහාරං ආගන්ත්වාති එත්ථ විහාරං අනාගන්ත්වා හත්තං ගහෙත්වා පච්ඡා විහාරෙ අත්තනො පාපෙත්වා භුඤ්ජිතුම්පි වට්ටති.

එකගෙහවසෙනාති විටීයම්පි එකපස්සෙ සරපාළියා වසෙන. උද්දිසිත්වාපීති අසුකකුලෙ සලාකහත්තානි තුය්හං පාපුණන්තීති වත්වා.

වාරගාමෙති අතිදුරත්තා වාරෙන ගන්තබ්බගාමෙ. සට්ඨිතො වා පණ්ණාසතො වාති දණ්ඩකම්මත්ථාය උදකසං සන්ධාය වුත්තං. විහාරවාරොති සබ්බභික්ඛුසු භික්ඛත්ථාය ගතෙසු විහාරරක්ඛණවාරො.

තෙසන්ති විහාරවාරිකානං. ඵාතිකම්මමෙවාති විහාරරක්ඛණකිව්වස්ස පහොනකපටිපාදනමෙව. එකස්සෙව පාපුණන්තීති දිවසෙ දිවසෙ එකෙකස්සෙව පාපිතානීති අත්ථො.

රසසලාකන්ති උච්ඡුරසසලාකං. “සලාකවසෙන ගාහිතත්තා පන න සාදිතබ්බා”ති ඉදං අසාරුජ්ජවසෙන වුත්තං, න ධුතඨගහෙදවසෙන. “සඨසතො නිරාමිසසලාකා...පෙ.... වට්ටතියෙවා”ති (විසුද්ධි. 1.26) හි විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තං. අග්ගභික්ඛාමත්තන්ති එකකටච්ඡුභික්ඛාමත්තං. ලද්ධා වා අලද්ධා වා ස්වෙපි ගණ්ඨෙය්‍යාසීති ලද්ධෙපි අජ්ජමත්තතාය වුත්තං. තෙනාහ “යාවදන්ථං ලහති...පෙ.... අලභිත්වා ‘ස්වෙ ගණ්ඨෙය්‍යාසී’ති වත්තබ්බො”ති.

තත්ථාති තස්මිං දිසාහාගෙ. තං ගහෙත්වාති තං වාරගාමෙ සලාකං අත්තනො ගහෙත්වා. තෙනාති දිසංගමිකතො අඤ්ඤෙන තස්මිං දිසංගමිකෙ. දෙවසිකං පාපෙතබ්බාති උපචාරසීමාය ධීතස්ස යස්ස කස්සවි වස්සග්ගෙන පාපෙතබ්බා. එවං එතෙසු අගතෙසු ආසන්නවිහාරෙ භික්ඛුනං භුඤ්ජිතං වට්ටති ඉතරථා සඨසිකතො.

අම්භාකං ගොවරගාමෙවාති සලාකහත්තදායකානං ගාමං සන්ධාය වුත්තං. විහාරෙ ථෙරස්ස පත්තසලාකහත්තන්ති විහාරෙ එකෙකස්සෙව ඔභීනත්ථෙරස්ස සබ්බසලාකානං අත්තනො පාපනවසෙන පත්තසලාකහත්තං.

සලාකහත්තකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පක්ඛිකහත්තාදිකථාවණ්ණනා

“ස්වෙ පක්ඛො”ති අජ්ජ පක්ඛිකං න ගාහෙතබ්බන්ති අට්ඨමියා භුඤ්ජිතබ්බං සත්තමියා භුඤ්ජනත්ථාය න ගාහෙතබ්බං, දායකෙහි නියමිතදිවසෙනෙව ගාහෙතබ්බන්ති අත්ථො. තෙනාහ “ස්වෙ පනා”තිආදි. ස්වෙ ලුඛන්ති අජ්ජ ආවාහමඨගලාදිකරණතො අතිපණ්ණිතහොජනං කරියති, ස්වෙ තථා න භවිස්සති, අජ්ජෙව භික්ඛු හොපෙස්සාමිති අධිජ්ජායො.

පක්ඛිකහත්තතො උපොසථිකස්ස හෙදං දස්සෙන්නො ආහ
 “උපොසථචගානි සමාදිසිත්වා” තිආදි. නිබන්ධාපිතන්ති “අසුකවිභාරෙ
 ආගන්තුකා භුඤ්ජන්තු” ති නියමිතං.

ගමිකො ආගන්තුකහත්තමිපිති ගාමන්තරතො ආගන්ත්වා අවුපසන්නෙන
 ගමිකවිත්තෙන වසිත්වා පුන අඤ්ඤත්ථ ගච්ඡන්තං සන්ධාය වුත්තං.
 ආවාසිකස්ස පන ගන්තුකාමස්ස ගමිකහත්තමෙව ලබ්භති. “ලෙසං
 ඔඨ්ඨෙත්වා” ති වුත්තත්තා ලෙසාභාවෙ යාව ගමනපරිබන්ධො විගච්ඡති, තාව
 භුඤ්ජිතුං වට්ටතීති ඤාපිතන්ති දට්ඨබ්බං.

තණ්ඩුලාදීනි පෙසෙන්නි..පෙ.... වට්ටතීති අභිභට්ඨික්ඛන්තා වට්ටති.
 තථා පටිග්ගහිතත්තාති භික්ඛානාමෙන පටිග්ගහිතත්තා.

අවිහත්තං සඬ්ඝිකං හණ්ඩන්ති කුක්කුච්චුප්පත්තිආකාරදස්සනං. එවං
 කුක්කුච්චං කත්වා පුච්ඡිතබ්බකිච්චං නත්ථි, අපුච්ඡිත්වා දාතබ්බන්ති
 අධිප්පායො.

පක්ඛිකහත්තාදිකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සෙනාසනක්ඛන්ධකවණ්ණනාන යො නිට්ඨිතො.

7. සඨසහෙදකක්ඛන්ධකො

ඡසකාපබ්බජ්ජාකථාදිවණ්ණනා

330. සඨසහෙදකක්ඛන්ධකො පාළියං අනුපියං නාමාති අනුපියා නාම. හෙට්ඨා පාසාදාති පාසාදතො හෙට්ඨා හෙට්ඨිමතලං, “හෙට්ඨාපාසාද”න්තිපි පායො. අභිනෙතබ්බන්ති වපිතබ්බන්තෙසු පවෙසෙතබ්බං. නින්තෙතබ්බන්ති තතො නිහරිතබ්බං. නිද්ධාපෙතබ්බන්ති සස්සදුසකතිණාදීති උද්ධරිතබ්බං. උජුං කාරාපෙතබ්බන්ති පුඤ්ජං කාරාපෙතබ්බං, අයමෙව වා පායො.

332. පරදත්තොති පරෙහි දින්නපච්චයෙහි පවත්තමානො. මිගභුතෙන චෙතසාති කත්ථවි අලග්ගතාය මිගස්ස විය ජාතෙන චිත්තෙන.

333. මනොමයං කායන්ති කුමනමනෙන නිබ්බන්තං බ්‍රහ්මකායං, “කිං නු බො අහං පසාදෙය්‍යං, යස්මිං මෙ පසන්නෙ බ්‍රහ්මාහසක්කාරො උප්පජ්ජෙය්‍යා”ති පඨමං උප්පන්නපරිචිතක්කස්ස මන්දපරිපුට්ඨානතාය දෙවදත්තස්ස තස්මිං බණ්ණ කුමනපරිභාති නාහොසි, පච්ඡා එව අහොසිති දට්ඨබ්බං. තෙනාහ “සහ චිත්තප්පාදා”තිආදි. ද්වෙ වා තීණි වා මාගධකාති ගාමබ්බන්තානීති එත්ථ මගධරට්ඨෙ බුද්දකං ගාමබ්බන්තං ගාචුතමත්තං, මජ්ඣමං පන දියඨ්ඨගාචුතමත්තං, මහන්තං අනෙකයොජනමිපි හොති. තෙසු මජ්ඣමෙන ගාමබ්බන්තෙන ද්වෙ වා බුද්දකෙන තීණි වා ගාමබ්බන්තානි, තස්ස සරීරං තිගාචුතප්පමාණො අත්තභාවොති චුත්තං හොති.

334. සත්ථාරොති ගණසත්ථාරො. නාස්සස්සාති න එතස්ස භවෙය්‍ය. තන්ති සත්ථාරං. තෙනාති අමනාපෙන. සම්මන්තනීති විවරාදිනා අම්භාකං සම්මානං කරොති, පරෙහි වා අයං සත්ථා සම්මානීයතීති අත්ථො.

335. නාසාය පිත්තං භින්දෙය්‍යුන්ති අච්ඡපිත්තං වා මච්ඡපිත්තං වා නාසාපුටෙ පක්ඛිපෙය්‍යුං. අස්සතරීති වළවාය කුච්ඡස්මිං ගදුහස්ස ජාතා. තස්සා හි ගහිතගබ්භාය විජායිතුමසක්කොන්තියා උදරං ඵාලෙත්වා පොතකං නිහරන්ති. තෙනාහ “අත්තවධාය ගබ්භං ගණ්භාති”ති.

339. පොත්ථනිකන්ති ඡුරිකං, “බර”න්තිපි වුවවති.

342. මා කුඤ්ජර නාගමාසදොති හෙ කුඤ්ජර බුද්ධනාගං වධකචිත්තෙන මා උපගච්ඡ. දුක්ඛන්ති දුක්ඛකාරණත්තා දුක්ඛං. ඉතොති ඉතො ජාතිතො.

යතොති යස්මා, යන්තස්ස වා, ගච්ඡන්තස්සාති අත්ථො. මා ව මදොති මදො තයා න කාතඛිබොති අත්ථො.

343. තිකභොජනන්ති තිහි භුඤ්ජිතබ්බං භොජනං, තතො අධිකෙහි එකතො පටිග්ගහෙත්වා භුඤ්ජිතුං න වට්ටනකං ගණභොජනපටිපක්ඛං භොජනන්ති අත්ථො. කොකාලිකොතිආදීනි දෙවදත්තපරිසාය ගණපාමොක්ඛානං නාමාති. කප්පන්ති මහානිරයෙ ආයුකප්පං, තං අන්තරකප්පන්ති කෙවි. කෙවි පන “අසඬ්ඛොයායකප්ප” න්ති.

ඡසකායපබ්බජ්ජාකථාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සඨසභෙදකකථාවණ්ණනා

345. පරස්ස චිත්තං ඤත්වා කථනං ආදෙසනාපාටිභාරියං. කෙවලං ධම්මදෙසනා අනුසාසනීපාටිභාරියං. තදුභයම්පි ධම්මී කථා නාම. තාය ථෙරො ඔවදි. ඉද්ධිවිධං ඉද්ධිපාටිභාරියං නාම. තෙන සහිතා අනුසාසනී එව ධම්මී කථා. තාය ථෙරො ඔවදි.

“ථුල්ලච්චයං දෙසාපෙහි” ති ඉදං භෙදපුරෙක්ඛාරස්ස උපොසථාදිකරණෙ ථුල්ලච්චයස්ස උපොසථක්ඛන්ධකාදීසු පයමමෙව පඤ්ඤත්තත්තා වුත්තං, ඉතරථා එතෙසං ආදිකම්මිකත්තා අනාපත්තියෙව සීයා.

346. සරසීති සරො. මහිං වික්ඛුබ්බතොති මහිං දන්තෙහි විලිඛන්තස්ස. ඉදඤ්ච භත්ථිනං සභාවදස්සනං. නදීසුති සරෙසු. හිසං සසමානස්සාති යොජනා. ජග්ගතොති යුථං පාලෙත්තස්ස.

347. දුතෙය්‍යං ගන්තුන්ති දුතකම්මං පත්තුං, දුතකම්මං කාතුන්ති අත්ථො. සහිතාසහිතස්සාති යුත්තායුත්තස්ස, යං වත්තුං, කාතුඤ්ච යුත්තං, තත්ථ කුසලො. අථ වා අධිප්පෙතානාධිප්පෙතස්ස වචනස්ස කුසලො, බ්‍යඤ්ජනමත්තෙ න තිට්ඨති, අධිප්පෙතත්ථමෙව ආරොචෙතීති අත්ථො.

350. ගාථාසු ජාතුති එකංසෙන. මා උදපජ්ජථ මා භොතුති අත්ථො. පාපිච්ඡානං යථාගතීති පාපිච්ඡානං පුග්ගලානං යාදිසි ගති අහිසම්පරායො. තං අත්ථජානං. ඉම්නාපි කාරණෙන ජානාථාති දෙවදත්තස්ස “පණ්ඩිතො” තිආදිනා උපරි වක්ඛමානාකාරං දස්සෙති.

පමාදං අනුචිණ්ණොති පමාදං ආපන්නො. ආසීසායන්ති අවස්සංභාවිඅත්ථසිද්ධියං. සා හි ඉධ ආසීසාති අධිජ්ජෙතා, න පත්ථනා. ඊදිසෙ අනාගතත්ථෙ අතීතවචනං සද්දවිදු ඉච්ඡන්ති.

දුබ්භෙති දුබ්භෙය්‍ය. විසකුම්භෙනාති එකෙන විසපුණ්ණකුම්භෙන. සොති සො පුග්ගලො. න පදුසෙය්‍ය විසමිස්සං කාතුං න සක්කොතිති අත්ථො. භයානකොති විපුලගම්භීරහාවෙන භයානකො. තෙනාපි දුසෙතුං න සක්කුණෙය්‍යතං දස්සෙති. වාදෙනාති දොසකථනෙන. උපහිංසතීති බාධති.

සඬ්ඝභෙදකකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

උපාලිපඤ්ඤාකථාවණ්ණනා

351. න පන එත්තාවතා සඬ්ඝො භින්තො හොතිති සලාකග්ගාභාපනමත්තෙන සඬ්ඝභෙදානිබ්බන්තිතො වුත්තං. උපොසථාදිසඬ්ඝකම්මෙ කතෙ එව හි සඬ්ඝො භින්තො හොති. තත්ථ ව උපොසථපචාරණාසු ඤත්තිනිට්ඨානෙන, සෙසකම්මෙසු අපලොකනාදිකම්මපරියොසානෙන සඬ්ඝභෙදො සමත්ථොති දට්ඨබ්බො.

“අභබ්බතා න වුත්තා”ති ඉදං “භික්ඛවෙ, දෙවදත්තෙන පය්මං ආනන්තරියකම්මං උපචිත්”න්තිආදිනා ආනන්තරියත්තං වදනා භගවතා තස්ස අභබ්බතාසඬ්ඛාතා පාරාජිකතා න පඤ්ඤත්තා. එතෙන ආපත්ති විස අභබ්බතාපි පඤ්ඤත්තිඅනන්තරමෙව හොති, න තතො පුරෙති දස්සෙති. ඉධ පන ආදිකම්මිකස්සපි අනාපත්තියා අවුත්තත්තා දෙවදත්තාදයොපි න මුත්තාති දට්ඨබ්බං.

තයො සතිපට්ඨානාතිආදීසු තයො එව සතිපට්ඨානා, න තතො පරන්ති එකස්ස සතිපට්ඨානස්ස පටික්ඛෙපොව ඉධ අධම්මො, න පන තිණ්ණං සතිපට්ඨානත්තවිධානං තස්ස ධම්මත්තා. එවං සෙසෙසුපි භාපනකොට්ඨාසෙසු. වඬ්ඪනෙසු පන ඡ ඉන්ද්‍රියානීති අනින්ද්‍රියස්සපි එකස්ස ඉන්ද්‍රියත්තවිධානමෙව අධම්මො. එවං සෙසෙසුපි. න කෙවලඤ්ච එතෙව, “චත්තාරො ඛන්ධා, තෙරසායතනානී”තිආදිනා යත්ථ කත්ථවි විපරීතතො පකාසනං සබ්බං අධම්මො. යාථාවතො පකාසනඤ්ච සබ්බං ධම්මොති දට්ඨබ්බං. පකාසනන්ති චෙත්ථ තථා තථා කායවච්ඡයොගසමුට්ඨාපිකා අරුපක්ඛන්ධාව අධිජ්ජෙතා, එවමෙත්ථ දසකුසලකම්මපථාදීසු අනවජ්ජට්ඨෙන සරුපතො ධම්මෙසු, අකුසලකම්මපථාදීසු සාවජ්ජට්ඨෙන සරුපතො අධම්මෙසු ව තදඤ්ඤෙසු ව අබ්‍යාකතෙසු යස්ස කස්සපි

කොට්ඨාසස්ස භගවතා පඤ්ඤත්තක්කමෙනෙව පකාසනං “ධම්මො”ති ව විපරීතතො පකාසනං “අධම්මො”ති ව දස්සිතන්ති දට්ඨබ්බං. කාමඤ්චෙන්ථ විනයාදයොපි යථාභූතතො, අයථාභූතතො ච පකාසනවසෙන ධම්මාධම්මෙසු එව පවිසන්ති, විනයාදිනාමෙන පන විසෙසෙත්වා විසුං ගහිතත්තා තදවසෙසමෙව ධම්මාධම්මකොට්ඨාසෙ පවිසන්ති දට්ඨබ්බං.

ඉමං අධම්මං ධම්මොති කරිස්සාමාතිආදි ධම්මඤ්ච අධම්මඤ්ච යාථාවතො ඤ්ඤත්වාච පාපිච්ඡං නිස්සාය විපරීතතො පකාසෙත්තස්සෙව සඬ්ඝභෙදො භොති, න පන තථාසඤ්ඤාය පකාසෙත්තස්සාති දස්සනත්ථං වුත්තං. එස නයො “අවිනයං විනයොති දිපෙත්ති”තිආදියුපි. තත්ථ නියායානිකන්ති උක්කට්ඨන්ති අත්ථො. “තථෙවා”ති ඉමිනා “එවං අම්භාකං ආචරියකුල”න්තිආදිනා වුත්තමත්ථං ආකඬ්ඪති.

සංවරො පහානං පටිසඬ්ඛාති සංවරවිනයො, පහානවිනයො, පටිසඬ්ඛාවිනයො ච වුත්තො. තෙනාහ “අයං විනයො”ති. “පඤ්ඤත්තං අපඤ්ඤත්ත”න්ති දුකං “භාසිතං අභාසිත”න්ති දුකෙන අත්ථතො සමානමෙව, තථා දුට්ඨුල්ලදුකං ගරුකදුකෙන. තෙනෙව තෙසං “චත්තාරො සතිපට්ඨානා...පෙ.... ඉදං අපඤ්ඤත්තං නාමා”තිආදිනා සදිසනිද්දෙසො කතො. සාවසෙසාපත්තින්ති අවසෙසසිලෙහි සහිතාපත්තිං. නත්ථි එතිස්සං ආපන්නායං සිලාවසෙසාති අනවසෙසාපත්ති.

354. පාළියං සමග්ගානඤ්ච අනුග්ගභොති යථා සමග්ගානං සාමග්ගී න හිජ්ජති, එවං අනුග්ගභණං අනුබලජ්ජදානං.

355. සියා නු ඛොති සම්භවෙය්‍ය නු ඛො. තස්මිං අධම්මදිට්ඨිති අත්තතො “අධම්මං ධම්මො”ති එතස්මිං දීපනෙ අයුත්තදිට්ඨි. භෙදෙ අධම්මදිට්ඨිති “අධම්මං ධම්මො”ති දීපෙත්වා අනුස්සාවනසලාකග්ගාභාපනාදිනා අත්තානං මුඤ්චිත්වා චතුරග්ගාදිකං සඬ්ඝං එකසීමායමෙව යිතතො චතුරග්ගාදිසඬ්ඝතො වියොජෙත්වා එකකම්මාදිනිජ්ජාදනවසෙන සඬ්ඝභෙදකරණෙ අධම්මදිට්ඨිකො හුත්වාති අත්ථො. විනිධාය දිට්ඨිත්ති යා තස්මිං “අධම්මං ධම්මො”ති දීපනෙ අත්තතො අධම්මදිට්ඨි උජ්ජජ්ජති, තං විනිධාය පටිච්ඡාදෙත්වා “ධම්මො එවාය”න්ති විපරීතතො පකාසෙත්වාති අත්ථො. එවං සබ්බත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො.

හෙදෙ ධම්මදිට්ඨීති යථාචුත්තනයෙන සඬිසහෙදනෙ දොසො නත්ථීති ලද්ධිකො. අයං පන “අධම්මං ධම්මො”ති දීපනෙ අධම්මදිට්ඨිකො හුත්වාපි තං දිට්ඨිං විනිධාය කරණෙන සඬිසහෙදකො අතෙකිච්ඡො ඡාතො. එවං හෙදෙ වෙමතිකොති ඉමස්ස පන හෙදෙ වෙමතිකදිට්ඨියා විනිධානම්පි අත්ථී. සෙසං සමමෙව. තස්මිං ධම්මදිට්ඨිහෙදෙ අධම්මදිට්ඨීති අයං පන හෙදෙ අධම්මදිට්ඨිං විනිධාය කතත්තා සඬිසහෙදකො අතෙකිච්ඡො ඡාතො. සුක්කපක්ඛෙ පන සබ්බත්ථ “අධම්මං ධම්මො”තිආදිදීපනෙ වා හෙදෙ වා ධම්මදිට්ඨිතාය දිට්ඨිං අවිනිධායෙව කතත්තා සඬිසහෙදකොපි සතෙකිච්ඡො ඡාතො. තස්මා “අධම්මං ධම්මො”තිආදිදීපනෙ වා සඬිසහෙදෙ වා උභොසුපි වා අධම්මදිට්ඨි වා වෙමතිකො වා හුත්වා තං දිට්ඨිං, විමතිඤ්ච විනිධාය “ධම්මො”ති පකාසෙත්වා චුත්තනයෙන සඬිසහෙදං කරොන්තස්සෙව ආනන්තරියං භොතීති වෙදිතබ්බං.

උපාලිපඤ්භාකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සඬිසහෙදකක්ඛන්ධකවණ්ණනානායො නිට්ඨිතො.

8. වත්තක්ඛන්ධකො

ආගන්තුකවත්තකථාවණ්ණනා

357. වත්තක්ඛන්ධකෙ පත්ථරිතබ්බන්ති ආතපෙ පත්ථරිතබ්බං. පාළියං අභිවාදාපෙතබ්බොති වන්දනත්ථාය වස්සං පුච්ඡනෙන නවකො සයමෙව වන්දතීති වුත්තං. නිල්ලොකෙතබ්බොති ඔලොකෙතබ්බො.

ආගන්තුකවත්තකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ආවාසිකවත්තකථාවණ්ණනා

359. “යථාභාග”න්ති යපිතට්ඨානං අනතික්කමිත්වා මඤ්චපීඨාදිං පඡ්චොටෙන්වා පත්ථරිත්වා උපරි පච්චත්ථරණං දත්වා දානමිපි සෙනාසනපඤ්ඤාපනමෙවාති දස්සෙන්තො ආහ “පඡ්චොටෙන්වා හි පත්ථරිතුං පන වට්ඨකියෙවා”ති.

ආවාසිකවත්තකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අනුමොදනවත්තකථාවණ්ණනා

362. පඤ්චමෙ නිසින්තෙති අනුමොදනත්ථාය නිසින්තෙ. න මහාථෙරස්ස භාරො හොතීති අනුමොදකං ආගමෙතුං න භාරො. අජ්ඣට්ඨොව ආගමෙතබ්බොති අත්තනා අජ්ඣට්ඨොහි භික්ඛුහි අනුමොදන්තෙයෙව නිසිදිතබ්බන්ති අත්ථො.

අනුමොදනවත්තකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

හත්තග්ගවත්තකථාවණ්ණනා

364. මනුස්සානං පරිච්ඡන්ධානන්ති යත්ථ අත්තොවිහාරෙපි මනුස්සා සපුත්තදාරා ආවසිත්වා භික්ඛු තෙත්වා හොපේන්ති. ආසනෙසු සතීති නිසිදනට්ඨානෙසු සන්තෙසු. ඉදං, හත්තෙ, ආසනං උච්චන්ති ආසන්තෙ සමභූමිභාගෙ පඤ්ඤත්තං ථෙරාසනෙන සමකං ආසනං සන්ධාය වුත්තං, ථෙරාසනතො පන උච්චතරෙ ආපුච්ඡිත්වාපි නිසිදිතුං න වට්ඨති. යදි තං ආසන්තමිපි නීචතරං හොති, අනාපුච්ඡාපි නිසිදිතුං වට්ඨති. මහාථෙරස්සෙව ආපත්තීති ආසනෙන පටිබාහනාපත්තියා ආපත්ති. අවත්ථරිත්වාති පාරුතසඬ්ඝාටිං අවත්ථරිත්වා, අනුක්ඛිපිත්වාති අත්ථො.

පාළියං “උහොහි හත්ථෙහි...පෙ....ඔදනො පටිග්ගහෙතබ්බො”ති ඉදං හත්ථතලෙ වා පච්ඡිපිට්ඨිආදිදුස්සණ්ඨිතාධාරෙ වා පත්තං යපෙත්වා ඔදනස්ස

ගහණකාලෙ පත්තස්ස අපතනත්ථාය වුත්තං, සුසජ්ජිතෙ පන ආධාරෙ පත්තං යපෙත්වා එකෙන හත්ථෙත තං පරාමසිත්වාපි ඔදනං පටිග්ගහෙතුං වට්ටති එව. උභොති හත්ථෙති..පෙ.... උදකං පටිග්ගහෙතඛ්ඛන්ති එත්ථාපි එසෙව නයො.

හත්ථධොවනඋදකන්ති හොජනාවසානෙ උදකං. තෙනාහ “පානීයං පිවිත්වා හත්ථා ධොවිතඛ්ඛා”ති. තෙන පරියොසානෙ ධොවනමෙව පටික්ඛිත්තං, හොජනන්තරෙ පන පානීයපිවනාදිනා නයෙන හත්ථං ධොවිත්වා පුන භුඤ්ජිතුං වට්ටතිති දස්සෙති. පොත්ථකෙසු පන “පානීයං පිවිත්වා හත්ථා න ධොවිතඛ්ඛා”ති ලිඛන්ති, තං පුරිමවචනෙන න සමෙති පරියොසානෙ උදකස්සෙව “හත්ථධොවනඋදක”න්ති වුත්තත්තා. සචෙ මනුස්සා ධොවට, හත්තෙතිආදි නිට්ඨිතහත්තං නිසින්නං ථෙරං සන්ධාය වුත්තං. ධුරෙ ද්වාරසමීපෙ.

හත්තග්ගවත්තකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පිණ්ඩවාරිකවත්තකථාදිවණ්ණනා

366. පාළියං යාපෙති වාති තිට්ඨ හත්තෙති වදන්ති.

367. අත්ථි, හත්තෙ, නක්ඛත්තපදානීති නක්ඛත්තපදවිසයානි ඤාතානි අත්ථි, අස්සයුජාදිනක්ඛත්තං ජානාථාති අධිජ්ජායො. තෙනාහ “න ජානාම, ආවුසො”ති. අත්ථි, හත්තෙ, දිසාහාගන්ති එත්ථාපි එසෙව නයො. කෙනජ්ජ, හත්තෙ, යුත්තන්ති කෙන නක්ඛත්තෙන වන්දො යුත්තොති අත්ථො.

369. අභිගණෙති අබ්භොකාසෙ. එවමෙව පටිපජ්ජිතඛ්ඛන්ති උද්දෙසදානාදි ආපුච්ඡිතඛ්ඛන්ති දස්සෙති.

374. නිබද්ධගමනත්ථායානි අත්තනොව නිරන්තරගමනත්ථාය. උභදිතාති එත්ථ හද-ධාතුස්ස වච්චවිස්සජ්ජනත්ථායාහ “ඛනි වච්චමක්ඛිතා”ති.

පිණ්ඩවාරිකවත්තකථාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

වත්තක්ඛන්ධකවණ්ණනානයො නිට්ඨිතො.

9. පාතිමොක්ඛට්ඨපනක්ඛන්ධකො

පාතිමොක්ඛවුද්දෙසයාවනකථාවණ්ණනා

383. පාතිමොක්ඛට්ඨපනක්ඛන්ධකො පාළියං නන්දිමුඛියාති ඔදානදිසාමුඛතාය තුට්ඨමුඛියා. “උද්ධස්තං අරුණ” න්ති වත්වාපි “උද්දිසතු, හන්තෙ, හගවා” ති පාතිමොක්ඛවුද්දෙසයාවනං අනුපොසංථෙ උපොසංථකරණපටික්ඛෙපස්ස සික්ඛාපදස්ස අපඤ්ඤත්තත්තා ථෙරෙන කතන්ති දට්ඨබ්බං. කස්මා පන හගවා එවං තුණ්හිභුතොව තියාමරත්තිං විනිනාමෙසිති? අපරිසුද්ධාය පරිසාය උපොසංථාදිසංවාසකරණස්ස සාවජ්ජනං හික්ඛුසඬ්ඨෙස පාකටං කාතුං, තඤ්ච ආයතිං හික්ඛුනං තථාපටිපජ්ජනත්ථං සික්ඛාපදං ඤාපෙතුං. කෙච් පනෙත්ථ “අපරිසුද්ධම්පි පුග්ගලං තස්ස සම්මුඛා ‘අපරිසුද්ධො’ ති වත්තුං මහාකරුණාය අවිසහන්තො හගවා තථා නිසීදී” ති කාරණං වදන්ති. තං අකාරණං පච්ඡාපි අවත්තබ්බතො, මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරෙනාපි තං බාහායං ගහෙත්වා බහි නිහරණස්ස අකත්තබ්බතාපසඬ්ගතො. තස්මා යථාචුත්තමෙවෙත්ථ කාරණන්ති. තෙනෙව “අට්ඨානමෙතං, හික්ඛෙව, අනවකාසො, යං තථාගතො අපරිසුද්ධාය පරිසාය උපොසංථං කරෙය්‍ය, පාතිමොක්ඛං උද්දිසෙය්‍යා” ති (අ. නි. 8.20; වුළුව. 386; උදා. 45) වත්වා “න ච, හික්ඛෙව, සාපත්තිකෙන පාතිමොක්ඛං සොතබ්බ” න්තිආදිනා (වුළුව. 386) සාපත්තිකපරිසාය කත්තබ්බවිධි දස්සිතො.

සඬ්ඨකස්සරසමාවාරන්ති කිඤ්චිදෙව අසාරුජ්ජං දිස්වා “ඉදං ඉමිනා කතං හවිස්සති” ති පරෙහි සඬ්ඨකාය සරිතබ්බසමාවාරං, අත්තනා වා “මම අනාවාරං එතෙ ජානන්ති” ති සඬ්ඨකාය සරිතබ්බසමාවාරං. සමණවෙසධාරණෙන, සඬ්ඨිකපච්චයභාගගහණාදිනා ච ජීවිකං කප්පෙන්නො “අහං සමණො” ති පටිඤ්ඤං අදෙන්තොපි අත්ථතො දෙන්තො විය හොතිති “සමණපටිඤ්ඤං බ්‍රහ්මචාරිපටිඤ්ඤං” න්ති චුත්තං. අවස්සුතන්ති කිලෙසාවස්සනෙන තින්තං. සඤ්ජාතදුස්සිලාසකච්චරත්තා කසම්බුජානං, අසාරතාය වා කසම්බු විය ජානං. බහිද්වාරකොට්ඨකා නික්ඛාමෙත්වාති ද්වාරසාලතො බහි නික්ඛමාපෙත්වා.

384. මහාසමුද්දෙ අභිරමන්තීති බහුසො දස්සනපටිසනාදිනා මහාසමුද්දෙ අභිරතිං වින්දන්ති. න ආයතකෙනෙව පපාතොති ජින්නතට්ඨමාසොබ්භො විය න ආදිතොව නින්තොති අත්ථො. ඨිතධම්මොති අවට්ඨිතසභාවො. පුරත්තන්ති පුණ්ණත්තං. නාගාති සජ්ජජාතිකා.

පාතිමොක්ඛවුද්දෙසයාවනකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පාතිමොක්ඛසවනාරහකථාදිවණ්ණනා

386. උදාහරිතඛිබන්ති පාළියා අවත්වා තමත්ථං යාය කායචි භාසාය උදාහට්ඨි උදාහට්ඨෙවාති දට්ඨබ්බං.

පුරෙ වා පච්ඡා වාති ඤාත්තිආරම්භතො පුබ්බෙ වා ඤාත්තිනිට්ඨානතො පච්ඡා වා.

387. කතඤ්ච අකතඤ්ච උභයං ගහෙත්වාති යස්ස කතාපි අත්ථි අකතාපි. තස්ස තදුභයං ගහෙත්වා. ධම්මිකං සාමග්ගිනිති ධම්මිකං සමග්ගකම්මං. පච්චාදියතීති උක්කොටනාධිප්පායෙන පුන කාතුං ආදියති.

388. ආකාරාදිසඤ්ඤා වෙදිතඛිබාති ආකාරලිඛිගනිමිත්තනාමාති වුත්තානීති වෙදිතඛිබාති.

පාතිමොක්ඛසවනාරහකථාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අත්තාදානඅභිගකථාදිවණ්ණනා

398. පුන වොදෙතුං අත්තනා ආදාතඛිබං ගහෙතඛිබං අධිකරණං අත්තාදානන්ති ආහ “සාසනං සොධෙතුකාමො”තිආදි. වස්සාරත්තොති වස්සකාලො. සොපි හි දුබ්භික්ඛාදිකාලො විය අධිකරණවූපසමත්ථං ලජ්ජිපරිසාය දුරතො ආනයනස්ස, ආගතානඤ්ච පිණ්ඩාය වරණාදිසමාවාරස්ස දුක්කරත්තා අකාලො ඵව.

සමනුස්සරණකරණන්ති අනුස්සරිතානුස්සරිතක්ඛණෙ පිතිපාමොජ්ජනනතො අනුස්සරණුප්පාදකං. විගතූපක්කිලෙස...පෙ.... සංවත්තතීති එත්ථ යථා අබ්භගිමාදිඋපක්කිලෙසවිරහිතානං වන්දිමසුරියානං සස්සිරිකතා හොති, එවමස්සාපි වොදකස්ස පාපපුග්ගලූපක්කිලෙසවිගමෙන සස්සිරිකතා හොතීති අධිප්පායො.

399. අධිගතං මෙත්තචිත්තන්ති අප්පනාප්පත්තං මෙත්තඤ්ඤානං.

400-1. “දොසන්තරො”ති එත්ථ අන්තර-සද්දො විත්තපරියායොති ආහ “න දුට්ඨචිත්තො හුත්වා”ති.

කාරුඤ්ඤං නාම කරුණා එවාති ආහ “කාරුඤ්ඤතාති කරුණාභාවො”ති. කරුණන්ති අප්පනාප්පත්තං වදති. තථා මෙත්තන්ති.

අත්තාදානඅභිගකථාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පාතිමොක්ඛට්ඨපනක්ඛන්ධකවණ්ණනානයො නිට්ඨිතො.

10. භික්ඛුනික්ඛන්ධකො

මහාපජාපතිගොතමීවත්ථුකථාවණ්ණනා

403. භික්ඛුනික්ඛන්ධකෙ “මාතුගාමස්ස පබ්බජිතත්තා”ති ඉදං පඤ්චවස්සසතතො උද්ධං සද්ධම්මස්ස අප්පචන්තනකාරණදස්සනං. සුක්ඛවිපස්සකඛිණාසවවසෙන වස්සසහස්සන්තිආදි ඛන්ධකභාණකානං මතං ගහෙත්වා වුත්තං. දීඝනිකායට්ඨකථායං පන “පටිසම්භිදාප්පත්තෙහි වස්සසහස්සං අට්ඨාසි, ඡළහිඤ්ඤෙහි වස්සසහස්සං, තෙවජ්ජෙහි වස්සසහස්සං, සුක්ඛවිපස්සකෙහි වස්සසහස්සං, පාතිමොක්ඛෙහි වස්සසහස්සං අට්ඨාසි”ති (දී. නි. අට්ඨ. 3.161) වුත්තං. අභිගුත්තර (අ. නි. අට්ඨ. 3.8.51) -සංයුත්තට්ඨකථාසුපි (සං. නි. අට්ඨ. 2.2.156) අඤ්ඤාථා වුත්තං, තං සබ්බං අඤ්ඤාමඤ්ඤවිරුද්ධම්පි තංතංභාණකානං මතෙන ලිඛිතසීහළට්ඨකථාසු ආගතනයමෙව ගහෙත්වා ආචරියෙන ලිඛිතං ඊදිසෙ කථාවිරොධෙ සාසනපරිහානියා අභාවතො, සොධනුපායාභාවා ව. පරමත්ථවිරොධො එව හි සුත්තාදිනයෙන සොධනීයො, න කථාමග්ගවිරොධොති.

මහාපජාපතිගොතමීවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

භික්ඛුනීඋපසම්පදානුජානනකථාවණ්ණනා

404-8. පාළියං යදග්ගෙනාති යස්මිං දිවසෙ. තදාති තස්මිංයෙව දිවසෙ. විමානෙත්වාති අවමානං කත්වා.

410-1. ආපත්තිගාමීනියොති ආපත්තිං ආපන්නායො. කම්මවිහඬිගෙහි පරිවාරෙ කම්මවිහඬිගෙ (පරි. 482 ආදයො).

413-5. පාළියං ද්වෙ තිස්සො භික්ඛුනියොති ද්විහි තිහි භික්ඛුනිහි. න ආරොචෙත්තීති පාතිමොක්ඛවුද්දෙසකස්ස න ආරොචෙත්තී.

416. දුස්සවෙණියාති අනෙකදුස්සපට්ටෙ එකතො කත්වා කතවෙණියා.

417. විසෙසකන්ති පත්තලෙඛාදිවණ්ණවිසෙසං. පකිණන්තීති වික්කිණන්ති. නමනකන්ති පාසුකට්ඨිනමනකඛන්ධනං.

422-5. සංවෙල්ලියන්ති කච්ඡං ඛන්ධිත්වා නිවාසනං. තයො නිස්සයෙති රුක්ඛමුලසෙනාසනස්ස තාසං අලඛිතතො වුත්තං.

426-8. අටියෙව භික්ඛුනියො යථාවුච්ඡං පටිබාහන්තීති අටිය භික්ඛුනියො වුච්ඡපටිපාටියාව ගණ්හන්තියො ආගතපටිපාටිං පටිබාහන්ති, නාඤ්ඤාති අත්ථො. අනුචාදං පටියපෙන්නීති ඉස්සරියං පවත්තෙන්තීති අත්ථං වදන්ති.

430. භික්ඛුදුතෙනාති භික්ඛුනා දුතභුතෙන. සික්ඛමානදුතෙනාති සික්ඛමානාය දුතාය.

431. න සම්මතීති නප්පහොති. නවකම්මන්ති “නවකම්මං කත්වා වසතු”ති අපලොකෙත්වා සඨසිකභූමියා ඔකාසදානං.

432-6. සන්නිසින්නගබ්භාති දුට්ඨද්දෙඤ්ජාගබ්භා. මහිලාතිත්ථෙති ඉත්ථිනං සාධාරණතිත්ථෙ.

භික්ඛුනීඋපසම්පදානුජානනකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

භික්ඛුනීක්ඛන්ධකවණ්ණනානායො නිට්ඨිතො.

11. පඤ්චසතිකක්ඛන්ධකො

බුද්දානුබුද්දකසික්ඛාපදකථාවණ්ණනා

437. පඤ්චසතිකක්ඛන්ධකො පාළියං “අපාචුසො, අමිහාකං සත්ථාරං ජානාසී”ති ඉදං ථෙරො සයං භගවතො පරිනිබ්බතභාවං ජානන්තොපි අත්තනා සභගතභික්ඛුපරිසාය ඤාපනත්ථමෙව, සුභද්දස්ස වුඬ්ඨපබ්බතස්ස සාසනස්ස පටිපක්ඛවචනං භික්ඛුනං විඤ්ඤාපනත්ථඤ්ච එවං පුච්ඡී. සුභද්දො භි කුසිනාරායං භගවති අභිජ්ජසන්නාය ඛත්තියාදිගහට්ඨපරිසාය මජ්ඣෙ භගවතො පරිනිබ්බානං සුත්වා හට්ඨපහට්ඨොපි භයෙන පහට්ඨාකාරං වාචාය පකාසෙතුං න සක්ඛිස්සති, ඉධෙව පන විජනපදෙසෙ සුත්වා යථාජ්ඣාසයං අත්තනො පාපලද්ධිං පකාසෙස්සති, තතො තමෙව පච්චයං දස්සෙත්වා භික්ඛු සමුස්සාහෙත්වා ධම්මවිනයසඬගහං කාරෙත්වා එතස්ස පාපභික්ඛුස්ස, අඤ්ඤාසඤ්ච ඊදිසානං මනොරථවිසානං, සාසනට්ඨිතිඤ්ච කරිස්සාමිති ජානන්තොව තං පුච්ඡීති වෙදිතබ්බං. තෙනෙව ථෙරො “එකමිදාහං, ආචුසො, සමය”න්තිආදිනා සුභද්දවචනමෙව දස්සෙත්වා ධම්මවිනයං සඬගායාපෙසී. නානාභාවොති සරීරෙන නානාදෙසභාවො, විජ්ජවාසොති අත්ථො. විනාභාවොති මරණෙන විසුජ්ජනං. අඤ්ඤාභාවොති භවන්තරුපගමනෙන අඤ්ඤාකාරජ්ජත්ති.

441. “ආකඬ්ඛමානො...පෙ.... සමුහනෙය්‍යා”ති ඉදං භගවා මයා “ආකඬ්ඛමානො”ති චුත්තත්තා එකසික්ඛාපදමපි සමුහනිතබ්බං අපස්සන්තා, සමුහනෙ ව දොසං දිස්වා ධම්මසඬගහකා භික්ඛු “අපඤ්ඤත්තං න පඤ්ඤාපෙස්සාම, පඤ්ඤත්තං න සමුච්ඡින්නදිස්සාමා”තිආදිනා පුන “පඤ්ඤත්තිසදිසාය අකුප්පාය කම්මවාචාය සාවෙත්වා සමාදාය චත්තිස්සන්ති, තතො යාව සාසනන්තරධානා අප්පට්ඨාභියාති සික්ඛාපදාති භවිස්සන්ති”ති ඉමිනා අධිජ්ජායෙන අවොවාති දට්ඨබ්බං. තෙනෙව මහාථෙරාපි තථෙව පටිපජ්ජිංසු.

ගිහිගතානීති ගිහිසු ගතානි. ඛත්තියමහාසාරාදිගිහිභි ඤාතානීති අත්ථො. විතකධුමකාලො අත්තනො පවත්තිපරියොසානභූතො එතස්සාති ධුමකාලිකං.

443. ඔළාරිකෙ නිමිත්තෙ කරියමානෙපිති “ආකඬ්ඛමානො, ආනන්ද, තථාගතො කජ්ජං වා තිට්ඨෙය්‍යා කජ්ජාවසෙසං වා”ති එවං ථුලතරෙ

“තිට්ඨතු, භගවා, කප්ප” න්ති යාවනභෙතුභූතෙ ඔකාසනිමිත්තෙ කම්මෙ කරියමානෙ. මාරොන පරියුට්ඨිතවිත්තොති මාරොන ආවිට්ඨවිත්තො.

445. උප්පවනිකායාති පටිසොතගාමිනියා. කුච්ඡිතො ලවො ඡෙදො විනාසො කුලවො, නිරත්ථකවිනියොගො. තං න ගච්ඡන්තීති න කුලවං ගමෙන්නි.

බුද්දානුබුද්දකසික්ඛාපදකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පඤ්චසතිකක්ඛන්ධකවණ්ණනාන යො නිට්ඨිතො.

12. සත්තසතිකක්ඛන්ධකො

දසවත්ථුකථාවණ්ණනා

446. සත්තසතිකක්ඛන්ධකෙ භික්ඛග්ගෙනාති භික්ඛුගණනාය. මහීති හිමං.

447. අවිජ්ජානිවුතාති අවිජ්ජානීවරණෙන නිවුතා පටිච්ඡන්තා. අවිද්දසුති අඤ්ඤාණිතො. උපක්කිලෙසා වුත්තාති තෙසං සමණව්‍රාහ්මණානං එතෙ සුරාපානාදයො උපක්කිලෙසාති වුත්තා. නෙත්තියා තණ්හාය සහිතා සනෙත්තිකා.

450-1. අහොගඬිගොති තස්ස පබ්බතස්ස නාමං. පටිකච්චෙව ගච්ඡෙය්‍යන්ති යත්ථ නං අධිකරණං වුපසමිතුං භික්ඛු සන්නිපතිස්සන්ති, තත්ථාහං පයමමෙව ගච්ඡෙය්‍යං. සම්භාවෙසුන්ති සම්පාපුණිංසු.

452. අලොණිකන්ති ලොණරහිතං භත්තං, බ්‍යඤ්ජනං වා. ආසුතාති සබ්බසම්භාරසජ්ජිතා, “අසුත්තා” ති වා පායො.

453. උප්පවිංසුති නාවාය පටිසොතං ගච්ඡිංසු. පාවීනකාති පුරත්ථිමදිසාය ජාතත්තා වජ්ජිපුත්තකෙ සන්ධාය වුත්තං. පාවෙය්‍යකාති පාවෙය්‍යදෙසවාසිතො.

454. නනු ත්වං, ආවුසො, වුඬ්ඨිසොති නනු ත්වං ටෙරො නිස්සයමුත්තො, කස්මා තං ටෙරො පණාමෙසීති හෙදවචනං වදන්ති. ගරුනිස්සයං ගණ්හාමාති නිස්සයමුත්තාපි මයං එකං සම්භාවනීයගරුං නිස්සයභූතං ගහෙත්වාච වසිස්සාමාති අධිජ්ජායො.

455. මූලාදායකාති පයමං දසවත්ථුනං දායකා, ආවාසිකාති අත්ථො. පට්ඨාසා සඤ්ඤාත්ථෙරොති ලොකෙ සබ්බභික්ඛුනං තදා උපසම්පදාය වුඬ්ඨො. සුඤ්ඤාතාවිහාරෙතාති සුඤ්ඤාතාමුඛෙන අධිගතඵලසමාපත්තිං සන්ධාය වදති.

457. සුත්තවිභවගෙති පදභාජනියෙ. ඉදඤ්ච “යො පන භික්ඛු සන්තිධිකාරකං බාදනීයං වා භොජනීයං වා”ති (පාවි. 253) සුත්තෙ යාවකාලිකස්සෙව පරාමට්ඨත්තා සිඬ්ඨිලොණස්ස යාවජීවිකස්ස සන්තිධිකතස්ස ආමිසෙන සද්ධිං පරිභොගෙ පාවිත්තියං විභවගතයෙනෙව සිජ්ඣතිති වුත්තං, තං පන පාවිත්තියං විභවගෙ ආගතභාවං සාධෙතුං “කථං සුත්තවිභවගෙ”තිආදි වුත්තං. තත්ථ හි ලොණමෙත්ථ සන්තිධිකතං, න බාදනීයං භොජනීයන්ති ලොණමිස්සභොජනෙ වජ්ජිපුත්තකා අනවජ්ජසඤ්ඤිතො අහෙසුං. තථාසඤ්ඤිනම්පි නෙසං ආපත්තිදස්සනත්ථං “සන්තිධිකාරෙ අසන්තිධිකාරසඤ්ඤි”ති ඉදං සුත්තවිභවගං උද්ධටන්ති වෙදිතබ්බං.

තෙන සද්ධිත්ති පුරෙපට්ඨගහිතලොණෙන සද්ධිං. දුක්ඛටෙනෙත්ථ භවිතබ්බන්ති “යාවකාලිකෙන, භික්ඛුවෙ, යාවජීවිකං පට්ඨගහිත”න්ති අවත්වා “තදුප්පට්ඨගහිත”න්ති වචනසාමත්ථියතො පුරෙපට්ඨගහිතං යාවජීවිකං යාවකාලිකෙන සද්ධිං සම්භින්නරසං කාලෙපි න කප්පතිති සිජ්ඣති, තත්ථ දුක්ඛටෙන භවිතබ්බන්ති අධිප්පායො. දුක්ඛටෙනපි න භවිතබ්බන්ති යදි හි සන්තිධිකාරපච්චයා දුක්ඛටං මඤ්ඤථ, යාවජීවිකස්ස ලොණස්ස සන්තිධිදොසාභාවා දුක්ඛටෙන න භවිතබ්බං, අථ ආමිසෙන සම්භින්නරසස්ස තස්ස ආමිසගතිකත්තා දුක්ඛටං මා මඤ්ඤථ. තදා ච හි පාවිත්තියෙනෙව භවිතබ්බං ආමිසත්තුපගමනතොති අධිප්පායො. න හි එත්ථ යාවජීවිකන්තිආදිනාපි දුක්ඛටාභාවං සමත්ථෙති.

පාළියං රාජගහෙ සුත්තවිභවගෙතිආදිසු සබ්බත්ථ සුත්තෙ ච විභවගෙ වාති අත්ථො ගහෙතබ්බො. තස්ස තස්ස විකාලභොජනාදිනො සුත්තෙපි පටික්ඛිත්තත්තා විනයස්ස අතිසරණං අතික්කමො විනයාතිසාරො. “නිසීදනං නාම සදසං වුව්චතීති ආගත”න්ති ඉදං විභවගෙ ච ආගතදස්සනත්ථං වුත්තං. තං පමාණං කරොන්තස්සාති සුගතවිදත්ථියා විදත්ථිත්තයජ්ජමාණං කරොන්තස්ස, දසාය පන විදත්ථිද්වයජ්ජමාණං කතං. අදසකම්පි නිසීදනං වට්ටති එවාති අධිප්පායො. සෙසම්ඨ හෙට්ඨා සබ්බත්ථ සුවිඤ්ඤායාමෙව.

දසවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සත්තසතිකක්ඛන්ධකවණ්ණනානගො නිට්ඨිතො.

ඉති සමන්තපාසාදිකාය විනයට්ඨකථාය විමතිවිනෝදනියං

වුළුවග්ගවණ්ණනානගො නිට්ඨිතො.

නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස

පරිවාරවණ්ණනා

මහාවග්ගො

පඤ්ඤත්තිවාරවණ්ණනා

1. විසුද්ධපරිවාරස්ස සීලක්ඛන්ධාදිධම්මක්ඛන්ධසරීරස්ස භගවතො විනයපරියත්තිසාසනෙ ඛන්ධකානං අනන්තරං පරිවාරොති යො විනයො සඬගහං සමාරුල්ලො, තස්ස දානි අනුත්තානත්ථවණ්ණනං කරිස්සාමිති යොජනා.

සමන්තවක්ඛුනාති සබ්බඤ්ඤාඤ්ඤාණෙන. අතිවිසුද්ධෙන මංසවක්ඛුනාති රත්තින්දිවං සමන්තා යොජනප්පමාණෙ අතිසුබ්බමානිපි රූපානි පස්සනතො අතිවිය පරිසුද්ධෙන පසාදවක්ඛුනා. “අත්ථි තත්ථ පඤ්ඤත්ති” තිආදිසු අත්ථි නු ඛො තත්ථ පඤ්ඤත්තිතිආදිනා අත්ථො ගහෙතඛ්ඛොති ආහ “තත්ථ පඤ්ඤත්ති...පෙ....කෙනාහතන්ති පුච්ඡා” ති.

2. පුච්ඡාවිස්සජ්ජනෙති පුච්ඡාය විස්සජ්ජනෙ. විනීතකථාති විනීතවත්ථුකථා, අයමෙව වා පායො.

ද්වඬ්ඨිකෙන ඵකෙන සමුට්ඨානෙනාති අඬගද්වයසමුදායභූතෙන ඵකෙන. අඬගද්වයවිමුත්තස්ස සමුට්ඨානස්ස අභාවෙපි තෙසු ඵකෙනඬ්ඨිගෙන විනා අයං ආපත්ති න භොතීති දස්සනත්ථමෙව “ඵකෙන සමුට්ඨානෙනා” ති වුත්තං. ඉදානි තෙසු ද්විසු අඬගෙසු පධානඬ්ඨගං දස්සෙතුමාහ “ඵත්ථ භි විත්තං අඬගං භොති” තිආදි. යස්මා පන මග්ගෙනමග්ගප්පටිපත්තිසඬ්ඛාතාය කායවිඤ්ඤත්තියා සෙවනවිත්තෙනෙව සම්භවෙ සති අයං තං අඬගද්වයං උපාදාය භගවතා පඤ්ඤත්තා ආපත්තිසම්මුති භොති, නාසති. තස්මා තං විත්තං කායවිඤ්ඤත්තිසඬ්ඛාතස්ස කායස්ස අඬගං කාරණං භොති, න ආපත්තියා. තස්ස පන තංසමුට්ඨිතකායො ඵව අඬගං අඛ්‍යවහිතකාරණං, විත්තං පන කාරණකාරණන්ති අධිප්පායො. ඵවං උපරිපි සබ්බත්ථ විත්තඬ්ඨගයුත්තසමුට්ඨානෙසු අධිප්පායො වෙදිතඛ්ඛො. “ඵකෙන සමුට්ඨානෙන සමුට්ඨාති” තිආදිපරිවාරවනෙනෙව ආපත්තියා අකුසලාදිපරමත්ථසභාවතා පාලිඅට්ඨකථාසු පරියායතොව වුත්තා, සම්මුතිසභාවා ඵව ආපත්තිති සිජ්ඣති සමුට්ඨානසමුට්ඨිතානං හෙදසිද්ධිතොති ගහෙතඛ්ඛං. ඉමමත්ථං සන්ධායාති ආපන්නාය

පාරාජිකාපත්තියා කෙනිවිසි සමටෙහි අනාපත්තිභාවාපාදනස්ස අසක්කුණෙයාත්තසඬ්ඛාතමත්ථං සන්ධාය.

3. පොරාණකෙහි මහාටෙරෙහිති සඬ්ඛිතිත්තයතො පච්ඡා පොත්ථකසඬ්ඛිතිකාරකෙහි ඡළහිඤ්ඤාපඅසම්භිදාදිගුණසමුප්පලෙහි මහාටෙරෙහි. චතුත්ථසඬ්ඛිතිසදිසා හි පොත්ථකාරොහසඬ්ඛිති.

188. මහාවිහඬ්ගෙහි හික්ඛුච්භඬ්ගෙ. සොළස වාරා දස්සිතාති යෙහි වාරෙහි ආදිභූතෙහි උපලක්ඛිතත්තා අයං සකලොපි පරිවාරො සොළසපරිවාරොති වොහරියති, තෙ සන්ධාය වදති.

පඤ්ඤත්තිවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සමුට්ඨානසීසවණ්ණනා

257. පාළියං නිබ්බානඤ්චෙව පඤ්ඤත්තිති එත්ථ යස්මා සඬ්ඛිතධම්මෙ උපාදාය පඤ්ඤත්තා සම්මුතිසච්චභූතා පුග්ගලාදිපඤ්ඤත්ති පරමත්ථතො අවිජ්ජමානත්තා උප්පත්තිවිනාසයුත්තවත්ථුධම්මනියතෙන අනිච්චදුක්ඛලක්ඛණද්වයෙන යුත්තාති වත්තුං අයුත්තා, කාරකවෙදකාදිරූපෙන පන පරිකප්පිතෙන අත්තසභාවෙන විරහිතත්තා “අනත්තා”ති වත්තුං යුත්තා. තස්මා අයං පඤ්ඤත්තිපි අසඬ්ඛිතත්තසාමඤ්ඤතො වත්ථුභූතෙන නිබ්බානෙන සහ “අනත්තා ඉති නිච්ඡයා”ති වුත්තා. අවිජ්ජමානාපි හි සම්මුති කෙනවි පච්චයෙන අකතත්තා අසඬ්ඛිතා ඵවාති.

කරුණාසිතලත්තං, පඤ්ඤාපභාසිතත්තඤ්ච භගවතො දස්සෙතුං “බුද්ධවන්දෙ, බුද්ධාදිච්චෙ”ති එතං උභයං වුත්තං. භායති එතෙනාති භානි, දුක්ඛස්ස භානි දුක්ඛභානි, සබ්බදුක්ඛාපනුදනකාරණන්ති අත්ථො. පිටකෙ තීණි දෙසයිති යස්මා අඤ්ඤෙපි මහාවීරා සම්මාසම්බුද්ධා සද්ධම්මං දෙසයන්ති, තස්මා අඬ්ඛීරසො පිටකානි තීණි දෙසයිති යොජනා. මහාගුණන්ති මහානිසංසං. එවං නියති සද්ධම්මොති යදි විනයපරියත්ති අපරිහීනා තිට්ඨති, එවං සති පටිපත්තිපට්ඨෙධසද්ධම්මොපි නියති පවත්තියති, න පරිභායතීති අත්ථො.

විනයපරියත්ති පන කථං තිට්ඨතීති ආහ “උභතො වා”තිආදි. පරිවාරෙන ගන්ථිතා තිට්ඨතීති යොජෙතබ්බං. තස්සෙව පරිවාරස්සාති තස්මිං එව පරිවාරෙ. සමුට්ඨානං නියතො කතන්ති එකච්චං සමුට්ඨානෙන නියතං කතං.

තස්මිං පරිවාරෙ කිඤ්චි සික්ඛාපදං නියතසමුට්ඨානං අඤ්ඤෙහි අසාධාරණං,
තං පකාසිතන්ති අත්ථො.

සම්භෙදං නිදානඤ්චඤ්ඤන්ති සම්භෙදො සික්ඛාපදානං
අඤ්ඤමඤ්ඤසමුට්ඨානෙන සංකිණ්ණනා, නිදානඤ්ච පඤ්ඤත්තිට්ඨානං,
අඤ්ඤං පුග්ගලාදිවත්ථාදි ව. සුත්තෙ දිස්සන්ති උපරිති හෙට්ඨා වුත්තෙ, උපරි
වක්ඛමානෙ ව පරිවාරසුත්තෙ එව දිස්සන්ති. යස්මා ව එවං, තස්මා
සකලසාසනාධාරස්ස විනයස්ස ධීනිහෙතුහුතං පරිවාරං සික්ඛෙති, එවමෙත්ථ
යොජනා දට්ඨබ්බො.

සම්භින්නසමුට්ඨානානීති අඤ්ඤෙහි සාධාරණසමුට්ඨානානි. ආදිමිහි තාව
පූරිමනයෙති සබ්බපයමෙ පඤ්ඤත්තිවාලෙ ආගතනයං සන්ධාය වදති, තත්ථ
පන පඤ්ඤත්තිවාලෙ “පයමං පාරාජිකං කත්ථ පඤ්ඤත්තන්ති, වෙසාලියං
පඤ්ඤත්ත” න්තිආදිනා (පරි. 1) නිදානමිපි දිස්සති එව. පරතොති ආගතභාවං
පන සන්ධාය පරතො ආගතෙ සුත්තෙ දිස්සතිති වෙදිතබ්බන්ති වුත්තං.
තස්සාති උභතොවිභඩ්ගපරියාපන්නස්ස සික්ඛාපදස්ස.

258. අනියතා පයමිකාති ආපත්තිං අපෙක්ඛිත්වාච ඉත්ථිලිඬගං කතං,
පයමානියතං සික්ඛාපදන්ති අත්ථො. පාළියං නානුබන්ධෙ පවත්තිනිති
වුට්ඨාපිතං පවත්තිනිං අනනුබන්ධනසික්ඛාපදං.

260. එළකලොමසික්ඛාපදවත්ථුස්මිං “භික්ඛුනියො එළකලොමානි
ධොවන්තියො රජන්තියො විජටෙන්තියො රිඤ්චන්ති උද්දෙසං
පරිපුච්ඡ”න්ති (පාරා. 576) ආගතත්තා ඉමං රිඤ්චන්ති-පදං ගහෙත්වා
සික්ඛාපදං උපලක්ඛිතන්ති දස්සෙන්නො “විභඩ්ගෙ ‘රිඤ්චන්ති උද්දෙස’න්ති
ආගතං එළකලොමධොවාපනසික්ඛාපද”න්ති ආහ.

වස්සිකසාටිකසික්ඛාපදන්ති අසමයෙ වස්සිකසාටිකපරියෙසනසික්ඛාපදං
(පාරා. 626 ආදයො). රතනසික්ඛාපදන්ති රතනං වා රතනසම්මතං වා
පටිසාමනසික්ඛාපදං (පාවි. 502 ආදයො).

265. පාළියං බුද්ධඤ්ඤාණෙනාති පටිවිද්ධසබ්බඤ්ඤාඤ්ඤාණෙන.

267. “න දෙසෙන්නි තථාගතා”ති එතෙන ඡත්තපාණිස්ස
ධම්මදෙසනාපටික්ඛෙපං දස්සෙති.

269. අකතන්ති අඤ්ඤෙහි අමිස්සිකතං, නියතසමුට්ඨානන්ති අත්ථො. අකතන්ති වා පුබ්බෙ අනාගතං, අභිනවන්ති අත්ථො.

270. සමුට්ඨානඤ්ඤි සඬබ්බෙපන්ති එත්ථ සඬබ්බෙපන්ති සඬගය්හන්ති සද්දසමුට්ඨානානි එත්ථාති සඬබ්බෙපො, සමුට්ඨානසීසං. නෙති විනෙති කායවච්ඡුවචරිතන්ති නෙත්ති, විනයපාළි, සා එව ධම්මොති නෙත්තිධම්මොති ආහ “විනයපාළිධම්මස්සා” ති.

සමුට්ඨානසීසවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අන්තරපෙය්‍යාලං

කතිපුච්ඡාවාරවණ්ණනා

271. කති ආපත්තියොති පාරාජිකාදීසු පඤ්චසු ආපත්තීසු මෙටුනාදින්නාදානාදිඅන්තොගධහෙදං අපෙක්ඛිත්වා ජාතිවසෙන එකත්තං ආරොපෙත්වා පුච්ඡා කතා. කති ආපත්තික්ඛන්ධාති අන්තොගධහෙදං අපෙක්ඛිත්වා පච්චෙකං රාසට්ඨොනාති එත්තකමෙවෙත්ථ හෙදො. විනීතානියෙව විනීතවත්ථුනීති ආපත්තියො විරමණානි එව අවිජ්ජපටිසාරපාමොජ්ජාදිධම්මානං කාරණත්තා වත්ථුනීති විනීතවත්ථුනි, තානි එත්ථ අත්ථො විරතිආදිඅනවජ්ජධම්මා එව. වෙරං මණ්ණිති වෙරහෙතුත්තා “වෙර” න්ති ලද්ධනාමං රාගාදිඅකුසලපක්ඛං විනාසෙති.

ධම්මස්සවනග්ගං භිත්තීත්වා ගච්ඡති බහුසු එකතො නිසීදිත්වා ධම්මං සුඤ්ඤෙසු තං ධම්මස්සවනසමාගමං කොපෙත්වා උට්ඨාය ගච්ඡති. අනාදරොවාති තුස්සිතබ්බට්ඨානෙ තුට්ඨිං, සංවිජිතබ්බට්ඨානෙ සංවෙගඤ්ච අපවෙදෙත්තො එව. කායපාගබ්භියන්ති උන්නතිවසෙන පවත්තනකායානාවාරං.

274. මෙත්තාය සම්භූතං මෙත්තං, කායකම්මං. උභයෙහිපීති නවකෙහි, ථෙරෙහි ව. පියං කරොතීති තං පුග්ගලං පෙමට්ඨානං කරොති, කෙසන්ති ආහ “සබ්බමචාරීන” න්ති.

පුග්ගලං පටිවිහජිත්වා භුඤ්ජති පකතෙන සම්බන්ධො. තමෙව පුග්ගලපටිවිහාගං දස්සෙතුං “අසුකස්සා” තිආදි වුත්තං.

භුජිස්සභාවකරණතොති තණ්හාදාසබ්‍යතො මොවෙත්වා සමථවිපස්සනාසු සෙරිවිහාරිතාකරණතොති අත්ථො. නිය්‍යාතීති පවත්තති. සම්මාදුක්ඛක්ඛයාය සංවත්තතීති අත්ථො.

කතිපුච්ඡාවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඡදාපත්තිසමුට්ඨානවාරවණ්ණනා

276. පයමෙන ඡාපත්තිසමුට්ඨානෙනාති කෙවලං කායෙන. පාරාජිකාපත්තියා එකන්තසචිත්තකසමුට්ඨානත්තා “න භීති වත්තබ්බ”න්ති වුත්තං. සඬ්ඝාදිසෙසාදීනං දුක්කට්ඨපරියොසානානං පඤ්චන්තං අචිත්තකානම්පි සම්භවතො “සියා”ති වුත්තං, ඡාපජ්ජනං සියා භවෙය්‍යාති අත්ථො. භිනුක්කට්ඨෙහි ඡාතිආදීහි ඔමසනෙ එව දුබ්භාසිතස්ස පඤ්ඤත්තත්තා සා එකන්තවාචාචිත්තසමුට්ඨානා එවාති.

දුතියසමුට්ඨානනයෙ වාචාය එව සමාපජ්ජිතබ්බපාටිදෙසනීයස්ස අභාවා “න භී”ති වුත්තං.

තතියෙ පන වොසාසමානරූපං භික්ඛුනිං කායවාචාහි අනපසාදනපච්චයා පාටිදෙසනීයසම්භවතො “සියා”ති වුත්තං.

ඔමසනෙ පාචිත්තියස්ස අදින්නාදානසමුට්ඨානත්තෙපි තප්පච්චයා පඤ්ඤත්තස්ස දුබ්භාසිතස්ස පඤ්චමෙනෙව සමුප්පත්තීති දස්සෙතුං චතුත්ථවායෙ “දුබ්භාසිතං ඡාපජ්ජෙය්‍යාති න භීති වත්තබ්බ”න්ති වත්වා පඤ්චමවායෙ “සියාති වත්තබ්බ”න්ති වුත්තං. කායචිකාරෙතෙව ඔමසන්තස්ස පනෙත්ථ දුබ්භාසිතභාවෙපි කායකීළාභාවාභාවතො දුක්කට්ඨෙවාති දට්ඨබ්බං.

ඡට්ඨවායෙ පන විජ්ජමානොපි කායො දුබ්භාසිතස්ස අඬ්ඟං න භොති, පඤ්චමසමුට්ඨානෙ එව ඡට්ඨම්පි පච්ඡතීති දස්සෙතුං “න භී”ති පටික්ඛිත්තං, න පන තත්ථ සබ්බථා දුබ්භාසිතෙන අනාපත්තීති දස්සෙතුං. න භි දවකම්‍යතාය කායවාචාහි ඔමසන්තස්ස දුබ්භාසිතාපත්ති න සම්භවති. යඤ්භි පඤ්චමෙනෙව සමාපජ්ජති, තං ඡට්ඨෙනපි සමාපජ්ජති එව ධම්මදෙසනාපත්ති වියාති ගහෙතබ්බං. සෙසං සමුට්ඨානවායෙ සුච්ඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

ඡදාපත්තිසමුට්ඨානවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

කතාපත්තිවාරවණ්ණනා

277. දුතියෙ පන කතිවායෙ පයමසමුට්ඨානෙන ඡාපජ්ජිතබ්බානං ඡාපත්තීනං ලහුදස්සනසුඛත්ථං කුටිකාරාදීනි එව සමුද්ධට්ඨානි, න අඤ්ඤෙසං අභාවා, සඤ්චරිත්තාදීනම්පි විජ්ජමානත්තා. එවං දුතියසමුට්ඨානාදීසුපි. “කප්පියසඤ්ඤී”ති ඉමිනා අචිත්තකත්තං දස්සෙති. “කුටිං කරොති”ති

ඉමිනා වවිපයොගාභාවං. උභයෙනාපි කෙවලං කායෙනෙව දුක්කටාදීනං සම්භවං දස්සෙති. එවං උපරිපි යථානුරූපං කාතබ්බං.

“එකෙන සමුට්ඨානෙන සමුට්ඨහන්ති”ති ඉදං ඉධ විසෙසෙත්වා දස්සිතානං කායතොව සමුට්ඨිතානං වසෙන වුත්තං, අවිසෙසතො පන තා ආපත්තියො ඉතරසමුට්ඨානෙනහිපි යථාරහං සමුට්ඨහන්ති එව. එවං උපරිපි.

“තිණුවත්ථාරකෙන වා”ති ඉදං සඬ්ඝාදියෙසවජ්ජිතානං චතුත්තං ආපත්තිනං වසෙන වුත්තං.

279. සංවිදහිත්වා කුටිං කරොතිති වාචාය සංවිදහති, සයඤ්ච කායෙන කරොතිති අත්ථො.

කතාපත්තිවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ආපත්තිසමුට්ඨානගාථාවණ්ණනා

283. තතියො පන ගාථාවාරො දුතියවාරෙන වුත්තමෙවත්ථං සඬ්ගහෙත්වා දස්සෙතුං වුත්තො. තත්ථ කායොව කායිකොති චත්තබ්බෙ චචනවිපල්ලාසෙන “කායිකා”ති වුත්තං. තෙනාහ “තෙන සමුට්ඨිතා”ති, කායො සමුට්ඨානං අක්ඛාතොති අත්ථො.

විවෙකදස්සිනාති සබ්බසඬ්ඛතවිචිත්තත්තා, තතො විචිත්තහෙතුත්තා ච නිවරණවිවෙකඤ්ච නිබ්බානඤ්ච දස්සනසිලෙන. විභඬ්ගකොවිදාති උභතොවිභඬ්ගකුසලාති ආලපනං. ඉධ පනෙවං අඤ්ඤො පුච්ඡන්තො නාම නත්ථි, උපාලිත්ථෙරො සයමෙව අත්ථං පාකටං කාතුං පුච්ඡාචිසජ්ජනඤ්ච අකාසිති ඉමිනා නයෙන සබ්බත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො.

ආපත්තිසමුට්ඨානගාථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

විපත්තිපච්චයවාරවණ්ණනා

284. චතුත්ථෙ පන විපත්තිපච්චයවාරෙ සීලවිපත්තිපච්චයාති සීලවිපත්තිපඅච්ඡාදනපච්චයා.

286. දිට්ඨිවිපත්තිපච්චයාති දිට්ඨිවිපත්තියා අප්පට්ඨිස්සජ්ජනපච්චයා.

287. ආජීවවිපත්තිපච්චයාති එත්ථ ආගම්ම ජීවන්ති එතෙනාති ආජීවො, චතුපච්චයො, සොච මිච්ඡාපත්තියා විපන්නත්තා විපත්තිති ආජීවවිපත්ති, තස්සා ආජීවවිපත්තියා හෙතු, තදුප්පාදනතපරිභොගනිමිත්තන්ති අත්ථො.

විපත්තිපච්චයවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අධිකරණපච්චයවාරවණ්ණනා

291. පඤ්චමෙ අධිකරණපච්චයවාරෙ කිච්චාධිකරණපච්චයාති අපලොකනවචනඤ්ඤත්තිකම්මවාචාසඬ්ඛකම්මවාචාපච්චයා. පඤ්චාති එත්ථ අධම්මිකකතිකාදිං අපලොකෙත්වා කරොන්තානං අනිමිත්තන්ති අත්ථො. පඤ්චමෙ අධිකරණපච්චයවාරෙ කිච්චාධිකරණපච්චයා අපලොකනාවසානෙ දුක්කටං, අධිජ්ජායාදිනා ඤ්ඤත්තිකම්මාදිං කරොන්තානං පුල්ලච්චයාදි ච සඬ්ඛග්ගතිති දට්ඨබ්බං. අවසෙසා ආපත්තියොති සොනාපත්තිඵලසමාපත්තිආදයො. “නත්ථඤ්ඤා ආපත්තියො”ති ඉදං විපත්තිආදිභාගිනියො සාවජ්ජාපත්තියො සන්ධාය වුත්තං.

අධිකරණපච්චයවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සමථහෙදං

අධිකරණපරියායවාරවණ්ණනා

293. ඡට්ඨෙ පරියායවාරෙ අලොහො පුබ්බඬ්ඛගමොතිආදි සාසනට්ඨිතියා අවිපරිතතො ධම්මවාදිස්ස විවාදං සන්ධාය වුත්තං. අට්ඨාරස හෙදකරවත්ථුනි යානානීති ධම්මාදිසු අධම්මොතිආදිනා ගහෙත්වා දීපනානි ඉධෙව හෙදකරවත්ථුනි, තානි එව කායකලභාදිවිවාදස්ස කාරණත්තා යානානි, ඕකාසත්තා වත්ථුනි, ආධාරත්තා භූමියොති ච වුත්තානි. අඛ්‍යාකතහෙතුති අසෙක්ඛානං විවාදං සන්ධාය වුත්තං. ද්වාදස මූලානීති කොධො උපනාහො, මක්ඛො පලාසො, ඉස්සා මච්ඡරියං, මායා සාධෙය්‍යං, පාපිච්ඡතා මහිච්ඡතා, සන්දිට්ඨිපරාමාසිතා ආධානග්ගාහිදුප්පට්තිස්සජ්ජිතානීති ඉමෙසං ඡන්තං යුගලානං වසෙන ඡ ධම්මා වෙව ලොභාදයො ඡ හෙතු වාති ද්වාදස ධම්මා විවාදාධිකරණස්ස මූලානි.

294. වුද්දස මූලානීති තානෙව ද්වාදස කායවාචාහි සද්ධිං වුද්දස අනුවාදාධිකරණස්ස මූලානි.

295. පථවිඛණ්ණාදිසු පණ්ණත්තිවජ්ජෙසු කුසලාඛ්‍යාකතවිත්තමූලිකා ආපත්ති හොතීති දස්සෙතුං “අලොහො පුබ්බඬ්ඛගමො”තිආදි වුත්තං. සත්ත ආපත්තික්ඛන්ධා යානානීතිආදි සත්තන්තං ආපත්තික්ඛන්ධානං පටිච්ඡාදනපච්චයා ආපත්තිසම්භවතො වුත්තං. “ආපත්තාධිකරණපච්චයා චතස්සො ආපත්තියො ආපජ්ජති”ති (පරි. 290) හි වුත්තං. “ඡ හෙතු”ති ඉදං කුසලානං ආපත්තිහෙතුවොහාරස්ස අයුත්තතාය වුත්තං, න පන

කුසලහෙතුනං අභාවතො. “අලොහො පුබ්බඨගමො”ති හි ආදි වුත්තං. ආපත්තිහෙතවො එව හි පුබ්බඨගමනාමෙන වුත්තා.

296. වත්තාරි කම්මානි යානානීති ආදීසු අපලොකනවාවා, ඤත්ති ආදිවාවායො ච කම්මානීති වුත්තං. තා එව හි එකසීමායං සාමග්ගිමුපගතානං කම්මජ්ජත්තානං අනුමතියා සාවනකිරියානිජ්ජත්තිසඬ්ඛාතස්ස සඬ්ඝගණකිව්වසභාවස්ස කිව්වාධිකරණස්ස අධිට්ඨානාහාවෙන “යානවත්ථුභූමියො”ති වුව්චන්ති. එකං මූලං සඬ්ඝොති යෙහුයාවසෙන වුත්තං. ගණඤත්ති අපලොකනානඤ්චි ගණොපි මූලන්ති. ඤත්තිතො වාති ඤත්තිඤත්තිදුතියඤත්තිවතුත්ථකම්මවාවානං ඤත්තිරූපත්තා, ඤත්තිපුබ්බකත්තා ච වුත්තං. කම්මඤත්තිකම්මවාවාඤත්තිවසෙන හි දුට්ඨාසු ඤත්තිසු අනුස්සාවනාපි කම්මමූලකන්ත්තවෙව සඬ්ගය්හන්ති. ඤත්තිවිහාගො වායං උපරි ආවි භවිස්සති.

“ඉමෙ සත්ත සමථා...පෙ....පරියායෙනා”ති ඉදං පුව්ඡාවචනං. “සියා”ති ඉදං විසජ්ජනං. “කථඤ්ච සියා”ති ඉදං පුන පුව්ඡා. විවාදාධිකරණස්ස ද්වෙ සමථාති ආදි පුන විසජ්ජනං. තත්ථ “වත්ථුවසෙනා”ති ඉදං “සත්ත සමථා දස සමථා හොන්ති”ති ඉමස්ස කාරණවචනං. “පරියායෙනා”ති ඉදං “දස සමථා සත්ත සමථා හොන්ති”ති ඉමස්ස කාරණවචනං. චතුබ්බිධාධිකරණසඬ්ඛාතවත්ථුවසෙන ච දෙසනාක්කමසඬ්ඛාතපරියායවසෙන වාති අත්ථො.

අධිකරණපරියායවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සාධාරණවාරාදිවණ්ණනා

297. සත්තමෙ සාධාරණවාතෙ සාධාරණාති විවාදාධිකරණස්ස වූපසමනකිව්වසාධාරණා. එවං සබ්බත්ථ.

298. අට්ඨමෙ තබ්භාගියවාතෙ තබ්භාගියාති විවාදාධිකරණස්ස වූපසමනතො තජ්ජක්ඛිකා.

සාධාරණවාරාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සමථාසමථස්ස සාධාරණවාරවණ්ණනා

299. නවමෙ සමථාසමථසාධාරණවාතෙ “සබ්බෙ සමථා එකතොව අධිකරණං සමෙන්නි උදාහු නානා”ති පුව්ඡන්තෙන “සමථා සමථස්ස

සාධාරණා, සමථා සමථස්ස අසාධාරණා” ති වුත්තං. විවාදාදිඅධිකරණක්කමෙන තබ්බුපසමහෙතුභූතෙ සමථෙ උද්ධරත්තො “යෙභ්‍යාසිකා” තිආදිමාහ. සම්මුඛාවිනයං විනා කස්සචි සමථස්ස අසම්භවා සෙසා ඡපි සමථා සම්මුඛාවිනයස්ස සාධාරණා වුත්තා, තෙසං පන ඡන්තං අඤ්ඤමඤ්ඤාපෙක්ඛාභාවතො තෙ අඤ්ඤමඤ්ඤං අසාධාරණා වුත්තා. තබ්භාගියවාරෙපි එසෙව නයො.

සමථාසමථස්සසාධාරණවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සමථසම්මුඛාවිනයවාරාදිවණ්ණනා

301-3. එකාදසමවාරෙපි සම්මුඛාවිනයොතිආදි පුච්ඡා. යෙභ්‍යාසිකා සතිවිනයොතිආදි විසජ්ජනං. එවං විනයවාරෙ කුසල-වාරෙ තතො පරෙසුපි පුච්ඡාවිසජ්ජනපරිච්ඡෙදො වෙදිතබ්බො.

තත්ථ සම්මුඛාවිනයො සියා කුසලොතිආදීසු තස්මිං තස්මිං විනයකම්මෙ, විවාදාදිමහි ව නියුත්තපුග්ගලානං සමුප්පජ්ජනකකුසලාදීනං වසෙන සම්මුඛාවිනයාදීනං, විවාදාදීනඤ්ච කුසලාදිභාවො තෙන තෙන උපවාරෙන වුත්තො. යස්මා පනෙතස්ස සම්මුඛාවිනයො නාම සඤ්ඤාසම්මුඛතාදයො භොන්ති, තෙසඤ්ච අනවජ්ජසභාවත්තා අකුසලෙ විජ්ජමානෙපි අකුසලත්තුපවාරො න යුත්තො ආපත්තාධිකරණස්ස අකුසලත්තුපවාරො විය, තස්මා නත්ථි සම්මුඛාවිනයො අකුසලොති අත්ථො.

304. තතො පරෙසු යත්ථ යෙභ්‍යාසිකා ලබ්භති, තත්ථ සම්මුඛාවිනයො ලබ්භතීතිආදි සම්මුඛාවිනයස්ස ඉතරෙහි සමථෙහි නියමෙන සංසට්ඨතං, ඉතරෙසං පන ඡන්තං අඤ්ඤමඤ්ඤං සංසග්ගාභාවඤ්ච දස්සෙතුං වුත්තං.

සමථසම්මුඛාවිනයවාරාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සංසට්ඨවාරාදිවණ්ණනා

306. අධිකරණන්ති වා සමථාති වා ඉමෙ ධම්මා සංසට්ඨාතිආදි සමථානං අධිකරණෙසු එව යථාරහං පවත්තිං, අධිකරණානි විනා තෙසං විසුං අට්ඨානඤ්ච දස්සෙතුං වුත්තං. විනිබ්භුජීත්වා නානාකරණං පඤ්ඤාපෙතුන්ති අධිකරණතො සමථෙහි වියොජෙත්වා අසංසට්ඨෙ කත්වා නානාකරණං අඤ්ඤමඤ්ඤං අසංසට්ඨතාය ධීතභාවසඤ්ඤාතං නානත්තං පඤ්ඤාපෙතුං අධිකරණවූපසමක්ඛණෙ එව තෙසං අසංසග්ගං පඤ්ඤාපෙතුං කිං සක්කාති පුච්ඡති.

අධිකරණන්තිආදි ගාරය්භවාදදස්සනං. සො මා භෙවන්ති යො එවං වදති, සො “මා එවං වදා”ති වචනියො අස්ස, න ච ලබ්භති සමථානං අඤ්ඤත්‍ර අධිකරණා වූපසමලක්ඛණන්ති පහානාවත්ථානසඬ්ඛානං නානාකරණං පටික්ඛිපති. ලක්ඛණතො පන අධිකරණෙහි සමථානං නානාකරණං අත්ථෙචාති දට්ඨබ්බං. සමථා අධිකරණෙහි සම්මන්තීති අපලොකනාදීහි චතුහි කිච්චාධිකරණෙහි සබ්බෙපි සමථා නිට්ඨානං ගච්ඡන්ති, නාඤ්ඤෙහිති ඉමමත්ථං සන්ධාය වුත්තං. තෙනෙව චක්ඛති “සම්මුඛාවිනයො විවාදාධිකරණෙන න සම්මති. අනුවාද...පෙ.... ආපත්තාධිකරණෙන න සම්මති, කිච්චාධිකරණෙන සම්මති”තිආදි (පරි. 311).

307-313. විවාදාධිකරණං කතිහි සමථෙහි සම්මතීතිආදිකො සම්මතිවාරො. තදනන්තරො සම්මතිනසම්මතිවාරො ච අධිකරණෙහි සමථානං සංසට්ඨතං, විසංසට්ඨතඤ්ච දස්සෙතුං වුත්තො. සමථා සමථෙහි සම්මන්තීතිආදිකො සමථාධිකරණවාරො සමථානං අඤ්ඤමඤ්ඤං, අධිකරණෙහි ච අධිකරණානඤ්ච අඤ්ඤමඤ්ඤං, සමථෙහි ච වූපසමාවූපසමං දස්සෙතුං වුත්තො.

314. සමුට්ඨාපෙතිවාරො පන අධිකරණෙහි අධිකරණානං උප්පත්තිප්පකාරදස්සනත්ථං වුත්තො. න කතමං අධිකරණන්ති අත්තතො සම්භවමත්තෙන එකමිපි අධිකරණං න සමුට්ඨාපෙතීති අත්ථො. කථඤ්චරහි සමුට්ඨාපෙතීති ආහ “අපි වා”තිආදි. තත්ථ ජායන්තීති අනන්තරමෙව අනුප්පජ්ජිත්වා පරම්පරපච්චයා ජායන්තීති අධිප්පායො. “ධම්මො අධම්මො”තිආදිනා උභින්නං පුග්ගලානං විවාදපච්චයා අඤ්ඤමඤ්ඤබ්බෙමභඬ්ඛා හොන්ති, තප්පච්චයා තෙසං පක්ඛං පරියෙසනෙන කලහං වඩ්ඪන්තානං විවාදො කඤ්චි මහාපරිසං සඬ්ඝපරිණායකං ලජ්ජිං ආගම්ම වූපසමං ගච්ඡති. තථා අවූපසමන්තෙ පන විවාදො කමෙන වඩ්ඪිත්වා සකලෙපි සඬ්ඝෙ විවාදං සමුට්ඨාපෙති, තතො අනුවාදාදීනීති එවං පරම්පරක්කමෙන වූපසමකාරණාභාවෙ චත්තාරි අධිකරණානි ජායන්ති. තං සන්ධායාහ “සඬ්ඝො විවදති විවාදාධිකරණ”න්ති. සඬ්ඝස්ස විවදතො යො විවාදො, තං විවාදාධිකරණං හොතීති අත්ථො. එස නයො සෙසෙසුපි.

සංසට්ඨවාරාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

හජතිවාරවණ්ණනා

318. තදනන්තරවාරෙ පන විවාදාධිකරණං චතුන්නං අධිකරණානන්තිආදි අධිකරණානං වුත්තනයෙන අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයත්තෙපි සංසග්ගභාවදස්සනත්ථං වුත්තං. විවාදාධිකරණං චතුන්නං අධිකරණානං විවාදාධිකරණං හජතීතිආදීසු විවාදාධිකරණං චතුසු අධිකරණෙසු විවාදාධිකරණභාවමෙව හජති, නාඤ්ඤාධිකරණභාවං, චතුසු අධිකරණෙසු විවාදාධිකරණත්තමෙව නිස්සිතං. විවාදාධිකරණමෙව පරියාපන්නං. විවාදාධිකරණභාවෙනෙව සඬගහිතන්ති එවමත්ථො ගහෙතඬ්ඛො.

319. විවාදාධිකරණං සත්තන්නං සමථානං කති සමථෙ හජතීතිආදි පන චතුන්නං අධිකරණානං වූපසමනෙ සති නියතසමථෙ දස්සෙතුං වුත්තං. තත්ථ කති සමථෙ හජතීති අත්තනො උපසමත්ථාය කිත්තකෙ සමථෙ උපගච්ඡති, කිත්තකෙ සමථෙ ආගම්ම වූපසමං ගච්ඡතීති අත්ථො. කති සමථපරියාපන්නන්ති අත්තානං වූපසමෙතුං කතිසු සමථෙසු තෙහි සමානවසෙන පටිට්ඨං. කතිහි සමථෙහි සඬගහිතන්ති වූපසමං කරොන්තෙහි කතිහි සමථෙහි වූපසමකරණත්ථං සඬගහිතං.

හජතිවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

බන්ධකප්‍රච්ඡාවාරො

ප්‍රච්ඡාවිස්සජ්ජනාවණ්ණනා

320. උපසම්පදක්ඛන්ධකන්ති පඬ්ඛජ්ජාබන්ධකං (මහාව. 84). සහ නිද්දෙසෙනාති සනිද්දෙසං. “සන්නිද්දෙස”න්ති වා පායො, සො එවත්ථො. නිදානෙන ච නිද්දෙසෙන ච සද්ධින්නි එත්ථ පඤ්ඤත්තිට්ඨානපුග්ගලාදිප්පකාසකං නිදානවචනං නිදානං නාම, තත්තිදානං පටිච්ච නිද්දිට්ඨසික්ඛාපදානි නිද්දෙසො නාම, තෙහි අවයවභූතෙහි සහිතං තංසමුදායභූතං බන්ධකං ප්‍රච්ඡාමීති අත්ථො. උත්තමානි පදානීති ආපත්තිපඤ්ඤාපකානි වචනානි අධිප්පෙතානි. තෙසං...පෙ....කති ආපත්තියො භොන්තීති තෙහි වචනෙහි පඤ්ඤත්තා කති ආපත්තික්ඛන්ධා භොන්තීති අත්ථො. නනු ආපත්තියො නාම පුග්ගලානඤ්ඤෙව භොන්ති, න පදානං, කස්මා පන “සමුක්කට්ඨපදානං කති ආපත්තියො”ති සාමිවසෙන නිද්දෙසො කතොති ආහ “යෙන යෙන හි පදෙනා”තිආදි. පාළියං

උපොසඨන්තිආදි උපොසඨක්ඛන්ධකාදීනඤ්ඤෙව (මහාව. 132 ආදයො) ගහණං.

පුච්ඡාපිස්සජ්ජනාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

එකුත්තරිකනයං

එකකවාරවණ්ණනා

321. එකුත්තරිකනයෙ පන අජානන්තෙන චිතික්කන්තාති පණ්ණත්තිං වා වත්ථුං වා අජානන්තෙන චිතික්කන්තා පටච්චිකුණසහසෙය්‍යාදිකා, සාපි පච්ඡා ආපන්නහාවං ඤත්වා පටිකම්මං අකරොන්තස්ස අන්තරායිකාව හොති.

පාරිවාසිකාදිහි පච්ඡා ආපන්නාති වත්තහෙදෙසු දුක්කටානි සන්ධාය වුත්තං. තස්මිං ඛණෙ ආපජ්ජිතබ්බඅන්තරාපත්තියො සන්ධායාති කෙච්චි වදන්ති, තස්ස පුබ්බාපත්තීනං අන්තරාපත්ති-පදෙනෙව වක්ඛමානත්තා පුරිමමෙව යුත්තතරං. මූලවිසුද්ධියා අන්තරාපත්තීති මූලායපටිකස්සනාදිති අකත්වා සබ්බපයමං දින්නපරිවාසමානත්තවිසුද්ධියා වරණකාලෙ ආපන්නඅන්තරාපත්තිසඛ්ඛාතසඛ්ඛාදියෙසො. අග්ගවිසුද්ධියාති අන්තරාපත්තිං ආපන්නස්ස මූලාය පටිකස්සිත්වා ඔධානසමොධානවසෙන ඔධුනිත්වා පුරිමාපත්තියා සමොධාය තදග්ගවසෙන පුන දින්නපරිවාසාදිසුද්ධියා වරණකාලෙ පුන ආපන්නා අන්තරාපත්ති.

සඋස්සාහෙනෙවාති පුනපි තං ආපත්තිං ආපජ්ජිතුකාමතාවිත්තෙන, එවං දෙසිතාපි ආපත්ති න වුට්ඨාතීති අධිජ්ජායො. ධුරනික්ඛෙපං අකත්වා ආපජ්ජනෙ සිබාජ්ජත්තදොසං දස්සෙන්නො ආහ “අට්ඨමෙ වත්ථුස්මිං භික්ඛුනියා පාරාජිකමෙව” ති. න කෙවලඤ්ච භික්ඛුනියා එව, භික්ඛුනමපි ධුරනික්ඛෙපං අකත්වා ටොකං ටොකං සජ්ජිආදිකං ටෙය්‍යාය ගණ්හන්තානං පාදග්ගනකෙ පුණ්ණෙ පාරාජිකමෙව. කෙච්චි පන “අට්ඨමෙ වත්ථුස්මිං භික්ඛුනියා පාරාජිකමෙව හොතීති වුත්තත්තා අට්ඨවත්ථුකමෙවෙනං සන්ධාය වුත්ත” ති වදන්ති.

ධම්මිකස්ස පටිස්සවස්සාති “ඉධ වස්සං වසිස්සාමි” තිආදිනා ගිහීනං සම්මුඛා කතස්ස ධම්මිකස්ස පටිස්සවස්ස, අධම්මිකස්ස පන “අසුකං පහරිස්සාමි” තිආදිකස්ස පටිස්සවස්ස අසව්වාපනෙන ආපත්ති නත්ථි.

තථා චොදිතොති අධම්මෙන චොදිතො, සයං සච්චෙ, අකුප්පෙ ච අට්ඨත්වා පටිච්ඡාදෙන්තොපි අධම්මවුදිතකො එව. පඤ්චානන්තරියනියතම්ච්ඡාදිට්ඨියෙව මිච්ඡත්තනියතා නාම. චත්තාරො මග්ගා සම්මත්තනියතා නාම.

එකකවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

දුකවාරවණ්ණනා

322. දුකෙසු සයමෙව සපුග්ගලොති ආහ “මුදුපිට්ඨිකස්සා”තිආදි. ආදි-සද්දෙන අභිගජාතච්ඡෙදඅත්තසාතාදිආපත්තියො සඬගහිතා.

හණ්ඩාගාරිකවිත්තකම්මානි වානි ගහට්ඨානං හණ්ඩපට්ඨාමනං, ඉත්ථිපුරිසාදිපටිභානවිත්තකම්මානි වා. “වීචරාදීනි අදෙන්තො ආපජ්ජති”ති ඉදං “උපජ්ඣායෙන, හික්ඛෙව, සද්ධිවිහාරිකො සඬගහෙනබ්බො අනුග්ගහෙනබ්බො...පෙ....පත්තො දාතබ්බො”තිආදි (මහාව. 67) වචනතො අනාදරියෙන ආමිසසඬගහං අකරොන්තස්ස දුක්කටං, හික්ඛුනියා පාචිත්තියඤ්ච සන්ධාය වුත්තං. නිස්සට්ඨවීචරාදීනං අදානආපත්තිපි එත්ථෙව සඬගහිතා.

පාළියං දෙසෙන්තොති සහාගාපත්තිං, අදෙසනාගාමිනිආදිඤ්ච දෙසෙන්තො. නිදානුද්දෙසෙ ආපත්තිං අනාවිකරොන්තො, න දෙසෙන්තො ච ආපජ්ජති නාම. ඔවාදං අගණ්හන්තොති හික්ඛුහි හික්ඛුනිඔවාදත්ථාය වුත්තං වචනං අගණ්හන්තො බාලගිලානගමියව්චජ්ජිතො. අත්තතො පරිභොගත්ථං දින්නං අඤ්ඤස්ස දාතෙ, සඬසාටිං අපාරුපිත්වා සන්තරුත්තරෙන ගාමජ්ජවෙසනාදීසු ච ආපත්තියොපි අපරිභොගෙන ආපජ්ජිතබ්බාපත්තියොව. පමාණන්ති සඬසහෙදානන්තරියනිජ්ජත්තියා ලක්ඛණං. බාලස්සාති නිස්සයග්ගහණවිධිං අජානන්තස්ස ලජ්ජිබාලස්සෙව. ලජ්ජිස්සාති බ්‍යත්තස්ස නිස්සයදායකසහාගතං පරිච්ඡිංසන්තස්ස. විනයෙ ආගතා අත්ථා වෙනයිකාති ආහ “ද්වෙ අත්ථා විනයසිද්ධා”ති.

පාළියං අප්පත්තො නිස්සාරණන්ති එත්ථ පබ්බාජනීයකම්මං විහාරතො නිස්සාරණත්තා නිස්සාරණන්ති අධිජ්ජෙතං, තඤ්ච යස්මා කුලදුසකං අකරොන්තො පුග්ගලො ආපත්තිබ්බලොපි ආවෙණිකලක්ඛණෙන අප්පත්තො නාම හොති, තස්මා අප්පත්තො නිස්සාරණං. යස්මා පන ආපත්තාදිබ්බලස්සාපි “ආකඬ්ඛමානො සඬසො පබ්බාජනීයකම්මං

කරෙය්‍යා” ති (වුල්ලව. 27) වුත්තං, තස්මා සුනිස්සාරිතො, සබ්බථා පන සුද්ධො නිරාපත්තිකො දුන්නිස්සාරිතොති දට්ඨබ්බො.

අප්පත්තො ඔසාරණන්තිආදීසු උපසම්පදාකම්මං එත්ථ ඔසාරණං අධිජ්ජෙතං, තඤ්ච හත්ථච්ඡින්නාදිකො එකච්චො පටික්ඛිත්තත්තා අප්පත්තොපි සොසාරිතො, පණ්ඩකාදිකො දොසාරිතොති අත්ථො.

දුකවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

තිකවාරවණ්ණනා

323. තිකෙසු ලොභිතුප්පාදාපත්තින්ති පාරාජිකාපත්තිං. ආවුසොවාදෙනාති “ආවුසො” ති ආලපනෙන. ආපත්තින්ති දුක්කටාපත්තිං. සෙසා රත්තිඤ්චෙව දිවා වානි එත්ථ අරුණුග්ගමනෙ ආපජ්ජිතබ්බො පයමකථිනාදි (පාරා. 459) සබ්බා ආපත්තියොපි රත්තින්දිවානං වෙමජ්ඣෙයෙව ආපජ්ජිතබ්බත්තා තතියකොට්ඨාසඤ්ඤෙව පටිට්ඨාති දට්ඨබ්බා. අථ වා උද්ධස්සනෙ අරුණු ආපජ්ජිතබ්බත්තා දිවා ආපජ්ජිතබ්බෙසු එව පටිට්ඨාති දට්ඨබ්බා, අත්ථභිගනෙ සුරියෙ භික්ඛුනියො ඔවාදනාපත්තියො, පන රත්තන්ධකාරෙ පුරිසෙන සද්ධිං සන්තිට්ඨනාපත්ති ව රත්තියඤ්ඤෙව ආපජ්ජිතබ්බා.

පුරෙහත්තං කුලානි උපසඬ්ඤානඅනතිරිත්තභොජනාදීනි දිවා එව ආපජ්ජිතබ්බාති. කෙච්චි පන “භොජනපටිසංයුත්තානි සෙබ්බානි, ගණභොජනාදීනි ව දිවා එව ආපජ්ජිතබ්බානි” ති වදන්ති. තස්මා ඊදිසා ආපත්තියො මුඤ්චිත්වා සෙසාව තතියකොට්ඨාසං හජන්තිති වෙදිතබ්බං.

න උනදසවස්සොති දසවස්සස්ස බාලස්සෙව පඤ්ඤත්තසික්ඛාපදත්තා වුත්තං. සද්ධිවිහාරිකඅන්තෙවාසිකෙසු අසම්මාවත්තනාපත්තිං, අලජ්ජිනං නිස්සයදානාදිමිපි දසවස්සෙව ආපජ්ජති, වුට්ඨාපිනිං ද්වෙ වස්සානි අනනුබන්ධාදිමිපි උනදසවස්සා ආපජ්ජන්ති. අබ්‍යාකතචිත්තොති සුපන්තස්ස භවභිගවිත්තං සන්ධාය වුත්තං.

අප්පවාරොත්තොති අනාදරියෙන අප්පවාරොත්තො කෙනචි පච්චයෙන අප්පවාරොත්වා කාලපක්ඛවාතුද්දසෙ සඬ්ඤා පවාරොත්තෙ තත්ථ අනාදරියෙන අප්පවාරොත්තො තමෙව ආපත්තිං කාලෙපි ආපජ්ජතිති පුණ්හෙ එවානි නියමො න දිස්සති, පච්ඡිමවස්සංවුත්ථො පන පච්ඡිමකත්තිකපුණ්ණමියමෙව පවාරතුං ලබ්භතීති තත්ථ

අප්පචාරණාපච්චයා ආපත්තිං ආපජ්ජමානො එව පුණ්ණෙ ආපජ්ජතිති නියමෙතබ්බොති දට්ඨබ්බං. පුණ්ණෙ කප්පතිති එත්ථාපි එසෙව නයො.

“අපච්චුද්ධරිත්වා හෙමන්තෙ ආපජ්ජති” ති ඉමිනා “වස්සානං වාතුමාසං අධිට්ඨාතු” ත්ති නියමවචනෙනෙව අපච්චුද්ධරන්තස්ස දුක්කටන්ති දස්සෙති. වස්සානුපගමනඅකරණියෙන පක්කමාදයොපි වස්සෙ එව ආපජ්ජති. වත්ථිකම්මාදිමිපි ගිලානො එව. අධොතපාදෙහි අක්කමනාදිතිපි අත්තො එව ආපජ්ජති. භික්ඛුනියා අනාපුච්ඡා ආරාමජ්ජවෙසනාදි ව අත්තොසීමායමෙව. නිස්සයපටිපත්තස්ස අනාපුච්ඡාදිසාපක්කමනාදි ව බහිසීමායමෙව. පාතිමොක්ඛුද්දෙසෙ සන්තියා ආපත්තියා අනාවිකරණාපත්තිසමනුභාසනඌනවීසතිවස්සුපසම්පාදනාදිසබ්බඅධම්මකම් මාපත්තියොපි සඬ්ඝෙ එව. අධම්මෙන ගණුපොසථාදීසුපි ගණාදිමජ්ජකෙ එව. අලජ්ජිස්ස සන්තිකෙ නිස්සයග්ගහණාදිපි පුග්ගලස්ස සන්තිකෙ එව ආපජ්ජති.

තීණි අධම්මිකානි අමුල්භවිනයස්ස දානානීති යො උම්මත්තකොපි වීතික්කමකාලෙ, අනුම්මත්තො සඤ්චිච්චෙව ආපත්තිං ආපජ්ජිත්වා භික්ඛුහි පච්ඡා චොදිතො සරමානො එව “න සරාමී” ති වදති, යො ව “සුපිනං විය සරාමී” ති වා මුසා වදති, යො ව උම්මත්තකකාලෙ කතං සබ්බමිපි සබ්බෙසං වට්ටතිති වදති, ඉමෙසං තිණ්ණං දිත්තානි තීණි අමුල්භවිනයස්ස දානානි අධම්මිකානි.

අපකතත්තොති විනයෙ අපකතඤ්ඤ. තෙනාහ “ආපත්තානාපත්තිං න ජානාති” ති (පරි. 325). “දිට්ඨිඤ්ච අනිස්සජ්ජත්තානංයෙව කම්මං කාතබ්බ” ත්ති ඉදං භික්ඛුහි ඔවදියමානස්ස දිට්ඨියා අනිස්සජ්ජනපච්චයා දුක්කටං, පාවිත්තියමිපි වා අවස්සමෙව සම්භවතීති වුත්තං.

මුබාලම්බරකරණාදිහෙදොති මුබහෙරිවාදනාදිජ්ජහෙදො. උපසාතෙතීති විනාසෙති. ඛිජනිග්ගාහාදිකෙති විත්තං ඛිජනිං ගාහෙත්වා අනුමොදනාදිකරණෙති අත්ථො.

තිකවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

චතුක්කවාරවණ්ණනා

324. චතුක්කෙසු යොති ගිහිපරික්ඛාරො. අවාපුරණං දාතුන්ති ගබ්භං විවරිත්වා අත්තො පරික්ඛාරට්ඨපනත්ථාය විවරණකුඤ්චිකං දාතුං.

සඤ්ඤාත්මය උපනීතං සයමෙව අන්තො පටිසාමිතුමිපි වට්ටති. තෙනාහ “අන්තො යපාපෙතුඤ්ඤා වට්ටති” ති.

ආදිකම්මිකෙසු පයමං පුරිසලිඬිගං උප්පජ්ජති ආහ “පයමං උප්පන්නවසෙනා” ති. පාළියං අනාපත්ති වස්සවිජෙදස්සාති වස්සවිජෙදසම්බන්ධිනියා අනාපත්තියා එවමත්ථො. මන්තභාසාති මන්තාය පඤ්ඤාය කථනං. “නවමභික්ඛුනිතො පටියායා” ති ඉදං “අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, අට්ඨන්තං භික්ඛුනිතං යථාවුඬ්ඨං අවසෙසානං යථාකතික” න්ති (වුළුව. 426) වචනතො ආදිතො අට්ඨන්තං භික්ඛුනිතං පච්චුටියාතබ්බත්තා වුත්තං.

“ඉධ න කප්පන්තිති වදන්තොපි පච්චන්තිමෙසු ආපජ්ජති” ති ආදිනා සඤ්චිච්ච කප්පියං අකප්පියන්ති වා අකප්පියං කප්පියන්ති වා කථෙන්නස්ස සබ්බත්ථ දුක්කටන්ති දස්සෙති.

පුබ්බකරණන්ති වුච්චන්ති අට්ඨකථාසු වුත්තං, තානි ඉධ පරිවාරෙ උද්ධටානීති අධිප්පායො. ඉධාධිප්පෙතානි පන දස්සෙන්නො “ඡන්දපාරිසුද්ධි” ති ආදිමාහ.

චතුක්කවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පඤ්චකවාරවණ්ණනා

325. පඤ්චකෙසු ආපුච්ඡිත්වා වාරස්ස අභාවොති පිණ්ඩපාතිකස්ස “නිමන්තිතො සහන්තො” ති ඉමස්ස අභිගස්ස අභාවා තෙන සික්ඛාපදෙන තස්ස සබ්බථා අනාපත්තිති අධිප්පායො. සුසානං නෙත්වා පුන ආනීතකන්ති සුසානෙ පෙතකිච්චං කත්වා නික්ඛන්තෙහි න්හත්වා ඡඩ්ඞිතානි නිවත්ථපාරුතවත්ථානි එවං වුච්චන්ති.

පාළියං පඤ්චභාකාරෙහිති පඤ්චහි අවහාරඬිගෙහි. වත්ථුතො පන ගරුකලභුකහෙදෙන පාරාජිකථුල්ලච්චයදුක්කටානි වුත්තානි. ඉත්ථිපුරිසසංයොගාදිකං කිලෙසසමුදාචාරහෙතුකං පටිභානචිත්තකම්මං නාම. පඤ්භාසහස්සං පුච්ඡිති සමථවිපස්සනාකම්මටියානෙසු පඤ්භාසහස්සං සම්මජ්ජිත්වා ධීතං දහරං පුච්ඡි. ඉතරොපි දහරො අත්තතො ගතමග්ගත්තා සබ්බං විස්සජ්ජෙසි, තෙන ථෙරො පසිදි. වත්තං පරිච්ඡින්නදීති වත්තං නිට්ඨාපෙසි. කිං ත්වං ආවුසොති ආදිකං ථෙරො ඛිණාසවො සම්මජ්ජනානිසංසං සබ්බෙසං පාකටං කාතුං අවොවාති දට්ඨබ්බං.

“ඡණ්ණකෙහි පතිට්ඨාය පදවෙතිය”න්ති පාඨසෙසො. වොදනං කාරෙස්සාමිති හගවතා අත්තානං වොදාපෙස්සාමි, අත්තානං නිග්ගණ්හාපෙස්සාමිති අත්ථො.

එත්තකං ගස්සුපගන්ති එත්තකං අධිකරණවූපසමත්ථාය ගහෙනබ්බවචනන්ති යථා සුත්වා විඤ්ඤාතුං සක්කොති, එවං අනුග්ගණ්හන්තොති යොජනා. එත්ථ ච “අත්තනො භාසපරියන්තං අනුග්ගහෙත්වා පරස්ස භාසපරියන්තං අනුග්ගහෙත්වා”ති එකං, “අධම්මෙන කරොති”ති එකං, “අප්පට්ඤ්ඤායා”ති එකඤ්ච කත්වා පුරිමෙහි ද්විති පඤ්චඩ්ගානි වෙදිතබ්බානි. වත්ථුන්ති මෙටුනාදිවිතික්කමං. කථානුසන්ධිවිනිච්ඡයානුලොමසන්ධිවසෙන වත්ථුං න ජානාතීති වොදකෙන වා වුදිතකෙන වා වුත්තකථානුසන්ධිනා තෙසං වචනපටිවචනානුරූපෙන වදන්තො කථානුසන්ධිනා වත්ථුං න ජානාති නාම, තඤ්ච සුත්තවිහඩ්ගෙ විනිතවත්ථුසඩ්ධාතෙන විනිච්ඡයානුලොමෙනෙව වදන්තො විනිච්ඡයානුලොමසන්ධිවසෙන වත්ථුං න ජානාති නාම. ඤත්තිකම්මං නාම භොතීති ඤත්තිකම්මං නිට්ඨිතං නාම භොතීති න ජානාතීති සම්බන්ධො. ඤත්තියා කම්මප්පත්තොති ඤත්තියා නිට්ඨිතායපි කම්මප්පත්තො එව භොති. අනුස්සාවනට්ඨානෙ එව කම්මං නිට්ඨිතං භොතීති ඤත්තිකම්මං නිට්ඨිතං නාම භොති, තං ඤත්තියා කාරණං න ජානාතීති අත්ථො.

පාළියං පඤ්ච විසුද්ධියොති ආපත්තිතො විසුද්ධිහෙතුත්තා, විසුද්ධෙහි කත්තබ්බතො ච පාතිමොක්ඛුද්දෙසා වුත්තා.

පඤ්චකවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඡක්කවාරාදිවණ්ණනා

326. ඡක්කාදිසු පාළියං ඡ අගාරවාති බුද්ධධම්මසඩ්ධිසික්ඛාසු, අප්පමාදෙ, පටිසන්ථාරෙ ච ඡ අගාරවා, තෙසු එව ච ඡ ගාරවා වෙදිතබ්බා. “ඡබ්බස්සපරමතා ධාරෙතබ්බ”න්ති ඉදං විහඩ්ගෙ ආගතස්ස පරමස්ස දස්සනං.

328. පාළියං ආගතෙහි සත්තභීති “පුබ්බෙවස්ස භොති මුසා හණ්ණස්ස”න්තිආදිනා මුසාවාදසික්ඛාපදෙ (පාටි. 4) ආගතෙහි සත්තභී.

329. තං කුතෙත්ථ ලබ්භාති තං අනත්ථස්ස අවරණං එත්ථ එතස්මිං පුග්ගලෙ, ලොකසන්නිවාසෙ වා කුතො කෙන කාරණෙන සක්කා ලද්ධුන්ති ආසාතං පටිච්චෙනති.

330. සස්සතො ලොකොතිආදිනා වසෙනාති “සස්සතො ලොකො, අසස්සතො ලොකො. අන්තවා ලොකො, අනන්තවා ලොකො. තං ජීවං තං සරීරන්ති වා, අඤ්ඤං ජීවං අඤ්ඤං සරීරන්ති වා. හොති තථාගතො පරම්මරණා, න හොති තථාගතො පරම්මරණා. හොති ච න හොති ච තථාගතො පරම්මරණා, නෙව හොති න න හොති තථාගතො පරම්මරණා” ති (ම. නි. 1.269) එවං ආගතා දස අන්තග්ගාහිකා දිට්ඨියො සන්ධාය වුත්තං. මිච්ඡාදිට්ඨිආදයොති මිච්ඡාදිට්ඨිමිච්ඡාසඬ්ඤාප්පාදයො අට්ඨමිච්ඡාඤාණමිච්ඡාවිමුත්තිහි සද්ධිං දස මිච්ඡන්තා. තත්ථ මිච්ඡාඤාණන්ති මිච්ඡාදිට්ඨිසම්පයුත්තො මොහො. අවිමුත්තස්සෙව විමුත්තසඤ්ඤිතා මිච්ඡාවිමුත්ති නාම.

විපරිතාති සම්මාදිට්ඨිආදයො සම්මාඤාණසම්මාවිමුත්තිපරියොසානා දස. තත්ථ සම්මාවිමුත්ති අරහත්තඵලං, තංසම්පයුත්තං පන ඤාණං වා පච්චවෙක්ඛණඤාණං වා සම්මාඤාණන්ති වෙදිතබ්බං.

එකුත්තරිකනායො නිට්ඨිතො.

උපොසථාදිපුච්ඡාවිස්සජ්ජනාවණ්ණනා

332. උපොසථාදිපුච්ඡාසු පචාරණගාථාති දිට්ඨාදිහි තිහි යානෙහි පචාරණාවාචා එව. එවං වුත්තානං පන ඡන්දොවිචිතිලක්ඛණෙන වුත්තජාතිහෙදා ගාථා.

ඡක්කවාරාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

මහාවග්ගවණ්ණනානායො නිට්ඨිතො.

පඤ්ඤත්තිවග්ගො පයමගාථාසඬගණ්ණකං

සත්තනගරෙසු පඤ්ඤත්තසික්ඛාපදවණ්ණනා

335. අඬුඬුඬුසතානීති පඤ්ඤාසාධිකානි තිණි සතානි. විග්ගහපදෙන මනුස්සවිග්ගහං වුත්තං.

අතිරෙකන්ති පයමකථිතං. කාලකන්ති සුද්ධකාලකං. භූතන්ති භූතාරොවනං. භික්ඛුනීසු ච අක්කොසොති “යා පන භික්ඛුනී භික්ඛුං අක්කොසෙය්‍යා” ති (පාවි. 1029) වුත්තං සික්ඛාපදං.

ද්වෙපි ච හෙදාති ද්වෙ සඬසහෙදසික්ඛාපදානි. අන්තරවාසකනාමෙන අඤ්ඤාතිකාය භික්ඛුනියා හත්ථතො වීවරපටිග්ගහණං වුත්තං. සුත්තන්ති සුත්තං විඤ්ඤාපෙත්වා වායාපනං. විකාලෙති විකාලභොජනං. වාරිත්තන්ති පුරෙහත්තං පච්ඡාහත්තං වාරිත්තං. නහානන්ති ඔරෙනද්ධමාසනහානං.

වීවරං දත්වාති සමග්ගෙන සඬසෙන වීවරං දත්වා බිය්‍යනං. ගිරග්ගන්ති නච්චගීතං. වරියාති අන්තොවස්සං වාරිකවරණං. තත්ථෙව්‍යාති වස්සංවුත්ථාය වාරිකං අපක්කමිත්වා තත්ථෙව නිවාසනං පටිච්ච පඤ්ඤත්තසික්ඛාපදං. ඡන්දදානෙනාති පාරිවාසිකෙන ඡන්දදානෙන.

පාරාජිකානි වත්තාරීති භික්ඛුනීනං අසාධාරණානි. සොළසාති ආදිතො පඤ්ච සික්ඛාපදානි, කුලදුසනඤ්චාති ඡ, භික්ඛුනීනං අසාධාරණානි දස නිස්සග්ගියානි.

චතුත්තිංසාති

පයමකථිතසුද්ධකාලකවීවරපටිග්ගහණරූපියවීවරවායාපනකොසෙය්‍යමිස්ස කථලකලොමධොවාපනදුතියපත්තවජ්ජිතානි භික්ඛුවිහඬගෙ ද්වාච්ඡති, භික්ඛුනීනං අසාධාරණානි ද්වාදස වාති චතුත්තිංස. ඡපඤ්ඤාසසතන්ති වෙසාලියාදීසු පඤ්ඤත්තානි ද්වත්තිංසසික්ඛාපදානි යපෙත්වා සෙසා ඡපඤ්ඤාසසතං.

දස ගාරය්හාති වොසාසඅප්පටිසං විදිතසික්ඛාපදද්වයඤ්ච යපෙත්වා සෙසානි දස පාටිදෙසනීයානි. ද්වෙ සත්තති සෙබ්බානි සුරුසුරුකාරකසාමිසෙනහත්ථෙනපානීයථාලකපටිග්ගහණසසිත්ථකපත්තධොවනානි තිණි යපෙත්වා සෙසානි සෙබ්බානි.

සෙය්‍යාති අනුපසම්පන්නෙන සහසෙය්‍යාසික්ඛාපදං. ඛණනෙති පථවිඛණනං. ගච්ඡ දෙවනෙති භූතගාමසික්ඛාපදං වුත්තං. සප්පාණකං සිඤ්චන්ති සප්පාණොදකසිඤ්චනං. මහාවිහාරොති මහල්ලකවිහාරො.

අඤ්ඤන්ති අඤ්ඤවාදකං. ද්වාරන්ති යාව ද්වාරකොසා අග්ගලට්ඨපනං. සහධම්මොති සහධම්මිකං වුච්චමානො. පයොපානන්ති සුරුසුරුකාරකසික්ඛාපදං.

ඵලකලොමොති ඵලකලොමධොවාපනං. පත්තො වාති දුතියපත්තො. ඔවාදොති භික්ඛුනුපස්සයං උපසඬකම්ත්වා ඔවාදො. හෙසප්පන්ති චතුමාසපච්චයපවාරණාසික්ඛාපදං. ආරඤ්ඤකොති චතුත්ථපාට්ඨෙසනීයං. ඔවාදොති ඔවාදාය වා සංවාසාය වා අගමනං.

337. “යෙ ව යාවතතියකා”ති පඤ්ඤස්ස “ඉමෙ ඛො යාවතතියකා”ති විස්සජ්ජනං වත්වා තදනන්තරං “සාධාරණං අසාධාරණ”න්තිආදිපඤ්ඤානං විස්සජ්ජනෙ වත්තඛිබ්බෙ යස්මා තං අවත්වා “කති ඡෙදනකානී”තිආදිකෙ අට්ඨ පඤ්ඤෙ අන්තරා විස්සජ්ජෙත්වා තෙසං අනන්තරා “වීසං ද්වෙ සතාති භික්ඛුනං...පෙ.... ඡවත්තාරීසා භික්ඛුනං, භික්ඛුනීහි අසාධාරණා”තිආදිනා උක්කමෙතෙව සාධාරණාදිපඤ්ඤා විස්සජ්ජිතා, තස්මා තං උක්කමවිස්සජ්ජනකාරණං දස්සෙතුං “යස්මා පන යෙ ව යාවතතියකාති අයං පඤ්ඤො”තිආදිමාහ.

338. ධොවනඤ්ච පටිග්ගහොතිආදිගාථා අට්ඨකථාවරියානං ගාථාව. ඡබ්බස්සාති නිසීදනන්ති ද්වෙ සික්ඛාපදානි. ද්වෙ ලොමාති තියොජනාතික්කමධොවාපනවසෙන ද්වෙ ඵලකලොමසික්ඛාපදානි. වස්සිකා ආරඤ්ඤකෙන වාති වස්සිකසාට්ඨිකා පරියෙසනඅරඤ්ඤකෙසු සෙනාසනෙසු විහරණසික්ඛාපදෙන සහ.

පණ්ණිතන්ති පණ්ණිතහොජනවිඤ්ඤාපනං. උභනන්ති උභනවීසතිවස්සුපසම්පාදනං. මාතුගාමෙන සද්ධිත්ති සංවිධාය ගමනං වුත්තං. යා සික්ඛාති යං සික්ඛාපදං. නිසීදනෙ ව යා සික්ඛාති පමාණාතික්කන්තනිසීදනකාරාපනෙ යං සික්ඛාපදං. තථා වස්සිකා යා ව සාට්ඨිකාති එත්ථාපි.

පාළියං සතං සත්තති ඡච්චෙවීමෙ හොන්ති උභින්නං අසාධාරණාති භික්ඛුනං භික්ඛුනීහි අසාධාරණා ඡවත්තාරීස, භික්ඛුනීනං භික්ඛුනීහි අසාධාරණා තිංසාධිකං සතඤ්චාති එවං උභින්නං අසාධාරණා ව ඡසත්තතිඅධිකං සතං

සික්ඛාපදානීති අත්ථො. සතං සත්තති චත්තාරීති උභින්නං සාධාරණසික්ඛානං ගණනා චතුසත්තතිඅධිකං සතං සික්ඛාපදානීති අත්ථො.

විහත්තියොති ආපත්තික්ඛන්ධා වෙච උපොසථපචාරණාදයො ච අධිප්පෙතා. තෙ හි පාරාජිකාදිභෙදෙන, හික්ඛුඋපොසථාදිභෙදෙන ච විහජියන්ති. තෙනාහ “විහත්තියො”තිආදි. තෙසන්ති අට්ඨන්තං පාරාජිකාදීනං. ද්විතීතිආදි විවාදාධිකරණාදීනං සමථෙහි වූපසමදස්සනං.

සත්තනගරෙසු පඤ්ඤත්තසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පාරාජිකාදිආපත්තිවණ්ණනා

339. ඉදන්ති “පාරාජිකන්ති යං චුත්ත”න්තිආදිනා චුත්තං වචනං සන්ධාය වදති. ඉදඤ්භි හෙට්ඨා “ගරුක ලහුක”න්තිආදිනා උද්ධටපඤ්භෙසු අනාගතමපි “සබ්බානිපෙතානි වියාකරොහි, හන්ද වාක්‍යං සුඤ්ඤාම තෙ”ති එත්ථ යථාචුත්තානි අඤ්ඤානපි “සබ්බානිපෙතානි වියාකරොහි, හන්ද වාක්‍යං සුඤ්ඤාමා”ති එවං ගහිතමෙවාති දස්සෙන්නො “ඉමිනා පන ආයාචනවචනෙන සඬගහිතස්සා”තිආදි චුත්තං.

අතිවස්සතීති ඔවස්සති, වස්සොදකං පටිසතීති අත්ථො. ධම්මානන්ති යථා චතුපච්චයෙ ධාරයතීති ධම්මො, තෙසං. තෙනාහ “සඬබ්බධම්මාන”න්ති. ගාථාසඬගණිකන්ති ගාථාසඬගහො, තෙ තෙ අත්ථා ගාථාහි සඬගහෙත්වා ගණියන්ති කථියන්ති එත්ථාති හි ගාථාසඬගණිකං.

පාරාජිකාදිආපත්තිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පඨමගාථාසඬගණිකවණ්ණනාන යො නිට්ඨිතො.

අධිකරණහෙදං

උක්කොටනහෙදාදිකථාවණ්ණනා

341. “අලං ආවුසො”ති අත්තපච්චත්ථිකෙ සඤ්ඤාපෙත්වාති පත්තච්චරාදිඅත්ථාය අලං හණ්ඩනාදිකරණන්ති විවාදාදීසු දොසදස්සනමත්තෙන සඤ්ඤාපෙත්වා අඤ්ඤමඤ්ඤං බ්මාපෙත්වා වූපසමෙත්ති, න පන අඤ්ඤමඤ්ඤං ආපත්තානාපත්තිදස්සනවසෙනාති අධිප්පායො. තෙනාහ “පාළිමුත්තකච්චිච්ඡයෙනො”ති.

විසමානි කායකම්මාදිනි නිස්සිතො භික්ඛු විසමනිස්සිතො නාම,
මිච්ඡාදිට්ඨිනිස්සිතො ගහනනිස්සිතො, බලවත්තෙ පුරිසෙ නිස්සිතො
බලවනිස්සිතො නාමාති දස්සෙත්තො “එකො විසමානී” තිආදිමාහ.

උක්කොටනභෙදාදිකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අධිකරණනිදානාදිවණ්ණනා

342. ආපත්තිං නිස්සාය උප්පජ්ජනකආපත්තිවසෙනාති පරෙසං,
අත්තනො ව ආපත්තිං පටිච්ඡාදෙන්තානං වජ්ජපටිච්ඡාදීනං
පාරාජිකාදිආපත්තිමෙව සන්ධාය වුත්තං, න සබ්බාපත්තියො. කිච්චං නිස්සාය
උප්පජ්ජනකකිච්චානන්ති උක්කෙපනියාදිකම්මං නිස්සාය උප්පජ්ජනකානං
තදනුවත්තිකාය භික්ඛුනියා යාවතනියානුස්සාවනානං කිච්චානං වසෙන, න
සබ්බෙසං කිච්චානං වසෙනාති.

344. පාළියං “කතිහි අධිකරණෙහි” ති පුච්ඡාය “එකෙන අධිකරණෙන
කිච්චාධිකරණෙන” ති වුත්තං. “කතිස්ස යානෙස්ස” ති පුච්ඡාය “තිස්ස යානෙස්ස
සඬ්ඝමජ්ඣෙ, ගණමජ්ඣෙ, පුග්ගලස්ස සන්තිකෙ” ති වුත්තං. “කතිහි
සමට්ඨෙහි” ති පුච්ඡාය “තිහි සමට්ඨෙහි” ති වුත්තං. තිහිපි එතෙහි එකො
වුපසමනස්සකාරොව පුච්ඡිතො, විස්සජ්ජිතො වාති වෙදිතබ්බො.

348. විවාදාධිකරණං හොති අනුවාදාධිකරණන්තිආදීසු
විවාදාධිකරණමෙව අනුවාදාධිකරණාදිපි හොතීති පුච්ඡාය විවාදාධිකරණං
විවාදාධිකරණමෙව හොති, අනුවාදාදයො න හොතීති විස්සජ්ජනං.

අධිකරණනිදානාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සත්තසමට්ඨානාත්ථාදිවණ්ණනා

354. අධිකරණපුච්ඡාවිස්සජ්ජනෙ පාළියං විපච්චයතාය වොහාරොති
විරූපවිපාකාය අඤ්ඤමඤ්ඤං දුක්ඛුප්පාදනාය කායචචිවොහාරො.
මෙධගන්ති වුද්ධිප්පත්තො කලහො.

අනුසම්පවඩ්ඝතාති විපත්තිවොදනාය අනු අනු සංයුජ්ජනවසෙන
නින්තතා.

අබ්භුස්සහනතාති අතිවිය සඤ්ජාතුස්සාහතා. අනුබලප්පදානන්ති
වොදකානම්පි උපත්ථම්භකරණං. කම්මසඬ්ඝහාභාවෙනාති

සඤ්ඤාසම්මුඛතාදිමත්තස්ස සම්මුඛාවිනයස්ස සඤ්ඤාදීහි කත්තබ්බකිව්වෙසු සඤ්ඤාභාවා.

සත්තසමප්පාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අධිකරණහෙදවණ්ණනාන යො නිට්ඨිතො.

දුතියගාථාසඤ්ඤාකං

වොදනාදිපුච්ඡාවිස්සජ්ජනාවණ්ණනා

359. දුතියගාථාසඤ්ඤාකාය “වොදනා කිමත්ථායා” තිආදිකා පුච්ඡා උපාලිත්ථෙරෙන කතා. “වොදනා සාරණත්ථායා” තිආදිවිස්සජ්ජනං භගවතා වුත්තං. උපාලිත්ථෙරො සයමෙව පුච්ඡිත්වා විස්සජ්ජනං අකාසිතිපි වදන්ති.

මත්තග්ගණන්ති තෙසං විවාරණාගහණං, සුත්තන්තිකත්ථෙරානං, විනයධරත්ථෙරානඤ්ච අධිජ්ජායගහණන්ති අත්ථො. පාටෙක්කං විනිච්ඡයසන්නිට්ඨාපනත්ථන්ති තෙසං පච්චෙකං අධිජ්ජායං ඤත්වා තෙහි සමුට්ඨාපිතනයම්පි ගහෙත්වා විනිච්ඡයපරියොසාපනත්ථන්ති අධිජ්ජායො.

“මා බො තුරිතො අහණ්” තිආදිනා අභිමුඛෙ යිතං කඤ්චි අනුච්ඡිකං ඔවදන්තෙන විය ථෙරෙන අනුච්ඡිකවත්තං කථිතං.

අනුයුඤ්ජනවත්තන්ති අනුයුඤ්ජනක්කමං, තං පන යස්මා සබ්බසික්ඛාපදවිතික්කමවිසයෙපි තංතංසික්ඛාපදානුලොමෙන කත්තබ්බං, තස්මා “සික්ඛාපදානුලොමික”න්ති වුත්තං. අත්තනො ගතිං නාසෙතිති අත්තනො සුගතිගමනං විනාසෙති.

අනුසන්ධිත-සද්දො භාවසාධනොති ආහ “අනුසන්ධිතන්ති කථානුසන්ධි” ති. වත්තානුසන්ධිතෙනාති එත්ථාපි එසෙව නයො. වත්තානුසන්ධිතෙනාති ආචාරානුසන්ධිතා, ආචාරෙන සද්ධිං සමෙත්තියා පටිඤ්ඤායාති අත්ථො. තෙනාහ “යා අස්ස වත්තෙනා” තිආදි.

පාළියං සඤ්චිච්ච ආපත්තින්තිආදි අලජ්ජිලජ්ජිලක්ඛණං භික්ඛුභික්ඛුනීනං වසෙන වුත්තං තෙසඤ්ඤෙව සබ්බජ්ජකාරතො සික්ඛාපදාධිකාරත්තා. සාමණෙරාදීනම්පි සාධාරණවසෙන පන සඤ්චිච්ච යථාසකං සික්ඛාපදවිතික්කමනාදිකං අලජ්ජිලජ්ජිලක්ඛණං වෙදිතබ්බං.

කථානුසන්ධිවචනන්ති වුදිතකඅනුවිජ්ජකානං කථාය අනුසන්ධියුත්තං වචනං න ජානාති, තෙහි එකස්මිං කාරණෙ වුත්තෙ සයං තං අසල්ලක්ඛේවා අත්තනො අහිරුචිතමෙව අසම්බන්ධිතත්ථන්ති අත්ථො. විනිවිජයානුසන්ධිවචනඤ්චාති අනුවිජ්ජකෙන කතස්ස ආපත්තානාපත්තිවිනිවිජයස්ස අනුගුණං, සම්බන්ධවචනඤ්ච.

වොදනාදිපුච්ඡාවිස්සජ්ජනාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

වොදනාකණ්ඩං

අනුවිජ්ජකකිවචවණ්ණනා

360. පාළියං යං බො ත්වන්තිආදීසු ත්වං, ආවුසො, යං ඉමං හික්ඛුං වොදෙසි, තං කිම්හි දොසෙ වොදෙසි, කතරාය විපත්තියා වොදෙසිති අත්ථො. එවං සබ්බත්ථ.

361. අසුද්ධපරිසඬිකිතොති අසුද්ධාය අට්ඨානෙ උප්පන්නාය පරිසඬිකාය පරිසඬිකිතො. තෙනාහ “අමුලකපරිසඬිකිතො” ති.

364. පාළියං උපොසථො සාමග්ගත්ථායාති විසුද්ධානං හික්ඛුනං අඤ්ඤාඤ්ඤතිරපෙක්ඛො අහුත්වා උපොසථො උපොසථට්ඨානං සන්තිපතිත්වා “පාරිසුද්ධං ආයස්මන්තො ආරොචෙථ, පරිසුද්ධෙත්ථායස්මන්තො, පරිසුද්ධො අහං ආවුසො” තිආදිනා අඤ්ඤමඤ්ඤං පරිසුද්ධිවිමංසනාරොචනවසෙන අයුත්තෙ විවජ්ජේත්වා යුත්තෙහෙව කායචිත්තසාමග්ගිකරණත්ථාය.

විසුද්ධාය පවාරණාති දිට්ඨසුතාදීහි අඤ්ඤමඤ්ඤං කථාපෙත්වා විසුද්ධිසම්පාදනත්ථායාති අත්ථො. උභො එතෙති ආමිසපුග්ගලනිස්සයනෙ එතෙ උභො.

අනුවිජ්ජකකිවචවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

වුළුසඬිගාමං

අනුවිජ්ජකස්ස පටිපත්තිවණ්ණනා

365. තත්ථ භීති තස්මිං සන්තිපාතෙ. අත්තපච්චත්ථිකාති ලජ්ජපෙසලස්ස වොදකපාපගරහිපුග්ගලස්ස අනත්ථකාමා වෙරීපුග්ගලා. සාසනපච්චත්ථිකාති අත්තනො අනාචාරානුගුණං බුද්ධවචනං පකාසෙන්නො තණ්හාගතිකා,

දිට්ඨිගතිකා ව. අජ්ඣේයාගාහෙත්වාති අලජ්ජිඅභිභවනවසෙන සඬ්ඝමජ්ඣං පවිසිත්වා. සො සඬ්ඝාමාවචරොති සො චොදකො සඬ්ඝාමාවචරො නාම. දිට්ඨසුතමුතම්පි රාජකථාදිකන්ති දිට්ඨසුතවසෙනෙව රාජචොරාදිකථං, මුතවසෙනපි අන්තාදිකථස්ඤ්ච අකථෙන්නෙනාති යොජෙතඛිබ්බං. කප්පියාකප්පියනිස්සිතා වාතිආදීසු රූපාරූපපට්ඨිජෙදපදෙන සකලඅභිධම්මත්ථපිටකත්තං දස්සෙති. සමථාවාරාදීහි පටිසංයුත්තන්ති සකලසුත්තන්තපිටකත්තං. තත්ථ සමථාවාරො නාම සමථභාවනාක්කමො. තථා විපස්සනාවාරො. යානනිසජ්ජවත්තාදිනිස්සිතාති සඬ්ඝමජ්ඣාදීසු ගරුචිත්තීකාරං පවිචුපට්ඨපෙත්වා යානාදික්කමනිස්සිතා වෙව චුද්දසමභාවත්තාදිවත්තනිස්සිතා ව, ආදි-සද්දෙන අප්පිච්ඡතාදිනිස්සිතා වාති අත්ථො. පඤ්ඤෙ උප්පන්නෙති කෙනවි උප්පන්නෙ පඤ්ඤෙ පුච්ඡිතෙ. ඉදස්ඤ්ච උපලක්ඛණමත්තං, යං කිස්ඤ්චි උපට්ඨිතං ධම්මං භාසස්සුති අධිප්පායො.

කුලපදෙසො නාම ඛත්තියාදිජාතියම්පි කාසිකරාජකුලාදිකුලවිසෙසො. එතමෙවාහ “කුලපදෙසො ඛත්තියකුලාදිවසෙනෙව වෙදිතඛිබ්බො”ති. සන්නිපාතමණ්ඩලෙති අත්තනො අනුච්ඡිජමානජ්ජකාරං සඬ්ඝස්ස ඤාපනත්ථං උට්ඨාය සඬ්ඝසන්නිපාතමජ්ඣෙ ඉතො විතො ව පරෙසං මුඛං ඔලොකෙන්තෙන න චරිතඛිබ්බං. යථානිසිත්තෙනෙව ධම්මවිනයානුගුණං විනිච්ඡයං යථා සඛිබ්බෙ සුණන්ති, තථා වත්තඛිබ්බන්ති අත්ථො.

පාළියං අවණ්ඨිකතෙනාති අකතවණ්ඨිභාවෙන, අඵරුසෙනාති අත්ථො. “හිතානුකම්පිනා”ති එතෙන මෙත්තාපුඛිබ්බාගො චුත්තො. “කාරුණිකෙන භවිතඛිබ්බ”න්ති ඉමිනා අප්පනාජ්ජත්තකරුණා චුත්තා. “හිතපරිසක්කිනා”ති ඉමිනා කරුණාපුඛිබ්බාගො. තෙනාහ “කරුණා ව කරුණාපුඛිබ්බාගො ව උපට්ඨාපෙතඛිබ්බොති අයං පද්ද්වයෙපි අධිප්පායො”ති. ලජ්ජියාති ලජ්ජිනී.

අනුයොගවත්තං කථාපෙත්වාති “කාලෙන වක්ඛාමී”තිආදිනා (පරි. 362) චුත්තවත්තං. අනුයුක්ඛනාවාරක්කමෙනෙව අනුයුක්ඛනං අනුයොගවත්තං නාම, තං කථාපෙත්වා තෙනෙව කමෙන අනුයුක්ඛනාපෙත්වාති අත්ථො. උජුමද්දවෙනාති එත්ථ අජ්ඣාහරිතඛිබ්බපදං දස්සෙති “උපචරිතඛිබ්බො”ති. “ධම්මෙසු ව පුග්ගලෙසු වා”ති ඉදං “මජ්ඣිමනිකායෙ භවිතඛිබ්බ”න්ති පකතෙන සම්බන්ධිතඛිබ්බන්ති ආහ “ධම්මෙසු ව පුග්ගලෙසු ව...පෙ....මජ්ඣිමනිකායෙ වෙදිතඛිබ්බො”ති. යස්සෙති යත්ථ කත්ථවි කත්තඛිබ්බං, තං තත්ථ අතික්කමන්නො මජ්ඣිමනිකායෙ නාම න භොති, ධම්මෙසු ව ගාරවො කත්තඛිබ්බො. පුග්ගලෙසු

පන මෙත්තාභාවෙන පක්ඛපාතගාරවො. තස්මා ඉමං විධිං අනතික්කන්තොව තෙසු මජ්ඣන්තොති වෙදිතබ්බො.

366. සංසන්දනත්ථන්ති ආපත්ති වා අනාපත්ති වාති සංසයෙ ජාතෙ සංසන්දිත්වා නිව්ඡයකරණත්ථං වුත්තන්ති අධිජ්ජායො. අත්ථදස්සනායාති සාධෙතබ්බස්ස ආපත්තාදිඋපමෙයාත්ථස්ස වොදකවුදිතකෙ අත්තනො පටිඤ්ඤාය එව සරුපවිභාවනත්ථං. අත්ථො ජානාපනත්ථායාති එවං විභාවිතො අත්ථො වොදකවුදිතකසඬ්ඝානං ඤාපනත්ථාය නිජ්ඣාපනත්ථාය, සම්පට්ච්ඡාපනත්ථායාති අත්ථො. පුග්ගලස්ස යපනත්ථායාති වොදකවුදිතකෙ අත්තනො පටිඤ්ඤාය එව ආපත්තියං, අනාපත්තියං වා පතිට්ඨාපනත්ථාය. සාරණත්ථායාති පමුට්ඨසරාපනත්ථාය. සවචනීයකරණත්ථායාති දොසෙ සාරිතෙපි සම්පට්ච්ඡිත්වා පටිකම්මං අකරොන්තස්ස සවචනීයකරණත්ථාය. “න තෙ අපසාදෙනබ්බා”ති ඉදං අධිජ්ජෙතත්ථදස්සනං. තත්ථ අවිසංවාදකට්ඨානෙ යීතා එව න අපසාදෙනබ්බා, න ඉතරෙති දට්ඨබ්බං.

අප්පච්චයපරිනිබ්බානත්ථායාති ආයතිං පටිසන්ධියා අකාරණභූතපරිනිබ්බානත්ථාය. පරිනිබ්බානඤ්ඤි නාම බීණාසවානං සබ්බපච්ඡිමා වුත්තිත්තකම්මජරුපසඬ්ඛාතා ඛන්ධා, තෙ ව සබ්බාකාරතො සමුච්ඡින්නානුසයතාය පුනබ්භවාය අනන්තරාදිපච්චයා න භොන්ති අඤ්ඤෙහි ව තණ්හාදිපච්චයෙහි විරහිතත්තා. තස්මා “අප්පච්චයපරිනිබ්බාන”න්ති වුච්චති. තන්ති විමුත්තිඤ්ඤාණදස්සනං. තෙනෙවාහ “තස්මි”න්ති. විනයමන්තනාති විනයවිනිව්ඡයො. සොතාවධානන්ති සොතස්ස ඔදහනං, සවනන්ති අත්ථො. තෙනාහ “යං උජ්ජජ්ජති ඤාණ”න්ති. යථාචුත්තාය විනයසංවරාදිකාරණපරම්පරාය විමුත්තියා එව පධානත්තා සා පුන චිත්තස්ස විමොක්ඛොති උද්ධටොති ආහ “අරහත්තඵලසඬ්ඛාතො විමොක්ඛො”ති. අථ වා යො යං කිඤ්චි ධම්මං අනුපාදිසිත්වා පරිනිබ්බානවසෙන චිත්තස්ස චිත්තසන්තතියා, තප්පට්ඨිකම්මජරුපසන්තතියා ව විමොක්ඛො විමුච්චනං අපුනප්පවත්තිවසෙන විගමො, එතදත්ථාය එතස්ස විගමස්සත්ථාය එවාති එවං නිගමනවසෙනපෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො.

367. අනුයොගවත්තගාථාසු කුසලෙන බුද්ධිමතාති සම්මාසම්බුද්ධෙන. කතන්ති නිබ්බත්තිතං, පකාසිතන්ති අත්ථො. තෙනෙවාතිආදීසු තෙනෙව කතාකතස්ස අජානනෙව පුබ්බාපරං අජානනස්ස, අඤ්ඤස්සපි හික්ඛුනො යං කතාකතං භොති, තම්පි න ජානාතීති අත්ථො. අත්තනො සදිසායාති යථාචුත්තෙහි දොසෙහි යුත්තතාය අත්තනා සදිසාය.

අනුවර්තකස්ස පටිපත්තිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

මහාසඬගාමං.

වොහරන්තෙන ජානිතබ්බාදිවණ්ණනා

368-374. මහාසඬගාමෙ පාළියං සඬගාමාවචරෙතාති අනුවර්තකං සන්ධාය වුත්තං. වත්ථුති මෙටුනාදිවිතික්කමො. නිදානන්ති වෙසාලිආදිපඤ්ඤත්තිට්ඨානං. පුග්ගලො අකාරකො ජානිතබ්බොති එත්ථ සඬසෙ වා ගණෙ වා පරිණායකභූතො පුග්ගලොති දට්ඨබ්බං.

375. විස්සට්ඨිසික්ඛාපදන්ති නිලාදිදසන්තං සුක්කානං මොචනවසෙන වුත්තං සුක්කවිස්සට්ඨිසික්ඛාපදං. තඤ්භි තෙලාදිමන්දවණ්ණානං නිලාදිපචුරවණ්ණානං වසෙන “වණ්ණාවණ්ණා” ති වුත්තං. පචුරත්ථෙ හි ඉධ අවණ්ණොති අ-කාරො.

379. යාව අකනිට්ඨබ්බුන්මානො ද්විධා භොන්තිති එත්ථ අවිහාදිසුද්ධාවාසිකා අඤ්ඤභූමිසු අරියා ධම්මවාදිපක්ඛං එව හජන්ති, ඉතරෙ දුට්ඨමිපිති දට්ඨබ්බං.

වොහරන්තෙන ජානිතබ්බාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

කටීනහෙදං

කටීනඅත්ථතාදිවණ්ණනා

404. කටීනෙ අනාගතවසෙනාති උදකාහරණාදිපයොගෙ උප්පන්නෙ පච්ඡා ධොවනාදිපුබ්බකරණස්ස උප්පත්තිතො තප්පයොගස්ස අනාගතවසෙනෙව අනන්තරපච්චයො. පච්චයත්තඤ්ඤවස්ස කාරියභූතස්ස යස්මා නිප්ඵාදෙනබ්බතං නිස්සාය පච්චයා පවත්තා, න විනා තෙන, තස්මා තෙන පරියායෙන වුත්තං, න සභාවතො සබ්බත්ථ. තෙනාහ “පයොගස්ස භි” තිආදි. තත්ථ පයොගස්ස සත්තවිධමිපි පුබ්බකරණං පච්චයො භොතිති සම්බන්ධො. කාරණමාහ “යස්මා” තිආදි. පුබ්බකරණස්සත්ථායාති පුබ්බකරණස්ස නිප්ඵාදනත්ථාය. පුරෙජාතපච්චයෙති පුරෙජාතපච්චයස්ස විසයෙ. එසාති පයොගො. ධොවනාදිධම්මෙසු එකමිපි අත්තනො පුරෙජාතපච්චයභූතං ධම්මං න ලහති, අත්තනො උප්පත්තිතො පුරෙජාතස්ස පුබ්බකරණස්ස අභාවාති අත්ථො. ලහතිති පච්ඡාජාතපච්චයං පුබ්බකරණං ලහති, පච්ඡාජාතපච්චයො භොතිති අත්ථො.

පාළියං පන්තරස ධම්මා සහජාතපච්චයෙන පච්චයොති එත්ථ පුබ්බකරණස්සාති වා පයොගස්සාති වා අඤ්ඤස්ස කස්සපි පච්චයුප්පන්තස්ස අපරාමට්ඨත්තා පන්තරස ධම්මා සයං අඤ්ඤමඤ්ඤසහජාතපච්චයෙන පච්චයොති එවමත්ථො ගහෙතබ්බො, තෙහි සහ උප්පජ්ජනකස්ස අඤ්ඤස්ස අභාවා. එවං උපරි සබ්බත්ථං. තෙනාහ “සහජාතපච්චයං පනා” තිආදි. මාතිකා ව පලිබොධා වාති එත්ථ ව-සද්දෙන පඤ්චානිසංසාති ගහිතානීති දට්ඨබ්බං. එවං මාතිකානඤ්ච පලිබොධානඤ්චාති එත්ථාපි. තෙහිපි අත්ථො අනන්තරමෙව මාතිකාදීහි සහ ජායන්ති. තෙනෙව “පන්තරස ධම්මා සහජාතපච්චයෙන පච්චයො” ති වුත්තා. ආසාති විවරාසා. වත්ථුති ආසාය නිමිත්තභූතං අනුප්පන්තවිවරං. “දස්සාම කර්ස්සාමා” ති හි දායකෙහි පටිඤ්ඤාතවිවරං නිස්සාය අනන්තරං උප්පජ්ජමානා විවරාසා අනන්තරපච්චයාදිභාවෙන වුත්තා. ආසානඤ්ච අනාසානඤ්චාති ලබ්භමානකවිවරෙ උප්පජ්ජනකවිවරාසානඤ්චෙව අලබ්භමානෙ විවරෙ උප්පජ්ජනකඅනාසානඤ්ච, ආසානං, තබ්බිගමානඤ්චාති අත්ථො. බණ්ණෙ බණ්ණෙ උප්පත්තිහෙදං සන්ධාය “ආසාන”න්ති බහුවචනං කතං, ආසාය, අනාසාය වාති අත්ථො. තෙනාහ “ආසා ව අනාසා වා” ති.

කථිතඅත්ථතාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පුබ්බකරණනිදානාදිවිභාගවණ්ණනා

406-7. ජ විවරානීති බොමාදිසු ඡසු අඤ්ඤතරං සන්ධාය වුත්තං. සබ්බසඬ්භාහිකවසෙන පන “විවරානී” ති බහුවචනං කතං. පාළියං පනෙත්ථ වත්ථු, ආසා ව අනාසා වාතිආදිසු අත්ථතෙ කථිතෙ ආනිසංසවසෙන උප්පජ්ජනකපච්චාසාවිවරං “වත්ථු” ති වුත්තං. කථිතවිවරං හෙතුපච්චය-සද්දෙහි වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං.

408. පච්චුද්ධාරො තීහි ධම්මෙහිතිආදි කථිතත්ථාරත්ථාය තිවිවරතො අඤ්ඤං වස්සිකසාට්ඨකාදිං පච්චුද්ධරිතුං, අධිට්ඨහිත්වා අත්ථරිතුඤ්ච න වට්ටතීති දස්සනත්ථං වුත්තං. “වච්චෙහදෙනා” ති එතෙන කෙවලං කායෙන කථිතත්ථාරො න රුහතීති දස්සෙති.

පුබ්බකරණනිදානාදිවිභාගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

කථිනාදිජාතිතබ්බවිභාගවණ්ණනා

412. යෙසු රූපාදිධම්මෙසුති “පුරිමවස්සංවුත්ථා හික්ඛු, පඤ්චහි අනුතො සඬ්ඝො, විවරමාසො, ධම්මෙන සමෙන සමුප්පන්තං විවර”න්ති එවමාදිසු

යෙසු රූපාරූපධම්මෙසු. සතීති සන්තෙසු. මිස්සිභාවොති සංසග්ගතා සමුහපඤ්ඤත්තිමත්තං. තෙනාහ “න පරමත්ථතො ඵකො ධම්මො අත්ථි” ති.

416. ඵකතො උප්පජ්ජන්ති කථිනුද්ධාරෙන සහ උප්පජ්ජමානාරහා භොන්තිති අත්ථො. කථිනත්ථාරතො හි පභුති සබ්බෙ කථිනුද්ධාරා තං තං කාරණන්තරමාගම්ම උප්පජ්ජන්ති, තස්මා සබ්බෙ ඵකුප්පාදා නාම ජාතා. තෙසු අන්තරුඛිභාරසහුඛිභාරා ද්වෙ ඵව තං විහාරං අනත්ථකථිනවිහාරසදිසං කරොන්තා සයං සකලෙන කථිනත්ථාරෙන සහ නිරුජ්ඣන්ති උද්ධාරභාවං පාපුණන්ති. අවසෙසා පන තං තං පාටිපුග්ගලිකමෙව කථිනත්ථාරං ද්වින්තං පලිබොධානං උපවිජින්දනවසෙන නිරොධෙන්තා සයං උද්ධාරභාවං පාපුණන්ති, න සකලං කථිනත්ථාරං. කථිනුද්ධාරානඤ්ච නිරොධො නාම තං තං කාරණමාගම්ම උද්ධාරභාවජපත්ති, ඵවඤ්ච උප්පත්ති නාම කථිනුද්ධාරො ඵව. තෙනාහ “සබ්බෙපි අත්ථාරෙන සද්ධිං ඵකතො උප්පජ්ජන්ති” තිආදි. තත්ථ පුරිමා ද්වෙති “ඵකුප්පාදා ඵකනිරොධා” ති පාළියං පයමං වුත්තා අන්තරුඛිභාරසහුඛිභාරා ද්වෙ. තෙසුති පක්කමනන්තිකාදිසු. උද්ධාරභාවං පත්තෙසුති උද්ධාරභාවජපත්තිසඛිබාතනිරොධං පත්තෙසුති අත්ථො. අත්ථාරො තිට්ඨතීති කතවිවරං ආදාය පක්කන්තාදිපුග්ගලං යපෙත්වා තදවසෙසානං පලිබොධසබ්භාවතො කථිනත්ථාරො තිට්ඨති.

කථිනාදිජානිතබ්බවිභාගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පඤ්ඤත්තිවග්ගවණ්ණනාන යො නිට්ඨිතො.

සඬගහවග්ගො

උපාලිපඤ්චකං.

නප්පට්ඨපස්සම්භනවග්ගවණ්ණනා

421. සමග්ගෙහි කරණියානීති විවාදාධිකරණෙහි පුබ්බෙ අසමග්ගා හුත්වා පච්ඡා සාමග්ගිං උපගතෙහි කත්තබ්බානි. කිං පන අසඤ්ඤතමිස්සපරිසාය සද්ධිං ලජ්ජිතො සාමග්ගිං කරොන්තිති ආහ “උපොසථපචාරණාදිසු හි” තිආදි. තත්ථ ධීතාසුති උපොසථපචාරණාසු අප්පවත්තිසු. උපත්ථම්භො න දාතබ්බොති උපරූපරි අප්පවත්තනත්ථාය මයම්පි උපොසථං න කරිස්සාමාතිආදිනා කලහස්ස උපත්ථම්භො න දාතබ්බො, ධම්මෙන විනයෙන සාමග්ගිං කත්වා සමග්ගෙහෙව අසඤ්ඤතා හික්ඛු විනෙතබ්බාති අධිප්පායො. තෙනාහ “සවෙ සඬසො අව්වයං දෙසාපෙත්වා” තිආදි.

භික්ඛුනෝ නක්ඛමතීති කෙසුචි පුග්ගලෙසු අප්පමත්තකදොසදස්සනෙන න රුච්චති. දිට්ඨාචිකම්මමපි කත්වාති “න මෙනං ඛමතී” ති සභාගස්ස භික්ඛුනෝ අත්තනෝ දිට්ඨිං ආචිකත්වා. උපෙනඛ්ඛාති සාසනභානියා අභාවා සාමග්ගිං අකොපෙත්වා කායසාමග්ගී දාතඛ්ඛා, ඊදිසෙ යානෙ අලජ්ජිපරිභොගො ආපත්තිකරො න භොති, වට්ටතියෙව. යෙ පන සාසනවිනාසාය පටිපන්නා, තෙහි සහ න වත්තති, ආපත්ති එව භොති සාසනවිනාසො ව. තෙනාහ “යනු පන උද්ධමම”න්තිආදි. “දිට්ඨාචිකම්මං න වට්ටති” ති ඉමිනා දිට්ඨියා ආචිකතායපි ආපත්තිං දස්සෙති.

422. කණ්භවාචොති රාගදොසාදීහි කිලිට්ඨවචනෝ. අනත්ථකචචනස්ස දීපනං පකාසනං අස්සාති අනත්ථකදීපනෝ. මානං නිස්සායාති විනිච්ඡයකරණං තව භාරොති සඬිසෙන භාරෙ අකතෙපි “අභමෙවෙත්ථ චොහරිතුං අරහරුපො” ති මානං නිස්සාය. යථාදිට්ඨියාති අනුරුපලද්ධියා. යස්ස හි අත්ථස්ස යාදිසී දිට්ඨි අනුරුපා, තං ගහෙත්වා න ඛ්‍යාකතාති අත්ථො. අස්ස අත්තනොති අධම්මාදිඅත්ථං සන්ධාය වදති, න පුග්ගලං, අස්ස අධම්මාදිඅත්ථසඬ්ඛාතස්ස අත්තනෝ සරුපස්ස යා අනුරුපා දිට්ඨිති අත්ථො. ලද්ධිං නික්ඛිපිත්වාති අනුරුපලද්ධිං ඡඩ්ඛෙත්වා, අග්ගහෙත්වාති අත්ථො. තෙනාහ “අධම්මාදීසු ධම්මාදිලද්ධිකො හුත්වා” ති. අථ වා අත්තනෝ ලද්ධිං නිගුහිත්වා පුග්ගලානුගුණං තථා ඛ්‍යාකරොත්තො න යථාදිට්ඨියා ඛ්‍යාකතා නාම. ඉමස්මිං පක්ඛෙ අධම්මාදීසු ධම්මාදිලද්ධිකො හුත්වාති එත්ථ අධම්මාදීසු ධම්මාදිලද්ධිකො විය හුත්වාති අත්ථො ගහෙතඛ්ඛො.

නප්පට්ඨපස්සම්භනවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

වොහාරවග්ගාදිවණ්ණනා

424. කම්මඤ්ඤත්තීති කම්මභූතා ඤ්ඤත්ති. අනුස්සාවනනිරපෙක්ඛා ඤ්ඤත්තිකම්මභූතා ඤ්ඤත්තිති අත්ථො. කම්මපාදඤ්ඤත්ති නාම ඤ්ඤත්තිදුතියකම්මාදීසු අනුස්සාවනකම්මස්ස පාදභූතා අධිට්ඨානභූතා ඤ්ඤත්ති. නවසු යානෙසුති ඔසාරණාදීසු නවසු යානෙසු. ද්වීසු යානෙසුති ඤ්ඤත්තිදුතියඤ්ඤත්තිවතුත්ථකම්මෙසු.

සුත්තානුලොමන්ති උභතොවිහඬිගෙ සුත්තානුලොමභූතෙ මහාපදෙසෙ සන්ධාය වුත්තං. විනයානුලොමන්ති ඛන්ධකපරිවාරානුලොමභූතෙ මහාපදෙසෙ. සුත්තන්තිකෙ චත්තාරො මහාපදෙසෙති සුත්තාහිධම්මපිටකෙසු අනුඤ්ඤාතපටික්ඛිත්තසුත්තානුලොමවසෙන නයතො ගහෙතඛ්ඛො චත්තාරො අත්ථො.

425. දිට්ඨිනං ආවිකම්මානීති ආපත්තිලද්ධිනං පකාසනානි, ආපත්තිදෙසනාකම්මානීති අත්ථො.

යථා චතුහි පඤ්චහි දිට්ඨි ආවිකතා හොතීති යථා ආවිකතෙ චතුහි පඤ්චහි එකිභූතෙහි එකස්ස පුග්ගලස්ස සන්තිකෙ ආපත්ති දෙසිතා නාම හොති, එවං දෙසෙතීති අත්ථො. එවං දෙසෙන්නො ච අත්තනා සද්ධිං තයො වා චත්තාරො වා හික්ඛු ගහෙත්වා එකස්ස සන්තිකෙ දෙසෙති. එවං දෙසෙතුං න වට්ටති. දෙසිතා ච ආපත්ති න වුට්ඨාති, දෙසනාපච්චයා දුක්කටඤ්ච හොති. ද්විත්තං තිණ්ණං පන එකතො දෙසෙතුං වට්ටති.

444. අදස්සනෙනානි ඉමස්ස අකප්පියං පරිවජ්ජෙන්තානං විනයධරානං පටිපත්තියා අදස්සනෙන, තෙසං දිට්ඨානුගතිං අනාපජ්ජනෙනාතිපි අත්ථො ගහෙතඛිබ්බො. අකප්පියෙ කප්පියසඅඤ්ඤායාති රජතාදිඅකප්පියෙ තිපුආදිසඤ්ඤිතාය. පුච්ඡිත්වා වා අඤ්ඤෙසං වා වුච්චමානං අසුණන්තො ආපජ්ජතීති එත්ථ පුච්ඡිත්වා අසුණන්තො වා පුච්ඡියමානං අසුණන්තො වාති පච්චෙකං යොජෙතඛිබ්බං. එකරත්තාතික්කමාදිවසෙනානි අධිට්ඨිතවීරෙන විජ්ජෙසිත්වා එකරත්තාතික්කමෙන පාවිත්තියං ආපජ්ජති. ආදි-සද්දෙන ඡරත්තාතික්කමාදීනං සඬගහො.

450. අනත්ථං කලියාසනන්ති අනත්ථාවහං කොධවචනං ආරොපෙන්තො දොසං ආරොපෙන්තො උපද්දවාය පරිසක්කතීති අත්ථො.

454. වොහාරනිරුත්තියන්ති තස්ස තස්ස අත්ථස්ස වාචකසද්දෙ පහෙදගතඤ්ඤාණප්පත්තො න හොතීති අත්ථො.

455. පරිමණ්ඩලඛ්‍යඤ්ජනාරොපනෙ කුසලො න හොතීති පරිමණ්ඩලෙන පදඛ්‍යඤ්ජනෙන වත්ථුං, පරෙහි වුත්තං ජානිතුඤ්ච අසමත්ථොති අත්ථො.

458. අනුස්සාවනෙනානි අනු අනු කථනෙන. තෙනාහ “නනු තුම්භෙ” තිආදි, යං අවොචුම්භ, ස්වායං පකාසිතොති සම්බන්ධො. තත්ථ යන්ති ඉදං යස්මා වචනාපෙක්ඛං න හොති, වචනත්ථාපෙක්ඛමෙව, තස්මා තෙන වචනෙන නානාකරණාභාවං පකාසයිස්සාමාති යමත්ථං අවොචුම්භාති අත්ථො ගහෙතඛිබ්බො. තෙනෙව “ස්වාය”න්ති පුල්ලිඬගවසෙන පටිනිද්දෙසො කතො, තස්ස සො අයං නානාකරණාභාවොති අත්ථො.

467. මඤ්චපදාදීසුපි නළාටං පටිහඤ්ඤායාති අන්ධකාරෙ වම්මබණ්ඩං පඤ්ඤාපෙත්වා වන්දිතුං ඔනමන්තස්ස නළාටං වා අක්ඛි වා මඤ්චාදීසු පටිහඤ්ඤති. එතෙන වන්දනොපි ආපත්තිඅභාවං වත්වා වන්දනාය සබ්බථා පටික්ඛෙපාභාවඤ්ච දීපෙති. එවං සබ්බත්ථ සුත්තන්තරෙහි අප්පටික්ඛිත්තෙසු. නග්ගාදීසු පන වන්දිතුං න වට්ටතිති. එකතො ආවට්ටොති එකස්මිං දොසාගතිපක්ඛෙ පරිවත්තො පට්ටියොති අත්ථො. තෙනාහ “සපත්තපක්ඛෙ යීතො”ති. වන්දියමානොති ඔනමිත්වා වන්දියමානො. වන්දිතබ්බෙසු උද්දෙසාවරියො, නිස්සයාවරියො ච යස්මා නවකාපි හොන්ති, තස්මා තෙ වුඩ්ඨා එව වන්දියාති වෙදිතබ්බා.

470. පුබ්බෙ වුත්තමෙවාති සහසෙය්‍යාදිපණ්ණත්තිවජ්ජං. ඉතරන්ති සචිත්තකං.

වොහාරවග්ගාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අපරදුතියගාථාසඬගණ්ණකං

කායිකාදිආපත්තිවණ්ණනා

474. “කති ආපත්තියො” තිආදිනා උපාලිත්ථෙරෙන විනයස්ස පාටවත්ථං සයමෙව පුච්ඡිත්වා විස්සජ්ජනං කතං. භික්ඛුනීනංයෙව...පෙ....අට්ඨවත්ථුකා නාමාති භික්ඛුනීනං පඤ්ඤත්තා එකා එව ආපත්ති අට්ඨවත්ථුකා නාමාති අත්ථො.

475. කම්මඤ්ච කම්මපාදකා වාති එත්ථ යස්මා ඤත්තිකම්මෙසු ඤත්ති සයමෙව කම්මං හොති, ඤත්තිදුතියඤත්තිවතුත්ථෙසු කම්මෙසු අනුස්සාවනසඬාතස්ස කම්මස්ස ඤත්තිපාදකභාවෙන තිට්ඨති, තස්මා ඉමානි ද්වෙ “ඤත්තිකිව්වානී” ති වුත්තාති.

පාචිත්තියෙන සද්ධිං දුක්කටා කතාති දසසුපි සික්ඛාපදෙසු එකතොඋපසම්පන්නාය වසෙන වුත්තදුක්කටං සන්ධාය වුත්තං. පට්ඨසික්ඛාපදම්භීති භික්ඛුනොවාදවග්ගස්ස පට්ඨසික්ඛාපදවිභවිගෙ (පාවි. 144 ආදයො). අධම්මකම්මෙති භික්ඛුනොවාදකසම්මුතිකම්මෙ අධම්මකම්මෙ ජාතෙ ආපජ්ජිතබ්බා ද්වෙ ආපත්තිනවකා, ධම්මකම්මෙ ද්වෙ ආපත්තිනවකාති වත්තාරො නවකා වුත්තා. ආමකධඤ්ඤං විඤ්ඤාපෙත්වා භුඤ්ජන්තියා විඤ්ඤාපනාදිපුබ්බපයොගෙ දුක්කටං, අජ්ඣොභාරෙ පාචිත්තියං. පාචිත්තියෙන සද්ධිං දුක්කටා කතායෙවාති වුත්තං.

විජහන්ති තිට්ඨතීතිආදීසු යදා භික්ඛුනියා එකෙන පාදෙන හත්ථපාසං විජහිත්වා යත්වා කිඤ්චි කම්මං කත්වා තතො අපරෙන පාදෙන විජහිත්වා යාතුකාමතා උප්පජ්ජති, තදා සා යථාක්කමං “විජහන්ති තිට්ඨති, විජහිත්වා තිට්ඨති” ති ඉමං වොහාරං ලභති. අඤ්ඤා භික්ඛා ගාමුප්පාරමොක්කන්තියා විසෙසො න සියා හත්ථපාසවිජහනස්සාපි ගමනත්තා. නිසීදති වා නිපජ්ජති වානි එත්ථාපි යථාචුත්තාධිප්පායෙන අද්ධාසනෙන හත්ථපාසං විජහන්ති නිසීදති, සකලෙන වා ආසනෙන විජහිත්වා නිසීදති, අද්ධසරීරෙන විජහන්ති නිපජ්ජති, සකලෙන සරීරෙන විජහිත්වා නිපජ්ජතීති යොජෙතබ්බං.

කායිකාදිආපත්තිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පාවිත්තියවණ්ණනා

476. සබ්බානි නානාවත්ථුකානීති සජ්ජිතවනීතාදීනං පඤ්චන්තං වත්ථුනං හෙදෙන පාවිත්තියානි පඤ්ච නානාවත්ථුකානි. එස නයො පණ්ණිනභොජනවිසයෙ නව පාවිත්තියානීතිආදීසුපි. එතෙන හෙසජ්ජපණ්ණිනභොජනසික්ඛාපදානි එකෙකසික්ඛාපදවසෙන පඤ්ඤත්තානිපි වත්ථුහෙදෙන පච්චෙකං පඤ්චසික්ඛාපදනවසික්ඛාපදසදිසානි භික්ඛුනීනං පාටිදෙසනීයාපත්තියො වියානි දස්සෙති. තෙනෙව “නානාවත්ථුකානී” ති චුත්තං. සජ්ජිං එව පටිග්ගහෙත්වා අනෙකභාජනෙසු ය්පෙත්වා සත්තාහං අතික්කාමෙන්තස්ස භාජනගණනය සම්භවත්තියො බහුකාපි ආපත්තියො එකවත්ථුකා එව භොන්ති, එවං සජ්ජිභොජනමෙව බහුසු යානෙසු විඤ්ඤාපෙත්වා එකතො වා විසුං විසුමෙව වා භුඤ්ජන්තස්ස ආපත්තියො එකවත්ථුකා එවානි දට්ඨබ්බා.

පාළියං එකවාචාය දෙසෙය්‍ය, චුත්තා ආදිච්චබන්ධුනානි එත්ථ “දෙසෙය්‍යානි චුත්තා” ති ඉති-සද්දං අජ්ඣාහරිත්වා යොජෙතබ්බං. එවං සෙසෙසුපි.

හෙදානුවත්තකානන්ති එත්ථ ආදි-සද්දො ලුත්තනිද්දිට්ඨො. යාවතතියකා ව සබ්බෙ උහතොවිහඬිගෙ ආගතා, සඬ්ඝාදිසෙසසාමඤ්ඤෙන එකං, පාවිත්තියසාමඤ්ඤෙන ව එකං කත්වා “යාවතතියකෙ තිස්සො” ති චුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. එත්ථ ව ඤත්තියා දුක්කට්ඨං, ද්විති කම්මවාචාහි ථුල්ලච්චයාපි සන්ති එව. තානි මාතිකාය න ආගතානි. මාතිකාගතවසෙන හෙත්ථ “තිස්සො” ති චුත්තං.

සඬ්ඝාදීහීති සඬ්ඝගණපුග්ගලෙහි කාරණභූතෙහි. අබ්භුණ්හසීලොති පරිසුද්ධභාවූපගමනෙන අභිනවුප්පන්තසීලො. අභිනවුප්පන්තඤ්චි

“අබ්භුණ්හ”න්ති වුවවති, පරිසුද්ධසීලොති අත්ථො. තෙනාහ
“පාකතිකො”ති.

“කොසම්බකක්ඛන්ධකෙ වුත්තානිසංසෙ”ති ඉදං
කොසම්බකක්ඛන්ධකෙ “සථෙ මං ඉමෙ භික්ඛු ආපත්තියා අදස්සනෙ
උක්ඛිපිස්සන්ති, න මයා සද්ධිං උපොසථං කරිස්සන්ති”තිආදිනා ආපත්තියා
අදස්සනෙ ආදීනවං දස්සෙත්වා පරෙසම්පි සද්ධාය
ආපත්තිදෙසනාවිධානමුඛෙන සාමත්ථියතො පකාසිතො. එකතො
උපොසථකරණ, පවාරණාකරණ, සඬ්ඝකම්මකරණ, ආසනෙනිසීදන,
යාගුපානෙනිසීදන, හත්තග්ගෙනිසීදන, එකච්ඡන්තෙසයන,
යථාවුඬ්ඬිඅභිවාදනාදිකරණසඬ්ඛාතෙ අට්ඨානිසංසෙ සන්ධාය වුත්තං.

චතුත්තන්ති විනයපිටකෙ ආගතානං වසෙන වුත්තං. කතමා පන සාති සා
චතුඛිබ්බා අව්චයදෙසනා කතමාති අත්ථො. අභිමාරානන්ති මාරණත්ථාය
පයොජිතධනුග්ගහානං. උපට්ඨාසිකායාති සහසෙයාසික්ඛාපදවත්ථුස්මි.
ආගතාය.

අට්ඨන්තං භික්ඛුනීනන්ති ථෙරාසනතො පට්ඨාය අට්ඨහි භික්ඛුනීහි
ඉතරාය ආගතාය වුඬ්ඬාය භික්ඛුනියා ආසනං දාතඛිබ්බං. අට්ඨන්තං පන
භික්ඛුනීනං නවකාය ආගතාය අදාතුම්පි වට්ටති. තාය පන සඬ්ඝනවකාසනෙ
ලද්ධොකාසෙ නිසීදිතඛිබ්බං. අථ වා අට්ඨන්තං වුඬ්ඬානං භික්ඛුනීනං ඉතරාය
නවකතරාය ආසනං දාතඛිබ්බං. කම්මානි නවාති ඔසාරණාදීනි නව එව.

පාවිත්තියවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අවන්දනීයපුග්ගලාදිවණ්ණනා

477. දස ජනාති “දස ඉමෙ, භික්ඛවෙ, අවන්දියා”තිආදිනා (පරි. 330)
වුත්තා නවකඅනුපසම්පන්නනානාසංවාසකමාතුගාමපණ්ඩකා පඤ්ච,
පාරිවාසිකාදයො ව පඤ්චාති දස ජනා.

ද්වාදස කම්මදොසාති දොසයුත්තකම්මානි ද්වාදසාති අත්ථො.
කම්මසම්පත්තියොති සම්පන්නකම්මානි, විසුද්ධකම්මානීති අත්ථො.
එතදෙවාති ධම්මෙන සමග්ගමෙව.

අනන්තං නිබ්බානං අජිනි ජිනිත්වා පටිලහතීති අනන්තජිනොති ආහ
“පරියන්ත” ඉච්චාදි. ස්වෙවාති සො එව හගවා.

“විනයං පටිජානන්තස්ස, විනයානි සුඤ්ඤාම තෙ” තිආදිනා උපාලිත්ථෙරෙරතෙව එකං විනයධරං සම්මුඛෙ ධීතං පුච්ඡන්තෙන විය පුච්ඡිත්වා තෙන විස්සජ්ජිතං විය විස්සජ්ජනං කතං. තත්ථ විනයං පටිජානන්තස්සාති විනයං ජානාමිති පටිජානන්තස්ස. විනයානීති විනයෙ තයා වුවිච්චානෙ සුඤ්ඤාම.

478. පාළියං පාරාජිකාතිආදි උභතොවිහඬිගෙසු ආගතෙසු අග්ගහිතග්ගහණවසෙන වුත්තං.

අවන්දනීයපුග්ගලාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සෙදමොවනගාථා

අවිජ්ජවාසපඤ්ඤාවණ්ණනා

479. සෙදමොවනගාථාසු අකප්පියසම්භොගොති අනුපසම්පන්නෙහි සද්ධිං කාතුං පටික්ඛිත්තො උපොසථාදිසංවාසො එව වුත්තො. පඤ්ඤා මෙසාති එත්ථ ම-කාරො පදසන්ධිකරො. එසාති ච ලිඬිගවිපල්ලාසවසෙන වුත්තං, පඤ්ඤො එසොති අත්ථො. පඤ්ඤ-සද්දො වා ද්විලිඬිගො දට්ඨබ්බො. තෙනාහ “එසා පඤ්ඤා” තිආදි.

ගරුහණ්ඩං සන්ධායාති ගරුහණ්ඩෙන ගරුහණ්ඩපරිවත්තනං සන්ධාය. දසාති දස අවන්දියපුග්ගලෙ. එකාදසෙති අහබ්බපුග්ගලෙ. සික්ඛාය අසාධාරණොති බුරහණ්ඩං ධාරෙතුං අනුඤ්ඤාතසික්ඛාපදෙන භික්ඛුහි අසාධාරණසික්ඛාපදොති අත්ථො.

උබ්භක්ඛකෙ න වදාමිති අක්ඛතො උද්ධං සීසෙ ධීතමුඛමග්ගෙපි පාරාජිකං සන්ධාය න වදාමි. අධොනාහිත්ති නාහිතො හෙට්ඨා ධීතවච්චපස්සාවමග්ගෙපි විවජ්ජිය අඤ්ඤස්මිං සරිරජ්ජදෙසෙ මෙටුනධම්මපච්චයා කථං පාරාජිකො සියාති අත්ථො.

ජෙජ්ජවත්ථුත්ති පාරාජිකං.

අවිජ්ජවාසපඤ්ඤාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පාරාජිකාදිපඤ්ඤාවණ්ණනා

480. දුස්සකුට්ඨාදිනීති ආදි-සද්දෙන අවිජ්ජනරතිපුපට්ඨාදිහි, තිණපණ්ණාදිහි ච පටිච්ඡන්තකුටියො සඬිගණ්භාති. තාදිසාය හි කුටියා බහි යත්වා අත්තො ධීතාය ඉත්ථියා මග්ගෙ දුස්සාදිනා සන්ථතං කත්වා

පවෙසෙන්නොපි පාරාජිකො සියා. ලිඛිතපරිවත්තං සන්ධාය වුත්තාති ලිඛිතෙ පරිවත්තෙ පටිග්ගහණස්ස විජහනතො පුන අප්පටිග්ගහෙත්වා පරිභුඤ්ජනාපත්තිං සන්ධාය වුත්තං.

පාළියං භික්ඛු සියා වීසනියා සමාගතාති වීසනියා සඛ්ඛාතාය භික්ඛු සමාගතා, එතෙන සබ්බකම්මාරහතං සඛ්ඛස්ස දස්සෙති.

නිවත්ථොති ගාථාය අන්තරවාසකෙන නිවත්ථො උත්තරාසඛිගෙන දිගුණං කත්වා පාරුතසඛිසාටියො. ඉති තාති තිණ්ඨි වීචරාති කායෙ ගතානෙව භික්ඛුනියා බිත්ථුමත්තං කාළකං උදකෙන ධොවිතමත්තෙ නිස්සග්ගියාති හොන්තිති අත්ථො.

ඉත්ථිං භනෙති ගාථාය න මාතුභූතං ඉත්ථිං භනෙය්‍ය, න පිතුභූතං පුරිසං භනෙය්‍ය. අනරියන්ති තඤ්ච අනරහන්තමෙව භනෙය්‍ය, එතෙන අරහන්තසාතකොපි න හොන්ති දස්සෙති. අනන්තරං ඵුසෙති ආනන්තරියං ඵුසන්ති අත්ථො.

481. සුප්පතිට්ඨිත-නිශ්‍රොධසදිසන්ති යොජනවිත්ථතං රුක්ඛං සන්ධාය වුත්තං.

සත්තරසකෙසුති භික්ඛුනීනං පඤ්ඤත්තසත්තරසසඛිසාදිසෙසෙසු.

පාරාජිකාදිපඤ්භාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පඤ්චවග්ගො

කම්මවග්ගවණ්ණනා

483. කම්මවග්ගෙ යපිතඋපොසථපචාරණානං කත්තිකමාසෙ සාමග්ගියා කතාය සාමග්ගීපචාරණං මුඤ්චිත්වා උපොසථං කාතුං න වට්ටන්ති ආහ “යථෙත්වා කත්තිකමාස”න්ති. සවෙ පන තෙසං නානාසීමාසු මහාපචාරණාය විසුං පචාරිතානං කත්තිකමාසබ්හන්තරෙ සාමග්ගී හොති, සාමග්ගීඋපොසථො එව තෙහි කත්තබ්බො, න පචාරණා. එකස්මිං වස්සෙ කතපචාරණානං පුන පචාරණාය අවිහිතත්තා. සාමග්ගීදිවසොති අනුපොසථදිවසෙ සාමග්ගීකරණං සන්ධාය වුත්තං. සවෙ පන වාතුද්දසියං, පන්තරසියං වා සඛිසො සාමග්ගීං කරොති, තදා සාමග්ගීඋපොසථදිවසො න හොති, වාතුද්දසිපන්තරසිඋපොසථොව හොති. උපරි පචාරණායපි එසෙව නයො.

පව්වුක්කඩිසීත්වා යපිතදිවසොති භණ්ඩනකාරකෙහි උපද්දුතා වා කෙනවිදෙව කරණියෙන පවාරණාසඩගහං වා කත්වා යපිතො කාළපක්ඛවාතුද්දසිදිවසොව. ද්වෙ ව පුණ්ණමාසියොති පුබ්බ-කත්තිකපුණ්ණමා, පච්ඡිමකත්තිකපුණ්ණමා වාති ද්වෙ පුණ්ණමාසියො. එවං චතුබ්බිධමිති පුණ්ණමාසිද්වයෙන සද්ධිං සාමග්ගීපවාරණං, වාතුද්දසිපවාරණඤ්ච සම්පිණ්ඩෙත්වා වුත්තං. ඉදඤ්ච පකතිවාරිත්තවසෙන වුත්තං. තථාරූපපච්චයෙ පන සති උභින්නං පුණ්ණමාසීනං පුරිමා ද්වෙ වාතුද්දසියොපි කාළපක්ඛවාතුද්දසියා අනන්තරා පන්නරසිපිති ඉමෙපි තයො දිවසා පවාරණාදිවසා එවාති ඉමං සත්තවිධමිපි පවාරණාදිවසං යපෙත්වා අඤ්ඤස්මිං දිවසෙ පවාරෙතුං න වට්ටති.

484. අනුස්සාවනකම්මං කත්වාති පයමං අනුස්සාවනං සාවෙත්වා “එසා ඤත්ති”ති අනුස්සාවනානන්තරමෙව සකලං ඤත්තිං වත්වා, පරියොසානෙ “එසා ඤත්ති”ති වත්වාති අධිප්පායො.

485. ය්වායන්ති බ්බාඤ්ජනප්පහෙදො අධිප්පෙතො. දසධා බ්බාඤ්ජනබුද්ධියා පහෙදොති එත්ථ දසධා දසවිධෙන බ්බාඤ්ජනානං පහෙදොති යොජෙතබ්බං. කෙනායං පහෙදොති ආහ “බ්බාඤ්ජනබුද්ධියා”ති. යථාධිප්පෙතත්ථබ්බාඤ්ජනතො බ්බාඤ්ජනසඩ්ධානානං අක්ඛරානං ජනිකා බුද්ධි බ්බාඤ්ජනබුද්ධි, තාය බ්බාඤ්ජනබුද්ධියා, අක්ඛරසමුට්ඨාපකච්ඡිත්තහෙදෙනෙවාති අත්ථො. යං වා සංයොගපරං කත්වා වුච්චති, ඉදමිපි ගරුකත්ති යොජනා.

තත්ථ ආයස්මතොතිආදීසු යාති අනන්තරිතාති ස-කාරම-කාරාදිබ්බාඤ්ජනාති “සංයොගො”ති වුච්චන්ති, සො සංයොගො පරො යස්ස අ-කාරාදිනො, සො සංයොගපරො නාම. රස්සන්ති අකාරාදිබ්බාඤ්ජනරහිතං සරං. අසංයොගපරන්ති “යස්ස නක්ඛමති”තිආදීසු ය-කාර න-කාරාදිබ්බාඤ්ජනසහිතසරං සන්ධාය වුත්තං. ත-කාරස්ස ථ-කාරං අකත්වා වග්ගන්තරෙ සිථිලමෙව කත්වා “සුණාපු මෙ”තිආදිං වදන්තොපි දුරුත්තං කරොතියෙව යපෙත්වා අනුරූපං ආදෙසං. යඤ්චි “සච්චිකත්ථපරමත්ථෙතා”ති වත්තබ්බෙ “සච්චිකට්ඨපරමට්ඨෙතා”ති ව “අත්ථකථා”ති වත්තබ්බෙ “අට්ඨකථා”ති ව තත්ථ තත්ථ වුච්චති, තාදිසං පාළිඅට්ඨකථාසු දිට්ඨපයොගං, තදනුරූපඤ්ච වත්තුං වට්ටති, තතො අඤ්ඤං න වට්ටති. තෙනාහ “අනුක්කමාගතං පවෙණිං අවිනාසෙන්නෙනා”තිආදි.

දීඝෙ වත්තබ්බෙ රස්සන්තිආදීසු “භික්ඛුන”න්ති වත්තබ්බෙ “භික්ඛුන”න්ති වා “බහුසු”ති වත්තබ්බෙ “බහුසු”ති වා “නක්ඛමති”ති වත්තබ්බෙ “න බමති”ති වා “උපසම්පදාපෙක්ඛො”ති වත්තබ්බෙ “උපසම්පදාපෙක්ඛො”ති වා එවං අනුරූපට්ඨානෙන සු ඵල දීඝරස්සාදි රස්සදීඝාදිවසෙන පරිවත්තෙන චට්ටති, න පන “නාගො”ති වත්තබ්බෙ “නාගො”ති වා “සඬිසො”ති වත්තබ්බෙ “සඬිසො”ති වා “තිස්සො”ති වත්තබ්බෙ “තිස්සො”ති වා “යාවතී”ති වත්තබ්බෙ “යාවතී”ති වා එවං අනුරූපට්ඨානෙන වත්තුං. සම්බන්ධං, පන වචන්ටානඤ්ච සබ්බථාපි චට්ටතීති ගහෙතබ්බං.

486. සෙසසීමාසුපිති අතිමහතිආදීසු දසසුපි.

488. චතුර්වග්ගකරණෙති චතුර්වග්ගෙන සඬිසෙන කත්තබ්බෙ. අනිස්සාරිකාති උපොසථට්ඨපනාදිනා වා ලද්ධිනානාසංවාසකභාවෙන වා න බහිකතා. අට්ඨකථායඤ්චි “අපකතත්තස්සාති උක්ඛිත්තකස්ස වා, යස්ස වා උපොසථපවාරණා යපිතා භොන්ති”ති (පරි. අට්ඨ. 425) චුත්තත්තා යපිතඋපොසථපවාරණො භික්ඛු අපකතත්තො එවාති ගහෙතබ්බං. පරිසුද්ධසීලාති පාරාජිකං අනාපන්නා අධිජ්ජෙතා. පරිවාසාදිකම්මෙසු පන ගරුකට්ඨාපි අපකතත්තා එවාති ගහෙතබ්බං. අවසෙසා...පෙ.... ඡන්දාරභාව භොන්තීති සඬිසතො හත්ථපාසං විජහිත්වා යීතෙ සන්ධාය චුත්තං. අවිජහිත්වා යීතා පන ඡන්දාරභා න භොන්ති, තෙපි චතුර්වග්ගාදිතො අධිකා හත්ථපාසං විජහිත්වා ඡන්දාරභා භොන්ති. තස්මා සඬිසතො හත්ථපාසං විජහිත්වා යීතෙනෙව ඡන්දො වා පාරිසුද්ධි වා දාතබ්බා.

කම්මවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අපලොකනකම්මකථාවණ්ණනා

496. එතරහි සවෙපි සාමණෙරොතිආදීසු බුද්ධාදීනං අවණ්ණභාසනම්පි අකජ්ජියාදිං කජ්ජියාදිභාවෙන දීපනම්පි දිට්ඨිවිපත්තියඤ්ඤෙව පවිසති. තෙනෙව චක්ඛති “තං ලද්ධිං නිස්සජ්ජාපෙතබ්බො”ති. භික්ඛුනම්පි එසෙව නයො. මිච්ඡාදිට්ඨිකොති බුද්ධවචනාධිජ්ජායං විපරිතතො ගණ්හන්තො, සො එව අන්තග්ගාහිකාය දිට්ඨියා සමන්තාගතොති ච චුත්තො. කෙචි පන “සස්සතුච්ඡෙදානං අඤ්ඤතරදිට්ඨියා සමන්තාගතො”ති වදන්ති, තං න යුත්තං, සස්සතුච්ඡෙදග්ගාහස්ස සාමණෙරානං ලිඬිගනාසනාය

කාරණත්තෙන හෙට්ඨා අට්ඨකථායමෙව (මහාව. අට්ඨ. 108) වුත්තත්තා, ඉධ ව දණ්ඩකම්මනාසනාය එව අධිජ්ජෙතත්තා.

තස්සාපි දාතබ්බොති විජ්ජමානං මුඛරාදිභාවං නිස්සාය අප්පට්ඨුච්ඡිත්ථාපි පටිඤ්ඤං අග්ගහෙත්ථාපි ආපත්තිං අනාරොපෙත්ථාපි දෙසිතායපි ආපත්තියා බුංසනාදිතො අනොරමන්තස්ස දාතබ්බොව. ඔරමන්තස්ස පන බ්මාපෙත්තස්ස න දාතබ්බො.

බ්‍රහ්මදණ්ඩස්ස දානන්ති ඛරදණ්ඩස්ස උක්කට්ඨදණ්ඩස්ස දානං. තජ්ජනියාදිකම්මෙ හි කතෙ ඔවාදානුසාසනිජ්ජදානපටික්ඛෙපො නත්ථි. දින්නබ්‍රහ්මදණ්ඩෙ පන තස්මිං සද්ධිං තජ්ජනියාදිකම්මකතෙහි පටික්ඛිත්තම්පි කාතුං න වට්ටති, “නෙව චත්තබ්බො” තිආදිනා ආලාපසල්ලාපාදිමත්තස්සාපි නකාරෙන පටික්ඛිත්තත්තා. තඤ්චි දිස්වා හික්ඛු ගීවං පරිවත්තෙත්ථා ඔලොකනමත්තම්පි න කරොන්ති, එවං විචජ්ජෙතබ්බං නිම්මදනකරණත්ථමෙව තස්ස දණ්ඩස්ස අනුඤ්ඤාතත්තා. තෙනෙව ඡන්තත්ථෙරොපි උක්ඛෙපනියාදිකම්මකතොපි අභායිත්ථා බ්‍රහ්මදණ්ඩෙ දින්නෙ “සඬ්ඝෙනාහං සබ්බථා විචජ්ජිතො” ති මුච්ඡිතො පපති. යො පන බ්‍රහ්මදණ්ඩකතෙන සද්ධිං ඤාත්ථා සංසට්ඨො අවිචජ්ජෙත්ථා විහරති, තස්ස දුක්කට්ඨමොති ගහෙතබ්බං අඤ්ඤාතා බ්‍රහ්මදණ්ඩවිධානස්ස නිරත්ථකතාපසඬ්ගතො. තෙනාති බ්‍රහ්මදණ්ඩකතෙන. යථා තජ්ජනියාදිකම්මකතෙහි, එවමෙව තතො අධිකම්පි සඬ්ඝංආරාධෙත්තෙන සම්මාවත්තිතබ්බං. තඤ්ච “සොරතො නිවාතවුත්ති” තිආදිනා සරුපතො දස්සිතමෙව. තෙනාහ “සම්මාවත්තිත්ථා බ්මාපෙත්තස්ස බ්‍රහ්මදණ්ඩො පටිජ්ජස්සම්හෙතබ්බො” ති.

යං තං භගවතා අවන්දියකම්මං අනුඤ්ඤාතන්ති සම්බන්ධො. “තස්ස හික්ඛුනො දණ්ඩකම්මං කාතු”න්ති සාමඤ්ඤතො අනුඤ්ඤාතජ්ජකාරං දස්සෙත්ථා පුන විසෙසතො අනුඤ්ඤාතජ්ජකාරං දස්සෙතුං “අථ බො” තිආදිපාළි උද්ධටාති වෙදිතබ්බං. ඉමස්ස අපලොකනකම්මස්ස යානං හොතිති අපලොකනකම්මස්ස සාමඤ්ඤස්ස පවත්තිට්ඨානං හොතිති. විසෙසඛ්‍යාතිරෙකෙන අවිජ්ජමානම්පි තදඤ්ඤත්ථ අප්පචත්ති. දස්සෙතුං විසෙසනිස්සිතං විය වොහරියති. “කම්මඤ්ඤෙව ලක්ඛණ”න්ති ඉමිනා ඔසාරණාදිවසෙන ගහිතාවසෙසානං සබ්බෙසං අපලොකනකම්මස්ස සාමඤ්ඤලක්ඛණවසෙන ගහිතත්තා කම්මඤ්ඤෙව ලක්ඛණමස්සාති කම්මලක්ඛණන්ති නිබ්බවනං දස්සෙති. ඉදඤ්ච වුත්තාවසෙසානං කම්මානං නිට්ඨානට්ඨානං, සඬ්ඛාරක්ඛන්ධධම්මායතනාති විය

වුත්තාවසෙසබන්ධායතනානන්ති දට්ඨබ්බං. තෙනෙව චක්ඛති “අයං පනෙත්ථ පාළිමුත්තකොපි කම්මලක්ඛණවිනිච්ඡයො” තිආදි (පරි. අට්ඨ. 495-496). යථා චෙත්ථ, එවං උපරි ඤත්තිකම්මාදීසුපි කම්මලක්ඛණං වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. තස්ස කරණන්ති අවන්දියකම්මස්ස කරණවිධානං.

“න වන්දිතබ්බො” ති ඉමිනා වන්දන්තියා දුක්කටන්ති දස්සෙති දට්ඨබ්බං. සඬ්ඝෙන කතං කතිකං ඤත්වා මද්දනං විය හි සඬ්ඝසම්මුතිං අනාදරෙන අතික්කමන්තස්ස ආපත්ති එව හොති.

භික්ඛුසඬ්ඝස්සාපි පනෙතං ලබ්භතියෙවාති අවන්දියකම්මස්ස උපලක්ඛණමත්තෙන ගහිතත්තා භික්ඛුසඬ්ඝස්සාපි කම්මලක්ඛණං ලබ්භති එව.

සලාකදානට්ඨානං සලාකග්ගං නාම. යාගුහත්තානං භාජනට්ඨානානි යාගග්ගහත්තග්ගානි නාම. එතෙසුපි හි යානෙසු සබ්බො සඬ්ඝො උපොසථෙ විය සන්තිපතිතො, කම්මඤ්ච වග්ගකම්මං න හොති, “මයමෙතං න ජානිමිහා” ති පච්ඡා බියාන්තාපි න හොන්ති. බණ්ඩසීමාය පන කතෙ බියාන්ති. සඬ්ඝිකපච්චයඤ්චි අච්ඡන්තවීවරාදීනං දාතුං අපලොකෙත්තෙහි උපවාරසීමට්ඨානං සබ්බෙසං අනුමතිං ගහෙත්වාච කාතබ්බං. යො පන විසභාගපුග්ගලො ධම්මිකං අපලොකනං පටිබාහති, තං උපායෙන බහිඋපවාරසීමාගතං වා කත්වා බණ්ඩසීමං වා පවිසිත්වා කාතුං වට්ටති.

යං සන්ධාය “අපලොකනකම්මං කරොති” ති සාමඤ්ඤතො දස්සෙති, තං අපලොකනකම්මං සරූපතො දස්සෙතුමාහ “අච්ඡන්තවීවරං” ඉච්චාදි. යදි අපලොකෙත්වාච වීවරං දාතබ්බං, කිං පන අප්පමත්තකච්ඡස්සජ්ජකසම්මුතියාති ආහ “අප්පමත්තකච්ඡස්සජ්ජනකෙන පනා” තිආදි. නාළි වා උපඩ්ඨනාළි වාති දිවසෙ දිවසෙ අපලොකෙත්වා දාතබ්බස්ස පමාණදස්සනං. තෙන යාපනමත්තමෙව අපලොකෙතබ්බං, න අධිකන්ති දස්සෙති. එකදිවසංයෙව වාතිආදි දසවිසතිදිවසානං එකස්මිං දිවසෙයෙව දාතබ්බපරිච්ඡෙදදස්සනං, තෙන යාව ජීවන්ති වා යාව රොගා වුට්ඨහතීති වා එවං අපලොකෙතුං න වට්ටතීති දස්සෙති. ඉණපලිබොධන්ති ඉණවත්ථුං දාතුං වට්ටතීති සම්බන්ධො. තඤ්ච ඉණායිකෙහි පලිබුද්ධස්ස ලජ්ජිපෙසලස්ස සාසනුපකාරකස්ස පමාණයුත්තමෙව කප්පියහණ්ඩං නියමෙත්වා අපලොකෙත්වා දාතබ්බං, න පන සහස්සං වා සතසහස්සං වා මහාඉණං. තාදිසඤ්චි භික්ඛාවරියවත්තෙන සබ්බෙහි භික්ඛුහි තාදිසස්ස භික්ඛුනො පරියෙසිත්වා දාතබ්බං.

උපනික්ඛෙපතොති චෙතියපට්ඨග්ගනත්ථාය වඩ්ඪියා පයොජෙත්වා කප්පියකාරකෙහි යපිතවත්ථුතො. සඬ්ඪිකෙනපිති න කෙවලඤ්ච තනුප්පාදතො පච්චයදායකෙහි චතුපච්චයත්ථාය සඬ්ඪස්ස දින්නවත්ථුනාපිති අත්ථො.

සඬ්ඪහත්තං කාතුං න වට්ටතීති මහාදානං දෙන්තෙහිපි කරියමානං සඬ්ඪහත්තං විය කාරෙතුං න වට්ටතීති අධිප්පායො.

“යථාසුඛං පරිභුඤ්ජිතුං රුච්චති”ති වුත්තත්තා අත්තනො පරිභොගජ්ජහොනකං අප්පං වා ඛහුං වා ගහෙනඛ්ඛං, අධිකං පන ගහෙතුං න ලහති. උපොසඨදිවසෙති නිදස්සනමත්තං, යස්මිං කිස්මිඤ්චි දිවසෙපි කතං සුකතමෙව හොති. කරොන්තෙන “යං ඉමස්මිං විහාරෙ අන්තොසීමාය සඬ්ඪසන්තකං...පෙ....යථාසුඛං පරිභුඤ්ජිතුං මය්හං රුච්චති”ති එවං කතිකා කාතඛ්ඛා, තථා ද්විති තීහිපි “ආයස්මන්තානං රුච්චති”ති වචනමෙව හෙත්ථ විසෙසො. තෙසමිපිති රුක්ඛානං. සා එව කතිකාති විසුං කතිකා න කාතඛ්ඛාති අත්ථො.

තෙසන්ති රුක්ඛානං. සඬ්ඪසො සාමීති සම්බන්ධො. පුරිමවිහාරෙති පුරිමෙ යථාසුඛං පරිභොගත්ථාය කතකතිකෙ විහාරෙ. පරිවෙණානි කත්වා ජග්ගන්තීති යත්ථ අරක්ඛියමානෙ ඵලාඵලානි, රුක්ඛා ච විනස්සන්ති, තාදිසං යානං සන්ධාය වුත්තං, තත්ථ සඬ්ඪස්ස කතිකා න පවත්තීති අධිප්පායො. යෙ පන රුක්ඛා ඛිජානි රොපෙත්වා ආදිතො පට්ඨාය පට්ඨගිතා, තෙපි දසමහාගං දත්වා රොපකෙහෙව පරිභුඤ්ජිතඛ්ඛා. තෙහීති ජග්ගකෙහි.

තත්ථාති තස්මිං විහාරෙ. මූලෙති ආදිකාලෙ, පුබ්බෙති අත්ථො. දීඝා කතිකාති අපරිච්ඡින්නකාලා යථාසුඛං පරිභොගත්ථාය කතිකා. නික්කුක්කුච්චෙතාති “අභාජිතමිද්”න්ති කුක්කුච්චං අකත්ථාති අත්ථො. ඛියානමත්තමෙවෙතන්ති තෙන ඛියානෙන ඛහුං බාදන්තානං දොසො නත්ථි අත්තනො පරිභොගජ්ජමාණස්සෙව ගහිතත්තා, ඛියාන්තෙපි අත්තනො පහොනකං ගහෙත්වා බාදිතඛ්ඛන්ති අධිප්පායො.

ගණ්හථාති න වත්තඛ්ඛාති තථාවුත්තෙ තෙනෙව හික්ඛුනා දින්නං විය මඤ්ඤෙයුං, තං නිස්සාය මිච්ඡාජීවසම්භවො හොතීති වුත්තං. තෙනාහ “අනුච්චරිත්වා”තිආදි. උපඩ්ඪිහාගොති එකහික්ඛුනො පට්ඨිසතො උපඩ්ඪිහාගො. දෙන්තෙන ච “එත්තකං දාතුං සඬ්ඪසො අනුඤ්ඤාසී”ති එවං අත්තානං පරිමොචෙත්වා යථා තෙ සඬ්ඪසෙ එව පසීදන්ති, එවං වත්වා දාතඛ්ඛං.

අපව්වාසීසන්තෙනාති ගිලානගමිකිස්සරාදීනං අනුඤ්ඤානපුග්ගලානම්පි අත්තනො සන්තකං දෙන්තෙන අපව්වාසීසන්තෙනෙව දාතබ්බං, අනුඤ්ඤානපුග්ගලානං පන අපව්වාසීසන්තෙනාපි දාතුං න වට්ටතීති. සඬ්ඝිකමෙව යථාකතිතාය දාපෙතබ්බං. අත්තනො සන්තකම්පි පච්චයදායකාදී සයමෙව විස්සාසෙන ගණ්හන්ති, න වාරෙතබ්බා, ලද්ධකප්පියන්ති තුණ්හි භවිතබ්බං. පුබ්බෙ වුත්තමෙවාති “කුද්ධො හි සො රුක්ඛෙපි ඡන්දෙය්‍යා” තිආදිනා තුණ්හිභාවෙ කාරණං පුබ්බෙ වුත්තමෙව. තෙහි කතඅනත්ථාභාවෙපි කාරුඤ්ඤෙන තුණ්හි භවිතුං වට්ටති, “ගණ්හථා” තිආදි පන වත්තුං න වට්ටති.

ගරුහණ්ඩත්තා...පෙ.... න දාතබ්බන්ති ජීවරුක්ඛානං ආරාමට්ඨානීයත්තා, දාරුනඤ්ච ගෙහසම්භාරානුපගතත්තා “සබ්බං ත්වමෙව ගණ්හා” ති දාතුං න වට්ටතීති වුත්තං. අකතාවාසං වා කත්වාති පුබ්බෙ අවිජ්ජමානං සෙනාසනං කත්වා ජග්ගිතකාලෙ ඵලවාරෙ සම්පත්තෙ.

අපලොකනකම්මකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අත්ථවසවග්ගාදිවණ්ණනා

498. විපාකදුක්ඛසඬ්ඛාතානං සම්පරාසිකවෙරානන්ති එත්ථ පාණාතිපාතාදිවෙරෙන නිබ්බත්තත්තා, වෙරජ්ජත්තියා හෙතුත්තා ච “විපාකදුක්ඛවෙදනා” ති වුත්තා. පාණාතිපාතාදිපඤ්චවෙරවිනිමුත්තානම්පි අකුසලානං වෙරෙහි සහ එකතො සඬ්ගණ්හනත්ථං “දසඅකුසලකම්මපථජ්ජහෙදාන” ත්ති පුන වුත්තං.

499-500. තං කම්මන්ති තජ්ජනීයාදිකම්මමෙව, සත්තා ආපත්තික්ඛන්ධා පඤ්ඤත්තං නාමාති සම්බන්ධො. අත්තරා කෙනචි අපඤ්ඤත්තෙ සික්ඛාපදෙති ඉමස්මිං කප්පෙ ආදිතො පට්ඨාය යාව අම්භාකං භගවතො අභිසම්බොධි, තාව අත්තරාකාලෙ කකුසන්ධාදිං යපෙත්වා කෙනචි අපඤ්ඤත්තෙ සික්ඛාපදෙති අත්ථො. විනීතකථා සික්ඛාපදන්ති විනීතවත්ථුනි එව. තානි හි තංතංසික්ඛාකොට්ඨාසානං පකාසනතො “සික්ඛාපද” ත්ති ච ආපත්තිඅනාපත්තීනං අනුපඤ්ඤාපනතො “අනුපඤ්ඤත්ත” ත්ති ච වුච්චන්ති.

අත්ථවසවග්ගාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සඬ්ගභවග්ගවණ්ණනාන යො නිට්ඨිතො.

ඉති මහාවග්ගො, පඤ්ඤත්තිවග්ගො, සඬගභවග්ගොති තිහි මහාවග්ගෙහි පටිමණ්ඩිකො පරිවාරොති වෙදිතබ්බො.

ඉති සමන්තපාසාදිකාය විනයට්ඨකථාය විමතිවිනෝදනියං.

පරිවාරවණ්ණනානගො නිට්ඨිකො.

නිගමනකථාවණ්ණනා

අවසානගාථාසු උභතොවිභඬග-බන්ධක-පරිවාරෙහි විභත්තත්තා විභාගපට්ඨෙසනා යස්මිං විනයපිටකෙ. සො උභතොවිභඬග-බන්ධක-පරිවාරවිභත්තදෙසනො ආහාති යොජනා. තස්සාති විනයපිටකස්ස.

සත්ථු මහාබොධිති දක්ඛිණසාඛං සන්ධාය වදති. යං පධානඝරං නාම පරිවෙණං, තත්ථ වාරුපාකාරෙන සඤ්චිතං පරික්ඛිත්තං යං පාසාදං කාරයි, තත්ත තස්මිං මහානිගමසාමිකො පාසාදෙ වසතාති යොජෙතබ්බො.

බුද්ධසිරිං උද්දිසිත්වා නිස්සාය, තස්ස වා අජ්ඣෙසනම්පි පටිච්ච යා ඉද්ධා පරිපුණ්ණවිනිච්ඡයතාය සම්ඵද්ධා විනයසංවණ්ණනා ආරද්ධාති යොජනා.

සිරිනිවාසස්සාති සිරියා නිවාසනට්ඨානභූතස්ස සිරිපාලනාමකස්ස රඤ්ඤො. ජයසංවච්ඡරෙති විජයයුත්තෙ සංවච්ඡරෙ. ආරද්ධකාලදස්සනත්ථං පුන “ජයසංවච්ඡරෙ අයං ආරද්ධා” ති වුත්තං.

කාලෙ වස්සන්ති යුත්තකාලෙ වස්සනසීලො. දෙවොති මෙසො.

නිගමනකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිගමනකථා

ඵත්තාවතා ව ආරද්ධා, විනයට්ඨකථාය යා;
වණ්ණනා නාතිවිත්ථිණ්ණා, පරිපුණ්ණවිනිච්ඡයා.

පඤ්ඤාසභාණවාරාය, තන්තියා පරිමාණතො;
සම්ඵ්ඤ්ඤානිට්ඨිපරමා, යා විමතිවිනෝදනී.

අනන්තරායෙන කතා, අයං නිට්ඨමුපාගතා;
යං තං නිට්ඨං තථා සබ්බෙ, පාණිනො සමනොරථා.

ථෙරෙහි විනයඤ්ඤාහි, සුවිසල්ලෙඛවුත්තිහි;

අවිස්සත්ථාතිවිත්ථිණ්ණ-ගන්ථභීරු භිපත්ථිතං.

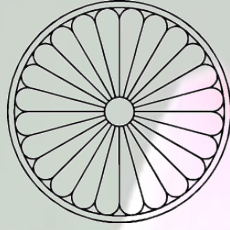
කරොත්තෙන මයා ඵවං, විනයඅත්ථවණ්ණනං;
යං පත්තං කුසලං තෙන, පත්ථා සම්බොධිමුත්තමං.

විනයත්ථං පකාසෙත්ථා, යො සොපායෙන ලක්ඛණං;
සොපායං විමතිවිජේද-ඤාණචක්ඛුපදායකං.

විරද්ධත්ථවිපල්ලාස-ගන්ථවිත්ථාරහානියා;
විසුද්ධිං පාපයිස්සාමි, සත්තෙ සංසාරදුක්ඛතො.

ලොකියෙහි ච භොගෙහි, ගුණෙහි නිබ්බ්ලා පජා;
සබ්බෙහි සහිතා භොන්තු, රතා සම්බුද්ධසාසනෙති.

විමතිවිනෝදනීටීකා නිට්ඨිතා.

සබ්බදාතං ධම්ම දාතං ජිනාති,
සබ්බරසං ධම්ම රසං ජිනාති;
සබ්බරතීං ධම්ම රතීං ජිනාති
තණ්හාක්ඛයො සබ්බදුක්ඛං ජිනාති

(ධම්මපදය තණ්හා වග්ගො)

ධම්මාරාමො ධම්මරතො - ධම්මං ධුත්ථිච්ඡන්දයං;
ධම්මං ධුත්ථස්සරං නික්ඛු - සද්ධම්මා හ පරිනායති.

(ධම්මපදය නික්ඛු වග්ගො)

ධම්මො පතොසො සුගතාප්පසන්ථො,
තරණීච සංසාර මහණ්ණවස්ස;
බ්‍රහ්මාසුරාදීනි අමස්සනීයෙතා,
රසො රසානං පරමො තිලොක්කො.

මහාගඳො මච්චුපරා පහානො,
සබ්බිනිනාසාය විසෙසමන්තො;
සබ්බන්ති දානෙත ච කප්පරුක්ඛො,
චිත්තමණී අද්දසටොච ධම්මො.

ධම්මං විනා තන්ති ජිනාච මානා,
තමෙව තාණං සරණං පනිට්ඨා;
තස්මා හි තො කිච්චමඤ්ඤප්පනාය,
සුඤ්ඤාච ධාරෙච වරාච ධම්මෙ.

(භස්වාහිනී)

චිරං නිට්ඨතු ලොකස්මිං - සම්මා සම්බුද්ධ සාසානං!

ධර්ම උත්තම පිණිසයි.....